LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

1 Janvier 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2076 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԱԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եթէ չենք սխալիր, առաջին անգամ Սուրէն Պարթեւեանը գործածած է այս բացատրութիւնը:

Թերեւս խորթ է բառը: Շինծու եւ թարգմանածոյ:

Բայց, հետզհետէ կը չէզոքի անոր մասնանշած երեւոյթը, — խուսափում՝ նորութենէ, բարձունքէ: Անկոխ զետիններէ: Եւ, ընդհակառակն, ձգտում՝ հարթ ճամբաները պահպանելու եւ յճախումը տարփողելու:

- Այս տպաւորութիւնը կը ձգեն մեր վրայ՝ Փարիզի Գրական Ակումբին սալոնները, որ կը շարունակուին հինգ տարիէ ի վեր:

Որքան գիտենք, Ակումբին հիմնադիրները աւելի շատ «գրաւիրական» առաջադրութիւններ ունէին, քան գրական — գեղարուեստական: Նոյն իսկ վէճ կար անունի մասին:

Եւ տարասեռ տարրերէ կազմուած էր անոր կորիզը:

Այնտեղ կը տեսնէիր մտաւորականը, հանրային գործիչը, առեւտրականը, գրագէտը եւ գրասէրը: Այր թէ կին:

Այլազան ծաղկեփունջ մը, որ հայկական մշակոյթի սէրն ունի - գնահատելի առաքինութիւն: Բայց, ունի նաեւ հակում՝ չմշելու ակադեմական սառնակոյտի մը վրայ:

Մէկ տարիէն միւսը, Ակումբը դարձաւ հետզհետէ աւելի գրական»: — Եւ անհատակիկ ստեղծեր է մթնոլորտ մը, որուն տիրական գիծն է միջակավարութիւնը:

Շատոնց ունէինք այս մտավախութիւնը: Ձենք ալ ծածկած:

Գրական Ակումբին վերջին մէկ - երկու սալոնները կուգան աստատել մեր վախը:

ՅԱՌԱՋի վերջին երկու թիւերուն մէջ, հինգ սիւնակով, հրատարակուեցաւ այդ սալոններուն ամփոփումը: (Հին եւ նոր գրականութեան հարցը):

Այնտեղ կ'երեւան բոլոր խօսողները՝ իրենց տեսակէտներով:

Ի՞նչ է տպաւորութիւնը:

Նախ եւ առաջ՝ անպատրաստութիւն:

Մէկը զեկուցում կուտայ, բերանացի կամ գրաւոր: Եւ ներկաները կ'արտայայտուին մէջտեղ դնելով միտքեր՝ որ կա՛մ կանխակալ կարծիք են, կամ նոյն պահուն յղացուած դոհարներ, եւ ամ խելօք բայց անմշակ տեսակէտներ:

Անշուշտ ակումբ է, եւ իւրաքանչիւր անդամ իրաւունք ունի սօսք առնելու եւ կարծիք յայտնելու:

Բայց, այս ունակութիւնը վերջ ի վերջոյ չե՞դծեր ներկաներուն իսկ հասկացողութիւնն ու ճաշակը՝ գրականութեան եւ գեղարուեստի մասին:

Մանաւանդ որ, ընդհանրապէս նոյն տարիքի եւ նոյն դասաարգի մարդիկ են տիրական ձայները, եւ անզգալաբար գրագիտական դասընթացք մըն է որ կը բացուի...

Դասընթացք մը՝ ուր տիրական ձայները իրենց դրոշմը կը նեն սատիճանաբար, եւ 25 - 30 ունկնդիրներ «կը զարգանան» առահական տպաւորութիւններով:

Այս իրողութեան ամէնէն պերճախօս վկայութիւնը կուտայ եր հրատարակած զեկոյցը:

Առ նուազն երեք անդամներ, երեքն ալ միեւնոյն սերունդէն, յարգապէս դատի կանչած են նոր սերունդը, նոյն իսկ ժխտելով նվիճելի նուաճումներ:

Ու բոլորն ալ, հարցին կը մօտենան ոչ թէ գրական - գեղարուեստական մտահոգութիւններով, այլ ընկերային նախասիրութիւններով:

Զեկուցանողը ինք՝ հարցաքննիչ դատաւորի դիրք բռնած, եւ անազան նրբութիւններ իրար խառնելով, կը ժխտէ ո՛ր եւ է «նորութիւն» արտասահմանի գրականութեան մէջ:

— « Չեմ գտներ ո՛ր եւ է շեշտուած տարբերութիւն իրենց (նորերու) եւ ին գրողներու արտադրութեանց միջեւ:

« ... Արտասահմանի հայ գրականութիւնը զարգացման այնպիսի աստիճանի վրայ է կանգնած, որ հազիւ կրնայ գրական *սովորական* երկեր արտադրել»:

Ուրիշ մը, ամէն բանէ առաջ գործ կը պահանջէ:

— « Օտար միջավայրերու մէջ այդպէս կ'ընթանայ արուեստը: Իսկ մեր մէջ շատ աղմուկ՝ յանուն ոչնչի»:

Երրորդ մը՝ «նոր գաղափարախօսութիւն» չի գտներ նոր գրականութեան մէջ, այլ եղածը պահելու ճիգ:

— « Հետեւաբար, դուք նորերդ աւելի պահպանողական էք քան մեր նախորդ սերունդները:

« ... Մեր նոր գրողները բոլորն ալ լաւ գրել գիտեն, լաւ ոճ ունին: Բայց ուժի նորութիւն՝ բնաւ չկայ: Շահնուրի մէջ ձեւի ոչ մէկ նորութիւն. «Միահրի մը Արկածներ»ուն մէկ տարբեր *վարիասիոնը*»:

Ինչպէս կը տեսնէք, յայտնուած միտքերուն մէջ ալ... նորութիւն չկայ: Այլ կայ՝ նո՞ր եւ աւելի անարդար թիւրիմացութիւն:

Ժամանակին քրքրած ըլլալով այս հարցին գոնէ մէկ երեսը, պիտի ուզէինք մեր կարգին միրճուիլ չափազանց խճճուած հանգոյցի մը մէջ:

Բոլորովին ուրիշ բան էր մեր մտահոգութիւնը:

Այս ընթացքով, Փարիզի Գրական Ակումբը կրնայ գրասիրական ժամանց հայթայթել իր անդամներուն, բայց նաեւ ճաշակ սաթարել:

Մանաւանդ որ, այս հում կարծիքները չորս պատերէն դուրս ալ կը լսուին, մամուլի միջոցաւ:

Գրական Ակումբը կրնայ ծառայութիւններ մատուցանել իրեւ ազդակ մը հայկական մշակոյթի արծարծման:

Բայց, քիչ մը նրբութիւն եւ արդարութիւն, երբ հայեացքներ մը նետուին սերունդէ սերունդ: Փոխադարձաբար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲՈՐ ԲՈՒՍՆԻՆ ՄԱԶԵՐՆ ԱՆՈՆՑ...

Նոր լուր մը դարձեալ Ամերիկայէն:

Նոր լուրերը արդէն միշտ կուգան Ամերիկայէն:

Ամերիկացի բժիշկ մը կ'ըսէ թէ կիները, շարունակ կտրելով իրենց մազերը, ինչպէս այրերը, ի վերջոյ կը դատապարտուին մազեր ունենալու հոն ուր չունին:

Որովհետեւ, կ'ըսէ փրոֆէսէօրը, կնոջ մարմնին մէջ կայ մազային աւատ աւիշ, որ առատ մազ կը բուսցնէ գանկին վրայ, ու երբ արգիլուի՝ կը բուսցնէ կուրծքին, թեւերուն, սրունքներուն վրայ եւ շրթներուն ու կզակին տակը:

Կ'երեւակայեմ այն իրէշային կերպարանքը, զոր պիտի ստանան կիները, անոնք որ սովոր են հիմա կտրել իրենց գլխուն մազերը:

Ահա Օր. Նունիկը, *փալաբըյըխ*, իր ոնին պէս առնական եւ սպառնացայտ:

Ահա Տիկին Զապէլ Եսայեանը, կարմիր մօրուքով, իր քերականութեան պէս թափթփած եւ չմաքրուած:

Ահա օրիորդ բարեկամուհիս, նուրբ պեխերով, զորս կ'ոլորէ տարփավառ:

Ահա տիկին դրացուհիս, իր կատուի թաւամազ բերնով:

Վերջապէս ահա... բայց սոսկում կը զգամ դիտելով կիներն այսպէս այր դարձած:

ԱՐԱՁ

ԿՐԻՓԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ՝ կրիփի համաճարակ մը ծագած է Ամերիկայի 35 նահանգներուն մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, համաճարակը սաստկացած է եւ չկայ նահանգ մը որ վարակուած չըլլայ: Անցեալ շաբթուան վերջը արձանագրուած հիւանդներու թիւն էր 123,138: Նիւ Եորքի մէջ, որ ամէնէն աւելի ազդուած է, 256 նոր դէպքեր պատահեցան:

[illegible] ացութիւնը ծանրացած է տագնապին հետեւանքով: Հարիւր հազարաւոր գործազուրկներու դիմադրական կարողութիւնը սպառած է, իբրեւ հետեւանք իրենց կրած զրկանքներուն: Միեւնոյն պատճառով, կրիփը աւելի յաճախ կը յանգի թոքատապի: Միայն մէկ շաբթուան ընթացքին թոքատապի 565 ծանր դէպքեր արձանագրուած են:

ԿԱՆՏԻ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱԿՈՒԻ, ԵԹԷ...

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ Անգլիոյ կառավարութիւնը որոշած է բանտէն արձակել Կանտին եւ իր բանտակիցները, եթէ յանձն առնէ եւ կենալ խռովայոյզ արարքներէ եւ յարգել օրէնքը: Կանտի չէ պատասխանած տակաւին:

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Փարիզի քաղաքապետութիւնը տասը միլիոն զեղչեց ոստիկանական տեսչութեան ելմտացոյցը, քուէարկելով միայն 546 միլիոն ֆրանք:

Այս տարի, ոստիկանական վերատեսուչ Պ. Քիափ յայտնեց թէ բազմաթիւ միջոցներ ձեռք առնուած են ելլորդ աղմուկներու դէմ: Պատիժի ենթարկուած են 827 օրինազանցներ, անտեղի աղմուկներու համար, 80 վաճառորդներ՝ ծայրայեղ կանչերու համար, 145 հոգի՝ գիշերային աղմկալի աշխատանքներ կատարած ըլլալով, 1188 հոգի ցերեկը եւ 1460 հոգի գիշերը չափազանցութեան տարած ըլլալով ինքնաշարժներու սուլումը: Աղջապահական տեսակէտով ալ տնօրինութիւններ եղած են (զորգ թօթուել եւն.):

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԱԼՊԱՆԻԱ

Պելկրատի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա միջոցներ կը խորհի, գաղթականներ տեղաւորելու համար Ալպանիոյ մէջ: Նախ, ծրագիր մը պատրաստած է մաքսային միութիւն մը կնքելու: Յետոյ, իտալացի մասնագէտներու միջոցաւ պիտի կազմակերպուի Ալպանիոյ հողային բարենորոգումը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր Ներքին անցագիրը Խ. Միութեան մէջ

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՈՐ ՎԱԽ Կ'ԱՐՏԱՅԱՅՏԵՆ

Ինչպէս գրեցինք, ներքին անցագիրը վերահաստատուած է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ:

Նոր լուրերու համաձայն, այս կարգադրութեամբ Կէփէու (Չեկա) շատ աւելի խստութեամբ պիտի կրնայ հսկել քաղաքացիներու շարժումներուն վրայ քան ցարական շրջանի ոստիկանութիւնը: Քաղաքացիները պարտաւոր են միշտ իրենց վրայ պահել անցագիրը եւ ցուցնել ամէն անգամ որ պահանջուի, ապացուցանելու համար թէ «հակընկերային տարր» չեն:

Նոր կարգադրութեամբ, նոյնիսկ ամէնէն առանձնաշնորհեալ քաղաքացիներուն արգիլուած է քանի մը ժամէն աւելի այցելել իրենց ազգականներուն կամ բարեկամներուն, առանց արձանագրուելու տեղին ոստիկանական կայանը, կամ անցագրին վրայ նշանակուած բնակավայրէն տարբեր տեղ անցընել գիշերը: Ոստիկանութիւնը դրուած Չեկային տրամադրութեան տակ: Գործաւորները, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն, չպիտի կրնան յաճախել ճարտարագործական կեդրոնները, այլ ուրիշ «անբաղձալի»ներու հետ պիտի աքսորուին հեռաւոր վայրեր: Խորհրդային մամուլը այս կարգադրութիւնը կը հռչակէ իբրեւ «մաքրագործման եւ նորացման մեծ գործողութիւն մը», որ շատոնց անհրաժեշտ դարձած էր ամէնէն բազմամբոխ կեդրոններուն մէջ:

Տարակոյս չկայ որ կարգադրութեան բուն նպատակը քաղաքական է, խորտակելու համար դանդուածներու խլրտումը: Վերջերս հետզհետէ կը շեշտուի դժգոհութիւնը՝ խորհրդային իշխանութեան ինչպէս եւ կուսակցութեան արդի վարիչներուն դէմ:

Եւ որովհետեւ ամէն չարիքէ բարիք կը ծնի, բազմաթիւ պաշտօնեաներ, որոնք արձակուած էին վերջերս, պիտի կրնան գործ գտնել նոր կարգադրութեան շնորհիւ:

⁂ Խորհրդային ելմտացոյցը երեք միլիառ ռուբլիի բաց մը կը ցուցնէ, համաձայն Մոսկուայի թերթերուն:

Գերմանիա եւս կը պահանջէ Տանցիկը

Տանցիկի համադերման ընկերակցութիւնները որոշեցին վիթխարի ցոյց մը կազմակերպել յունուար 10ին, որ 13րդ տարեդարձն է Տանցիկի անջատման, համաձայն Վէրսայլի դաշնագրին: Պիտի պահանջեն Գերմանիոյ վերադարձնել այդ հողամասը: Ձայնարձակներով ամէն տեղ պիտի լսուին հանդիսութիւններն ու ճառերը: Այս ցոյցէն յետոյ, բուռն քարոզութիւն մը պիտի սկսի յունուար 11ին, օդանաւերով: Օդանաւորդները պիտի սաւառնին գերմանական 40 քաղաքներու վրայ, մասնաւոր օդանաւով մը որ պիտի ունենայ հետեւեալ արձանագրութիւնը.— «Տանցիկը գերմանական է եւ կը մնայ»: Օդանաւորդները ճառեր պիտի խօսին իրենց այցելած բոլոր քաղաքներուն մէջ, պարզելով Տանցիկի եւ առհասարակ արեւելեան Գերմանիոյ կացութիւնը:

⁂ Գերմանական կարեւոր թերթ մը կը գրէ.— «Գերմանիոյ արեւելեան սահմաններու վերաքննութիւնը պէտք է մեր արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր նպատակը ըլլայ 1933ի ընթացքին: Ներկայ արեւելեան սահմանը եւ Տանցիկի նրբանցքը ակներեւ անարդարութիւն մը կազմեն որուն աւելի երկար չի կրնար հանդուրժել Գերմանիան: Սահմանամերձ հողերու Գերմանիան փրկութեան օրուան կը սպասէ»:

ՍՈՎԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ

ՑԱՆՔԵՐԸ ՓՃԱՑԱԾ ԵՆ, ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԱՏԿԻՆ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ հոգատարութեան ենթակայ երկիրները եւ մանաւանդ Հիւսիսային Սուրիոյ շրջանները կը տառապին տիրող սաստիկ երաշտէն: Ցանքերը բոլորովին փճացած են ու մարդիկ ինչպէս նաեւ ոչխարի հօտերը ուտելու ոչինչ կը գտնեն: Հարիւրաւոր ոչխարներ անօթութենէ մեռած են: Շարաթ չանցնիր որ մահ չպատահի: Գիւղացիները գետինէն արմատներ հանելով կը սնանին:

Հալէպի «Էլ Թէքատտում» թերթը կը գրէ որ Ճարապլուսի մէջ սովը սկըսած է ցոյց տալ իր ժանիքը: Ասոր իբր անմիջական հետեւանք յառաջ եկած է թշուառութեան քստմնելի պատկեր մը:

Հարկահաւաքները Ճարապլուսի մէջ մէկ դահեկան իսկ չկրնալ գանձելով կը գրաւեն գիւղացիներու ինչքերը: Գիւղացիները կը դիմեն իրենց շրջանի իշխանութեան, կը յաջողին իրենց տան կարասիները ետ առնելու հրաման մը ձեռք ձգել, բայց գիւղ վերադառնալու միջոցին իրենցմէ կարեւոր մաս մը անօթութեան եւ տիրող սաստիկ ցուրտին պատճառով կը մեռնի:

Գիւղերուն մէջ կը կազմուին զանազան պատուիրակութիւններ, որոնք Դամասկոսի տեղական եւ ֆրանսական իշխանութիւններուն դիմելով օգնութիւն պիտի խնդրեն, սովահար գիւղացիներուն համար:

⁂ Ճարապլուսի շրջանին մէջ անօթութենէ տառապող վեց հոգի քանի մը կառք ցորեն կողոպտած ըլլալով, ձերբակալուեցան կառավարական ուժերու կողմէ:

Անոնք յայտարարեցին որ իրենք աւազակներ չեն, բայց չեն կրնար ձեռնածալ նստելով անօթի մեռնիլ:

Նախկին խտիվը կը գործէ

Գրած էինք թէ Եգիպտոսի նախկին խտիվ Ապպաս Հիլմի փաշա նորէն Սուրիա պիտի այցելէ, քաղաքական եւ տնտեսական ծրագիրներով:

Պաղեստինեան մամուլը կը ծանուցանէ թէ «Սաութ էլ Շէապ» շաբաթաթերթը օրաթերթ մը պիտի ըլլայ եւ պիտի ծառայէ նախկին խտիվին շահերուն:

Այս առթիւ նախկին խտիվին բարեկամներէն մէկը, եգիպտացի Մահմուտ Ազմին՝ «Սիասա»ի նախկին խմբագիր, Լոնտոն գնաց տեղեկատու գրասենեակ մը բանալու համար:

Այս կազմակերպութեան Լոնտոնի գրասենեակը մասնաճիւղեր ու թղթակիցներ պիտի ունենայ բոլոր արաբական երկիրներուն մէջ, Գահիրէ, Մէքքէ, Պաղտատ, Սասսա, Պէյրութ, Դամասկոս, Թունուզ, Ալժէ, Ֆէզ, Թանժէ, Ամման: Գրասենեակին գլխաւոր կեդրոնը պիտի ըլլայ Երուսաղէմ:

Պ. Մահմուտ Ազմի շուտով պիտի այցելէ Սուրիա, Լիբանան, Իրաք եւ արաբական միւս երկիրները: Նախկին խտիվն է որ պիտի հոգայ այս մեծ ձեռնարկին ծախսերը:

Ազմի ճանչցուած է Եգիպտոսի մէջ ախոյեան մը Ապպաս Հիլմի փաշայի դատին: Եգիպտական ներկայ կառավարութեան եւ Ֆուատ Ա.ի դէմ կատարուած բուռն յարձակումներուն համար անոր արգիլուած է Եգիպտոս մտնել:

ՆՈՐ ՏԱՐԻ, ՆՈՐ ԲԱՐԻ
ՅԱՌԱՋԻ ԲՈԼՈՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պէյրութի «Լա Սիրի» թերթը կը գրէ.—

Ժամանակէ մը ի վեր, շնորհիւ Ընդհանուր Ապահովութեան եւ ոստիկանական գործունէութեան, բոլշեւիկ խառնակիչները կը զգուշանային ո եւ է ցոյց կատարելէ:

Բայց հիմա անոնք սկսած են իրենց աշխատանքը ուղղել դէպ ի լեռները, ուր իրենք զիրենք աւելի ապահով կը կարծեն: Պէտք է ընդունիլ որ Հայերը, ցրուած բոլոր գիւղերուն մէջ, կը դիւրացնեն անոնց գործը:

Այսպէս է որ բազմաթիւ թռուցիկներ գտնուեցան Սուգ էլ Ղարպի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ:

Գիւղացիները անմիջապէս այս թռուցիկները յանձնեցին ժանտարմաներու կայանին:

Քննութիւն մը բացուած է:

X Նոյն այս թռուցիկներէն ցրուած են նաեւ Տրիպոլսոյ մէջ Ահմէտ Զէքի էլ Աֆիոնի եւ Ռաշէտ էլ Էիտէնի, որոնք անմիջապէս ձերբակալուած են:

Մարճայունի մէջ գտնուեցան թռուցիկներ որ ուղղուած էին Լիբանանի ժանտարմաներու Չէրքէզներու հատուածին դէմ:

Թռուցիկներու անծանօթ հեղինակները կը խօսին խեղճ լեռնցիներու հանդէպ գործադրուած խժդժութիւններէն:

Պէյրութի մէջ եւս գտնուեցան թռուցիկներ որոնք վաքֆներու վարչութեան դէմ ուղղուած էին:

ԱՊՈՂՈՆԻ ԱՐՁԱՆԸ ԾԱԽՈՒԱԾ 300,000 ՏՈԼԱՐԻ

Աթէնքի համալսարանին հնագիտութեան փրոֆէսէօրը՝ Պ. Ափոսթոլ Արվանիթօփուլոս, դատ բացած է անծանօթի դէմ, Ապողոնի արձանին գողութեան համար: Արձանը, որ անցեալ տարի գտնուած էր պեղումներու ընթացքին, գաղտնօրէն Ամերիկա ղրկուած եւ հոն ծախուած է 300,000 տոլարի փոխարէն, ինչպէս կը տեսնուի Նիւ Եորքի թանգարանին կողմէ հրատարակուած ամսական տեղեկագրին մէջ:

Գողութեան համար, փրոֆէսէօրը պատասխանատու կը նկատէ կրթական նախարարութեան հնագիտական բաժնին տնօրէն Պ. Քուրունիոթիսը, որ եղած գողութիւնը, չէ իմացուցած կրթական նախարար Պ. Հանիաքոսին: Փրոֆէսէօրը, յիշեալ տնօրէնը հաւանական գործակից մը կը նկատէ այն գողերուն, որոնք փախցուցած են թանկագին արձանը, որովհետեւ ուրիշ անգամներ ալ, ան նմանօրինակ խնդիրներով ամբաստանուած է:

10,000 ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԱՆՕԹԻ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Ընդհ. կուսակալ Պ. Տրակումիս յատուկ կոչ ուղղած է Սելանիկի առեւտրական ընկերակցութեանց, որպէսզի ուժ տան հանրային նաշարաններու գործին եւ օգնեն անոր նիւթապէս: Կոչին մէջ կ'ըսուի, թէ այսօր, կատարուած վիճակագրութեանց համաձայն, 10,000 անօթի ընտանիքներ կան Սելանիկի մէջ: Այլ խօսքով, քաղաքին բնակչութեան մէկ հինգերորդը, աւուր հացի կարօտ վիճակի մը մէջ կը գտնուի:

ԿՌԻՒ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Լիոնէն կը հեռագրեն թէ ուրբաթ օր արիւնալի կռիւ մը տեղի ունեցաւ գործազուրկներու միջեւ: Մէկը, Անթուան Վուալէն, դանակով ծանրապէս վիրաւորեց իր ընկերը, Փոփազ, որ հիւանդանոց փոխուեցաւ: Քանի մը օր առաջ, զոհը գլուխէն վիրաւորած էր միւսը: Փոփազ հոգեվարք է: Մարդասպանը յայտարարեց թէ չի զղջար իր արարքին համար:

ՏԻԿԻՆ ՍԷՍԻԼ ՍՈՐԷԼ հրաժարեցաւ Քոմէտի Ֆրանսէզի անդամակցութենէն, աւելի ազատ ապրելու համար: Ուրիշ առաջնակարգ դերասանուհի մըն ալ, Տիկին Պէրթ Պով, ուզեց քաշուիլ, բայց վարչական խորհուրդը մերժեց:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆՕԹԵՐ

Թէեւ Փարիզ եմ, բայց ոչ մէկ աղմուկ, կեանքի ոչ մէկ նշան, ութերորդ յարկի իմ մենարանիս մէջ։

Քաղաքը, այնքան մօտս, բայց այնքան հեռու, ապահովաբար՝ կը դոռայ...

Ես, ինկած թիկնաթոռիս ամէնէն խորը, կը նայիմ դիմացէս անցնող երկինքին։

Իրապէս որ հզօր ուխտով մը կ՚արշաւէ երկինքը այսօր։ Տժգոյն բայց եւ այնպէս կապոյտ fondի մը վրայէն կարծես տիեզերքին բոլոր ամպերը կ՚անցնին այսօր, իմ փարիզեան պատուհանիս, եւ աչքերուս առջեւէն...

Եւ ահա փափուկ եւ ինքզինքը պարտադրող ծանրութիւն մը ուսիս վրայ. — Պուչիքան է, իմ վենետիկեան վաղեմի ճերմակ կատուս ու բարեկամս։

Եւ գիրկիս վրայ կը մագլցի նաեւ Անթառը, փարիզեան ամառի տաք գիշեր մը ծնած, գիշերի չափ սեւ եւ վագրի դեղին աչքերով իմ երկրորդ փոքրիկ կատու բարեկամս։ Կը դառնայ, կը դառնայ, մինչեւ որ կը պլորուի, կ՚ամփոփուի ինքն իր վրայ, ինքն իր մէջ, սեւ եւ կլոր կոյտ մը կը շինէ ինքզինքէն գոգիս կարմիր վարդերով զգեստին վրայ, եւ կը մնայ, ապահովութեամբ եւ քաղցրութեամբ, ափրիկեան jungleներուն խորը քնացող իր նախնիքներուն քունէն յիշատակներով եւ խուլ հոնդիւններով մրափի մը մէջ...

Իսկ Պուչիքան, որուն ականջներուն մէջ տակաւին ապահովաբար մնացած են վենետիկեան եկեղեցիներուն զանգակներուն ղօղանջները, թաթը կը սեղմէ ուսիս, եւ ճանկերը ջղաձգօրէն կը խօթէ միսերուս մէջ, երբ հեռաւոր քլաքսօնի ձայն մը կը բարձրանայ մինչեւ մեզի, եւ կը ծակէ խաղաղութիւնը պատուհանիս...

×

Այսպէս, անցնող ամպերու, կատուի մրափներու, ճանկերու, եւ քլաքսօնի յուսահատ կանչերու առաւօտ մըն էր որ գիտցայ հին տարիին անցնիլը, երբ թղթատարը իր տխրական բախիւնով դղրդեց իմ «անիծեալ բանաստեղծ»ի մենարանիս դուռը, եւ նոր տարեցոյց մը դրաւ ձեռքիս մէջ։

Անկէ յետոյ ես նաեւ գիտցայ մէկ ամբողջ տարիի մը ծանրօրէն գլորած ըլլալը, երբ չափեցի նոր կոյտ մը ապրումներու հզօր արշաւը, գրաւումը եւ յաղթանակը իմ օրերուս վրայ...

×

Ծնունդին օրը արշաւող ամպեր չկային։ Փարիզի երկինքը հագած էր իր անթափանցելի գորշը, կապարի ճնշումներով։

Ես կծկտեցայ սօֆայիս վրայ, ծունկերուս վրայ բացած, Աւետարանի մը պէս, իմ հօրս վերջին գիրքը։

Եւ հոն կը կարդայի. — «Կամաց կամաց Սկիւտարը տեղ առաւ իմ սրտիս մէջ։ Անոր պողոտաներուն լայնութիւնը, անոր բարձրութիւնները սկսայ սիրել, ու անոր եկեղեցիներուն մեծութիւնը, Ս. Խաչին ստուերները, Ս. Կարապետին առատալոյս պայծառութիւնը, եւ Սկիւտարցի հայ ժողովրդեան պարզութիւնը։ Մարդ կը սիրէ այն տեղերը որոնց վրայ իր քրտինքը կը թափէ...»։

Գիրքը մնաց ծունկերուս վրայ, Փարիզի երկինքն ալ կտոր մը աչքերուս մէջ...

Սկիւտարի Ծնունդները...

Երբ պատարագները կ՚երգուէին եկեղեցիներուն մէջ։ Եւ տուներուն մէջ կը բուրէր խունկի եւ թարմ բողկի հոտը...

Մենք այդ օրերուն, յետոյ Սկիւտարի լայն պողոտաներէն կ՚երթայինք դէպ ի անոր բարձունքները, Մարմարային կապոյտ ջուրերուն, եւ անոնց մէջ ցոլացող կապոյտ երկինքին մէջ աւետելու Նոր Տարին։

Ցոյս կար Սկիւտարի Ծնունդներուն մէջ...

×

Կը լսեմ սանդուղներէն վեր ելլող ոտնաձայն մը։ Քարին վրայ զարնուող սուր կրունկներէն խոր յոգնութեան եւ յուսահատութեան ճիչ մը կ՚արձագանգէ տանը լռութեանը վրայ։

Ռուս դրացուհիս, Գաթէրինա Ստեփանովնան է որ կը վերադառնայ սենեակ, փարիզեան Ծնունդի այս իրիկունով։

Սենեակին դուռը վրայէն կը գոցէ գերեզմանի մը փակուող քարին հանած ձայնին չափ նման հծծիւնով մը...

×

Գաթէրինա Ստեփանովնային պատահած դժբախտութիւնը կրկին է. — Նախ բոլոր ունեցածը կորսնցնելով երկրին մէջ, անկարող եւ երազային, ինկած է Փարիզ։ Անկէ յետոյ ալ, իբր երկրորդ դժբախտութիւն, ինկած է ամերիկեան գթասրտութեան գիրկը...

Հիմա, տարիին բոլոր օրերը իր ծըռած պատերով սենեակին մէջ ապուր կ՚ուտէ, եւ կ՚երթայ երգել մեր թաղին Բողոքականներու ժողովարանը, անոնց անհոգի հոգեւոր երգերը իր ռուսական կրքոտ ձայնով։ Ատոր փոխարէն կը ստանայ քիչ մը դրամ եւ տասը կեղծ ժպիտ։

Իսկ տարին մէկ անգամ, Ծնունդին օրուան կէս օրին, հրաւիրուած է ուտելու քարոզիչին եւ անոր ընտանիքին հետ, ամերիկեան աւանդական հնդկահաւը, շագանակներով ծանրաբեռնուած։

Ահա այդ ճաշին անչափելի ծանրութիւնը եւ անհուն տրտմութիւնն է որ սենեակ կը բերէ, փարիզեան Ծնունդի այս իրիկունով, տանը սանդուղներուն քարերը ծակծկելով իր հինաւուրց կօշիկներուն ծանր կրունկներով...

×

Անցնելով արագ Գաթէրինա Ստեփանովնային դրան առջեւէն, ուրկէ կուգայ տառապող երկաթէ փոքրիկ մահճակալին հծծիւնը, կ՚իջնեմ փողոց...

Տօնի շունչը խենդերու պէս կը դառնայ քաղաքին վրայ...

Փողոցի մը անկիւնը, ուր սուր հով մը կը փչէ, կանգ կ՚առնեմ «պառաք»ի մը առջեւ ուր խեղճ կապիկ մը, եւ տգեղ առիւծ մը ցուցադրուած են քով քովի...

Ցետոյ մեր վաղեմի Սէն Միշէլին «պառաք»ներն են, ուր կուրցնող լոյսերուն տակ ծախուածները գնող չկայ։

Ցուրտ է։ Տեղ մը, նիհար, մաքուր լաթերով, ակնոցաւոր ծեր օրիորդ մը քարդ փօսթալներ կ՚ընտրէ։ Կը յուսայ ատով տակաւին ինքզինք յիշեցնել տալ եւ գուցէ սիրցնել տալ երեւութական անձերու, ժամանակին եւ միջոցին մէջ ցիրուցան...

Քաֆէներուն մէջ, արդիական աղջիկները, իրենց «պէռէ»ները մասնաւոր անպատկառութեամբ մը տնկած են իրենց գանկերուն մէկ կէսին վրայ։ Միւս կէսէն դուրս կ՚իյնայ ականջ մը, եւ կեղծ յօնքի մը ծայրը։ Իրենց ընկերացող մանչերուն հետ անոնք հեռու են Ցիսուսի Սուրբ Ծննդեան վրայ խօսելէ։ Օթոյի եւ Joséphine Bakerին վրայ կը դառնան խօսակցութիւնները...

Կը քալեմ վար մեքենաբար, յետոյ կը դառնամ վեր։

Նոյն անկիւնին մէջ տակաւին ծեր օրիորդը քարդ փօսթալներ կ՚ընտրէ։ Եւ վերի անկիւնի «պառաք»ին մէջ, մարդոց առջեւ տխրաբար ըմբոստացող առիւծը ներս են տարած։

Իսկ կապիկը տակաւին կը ժպտի...

×

Դեռ քիչ մըն ալ Պուլվարին ցուրտը, ցեխը, բազմութեան ամայութիւնը, եւ պիտի հասնիմ սենեակիս ջերմութեան եւ լոյսին։

Եւ ահա քովէս կ՚անցնին ամբողջ խումբ մը սայլերու, ծանրաբեռնուած Ծննդեան բարեբաստիկ ղալարներով։

Մաղէ կ՚երթան, պատրանք ծախելու...

Անոնց մէկուն է՚ն գագաթէն ամբողջ խուրձ մը կ՚իյնայ վար, փողոցին ցեխին մէջ, ու կը մնայ իր փոքրիկ թարմ ու ճերմակ հատիկներով։

Օթօները կ՚անցնին, կը կոխոտեն, բայց տակաւին կը մնայ հոն Ծննդեան բարեբաստիկ ղալարը։ Կը նետուիմ առաջ ու կը վերցնեմ ձեռքերուս մէջ. — բախտի ղալարն է անիկա...

Բա՛խտ... Այսինքն նոր անբախտութեան մը սկիզբը...

Բայց եւ այնպէս, երազային երջանկութեան խորհրդանշանն է ան, այսպէս անբուժելիօրէն միամիտ ձեռքերուս մէջ։

Առասպելական անտառներուն խորը ապրող վհուկի մը չափ աւելորդապաշտ դարձած, ամուր բռնած բախտին ղալարը, կը վազեմ տուն։ Միայն չըլլա՛յ որ անցած ատենս տեսնէ իր պատուհանէն սուր կզակով չար տանտիրուհիս. կամ անոր ճերմակ հատիկները իյնան անգութ դռնապան կնոջ մգլոտած աթոռին առջեւ...

Տանը վերելակը կոտր կոտր եղած, իջած է գետնայարկէն ալ աւելի վար։ Կը մագլցիմ սենեակս տանող ութ սանդուղները, բախտին ղալարը ձեռքըս։ Մանաւանդ չըլլա՛յ որ ամերիկեան հնդկահաւով ծանրաբեռն Գաթէրինա Ստեփանովնան գուշակէ...

Կը հասնիմ սենեակ։ Երկու կատուներս իրենց դունչերը եւ թաթերը կ՚երկարեն դէպ ի բախտին ղալարը։

Ազատ թափառաններու եւ բարձր բնութեան թարմ բոյրով կը լեցուի չորսդին։

Սենեակին մէջտեղը, կատուներս խօլաբար եւ հեղնանքի քմծիծաղով մը կը խաղան բախտին ղալարէն վար գլորած ճերմակ երազային գնտիկներուն հետ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Իրական երջանկութիւնը երբեմն բանի մը տիրանալով կ՚ըլլայ. բայց շատ անգամ անոր տիրանալու յոյսով։

× Ուրիշին հոգին մարդուս համար մութ անտառ մըն է։

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՓԱԿՈՒՄԸ

(ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

1932ի տարուան փակումը միայն նոր տարուան մը յաջորդականութիւնը չէ, այլ տասնամեակի մը լրումն է։

Տարագիր հայութիւնը 1921ի վերիվայրումներէն յետոյ, 1922ին բազմաթիւ դուռներ իր ետեւէն կը փակէր եւ հոծ զանգուածներով ճամբայ կ՚ելլէր դէպ ի աշխարհի բոլոր հորիզոնները։

1920 — 1922ի պատերազմներու եւ պայքարներու հրդեհներէն հալածական հայութիւնը միայն 1922ի վերջերը կը զգար թէ տարագիր ազգ մը դարձած է։

Ահա, այդ թուականէն ասդին, հայ ժողովուրդի գրեթէ կէսը, հեւասպառ ճամբորդի մը պէս քալեց անցած տասնամեակի մէջէն, երբեմն յուսաց մօտակայ վերածնունդին՝ շատ անգամ յուսահատեցաւ իր բռնած անհասանում ճանապարհներէն, բայց ընդհանրապէս յամառօրէն կառչած մնաց իր գոյութեան պահպանման։

Տարագիր հոծ հայութիւնն անցաւ դժնդակ պայմաններէն, արտաքին եւ ներքին։ Եւ սակայն ցեղային իր ինքնայատուկ կորովովը դիմացաւ բոլոր ալիքներուն, համախմբուեցաւ, ոտքը ամրացուց, քիչ մը շունչ քաշեց ու իր անհատական մտահոգութիւններէն վերադարձաւ հանրային—ազգային մըտահոգութիւններուն։

Գոտեպնդող երեւոյթներ, որոնք համեմատական չէին իր դժնդակ պայմաններուն։

Որովհետեւ, այդ ժողովուրդը դուրս նետուած էր իր բոլոր խարիսխներէն՝ տաշեղի մը պէս։ Դուրս՝ իր հայրենիքէն, դուրս՝ իր տնտեսական կալուածէն, դուրս՝ նաեւ մշակութային բոլոր կարելիութիւններէն։ Եւ սակայն, այդ աներեւակայելի եւ անակնկալ պայմաններուն մէջ հայ ժողովուրդը տաշեղի մը պէս երերուն չմնաց, ալիքներէն չկլանուեցաւ, մէկ խօսքով չփոշիացաւ։ Այլ դիմադրեց. ու ես պիտի ըսեմ՝ քաջաբար։

Ցուսահատեցնող եւ սեւ իրողութիւններն անպակաս էին։ Տասը տարուան ընթացքին հարիւր անգամ արձանագրուեցան այս սեւ իրողութիւնները, եւ ողբն անպակաս եղաւ հայ սրտցաւ բերաններէն։ Բայց չմոռնանք դրական երեւոյթներն ալ. երեւոյթներ, որոնք մեր ժողովուրդի դիմացկունութեան հրաշքը կը պարզեն պատմութիւնը կշռողներու աչքին։

Տարագիր հայութեան մտածող միտքը պէտք է յետադարձ ակնարկ մը նետէ իր անցուցած տասնամեակի վրայ, տարրկայական կշռադատութեամբ։ Բացասական երեւոյթները խարազանելով, անհրաժեշտ է կառչիլ դրական տուեալներու, ամրացնել ու ներգործօն դարձնել այդ դրական երեւոյթները՝ յառաջ ընթանալու համար։

Վերագնահատական այս աշխատանքին մենք կ՚անդրադառնանք ուրիշ առիթներով։

Այսօր տարեմուտի նախադուռ մը բանանք՝ քանի մը ամփոփ մտածումներով։

Տասնամեայ ժամանակաշրջանի բազմաթիւ երեւոյթները կարող են դասաւորուիլ հայ ժողովուրդի յայտ բերած երկու խոշոր գծերուն տակ։ Առաջին երեւոյթը հայ ժողովուրդի երիտասարդացումն ու հոգեփոխութիւնն է։ Երկրորդ երեւոյթն անոր գործելակերպն է, ընդգրկելով բոլոր մարզերը։

Արդ, հայ ժողովուրդի ապրած ցնցումներն ինքնին բաւական էին մեծ հոգեփոխութեան մը։ Մեր ապրած միջավայրերն ինքնին բաւ էին նոր նկարագիր մը տալու մեր հաւաքականութեան։ Այս արտակարգ իրողութիւններուն վրայ կ՚աւելնար նաեւ արտակարգ պարագայ մը, — դժնդակ պատմութիւնը մկրատի սուր հարուածներով խրամէ կը բաժնէր հայրերն ու որդիները։ Անհայր որդիներու խոշոր բանակով մը կը գունաւորուէր մեր իրականութիւնը։ Ու այդ դժբախտ իրականութեան մէջ, փոթորիկէ փոթորիկ նետուելով՝ կը մեծնար նոր սերունդ մը։ Այդ հոգեբանութեամբ կը կազմաւորուէին նաեւ մեր գաղութներն ալ, որոնք իրենց տեղահանութեան պատճառով, տեղահան հոգեբանութեամբ վարակուած էին։ Անհայրենիք այս ժողովուրդը հետզհետէ կը նմանէր անհայր որդիներուն։

Ու այս պայմաններուն մէջ, որքան նեղ էին գործելու հորիզոնները, այնքան բուռն էին տենչանքներն ու յուզումները։ Այսպիսով ֆիզիքական անզօրութեան փոխարինեց հոգեկան յուզականութիւնը։

Տասնամեակը հոգեկան յուզումնահար շրջան մը եղաւ։

Հայրենաբաղձութիւնը, վրէժի կուտակում, յաւելեալ ուժերու գերագնահատում՝ ազգային կեանքին մէջ։ Երիտասարդական հեւասպառ պայքար, տեղական տենդոտ կռիւներ՝ ազգային կազմակերպութեան համար։ Գրական տենդ, հոգեկան ճիչ, անհամբեր վազք՝ դանէ դէպ ի հոգեկան տիրակալութիւն։

Միեւնոյն ժամանակ՝ հաւասարակշիռ ու հասուն մտքի ներկայութիւն, որ իր գիտութեամբ եւ պայծառ գիտակցութեամբ կը հաւասարակշռէ մեր կեանքի լծակները։

Այսօր, տասնամեայ կեանքը կը փակուի մեր երէկուան պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան առջեւ։ Խանդավառութիւն, ցոյց, ցուցամոլութիւն, երբեմն հրաշալի թռիչքներ կուգան ու կը յանգին իրենց հասունութեան։ Մեր կեանքը կը մտնէ, ուրեմն, հասուն շրջանի մը մէջ, ու երէկուան անպատասխանատու երիտասարդութիւնը ստիպուած է հրապարակ գալ հասուն քայլերով եւ ծանր կշիռով, խենդութեան տեղ բանալու նորահաս պատանեկութեան, որուն նկարագիրը տակաւին դատողութեան տակ չի մտներ։

Երկու խօսք նաեւ գործելակերպի մասին։ Մեր ապրած տասնամեակը իր բնոյթով եւ հարկադրած պայմաններով երկարատեւ պայքարի թելադրանքը կը բերէր մեզ։ Սակայն տարագիր հայութիւնը այս տասնամեակը դիմաւորեց կարճատեւ պայքարի հոգեբանութեամբ։ Ու այս իրողութեան հետեւանքով՝ որդեգրեց կարճատեւ պայքարի ձեւերը, որոնք կ՚ըլլան բուռն, յաճախ փոփոխական, մանաւանդ անհամբերութեան շունչով։ (Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը շարք մը հիմնական խնդիրներու մէջ, բարեբախտաբար մնաց անայլայլ իր տեւական պայքարի գծին վրայ)։

Կեանքի հարկադրանքը եւ ցուցահանուած այս առօրեայ պայքարի գործելակերպը իրարու համեմատական չէին։ Տասնամեակ մը բաւական է յստակ մտածողութիւն եւ որոշակի գործելակերպ հրապարակ դնելու։

Նոր տասնամեակը որ կը դիմաւորենք երկարատեւ պայքարի շրջան մը կը բանայ մեր առջեւ։ Կը պահանջէ մեզմէ ամուր ջիղեր, ամուր հաւատք, դիմացկուն կամք՝ քալելու անսայթաք, արհամարհելով սին պոռչտուքները՝ յառաջ ընթանալ յանդգնօրէն, միշտ գիտակցելով որ մեր ճամբան երկար է։

Մեր կեանքի բոլոր հորիզոններուն վրայ, պէտք է վերջնականապէս գիտակցինք թէ՝ կը յաղթէ այն, որ ամուր կամք ունի, եւ երկարատեւ պայքարը կը դիմանայ։

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Տարի մըն ալ անցաւ մեր պանդխտութեան վրայէն։

Տարիները պրկիչ մանեակներու պէս, երփներանգ օղակներով, պէտք է դան ու բոլորուին մեր ազգային պարանոցին շուրջ...

Մեր ազգային կեանքը այլ եւս անկարելի է տեղաւորել ու չափել տարիներու փոքրիկ միաւորներուն մէջ։ Ցորդած գետի նման ելած է իր բնական հունէն եւ ինկած անբնական պայմաններու մէջ։ Տարիները ցոլարձակ շողեր են միայն մեր յուսատու հորիզոններէն կախուած։

Մեր շարժումներն ու տողորումները, առ հասարակ, յստակ ու բիւրեղացած գոյներու տակ կ՚երկարին հանդրուանէ հանդրուան եւ կը պտտին հիմնական առանցքի մը շուրջ։

Անվարան դիմենք անցեալին, հիմնաւորելու համար ներկան եւ բնորոշելու համար մեր ազգային — քաղաքական մտքի զարգացման առանձնայատկութիւնները։

Անկիւնադարձ ծառայող թուական մը ունինք — 1917 — երբ ռուսական Մեծ Յեղափոխութիւնը իր ալիքներուն մէջ առաւ հայկական տենչերը եւ ենթարկեց իր թեւարկութեան։

Թէ ինչպէս։

Դէպքերը մեր հայրենի սահմաններուն վրայ գահավէժ կերպարանք ըստացան։

Ռուս զօրքը խօլաբար կը նահանջէր եւ կը լքէր ճակատը։ «Դէպ ի տո՛ւն» մօղական ու գրաւիչ նշանաբանին տակ կովկասեան ճակատը կ՚ամայանար։ Մէկ օրէն միւսը «լքեալ գոյք» էին դարձած ռուսական զէնքի յաջողութեան պտուղներն ու հսկայական պահեստները։

Պէտք էր ժառանգորդ դառնալ։ Եւ բնական ժառանգորդները մենք էինք։

Այդ օրէն մեր ազգային գործունէութեան դաշտն անակնկալօրէն ընդարձակուեցաւ։ Եւ մեր երկար տարիներու ինքնապաշտպանութեան գետնի վրայ մղած եղերական պայքարները յանգեցան համահայ ֆիզիքական դիմադրութեան։ Ինչ որ հասունցած էր յեղափոխական կուսակցութիւններու մեկուսի բազուկներուն վրայ, կուգար համահայ ճակատով խպառ տրուելու հայ ազատագրութեան դատին։

Այս նոր դարձակէտ մըն էր եւ յաջողութեան գրաւականներէն մէկը։ Սակայն ամբողջը չէր։

Գրաւուած հայկական նահանգներու տէր դառնալու իրաւունքն է որ միահամուռ ուժերով պիտի ջանայինք ապահովել։

ԿԱՂԱՆԴԻ ԳԻՇԵՐՆԵՐԷՆ

Կաղանդ է այս գիշեր։

Մանկութեան օրերուս երջանկաւէտ կաղանդներ, կ՚անցնիք դո՛ւք, մի առ մի շարժանկարի մը հանդոյն, սա պահուս, սա միայնակ սենեակիս պատերուն վրայէն։

Այս գիշեր, հոս, ես կը տեսնեմ այնքան յստակ, այդ կաղանդներէն մէկը մանաւանդ։

×

Այս գիշեր Կաղանդ է, եռուզեռ ամէնդի. ձիւնը քանի մը թիզ է բարձրացեր արդէն դուրսը, եւ փողոցի անկիւնները ձողերուն վրայ բարձրացող լապտերներուն աղօտ լոյսին տակ փաթիլ փաթիլ երբ կ՚իյնայ, կը պսպղայ կարծես։

Իրիկուն է, խանութպանները սովորականէն աւելի կանուխ գոցած են խանութները։

Ամէն մարդ արդէն մտած է իր տաքուկ տունը։ Փոքրիկները շարուած Կաղանդի ծառին շուրջ՝ անհամբեր, պիշ պիշ կը նային այն փայլուն խաղալիկներուն որոնք այնքան շքեղօրէն կը զարդարեն տօնածառը։

Ծառին քովիկը սեղան մը կայ, մաքուր ճերմակ ծածկոցներով, վրան՝ խաղող դեղին կլոր հատիկներով, խնձորներ՝ կարմրուկ թուշերով, տանձեր՝ ջրոտ ու համով, ու չոր պտուղներ տեսակ տեսակ։

Ի՜նչ ախորժաբեր է տեսքն այդ սեղանին։

Կաղանդի ծառ, Կաղանդի սեղան, գեղեցիկ նուէրներ երախաներուն ձեռքը. մէկը ունի սիրունիկ ձիուկ մը, միւսը ջութակ, իսկ ես տակառիկ մը՝ մէջը կար չարաճճի լարախաղաց մը, եւ ամէն անգամ որ կը լարեմ տակառը ան մէջէն ծափիկ կը զարնէ։

Ի՜նչ ուրախ է այս գիշեր, եւ ի՜նչ բարի Կաղանդ պապան որ մեզի տուեր է առատ ամէն բան։

×

Կաղանդի գիշերուան ճաշն ալ տարբեր է տարուան միւս օրերուն ճաշի գիշերներէն, որովհետեւ մեր տունն է հաւաքուած ամբողջ ընտանիքը։

Սեղանին կը նախագահէ մեծ մայրս, ընտանիքին ամէնէն երէցը՝ ութտասնեակ Կաղանդներու յիշատակը շալկած իր ուսերուն։

Մեծ մայրս, կոճղը ընտանիքին, քովը իր երկու տղաքը՝ ծառին գլխաւոր թեւերը, իսկ հարսերն ու թոռները ճիւղաւորումն նոյն կոճղին։

Այնքա՜ն համով եմ կերեր ես այդ գիշերուան Կաղանդի ճաշէն, եւ այնքա՜ն անյագաբար։

×

Ճաշէն քիչ յետոյ ձայն մը փողոցէն.

— Թել, թել հէլվա։

Կամաց մը պատուհանին վարագոյրը մէկ կողմ կ՚ընեմ։

— Հէլվա, թել, թել։

Գլխուն վրայ մեծ ափսէ մը, որուն մէկ ծայրը լապտեր մը կարմիր լոյսով, կը ծախէ մարդուկը՝ «հէլվա, թել, թել»։

Ի՜նչ քաշողական է տեսքը այդ հէլվային ճեփ – ճերմակ Կաղանդի գիշերուան ձիւնին նման, եւ թել – թել երկայն, նման Կաղանդ պապային մօրուքին։ Կարծես ձիւն է թափեր ափսէին մէջ։

Կաղանդի գիշեր է, ուստի «թել – թել հէլվա» հանդչեցաւ Կաղանդի սեղանին վրայ, այնքա՜ն համեղ պտուղներուն կողքին։

Կաղանդի գիշերուան յատուկ էր լուսաւորիչ տան ամէն կողմը Նոր Տարին լոյսերով դիմաւորել, որպէսզի ամբողջ տարին ըլլայ լուսաւոր։

Պատուհանին քովիկը նստած, մերթ ընդ մերթ վարագոյրին ետեւէն կը դիտեմ փողոցը՝ ուր ձիւնը կ՚իյնայ անդադար, եւ ես կը սպասեմ այնքա՜ն խանդավառ Կաղանդի գիշերուան երգին։

×

Լապտերներ, գոյնզգոյն լապտերներ կը նշմարեմ փողոցին անկիւնը, կը զգամ թէ լոյսերու հոյլը կ՚ուղղուի դէպ ի մեր տունը։

Դրան ջախջախը կը զարնուի եւ դուրսէն ձայն մը.

— Շատ տարիներու, էֆէնտինե՛ր։

Կաղանդի գիշերուան նուագածուներն են, որոնք կը շրջին թաղէ թաղ, տունէ տուն եւ կ՚երգեն Նոր Տարին։

Հիմա բակին մէջ շարուած են անոնք մէկ – մէկ «ֆէս» դրած, երկար պեխեր՝ որոնց ծայրերէն ձիւնը հալելով կաթիլ – կաթիլ կ՚իյնայ օձիքներուն վրայ։

«Ուտ», «մանտօլին», ջութակ. ի՜նչ ոգեւորիչ եղանակներ են որ կը սուրան այդ լարերէն դուրս։

Ի լուր այդ նուագին, կ՚ոգեւորուի մանուկ հոգիս, եւ կայնած սանդուղին վերեւ, կը դիտեմ պիշ – պիշ ամէն մէկը այդ դէմքերէն. ոմանք նիհար, ոմանք գիրուկ, բայց ամէնքն ալ հըրապուրիչ, քանի որ Նոր Տարուոյ մարդիկն են անոնք։

Ափսէ մը կ՚իջնէ վար, օղիի բաժակներով եւ պտուղ – շաքարով լի։

Բաժակները կը պարպուին, եւ իւրաքանչիւր նուագածու իր կարգին, դէպ ի տան տէրերը ուղղելով իր նայուածքը.

— Շատ տարիներու, էֆէնտինե՛ր։

Ցետոյ կլորիկ արծաթ մը կը սպրդի նուագապետին ափին մէջ, եւ սուր վրայ, պետին հրամանով, եղանակ մը եւս. եւ ապա ֆէսերուն ծոպերը շարժելով, կ՚անհետանան։

×

Կարգը տան երախաներուն է եկած արտասանելու, երգելու...

Ցետոյ իւրաքանչիւրս գրկած մեր նուէրները, հրեշտակներու նման երջանիկ՝ եւ մեր ծնողքի համբոյրները դրոշմը մեր այտերուն, կ՚երթանք քնանալու մշիկ – մշիկ, վաղն առաւօտ արթննալու թռչուններուն հետ։

×

Այս գիշեր, այս լուռ սենեակիս մէջ... Հոդ կանգ կ՚առնէ շարժանկարը։

Այս գիշեր, երախտապարտ եմ քե՛զ ո՜վ անծանօթ, որ ինծի հետեւեցար մանկական կաղանդներուս շարժանկարին, քան զի մինակ էի ես այս իրիկուն, սա օտար աստղերուն տակ եւ այնքա՜ն տխուր։

ՀԵՐՄԻՆԷ

ԾԻԾԱՂ

Տր. X բժշկական ժողովի մը բանախօսութիւն կ՚ընէր, իր մօտ[…]ցած բժիշկին կ՚ըսէ.

— Ի՞նչ տեսակ բան է, մէկ մ[…] խօսկալով կը քնանայ, իսկ արթ[…] եղողներն ալ խօսելով աղմուկ կը […]նեն։

— Չէ որ ձեր բանախօսութիւնն […] թմրեցուցիչ դեղերու ազդեցութ[…] մասին է։

Եւ ահա, երբ ռուսական ուժերը տեղատուութեան մէջ էին, հայկական ուժերը կը գտնուէին գերագոյն մակընթացութեան մէջ: Խանդավառութեան յորդահոս ալիքը սրտառուչ համեմատութիւններ կ'առնէր հայկական հորիզոններուն վրայ: Հայկական բոլոր օրկանները ձգուած, բոլոր ջիղերը պրկուած եւ բոլոր եակները սեղմուած էին: Ոչ զոհողութեան եւ ոչ պատասխանատուութեան վտանգը կասկածի ենթարկուեցաւ եւ պակսեցաւ:

Սեփական եւ անկախ Հայրենիքի նուիրական պատկերը կը պտտէր բոլորի մտքերուն վրայ: Անդունդ խանձարուրի մէջ էր մեր ճտական ինքնիշխան գոյութիւնը: Բնական եւ անդրանիկ ժառանգորդն էինք ռուսական ուժերու կատարած հողային կցումներուն, որուն այնքան անվերապահօրէն չէինք խնայած մէ աջակցութիւնը: Մեր Հայրենիքի դռները երբեք այդքան լայնօրէն չէին բացուած մեր առջեւ: Պէտք էր ուժ հաւաքել, փոխարինել անոնց եւ կատարուած իրականութեան առջեւ դրնել միջազգային քաղաքական միտքը մինչեւ վերջնական հաշուեյարդար:

Եւ թշնամին արթուն կը դիտէր: Գիտէ՞ք որ թշնամին: Աւա՜ղ մէկ չէր անիկա: Մեր դարաւոր չնամիէն զատ, կովկասեան խառնարանին մէջ ունէինք կողակից թշնամիներ: Երբ Թաթարը կը դաւէր, Վրացը կը բանակցէր թշնամիին հետ մեկնակէն եւ հայութիւնը կը մեկուսացնէր: Երբ համահայ գործակցութիւնն ու համահայ ճակատը ստեղծուած էր, համակովկասեան քաղաքական եւ ուժական միասնական ճակատը կը ճեղքուէր:

Եւ դէպքերու ողբերգական բերումով հայութիւնը միայնակ առացա Թրքական արշաւող ուժերուն դէմ:

Այնուհետեւ դէպքերը ցաւագին ու ճակատագրական փախճան ունեցան:

Հայկական ուժերու կազմակերպութիւնն ու միջոցներու չգոյութիւնը, մեծապէս դժուարացուց միջազգային դիմադրութեան գործը: Կովկասեան ընդհանուր չիփթի ու առմեայ օրերու մէջ պէտք էր տեղծել Հայկական Բանակ եւ ցելլ դիւրաւ թշնամիին դէմ: Օգնական ուժը ճակատ չհասան: Ճակատը ճեղքուեցաւ եւ իրարու ետեւէ ինկան Ալեքսանդրապոլ, Սամախաթունը, Բաբերդը, Կարինը եւն.: Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսամարտերը չկրցին մեղմել Կարինի բերդերուն տակ եւ անդրկովկասի քառուղիներուն վրայ Այդ հրաշքութիւնները պակսեցաւ եւ դէպքերը փարեցին մեզ:

Հայկական պատերազմական պայքարի եւ պատմութեան էջն յաղթանակ էջերէն մէկն է, երբ միացած հայութիւնը Փիզիքապէս մարդաչուռ էր նետած:

×

Այսօր, այս Նոր Տարուան չէմքին պատահական ձեւով չէ որ կ'ընձայու երկու Թուականները (1919 եւ 1932) քով-քովի: Մէկը խանձարուրն էր հայկական անկախութեան անունով մղուած պայքարին՝ երբ փիզիքական դիմադրութիւն կը կազմակերպուէր, միւսը տարաշխարհիկ հայութեան հոգեկան դիմադրութեան, չօշափելի եւ անշօշափելի թշնամիին դէմ:

Երէկ հայութիւնը կառչած իր փիզիքական հայրենիքին կ դիմադրէր, կ'արիւնէր ու կը պշտպանուէր, որովհետեւ իր զէնքն կ'առ-նէր իր միջավայրէն, իր պայմաններէն ու իր հարազատ ներշնչումներէն, այսօր խորաքանչիւր երկրի մէջ գաղութահայութիւնը, կը նայի դէպ ի իր ներքը կուտակուած մշակութային դարաւոր հարստութեան:

Մեր դիմադրական ճակատը գաղութներու մէջ, կը մտնէ չա՛տ աւելի հաստուն փուլի մը մէջ, որ այսուհետեւ պէտք է ձեւակերպուի եւ գինուորագրէ համահայ բոլոր պիտանի ուժերը:

Կաղանդի այս նուիրական երեկոյեան, հրճուանքի ու խրախճանքի սեղանին շուրջ, տարագիր հայութիւնը թող անդրադառնայ իր դիմադրական ուժին վրայ ու գօտեպնդուի հանդրուանէ հանդրուան քալելու համար, անխոռով հոգիով եւ հուժկու կամքով:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1932ԻՆ

Մեր մամուլին օրը օրին հետեւողն արդէն որոշ ծանօթութիւն ունի 1932 թ. Հայաստանում տեղի ունեցած անցուդարձին: «Դրօշակ»ը եւ «Հայրենիք» ամսագիրն իրենց տեսութիւններով այս ուղղութեամբ մնայուն նիւթ են հայթայթում, ամսէ ամիս ներկայացնելով Հայաստանի կեանքը: Ի մի ամփոփելով խորհրդային աղբիւրներից քաղած տեղեկութիւնները, ներկայ յօդուածաշարքով պիտի ջանանք տալ Հայաստանի 1932 թ. լրիւ պատկերը: Տարեկան տեսութիւնը կազմելիս, կանգ չենք առած խորհրդային քաղաքականութեան յառի կողմերի վրայ: Այդ մասին շատ ենք գրած եւ պիտի գրենք: Աւելի ձգտած ենք ներկայացնել դրական գործերը, որոնք եւ մնալու են իբրեւ ժառանգութիւն մեր երկրին ու ժողովրդին:

Անցնող տարւայ տեսութիւնը տալէ առաջ, կ'արժէ մի յետադարձ հայեացք նետել նախորդի՝ 1931 թ. վրայ:

Վիճակագրութիւնը ցոյց է տալիս, որ 1931 թ. Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան (արդիւնաբերութիւն եւ գիւղատնտեսութիւն) արտադրանքը հասել է 187 միլիոն ռուբլու, 1930 թւից 26 միլ. ռ. աւելի: 1931 թ. ժողովրդական տնտեսութեանը յատկացուել է 74 միլ. ռ., բայց օգտագործուել է միայն այդ գումարի 62,6 տոկոսը: Ցանքերի տարածութիւնը եղել է 372,000 հեկտար, սակայն, բերքը համեմատած նախորդ տարւայ հետ, զգալապէս ընկել է: Օրինակ, բամպակ ցանուել է 26,680 հեկտար, որից պէտք է ստացուէր 28,000 թոն: Դրա դիմաց, առ 1 յունուարի 1932 թ. հաւաքուել է միայն 10,478 թոն: Այն ինչ, 1930 թ. ցանուած 16,000 հեկտարից ստացուել է 10,906 թոն բամպակ: Չնայած այն բանին, որ լաւագոյն հողերը տրուած են եղել հաւաքական եւ խորհրդային տնտեսութիւններին, բայց անհատ տնտեսականներն աւելի նւազ են թերակատարել 1931 թ. ծրագիրը: Իսկ արդիւնաբերութիւնն իր արտադրական ծրագիրը կատարել է մօտ 80 տոկոսով: Խոշոր եղջիւրաւոր անասունների քանակը նախորդ տարւայ համեմատութեամբ, 1931 թ. պակասել է 3,3 տոկոսով:

Վատ վիճակում են եղած փոխադրական միջոցները: Հայաստանի երկաթուղագիծը, որ ենթարկւած է անդրկովկասեան կեդրոնին, բոլորովին անտես է արւած: Եւ երկաթուղային փոխադրութեան անկանոն վիճակն է եղած պատճառը, որ Արթիկ տուֆը եւ Անի-Պէմզան թերակատարել են տարեկան ծրագիրները:

1930—31 ուսումնական տարում առաջին աստիճանի դպրոցներում եղել են 120,000 աշակերտ: Զանազան պատճառներով դպրոցներէն դուրս են մընացած 21,000 դպրոցական երեխաներ:

Մշակութային ասպարէզում 1931 թ. նշանաւոր դէպքը եղաւ ուժեղ հալածանք ոչ-բոլշեւիկ գիտնականների դէմ եւ Հայաստանի գիտական Ինստիտուտի փակումը, որի տեղ հիմնեց Մարքս-Լէնինիզմի Ինստիտուտը:

Սակայն, 1931 թ. ամէնէն պատմական դէպքը եղաւ Համամիութենական կոմ. կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի հոկտեմբեր 31ի որոշումը: Մոսկւայի այս որոշումը կարեւոր է այն տեսակէտից, որ շատ յստակ ճշդորոշում է անդրկովկասեան ազգային հանրապետութիւնների վարչական ու տնտեսական կացութիւնը:

Համաձայն այդ որոշման, գիւղացիական հարցում կուսակցական մարմինները թոյլատրել են կոպիտ սխալներ, մանաւորապէս հացամթերումների եւ հաւաքական տնտեսութիւնների կազմակերպման գործում:

Կազմակերպութեան մէջ գոյութիւն չի ունեցել բոլշեւիկեան միատարր եւ համախումբ վիճակ եւ տարուել է խմբակային պայքար: Անդրկովկ. Երկրային Կոմիտէն Անդրկովկ. Դաշնակցութեան տնտեսական եւ մշակութային գործում վարել է խիստ կեդրոնացման քաղաքականութիւն, որն առաջ է բերել հանրապետական մարմինների դիմադրկում: Այս գիտողութիւններից յետոյ, Մոսկուան մատնանշում է տնտեսական այն ուղիները, որով այնուհետեւ պիտի առաջնորդուէին անդրկովկասեան երկիրները:

Ցայտնի է, որ անդրկովկասեան հանրապետութիւններից ամէնէն խրաւագուրկ վիճակում եղած է Հայաստանը: Ղեկավար մարմինները գտնելով Վրացիների եւ Ադրբէջանցիների ձեռքը, այդ մարդիկ անտեսած են Հայաստանի շահերը: Հոկտեմբեր 31ի որոշումը մեզ այն յոյսը ներշնչեց, որ նման աղաղակող մէկ անարդարութիւն վերանալու է եւ յաջորդ տարին Հայաստանն իր տնտեսական ու մշակութային շինարարութեան զարգացման գործում յետ չպիտի մընար Ադրբէջանից ու Վրաստանից:

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԽՈՐԹ ԿԼԻՄԱՅԻ ՏԱԿ

ՉԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԻՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ

Ջութակահարը ճպոտը կը մոծէ: Փողահարը գործիքին բերանը եւ վիզը կը թքատէ կլոր-կլոր: Թմբկահարը աջ աչքը կը կիսափակէ գեղուհիներուն:

Իսկ սրահին օրիորդները ուսի եւ գլուխի, մերթ իրանի, ջղային շարժումներով իրենց անհամբերութիւնը կը ցուցադրեն: Պարոնները, բաղդատաբար, պաղարիւն եւ գրեթէ անտարբեր են:

Եւ սակայն «Թանկօ»ն, առաջին պարը հարսանիքին, դեռ կը յամենայ, կը յամենա՛յ:

Արամ, օրուան փեսան, անհա ջերմեռանդօրէն եւ հանդիսաւորապէս խոստացաւ ամուսնի հովանին ընդմիշտ: Ու հարսը, խանդահաւար, տիկնոջ հնազանդութիւնը երդուեցաւ:

Բայց չէ վերջացած տակաւին պսակի արարողութիւնը: Քահանան ուժգին ցնցեց ձեռքի խաչը: Սո՞ւր էր որ կը շողացնէր այդպէս: Եւ ռումբի մը պէս պայթեցուց «Սիրելի՛ ժողովուրդ»ը:

Անօգուտ են ձեր շարժումները, պարի խենդեր: Քահանան յուզուած է եւ հոգւոյն խորէն վրէժի հական գարձեալ գլուխ կը բարձրացնէ: Ուրեմն պէտք է որ կատարուի անխուսափելին: Մանաւանդ որ պահն ալ շատ յարմար է: Ոգեւորելու է երիտասարդութիւնը: Եւ ահաւասիկ, ճառին հուժկու բառերը կը բախեն միտքի եւ սիրտի դուռները:

— Ո՛վ սիրելի ժողովուրդ, Թուրքը, անիծեալ Թուրքը մեզմէ առաւ ամէն ինչ, ամէն ինչ: Բայց չկրցաւ, չի կրնար եւ պիտի երբեք չկրնայ առնել մէկ բան, — մեր ընտանիքը, հայ ընտանիքը, ընտանեկան սրբութիւնը: Եւ դո՛ւք, հայոց արի կտրիճներ, ու դուտերք սիրասուն իմ ցեղին, օղ ըրէք ձեր ականջներուն ինչ որ պիտի ըսեմ: Մէկ կռուան միայն ունինք, որպէս զի տոկայ, ապրի մեր ազգը: Հայ օջախն է ատիկա: Ու եթէ կ'ուզէք որ, եւ պէտք է որ ուզէք (հոս խաչը անգամ մը եւս կը ճեղքէ օդը), տեւենք մենք իբրեւ հայ ազգ, մէկզի վանեցէք ձեր գանկերէն նորելուկ եւ արտասող սա գաղափարները թէ՝ ընտանիքը բնական հիմնարկութիւն մը չէ, «տէմօտէ» եղած է, թէ մարդն է որ հիմնած է զայն, եւլն. եւլն.: Մի տարուիք սատանի խենդու մենդ ցափռտուքներով: Լաւ գիտցած ըլլաքոր, կորուած մեր հողէն՝ յաղթութեան մէկ ճամբայ միայն ունինք: Կազմեցէք հայկական զուտ եւ հարազատ բոյներ: Տէրը օրհնէ ձեզ ամէնքդ ալ: Ամէն:

Հարսնեւորները մէկիկ-մէկիկ կ'երթան ձեռքերը սեղմելու հարսին ու փեսային: Ու փեսան, առանց յօգնելու, ժպիտին պայծառութեանը հետ, կը սրբագրէ անընդունելի մաղթանքը «Մէկ բարձի վրայ ծերանաք»ը եւ տեղը կը կրկնէ «Մէկ բարձի վրայ ապրիք»ը: Արամ երիտասարդ է, կ'ուզէ ապրիլ, մանաւանդ որ նոր պիտի սկսի ապրիլ եւ չուզեր որ պսակուած օրն իսկ, ծերութեան մասին խորհի:

***

Երեք տարիներ են անցեր դէպքին վրայէն, որ Արամը տարաւ ամուսնութիւն կոչուած երջանկութեան: Արամ կը սիրէ «դէպք» կոչել իր աղջիկեաը տարօրինակ եւ անակնկալ: Ու Արամին համար, սրբազան պարտականութիւն մը ըլլայ կարծես վերաքաղի ենթարկել, ամէն տարի, Կաղանդին, իր հարսանիքը եւ աղջիկեաը:

Արամին աղջիկեաը: Օ՛, համով այն իրիկունը:

Լաւ կը յիշէ: Ճիշդ է թէ ժամանակը անողոք է եւ Արամին համար չէ որ բացառութիւն մը ըրած պիտի ըլլար: Բայց ի՞նչ փոյթ, եթէ արբուած են մանրամասնութիւնները: Դէպքը միշտ թարմ է եւ կը դիմանայ էական մասերովը:

Դեկտեմբերի վերջին իրիկունն էր: Նոր տարուան մը նախօրեակը: Կաղանդ: Տխուր էր Արամ, ինչպէս միւս բոլոր տօնական օրերուն, որոնք կուգային կ'անցնէին, օտար հողին վրայ:

Ու դիտմամբ էր որ դանդաղաքայլ կ'ընէր վերելքը Պէլվիլի փողոցին, թէեւ ցուրտը դաժանօրէն կը խածնէր իր ականջները, քիթին ծայրը եւ դաստակները, որոնք դուրս կ'իյնային վերարկուին գրպաններէն:

Արամ գործէն տուն կը վերադառնար: Տո՛ւն: Պանդոկի մը թիւ 67 սենեակը, պարզապէս: Ո՞ր Մխիթարութիւնը կը սպասէր իրեն ցուրտ ու ամայի սենեակին մէջ, որպէս զի փութացնէր քայլերը:

Մուտքէն ներս, երբ 67 թիւ բանալին կ'առնէր, օրաթերթին հետ թղթիկ մը գտաւ, զոր ահաւասիկ ծոցին մէջ կը պահէ դեռ, որպէս թանկագին, անգին յիշատակ:

«Սիրելի Արամ,

Այս իրիկուն մեզի եկուր: Ջգալիք ըլնես: Գիտցած ըլլաս, ա՛լ ձետդ չենք խօսիր: Շողակաթ խաթունը եւ տիկինս կը փափաքին որ մեզի ձետ անցընես կաղանդը: Իմ խօսքս չեմ ըներ: Նոր չէ որ պիտի ճանչնաս զիս: Համբոյրով՝ Օննիկ»:

Ու Արամ երբոր վեցերորդ յարկը հասաւ, եւ բանալին կը դարձնէր, չմոռցաւ արտասանել — Diable! ces escaliers...

Ապուր չպատրաստեց: Ոչ ալ լուբիայի «փիազ»: Ու գետնախնձոր ալ չտապկեց: Երկար գործ էր ատիկա: Երկու հաւկիթ կոտրեց ապուխտին վրայ. Է՛հ, գինին ալ կը բաւէ: Ո՞վ վար պիտի իջնէ, ատոր համար: Արամին հո՞գն է թէ ապուխտին բուրմունքը ուրիշի տուն պիտի տանի: Սրբեց կարճուկ պեխը: Անցուց «քաշէթ»ը: Բնականաբար, չմոռցաւ ալ մարել լոյսը: Պանդոկապետուհիին նրբին եւ սրամիտ գիտողութիւնները լսելու սիրտ չունէր Արամ:

Բարեբախտաբար հեռու չէր Օննիկենք: Եւ ինչ լաւ որ պիտի խընայուէր իրեն օրուան հինգերորդ մէթրօն:

Երբ փոքր էր Արամ եւ իր չարաճճիութիւններովը մօրը հոգին կ'եփէր, միայն հողաթափը չէր որ ետեւէն կը հասնէր: —Գետնին տակը անցնիս, օղո՛ւլ, ուրիշ բան չեմ ըսեր, կ'որոտար մայրը, գուռ-գռացի ականջին տակ:

Արդարեւ, Արամ օրը չորս անգամ գետնին տակը կ'անցնի, հիմա, տարիներէ ի վեր, Փարիզի մէջ: Եթէ գիտնար մայրը...

Բայց ինչ որ չէ ըմբռնած Արամ, տղոց պատժելին է, անիծելին է ծնողներու եւ վարժապետներու կողմէ, որոնք չարաճճիութիւնը չարութեան, վատութեան, գէշութեան հետ կը շփոթեն: Արամ, զուգէ ծայրայեղական մը, կը գտնէ թէ, ընդհակառակն, մեծերը, այսինքն ծնողները եւ վարժապետներն է որ պէտք է պատժել, իրենց ամենօրեայ չարբեքներուն համար:

Արամ աչքերը մութին վարժեցնելէ վերջ, տեսէ՛ք, զգուշաւոր կը բարձրանայ հնադարեան պանդոկ մը: Չըլլայ թէ, անցքին վրայ, մէկու մը զարնուի:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն կազմակերպած էր զուտ ընկերական թէյասեղան մը Սալոն Լօնշանի շքեղ ու ընդարձակ սրահին մէջ, դեկտ. 26ին: Գեղեցիկ պատեհութիւն մըն էր այս, ընկերները քով-քովի բերելու, մտերմական անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ:

Թէյասեղանին ներկայ էին բազմաթիւ ընկերներ Մարսէյլի եւ շրջանի գիւղերէն ու արուարձաններէն (Կարտան, Սէն Լու, Սէնթ Մարկրիթ, Սէնթ Անթուան եւն.): Թէյասեղանին ներկայ էր նաեւ ընկ. Մ. Վարանդեան, շրջապատուած վաստակաւոր ընկերներէ: Խանդավառ երիտասարդութիւնը տեղ բռնած էր ընկերական շրջանակին մէջ: Հաւաքոյթը բացաւ ընկ. Պ. Հիւսեան, շեշտելով այսպիսի ընկերական հանդէսներու անհրաժեշտութիւնը: Աւելցուց նաեւ թէ ութ նոր ընկերներ դիմում կատարած են Շրջ. Կոմիտէին, երդում ընելու ընկ. Մ. Վարանդեանի ներկայութեամբ. նաեւ եօթ հին ընկերներ փափաք յայտնած կուսակցութեան շարքերուն միանալու: Ուրեմն 15 ընկերներ միացան մեր շարքերուն, որոնց 8ին —նորեկներու— երդման արարողութիւնը կատարեց ընկ. Պ. Հիւսեան: Խանդավառ տրամադրութեամբ համակուած էր սրահը: Ընկերներու փափաքին համաձայն, բնտրուեցաւ սեղանապետ մը որ մինչեւ վերջ կառավարեց ընկերական այդ բացառիկ հաւաքոյթը: Ցետոյ խօսեցաւ ընկ. Մ. Վարանդեան, ընդհանրապէս ծանրանալով մեր կուսակցութեան կազմակերպման ներքին եւ արտաքին հրատապ խնդիրներու վրայ:

Ցետոյ արտայայտուեցան զանազան ընկերներ, շեշտելով աւելի աշխոյժ գործունէութեան պահանջը:

Եղան զանազան երգեր Քեռիի կողմէ եւ ներկաներու մասնակցութեամբ: Հաւաքոյթը ցրուեցաւ կէս գիշերին, «Մշակ բանուոր»ի բամբ ու խրոխտ արձագանգով:

Ընկերները մեկնեցան գոհ ու խորապէս տպաւորուած կուսակցական անկեղծ ու կարգապահ գիտակցութեամբ:

Լեւոն Գեղունի

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ, օրկան Զ. Ո. Միութեան, 31—33 միացեալ թիւերը, ճոխ բովանդակութեամբ: Զ. Ո. Միութեան բոլոր Ազգերու Դաշնակցութեան եւ յօդուածներ, զորս ստորագրած են Փրոֆ. Աճառեան, Շ. Նարդունի, Մանուկեան, Սողիկեան, Սիրականեան, Կ. Բերդակցի եւ ուրիշներ; Խմբանկարներ եւ ծաղրանկարներ:

Տարեկան բաժնեգին 15 ֆրանք, արտասահման 1 տոլար: Դիմել A. Kapikian, 17 Avenue Philippe Auguste, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԸՓԻՒՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Բոց մը երեւցաւ իր աչքերուն մէջ: Լառօքի սրճարանին մէջ զինք անարգող մարդը, տեսած ըլլալ էր այդ նայուածքը:

— Գաղափարապաշտ ես ուսականին երիտասարդական մարմիններ կը կոչես այդ ամէնը: Դուն ալ այդպէս չէի՞ր երբ պատանի էիր: Չէ՞ր տեսած Աստուծոյ բարիքը, հոներուն բողբոջը, զարունը. չէի՞ր ըսած...

Ճորճ չուզեց որ աղջիկը կածուէր այդ յիշատակներով. ընդմիջեց, որպէսզի ան չհեռանար իր անցեալ եւ ըսաւ.

— Ուրեմն, ինչո՞ւ այսպէս հիմա. լայն չէ՞ տարածութիւնը... նուիրումը եւ...

— Եւ ի՞նչ...

Արագօրէն, բայց զգուշանալով զատեց իր բառերը:

— ...Այս ցուցադրութիւն մարմինիդ, էրիկմարդոց:

Կապերուն նուագկոտ արտայայտութիւնը, այն տարօրինակ նշանը, մթագնեց անոր նայուածքը: Խնդաց եւ ըսաւ կամացուկ մը.

— Լայն տարածութի՛ւն. օր մը միայն, բարեկամս, ժամ մը, վայրկեան մը:

— Չհասկցայ:

— Ֆրանսացի քահանայ մը կար Պաթավիա. կը պատարագէր վանքին մէջ. նշխար մը դրաւ լեզուիս վրայ:

Փափուքը այդ բառին, ընդհատում մը եւ մեղմանոյշ ակնարկ մը կոպերուն տակ: Այդքան միայն պատմեց կեանքին այդ դրուագէն: Բայց լուռանքը զոր տեղաց այդ բառը արտասանելէ ետք, կը նմանէր շրթունքներէն հոսող լավայի մը:

Ա՛խ, այս Ֆրանսացիները, ինչպէ՛ս կ'ատէր զանոնք! անոնց գիտցածը կիներու մասին! ինչպէ՛ս կը ճանչնային անոնք կիներուն կարողութիւնը. ի՛նչ խորամանկութեամբ կը սորվեցնէին անոնք կիներուն՝ այդ կարողութիւնը օգտագործելու ձեւերը: Ատիկա կը նմանէր ցուցնել զաղանին իր ուժը որ վերջի վերջոյ պատճառը պիտի ըլլար անոր մահուան:

Աստուծոյ քաղցր շնորհներէն զատ ոչինչ ճանչցած էր ան այդ հին օրերուն: Վանքին պատերէն ներս տեսած էր քոյրեր որոնք նոյնպէս բան մը չէին գիտեր. կա՞ր անոնցմէ աւելի երջանիկ կին, ամբողջ աշխարհքին մէջ: Բայց հպարտ էր ան հիմա, որովհետեւ ամէն ինչ գիտէր. կրնար պարծենալ այդ գիտութիւնով, կրնար ուրախ ըլլալ ատոր համար: Երբ գազանը կը ճանչնայ իր ուժը, ի՞նչ օգուտ ունին զայն կաշկանդող պարանները:

Ճորճ վառարանին անկիւն կողմը նստած կը դիտէր աղջիկը: Լիան կը ծխաղէր: Ծռեցաւ եւ իր ձեռքերուն մէջ առաւ տղուն երեսները.

— Վերացական գաղափարներ ունիս մտքիդ մէջ, ըսաւ ան, ինչպէս ես ունէի բոլոր թռչունները, բոլոր ծաղիկներն ու Աստուծոյ բոլոր շնորհները: Բայց ո՞ւր կը մնան այդ գաղափարները, երբ կին մը կեցած է առջեւդ:

— Բայց դուն իմ առջեւս կեցած էիր միայն որպէսզի նկարէի քեզ: Ուսուցիչը չինեցի մարմինդ: Պաստեբակալին վրայ է ան, ահաւասիկ: Երբեք չխորհեցայ քու մասիդ երբ կը գծէի. գիծ մը հոս, գիծ մը հոն. համեմատութիւններ. մէջքէդ մինչեւ ծունկերդ երկարող կորութիւնը եւ ուրիշ շատ մը բաներ. բայց ոչ այն մէկը...

— Ուրեմն ինչո՞ւ բերիր զալը:

— Որպէսզի չմսիս:

Ոսկի եւ ուս տղուն դիմացը՝ ժպիտ մը դէմքին վրայ որ կը պլպլար չարժուն լոյսի մը պէս:

— Սուտախօս, պոռաց երեսին:

2

Ժամը վեցին, աշտուան մութին, Լիան Սոնրէլ վար իջաւ Լըփիք փողոցի տանը սանդուղներէն: Մէկ ձեռքով բռնած էր թուղթի տուփակը, իսկ միւսին մէջ կար Ճորճի հովանոցը: Տակաւին անձրեւ կուգար:

Փորձեր էր կամացուկ մը փախչիլ, առանց արթնցնելու զայն: Ճորճ զգաց որ տաքութիւն մը կը հեռանար իր կողքէն: Պարապութեան փիզիքական ենթագիտակցութիւնն էր այդ զգացումը: Արթնցաւ: Սենեակին մթութեան մէջ տեսաւ անոր չարժիլը՝ ուրուականի մը պէս: Ամէն բան որ կը չարժի ստուեր աղօտ սառերին մէջ, կը ստեղծէ այդ տպաւորութիւնը: Քանի մը վայրկեան կրցաւ միայն նայիլ աղջկան, չխօսեցաւ, բայց հասկըցաւ որ ան երթալու կը պատրաստուէր, պիտի թողուր զինքը, պիտի անյայտանար:

Նստաւ անկողնին մէջ:

— Ո՞ւր կ'երթաս:

— Պիտի երթամ:

— Ինչո՞ւ. ո՞ւր:

— Ափարթըմանս:

— Ինչո՞ւ համար:

— Կերակուր պիտի պատրաստեմ:

— Ճաշէ՛ այստեղ, ինծի հետ: Հաց եւ սուրճ, ինչ որ կ'ուզես:

— Ո՛չ, պէտք է երթամ.

— Օ՛հ...

— Ինչո՞ւ այդ բացագանչութիւնը:

— Զաւակդ...

Անշարժ կեցաւ աղջիկը: Այդ աղօտ ստուերը որ կը պտտէր մութին մէջ, մարմին առաւ յանկարծ: Ճորճ աւելի ուժգնօրէն զգաց որ մինակ պիտի մընար:

— Ո՞վ ըսաւ քեզի այդ երախային մասին:

— Փորէլ:

— Ա՛հ, այդ չոգմոգը...

— Բայց մէկը չանի՞ս որ հոգ տանի անոր...

Էրիկմարդու խելք. կարծես երախան շուն մըն է որ կրնաս կապել խոհանոցին մէջ ու ոսկոր մը նետել անոր առջեւը:

— Եւ ուտելիք տայ: Դուն այդպէ՞ս պիտի ընէիր. հագուեցնէ զայն եւ անոր հետ ըլլայ՝ անկողինին մէջ երբ ան արթննայ...

— Ուրեմն պիտի երթաս, հագուստներդ հանես ու անկողի՞ն մտնես դարձեալ.

— Անշո՛ւշտ.

— Քանի՞ տարեկան է:

— Երեք. քիչ մը աւելի, աղջիկ է:

Փորձեց իր աչքին առջեւ բերել այս աղջիկը իբրեւ մայր, երեք տարի առաջ: Քսան տարեկան չէ՞ր հիմա. ուրեմն տասնըվեց, այն ատեն: Այդ քահանան էր հայրը: Չէր կրնար երեւակայել որ մայր եղած ըլլար ան. ունէ՞ր այդ բնազդը: Այդ իմաստով ակնարկութիւն մը ըրած էր Ճորճ եւ լսեր էր անոր խուլ ծխաղը: Լիան վերցուց թուղթի տուփակը, մութին մէջէն քալեց դէպի դուռը ուրուականի մը պէս ու կեցաւ այնտեղ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

Տիկին Գայեանէ Պ. Խունունց եւ Զաւակները՝ Գրիգոր, Գուրգէն եւ Յովհաննէս, սրտի խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄՆԱՑԱԿԱՆ Յ. ԽՈՒՆՈՒՆՑԻ

յանկարծական մահը:

Յուղարկաւորութիւնը այսօր, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ: Հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Thiais-ի գերեզմանատունը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ՅՈՒՆՈՒԱՐ
1933

3 Janvier
1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2077 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ 1932ԻՆ

1932ը տնտեսական ճգնաժամութեան սաստկագոյն շրջանն եղաւ պալքանեան երեք երկիրներուն, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի համար:

Երեքն ալ տարիներէ ի վեր կը գալարուին անօրինակ տագնապի մը մէջ: Բայց, 1932ին էր որ, անհնարին չափերու հասաւ ներքին հիւծումը:

Ռումանիան բաղդատաբար լաւ էր քանի մը տարի առաջ, իսկ 1932ին ստիպուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան դիմել: Իրեն առաջարկեցին այնպիսի պայմաններ որոնք համազօր են օտար միջամտութեան: Ազգերու Դաշնակցութիւնը պարզապէս կ'ուզէ հակակշռի տակ առնել Ռումանիոյ ելեւմուտքը, ո՛ր եւ է աջակցութիւն խոստանալէ առաջ:

Պուլկարիան հարկատու պետութիւն մը դարձած է 1920էն ի վեր: Իբրեւ պարտուած եւ պատժուած երկիր, ստիպուած է քամել իր կենսական երակները, վճարելու համար պատերազմական հատուցումները:

Ամբակուռ շղթայ մը անցուած է Պուլկարիոյ վզին, 65 տարուան համար: Եւ ամէն անգամ որ յաղթականներու գթութեան կը դիմէ, ժպիտներ կը շռայլեն, բայց շղթան չեն քակեր:

Ընդհակառակն, Ազգերու Դաշնակցութիւնը Սօֆիան ալ կ'ուզէ հակակշռի տակ առնել, որպէս զի ապահովէ իր գանձումները:

Իսկ Յունաստանը, որ երկու տարի առաջ կը հաւատար իր վերջնական վերելքին, այսօր աւելի ծանր վիճակի մը մատնուած է քան հարեւան Պուլկարիան: Այս վերջինը գոնէ հող ունի, մշակելու եւ պատառ մը հաց ճարելու համար:

Տարուան ընթացքին, տրախմին կորսնցուց իր արժէքը, կէսնապատիկ, եռապատիկ համեմատութեամբ: 1930ին մէկ ֆրանքը երեք տրախմի էր. այսօր կը տատանի 8 — 10ի միջեւ: Տոլարը 75էն բարձրացած է մինչեւ 200ի, իսկ ստերլինի հաշիւը դժուար է գտնել:

Կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ 1931ի աշնան, եւ անկէ ի վեր չարունակ հրամանագիրներ կը հրատարակէ, չահագիտութիւնը խափանելու եւ ազգային դրամը փրկելու համար: Տեսակ մը պաշարման վիճակ հրատարակուած է ինչպէս Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ, նոյնպէս եւ աւելի՝ Յունաստանի մէջ, որ իր ամենօրեայ հացի դրամն անգամ տոկարով վճարելու հարկադրուած է: Մասնաւորապէս Մակեդոնիան եւ Թրակիան, որ տարիներ առաջ ոսկի կ'ածէին շնորհիւ ծխախոտին, այսօր կը տքան առեւտրական անշարժութեան, գործազրկութեան եւ համատարած թշուառութեան ճանկերուն մէջ:

×

Այս կացութիւնը ծանրապէս խախտած է, անշուշտ, նաեւ մեր տարագիր բազմութեանց բարօրութիւնը:

Ռումանիոյ մէջ մեծ թիւ մը չեն կազմեր բուն աշխատաւոր բազմութիւնները: 1922ին, հազիւ հազար հոգի կրցան մտնել այդ երկիրը. մինչդեռ Պուլկարիան ընդունեց քսան հազար, իսկ Յունաստանը՝ 60 — 65,000:

Տասը տարուան ընթացքին, նոր տեղափոխութիւններ նօսրացուցին այս բազմութիւնները: Բայց նորագոյն գաղթականութենէն այսօր Պուլկարիոյ մէջ ունինք առ նուազն 15,000 հոգի, իսկ Յունաստանի մէջ — բոլորն ալ 1922էն — 30 — 35,000:

1932ի ընթացքին, յունահայ գաղութին հոգերը ստաիճան մը թեթեւցան շնորհիւ ներգաղթին, որ Հայաստան փոխադրեց 6500 հոգի: (Քանի մը հարիւր ալ նոր ճամբայ կ'ելլեն):

Պուլկարիան ամբողջ երկու տարի աչքը ճամբան պահելէ յետոյ, դեռ նոր կը ղրկէ մօտ հազար հոգի: Իսկ Ռումանիան առայժմ չպիտի օգտուի ներգաղթէն:

Ուրեմն, երեք երկիրներուն մէջ ալ, մնացեալ բազմութիւնները ստիպուած են տապկուիլ իրենց իւղովը:

Եւ հարկ է մասնաւորապէս շեշտել որ՝ հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, երեքն ալ երբեք չանճրկեցան ազգապահպանման ճակատին վրայ:

Ընդհակառակն, աւելի կազդուրիչ երեւոյթներ արձանագրուեցան 1932ի ընթացքին:

Ռումանիան, որ արդէն պաշտօնապէս հաստատուած փոքրամասնութիւն է, մասնաւոր նախանձախնդրութեամբ կը պահէ իր կրթական հաստատութիւնները: Դպրոցներ եւ միութիւններ ունին բոլոր հայաշատ քաղաքները, — Պուքրէշ, Քոնսթանցա, Կալաց, Պրայլա, Եաշ, Սիլիստրէ, Պազարճըք:

Պուլկարիոյ մէջ ալ, ճրագներ կը վառին ամէն ուր որ հայկական համրանք մը բոյն դրած է, — Սօֆիա, Ֆիլիպէ, Վառնա, Ռուսճուք, Խասքովօ, Շումէն, Սլիվէն, Թաթար Փազարճըք, Եամպոլ, Պուրկազ, Սթարա Զակորա, Այթօս եւն.: Սօֆիան ունի նաեւ մասնաւոր հաստատութիւն մը, Մեսրոպեան ճեմարան. իսկ Ֆիլիպէն, որ առեն մը մինչեւ 6 — 700 աշակերտ կը համրէր ազգային դպրոցին մէջ, ունի նաեւ Մխիթարեան վարժարան մը:

Աւելի սրտառուչ է պատկերը Յունաստանի մէջ:

Տոկալով անհնարին դժուարութեանց, այդ իսկապէս «գաղթական» գաղութը ճար – ճարակ բրած եւ ապահոված է ազգային դաստիարակութիւնը հինգ հազար աշակերտներու:

Միայն Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ վեց քաղաքներուն մէջ է որ դպրոց եւ եկեղեցի ունեցեր են հինէն, կամ յատկապէս շինուած:

Հին Յունաստանի մէջ, ամէն ինչ նոր է. այսինքն արդիւնք՝ ցնցոտիներով ցամաք ելած կարաւաններու ճիգին եւ քրտինքին:

Ոչ ահաւոր տագնապը, ոչ ներքին վէճերը, ոչ ալ ներգաղթի առթիւ սարքուած խայտառակութիւնները չկրցան կոտրել թափը՝ այս աքնաջան գաղութին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՈՎ ՄՈՌԱՆԱՅ՝ ՋՈՒԽՏ ԱՉՔԵՐՈՎ ԿՈՒՐԱՆԱՅ»

90ական թուականներէն սկսած, անհանդարտ, բուռն, տենչահար հետապնդման մը մէջ էր Հայը:

Ու կը հետապնդէր ... հայերէնը: կը փնտռէր զայն, կը սորվէր զայն, կ'իւրացնէր զայն, կը գեղեցկացնէր ու կը հարստացնէր զայն:

Ու մեր բովանդակ պատմութեան մէջ — կարելի է անվարան ըսել որ — 1890 — 1920, երեսուն տարուան համեմատաբար այդ փոքր շրջանը, համեմատաբար ամենամեծ թիւը ունեցած է Հայերու, որոնք գիտցած են հայերէնը՝ որպէս ըմբռնման ու գրելու միջոց:

1920էն աղին շրջած են դեբերը:

Մեսրոպեան լեզուն — այս պճնազարդ, «հեզանկուն», գեղատեսիլ ու քաղցրահունչ դուստրը Արարատեան աշխարհի — լքուած է իր սիրահարէն: վազքը դադրած է իր քայլերուն ետեւէն: Հեւքը դադրած: Ունենալու, տիրանալու, իւրացնելու տենչը նուաղած: Եւ որովհետեւ Հայը դադրած է հետապնդելէ հայերէնը, վերջինս սկըսած է ... Հայը հետապնդել:

Եւ Աստուածաշունչին «թագուհի»ի թագ ու պսակ դնող այս գեղուգէշ ու եղջերուին «աղջիկ»ը, որ քարքարոտ կամ դալարալանջ լեռներու արձագանգը ունի իր մէջ, հայրենի երկրի ստուերոտ ձորերուն մրութիւնն է ամբարած, արծիւներէն կանչ, առիւծներէն մռունչ, Արտաշէսէն ոսկեճամուկ պարեգօտ, մեր լիճերէն զուլալութիւն, քարայրներէն խորհութիւն ու տաճարներէն խորհուրդ է առած, — իր երգիչներուն ակեհի՛ւս շղարշը ունին, իր աշուղներուն սազը անուրջին, իր «սարի պէս» եար – կտրիճներուն փողը ձեռքին, ու հին, հեթանո՛ս օրերու բամբիռը մատներուն, դալարաճակատ, նոճեհասակ, նազենի ու շիկնոտ, ոսկեղէ՛նկ ու վայրի, անցեր է ծով ու ցամաք, ու հոս՝ պողոտաներուն վրայ, մայթերուն վրայ, սրահներէ ներս, մեքենաներուն ժխորին ետին, հանքերու խորը, կը փնտռէ, կը տենչայ, կը հետապնդէ Հայը, մինչ այս վերջինը կ'ուրանայ զայն, կը ծամծմէ զայն, կ'անտեսէ զայն, կ'այլանդակէ զայն, կը չարչարէ զայն, կը պղծէ զայն, կը ցեխոտէ զայն ու կը վանէ՛ զայն ...:

Այսուհանդերձ, Արարատեան դաշտի դուստրը դեռ կը ժպտի, դեռ կը յամառի, դեռ կը դարպասէ՛: Ու դեռ կը փորձէ իր դափնեպսակէն՝ դալարիք, պատմութեանէն՝ զանակ, փողէն՝ ցոլք ու ձայն, ու շրթներէն՝ մեղր տալու, — մինչ հարկ էր որ այլ եւս ան իր խորունկ սէրէն ծնող խորունկ ընդվզումն ու ատելութիւնը երգէր՝ այս ապերա՛խտ Հայուն երեսին ...:

Կամ երգէր բարձրաձայն՝

— Ով մոռանայ՝ ջուխտ աչքերով կուրանայ ...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

1145 ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ ՄՆԱՑԱԾ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Նոր տարուան առթիւ, Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահին այցելեց պատուիրակութիւն մը՝ «Աղի ընկերներու» համայնքէն: Ամէն տարի, առնէ Հէլլէ քաղաքէն Պերլին կ'երթան, օրուան վեհապետին մատուցանելու համար ոչ միայն իրենց մաղթանքը, այլ եւ կապոց մը աղ եւ երշիկ մը որուն գաղտնիքը իրենք գիտեն: Նախագահ Հինտէնպուրկ պատուիրակութիւնը ընդունեց նոյն իսկ նախարարներէն եւ դեսպաններէն առաջ: Եղած – չեղած «Աղի ընկերները» քառասուն հոգի են. ընկերակցութիւնը հիմնուած է 1145ին: Կը կարծուի թէ սլաւական երկիրներէ եկած են, Հէլլէի աղահանքին մէջ աշխատելու համար: Ունին իրենց յատուկ տարազները եւ մասնաւոր օրէնքները: Իրենց պետն է՝ աղի դուքս մը, որուն կը գործակցին նախագահ մը եւ գանձապահ մը: Դարեր առաջ ստացած են առանձնաշնորհ՝ աղահանքե... մէջ աշխատելու եւ գետերու մէջ ձուկ որսալու:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մակեդոնական երկու խմբակները

ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԻՐԱՐ ԶԱՐԴԵԼ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ՝ հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն, քաղաքական շրջանակները մտահոգ են Մակեդոնական կազմակերպութեան երկու թեւերուն միջեւ բացուած արիւնոտ պայքարէն:

Միխայլովի կուսակիցները կը ծանուցանեն թէ Փրոթոկէրովի խմբակը քառասուն ահաբեկիչներ կեդրոնացուցած է Սօֆիայի մէջ, գործադրելու համար Միխայլովի խմբակին վարիչներուն դէմ որոշուած մահավճիռները: Իսկ Փրոթոկէրովի կուսակիցները իրենց կարգին կը յայտնեն թէ Միխայլովի խմբակին կեդրոնէն լրագոր մը հասած է Սօֆիա, իբրեւ հրամանատար «մաքրագործման» ընդարձակ ձեռնարկի մը:

Ինչպէս կ'երեւայ, երկու խմբակները պիտի սաստկացնեն զինեալ պայքարը:

Նոր տարուան քաղաքական մաղթանքները

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԵՒ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

Եւրոպայի բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ մեծ հանդիսութեամբ տօնուեցաւ Նոր Տարին: Այս առթիւ բարեմաղթութեան ճառեր խօսեցան օրուան վեհապետներն ու վարիչները: Մասնաւորապէս ուշագրաւ էին Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին խօսած ճառերը: Հինտէնպուրկ պատասխանելով պապական նուիրակին ուղերձին — ի դիմաց դեսպանական մարմնին — դիտել տուաւ թէ համաշխարհային տագնապը չի կրնար փարատիլ միայն տնտեսական ազդակներով: «Անհրաժեշտ է վերահաստատել փոխադարձ վստահութիւնը: Տնտեսական խնդիրներուն քով, կան քաղաքական կնճիռները, ոչ նուազ ստիպողական խնդիրներ որոնք անյապաղ լուծում կը պահանջեն: Արդ, եթէ կայ ժողովուրդ մը որ յարաճուն հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այդ խնդիրներու զարգացման, այն ալ գերման ժողովուրդն է որուն կենսական շահերը վտանգուած են» ...

Դեսպաններու այցելութենէն յետոյ, շնորհաւորութեան գացին նախարարները: Այս առթիւ, վարչապետը խօսելով զինաթափութեան մասին, շեշտեց թէ իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը ընդունուած է եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին կ'իյնայ իրագործել զայն: «Գերմանիա զինաթափութեան խորհրդաժողովէն կը վերադառնայ իրական զինաթափութիւն մը ստանալու եւ իրեն համար ալ ձեռք բերելու այն ապահովութիւնը զոր կը վայելեն միւսները: Եթէ այս կերպով կարելի ըլլայ գերման երիտասարդութեան տալ իրաւունք՝ իրապէս պետութեան ծառայութեան մէջ մտնելու քաղաքապահ զօրքի սահմանին մէջ, մեծ յառաջդիմութիւն մը կատարուած պիտի ըլլայ հաշտեցնելու ներքին վէճերը եւ վերահաստատելու մեր հայրենիքին խաղաղութիւնը»:

⁂ Գերմանական թերթ մը կը գրէ թէ 1933ի դիւանագիտական բանակցութեանց մէջ կարեւոր դեր մը պիտի կատարէ արեւելեան սահմաններու վերաքննութեան խնդիրը, իբրեւ պայման ապահովութեան: Հաւանական է որ, Գերմանիա այս գարնան իսկ պաշտօնապէս մէջտեղ դնէ Տանցիկի խնդիրը:

⁂ 1933ի ընթացքին, «Տէօյչլանտ»էն զատ, երկրորդ գերմանական զրահաւոր մը պիտի շինուի: Իսկ երրորդ մը կը շինուի արդէն անցեալ հոկտեմբերէն ի վեր: Չորրորդ եւ վերջին զրահաւորին շինութիւնը պիտի սկսի 1934ին:

⁂ 1932ին 33,280 գերման երիտասարդներ դիմում կատարած են, նաւատորմին մէջ մտնելու համար: Վերսայլի դաշնագրով, գերմանական նաւատորմին նաւաղներուն թիւը պէտք է ըլլայ 15,000: Դիմողներէն ընդունուած են միայն 1251 հոգի:

1933ը վճռական տարի

Գերմանական թերթ մը նոր տարուան առթիւ հրատարակեց Մուսոլինիի մէկ յօդուածը՝ համաշխարհային տագնապի մասին: Մուսոլինի կ'ըսէ թէ 1933 թուականը վճռական պիտի ըլլայ. ժողովուրդները կամ յառաջ պիտի երթան կամ պիտի կործանին: «Երբ նաւ մը փոթորիկի բռնուած է, հարկ է նախաձեռնութիւնն առանձնել բեռին մէկ մասը ծովը թափելու»: Մուսոլինի յոյսեր կը տեսնէ քաղաքական հորիզոնին վրայ. կը կարծէ թէ աշխարհը կրնայ բժշկուիլ, պայմանաւ որ իւրաքանչիւրը աշխատի մոլեգնօրէն: «1933ը կրնայ վերահաստատել միջազգային հաւասարակշռութիւնը»:

Յունաստանի տնտեսական հոգերը

Յունական կառավարութիւնը ծանուցագիրներ ուղղելով անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական կառավարութեանց, պարզեց ելմտական կացութիւնը, ինչպէս եւ այն պատճառները որ կը ստիպեն զինքը միայն հարիւրին 30 համեմատութեամբ վճարելու իր միջազգային պարտքերը: Այս կացութեան հետեւանքով, վարչապետ Պ. Ցալտարիս Լոնտոն պիտի այցելէ մօտերս, նախապէս վստահութիւն պահանջելով խորհրդարանէն:

⁂ Ամանորի առթիւ, սիրալիր հեռագիրներ փոխանակեցին Թուրքիոյ եւ Յունաստանի նախագահները, վարչապետները եւ արտաքին նախարարները: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մասնաւոր կարեւորութիւն կուտան այս արտայայտութեանց, շեշտելով թէ երկու երկիրները աւելի սերտ գործակցութիւն պիտի հաստատեն այսուհետեւ: Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ լարուած յարաբերութիւնները մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մէջ:

Փոխ դրամ պիտի առնէին, պարտքի տակ ինկան

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ քիչ յոյս կայ որ դրական արդիւնքի մը յանգին ելմտական այն բանակցութիւնները որոնք կը կատարուին Հռոմի դեսպան Վասըֆ պէյի եւ իտալական կառավարութեան միջեւ: Թուրքիա 17 միլիոն ոսկի պարտք ունի իտալական հաստատութեանց:

Իտալիա կ'առաջարկէր որ ծրագրուած 30 միլիոն ոսկիի փոխառութենէն զեղչուի այս 17 միլիոնը, իսկ մնացած 13 միլիոնին փոխարէնն ալ իտալական ապրանքներ գնուին:

«Կը տեսնուի որ իտալական հաստատութեանց մեր ունեցած 17 միլիոն ոսկիի պարտքը, պատրուակ եղած է որ 10 միլիոն ոսկի կանխիկ չվճարուի մեզի, ինչպէս ծրագրուած էր: Ցետոյ, Իտալիա հիմա կ'առաջարկէ որ մնացած 13 միլիոնին 10 միլիոնն ալ յատկացուի իտալական ապրանքներու գնման: Նա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՆ ԱԼ ԾՈՄ ԿԸ ՊԱՀԵՆ

Պոլսոյ մէջ իբրեւ համայնավար դատապարտուած 18 բանտարկեալներէն 15 հոգին ծոմ յայտարարած են:

Ծոմին պատճառը այն է որ, Եդեռնադատ ատեանին վճիռին առթիւ եղած ցոյցի միջոցին, ոստիկանութիւնը միջամտած եւ ամբաստանեալներէն ոմանք վիրաւորուած են: Երկրորդ պատճառն ալ այն է որ անպարտ արձակուածներէն ոմանք դարձեալ ձերբակալուած են:

Համայնավար բանտարկեալները հաւաքական աղերսագիր մը տուած են ընդհ. դատախազութեան, պահանջելով — 1. Անպարտ արձակուած եւ կրկին ձերբակալուածները արձակել. — 2. Ամբաստանեալներուն վիրաւորման պատասխանատուները պատժել. — 3. Ամբաստանեալներէն ոմանց ծեծուած ըլլալու խնդիրը քննել եւ յանցաւորները պատժել:

Ընդհ. դատախազը մերժած է նկատի առնել այս խնդրագիրը, հաւաքաբար ստորագրուած ըլլալով: Բանտարկեալները առանց այս պատասխանին սպասելու ծոմը սկսած են արդէն: Ծոմապահները կերակրելու համար քթի ծակերէն սնունդ կը ներարկեն: Տասնրութը դատապարտեալներէն երեքը հացադուլին չեն մասնակցած, հիւանդ ըլլալով:

ԿԱՄՊԷԹԹԱՅԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Յունուար 1ին Բահրի մէջ տօնուեցաւ Կամպէթթայի մահուան յիսնամեակը: Կաղանդի գիշերը լուսազարդուած էին քաղաքապետարանը եւ Կամպէթթայի արձանը: Կիրակի առտու տեղագին բազմութիւն մը խռնըւած էր: Պատուիրակութեանց մէջ կ'երեւային 1870ի պատերազմէն մնացած վեթերաններ, որոնք յուզումով կը պատմէին մեծ հայրենասէրին յուսահատական ճիգերը՝ երկիրը փրկելու համար: Հանդիսութիւններէն յետոյ՝ կատարուեցաւ Կամպէթթայի թանգարանին բացումը:

Փարիզի մէջ ալ, Ժառտի այն տան մէջ ուր մեռաւ Կամպէթթա, հանդէսներ կատարուեցան նախագահութեամբ վարչապետին:

ՄԱՐԴ – ԿԱՊԻԿ ՄԸ ՇԻՆԵԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Արտակարգ փորձ մը կը կատարուի այս միջոցին, Թուրքեստանի խորերը: Խումբ մը մարդիկ ... ամուսնացած են կապիկներու հետ, կէս–մարդու, կէս–կապիկի տիպար մը արտադրելու համար, ինչպէս եղած է նախամարդը, համաձայն կարգ մը գիտուններու: Ամերիկացի գիտնական մը, որ տեղին վրայ ուսումնասիրած է փորձը, զեկոյց մը տուաւ այս մասին: Փորձը կը վարէ ռուս գիտնական մը, Իլիա Իվանով: Խորհրդային կառավարութեան արտօնութեամբ եւ նիւթական աջակցութեամբ, ամերիկացի գիտունը մէկ տարի առաջ գացած է Թուրքեստանի հեռաւոր ծայրերը, խումբ մը օգնականներով եւ ուր էգ շիմփանզէներով: Այս վերջիններէն երեքը մեռած են, բայց փորձը կը շարունակուի եւ ամերիկացի գիտունը վստահ է թէ մէկ օրէն միւսը պիտի ծնի առաջին նմոյշը:

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻԹԻՆԿԸ

Փարիզի սափրիչները մեծ միթինկ մը պիտի գումարեն վաղը, 4 յունուար, Պիւլիէի սրահին մէջ, պահանջելու որ շաբաթական աշխատանքը չանցնի 52 ժամը եւ ընդունուի միօրինակ ժամանակացոյց մը:

ՄԵՏԱՔՍԻ խոշոր մաքսանենգութիւն մը երեւան հանուեցաւ Պրայլայի մէջ (Ռումանիա): Իբրեւ մեղսակից ձերբակալուեցաւ Ֆրանսուիի մը, Մառի Լուիզ, բայց ազատ արձակուեցաւ առժամապէս, սպասելով քննութեանց արդիւնքին:

ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Շրջան մը կը փակուի արդէն։

Ուզենք չուզենք՝ ներկայիս հայ գրողներու մեծ խումբը կը կազմեն երիտասարդներ, որոնց չկամութիւն ցոյց տրուեցաւ յաճախ՝ երբ մուտք կը գործէին գրականութենէն ներս։ Մասնաւորապէս թերագնահատուեցաւ, եթէ չուրացան, արժէքները, զորս կը բերէին անոնք։ Հիմա ուրի՛շ բան կ'ըսեն «հին»ի ու «նոր»ի իրենց վէճերով։ Կ'ըսեն թէ «նոր»երը կը շարունակեն «հին»երուն գործը, — բայց այսքա՛նն ալ մեծ գնահատութիւն է։ Ձեմ ուզեր հարցնել թէ ի՞նչ կ'ուզէին, որ բերէին երիտասարդները իրենց՝ իբրեւ նոր գործ եւ ոչ թէ իբրեւ շարունակութիւն։ Պէտք չէ՞ր հրճուիլ անոնցմով, կամ համբուրել զանոնք, ինչպէս կը գրէր այստեղ երիտասարդ վիպագիր մը, տեսնելով որ չեն ուրանար մեր ժողովուրդը եւ նարօտ կը նետեն, հայ ժողովուրդին գլխուն վրայէն, հիներուն։ Ու կ'ըմբռնե՞ն վերջապէս, որ, եթէ գեղեցիկ է այդ կապը, գեղեցիկ է զոհողութեամբը, զոր կը կատարեն երիտասարդները՝ մերժելով նոր օրերու ազդեցութիւնը, նոր միջավայրին դրոշմը եւ փաթթուելով, հաւատարմօրէն կապուելով հայ ժողովուրդին։ Կրնայի՛ն, այս սերունդին ամէնէն տաղանդաւոր ներկայացուցիչները կրնային ընել գրականութիւնը, այն որ անհասկնալի է հիներուն, ու մեր ժողովուրդին։ Փաստ որ ամէն երիտասարդ գրող քիչ մը hermétique գրականութիւն ըրաւ ըսկիզբէն։ Սակայն շուտով ամէնքը դարձան Հայու հոգիին։

Եւ իրաւ, արդի հայ գրականութիւնը, այն որ երիտասարդ է, հայկական է առաւելապէս։

Ի՞նչ է հայկական գրականութիւնը։ Այս է հարցը, ներկայիս, զոր պէտք է բանաձեւել, նահանջով մը հրաժարելով այլ եւս տոհմիկ գրականութեան հանդամանքէն, այնքան սիրելի եւ այնքան անկարելի։ Վերջապէս այս հարցին շուրջ պէտք է կեդրոնանան միտքերը, դադրեցնելով աղմուկը, զոր կը յարուցանեն առանց անցագրի գրականութենէն ներս մտած մարդիկ՝ «հին»ի ու «նոր»ի մասին։ Ճիշդ է թէ դժուար է խօսիլ հայկական գրականութեան մասին, որովհետեւ կը պահանջուի ծանօթ ըլլալ Հայոց գրականութեան պատմութեան, ազգային պատմութեան, հայ ժողովուրդին նկարագրին ու վերջապէս հոգեբանական ուսումնասիրութիւններու։ Ատոր համար ալ, ի՛նչ լաւ բան, կը նախընտրեն լռել շատեր։

Առանձին յօդուած մը կը նուիրեմ այդ հարցին, բայց նախ քան հայկական գրականութեան վերլուծումը, նախ քան երիտասարդ գրողներու հայկական գրականութեան տարած աշխատանքին ներկայացումը, կ'արժէ խօսիլ սերունդին մասին, որ հասեր է ահա։

×

Անոնց համար, որ պայքար են մղեր ի նպաստ նոր սերունդին, տխուր է գիտել որ բառ մը, հասարակ բառ մը չա՛տ եղծեց հոգիները։ «Նոր» բառն է այդ։ Մեր մէջ է միայն, որ մոլեգին սէրով մը կապուած են նոր տխղոսին։ Ու խորհիլ որ նոր տխղոսը չխրտչիր եւրոպական գրականութեան մէջ գրողներուն, որ կը հասնին։ Վասն զի, եւրոպական գրականութեան մէջ, նոր կը նշանակէ բոլորովին ուրիշ բան։ Իսկ մեր մէջ նոր բառը առաջին առթիւ գործածուած է գրեթէ ժողովրդական իմաստով, — թարմ, մատղաշ, երիտասարդ։ Սակայն ոմանք փոխեցին այդ բառին իմաստը, մեծ յաւակնութիւններ տուին անոր։ Ոմանք չգոհացան այդ յաւակնութիւններով եւ ստեղծեցին նորագոյն բացատրութիւնը, — ըսին ու գրեցին նորագոյն գրող, նորագոյն գրականութիւն։ Արդ, բացարձակապէս սխալ բացատրութիւն է նորագոյն գրող կամ նորագոյն գրականութիւն բացատրութիւնը։ Ով որ կը գործածէ այս բացատրութիւնը, հաւատացէք որ չի գիտեր իմաստը, եթէ չի շփոթեր... կարուճեւի րէքլամին հետ։ Ֆրանսական գրականութեան մէջ, jeune կ'անուանեն ինչ որ մենք կ'ուզենք կոչել նոր։ Արդ, «երիտասարդ գրող» բառերու փոխարէն «նոր գրող» ըսելով՝ շատերու մէջ հասունցաւ յաւակնութիւն մը թէ իրենցմով կը սկսի ամէն բան եւ քանդուած է հինը հիմնայատակ։

Այո՛, ինծի համար, որ կռուեր եմ ի նպաստ նոր սերունդին, տխուր է գիտել, որ այսքան հիւանդագին ձեւեր ստացաւ նոր ուժերու եւ նոր արժէքներու փառաբանութիւնը։ Կանչեցինք, աղաղակեցինք թէ ահա կը հասնին նոր ուժեր, նոր տաղանդներ, ոչ միայն թարմ իրենց ստեղծագործութեամբ, այլ եւ տարբեր ու պսպղուն իրենց աշխատանքով։ Երիտասարդներ, որ չեն նմանիր հիներուն, եւ մեզի կը բերեն նոր ազդեցութիւն ու նոր հոգեբնախօսութիւն։ Ու եթէ կը յիշուի, հինի ու նորի կռիւը բացատրեցի նաեւ սեռային հոգեբնախօսական վիճակներով, ստեղծագործութեան շրջան անուանելով արբունքէն մինչեւ դաշտան։ Կռիւի հրաւիրեցի նոր սերունդը անոնց դէմ, որ հոգեբնախօսական պատճառով մը պարպըւած տապրակ են դարձեր առանց երբեք հրաժարելու գրելէ եւ, տարեց մարդու իրենց անձնասիրութեամբը, երիտասարդներուն թափը կոտրելէ։ Ըսի թէ անոնք «կը ստեղծագործեն» սովորութեամբ (հոգեբանական առումով) եւ մեքենայի մը նման, որ կը դառնայ տակաւին քանի մը ժամ, երբ հանած են դարձնող փոկը։

Հին արժէքներու տեղ գործի կանչել նորերը ինչ՞ու յաւակնութեան տանէր սերունդը, որ նոր տխղոսով մը կորսնցնէր ինքզինք եւ կարծէր, Եհովայի մը պէս, նոր տիեզերք ստեղծել։

Սակայն կոկորդիլոս այս յաւակնութիւնը անկողին կը բանայ մեր արդի ընկերային կազմալոյծ հաստատութեան մէջ, որ կը յիշեցնէ Խորենացիի ողբը։ —

«Զարթի՛ր եւ ողբա հանդերձ մարգարէութեամբ որ ինչ թշուառացաք եւ որ ինչ թշուառանալոց եմք։

Վճռեալ հովուեք հպարտք, դատապարտեալք զբաղանք, ծոյլք, ատեցողք արուեստից եւ վարդապետական բանից, սիրողք վաճառաց եւ կատակերգութեանց։

Աշակերտք հեղգ առ ուսումն եւ փոյթ առ ի վարդապետել, որք նախ քան զտեսութիւնն՝ աստուածաբանք։

Ժողովրդականք վէսք, ստահակք, մեծախօսք, անվաստակք, այրեցողք, վնասակարք, փախչողք ի ժառանգութենէ։

Եւ բարձումն առ հասարակ յամենեցունց սիրոյ եւ ամօթոյ»։

Ընդհանուր այս փլուզումին մէջ խումբ մը երիտասարդներու պարկեշտ եւ անձնուէր աշխատանքը, հիներն իսկ զարմացնելու աստիճան թրթռիչքը ոչ միայն մխիթարիչ է, այլ եւ խանդավառիչ։

Շրջանը, զոր ըսի թէ կը փակուի արդէն, մեզի կը բերէ այդ տղաքը, այժմ իրենց հասունութեան, լիութեան եւ գեղեցկութեան մէջ։ Տասը տարի պէտք եղաւ — եւ բաւական — որ «ոսկոր կապեն» անոնք։ Եւ հիմա անոնք են, որ կը տիրապետեն։ Հայ արուեստի տունը անոնցն է հիմա։

Օտար գրականութեանց մէջ, այս մեր սերունդին ժամանակակից երիտասարդները կը զգան արդէն, որ յետպատերազմեան երկրորդ նոր սերունդ մը կուգայ հրելու զիրենք։ Մեր սերունդը չունի այդ երջանկութիւնը, — ամայի՛ է իր ետեւը։ Վերջին գրողնե՞րն են անոնք։ Ո՞վ գիտէ։ Այսուհանդերձ, յառաջիկայ տասը տարուան ընթացքին պիտի թափին շատեր իրենցմէ, պիտի մնան հրաշալի տղաքը, որ պիտի շարունակեն գործը եւ հանդամանքը։ Անոնց կը մնայ բանաձեւել հանդամանքը, պատրաստել նոր շրջանի մը ճարտարապետութիւնը՝ առանց յաւակնութեան եւ մեծամտութեան։

Ու հիմա, երբ հասեր են նուիրել եւ օժտել տղաքը, — նոր վարպետները, — ու հիմա, երբ հետզհետէ կը լէ միջոցը, — առե՛ն է գործի լծուելու, եռանդագին եւ խանդավառ։ Գործ եւ զո՛րծ կը սպասէ մեր դժբախտ պատմութիւնը։

Յաջորդով բանաձեւենք ինչ որ կը սպասենք, քննադատելով տրուած գործերը եւ ճամբայ հարթելով հայկական գրականութեան։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԽԱԼ

Նախարար մը արձակուրդի միջոցին մայրաքաղաքին մօտակայ քաղաք մը գացած էր օդափոխութեան համար։ Ուզելով տեղւոյն յիմարանոցը այցելել, առանց մասնաւոր ձեւակերպութեան, երբ հաստատութեան տունէն ներս մտաւ, դռնապանը որ չէր ճանչնար այցելուն, կեցուց.

— Ի՞նչ կ'ուզէք, պարոն։

— Կ'ուզեմ այցելել հաստատութիւնը, ես նախարար եմ։

— Քիչ մը սպասեցէք որ յիմարապահը կանչեմ, ես այդ լեզուէն չեմ հասկնար, արդէն ներսը ձեզ նման «նախարար եմ» ըսողներ շատ կան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1932ԻՆ.-- ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՃԱԿԱՏ

1931 — 32 ուսումնական տարուան համար կրթական գործին յատկացւել է 15 միլիոն ռուբլի։ Ծրագրի համաձայն, առաջին աստիճանի դպրոցները պէտք է ընդունէին 142,000 աշակերտ, սակայն, հնարաւոր չի եղել ներս առնել 5000 երեխաներ։ Հայաստանում գոյութիւն ունին 9 բարձրագոյն դպրոցներ՝ 12,200 ուսանողներով։ Անգրագէտների թիւը 1932ին հասնում էր 303,000ի։

Առ հասարակ նկատելի է, որ դպրոցական շինարարութիւնը Հայաստանում զարգանում է բաւականին թոյլ եւ խիստ զգալի է շէնքերի, նստարանների, գրքերի եւ գրենական պիտոյքների պակասը։ Դէպքեր են եղած, որ շէնքի բացակայութեան հետեւանքով, դասաւանդութիւնը տեղի է ունեցել գիւղական գոմերում եւ «օդա»ներում։ Վերը թուած անյարմարութիւնների պատճառով է, որ երեխաների որոշ քանակ ամէն տարի դուրսն է մնում եւ հնարաւոր չեղաւ այս տարի իրականացնել անգրագիտութեան վերացման ծրագիրը։

Յունիսի 4ին Անդրկովկասեան Անասնաբուժական կաճառը տւեց իր առաջին ընթացաւարտները։ Այդ դպրոցը հիմնւել է Երեւանում 1928ին եւ ունէր 120 ուսանող Հայաստանից, Վրաստանից եւ Ադրբէջանից։ Աւարտել են 94 հոգի, որոնցից՝ 46ը Հայ, 20ը Վրացի, 14ը Թուրք եւ 14 ուրիշ ազգութիւններից։ Աւարտողներից Հայաստանում մնացել են միայն 27 հոգի եւ 13 հոգի էլ պահւել են գիտական աշխատանքների համար։ Մնացածը վերադարձել են իրենց հայրենիքը, իսկ մէկ մասն էլ պաշտօնի են կոչւել Ռուսաստանի զանազան հիմնարկների կողմից։

Յունիսի 25ին բացւեցաւ մշակոյթի ասպարէզում աշխատող Քրտերի առաջին խորհրդաժողովը, որն անձամբ ողջունեց նաեւ Թրքական հիւպատոս Խալիլ պէյը։ Հիւպատոսը ողջոյնի խօսքը վերջացնում էր հետեւեալ բառերով. — «Ցանկանում եմ ձեզ յաջողութիւն այն ուղիղ ճանապարհին, որով ընթանում էք դուք»։ Ակնարկը պարզ է...

Անցած տարում Հայաստանի մշակոյթի եւ պատմութեան թանգարանը գիտական արշաւ կազմակերպեց դէպ ի Նախիջեւանի շրջանը եւ Զանգեզուր։ Արշաւախումբը այցելեց Ջուլֆա, Օրդուբադ, Օխչի ձորը, Ղափանի հանքերը եւ Գեղուայ ձորը։ Այդ վայրերում գիտական խումբը մնացել է 55 օր, ուր եւ զբաղւել է հնագիտական աշխատանքներով, գրի է առել արժէքաւոր ազգագրական նիւթեր եւ ծանօթացել ժողովրդի հին և նոր կենցաղին։ Անցեալ տարի նման արշաւախումբ կազմակերպւել էր դէպ ի Սիսիանի եւ Գորիսի շրջանները, որտեղ նոյնպէս հաւաքւել էին ազգագրական եւ հնագիտական նիւթեր։ Ծրագրւում է միացնել այդ երկու արշաւների հաւաքած նիւթերը եւ կազմակերպել մշտական ցուցահանդէս։

Հոկտեմբերին տեղի ունեցաւ Հայաստանի նիւթական մշակոյթի պատմութեան կաճառի ընդհանուր ժողովը։ Այդ ժողովում Անանիա Տէր Յակոբեանը կարդաց մի զեկոյց Արմաւիրի Բ. յունարէն արձանագրութեանց եւ Ց. Զօրեանը՝ Գեղարդի պեղումների մասին։ Երրորդ զեկոյցը նուիրւած էր Թալինի շրջանի հնագիտական, ազգագրական եւ քրտագիտական արշաւախմբի կատարած աշխատանքներին։ Այս զեկուցումից պարզւում է, որ արշաւախումբը գրի է առել Սասունցիների բերնից Սասմայ Ծռերի չորս փոփոխակ, մինչ այժմ անծանօթ հինգ պատմական զրոյցներ, մի քանի հէքեաթ, առակներ, վէպեր, երգեր եւ պարերգներ։

Յունիսի 17 — 23 Երեւանում կայացաւ Հայ. Կոմ. կուսակցութեան ութերորդ համագումարը։ Իր զեկուցման մէջ, անդրադառնալով Հայաստանի գրականութեանը, կուսակցութեան առաջին քարտուղարը դժգոհութիւն է յայտնում, որ գրականութեան որակը չափազանց յետ է մնում նոր պայմանների աւելի բարձր պահանջներից եւ մինչեւ այժմ գեղարւեստօրէն չի արտայայտած խորհրդային պայքարն ու շինարարութիւնն իրենց ամբողջ ծաւալով ու խորութեամբ։ «Մեր գրականութիւնը դեռ չունեց էպոխայի պատկերացման ոչ մի մեծ կտաւ»։

Համագումարում տիրող նման տրամադրութիւնների հետեւանք էր, որ մարտ ամսին Կեդր. Կոմ.ի քարտուղարութիւնը մէկ շատ կարեւոր որոշում կայացրեց։ Այդ որոշումով, խիստ քննադատութեան է ենթարկւում Հայաստանի Պրոլետ – Գրողների Միութեան գործունէութիւնը եւ տրւում են նոր հրահանգներ գրականութեան ապագայ զարգացման համար։ Միութեան ղեկավարութիւնը կատարել է ձախ ու աջ ուղղութեամբ քաղաքական կոպիտ սխալներ, չի վերացրել իր միջից անսկզբունք խմբակայնութիւնը եւ չի խորացրել շերտաւորումը ոչ պրոլետ – գրողների մէջ։ Այն ինչ, «գրականութիւնը կարեւորագոյն զէնքերից մէկն է լայն աշխատաւորական զանգւածները դաստիարակելու դասակարգային անհաշտութեան ոգով, ոգի հանելու նրանց վճռական պայքարի յանուն սոցիալիզմի կառուցման։ Անհրաժեշտ է սկզբունքայնութիւնը գրականութեան մէջ»։

Անցնելով գրական գեղարւեստական կազմակերպութիւնների վերակառուցման, որոշւում է. — 1. Հաշւել լուծարման ենթարկել Հայաստանի պրոլետ – գրողների կազմակերպութիւնը, Հայ.ի գրողների կազմակերպութիւնների դաշնակցութիւնը, Հայ.ի պրոլետ – երաժիշտների, պրոլետ. ճարտարապետների եւ նկարիչների միութիւնները. — 2. Կազմակերպել Խորհրդ. Գրողների Միութիւն՝ խորհրդային իշխանութեան ծրագիրը պաշտպանող եւ սոցիալիստական շինարարութեանը մասնակցելու ձգտող բոլոր գրողներից, կազմակերպելով այդ միութեան կից կոմունիստական հատւած. — 3. Նոյն հիմունքներով կազմակերպել երաժիշտների, նկարիչների եւ կերպարւեստի ու ճարտարապետների միասնական միութիւններ եւ 4. Փակել «Նոր Ուղի» եւ «Գրական Դիրքերում» ամսագրերը եւ դրանց փոխարէն հրատարակել միայն մէկ ամսագիր, որ եւ լինելու է այդ միութիւնների պաշտօնական արտայայտիչը։

Մայիս 10 – 25 Հայաստանում կազմակերպւեց Կոմունիստական Ակադեմիայի տասնօրեակը։ Մոսկւայից ուղարկւեց գիտական «բրիգադ», որն օգնելու էր Հայաստանում գիտականօրէն քննելու տեսական աշխատանքի այն մի քանի հարցերը, որոնք կապւած են սոցիալիզմի շինարարութեան հետ։ Այդ օրերին կարդացւեցին մի շարք դասախօսութիւններ փիլիսոփայութեան, պատմութեան, «դիալեկտիկական մատերիալիզմ»ի եւ դրամատիրութեան ճգնաժամի մասին։ Տասնօրեակը սկսաւ Խանջեանի բացման ճառով, որի մէջ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարը յայտարարում էր թէ մինչեւ խորհրդայնացում Հայաստանում գիտական եւ մշակութային աշխատանք չի եղած, որ Ադոնցները գիտնականներ չեն, Խորենացիները պալատական պնակալէզների դեր են կատարած եւ, իրենք, բոլշեւիկները, «նպատակ ունին քարը քարի վրայ չթողնել նացիոնալիստական գիտութիւնից...»։

Մարտ 30ին տօնուեցաւ Հայաստանի Պետական Թատրոնի տասնամեայ յոբելեանը։ Տաս տարւայ ընթացքում թատրոնը բեմադրել է 84 թատերակ եւ ունեցել է 1319 ներկայացում, որոնց յաճախել են 567,127 մարդ։ Յոբելեանի առթիւ աշխատանքի դրօշի շքանշան եւ անհատական կենսաթոշակ են ստացել դերասաններ Գր. Աւետեանը եւ Միք. Մանուէլեանը, իսկ ռէժիսօրներ՝ Լ. Քալանթարեանին ու Ա. Գուլակեանին եւ դերասաններ՝ Ա. Աւետիսեանին, Հ. Ներսիսեանին ու Վ. Վաղարշեանին տրւել է հանրապետական վաստակաւոր ռէժիսօրի եւ դերասանի կոչում։

Հոկտեմբեր 4ին բացւեցաւ Պետական Թատրոնի այս տարւայ եղանակը՝ Մ. Գորկիի «Յատակում» թատերակի բեմադրութեամբ։ Անցեալ բեմադրութիւններից այս տարի վերանորոգւելու են՝ «Պէպօ», «Խաթաբալա», «Պատուի գործը», «Աէ», «Եկամտաբեր պաշտօն», «Նաֆթ», «Օղակում» եւ «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»։

Այս տարի կատարեց (շատ համեստ) դերասան Յովհաննէս Աբէլեանի բեմական գործունէութեան յիսնամեակը։ Ժողկոմխորհը որոշեց յատկացնել անհատական կենսաթոշակ՝ ամսական 280 ռուբլի եւ վարձատրեց աշխատանքի հերոսի շքանշանով։ Հոկտ. 5—8 Աբէլեանը Պետական Թատրոնում ունեցաւ թատերական շրջան, ներկայացնելով «Օղակում» պիէսը եւ «Նամուս»ի երկրորդ արարը։

Սեպտեմբեր 28ին Հայաստանում մեծ շուքով տօնւեցաւ Մաքսիմ Գորկիի գրական գործունէութեան քառասնամեակը։ Այդ առթիւ որոշւեցաւ Երեւանի բանւորական թատրոնը կոչել Մ. Գորկիի անունով եւ 10,000 ռուբլի մրցանակաբաշխութիւն սահմանել լաւագոյն թատերակների հեղինակներին վարձատրելու համար։ Պետական Հրատարակչութիւնը ձեռնարկել է Մ. Գորկիի լաւագոյն երկերի հայերէն թարգմանութեանը, իսկ Հանրային Գրադարանը եւ Թանգարանը կազմակերպել են սեպտ. 30 — հոկտ. 10 Մ. Գորկիին նւիրւած ցուցահանդէս։

1932ի երեք եռամսեակում Հայաստանի մէջ տպագրւել են 503 անուն հրատարակութիւն՝ 2,194,320 օրինակ տպագրութեամբ։ Ամբողջ երկրի մէջ լոյս է տեսնում 56 թերթ՝ 51 հայերէն, 3 թուրքերէն, 1 քրտերէն եւ 1 ռուսերէն ու 17 պարբերական՝ 16 հայերէն եւ 1 ռուսերէն։

Թէեւ Հայաստանի տպարանները օժտւած են արդիական մեքենաներով, բայց տպագրութիւնը շատ անխնամ է եւ դժւար ընթեռնելի։ Պաշտօնաթերթ «Խորհրդ. Հայաստան»ի կլիշէները միշտ խաւար են եւ գրերը մաշւած։ Կարդալու համար, խորհրդային բանւորն ու գիւղացին ահագին ճիգ ու եռանդ պիտի սպառեն։

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԽՈՐԹ ԿԼԻՄԱՅԻ ՏԱԿ

ՉԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԻՆ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔԸ

(Շարունակութիւն կիրակիի թիւէն եւ վերջ)

— Հրամեցէք, պարոն Արամ, Օննիկը հիմա կուգայ, 25 թիւ սենեակին Կարապետ աղան բժիշկին տարաւ։ Խեղճը քանի մը օրէ ի վեր կը հազայ։ Թոքախտէ բռնուած ըլլալ կը կարծէ։ Գնաց որ ռադիօ մը անցընեն կուրծքը։ Այսպէս հրամեցէք, Պ. Արամ վերջացուց Օննիկին կինը։

Շողակաթ խաթունը, անկիւնը, սէտիրին վրայ, ճիշդ իր քովիկը տեղ տալէ վերջ՝

— Մարիամ Աստուածածին, աս Փարիզին մէջ ալ, փորդ ցաւեցա՞ւ, գործողութիւն պէտք է ըլլայ, ափանտիսիթ, ունի, կ'ըսեն։ Գաղ առիր, քէլէ մը մսեցա՞ր, հազալդ ուրիշ կերպ չեն մեկներ։ Վախ, վա՜խ, ան ալ լմնցաւ. աբսլանի պէս կտրիճը նայեցէք թէ ի՞նչ եղաւ երկու օրուան մէջ։

Ու Շողակաթ խաթունը, առանց տեղէն ելլելու, Արամին կը ներկայացնէ Օրիորդ Փայլածուն եւ մայրը՝ Տիկին Իղաբեր։

Արամ գաղտօրէն կը զննէ Օր. Փայլածուն։ Ճշրհքով հայկական մը, ըսելիք չունի։ Անշուշտ արտաքինով ֆրանսականացած, որչափ որ կարելի է։ Միջավայրի պահանջ, կ'եզրակացնէ Արամ։

Օր. Փայլածու, գլուխն ոտքը ուրախ, — մի մոռնաք գիտել որ օրիորդը երկայնահասակ է, — կը ճռուողէ, կը ճռուողէ։ Կ'ուզէ որ ամէն ոք զինքը մտիկ ընէ, իրմով զբաղի։

Ու Արամ չուշանար իմանալու թէ, Օր. Փայլածու նշանուած է բարեկիրթ, շա՜տ բարեկիրթ ու զարգացած Պ. Նիկողոսին հետ։ Պ. Նիկողոս դրամատան պաշտօնեայ է եղեր, բարձր պաշտօնով, բայց դժբախտաբար, ճամբուեր է իբրեւ օտար։ Հիմա գլխարկի գործով կը զբաղի եղեր։

Եւ ի՜նչ հպարտութեամբ, Օր. Փայլածու կուտայ այս տեղեկութիւնները Արամին։

Պիտի շուտով ամուսնանան, բայց թուղթի մը պատճառաւ կը ձգձգուի։ Մէրին ծննդեան վկայագիր կը պահանջէ Օր. Փայլածուէն։ Աքսորէն ողջ մնացած՝ չունի, չունի։

Պատուիրակութիւն, Գաղթականաց, Եկեղեցի, ոտքի տակ կ'առնէ, Օր. Փայլածու։ Մէրին չընդունիր առանց թուղթերը։ Ինչպէ՞ս ընէ, ինչպէ՞ս ընէ։ Պիտի «տեսնուի»։ Տարբեր ելք չկայ։

Օննիկ բարեւելէ վերջ, գլխու թեթեւ շարժումով մը նրբանցք կը կանչէր Արամը եւ մեղմաձայն՝

— Եղբայր, կարծես աթէլիէէն ելած ուղղակի հոս ես եկեր։ Զածիլուէ՞ր, մարդ Աստուծոյ։ Գործի հագուստով վայել բա՞ն է։ Հիւրեր ունինք եւ ուրիշներ ալ պիտի գան։

— Իրար մի անցնիր, սիրելիս։ Զհամոզը պզտիկ աղջիկը թող տայ, կը կատակէ Արամ եւ Օննիկը սենեակ կը հրէ։

Ներս կը մտնէ յիսուն վրայ, կարմիր թուշերով, կարճ, հաստ, լայն եւ լեցուն տիկին մը։ Մինչեւ հանըմն է ան։ Հազիւ թէ ոտքերը ծալլած էր, Շողակաթ խաթունին ձախ կողմը, սէտիրին վրայ կը կենան երկու հոգի։

— Օ՜, հրամեցէք, հրամեցէք։ Բարի եկաք։

Սենեակին բովանդակ պարունակութիւնը ոտքի վրայ է։ Արամ կէս մը զարմացած է, այս բացառիկ ընդունելութեան առջեւ։ Շողակաթ խաթունը անգամ շարժեցաւ։

— Պ. Արամ, ձեզի կը ներկայացնեմ Օր. Համեստուհին։ Տիկինը օրիորդին մայրն է, կ'ըսէ եւ միանգամայն աթոռ կ'երկարէ Օննիկին կինը։

Ու հանդարտութիւնը վերստին կը տեղաւորուի։

Կը խօսին տիկինները։ Կը խօսին օրիորդները։ Լուռ է գրեթէ Արամ։ Երբեմն միայն, երեւոյթները փրկելու համար, խօսքի կը խառնուի։

Տիկինները բաւական երկար ըրին աշնան հալին գնումներուն պատմութիւնը։ Մին սնտուկ մը ընկոյզը փռած դարեր է։ Միւսին գնած սերկեւիլը շատ լաւ է եղեր, թէեւ քիչ մը սուղի նստեր է։

Բայց ընդհանրապէս, խօսակցութիւնը նշանտուքի, պսակի, ծնունդի շուրջ կը դառնար։ Շողակաթ խաթուն եզական դէմք մըն էր որ եւ է նիւթ վարպետօրէն տանիլ ամուսնութեան կապելու արուեստին մէջ։

— Ա՛, մէկ հատիկ են Թ. քաղաքին պատանիները եւ էրիկ մարդերը, յայտարարեց Շողակաթ խաթուն, ու անմիջապէս զննեց Համեստուհիին եւ Արամին նայուածքները։

Արամ թեթեւ մը ժպտեցաւ իր քաղաքին գովեստը լսելուն։

— Շողակաթ խաթուն, չհատկը խօսէ, քանի՞ որբի տուն տեղ ըլլալուն պատճառ եղար, կը հարցնէ Տիկ. Իղաբեր։

— Տասնըհինգ օր առաջ քանըմէկ կարգեցինք, Իղաբեր։ Աստուած ամէնուն ալ երջանկութիւն պարգեւէ։ Մեր որբերն են։ Մենք ալ տիրութիւն չընենք նէ, հայ աղջկան մը չկապենք նէ այդ տէկիրդանցիները մէյմէկ ֆրանսացիի մամզել պիտի նստին։ Պսակ անգամ չեն ըլլար։ Փա՛ռք Աստուծոյ, ճարած աղջիկներս ամէնքն ալ յարմար տեղեր ինկան։ Բայց մի կարծեր որ կարգածներէս մէկն ու մէկը կռնակս առմուռ ֆիւրֆ մը անցուցին։ Վարձքի չեմ նայիր։ Իրենք ողջ ըլլան։ Պարտքերնիս կը կատարենք։

Ու Արամ միամիտ միամիտ մտիկ կ'ընէր։

Շողակաթ խաթուն հրամայեց որ Օր. Համեստուհի եւ Պ. Արամ շրջեն սուրճի սկահակները։ Տիկ. Իղաբեր սքանչելի նայող մըն է եղեր։ Բայց չմոռնալ որ շրթունքին կպած մասը դիմաց պիտի բերուի։

Պարզած են արդէն սկահակները։ Տիկ. Իղաբեր ձեռքին մէջ կը դարձնէ Արամինը, կը զննէ, կը պրպտէ, կը փնտռէ եւ կը գուշակէ լաւատես, հաճելի իրողութիւններ։ Արամ նամակ պիտի ստանայ։ Մեծ գումար մը ձեռքը պիտի անցնի։ Ծրար մըն ալ ունի։ Սիրտը մաքուր է։ Բարձրահասակ մարդ մը իրեն պաշտպան կը կանգնի։ Ճամբայ չունի, են. են.։ Բայց ի՛նչ որ ամէնէն կարեւորն է եւ ասիկա ըսելու ատեն, Տիկ. Իղաբեր «կամ» մը կը բարձրացնէ ձայնը, Պ. Արամ, մօտ օրէն, մինչեւ իսկ քանի մը օրէն, պիտի նշանուի։ Արդէն ընտրած է սրտի ուզածը։ Ու Տիկ. Իղաբեր կը կարծէ որ Պ. Արամ տունէ մը ներս պիտի մտնէ. տուն–փեսայ պիտի երթայ։

Օր. Համեստուհիին բնականաբար բառ առ բառ նոյն բաները չկրկնուեցան։ Բայց ընդհանուր եզրակացութիւնը այն եղաւ որ, Օր. Համեստուհին ալ քանի մը օրուան մէջ պիտի նշանուէր իր սրտին ընտրածին հետ։

Շողակաթ խաթուն յաջողած էր այս հեղ ալ։ Համեստուհիի եւ Արամի սիրտերը շանթահար եղան։ Սիրեցին իրար։

Շողակաթ խաթուն աւելի անուշ, աւելի չքնաղ կաղանդչէք չէր կրնար նուիրել կօշկակար Արամին։

×

Ու այսօր, որքա՛ն երջանիկ է Արամ Համեստուհիին հետ, եւ երկու տարեկան Գոհարիկը ծունկերուն վրայ։ Գոհարիկ արդէն «փափա», «փափա» կը կանչէ, հօրը պեխը կը քաշէ եւ կաղանդ Թուփին լոյսերուն կը նայի պճլուտ աչուկներովը։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՃՏԱՆԵԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Յուսահատութիւնը մեր սխալներուն ամէնէն մեծն է։

× Աւելի լաւ է ուշ իմանալ, քան բոլորովին անգիտանալ։

× Հերոս մըն է այն որ կրնայ չափ դնել իր բարկութեան։

× Բարբարոս մը որչափ ալ գիտուն ըլլայ, կը պահէ իր հոգեբանութիւնը։

× Այն որ շինելու վարժուած է, կը խորշի աւրելէն։

«Բալուի» աւանդութեանց շուրջ

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յուսաբեր»ի մէջ, մեծ հետաքրքրութեամբ ու հաճոյքով կարդացի մեծանուն Ա. Ահարոնեանի գրախօսականը մեր հայրենակից Յարութիւն քհնյ. Սարգիսեանի «Բալու» ուսումնասիրութեան մասին: (Այդ ազգագրական հատորի մասին խօսուած էր նաեւ «Յառաջ»ի մէջ):

Այդպիսի հատորի մը արժանաւոր գնահատական եւ գրախօսական գրելը վայել է միայն Ահարոնեանի մը գրչին: Սակայն, տաղանդաւոր գրագէտը, գրքին մէջ գտնուած աւանդութիւններու մասին խօսած պարագային, «Ամուսնութիւն-Հարսանիք» գլուխին շուրջ, ուր Հայր Սարգիսեանը կ'ըսէ թէ՝ սուրը կը տրուի փեսայ – թագաւորին, իր նամուսը պահպանելու, պղտիկ ծանօթութիւն մը կուտայ Պ. Ահարոնեան, եւ կ'ըսէ.

— «Թուր տալը փեսին, ընդհանրական ձեւ է Հայոց մէջ և կ'աւելցնէ, սուրը՝ կը կարծենք թէ նամուսը պաշտպանելէ աւելի, ապահովելու կը ծառայէ որդեծնութիւնը մարդկային սեւին սպառնացող հազար եւ մէկ չարերէն, դեւերէն, որոնք պէսպէս հնարքներ ունին, հարսն անպըտուղ դարձնել, կամ «փեսան կապել», եթէ պողպատէ թուրի հակաթին չըլլայ («Յուս.» 18րդ տարի թիւ 190, Բալու» գրախօսական Բ. մաս):

Ըլլալով Բալուցի եւ տեղւոյն ծննդավայրիս աւանդութիւններուն, հոս կը յայտնեմ թէ, Թրքահայաստանը նման չէր Ռուսահայաստանին, որ սուրը գործածուէր միայն «չարք»երու դէմ, մեր գաւառին մէջ, աւելի ընդհանրական եւ հաստատական էր՝ սուրի գործածութիւնը մարդ«չարք»երու դէմ. այդպէս էր նաեւ դրացի Թուրք գիւղերու մէջ:

Մարդ «չարք»եր անպակաս էին առագաստի գիշերը մտնելու փեսին սենեակը, աւրելու անոր նամուսը եւ... նոյն իսկ սպաննելու զինքն ու փախցնելու թագուհին:

Ու ճիշդ ատոր համար, փեսան կրնքահայրենց փախցնելէ եւ քանի մը օր յետոյ իր հարսին քով դարձնելէ յետոյ, շատ անեն, մինչեւ շաբաթ մը իսկ, ուշ գիշեր, կնքահայր կամ փեսամանուկներ—, որոնց պարտականութիւնն էր, փեսին «բան» սորվեցնել՝ իր նոր կեանքի մասին ու միշտ միասին պառկել, գինուած փեսին պէս — պահնորդութիւն կ'ընէին նոր փեսին դուռին շուրջ: Ու սակայն, ինչպէս ըսի, կը շարունակուէր նոյն իսկ շաբաթներ, մինչեւ որ կեանքը իր բնականոն հունին մէջ մտնէր, եւ ամէն մարդ իր գործին լծուելով՝ մոռնար թէ նոր հարսանիք մը եղած է, քանի մը օր առաջ:

Եղածը ոչինչ է, սակայն աւանդութիւն մը անաղարտ պահել եւ մոռնալի ու պատմութեան յանձնելը ամէն աւանդասէր – հայրենասէր Հայու պարտքը պէտք է ըլլայ:

Արդէն, յարգելի Հայր Սարգիսեան, ինք կը խոստովանի թէ՝ իր յառաջաբանին մէջ ձեռնտու հնարաւորութենէ զուրկ ըլլալով, չէ կրցած եղածէն աւելի ընդարձակը տալ, խօսիլ աւանդութիւններու շուրջ մանրամասնօրէն, որով թիւրիմացութեան կէտ չպիտի մնար գրքին մէջ...:

Անշուշտ, Հայր Յրթ. Սարգիսեան, «Յուսաբեր»ի մէջ կարդացած ըլլալով այդ գրախօսականի վերոյիշեալ կէտը, փութացած է ճշդում մը հրատարակել բայց, ես, ըլլալով Բալուցի ու ծննդավայրիս աւանդութեանց անաղարտ պահպանման նախանձախնդիր մէկը, կը փութամ սոյն ճշդումը կատարել եւ խնդրել «Յառաջ»էն, որ բարի ըլլայ տեղ մը տալ անոր, նոյնպէս «Յուսաբեր»էն, որ հաճութիւնը ունենայ արտատպելու զայս:

Տիպար Սղամի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Շագանակ

Գիւղատնտեսական թանգարանին կողմէ արշաւախումբ մը Զանգեզուրի անտառներուն մէջ, Շիխաուզ գիւղին մօտ, Երեւան հանեց շագանակի վայրի ծառեր: Արշաւախումբը կը կարծէ թէ կարելի է, ուրեմն, շագանակ մշակել Հայաստանի անտառներուն մէջ: Շագանակը տնտեսական մեծ նշանակութիւն ունի: Կուտայ սննդարար եւ համեղ պտուղ, կեղեւը կը ծառայէ խաղախորդութեան մէջ, լաւ յատկութիւններ ունի փայտը: Ուստի անհրաժեշտ կը համարուի քաջալերել շագանակի մշակութիւնը Մեղրիի եւ Զանգեզուրի անտառային շրջաններուն մէջ:

Տանձ

Հայաստանի մէջ այնքան առատ են վայրի տանձենիի տեսակները, որ ակադեմիկոս Ն. Ի. Վավիլով Հայաստանը կը համարի տանձենիի հայրենիք եւ տանձենիի տարածման կեդրոն:

Լոռի-Փամբակի, Թարուչայի ու Զանգեզուրի շրջաններուն մէջ չափազանց տարածուած է անտառի հասարակ տանձենին: Հսկայ ծառեր են ատոնք, որ կուտան ամառ «պանտա» կոչուած տանձը: Աւելի արժէք կը ներկայացնեն, սակայն, այն տանձենիները, որոնք կը սիրեն չոր հողեր եւ կ'աճին սարերու տաք կողերուն եւ ժայռերուն վրայ, լերկ դաշտերու մէջ: Կարելի է պատուաստել եւ ստեղծել հարաւային չոր սարալանջերուն վրայ տանձենիի ընդարձակ պարտէզներ, ինչպէս կը փորձէ կատարել Ամերիկա:

Պիստակ եւ նուշ

Շեյխօմիկեան գիւղատնտեսական մարմնին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ պիստակի եւ նուշի մշակութեան վրայ, Հայաստանի տաք շրջաններուն մէջ:

Ռուսական ներքին շուկան Պարսկաստանէն կը ներածէ պիստակն ու նուշը: Վերջերս դրամական տագնապին պատճառով կրճատեց իր ներածումը, հակառակ պիստակի եւ նուշի պահանջին որ մեծ է:

Այդ պահանջը կարելի է գոհացնել պիստակ ու նուշ մշակելով Հայաստանի մէջ: Մեղրիի շրջանին զանազան կողմերը կ'աճի վայրի պիստակի տեսակ մը (pistacia mutica), զոր կարելի է պատուաստել: Իսկ ոչ մէկ դժուարութիւն կայ սերմերով պիստակը բազմացնել մեր երկրին մէջ:

Նոյն դիտողութիւնը նաեւ նուշի մասին:

Թուզ

Մեծ արժէք կը ներկայացնէ նաեւ Թուզի մշակութիւնը նոյն այդ վայրերուն մէջ: Թէեւ Թուզ կը մշակուի Մեղրիի եւ Աստածուրի պարտէզներուն մէջ, սակայն ցանկալի է որ մշակուի Իգմիրի Թուզը, լաւ չիր պատրաստելու համար, — արդարեւ չորթուզի մեծ պահանջ կայ շուկային մէջ:

Ձիթատու բոյսեր

Ձիթատու բոյսերէն Հայաստանի մէջ ծանօթ է քնջիթը (Sezamum oriental), որ կուտայ հրաշալի ձէթ: Սակայն քնջիթի մշակութիւնը սահմանափակ է մեր երկրին մէջ բազմապիսի մրցումին պատճառով:

Կարելի է մշակել նաեւ ուրիշ ձիթատու բոյսեր, օրինակի համար ձիթենին, որ կուտայ ծանօթ ձէթը: Ձիթապտուղը կը պարունակէ 25 առ հարիւր համեմատութեամբ ձէթ: Ձիթենին խստապահանջ չէ հողի եւ ոռոգման մասին եւ շատ լաւ կ'աճի Ատրպէյճանի արեւելեան մասին մէջ, տալով առատ բերք: Ձիթենին հիանալի կ'աճի նաեւ Թուզի մշակութեան յարմար շրջաններուն մէջ:

Այսպէս դիւրութեամբ կ'ընտելանայ Մեղրիի եւ Զանգեզուրի մէջ: Ձիթենին կը դիմանայ մինչեւ 15 աստիճան ցուրտին, հետեւաբար դժուար թէ աճի այն շրջաններուն մէջ, ուր ձմեռը կը թաղեն որթատունկը:

Սեւան

Գ. Զանեան յօդուած մը ունի «Խ. Հայաստան»ի մէջ, մաքուր եւ հաճելի լեզուով յօդուած մը, որուն նմանը քիչ կը գտնենք Երեւանի թերթերուն մէջ:

Այդ յօդուածէն քաղուածաբար. —

Կղզին կը գտնուի 2000 մեդր բարձրութեան վրայ: Դիմացը՝ Աղմաղանի լեռնաշղթան, քիչ մը անդին՝ դէպ ի Դիլիջան տանող ոլորապտոյտ ճամբուն հետքը ժապաւէնի նման, իսկ չորս բոլորը՝ ջուր, կապուտակ, վճիտ ջուր: Փոքրիկ հրապարակին վըրայ՝ 5—6 շէնք: Հին են այդ շէնքերը, խորհրդային կարգերու հաստատումէն շատ առաջ կառուցուած: Երկուքը գրաւեր են հրապարակին երկու կողմերը, ծածկելով իրենց դէմքին մէկ մասը քանի մը տասնեակ տարիք ունեցող ճղապատ ծառերով: Այդ շէնքերուն մէջ կը բնակին հանգստանալու գրկուած մտաւորականները: Ձեկային հանգստեան տունն է այդ:

Զանգը օրական չորս անգամ ճաշի կը հրաւիրէ բոլորը: Օրը չորս անգամ մաքուր եւ լուսաւոր ճաշարանը կը լեցուի ու կը պարպուի: Տասնըհինգ սեղաններէն իւրաքանչիւրին մօտ կը նստի հինգ հոգի:

Սնունդը. — Առաւօտուն՝ թէյ, 50 կրամ թարմ կարագ, հաւկիթ, պանիր, հաց: Ժամը 12ին՝ ընտիր ապուր, հաց պանիր եւ ուրիշ սննդարար ուտեստ մը: Ճաշը երեք տեսակ: Ժամը 8ին՝ ընթրիք: Առաւօտ երբեմն կուտան համեղ խաշ կամ ձուածեղ:

Բժիշկ մը կը հսկէ տրուած ուտեստին եւ կերակուրին պատրաստութեան վրայ:

Ուտեստը թարմ է եւ մաքուր: Կը պահուի Ելենովկայի սառնարանին մէջ կամ ուղղակի կը բերեն Երեւանէն, Միտոյի մեքենաշարժ նաւակով: Կղզին ունի քանի մը կովեր, կաթի հայթայթման համար:

Վերջապէս, լաւ է սնունդը: Սնունդին հետ, Սեւանի ալպեան օդը, ջրերը հանգստացնող եւ առողջացնող ջուրի եւ արեւի լոգանքը հրաշալի ազդեցութիւն մը կը գործեն մտաւորականներուն վրայ:

Կան անշուշտ թերութիւններ: Մասնաւորաբար լոգանքի կազմակերպութեան մէջ: Ցեղոյ հանգստեան տունը սափրիչ չունի: Եւ մարդիկ պարտաւոր են Ելենովկա երթալ սափրուելու համար:

70էն աւելի են հանգստացողները: Եւ սենեակները կը պակսին: Ոչինչ չինուած էայս տարի: Կատարուած են միայն կարգ մը նորոգութիւններ բընակելի շէնքերուն մէջ: Պատերէն քերած են կրօնաշունչ ոճով որմանկարները եւ պատերուն տրուած է կենսուրախ եւ առոյգ գոյն: Ումեղացուցած են կղզիին լուսաւորութիւնը, այնպէս որ բոլորին դրեթէ ամբողջ բարձրութեան վրայ կը վառին փոքրիկ ջահեր: Լոյսի այդ ջահերուն համար կ'աշխատի 20 ձիու ուժ ունեցող մօթէօր մը: Այժմ կը շինուի ջրհան մեքենայ մը, ջուր հանելու համար լիճէն: Շինուած է լոգարան մը իր բոլոր յարմարութիւններով: Կայ դրադարան մը, որ ճոխ չէ եւ լուսանկարչատուն մը: Այդ բոլորին համար ծախսուած է 56 հազար րուբլի:

Ձեկան կը խորհի գալ տարի կատարել հիմնական փոփոխութիւններ: Հանգստեան տունը փոխադրել կղզիին հարաւային կողմը, որ ապահովուած է Սեւանի միակ չարիքը կազմող քամիներէն: Ցեղոյ ճամբաներ պիտի շինուին կղզիին մէջ: Պիտի տնկուին նոր ծառեր, մասնաւորաբար հրապարակին ամբողջ բոլորին վրայ: Անհրաժեշտ կը թուի քանդել հրապարակին վրայ ցցուած եկեղեցին:

Սեւանի հանգստեան տան մէջ կազմակերպուելու կ'երթան համալսարաններու դասախօսները, երաժշտագէտները, նկարիչները, դերասանները, ճարտարագէտները, գիւղատնտեսները: Այսպէս անցեալ տարի այնտեղ էին փրոֆ. Ղամբարեան, դերասան Մանուէլեան, փրոֆ. Մելիք – Ադամեան եւ ուրիշներ:

Սեւանի սքանչելի կլիման այնքան կը կազդուրէ զանոնք, որ քիչ ժամանակի մէջ կ'աւելնայ բոլորին ծանրութիւնը եւ եռանդը: Եւ ինչպէս կը խորհուի Սեւանի ջուրով ոռոգել եւ կազդուրել շրջակայ հողերը, որպէս զի առատանայ բերքը, այնպէս ալ Սեւանի կլիման կը նորոգէ եւ կը կազդուրէ մտաւորականները, որպէս զի աւելնայ անոնց ստեղծագործութեան եռանդը:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Նոր խումբ մը

—·—

ՄՈՆԹԱՐԺԻ, 28 դեկտ. (ցառաջ). — Տարիներէ ի վեր անկազմակերպ կը մնար այս գաղութը, ինչպէս գրած ենք «Յառաջ»ին:

Վերջապէս երիտասարդներս գըլուխ գլխի տալով ընկ. Եղիազարի ներկայութեամբ դեկտ. 24ին ընկ. Վարդավառ Սնգճեանի բնակարանին մէջ հիմը դրինք, Հ. Յ. Դաշնակցութեան խումբի մը,— «Բաբկէն Սիւնի»:

Կազմակերպիչ ընկերը աւելի ոգեւորուած նորեկ ընկերներու ներկայութենէն, ամփոփ կերպով պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործն ու նպատակը: «Ընկերներ, ուժ տանք հայ ժողովուրդի մայր կուսակցութեան, որ ծնած է ժողովուրդի ծոցէն եւ քառասուն երկու տարուան պայքարով գրաւած է ամուր դիրքեր: Պէտք է հաւաքուինք ազգային կուսակցութեան բարձր դրօշին տակ, եւ ձեռք ձեռքի աշխատինք տէր դառնալ մեր իրաւունքներուն»: Նորակազմ խումբը տաք մթնոլորտի մը մէջ ժողովը փակեց ուշ ատեն,

Ալիս

Ութ երիտասարդներ մկրտուեցան

—·—

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՌՆԷՆ, 30 դեկտ. (ցառաջ).— Անցեալ ամիս ութ երիտասարդներ միացան Մարսէյլի կոմիտէին, երկու-երեքը նախկին ընկերներ որ չէին կրնար յաճախել ժողովներուն:

Նորեկները օրինական քննութենէն յետոյ, Մարսէյլի կոմիտէին ներկայացուցիչը ընկ. Նշան Կակոսեանի միջոցաւ իրենց երդումը կատարեցին: Ընկերները իրենց ձեռքերը բարձրացնելով դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշը, միաբերան յայտարարեցին.— «Կ'երդնունք մեր պատուին ու կեանքին վրայ՝ հաւատարիմ մնալ այս դրօշին մինչեւ անորդաղափարի իրականացումը»: Այս արարողութենէն վերջը խօսք առաւ ընկ. Ն. Կակոսեան որ բացատրեց Դաշնակցութեան սկզբունքը եւ գործելակերպը:

Յետոյ դառնալով նորեկ ընկերներուն, շեշտեց, Դաշնակցութեան երկաթէ կարգապահութիւնը որ պարտադիր է պարզ ընկերներէն մինչեւ ղեկավարութիւնը եւ Ընդհանուր Ժողովը: «Դաշնակցութիւնը շատ դաժան է իր ընկերներուն հանդէպ, ձեր նիւթականէն մինչեւ ձեր կեանքը կը պահանջէ, եթէ հարկ ըլլայ: Դաշնակցութեան մէջ եսերը, անհատական շահերը եւ զանազան ինքնահաւանութիւնները գոյութիւն չեն կրնար ունենալ: Իւրաքանչիւր Դաշնակցական անհատ թէ խումբ կամ որ եւ է մարմին պարտաւոր է ենթարկուիլ Ընդհանուր Ժողովի կամքին»:

Այս ութ ընկերներէն զատ ուրիշ քանի մը երիտասարդներ եւս փափաք յայտնած են միանալու մեր շարքերուն եւ կը սպասեն Կոմիտէի կարգադրութեան: Բոլորն ալ վրէժը իրենց աչքերուն մէջ վառվռուն ընկերներ, 22-24 տարեկան, որոնք կը դիմեն հարազատ հայ ժողովուրդի հզօր կուսակցութեան:

Լ. Օվկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՆՊԱ՞ՍՏ ԹԷ ԹՐՔԱՆՊԱՍՏ ՊՐՈՊԱԿԱՆՏ

—·—

«Հայրենիք» արդար դառնութեամբ կը ծաղկէ Լոնտոնի «Մասիս» թերթը, որ կը հրատարակուի անգլերէն լեզուով, իբրեւ «օրկան հայկական շահերու»: Ճանչնալով թերթին խմբագիրը (Արշակ Սաֆրաստեան, ռամկավար), չենք զարմանար իր··· գիտերուն համար:

Առ այժմ խօսքը տանք «Հայրենիք»ի (14 դեկտ.)·

— «Կ'երեւի թէ մեր թերթի մէջ տպուած քննադատութիւնը մաղաչափ անգամ ազդած չէ «Մասիս»ի խմբագրին վրայ: Ան ալ աւելի այլանդակ ձեւով մը կը շարունակէ «հայկական շահերը» պաշտպանել Թուրքիան եւ Թուրքերը գովելով: Ահա պերճախօս նմուշ մը անգլերէն «Մասիս»ի այս տարուան սեպտ. – հոկտ. միացեալ թիւէն.—

«Այն ատեն, երբ մեր գաղթականներու ընդհանուր վիճակը Սուրիոյ մէջ անփոփոխելիօրէն անսառյդ եւ անորոշ կը մնայ, մեր (հայ) բեկորները հանրապետական Թուրքիոյ մէջ օր աւուր աւելի կը բարելաւեն իրենց հաւաքական կեանքն ու դիրքը: Թուրք ազգը եւ մերինը կը զարգացնեն փոխադարձ շահերու նոր տեսակէտ մը: Վերջերս «Վագըթ», Սթամպուլի թրքական մեծ թերթերէն մէկը, գրած էր, թէ Թուրքերն ու Հայերը իրարու հանդէպ լաւագոյն վերաբերում ցոյց կուտան, երբ իրարու կը հանդիպին արտասահմանի մէջ: Վերջին օրուան ամսուան մեր (հայ) հայրենակիցները Ֆրանսայի մէջ արքայական ընդունելութիւն մը ըրին Թէքիման հանըմին՝ գեղեցկութեան թագուհի օր. Եւրոպային: Այս փոխադարձ հասկացողութիւնը կ'աճի նաեւ Թուրքիոյ մէջ: Վերջերս մեր եկեղեցիի բարձրաստիճան պաշտօնատարները պատեցան Թուրք հանրապետութեան զանազան անկիւնները: Հայր Սիմոն ճամբորդեց Տիարպէքիր, ուր ան իրարու քով բերաւ քաղաքի եւ շրջակայքի 300 ընտանիքները եւ հոգաց անոնց հոգեւոր պէտքերը: Հայկական բեկորներուն հանդէպ ցոյց տրուած արդարութեան այսպիսի ապացոյցներ արձագանգ պիտի գտնեն Թուրքիոյ սահմաններէն շատ հեռուները»: (Տես էջ 124 In Diaspora վերնագրով հատուածը):

Այս տողերը անկասկած իրականութեան միանգամայն հակառակ գաղափար մը պիտի տան «Մասիս»ի անգլիախօս ընթերցողներուն Հայեւթուրք յարաբերութեանց մասին:

Զենք կարծեր, թէ հայկական շահերը ո եւ է կերպով կրնան նպաստաւորուիլ նման կեղծիքներով կերակրելով օտար ընթերցողները, Այդ կեղծիքները չեն կրնար խաբել ո եւ է մէկը, որ գէթ թեթեւ ծանօթութիւն մը ունի հայեւթուրք յարաբերութեանց: Նման կեղծիքները կրնան միայն գըւանք առաջ բերել եւ այն Հայերու հանդէպ, որոնք կը խորհին թէ սարկամիտ հոգեբանութիւն մըներեւան բերելով կարելի է վերացնել հայեւթուրք թշնամութիւնը:

«Մասիս»ի կեղծիքները այն վնասն ունին նաեւ, որ կրնան քնացնել հանրային խիղճը Հայերու վերաբերմամբ գործուած աղաղակող անարդարութեան հանդէպ եւ ներշնչել օտարներուն այն անհանդուրժելի գաղափարը, թէ հայկական դատը մոռցուած, թաղուած է արդէն եւ Հայերն ու Թուրքերն ալ հաշտուած են իրարու հետ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԸՓԻՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

— Բնազդներ, գաղափարներ ու տարօրինակ միտքեր կան մէջդ, որոնք ձեւ չունին, բարեկամս: Ամէն կին մայր է առանց այդ բնազդին ալ, հաւատա՛: Մայր է որովհետեւ Էրիկմարդը կ'ըսէ «եկուր հոս» ու կինը կու գայ: Կը վախնայ: Բայց ի՛նչ փոյթ. Էրիկմարդը վախ չունի: Ինչո՞ւ վախնայ: Հետեւանքը չի հետաքրքրեր զայն:

Միայն սկիզբը, յետոյ ոչինչ— «եկուր հոս»: Անկէ վերջ, ա՛հ...

Բացաւ դուռը, պիտի երթար այդպէս:

— Ուրեմն երախան նշանակութիւն չունի քեզի համար:

— Օ՜, անշուշտ. երախայ է, չէ՞. պէ՛տք է լուալ անոր երեսը. պէտք է տալ ուտելիքը զոր չի կրնար բերանը դնել պէտք եղածին պէս. փոքր վախեր ունի երբ առանձին է, յետոյ կան տակաւին մանր մունր բաներ որոնք, կը հասկնաս, չի կրնար ընել ինքնիրենը. ահաւասի՛կ, երախան կը նշանակէ այս ամէնը:

Ճորճ նստած էր դեռ անկողնին մէջ. քունը փախեր էր սենեակէն: Մթութեան տեղ գորշ լոյս մը կը տիրէր հիմա անոր պատերէն ներս: Այդ աղօտ լոյսին մէջէն տեսաւ աղջկան դէմքը ու սեւ գիծը շրթունքներուն որոնք կարմիր էին երէկ: Թեւերը երկնցուց դէպի աղջիկը եւ ըսաւ.

— Հո՛ս եկուր:

Մօտեցաւ՝ ցած ու մրմունջի պէս ծիծաղ մը շրթունքներուն վրայ եւ բռնեց անոր ձեռքը.

— Ինչո՞ւ կը խնդաս:

— Զիմացա՞ր:

— Ի՞նչը:

— Քու ըսածդ:

— Ես ի՞նչ ըսի:

— «Հոս եկուր», ըսիր:

Ճորճ թեւերուն մէջ քաշեց զայն. Լիան ինկաւ անոնց մէջ՝ հանդարտ եւ առանց ընդդիմութեան, հեռու բռնելով թուղթի տոպրակը որպէսզի չճզմուի:

— Ինչո՞ւ կը հեռանաս ու կը թողուս զիս:

— Կ'ըսեմ:

— Չե՞ս ուզեր այստեղ մնալ:

— Չե՞մ ուզե՛ր, օ՜ Աստուած իմ, երբ գիտեմ որ ամէն ինչ տաք է այստեղ ու մտերմիկ... Երբ գիտեմ որ դուն առտուն կանուխ՝ արեւը սենեակին մէջ, պիտի վառես կրակը եւ պատրաստես սուրճը ու ես նստած անկողնին մէջ, ծածկոցը մինչեւ գլուխս, պիտի դիտեմ քեզ, մէկ մը հոս, մէկ մը հոն... Երբ գիտեմ որ ամէն բան պատրաստելէ ետք անկողին պիտի գաս դարձեալ՝ պիտի տաքնանք, հացը պիտի ուտենք ու պիտի խմենք մեր սուրճը. պիտի խնդանք, պիտի խօսինք ու յետո՛յ... Չե՞մ ուզեր մնա՛լ... Աստուա՛ծ իմ...

— Ուրեմն ինչո՞ւ չես մնար:

— Կ'ըսեմ:

— Այս գիշեր ուրեմն...

— Նորէ՞ն...

— Այո՛, նորէն ու նորէն:

— Կը սիրե՞ս զիս:

— Կը պաշտեմ քեզ:

Լիան խնդաց:

— Իսկ ես նորէն ու նորէն պիտի ըլլեմ այս անպիտան մութին. դուրս պիտի գամ՝ փողոցը եւ սատիկանը պիտի կանչէ ետեւէս «chérie»: Ու մարդիկ՝ մութին մէջ... Կը ճանչնամ մարդերը. այս բոլորը պիտի ընեմ որովհետեւ կը սիրեմ քե՞զ...

— Կը սիրե՞ս զիս:

Լիան խնդաց դարձեալ:

— Այդ պզտիկ բառը խոշոր բառ է, չէ՞:

— Այդ ըսել կ'ուզեմ:

— Բայց շատ կարճ կը տեւէ ան, բարեկամս, եթէ ստիպուած պիտի ըլլամ առտուն ժամը վեցին արթննալու: Հաւատա՛ ինծի, ես գիտեմ. գաղափարներ ունիս. կը կարծես որ սէրը կրնայ ինքզինքը տաքցնել:

Զգաց որ Լիան գլուխը կը թօթուէր իր թեւերուն մէջ:

— Եկուր այստեղ բնակէ, մրմնջեց Ճորճ:

— Այստե՞ղ...

— Այո՛:

— Այստե՞ղ ուր կը նկարես...

— Այո՛:

Ազատեցաւ անոր թեւերէն ու նստաւ անկողնին վրայ: Փախուկ էր այս մարդը:

— Ապրա՞ծ ես երբեք մէկ սենեակի մէջ՝ երախայի մը հետ:

— Ո՛չ:

— Ուրեմն չես գիտեր: Եթէ ապրիս, կը հասկնաս որ Թուչունին վանդակին մէջ դրուած կապիկին կը նմանիս: Աստուած իմ: Մէկ օրէն կը խենդենաս. ես խենդեցած եմ: Երբեմն մազերս կը փետտեմ ու կուլամ. երախան կը նստի, այնտեղ, գետնին վրայ ու միասին կուլանք. դժոխքի չարչարանք...

Պարապ սենեակ մը կար վարի յարկը: Կրնար գալ ու այնտեղ ապրիլ: Ճորճ չէր պարտուեր այդ դժուարութիւններէն: Ինք պիտի վճարէր սենեակին վարձքը: Իր նկարներէն դրա՞մ կը շահէր, ո՛չ, շատ քիչ: Հոս, հոն, երբեմն, նկար մը կը ծախէր: Տունէն ալ մաս մը կը ստանար:

— Տո՞ւն ունիս:

— Ինչո՞ւ չէ:

Լիան գլուխը շարժեց. կարծես տըղան ըսաւ որ կալուած եւ հող ունէր. բան մը որ իրն էր, տեղ մը կամ չես գիտեր ինչ մը որուն համար կրնար ըսել «սակայ իմս է»: Աղջիկը նայեցաւ անոր՝ հետաքրքրուած:

— Երբ ունեցածս չրաւէ, ըսաւ Ճորճ, կը բաժնենք մեր միջեւ. երբ ունենամ, կը խնայես. ինքզինքիս համար որ եւ է բան չեմ ուզեր: Միայն քեզի կ'ուզեմ այստեղ, ինծի հետ, ամէն օր, ամէն գիշեր, յաւիտեան:

— Իսկ գո՞րծդ...

— Օ՜հ, կրնամ աշխատիլ եւ աւելի լաւ. Աստուա՛ծ իմ, ինչպէ՜ս պիտի ուզէի որ այստեղ ըլլայիր, միայն քեզ նկարելու համար:

— Ուրեմն գեղեցիկ եմ:

— Ո՞վ ըսաւ որ չես:

— Դո՛ն:

— Ե՞րբ:

— Երէկ գիշեր, երբ նստայ դիմացդ, նկարուելու համար:

Աղջկան գլուխը առաւ նորէն իր թեւերուն մէջ:

— Ըսածս չէի գիտեր. պատկերին մասին կը մտածէի, քու վրադ չխորհեցայ:

— Իմ վրաս կը խորհի՞ս հիմա...

— Եւ միա՛յն քու վրադ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

Բարձր հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի Մարմնակրթութեան նախարար Մ. ՄԱՐՔՕՄԳԻ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

28 Յունուար Շաբաթ գիշեր, Hôtel Moderneի *հոյակապ սրահներուն մէջ* Place de la République

Ճոխ յայտագիր — Պարի և ծպտեալներու մրցումներ — Երկու մեծ նուագախումբ —. Ղեկավարութեամբ Պարի Փրօֆէսէօր՝ Գ. ԽԱՂՄՈՒՐԵԱՆԻ

ԾԱՆՕԹ.— ծպտեալները պարտաւոր են ներկայացնել լափորները մրցումին կարենալ մասնակցելու համար:

խապէս Իտալիա ընդունած էր որ ի հաշիւ պարտքերուն վար դրուելիք գումարին հարիւրին եօթնէս տոկոս վճարուի: Բայց երբ խնդրոյ առարկայ եղաւ տոկոս չտալ ապրանքներու գնման յատուկ մասին համար, Իտալիա առաջարկեց որ վերի տոկոսը աւելնայ, ինչ որ արգելք եղաւ բանակցութեանց առաջանալուն:

Միւս կողմէ, 30 միլիոն ոսկիի փոխառութեան համար Իտալիոյ ուզած ապահովութիւնը թէեւ բարեկամական ձեւով կարգադրուած է, բայց տոկոսի խնդրին շուրջ տարակարծութիւն ծագած է»:

ՉԵԿԱՅԻ ՎԱՐԻՉ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Չիղնաուի մէջ (Պեսարապիա) ձերբակալուեցաւ Օտեսայի Չեկային փոխ – տնօրէնը, Կրիկորի Տուաչէվ, որ այդ քաղաքը կը գտնուէր քանի մը օրէ ի վեր եւ պահուած էր տունի մը մէջ: Ձերբակալման պահուն, Տուաչէվ կատաղօրէն ընդդիմացաւ եւ ծխարձակ ռումբեր նետեց ոստիկաններուն դէմ. բայց չկրցաւ չկրցաւ ազատիլ: Բնակարանին մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, կարեւոր փաստաթուղթեր երեւան հանուեցան:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Պուշ տիւ Ռօնի նահանգապետութիւնը պաշտօնական յայտարարութեամբ կը ծանուցանէ թէ այն օտարականները, որոնց ինքնութեան թուղթերու (քառդ տ'իտանթիթէ) ժամանակամիջոցը կը լրանայ 1932 դեկտ. 31ին, պէտք է ամենակարճ ժամանակամիջոցի մէջ, կեդրոնական ոստիկանատուն (Բօմիսարիա Սանթրալ, Փլաս տը լա Մաժօռ) ինքնութեան թուղթերու նիւղին դիմելով զանոնք վերանորոգեն: Գրասենեակները բաց են ամէն օր առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ կէս օր եւ ցերեկը վերջ 2էն մինչեւ 6:

Յառաջիկայ մարտ 31էն վերջ, ժամանակն անցած եւ չվերանորոգուած թուղթերու տէրերը՝ պատժական օրէնքի 471րդ յօդուածի 15րդ պարբերութեան համաձայն, պիտի հետապնդուին, առանց հաշուելու վտարումը:

ՖԷԹՀԻ ՊԷՅ՝ ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ ԴԵՍՊԱՆ

Էնկիւրիէն հասած հեռագրի մը համաձայն, նախկին վարչապետ Ֆէթհի պէյ Ուաշինկթընի դեսպան պիտի նշանակուի, իսկ ներկայ դեսպանը (Մուխթար պէյ) հանգստեան պիտի կոչուի:

Պիտի փոխուի նաեւ Եգիպտոսի թրքական դեսպանը:

Յ. Հ. Դ. *Գաւառ*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ *8.30*ին Պատանեկան Միութեան գրադարանին մէջ, *49*, րիւ Նասիոնալ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Բացակաները խիստ նկատողութեան պիտի առնուին:

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ **8 Ապրիլ 1933** *Շաբաթ գիշեր: Կը խնդրուի ազգային կազմակերպութիւններէ եւ միութիւններէ նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Յ. Պ.— 140:
Փարիզ (16), Տիկ. Բ.— 140:
Լիոն, Մ. Մ.— 150:
Թուր, Իս.— 35:
Լառոշէլ, Ա. Ս.— 70:
Ռոնի Սու Պուա, Թ. Ղ.— 70:
Համպուրկ, Պասմ.— 200: Մ.ի միջոցաւ:
Անվերս, Մ. Ի.— 200:
Լիոն-Վէզ, Ա. Տ.— 35:
Փարիզ, Ա.— 29.
Թուլօն, Բամ.— 140,
Սէն Թ'Ուէն, Յ. Մ.— 100:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Շիրմէք, *Գ. Մ.— 33: Սկսանք ղրկել Դեկտ. 29 սկսեալ:*

Քաշան, *Մ. Հ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 1էն:*

Փիւժէ Սիւռ Արժան, *Ս. Մ.— Նոյնպէս:*

Վիէն, *Գ. Ը.— Նոյնպէս:*

Լա Կարէն, *Տիկին Խ.— Նոյնպէս. Յունուար 1էն:*

Կալաց, *Ա. Մ.— Սկսանք ղրկել Թ. Ս.ի Յունուար 1էն:*

Փարիզ, (5), Վ.— Նոյնպէս:

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը իր շրջանին մէջ ձեռնարկեց ի նպաստ տեղւոյն հայ դպրոցին հանգանակութեան: Ժողովուրդը ցոյց տուաւ խանդավառ ընդունելութիւն եւ սիրայօժար սկսաւ տալ Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի համար իր տուրքը:

Ստորեւ կուտանք Ա. ցանկը նուիրատուներու.—

Պ. Մանուկ Պալճըեան՝ 50 ֆր.: Պ. Պ. Մ. Ալթունեան, Լ. Տօնիկեան 25 ական ֆրանք, Ս. Գարակէօզեան, Ե. Թեւոնեան, Հ. Սրապեան, Պ. Վարդանեան, Յ. Յակոբեան, Թ. Սարաճեան 20 ական ֆր.: Համբարձումեան, Լ. Զորմիսեան, Vepo Beuveriste, *Գ. Դաւիթեան, Յ. Շէրպէթճեան, Ե. Յովհաննէսեան 15 ական ֆրանք: Խանչերեան, Մալխասեան, Սահակեան, Տիկ. Յայսմիկ Խաչիկեան, Զալըքեան, Ադապապեան, Տ. Տէրօեան 10 ական ֆր.:* Christos *6 ֆրանք: Պօղոսեան, Բիւրքճեան,* Mlle Vassau, Nicolas, *Համբարձումեան, Տիկին Տէրտէրեան 5 ական ֆրանք: Ընդհ. գումար՝ 416 ֆր.:*

Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի: Կը փափաքինք որ շրջանիս Հայութիւնը ինչպէս միշտ այս անգամ ալ ցոյց տայ իր համակրելի վերաբերումը:

ի դիմաց
65 երկսեռ Մանուկներու
Վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի ընիկ Կէմէրէկցի Աւետիս Թօրոսեան, 29 – 30 տարեկան, հօր անուն՝ Տէոս, մօր անուն՝ Նուրի: 1928ին կը գտնուէր Թուլուզ: Այժմ ուր գտնուիլը յայտնի չէ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Mihran Donabédian, 49, rue Mougrone, Vienne, (Isère):

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան Վարչութիւնը կը յայտարարէ որ խթան *Թերթը Միութեան հետ որ եւ է կապ չունի:*

Թերթին տնօրէնը հրաւիրուած է ջնջել «Organe des Anciens Volontaires Arméniens de l'Armée Français» *խորագիրը:*

Կը խնդրուի հայ մամուլէն արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՕՓԵՐԱ

«Հայ_տրամ_Օփերէթ» խումբը ղեկավարութեամբ դերասան

Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ 50 ՀՈԳԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

Ա Ն Ո Ւ Շ

Օփերա 4 արար, 6 պատկեր

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ՍՏ. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ 15 ՀՈԳԻՆՈՑ ՕՐՔԷՍԹՐԸ

8 Յունուար Կիրակի ցերեկ ժամը 2.45ին

Maison de la Mutualitéի *մեծ սրահին մէջ*

24 Rue St. Victor (5), Métro: Maubert-Mutualité

15 հոգինոց օրքէսթրը՝ ղեկավարութեամբ ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Գ. Արարէն ՏԷՐ եւ ՏԻԿԻՆ ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ կը պարեն կովկասեան լեռնական պարեր:

ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 20, 15, 10 ԵՒ 7 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵՐԸ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

4 Janvier 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2078 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ՄԻՋԱԳԵՏՔ

Տնտեսական ճգնաժամին միեւնոյն երեւոյթները՝ այս գաղութներուն մէջ ալ, տարիներէ ի վեր եւ մանաւանդ 1932ին:

Տարուան վերջերը, անօթութեան պատմութիւններ սկսան հասնիլ Պէյրութէն եւ Թուրք — սուրիական սահմանագծի գիւղերէն:

Բնականէն չքաւոր եւ մանաւանդ զրկուած՝ եկամուտի եւ ապաւէն աղբիւրներէն (Անատոլու), թէ Սուրիան եւ թէ Լիբանանը տակաւին չունին տնտեսական բարգաւաճման հեռանկարներ:

Հոգատար իշխանութիւնը միլիոններ թափած է, բայց անոնց արդիւնքը քաղաքներն են որ կը վայելեն: Իսկ չափազանց խճողուած, քիթ քթի փակած են քաղաքները, իրենց սահմանափակ չափաւորով: Բուն երկիրը կը մնայ ամուլ: Աւելի ճիշդ՝ կը կարօտի վերաշինութեան եւ վերամշակման:

Այս է պատճառը եթէ, տասնեակ հազարաւոր Սուրիացիներ եւ Լիբանանցիներ ջուրի ճամբայ գարձուցեր են Հարաւ. Ամերիկան, վարակելով մեր հայրենակիցներն ալ:

Իսկ մնացողները անհամբերութեամբ կը սպասեն Մուսուլի նաւթամուղին շինութեան, գործ ճարելու, կամ իրենց ձեռքն եղած գործերը ծախելու համար:

Երկրին քաղաքական կացութիւնն ալ մեծապէս ազդած է տնտեսութեան վրայ:

Ոչ հոգատար իշխանութիւնը տրամադիր կ'երեւայ տնտեսական խոշոր ձեռնարկներ ստանձնելու, ոչ ալ տեղացիները ուժ կը զգան համարձակ ասպարէզ նետուելու:

Ինչ որ Սուրիա կը կոչենք, «ի լինելութեան» է տակաւին:

Ազգայնական զօրաւոր հոսանք մը դեռ չէ համակերպած կատարուած բաժանման (Սուրիա, Լիբանան, Ալէվիներու երկիր, Ճէպէլը Տրիւզ), եւ կը պահանջէ մէկ եւ անբաժան միութիւն, միաձոյլ պետութիւն:

Աւելի ծայրայեղ հոսանք մը կ'երազէ միութիւնը բոլոր արաբական երկիրներուն, — Սուրիա, Պաղեստին, Միջագետք եւն.: Նոյն իսկ առաջարկելով թեկնածութիւնը Իրաքի թագաւորին, իբրեւ վեհապետ:

Այս տրամադրութիւնները աւելի զօրաւորուեցան եւ թեւ առին, երբ Իրաքը տէր դառնալով իր անկախութեան, իր աթոռն ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ. (1932 սեպտեմբեր):

Այդ օրէն ի վեր, նոյն իսկ Ֆրանսան միջոցներ կը խորհի կարելի եղածին չափ շուտ ազատելու համար հոգատարութեան յանձնառութիւններէն:

Ի հարկէ, դրամատիրական դասը չուզեր կորսնցնել ո՛ր եւ է շահաստան:

Բայց, թափուած միլիոնները չեն հատուցաներ արդիւնք: Շատ ուշ հասկցան թէ՝ Սուրիան Կիլիկիա չէ: Մանաւանդ ներկայ սահմանագծումով:

×

Այս պայմաններուն տակ է որ, 100 — 120,000ի հայկական բազմութիւն մը կը շնչէ Սուրիոյ մէջ:

Անցած տասը տարիներու ընթացքին, ցնցումներ պակաս չեղան այս գաղութին գլխուն: Տիւրքիներու ապստամբութեան ատեն, նոյն իսկ ընդհանուր արտագաղթի, տեղափոխութեան հոսանք մը սկսաւ:

Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ, իր կարգին, կ'ուզէ տեղի տալ աջէն ձախէն արձակուած տրտունջներու եւ գոնէ 10—20,000 գաղթականներ փոխադրել Հայաստան:

Իրողութիւնն այն է որ, Սուրիա եւ Լիբանան ապաստանած գաղթականութիւնը այլ եւս ընտելացած է տեղական պայմաններուն, եւ կազմակերպած՝ իր հաւաքական կեանքը:

Տեղական որոշ հոսանքներ միշտ ալ կ'օգտուին ամէն առիթէ, գնդասեղի հարուածներ տալու համար: Սակայն գաղութը կայ եւ կը մնայ իբրեւ ամէնէն բազմամարդ զանգուածը:

1932ի ընթացքին, մեծագոյն մտահոգութիւնն եղաւ Թուրքիոյ նոր գրգռութիւնը՝ մաքսանենգութեան պատրուակով:

Էնկիւրի նոյն իսկ պահանջեց 250 հոգի հեռացնել սահմանամերձ շրջաններէն. բայց ուժ չզգաց աւելի առաջ երթալու:

Միայն թէ՝ վերջ ի վերջոյ համաձայնութեան գալով հոգատար իշխանութեան հետ, պաշտօնապէս իրաւունք ստացաւ հանգիստ մարսելու փախստական Հայերու կալուածները: Ինչպէս ըրած է սկիզբէն ի վեր եւ ամէն տեղի համար:

Լայն ցանց մը կը կազմէ, այս գաղութին մէջ, ազգային գործունէութեան ճակատը: Կաթողիկոսարան, բազմազան միութիւններ եւ անհամար դպրոցներ կ'ամրացնեն ազգապահպանման յենարանները: 8 — 10,000 աշակերտներ ազգային կրթութիւն կը ստանան, աւելի կամ պակաս մխիթարական պայմաններու մէջ: Տեղաւորման ձեռնարկը երկրորդական գծի վրայ մնաց 1932ի ընթացքին, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ յանձն առած էր դրամ ճարել Հայաստանի ներգաղթին համար:

Դժբախտաբար, մինչեւ այսօր ալ, չունինք հայկական ընդհանուր ուղեգիծ մը՝ այս գաղութին մէջ որ բացառութիւն կը կազմէ շատ մը տեսակէտներով:

Միջագետքի մէջ, ուր պետութիւնը միշտ ալ բարեացակամ եղած է հայ գաղթականութեան եւ միւս փոքրամասնութեանց հանդէպ, գաղթականները հողին կապելու աշխատանքը դանդաղեցաւ 1932ին: Հազար կոչ եւ առաջարկ՝ ոչ իսկ հազար տոլար կրցան ճարել. մինչդեռ 200ի համար նախատեսուած գիւղախումբը (Հավրէզք), երկու հազարը անցած է այսօր:

Այս գաղութին համար նոր շահ մը եղաւ՝ պաշտօնական ճանաչումը իբրեւ փոքրամասնութիւն, իր առանձին սահմանադրութեամբ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵ՞ՂՔ Է...

Փարի՛զ, Փարի՛զ, ի՛նչ պատմութիւններ ունիս ամէն օր: Օրուան բոլոր ժամերուն:

Երիտասարդ մը հանրակառքէն վար իջած ատեն, աչքին պոչովը կը նշմարէ սիրուն աղջիկ մը, — սեւ մազերով, «չինար պոյ»ով:

Եւ, իբրեւ նշմարիտ Փարիզցի, կը հետեւի քայլ առ քայլ:

Աղջիկը իր ճամբան կ'երթայ անխռով:

Ոչ մէկ պատասխան՝ երիտասարդին սիրահալ մրմունջներուն:

Երիտասարդը, ճարահատ, թեթեւ մը կը դպի աղջկան թեւին:

Կը շոյէ՛...

Աղջիկը, որ կ'երեւայ թէ չափազանց յուրջ էր, շուտով կ'առնէ դատարան:

— Այս պարոնը ուզեց բռնանալ: Թեւէս քաշեց...

Տղուն փաստաբանը, աւելի ճարպիկ, կը սկսի ճառ մը խօսիլ.

— Պարոն դատաւորներ, մի՛ ըներ, անմեղ մը պիտի դատապարտէք: Բռնութեան խնդիր չկայ այստեղ, այլ հիացման, յափշտակութեան, զուրգուրանքի, փաղաքշանքի, շոյանքի... Փոխանորդեալս ուզած էր իր հիացումը յայտնել օրիորդին այնքան նապուկ, ձիւնի պէս ճերմակ եւ սնդուսի պէս փափուկ թեւերուն: Մե՞ղք է շոյել գեղեցիկ դաստակ մը...

Դատարանին նախագահը, ակնոցներուն մը, մէկ աջ, մէկ ձախ նայելէ յետոյ, կը վճռէ.

— Օրէնսգրքին մէջ նախատեսուած չէ այս պարագան: Չկայ յօդուած մը որ տրամադրէ թէ շոյելը մեղք է:

Եւ երիտասարդը ազատ կ'արձակուի:

Կը կարծէ՞ք թէ դժգոհ մնաց օրիորդը, քանի որ, դատական վճիռով ալ հաստատուեցաւ թէ՝ ունի գեղեցիկ թեւեր, ձիւնի պէս ճերմակ եւ սնդուսի պէս փափուկ...

ՎԱՐԱԶ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ՆԱԽԱՀԱՆԳԻՍՏ ԿԸ ՓՆՏՌԷ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

Անցեալ շաբթու Պէյրութ հասաւ Պաղտատի պարսկական դեսպանը, որ պիտի ուսումնասիրէ Միջերկրականի ծովեզերեայ պետութիւններուն հետ Պարսկաստանի եւ կեդրոնական Ասիոյ համար ազատ նաւահանգիստ մը ընտրելու կարելիութիւնները:

Դեսպանը նախապէս գացած է Պաղեստին, Կիլիկիա եւ Հիւսիսային Սուրիա եւ քննած Հայֆայի, Մերսինի կամ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստներէն մէկը ընտրելու խնդիրը:

Պէյրութի Առեւտր. Սենեակի նախագահ Օմար պէյ Տաուգ բարի գալուստ մաղթելով, ցոյց տուաւ Պէյրութը իբր Թէհրանի նաւահանգիստ ընտրելու առաւելութիւնները: Ան ըսաւ որ Պէյրութը ամենամօտ նաւահանգիստն է Պարսկաստանի համար: Լիբանանի կառավարութիւնը տրամադիր է ամէն դիւրութիւն ընծայելու այսքան կարեւոր ծրագրի մը իրականացումին համար եւ նաւահանգիստի ընկերութիւնը պատրաստ է իր սակերը զեղչելու եւ անհրաժեշտ աշխատանքները կատարելու, որպէս զի Պէյրութի նաւահանգիստը օժտուի բոլոր կատարելութիւններով:

Դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ հանրապետութեան նախագահին հետ: Պէյրութէն պիտի անցնի Դամասկոս, ուր կը գտնուի մարզպանութեան փոխանորդը:

Դեսպանը երեք տեղեկագիր պատրաստած է Հայֆայի, Ալեքսանտրէթի եւ Պէյրութի նաւահանգիստներուն մասին:

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ՏՈՄԱՐԻՆ ԴԷՄ

Յունուար 1ին ցոյցեր տեղի ունեցան Աթէնքի եւ գաւառական քանի մը քաղաքներու մէջ, Գրիգորեան տոմարին դէմ: Ցուցարարները չեն ուզեր որ փոխուի յուլեան տոմարը, որուն համաձայն կը կատարուին բոլոր տօները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հիմակ ալ Աւստրիական խնդիր

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոնի Եուկոսլաւ դեսպանը Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան այցելեց աջի օր: Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այս այցելութեան մասին, որուն զանազան մեկնութիւններ կը տրուին: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կ'ենթադրուի թէ խօսակցութիւնը կապ ունի Ալպանիոյ ներքին կացութեան հետ, որ կրնայ արտաքին հոգեր պատճառել: Զրոյցի մը համաձայն, Ալպանիոյ կառավարութիւնը ծանուցած է 1921ի համաձայնութիւնն ստորագրող պետութեանց, թէ ի հարկին պիտի դիմէ Իտալիոյ աջակցութեան, ինչպէս նախատեսուած է այդ պայմանագրով:

⁂ Լուրի մը համաձայն, ալպանական կառավարութիւնը կարգ մը պետութեանց իմացուցած է թէ Իտալիա մաքսային համաձայնութիւն մը առաջարկած է իրեն, փոխարէն խոստանալով դրամական աջակցութիւն: Կը նշանակէ թէ Ալպանիա շատ ալ տրամադիր չէ ընդունելու այս համաձայնութիւնը:

Այս հակասական տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ՝ խակապէս բաներ մը տեղի կ'ունենան Ադրիականի ափերուն վրայ եւ թէ Իտալիան կ'ուզէ աւելի ամրացնել իր հովանաւորութիւնը Ալպանիոյ վրայ:

Առաջին անգամ 1926 նոյեմբեր 29ին էր որ Իտալիա դաշնագիր մը կնքեց Ալպանիոյ հետ, երաշխաւորելով անոր «իրաւական եւ քաղաքական» կազմը: Երկրորդ դաշնագրով մը (1927 հոկտ. 22) Իտալիա իր զինուորական դաշնակցութիւնը կ'ընծայէր Զօկու թագաւորին: Իսկ ա՞յժմ: Երեւոյթները կը ցուցնեն թէ նոր քայլ մը պիտի առնուի, մանաւանդ որ Ալպանիան տնտեսական եւ ելմտական տագնապի մատնուած է եւ արտաքին աջակցութեան պէտք ունի:

Անշուշտ հարեւան Եուկոսլաւիան չի կրնար անտարբերութեամբ դիտել իտալական ազդեցութեան ծաւալումը՝ Ալպանիոյ վրայ: Եւ քանի որ ինքն ալ կռնակ ունի (Ֆրանսա), վախ կայ որ վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծուի Ադրիականի մէջ, ի վնաս Եւրոպայի խաղաղութեան:

⁂ Իտալական թերթերը վերսկսան իրենց բուռն պայքարը՝ Եուկոսլավիոյ դէմ: Բոլորն ալ ուշադրութեամբ կը հետեւին դրացի երկրին շարժումներուն: «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա» աջի օր չորս սիւնակնոց գրութիւն մը հրատարակեց, որ կը ձգտի ապացուցանել թէ Եուկոսլավիոյ քաղաքականութիւնը յարձակողական է եւ ամբողջովին ուղղուած՝ Իտալիոյ դէմ:

Ժընեւի մէջ կը խօսին, Ծ. Արեւելքի մէջ կը կռուին

Աջի օր, ճափոնական բանակը յանկարծ յարձակողականի սկսաւ դէպ ի Թիէնցին: Գէթ այսպէս կը պատմեն Չինացիները, իսկ Ճափոնցիները կ'ըսեն թէ թշնամին երկու ռումբ նետած էր իրենց պահականոցին վրայ: Ճափոնցիները ամրակռուել յետոյ գրաւեցին Շան — Քայ — Քուան քաղաքը, որ կը գտնուի Մանչուրիոյ սահմանագլուխին վրայ, Մեծ պարիսպին եզեր: Չինացիները կը դիմադրեն, բայց ճափոնական սպայակոյտը որոշած է շարունակել յառաջխաղացումը: Երկու կողմերն ալ մեծ կորուստներ կրած են: Խոր յուզում կը տիրէ Փէքինի մէջ, ուր կը կարծեն թէ ճափոնի նպատակն է գրաւել Թիէնցինը:

Ճափոնական հրամանատարը վերջնագիր մը ղրկեց չինացի հրամանատարին, 24 ժամէն զօրացում պահանջելով Շան — Քայ — Քուանի դէպքին համար: Չինացի հրամանատարը մերժեց քաշուիլ, յայտարարելով թէ ինք ստիպուած է պաշտպանել հայրենիքի հողը՝ օտար յարձակման դէմ:

⁂ Ճափոնի արտաքին նախարարը Ամանորի առթիւ պատգամագիր մը ուղղելով ազգին, կը յայտնէ թէ ճափոնական քաղաքականութեան վարիչ սկզբունքն է զարգացնել Մանչուրիոյ եւ Մոնկոլիոյ բնական հարստութիւնները, թէ Ճափոնցիներու եւ թէ միւս պետութեանց հպատակներու բարիքին համար:

⁂ Մինչ կռիւները կը շարունակուին սաստկութեամբ, Ժընեւի մէջ ժողով ժողովի վրայ կը գումարեն եւ... տեղեկագիրներ կը կազմեն:

Անգլօ-պարսիկ բանակցութիւնը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը խնդրած է պարսկական դեսպանէն՝ որ առանձին բանակցութիւններ չկատարէ Անգլօ-պարսիկ Քարիւղի ընկերութեան հետ, որպէս զի չխանգարուին Ժընեւի բանակցութիւնները՝ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ:

Պարսկաստանի պատուիրակները Փարիզ կը հասնին յունուար 8ին: Լոնտոնի պարսկական դեսպանը Փարիզ պիտի գտնուի այդ օրը, խորհրդակցելու համար պատուիրակութեան հետ:

⁂ Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, որով պետական պաշտօնեաներուն եւ բարձրաստիճան սպաներուն կ'արգիլուի եւրոպացի կիներ առնել կամ ընդունիլ օտարներու կողմէ սարքուած ընդունելութեանց հրաւէրները(?):

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, պարսիկ առեւտրականները կը գանգատին թէ խորհրդային գործակալները չարաչար կը գործածեն առեւտրական դաշնագիրը: Վաճառականները կը պահանջեն որ անմիջապէս յանձնաժողով մը կազմուի, դաշնագիրը վերաքննելու համար, որովհետեւ ռուսական արտածումներու գիները չարունակ կ'աւելնան եւ հասած են մակարդակի մը որ կ'անցնի դաշնագրին պայմանները:

Ցոյցերը պիտի վերսկսին Գերմանիոյ մէջ

Յունուար 2ին վերջացաւ այն քաղաքական զինադուլը զոր պարտադրած էր նախագահ Հինտէնպուրկ: Այլ եւս ազատ են բոլոր հրապարակային ժողովները ու ցոյցերը: Կուսակցութիւնները արդէն գործի ձեռնարկած են, թնդացնելու համար սրահներն ու փողոցները: Համայնավար կուսակցութիւնը վիթխարի միթինկ մը կազմակերպած է այսօրուան համար (4 յունուար), Պերլինի մեծ հրապարակին վրայ: Այս միթինկը ազդանշանը պիտի ըլլայ շարք մը ժողովներու՝ բոլոր ճարտարագործական շրջաններուն մէջ: Հիթլէրականներն ալ կազմակերպած են պրոպագանտի արշաւներ:

Կը կարծուի թէ վարչապետ Զօր. Շլայխէր աթոռ մը պիտի առաջարկէ Հիթլէրականներուն, որոնց ներքին պառակտումը չէ վերջացած տակաւին:

Անգլօ-եգիպտական դաշնագիրը

Անգլիական եւ եգիպտական թերթերը կը տեղեկանան թէ մօտերս պիտի վերսկսին բանակցութիւնները, լուծելու համար այն խնդիրները որ առկախ կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶՄԻ ՆՈՐԷՆ ՊԷՅՐՈՒԹ ԳՆԱՑ

Շաբաթէ մը ի վեր Պէյրութ կը գտնուի թուրք յայտնի իթթիհատականն եւ Պէյրութի նախկին կուսակալ Ազմի պէյ, որ պատերազմի միջոցին գործակցած էր Ճէմալի կողմէ Արաբներուն հանդէպ ի գործ դրուած խժդժութեանց:

Արաբական «էլ Ահվալ» թերթը կը գրէ այս առթիւ.

— Մեր ճանչցած թուրք ղեկավարները երկու տեսակ են, առաջինը անոնք որ անդարձ մեկնեցան, իսկ երկրորդ անոնք որ կը շնչեն եւ կ'երթան կուգան: Այս երկրորդ կարգին կը պատկանի Պէյրութցիներու ծանօթ նախկին կուսակալ Ազմի պէյ, որուն իշխանութեան օրով Պէյրութցիներու վրայ ի գործ դրուած զուլումները յայտնի են:

Ազմի պէյ Պէյրութի մէջ դեռ բարեկամներ ունի որոնք հակառակ տարիներ անցած ըլլալուն, կը պահեն իրենց հին կապերը: Երբ Ազմի Պոլսոյ պանդոկը եկաւ, իր բարեկամները գացին իր քովը եւ ի հարկէ խօսեցան հին յիշատակներուն շուրջ: Սակայն խորամանկ Ազմին այդ բոլորէն ալ կը պահէ իր այցելութեան նպատակը եւ երբ հարցուի իրեն թէ ինչո՞ւ եկած է, կը փոխէ իր խօսքը եւ կը սկսի պատմել ու խօսիլ Պէյրութի գեղեցկութենէն եւ կլիմայէն:

Անշուշտ Ազմի պէյ քաղաքականութեան մասին չի կրնար խօսիլ, որովհետեւ անոր Պէյրութ մուտքն ու ելքը խիստ հսկողութեան տակ առնուած են: Իր երկրին մէջ ալ չի կրնար քաղաքականութեամբ զբաղիլ, որովհետեւ քէմալական կառավարութիւնը վստահութիւն չունի անոր վրայ:

Ըստ մեզ, Ազմի պէյ հոս կուգայ իր հին ընկերներու հետ հաշուեյարդար մը կատարելու համար: Միեւնոյն ատեն ան Սըրսօգներու Մերսինի մէջ ունեցած կալուածներուն փոխանորդն է. ամէն տարի մեծաքանակ գումարներ կը ստանայ անոնցմէ: Ատկէ զատ Ազմի կարեւոր շահաբաժին կը պահանջէ Պէյրութի ձիարշաւի ընկերութենէն, առարկելով որ ինք է հիմնադիրը այդ դարաստանին:

Արդեօք Ազմի պէյ փաստաթուղթեր ունի՞...:

ԱՄԱՆՈՐԻ ՇՆՈՐՀՆԵՐԷՆ...

Տարեգլուխի խրախճանութեանց առթիւ, երեք հարիւր հոգի վիրաւորուեցան Պերլինի մէջ: Տասը տարիէ ի վեր այսպիսի բան չէր տեսնուած: Ճաշարան, սրճարան, գարեջրատուն լեցուած էին անսովոր բազմութեամբ: Սովորական կռիւներէ զատ, քաղաքական կիրքերն ալ տեղի տուին արիւնալի խռովութեանց: Շատեր ալ փորձեցին անձնասպան ըլլալ: Երեք հոգի մեռան:

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՄԸ

Խորհրդային իշխանութիւնը փորձեր կը կատարէ, գնելու համար Պօղոս (Պաւլ) ցարին գրադարանը, որ կը գտնուի Զուիցերիա: Այս գրադարանը կը պարունակէ տասը հազար հատոր գիրք, անգլերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն եւ լատիներէն, բոլորն ալ կաշեկազմ եւ կայսերական զինանշանով: Գրադարանին այսօրուան տէրը կէս միլիոն զուիցերիական ֆրանք կը պահանջէ:

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնի ազգ. վարչութիւնը վտարման ենթակայ հայ բանուորներու համար դիմում կատարած ըլլալով Լիոնի երեսփոխաններուն, պատասխանը ստացած է ներքին նախարար Պ. Շոթանէ:

Նախարարը կը յայտնէ թէ՝ կարելի չէ ընդհանուր կարգադրութիւն մը ընել, բայց իր պաշտօնատունը կարելի բարեացակամութեամբ պիտի քննէ իւրաքանչիւր մասնաւոր պարագայ որ իրեն կը տեղեկագրուի ազգ. վարչութեան կողմէ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

Մասնաւոր գոհունակութեամբ մը ուզեցի այս անգամ Թղթակցութիւնս խորագրել «Կուսակցական եւ հանրային կեանք»: Մասնաւոր գոհունակութեամբ, ըսի, անոր համար որ հակառակ աջէն ու ձախէն, արտաքին եւ ներքին ճակատներէ հասած կոկոցներուն, Դաշնակցական կեանքը, Դաշնակցական կազմակերպութիւնը կը բոլորէ վերելքի խիստ մխիթարական եւ խրախուսիչ շրջան մը, հոս, Աթէնքի շրջանին մէջ:

Մեր կուսակցական կազմերը, խորապէս գիտակից՝ մեր ժողովուրդին տագնապալի կացութեանը, ինքնաբուխ թափով մը լծուած են աշխատանքի, ծաւալուն եւ խանդավառ: Ըսի, եւ կը կրկնեմ, այս բոլորը անոր համար, որ մեր բոլոր տեսակի անարժան հակառակորդները համոզուին թէ «Դաշնակցութիւնը ճեղքուեցաւ, քայքայուեցաւ, կորա՛ւ, մեռա՛ւ»: Ողորմելինե՛ր, բոլոր ճակատներու: «Արեւ»ներէն մինչեւ «Պայքար»ները: Եկէ՛ք, եկէ՛ք, ու այցելեցէք Աթէնքի մեր կազմերուն, անոնց բոլոր տեսակի ժողովներուն, — ներքին, կազմակերպչական, դասախօսական, վիճաբանական եւ ընկերա-համակրական, այցելեցէք, եթէ տակաւին լոյսին ու ճշմարտութեան դիմացող աչքեր ունիք, եթէ տակաւին զանոնք ըմբռնելու եւ խոստովանելու քաղաքացիական քաջութիւնը մնացեր է ձեր մէջ:

«Ճահիճ»ները փնտռեցէք ձեր շրջապատին մէջ: «Կազմալուծում» կ'երազէք, նայեցէք անգամ մը միայն, ձեր ներքին աղտոտութեանց վրայ, բոլորդ, բոլոր տեսակի «Արեւ»ներդ:

Միայն Աթէնքի շրջանը կը բաւէ ձեզ բոլորդ ալ յուսախաբութեան ժայռերուն զարնելու համար: Կուսակցական առաջին վեցամսեային արդէն, ահա, ամէնուրեք նորանոր կազմեր, խմբակներ, օրիորդներու խումբեր: Եռուն եւ հաւատաւոր կեանք:

Ահա՝ Լիփազման, իր «Սաթենիկ» ընկերուհիներու խմբով եւ 25—30 անդամներով: Նոր, բոլորովին նոր, քանի մը շաբթուան աշխատանքի արդիւնք միայն: Քանի մը ամիսէն, անոնք պիտի ըլլան 50է աւելի:

Իսկ Լիփազմայի կազմը, նոյն համեմատութեամբ աւելցած ու կազմակերպուած: Ու դեռ նոյն շրջանի Պատանեկանը, խանդավառ եւ հաւատաւոր հայ պատանիներով, տասնեակներ, տասնեակներ:

Ու Քօքինիան՝ այն շրջանը, որ քիչ մը առհասարակ հակառակորդներու բոյն կարծուած է: Հոն ալ «Ցառաջամարտ» նոր խումբ մը, ընկերուհիներու, 25—30 անդամներով: Ծաւալելու եւ բազմանալու ճամբուն վրայ: Իր կարգին շարքայինը եւ Պատանեկանը: Ու այս շրջանին մէջ ձեռք բերուած այս նուաճումները շնորհիւ տեղական կազմին ճիգերուն եւ ընկ. Գ. Լազեանի աշխատանքին:

Սինկրուն, «Վիշապ»ը, Սինկրուի «Շաքէ»ն, բոլորը, բոլորը համրանքով աւելցած եւ հաւատքով նոր թափ ու կրակ առած:

Բայց՝ Ֆիքսը: Չխօսինք այս մասին: Այս թաղամասի մեր կազմերը՝ շարքերէն մինչեւ «Ազատամարտ»ն ու Պատանեկանը, միշտ ալ գտնուած են առաջին գիծերուն վրայ, ու կը գտնուին նաեւ այժմ:

Ամէնուրեք իրարու կը յաջորդեն հրապարակային հանդէս – բանախօսութիւններն ու թատերական ձեռնարկները, վիճաբանական ժողովներն ու դասախօսական հաւաքոյթները: Ֆիքսէն մինչեւ Սինկրու, Լիփազմա եւ Քօքինիա, կուսակցական զօրաշարժ կայ այս տարի: Կազմերը իրար գերազանցելու ձգտում մը ունին, այնքան խրախուսիչ եւ գովելի խանդավառութեամբ:

Ու իր կարգին պէտք է ըսել, որ այս բոլորին թեւ ու թռիչք կուտայ Կ. Կ.ը կը վարէ ու կը քաջալերէ կոմիտէութիւնները: Հոս՝ Լազեանը, անդին՝ Միհրանը, Լիփազման՝ Անտոնը, Ֆիքսը՝ Կառավարենցը կը քամեն: Ու անոնք ալ կը քամուին խանդավառութեամբ եւ անձնուիրութեամբ:

Ուրիշ շարժում, այլ հոսանքներէ կազմակերպութիւններ, ձեռնարկներ կամ հայանպաստ, դաստիարակիչ աշխատանքներ, մի՛ փնտռէք, չկայ: Չկան անոնք:

Դաշնակցական կեանքը, Աթէնքի մէջ կամ Ֆրանսայի, հեռաւոր Ամերիկայի մէջ թէ Եգիպտոս եւ այլուր, օրէ օր, աւելի ու աւելի պիտի ծաւալի, նորանոր եւ հաստատուն արմատներ պիտի նետէ հայաշխարհէն ներս եւ Հայոց ազգի զաւակներուն հոգիներէն ներս:

Ու հանրային կեանք: Այո: Նորէն մեր կազմակերպութեան ծոցէն ելած Միութիւններու շնորհիւ: Եւ ինչո՞ւ չէ, մեր շունչով տոգորուած հոսանքներու մէջ:

Ահա ձեզի Հ. Կ. Խաչը: Հ. Մ. Ը. Միութիւնը: Առաջինը իր այս տարուան բացառիկ ձեռնարկներովը, երկրորդը՝ նոյնքան գնահատելի աշխատանքներովը: Բոլոր թաղամասերուն մէջ, Կ. Խաչի հանդէսներ ու հաւաքոյթներ, դպրոցական անկար եւ անօգնական պզտիկներու կէսօրուան տաք ճաշերուն համար: Ֆիքսի մէջ՝ 12, անդին՝ 10, ուրիշ տեղ մը՝ 6 կամ 5: Սա ձմեռ օրերուն, քանի մը աղքատիկ երեխաներու մեզէն կամ ուրիշ տաք կերակուր մը հայթայթելը, կ'ըմբռնէ՞ք թէ նախախնամական ինչ գործ է: Այն ալ՝ սա տագնապին, սա՝ համատարած թշուառութեան օրերուն:

Չեմ յիշեր տակաւին, այս աշխատանքին զուգընթաց իւրաքանչիւր մասնաճիւղի կողմէ, իւրաքանչիւր թաղամասին աղքատներուն տրուած դրամական շաբաթական նպաստները, 20ով, 30ով, 50ով եւ 100ով:

Իսկ կրթական գո՞րծը: Ջաւրեա՞նը, Քալամաթա՞ն: Ամարուսի՞ն: Ու ասոնց համար Աթէնքի շրջանէն ելած աւելի քան 120—150,000 տրախմիի պատկառելի գումա՞րը: Մտքով ու սրտով բթացած ըլլալու է, չտեսնելու համար այս բոլորը, չհրճուելու համար անոնցմով, եւ չքաջալերելու համար զանոնք մէջտեղ բերող Հ. Կ. Խաչի կազմակերպութիւնը:

Ու՝ Հ. Մ. Ը. Միութիւնը: Իր նոր կեդրոնական վարչութեամբ: Նոր ու գործունեայ մասնաճիւղերով: Հոգիի եւ սրտի մօտիկ ձեռնարկներով:

«Հ. Մ. Ը. Մ.ի Օր»: Դեկտ. 25ը: Ու զօրաշարժ մը բոլոր արուարձաններուն մէջ: Հանդէսներ եւ նուիրահաւաքութիւններ: Միայն Ֆիքսի մէջ զարդանիշէ եւ հանգանակութենէ՝ 4000 տրախմի: Հ. Ց. Դ. Կոմիտէին մէկ ներկայացումէն ալ՝ զուտ՝ 3500 տրախմի: Զարդանիշի հասոյթն ալ զատ:

Մինչ այս տողերը կը գրեմ, Ֆիքսի Կոմիտէն մեղուի նման շարժման մէջ է: Այս իրիկուն կը տօնէ «հերոսամարտերու յիշատակը»: Համազգային գետնի վրայ: Կը խօսին՝ Զօր. Թորգոմ, Արամ Կայծակ եւ ընկ. Միհրան Փափազեան: Օրուան տօնին յարմարցուած կոկիկ յայտագիր եւ ցուցադրութիւն հերոսներու՝ սինէմայով:

⁂ Խօսի՞մ քանի մը տողով, «ազգային» կոչուած կեանքի մասին: Քաոս: Մէկ բառ կը բաւէ: Չկայ գրեթէ վարչութիւն եւն.: Թաղերն ու դպրոցները իրենց վիճակին ձգուած են: Վերջերս Ֆիքսի Ազգ. վարժարանին բացը միայն հասաւ՝ 30,000 տրախմիի՝ երեք ամսուան մէջ: Բարեբախտաբար ուսուցիչները եւ բարեգործական թաղականներ ու հոգաբարձուներ ձեռք ձեռքի տալով մէջտեղ բերին մօտաւորապէս 19—20,000 տրախմի: Յոյս կայ, որ Ֆիքսը պիտի գոցէ իր բացը, եթէ Բարեգործականը ժամանակին հասցնէ իր նպաստները, որոնց կը սպասեն բոլոր թաղերու դպրոցները անհամբեր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴԷՊ Ի ԱՄԵՐԻԿԱ՝ ԳԱՂՏՆԻ ՃԱՄԲՈՎ

Մ. Նահանգներու նաւազներու միութեան նախագահը յայտարարեց թէ ամէն տարի 1,250,000 հոգի ցամաք կ'ելլեն, իբրեւ նաւազ: Ասոնց իբր 750,000ը այլ եւս նաւ չեն վերադառնար: Եւրոպայէն եւ Ծայր-Արեւելքէն Ամերիկա հասնող բազմաթիւ նաւեր պէտք եղածէն երկու երեք անգամ աւելի նաւաստի կ'ունենան: Կեղծ նաւաստիները ցամաք ելլելով կը հաստատուին Ամերիկայի մէջ, հակառակ ներգաղթի օրէնքին: Ասոնք 40—100 անգլ. ոսկի կը վճարեն, եթէ նաւ նստած են Եւրոպայէն, իսկ 250 ոսկի՝ եթէ Չինաստանէն կուգան: Օրէնքը նախատեսած չըլլալով սահմանափակել նաւերու նաւաստիները, օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի խորհրդարանին, այս չարիքը դարմանելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 1932ԻՆ.— ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի ազգաբնակութեան թիւը ներկայումս հասնում է 1,124,000ի («Խ. Հ.», նոյմ. 29):

1932 թ. ժողովրդ. տնտեսութեան մէջ ներդրուել է 144 միլիոն ռուբլի: Արդիւնաբերութեան ընդհանուր արտադրանքը կազմում է 51 տոկոս, իսկ գիւղատնտեսութեանը՝ հարիւրին 49:

Որպէս խոշոր ձեռնարկներ, ընթացիկ տարում Հայաստանում շինւում էին՝ Զորագեսի ջրաելեկտրակայանը, Երեւանի Բ. ելեկտրակայանը, Քանաքեռգէսը, Ղափան – Միջեւանի երկաթուղագիծը, Ղոերի ջրանցքը եւ Դաւալուի ցեմենտի, Ղարաքիլիսէի քիմիական, Ղափանի ֆլոտացիոն ու Ալլահվերդու պղնձաձոյլ գործարանները: Արտակարգ միջոցներ գործադրելով, հնարաւոր եղաւ աւարտել Ղոերի ջրանցքը եւ տարւայ վերջին գործարկուեցին Զորագեսը եւ Երեւանի Բ. ելեկտրակայանը: Իսկ Երեւանի Թրամուէյը դեռ չի աւարտուած:

Շինարարութեան դանդաղ ընթացքի գլխաւոր պատճառը եղած է բանուորական ուժի եւ շինանիւթերի պակասը: Մի քանի հիմնարկներ յատուկ մարդիկ են ուղարկած Հիւսիսային Կովկաս եւ Ռուսաստանի ներքին գաւառները բանուորներ վարձելու համար: Երեւանի հիդրոկայանի աշխատանքները որոշ ժամանակ կանգ են առել 15 քիլօ տաս սանդիմեդրանոց մեխեր չլինելու պատճառով: Հայաստանի շինարարութեան զարգացման թափը թուլացնում է գլխաւորապէս փոխադրական միջոցների անմխիթար վիճակը եւ Ռուսաստանից ըստացուելիք մեքենաների յապաղումը: Նման պայմաններում զարմանալի չէ, որ Զորագեսի գործարկումը ձգձգուեց ամբողջ երկու տարով՝ ահագին նոր ծախքերի դուռ բանալով:

Ներկայիս Հայաստանում գործում են 36,451 կիլովատ ուժի եւ 80 միլիոն կիլովատ ժամի արտադրանքով ելեկտրակայաններ: Բնակչութեան մէկ շունչին ընկնում է 75 կիլովատ ժամ ուժ: Արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան խառն արտադրանքը 1932 թ. կազմելու էր 278 միլիոն ռուբլի:

Ցանքերի տարածութիւնն անցնող տարում եղել է 430,000 հեկտար: Հայաստանում օգտագործւում է 300 մեքենաշարժ արօր: Հաւաքական տնտեսութիւնները կազմում են ամբողջ գիւղատնտեսութեան 37 տոկոսը: Գոյութիւն ունին 892 հաւաքական տնտեսութիւն, որոնք ընդգրկում են 64 հազար 600 տնտեսութիւններ եւ 55 խորհտնտեսութիւն: Շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան վերջին երկու – երեք տարուայ գիւղացիական քաղաքականութեան, բերքը Հայաստանում ստկալի նուազել է եւ 1932 թ. 4 միլիոն կենդինարի դիմաց, ստացուել է միայն 2,150,000 կենդինար բերք: Համեմատած 1926—27 թ. հետ, հացահատիկի, խաղողի եւ բամպակի բերքն ընկել է 40—50 տոկոսով:

Հայաստանում գործում է Արհեստակցական կոոպերացիա, որ հիմնուել է 1926 թ.՝ հազար ռուբլի դրամագլխով: Այժմ արտադրում է մօտաւորապէս 33 միլիոն ռուբլու ապրանք:

Հայաստանի Կարմիր Խաչը ունի 28 շրջանային կոմիտէներ, 680 բջիջ՝ 45 հազար համակիր եւ 5000 պատանի անդամներով: Կարմիր Խաչը կազմակերպել է 7 կարճատեւ դասընթացքներ, (ուր ուսանել են 200 քոյրեր), 26 վարսավիրանոց, 4 ստերլիզացիոն բաժիններ եւ 2 աբորտարիում:

Հայաստանի տնտեսական զարգացման խնդրում մեծ դեր ունի կատարելիք Սեւան – Զանգուի ծրագիրը, որ մշակուել է 1932 թ. եւ պիտի իրականանայ երկրորդ հնգամեակում: Սեւան – Զանգուի ծրագիրն այնքան հոյակապ է եւ այնքան խոշոր նշանակութիւն ունի մեր երկրի համար, որ արժէր այդ ծրագրին ծանօթանալ աւելի մանրամասն: Այս ծրագիրն իր ամբողջութեամբ քննութեան նիւթ է եղած յատուկ խորհրդակցութիւնների մէջ, որի ամփոփումը մենք առնում ենք «Հայրենիք» ամսագրի 1932 տարւայ թիւ 12 ամսական տեսութիւնից. —

«Ենթադրւում է Սեւանի լճի ջուրը մի առանձին ջրանցքով բաց թողնել Զանգու գետի ուղղութեամբ դէպ ի Արարատեան դաշտը: Որովհետեւ լիճը գտնւում է աւելի մեծ բարձրութեան վրայ (1916 մեդր), քան դաշտը (900 մեդր), ապա, բնական է, որ ջրի անկումը առաջացնելու է հսկայական ուժ, որ կարելի է օգտագործել ջրաելեկտրակայաններ կառուցանելու համար: Ճարտարագէտ Ց. Տէր Աստուածատրեանը ծրագրել է Սեւան – Զանգուի ջրվէժի վրայ կառուցել 10 հիդրոելեկտրակայաններ, որոնք տալու են 2450 միլիոն կիլովատ ժամ ելեկտրոէժ (533 հազար կիլովատ), որի մի կիլովատ ժամը միջին հաշուով արժելու է 0,9 կոպէկ: Այսպիսի մեծ քանակութեամբ եւ այդքա՜ն էժան արժող ելեկտրոէժի մի մասը գնալու է Անդրկովկասի միւս կայանների գործունէութիւնը կանոնաւորելու համար, իսկ միւս մասը գործ է դրուելու Հայաստանի պէտքերի վրայ:

Առաջին հերթին Սեւան – Զանգուի ելեկտրոէժի հիման վրայ զարկ է տրուելու քիմիական արդիւնաբերութեան Երեւանի շրջանում: Լայնացուելու է կարբիդ – կալցիի գործարանը (20,000 տակառաչափ արտադրականութիւն), որի կառուցումը սկսուել է ընթացիկ տարում: Որպէս հում նիւթ գործ է ածուելու Դաւալուի կրաքարը: Այս կարբիդ – կալցիից վերամշակուելու են քիմիական մի շարք ուրիշ արտադրութիւններ, որոնցից ամենակարեւորներն են՝ քացախաթթուի եւ արհեստական մետաքսի գործարանները: Բաց ի այդ՝ Սեւան – Զանգուի կայաններից ամենախոշորի՝ Գիմիշգեսի մօտ կառուցուելու է կապուած – բորակածնի (ազոտ) գործարան, որի արտադրութիւնը փոսփորի հետ հանդիսանում են ամենալաւ պարարտանիւթերը Հայաստանի հողերի համար, ինչպէս պարզուել են փրոֆ. Քալանթարեանի եռամեայ փորձերից: Սեւան – Զանգուի ջրվէժի վրայ շինուող միւս կայանի՝ Քանաքեռգէսի մօտ կառուցուելու է մետաղի ալիւմինի (արգնիկի) գործարան, տարեկան 10,000 տակառաչափ արտադրականութեամբ:

Քիմիական այդ գործարաններից զատ, Սեւան – Զանգուի ելեկտրոէժը գործադրուելու է Երեւանի եւ շրջակայքի ամբողջ արդիւնաբերութեան կարիքների վրայ, որոնց թւում յիշատակենք նոր շինուելիք բազալտի հալեցման, Դաւալուի ցեմենտի, պահածոների եւ մի շարք ուրիշ գործարաններ: Եւ վերջապէս Սեւան – Զանգուի ծրագրի անբաժան մասն է կազմում Երեւան Աղստաֆա երկաթուղագծի հարցը, որի կառուցումը նոյնպէս նախատեսւում է եկող հնգամեակում: Այս նոր գծի շինութեամբ լայն չափով զարգանալու է այն հանքերի (դիատոմիտ բարիթ, չեչաքար, մարմար, եղնգաքար եւն.) արդիւնաբերութիւնը, որոնք բաւականին առատութեամբ գտնւում են Սեւան – Զանգուի սիստեմի շրջակայքում:

Ելեկտրոէժից եւ քիմիական ու միւս կարգի արդիւնաբերութիւնից բաց ի, Սեւան – Զանգուի խնդրի հետ կապուած է նաեւ Արարատեան դաշտում գտնուող անապատների (Սարտարապատ եւ Ղաեր) ոռոգման հարցը: Լճից բաց թողնուող ջուրը, ելեկտրակայաններում գործադրուելուց յետոյ, հաւաքուելու է Եղուարդի մօտ շինուելիք ջրամբարում եւ ոռոգելու է մօտ 130,000 հեկտար ամայի հողեր, որտեղ մշակուելու են՝ բամպակ, ծխախոտ, մրգատու պարտէզներ եւ խաղողի այգիներ»:

Ինչպէս ծրագիրն է ցոյց տալիս, Սեւան – Զանգուի հարցի լուծման հետ կապուած են Հայաստանի տնտեսութեան բոլոր կարեւոր ճիւղերը: Ցանկանք, որ յաջողութեամբ իրականանայ եւ, որ գլխաւորն է, այս ծրագրի վրայ էլ իրենց գիշատիչ թաթը չդնեն Վրացիներն ու Ադրբէջանցիները:

ԱՇՈՏ – ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

«ՓԼՈՒԶՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ԳԱՅ»...

Անցնող տարուան գործունէութիւնը կը փակէ, կարծէք, Պերլինի մէջ, Ռուսաստանի ժամանակաւոր կառավարութեան վարիչը:

Ինչպէս Փարիզի, այնպէս ալ Պերլինի մէջ ամէնէն շատ է թիւը ռուս գաղթականներուն, որոնք մեզի պէս քաղաքական ելքի մը կը սպասեն: Կերենսկի ատոնց էր որ խօսեցաւ մանաւորաբար: Ամբողջ դեկտեմբեր ամիսը մնաց գրեթէ եւ խօսեցաւ քանի մը անգամ: Կուտամ ամփոփումները:

— Ամէն անգամ որ Ռուսիոյ ճակատագրին վրայ խօսիլ կը սկսիմ, բառերը կը պակսին: Այսօր կացութիւնը աւելի գէշ է քան երբեմն: Սիպերիան աւելի դաժան է քան առաջ. օրուան իշխանաւորները չարլաթաններ են. ճախողանքէ ճախողանք կը գլորին: Մէկ մեծ համայնավար կար, այն ալ Լէնինն էր: Լէնինը՝ հիւանդութենէն առաջ: Ինքը, Կերենսկին ամենամեծ հիացողն է: Բայց միւսները՝ պարապութիւններ: Հնգամեայ ծրագիրը պոռացող ձախողութիւն մըն է: Այն մեծ հնդհատոր գիրքը այդ մասին, որ ատեն մը ամէնէն շատ կարդացուող գիրքն էր, այսօր միայն շատ վստահելի կուսակիցներու փոխ կը տրուի ուսումնասիրական նպատակներու համար: Մեծ զանգուածին համար արգիլուած է զայն կարդալ: Տրոցկի, որ առաջինն էր այդ ծրագրէն ոգեւորուողներէն եւ կը գովէր, դարձեալ առաջինը եղաւ՝ յետոյ տեսնող՝ որ անկարելի էր իրագործումը եւ ճանչցաւ անոր ապարդիւն ըլլալը: «Դէպ ի ետ» կոչ կ'ընէ Կերենսկի, դէպ ի նէպ: Գիւղացիութիւնը պէտք է, իբրեւ ազատ մարդ եւ ինքնիշխան ապարէզ գայ: Երկու ծայրայեղ կուսակցութիւններ ելած են դէմ դէմի. խորհրդային կարգուսարքի հետեւողները եւ անոր շուրջինները: Ինք ծայրայեղ ազգասէր մըն է. անոնք բռնասէր:

Փլուզումը պիտի գայ. ե՞րբ, կարելի չէ ըսել. «Ես մարգարէ չեմ, բայց կը սպասեմ այդ փլուզումին. թէեւ ո՛չ մէկուն կ'ուզէի յանձնարարել որ հիմակուընէ բեռը կապէր: Առ այժմ «պայքա՛ր, նորէն պայքար» Ռուսնե՛ր ամէն խաւի եւ կուսակցութեանց որ դէմ էք սովետներուն, միացէ՛ք: (Ծափեր): Ազգային Ռուսիա մը պէտք է մեզի. օժանդակեցէ՛ք այդ պայքարողներուն, տուէք Ռուս Կ. Խաչին»:

×

—Ձեր երէկուան ճառին մէջ, Ալեքսանդր Ֆէօտորովիչ, 1917 հոկտեմբերի ձեր կառավարութեան անկման միակ պատճառը ցոյց կուտայիք, թէ պատերազմը շարունակել պէտք էր, թէեւ գերման բանակը երկրին ներսը հասած էր: Ուրիշ պատճառներ ալ չկայի՞ն:

— «Ո՛չ. ապացոյց այն որ վերջին ազատ կամքի արտայայտութեանը ռուս ժողովուրդին, ազգային ժողովի ընտրութիւններուն առթիւ, համայնավարները բացորոշ պարտութիւն ունեցան: Եթէ հակառակ ատոր որոշ ազդեցութիւն կը գործէին զանգուածներու վրայ, անո՛վ կարելի է բացատրել որ ամէն գնով խաղաղութեան կնքումին նշանաբանը մէջտեղ նետած էին անոնք:

— Պատմական հարց մը. ճի՞շդ է որ խնդրած էք անգլիական կառավարութենէն պաշտպանել ցարին եւ անոր ընտանիքին համար ապաստանավայր մը, բայց Լոյտ Ճորճ մերժած է:

— Այո՛. բացարձակ ճշմարիտ է:

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Քորնիլովի մասին: Կ'ըսուի թէ այն ատենի ժամանակաւոր կառավարութիւնը, որուն պետն էիք, մեծ սխալ մը գործեց այդ շարժման չմիանալով. որովհետեւ այդպէս կարելի էր միացեալ ճակատով ներկայանալ:

— Քորնիլովեան ըմբոստութիւնը, սկզբնաւորութիւն մըն էր միայն. որոշ չափով նախարանը համայնավար յեղափոխութեան: Անիկա սարսեց ժամանակաւոր կառավարութեան հեղինակութիւնը, որ այն ատեն իբր միակը կը ճանչցուէր ազգէն: Լէնին, ինքը խոստովանեցաւ որ այդ ըմբոստութիւնը առանձնայատուկ առիթ մը ներկայացուցած էր իր շարժման նախայարձակ ըլլալու համար:

— Ի՞նչ կը խորհիք Ռուսիոյ մէջ ժողովրդավար վարչաձեւի մը վերահաստատման մասին:

— Ռուսիոյ մէջ կը տիրէ այնպիսի անազատ կացութիւն մը, որ ամէն տեսակի շարժում համայնավար կառավարութեան դէմ, պիտի տանի մեզ դէպ ի ազատութիւն: Քաղաքական եւ տնտեսական յետադարձ մը՝ դէպ ի նախապատերազմեան վիճակ՝ անկարելի է: Միակ պարտականութիւնը զոր ռուս գաղթականութիւնը ունի կատարելիք, ա՛յն է եւ կը մնայ, որ օգնէ ամէն միջոցով ռուս ժողովուրդին ազատութեան պայքարին մէջ: Ներքին բարեշրջումի մասին անիմաստ է խորհիլ. մանաւանդ անոր համար որ հնգամեայ ծրագրի կանգ առնել տալը հոգեբանական ազդեցութիւն մը կրնար ընել, որ ճակատագրական կրնար ըլլալ համայնավարներուն համար: Ներկայ դրութեան իրական ազդեցութիւնները, զրկանք եւ անօթութիւն, ա՛յնքան սոսկալի են որ, կուսակցութիւնը գաղափարականին ստիպուած կ'ըլլայ կառչիլ միշտ. որոշ չափով անկէ կ'ապրի: Այնքան ապահով, որքան վաղը արեւը պիտի փայլի հորիզոնին վրայ, ժողովրդապետութիւնը պիտի դրուէ Ռուսիոյ մէջ կարմիր դիկտատուրայի տեղը. բայց ի՞նչպէս եւ ե՞րբ, ոչ ոք կրնայ ըսել:

Պ. Ֆ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կէօթէ... թանագող

Փրոֆ. Ռոպէրթ Տէյվիսըն գերմանական գրական շաբաթաթերթի մը մէջ կը հրատարակէ հատուած մը Վոլթէրի Histoire d'un bon Bramin էն, տպուած 1756ին, ցոյց տալու համար թէ Կէօթէ օգտուած է անկից գրելու ատեն «Ֆաուսթ»ի առաջին մենախօսութիւնը: Տանք այդ հատուածը.—

«Կ'ուզէի ծնած չըլլալ երբեք... Կ'ուսումնասիրեմ եւ կը փիլիսոփայեմ քառասուն տարիներէ ի վեր, եւ գիտեմ որ կորսուած տարիներ են անոնք: Կ'ուսուցանեմ ուրիշներուն, մինչդեռ ես ոչինչ գիտեմ: Այս պարագան հոգիս կը լեցնէ ամօթով եւ նողկանքով, այնքան որ կեանքը անհանդուրժելի կը դառնայ ինծի: Ոչ միայն անծանօթ կը մնամ իմ մտածմանս նպատակին, այլ եւ տեղեակ չեմ շարժումներուս նպատակին: Չեմ գիտեր թէ ինչու համար կ'ապրիմ եւ գոյութիւն ունիմ: Բայց եւ այնպէս ամէն օր ինծի հարցումներ կ'ուղղեն այդ կէտերուն մասին: Պէտք է պատասխանել: Չեմ գիտեր ինչ պատասխանեմ: Շատ կը խօսիմ եւ շուարած կը մնամ, ամչնալով ինքզինքէս, խօսելէ յետոյ:

Յաճախ քիչ կը մնայ որ յուսահատութեան մատնուիմ բոլորովին, երբ կը խորհիմ որ, իմ բոլոր ուսումնասիրութիւններէս ետքը, չեմ գիտեր տակաւին թէ ո՞ւրկից կուգամ, ո՞վ եմ, ո՞ւր կ'երթամ, ի՞նչ պիտի դառնամ»:

Այս հատուածը արդարեւ ձեզի կը յիշեցնէ Ֆաուսթի առաջին մենախօսութիւնը:

Ոչինչ կայ զարմանալի: Կէօթէ ինքնատպութեան ըմբռնումը չունէր երբեք: Խոստովանելով առիկա, Կէօթէ կ'աւելցնէր թէ արուեստագէտը, ծնած օրէն մինչեւ մահուան ժամը, կ'են- թարկուի ազդեցութիւններու, որ կու- գան ամէն կողմէ: Այդ ըմբռնումով Կէօթէ երբեք չուզեց ինքնատիպ ըլլալ, ոչ իր ոճովը, ոչ ալ իր արուեստովը:

Իր ժամանակի ամէն լաւ հեղինակ- բան մը տուած է Կէօթէի: Ու մանաւանդ Վոլթէրը, զոր շատ կը սիրէր: Երբ «Ֆաուսթ»ը Ֆրանսերէնի թարգ- մանուեցաւ, Կէօթէ ուրախութենէն յայտնէր որ իր գիրքը կ'երեւի Վոլթէ- րի լեզուով, անոր, որ «կը տիրապե- տէր 50 տարիէ ի վեր»: Ու կ'աւելցնէր —«Չէք կրնար երեւակայել Վոլթէր եւ իր ժամանակակիցներուն ազդեցու- թիւնը երիտասարդութեանս վրայ (Զրոյց Էքքէրմանի հետ, դեկտ. 1829):

Հաստ վէպերը

Ֆրանսացի գրական քննադատներ դիտել կուտան, որ հետզհետէ ծա- կը ստանայ վէպը, կ'ուռի եւ կը գի: Անկից՝ վէպ-գետ անունը (ro- -fleuve):

Երկար ատենէ ի վեր կորսուած հաստափոր վէպը: Հիւկոներու վէ- պերուն տեղի տուաւ փոքրածա- վիպագրութեան, որ կ'երեւէր շա- ձեւով (Պոլէթի վէպերը): Ու վեր- վերջոյ վէպին կազմախօսութիւնը տացաւ որոշ լայնք ու երկայնք: Ֆ- րանսացի հրատարակիչները անցե- տարի դիտել կուտային թէ վէպ երբ կը ներկայանայ 300 էջով, կարդացուիր վազքի եւ հեւքի այս րիներուն: Եւ երեւցան վէպեր, որ ւելի զարկուն էին: Երբ կը կարծ- թէ roman - nouvelleը պիտի դառն- նոր շրջանի վիպագրութեան ձեւը, հա յանկարծ կը յայտնուի հաստա- վէպը:

Արդարեւ վէպ-գետեր էին, որ կայացուեցան գրական մրցանա- րու:

Ուրկի՞ց այս ճաշակը: Ֆրան- քննադատները կը կարծեն թէ ա- ցութիւնը դուրսէն է, մասնաւորա- օտար վէպերն են, որ թարգման- լով՝ փոխեցին վէպին ֆրանսա- ճարտարապետութիւնը: Կարգ քննադատներ, սակայն, արժէք տար վէպին ծաւալին, ու կ'ըսեն կարճ նորավէպն անգամ, երբ ծան- շունչ կամ սնամէջ բովանդակութ- մը ունի, նոյնքան երկար կը որքան վէպ-գետը: Ուրիշներ կ'ա- ցնեն, որ չի կրնար ապրիլ վէպ- տը, երբ կ'ապրինք խռովքի, ջղա- թեան, անհանդստութեան, վերջ- կարճատեւ ուշադրութեան, դի- փուլ կամքի, յոգնաբեկ միտքի, ձրացած ջիղերու շրջան մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՒՆՔՆԱՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ»

Այս բնդհանուր վերնագրին տակ, «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագիրներին մէկը փոքրիկ յօդուածներ կը գրէ երբեմն։

ՇԱՐԱՓԱԼԱՅԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

ԷՆՏԻՐՒՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

ՀԱՅԵՐ ՀԱՅՈՒՓԻՆԵՐ, ԹԻ՞

Թիֆլիսի կատարած գործը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԻՒՂԷՆ

Լուռ ցաւեր

Գ. Յովակիմեան

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՄՈՒԼ

Անգլիապարիկ վէճը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼՈՒԻՆ ՀՐԵՇ ՄԸ ԵՒ ՀԻՆԳ ԶՈՀԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Մատենաշար Յառաջ»ի Բ. հատորը,

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

(Վ Է Պ)

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

ԳԻՆ 10 ՖՐԱՆՔ

Քաղել մը օրէն Թիւ 1ը, — «ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր, ՄԵՂԵԴԻՆԵ՛Ր», Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻՒ

Դիմել խմբագրութեան։

ՏԻՏԱՂ

Բացուած է բաժանորդագրութիւնը «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի

1933 ՏԱՐԵԳՐԱՑԱՆ 1933

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՆ Ա. ԷՋԻ ՀԱՍՑԱՏԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԷՖԻՐ ԹՈՂՈՑՆԻ ՄԷՋ

3

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

մնան 1922էն ի վեր: (Օտարականներու պաշտպանութիւն, հաղորդակցութեան ապահովութիւն, Սուտանի խնդիր):

Եթէ բանակցութիւնները յաջողին, Անգլիա հետզհետէ պիտի քաշէ իր զօրքը՝ բուն Եգիպտոսէն:

ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅ ՉՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ 1933 ԴԵԿՏ. 31

Պաշտօնական յայտարարութիւն մը կը ծանուցանէ թէ՝ կառավարութիւնը որոշած է նոր պաշտօնեաներ չառնել պետական ծառայութեան մէջ, մինչեւ 1933 դեկտեմբեր 31:

Էռիոյի կառավարութիւնը կ'ուզէր խմտացոյցին բացը գոցել՝ կրճատելով պաշտօնեաներու թոշակները: Նոր դահլիճը այդ փորձը պիտի կատարէ կրճատելով պաշտօնեաները, որոնք չափազանց խճողուած են վերջին տարիներու ընթացքին:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Թերթերը կը գրեն թէ Պ. Տալիմիէ, Ֆրանսայի աշխատանքի նախարարը, շարք մը ծրագիրներ պատրաստած է, գործազրկութեան տագնապը մեղմացնելու համար:

Այժմ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն է 265,000, մինչդեռ անցեալ գարնան 315,000 էր: Անշուշտ պաշտօնական հաշիւն է այս: Իրականին մէջ շատ աւելի մեծ է գործազուրկներուն թիւը:

Էռիոյի դահլիճը խորհրդարանին առջեւ յայտարարած էր թէ պիտի ջնջէ միայն 180 օր (վեց ամիս) գործազրկութեան նպաստ բաշխելու օրէնքը: Էռիօն ինկաւ, բայց իր աշխատանքի նախարարը մաս կը կազմէ Փօլ Պոնքուրի դահլիճին, եւ գործադրած է այս որոշումը:

Նախապէս, նպաստ ստանալու պայմանաժամն էր 120 օր, յետոյ բարձրացուցին 150ի եւ վերջապէս 180ի: Այս պայմանաժամէն յետոյ, գործազուրկը հարկադրուած էր դիմելու բարեգործական հաստատութեանց ողորմութեան, ինչ որ չափազանց նուաստացուցիչ է: 180 օրուան պայմանաժամին ջնջումով, այժմ Փարիզի մէջ հազիւ 426 գործազուրկներ կապուած կը մնան բարեգործական հաստատութեանց:

Նախարարը միեւնոյն ատեն միջոցներ ձեռք առած է բարելաւելու համար վիճակը այն բանուորներուն որոնք բոլորովին անգործ չեն, բայց պակաս օր կամ ժամ աշխատելով, չեն կրնար հոգալ իրենց ապրուստը:

Հետզհետէ պիտի ծանուցուին ուրիշ բարեփոխումներ:

ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սթիրիոյ (Աւստրիա) շրջանէն հազարաւոր գիւղացիներ ըմբոստացած են տասը օրէ ի վեր, բողոքելով իրենց քանի մը ընկերներուն բանտարկութեան դէմ: Ասոնք մերժած էին վճարել պետական տուրքերը: Գիւղացիները կը պահանջէին անմիջապէս արձակել բանտարկեալները: Կառավարութիւնը զինուոր ղրկեց ըմբոստներուն դէմ, բայց ասոնք ձեռնասումբեր, արտասուաբեր կազեր արձակեցին եւ նոյն իսկ գնդացիր գործածեցին: Ժողովէ մը յետոյ, ըմբոստները պահանջեցին որ տեղական իշխանութիւնը՝ կեդրոնէն հրաման ստանայ ազատ արձակելու բանտարկեալները: Իշխանութիւնը, ճարահատ, հեռախօսով հրաման ուզեց: Հազար գիւղացիներ հրապարակին վրայ զէնք բռնած՝ կը սպասէին սպառնալից: Վերջապէս կեդրոնէն հրաման եկաւ արձակելու բանտարկեալները:

Կաղանդին գիշերը, ըմբոստ գիւղացիները հինգ ռումբեր պայթեցուցած էին ոստիկանական պահականոցին եւ քաղաքապետարանին առջեւ:

Ց. Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ *8.30*ին Պատանեկան Միութեան գրադարանին մէջ, *49*, րիւ Նասիոնալ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Բացակաները խիստ նկատողութեան պիտի առնուին:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: կարեւոր Օրակարգ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Էփինէ, *Ա. Տ. Յ.*— 120:
Քոլոնպ, *Բաթ.*— 35:
Նիս, *Մ. Տ.*— 35:
Փիէրֆիթ-Նէսթալա, *Ճան.*— 35:
Ժուան լէ փէն, *Ս. Կ.*— *145*:
Լա Սիօթա, *Գ. Դ.*— *140*:
Պարի, *Վ. Փ.*— *78 լիրէթ*:
Արժանթէօյլ, *Թ. Բ.*— 35:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը կուզայ հրապարակաւ իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները յայտնել առաջնորդ Պալաքեան սրբազանին որ իր խրատական կուռ ճառով խրախուսեց բոլոր հանդիսականները: Նոյնպէս խարին շնորհակալութիւններ Կարգադիր Յանձնախումբին եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին գեղարուեստական բաժնին: Նաեւ ջերմ եւ սրտագին շնորհակալութիւններ Հայ ազնիւ ժողովուրդին որ հակառակ տիրող տագնապին, խուռներամ բազմութեամբ եկաւ քաջալերել մեր զուտ մարդասիրական եւ գթութեան ձեռնարկը:

Մարսէյլի
Հ. Կ. Խաչի վարչութիւն

Բացուած է բաժանորդագրութիւնը «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» Ամսագրի

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1 — ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԵՑԷՔ, ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ, ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԵՑԷՔ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽԻԿ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ, Տարեկան Բաժնեգին 5 տոլար
«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ եւ ՕՐԱԹԵՐԹը միասին 10 տոլար

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» Ամսագիրը հայ իրականութեան ամենափայլունփարոսն է, ժամադրավայրը մեր լաւագոյն եւ կարողագոյն գրողներուն:

Իր գրական եւ քաղաքական բաժինները անմախըմթաց են հայ կեանքի մէջ:

Իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը եւ տեւական կեանքը երեւոյթ մըն է անցեալ ու ներկայ մեր նման ձեռնարկներու կողքին:

Իր ծաւալը կը գէ կ'անցնի նախընթաց փորձերունը:

Իր գրական բաժինը մանաւանդ արժանացած է ամենաջերմ գնահատութեան:

Մեր քաղաքական – ընկերային կեանքին նուիրուած էջերը հարուստ ամբարանոց մըն են ներկայի եւ ապագայի համար:

«Հայրենիք» Ամսագիրը վստահելի եւ ապահով մատուր առաջնորդ մըն է, մշտապէս սեղանի վրայ բազմող բարեկամ մը, ունէ ատեն նոյն եւ հարազատ արտայայտութիւնն ունեցող ընկեր մը:

Նոր տարեշրջանի բաժանորդագրութեան ներկայ քէմփէյնին առթիւ «Հայրենիք» Ամսագրին իրենց բաժանորդագրութիւնները նորոգողներըիբր նուէր պիտի ստանան՝

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ

որ պիտի պարունակէ Խորհրդ. Հայաստանի եւ արտասահմանի մեր լաւագոյն գրողներու ամէնէն ընտիր, կարճ, համով հոտով պատմուածքները, որոնք պիտի ըլլան ընթերցանութեան ճշմարիտ խնճոյք մը եւ պիտի ունենան տեւական արժէք մեր գրադարաններուն մէջ:

ԱՄՍԱԳՐԻ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

Այս ժողովածուէն զատ, Ամսագիրը պիտի հրատարակէ վերջին տասը տարուան ընթացքին «Հայրենիք» Ամսագրին մէջ երեւցած նիւթերու ցանկը, այբուբենական կարգով, հեղինակներու անուններով եւ թէ նիւթերու մասնաւոր դասաւորումով: Նիւթերու ցանկն ալ արժէքաւոր գործ մըն է, որ կը դիւրացնէ ընթերցողներու կատարելիք աշխատանքը եւ պրպտումները:

Հ. Յ. Դ. ԴԻՒԱՆԻ ԹՂԹԵՐԸ

«Հայրենիք» Ամսագիրը յառաջիկայ տարեշրջանին պիտի հրատարակէ բացի իր սովորական աշխատակիցներու գրութիւններէն, մեր ժամանակակից պատմութիւնը շօշափող նոր փաստաթուղթեր, քաղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ժընեւի դիւանատունէն: Ասոնք կը ներկայացնեն մեծ շահագրգռութիւն:

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒ

Դարձեալ յառաջիկայ տարուան ընթացքին Ամսագիրը պիտի հրատարակէ բացառիկ թիւ մը, մեր սովորական եւ լաւագոյն գրողներուն աշխատակցութեամբ իր տասնամեակին առթիւ:

Հայրենակից բաժանորդներ,

Պահ մը կ'անդրադառնա՞ք թէ ո՛րչափ չնչին բաժնեգինի մը փոխարէն ձեզի կը տրուի այս հոյակապ ամսագիրը: Ամերիկեան նման հանդէսները անգամ աւելի սուղ են:

Ձեր եւ մեր գրական, ընկերային եւ քաղաքական փոխադարձ շահերը կը պահանջեն որ ոչ միայն վերանորոգէք ձեր բաժանորդագրութիւնները, այլ եւ ջանաք յանձնարարել ձեր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն, որ բաժանորդագրուին, նուիրեն եւ տարածեն զայն:

Այս անակնկալութիւնը մեր բարոյական իրաւունքն է:

Հարիւր եօթանասուն եւ վեց էջերէ բաղկացած այս պատկառելի հանդէսը կը մատուցուի ընթերցող հասարակութեան միմիայն տարեկան ՀԻՆԳ ՏՈԼԱՐԻ փոխարէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Մայրերու Օր»ուան առթիւ, եկեղեցական եւ աշխարհական ու հեղինակաւոր անձնաւորութիւններու գնահատական նամակները, հայ կազմակերպութիւններու կարծիքները եւ թելադրութիւնները, հայ մամուլին կարծիքները եւ թելադրութիւնները, գրական բաժին՝ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, «Հայ Մայրերու Միութեան» խօսքը հայ մայրերուն, եւ ընդարձակ ծանօթութիւններ հայ գաղութներու մասին, եւայլն. եւայլն.: գինն է *10* ֆրանք ամէն տեղի համար: միակ կեդրոնատեղին է՝ 75, Ave. Berthelot, Lyon (Rhône) France:

Ամեն հայ ընթերցողներ, հաճեցէք հատ մը ապահովել մեր տարեցոյցէն, քաջալերելու համար Միութեանս ազգանուէր ջանքերը:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : **Sch. Missakian**

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933
5 Janvier 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

8ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2079 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԴԷՊԻ ԱՒԵԼԻ ՀԵՌՈՒՆ

Լրացնելու համար այս ընդհանուր տեսութիւնը՝ հայկական գաղութներու կացութեան մասին, ակնարկ մըն ալ դէպ ի Ամերիկա եւ Պարսկաստան:

Բայց նախ երկու խօսք՝ Եգիպտոսի մասին:

Շատոնց կորսնցուցած՝ իր փառաւոնեան ճոխութիւնը, այս երկիրն ալ ծանրապէս կը տքայ, իբրեւ հետեւանք ճգնաժամի եւ մանաւանդ բամպակի տագնապին:

Անհագին հարստութիւններ կործանեցան: Գիւղացին, «ֆէլլահ»ը, պարտքերու մէջ խեղդուած, նոր պայմանաժամ եւ մեծագումար աջակցութիւն կը սպասէ, իր մուխը պահելու համար:

Տարուան ընթացքին, փակուեցաւ ծխախոտի հայկական վերջին գործարանն ալ, ցրուելով Զակազիկի գաղութը: Երկու առաջնորդարանները, Գահիրէ եւ Աղեքսանդրիա, բացառիկ միջոցներու դիմած են, հոգալու համար անհրաժեշտ պահանջները: Երկուքն ալ ունին կալուածներ, բայց եկամուտները մեծապէս պակսած են, թէ՛ տիրող տագնապին եւ թէ՛ ապիկար եւ անփոյթ մատակարարութեան հետեւանքով: Գահիրէն ստիպուեցաւ փոխառութեան դիմել, անձրկած՝ 40,000 ստեռլինի պարտքի մը դիմաց:

Այս կացութեան մէջ, անշուշտ ամէնէն առաջ դպրոցներն են որ կը տուժեն (ազգային թէ անհատական):

Մնր հարուած մը կրեց նաեւ «Համազգային»ը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Գահիրէ, եւ որ ձրագի լոյսով կը պահէ Պէյրութի ճեմարանը:

Տագնապ, նաեւ, Պաղեստինի մէջ, որ ունի ազգային մշակոյթի լոյն եւ տոկուն ցանց մը, մանաւանդ Ատրպատականի շրջանին մէջ: Աւելորդ է քրքրել պատճառները, — համաշխարհային ճգնաժամութիւն, դրամի անկում, առեւտուրի սահմանափակում եւ տեղական չքաւորութիւն:

Թաւրիզը ունի նաեւ ուրիշ հոգ մը: Ըլլալով սահմանակից Հայաստանի, Արաքսը անցնողը իր շունչը կ'առնէ առաջնորդարան:

Թէեւ, ոստիկանութիւնը այժմ թոյլ չի տար հանդիպիլ Թաւրիզ, եւ կը քշէ դէպ ի հարաւ, յաճախ մինչեւ Իրաքի սահմանագլուխը:

Բայց, առաջնորդարանը չի կրնար երես դարձնել, թշուառին երեսը տեսած չըլլալու համար:

Ստիպուած է գոնէ պատառ մը հաց, ձեռք մը հագուստ եւ ճամբու ծախք ճարել: Ո՞ր աղբիւրէն:

1932ի ընթացքին քանի մը հարիւր փախստականներ եկան ու անցան, բայց ոչ իսկ հարիւր ֆրանքի չէք մը գնաց Եւրոպայէն:

«Որո՞ւ հոգ: Մե՞նք ըսինք որ փախչին»…

Այնքան կծկուած է մեր Լոյս-Քաղաքը: Աչքերը կը խորտան լոյսէն. ի՞նչպէս տեսնեն խաւարն ու թշուառութիւնը…

Հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն եւ սեղմումներուն, կազդուրիչ է պատկերը պարսկահայ գաղութի կրթական գործունէութեան:

Առաջին տեղը կը գրաւէ, նորէն, Ատրպատականը: Բայց, Թէհրանի մէջ ալ, աչքի կը զարնէ աշխուժացում մը:

Տարուան ընթացքին, դպրոցը զրկուեցաւ եկամուտի կարեւոր աղբիւրէ մը, քաղաքապետութիւնը փլցուցած ըլլալով խանութները: Անհրաժեշտ է նոր շէնք, 30 սենեակով, մօտ հազար աշակերտի համար: Ձեռնարկած են հանգանակութեան:

Դժբախտաբար նոյն վիճակին մէջ կը մնան Սպահանի շրջանին 60 գիւղերը (Չահարմահալ): Աչքէ հեռու, սրտէ հեռու:

×

Բոլորովին տարբեր են պայմանները՝ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, ուր նմանապէս տագնապը շուարման մատնած է անհամար բազմութիւններ:

Մ. Նահանգներուն մէջ, 40 — 50 տարի անցած է արդէն՝ առաջին գաղթականութեան գլխուն: Անջրպետը շատ խոր է՝ հօր եւ զաւկին, այս երկուքին եւ թոռնիկին միջեւ:

Վերջին տարիներու ընթացքին, կորսուած ըլլալով մօտաւոր ներգաղթի ո՛ր եւ է յոյս, սկսան զանազան միջոցներ մտածել, նոր սերունդին եթէ ոչ լեզուն, գոնէ հոգին փրկելու համար:

Այսպէս, հին ու նոր դպրոցներուն վրայ աւելցան, 1932ին, անգլերէն հրատարակութիւններ՝ ի պէտս օտարացած երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան:

«Հայրենիք» օրաթերթը նախ քննութիւն մը բացաւ, իսկ ահա վեց ամիսէ ի վեր ամէն օր առաջին էջի երկու սիւնակները կը յատկացնէ անգլերէն յօդուածներու, ինքնագիր կամ թարգմանութիւն:

Կը հրատարակուի նաեւ ուրիշ պարբերաթերթ մը, «Արմինիըն Միրըր» (Հայկական Հայելի), Պոսթընի մէջ: Եւ ուրիշ մը, «Արմինիըն Ռիփորթըր» (Հայկական Տեղեկատու), Լոս Անճէլըսի մէջ (Քալիֆորնիա):

Այս վերջինը իր չորս մեծադիր էջերուն երկուքը յատկացուցած է հայերէնի, երկուքը՝ անգլերէնի: Բարեգործականի Շրջանային վարչութիւնը եւս անգլերէն տետրակ մը կը հրատարակէ:

Մէկ է բոլորին ալ նպատակը, — նոր սերունդին սիրցնել հայկական պատմութիւնն ու կեանքը՝ իրենց սորված լեզուով:

Մնացեալը կը լրացնեն քաղաքական կուսակցութիւնները, մամուլը, Հայր. Միութիւնները եւ հայրենի բազմաթիւ եւ բազմազան հաստատութիւններ:

Հարաւ. Ամերիկան ըլլալով աւելի նոր գաղութ, բազմ[illegible] 1922էն յետոյ, տակաւին այդ օրուան չէ հասած: 12 — 15,000 հայրենակիցներ բոյն դրած են Արժանթինի, Պրազիլի [illegible] կուէյի մէջ եւ կը պահեն դպրոցներ: (Մեծ մասով Արժանթինի մէջ, որ ունի մեծադոյն զանգուածը):

Այստեղ ալ, Սպանիոյ եւ Փորթուկալի տիրապետ[illegible] մնացած աղճատ լեզու մըն է որ կը սպառնայ հայ մանուկներ[illegible]…

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ…

— Ճաշի հրաւիրա՞ծ է: Չէ՞ հրաւիրած:

— Տասը հազարի գոհարեղէն մը նուիրա՞ծ է: Չէ՞ նուիրած:

Այս է օրուան խօսակցութեան նիւթը՝ սրճարաններու մէջ:

Հասկցաք անշուշտ: Խօսքը Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի մասին է, որուն անունը շրջան բրաւ Պոլսոյ թուրք թերթերուն մէջ, գեղեցկութեան թագուհին կամ անոր հայրը քար մը գլորած ըլլալով:

Պ. Կիւլպէնկեան սովորութիւն չունի ո՛ր եւ է բացատրութիւն տալու: Ան կը սիրէ խորհրդաւորութիւնը:

Կը սպասէ որ ատտուն կանուխ արթնցողը պարտք սեպէ հերքել ինչ որ աննպաստ է իրեն համար:

Տասը հազարի պատմութիւնը հերքեց «Ապագայ»ն, քաղելով «արժանահաւատ» աղբիւրէ մը:

Ճաշի խնդիրը, ամիսներ յետոյ, վերաբացուեցաւ Մոռիս տը Վալէֆի: Թիւրիմացութի՞ւն:

Քանի մը տարի առաջ, Պոլսոյ առեւտրական թերթը, «Իքթիսատ Մէնմուասի», գրեց թէ Պ. Գ. Կիւլպէնկեան քսան միլիոնի փոխառութիւն մը պիտի ապահովէ Թուրքիոյ, իբր վնաբելով հինգ միլիոնը:

Այն ատեն ալ, հարց - պատասխան: Քիչ մը իրարանցում:

Բայց, կարելի չեղաւ ճշդել, — ո՛ր եւ է խօսք եղե՞ր է այդ մասին:

Պ. Կիւլպէնկեան այն ատեն չուզեց որ հերքուի: Կամ ուզեց որ հերքուի ուրիշին բերնով:

Եւ այսպէս, միշտ խորհրդաւոր, մշուշապատ մթնոլորտ մը կը տիրէ հայ միլիոնատէրին բոլոր գործերուն շուրջը:

Կը հասկնանք որ լռութիւն պահէ Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութեան կամ Վենենցուէլլայի նաւթահորերու պատմութիւններու մասին:

Դիւանագիտական խնդիր է:

Բայց, ի՞նչ դիւանագիտական գաղտնիք է որ բսել չի տար, շիտկէ շիտակ, գրաւոր կամ բերանացի.

— Ոչ ես, ոչ ալ տիկին Կիւլպէնկեան մտքէ անցուցած ենք տասը հազար ոսկիի կամ ֆրանքի գոհարեղէն դրկել Պոլիս, Քէրիման հանըմին:

Այսքան մը… բարոյական մխիթարութիւն շա՞տ է այն հազարաւոր հայ թշուառներուն համար որ չեն խօսիր, բայց խելք ունին, սիրտ ունին եւ կը դատեն:

ՎԱՐԱԶ

ԿՐԻՓԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ամերիկայէն եւ Անգլիայէն յետոյ, Փարիզն ալ վարակուեցաւ կրիփէն. թէեւ ոչ նոյն համեմատութեամբ: Ոստիկանութեան ընդհ. բժիշկը կը խոստովանի թէ հիւանդութիւնները աւելցած են: Բայց, չի կարծեր որ համաճարակի վերածուի, ինչպէս եղաւ 1890ին եւ 1918ին: Բարեբախտաբար արձանագրուած դէպքերը թեթեւ են: Առաջին օրը, հիւանդին տաքութիւնը կը բարձրանայ 40 աստիճանի. յետոյ արագօրէն կ'իջնայ, միայն բուռն քերուրտուք մը ձգելով շնչափողին վրայ: Հետեւաբար վտանգ չկայ, բայց անհրաժեշտ է զգուշանալ:

Ասոր համար ալ կան պարզ դեղեր — քինին, ասփիրին, անթիփիրին, տաք ըմպելի (կրոգ): Լաւ է հանգստանալ սենեակին մէջ, տաք պահել ոտքերը, սովորականին պէս ուտել, որովհետեւ մարմնական տկարացումը կրնայ ծանրացնել հիւանդութիւնը:

Ինչէ՞ն Փարիզ ալ հասաւ հիւանդութիւնը:

Գլխաւոր պատճառը օդերու խոնաւութիւնն է: Յետոյ՝ քաղաքին խճողումը, տօնական օրերու առթիւ: Եւ խճողումը՝ սրահներու մէջ, զանազան հանդէսներու առթիւ: Կրիփը այնպիսի հիւանդութիւն մը չէ որուն յայտարարութիւնը պարտաւորիչ ըլլայ: [illegible] էս որ, դժուար է թուանշաններ[illegible]րգել Փարիզի պատկերը: Բայց, [illegible]պէս կը շարունակուին օդեր[illegible]կան է որ տեւէ համաճա[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԱԼՊԱՆԻԱ

«Թայմզ» կը գրէ թէ ալպանական կառավարութիւնը չէ ընդունած Իտալիոյ առաջարկը՝ մաքսային միութիւն մը կնքելու մասին:

Ալպանիոյ տնտեսական կացութիւնը լաւ չէ: Վերջերս աւելի ծանրացած ըլլալով, ստիպուեցան Իտալիոյ աջակցութեան դիմել: Այս վերջինը 1931ի համաձայնութեամբ յանձն առած է հարիւր միլիոն ֆրանք (ոսկեդրամ) վճարել, տարեկան տասը միլիոն սահմանելով եւ առանց տոկոս պահանջելու: Ալպանիա այս պարտքը պիտի հատուցանէր, երբ շահուէր իր ելմտական վիճակը: Արդ, նկատելով որ մինչեւ հիմա ո՛ր եւ է վճարում չէ եղած եւ ընդհակառակն միշտ նոր գումարներ կը պահանջուին, Իտալիա մաքսային միութեան պայմանը դրած է, իբրեւ երաշխաւորութիւն: Ալպանական կառավարութիւնը այս մասին տեղեկութիւն տուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որպէս զի նեղ կացութեան չմատնուի, եթէ Իտալիան մերժէ:

Եուկոսլավիոյ մէջ անձկութեամբ կը հետեւին այս անցուդարձին: Ինչպէս եւ Ֆրանսայի մէջ:

Յունաստանի տնտեսական ճգնաժամը

Յունաստանի 1933 — 1934 տարեշրջանի ելմտացոյցը բաց կը ցուցնէ 1200 միլիոն տրախմի եւ նոյն իսկ աւելի, եթէ հունձքը պակաս ըլլայ 1932ի բերքէն, որ բացառիկ էր:

Այս բացը գոցելու համար, կառավարութիւնը դիմած է բացառիկ խստութեանց: Պետական ծախքերը պիտի կրճատուին նոյն իսկ նուազագոյն պահանջէն աւելի: Միայն պատերազմական նախարարութեան ելմտացոյցէն պիտի կրճատուի 240 միլիոն տրախմի, զինուորութիւնը 14 ամիսէն 12ի զեղչուած ըլլալով: 73 միլիոն պիտի խնայուի բանակին պարենաւորումէն եւ 71 միլիոն՝ հանդերձանքէն: Արտաքին գործերու նախարարութեան նախահաշիւը զեղչուած է 33 միլիոն, կրճատելով թոշակները եւ ջնջելով Վիեննայի, Պէռնի, Փրակայի եւ Լահէի դեսպանութիւնները, ինչպէս եւ բազմաթիւ հիւպատոսութիւններ: Երկրագործական նախարարութեան համար նախատեսուած է 23 միլիոնի զեղչ մը, ջնջելով շատ մը վարչական եւ գաւառական պաշտօններ: Մինչեւ հիմա կատարուած կրճատումներուն գումարը կը հասնի 400 միլիոնի: Մնացեալ բացը գոցելու համար, կառավարութիւնը որոշած է. — 1. Կալուածական տուրք հաստատել նաեւ այն կալուածներուն համար որ զերծ հռչակուած են. — 2. Հաստատել գործառնութեանց տուրք մը. — 3. Աւելցնել ծխախոտի եւ պէնզինի տուրքերը. — 4. Աւելցնել մաքսատուրքը:

Առաջին հնգամեակին արդիւնքը

Առաջին հնգամեակը վերջացած ըլլալով, խորհրդային թերթերը լեռնակուտակ թուանշաններ կը հրատարակեն, հաստատելու համար կատարուած նուաճումները: «Պրաւդա» հրատարակեց քարտէս մը, որուն համաձայն աւելի քան 1500 ճարտարարուեստական ձեռնարկներ հաստատուած են, եւ 2820 խորհրդային տնտեսութիւններ եւ 2497 մեքենական արօրի կայաններ կազմակերպուած: Հաստատուած նոր հնոցները օրական կ'արտադրեն 7000 թօն ձուլածոյ, այսինքն աշխարհի ամենօրեայ արտադրութեան մէկ երրորդը: Մակնիտոկորսքի մետաղագործարանը արդէն երկրին յանձնած է 343,000 թօն ձուլածոյ. Կուզնէցկի գործարանը՝ 243,000 թօն ձուլածոյ, 34,000 թօն պողպատ եւ 12 հազար թօն կոաքսոյ: Ինքնաշարժի, մեքենաշարժ արօրի եւ հողագործական մեքենաներու գործարանները հաւաքաբար յանձնած են 27,550 ինքնաշարժ, 105,850 արօր եւ 13,500 մեքենայ: Ելեկտրական նոր կայանները արտադրած են իբր 8,000,000 քիլովաթ-ժամ: Յեղափոխութենէն յետոյ սարքուած նաւթահորերուն արտադրութիւնը կը կազմէ խորհրդային քարիւղի արտադրութեան հարիւրին 84ը:

⁂ *Խորհրդային մամուլը կը շարունակէ սախողական կոչեր ուղղել գիւղացիներուն, որպէս զի կրկնապատկեն իրենց ջանքերը, ցորենի լաւ հունձք մը քաղելու համար: Արդ, աշխատանքը ամէնէն աւելի դանդաղ կ'ընթանայ ճիշդ այն շրջաններուն մէջ որոնցմէ կախում ունի հունձքին յաջողութիւնը (Ուկրայնիա, Հիւսիսային Կովկաս, Ստորին Վոլկա): Թերթերը այս վիճակը կը վերագրեն հակայեղափոխական տարրերու խափանարար ընթացքին եւ խորհրդային կազմակերպութեանց կրաւորական դիրքին: Եւ կը չեշտեն թէ անհրաժեշտ է մեծ պայքար մը բանալ ցորենի ճակատին վրայ:*

⁂ *Դնեպրոպետրովսկի շրջանային դատարանը մահուան դատապարտեց երեք նախկին պաշտօնեաներ, Կոլովին, Պոլամարչուկ եւ Որբելեան, իբրեւ «խանգարիչներ ցորենի մատակարարման»: Ուրիշ երեք պաշտօնեաներ դատապարտուեցան 10 տարի, իսկ հինգ հոգի ալ ութ տարի բանտարկութեան:*

«Պարտքերը պէտք է վճարուին»

Գերմանական թերթի մը՝ «Լոքալ Անցայկեր»ի մէջ հրատարակուած գրութեամբ մը, Մ. Նահանգներու նոր նախագահը կը յայտարարէ թէ պատերազմական պարտքերը պէտք է վճարուին: «Մարդկային ողջմտութիւնը կը պահանջէ վճարման դիւրութիւններ ընծայել պարտատիրոջ: Բայց, միւս կողմէ, պարտքերու ջնջումը ոչ կարելի է, ոչ ալ համապատասխան՝ պատուոյ եւ իրաւունքի զգացումին: Յանձն առնուած պարտաւորութեանց ճանաչումով է որ կարելի պիտի ըլլայ ամրացնել դրամի միջազգային հրապարակը: Ամերիկեան յառաջիկայ կառավարութիւնը այս խնդիրը պիտի քննէ անպաշտօրէն եւ առանց կանխակալ կարծիքներու, չարժելով պարկեշտութեան և արդարութեան սկզբունքին համաձայն: Բայց, չպիտի մոռնայ թէ մարդկութիւնը կը բաղկանայ զանազան ժողովուրդներէ եւ ազգերէ եւ հետեւաբար ամէն ազգային կառավարութեան պարտաւոր է նախ իր ժողովուրդի մասին մտածել: Այն դրամը զոր մեզի կը պարտի արտասահմանը, արդիւնքն է ազգային աշխատանքին, առանձին - առանձին անհատներու բազմութեան մը աշխատանքին»:

Իռլանտայի Խորհրդարանը լուծուած

Վերջերս բուռն դժգոհութիւններ արտայայտուած ըլլալով կառավարութեան դէմ, Տէ Վալէռա, Իռլանտայի Թունդ ազգայնական վարչապետը, լուծեց խորհրդարանը: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին յունուար 24ին: Այս առթիւ, պիտի արծարծուի Անգլիոյ հետ համաձայնելու կամ ամէն կապ վերջնապէս խզելու սկզբունքը, որու մասին երկուքի բաժնուած է հանրային կարծիքը: Տէ Վալէռա, որ կուսակից է խզման, կը յուսայ ջախջախիչ մեծա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ՋԱՐԴՈՒԱԾ

ԿԻ՞Ն ՄԸ՝ ԻՐԱՐՈՒ ԵՏԵՒԷ ՍՊԱՆՆԵՑ ԱՄՈՒՍԻՆԸ, ՄԱՅՐԸ, ԵՐԿՈՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ԻՆՔԶԻՆՔԸ

Երեքշաբթի օր ահռելի ջարդ մը տեղի ունեցաւ Վերսայլի մէջ: Զղագար կին մը, Սիւզան Քուէնոն, 45 տարեկան, որ ամուսնացած է նախկին նօտարի մը հետ, յանկարծ մառանը իջնելով, գնդակով մը գետին փռեց ամուսինը: Խեղճը զբաղած էր ջերմաբաշխ գործիքը շտկելու: Յետոյ դարձաւ խոհանոց եւ դարձեալ գնդակով մը սպաննեց մայրը, 65 տարեկան պառաւ մը: Խոհանոցէն անցնելով սենեակը, խեղդեց 18 ամսու երախան, իսկ միւս զաւակը, 10 տարեկան, ըսպաննեց գնդակով: Յետոյ նամակ մը գրեց ընտանիքին, սեղանին վրայ ձըգեց եւ գնդակ մըն ալ իր բերնին պարպելով, անձնասպան եղաւ: Նամակին մէջ կը գրէր թէ սպաննած է ամուսինը, մայրը, երկու զաւակները եւ ինքզինքը:

Առտուն, երբ կաթնավաճառն ու հացավաճառը եկան, բնակարանին դուռը գոց գտան: Դրացիները ալ զարմացած էին: Հարկ եղաւ հեռախօսել ոստիկանութեան, որ դարբին մը կանչելով բացաւ դուռը: Ահռելի տեսարան մը կը պարզուէր բոլոր սենեակներուն մէջ: Խոհանոցին մէջ, Տիկին Սիւզան կը հոնդար արեան նապաստակներու մէջ: Գնդակ մը ծակած էր քունքը: Վրան գտնուեցաւ ատրճանակ մը ուր միայն երկու գնդակ մնացած էր: Իր քովը փռուած էր մայրը, երեսը գետնին: Ճաշասրահին մէջ, սեղանին վրայ գտնուեցաւ նամակը: Առաջին յարկի մէկ սենեակին մէջ, օրօրոցին վրայ խեղդուած գտան 18 ամսու երախան: Յարակից սենեակին մէջ, փռուած էր դիակը միւս երախային, հագուած եւ անկողինին վրայ ինկած: Գնդակը ծակած էր քունքը: Իսկ մառանին մէջ արիւնաթաթախ փռուած էր ընտանիքին հայրը, դարձեալ քունքէն զարնուած:

ՄԵԾ - ԴՈՒՔՍԸ ԿԸ ՅՈՒՍԱՅ ԵՒ ԿԸ ՍՊԱՍԷ

Կիրիլ մեծ - դուքսը որ ցարական ընտանիքին ժառանգորդը կը համարուի, կոչ մը ուղղեց… կարմիր բանակին, նոր տարուան առթիւ: Տեղական թերթերէն կը քաղենք կոչին գլխաւոր հատուածները.

— «Տարի մըն ալ անցաւ եւ այսուհետեւ բացորոշ է թէ խորհրդային վարիչները ո՛ր աստիճան ծանրացուցին ժողովուրդին տաժանելի կացութիւնը: Ժողովուրդը փրկութեան ո՛ր եւ է նշոյլ չպիտի տեսնէ, քանի իշխանութեան ղեկը կը գտնուի հակազգային եւ ապիկար կառավարութեան մը ձեռքը: Ազգային գիտակցութիւնը կ'ամրապնդուի Ռուսիոյ մէջ: Մօտալուտ փրկութեան նշան մըն է այդ: Բանակը եւ նաւատորմը, որոնք տակաւին կարմիր անունը կը կրեն, խորապէս տոգորուած են ազգային զգացումով: Անոնք միակ ուժն են որ կրնայ արշաւանքէ, կազմալուծումէ եւ բոլշեւիկեան հարստահարութենէ փրկել Ռուսաստանը: Ռուս զինուորնե՛ր, ձեզի՛ կը դիմեմ: Ձեր ուժը երաշխիք մըն է ռուս պետութեան անձեռնմխելիութեան եւ ապահովութեան: Դո՛ւք, ներկայացուցիչները ազգային զինեալ ուժի, անբաժանելի՝ ազգէն, ժառանգորդներն էք մեր ցամաքային եւ ծովային բանակներու դարաւոր փառքին: Երբ, ողորմութեամբն Աստուծոյ, եւ համախորհուրդ՝ ժողովուրդին հետ, վերջ դնէք բոլշեւիկեան բռնակալութեան, պիտի հնչէ ռուս պետութեան վերածնութեան ժամը եւ այն ատեն ձեզի կ'իյնայ պաշտպանել կայսրութեան ամբողջութիւնը եւ անոր բաղկացուցիչ ազգերուն ազատ զարգացումը: Յիշեցէ՛ք անցեալին դասերը»:

ՍԷՍԻԼ ՍՈՐԷԼ ՊԻՏԻ ՄՆԱՅ — Տեղի տալով Քոմէտի Ֆրանսէզի վարչութեան պնդումներուն, Տիկին Սէսիլ Սորէլ յանձն առաւ մինչեւ 1933 դեկտեմբեր 31 մնալ նոյն թատրոնին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԾԽԱԽՈՏԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ծխախոտը Թուրք տնտեսութեան գլխաւոր ազդակներէն մին է: Թուրքիա մեծ քանակութեամբ ծխախոտ կ'արտադրէ ու, անոր մեծ մասը արտածելով, թէ գիւղացիին տնտեսութիւնը կը բարելաւէ եւ թէ իր առեւտրական հաշուեկշիռը կը հաւասարակշռէ:

Վերջերս, ծխախոտի մշակումն ու արտածումը կանոնաւորելու համար, օրինագիծ մը հրատարակեց Էնկիւրի: Հարիւր ինը յօդուածէ բաղկացած այդ օրինագիծը պատրաստուեցաւ մաքսային, մենաշնորհներու, երկրագործական սենեակներու եւ ծխախոտի գործով շահագրգռուած հաստատութեանց, ինչպէս նաեւ տնտեսական եւ երկրագործական գործավարութեանց ներկայացուցիչներու համաժողովին մէջ:

Մինչեւ երկու տարի առաջ, ծխախոտի մենաշնորհը՝ հին ռէժիէն մնացած «Ծխախոտի մենաշնորհի Առժամեայ Օրէնք»ին ենթակայ էր: Ծխախոտի նման կարեւոր արտադրութիւն մը առժամեայ օրէնքի մը ենթարկելը լաւ չէր անշուշտ: Երկու տարի առաջ, անոր տեղ դրուեցաւ թիւ 1701 կոչուող օրէնք մը, նոր օրինագիծը պիտի անցնի N. 1701ին տեղը:

Նոր օրինագիծին գլխաւոր յատկանիշը այն է, որ ծխախոտի մշակումը բարելաւելու եւ արտածումը շատցնելու համար շատ մը միջոցներ կը նախատեսէ: Հին օրէնքները զուրկ էին այս առաւելութենէն: Անոնց համար միակ մտահոգիչ պարագան եկամուտ-տուրքն էր: Նոր օրինագիծի պատրաստութեան ատեն, խնդրին ուզած են մօտենալ զուտ տնտեսական ակնոցով:

Բերքի բարելաւման համար, օրինագիծը զանազան միջոցներ կը նախատեսէ: Օրինակ, հողագործին ձրիօրէն հունտ պիտի բաշխուի: Ծխախոտի շրջաններուն մէջ պիտի հիմնուին «գիտական հաստատութիւններ», որոնք հիւանդութիւններու դէմ պիտի պայքարին եւ հողագործին ցուցմունքներ պիտի ընեն: Իսկ անոնք որ լաւ բերք կը հասցնեն, պարգեւ պիտի ստանան:

Օրինագիծին ամէնէն կարեւոր մասն է ծխախոտի մշակման վայրերու նուազումի պարագան: Մինչեւ վերջին տարիները, ծխախոտը լաւ գիներով կը վաճառուէր ու Թուրքիոյ բոլոր վայրերուն մէջ զարկ տրուեցաւ անոր մշակման: Անցնող 2—3 տարուան ընթացքին, սակայն, արտածումը նուազեցաւ, ծխախոտը գին չըրաւ ու գիւղացին կամ արտադրողը մեծ վնասներու ենթարկուեցաւ: Համաձայն օրինագիծին, 42 կուսակալութիւններու մէջ (ինչպէս ծանօթ է Հանրապետութիւնը միւթէսարրըֆութիւններու եւս կուսակալութեան վերածած է) ծխախոտ ցանելը բոլորովին արգիլուած է: Իսկ միւս կուսակալութիւններու ամէն մէկ մասին մէջ ծխախոտի մշակումը արտօնուած չէ: Այսպէս, ծխախոտի մշակումը ամբողջովին արգիլուած է՝ Էնկիւրիի, Աֆիոն Գարահիսարի, Աքսարայի, Անթալիոյ, Օրտուի, Երզնկայի, Էրզրումի, Էսկիշէհիրի, Սէլեֆքէի, Պայազիտի, Գումուշի, Զորումի, Սպարթայի, Րիզէի, Զօնկուլտաքի, Սղերդի, Սվազի, Կարսի, Շ. Գարահիսարի, Գասթէմունիի, Գոնիայի, Գըրշէհիրի, Կեսարիոյ, Կիւմիւշհանէի, Բէօթահիոյ, Կիրասոնի, Մերսինի, Նիկտէի, Վանի, Եոզկատի, Զանգըրիի, Մարաշի, Ատանայի, Պիլէճիկի, Ուրֆայի, Պոլուի, Ճէպէլի Պէրէքէթի, Չանաքքալէի, Տէնիզլիի եւ Մարտինի կուսակալութիւններուն մէջ: Յանձնախումբը, որ այս արգելքը դրած է, կ'ըսէ թէ իր նպատակն է եղած «Թուրք ծխախոտին արտասահմանեան շուկաներուն վրայ աւելի մեծ վաճառք մը ապահովել»:

Արգիլուած վայրերը անոնք են որոնք մինչեւ այժմ կամ հող չէին տարած եւ կամ, իրենց կլիմայական անյարմարութեամբ, լաւ ծխախոտ չէին արտադրած: Կան վայրեր ալ որոնք կեդրոնէն շատ հեռու են եւ գնորդէ կը զրկուին: Իսկ սահմանամերձ կամ այլ կուսակալութիւններ կան, ուր մաքսանենգութիւնը եւ փախստական ծխախոտի վաճառումը մեծ համեմատութիւններ էր առած:

Կը յիշուի, անկէ զատ, որ ծխախոտ արտադրող Պալքանեան երեք պետութիւններ — Թուրքիա, Յունաստան եւ Պուլկարիա — փորձեցին ներքին համաձայնութիւն մը կնքել եւ ծխախոտի մշակումը համեմատաբար սահմանափակել: Բայց, կարելի չեղաւ երբեք ծայրերը իրար բերել: Թուրքերուն գլխաւոր առարկութիւններէն մին այն էր որ Պալքանեան ծխախոտ ըսելով Եւրոպայի ու Ամերիկայի ինչպէս եւ Եգիպտոսի մէջ կը հասկնան թրքական ծխախոտը, անոր անունն ու համբաւը: Ու, կանգնած իր այդ տեսակէտին վրայ, ուզեց աւելի նըպաստաւոր պայմաններ ապահովել իրեն:

Թուրքիա իր այս սահմանափակումի որոշման եկաւ վերջին տարիներու ստեղծուած աննպաստ վիճակին պատճառաւ: Թուրքիոյ ներքին սպառումն է տարեկան շուրջ տասը միլիոն քիլօ:

Մինչ ան կ'արտադրէ 40-55 միլիոն քիլօ: Օրինակ, անցեալ տարի 54 միլիոն քիլօ ծխախոտ արտադրեց: Իր ներքին սպառումէն աւելցած 44 միլիոն քիլօն չկրցաւ ամբողջովին արտածել, ապրանքը մնաց գիւղացիին կամ մշակողին ձեռքը ու մեծ կորուստներ պատճառեց: Ուրեմն, Թուրքիան կը ձգտի «արտածման համար փնտռուելիք որակով ու արտածման բաւարար քանակով ծխախոտ հասցընելու»:

Նոր օրինագիծը, սակայն, իր մէջ ունի հին կէտ մը: Ատիկա «կանանչ ենթադրութիւնն» է: Երբ ծխախոտը դեռ կանանչ է ու դաշտին մէջ, յանձնախումբ մը կուգայ ու ենթադրութեամբ կը ճշդէ թէ քանի՞ օխա ծխախոտ պիտի տայ արտը: Ու ըստ այնմ ալ արձանագրութիւն կ'ըլլայ: Եթէ արտին տէրը ենթադրուածէն պակաս ցոյց տայ բերքը, պատասխանատու է: Եւրոպայի մէջ կան բոլորովին այլ կերպեր, որոնք գիտական բնոյթ ունին: Թուրքիոյ նոր օրինագիծը, սակայն, կրկին անտեսած է այն ճշմարտութիւնը թէ ծխախոտը արտին մէջ կարելի չէ ճշդել: Ամէնէն փորձառու ենթադրողն իսկ անպայման կը սխալի: Օրինագիծը, իբրեւ նորութիւն, կ'ըսէ միայն որ ենթադրուածին 10 առ հարիւրը պիտի չփնտռուի:

Թուրքիա ինչ միջոցներու ալ դիմէ, սակայն, իր ծխախոտին ամբողջական արտածումը դժուար պիտի ըլլայ: Անշուշտ իր ծխախոտը միշտ պիտի փնտռուի. բայց, տագնապը այժմ փնտռել կուտայ երկրորդական, երրորդական ծխախոտը, մինչ Թուրքիոյ ունեցածը, ընդհանրապէս, լաւ ծխախոտ է: Անկէ զատ, ան նուազագոյն, 35—40 միլիոն քիլօ կ'արտադրէ. ասոր 10 միլիոնը երկրին համար. մնացեալ 25—30ին ամբողջական սպառումը անկարելի է, 1932ին արտածած է, առաջին ութ ամիսներուն, 12 միլիոն 582,385 քիլօ (12,291,875 ոսկի արժէքով), իսկ անցեալ տարի, նոյնքան ատենուան մէջ, 10,740,637 քիլօ էր՝ 14,451,546 ոսկի արժէքով: Մնացա՞ծը...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, ամենայն սիրով աղջիկս քեզ կնութեան կուտամ: Բայց դրամօժիտ չունի, միայն թէ իմ մահուընէս յետոյ միակ ժառանգորդն է:

— Եթէ գիտնամ որ այդ բանը շատ պիտի պատահի, ես ալ ամենայն սիրով կ'ընդունիմ, ձեր խոստումին վստահելով:

***

Երկու շաբաթ առաջ կնոջս հետ խօսած ժամանակս, բերնէս բառ մը փախաւ, անկէ ի վեր հետս չի խօսիր կինս:

— Շատ կ'աղաչեմ, բարեկամս, այդ բառը ինծի ալ ըսէ որ սա իմ շատախօս կնոջս բերանը գոցեմ եւ ձեզ բախտակից ըլլամ:

***

— Ա՜հ, տօքթօր, ինչ դժուար կացութեան մէջ թողուցիք զիս, կնոջս ըսեր էք թէ պէտք է դարմանի համար Վիշի երթայ:

— Պարոն, իմ մասնագիտութիւնս հիւանդութիւնը որոշել է, գալով ձեր պիտճէին, ատոր մասնագէտին դիմեցէք:

***

— Տղաս, շունին այդչափ շաքար չեն տար, շաքարը սուղ է:

— Մայրիկ, հոգ մի ըներ, ես ալ գիտեմ, շաքարը միայն շունին լզել կուտամ եւ յետոյ ամանին մէջ կը դնեմ նորէն:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

(ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ)

Մեր անցեալ յօդուածից ինչպէս տեսաք, խորհրդային գիւղի միակ վեհապետը գիւղի կուսբջիջի քարտուղարն է, որ յենուելով Չեկայի վարժկան մարդասպանների վրայ, գիւղը պահում է սարսափի մէջ: Սակայն սրանով չի վերջանում խորհրդային գիւղացու մեծագոյն դժբախտութիւնը:

Մտէք որ եւ է գիւղ աչնանը եւ ինչ կը տեսնէք, — «Պլանների կատարման եւ գերակատարման համար» կարմիր զինուորները պաշարել են անհատ գիւղացու բնակարանը — տո՛ւր հատուր:

— Չկայ, ո՞րտեղից տամ, պատասխանում է թշուառ գիւղացին:

— Ձանդ դուրս գայ, պիտի տաս — ասում է, «պլան»ների կատարման լիազօրը եւ մտնելով գիւղացու բնակարանը, յափշտակում է գիւղացու վերջին պանիրի կտորը կամ հացի փշրանքը: Ի զուր խեղճ մարդու զաւակները արտասուալից աղաչում են գիւղխորհրդի առաջ:

— Բա մենք ինչո՞վ ապրենք, ասում են մանուկները հեծկլտալով:

— Ինչո՞ւ չէք մտնում կոլխոզ, մտէք կոլխոզ, լաւ կ'ապրէք:

— Ախր կոլխոզում բերքը բաժանում են գործաքով (որքան աշխատես, այնքան պիտի ստանաս) եւ ոչ շնչով, իսկ ես տասը շունչ եմ եւ մէկ աշխատող, չէ՞ որ չեմ կարող ապրել

— Պետութիւնը կը բաւարարի, ասելով քշում է ոչխարը եւ հեռանում գիւղացու տնից՝ սուգի մէջ թողնելով ամբողջ ընտանիքը:

Զարմանալի չէ որ դժոխային այս պայմաններում գիւղացին լքելով իր ընտանիքը մեկնում է քաղաք, հակառակ բոլոր պետական արգելքներին: Եւ ի՞նչ էք կարծում. նա կարո՞ղ է գէթ չոր հաց գտնել քաղաքում. ոչ երբեք: Եւ նա հարկադրուած է լինում ուրիշ ուղիներ որոնել, սովից ազատուելու համար: Նրա աչքը ակամայից ընկնում է հարաւ: Ցուսահատ արհամարհելով լրտեսներին, Չեկայի սարսափը, Արաքսի ափերին թափառող շներին, սահմանապահ զինուորներին եւ հազար ու մի փորձանքները, նետում է իրեն Արաքսը, խեղդուելու կամ սովի ճիրաններից ազատուելու:

Հապա Սովխո՞զը: Տղերքս գրողը ունեցել է մեծագոյն դժբախտութիւնը աշխատելու Արազդայանի ոչխարաբուծական սովխոզում: Այս սովխոզի «դիրեկտոր»ը, ոմն Սամուէլն էր Սովխոզը իրենից ներկայացնում է հսկայական մի կալուածք, որովհետեւ չըջակայ գիւղերի հողը ամբողջովին յափշտակել է: Սովխոզը ունէր 30,000 ոչխար, 3 տրակտոր, 200 բանուոր եւ ծառայող: Ոչխարները ամբողջովին «կուլակ»ներից բռնի խլած են:

«Սօցմրցում»ի եւ «հարուածայնութեան» պատճառով բանուորները աբեւածագին գնում են աշխատելու եւ արեւամուտքին գալիս են գիշերելու:

— Ընկեր Սամուէլ, սոված ենք դիմում ես իրեն, երեկոյեան, երբ նա նստած էր իր գրասենեակում:

— Ի՞նչ անեմ, դեռ երէկ եկար եւ այսօր փող ես պահանջում, ապա ի՞նչ պէտս են ապրում Երեւանում բանուորները, որոնք չորս ամիս է աշխատավարձ չեն ստացել, պատասխանում է ընկ. Սամուէլը:

Ոչ մի պահանջ, ոչ մի խօսք ժամուայ մասին: Շատ կ'աշխատէք, շատ կը ստանաք, քիչ կ'աշխատէք, քիչ կը ստանաք:

— Ընկ. Սամուէլ, ես 500 խուրձ դամիչ (եղէգ) եմ քաղել, ինձ պէտք է 100 րուբլի վճարէք, ասում եմ:

— 300 խուրձը բրակ է (անպէտ), ես տեսայ քո խուրձերը, բաց ի դրանից խուրձը 15 կոպէկ արժէ եւ ոչ 20 կոպէկ:

— Ընկեր Սամուէլ, դուք 20 կոպէկ ասիք:

— Այո, բայց ընկեր Խանջեանը հրահանգ է ուղարկել այդ մասին:

— Այս հաշուով, ընկեր Սամուէլ, ես օրական 3 րուբլին էլ չեմ աշխատում, չնայած որ օրական 10 ժամից աւել եմ աշխատում, պատասխանում եմ:

— Ընկերներ, Խորհրդային Միութեան մէջ այժմ ժամ չկայ, ամէն տեղ գործաքային սիստեմ է, պատասխանում է ընկեր Սամուէլը:

Ճիշդ որ «գործաքային սիստեմ է», ի հարկէ սա բնաւ չի հակասում քաղաքատնտեսութեան «պրոֆէսորներ» Պետիկ Աղեանին եւ Ալօ Աղոյեանին, Հ. Ս. Խ. Հ. «Պետական Համալսարանի» (այժմ մանկավարժական լսարանի) ամբիոններից քաղաքատնտեսութեան դասին հայհոյելու Ֆորդին եւ բուրժուազիային, որ գործաքային սիստեմ են մտցնում իրենց գործարաններում: Գործաքային սիստեմը ոչ միայն շահագործում է բանուոր դասակարգին, այլ եւ հնարաւորութիւն չի տալիս նրան կազմակերպելու իր պայքարը բուրժուազիայի դէմ: Այսպէս էր քարոզում մեր քաղաքատնտեսութեան պրոֆէսորը Պետիկ Աղեանը:

— Իսկ պարոնայք Աղեանները ինչո՞ւ են հետեւում բանուորի «արիւն քամող» Ֆորդին:

Այս հարցին նրանք 1932 թիւ յունուարին պիտի պատասխանէին, բայց մինչեւ այժմ պապանձուել են:

Նիւթից չեղուեցինք, դառնանք Արազդայան: Այստեղ մասնաւորապէս եւ Խորհ. Միութեան մէջ ընդհանրապէս, բանուորների կացութիւնը, գիւղացու չափ տաժանելի չէ. որովհետեւ բանուորները ամէն ինչից զուրկ են: Մտէք Արազդայան, բայց հարեւանցի եւ մատերի արանքով մի նայէք, այլ ուշադիր հետեւեցէք ամէն ինչին:

Ահա բանուորի բնակարանը: Մի կեղտոտ, մրոտ սենեակ, որի յատակին ձգուած է մի սեւ քչա (թաղիք) եւ որ բանուորի թէ վերմակն է եւ թէ դօշակը. այդ ի հարկէ չի խանգարում որ Չեկայի ծառայողները մետաքս հագնեն եւ շրջագայեն փողոցները: Եւ նորից մտէք բանուորի ողորմելի բնակարանը, այնտեղ է նրա ստացած սեւ խմոր հացը, որ կուշտ ուտելու իրաւունքից զրկուած է: Ի հարկէ սա չի խանգարում որ նարկոմը, կոմունիստը եւ չէկիստը վայելեն, որքան կամենան, սպիտակ հացը:

Բանուորը եւ իր ընտանիքը շաքար կամ կտոր ստանալու համար պէտք է սպասեն ամիսներ ու տարիներ, այո՛, տարիներ: (Թող փորձեն ժխտել եւ կամ չափազանցութիւն համարեն այս մերկ իրականութիւնը, այն ժամանակ ես հազարաւոր փաստեր կը բերեմ պարոնայք ռամկավարներին), իսկ կոմունիստը, նարկոմը, չէկիստը եւ զինուորականը ամէն բան կարող են վաճառել այս ու այն կոոպերատիվը եւ իրենց «փակ բաշխիչներ»ը ստանալ:

Ես որ եւ է կուսակցութեան չեմ պատկանում: Իմ համոզմունքը բղխում է իմ փորձառութիւնից: Ես մեծ պատերազմից յետոյ ապրել եմ Խորհրդային Միութեան մէջ եւ ուրիշների պէս չեմ եղել ժամանակաւոր հիւր. բայց իմ խորին համոզմամբ Խորհրդային Միութեան մէջ գիւղացիական ոչինչ չկայ. չկայ եւ բանուորական կոչուած պետութիւն, այլ կայ մի բիրտ կազմակերպուած ուժ, որ թէեւ հոլովում է բանուոր դասակարգի անունը, բայց սարկացրել է հէնց այն դասակարգը որի անունը հոլովում է: Այլապէս ո՞ր բանուորն է յօժար հինգ տարի փոխառութիւն վճարելու Մոպրին, Պաշ — Աւիաքիմին, կոոպերատիվին, անաստուածութեան զանազան միութիւնների ռազմականացման եւ այլ բազմաթիւ խրտուիլակային կոոպերատիվ կազմակերպութեանց, ամսական վճարելով իր չնչին ռոճիկի գրեթէ 50 առ հարիւրը: Եւ բաց ի այդ իր մնացած գումարը վճարելով պետութեան, դարձեալ չի կարողանում ապրել:

Երեք ամիսը մէկ անգամ բանուորին տալիս են մէկ կտոր օճառ եւ 400 կրամ շաքար, որոնք ստանալու համար տասնեակ գրքոյկներ պիտի ունենայ եւ ժամերով էլ հերթի պիտի կանգնի: Ցաճախ կը հանդիպէք կոոպերատիվների առաջ հերթի կանգնածների մէջ վերմակով, քչայով փաթաթուած բանուորների: Սակայն փառք կըտար բանուորը Խ. Միութեան մէջ, եթէ սրանով վերջանար բոլորը: Հապա ո՞ւր մնաց նրա իրաւական վիճակը՝ ընտրել եւ ընտրուելու իրաւունքը: Միթէ նոյն «օյինբազութիւն»ը բոլշեւիկները չե՞ն խաղում բանուորների գլխին, ինչ որ խաղում են գիւղացու գլխին:

Անամօթաբար ընտրելով իրենց ուզածին եւ ժողովին ի ցոյց եւ ի ծաղր բոլորին, յայտարարում են — այս ընկերը ընտրուած է տեղական կուսբջիջի կողմից գործարանի դիրեկտոր, ո՞վ է դէմ: Վա՜յ նրան ով կը համարձակի ծպտուն հանելու:

Արազդայանի բանուորների կացութիւնը վերաբերում է բոլոր բանուորներին Խորհրդային Միութեան մէջ առաւել կամ նուազ չափով: Մի այստեղ լինելով Պարսկաստանին լի մօտիկ, բանուորներին այդ սաքաղց վիճակում չեն պ[illegible] քան սահմաններից հե[illegible] վայրերում ապրողները: Այդ էլ անում են նրա համար, որպէս զի բանուորները չփախչեն Պարսկաստան:

Այլ եւս զարմանալի չէ, որ բաց ի կոմունիստից, չեկիստից, կարմիր զինուորականից ամբողջ ազգաբնակչութիւնը իր մահու պէս ատի Ստալինի ռէժիմը:

Այլ եւս զարմանալի չէ, որ հակառակ բոլոր խստութիւններին, հաբ[illegible]վ թափուին Արաքսը, խեղ[illegible]նդակահարուելու, ողջ [illegible]նքը ընկնելու դնով:

[illegible]լ խորհրդային երկ[illegible]էալ. թէ ինչ տանջանք[illegible]քներ է կրում Հայ ժողո[illegible]կիտների ձեռքում:

Հ. Մ.

Ո՞Վ ՊԷՏՔ Է ԿԱՌԱՎԱՐԷ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՍՈԿՐԱՏԻ)

Աթէնքի մէջ, առենակալի (archonte) ընտրութիւնները կը մօտենային: Աթենացի փիլիսոփային աշակերտները հարց տուին իրենց ուսուցչին թէ՝ որու պէտք է քուէ տալ:

— Անոր, որ ատակ է կառավարելու, — պատասխանեց Սոկրատ:

Այն ատեն, աշակերտները փոխեցին իրենց հարցումը:

Ու ըսին.

— Ո՞վ ատակ է կառավարելու, որովհետեւ ով որ ատակ է՝ ան պէտք է կառավարէ:

Սոկրատ, իրեն յատուկ խօսակցական ձեւով, պատասխանեց՝

— Ձեմ գիտեր:

Աւելցուց, սակայն որ՝ եթէ հարցպատասխանի ձեւով մօտենան ու յանձին առնեն խօսակցիլ, խօսակցութեան յատուկ տրամաբանութեան ուժին շնորհիւ պիտի կարենան գտնել, հարցումին ճիշդ պատասխանը:

Ու, դառնալով իր աշակերտներէն մէկուն, ունեցաւ հետեւեալ խօսակցութիւնը.

— Եթէ կօշիկներդ պատռին՝ ո՞րու քով կ'երթաս զանոնք կարկտել տալու համար, ուսուցիչի՞ն, թէ՞ կօշկակարին:

— Կօշկակարին քով, Սոկրատ:

— Եթէ ուզես սորվիլ ու տղաքդ դաստիարակել, ո՞րու կը դիմես, կօշկակարի՞ն, թէ՞ ուսուցիչին:

— Անշուշտ՝ ուսուցիչին:

— Ինչո՞ւ այդպէս կը չարժիս՝ երկու պարագաներուն մէջ ալ:

— Որովհետեւ, կօշկակարը կարող է կօշիկը կարկտել, իսկ ուսուցիչը ի վիճակի է դաստիարակելու:

— Լաւ: Նաւ մը ունիս: Մարդիկ իրենց ապրանքները եւ, նոյնիսկ, իրենց կեանքերը կը վստահին քեզի՝ զանոնք անկէ փոխադրելու համար որեւէ կղզի մը: Քու նաւիդ ո՞վ պիտի նշանակես նաւապետ: Քու բարեկա՞մդ:

— Ոչ, Սոկրատ:

— Թշնամի՞դ:

— Նմանապէս ոչ:

— Բարձրահասա՞կ մէկը, թէ՞ կարճահասակ մէկը: Սեւաչուի՞ մը, թէ՞ կապտաչուի մը: Մարմնե՞ղ մէկը, թէ՞ նիհարակազմ անձ մը:

— Ոչ, Սոկրատ: Ոչ մէկը պիտի փնտռեմ, ոչ ալ միւսը:

— Ի՞նչ պիտի փնտռես, ուրեմն:

— Պիտի փնտռեմ մէկ բան, — Տէ՞ր է իր արուեստին, կը ճանչնա՞յ ծովուն քմայքները, գիտէ՞ թէ ո՞ւր ժայռեր կան եւ ո՞ւր նուազ խոր է ծովը: Կարո՞ղ է ուղղութիւն տալ նաւուն, եւ թէ՝ ինչպէ՞ս կը չարժի փոթորկի ատեն:

— Այդ պարագային, ո՞րու պէտք է վստահիս ղեկավարութիւնը մեծ նաւուն՝ Աթէնքի հանրապետութեան, որուն վրայ բեռցուցած են մեծաքանակ հարստութիւն, եւ հարիւր հազարաւոր մարդիկ իրենց կեանքը վստահած են անոր:

Աշակերտը ուսերը թօթուեց եւ լռեց: Սոկրատ շարունակեց:

— Առենակալին մօտ վաճառականներ պիտի գա՞ն՝ իրենց գործերու մասին խորհուրդ առնելու եւ անոր պաշտպանութիւնն ու արդարադատութիւնը ուզելու:

— Պիտի գան, Սոկրատ:

— Անոր քով պիտի գա՞ն հողագործներ՝ իրենց արհեստի մասին խորհուրդ առնելու, եւ անոր պաշտպանութիւնն ու արդարադատութիւնը խնդրելու համար:

— Այո, Սոկրատ:

— Զինուորականնե՞ր:

— Այո:

— Նաւազնե՞ր: Գիտուննե՞ր: Արուեստագէտնե՞ր: Երկրաչափնե՞ր: Մէկ խօսքով՝ քաղաքացիական կեանքի բոլոր ճիւղերէն մարդիկ պիտի դիմե՞ն իրեն:

— Այո, Սոկրատ, պիտի դիմեն:

— Ան պէ՞տք է որ կեանքի այդ բոլոր կողմերուն մասին գաղափար ունենայ: Որովհետեւ, հակառակ պարագային, ինչպէ՞ս պիտի կարենայ խորհուրդ տալ, ուղղութիւն ցուցնել, եւ իրաւունքը վճռել:

— Պէտք է, Սոկրատ: Բայց, ո՞ւր կարող ենք գտնել այդպիսի բազմակողմանի հմտութեամբ հանճար մը:

— Ձեմ գիտեր, — պատասխանեց Սոկրատ: Շարունակենք, սակայն, խօսակցութիւնը: Պիտի գտնենք:

Ու վերսկսաւ հարց տալ իր մէկ աշակերտին, որ արջառ ունէր:

— Դուն արջառ ունիս: Երբ քու ոչխարներուն հօտը դաշտ կ'ուղարկես արածելու համար, որո՞ւ կը վստահիս անոնց պաշտպանութիւնը եւ լաւ արածել տալու հոգը — կենդանիներէ մէկո՞ւն, թէ՞ մարդու մը:

— Մարդու մը, Սոկրատ:

— Երբ կովերդ կ'ուղարկես արածելու, որո՞ւ կը յանձնես զանոնք, — կովերէն մէկո՞ւն, թէ՞ մարդու մը:

— Մարդու մը, Սոկրատ:

— Բայց՝ ինչո՞ւ մարդու մը: Ինչո՞ւ անհրաժեշտ է որ կովերէն եւ ոչխարներէն շատ աւելի բարձր էակ մը իր ժամանակը կորսնցնէ, երբ կովերէն մէկը նշանակելով կովերուն վրայ, եւ ոչխարներէն մէկը՝ ոչխարներուն վրայ, թէ իրենք զիրենք կը պաշտպանեն եւ թէ իրենց ընկերները:

— ?:

— Գիտեմ, թէ ինչու չես պատասխաներ եւ ուս կը թօթուես: Այդպէս պիտի չընես՝ հետեւեալ պատճառաբանութեամբ: Եթէ կովերէն մէկը նշանակես՝ միւսներուն հսկելու համար, չարիքներ յառաջ պիտի գան: Քու ընտրեալդ պիտի յոխորտայ եւ անշուշտ, իր ընկերներուն պիտի նայի գերադասի մը նման, իսկ այս վերջինները պիտի ատեն զինքը: Երկրորդ, այդ կովին քով եղածներէն ոմանք [illegible] տի սկսին զայն գովաբանել եւ [illegible] պիտի ըսեն.

— Ինչ արտակարգ կով ես դուն: Աշխարհի մէջ նմանդ չկայ: Անշուշտ, ատոր համար է որ դուն մեզմէ աւելի իրաւունքներ ունիս. մանաւանդ [illegible] դիմացիններէն, որոնք ծուռ կը նայի[ն] քեզի:

Այդ ձեւով, անոնք զայն պիտի համոզեն թէ՝ ինք իրաւունք ունի ճարակելու ամէնէն լաւ խոտերը, որպէսզի իրենք՝ գովաբանողները եւս ճարակ[են] այդ լաւ խոտերէն, ու զայն պիտի գր[գռ]են միւս կովերուն դէմ՝ որպէսզի այդ կովին խելքին փչէ ու այդ աղմ[կա]րարգ մարդագետնին վրայ զիրենք փոխարինէ ուրիշ կովերով:

— Այսպէս կը մտածես, չէ՞:

— Այո, այսպէս, Սոկրատ:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը: Ընտրեալն ու իր մերձաւորները անխ[illegible]կանօրէն լաւ խոտ արածելէն պիտի պարարտանան եւ, գիրութենէն, իրենց ժամանակին մեծ մասը պիտի անցնեն պառկելով: Ընդհակառակը, մնացեալները, — ոմանք՝ նախանձէ, ոմանք՝ լերկ սարերու եւ քարքարոտներու վրայ թափառելէն բոլորովին պիտի ուժաթափին, մինչեւ որ, մը, պիտի ըմբոստանան եւ, չկա[րենալով] թենէ մղուած, իրենց կոտոշներ[ով] սպաննեն պարարտ եւ ծանրամարմին կովերը: Այդ պատահարէն վերջ, երկրորդ անգամ պիտի կրկնե՞ս նոյն բանը՝ կովերուն արածումը վստահելով կովերուն:

— Ոչ, Սոկրատ, նոյնիսկ առաջին անգամ այդպէս պիտի չչարժիմ:

— Իսկ ի՞նչ կ'ընէ մարդ-հօտաղը:

— Դուն ըսէ մեզի, Սոկրատ: Դուն գիտես:

— Նախ, ան պիտի չյոխորտայ, [illegible] ալ՝ թոյլ պիտի տայ որ կովերը [illegible] վարանեն զինքը, որովհետեւ ինք [illegible] պատկանիր կենդանիներու կայսր[illegible]թեան: Նոյնիսկ, ան իրեն համ[ար] սորինացուցիչ պիտի նկատէ իր[illegible]ցած էակներ արածելը, բայց պիտի[illegible]նէ այդ բանը՝ կամ ապրելու պահ[անջ]ին եւ կամ պարտականութենէն մ[ղ]ուած: Այսպէս թէ այնպէս, ան պի[տի] ջանայ որ իրեն վստահուած կենդա[նի]ները հաւասարապէս ճարակեն խոտերը ու բոլորը հաւասարա[պէս] սնանին, որպէսզի իր տէրը գոհա[նայ] եւ կամ՝ իր պարտականութիւնը [illegible] կատարած ըլլայ: Ան՝ արդարադա[տ] պիտի ըլլայ բոլորին հանդէպ, [քան]ի որ կովային շահեր չունի ինք:

— Կը հասկնանք, Սոկրատ, թէ [illegible] ըսել կ'ուզես, — գոչեցին աշակերտները միաբերան — բայց... Ո՞ւր կ[ա]րելի է գտնել այդպիսի գերմարդ, որ կառավարէ մարդիկը: Այսպիսի մարդ գոյութիւն ունի՞:

— Միթէ լսած չէ՞ք Աստուածներ[ու] մասին: Միթէ չէ՞ք գիտեր որ [illegible] մարդեր կան...

— Այո, միայն այդպիսիները պէտ[ք] է կառավարեն մարդիկը, անոնք, այն անոնք որ մարդկային շահեր չ[ու]նին...:

Թարգ. ՍՕՍԷԱՑ ՏՂԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին երեկոյթը

ԼԻՈՆ, 1 յունուար (Յառաջ)· — Կազմակերպիչ ու խրախուսիչ էր բնանեկան երեկոյթը, զոր կազմակերպած էր Հ. Յ. Դ. Լիոնի Շրջ. Կոմիտէն,

կանչ մը, չնորհալի երգչուհի Օր. Մոլ. Տէր Պետրոսեանի բերնով. —

Բարի լոյսի զանգն է զարկում,
Զրնկ զրնկալէն անուշ, անո՜ւշ…
Լոյսը բացուեց մեր աշխարհին,
Զրնկ զրնկալէն անուշ անո՜ւշ…

Ա՜հ, երբ կը տեսնէք մեր խակական արշալոյսը, բարի լոյսին ծագումը…:

նակցութեան «քայքայման» երազով կը զառանցեն: Թող աչք եւ ականջ փակեն, ծոմ պահեն ու սաղմոս երգեն — «Դաշնակցութիւնը կը քայքայուի կոր…»:

Եօթնուկէս կտոր «Արեւ»ներ, ցնծացէք, Դաշնակցութիւնը կը քայքայուի՜…

Գիւղական առածը կ'ըսէ· — Որ չի զարկեմ քո շա՛ն, գէ ու խեծնէ եշլիկիս կարկտա՞ն…

Միսաք — Միրզէ

ԾԻԾԱՂ

Դերասանուհին. — Պարոն տնօրէն, ամէնէն դժուար դերը ինծի վիճակեցաւ:

— Ի՞նչպէս, ամենադիւրին դերը տուի քեզի, քանի որ խօսելու բան մը չունիք:

— Ճիշդ այս պատճառով:

×

— Մայրիկ, մազերուդ մէջ ինչո՞ւ ճերմակներ կան:

— Անառակութիւն շատ կ'ընես, գիս կը նեղես եւ կը ճերմկնան:

— Ուրեմն դուն ինձմէ աւելի անառակ ըլլալու ես որ մեծ մայրիկին մազերը ճեփ-ճերմակ եղած են:

— Ես ամուսնոյն հետ երբեք վէճ չունիմ, երբ հարցի մը մէջ իրաւունք ունենամ, միշտ կը հաւանի:

— Բայց երբ ինք իրաւունք ունենա՞յ:

— Անիկա ցարդ պատահած չէ:

ՆՈՐ ՄԵՐԿԱՑՈՒՄՆԵՐ

ՏՕՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Մեր ընթերցողներուն համար անծանօթ մը չէ Տոքթ. Պարոնիկեանը, որ շահագործելով կարգ մը Գերմանացիներու բարեմտութիւնը, տարիներէ ի վեր գործեր կ'ընէ: Իր վերջին ծրագիրն է՝ «Խրիմեան Ճեմարան»ի մը ցնորքը, հայ եկեղեցականներու պատրաստութեան համար:

Անա ինչ յայտնութիւն մը՝ իր մասին:

«Dr. Lepsius Deutsche Orient Mission»

միններ ներկայացնել, որոնք դաւախարախական նպատակներու հետեւած են եթէ թէ, կանդ չառնելով միաժամանակ բազմաթիւ այլ վարկաբեկումներու առաջ: Արդեօք հարկ կա՞յ հայ բանիմաց շրջանակներուն յիշեցնելու որ Տոքթ. Լեփսիուս այն անձը եղած է սկիզբէն ի վեր, որ իր այլ երախտիքներուն հետ միասին ամենախիստ կերպով միայն արտայայտուած է բոլոր այն օտար առաքելութիւններու մասին, որոնք Հայութեան ծոցին մէջ

թեան շրջանին յաջողեցաւ ընել իր ուժերու ներածէն ալ աւելին: Պետութիւն կազմակերպեց ամէնէն առաջ:

յատանի մէջ եւ խորհրդային իշխանութիւնը իր կանակը ունէր Հիւսիսի մեծ օգնականը»:

Մենք համոզուած ենք որ Պարոնիկեան եւ իւրայինք, Աթէնքի Մալըմեան Սրբազանին ոչ — քննական վերաբերմունքին վրայ հիմնուած, վերայիշեալ ոտնձգութիւնները կ'ընեն: Սակայն քանի որ անգամ մը նման զաւեր հրապարակի վրայ գոյութիւն ունին, ուստի մենք թէ՛ գերման ժողովուրդին արժանապատուութեան եւ թէ մեր անմոռանալի հիմնադրին ան

ուան յիշատակին հանդէպ պարտաւոր ենք յայտնապէս ակնկալելու որ հայ վարիչ շրջանակները մեր տարակուսանքները փարատեն»:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԵՐԿՈՒՆ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՏԱՍՆԵՐԿՈՒՆ

Երեւանցիները երկինք-գետին իրար կ'անցընեն, ապացուցանելու համար թէ Դաշնակցական կառավարութեան օրով Հայաստանը աւերակ էր, անտուն եւ թշուառ, իսկ այսօր դրախտ է դարձեր, շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան:

Բանակ տուաւ անոր: Հիմնեց օրէնսդրութիւն: Տարաւ դիւանագիտական աշխատանք: Իրապէս եւ իրաւապէս ճանչցուց Հայաստանը ամբողջ աշխարհին: Ընդարձակեց սահմանները: Սարդարապատ, Մեհմէտ, Կարգաւորեց պետական ֆինանսները: Կերակրեց սոված գաղթականութիւնը եւ պատսպարեց զայն կրցածին չափ: Եւ այս բոլորը ըրաւ առանց խորհրդային Միութիւն մը ունենալու իրեն

Օր. ԶՈՒԱՐԹ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ
եւ
Պր. ՀՐԱՆԴ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
Նշանուած
1 Յունուար 1933 Պանելօ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԸՓԻՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Զպիտի ուզէր ոչ մէկուն, նոյն իսկ Ճորճին, ցոյց տալ այդ նախատինքը: Արդէն շատ դժուարութեամբ համոզուած էր փոխադրուիլ Լըփիք փողոցի այդ տունը: Այնտեղ էր հիմա, բայց թոյլ չպիտի տար որ խանգարէին իր առանձնութիւնը:

Ճորճ երբեք չմտաւ այդ սենեակէն ներս: Ամէն անգամ որ Լիան դուրս կ'ելլէր տունէն, կը կղպէր դուռը, ներսը կը ձգէր երեխան՝ Օրօրան ու միասին կը տանէր բանալին: Այս նախազգուշութիւնը ձեռք ա

Երբեմն, Լիանի բացակայութեան, երախան կը ծեծէր դուռը: Բայց տարօրինակ կերպով հանդարտ, հնազանդ ու ինքն իր գլխուն երախայ մըն էր ան: Մխ մինակ, կը նստէր սենեակին մէջ ու մարդ չէր գիտեր թէ ինչով կը զբաղէր. Ճորճ անոր ձայնը անգամ չէր լսեր իր աշխատանոցէն:

Ուրեմն այս ձեւով Լիան Սոնրէլ դարձաւ Ճորճի սիրուհին: Կ'ապրէին միեւնոյն տանը մէջ, կը ճաշէին միասին ու Լիան թոյլ չէր տար Փօրէլի

մէն մարդ կ'երթայ հոն. Փօրէլի կապելային մէջ բոլորը իրար կը ճանչնան: Ամէն գիշեր միեւնոյն մարդիկը, միեւնոյն աղջիկները:

թամ ուր որ կ'ուզեմ, պէտք է ընեմ ինչ որ կը փափաքիմ: Անիկա գիտեմ այն օրէն ի վեր երբ գետինն անցնելիք

Թարգմ. Փ. Մ.
(Շարունակելի)

մասնութիւն չահիլ նոր ընտրութեանց մէջ: Լուծուած խորհրդարանին մէջ իր կուսակցութիւնն ունէր 70 երեսփոխան, իսկ չամխաւորները՝ 54:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն թէ 34 համայնավարներ ձերբակալուեցան, երբ ժողով կը գումարէին: Մէկը երեսփոխան է:

Ռումանիոյ մէջ ալ, խմբական ձերբակալութիւններ կատարուեցան: Երկու օրուան մէջ 160 համայնավարներ բռնուեցան Պուքրէշի մէջ, իսկ 100 հոգի՝ գաւառի մէջ:

ՎՐԱՑԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՄԸ ՓԱԽԱԾ

Լեհ սահմանապահ զինուորները առջի օր ձերբակալեցին կին մը որ լեհական հողը մտած էր առանց անցագրի: Հարցաքննութեան ատեն, յայտարարեց թէ Տէրիշվիլի իշխանուհին է, վրացի: Իր պատմածին համաձայն, երեք ամիս ճամբորդած է Տոմսքէն մինչեւ սահմանագլուխ, գործարաններու մէջ աշխատելով կամ առանին գործեր կատարելով: Վերջերս իբրեւ խոհարարուհի ծառայած է սահմանամերձ Չեկայի գլխաւորին քով եւ յետոյ փախած:

Յ. **Հ.** **Դ.**

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ *8.30*ին պատանեկան Միութեան գրադարանին մէջ, *49*, րիւ Նասիոնալ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Բացակաները խիստ նկատողութեան պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ - ԺԻՒԼԻԷՆ — ՊՈՄՕՆԻ «Զաւարեան» խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը *6.30*ին սովորական հաւաքատեղին, Ջեկոյց *10*րդ Շրջ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆ - ՄԱՐԿՐԻԹԻ «Համազասպ» ենթակոմիտէի դասախօսական վիճաբանական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին իրենց սովորական հաւաքատեղին, կը դասախօսէ ընկեր *Ս. Միլտոնեան*: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆ «ընկեր կարօ» խումբի դասախօսական վիճաբանական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը *7.30*ին սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկեր X., Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «Խաժակ» խումբի դասախօսական ժողովը այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկեր *Պ. Հիւսեան*:

ԱՎԻՆԵՕՆ - ՍԷՆ - ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ «Անդրանիկ» խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *1.30*ին սովորական հաւաքատեղին, Ջեկոյց *10*րդ Շրջ. ժողովի, Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: կարեւոր Օրակարգ:

Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը *8.30*ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Հրապարակային բանախօսութիւն

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

75, rue Jean - Jaurès, Առնուվիլ - լէ - կոնէս

կը խօսի՝ *Պ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ*

Փարիզի Գրական Ակումբ *այս Շբ. իրիկուն, ժամը 9ին*, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: *Ջեկոյց* Պ. կարօ Սասունիէ, *«Շանթի նոր տրամը — Օշին-Պայլ»*: *Մուտքը ազատ է*:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, *Ա. Կ.— 140*:

Շաթօ տը վու, *Ա. Գ.— 70*:

Լա Շօ տը Ֆոն, *Գ. Ն.— 50 զուիցերիական ֆրանք*:

փարիզ, *(10), Ա. Շ.— 140*:

Սուլթանապատ, *Ս. Շահ.— 8 տոլար*:

Քրիւազ, Գ. Խ.— 35:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Ալփոռվիլ, *Քիրէչ.— 25 ֆրանք: Ստանք ղրկել Յունուար 1էն*:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէն Մարկրիթի (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. *Հրանդ Յարութիւնեան*ի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ այն բոլոր ազնիւ նուիրատուներուն եւ աշխատողներուն, որոնք իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ սատարեցին իր բարենպատակ վաճառքին յաջողութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ալֆորվիլի Սկաուտ Առաջնորդական Խորհուրդս, իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ տեղւոյս Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ յարգելի անդամներուն, որոնք Միութեանս սարքած պարգեւաբաշխութեան առթիւ նուիրեցին 100 ֆրանք:

Նոյնպէս մեր շնորհակալութիւնները կը յայտնենք «Բիւրակն» երգչախումբի, եւ իր ղեկավար Պ. Սաքօ Յակոբեանի, որ իրենց երգերով փայլ տուին մեր հանդէսին:

***

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ալֆորվիլի Սկաուտական պարգեւաբաշխութենէն հետեւեալ թիւերը՝

190, 152, 209, 288, 214, 233, 349, 335, 371, 329, 376, 416, 420, 418, 526, 684, 621, 683, 662, 721, 823, 960, 28, 29, 42, 45, 61, 68, 94:

շահած են հետեւեալ թիւ առարկաները՝

7, 18, 6, 19, 25, 27, 2, 12. 17, 24, 26, 10, 20, 23, 22, 3, 5, 14, 21, 13, 8, 9, 28, 29, 16, 15, 4, 1, 11:

Առարկաները ստանալու համար մինչեւ 31 Յունուար պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէին.— Torkom Aivazian, 2ter des Pivoines, Alfortville (Seine):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

6 Janvier 1933

ԶՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2080

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Իրարու ետեւէ հրատարակուած չորս վերլուծումներով, աչխատակից մը ներկայացուց Հայաստանի կեանքը՝ 1932ին, — ընդհանուր վիճակ, մշակոյթ, շինարարութիւն եւ նոր օրէնքներ:

Ամբողջ տարուան ընթացքին ալ, Հայաստանի կեանքը գաղտնիք չէ ունեցած ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն համար, թէ պարբերական յօդուածներով եւ թէ օրը օրին քաղուած լուրերով: (Կրկնե՞նք թէ յատուկ խմբագիր մը ունինք, խորհրդահայ թերթերը… հայերէնի թարգմանելու համար):

Այնպէս որ, իբրեւ վերջին տեսութիւն, մենք Հայաստանի մասին պիտի խօսինք այնքան որքան կապ ունի արտասահմանի հետ:

Այդ կապակցութեան գլխաւոր հանգոյցն է, անշուշտ, ներգաղթը:

Անմոռաց արուեցաւ 1931 մայիսին, «Թայմզ»ի մէկ հեռագրով: Յետոյ Փարիզ եկաւ Հայաստանի «վարչապետը», քաղաքացի Ս. Տէր Գաբրիէլեան, եւ հաստատելով տեղեկութիւնը, իր կարգին հաղորդեց շարք մը մանրամասնութիւններ:

Համաձայն եղած յայտարարութեանց, Երեւան պատրաստ էր «վաղն իսկ» ընդունելու 6000 հոգի: Փորձառութիւնները ձգձգուեցան, եւ առաջին կարաւանը ճամբայ ելաւ տարուան վերջերը, Յունաստանէն: (Փոքր մաս մըն ալ՝ հաւաքուած Սուրիոյ եւ Կիպրոսի որբանոցներէն):

Նոյն ձգձգումներով ճամբայ հանուեցաւ յաջորդ կարաւանները: Այնպէս որ, չորրորդ կարաւանը մեկնեցաւ 1932 յուլիսի սկիզբը, Սելանիկէն:

Այս չորս կարաւաններով փոխադրուած եղան 6500 տարագիրներ (Բարեգործականի զեկոյցով՝ ճիշդ 6242 հոգի):

Այնուհետեւ ընդհատուեցաւ փոխադրութիւնը:

Տակաւին հազարաւորներ կը սպասէին Նոր Յունաստանի մէջ: Հարիւրաւորներ ոչ միայն արձանագրուած, այլ եւ Սելանիկ թափած էին: Տրամայի մէջ, որուն համրանքը 1200ի կը հասնի, նոյնքան մարդ արձանագրուած էր շրջաններով: (Դ. կարաւանով փոխադրուեցան միայն 213 հոգի): Քոմոթինի (Կիւմիւլճինա) արձանագրուած էին 40 — 50 ընտանիք: Քասանթիի մէջ՝ 450 (գաղութին գրեթէ կէսը):

Շուտով ջուրը ինկան հինգերորդ կարաւանի մը յոյսերը: (Յունաստանէն):

Աչնան, Պ. Շահվերդեան Պուլկարիա անցնելով, ութ քաղաքներէ կազմեց այդ գաղութի առաջին ցանկը, 228 ընտանիք կամ 926 հոգի: Ի՞նսունըվեց հոգի՝ Ֆրանսայէն, քանի մը հարիւր ալ՝ հին եւ նոր Յունաստանէն, համագումար 1500 հոգի այսօր — վաղը մեկնած պիտի ըլլային Պիրէօն — Սելանիկ — Պուրկազի ճամբով:

Ուրեմն, մօտ 8000 հոգի փոխադրուած կ'ըլլայ մէկուկէս տարուան ընթացքին, խռնուած տասը հազարին վրայ:

Պիտի շարունակուի՞ մնացեալին փոխադրութիւնը:

Ուրիշ խօսքով, ներգաղթը այլ եւս հիմնական խնդի՞ր է Երեւանի համար, թէ «պատահմունք»:

Դժուար է բացորոշ պատասխան տալ այս հարցումին:

Երեւանցիները կ'ըսեն թէ պատրաստ են մինչեւ երեսուն հազար գաղթական առնելու յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, բայց բնակարան չունին: Եւ կը սպասեն արտասահմանի աջակցութեան:

Ուրեմն, ներգաղթին շարունակութիւնը կախում ունի գաղութներու դրամական օժանդակութենէն:

Բարեգործականն ալ, որ այս ձեռնարկին գլուխը կանգնած է, կոչեր կը տեղացնէ, դրամ ճարելու համար:

Որքան գիտենք, Բարեգործականը Յունաստանի առաջին չորս կարաւաններուն համար վճարած է 1500 անգլ. ոսկի, (շոգենաւը ձրի տրամադրուած ըլլալով):

Զեկոյց մը կը հաղորդէր թէ տասը հազարի մնացորդին ծախքը կ'իյնայ Բարեգործականին վրայ, օտար, մասնաւորապէս անգլիական ընկերութիւնները կրճատած կամ գլացած ըլլալով իրենց նիւթական աջակցութիւնը:

Արդ, ի՞նչպէս պիտի ճարուի դրամը: Պիտի ճարուի՞:

Վրդովիչ հարցական մը՝ այս ալ:

Այնպէս ինչպէս կազմակերպուած է ներգաղթի գործողութիւնը, դժուա՛ր թէ կարելի ըլլայ վարդագոյն յոյսեր տածել:

Անցեալ տարի՝ չքեղաշուք յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, միշտ հաւրնաիր անուններով: Արդի՞ւնքը. — «Պետական գաղտնիք»:

Ձայները մարած ըլլալով, տարուան վերջերը ուրիշ յանձնաժողով մը մէջտեղ եկաւ: Միշտ միեւնոյն տարրերով: Եւ հովանաւորութեամբ չարաբաստիկ ծաղրանկարի մը, — Հօկին:

Արդիւնքը նորէն անծանօթ կը մնայ մեզի:

Երեւի կարծողներ կան թէ Հօկին Երեւանի վարչութեան նախագահը Փարիզ եկած ըլլալով, թղթապանակները լայն – լայն պիտի բացուին: Երանի՜ թէ:

Մեր կարծիքով, եթէ ամբողջ Երեւանի կառավարութիւնն ալ Փարիզ փոխադրուի, արդիւնքը պիտի ըլլայ քանի մը հարիւր հազարի թշուառութիւն մը, եւ տասը գինարբուք:

Որովհետեւ, Երեւան, Բարեգործական թէ Հօկ չկրցան, չուզեցին ըմբռնել կարգ մը տարրական ճշմարտութիւններ, որոնց մասին խօսած ենք լայնօրէն, եւ միշտ ալ առիթ պիտի ունենանք խօսելու:

Տարուան վերջերը (նոյ. 12), Երեւան «կայծակի արագութեամբ» կատարել տուաւ նոր կաթողիկոսին ընտրութիւնը, որ կը ձգձգուէր երկու տարիէ ի վեր: (Գէորգ Ե. մեռաւ 1930 մայիսին):

Բարեացակամութի՞ւն թէ քաղաքականութիւն:

Ամէն պարագայի մէջ, նոր հով մը, որ անշուշտ կապ ունի ներգաղթին հետ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի առաջին էջին վրայ, «անհատական» ազդերու բաժնին մէջ, ցուցամատի մը լայնքով ու նանհիտոտիկ գիրերով, տեղ բռնած էր հետեւեալ յայտարարութիւնը, նիշդ ինը տող.

— *« Հպարտ եմ որ Հայեր ունեցայ « իմ հրամանատարութեանս տակ », յայտարարեց Պաղեստինի ընդհ. հրամանատարը:*

Ո եւ է ողջամիտ Անգլիացի Սուրիոյ հայ գաղթակայանները այցելելէ ետք, ամօթ պիտի զգայ ու գայրանայ, երբ տեսնէ թէ ինչպէս վարձատրուած է հայ ժողովուրդին հաւատարմութիւնը: Հալէպի հայ եպիսկոպոսը հետեւեալ բառերը արտասանեց մեկնած օրս. — «Հաւատք ունիմ անգլիացի ժողովուրդին արդարութեան վրայ, հրամանատար Քօրպին»: Այո՛, պէտք է վճարել Ամերիկային, իսկ Հայաստա՞նը…»:

×

Մտէէս անգամ չպիտի անցնէր հայկական լուր փնտռել «Թէլէկրաֆ»ի այդ էջին վրայ, որ ամբողջովին յատկացուած է ծանուցումներու:

Տասներկու տարեկան հայ մանչուկ մը խելք բրեր ու հայրիկին հետ ինծի դրկեր էր այդ ազդը, իր բարեւին կցելով խիստ յանդիմանութիւն մը «որ ՅԱՌԱՋի թղթակիցը ըլլալով հանդերձ, չեմ տեսեր զայն» …

Ուրեմն, հրամանատար Քօրպին խղճահարութիւն զգացեր է մետասաներորդ ժամուն, եւ քառասուներիեից շիլին գին վճարելով, ուզած է իր համակրութիւնը յայտնել հայ ժողովուրդին:

Վա՞րձք թէ տուգանք:

Անշուշտ վերջինը. որովհետեւ անգլերէն թերթերը ձրի կը հրատարակեն խմբագրութեանց ուղղուած նամակները:

Կը թուի թէ «Թէլէկրաֆ»ի խմբագրութիւնը անախորժ գտեր է նիւթը եւ պատասխաներ է Քօրպինին.

— « Պարապ խօսքեր չենք ուզեր մեր թերթին մէջ. բայց քանի որ այդչափ *մէրաք* ունիս հայ անունը յիշելու, վճարէ՛ տողին հինգ շիլին ու քեզ կը տանինք առաջին էջը. առկէ մեծ պատիւ չենք կրնար ընել քեզի կամ քու հայ բարեկամներուդ»:

Կրնային տողին հինգ ոսկի ուզել: Ու այս ընթացքով պիտի ուզեն ալ, եթէ միայն Մուսթաֆա Քէմալ այդ տեսակ առաջարկ մը ընէ անգլիական մամուլին:

Մի՛ մեղադրէք. մարդիկը կը սարսափին *հայ* անունէն:

Աւելի լաւ սակայն: Թող սարսափին, բայց թող չգթան մեր վրայ: Թերեւս ատիկա պատճառ մը ըլլայ որ սթափին թէ ի՞նչ ենք, ո՞ւր ենք եւ ի՞նչ պիտի ընենք:

ԺԻՐԱՅՐ

ՆՈՐԷՆ ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ

Մակեդոնացի Միխայլով, որ անցեալ շաբթու սպաննած էր «Մակեդոնիա» թերթին խմբագիրը, էվթիմով եւ կը դարմանուէր Սօֆիայի մէկ հիւանդանոցին մէջ, յունուար 4ին ըսպաննուեցաւ մակեդոնացի հիւանդապահուհիի մը կողմէ, ատրճանակի երեք գնդակներով: Հիւանդապահուհին յայտարարեց թէ Մակեդոնական Ներքին Կազմակերպութենէն հրաման ըստացած էր այս սպանութիւնը կատարելու եւ թէ ատրճանակը իրեն յանձնած էր անծանօթ մը:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Բարեգործականի Պիրէօսի եւ Աթէնքի բժիշկներուն տուած տեղեկագրին վրայ, Բարեգործականի կեդրոնը հրահանգած է յունուար մէկէն փակուած յայտարարել Աթէնքի եւ Լիփազմայի դարմանատուները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թրխաքարոյ զուարձալիք

«ԿԱՐԳ ՄԸ ՔԻՒՐՏԵՐ ԵՒ ՀԱՅԵՐ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ ԺՈՂՈՎ ԳՈՒՄԱՐԵՐ ԵՆ ԷԼ ՃԷԶԻՐԷՆ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ ԲԱԺՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

«Վագըթ», (դեկտ. 30), արտատպած է Մարաշի *Խալք Սէսի* (Ժողովուրդի Ձայնը) անուն թերթին մէջ հրատարակուած հետեւեալ տեղեկութիւնները որոնք խիստ զարմանալի երեւցան մեզ, կ'ըսէ.

— Անցեալ ամսու ընթացքին Գամըշլը բնակող Գատտուր պէյ, Հասիչէ բնակող Հաճօ աղա, Դամասկոս բնակող Ճէմիլ փաշազադէներէ քանի մը անձեր, կարգ մը Ասորիներ եւ Հայեր, Դամասկոսի մէջ հաւաքուելով, ձեռնարկներ կատարած են՝ Պէտէրխանիներու ալ մասնակցութեամբ Էլճէզիրէի մէջ կառավարութիւն մը հաստատելու եւ Սուրիոյ կառավարութենէն զատուելու համար: Դամասկոսի կառավարութիւնը տեղեկանալով այս հաւաքոյթին, ֆրանսական քոմիսէրին տեղեկութիւն հաղորդած, Պէտէրխանիները եւ Ճէմիլ փաշազադէ Էքրէմը ոստիկանական հսկողութեան տակ առած եւ միւսներն ալ իրենց եկած տեղերը վերադարձնել տուած է: Ասոնցմէ մէկը՝ որուն անունը պէտք չենք զգար յայտնելու, ճամբան իրեն հանդիպող հին ծանօթի մը երկար բարակ գանգատած է իր կացութեան մասին եւ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է անոր, առանց այդ մասին իրեն հարցում մը ուղղուած ըլլալու.

— « Այս պէյերը ո՛չ միայն կառավարութիւն չեն կրնար հիմնել, այլ՝ եթէ առիթ գտնեն, իրար կ'ուտեն: Ո՛չ մէկը միւսը կը քաշէ: Հաճօ աղա Պէտէրխանիներու դէմ յարձակած է: Արդէն Ճէմիլ փաշազադէներն ալ անոնց հակառակ էին, դրամական կարեւոր զեղծում մը գործած ըլլալուն համար: Պէտէրխանիները ծուռ կը նային Հաճոյի ունեցած ազդեցութեան, հակառակ անոր որ անկէ դրամ կը քաշեն: Չեն ուզեր որ Հաճօ Էլճէզիրէի շրջանի Միութեան նախագահը ըլլայ: Այս Միութեան անունով հաւաքուած դրամներու հաշւին պատճառով անհամաձայնութիւններ ծագած են իրենց միջեւ:

Պէտէրխանիները այն կասկածը ունին թէ Հաճօ աղան եւ Ճէմիլ փաշազադէներէն մէկը Թուրքիոյ կուսակից են: Եւ կը կարծեն որ Հաճօ աղա ասկէ առաջ Թուրքիա մտնող հրոսախումբերու մասին տեղեկութիւններ հաղորդած է Թուրք կառավարութեան: Հաճօ աղա սուտլիկ վեհանձն եւ մաքուր մարդ մըն է: Անոնց պէս ստախօս եւ խարդախ չէ: Վերջին ժամանակները, Ֆրանսացիներու տուած դրամներն իսկ մերժած է ընդունիլ: Հաճօ եւ Ճէմիլ փաշազադէները կ'այպանեն Պէտէրխանիներու Հայոց հետ գործակցութիւնը: Իրաւամբ այս խնդիրը Քիւրտերու դէմ լարուած ծուղակ մըն է: Ես ամէն բան հասկցայ: Ամէնուն նպատակն ալ ժողովուրդէն դրամ քաշել է միայն»:

«ԱԹԼԱՆԹԻՔ»Ը ՎԱՌԵՑԱՒ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԻ ՄԷՋ

ՃԱՄԲՈՐԴ ՉՈՒՆԷՐ, ՆԱՒԱՍՏԵՐԷՆ ՄԻԱՅՆ 18 ՀՈԳԻ ԿՈՐՍՈՒԵՑԱՆ

Ֆրանսայի առեւտրական տորմիղը կորսնցուց փառաւոր նաւ մը եւս, «Աթլանթիք», որ վառեցաւ Մանշի մէջ, Շէրպուրէն 70 մղոն դէպի արեւմուտք:

Նաւը Հավր կ'երթար առանց ճամբորդի, նորոգուելու համար: Հրդեհը ծագեցաւ երկու տեղէ միեւնոյն ատեն, — պարապ խցիկի մը եւ անթելի կայանին մէջ եւ արագօրէն ծաւալեցաւ: Կը կարծուի թէ ելեկտրական հոսանքի խանգարումն է պատճառը: Նաւուն մէջ կը գտնուէին 240 նաւազներ, որոնք փրկուեցան ազատարար նաւերու միջոցաւ, բացի 18էն: Նաւապետը կը յայտարարէ թէ չորեքշաբթի առտու ժամը 3.30ին գիշերապահը ահազանգ հնչեցուց: Թանձր ծուխ մը կը բարձրանար առաջին կարգի խցիկէ մը եւ տեղեկատու գրասենեակէն: «Հրամայեցի որ ամէն մարդ իր դիրքը գրաւէ: Երկրորդ նաւապետը վայրկեանապէս չարժման մէջ դրաւ հրշէջ գործիքները որոնցմով առատօրէն օժտուած է նաւը: Խուճապ չծագեցաւ, որովհետեւ միայն 229 հոգի էինք: Անթելի պաշտօնեան իր խցիկը խոյացաւ, օգնութեան կոչ մը ուղղելու համար: Բայց խցիկը մուխով լեցուած էր եւ պաշտօնեան հեղձամահ պիտի ըլլար: Հարկ եղաւ դուրս հանել: Քանի մը վայրկեան յետոյ ամբողջ խցիկը բոցերու մէջ էր: Ամբողջ մէկուկէս ժամ ամէն միջոց փորձեցինք: Հրդեհը սահմանափակուած կ'երեւար երբ, ժամը 4.30ին, մուխի ահագին ամպ մը չլատեց ազատարարները եւ հրդեհը ահռելի համեմատութիւններ առաւ: Մեր բոլոր ճիգերը անօգուտ էին: Բոցերը բռնած էին նաւուն ամբողջ կեդրոնը. այնպէս որ աջեւի նաւազները անջատուեցան ետեւի նաւազներէն: Ժամը 6ին հրամայեցի լքել նաւը: Գործողութիւնը գիւրութեամբ վերջացաւ: Բայց, մակոյկի մը պարանները յանկարծ կրակ առին եւ մակոյկը ծով ինկաւ: Քանի չափ նաւազներ մէջտեղ չկան»:

⁂ *«Աթլանթիք» ունէր 227 մեդր երկարութիւն, 30 մեդր լայնութիւն, 40 հազար թօն տարողութիւն, 60,000 ձիու ուժ եւ 23 հանգոյց արագութիւն: Շինուած էր 1931 ապրիլին իսկ սկսաւ բանիլ նոյն տարուան սեպտեմբերին: Նաւազներուն թիւն էր 650: Կրնար առնել մինչեւ 1200 ճամբորդ:*

⁂ *Առաջին աղէտը չէ այս՝ Ֆրանսայի առեւտրական տորմիղին համար: 1928 դեկտ. 31ին Մարսէյլի առջեւ վառեցաւ «Փոլ Լօքա» նաւը: 1929 օգոստ. 18ին՝ անդրատլանտեան «Փառի» շոգենաւը կրակ առաւ Հավրի առջեւ եւ ամբողջ կեդրոնական մասը վառեցաւ: 1930 մայիս 21ին «Ասիա» շոգենաւը վառեցաւ Կարմիր ծովուն մէջ եւ բազմաթիւ խալամ ուղեւորներ, որոնք Մէքքէ կ'երթային, մեռան բոցերուն մէջ: Նոյն տարուան հոկտեմբերին բանկեցաւ «Լամառթին» շոգենաւը, որ Մարսէյլէն ճամբայ ելած էր դէպի Արեւելք: Վերջապէս 1932 մայիս 16ին, Ատէնի ծոցին առջեւ կրակ առնելով ընկղմեցաւ «Ժորժ Ֆիլիփար» շոգենաւը: 53 հոգի մեռան բոցերուն մէջ կամ ծովամոյն:*

⁂ *«Աթլանթիք»ի կորուստը պիտի վնասէ նաեւ Անգլիոյ ապահովագրական ընկերութեանց, որոնք 85 միլիոն Ֆրանքի ապահովագրութիւն ունին:*

Ներքին փոխառութիւն Թուրքիոյ մէջ

«Խալք»ի խորհրդարանական խմբակցութիւնը առջի օր ժողով մը գումարեց, ուր Ըսմէթ փաշա յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ներքին փոխառութիւն մը պիտի կնքէ, լրացնելու համար այն երկաթուղին որ Արղնիի պղինձի հանքերը կը տանի: Փոխառութեան պայմանները չեն ճշդուած տակաւին. բայց գումարը պիտի ըլլայ 12 միլիոն ոսկի, հրապարակ պիտի հանուի երկու անգամէն եւ տոկոս պիտի նշանակուի հարիւրին 5: Խօսելով Սըվազ – Էրզրում գծին վրայ, վարչապետը յայտարարեց թէ բանակցութիւնները կը շարունակուին ձեռնարկուներուն հետ:

Ձիւն - ձմեռ Ատրպատականի մէջ

ԹԱՒՐԻԶ, 24 դեկտ. (*ՅԱՌԱՋ*). — Մօտ 10 օր է ինչ Թաւրիզում եւ ամբողջ Ատրպատականում չտեսնուած ձիւն ու սառնամանիք է: Մի քանի օր ցուրտը ցերեկը 19օի, գիշերը 28օի է բարձրացել: Այս աստիճանի ցուրտը Թաւրիզի համար արտասովոր է:

Առհասարակ, պէտք է ասել, որ Պարսկաստանը, մանաւանդ Թաւրիզը իր մօտակայ շրջաններով վայելում է արեւոտ օրեր: Չափազանցութիւն չպիտի համարել, եթէ ասելու լինենք, որ Թաւրիզում տարուայ 300 օրը արեւ է, իսկ ձմեռը դիւրեկան եւ մեղմ կը լինի: Բայց ահա երկու տարի է կլիման այս շրջանում բոլորովին փոխուել է. նախ՝ առատ ձիւն է գալիս եւ երկրորդ՝ ուժեղ սառնամանիք է թափում եւ մեծ վնասներ պատճառում, թէ շուկայի վրայ ազդելով եւ թէ մարդկային զոհեր խլելով:

Ձիւնի ու սառնամանիքի պատճառով, որոշ շրջաններ կտրուած են Թաւրիզից. իսկ դրա հետեւանքով էլ առեւտուրը կանգ է առել: Միեւնոյն ատեն որոշ անհրաժեշտ մթերքների արժէքներ բարձրացել են: Ղարադաղի մի շարք գիւղեր մեծ վնասներ են կըրել: Այսպէս, լեռնային մասերի առեւտրականները, միշտ իրենց ապրանքը ձմեռը իջեցնում են Արաքսի ափը. սակայն այս տարի այնպիսի ցուրտ ու ձիւն է եղել, որ շատ մարդոց ոչխարները հարիւրներով կոտորուել են. իսկ ովքեր էլ կարողացել են վաղօրօք միջոցներ ձեռք առնել եւ ապրանքը ազատելով գիւղեր բարձրացնել, նրանք էլ գետնափոր (կիօլներ) տների մէջ են մնացել, որովհետեւ գիշերները այնպիսի ձիւն ու սառնամանիք է եղել, որ ամբողջովին «կիօլ»ները ծածկուել են ձիւնով. կոտորելով թէ ոչխարները եւ թէ հովիւները:

Ղարադաղի որոշ շրջաններ կտրուած են իրարից: Արտաբիլից Թաւրիզ եկող կարաւանից Սային լեռան բարձունքներում մօտ 11 հոգի ցրտից սառել են, իսկ տասնեակներով ուղտեր, ձիեր ու ջորիներ փճացել են:

Թաւրիզ — Թէհրան գիծը մօտ 10 օր է փակուած էր. երէկ միայն բացուեց եւ 5 փոստ միանգամից ստացուեց: Ըստ լուրերի այդ գծի վրայ էլ մարդկային զոհեր են եղել: Ջուլֆայի թղթաբերը նոյնպէս ուշացել էր եամի ձիւնի պատճառով, այսօր միայն ըստացուեց:

Եթէ սառնամանիքը այս ձեւով շարունակուելու լինի, մեծ վնասներ կը պատճառէ Ատրպատականի շուկային:

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ինտիանապոլիսի (Մ. Նահանգներ) համալսարանը յունուար 27ին պիտի բանայ ամուսնական գիտութեան դասընթացք մը, որուն նպատակն է դիւրացնել ամուսնական կեանքը եւ նուազեցնել ամուսնալուծումները: Դասընթացքը պիտի վարէ նշանաւոր փաստաբան մը եւ պիտի արժէ մարդ գըլուխ հինգ տոլար, իսկ այր եւ կին՝ 7.50 տոլար:

ԴԷՊԻ ԴՐԱՄԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց վերցնել կարգ մը սեղմումներ՝ օտար դրամներու եւ փոխանակութեանց մասին եւ Մոսկուան դարձնել համաշխարհային սեղանաւորական կեդրոն մը:

Ելմտական գործավարը յայտարարութեամբ մը կը հրաւիրէ օտարականները՝ իրենց դրամը փոխադրել պետական դրամատունը, ուր ամէն դիւրութիւն պիտի տրուի: Պետական դրամատունը հարիւրին 7 տոկոս կը խոստանայ:

« ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ »

Գրական Ակումբը վաղը, շաբաթ, քննութեան պիտի ենթարկէ Լ. Շանթի վերջին գործը, «Օշին Պայլ», կիլիկեան իշխանութեան օրերէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ԿԻՐԱԿԻ, ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ՏՊԱՐԱՆԸ ՓԱԿ ԸԼԼԱԼՈՎ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Քոնսթանցայէն, Պազարճըքէն եւ միւս քաղաքներէն յետոյ, մենք ալ տօնեցինք տօնը այն կուսակցութեան որ ահա 42 տարիներ անընդհատ իր բոլոր ունեցածը ի սպաս դրաւ հայ ժողովուրդի արդար դատին իրագործման:

Տօնեցի՛նք եւ արժանի շուքով: Այո՛, մենք Պուքրէշցիներս քիչ մը ուշացանք, բայց սպասեցինք որ «Րաֆֆի» սրահի շինութիւնը աւարտէր, որովհետեւ կ'ուզէինք այս անգամ սեփական յարկի տակ տօնել:

Երկուշաբթի, 26 դեկտ. ցերեկէն յետոյ, այլ եւս սովորական դարձած խուռն բազմութիւն մը եկաւ լեցուց «Րաֆֆի»ի սրահը: Բեմին վրայ երրորդութեան նկարը — շրջապատուած հայկական եռագոյնով: Օրուան տօնին առթիւ հրապարակ ելած էր «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը» թերթը, որ ձեռքէ ձեռք խլուեցաւ ու քանի մը վայրկեանի մէջ սպառեցաւ: Քառասուն երիտասարդ Դաշնակցականներ զինանշանները իրենց կուրծքերուն փակցուցած ու մէկ մէկ սեւ փողկապ կապած՝ կը հսկեն կարգապահութեան:

«Մշակ Բանուոր»ով կը բացուի հանդէսը: Յուզիչ է վայրկեանը ու հասարակութիւնը կ'ունկնդրէ յոտնկայս: Ահա շարքը այն հերոսներուն, յայտնի ու անյայտ, որոնք ուրուականներու պէս կ'անցնին ունկնդիրներուն աչքերուն առջեւէն: Ահա Հրայրը, Պետօն, Բարգէնը, Անդրանիկը, Քեռին... Բոլորն ալ ինկան ու չտեսան իրենց փայփայած երազներու իրականացումը...

Կ'երգեն տղաքը ոգեւորուած ու վերացած... իրենց աչքերը յառած Քրիստափորին, մեծ վարպետին.

— «Յարատեւ կռուէ, յաճախ եւ երկար ժամանակ գուցէ անյաջող, չնայած երբեմն նոյն իսկ իր լայն ծաւալին, ահա թէ ուր է մեր փրկութեան բանալին»:

Կը սկսի հանդէսի գեղարուեստական բաժինը: Արտասանութիւններ, մեներգներ: Օր. Սօնա Չէրչեան զրաւիչ է իր արտասանող: Ծափերու տարափին տակ կը ստիպուի կրկնել իր արտասանութիւնները:

Համակրական ընդհանուր եւ բուռն ցոյցերու մէջ բեմ կը հրաւիրուի ընկ. Սարգիս Արարատեան, օրուան բանախօսը, որուն արտասանած ճառը քիչ վարը կ'ամփոփեմ:

Մէջ ընդ մէջ տեղի կ'ունենան գեղարուեստական քանի մը ինքնատիպ արտայայտութիւններ ու հանդէսը կը վերջանայ ուշ ատեն:

Պաշտօնական հանդէսէն յետոյ, ընկերներու եւ համակիրներու շրջանակին մէջ տեղի կ'ունենայ թէյասեղան մը որ ոգեւորիչ մթնոլորտի մը մէջ եւ կը տեւէ մինչեւ ուշ գիշեր:

Ահա ընկ. Ս. Արարատեանի արտասանած շահեկան ճառին ամփոփումը. —

Սիրելի հայրենակիցնե՛ր,

Եօթներորդ տարին է որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովի որոշումով, հոկտեմբերի առաջին շաբաթը կուսակցութեան տօն հռչակուած է, կամ աւելի ճիշդ անոր անցեալի գործունէութեան վերագնահատման, առօրեայ խնդիրներու քննութեան ու ապագայ գործունէութեան ճշդումի Օրն է:

1914ի քաղաքական ու ռազմական աննախընթաց փոթորիկէն յետոյ, պահ մը կը թուէր թէ խաղաղութեան, շինարարութեան ու ազգերու ազատագրման նոր դարաշրջան մը կը սկսի, բան մը որ յատկապէս մեր ազգային ու քաղաքական հորիզոնին վրայ տարբեր ձեւ ու գոյն ստացաւ, անլուծելի թողլով հայ ժողովուրդի իղձերն ու բաղձանքները հարազատօրէն բանաձեւող Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի հիմնական նպատակը:

Այսօր, երբ բովանդակ մարդկութիւնը ծանր օրեր կ'ապրի, Մերձաւոր Արեւելքի եւ մեր հայրենիքի շուրջը կատարուող դէպքերը մեզի կուգան ըսելու թէ դժբախտաբար կանգնած ենք նոր ու աւելի վիթխարի փոթորիկի մը առջեւ:

Քաղաքական այս ծանր վիճակը լուրջ մտահոգութիւն պիտի պատճառէ բոլոր հայ հոսանքներուն, խմբակներուն եւ անհատներուն որոնց վրայ դրուած է մեր ժողովուրդի ճակատագիրը այսօրուան ծանր վիճակէն հանելու եւ համապատասխան հունի մէջ դնելու պարտականութիւնը:

Ուստի Հ. Յ. Դաշնակցութեան այս հանդիսաւոր հաւաքոյթի օրուան առթիւ, անգամ մը եւս պարտք կը զգանք հրաւիրելու ժողովուրդը ու անոր ճակատագիրը վարող քաղաքական բոլոր հոսանքները զգաստութեան ու լրջութեան:

Մօտաւոր անցեալի դառն փորձերէն յետոյ, պարտաւոր ենք տեսնել մեր իրականութիւնը այնպէս ինչպէս որ է եւ հրապարակ բերել մեր քաղաքական հասունութեան ապացոյցը: Այսպէս մօտենալով մեր հանրային կեանքը յուզող խնդիրներուն, դժուար չէ տեսնել քաղաքական մտայնութեանց այն տարբերութիւնը որ գոյութիւն ունի մեր հանրային կեանքին մէջ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Ոչինչ փոխուած է հայրենիքի հանդէպ մեր ունեցած ըմբռնումի եւ պաշտամունքի մէջ:

Հայ ժողովուրդը այդ երկրի մէկ փոքրիկ մասին վրայ միայն ամփոփուած ու ենթակայ անհարազատ վարչաձեւի մը, շինարար ու ստեղծագործող աշխատանքի է նուիրուած, իսկ միւս մասը կտրուած՝ իր Հայրենիքէն, տարագիր ու գաղթական կը թափառի երկրէ երկիր, գաղութէ գաղութ:

Այսօր եւս ինչպէս երէկ, կը գտնենք այս կացութիւնը գերազանցօրէն աննորմալ ու կը պայքարինք, ուրիշներն ալ մեզ հետ պայքարի հրաւիրելով, մեր հայրենիքի ազատագրումը ու մեր ցիրուցան ժողովուրդի տեղաւորումը պահանջելով իր հայրենի օջախներու մէջ: Ուրիշ ձեւ կամ ուրիշ ելք չենք գտներ մեր ժողովուրդի քաղաքական դատը լուծելու համար:

Ուղղակի թէ անուղղակի միջոցներով մեզ կը պատասխանեն թէ Երեւանի կառավարութիւնը ամենայն Հայոց իշխանութիւն չէ եւ թէ հայկական հարցը իրենց համար վերջնապէս լուծուած է: Այդպիսի յայտարարութիւն այս գաղութի մէջ եւս լսեցին ձեզմէ շատերը:

Եթէ պատահաբար եւ ըլլայ այսօրուան կառավարութեան ներկայացուցիչը գաղթահայութեան առջեւ, տարբեր ձեւի յայտարարութիւն չպիտի ընէր, որովհետեւ ազգերու ազատագրութեան պայքարը վարող մարդոցմէ ամէնէն առաջ կը պահանջուի քաղաքական մտքի ազատ արտայայտութեան հնարաւորութիւն, պարագայ մը որմէ զուրկ է Հայաստանի այսօրուան իշխանութիւնը: Այդպէս կը ցանկայ Մոսկուան, հետեւաբար այդպէս պիտի յայտարարեն նաեւ Երեւանի «վասալ» իշխանութեան ներկայացուցիչները:

Գիտէք բոլորդ թէ տարբեր է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ըմբռնումը այդ յոյժ կարեւոր հարցի մասին: Մեզ համար կայ ու կը մնայ Հայրենիքի ամբողջացման, անոր ազատագրութեան ու անոր մէջ մեր ցիրուցան ժողովուրդի տեղաւորման խնդիրը:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԵՒ ՎԱՐՉԱՁԵՒԸ

Ցաւով պիտի արձանագրեմ որ այս հիմնական հարցի շուրջ եւս Հ. Յ. Դաշնակցութեան բռնած ընթացքը, այնքան յստակ ու պարզ, տեղ տեղ անհաճոյ ենթադրութիւններու եւ նոյն իսկ անմիտ պայքարներու դուռ կը բանայ:

Չենք ծածկած եւ չենք ալ ծածկեր թէ մեծամասնական վարչաձեւը մեզ համար անընդունելի է իբրեւ գաղափարաբանութիւն ու մանաւանդ վնասակար այսօրուան մեր թափառական ժողովուրդի ճակատագիրը յաջող ձեւով լուծելու տեսակէտէն: Բայց առոր հետ միասին, չենք կրնար ծածկել նաեւ մեր զայրոյթը այն մտայնութեան առթիւ որ կը փորձէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դանդաղումներու եւ անոր շուրջը համախմբուած համակիրներու ջերմ հայրենասիրութիւնը կասկածի տակ դնել: Քննադատենք փոխադարձաբար, երբեմն նոյն իսկ պատմական ճշմարտութիւններ աղաւաղելով, առաջնորդուինք կուսակցական անմիտ քինախնդրութեամբ, բայց հայ հանրութեան առջեւ գոնէ մէկ խնդիր ներկայացնենք հարազատօրէն, այնպէս ինչպէս որ է. — Այսօրուան Հայաստանի ազգային ինքնօրինութիւնը մէկ հարուածով չատեղծուեցաւ եւ ոչ ալ Մոսկուայի ու Հայ մեծամասնականներու ցանկութեամբ կամ մասնակցութեամբ:

Ռուսաստանը Հայաստան դաւ կ'ուզէր: 1917ին իր բանակը հաւաքած Անդրկովկասէն դէպ ի իր տունը մեկնելու ատեն, երբեք չմտածեց ոչ մեր ժողովուրդի եւ ոչ ալ մեր հայրենիքի ողբերգական կացութեան մասին: Այդ օրերուն է որ հիմը դրուած է հայ հայրենիքի գոյութեան ու ազատութեան ու եթէ այսօր քաղաքական շուկաներում Հայաստանի մէջ ամփոփուած մէկ միլիոն հայ ժողովուրդի գոյութիւնը աճուրդի կը հանուի իբրեւ ստեղծագործութիւնը ռուս եւ հայ մեծամասնականներու ջանքերուն, հարկադրուած ենք ըսելու թէ, պարոննե՛ր, պահ մը գոնէ կանգ առէք, որովհետեւ այդ հայրենիքի իւրաքանչիւր թիզ հողը անհարազատ ու օտար ուժերէն մաքրագործելու հերոսական պայքարի ընթացքին կը գտնուին հաւիւրաւոր ու հազարաւոր ժողովրդական հերոսներու յայտնի ու անյայտ շիրիմները ու այդ հայրենիքը ամէնէն առաջ անոնցն է, ապա մերը եւ յետոյ միայն ձերը:

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆԵՐԳԱՂԹ

Հաճոյքով եւ հրճուանքով կ'արձանագրենք ամէն շինարարական ձեռնարկ որ կ'ըլլայ մեր փոքրիկ հայրենիքին մէջ: Այսօրուան պայմաններուն մէջ մեզ համար գոյութիւն չունի հայրենիքի մեծն ու փոքրը. պաշտելի է ինչ որ ունինք:

Մենք չէր որ պատճառ եղանք եթէ 12 տարուան ընթացքին Հայաստան մտան միայն 30,000 հայ գաղթականներ. հողը չէր որ կը պակսէր մեր երկրին, ոչ ներգաղթողներու բանակ, եւ ոչ ալ, արդար ըլլալու համար ըսենք, երկրի մեծամասնական իշխանաւորներու բարեացակամութիւնը: Կը պակսէր թոյլտուութիւնը որ պիտի տար Մոսկուան, — արդիւնք քաղաքական չիլ հաշիւներու, ռուս – թրքական բարեկամութեան ամրապնդման եւ հայ ժողովուրդի հանդէպ ունեցած քաղաքական անբարեացակամութեան: Այս է ճշմարտութիւնը: Բայց այս ճշմարտութիւնը հրապարակաւ յայտարարելու քաղաքական հնարաւորութիւնը չունի երկրի մեծամասնական իշխանութիւնը, իսկ եթէ մերթ ընդ մերթ անհատներ փորձեցին հրապարակ դնել այդ արդար, բոլորին կողմէ ընդունուած ճշմարտութիւնը, անոնք իրենց չունչն առին Սիպիրի աքսորավայրերը:

Կը նկատէք անշուշտ որ վերջին ատենները քիչ մը փոփոխութիւն կայ կարծէք Մոսկուայի վերաբերմունքին մէջ դէպ ի մեր հայրենիքը:

Երկու տարի շարունակ գաղթահայութեան պահանջը, կաթողիկոսը ընտրելու, անհրեւակայելի դժուարութիւններու հանդիպելէ յետոյ, վերջին մէկ երկու շաբաթը բաւական եղաւ որ այս շնորհը տրուի հայութեան...

Ներգաղթող բազմութիւններու հանդէպ եւս աւելի խոստմնալից են Երեւանցիներու յայտարարութիւնները:

Մենք տարբեր բան պահանջած չունինք: Ակիզբէն մինչեւ այսօր ըսած ենք եւ կը կրկնենք անգամ մը եւս թէ հայրենիքը բովանդակ հայութեան օրրանն է եւ ոչ թէ պատահմամբ երկրէ ղեկը իրենց ձեռքը ունեցողներու սեփականութիւնը:

Վերստին կը կրկնենք, լայն բացէք դռները հայրենիքին, բոլոր անոնց առջեւ որոնք տրամադիր են ու պատրաստ լծուելու երկրի շինարարական աշխատանքին, անգամ իրաւազրկելով այն տարրերը որոնք հաճելի չեն ոչ Երեւանին, ոչ Մոսկուային:

ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԴԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Տարօրինակ ըմբռնում ունին մեր բոլոր տեսակի հակառակորդները իշխանութեան եւ ընդդիմադրութեան մասին:

Այսօր Ռումանիոյ մէջ գոյութիւն ունին 18 քաղաքական կուսակցութիւններ եւ անոնց մէկն է միայն իշխանութեան գլուխը: Մնացեալները ընդդիմադիր են: Ականատես էք կըրքոտ պայքարի, երբեմն նոյն իսկ անթոյլատրելի ու վարկաբեկիչ դէպքերու եւ ելոյթներու, բայց ոչ մի անգամ չէք տեսած թէ իշխանութեան գլուխ կանգնածները նկատեն հայրենադաւներ:

Մարդկային կեանքի ու մաքի բնական զարգացման համար ուժերու այս բախումը օգտակար է եւ ոչ վնասակար. յաճախ իշխանութիւնը կ'օգտուի ընդդիմադիրներու ցուցմունքներէն, նոյն իսկ հակառակ իր ցանկութեան:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իրերու բերումով, այսօր ընդդիմադիր է երկրի իշխանութեան հանդէպ ու եթէ իր այդ ընդդիմադրութիւնը անմիջական նպատակ չունի տապալել երկրի իշխանութիւնը, գոնէ այդ իշխանութեան թերութիւնները մատնանշելու գերագոյն պարտականութիւնն ունի:

Որքան տարբեր պիտի ըլլար արդիւնքը, եթէ երկրի իշխանութիւնը իբրեւ կամակատարը Մոսկուայի, եւ մեր ընդդիմադրութեան եւ գաղթահայութեան ճնշող մեծամասնութեան արդարացի պահանջները ընդունէր իբրեւ հիմք, իբրեւ պարտամուրհակ մը եւ օգտագործէր Մոսկուայի առջեւ յօգուտ հայ հայրենիքի:

Այն խորին համոզումն ունինք թէ ընդդիմադրութեան այս շիտակ ընթացքը ինքնին շինարար գործօն մըն է հայ քաղաքական մտքի զարգացման եւ երկրի վերաշինութեան գործին մէջ:

Բոլոր անոնք որ հանրային կեանքի մէջ կ'ուզեն տեղ չտալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, անոնց կը մնայ իրենց խելքի միջոցներով իրականացնել Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այսինքն հայ ժողովուրդի պատմական ու արդար ձգտումները:

ԵԶՆԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ 1932ԻՆ.-- ՆՈՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐ

1932 թ. ընթացքին խորհրդ. կառավարութիւնը հրատարակեց մի շարք օրէնքներ, որոնք մեծ կարեւորութիւն ունին երկրի ներքին կեանքի յետագայ զարգացման տեսակէտից:

Նէպի վերացումով եւ հնգամեայ ծրագրի առաջադրումով, խորհրդ. երկիրները թեւակոխեցին տնտեսական նոր քաղաքականութեան շրջան: Գիւղական տնտեսութիւնների հաւաքական ձեւը, երկրի արագընթաց ճարտարարուեստացումը եւ մասնաւոր առեւտուրի ազատ իրաւունքի ջնջումը բոլորովին տարբեր վիճակ եւ ուրոյն փոխյարաբերութիւններ յառաջ բերին խորհրդ. աշխարհում: Մէկ կողմից սրուեց պայքարն իշխանութեան եւ ժողովուրդի միջեւ եւ միւս կողմից էլ պարէնի ու ապրանքի ծանր ճգնաժամ յառաջ եկաւ:

Պարզ է, որ այսպիսի վիճակ մը յարատեւել չէր կարող եւ կացութիւնը փրկելու համար, մայիսի սկզբները խորհրդ. կառավարութիւնը տուեց մի շատ կարեւոր որոշում, որի համաձայն կրճատւում էր գիւղատնտեսական հարկը, վեղչւում էին հացի ու անասունների մթերումները եւ արտօնւում էր կենսամթերքների ազատ վաճառք: Այդ օրէնքով, գիւղացիներին իրաւունք էր տրւում մթերումների վեղչեալ ծրագիրը լրիւ կատարելուց յետոյ, շուկայ հանել եւ ազատ գներով վաճառել ամէն տեսակի կենսամթերքներ:

Ազատ առեւտուրը Հայաստանում սկսուել է յունիս 18ից, որոշ չափով իջեցնելով շուկայի գները: Բայց եւ այնպէս, կենսամթերքների գները շատ բարձր են: Այսպէս, օրինակ, [illegible] շուկայում հացի քիլօն արժէ [illegible] րուբլի, միսը՝ 4-7 րուբլի, կարագը 15 րուբլի եւայլն: Այն ինչ, 1932 [illegible] բանւորի միջին աշխատավարձը [illegible] բարձրացուէր 75 րուբլի: Մինչեւ [illegible] լիս 15ը Հայաստանում բացուել են [illegible] խանութ եւ 14 շուկայ, գործառնութիւն եղել է 509,939 րուբլի: Շատ վայրեր չեն օգտւում ազատ առեւտրից, որովհետեւ ապրանք չկայ:

Վերի որոշումը պէտք է նկատել որ պէս զիջում գիւղացիութեան: Ինչպէս եւ այն որոշումը, որի համաձայն մանր անասունները եւ միակ կովերը չեն [illegible] լուծուելու հաւաքական տնտեսութիւնների մէջ:

Հնգամեակի քաղաքականութիւնը գիւղացիների գոյքի համայնացումը գիւղերում տեղիք տուեց մի շարք [illegible] նաւսակար երեւոյթների: Սկսած հանրային գոյքի գողութիւն, փճացում եւ յափշտակում: Հաշուետարուան ընթացքին՝ գիւղացիները այրեցին Գրամփա (Վաղարշապատի շրջան) եւ Ջիւա, Խաչիկ ու Բաշքենդ (Դարալագեազ) գիւղերի հացի եւ [illegible] տի դէզերը, կոտրեցին Սարդարապատի ջրանցքի պատնէշների կողպէքները, որի հետեւանքով ափեմ է լեցում ջրանցքը եւ ջուրը ողողում ու փճացնում է մի քանի հեկտար բամպակ եւայլն, եւայլն:

Այս վնասարար ընթացքի առաջն առնելու դիտումով, խորհրդ. կառ[illegible]

ԾՆՈՒՆԴԻ «ԱԼԷԼՈՒ»Ն ՈՒ ՏՕՆԾԱՌ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՆՁԵՐ. — Մեծ հայր, մեծ մայր:
Եղբայրներ (4 — 5):
Հարս - կիներ (4 — 5):
ՏՈՒՆԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ. — Քոյրեր (3 — 4):
փեսաներ (3 — 4):
Երկսեռ թոռներ (6 — 7 — 9):

20 — 25 հոգինոց նահապետական ընտանիք մը. օճախին շուրջը. սեղան՝ թարմ ու չոր պտուղներով եւ Տօնածառ՝ ճիւղերուն վրայ գոյգ - գոյգ մոմեր վառած: փոքրերը՝ մեծերուն ծունկին եւ չորս - բոլորը շարուած:

«Ալէլուիա բնող»ներ (գոյնզգոյն թուղթէ լապտերներ՝ ձեռքին):
Ա. ԽՈՒՄԲ (վանայ — բրքահայ — տարազով) 3—4 պատանի:
Բ. ԽՈՒՄԲ (Պարսկահայ տարազով) 3—4 պատանի:
Գ. ԽՈՒՄԲ (Կովկասահայ տարազով) 3—4 պատանի:

Ա. ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (դուռը բախելով. —
— Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք...:
ՏՂԱՔ (ձայնին կողմը, ապա դէպ ծնողքը խնդրարկու, ծփուն խայտանքով). —
— Ալէլուիա՜ն է, Ալէլուիան...:
ՄԵԾ ՀԱՅՐԸ (զաւակներուն հասցէին). —
— Տղա՛յ, նե՛րս հրամցուցէք...:
ՏՈՒՆԻՆ ԵՐԷՑ ԵՂԲԱՅՐԸ (դէպ դուռը, եւ բանալով). —
— Ներս մտէք, զաւակներս, ներս եկէք...:
Ա. ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (կը մտնեն, կը մօտենան, գլուխ կուտան, եւ ձեռքերնին բռնած թուղթէ գոյնզգոյն լապտերները բարձրացնելով՝ կ'երգեն, միասին կամ զոյգ-զոյգ կամ մէկ առ մէկ). —

— Մարիամ գընաց գուռը ձէրին, ա՛ւէ՛տի՛ս,.
Քամակն ի զար՝ խաչաքարին, ա՛ւէ՛տի՛ս,.
Ծնաւ իրեր Իսուս-որդին, ա՛ւէ՛տի՛ս.
Իսուս-որդին՝ Աստուածորդին, ա՛ւէ՛տի՛ս,.
Երանի քեզ, կոյս Մարիա՛մ, ա՛ւէ՛տի՛ս.
Որ Քրիստոսին մայր կոչեցար, աւետիս.
Երանի քեզ բուրդ խանձարուր, աւետիս.
Քրիստոս մէջ քեզ փաթթեցին, աւետիս.
Երանի քեզ բարձր օրօրոց, աւետիս.
Քրիստոս քո մէջ օրօրեցին, աւետիս.
Երանի քեզ գետ-Յորդանան, աւետիս.
Քրիստոս քո մէջ մըկըրտեցին, աւետիս:

(Երգն ընդհատելով՝ խմբապետը կը հարցնէ). —
— Ձեր տղի անունն ի՞նչ է...:
ՀԱՅՐԸ. —
— Արա՜մ...:
Ա. ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (երգելով, նախ ամէնքը միասին, ապա զոյգ - զոյգ, երկեակ առ երկեակ). —
— Արամը ծո՛ւթ էր ծը՛թցաւ, ա՛լէլու (իա).
Ծութը-ծութ ամբրուացաւ, ալէլու (իա).
Մայրը կերաւ անմահացաւ, ալէլու (իա).
Հայրը կերաւ ուրախացաւ, ալէլու (իա).
Քոյրը կերաւ զուարթացաւ, ալէլու (իա).
Հօրքուր կերաւ կուռն իրիցաւ, ալէլու (իա).
(Ընդհանուր զուարթ բրքոց՝ ընտանիքին մէջ)
Արամ նըստեր ծառի տակին, աւետիս.
Ծամերը նետեր ծառի ծէրին, »
Առջեւը լըցեր հազար բարին, աւետիս,
Ձեռն է բըռներ նըռան գինին, »
Ինք կը լեցնէ, ինք կը խըմէ, աւետիս.
Կեանք կ'ընէ՝ հազար տարի, »
Մեծ մայրը ակնարկ կ'ընէ մեծ հարսին (երէց տղուն կինը, տանը տիկինմայրիկը՝ 40-45 տարու)՝ որ վեր ելնելով կ'ուղղուի դէպ մառանը.
Ա. ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (Տանտիկինին կողմն ուղղելով իրենց նայուածքը). —
— Մամի՛կ, մամի՛կ, եա քեզ ծառայ, աւետիս.
Սօլեր հագիր՝ թող ճըռվըռայ, աւետիս.
Զո՛ւմ մառնի դուռ՝ մէկլար գըռա՛, աւետիս.
Մառան բացուի՝ գինին լեցուի, աւետիս,
Խըմողայ՝ անո՛ւշ էնի, աւետիս,
Զըխըմողայ՝ ա՜նուշ էնի, »

ԵՐԷՑ ԵՂԲԱՅՐԸ. —
— Քիչ մը չունչ առէք, զաւակներս:
ՏԱՆՏԻԿԻՆ-ՄԵԾ ՀԱՐՍԸ (մառանէն դարձին, գինի հրամցնելով). —
— Բարի Ծնո՛ւնդ՝ վեր արարածո՛ց...:
Ա. ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (մէյմէկ բաժակ գինի պարպելէ յետոյ, աւելի՛ ոգեւոր, մէկ զոյգը կ'երգէ մէկ երկեակը, միւսը կը պատասխանէ յաջորդ երկեակովը, ու ձեւացնելով՝ մանել, գզել, կարել եւն.). Ընտանեկան խումբն ալ կրնայ նմանցնել (գզել, մանել եւն.). —
Հ. — Մամի՛կ, մամի՛կ, եա քեզ ծառայ, աւետիս,
Ի՛նչ կը գզես, ի՛նչ կը մանես աւետիս.
Պ. — Բուրդ կը գըզեմ, բուրդ կը մանեմ, աւետիս.
Վարդապետին կընգուղ կ'անեմ, աւետիս.
Հ. — Տատի՛կ, տատի՛կ, եա քեզ ծառայ, աւետիս,
Ի՛նչ կը գզես, ի՛նչ կը մանես, աւետիս,
Պ. — Բուրդ կը գըզեմ, բամպակ մանեմ, աւետիս,
Տէրտէրներուն փիլոն կ'անեմ, աւետիս.
Հ. — Հարս(ն)ի՛կ, հարս(ն)ի՛կ, եա քեզ մատաղ, աւետիս
Ի՛նչ կը կարես, ի՛նչ կը կըթես, աւետիս.
Պ. — Բուրդ կը գըզեմ, թել կը մանեմ, աւետիս,
Դըպիրներուն շապիկ կ'անեմ, աւետիս:

ՄԵԾ ՀԱՅՐՆ ՈՒ ՄԵԾ ՄԱՅՐԸ. —
— Ապրի՛ք, տղաներս, զօրանա՛ք..., ծլի՛ք, ծաղկի՛ք:
Ա. Լապտերաւոր խումբը կ'ընկրկի մէկ կողմ:

×

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲ ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (տարբեր գոյն, ձեւ ու տարազ). —
— Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք...:
ԱՇԽԷՆ (տանը աղջիկներէն մէկը՝ դուռը նայելով). —
— Մայրի՛կ, ուրի՛շ ալէլուիա՛ մը...:
ՀԱՅՐՆ ՈՒ ՄԱՅՐԸ (երկրորդ եղբայրն ու իր կինը). —
— Թող գա՛ն, թող գան ու երգե՛ն...:
Բ. ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (կը մտնեն, գլուխ կուտան, կը կենան Ա. խումբին քովը, կ'եղանակեն, լապտերները բարձրացնելով երգին համըթաց) —
(երկու եղանակով)
— Օ՛ն ցը՛ծծացէք, ուրախացէք, ա՛լէլո՛ւ,
Այսօր ծնունդ է Մայրամին, ալէլու.
Մարիամ գընաց գուռը ձէրին, ալէլու,
Ծնչաց բերաւ Քրիստոս որդին, ալէլու.
Քրիստոս որդին մըկըրտեցին, ալէլու,
Սուրբ Յովհաննէս քաւոր ըրին, ալէլու.
Բուրդ-խանձարուր փաթթեցին, ալէլու,
Շուշփորորոց օրօրեցին, ալէլու:
«Ընդհատելով կը հարցնեն). —
— Ձեր տղի անունն ի՞նչ է...:
ՄԵԾ ՄԱՅՐԸ. —
— Նուա՛րդ...:
Բ. ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ. —
— Նուարդը նըստեր ծառի ծըլ[illegible] ալէլո՛ւ,
Ծամերը փըռեր՝ վարդ ու փըլ[illegible] ալէլո՛ւ,
Սեղան առջեւ հազար բարին, ալէլու,
Գաւաթը ձեռք՝ նըռան գինին, ալէլու,
Այս տուն շինած՝ աշնան գինին, ալէլու,
Ու զարդարած՝ գարնան ծաղկին, ալէլու.
(Տանտիկին - մայրիկը գինի կը բամցնէ)
Սիները մէջ՝ ծառ-խնկենի, ալէլու,
Թոնիրը մէջ՝ եկեղեցի, »
Տախտակը բաց՝ պըտրի-լուսին, ալէլու,
Հացն 'ի վրան սեւ - մարգարիտ, ալէլու,
Հարսները մէջ՝ թուխ - աղաւնի, ալէլու,
Թոռները մէջ՝ փունջ - մանուշ[illegible] ալէլու,

վարութիւնը հաւաքական տնտեսութիւնների գոյքերը յայտարարեց հանրային սեփականութիւն եւ յափշտակողների ու փճացողների հանդէպ սահմանեց խիստ պատիժ՝ գնդակահարութիւն։ Որոշումը կարեւոր է այն տեսակէտից, որ կոլխոզի մէջ «կամաւոր» կերպով մանող գիւղացին այլ եւս այնտեղից դուրս գալու հնարաւորութիւնից զրկւում է։ Իսկ եթէ թողնի կոլխոզը, իր գոյքից ոչինչ յետ չի ստանայ։

Օրէնքը հրատարակուելուց յետոյ, գերագոյն դատարանի «յատուկ կոլեգիաները» շրջում են Հայաստանի գաւառները եւ գիւղացիներին ենթարկում խստագոյն պատիժների։ Օրինակ, գնդակահարուել է Ուզունլար գիւղի ուսուցիչ Ա. Գալստեանը երկու գիւղացիների հետ։

Սակայն, գիւղացիութեան նման վրդովմաբար ընթացքը, հետեւանք է տիրող կարգերի։ Գիւղերում կատարւող կամայականութիւնն ու օրինազանցութիւնը չափ ու սահման չունին։ Օրինակ, Մեղրիի շրջանում եօթ չունչ ունեցող տնտեսութեանը պատկանող միակ մեղրի քթոցից վերցրել են մեղրի 40 տուփը, գիւղից հաւաքած խաղողը, փոխանակ կեդրոն ուղարկելու, գինի են դարձրել եւ ծախել նախկին տէրերին, փոխառութիւնը, որ կամաւոր է, բռնի են գանձել՝ չատ չնչին գներով ծախելով նշանակւածգումարը չվճարող գիւղացիների իրերը եւ ապա իրար մէջ բաժանելով պաշտօնեաները ծախել են աւելի թանկ, աշխատանքի ժամանակ ծեծել են այր եւ կին կոլտնտեսականների, բռնագրաւել են կոլտնտեսականների անհատական գոյքերը եւն.։ («Խ. Հ.», 1932, թիւ 125)։

Գիւղերում տիրող այս չարիքը վերացնելու համար, հրատարակուեց մէկ որոշում՝ խորհրդային օրինականութիւնը ամրապնդելու մասին։ Այդ որոշումով, հրահանգ է տրուած դատարաններին ու դատախազութեանը «խիստ պատասխանատուութեան կանչել պաշտօնատար անձանց այն դէպքում, եթէ նրանք խախտել են աշխատաւորների իրաւունքները։ Մանաւանդ երբ նրանք կատարել են ապօրինի ձերբակալումներ, խուզարկութիւններ կամ գոյքի գրաւումներ եւ խիստ տոյժի ենթարկել մեղաւորներին։ Պատասխանատուութեան ենթարկել այն բոլոր պաշտօնատար անձանց, որոնք խախտել են կոլտնտեսութիւնների վարչութիւնների եւ այլ օրգանների ընտրականութիւնը, ինքնակամ տնօրինել են կոլտնտեսութիւնների գոյքը, նրանց նիւթական միջոցները եւ նրանց յատկացուած հողը, հրամաններ են տուել կոլտնտեսութիւններին եւ կատարել են նրանց կամայական վերակառուցման փորձեր։ Պատասխանատուութեան ենթարկել կոմունիստներին, օրէնքը խախտելու ամենափոքր փորձի համար»։

Հնգամեայ ծրագրի համաձայն, չինարարութեան ճակատում ուժ էր տրուելու ծանր արդիւնաբերութեանը եւ արտադրական միջոցների արտադրութեանը։ Անտեսուած էր թեթեւ արդիւնաբերութիւնը եւ լայն գործածութեան առարկաների արտադրութիւնը։ Սակայն, այդ քաղաքականութեան հետեւանքով առաջացած սպառնալիք սովը եւ սնունդի պակասը վերացնելու համար, սեպտեմբերի վերջերին եղած որոշումով, այնուհետեւ պէտք է առանձին ուշադրութիւն դարձնել ինչ եւ ուժ տալ թեթեւ արդիւնաբերութեանը եւ ժողովրդեան սնունդի ու լայն գործածութեան առարկաների արտադրութեանը։

Բանուորական ուժի հոսունութեան առաջն առնելու համար, դեկտ. 4ի որոշումով, բանուորների պարենաւորման ամբողջ գործը կեդրոնացւում է գործարանային վարչութիւնների ձեռքը։ Այս որոշումն առ այժմ Հայաստանին չի վերաբերւում, որովհետեւ այնտեղ խոշոր ձեռնարկ գոյութիւն չունի։

Տարուայ վերջին հրատարակուեց մէկ օրէնք, որով խորհրդային բոլոր քաղաքացիները պարտաւոր են ունենալ անցագրեր, որոնց մէջ պէտք է մատնանշուած լինի նրանց ընկերային վիճակը, անցեալը եւ ներկայ զբաղմունքը։ Օրէնքի բնագիրը դեռ ձեռքի տակ չունենալով, այս մասին կը խօսենք մէկ ուրիշ անգամ։

Պէտք է աւելցնել, որ թուած բոլոր օրէնքները հրատարակուած են Մոսկուայի կողմից, որոնք եւ պարտադիր են Հայաստանի համար։

(Վերջ) ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դպրոցին համար

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղըԿազանդի գիշերը ձեռնարկած էր հանգանակութեան մը՝ ի նպաստ դպրոցին։

Պ. Ե. Տէր Կուժեան սարքեցուցած էր չորս փոքրիկներու Կաղանդի օրուան պատշաճ երգ մը, եւ ինք կ'ընկերանար այդ փոքրիկներուն «մանտօլին»ով։

Այսպէս երգելով եւ նուագով, Կ. Խաչը կը մտնէր ամէն տուն, նոր տարուան առթիւ խնդրելով օգնութիւն մը դպրոցին։

Ուրախալի է ըսել թէ Կ. Խաչի այս ձեռնարկը եւս արժանանալով ամէն գնահատանքի, արդիւնաւոր եղաւ։

Շատեր ի լուր փոքրիկներուն սրտառուչ երգին, սիրայօժար եւ ժպտադէմ մասնակցեցան հանգանակութեան։

Եւ շատեր ալ ինքնաբերաբար հրաւիրեցին մեր փոքրիկ երգեցիկ խումբը, իրենց կաղանդի ծառերուն մօտերը փառեցին նախ՝ մեր փոքրիկներուն ներկայութեամբ, եւ յետոյ խնդրեցին որ ակսին երգել Կարծես Կ. Խաչի այդ երգէն եղած ըլլար մաղթանքը Նոր Տարուան։

Այնքա՛ն խանդավառութիւն ըստեղծեցին մեր փոքրիկները՝ տուներուն։

Այս առթիւ մասնաճիւղս պարտք կը զգայ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել հրապարակաւ ամէն անոնց որ սիրայօժար մասնակցեցան հանգանակութեան, որմէ գոյացաւ 342 ֆրանք 50 ս.։ Եւ կը խնդրէ «Յառաջ»էն որ բարի ըլլայ տպել նուիրատուներու անունները, որովհետեւ երախտապարտ է Կ. Խաչը գաղութիս գիտակից հասարակութեան՝ որուն կը պարտի դպրոցին գոյութիւնը։

Հ. Մ.

Մի կռուիլ...

ԿՐԸՆՈՊԼԸ (Յառաջ).— Քանի մը օր առաջ հոս հասաւ հայ երիտասարդ մը, որուն ինքնութեան թուղթը առնուած է ձեռքէն, որովհետեւ կռիւ է բռնուած Ֆրանսացիի մը հետ։ Դատ - դատարան, վերջապէս բանտարկութիւն Հայուն, յետոյ կարճ ճամբան — սահմանէն դուրս։

Տասներեք ամիս բանտերուն մէջ, զանազան քաղաքներ թափառելէ վերջ, կը հասնի Կրընոպլը, մերկ եւ անօթի։

Ի՞նչ կրնայ ընել որ եւ է Միութիւն եւ կամ անհատ այս անելին առջեւ։ Կարմիր Խաչը եւ Ազգ. Միութիւնը տրամադրեցին որոշ գումար մը եւ ճամբու դրին դէպի Մարսէյլ։ Իսկ հոնկէ ո՞ւր պիտի անցնի։

Առաջին անգամ չէ որ այսպիսիներ կուգան Կրընոպլը։ Անցնող տարուան ընթացքին այս երրորդն է որկուգայ հոս, միշտ նոյն յանցանքով, միշտ նոյն վիճին մէջ։ Արտաքսման թուղթը իրենց ձեռքը։

Մէկուն հարցուցինք թէ ինչո՞ւ կռուեցաւ։ Պատասխան, — «Կռիւ ընելը մարդկային է»։

Բայց չէ՞ որ իւրաքանչիւր երկիր իր օրէնքն ունի..

Չմոռնանք թէ օտար երկրի մէջ կը գտնուինք, օտարական ենք. եւ ենթակայ՝ երկրին օրէնքներուն։ Մի կռուիք, զոնէ ձեր հանգիստին համար։

X.

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻՆԵՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).— Սեբաստիոյ Նահանգ. Միութեան անգամական ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ դեկտ. 25ին, Հ. Յ. Դ. ժողովրդ. Տան մէջ։ Նախագահն էր Պ. Թաշճեան, քարտուղարը՝ Գ. Գալուստեան։ Ժողովը ընտրեց նոր վարչութիւնը հետեւեալ կազմով.— Պ. Պ. Յ. Մատոեան ատենապետ, Կ. Գալուստեան քարտուղար, Մ. Պարտաքճեան գանձապահ, խորհրդականներ՝ Պ. Պ. Թաշճեան եւ Գ. Գալուստեան։ Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց ներկայացում մը տալ ի նպաստ հայրենակից Վ. Գուլաքսըզեանի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եռանդուն ընկերներէն, որ երեք տարի հիւանդանոցներուն մէջ տառապելէ յետոյ, դժբախտութիւնը ունեցաւ ոտքը կորսնցնելու եւ այսօր պէտք է ունի հասարակութեան չերմագին օժանդակութեան, արուեստական ոտքի մը համար։ Վարչութիւնը կը յուսայ թէ հասարակութիւնը չպիտի զլանայ իր աջակցութիւնը՝ այս անկնկալ երիտասարդին, որ մինչ իր ուժերը ի սպաս դրած է հանրօգուտ գործերու։

Միութիւնը կը հրաւիրէ Տէսինի բոլոր հայրենակիցները որ գան արձանագրուին, աւելի յառաջ տանելու համար միութիւնը։

Սեբաստացի

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՏԱՆ, 1 Յունուար (Յառաջ).— Փիւ - Պիվէռի Կրթասիրաց Միութեան հանդէսը տեղի ունեցաւ 31 Դեկտեմբերի գիշերը, մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Հետաքրքիրներու բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ լեցուած էր սրահը, անհամբեր սպասելով հանդէսի բացումին։

Բացումը կատարուեցաւ մանկապարտէզի փոքրերուն երգովը, որ ստեղծեցին խանդավառ հետաքրքրութիւն մը։ Կրթասիրացի կողմէ քանի մը քաջալերանքի խօսքեր ըրաւ ձեր թղթակիցը, շեշտեց թէ կրթարաններու գոյութիւնը անհրաժեշտ է նորահաս սերունդը հայեցի դաստիարակութեամբ կրթելու եւ մեծցնելու համար։ «Հետեւաբար պէտք է հաւաքաբար աշխատինք եւ ի հարկին՝ տրամադրենք մեր նիւթականին հետ նաեւ բարոյականը, այս կրթական ճրագը կանգուն եւ յարատեւ պահելու համար»։

Փոքրերը ներկայացուցին «Կաղանդ Պապայ»ի փոքրիկ տրամախօսութիւնը յաջող կերպով։

Մ. Գրիգորեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ՝ էն մաս մը։ Գ. Զատրճեան՝ «Բանուորները»։

Եղան նաեւ ուրիշ բազմաթիւ արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ, երգեր, մանկական խաղեր ու հայկական հին տարազով պարեր, որոնք խանդավառութիւն մը ստեղծեցին։ Պարերու ամէնէն լաւն ու յաջողն էր «Կարսայ բերդը փլել ա» եւ «Զուլօ ջան, զուլօ»։ Դպրոցի կարող սան - սանուհիներու կողմէ բեմադրուեցաւ «Յիսուսի Ծնունդը» տրամախօսը։ Բաժիններ ունէին օրիորդներ՝ Անահիտ Տէր Նազարէթեան, Ա. Բրուտեան, Մարի Գալայճեան (Գլխաւոր դերակատարը), Զարուհի Մնակեան, Կ. Նաւօեան, Մ. Գրիգորեան, Կ. Սիմոնեան (Թագաւորներ — երեք մոգեր) եւ ուրիշներ։ Բոլորն ալ յաջողապէս կատարեցին իրենց բաժինները։

Այդ փոքրիկ խաղէն վերջ, ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ ձեռագործ մը (Օր. Մ. Գալայճեանի ձեռքով շինուած) եւ ուրիշ սիրուն առարկայ մը, որ բարձրացաւ 210 ֆրանքի։ Շահեցաւ դպրոցի սաներէն Յարութիւն Նեպոյեան, «Բօլէկ»ը, որ նուիրեց 10 ֆր. եւս։ Աճուրդէ վերջ 10 ֆր. նուիրեց Պ. Նշան Կիւրճեան, որուն հետեւեցան ուրիշներ ալ։

Ամէնէն վերջ եկաւ «Կաղանդ Պապան», իր սպիտակ ու երկար մօրուքով՝ փոքրիկներուն նուէրներ բաշխելով։ Այս առթիւ ալ, գնահատելի էր ուսուցչուհի Օր. Ա. Փափազեան, որ տքնաջան աշխատանքով իր կարելին ըրած էր հանդէսը փայլուն անցընելու՝ սպասուածէն աւելի։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ առտուան մէկը։ Ներկաները մեկնեցան իրենց հետ տանելով նոր եւ բարի տարուան մը մաղթանքները։

Լեւոն Գեղունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԷՊԻ ՈՒԺԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ

«Ապագայ», Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 յունուար)։

— «Արտասահմանի մէջ մեր ինքնապաշտպանութեան գործին համար ալ անհրաժեշտ է ուժերու կեդրոնացումը։ Մեր ցանուցիր ուժերով եղած ջանքերը գրեթէ ամլութեան դատապարտուելու սահմանուած են օտար հողերու վրայ, ուր միւս ժողովուրդները պետական ուժով հագիւ կը յաջողին ընել մեր ցանկացածը։ Դպրոցներ կը բանանք, հայկական «ամենավերջին գաղթակայաններ»ուն մէջ, գիշեր ցերեկ կը խօսինք անոնց պահպանման հոգերու մասին։ Դպրոցներ որոնք զուրկ են անհրաժեշտ կահաւորումներէ, դասական առարկաներէ, ուսուցիչներէ։ Ուսուցիչները կխաքայրդ, անոտնիկ։ Եւ սակայն համոյք կ'ըրզանք ինքզինքնիս խաբելով թէ «ազգային դպրոց» կը պահենք։ Նայեցէք Ֆրանսայի մէջ եղածներուն վրայ, որպէս զի կարենաք գաղափար կազմել Յունաստանի, Սուրիոյ կամ Պուլկարիոյ մէջ եղածներուն վրայ։ Եգիպտոսի պէս հին գաղութ մը, որ բաւական ապահով հասոյթներ ունէր իր գոյգ մը դպրոցներու համար, ծանրապէս ցնցուած է եւ «ազգային փոխառութիւն»ներով կը փորձէ պահել իր չորս կողմէ մկրատուած պիտաճէի հաւասարակշռութիւնը։ Անթիլիասի կաթողիկոսարանն իր բացած դպրանոցին համար «այցելութիւններ» կը կաղմակերպէ...

Ցիշենք հոս նաեւ Մխիթարեաններու Սէվրի Մուրատեան վարժարանն անունը։ Գիտենք թէ ինչ մեծ յոյսերով Մխիթարեանները Փարիզ եկան. ի՜նչ ծախքերու տակ մտան դպրոցական ներկայ շէնքը գնելու եւ պատշաճօրէն կահաւորելու համար։ Գիտէք անշուշտ նաեւ թէ ինչ մեծ յուսախաբութեան ենթարկուեցան։ Իրենց փայլուն օրերուն իսկ Փարիզի հայ մեծատուները իրենց պատեանի մէջ կծկուեցան ու չուզեցին մինչեւ իսկ իրենց անունով քանի մը սաներ պահել դպրոցին մէջ։ Իսկ Թոշակաւոր աշակերտներու ծնողներէն շատերն ալ տնտեսական տագնապին ճնշումով՝ չկրցան կատարել իրենց յանձնառութիւնները եւ աւելի ծանրացուցին դպրոցին բեռը։

Այս է մեր այսօրուան իրականութիւնը։

Ո՛չ հին կռուակները, ո՛չ մեր հին դաւութները եկեղեցական կալուածները եւ ո՛չ ալ մեր անկակենցաղ «Կրթասիրաց»ները եւ Հայրենակցականները կրնան մեր դպրոցները պահել։

Հոս ալ պէտք է համախմբել, կեդրոնացնել մեր ուժերը։ Հոս ալ Բարեգործականը պէտք է կատարէ իր համախմբող, կեդրոնացնող դերը։ Ան պէտք է գործադրութեան դնէ անցեալ տարի հրապարակ հանած իր կրթական ծրագիրը»։

ԽՄԲ.— Պիտի անդրադառնանք այս մասին։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան ծրագիր-կանոնագրի նախագիծը մշակուած ըլլալով, պիտի ենթարկուի ընդհ. ժողովի մը, որուն մասնակցողները կը նկատուին հիմնադիր անդամներ։

Ժողովը տեղի պիտի ունենայ Բշ. 9 Յունուար, ժամը 20.30ին Café Méphisto, 146, Bld St. Germain, (Métro: Odéon)։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայ գրողները եւ հրապարակագիրները։

Նախորդ եւ այս ժողովին բացականերու ընդունելութիւնը կախում պիտի ունենայ կանոնագրի տրամադրութիւններէն։

Նախաձեռնողներ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ի ՄԱՍԻՆ

ԺԸՆԵՒ, 3 Յունուար.— Յառաջի Դեկտ. 29ի խմբագրականին մեր հաստատութեան ակնարկող սրտցաւ տողերուն համար մեր անկեղծ շնորհակալութիւնները յայտնելով, կուզամ ճշդում մը կատարել։ «Հաստատութիւնը կէս ճամբան մնաց», գրուած էր։ Աւելի ուղիղ պիտի ըլլար ըսել թէ՝ ան կը տոկայ գերմարդկային ճիգերով։

«Հայաստան» շէնքին մէջ բնակելով դպրոց յաճախող (արհեստներն ու արուեստներն ալ Ժընեւի դպրոցական կազմակերպութեան մէջ կ'ինան) սաներու թիւն է 48, Պրնէէնի նախակրթարանը կայ 18 երախայ։ Ասոնցմէ դուրս ունինք Ժընեւի եւ Վոյի նահանգներուն մէջ ուսում եւ արհեստ ստացող բազմաթիւ սաներ։ Վերջապէս հարկ է աւելի է թիւը այն պատանիներուն, որոնք Հաստատութեան նպաստն ու հովանաւորութիւնը կը վայելեն։

Իրազեկ

(Համեստ բրբջոց մը հայսեներուն մէջ)։

Ա. ԵՒ Բ. ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (ողեւորուած).—

— Մամի՛կ, մամի՛կ, ես քե ծառայ, աւետիս,
Սօլերդ հագիր՝ թող ճրմփրայ, աւետիս.

Գընա՛ հասիր, դուռ մատանին, աւելու,
Ոտնովը բա՛ց, ձեռնովը դի՛ր, ալէլու.
— Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք...։

ՀԱՅՐԸ (կամ եղբայրներէն մէկը).—
— Բաց է, բա՛ց..., դուռը բա՛ց է..., ներս հրամեցէք..., ձեր ալէլուխն ալ թող ըլլայ Աստծու երե՛ք..., ձեր բերնի բարրա՛ռ սիրեմ...։

ԵՐՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲ ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (կովկասահայ տարազով, գոյնզգոյն լապտերներով, կը մտնեն, գըլուխ կուտան, կը կենան Ա. եւ Բ. խումբերուն քովը, ու լապտերները երգին համընթաց բուրվառելով՝ կ'եղանակեն, միասին փոխն ի փոխ).—

— Այսօր մեր տունը՝ տուն Մարիամին, աւետիս,
Մարիամ գընաց դուռնը ձեռին, աւետիս.

Քամակն իզարկ խաչաքարին, աւետիս,
Շնչաց իբեր Ցիսուս – որդին աւետիս.

Առաւ իջաւ Գետ–Վարդանէս, աւետիս,
Գետ – Վարդանէս մըկըրտեցին, աւետիս.

Խաս տունը էս ի՛նչ տուն է, աւետիս,
Խաս տունը Հայու տուն է,

Ձեր գերաններ՝ ոսկի պարզած, աւետիս,
Ձեր եղէգները՝ մարգրիտ շարած, աւետիս.

Ձեր թոնիրներ՝ խորան – խորան, աւետիս,
Պուտուկը մէջ՝ մատն ու սըկին, աւետիս։

(Տանտիկինը գինի կուտայ)

Ա. Բ. ԵՒ Գ. ԽՈՒՄԲ ԼԱՊՏԵՐԱՒՈՐՆԵՐԸ (միասին, լապտերները բուրվառելով, մերթ փոխնիփոխ՝ երկնակէ երկեակ կ'եղանակեն ոգեւոր, ու տակաւ աւելի՛ թեթեւ).—

— Երանի է՜ն տարուան տարին, աւետիս,
Ի՛նչ Երուսաղէ՜մ շինեցին, աւետիս.

Ը՛ շինեցին, աւարտեցին, ա՛ւետիս,
Սիւն ու գերան կանգնեցուցին, աւետիս,

(Ակնարկնին՝ տօնածառին ու մոմերուն եւ սեղանին)

Հայոց ճրժերը ծըլին ծաղկին, աւետիս,
Ճիւղեր նետեն ամէն ծագին աւետիս.

Ամէն ճիւղին՝ գո՛յգ մը ճըրագ, աւետիս,
Էն մէկ ճիւղին՝ Սինամահաւք, աւետիս.

Օձի լեզուն երկու ճըղէն, աւետիս,
Մէկն է բարոց, մէկն է չարոց, աւետիս.

Զարոցը նետեր վեր՝ սարերուն, ա՛ւետիս,

(Ծանր ու երկար)

Բա՛րո՛ցը՛ փը՛ռի՛ր՝ վե՛ր՝ տը՛նե՛րո՛ւն,
ա՛ւե՛տի՛ս...։

. . . .

(Մարմրող վերջաւորութենէ մը՝ յանկարծ ոգեւոր, լապտերներուն օղակը վիզերնուն ձգելով, ձեռք – ձեռքի, Ա. Բ. եւ Գ. խումբ լապտերուորները՝ ԹՐԹՌՈՒՆ ՊԱՐՈՎ ՄԸ, համախումբ կ'եղանակեն ԱՐԱ՛Գ–ԱՐԱ՛Գ).—

— Մամի՛կ, մամի՛կ, ես քեզ ծառայ, ա՛ւե՛տի՛ս,
Սօլերը հագի՛ր՝ թող ճրմփրայ, ա՛ւե՛տի՛ս.

Թող ճրմփրայ, թող ճրմփրայ, աւետիս,
Ճըմփը – ճըմփը, ճըմփը – ճըմփը, աւետիս։

Մամի՛կ, մամի՛կ, ես քեզ ծառայ, աւետիս,
Ի՛նչ կը գըզես, ի՛նչ կը մանես, աւետիս.

Բուրդ կը գըզեմ, բուրդ կը մանեմ, աւետիս,
Հա՛յ ճը՛ժե՛րո՛ւն պո՛ւճ կը՛ հի՛ւսե՛մ, ա՛ւե՛տի՛ս...

(Ծանր ու երկար)

հիւսելով՝

— Օ՜օ՜օ՜օ՜օ՜օ՜...,

Եւ այս անգամ ընտանիքին բոլոր անդամներն ալ, մեծ ու պզտիկ, ոգեւորուած, ոտքի կ'ելնեն կը միանան Ա. Բ. եւ Գ. լապտերաւոր խումբերուն, — մեծ հայրն ու մեծ մայրը ձեռք – ձեռքի՝ պարին գլուխը (աջը), երէց եղբայրն իր կնկան ձեռքը բռնած՝ անոնց ձեռակից, անկէ կրտսեր եղբայրն իր կնոջը հետ՝ միւսներուն ձեռակից, եւ այսպէս մինչեւ կրտսեր եղբայրն ու հարսը, մինչեւ երէց փեսան իր ամուսինին հետ, ու կրտսերները իրենց, մինչեւ թոռնուհիները ու թոռները, որոնց փոքրագոյն վերջինին ձեռքը բռնէ Ա. խումբի լապտերուորներուն խմբապետը, այդ խումբին ալ՝ երկրորդը եւ երրորդը — (կամ՝ ըստ յարմարութեան՝ լապտերուորները բաժնել ընտանեխումբին մէջ, մէկընդմէջ), ու կազմել ԱԼԱՋԱ երկար – շարան պար մը, դառնալ ու երգել՝ համախումբ, ճախ ծանր, տակաւ՝ թեթեւցնելով։ Կրնայ երգուիլ նաեւ այսպէս, — պարապետը կ'երգէ երկեակ մը, որուն վերջի բառը կրկնելով պարուորները՝ կ'երգեն նոյն երկեակը։ Անոնց վերջի բառն առած պարապետը՝ կ'երգէ յաջորդ երկեակը, եւ այսպէս շարունակաբար, քանի մը ըլլարթ պարերգներ.—

— Օ՜օ՜օ՜օ՜օ՜օ՜...,

1. Ելէք տեսէք ո՛րն ա կերե՛ր մե՛ր
Թո՛ւփ,
Ուլն ա կերեր մեր թո՛ւփ.
Ուլն էր թըփան,
Թուփն էր իգուն,
Իգ Վարազայ,
Ի՛նչ որ ասես վէրէս կուգա՛յ,
Հա՛լալէ՛ր, ջա՛նալէ՛ր,
Ի՛նչ բարի տա՛րիկ մ'էր եկաւ՝
Կէօ վա՛ր մե՛ե՛,
Կէօ վա՛ր մե՛ե՛ե՛ե՛...։

Ելէք տեսէք ո՛րն ա կերեր մե՛եր
ո՛ւլ,
Էծն ա կերեր մե՛եր ո՛ւո՛ւլ...,
Էծն էր ուլուն,
Ուլն էր թըփան,
Թուփն էր իգուն

Եւն., եւն., եւն.
(Ցետոյ՝ գէլ, արջ, թուր, ժանգ եւն.)։

Էհէհէհէհէհէ՛հէհէ՛... (հիւսելով թիւ 2ին).—

2. Հա՛յ ա՛ղը՛սի՛կը, ը՛սի՛կը, ը՛-
սի՛կը,
Հօ՛յ նարը, ջա՛նը՛մընարէ, հօ՛յ
նա՛րը ջանըմընա՛ր.
Մե խուրմ կէր՝ վիզն էրկէն էր,
հ. ն. ջ. ն.
Ճետերն խաւ տը՛սսնըմէկ էր,
հ. ն. ջ. ն.
Աղուէսն խաւ կը մէ՛յմըկէր, հ. ն.
ջ. ն.
Աղուէսն սաստ իմ տեղը նեղ ի,
հ. ն. ջ. ն.
Խաու ճետերը փորխ դեղ ի, հ.
ն. ջ. ն.

(Աւելի արագ)

Հա՛յ Աղըսի՛կը, ըսի՛կը, ըսի՛կ,
հ. ն. ջ. ն.
Աղուէսն եկաւ վիրեն թաղէն,
հ. ն. ջ. ն.
Մածուն կերաւ՝ թափաւ վէրէն,
հ. ն. ջ. ն.

— Հօ՜հօհօհօհօ՜...

3. Սոխոթան չէր, պինթան է՛ր,
Սոխոթան չէր, պի՛նթան է՛ր.
Մէջն իլին կառ ո՛ւ փո՛ւշ էր.
Սոխոթան բարձած ի՛իիշո՛ւն,
Ցետեւն ինկած ջո՛ւխտըմ շու՛ուն.
Էկէք՝ էն շուն սը՛պպա՛նե՛նք,
(Կրկնէ)։
Սոխոթան փորէն հանենք.
Սարակներաց ճաշ անենք...։

(Աւելի արագ)

Սարակներն էլ կէօ՛ լը՛սսա՛ն,
Առին մանգաղ ու յէ՛սսա՛ն,

Զում Վան – Քաղաք՝ մէկ հասան,
Զը գիտցայ դո՞ր կո՛ւրի՛սսա՛ն...։

Ըհը՛հը՛հը՛հը՛հը՛..,

(Հիւսելով 4րդին, երկեակ առ երկեակ՝ մէկ խումբէն երգուելով, միւսէն արձագանգ տրուելով, Ա. Բ. Գ. լապտերուորներու խմբապետներէն, ու կրկնուելով ամբողջ պարուորներէն).—

4. Ա) Ը՛, Լուն ու ճանճը՝ ոճիլն ու
անիծ, (կրկնէ)
Բ) Լուն չըխաւնաւ ճանճի բանին,
(կրկնէ)
Գ) Ճանճ թըռաւ՝ ինկաւ մէջ թանին. (կրկնէ)
Ա) Առայ կըտել՝ կայնայ ջանին,
(կրկնէ)
Բ) Զարկեցի՝ չում խոզին խանի,
(կրկնէ)

Ա. Բ. Գ. — Լուն ու ճանճ, ոջիլն ու
անիծ,

Ճանճ չը խաւնաւ լըւի բանին,
Լըւերն էկան դեղին – մեղին,
Էկան շարւան փեսի պեղին,
Ճըկըռցուցին հարսի լեղին...։

Վա՛յ դի լըւեր, վա՛յ դի լըւեր,
Կարակընտուզ, կարմիր լըւեր,
Գիշեր կ'էնեն ճեղուերն 'ի վեր,
Ցերեկ քաշուին սիւներն ի վեր։

(Աւելի արագ)

Հա՛յ լըւեր, մաղաթ լըւեր,
Կարակընտուզ կարմիր լըւեր։
(Կրկնէ)

Հօ՜օ՜օ՜օ՜օ՜...,

«Վերինին պէս Ա. Բ. Գ. խումբ փոխն ի փոխ).—

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը ճիշդ 8.30ին Պատանեկան Միութեան գրադարանին մէջ, 49, բիւ Նասիոնալ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Բացակաները խիստ նկատողութեան պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ - ԺԻԻԼԻԷՆ — ՊՈՄՕՆԻ «Ջաւարեան» խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 6.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ջեկոյց 10րդ Շրջ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆ - ՄԱՐԿՐԻԹԻ «Համազասպ» ենթակոմիտէի դասախօսական վիճաբանական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկեր *Ս. Միլտոնեան*: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆ «ընկեր կարօ» խումբի դասախօսական վիճաբանական ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկեր X.: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԼԱ ՍԻՕԹԱՅԻ «խաժակ» խումբի դասախօսական ժողովը այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկեր *Պ. Հիւսեան*:

ԱՎԻՆԵՕՆ - ՍԷՆ - ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ «Անդրանիկ» խումբի ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ջեկոյց 10րդ Շրջ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԼԻՈՆԻ *Քրիստափոր* խումբի անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբ-ընթերցարանի մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԼԻՈՆԻ *Ռոստոմ* խումբի անդամական ժողովը այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դաշնակցութեան Ակումբ-ընթերցարանը: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԼԻՈՆԻ *Ջաւարեան* խումբի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դաշնակցութեան Ակումբ-ընթերցարանը: Ներկայանալ անդամատետրով:

Ս. ՄԱՐԿՐԻԹԻ (*Մարսէյլ*) Համազասպ *ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

ՎԻԷՆԻ Ապառաժ *խումբի ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ընկեր Ո. Լուսարեւեանի բնակարանին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:*

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՁԴԱՆ խումբի հերթական ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32 Ave. ces Gobelins *սրճարանի վերնայարկը: Կը խօսի ընկ.* Աշոտ Խաժակեան: *Նիւթ՝ ՆԵՐԳԱՂԹԸ:*

Ընկերահաւաքական թէյասեղան

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ին

6 Bld RODIN, Պ. Փանիկեանի սրճարանին մէջ:

ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝ *Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ* եւ *Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ*

Մուտք 5 ֆրանք:

Ա. Ե. Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Հրապարակային բանախօսութիւն

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

75, rue Jean-Jaurès, Առնուվիլ-լէ-կոնէս

կը խօսի՝ *Պ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ*

Փարիզի Գրական Ակումբ *վաղը Շբ. իրիկուն, ժամը 9ին,* 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: *Ջեկոյց* Պ. կարօ Սասունիէ, *«Շանթի նոր դրամը — Օշին-Պայլ»: Մուտքը ազատ է:*

5. *Ա) Էլայ տանիս թա՛փ քէլէցի* (կրկնէ)
Բ) Նապիկօ՛, Նապիկօ, Նապհէ՛վանա, (կրկնէ)
Գ) Կարմիր խնձոր գըլորեցի, Նապիկօ, Նապիկօ, Նապհէվանա:
Ա. Բ. Գ. — Հօ՛յ չամաշա, չամատաշա: (կրկնէ)
Ա. — Մանչ գիկ մանչ քե վավ տիւշման ա: (կրկնէ)

ՊԱՐԻՈՐՆԵՐԸ (ձայն պահելու ձեւով, մեղմ). —
Նապիկօ, Նապիկօ, Նապհէվանա: (կրկնէ)
Բ. — Տարին ը՛ րուն խիվընդանայ: (կրկնէ)

ՊԱՐԻՈՐՆԵՐԸ (ոգեւոր). —
Հօ՛յ չամաշա, չամատաշա:
(մարած) (կրկնէ)
Ա. Բ. Գ. — Նապիկօ՛, Նապիկօ, Նապհէ՛վանա,
ԱՄԲՈՂՋ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ. — Նապիպիկօ, Նապիկօ, Նապհէվանա՛ աա... Ա՛ա՛ա՛ա՛...
(Թափով հիւսելով խմբովին)

6. *Է՛գ բարեւ, Հա՛յ, Է՛գ բարեւ:* (կրկնէ)
ՄԷԿ ՁԱՅՆ. — Թագաւորին շատ աբեւ: (կրկնէ)
ԱՄԷՆՔԸ. — Է՛գ բարեւ, Հա՛յ, Էգ բարեւ,
Ե՛կ բարեւ, Հօ՛յ, Ե՛կ բարեւ:
ՄԷԿ ՁԱՅՆ. — Հարս ու փեսին շատ աբեւ,
Ծէթ — պէտ ձագոց տան ա՛բեւ:
ԱՄԷՆՔԸ. — Տուէ՛ք բարեւ, Հա՛յ, տուէ՛ք բարեւ: (կրկնէ)

ՄԷԿ ՁԱՅՆ. — Մեզ ամէնուս շատ աբեւ.
ԱՄԷՆՔԸ. — Մեզ ամէնուս շատ աբեւ: (կրկնէ)

(Մարմրելէ յետոյ՝ յանկարծ վերարծարծ թափով եւ ամէնքը մէկէն, արագ դառնալով, երգել շուտ-շուտ). —
— Է՛գ բարեւ, Հա՛յ, Էգ բարեւ, (կրկնէ)
Մեզ ամէնուս շատ աբեւ: (կրկնէ)

(Ու պարը քաշել բեմէն դուրս հանել, մարեցնելով երգին վերջին վանկերուն մէջ):

ԲԱՌԵՐ. — Ցէր = Այր, քարանձաւ: Իզարկ = Զարկաւ: Իբեր = Բերաւ: Կօտ = Գլուխ, գանկ: Իրեցաւ = Այրեցաւ: Զում = Մինչեւ: Մէկլար = Անչեղ, չիփ - չիտակ: Քաւոր = Կնքահայր: Պըտրի = Պատարուն (լիալուսին): Դի՛ր = Դոցէ (դուրը): Մաւն ու սըկին = Մաս - հաղորդութիւն եւ սկիհ: Ինչ = Երբոր: Մինամահսւք = Միրամարգ - հաւ: Պուճ = Գուլպայ: Թըփան = Թուփին: Իգ = Այգի: Վէրէս = Վրաս: Կէօ = Ահա՛: Վա՛ր = Վրայ: Իգուն = Այգիին: Կէր = Կար: Մէյմըկել = Ցանցառանել (ուտել): Սարակ = Դաշտի մըշակ: Դո՛ր = Ո՛ւր: Կըտել = Դգալ: Ջանին = Հոգիին: Ծըկոցուցին = Ընդլայնեցին (վախէն): Լեղին = Մաղձի պարկը: Թա՛փ = Թափով, արագ: Մանչ = Մէջ: Գիկ = Իմ, ինձ: Վավ = Ով: Թագաւոր = Փեսայ:

ՉԻԹՈՒՆԻ

Պ. Նուպար Ֆընտըգեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Մխճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պասմաճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Մխճեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Ֆընտըգեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ալբօ Ֆընտըգեան (Պոլիս), Օրիորդներ՝ Սաթենիկ եւ Թագուհի Էքիզեան (Պոլիս) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆԻ

ցաւալի մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Յունուար 5ին, Հինգշաբթի առաւօտ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 1ին, Շավիլի իրենց բնակարանին մէջ 13, Sante Viroflay, Chaville:

ԾԱՆՕԹ. — Լուվրէն եւ Փորթ Սէն Քլուէն առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Pointe de Chaville:

ԾԱՆՕԹ. — Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սիրանուշ Արծրունեան եւ Օր. Վարդանուշ Արծրունեան կը ծանուցանեն թէ վաղը, Շաբաթ, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, ժամը *10*ին, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ողբացեալ *ՄԻՆԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆ*ի մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Տ Օ Ն Ա Ծ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Rond-Point du Prado, Château des Fleurs*ի սրահներուն մէջ*

գեղարուեստական բաժին, նուագախումբ, «Թոմպոլա»:
Պար եւ տղայոց նուէրներու բաշխում:

ՄՈՒՏՔ. — Անդամներու՝ ձրի: — Ոչ-անդամներու՝ 10 ֆրանք: — Մինչեւ 10 տարեկան տղոց մուտքը ազատ է: — Ոչ Պոլսեցիներ կրնան մասնակցիլ:

ԾԱՆՕԹ. — Միութեանս տարեկան պարահանդէսը 1933 Փետրուար 25ին: Բոլոր Միութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Հայ Բժշկական Միութեան դասախօսութիւնը

տեղի կ'ունենայ Salle des Sociétés Savantesի մէջ
28, Rue SERPENTE, PARIS

12 *ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԺԱՄԸ* 9ին

Նախագահութեամբ՝ ՏՕՔԹ. Վ. Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ

Կը խօսի՝ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ

Ֆրէօտիզմի վրայ

Մուտքը ազատ է

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել · Հեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԾԱԽՈՒ կամ վարձու է, Մարշէին մէջ մեծ խանութ մը, ամէն տեսակ գործի յարմար, նա մանաւանդ՝ *ՍԱՓՐԻՉԻ* եւ *ՄՍԱՎԱՃԱՌԻ*:

դիմել. *14, rue Longue des Capucins, Marseille* (Հաւկթավաճառին):

Ծախու է *ստիպողական մեկնումի պատճառաւ կեդրոն թաղամասի մէջ կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով (մեքենայ, գործիք եւայլն.) միասին: Բնակարան՝ 2 սենեակ, խոհանոց: Վարձք՝ 3000 ֆրանք, պայլ՝ 6 տարի: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Տէր Յակոբեանի,* 14 rue Medéah, Paris (14):

ճաշարան ԱԹԷՆՔ

Restaurant ATHENÈS

13 rue Serpente, Paris (5) ՄԷԹՐՕ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԶԵՂՉ ԲՈԼՈՐ ՅԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐՈՒ

5 ՖՐԱՆՔ *ԲԱՒԱԿԱՆ Է ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՃԱՇԸ ԸՆԵԼՈՒ: ԹԱՐՄ, ՄԱՔՈՒՐ եւ ՀԱՄԵՂ:*

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59—54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, լուսանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուժմեթկէնեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական թելադրական եւ ֆրէօտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ սեռքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՆՑԻԿ — ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի մասնաժողովին կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ

Նախագահութեամբ՝ Պ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆԻ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր Շան զ'Էլիզէի սրահներուն մէջ

79, Ave. des Champs Elysées (Paris 8)

Métro: Georges V.

Գեղարուեստական բաժին: Եւրոպական պարեր:
Նուագախումբ ղեկավարութեամբ Պ. **PIZZARO**ի

ՖՕՔՍԹՐՈԹԻ ԵՒ ԹԱՆԿՕՅԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ: ԱՌԱՋԻՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ՄՐՑԱՆԱԿ

ՄՐՑՈՒՄԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԺԱՄԸ 6.30ԻՆ

Մուտք՝ 25 *ֆրանք*

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԳՈՒԼՊԱՅԻ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ՄԹԵՐՔ

Լեւոն ՇԻՐԵԱՆ

29, rue Sainte Apolline, Paris (2)

Tél. Central 18-83, **Métro St. Denis**ի ճիշդ դիմացը

Premier choix, hors-cours, soldes

ձեր գնումները կատարելէ առաջ անգամ մը այցելեցէք մեզի:

ԿՕՇԻԿ ՇԻՆՈՂ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐՈՒ
ԵՒ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒԱՅԼՆ

Ինչո՞ւ աւելի վճարել, երբ կարելի է աւելի աժան գնել, զեղչելով միջնորդները: Գինուն մէջ եղած շահը ամէնէն իրականն է:

Կը յայտնենք փոքր արհեստանոցներու տէրերուն եւ կօշկակարներու որ իրենք սուղ կը գնեն, որովհետեւ իրենց գնումները փոքրաքանակ են: Մենք մեր գործարանին մէջ ԿԸ ԾԱԽԵՆՔ ՈՒՂՂԱԿԻ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ, որով կրնաք օգտուիլ մեծաքանակի գինէն, ինչքան փոքր ըլլայ ձեր գնումին քանակը:

ՄԵՐ STELLA ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ Trépointeը [ՄԻՋԱԿԱՇԻ]

պատրաստուած է տեղական կաշիէ եւ մասնաւոր եղանակով:

Մասնաւոր «Trépointe ferme» ամէն մեծութեամբ, ամէն գոյնով եւ ամենաաժան գինով, վասնզի չէք վճարեր միջնորդներ:

ՈՒՐԵՄՆ ԳՆԵՑԷՔ ՈՒՂՂԱԿԻ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆԷՆ

«TREPOINTE STELLA»

14 Quai de Rive Neuve, Marseille Tél. Dragon 24—44

ՈՍԿԵՐԻՉ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

28, Րիւ տէ Տօմինիքէն — ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաճառատանս մէջ բացառիկ եւ անհաւատալի զեղչերով կը ծախուին երաշխաւորեալ ոսկի, փլաթին, ադամանդ *եւ ամէն տեսակ զոհարեղէններ: Ապարանջան, օղ, ժամացոյց, շղթայ, այլ եւ այլ զարդեղէններ: Կը ստանձնենք արագ նորոգութիւններ:*

Պօն տը քրէտիներ կ'ընդունինք:

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Photo-Belsunce

1, Rue Tapis Vert, 1, ՐԻՒ ԹԱՓԻ ՎԵՐ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱՌԹԻՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 15 *ԶԵՂՉ*

Միակ Հայ լուսանկարչատունը որ գեղարուեստական Հայ հասարակութեան գոհացում կրնայ տալ իր ամենավերջին կատարելագործուած ելեկտրական լոյսերով:

Քարթ տ'իտանթիթէ՝ 5 ֆրանք, Անգործներու՝ 4 ֆրանք:
Քարթ փոսթալ՝ 12 *հատը եւ մէկ նկար մեծցուած՝* 25 *ֆրանք:*
ԿԱՂԱՆԴԻ առթիւ կը պատրաստենք մասնաւոր փոխմներ:
Մէկ անգամ յաճախեցէք եւ գոհ պիտի մնաք:

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու դիւրութեան համար մթերանոց մը բացած ենք rue de Trévise *Քոնսթանթինօփըլ նպարավաճառատան մէջ:*

Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն: Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN"

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême
մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ. — Ամէն գնումի համար կը տրուին նուէր-կտրոններ

Նոր Տարիի առթիւ նուէր մը

ՄԻ՛ ՄՏԱԾԷՔ ԹԷ ԻՆՉ ՆՈՒԷՐ ՊԻՏԻ ՏԱՔ ՁԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄԻՆ

Ուղղակի դիմեցէք Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ

26, rue Lesage, Paris (19) **Métro: Belleville**

Tél. Ménil. 61-85

Ուր պիտի գտնէք ամէն տեսակի *հայերէն, յունարէն եւ թուրքերէն* նոր ստացուած փլաքներ:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

8 Janvier 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2084 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ կը հետեւի այն թռուցիկ ակնարկէն որով փորձեցինք տալ ընդհանուր պատկերը գաղութներու՝ 1932ի ընթացքին:

1. Տարուէ տարի դիմադրական կորովը կը նուազի այն գաղութներուն մէջ, ուր չունինք հոծ, խռկապէս արմատախիլ բազմութիւններ. (Անգլիա, Պելժիա, Գերմանիա, Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա, Աւստրիա, Իտալիա, Զուիցերիա):

2. Ընդհակառակն, եւ հակառակ տիրող դժնդակ պայմաններուն, կը դիմադրեն ու կ՚արտադրեն այն գաղութները որոնք նոր կազմուեցան, կամ աճեցան թարմ բազմութիւններով, եւ կամ արդէն ունէին հոծ զանգուած եւ գործունէութեան լայն ճակատ: (Ֆրանսա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Եգիպտոս, Սուրիա, Միջագետք, Պարսկաստան, Հիւսիս. եւ Հարաւ. Ամերիկա):

Անշուշտ, անցած տասը տարիները (Մ. Նահանգներուն համար՝ 40 տարի) խոր ճեղքեր բացած են նաեւ այս վերջին գաղութներուն մէջ:

Անվերջ տրտունջով խառնուրդ լոյսերու եւ անողոք յուսախաբութեանց մէջ, բաղդատական բարօրութենէ մը յետոյ մատնուելով համատարած տագնապի մը ցնցումներուն, այս բազմութիւններն ալ ունեցան բեկում եւ թուլութիւն:

Բայց, անոնց բոլորին մէջ ալ ողջ է միջուկը: Անընդհատ կը նորոգուի թթխմորը: Եւ անոնք որ տասը տարի ունէին իրենց եաին, արդէն գտած են իրենց ճամբան: Ինչպէս աւելի հիները:

Արդ, այս երեւոյթը, ինչքան ալ կազդուրիչ ըլլայ, չի կրնար թեթեւցնել մեր մտահոգութիւնը՝ վաղուան համար:

Ընդհակառակն, կը պարտադրէ արթուն եւ աննկուն ուշադրութիւն ու յարատեւ ճիգ: Եւ մանաւանդ, գործակցութիւն՝ համաձայն ընդհանրական ուղեգծի մը, որ դժբախտաբար երազ է տակաւին:

Նախ, մասնաւորապէս մեծ պողոտաներուն վրայ, հազարաւորներ արդէն խակ հասած են: Պզտիկները՝ դպրոցով, երիտասարդները՝ փողոցով:

Այն երախաները որ 3—5—10 տարեկան էին վերջին արտագաղթին (1922), հետեւոր յիշատակի մը պէս կը թոթովեն քանի մը հայերէն բառեր, եթէ տեղական դպրոց գացած են:

Իսկ այն երիտասարդները որ իրենց ճակատագիրը կապեցին տեղացի աղջկան մը հետ, ընդհանրապէս հաճոյք չեն զգար «հայկականութենէ»: Չխօսինք այդ ամուսնութիւններէն ծնած երախաներու մասին:

Միւս կողմէ, ամէն գաղութ այնքան կծկուած է ինքն իր մէջ որ, մինչ մէկուն հոգին կը քամուի, միւսին քսակը հետզհետէ աւելի ամուր կը կոճկուի:

Այս ալ՝ իբրեւ հետեւանք այն անկերպարան վիճակին որ կը քաշքշուի տասը տարիէ ի վեր:

Յետոյ, ինչպէս իւրաքանչիւր գաղութ իր պատեանին մէջ քաշուած է, նոյնպէս իւրաքանչիւր հոսանք — ազգային կամ հայրենակցական — աւելի եւ աւելի պատեան կը կապէ: Միւսներէն անջատուելու, ամէն բանէ առաջ իր թաղին, իր գիւղին, իր դպրոցին կամ ժամուն վրայ մտածելու համար:

Վկայ՝ այն անհամար միութիւններն ու խմբակցութիւնները որ կը կազմուին ու կը լուծուին, ճամբայ կ՚ելլեն եւ խումբերու կը բաժնուին, միեւնոյն ծրագիրները կը խմբագրեն, բայց իրար կը խանգարեն:

Տասը տարի է որ բաժնուած ենք Թուրքիայէն, բայց «աշիրէթ»ի հոգեբանութիւնը դեռ մը պէս դէմ դիմաց կը հանէ մեզ: Միեւնոյն ճամբուն վրայ: Միեւնոյն առաջդրութեան համար:

Չենք վիճիր: Բոլորն ալ կը շարժին ինքնապաշտպանութեան բնազդով: Կը կարծեն ամրապնդել ինքնապաշտպանութեան պայքարը:

Մինչդեռ, պայքարին ծանրութիւնը եւ ճակատին խորութիւնը ամէն բանէ առաջ կը պահանջեն կեդրոնաձիգ, համատարած եւ ամբողջական, տոկուն կազմակերպութիւն:

1932ի ընթացքին, ամէնէն աւելի չեշտուեցաւ այս պահանջը:

Եւ եթէ արձակուած կանչերն ու թուղթին յանձնուած իմաստութիւնները իմաստ եւ արժէք ունին, ապա ուրեմն մենք անկարելին պիտի փորձենք, գոնէ երկու դրական, գործնական քայլ առնելու համար 1933ին:

Մէջտեղ են բոլոր տեսակէտները: Հասունցած է գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պահանջը:

Եթէ պիտի անճրկինք, եթէ պիտի շարունակենք նորէն օրը իրիկուն ընել բանգիտութեամբ, խօսքի տակ չմնալու քինախնդրութեամբ, կը նշանակէ թէ ոչ բան կ՚ուզենք սորվիլ, ոչ ալ մոռնալ:

Այն ատեն, արժանի ենք՝ մեռելներու անէծքին, եւ՝ օտար ժողովուրդներու արհամարհանքին:

Որովհետեւ, ի՞նչ իմաստ ունի տեսնել, զգալ, դատել, պոռալ, — եւ սակայն մատ մատի չզարնել, գժտութեան խնձոր մը ճզմելու, գործակցութեան գետին մը հարթելու համար:

Պատմութիւնը չը՞ պիտի գրէ, այդ պարագային.

— Ահա ժողովուրդ մը որ կը յաւակնէր արեւմուտքը ներկայացնել Արեւելքի մէջ, որ հերոսաբար դիմադրեց արեւելեան ամենազանգ բարբարոսութեանց, բայց անճրկեցաւ, ծիւրեցաւ, հալեցաւ ազատ պողոտաներու վրայ, շնորհիւ իր ներքին պառակտումներուն եւ անպատիւ դասալքութեանց:

Տիրող աշխարհատարած տագնապին հանդէպ, մեծ ու փոքր, հարուստ թէ հետեւոր, բոլո՛ր, բոլո՛ր ժողովուրդները մէկ նշանաբան ունին, — ազգային միացեալ ճակատ:

Մե՞նք ենք որ բացառութիւն պիտի կազմենք, երբ հող անգամ չունինք մեր ոտքերուն տակ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՈՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆ

ՅԱՌԱՋի մէջ հազիւ լոյս տեսած գերման բարեգործական ընկերութեան մը, Տոքթ. Լեփսիուսի Միութեան ամբաստանագիրը՝ եռեւէն հաւաւ նոյն իսկ ամբաստանեալին, Տոքթ. Պարոնիկեանի պատասխանը, հրաշունչ եւ սպառնացայտ:

Առաջին կազմակերպութեան կոչը ուղղուած էր «հայ բարձր հոգեւորականութեան եւ հայ մամուլին»:

Երկրորդը՝ գլխուն վրայ ունի հետեւեալ փաք թոցը. — «Յուշագիր առ հոգեւոր բարձր իշխանութիւնն Հայաստանեայց առաք. Ս. Եկեղեցւոյն, առ հայ մամուլն, առ հայ մտաւորականութիւնն եւ հայ ժողովուրդն»:

Իսկ իբրեւ ստորագրութիւն՝ բաց ի Տոքթ. Պարոնիկեանէն որ «լիազօր տնօրէնն» է, կ՚երեւան անունները ինը «աստուածաբանութեան երէցներու», մէկ ուսուցչի, մէկ վաճառականի, մէկ ղեղագործի եւ դրամատան պաշտօնեայի մը: Բոլորն ալ գերմանացի՝ բաց ի վաճառականէն (Հազարեան): Նաեւ հաշուեքննիչ մը, — Հայկ – Աբրամ Փիպարեան:

Ի՞նչ կը պարունակէ այս բազմաստորագիր «Յուշագիր»ը:

Նախ եւ առաջ՝ շըթ-այազերծ կիրք:

Ստորագրող Գերմանացիները հայերէն չգիտնալով, անշուշտ պատասխանատու չեն այս չափազանց... հայեվար շարադրութեան:

Յետո՞յ:— Փառաբանութիւնը Տքթ. Պարոնիկեանի, «ամէնուն յարգանքին ու վստահութեան արժանացած պատուաւոր անձ մը», որ «հայ մամուլին մէջ դարձաւ ամենայետին մարդը»:

Յետո՞յ, — Ծանր ամբաստանութիւններ Լեփսիուսի կազմակերպութեան դէմ, որոնց «40 տարուան «զործունէութիւնը» որ եւ է հետք չձգե՜ց հայ կեանքին մէջ»:

Բայց, սպասեցէք մինչեւ երեքշաբթի:

ՎԱՀԷ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ Ե. ԿԱՐԱՒԱՆԸ

Պ. Դ. Շահվերդեան կը հեռագրէ թէ ներգաղթի Ե. կարաւանը Պուրկազէն նամբայ ելած է յունուար 4ին:

⁂ «Նոր Օր» կ՚իմանայ թէ Պ. Շահվերդեան Աթէնքէն ժընեւ պիտի երթայ յունուար 10ին, խորհրդակցելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականներու գրասենեակին հետ:

ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԷ ԿՇՏԱՑԱԾ

Մոլտավիոյ գիւղերէն մէկուն մէջ, 102 տարեկան... երիտասարդ մը ամուսնացաւ 45 տարեկան... աղջկան մը հետ: Հարսնիքը տեղի ունեցաւ գիւղական ճոխութեամբ: Նոր փեսան շրջապատուած էր իր երկու զաւակներով, մէկը՝ 80, միւսը 82 տարեկան:

ԿՐԻՓԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Դեկտեմբերի վերջին շաբթուն 303 հոգի մեռան կրիփէն. մինչդեռ 1931ի նոյն շաբթուն մեռած էին միայն 183 հոգի, 1930ին՝ 85, իսկ 1929ին՝ 68:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ամսական վերջին տեղեկագրէն կ՚երեւայ թէ գործազուրկներու թիւը զգալապէս պակսած է Անգլիոյ մէջ: Դեկտ. 19ին գործազուրկներու թիւն էր 2,723,287, որոնց 2,171,175ը ամբողջովին անգործ: Այս թիւը 76,519ի նուազում մը կը ցուցնէ նախորդ ամսուան տեղեկագրին վրայ, թէեւ 213 հազար 366 աւելի է, բաղդատելով անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին հետ:

ՔՈՒԼԻՃ ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Առջի օր, յանկարծամահ եղաւ Մ. Նահանգներու նախկին նախագահը, Պ. Քուլիճ: Կինը դուրս ելած էր եւ վերադարձին տեսաւ որ անշունչ գետին փռուած է: Վաթսուն տարեկան էր եւ հռչակաւոր՝ իր սակաւախօսութեամբ: Բառերը համբելով կ՚արտասանէր:

«Ամերիկացին կը մեռցնէ իր նախագահները», կ՚ըսէ օրագրող մը:

Արդարեւ, վեց նախագահներու այրիները կ՚ապրին տակաւին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պարսիկ վաճառականները Խորհրդային առեւտուրին դէմ

Թէհրանէն կը հեռագրեն յունուար 6 թուականով.— Պարսիկ առեւտրականները պօյքոթ հռչակեցին խորհրդային ապրանքներուն դէմ, որպէս զի կառավարութիւնը հարկադրուի վերաքննել 1931 հոկտեմբերին կնքուած առեւտրական դաշնագիրը: Միեւնոյն ատեն, մամուլը բուռն պայքար կը մղէ խորհրդային իշխանութեան դէմ: Թէհրանի խորհրդային դեսպանը պաշտօնական ծանուցագիր մը յանձնեց, բողոքելով այս բոլորին դէմ: Կառավարութիւնը կ՚աշխատի դոհացուցիչ լուծում մը գտնել այս հարցին: Խորհրդային առեւտուրը կաշկանդած է պարսիկ վաճառականութիւնը Ատրպատականի եւ Կասպեան նահանգներուն մէջ, որոնք ողողուած են ռուսական բամպակեղէններով: Ազգայնական ուժգին հոսանք մը պայթած է ամբողջ Պարսկաստանի մէջ:

⁂ «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Ռիզա Շահը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է ծանօթ երկրախոյզ Տիկին Ռօզիթա Ֆորպսի. — Իմ երկիրս պէտք է սորվի կարօտ չմնալ օտարներուն: Կը յուսամ թէ քանի մը տարիէն կարելի պիտի ըլլայ միայն Պարսիկներ գործածել: 1934էն պիտի կրնանք ձեռք քաշել բոլոր օտարներէն, բաց ի այն մասնագէտներէն որոնք անհրաժեշտ են վաճառականութեան եւ ճարտարարուեստութեան համար: Մի մոռնաք թէ մենք ժառանգորդն ենք փորձառութեան մը որ կը սկսի դարեր առաջ, երբ Ասիան կը կառավարէր աշխարհը: Քաղաքակրթութիւնը տարբեր է ամէն երկրի մէջ: Ես չեմ ուզեր Պարսիկը դարձնել Եւրոպացիին ձախաւեր ընդօրինակութիւնը: Պարսկաստանը տէր ու տիրական է իր երկրին մէջ: Ան իրաւունք ունի զարգացնելու իր սեփական հարստութիւնները եւ զանոնք պաշտպանելու իր սեփական զէնքերով:

Ալպանիական խնդիրը եւ Իտալիա

«Թայմզ» կ՚իմանայ թէ Իտալիա հողային մենաշնորհ մը պահանջած է Մուսաքիյա դաւառին մէջ, իբրեւ փոխարինութիւն Ալպանիոյ տրուած 50 միլիոն ոսկիի տոկոսին: Իբրեւ թէ իտալացի հողագործներ պիտի հաստատուէին այս հողամասին վրայ:

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած է քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Միւս կողմէ, «Մանչէսթըր Կարտիըն» երկար յօդուածի մը մէջ կը պարզէ Իտալիոյ կատարած նուաճումները՝ Ալպանիոյ մէջ: Իտալիա իրեն կապած է այդ երկիրը, Թիրանայի դաշնագրով և փոխառութիւններով որոնց տոկոսները չի կրնար վճարել Ալպանիա: Այս կերպով, իր տնտեսական ազդեցութեան տակ առած է յետամնաց երկիր մը: Յետոյ շինած է ճամբաներ որոնք մեծ օգուտ պիտի ունենան իրեն համար, եթէ պատերազմ ծագի Եուկոսլավիոյ հետ:

Հիմա կը հետապնդուի մաքսային միութեան ծրագիրը, որ եթէ յաջողի, պիտի լրացնէ Իտալիոյ թեւարկութիւնը Ալպանիոյ վրայ եւ շատ աւելի մեծ վտանգ պիտի սպառնայ խաղաղութեան քան Տալմացիոյ ցոյցերը: Մխիթարական է այն լուրը թէ Ալպանիա մերժած է այս ծրագիրը: Ալպանիա պէտք ունի նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան, բայց կառավարութիւնը եւ հանրային կարծիքը հակառակ են երկրին սորկացման:

⁂ Եուկոսլավիոյ մամուլը գոհունակութեամբ կ՚արձանագրէ որ Իտալիոյ առաջարկած մաքսային միութիւնը մեծ յուզում պատճառած է բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ: Ամբողջ երկրին մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Իտալիոյ ձեռնարկներուն, մանաւանդ որ իտալական մամուլը կը շարունակէ բուռն պայքար մղել Եուկոսլավիոյ դէմ:

Դրամ բերէք, տոկոս կուտանք

Գրեցինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է վերցնել բոլոր կաշկանդումները եւ լայն դիւրութիւններ տալ օտար դրամագլուխին, սեղանաւորական կեդրոն մը դարձնելով Մոսկուան:

Այս առթիւ, եմտական գործավարութեան կողմէ հրատարակուած յայտարարութիւնը կ՚ըսէ. — Օտարականները կրնան պետական դրամատուն մը յանձնել իրենց դրամը՝ բարձր տոկոսով կամ ընթացիկ հաշիւ բանալ Միութեան պետական Դրամատան հետ, հարիւրին 7 տոկոսով: Այս տոկոսը շատ աւելի բարձր է քան ուրիշ որ եւ է ապահով երկրի մէջ վճարուածը. կարգ մը երկիրներ նոյնիսկ տոկոս չեն վճարեր ընթացիկ հաշիւներու վրայ: Պետական դրամատունը կը խոստանայ աւանդ ձգուած գումարը սեփականատիրոջ արամադրութեան տակ պահել ո՛ր եւ է ատեն: Սեփականատէրը կրնայ գործածել անոր մէկ մասը կամ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ կամ արտասահման փոխադրել առանց որ եւ է կաշկանդումի: Այս ընթացիկ հաշիւները պիտի պահուին առանձին, Ա. մակագրութեամբ, չխառնուելու համար սովորական հաշիւներուն հետ: Պետական Դրամատունը յանձն կ՚առնէ՝ նաեւ ծախել ճամբորդի չէքեր, օտար դրամներու համար, որոնք կրնան գանձուիլ Խ. Միութեան ո՛ր եւ է մէկ մասին մէջ եւ ներածուիլ կամ արտածուիլ անարգել:

ՇԱԲԱԹԸ ՔԱՌԱՍՈ՞ՒՆ ԹԷ 48 ԺԱՄ

Մ. Նահանգներու աշխատաւորական կուսակցութիւնը կը պատրաստուի մեծ գործադուլ մը սարքելու, շաբաթական աշխատանքը 30 ժամուան իջեցնելու համար:

⁂ Ուրբաթ օր, քանի մը հազար բանուորներ հաւաքուելով Փարիզի մէջ, պահանջեցին շաբաթական աշխատանքը իջեցնել 40 ժամուան, իբրեւ միջոց մը գործազրկութեան դէմ:

Իսկ Ֆրանսայի ճարտարարուեստութեան, վաճառականութեան եւ երկրագործութեան մեծ խմբակցութիւնները, որոնք ընդհանուր դաշնակցութիւն մը կը կազմեն, հինգշաբթի օր մեծ ժողով մը գումարելով, բողոքեցին 40 ժամուան ծրագրին դէմ: Կազմակերպութիւնը կը խօսի ի դիմաց 3000 սէնտիքաներու կամ արհեստակցական կազմակերպութեանց որոնք կը ներկայացնեն եօթ միլիոն բանուոր կամ պաշտօնեայ: Բանաձեւը կ՚ըսէ թէ հետեւանքը աղետալի պիտի ըլլայ Ֆրանսայի համար, եթէ ընդունուի շաբաթական 40 ժամ աշխատանք հաստատելու ծրագիրը:

« ԱԹԼԱՆԹԻՔ »Ի ԿՄԱԽՔԸ

Երկու օր անընդհատ վառելէ յետոյ, ֆրանսական «Աթլանթիք» շոգենաւին կմախքը Շէրպուռ փոխադրուեցաւ ուրբաթ օր, մեծ դժուարութեամբ: Ֆրանսական եւ օտար նաւաձիգներ կուրծք տալով փոթորիկին եւ ալիքներուն, յաջողեցան նաւահանգիստ առաջնորդել արկածահար նաւը: Ծրագրուած էր փոխադրել Հավր, այնտեղ ուրկէ առաջին անգամ ճամբայ ելաւ: Բայց անկարելի էր: Փոխադրութեան միջոցին, սպայ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ: Հարկ եղաւ հիւանդանոց փոխադրել եւ կտրել մէկ սրունքը:

ՀԱՐՍՆԻՔՆ ԱԼ ԵԿԱՄՈՒՏԻ ԱՂԲԻՒՐ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Կէրէտէի քաղաքապետական ժողովը որոշած է արգիլել հարսանեկան հանդէսներու եւ օժիտի սովորութիւնները, որոնք ամուսնացող զոյգերը եւ անոնց պարագաները այնպիսի մեծ ծախքերու կը մղեն, որոնց բեռան տակէն տարիներով չեն կրնար ելլել: Քաղաքապետութիւնը լուրջ միջոցներ ձեռք առած է, իր այս որոշումը գործադրելու համար:

Ասկէ վերջ եթէ երբեք հարսնիքի համար օժիտի պատրաստութեան ծախքեր ըլլան, այս օժիտները պիտի գրաւուին եւ Օդանաւային Միութեան եւ Կարմիր Մահիկի ընկերակցութեան պիտի նուիրուին: Այս տեսակ փայլուն ու մեծածախս հարսնիքներ կատարողները ալ դատարան պիտի յանձնուին, շռայլութիւնը արգիլող օրէնքին տրամադրութեան համաձայն: Այս պարագան մունետիկներու միջոցաւ ծանուցուած է ամբողջ զաւառակին մէջ:

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Լիբանանի լեռնային շրջաններուն մէջ տասը սանդիմեդրի հասած էր տեղացող ձիւնին բարձրութիւնը: Ներքին տնօրէնութիւնը ժանտարմայի հրամանատարութեան պէտք եղած հրահանգները տուած է, զօրացնելու համար Տահր էլ Պէյտարի պահականոցը եւ հոն կեդրոնացնելու բաւականաչափ պաշար: Միեւնոյն ատեն պահեստի աշխատաւորներ ղրկուած են ճամբան միշտ բաց պահելու համար:

Պէյթ Էտտինի շրջաններուն մէջ ալ հինգ սանդիմեդրի հասած է ձիւնը:

Գիւղացիները մտահոգ են, որովհետեւ ցարդ անձրեւ չէ եկած եւ իսկոյն սկսած է ձիւնը:

Հալէպի շրջաններուն մէջ տիրող արտակարգ ցուրտին պատճառով, անօթութիւնը ծանր աստիճանի հասած է. տասը ոչխարը մէկ օսմ. ոսկիի կը ծախուի [illegible] գիւղերու մէջ:

Հալէպի «էլ Թէգատտում» թերթը կը պատմէ.—

Գիւղացի մը տասը սուրիական ոսկի պարտք ունէր կառավարութեան պաշտօնեային կուզայ, սակայն մարդը դրամ չունենալով, կը քշէ անոր 40 ոչխարները: Ոչխարներէն 13ը կը մեռնին ճամբան. պաշտօնեան մնացածները կը ծախէ 11 ս. ոսկիի. իբրեւ ծախք այս գումարէն զեղչուած է 8 ոսկի եւ մնացած է 3: Կառավարութիւնը դեռ պիտի պահանջէ այդ գիւղացիէն 7 ոսկի...:

ՊՈԼՍՈՅ ՕՏԱՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻՆ ՀԵՏԶՀԵՏԷ

Թուրքիոյ կրթական վերջին օրէնքով, օտար վարժարաններ կրնան յանձնել այն թրքահպատակները, որոնց նախակրթութիւնը իրենց մայրենի դպրոցներուն մէջ ստացած են: Այս օրէնքը մեծապէս ազդեց օտար դպրոցներու աշակերտներուն, մանաւանդ նախակրթարանի բաժնի ուսանողներու թիւին վրայ: Նոյն իսկ կարգ մը օտար վարժարաններ ստիպուած են փակել իրենց դռները: Այսպէս, վերջին քննութեանց արդիւնքով հաստատուած է որ փակուած են հետեւեալ վարժարանները.—Եէշիլգիւղի եւ Գատըգիւղի մէջ երկու իտալական եւ Բեպայի մէջ ֆրանսական դպրոցները, Կէտիկ Փաշայի եւ Սկիւտարի ամերիկեան վարժարաններու նախակրթարանի բաժինները: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, քանի մը ֆրանսական եւ իտալական վարժարաններ ալ մօտերս պիտի փակուին:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն յունուար 5ին երկրաշարժի երկու ցնցումներ տեղի ունեցան Վոլոյի մէջ (Թեսալիա), միայն նիւթական վնասներ պատճառելով:

Քիչ յետոյ, աւելի ուժգին ցնցումներ զգացուեցան Աթէնքի մէջ, մեծ յուզում պատճառելով: Մարդկային զոհ չկայ: Նիւթական վնասներն ալ անկարեւոր են:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻՆ ՍԽԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Քրիստոնեաներու կրօնական այս շարժումն, մտաւորականները, նոյն իսկ հասարակ մարդիկ, պահ մը կ'անդրադառնան այն աւանդութիւններուն, որոնք կը պատմուին հին ու նոր կտակարաններուն մէջ: Կը քրքրեն զանազան հարցեր, յաճախ անարժէք:

Ահա կարեւոր հարց մը, սակայն: Ճի՞շդ թարգմանուած են Աստուածաշունչները: Թէեւ ոմանց փորը պիտի ցաւի նորէն, բայց ըսենք, որ սխալ թարգմանուած են յաճախ: Ատեն մը ցոյց տուինք տարբերութիւնները, որ գոյութիւն ունէին հայերէն գրաբար եւ աշխարհաբար, ինչպէս նաեւ օտար թարգմանութիւններուն միջեւ: Այս անգամ քանի մը օրինակ, ցոյց տալու համար այն սխալ թարգմանութիւնները, որ չեն համապատասխաներ եբրայերէն բնագրին:

Ծանօթ է թէ Եբրայեցիները նախապէս, եւ շատ կանուխ, կը գործածէին փիւնիկեան տառերը: Իրենց մեծ գերութեան շրջանին, սկսան գործածել արդի քառակուսի տառերը, մինչ Եգիպտոսի մէջ մնացած Հրեաները կը շարունակէին գործածել հինները: Հին եւ նոր այդ տառերը բաղաձայններ էին միայն, եւ կը կարդացուէին ձայնանիշերով, որոնք կը դրուէին տառերուն տակ, ինչպէս հիմա կը կարդացուին արաբերէն գրութիւնները: Եւ բառերը իրարմէ բաժնելու համար կը գործածէին հորիզոնական գծիկներ: Առաջները ձայնագրութեան սովորութիւն չկար, բայց երբ հետզհետէ դժուարացաւ ընթերցումը, երեւան եկան ծանօթ փշիկները: Արաբերէն լեզուին ծանօթ մէկը կրնայ հասկնալ արժէքը այդ փշիկներուն: Օրինակ մը. ՏՊՐ (բառ մըն է, որ կը բաղկանայ երեք տառերէ տալեթ, պէթ, րէշ)*: Եթէ այս տառերուն տանք* քամէց *ձայնանիշը, որ համազօր է* ա՛ *ձայնին, (կէս խաչի ձեւ նշան մըն է, որ կը դրուի բառին տակ, ինչպէս հիմա կը կարդաց-*ՊԱՐ *եւ կը նշանակէ* պատգամ, *իսկ եթէ տանք* թսէրէ *ձայնանիշը, որ համազօր է* է *ձայնին, կը կարդացուի* ՏԷՊԷՐ *եւ կը նշանակէ* մահ: *Արդ, այն շրջանին երբ ձեռնարկեցին ձայնագրութեան, րաբբուններ չկրցան ճշդել թէ ո՞ր ընթերցումն է ճիշդը: Մինչեւ այսօր թալմուտաբանները կը վիճին Եսայիի մէկ խօսքին թարգմանութեան վրայ:*

— Եւ զամենայն *որդիս քո* խրատեալս Աստուծոյ... (Գլ. ԾԴ. 13):

Ոմանք կ'ըսեն թէ պէտք է կարդալ ճարտարապետս քո, *ինչպէս ցոյց կուտայ հատուածին իմաստն ալ: Արդարեւ բնագրին մէջ, այդ բառը եթէ* պոնայիք *կարդաք, կը նշանակէ* ճարտարապետս քո, *իսկ եթէ* պանայիք *կարդաք, կը նշանակէ* որդիս քո:

Մեր թէ գրաբար եւ թէ աշխարհաբար Աստուածաշունչները որդիս քո, քու որդիքդ *թարգմանած են: Սակայն բացէք Եսային դարձեալ. գրաբարը կը գրէ.*

— Մահ արձակեաց Տէր ի վերայ Յակոբայ: (Գլ. Թ. 8):

Իսկ աշխարհաբարը կը գրէ.

— Տէրը Յակոբին պատգամ ղրկեց:

Ուրկէ՞ց այս տարբերութիւնը: Թարգմանիչները սխալ կարդացած են բառը, ոմանք տէպէր *(մահ), ոմանք* տապար *(պատգամ): Լաւագոյն թարգմանութիւնը գրաբարինն է, որովհետեւ կը տեսնուի թէ օգտուած է հին ուրիշ թարգմանութենէ մը:*

Աւելի կարեւոր: Թարգմանիչները յաճախ զոհ գացած են դրչագիրներու թերութեան: Երբեմն բառերը այնպէս մը կցուած են իրարու, որ թարգմանիչները չեն կրցած թափանցել իմաստին եւ թարգմանած են առանց բան մը հասկնալու: Բացէք Յոբին գիրքը (Գլ. Է. 15): Աշխարհաբարը կը թարգմանէ.

— Վասն որոյ աւելի կ'ընտրեմ խեղդուիլ ու մեռնիլ, քան թէ իմ ոսկորներուս *պահպանուիլը*:

Ի՞նչ կը նշանակէ «ոսկորներուս պահպանուիլը» այս նախադասութեան մէջ: Թարգմանիչն ալ բան չէ հասկցեր, եւ տառադարձեր ձգեր է: Բացէք գրաբարը: Տեսնելով որ անհասկնալի է եբրայերէնը, ան օգտուեր է տարբեր օրինակէն որ ուրիշ բան կ'ըսէ.

— Թափես զոգի յանձնէ իմմէ, եւ ի մարմնոյ զշունչ իմ, եւ ի մահուանէ զկեանս իմ:

Իսկ ծանօթութիւն մը աւելցնելով, կուտայ նաեւ եբրայերէն բնագիրը, թարգմանելով.

— Եւ ընտրեաց զխեղդ առնուլ անձն իմ, զմահ քան զոսկերս իմ:

Իմաստ ունի՞ նախընտրել մահը քան ... ոսկորները:

Ահա թէ ո՛ւր է սխալը: Փշիկի մը փոփոխութեամբ, (դրչագիրներու մեղքը սրբագրելով), բնագրին մէջ բառը կը դառնայ ոչ թէ ոսկորներս, *այլ* տառապանքս: *Եւ ի՞նչ յստակ կը դառնայ ըսելը «կը նախընտրեմ մեռնիլ քան տանջուիլ»:*

Փշիկներուն նոյն մեղքը կը գտնէք նաեւ Ամովսի գրքին մէջ, գլուխ Զ. 13: Աշխարհաբարը կը գրէ.

— Միթէ ձիերը ապառաժի վրայ կը վազե՞ն. կամ *անիկա* եզներով կը հերկուի՞:

Թարգմանիչը չէ հասկցեր, անիկա *մը (ի՞նչը) դրեր է, տառադարձելով: Գրաբարը միշտ ճարպիկ է, երբ չկարենայ թարգմանել, տեղը ուրիշ նախադասութիւն մը կը դնէ, այսպէս.*

— Իցէ՞ թէ արշաւիցեն երիվարք ընդ վէմս, կամ հանդարտիցեն ի մէջ մատակաց:

Աղուոր նախադասութիւն մըն է գրբեր տեղը: Երկու նախադասութիւններն ալ ցոյց կուտան անկարելի բաներ, բնութեան օրէնքներուն հակառակ պարագաներ: Բայց բնագիրը տարբեր է: Գրաբարը ծանօթութեամբ մը «մէջ գացած» նախադասութիւնը կուտայ այսպէս.

— Կամ հերկիցի անդ եզամբք:

Մարդ Աստուծոյ, հապա ինչո՞վ կը հերկեն (ոչ անշուշտ ժայռը, բնագիրը տարբեր է): Ա. նախադասութիւնը ցոյց կուտայ անկարելի բան մը, երկրորդն ալ նման խօսք մըն է հարկաւ: Տեսէք թէ ո՛ւր է շան գլուխը: Եբրայերէն բառը, որ եզներ *թարգմանուած է, ծայրը ունի յոգնակիի նշան մը: Արդ, ինչպէս հայերէնի, նոյնպէս եբրայերէնի մէջ կան բառեր, որոնք յոգնակի չեն դառնար երբեք, ինչպէս* նախիր *բառը, որ արդէն յոգնակիի արժէք ունի: Եբրայերէն այդ բառը եւս, որ* եզներ *կը նշանակէ, պէտք է բաժնել յոգնակիի նշանէն եւ փշիկի մը պարզ յաւելումով կը ստանանք նոր բառ մը* (ծով) *եւ ահա յստակ նախադասութիւն մը.*

—Միթէ եզներով կը հերկե՞ն ծովը:

Ի՛նչքան համապատասխան է առաջին նախադասութեան:

Ահա ձեզի ուրիշ օրինակներ սխալ թարգմանութեան: Բացէք Սաղմոսներու գիրքը, (Գլ. ՀԸ., 47): Աշխարհաբարը կը գրէ.

— Անոնց որթերը փնացուց կարկուտով, ու անոնց ժանտաթզենիները խոշոր կարկուտով:

Ի՞նչ, Եհովան երկո՞ւ տեսակ կարկուտ կը տեղար, որթատունկերուն վրայ պզտիկ կարկուտ, ժանտաթզենիներուն վրայ խոշոր կարկուտ: Տեսնենք ի՛նչ կ'ըսէ գրաբարը.

— Եհար կարկտիւ զայգիս նոցա, եւ զթզենիս նոցա եղեամբ:

Ուրեմն եղեամը «խոշոր կարկուտ» թարգմաներ է մեր պատուելի աշխարհաբարը:

Բայց գրաբար, աշխարհաբար, եւ օտար բոլոր թարգմանութիւնները ի՛նչքան եղծեր են գեղեցկութիւնը հետեւեալ հրաշալի սաղմոսին. (Գլ. ԻԲ, 15).

— Ջուրի պէս թափուեցայ, ու ամէն ոսկորներս քակուեցան. սիրտս մոմի պէս եղաւ, հալեցաւ փորիս մէջը:

Ցորացաւ իմ ուժս հողէ ամանի մը պէս, ու լեզուս քիմքս փակաւ. եւ զիս մահուան հողը դրիր:

Վասն զի շուները չորս կողմս առին, չարերու ժողովքը զիս պատեցին, ձեռքերս ու ոտքերս ծակեցին:

Իմ ամէն ոսկորներս կրնամ համրել. անոնք կը նային, կը տեսնեն զիս:

Ինչպէս կը տեսնէք, անկապակից եւ անիմաստ նախադասութիւններ են ատոնք:

Հիմա առնենք գրաբարը.

— Ես որպէս զջուր հեղայ, եւ ցրուեցան ամենայն ոսկերք իմ, եւ եղեւ սիրտ իմ որպէս մոմ հալեալ ի մէջ որովայնի իմոյ:

Ցորացաւ որպէս խեցւոյ զօրութիւն իմ, լեզու իմ ի քիմս իմ կցեցաւ, եւ ի հող մահու իջուցեր զիս:

Շուրջ եղեւ զինեւ շունք բազումք եւ ժողովք չարաց պաշարեցին զիս: Ծակեցին զձեռս իմ եւ զոտս իմ, եւ թուեցին զամենայն ոսկերս իմ. նոքա հայեցան եւ տեսին զիս:

Ինչպէս կը տեսնէք, մեծ տարբերութիւն կայ աշխարհաբարին եւ գրաբարին միջեւ, բայց գրաբարն ալ, դարձեալ, անկապակից է եւ անիմաստ: Այս կտորին թարգմանութիւնը սխալ կատարած են գրեթէ բոլորը, Եօթանասնիցն ալ, Վուլգատն ալ, Բեշիտտան ալ եւ դեռ ուրիշներ: Պատճա՞ռը, — չեն նշմարած որ տողերուն կարգը խանգարուած է եւ դրչագիրները, խրթին եւ մութ տողերը պարզելու նպատակով, յաւելումներ են ըրած:

Այս ամէնը ցոյց կուտան թէ հարազատ չեն թարգմանութիւնները:

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1932Ի ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ԻԲՍԷՆ ԵՒ ՊԻՈՐՆՍՈՆ

Նորվեկիա 1928ին տօնեց Իպսէնի ծննդեան հարիւրամեակը: Այս տարի ալ — ինչպէս հաղորդեց «Յառաջ» — տօնուեցաւ հարիւրամեակը Պիորնսոնի ծննդեան:

Այս դարու առաջին տասնամեակը — որուն կը զուգադիպի մեզմէ շատերուն մտաւորական զարթօնքը—կ'ապրէր հիւսիսի գրականութեանց ազդեցութեան տակ: Այդ օրերու իմացական մթնոլորտը ծանր էր Տոլստոյի, Կորքիի, Նիցչէի, Զուտերմանի, Հաուփթմանի, Իպսէնի եւ Պիորնսոնի շունչով, եւ հմայքով: Պատերազմի հեղեղը քշեց տարաւ այդ օրերու աստուածները եւ, ափսո՜ս, դաշտին վրայ մնացեր են ոսկեզօծ հորթեր:

Ինչո՞ւ դադրեր ենք ըմբռնելէ ներկայ ժամանակը. ինչո՞ւ անիկա մեզի կը ներկայանայ կրկէսի մը երեւոյթով, — անամէջ, մակերեսային ու աղմկարար: Անոր համա՞ր արդեօք, որ դադրեր ենք — այնքա՜ն վաղաժամօրէն — երիտասարդ ըլլալէ...

Երկար ատեն վարժուած էինք Իպսէնը եւ Պիորնսոնը նկատելու մի եւ անբաժան: Ցափշտակութեան շրջան մըն էր այն: Այսօր, տարիներու մռայցանքին տակէն, ինչպէս մշուշի մը ետեւէն, անոնք կ'երեւին տարբեր համեմատութիւններով: Իւրաքանչիւրը՝ իր ինքնութեան, իր ինքնատպութեան մէջ: Գրողի եւ մտածողի երկու տարբեր եւ զատուոր տիպարներ, աննման՝ իրենց խառնուածքով ու ձգտումներով:

Զախաղանց ուշագրաւ է արդարեւ իրենց պարագան: Միեւնոյն մեկնակէտը ունեցած են երկուքն ալ. կրած՝ միեւնոյն ազդեցութիւնները: Նորվեկիոյ հէքեաթային բնութեան, խորհրդապաշտ գիւղերներուն հմայքը կրած են անոնք հաւասարապէս: Ուսած են միասին միեւնոյն դրասեղաններու վրայ. միեւնոյն խռովքները յուզած են իրենց սիրտը, իրենց արիւնոտ ու հասունցող միտքը: Ժամանակը բաժնած է սակայն իրենց ճամբան: Անոնք վերջ ի վերջոյ վերածուեր են երկու հակոտնեայ պատկերներու: Կարծէք ըլլային ճշմարտութեան մը երկու հակընդդէմ, բայց լրացուցիչ եզրերը:

Ինչպէս ամէն գրողի, իրենց պարագային ալ անհրաժեշտ է անտարակոյս իրենց գործը բացատրել բնախօսութեան, խառնուածքի թաքուն շարժառիթներով: Ու փնտռել նաեւ փոխադարձ ազդեցութիւնները հեղինակի մը կեանքին ու գործին միջեւ: Վերստեղծել այն հեռաւոր միջավայրը, մտաւորական կլիման ուրկէ աճիլ առած են արուեստագէտին յղացումները... Այդ որքան շահեկան նոյնքան մանրակրկիտ որոնումները գործը կրնան ըլլալ խղճամիտ քննադատի մը միայն: Անոնք շատ վեր կը մնան մեր առօրեայ նպատակներէն...

Մեզի կը մնայ վայելել պտուղը, առանց հարցնելու թէ ի՛նչ այգիի, ի՛նչ տաքերկրեայ ջերմու արդիւնքն է ան...

×

Առանց սակայն պատճառներուն խորը թափանցելու, կ'արժէ ընդգծել կէտ մը որ կը բացատրէ մասամբ իրենց գործի բնոյթը: Իպսէն կեանքի մեծագոյն մասը ապրած է հայրենիքէն հեռու, կարելի է նոյն իսկ ըսել իր ժամանակի կեանքէն դուրս եւ բարձր: Վերացական արուեստագէտ մը, անոնք կը մարմնաւորեն այն անհատապաշտ խորքին մէջ ըմբոստ ոգին, կամաւոր աքսորական մը, որ իր առանձնութեան մէջ փնտռած է միայն ուժ եւ իմաստ:

Պիորնսոն ընդհակառակն կառչած է իր հայրենիքին՝ Նորվեկիոյ: Իր բոլոր մտորումները թնճկուած կը գտնենք իր ժողովուրդին ապրումներուն հետ: Հողին ու բոյսին հետ պահած իր այդ անմիջական, բազմակողմանի շփումը, բնական է իր գործին պիտի տար այն յատկանշական գիծերը, որ ամէն ազգային — ցեղապաշտ գրողի արժանիքը ու դատակնիքն են միանգամայն:

×

Իպսէն՝ տիպարներու հզօր կերտող մը եղած է: Ո՞վ չէ լսած, ո՞վ չի ճանչնար մէկը կամ միւսը, Իպսէնեան հերոսներէն, — Պրանտ, Տոքթ. Շթօքման, Փէր — Կինթ, Սոլնէս կամ Նորա: Իւրաքանչիւրին մէջ Իպսէն դրած է մաս մը իր հոգիէն: Նոյն իսկ անոնք կը մարմնաւորեն այն անհատապաշտ խորքին մէջ ըմբոստ ոգին, որ ամէն մէկ անձի խորը քունի է կամ կիսարթուն:

Իպսէնի տրամները վերացական կառուցումներ չեն եղած սակայն: Ան հաւատարիմ է մնացեր իրականութեան, ջանալով ցոլացնել մարդոց կարելի կեանքը: Բայց իր բանիբեր հերոսները չեն համակերպիր, չեն հանդուրժեր իրականութեան. կեանքի ճնշումին տակ չեն ուզեր փշրուիլ: Ընդհակառակն, անոնք կը պայքարին ընկերային աւանդութեան, օրէնքներուն, հասարակաց կարծիքին դէմ:

Հոդ է ահաւասիկ իպսէնեան տրամին նշանակութիւնը, եւ հմայքը:

Համաձայն իրեն, առանձին, մենաւոր մարդն է միակ զօրաւորը. միակը որ կարող է ազատօրէն խորհիլ կամ գործել: Իպսէնեան հերոսները այդ սկզբունքին վրայ կը ջանան կառուցանել իրենց կեանքը. ընկերութիւնը չի հանդուրժեր բնականաբար: Պայքարը անխուսափելի է. անխուսափելի նաեւ պարտութիւնը: Բայց ի՞նչ փոյթ. կը զգաք որ ՄԻԱՆՆ է որ իրաւունք ունի ամէնուն դէմ, անիկա, որ Պրանտի նման կ'ըսէ. — «Ամէն ինչ, կամ ոչինչ»:

Այս մարտնչող ոգին կ'ապահովէ՞ սակայն անոնց երջանկութիւնը: Այո՛, կամ ոչ: Իպսէն կը խորհի թէ կեանքի նպատակը երջանկութիւնը չէ սակայն, այլ ազնուութիւնը, ազնուականութիւնը, մարդ ըլլալու խորախանքը:

Բոլոր դաւանանքներու եւ գաղափարներու դէմ — որոնք անցաւոր են ըստ Իպսէնի — անխուսափ կը մնայ լոկ ազատութեան հաւատքը, որ իր հերոսներուն չքմեղանքը կը մնայ: Անհատի, եւ ազատութեան այդ գաղափարն է թերեւս ամէնէն կենդանի մտածումը, քանի որ յաճախ մարդիկ պատրաստ են զոհուելու այդ խտէալին — ինչպէս իր հերոսները — մինչ միւս խտէալները անկարող են այլ եւս մարդիկ մղելու մինչեւ անձնուրացութիւն: Այս չէ՞ չափանիշը արդէն կրօնքի մը ուժին ու կենսունակութեան:

Ահա թէ ինչո՞ւ Իպսէնի տիպարները կը հասուննան ու իրենց վերջին գիծերուն մէջ կը վերածուին խորհրդանշաններու: Դուրս կ'ելլեն այլ եւս ժամանակէն, միջավայրէն շրջանակէն. մարդկային գերագոյն եզրի մը կը հասնին, որուն կարելի է ձգտիլ, առանց անցնելու, կամ նոյն իսկ հասնելու:

Զարմանալի չէ ուրեմն, եթէ Իպսէնեան տրամը յոռետես է իր խորքին մէջ: Իրականութիւնը եւ խտէալը կը մնան անհաղորդ, անհպելի: Կարելի է ապրիլ ուժերու եւ հաւատքի այդ լարումով: Իր հերոսները կը կքին, կը ջախջախուին մեզ, որ կ'ապրինք հանապազօրեայ հացով:

×

Պիորնսոն սակայն աւելի մօտ է ու հասկնալի մարդկօրէն. որովհետեւ վերջ ի վերջոյ հայրենիքի մը ազգային բանաստեղծը մնաց: Անիկա բաբախումն է երկրի մը սրտին...

Ի՛նչ առասպելական, միթիք, չքնաշխարհիկ երկիր, այն երկի՛րը, որ կը յայտնուի ու կը նշուլէ իր գործին մէջէն. ան մեզի կուտայ կարօտախտը ֆիյորտներու, սառուցիկ դաշտերու, որոնց վրայ կը ցաթէ ցայգային արեւը: Պայծառ մշուշներու խորը կ'ընդնշմարենք պզպղումը սկանտինաւեան գագաթներու. բնութեամբ կը քալենք այդ գեղջուկ հողին վրայ, որպէս թէ ան ըլլար պատառ մը մեզի ծանօթ, սիրուած վայրերէն...

Պիորնսոնի բովանդակ գործը համակուած է հայրենասիրական այդ քնարերգութեամբ: Զգայուն աւելի քան խորհող, իր մտածումները միշտ բաբախուն եղած են միանգամայն բարոյական մնայուն մտահոգութիւններով: Անիկա ամէնէն տիպար ներկայացուցիչն է այն գրագէտին, որ ինքզինք հրաւիրուած կը զգայ բարոյական խօսքի մը: Իր բառին, խօսքին, երգին խորը կը մնայ մշտական մտահոգութիւնը՝ թելադրելու, համոզելու, բարձրացնելու: Ոչ անշուշտ քարոզիչի իմաստով, այլ ներշնչողի:

Ահա թէ ինչու Պիորնսոնի գործը կը յորդի կենսապաշտութեամբ եւ լաւատեսութեամբ: Հրաւէր մըն է ան դէպ ի ուրախ, գործօն կեանք, դէպ ի ժպտուն պայքար. որովհետեւ ան կը հաւատայ մարդ էակի, մարդկութեան ապագային: Նոյն իսկ որոշ չափով իր տեսակէտները կը ցոլացնեն ԺԹ. դարու գրապաշտ եւ մարդկային գաղափարապաշտութիւնը: Ան տարուած էր մտածելու թէ մարդոց երջանկութիւնը ցնորք մը չէ, այլ կեանքի միակ որոնումը...

Ո՞ւր է սակայն ճանապարհը:

Ըստ իրեն, մարդիկ այնքան աւելի կրնան ընդունակ ըլլալ երջանկութեան, որքան աւելի իրենց մէջ մշակեն սիրոյ զգացումը, միացած գիտական — քննական անվերապահ ոգիի մը: Սրտի ու մտքի ձեռբազատութիւնն է պայմանը անհատի ներքին խաղաղութեան:

×

Որքա՜ն հեռացած ենք սակայն գաղափարական այդ շրջանէն: Իպսէն կամ Պիորնսոնի խանդավառութիւն չեն արթնցներ կարծէք այլ եւս: Ներկայ տագնապներու մղձաւանջը ծանրացած է հոգեբանութիւններուն վրայ: Արդի արուեստը կը մատնէ կասկածներու, անտարբերութեան, հիասթափութեան այդ խռովքը: Անկցի՜ն այլ եւս մեծ գաղափարները: Անոնք տպաւորութիւնը կը թողուն հեռուն, շատ հեռուն, հորիզոնին մէկ ծայրը մարմրող երկնքի պայծառ շերտի մը, մինչ հոս, մեր գլխուն վրայ կը կուտակուին մռայլ ամպեր, ու մեր սրունքները խրբեր են ճամբու տիղմին մէջ...

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԱՐԱՐԻՉԸ ԹԷ ԳԻՏՆԱՐ...

Արարիչը թէ գիտնար որ օրո՛վ մ'իսկ դուն՝
Ոսկո՛ւն վարսովդ արձըկուն՝
Կը ծընանիս ու խենդ իղձեր կը պարուրես,
Արփին անշո՛ւշտ կ'ընէր անտես:

Արարիչը թէ գիտնար որ պահի՛կ մ'իսկ դուն՝
Քու աչքերովդ ամազուն՝
Կը յայտնուիս ու կ'ուռկանես խօ՛լ նայուածքներ,
Ծովերն համայն չէ՛ր ստեղծեր:

Արարիչը թէ գիտնար որ բուպէ՛ մ'իսկ դուն՝
Շունչովդ ջե՛րմ ու սրսփուն՝
Կը ծընիս դող, կպմքը գերզօր գերի՛ կ'ընես,
Սիւքն առտուան կ'ըլլա՞ր կարծես:

Արարիչը թէ գիտնար որ հեղի՛կ մ'իսկ դուն՝
Քու այդ ձայնովդ հեշտահնչուն՝
Կուտաս խռովք ու կը դիւթես խեղ հոգիներ,
Ձայնն առուակին անհե՛տ կ'ընէր:

Արարիչը թէ գիտնար որ անգա՛մ մ'իսկ դուն՝
Քու այդ մարմնովդ հեզանըկուն՝
Կը հրդեհես, կը բռնես շունչ, 'ւ աչքն՝ անքթիթ,
Վիթը կ'ընէր զո՛հ բագինիդ:

Արարիչը թէ գիտնար որ այգո՛վ մ'իսկ դուն՝
Թարթիչներովդ կախարդ՝ համբո՛ւն
Կը հմայես, խորհուրդն ու շուք եղեւինին
Կը չքացնէր կամովին:

Արարիչը թէ գիտնար որ գիշե՛ր մ'իսկ դուն,
Քու այդ վճիտ արտասուն
Տրտմաթախիծ երեսդ ի վար կը կաթկըթես,
Դնէ՞ր ցօղը շուշաններ հեզ:

×

Ու հիմա որ Արարիչը — գէ՛տ կատարեալ —
Զիս կը տեսնէ քեզմէ դիւթեալ
Գերեվարեա՛լ, չի՞ ճախանձիր, ու չի՞ կամիր՝
Քեզի տրուպ՝ լքե՛լ գահն իր...

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ԷՋԵՐ ՀԻՒՍԻՍԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԽՄԲ.— Իպսէնի եւ Պիորնսոնի տրամները կը թրթռան տեղ տեղ խորհրդապաշտ քնարականութեամբ, յատկանիշ մը, որ հիւսիսի ինքնամփոփ եւ դուսալ հոգիին մէկ գիծը կը կազմէ:

Իրենցմէ կը մնան նաեւ բանաստեղծութիւններ, որոնց ամբողջութիւնը նոյն արժէքը չի ներկայացներ, որքան իրենց տրամաթիք գործերը:

Հետեւեալը մէկ հատուածն է Պիորնսոնի երկար մէկ քերթուածին, որ որդեգրուած է իբրեւ ազգային քայլերգ Նորվեկիայի:

«ԱՅՈ, ԿԸ ՍԻՐԵՆՔ...»

Այո, կը սիրենք այս երկիրը,
Խածուած եւ ակօսուած՝ ծովերէն,
Այնպէս, ինչպէս կը բարձրանայ ջրէն
վեր,
Իր հազարաւոր օջախներով.
Սիրենք, սիրենք զայն, ու մտածենք
Մեր հօրը ու մեր մօրը մասին,
Ու սակայի գիշերուան մասին, որ
վար կ'իջեցնէ
Երազները աշխարհի վրայ:

Այս երկիրը, Հարալտը զայն փրկեց,
Իր հսկաներուն օգնութեամբ.
Այս երկիրը, Հաքօնը զայն պաշտպանեց,
Ու մինչ Էօյվինտը կ'երգէր,
Օլաֆը այս հողերուն վրայ գծեց
Խաչ մը՝ իր արիւնով:
Այս բարձունքներէն, Սվերը դիմադրեց Հռոմի...

Այո, մենք կը սիրենք այս երկիրը,
Ակօսուած եւ խածուած ծովերէն.
Այնպէս, ինչպէս կը բարձրանայ ջրերէն վեր,
Իր հազարաւոր օջախներով:
Ու ինչպէս մեր նախնիք իրենց պայքարներով
Զայն փրկած են թշուառութենէ,
Զայն առաջնորդած են յաղթանակի,
Մենք ալ, եթէ պէտք ըլլայ,
Պիտի մաքառինք պաշտպանելու համար այս խաղաղութիւնը:

Պ. Պիորնսոն

Մրրկահաւը

Մրրկահաւը իր բոյնը կը շինէ հոն, ուր չկայ հաստատուն հող. ծովու նաւապետ մըն է որ պատմեց անիկա ինծի:

Ալիքներու փրփուրին մէջ ան կը թրջէ իր թեւերը: Ան կը քալէ ջուրերուն վրայ. ան չընկղմիր երբեք:

Մերթ կը լողայ, մերթ կը թռչի կարծես երկինքին, անդունդին, երազին միջեւ:

Շատ ծանր՝ օդին համար, շատ թեթեւ՝ ջուրերուն համար... Թռչուն-բանաստեղծ, բանաստեղծ-թռչուն. Անհասանելի ինչ որ վիճակուած է քեզի:

Այո, ինչ որ ցանալի է գիտունի աչքին, այս ամէնը կը նկատուի նաւապետին մէկ սուտը...

Հէնրիկ Իպսէն

Թռչունը եւ թռչնորսը

Երբ չարաճճի մանուկ մըն էի, թռչունի թակարդ մը շինեցի ղեղնի պզտիկ ճիւղերով: Տա... չհամբած, թռչունը բռնուած էր ... դէն:

Ու իմ անգութ խաղալիքս վանդակը փոխադրեցի սենեակս, կը սարսափեցնէի կալանաւորը բարկացայտ ակնարկներով, մտածումներով, սպառնալիքներով:

Երբ լաւ մը զուարճացայ, եւ զածիս չափ զոհացուցի անգթութիւնս, զրի վանդակը սեղանիս վր... բայց եւ զգուշութեամբ քաշեցի դէ... նակը:

Ինչպէ՛ս թռաւ անիկա՝ կեանք եւ ազատութիւնը շնորհուած էր բեն: Ան խոյացաւ դէպի լոյսը, բ... ապակիին վրայ չարդուփշուր եղ...

Ո՛հ թռչուն, զոր զերեցի, վիր... լուծուած է... հիմակ, տղան ալ կարգին բռնուած է թակարդի մէջ, ուր կ'ոստոստէ, մոլորուն սարսափահար:

Անհրկու աչք մը կը դիտէ զ... ալ վանդակի չողիկներու ընդմէ... Այդ ակնարկը կը խռովէ իր հոգ... Ան կը ղողայ երկիւղէն:

Ու երբ որ, ճեղքէ մը, ան կարծէ ընդնշմարել պատուհանը կը տանի ազատութեան, ան կ'իյնայ, թեւերը փշրուած, վ... դրան առջեւ:

Հէնրիկ Իպսէն

ԾԻԾԱՂ

— Օրիորդ, կ'ուզէ՞ք ինծի հետ ... մուսնանալ:

— Ո՛չ պարոն, բայց ձեզ կը շնոր-հաւորեմ ձեր ճաշակին համար:

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Օրեր սահեցան մէկը միւսին ետեւէն: Շատ երկար օրեր, ու ես չկրցայ հասնիլ ինծմէ խոյս տուող հրապուրիչ անծանօթուհիին... Անմատչելի ուրուականի մը նման ինծմէ խոյս տուող անծանօթուհիին: Եւ երբ յաջողեցայ հասնիլ իրեն, տեսայ, որ իր դէմքը վայրի գեղեցկութիւն մը ունի ու ան ինծ կը նայի հմայիչ ժպիտով մը:

Բազուկս երկարեցի իրեն: Ձայն քաշեցի կուրծքիս ու շշնջացի.

— Բայց, ո՞վ ես դուն, ըսէ:

Եւ ուրուականը պատասխանեց.

— Մարդկային լեզուով իմ անունս է «վայելք», բայց, քեզի համար ես ուրիշ անուն ունիմ:

Ու ես խնդրեցի իրմէ.

— Դիւթիչ էակ, ըսէ, ի՞նչպէս է անունդ ինծ համար:

Ան պատասխանեց.

— Իմ անունս՝ քեզի համար՝ «մեղք» է:

Ես՝ ինքնավստահ ու կրքոտ նայեցայ անոր հրապուրիչ ու քաղցր աչքերուն... Բայց այնուամենայնիւ, անցայ իրմէ ու շարունակեցի ճամբաս:

* * *

Շուտով, ճամբուս վրայ նկատեցի նոր ուրուական մը՝ խարտեաշ ու տարօրէն երեւոյթով: Ես երկար հալածեցի զայն. ու երբ, ի վերջոյ, հասայ ետեւէն, տեսայ որ անոր դէմքը եւս վայրի գեղեցկութիւն մը ունէր:

Ու հարցուցի անոր.

— Բայց, ո՞վ ես դուն, ըսէ...

Եւ ուրուականը պատասխանեց.

— Մարդկային լեզուով՝ իմ անունս «սէր» է. բայց քեզի համար ես ուրիշ անուն ունիմ: Հազար մարդոցմէ միայն մէկը կրնայ պարծենալ թէ՝ իր կեանքի ճամբուն վրայ հանդիպած է ինծ, բայց, երբ կը հանդիպի ինծ, պէտք չէ որ թողու զիս: Ան իմ ընտրեալս է. բայց, թող չմոռնայ որ կեանքի մէջ անգամ մըն ալ պիտի չհանդիպիմ իրեն:

— Դիւթի՛չ էակ. ըսէ՛, ի՞նչպէս է անունդ ինծ համար:

«Սէր»ը ինծ նայեցաւ բոցավառ աչքերով ու պատասխանեց.

— Քեզի համար՝ իմ անունս «մեղք» է:

Երկար ատեն չկրցի բաժնել իրմէ իմ թախծոտ նայուածքս: Բայց, այնուամենայնիւ, հեռացայ իրմէ ու շարունակեցի ճամբաս:

* * *

Ուրիշ անգամ մը, ես առիթ ունեցայ,— վշտի օր մը ու տխուր վայրի մը մէջ — տեսնելու ուրուական մը, որ, քովէս անցած ատեն, դպաւ ինծ:

Ես հետեւեցայ իրեն, բայց ան չանհետացաւ ու չաճապարեց հեռանալ: Ես աղերսեցի իրեն վերադառնալ ինծ մօտ: Ինծ այնպէս թուեցաւ թէ անոր ճակտին վրայ կար անդորրութեան եւ խաղաղութեան դրոշմը, եւ թէ ցուրտ ու չոր մշուշի մէջ, որ կը պատէր աշխարհն ու երկնային կամարը, իր դէմքը իրապէս գեղանի էր:

— Բայց, ո՞վ ես դուն, ըսէ — խնդրեցի ես իրմէ:

Ու ան ինծ ըսաւ.

— Մարդկային լեզուով՝ իմ անունս «մահ» է: Բայց, քեզի համար, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց համար որոնք զիս կը հրաւիրեն, ես ուրիշ անուն ունիմ:

Ու ես ըսի.

— Ես սակայն, ես քեզմով պիտի գտնեմ «անդորրութիւն»ը: Կեանքի մէջ ինծ ոչ «վայելք» է ճակատագրած, ոչ ալ «սէր», ինծ կը մնայ միայն «մահ»ը:

Բայց ան ինծ առարկեց.

— Քեզիւային բոլորին համար, որոնք զիս կը հրաւիրեն, իմ անունս «մեղք» է:

Ու ես կրկին անցայ իրմէ, եւ, դառն ու անյոյս, շարունակեցի իմ ճամբաս:

* * *

Օրերը սահեցան մէկը միւսին ետեւէն...: Ու երկար, շատ երկար օրեր վերջ, ինծ այնպէս թուեցաւ թէ՝ մէկը կ'ընթանայ իմ քովէս...: Կեցուց զիս:

Նայեցայ ու տեսայ չոր կողմով ու անհրապոյր արտաքինով մէկը, բայց այնքան զօրեղ որ իր ուժը գեղեցկութիւն կուտար իրեն:

Ու ան ըսաւ.

— Ոմանց համար իմ անունս է «աշխատանք», իսկ ուրիշներ զիս ուրիշ կերպ կը կոչեն: Բայց, իմ առջեւս բոլորը հաւասար են:

Ես շատ օրեր անցուցի «աշխատանք»ին հետ, առանձին, ու այլեւս չեմ հարցներ իրեն թէ՝ ի՞նչ է իր անունը ինծ համար: Այլ՝ անձնապէս կը զգամ, ես ինքս կը հասկնամ թէ ինծ համար իր անունն է «անդորրութիւն»:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԽՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք.—

Խումբ մը համայնավարներ, որոնք հաւաքուած են «Նոր Շարժում»ին շուրջ, երկու օր առաջ «Վերելք» շաբաթաթերթին տպարանը երթալով, բռնութեամբ տառերը գրաւած եւ փոխադրած են Հօկի գրասենեակը: Այս յափշտակութիւնը տեղի ունեցած է Պ. Շահվերդեանի հաւանութեամբ:

Իրական դրդապատճառը այն խուլ մրցակցութիւնն է որ կար երկու խնամիներուն միջեւ: «Վերելք»ի հրատարակութենէն ասդին, «Նոր Շարժում»ի սպառումը զգալապէս պակսած էր: Ասիկա վէճի առիթ տուաւ ու յանգեցաւ նախորդ օրուան կողոպուտին:

«Վերելք» առ այժմ չպիտի հրատարակուի:

Կը տեղեկանանք թէ Պ. Շահվերդեանի յափշտակուած տառերը կամ «Նոր Շարժում»ին պիտի յատկացնէ եւ կամ նոր շաբաթաթերթ մը հրատարակել պիտի տայ նոր կազմով եւ խորհրդային շեշտուած ուղղութեամբ:

ՍՈՒՐԻԱՆ ԱՆԲԱԺԱՆ

Հալէպի «Իթթիհատ»ը կը հրատարակէ ազգայնական պարագլուխ Իպրահիմ պէյ Հանանոյի կարգ մը յայտարարութիւնները:

«Հեռագիր մը ուղղեցի, կ'ըսէ Հանանօ պէյ, Ժընեւի սուրիական պատուիրակութեան անդամ Իհսան Ճապրիի, իրմէ մանրամասնութիւններ ուզելու համար Պ. Փոնսոյի հետ իր ունեցած տեսակցութեան մասին: Իրմէ խնդրեցի նաեւ որ ինծի տեղեկացնէ թէ ի՞նչ անցաւ դարձաւ Սուրիոյ մասին Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ»:

Գալով այն հանրագրութեան զոր կը պատրաստէին կարգ մը անհատներ, պահանջելու համար Հիւսիսային Սուրիոյ ինքնավարութիւնը, Հանանօ պէյ կը յայտարարէ թէ ազգայնականները երբեք մասնակից չեն այդ շարժումին եւ եթէ հանրագրութեան հեղինակը ազգայնական մըն է, բնաւ չաշխատիր ազգայնական կուսակցութեան ուղղութեամբ եւ հրահանգներով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍՈՒՏ - ԽԵՆԴԵՐԸ

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ»

Այս խորագրին տակ, «Վագըթ» կը գրէ (29 դեկտ.).

— Թուրքիայէ դուրս հրատարակուող արաբական եւ հայ լրագիրները լեցուն են «Սուրիա եւ Մենք» հայերէն լեզուով գրուած փոքր գիրքի մը վերաբերեալ գրութիւններով: Այս թերթերու գրածներէն կը հասկցուի թէ այս գիրքը քանի մը ամիս առաջ Եգիպտոսի մէջ տպագրուած եւ թղթատարի միջոցաւ ղրկուած է թերթերու խմբագրատուններու եւ ծանօթ անձերու եւ հաստատութեանց:

Գիրքը գրողն է «Ա. Նիկոլ» անուն Դաշնակցական նշանաւոր Հայ մը: Սակայն Դաշնակցական թերթերը չեն ընդունիր ասիկա եւ աւելի զարմանալին՝ կ'ըսեն թէ այս գիրքը Էնկիւրիի մէջ տպուած ըլլալու է: Այս գիրքը թուրք թերթերուն ղրկուած չըլլալով, տակաւին զայն տեսած չենք եւ չենք կրնար բան մը ըսել անոր մասին: Սակայն ոչ - դաշնակցական հայ եւ արաբերէն թերթերու գրածներուն նայելով, կը հասկնանք որ գործին մէջ դաշնակցական ծիծաղելի խաղ մը կայ, թէ գիրքը քիչ քանակութեամբ տպուելով, միայն իրենց ուզած տեղերը եւ ուզած մարդոց ղրկած են: Այս գիրքը Արաբներու, եւ մասնաւորաբար Սուրիացիներու դէմ գրուած ըլլալով, անոնց վրայ առաջ բերելիք ցնցումը՝ իրենց ամէն առթի ըրածին պէս՝ կ'ուզեն Թուրքերուն վրայ բեռցնել եւ իրենք զիրենք ծածկել: Այս գիրքին մասին արտասահմանի թերթերուն մէջ մեր տեսնելիք գրութիւնները, երբ կարգը գայ, հետզհետէ հրատարակելով մեր թերթին մէջ, պիտի ջանանք անոր մասին աւելի լաւ գաղափար մը տալ մեր ընթերցողներուն»:

ՕՍՄ. ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳՈՅԱՑԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ, որ Փարիզ եկած էր Օսմ. Պարտքերու մասին բանակցելու համար, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Մամուլին.

— Փարիզի մէջ մօտ մէկ տարիէ ի վեր կատարուած բանակցութեանց հետեւանքով Դեկտեմբեր 14ին բաժնետէրերու պատուիրակներուն հետ սկզբունքի համաձայնութիւն մը նշանագրեցինք: Այլեւս ոչ մէկ արգելք մնացած է վճռական պայմանագրութեան ստորագրութեան: Այս կերպով բանակցութիւնները կրնան վճռական արդիւնքի մը յանգած նկատուիլ:

Պայմանագրութեան հիմնական կէտը սա է.— Հին Օսմ. կայսրութիւնը իր ժառանգորդներուն 160 միլիոն ոսկի պարտք մը ձգած էր ոսկեդրամ: Ասկէ մեզի ինկած բաժինը 170 միլիոն ոսկի էր թղթադրամ:

1928ին Փարիզի մէջ ստորագրուած համաձայնագրով, 107 միլիոն ոսկիի ոսկեդրամը կազմող 28 տեսակ փոխառութիւնները 100ին 38 համեմատութենէ սկսելով, եւ ամէն տարի այս համեմատութիւնը աւելցնելով եւ մինչեւ 100ին 100 բարձրացնելու ձեւով, կարգադրութեան եղանակ մը գտնուած էր: Այս պայմանագրութեան համաձայն, պարտաւոր էինք տարին 2 միլիոն հնչուն ոսկիէն մինչեւ 2 միլիոն 400 հազար ոսկի ոսկեդրամ վճարել: Այսօրուան բանակցութեանց հետեւանքով, այս 107 միլիոնի պարտքը յաջողեցանք 8 միլիոնի իջեցնել: Տարեկան մասնավճարներն ալ 2 միլիոնէն 700 հազար ոսկիի զեղչուեցան:

Պայմանագրին մէջ յիշուած «ոսկի» բառն ալ ոսկեդրամ վճարել չի նշանակեր, այլ միայն երբ պարտքին գումարը ճշդող ձեւ մը ընդունուած է: Մեր նոր ստորագրած պայմանագրութեամբ, Թուրքիոյ ամբողջ պարտքին գումարը՝ Օսմանեան կայսրութենէն մեզի ժառանգ մնացած պարտքին մէկ տարուան տոկոսէն աւելի քիչ է: Պայմանագրութիւնը պիտի ստորագրուի 12 ամսուան մէջ, ուրկէ վերջ հին պարտաթուղթերը պիտի փոխանակուին նոր պարտաթուղթով մը, բայց Ռումէլիի երկաթուղիի պարտաթուղթերէն (Լօ Թիւրք): Պարտաթուղթերը 100ին 4—5 տոկոսաբեր էին, իսկ նորերը 100ին 7ուկէս պիտի ըլլան:

Օտարականներուն դէմ

Վերջերս զրոյց ելաւ թէ Թուրքիոյ մէջ օտարականներուն կարգ մը գործեր արգիլող օրէնքին գործադրութիւնը պիտի յետաձգուի, բայց այս զրոյցը շուտ հերքուեցաւ:

Թուրք թերթերը կը գրեն այս մասին.—

— «Օրէնքին տրամադրութիւնները երկու մասի կը բաժնուին: Առաջին մասը օրէնքին հրատարակման թուականէն, այսինքն 1932 յունիս 1էն սկսեալ օտարականներուն կ'արգիլէ ի գործ դնել հետեւեալ արհեստները,—

Շրջուն վաճառորդութիւն, երաժշտութիւն, լուսանկարչութիւն, սափրիչութիւն, գրաշարութիւն, գլխարկաչինութիւն, կօշկակարութիւն, սակարանի միջնորդութիւն, պետական մենաշնորհով պատրաստուած ապրանքներ ծախել, զբօսաշրջիկներու առաջնորդ եւ թարգման ըլլալ, շէնքերու շինութեան, երկաթի եւ փայտի ճարտարարուեստներու մէջ աշխատիլ, հանրային փոխադրութեան ձեռնարկներու մէջ աշխատիլ մնայուն կերպով կամ առժամապէս, ջուրի, լուսաւորութեան, ջեռուցման, հաղորդակցութեան միջոցներու եւ ձեռնարկներու մէջ աշխատիլ, ցամաքի վրայ բեռ առնել եւ բեռ պարպել, ինքնաշարժի վարիչ կամ վարիչի օգնական ըլլալ, առհասարակ բանուորութիւն ընել, ափարթմանի եւ պանդոկի դռնապանութիւն, խանի եւ ամէն տեսակ վաճառատան սենեկապետութիւն, սպասաւորութիւն (երկու սեռերուն համար) պանդոկներու, խաներու, բաղնիքներու, սրճարաններու, գազինօներու, տանսինկներու եւ պարերու մէջ, երգիչ եւ երգչուհի ըլլալ պարերու մէջ, անասնաբուժութիւն եւ տարրալուծական գործերով զբաղիլ:

Այս արհեստները ի գործ դնել արգիլուեցաւ այն օտարականներուն, որ յունիս 1էն առաջ ուզեցին ի նորոյ ձեռնարկել այս տեսակ գործերու, իսկ անոնք որ արդէն իսկ ի գործ կը դնէին այս տեսակ գործեր, պիտի դադրին անոնցմով զբաղելէ 1933 մայիս 31ի կէս գիշերին: Այս կէտն է որ կը ճշդէ օրէնքին երկրորդ մասը: 1933 յունիս 1 առաւօտէն սկսեալ ընդհանուր քննութեան պիտի ձեռնարկուի, եւ եթէ տեսնուի որ օտարականներ ի գործ կը դնեն այս արգիլուած զբաղումները, պիտի արգիլուին եւ խստիւ պիտի պատժուին: Յունիսէն սկսեալ, 600 օտարականներ դիմեցին կուսակալութեան, Թրքահպատակութիւն ընդունելու եւ իրենց գործերը կարենալ շարունակելու համար: Այս դիմումները ներկայացուեցան ներքին գործավարութեան, բայց ո՛չ մէկուն աննպաստ կամ նպաստաւոր պատասխան տրուեցաւ: Պոլսոյ ձեռնհաս շրջանակները չեն գիտեր տակաւին թէ ինչ ելք պիտի ունենան կատարուած դիմումները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիրուցան Հայեր

ԼԻՈՆ, (Յատուկ).— Այս տարուան իմ այցելութիւնս կատարելով դէպի գաւառները (Արտէշ եւ Իզէր), քաղեցի հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ֆլավիաք գիւղին մէջ, որ կը գտնուի Փրիվայի եւ Փուզէնի միջեւ, լեռան մը ստորոտը, կան 7-8 ընտանիք, 20-25 անդամով: Ամէնքն ալ կ'աշխատին եւ գոհ են իրենց վիճակէն: Կիները կը ստանան 7-8 ժամուան փոխարէն 10-12 ֆրանք: Աշխատանքն է մետաքսի վերաբերեալ զանազան գործեր: Բնակարանները ձրի տրամադրուած են գործարանատիրոջ կողմէ:

Հոս ալ կան տասնեակ մը մանուկներ որոնք բռնած են այլասերման ճամբան: Ինը տարեկան հայ աղջնակ մը գիւղին ամբողջ հայերու նամակները կը գրէ: Չունին որեւէ կազմակերպութիւն:

Կարմրուկ աքլորներ, (միշտ Հօկի դիմակին տակ) ներգաղթը շահագործումի աղբիւր դարձնելով, տեղացիները կը համոզեն թէ ով որ «Հօկ» ըլլայ Հայաստան պիտի երթայ երկու ամիսէն: Շատեր՝ ամէն բանէ անտեղեակ, համոզուելով, 1932ի մարտին արձանագրուած են մայիսին մեկնելու յոյսով եւ մինչեւ այսօր կը շահագործուին: Պէտք չկայ մինչեւ Յունաստան կամ այլուր երթալ, տեսնելու համար ներգաղթի շահագործումները: Մեր քիթին տակ իսկ ի՛նչ գարշելի խաղեր կը խաղան...

Անցորդ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ

Տէլթէյ իր սիրած մէկ նկարչական կտաւին հետ «կ'ուզէ պառկիլ»: Կ'ըսէ թէ երկու տեսակ կտաւ կայ. առաջինը կը դիտուի, իսկ երկրորդին վրայ կը մտածուի: Ինք որ միշտ մտածումը գրպանը դնելու յաւակնութիւնը ունի, կ'ըսէ թէ կը գործածէ միայն զգայարանքները: Իսկ մենք կը փափաքինք փոքրիկ կողմնաթոռ մը ունենալ զանազան նկարներու մէջ: Հոն յածող բանաստեղծութեան մէջ նստիլ ու ըսել.— Լո՛ւս: Երբեմն ալ, ուրիշ առթիւ. «Ռո՛ւլ»: Երիտասարդ մը, Ժագ Մառէ, այս միջոցիս կը ցուցադրէ իր գործերը եւ մտաւորականի մը համար ճշմարիտ վայելք մըն է շրջան մը ընել 119, Bld Raspailէն ներս: Աշխարհը այնպէս՝ ինչպէս բանաստեղծ-նկարիչը կ'ըմբռնէ: Ան կ'ըմբռնէ խորապէս եւ ինքնատիպութեամբ: Կը ներկայացնէ օրինակ կախարդական սենեակ մը, որուն առաստաղը ցնդած է, որուն պատերը թափանցիկ են եւ այդ թափանցկութենէն ներս կը խուժէ հոյակապ յանձնաւորութիւն մը՝ Գարունը: Վրձինով գրականութիւն կ'ընէ, պարզ café de la gareի մը վրայ նետելով ամպեր՝ որոնք Եւրոպայի քարտէսը կը ձեւացնեն: Չիրիքոյի պողպատեայ լռութիւնը, Վլամէնքի ողբերգական տուայտանքը կը զգենու յաճախ, ու յետոյ կ'ըսէ.— Չորս անգամ մէկ՝ կ'ընէ պատառաքաղ: Եւ յետոյ կ'ուտէ քեզ: Մուտքը ազատ է:— Բ.

ՕՐ. ՋԱՌԱՓԵԱՆ

Երիտասարդ դաշնակահարուհի Օր. Տիրուհի Ջառափեան Յունուար 11ին, երեկոյեան ժամը 9ին համերգ պիտի տայ ռատիոյով: Պիտի նուագէ Մոցարթի Concerto en ré mineurը orchestreով, եւ ուրիշ քանի մը կտորներ ԺԸ. դարու ֆրանսացի երաժիշտներէն: Համերգը տեղի կ'ունենայ Radioի LLով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԸՓԻՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

— Չե՞ս հասկնար թէ ինչու համար չեմ ուզեր որ երթաս. չեմ ուզեր կորսնցնել քեզ. կրնամ պահել քեզ երբ այնտեղ ես, Փորէլի կապելան ես. անոնք, ամէնքն ալ գիտեն իրողութիւնը... Չեն համարձակիր... բայց երբ երթաս այնտե՛ղ... եւ, Աստուած իմ, երբ տեսնեն քեզ, տեսնեն մերկութիւնդ ու այդ պարը... Ո՛չ, չեմ կրնար կորսնցնել քեզ...

Ժօրժ թեւերուն մէջ առաւ զայն.

— Ո՛չ չեմ կրնար...

Հաւանական էր որ վերջ գտնէր իր իրաւունքը այդ աղջկան վրայ: Ունեցեր էր այդ նախազգացումը վախի անմիջական գիտակցութեան տակ: Եթէ կասկած ունէր Լիան իր անձին մասին Փարիզի եպիկուրեան քաղաքակրթութեան մէջ, Ժօրժ կուզար փարատել այդ կասկածը: Ժօրժի բառերը ներշնչեցին աղջկան այն ապահովութիւնը որ քաջալերութիւն կուտայ որեւէ կնոջ նետուելու կեանքի արկածախնդրութեանց մէջ: Այդ ապահովութիւնը ունենալէ յետոյ, դժուար թէ կինը ենթարկուի այր մարդուն տիրապետութեան: Նոյնիսկ իր այդ փոքր տարիքին — դեռ հազիւ անցած էր քսանը — երկար ճամբայ կտրած էր Լիան կեանքի մէջ ու թերեւս կը զգար որ տակաւին պիտի երթար աւելի հեռուները:

— Պիտի երթա՞ս, փսփսաց Ժօրժ:

Կը տեսնէր որ յուսահատօրէն սիրահարած էր այդ աղջկան: Չէր չափազանցած յայտնելով իր պաշտամունքը, երբ առաջին անգամ միասին էին այն գիշերը իր աշխատանոցին մէջ: Երիտասարդ մըն էր դեռ, հազիւ քսանըվեց տարեկան: Սէրը, այդ տարիքին, իր ուժը կը առնայ մարդուն էութեան խորքէն. չի մոռցուիր երբեք: Ժօրժ չպիտի մոռնար զայն:

Լիան՝ տակաւին տղուն թեւերուն մէջ, հաստատական նշան մը ըրաւ գլուխով:

— Ուրեմն թոյլ պիտի տաս որ ես ալ գամ ներկայացումէն յետոյ ու քեզ տուն առաջնորդեմ...

Դիւանագիտութի՞ւն էր ըրածը թէ ընդհակառակն սէրը ակարացուցած էր զինքը: Տեղի տուաւ առանց սպասելու աղջկան համբերութիւնը. հեռատեսութիւն չբանեցուց այլեւս: Աղջիկը երախտապարտ էր թերեւս այդ պահանջին համար: Խանդակաթ զգացումներու անհաղորդ աղջիկ մը չէր Լիան: Չէ՞ որ ուրիշներէն շատ աւելի լաւ վերաբերում մը ցոյց տուած էր ան իրեն հանդէպ: Կարեկցութեամբ ու վեհանձնութեամբ խառն զգացում մը ունեցաւ. գթաց անոր ինչպէս պիտի գթար իր երախային վրայ:

Ինկաւ Ժօրժի թեւերուն մէջ ու փսփսաց անոր ականջին.

— Կրնա՛ս եւ բերել զիս. կրնա՛ս գիրկդ առնել զիս ու բերել եթէ կ'ուզես, փողոցներուն մէջէն, սանդուղներէն վեր. կրնաս դնել զիս, ահա՛ այնտե՛ղ, անկողինին մէջ... այո՞...

4

Պալ Պուֆոնի մէջ իր առաջին ներկայացումը պիտի տար այդ օրը կէս գիշերէն վերջ: Ժօրժ աղջկան կցկտուր խօսքերէն կռահեց որ ինք պիտի առաջնորդէր զայն այդ պարասրահը, ներկայացումէն անմիջապէս առաջ: Միասին պիտի երեւային սրահին մէջ, պիտի խառնուէին բազմութեան ու յետոյ ներկայացումէն ետքը դուրս պիտի բերէր զայն:

Չհասկցաւ Ժօրժ թէ աղջիկը պարզապէս կ'ուզէր երիտասարդ մը որ ընկերանար իրեն, մէկը որ բանար դուռը եւ ողջունէր զինքը այդ նոր միջավայրէն ներս: Թերեւս կ'ուզէր նաեւ ապարէզ կարդալ այն նախատինքին զոր իր երեսին նետած էր կեանքը: Ունէր ինքնագիտակցութիւն մը որ յատուկ է գեղեցիկ կիներուն: Ամէն կին ունի այդ գիտակցութիւնը: Որքան ալ նուաստացուցիչ եղած ըլլային իր պայմանները, տակաւին ամուր կառչած էր անոր, կը պահէր զայն ինչպէս պիտի պահէր ադամանդի մը կտորը:

Անոր համար է որ սողունին գլուխը զարկած էր այն մարդուն, Լառօքի սրճարանին մէջ: Անոր համար էր նոյնպէս որ կղպուած կը պահէր իր սենեակին դուռը Լըփիք փողոցին մէջ: Իր սեւին համար յատկանշական այդ ինքնաճանաչումը անոր մէջ դրած էր արքայավայել բոց մը որ անհասանելի բան մըն էր այդ աղջկան մէջ:

Բայց տարօրինակ էր միայն այն պարագան որ դուռը ուրկէ ներս մտնել կ'ուզէր ան, միակ դուռն էր որ Ժօրժ կ'ուզէր փակել անոր առջեւ, եթէ յաջողէր: Գիտէր սակայն որ չէր կրնար արգիլել անոր մուտքը: Անշուշտ բնազդական էր աղջիկը կորսնցնելու վախը, սակայն եւ այնպէս իրական: Այդ էր պատճառը որ Ժօրժ ճաշի տարաւ զայն այդ գիշերը պուլվառներուն վրայ, սուղնոց ճաշարան մը եւ յետոյ Ֆօլի Պէրժէր: Այդպիսով կ'ուզէր զբաղեցնել աղջկան միտքը, որպէսզի ան չմտածէր ուրիշ ծրագիրներու մասին:

Լիան հաւատաց որ այդ հրաւէրը երախտագիտական արտայայտութիւն մըն էր Ժօրժի կողմէ: Չկրցաւ երբեք կասկածիլ թէ ան կ'աշխատէր խուսափիլ Պալ Պուֆօնը իրեն ընկերանալու առաջարկէն: Այդ վայրը Ժօրժի համար աշխարհն էր որ պիտի խլէր աղջիկը իր ձեռքէն. շատ կը վախնար: Այդ ժամանակ Ժօրժ տակաւին չէր տեսած անոր մէջ այն զոր աղջիկը կը տեսնէր ինքն իր մէջ: Չտեսաւ պայծառութիւնը որ կար անոր շուրջը:

Թերեւս իր աչքին զարկաւ միայն շլացնող կենդանութիւնը աղջկան համարձակ ու անբարոյական ձեւերուն, իսկ շլացնող ու շքեղ ոչինչ կար անոր մէջ: Բայց վերջի վերջոյ, ի՞նչ փոյթ բարոյականի ըմբռնումը այս աշխարհի մէջ: Եթէ ինք չառնէր այդ աղջիկը, ուրիշ մը պիտի առնէր զայն, թերեւս առաջին հանդիպողը:

Այնպէս մտածեց Ժօրժ. ու որքան ատեն որ Լիան Փորէլի կապելան էր, իրեն հետ, ապահով էր: Իսկ Պալ Պուֆոնի մէջ, Աստուած գիտէ...

×

Այդ օրերուն Ժօրժ հազիւ թէ կրնար տեսնել Լիան Սոնրէլի հանդէպ ունեցած իր զգացումներուն տարողութիւնը: Յայտնի էր սակայն այն ծրագրէն որ պատրաստած էր մտքին մէջ այդ գիշերը, երբ ճաշի կը տանէր աղջիկը: Ուրիշ բանի մասին չէր մտածած ամբողջ օրը. վճռած էր ամուսնութիւն առաջարկել անոր:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — 17, Rue Damesme PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15-70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

10 Janvier 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2082 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՄԵՔԵՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ,,

Նոր է բառը, ինչպէս տեսութիւնը:

Խումբ մը ամերիկացի ճարտարագէտներ, երկար ուսումնասիրութիւններէ յետոյ, մէջտեղ դրած են տեսութիւն մը զոր կը կոչեն «Technocracy»:

Իմաստին հետեւելով, մենք ալ այժմ կը թարգմանենք «մեքենապետութիւն», մինչեւ լաւագոյն բառին ստեղծումը:

Ի՞նչ կ'ըսեն «մեքենավար»ները: (Չէ՞ որ կը գրենք ընկերվար, համայնավար, ժողովրդավար եւն.):

— Մեքենային շնորհիւ, այսօրուան ազօրիքը երեք հազար տակառ ընտիր ալիւր կ'աղայ ամէն օր եւ մարդ գլուխ. այնինչ հին ատեն հազիւ կարելի կ'ըլլար արտադրել մէկ տակառ, կէսը լաւ, կէսը գէշ, ամէն օր եւ մարդ գլուխ:

Նմանապէս, կօշիկի արդիական գործարան մը կրնայ օրական արտադրել 595,000 զոյգ կօշիկ. մինչդեռ հին Հռոմը միայն 7200 զոյգ կ'արտադրէր, միեւնոյն թիւով բանուորներու միջոցաւ, հինգուկէս օրէն:

Դարձեալ, ամերիկեան արդի հանքագործ մը 20,000 թոն երկաթի հանածոյ կը փորէ տարին, մինչդեռ մէկ դար առաջ հազիւ 800 թոն կրնար փորել:

Եւ այսպէս հարիւրաւոր օրինակներ:

Եզրակացութի՞ւնը, — «Այս ազգին չափահաս բնակչութիւնը պէտք ունի միայն աշխատելու օրական չորս ժամ եւ շաբաթը չորս օր, հոգալու համար իր բոլոր պահանջները»:

«Մեքենապետութեան» տեսաբանները համաշխարհային տագնապը կը վերագրեն այս իրողութեան, եւ ոչ թէ պատերազմական պարտքերուկամ ուրիշ ծանօթ պատճառներու: Եւ այս տրամաբանութեամբ ալ, անօգուտ կը գտնեն տագնապին դէմ ծրագրուած բոլոր միջոցները:

— «Արտադրական ուժի յաւելումը բազմապատկուած է ինը միլիոն անգամ, ժթ. դարու սկիզբէն ի վեր: Բանուորութեան ամենէն փայլուն շրջանին հասանք 1918ին. իսկ արտադրութեան գագաթնակէտին՝ 1929ին: Այդ ժամանակաշրջանին մեքենան այնքան գրաւեց մարդուն տեղը, որ մէկ–երկու տարուան բաւելիք մթերք դիզուեցաւ»:

Ուրեմն, իբրեւ դարման այս անբնական կացութեան, «մեքենավար»ները կ'առաջարկեն որ Մ. Նահանգներու չափահաս բնակիչները, 25—40 տարեկան, տարին աշխատին միայն վեց հարիւր վաթսուն ժամ, մարդ գլուխ, ամբողջ բնակչութեան համար ապահովելով ապրուստի մակարդակ մը որ տասն անգամ աւելի բարձր է քան 1929ին: Ուրիշ խօսքով, օրը չորս ժամ եւ շաբաթը չորս օր աշխատանքը պիտի գոհացնէ բոլոր պահանջները:

×

Լոնտոնի թերթերը, որոնցմէ կը քաղենք այս տեղեկութիւնները, մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւին այս շարժումին:

Տակաւին քանի մը շաբաթ է որ հրապարակ գրուած է տեսութիւնը, եւ հարկ է սպասել նոր մանրամասնութեանց եւ մանաւանդ գործնական փորձերու, իմանալու համար անոր բարիքը կամ չարիքը:

Բայց, առանց այս շարժումին ալ, աւելի լայն համեմատութեամբ եւ հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն կ'արծարծուի ուրիշ ծրագիր մը, — շաբաթական աշխատանքի կրճատումը:

Ընկերվարութեան հիմնադիրներն ու քարոզիչները կը պահանջէին օրական 8 եւ շաբաթական 48 ժամ աշխատանք:

Այսօր՝ հիմնովին խախտած է այդ պահանջը, եւ առաջարկներ կան օրական 6 — 7 ժամու:

Փաստերը քաղելով օրուան կեանքէն, կը տեսնենք երկու մեծ շարժումներ. —

1. Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի Գրասենեակը ամէն միջոց կը փորձէ, շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելու համար: (Օրական ութ ժամ եւ շաբաթը հինգ օր):

Տեղ–տեղ ինքնաբերաբար կը գործադրուի այս ձեւը. մինչդեռ պետութիւններ կան որ դեռ չեն ստորագրած Ուաշինկթընի պայմանագիրը՝ 48 ժամուան մասին:

2. Մ. Նահանգներուն մէջ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կը պահանջէ շաբաթական երեսուն ժամ, սպառնալով ընդհանուր գործադուլ հռչակել: (Օրական վեց ժամ եւ շաբաթը հինգ օր):

Այս շարժումը զօրաւոր կուսակիցներ ունի նաեւ Անգլիոյ մէջ: Իսկ Ֆրանսան ամէնէն պահպանողականն է, եւ ոչ միայն հակառակ է շաբաթական 40 ժամուան (Ժընեւի առաջարկը), այլ եւ մինչեւ հիմա չէ ստորագրած Ուաշինկթընի պայմանագիրը, որ պարտաւորիչ կը հռչակէ շաբաթական 48 ժամը:

Իսկ բոլորովին յեղափոխական ծրագիր մըն է «մեքենավար»ներուն առաջարկը, — շաբաթը չորս օր եւ օրական չորս ժամ:

Այսպէս, ուրեմն, վերացական տեսութիւններ չէ որ կը պայքարին, այլ օրուան կեանքէն բխած պահանջներ, որոնք սահմանուած են վեր ի վայր հրջելու արդի կեանքը: Հոգ չէ թէ ամէնէն կատարելագործեալ երկիրներուն մէջ:

Գաղափարներու եւ ծրագիրներու այս պայքարը աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ համաշխարհային տագնապը չի կրնար դարմանուիլ սովորական դեղատոմսերով: Եւ թէ, ուշ–կանուխ, ականատես պիտի ըլլանք աշխատանքի ձեւերու եւ ժամերու հիմնական փոփոխութեան մը:

Խմորման մէջ է բովանդակ աշխարհը ոչ միայն քաղաքական, այլ մանաւանդ ընկերային եւ տնտեսական տեսակէտով, որ աւելի մեծ կշիռ ունի:

Մաշա՜ծ են հին կարգ ու սարքն ու դրութիւնները, եւ մարդիկ անընդհատ կ'որոնան, լաւագոյն ելքը գտնելու համար նպաստաւոր նոր ցնցումով:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՆՈՒՇ»Ը... ԿԱԽՈՒԵՑԱՒ

Տարօրինակ արկածի մը հանդիպեցաւ, կիրակի օր, «Անուշ»ի ներկայացումը:

Երրորդ թէ չորրորդ միջնարարին, ժողովուրդը ի զուր սպասեց վարագոյրին վերաբացման:

Տասը վայրկեան, քսան, երեսուն, քառասուն, — վարագոյրը չի բացուիր:

Շարժման մէջ են ձեռքերն ու ոտքերը: Բացագանչութիւններ ամէն կողմէ:

Ու անընդհատ երթեւեկ մը՝ դէպ ի բեմ, կողմնակի դուռներէն:

— Հի՛մա կը բացուի... Պիտի բացուի... Չպիտի բացուի...

Եւ փսփսուքներ.

— Տուրքի պաշտօնեան Պ. Սուրաբեանի օձիքէն բռնած՝ դրամ կը պահանջէ:

— Թատրոնին տէրն ալ իր դրամը կը պահանջէ, եւ թոյլ չի տար բանալ վարագոյրը:

— Չորս հազար փրանք կը պահանջեն. քանի մը ուսեւորներ մինչեւ 1300 փրանք ճարեցին, մնացեալ 2700ը ո՞վ պիտի տայ:

— Հանգանակութիւն մը կատարենք եւ լրացնենք:

— Ի՞նչ, մեր տոմսակներուն փոխարժէքը չի բաւեր, տո՞ւրք ալ պիտի տանք: Ընդհակառակն, պէտք է ետ պահանջենք մեր վճարած դրամները:

Հինգով–տասնով սկսեր էին հեռանալ: Բայց դեռ յուսացողներ կային: Մինչեւ այն պահը երբ Տիկին Բուդաղեան — թատերասէր մը — քանի մը անգամ բեմ երթալ–գալէ յետոյ վերադարձաւ եւ գլխարկը ժողվեց եւ դուրս ելաւ բարկութեամբ:

Ժամը 6ին, փոխանակ վարագոյրին, «Միւթիւալիթէ»ի դռները բացուեցան կռնակի վրայ, եւ ժողովուրդը սկսաւ պարպուիլ:

Անշուշտ ինծի չիյնար պարզել գաղտնիքը այս պատկերազարդ խայտառակութեան:

Մասնագէտ մը դիտել կուտար.

— Առ նուազն հազար հոգի կայ սրահին մէջ: Գիները՝ 20, 15, 10 եւ 7: Զեղչելով ձրիները, պատանիկները եւ միջինը հաշուելով 10 փրանք, թուղթի վրայ կ'ունենանք 8—10,000 փրանք: Ի՞նչպէս չի վճարուիր:

Բայց պէտք է լսել նաեւ Պ. Սուրաբեանը: Մանաւանդ իր ողբերգութիւնը բեմին ետեւը: Տասն անգամ աւելի խողովիչ քան... Մոսիի դերը:

Երբ այսպէս շարունակուի, անշուշտ լրագիրներն ալ պիտի ստիպուին հարցնել դերասաններուն, ո՞ր եւ է ազդ հրատարակելէ առաջ.

— Թատրոնին վարձքը վճարա՞ծ ես:

Հոգ չէ թէ, իրենք իսկ ստացած չըլլան ծանուցումներուն փոխարժէքը:

ՎԱՐԱԶ

ՈՍԿԻՆ... ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ ՊԻՏԻ ՇԻՆԷ

Լեհ «գիտնական» Տունինկովսքի որ մեծագումար դրամ շորթած էր, անտելով թէ ոսկի կրնայ շինել գիտական միջոցներով, դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ հարիւր փրանք տուգանքի, իբրեւ խաբեբայ:

Այս պատիժէն զատ, դատապարտուած է տէրերուն վերադարձնելու 2,800,000 փրանք զորս հաւաքելով առած էր անհատներէ եւ ընկերութիւններէ:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ռումանիա նորէն մատնուած է նախարարական տագնապի մը: Ներքին նախարարը պահանջած է պաշտօնանկ ընել Պուքրէշի ոստիկանական վերատեսուչը եւ ոստիկան–զօրքի հրամանատարը: Եթէ չընդունուի այս պահանջը, պիտի հրաժարի: Այդ պարագային ամբողջ դահլիճը պիտի իյնայ: Ակնարկուած պաշտօնեաները քաղաքին դիմած են, եւ կ'առարկեն թէ [illegible] արքայական հրովարտակով [illegible]գել իրենց պաշտօնը:

[illegible] [illegible]նապին վրայ պէտք է ա[illegible] [illegible]եսական անձնկութիւնը, [illegible] փերու հասած է:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կաթող. ընտրութիւնը, նորագոյն եւ «Թայմզ»

«Թայմզ» շաբաթ օրուան թիւին մէջ հաղորդելով «Հայաստանի Գրիգորեան եկեղեցւոյ կաթողիկոս»ին ընտրութեան մանրամասնութիւնները, կը գրէ թէ ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ օրինապէս, արտօնութեամբ խորհրդային կառավարութեան, թէ ընտրողներն էին 80 հոգեւորականներ եւ աշխարհականներ որոնցմէ ոմանք արտասահմանէն եկած էին:

Բուէարկութեան արդիւնքը եւ Գեւորգոյն խորհուրդին ընտրութիւնը եւս ծանուցանելէ յետոյ, Լոնտոնի թերթը կը գրէ. —

Այս ընտրութեան մասին ո՛չ եւ է հրատարակութիւն չեղաւ Մոսկուայի խորհրդային թերթերուն մէջ: Արդարեւ, քիչ զարմանք չպիտի պատճառէր, եթէ հրատարակուէր: Այս ընտրութիւնը կատարելու թոյլտուութիւնը իսկ շատ անսովոր զիջում մըն է խորհրդային կառավարութեան կողմէ հանդէպ կրօնական մարմնի մը: Տարիներով, Տփխոն պատրիարքին մահէն ի վեր, Ռուսիոյ Օրթոտոքս եկեղեցին չկրցաւ արտօնութիւն ստանալ, անոր յաջորդը ընտրելու համար: Ուրիշ եկեղեցիներ եւ կրօնական մարմիններ հալածուած են եւ տակաւին կը հալածուին: Բայց, մէկէ աւելի անգամներ անսովոր առանձնաշնորհիներ տրուած են Հայաստանի, որ խորհրդային յառաջապահ դիրքերէն մէկն է Արեւելքի մէջ: Ասկէ քիչ առաջ խորհրդային կառավարութիւնը մասնաւոր հրաւէր մը ուղղեց արտասահման բնակող Հայերուն՝ իրենց հայրենի երկիրը վերադառնալու, շարք մը դիւրութիւններ եւ առանձնաշնորհիներ տալով, որոնք կ'ընծայուին միայն սահմանամերձ քանի մը երկիրներու քաղաքացիներուն:

ՅԱՌԱՋ. — «Թայմզ»ի խմբագրութիւնը երեւի մոռցած է որ, Թուրքիոյ Հայոց վերջին մնացորդը, աւելի քան կէս միլիոն ժողովուրդ, զրկուած է հողէ, տունէ տեղէ եւ կը թափառի ի սփիւռս աշխարհի: Հետեւաբար, ոչ մէկ ժողովուրդ ունի մեր բացառիկ վիճակը: Իսկ տրուած արտօնութիւնն ալ անշուշտ միայն «Թայմզ»ը չի գիտեր թէ ինչ է...

Ստալինեան նոր քաղաքականութիւն Խորհրդային Միութեան մէջ

Ստալին կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ յունուար 8ին, պարզելով նոր քաղաքականութիւն մը: Տակաւին չէ հրատարակուած այս ճառին ամբողջական բնագիրը, բայց յայտնի են գլխաւոր կէտերը. —

1. — Պիտի ջնջուի ցորեն յանձնելու պարտադրութիւնը (հացամթերում) եւ անոր տեղ պիտի հաստատուի տուրք մը, որ քիչ մը կը նմանի Լէնինի դրած տուրքին, երբ կը հաստատէր տնտեսական նոր քաղաքականութիւնը:

2. — Նոր եւ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին կուլակներու դէմ (ունեւոր գիւղացի):

3. — Աւելի մեծ ուշադրութիւն պիտի ընծայուի ժողովուրդին արդիւնաբերական պահանջները գոհացնելու:

4. — Պիտի թուլնայ ծանր ճարտարարուեստի ծրագրին գործադրութիւնը, եւ աւելի ուժ պիտի տրուի գոյութիւն ունեցող գործարաններու զարգացման:

5. — Աւելի բանաւոր համեմատութեամբ պիտի կատարուի մեքենական արօրներու բաշխումը:

Անգլօ-պարսիկ վէճը կը կարգադրուի՞

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐԸ

Հեռագրի մը համաձայն, բանակցութիւնները յաջողութեամբ կը շարունակուին պարսկական կառավարութեան եւ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութեան միջեւ, եւ յոյս կայ որ համաձայնութեան մը յանգին: Կ'ըսուի թէ ընկերութիւնը ընդունած է պարսկական կառավարութեան պայմաններուն մեծ մասը եւ տրամադիր է մանաւանդ երկու միլիոն սթերլին փոխ տալու Պարսկաստանի, ի հաշիւ անոր ինկած շահաբաժնին:

⁂ Պարսկաստան ետ կանչեց Լոնտոնի դեսպանը: Քարտուղարներէն մէկը փոխադրուեցաւ Փարիզ, միւսը՝ Պերլին:

⁂ Պարսկական կառավարութիւնը երկար ծանուցագիր մը հրատարակեց, անգլօ-պարսիկ վէճին առթիւ: Պարզելէ յետոյ վէճին ծագումը, կառավարութիւնը կը թուէ իր գլխաւոր գանգատները: Մասնաւորապէս կը մեղադրէ ընկերութիւնը թէ երբեք չէ հաւանած հակակշռի ենթարկել իր շահերը, որուն 100էն 16ը կը պատկանի պարսկական կառավարութեան, համաձայն դաշնագրին: Յետոյ, ընկերութիւնը մերժած է վճարել եկամուտի տուրքը եւ իր գործունէութիւնը սահմանափակած է Պարսկաստանի մէջ: Ծանուցագիրը կ'եզրակացնէ. — Պարսկաստան երբեք չէ մերժած եւ չի մերժեր նոր համաձայնութիւն մը կնքել, արդարօրէն ապահովելով երկու կողմերուն շահերը: Ան արդէն գործնապէս ապացուցած է իր բարեացակամութիւնը՝ այս մասին, եւ եթէ մինաչնորհին ջնջումէն յետոյ, որ եւ է միջամտութիւն չէ գործած ընկերութեան գործողութեանց մէջ, միշտ այն յոյսն ունեցած է թէ ընկերութիւնը փոխանակ իրաւական վէճեր յարուցանելու, ներկայացուցիչ մը պիտի ղրկէ Թէհրան, անյապաղ նոր բանակցութեանց ձեռնարկելու համար: Դժբախտաբար, կը թուի թէ բրիտանական կառավարութիւնը տրամադիր չէ այդ կարգի համաձայնութեան մը, քանի որ սպառնալիքներ կ'ընէ և անընդունելի պահանջներ կը դնէ: Պարսիկ կառավարութիւնը արդարութեան եւ հաշտարար քաղաքականութեան անհամապատասխան գտնելով բրիտանական կառավարութեան այս ընթացքը, պարտականութիւն կը սեպէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին ներկայացնել իրեն դէմ եղած սպառնալիքները եւ իր վրայ ի գործ դրուած ճնշումը:

Ֆրանսական շոգենաւ մըն ալ կրակ առաւ

«Աթլանթիք»ի կմախքը հազիւ փոխադրուած, նորէն ելեկտրական հոսանքի խանգարումով հրդեհ ծագեցաւ «Ֆրանս» շոգե–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՄԷՋ

«Հորիզոն»ի մէջ կը կարդանք (5 յունուար). —

Գաղթականները տեղաւորուած էին շոգենաւին մէջ եւ կը բեռցուէին քանի մը ինքնաշարժներ, որոնք Հայաստան պիտի տարուէին: Ճիշդ այն պահուն սակայն, երբ «Քանտիլլաք» վաճառանիշով ինքնաշարժ մը կը բեռցուէր եւ ինքնաշարժը վինչէն կախ կ'օրօրուէր շոգենաւին վրայ, վինչն է կը փրթի եւ ինքնաշարժը կ'իյնայ շոգենաւի կամրջակին վրայ, առաջ բերելով նիւթական կարեւոր վնաս, որ կը գնահատուի շուրջ 100,000 տրախմի:

Այս արկածին վրայ, շոգենաւը կը ստիպուի յետաձգել մեկնումը: Յոյս կար որ նորոգութիւնները պիտի վերջանային մինչեւ երէկ եւ շոգենաւը ճամբայ պիտի ելլէր անմիջապէս:

Տարօրինակը հետեւեալ պատմութիւնն է, որ այս արկածին առթիւ շրջան բրած է բերնէ բերան, Պիրէոսի մէջ: Ականատես մը պատմած է «Էլլինիքոն Մէլլօն» թերթի խմբագրին, թէ ինքնաշարժերու շոգենաւ փոխադրութիւնը սկսելէն առաջ, խորհրդային դեսպանատան պաշտօնեաներէն մէկը (ուրիշ թերթերու համաձայն՝ խորհրդային դեսպանը), քարափին վրայ, ինքնաշարժի մը մէջէն կը քաշէ կը փրցնէ Այ Նիքոլայի մէկ պատկերը, որ կախուած էր շօֆէօրի նստատեղիին դէմը եւ կը նետէ ծովը, իբր անաստուածային կիրքը գոհացնելու համար:

Այս արարքին վրայ է որ կը պատահի ինքնաշարժի արկածը, զոր, հաւատացեալներ կը վերագրեն գործուած սրբապղծութեան:

Նաւահանգստի իշխանութիւնները սակայն միջադէպեր չստեղծելու նպատակով, յայտարարած են օրագրողին, թէ այդպիսի դէպք մը չէ պատահած, պարզ այն պատճառով որ խորհրդային ոչ եւ է պաշտօնեայ չէ իջած Պիրէոս այդ օր:

⁂ Շոգենաւի յապաղման հետեւանքով, շատ ծանր վիճակի մատնուած էին Քավալայէն եւ Քսանթիէն Սելանիկ հասած գաղթականները, որոնք այս ցուրտին, օրերով կը գիշերեն վակոններու մէջ: Շատերը ուտելիք չէին կրնար գտնել:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը, համայնավար կուսակցութիւնը երթալով կը տկարանայ Անգլիոյ մէջ: Արդէն միշտ ալ տկար եղած է, լաւագոյն օրերուն միայն տասը հազար անդամ հաշուելով: 1930 նոյեմբերէն 1931 սեպտեմբեր կուսակցութեան անդամներուն թիւը 2555էն բարձրացած էր 6263ի. իսկ 1932ի վերջը իջած էր 5500ի:

Ափսո՜ս որ 40 միլիոննոց Մեծն Բրիտանիան օրինակ չառներ կէս միլիոն հայ գաղթականներէն...

ՀԱՐԻՒՐԻՆ 10 ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՈՒՇ ՎՃԱՐՈՒԱԾ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Ելմտական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ համաձայն 1931 դկտ. 30ի օրէնքին, ուշ վճարուած տուրքերու համար սահմանուած յաւելումը (համաձայն 1924 մարտ 22ի օրէնքին) պիտի գործադրուի յառաջիկայ չորեքշաբթի, 1 փետրուար: Որոշումը գործադրելի է 1931ի եւ նախընթաց տարիներու ուղղակի տուրքերուն համար, որոնք պիտի վճարուէին 1932 փետրուար 1էն առաջ, եւ դեռ չեն ենթարկուած յաւելման:

Կառավարութիւնը մինչեւ 1933 փետրուար 1 սահմանած է այս յետաձգումը, նկատի առնելով տնտեսական տագնապը:

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՈՒՄ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ Երեսփ. ժողովը օրէնք մը քուէարկեց, որով ներում կը շնորհուի հողագործական վերջին փախստականներուն (նախարարներ): Վինարանութեանց ընթացքին, չորս համայնավար երեսփոխաններ արտաքսուեցան: Մէկը նախատած ըլլալով մեծամասնութիւնը, ծեծ կերաւ դրան առջեւ:

ՎՐԻՊԱԿ

«Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւը պիտի ըլլայ 2081, ոչ թէ 2089:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱՆ 1932ԻՆ

Բացառիկ դէպքեր չպատահեցան Անգլիոյ մէջ, վերջացող տարուան ընթացքին: Հիմնական յեղաշրջումներու անընդունակ այս հայրենիքին մէջ, օրերն ու ամիսները արժէք չունին, կեանքը կը սահի հանդարտ ու անխըռով ու բան չի փոխուիր երբեւ դասաւորումէն: Այնքան ուժ եւ անսպառ հարստութիւն կայ որ, պատահական ցնցումները հազիւ թէ կրնան մտահոգութիւն առեղծել: Ամպ մը կը մթագնէ հորիզոնը, շանդալից լուրի մը կը հանդիպիս թերթերուն մէջ, ահաւոր վտանգի մը ազդանշանը կը հասնի ականջիդ ու կ'ըսես «հիմա պիտի փլի Անգլիան»: Բայց դարձեալ ոտքի է ան, ինքնավստահ ու խրոխտ, զօրաւոր ու սպառնացայտ ինչպէս միշտ:

Անհերքելի է նահանջը ու միջազգային հեղինակութեան նուազումը: Անհերքելի են նոյնպէս այն բազմաթիւ մտահոգութիւնները որոնց մէջ կը գալարուի Անգլիան: Եւ սակայն, միամտութիւն է չափազանցուած յոռետեսութեամբ դիտել երբեք: Սովորական իմաստով պետութիւն չէ Մեծն Բրիտանիան: Աշխարհ մըն է ան ինքն իր մէջ, գաղափար մը, եթէ կ'ուզէք, որ կոչեր է տարածել իր հմայքն ու տիրապետութիւնը ներկայ քաղաքակրթութեան մէջ: «Վա՜յ այն օրուան երբ պիտի խորտակուի Մեծն Բրիտանիան», գրեց Ֆրանսացի լրագրող մը, Կանոնի ապստամբութեան շրջանին, երկու տարի առաջ:

Դժուար է, չափազանց դժուար Անգլիոյ տնտեսական ու քաղաքական վերականգնումը այսօրուան պայմաններուն մէջ: Պիտի վերատանի՞ն համաշխարհային առեւտուրին ու ճարտարարուեստին մէջ իրենց կորսնցուցած դիրքը: Պիտի կրնա՞ն իրենց ուզած ձեւով դասաւորել միջազգային ուժերու հաւասարակշռութիւնը: Չենք գիտեր. ու չեն գիտեր իրենք ալ: Բայց լծուած են աշխատանքի՝ պայքարին ու վճռակամ:

Հայրենիքը ամէն բանէ առաջ ու ամէն բանէ վեր,— կը մտածէ Անգլիացին առանց դասակարգի խտրութեան: Հրաշք կրնայ գործել այդ հաւատքը ամէն երկնքի տակ:

×

Ազգային կառավարութիւնը, որուն հիմը դրուեցաւ 1931ի աշնան խորհրդարանական ընտրութիւններէն յետոյ, առեղծեց կայուն վիճակ մը ներքին քաղաքականութեան տեսակէտէն: Մուսոլինիի հայրենիքէն ետք, միակն էր Անգլիան որ վարչական սուր տագնապ կամ վարչաձեւի փոփոխութիւն չունեցաւ 1932ի ընթացքին: Այդ կողմէն աւելի դժբախտ եղան իր անմիջական դրացիները, Ֆրանսան ու Գերմանիան:

Այդ վիճակը շատ մեծ չափով նպաստեց ընդհանուր կացութեան բարելաւման: Որոշ չափով նուաղեցան կուսակցական վէճերը: Աշխատաւորականներու եւ Ազատականներու պարտութիւնը մեծ դեր կատարեց այդ տեսակէտէն: Իրաւ է որ ընկերվարական է օրուան վարչապետը, սակայն բացայայտօրէն պահպանողական է դահլիճը: Միեւնոյնը կարելի է ըսել խորհրդարանին համար, ուր շատ տըկար են ընդդիմադիր տարրերը՝ թէ քանակով եւ թէ որակով:

Ազգային կառավարութեան ամէնէն կարեւոր ձեռնարկը եղաւ մաքսային դրութեան հաստատումը, որ հիմնապէս յեղաշրջեց Անգլիոյ տնտեսական քաղաքականութիւնը:

Օտար մրցակցութեան ու վաճառաշուկային դէմ պատնէշ քաշելու նպատակով, մաքսային առժամեայ տուրք մը հաստատեցին 1931ի նոյեմբերին, երկար վարանումներէ ու պայքարներէ յետոյ: Աւելի ուշ, փետրուարին, խորհրդարանը վերջնականապէս քըւէարկեց առաջարկը, հակառակ ընդդիմադիրներու բողոքին: Այդ թուականէն, առաջին ըլլալով Անգլիոյ պատմութեան մէջ, նուիրագործուեցաւ մաքսային դրութիւնը:

Բողոքողներու շարքին մէջ էին դահլիճին քանի մը կարեւոր անդամները, Լորտ Սնոտըն, Սըր Հէրպըրթ Սէմուէլ եւ Արչիպոլտ Սինքլըր որոնք՝ կատաղի Ազատ Առեւտրականներ, հիմնովին հակառակ էին առժամեայ ծրագիր մը օրինականացնելու առաջարկին: Փորձեցին հրաժարիլ, որովհետեւ անկարելի պիտի ըլլար իրենց համար համաձայնիլ դահլիճին մնացեալ անդամներուն հետ: Օրինագիծը տակաւին խորհրդարանին չներկայացուած, բացառիկ լուծում մը գտաւ Մաքտօնըլտ, փրկելու համար նախարարական տագնապ մը որ կրնար ծանր հետեւանքներ ունենալ տիրող պայմաններուն մէջ:

Առաջարկեց որ բացառաբար անհրաժեշտ չպիտի նկատէին դահլիճին միաձայնութիւնը եւ բողոքող նախարարները կրնային հակառակ ըլլալ օրինագծին: Այսինքն դահլիճը «համաձայն էր որ չհամաձայնէին»: Կարկատան մըն էր այս կարգադրութիւնը, որ երկար չտեւեց:

Այդ երեք նախարարները համբերեցին մինչեւ Օթավայի տնտեսական համաժողովը եւ հիմնուելով այնտեղ տրուած որոշումներուն վրայ, որոնք աններդաշնակ էին ազգային կառավարութիւնը ղեկավարող սկզբունքներուն — ինչպէս կը գրէր Լորտ Սնոտըն—, հրաժարեցան:

Այս դէպքը միակն էր որ վտանգեց պահ մը ազգային կառավարութեան գոյութիւնը: Այլապէս, այդքան էական նշանակութիւն ունեցող օրինագիծը շատ դիւրութեամբ անցաւ խորհրդարանէն շնորհիւ, անշուշտ, ընդդիմադիրներու տկարութեան:

Մաքսային դրութեան նպատակն էր նախ առեղծել եկամուտի աղբիւր մը ու յետոյ փրկել երկրին առեւտուրն ու արդիւնաբերութիւնը, հաւասարակշռելով արտածումներն ու ներածումները: Կը թուի թէ որոշ առաւելութիւններ ձեռք բերած են այդ ուղղութեամբ, թէեւ վերջնապէս դարմանուած չէ կացութիւնը:

Արդիւնաբերական արտադրութեանց ներածումը նուազած է հարիւրին քառասուն համեմատութեամբ: Արտածումներու քանակը աւելցած չէ, սակայն, հակառակ սթերլինի անկումին: Անկէ հետեւանք է այն սեղմումներուն զորս կարգ մը օտար պետութիւններ դրին անգլիական ապրանքներու ներածման վրայ:

Անգլիա աւելի շատ ապրանք գնած է գաղթավայրերէն 1932ին, բայց փոխադարձաբար աւելի շատ ալ ծախած է անոնց: Բացի Զինաստանէն, Ռուսաստանէն, Եգիպտոսէն ու Տանըմարքայէն, մնացեալ երկիրները շատ քիչ քանակութեամբ ապրանք գնած են Անգլիոյ մէջ:

Մաքսային դրութիւնը գլխաւորաբար նպաստած է հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին, իսկ գրեթէ չեն օգտուած նաւաշինարաններն ու մետաղագործական կամ ճարտարագիտական հաստատութիւնները: Պատճառը միշտ օտար երկիրներու մրցակցութիւնն է:

Կ'ենթադրուի որ մաքսատուրքը ապահոված պիտի ըլլայ մինչեւ մարտ 31, մօտ 44 միլիոնի նոր հասոյթ մը:

Տարուան գլխաւոր դէպքն էր Օթավայի կայսերական տնտեսական համաժողովը որ գումարուեցաւ յուլիս 21ին: Տնտեսական միութիւն մը ըստեղծելու նպատակով սարքուած այդ համաժողովին մէջ, Անգլիա ընդունեց որոշ նախապատուութիւններ տալ գաղթավայրերու արտադրութեանց, ստանալով փոխադարձաբար մենաշնորհեալ սակացոյց մը այդ երկիրներէն, իր արդիւնաբերական արտադրութիւններուն համար: Շատ ալ դիւրին չէր ապահովել այդ առաւելութիւնը գաղթավայրերէն ներս, քանի որ անոնց ամէն մէկը — Քանատա, Աւստրալիա, Հարաւային Ափրիկէ կամ Նոր Զէլանտա— արդէն ունէին բարգաւաճ ճարտարարուեստ մը եւ ինքնաբաւ էին շատ մը տեսակէտներով: Հասկնալի էր իրենց չկամութիւնը համաժողովէն առաջ ու անոր ընթացքին որովհետեւ անոնք բացի իրենց ճարտարարուեստէն ապահով են նաեւ հում նիւթերու եւ սնունդի անմիջական անհրաժեշտութեանց տեսակէտէն: Օթավան առեղծեց կապ մը կայսրութեան զանազան հատուածներուն միջեւ որմէ ամէնէն աւելի պիտի օգտուին թերեւս գաղթավայրերը: Համաժողովէն ետք, Անգլիա ջնջեց Անգլեւռուս առեւտրական դաշինքը, արգիլելու համար ռուսական արմտիքի եւայլ արտադրութեանց հեղեղը:

Ազգային կառավարութիւնը հաւասարակշռեց ելմտացոյցը եւ Օթավայի յաջողութենէն անմիջապէս յետոյ, օգտուելով տիրող հոգեբանութենէն, հարիւրին 3ուկէսի ջեղչեց, երկու միլիառ սթերլինի հասնող պատերազմական փոխառութիւններու տոկոսը: Այսպէսով կառավարութիւնը պիտի կրնայ տարեկան 30 միլիոնի խնայողութիւն մը կատարել յառաջիկայ տարիներուն:

Կառավարութիւնը զանազան ձեռնարկներ ըրաւ նոյնպէս քաջալերելու համար երկրագործութիւնը, որուն տխուր վիճակը գլխաւոր մտահոգութիւնն է օրուան վարիչներուն:

Ինչ կը վերաբերի գործազրկութեան դարմանելու հարցին, Ազգային կառավարութիւնը, հակառակ թափուած ջանքերուն չկրցաւ մեղմացնել չարիքը: Փողոցները թափառող գործազուրկ բազմութիւններու համրանքը բարեւ կուտայ երեք միլիոնին, ինչ որ կը նշանակէ զարհուրելի բեռ մը պետական գանձին վրայ:

1932ի կարեւոր անցքերէն մէկն էր նաեւ Անկախ Աշխատաւորականներու անջատումը ընկերվարական կուսակցութենէն:

Գալով գաղթավայրերուն, ամէնէն խոշոր դէպքն էր Տէ Վալէրայի յաջողութիւնը Իրլանտայի մէջ: Փետրուար 16ի ընտրութիւններէն ետք պարտուեցաւ Քօզկրէյվի կառավարութիւնը, որ իշխանութեան գլուխն էր 1922էն ի վեր: Տէ Վալէրայի առաջին գործը եղաւ մերժել Հաւատարմութեան Ուխտը: Օրինագիծը քուէարկուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, 8 ձայնի մեծամասնութեամբ, սակայն, կարեւոր բարեփոխումներու ենթարկուած ըլլալով Ծերակոյտին մէջ, յետաձգուեցաւ գործադրութիւնը մինչեւ մէկուկէս տարի: Տէ Վալէր հետզհետէ ըմբոստացաւ 1927ի դաշնագրին դէմ եւ չվճարեց հողային տուրքը զոր Իրլանտա պարտաւոր էր հատուցանել համաձայն դաշնագրին: Նաեւ մերժեց վէճին կարգադրութիւնը յանձնել կայսերական իրաւարար ատեանին: Սաստկացաւ վէճը եւ Անգլիա մաքսատուրք նշանակեց իրլանտական ներածումներուն վրայ: Տէ Վալէրա փոխադարձեց սպառնալիքը: Ապարդիւն մընացին բոլոր խորհրդակցութիւնները եւ Անգլիա, հարկադրուած մաքսատուրքի ենթարկեց նաեւ, Իրլանտայի երկրագործական արտադրութիւնները զորս առատօրէն կը գնէր:

Աւելի մխիթարական չէր կացութիւնը Հնդկաստանի մէջ: Կանտի 1931ի Լոնտոնի խորհրդաժողովէն վերադարձին բանտարկուեցաւ, որովհետեւ փորձեց շարունակել «քաղաքացիական անհնազանդութեան» պայքարը զոր բացած էր տարի մը առաջ: Իրեն հետ բանտ նետուեցան նաեւ մօտ 60,000 ըմբոստներ: Զանազան խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան Լոնտոնի մէջ, համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար, բայց ինչ որ իրականացաւ այդ ժողովներուն մէջ՝ չարդարացուց տակաւին ոչ մէկ լաւատեսութիւն հնդկական հանգոյցին հիմնական կարգադրութեան մասին:

Տարին չփակուած ծագեցաւ Անկլօ-Փըրշըն եւ պարսիկ կառավարութեան վէճը որ կարեւոր մտահոգութիւն մըն է ոչ միայն նիւթական վնասի, այլ մանաւանդ Արեւելքի մէջ Անգլիոյ քաղաքական հեղինակութեան նուազումի տեսակէտէն: Մարտանաւ մը գնաց պարսկական ջուրերուն մէջ, իբրեւ ազդարարութիւն, որ պարզապէս բարոյական նշանակութիւն մը պիտի ունենայ ներկայ պայմաններուն մէջ: Հաւանաբար վէճը կարգադրուի Ժընեւի կամ Լահէյի մէջ:

Անգլիա դեկտեմբեր 15ին վճարեց Ամերիկայի 19 միլիոն ոսկի, որ պիտի ըլլայ վերջին մասնավճարը պատերազմի ընթացքին կնքուած փոխառութեանց — 810 միլիոն սթերլին, տոկոսով՝ 2200 միլիոն:

Մեծն Բրիտանիան նոր տարին կը թեւակոխէ դժնդակ պայմաններու մէջ, միշտ հաւատարիմ իր աւանդական քաղաքականութեան որ պահպանողական է եւ պայքարին՝ թէ՛ ներքին եւ թէ՛ արտաքին ճակատներուն վրայ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Դատարանին մէջ

Կ'ըսէք թէ ձեր դրացիին հաւնոցին մէջ եղած հաւերը ձերն են, եւ գոյներէն կը հասկնաք: Բայց ես ալ առնիս հաւնոց ունիմ եւ կրնայ ըլլալ որ ձեր ըսած գոյներէն հաւեր գտնուին, ի՞նչ կ'ըսէք:

— Չեմ զարմանար, Պ. դատաւոր, արդէն առաջին անգամ չէ որ հաւնոցէս գողութիւն կ'ըլլայ:

×

— Ձեր հայրը խոստացած էր քանի հազար փրանք եւս տալ, բայց ցարդ կը սպասեմ.

— Հայրս իր խոստումները յարգելու մէջ բաւական տկար է, ինծի ալ խոստացած էր հարուստ մէկուն հետ ամուսնացնել, բայց չյարգեց խոստումը եւ քեզ յարմար դատեց:

**

— Պարոն Գրիգոր, ձեզմէ ունեցած առնելիքիս համար եկած եմ, ի՞նչ պիտի ըսէք այս անգամ:

— Բարեկամ, ատոր առնելիք չեն ըսեր, այլ տալիք, որ երբ դիւրութիւն ունենամ պիտի տամ:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

Պետօ Սերէմճեանի կեանքն ու կախաղանը

ԽՄԲ.— Վաստակաւոր բժիշկ մը, Ա. Պետիկեան (Ֆիլիպէ) «Հայրենիք» ամսագրին յանձնած է իր յուշերը, Արմէն Սեւանի խմբագրութեամբ:

Այդ հրատարակութենէն կ'արտատպենք հետեւեալ հատուածը, որ կը պատկերացնէ Պետրոս Սերէմճեանի (Պուլկարացի Պետօ) փոթորկալի կեանքն ու հերոսական մահը՝ կախաղանի վրայ:

Պետօ Կովկաս երթալով անցաւ Պարսկաստան եւ անկէ ալ՝ Վասպուրական, ուր 1896ին մասնակցեցաւ Այգեստանի եւ Հայոց — Ձորի կռիւներուն, ցոյց տալով անվեհեր կռուողի, անձնուէր զինուորի եւ վեհանձն ընկերոջ մը հազուագիւտ առաքինութիւնները: Ձեռնայի ու հերոս էր այլ եւս Պետօն: Այս արշաւանքէն յետոյ վերադարձաւ Թիֆլիս, ուր առեն մը բանտարկուեցաւ Մետեխի բանտը եւ ուրկէ մեծ դժուարութեամբ ազատուելէ յետոյ ոտք դրաւ կրկին Պուլկարիա, Ֆիլիպէ, հերոսի պսակը ճակտին, ողջունելով իր ընկերներն ու ծընողքը, որ զինքը ընդունեցին հպարտութեան եւ սիրոյ խոր զգացումով:

Պետօ Սերէմճեան միայն հայդուկ մը չէր. ան իր միջավայրին աչքի ինկող աչքառու մտաւորական երիտասարդ ուժերէն էր, տոգորուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան արմատական գաղափարներով:

Կը յիշեմ, 1897ի փետրուարին էր, երբ Ֆիլիպէի վարժարանին մէջ կը տօնուէր Վարդանանց տօնը: Հանդէսին ներկայ էր ծնողներու եւ ազգայիններու խուռն բազմութիւն մը: Քանի մը բանախօսներէ յետոյ, Պետօն ալ բեմ բարձրացաւ եւ ուժգնօրէն քննադատեց դպրոցավարական հին մեթոտները, ջատագովելով մանկավարժական արդիական սկզբունքները:

«Մեր դպրոցները, ըսաւ ան, պէտք է հիմնովին բարեփոխել, որովհետեւ անոնք են մեր յոյսը, դպրոցներն են որ պիտի ծնին նոր Վարդանները»:

Պետօյի խօսքերը ռումբի պէս պայթեցան ազա պահպանողական տարրերու գլխուն, որոնցմով այնքան հարուստ է Ֆիլիպէն, ինչպէս երէկ՝ նոյնպէս եւ այսօր: Սկսան լսուիլ բացագանչութիւններ, Պետօյի խօսքը խանգարելու մտքով, ծանր խառնակութիւն մը անխուսափելի էր, կրնար եւ արիւն հոսիլ, բայց շնորհիւ Գէորգ վարդապետ Նալբանտեանի կարգի ջանքերուն, դժբախտութիւններու առաջքը առնուեցաւ:

Պետօ խաղաղ կեանքի առեն նուիրուած էր ժողովուրդի մտաւոր կրթութեան գործին:

Այն առեն «Դրասիրաց Եղբայրութիւնը» իր գրադարանով Առաջնորդարանէն փոխադրուած էր եկեղեցւոյ վարի դրան մօտ գտնուած ազգապատկան շէնքի մը մէջ, ուր սենեակ մըն ալ յատկացուած էր ժողովրդական դասախօսութեանց:

Պետօ ինքն ալ անձնուիրութեամբ եւ համբերատարութեամբ, պուլկարերէն կը սորվեցնէր մեր հայատանցի եւ գաղթական եղբայրներուն, որոնցմէ շատերը պուլկարերէն չգիտնալով դաս կ'առնէին: Պետօ ժամերով, հոգիով ու սրտով կ'աշխատէր բան հասկցնել, իր բեռնակիր ու արհեստաւոր աշակերտներուն՝ միշտ ժպիտը երեսին:

Պետօ խորապէս ընկերական, կենսուրախ հոգի մըն էր: Երբեմն նաւակ նստած բարեկամներով կը թիավարէինք Մարիցա գետին վրայ հոսանքն ի վեր: Այս բանը մեր բերնին ալուրը չէր, ինչպէս կ'ըսէ ժողովուրդը: Պետօն յաճախ իրենց տունէն մեզի նշմարելով անմիջապէս կուգար մեր նաւակին մէջ, ու իբրեւ քաջ թիավարող, իսկոյն մեզ կը հասցնէր գետին միւս ափը, զուարթօրէն կատակելով:

Ֆիլիպէի մէջ Պետօ սերտ յարաբերութիւն ունէր պուլկար — մակեդոնական շրջանակներուն հետ, որուն հետեւանքով ալ ան գործակցելով մակեդոնացի ընկերներու հետ կազմեց 10 հոգինոց խառն խումբ մը ազատելու համար Ետիրնէի բանտին մէջ գտնուող քանի մը պուլկար եւ հայ բանտարկեալներ:

Հայերէն յիշենք, Պետօ Սերէմճեանի հետ, Թաթուլ, Օննիկ Թօրոսեան, Խաչիկ Ասլանեան, իսկ պուլկարներու գլխաւորներէն էին՝ Սոկոլով, Ս. Մերճանով, Խրիստօ Հաճի Իլիեւ:

Անցնելով Թուրք եւ պուլկար սահմանը, 1901 յուլիս 6ին կը յարձակին Ետիրնէի մօտ գտնուող Տէրալի Թաֆա անուն պէյի մը ագարակին վրայ, ուր լուր առեր էին թէ գտնուի Ետիրնէի վալին, հրաւիրուած ըլլալով:

Յեղափոխական խումբին նպատակն էր եղեր վալին գերի բռնել եւ իբրեւ պատանդ վար դնել եւ զայն փոխանակել խնդրոյ առարկայ բանտարկեալներուն հետ: Դժբախտաբար խումբը կէս ժամ ուշ հասնելով՝ վալին մեկնած կ'ըլլայ եւ յեղափոխականները կը ձերբակալեն ագարակատէր պէյին որդին եւ կ'ուզեն լեռները քշուիլ: Բայց յարձակման կ'ենթարկուին: Խումբը զէնքի կը դիմէ սպաննելով 3—4 ոստիկան, սպայ մը, քանի մը զինուոր եւ 15 ձի, որոնց ետեւ ապստամբած զինուորները կը կռուին յեղափոխականներուն դէմ:

Կռիւը կատաղի կ'ըլլայ. բազմաթիւ զօրք կը հասնի քաղաքէն, կռիւը որ սկսած էր առաւօտուն ժամը 7ուկէսին կը տեւէ ամբողջ չորս ժամ: Կը սպաննուին Սոկոլով, Իվան, Խաչիկ Ասլանեան (Անտոն) եւ Թաթուլ: Օրհասական կռիւէ մը յետոյ երբ իրենց ամբողջ փամփուշտը կը սպառի, գերի կ'իյնան Թուրքերուն ձեռքը Պետրոս Սերէմճեան, Օննիկ Թօրոսեան, Սերճանով եւ Խրիստօ Հաճի Իլիէւ, որոնք կը տարուին Ետիրնէի բանտը, ուր 2½ օր կը տեւէ իրենց հարցաքննութիւնը.

Կռիւի ընթացքին, Թուրք զօրքերու գնդակներէն կը սպաննուի նաեւ Թուրք պէյի գերի տարուած որդին: Ի վերջոյ պատերազմական ատեանին վճռով մահուան կը դատապարտուին գերի ինկած 4 յեղափոխականներն ալ:

Մահավճիռը մինչեւ գործադրման օրը, գաղտնի կը պահուի եւ դատապարտեալներէն եւ ժողովուրդէն:

Աւելորդ չէ ըսել թէ 10 հոգինոց ֆէտայիներուն խումբին դէմ կռիւի կը մասնակցին թրքական երկու վաշտ հետեւակ եւ մէկ գունդ հեծելազօրք: Կռիւի մէջ յեղափոխականներէն, կըսպաննուին 6 հոգի, իսկ 4ը գերի կ'իյնան:

Անարգ կախաղանները Ետիրնէի չորս տարբեր կէտերուն վրայ կը բարձրանան նոյեմբեր 27ին (դեկտ. 9). ականատես մը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Պետօյի նահատակման տեսարանը.—

«Ինծի վիճակուած էր ականատես ըլլալ Պետրոսի նահատակման: Դեռ երկար տարիներ անշէջ ու անմոռանալի պիտի մնայ Ետիրնէցիներու յիշողութեան մէջ այդ հսկայ երիտասարդին եղերական մահը: Առաջին անգամ կախաղանը նշմարելով՝ ժպտեցաւ եւ այդ արհամարհալից արտայայտութիւնը մինչեւ վերջը մնաց: Մերժեց քահանայէն հաղորդութիւն ընդունիլ. երբ քահանան հարցուց իրեն թէ ըսելիք բան մը ունի՞, պատասխանեց:

«— Բան մը չունիմ: Արդէն տասը տարի է չուանը վիզս էր, քաշող չկար միայն: Հիմակ, փառք Աստուծոյ, քաշողներ անպակաս են: Ես իմ պարտականութիւնս կատարեցի ու մինչեւ կախաղան հասայ, խիղճս հանգիստ է: Դուն ալ ինծի հաղորդութիւն առաջարկելով՝ պարտքդ կատարեցիր, հիմակ հանգիստ սրտով կրնաս երթալ»:

Բարձրանալով աթոռին վրայ, Պետրոս դարձաւ ժողովուրդին.

— «Զիս բերած են հոս կախելու՝ իբրեւ յեղափոխական. այո, ես յեղափոխական եմ, եւ մի մոռնաք, անմիտներ, գոչեց դահիճներուն, որ ես կը ներկայանամ կախաղանին առջեւ իբրեւ գաղափարի ներկայացուցիչ: Ի՞նչ, գաղափա՞րն ալ կ'ուզէք կախաղան հանել: Դուք զիս կախեցիք, բայց ի՞նչ պիտի ընէք այն հարիւրները, հազարները, որ պիտի ծնանին այս կախաղանները, ի՞նչ պիտի ընէք, երբ հնչէ ընդհանուր ապստամբութեան ժամը: Կախաղաններով չէ՞ որ բացուեցաւ Պուլկարիոյ ազատութեան արշալոյսը, կախաղաններով չէ՞, որ նահանգ նահանգի ետեւէ կտրուեցան ձեր նեխած դիակէն... Կախեցէք, միայն իմացէք, որ ամէն մէկ կախաղան խոր փոս մը կը փորէ ձեր Սուլթանի գահին տակը»:

«Դահիճները այստեղ այլեւս չդիմացան.— կը շարունակէ ականատեսը,— յարձակեցան Պետրոսի վրայ. Պետրոսը ուժեղ հարուածով մը ետ [illegible] ահիճը եւ գոչելով: «Զեմ ուզեր [illegible] ձեռքով կախուիլ», ինք իր [illegible] ց չուանը եւ հրեց աթոռը... [illegible] արդէն լուռ էր: Բայց որքան [illegible] խօս էր այդ լուռ, մեղմօրօր [illegible] ը»...

[illegible] Սերէմճեանի նման, հերոսաբար դիմաւորած են մահը հայ եւ պուլկար հաւատակիցի միւս երեք ընկերներն ալ՝ Օննիկ Թօրոսեան, Սերճանով եւ Խրիստօ Հաճի Իլիէւ:

Պետօյի եւ իր ընկերներուն հերոսական մահը շատ տխուր տպաւորութիւն ձգեց Ֆիլիպէի հայ երիտասարդութեան վրայ, մինչ այդ հակառակ[illegible]ցական նկատուող մարդիկ մօտեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ առաջին անգամ ըլլալով կազմուեցաւ «Պետօ Սերէմճեան» խումբը, մեծ մասամբ բաղկացած տեղացի տարրերէ եւ նախկին հնչակեաններէ:

Այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆիլիպէի ընկերցարանը կը կոչուի Պետօյի անունով:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՀԱՅ ԲԱՌԵՐՈՒ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐԸ»

Անվերջ Տէր-Սահակեան տպաւորիչ վերջերս ղրկեցին հատորը յայս ընծայեց Նորայր Վարդի անուն գաղափարական ուսումնասիրութիւնը հայ բառերու աղբիւրներու մասին:

Հեղինակը հնդեւրոպական եւ սեմական լեզուները բառերուն ծագումները քննելով, ջանացած է ի բերան հանել անոնց բաղդատական արժէքները:

Գիրքը բաժնուած է երկու մասի, 1.— Հնդեւրոպական (Արիական) բաժին, եւ Սեմական բաժին:

Հնդեւրոպական բաժնին մէջ դասաւորուած են հայերէն լեզուի այն բառերը, որոնց կը հանդիպինք յունարէնի, լատիներէնի, պարսկերէնի սանսկրիտի մէջ:

Սեմական բաժնին մէջ նշանակուած են այն բառերը, որոնք կը գտնուին ասորա - քաղդէական լեզուին, արաբերէնի եւ ասորերէնի մէջ:

Այս երկու բաժիններու մէջ ամփոփուած են շուրջ 1200 բառեր, հինգ հարիւրի մօտ հնդեւրոպականէն եւ եօթ հարիւրի մօտ ալ Սեմականէն:

Հեղինակին կարծիքով, եթէ հատորին հնդեւրոպական բաժինը մեծ հետաքրքրութիւն չի ներկայացներ աւելի ճոխանալու նոր պրպտումներով, խնդիրը նոյնը չէ սակայն երկրորդ բաժնին համար: Սեմական լեզուներու խոր ուսումնասիրութիւնը կրնայ անհամեմատ աւելի պաշար հայթայթել բանասէրներուն եւ առաջնորդել զանոնք նոր գիւտերու հայերէնի բուն լեզուին ծագումին մէջ:

Մինչ հնդեւրոպական լեզուները մեզի հայթայթած են եկեղեցական գիտական եւ այլ հասարակ նոր բառեր, Սեմականներու հետ ընդհանրական մեր լեզուն սերտ կապ ունեցած է ընթացիկ կեանքի արտայայտութիւններուն ներկայացնող բառերուն մէջ, որոնց շարքին ալ գրական սեղ մը կը գրաւեն բայարմատները եւ սովորական առարկաներու անունները:

Այսպէս, հայերէն լեզուն կը բանեցնէ բազմաթիւ սեմական գոյականներ եւ բայեր: Այս բայերուն մէջ կը գտնուին հայերէն խոնարհման ձեւեր, ինչպէս նաեւ շարք մը բառեր, որոնց իրենց կազմութեան եղանակը կ'առաջնորդէ նոյնիմաստ հայերէն բառին ճշգրիտ ուղղագրութեան:

Հեղինակին նպատակը եղած է ցոյց տալ թէ մեր լեզուն ունենալով հանդերձ հնդեւրոպական դրոշմ, իր բառերուն մէջ կը ցոլացնէ առաւելապէս սեմական ազդեցութիւն, եւ թէ հայերէն բառերու ստուգաբանութեան ճշգրիտ ծագումը հայթայթելու համար, անհրաժեշտ է սեմական լեզուներու ուսումնասիրութիւնը, երբ պիտի ըլլայ հայ լեզուի ստուգաբանութեան:

Հրատարակութեան տալով այս գիրքը, Պ. Ն. Վ. Վրոյր փափաքած է աւելի լայն չափով հետաքրքրութիւն արթնցնել մեր մէջ դէպի հին գրական աղբիւրներու լեզուները, որոնք լեզուաբանական եւ պատմական տեսակէտով կոչուած են մեծապէս դիւրացնել բանասիրական գործը:

Կ'արժէ աչքէ անցընել Պ. Վրոյրի այս խիստ շահեկան ու լուրջ ուսումնասիրութիւնը, որ լեզուական տեսակէտով մեծ արժէք կը ներկայացնէ եւ արդիւնք է երկար տարիներու համբերատար եւ բծախնդիր աշխատութեան:

Հակառակ բառերու բաղդատական ճշգրիտ բնութեան եւ անոնց ներկայացուած արժէքներուն, պէտք է ըսել թէ հեղինակը երբեմն յանդուգն եղած է բառերու ստուգաբանութեան մէջ, ինչ որ ինք իր խոստովանած մէջ կը գտնէ գիրքին յառաջաբանին մէջ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՍԻ

«Թող տայ... Թող ըլլէ...»

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ հրատարակութեան տալով Բարեգործականի կեդր. վարչութեան այս զեկոյցը (5 յունուար), կը վերապահենք մեր խօսքը.—

Սոյն անվերջ յանկերգը, հակառակ բազմիցս կրկնուած ըլլալուս, կը հարկադրէ մեզ անդադար կրկնելու, մինչեւ որ հասկցուի, թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իրեն վստահուած զանազան հիմնադրամներով կրնայ միայն գործադրել կտակարարներուն եւ նուիրատուներուն կողմէ պայմանադրուած յանձնառութիւնները եւ յատկացումները, եւ ոչ թէ իր իսկ հետապնդած նպատակները կամ իրեն առաջադրուած ձեռնարկները, որ, առ ի չգոյէ հասարակաց եկամուտներու, կրնան գլուխ հանուիլ միայն եւ միայն իր անդամներուն եւ առհասարակ հայ ժողովուրդին ընձեռած օժանդակութեամբը, այսինքն պարբերական եւ պատահական հասոյթներու շնորհիւ։

Եթէ հետախոյզները ձանձրոյթը կրեն ուշիւ քննելու Միութեանս հիմնադրամներու հաշիւները, թուանշաններու լոյսին տակ պիտի հաստատեն թէ կտակներէ եւ նուիրատուութիւններէ կազմուած հիմնադրամները մեծ մասամբ պարտադիր են, այսինքն անոնց փոխարէն Միութեան պարտադրուած են յանձնառութիւններ, ինչպէս Մելգոնեան նուիրատուութիւնը որուն եկամուտները այսօր պիտի չի բաւէին այդ յանձնառութեանց։ Իսկ մնացեալ հիմնադրամները կանխորոշ յատկացումներ ունին, որ իւրաքանչիւրին եկամուտին չափովը սահմանափակուած են։

Այսպէս, 1931 տարեշրջանի տեղեկագրին վերջը դրուած թիւ 2, 4, 6 եւ 8 կցեալները ցոյց կուտան որ, հաշուեստուգարներուն արձանագրութեան գիներովը այս վերջին դրամագլուխին համագումարն է անգլ. ոսկի 231012 (չի հաշուելով պարտադիր հիմնադրամները)։

Արդ, տասնըվեց հիմնադրամներ ունինք (գումար Ա. Ո. 105764) որ գործադրութեան պիտի դրուին, յօգուտ ազգային կանխորոշ նպատակներու, որոշ ժամանակամիջոցէ մը վերջ, ոմանք երկար տարիներ յետոյ, երբ պայմանաժամերը, կենսաթոշակներ եւ այլ մասնաւոր յատկացումներ վերջ գտնեն. հետեւաբար առայժմ անոնք չեն կրնար օգտագործուիլ իրենց բուն նպատակին։

Ինը հիմնադրամներ (Ա. Ո. 43011) Հայաստանի յատուկ ըլլալով, բուն պարագային մայր-գումարը (ինչպէս Մկրտիչ Ցովհաննէսեան եւ Մինաս Զերազ) կամ եկամուտը կը յատկացուին Հայրենիքին մշակութային եւ վերաշինական ձեռնարկներուն, գլխաւորաբար Դարուհի Ցակոբեան Մայրանոցին եւ Նուպարաշէնի։

Երեք հիմնադրամներու (Ա. Ո. 40698) եկամուտները կը գործածուին յօգուտ ուսանողական թոշակներու (գլխաւորաբար Նուպարեան հիմնարկութիւն)։

Երեք հիմնադրամներ եւս (Ա. Ո. 22974) կը բաղկանան կալուածներէ, որոնց մէկ մասը ժամանագին վարձու կը տրուին գաղթական համեստ ընտանիքներու եւ մէկ մասն ալ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին սահմանուած է։

Իսկ մնացեալ հիմնադրամները կը ներկայացնեն Ա. Ո. 18565ի գումար մը, որուն մէջ կը գտնուի Ա. Ո. 9818, եկամուտը Հէլիոպոլիսի Նուպարեան վարժարանին յատկացուած։

Անոնք որ այդ երկու գումարին տարբերութիւնը Ա. Ո. 8747 կազմուած է կարգ մը մանր հիմնադրամներէ, որոնց մէկ մասը պայմանաւոր եւ սահմանափակ։

Սոյն պատկերը յստակօրէն ցոյց կուտայ թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան վստահուած կտակները եւ նուիրատուութիւնները նիւթական ի՛նչ կարելիութիւններ կը ներկայացնեն եւ ո՛ր մարզերուն յատկացուած են։

Դարձեալ 1931 տարեշրջանի տեղեկագրին թիւ 2 եւ 4 կցեալներէն յայտնի կ'ըլլայ նաեւ որ Մասնաւոր հասոյթներու բաժնին մէջ վերոգրեալ հիմնադրամներէն գոյացած տրամադրելի եկամուտը (Ա. Ո. 3972 միայն) անցեալ տարի ի՛նչ կերպով օգտագործուած է։ Միութեանս որբախնամ ձեռնարկներուն բաժին եղած է միայն Ա. Ո. 523, իսկ կրթական ձեռնարկներուն Ա. Ո. 660 (որուն 554ը յօգուտ Հէլիոպոլիսի Նուպարեան վարժարանին, 39ը Փարիզի ուսանողական տան հայերէնի դասախօսութեանց, եւ 77 ոսկին ամենահամեստ գումար մը յօգուտ վարժարաններու, մէջը ըլլալով Սարիոյ Մարկոսեան եւ Գագանճեան նպաստընկալ վարժարանները)։ Նկատելի է որ յիշեալ Ա. Ո. 3972ին մէջէն, կտակարարներու եւ նուիրատուներու կամքին համաձայն, Ա. Ո. 1196 յատկացուած է Հայաստանի հիմնարկութեանց, Ա. Ո. 1310 եւս ուսանողական թոշակներու եւ Ա. Ո. 163 Նուպարեան Մատենադարանին, իսկ գաղթականներու օգնութեան միայն Ա. Ո. 20։

Իրաւ է որ Բարեգործականը ունի կարեւոր կտակներ իր ձեռքին տակ, բայց իր ազատ տրամադրութեան տակ ունի այդ հիմնադրամներէն միայն տարեկան 523 ոսկիի գումար մը յօգուտ որբերու եւ 77 ոսկի եւս յօգուտ վարժարաններու եւ հայերէնի դասընթացքներու։ Ի՞նչպէս կարելի է այսքան ճղճիմ գումարներով ապրեցնել հազարաւոր ոսկիներ պահանջող նմանօրինակ ձեռնարկները (լոկ կրթական ձեռնարկներու համար 1932ին 4200 ոսկիի պէտք պիտի ունենանք)։ Եթէ Միութեանս հաւատարիմ անդամները եւ հայ ժողովուրդի բանիմաց տարրերը, ըմբռնելով կտակներու յանկերգին վտանգաւոր դատարկութիւնը, չշարժին եւ այլապէս բաւարար միջոցներ չդնեն Միութեանս տրամադրութեան տակ, որպէսզի անիկա ընէ ինչ որ իրմէ կը սպասուի, իբրեւ համազգային կեդրոնական մարմին մը որ կոչուած է մեծ դեր կատարելու մեր ազգին մէջ։

Տեղը չէ՞ ըսել թէ խօսքերու ազդուելէն շատ աւելի պերճախօս են թուանշանները։

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի Արամ, ե՞րբ որոշում պիտի տաք հետս ամուսնանալու։

— Ատիկա ձեր հօրմէն կախում ունի։

— Հայրս շատ բարի է, կը հաւանի։

— Եթէ շատ բարի է, ձեզ տալիք դրամօժիտին քանակութիւնը թող որոշէ։

— Ուրեմն, ինձմէ աւելի դրամը կը սիրէք։

— Դրամը միայն ինծի դիւրութիւն պիտի տայ ձեզ աւելի սիրելու։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Գործաւորները կ'ուզեն կռճատել

Տնտեսական բարձրագոյն խորհուրդը, երկրին ճարտարարուեստի զարգացման համար, առեւտրական սենեակէն տեղեկագիր մը ուզած էր։ Առեւտրական սենեակը, պատասխանելէ առաջ, ճարտարարուեստի ոլորտներուն կարծիքը առնելու պէտք տեսաւ ու ժողովի հրաւիրեց զանոնք։ Գործարանատէրերուն մէջ տիրող կարծիքը այն է թէ օրէնք մը պէտք է արգիլէ նոր գործարաններու բացումը։ Ոմանք, նոյնիսկ, կ'առաջարկեն նուազեցնել անոնց թիւը։ Ասոնք գլխաւորաբար հիւսուածեղէնի եւ մետաքսեղէնի գործարանատէրեր են։ Ըստ անոնց, կառավարութիւնը պէտք է քննութեան առնէ երկրին պահանջը ու բաղդատէ արտադրութեան քանակին հետ։ Կայ եւ անոնց հակառակ հոսանք մը, որ կ'ըսէ թէ այդպիսի օրէնք մը պիտի հակառակէ երկրի առեւտր. օրէնքին։ Փակուիլ, կ'ըսեն անոնք, միայն մրցակցութեամբ։ Գէշ ու սուղ ապրանք հանողը ինքնին պիտի վերնայ հրապարակէն։ Մանաւանդ որ ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ կերպը միշտ այսպէս եղած է։

«ԵԹԷ ՈՐՈՇԱԾ ԵՆ ՍՊԱՆՆԵԼ...»

Ազգամ, Թերթօնի ձեւով, սկսած է հրատարակել «Իթթիհատ եւ Թէրագքըի վերջին օրերը»։ Թալէաթ փաշային Պերլինի մէջ անցուցած կեանքին անդրադառնալով, հեղինակը կը գրէ.

— Թալէաթ փաշա Ուհլանտշթրասէի տանը մէջ ընկերներուն հետ ժողով կը գումարէր եւ բարեկամները կ'ընդունէր, բայց ստիպուած ըլլալով յաճախ իջնել Նոլլենտորֆպլացի դարմանատունէն, հարկադրուեցաւ ամբողջ Պերլին փոխադրուիլ։

Իր բնակած դարմանատունը անտառի մը մէջ կը գտնուէր եւ Պերլին գացող շոգեկառքերուն կայարանը երթալու համար, 15—20 վայրկեան քալելու ստիպուած էր։ Թալէաթ փաշա այս ճամբան միշտ մինակ կը կտրէր ու իր բարեկամները կը յանձնարարէին զգոյշ ըլլալ, մինչ ան՝

— Եթէ որոշած են զիս սպաննել՝ կուգան կը սպաննեն, ատոր արգելք ըլլալ անկարելի է,— կը պատասխանէր...

Այսուհանդերձ, փաշային եղած յանձնարարութիւնը անտեղի չէր. որովհետեւ, քանի մը «քօմիթաճի»ներ Փրանսացի զինուորի հագուստով Պերլինի փողոցները կը թափառէին եւ այս պարագան կրնակի անգամներ իրեն յիշեցուցած էին։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Տիարպէքիրէն կը գրեն Ազգամի (28 դեկտ.)։— Հոս, տարեգլուխի առթիւ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Սպայից տան մէջ մեծ պարերեկոյթ մը պիտի տրուի։ Որպէսզի շատ խանդավառ ըլլայ պարերեկոյթը, այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Մեծ թիւով ֆօթիյյօն ապսպրուած է։ Տոմսերը փակելու համար, մէկ պէյի եւ երկու հանըմի համար մէկ ոսկի պիտի առնուի։ Տիարպէքիրի տիկինները մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն։ Վիճակահանութիւն ալ պիտի ըլլայ, ոգեւորութիւն ստեղծելու համար։ Սպայից տունը մասնաւոր ելեկտրական մեքենայ մը ունի, մինչդեռ քաղաքին լուսաւորութիւնը շատ թերի է։ Թէեւ Տիարպէքիրի մէջ ելեկտրականութեան գործարան մը կայ, բայց մեքենան փոքր է եւ յառաջ բերած ուժը չի բաւեր։ Այդ պատճառաւ, քաղաքը կէս մութ վիճակ մը ունի։ Տիգրանակերտի այս վիճակը շատ խղճալի է։

Գոնիա.— Հոս առեւտրական կեանքը շատ կայուն է։ Դրամատուններէն շատերը տագնապի պատճառաւ իրենց գործառնութիւնները նուազեցուցած են։ Այս պարագան բոլորովին կը նեղէ վաճառականները։ Գոնիայի առեւտր. սենեակին մօտ արձանագրուած 809 առեւտրական կայ։ Գիւղացին շատ պարտաճանաչ է։ Դրամատուններուն՝ գիւղացիին վարկ չբանալը չենք գիտեր թէ ինչի՞ հետեւանք է։ Գիւղացիին ու առեւտրականին չօգնելը գէշ արդիւնքներ կուտայ։ Օրինակ, Գոնիայի մէջ շատ լաւ գործող չուանի գործարան մը կայ։ Այս գործատունը գոցուեցաւ պարզ անոր համար որ օգնութիւն չգտաւ։ Բայց, առեւտրականներն ալ այս տեսակէտէն յանցանքներ ունին։ Օրինակ, շատ մը վաճառականներ որեւէ յարաբերութիւն չեն պահեր առեւտրական սենեակին հետ։ Եւ իրենք կը վնասուին։ Ապրանքները չեն կրնար դուրս վաճառել։ Ահա այս է Գոնիայի առեւտրական կացութիւնը։

Ուրֆա.— Քաղաքին շրջակայքերը ցուրտը սաստկօրէն կ'իշխէ։ Բայց, անձրեւ չի գար ու չի գար։ Անձրեւի պակասէն՝ հունտին մէկ մասը ծիլ չէ տուած։ Ձմեռը խիստ ու երաշտ ըլլալուն, ցորենին գինը բարձրացած է։ 18 օխան՝ 70 ղրշ.էն 120ի բարձրացաւ, որովհետեւ հունձքը շատ պակաս պիտի ըլլայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր ծաղկոցին հանդէսը

ՏԷՍԻՆ, 3 յունուար (Յառաջ).— Ահա երկրորդ անգամն է որ ներկայ կ'ըլլանք Տէսինի մէջ սարքուած դպրոցական հանդէսի մը, որուն ամբողջ պատասխանատուութիւնն ու գործելու, վազելու, աքնելու, աշխատելու եւ երախաներուն հայերէն դաս տալու ծանրութիւնը իր ուսերուն վրայ առած է համեստ ընկեր մը՝ Նուպար Գազազ։ Ու զարմանալի էր անտարբերութիւնը ժողովուրդին, որ ցոյց տուաւ այս առթիւ։ Արդեօք, անո՞ր համար որ, տօն օրերուն կը զուգադիպէր հանդէսին օրը։

— Օ՛, ո՛չ, եթէ գային անհատական ճիգերով երեւան եկած այս կրթական ձեռնարկը քաջալերելու, հապա ո՞վ պիտի բոլորուէր «սուրի» ու ձայնադիր-գլորակներուն շուրջ, ուր Թրքական երգերուն եղանակները ականջ կը խլացնեն ու գինիի փրփուրները կը ցամքին դաւաթներուն յատակը...։

Սրճարաններուն սեղաններուն քովն են ահա, գիշերները անքուն մնացեր են եւ իրենց դեղնորակ երեսներուն վրայ կ'երեւայ տրտմութիւն, յոգնութիւն, ցասում ու վէճ։ Վասն զի, շատերուն գրպանը պարապ է արդէն։ Կաղանդի առթիւ մսխեր են գործարանին աշխատանքէն գոյացած դրամը... դպրո՞ց ... ո՛վ կը հետաքրքրուի, «պլօթ» կա՞յ, գինի կա՞յ, Թրքական երգ ու պոռնի խաղ կա՞յ, կ'երթան կը հաւաքուին ու կը ծափահարեն։ Ի՛նչ փոյթ, որ Պ. Թրապօշ իր բազմաց խօսքով ընդվզեցաւ այն տարրերուն դէմ, որ սովորութիւնն ունին միշտ պահանջելու, բայց ո՛չ տալու։ Ու թող չզարմանան «Յառաջ»ի ընթերցողները, եթէ ըսենք որ աշակերտներէն աւելի քիչ էր ներկայ բազմութիւնը։ Թերեւս անտարբերութենէն աւելի կար ուրիշ պատճառ մը։

Մինչեւ հիմա ոչ դպրոց կար, ո՛չ ալ անով հետաքրքրուողներ անձեր կամ մարմիններ, սակայն, ընկերոջ բացած մանկապարտէզէն յետոյ ահա ուրիշ մը եւս հայ-կաթոլիկ վարդապետի մը նախաձեռնութեամբ։

Եւ կ'իմանանք թէ բողոքական պատուելի մըն ալ սկսած է դաս տալ հայ փոքրերուն։

Ի՛նչ է այս։ Բարի նախա՞նձ, թէ իրար խաչաձեւելու, իրար չէզոքացնելու ձգտում։ Ո՞ւր էին վարդապետն ու պատուելին, երբ բոլորովին դպրոց չկար, անոր մասին մտածող չկար։ Բայց նորէն փառք տանք, որովհետեւ հայ երախաները ամէնէն առաջ պէտք է սորվին հայերէն գիրն ու պատմութիւնը։ Մեսրոպեան տառերը թող թրթռան անոնց բարակ շրթունքներուն վրայ ու միշտ թող հնչեն, թոթովեն ու երգեն։ Շատ չըներ ընկ. Գազազի դասընթացքին բացումը, բայց փոքրիկները շատ լաւ սորված են մայրենի բարբառը։

Արտասանեցին շատ մը կտորներ ու բոլորը մէկ խումբ կազմած, բեմին վրայ երգեցին, «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն։ Մինչդեռ, քանի մը ամիս առաջ նոյնիսկ հայերէն չէին գիտեր։

Մեր պարտականութիւնն է ոյժ տալ այս դպրոցին, որովհետեւ հոս երախաներուն սրտերուն վրայ ամէնէն առաջ դուռ հայկական ոգին է որ կը թառի, կը տարածուի։

Նոյն իրիկունը, յուն. 1ի գիշերը, տեղի ունեցաւ Կարմիր Խաչի խնջոյք-պարահանդէսը, Հ. Յ. Դ. Տան թատերասրահին մէջ։ Հանդէսը ուրախ ժամանցի մը տպաւորութեան տակ շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտեան ժամը 2։

Բաւական շահ ունին այս պարահանդէսէն։ Կ'արժէ որ մեր քոյրերը խրախուսեն Կարմիր Խաչի շարքերը եւ դառնան աւելի վճռական իրենց գործունէութեան մէջ։

Թ. Հ.

ՄԱՄՈՒԼ

Բարի ճանապարհ

Սօֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 դեկտ.).

— «Մէկ քանի օրէն Հայաստան պիտի մեկնին Պուլկարահայ շուրջ հազար գաղթական հայրենակիցներ, որոնց ամբողջ սրտով բարի ճանապարհ կը մաղթենք ահա։ (Յառաջ.— Արդէն մեկնած են)։

Տարիներ շարունակ, մեր այս հայրենադարձ հարազատները, պանդխտութեան նիւթական եւ բարոյական ծանր ու տխուր պայմաններու մէջ, տակացին ամէն զրկանքներու, չդադրեցան բնաւ Հայաստանը երազելէ ու իրենց հոգիի ու մարմնի փրկութեան ապահով կռուանը հեռաւոր ու սուրբ մեր հայրենիքը համարեցին։

Հայրենասիրական այս ջերմ զգացումներն ու խոր հաւատն ունենալէ յետոյ, ներգաղթող մեր հարազատներուն կը մնայ, Հայաստան հասնելէ յետոյ, ամուր կառչիլ հայրենի հողին, յաղթահարել ամէն տեսակ դժուարութիւններ ու արդար իրենց քրտինքը խառնել հայրենիքի վերաշինական գործին։

Ամբողջութեամբ կը հասկնանք Երեւանի Հօկի ներկայացուցիչ Պ. Գ. Վարդանեանի ծանօթ յայտարարութեան իմաստը — «Հայաստան թէմպէլհանէ չէ»։

«Թէմպէլհանէ» չէ որեւէ երկիր։ Առաւել եւս «թէմպէլհանէ» պիտի չըլլայ մեր փոքրիկ հայրենիքը, որ տնտեսական—քաղաքական ու մշակութային իր ներկայ դժնդակ պայմաններուն մէջ, հրամայաբար պէտք ունի ստեղծագործ աշխատանքի, հերոսական ճիգերու եւ հայրենանուէր աշխատաւորներու։

Ու եթէ ծուլանոց ու անկելանոց չէ մեր հայրենիքը, առաւել եւս ծոյլ ու անկեալ չի կրնար ըլլալ հոն ներգաղթող հայ շարքաշ գաղթականը, որու ճարտար մատներն ու զօրաւոր բազուկը ամէն տեղ բարիքներ կը ստեղծեն, անմահ ու զրկուած պահելով միայն այդ բազուկին տէրը եւ հայ հայրենիքը։

Ներգաղթի հինգերորդ կարաւանը Հայաստան կը տանի հազար նոր աշխատաւորներ, որոնց նուիրումը հայ հայրենիքին կասկածէ վեր է, եւ որոնց արդար ճիգն ու քրտինքը հազար բարիք ու օրհնութիւն պիտի ըլլայ հայ հողին համար։ Հայաստանի իշխանութեանց կը մնայ, ուրեմն, լայնօրէն օգտուիլ այս բարիքէն, իրապէս գնահատել այս աշխատաւորներու ուժն ու արժէքը։ Գոնէ այս անգամ, սրտառուչ հաւատքով ու ոգեւորութեամբ հայրենի երկիր մեկնող ու հայ հողին հետ իրենց բախտն ու երազը կապող մարդոց հանդէպ չըլլալ կեղծաւոր ու բռնաւոր։ Հաւատաւոր—կուսակցական շահերու եւ ընկերային խելագար փորձարկութիւններու նիւթ ու զոհ չդարձնել զանոնք։ Գէթ այս հաւատաւոր բազմութիւններուն խնայել նոր անօգուտ զրկանքներ եւ ծանր հիասթափութիւններ»։

ԾԻԾԱՂ

Ոստիկանապետը

— Այդ պզտիկ թաթիկով, գողութիւն ըրած ատեն, ծնողքդ չմտածեցի՞ր։

— Ո՛չ պարոն, անոնք իրենց գողօններէն երբեք բաժին չեն տար ինծի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԸՓԻՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Ցանկարծական էր այդ որոշումը որ կը նմանէր բուռն խանդավառութեան մը նօպային մէջ մտքէն դուրս ժայթքող գաղափարի մը։

Ամբողջ առտուն վազեր էր մէկ խանութպանէն միւսը եւ երեք ժամ թափառելէ յետոյ, յաջողեր էր ծախել նկար մը հարիւր յիսուն ֆրանքի, ահագին դժուարութիւնով։ Հատցուցեր էր այդ գումարը գրեթէ ամբողջութեամբ եւ գներ էր մատանի մը Սէն Ժաք փողոցէն եւ մետաքսէ գիշերազգեստ մը Կալըրի Լաֆայէթէն։ Տարօրինակ բան չկար այս գնումներուն մէջ, որովհետեւ էրիկմարդ մը այդքան միայն կը հասկնայ հարսնիք ըսուած բանէն։ Մնացեալ գումարը հազիւ թէ պիտի բաւէր ճաշին եւ Ֆօլի Պէրժէրի տոմսակներուն։

Որոշ տպաւորութիւն մը ձգեցին այս հրաւէրները Լիանի վրայ։ Անկասկած ունէր հիմա ընկեր մը որ եթէ չէր ուզեր բանալ Պօլ Պուֆօնի դուռը իրեն առջեւ, գոնէ կը մտցնէր զինքը Փարիզի կեանքէն ներս։ Բայց Լիան օտարոտի կը զգար ինքզինքը ամէն տեղ, որովհետեւ իր շուրջը կը տեսնէր իրմէ աւելի լաւ հագուած կիներ։ Մարսէյլէն Փօրէլի կապելան հասնելէ ետք, առաջին անգամն էր որ կը թողուր Մօնմարթրը։ Շատ ուրախ էր. չորս կողմն էր իր աչքը։ Ուրախութենէ աւելի, զսպուած խանդավառութիւն մը կար անոր վրայ։ Ճօրճ, տարփոտ հաճոյքի մը վերագրեց այդ արտայայտութիւնը։

Ֆօլի Պէրժէրի մէջ Լիան ուշադրութեամբ հետեւեցաւ խաղին։

— Մեծ սարսուռ մը պիտի ունենա՞ս, երբ զիս ալ տեսնես բեմին վրայ, անգին։

Ճօրճ խնդաց։

— Ինչ որ կը սիրենք Մօնմարթրի մէջ, չի կրնար ըլլալ չափանիշը մեր ճաշակին՝ պուլվարներուն վրայ, պատասխանեց Ճօրճ։

Գլխու նշան մը ըրաւ միայն աղջիկը. Թող այդպէս ըսէ, թող այդպէս խորհի, մտածեց ինքնիրեն։ Չէր վիրաւորուած, բայց անդին դարձուց աչքերը ու կարծես ակամայ հեռացաւ անկէ։ Եթէ, յաջորդ քանի մը վայրկեաններուն կար տակաւին զիրենք միացնող կապ մը, այդ կապը անորոշ էր ու թոյլ, այնպէս ինչպէս աղմուկը այդ աղջկան քայլերուն, երբ կ'իջնէր աշխատանոցին սանդուղներէն վար։ Ճօրճ զգաց որ աղջիկը հեռացեր էր իրմէ. պէտք է ետ կանչէր զայն։

Ներկայացումէն անմիջապէս յետոյ, Ճօրճ բարձրանալով զառիվեր փողոցներէն, տարաւ աղջիկը Մօնմարթր։ Պօլ Պուֆօնի ներկայացման ժամն էր արդէն։ Թէեւ յաջողեր էր խոյս տալ միասին պարելու առիթէն, սակայն երբ հասան այնտեղ, Ճօրճ նկատեց որ Լիան կը սպասէր տակաւին որ միասին անցնէին սրահէն, որպէսզի ամէն մարդ տեսնէր թէ ինքն ալ ունի սիրահար մը։

Ճօրճ պատրաստուեցաւ մեկնիլ առանց ներս մտնելու։

— Ինծի այսպէս դո՞ւռը պիտի ձգէիր, ըսաւ Լիան թեւէն բռնելով։

— Այո՛. ներկայացումէն յետոյ կուգամ եւ կը սպասեմ քեզի, այստեղ։

— Չե՞ս ուզեր տեսնել իմ պարս։

— Ո՛չ։

Մարմինը մօտեցուց Ճօրճին։

— Բայց քեզի՛ համար կը պարեմ. կը նստիս ու կը դիտես։ Ցետոյ միասին կ'երթանք, այո՞... Ճօրճ գլուխը թօթուեց։ Չէր ուզեր երկրորդ անգամ կրկնել զայն կորսնցնելու համար ունեցած վախը։ Էրիկմարդը որքան քիչ ցոյց տայ իր սէրը, կինը այնքան կը փարի անոր, մտածեց Ճօրճ։

Այդ մտածումը չէր ունեցած առաջ, ո՛չ մէկ կնոջ համար։ Տեսակ մը անորոշութիւն կը տեսնէր իր անձին մէջ։ Չէր կրնար իր ափին մէջ առնել այս աղջիկը։ Կը դպչէր անոր, առանց կարենալ բռնելու։ Ո՞րն էր լաւագոյն ճամբան. տեղի՞ տալ արդեօք ու մնալ անոր տիրապետութեան տակ, թէ ընդհակառակն դիմադրել այն գիտակցութեամբ որ ունէր իր անկախութեան մասին։ Տարբեր պիտի ըլլար, եթէ ամուսնացած ըլլային։ Ա՛լ իրը պիտի ըլլար ան։ Անկասկած ունէր սեփականութեան բնազդը։

— Այո՛, թերեւս պիտի պարես ինծի համար, բայց ուրիշներն ալ կան այնտեղ...

Ձգեց որ երթայ։ Բռնած էր թեւէն ու կը քաշէր զայն, հակառակ Ճօրճի ընդդիմութեան։ Աղջկան ֆիզիքական ուժէն աւելի, քաշողական անծանօթ զօրութեան մըն էր որ կը դիմադրէր Ճօրճ։

Լիան բացաւ դուռը։ Նախասրահէն կը լսուէին նուագախումբին հնչիւններն ու ոտքի ձայները տախտակամածին վրայ։ Ներս տարած էր զայն եւ երկուքը միասին մտեր էին բազմութեան հրմշտուքին մէջ։ Տակաւին բռնած էր Ճօրճի թեւէն։ Լիանի անբաժանելի մէկ մասն էր այդ տղան կարծես։ Չէր ուզած ներս մտնել, բայց այնտեղ էր արդէն։

Վայելքի համար այդ սրահը հաւաքուած կիներու եւ այրերու այդ զանգուածին մէջէն, Ճօրճ ճամբայ մը բացաւ ու երկուքը միասին քալեցին։ Մարդկային էակներ էին ուրեմն այդ բոլորը։ Անոնցմէ պէտք ունէր իրենց միտքը եւ այս ձեւով կը փնտռէին անոնք այդ անունը։ Ճօրճ նմանցուց այդ մարդիկը խոզերու, որոնք՝ իրենց դունչը գետնին՝ ուտելիք կը փնտռեն դաշտին մէջ։ Կատաղի եւ անպատասխանատու են անոնք, երբ կ'ընդհատուի իրենց հաճոյքը։

Մինչեւ այն ատեն տակաւին ոչ ոք գիտէր անոնց ով ըլլալը։ Երբ անոնք ինկան պարողներու ճամբուն վրայ, անխուսափելիօրէն հրմշտկելով ասոր ու անոր, չար նայուածքներ ուղղուեցան իրենց եւ հայհոյութիւններ սահեցան անոնց հասցէին։ Մարմիններու տաք հոտը, համեմուած աժաննոց ու ծանր անուշահոտութիւններով, հեղձուցիչ մթնոլորտ մը ստեղծած էր այնտեղ։ Անտանելի էին ոտքերու աղմուկն ու այդ մարդոց ծիծաղելու ձայնը։ Ժխոր մը կար սրահին մէջ որուն աստիճանաբար կը վարժուէին ականջները։

Փօրէլի կապելային չէր նմաներ այս։ Զգալի էր անհատական զրոյցի պակասը։ Փինէի կամ Կրէկուարի պէս անձնաւորութիւններ չկային այնտեղ։ Տիրապետող մտայնութիւն մըն ալ չկար։ Զանգուած մը պարզապէս սովորական մարդոց եւ կիներու։ Միեւնոյն կաղապարէն ելած դէմքեր. կեանք մը այնպէս ինչպէս որ է խոզերու նախիրին մէջ. մարդկային բնութիւնը որ կը վերադառնայ իր տարերքին։ Ժողովուրդն էր այս զանգուածը։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

նաւին մէջ, առաջին կարգէն: Բարեբախտաբար կարելի եղաւ ժամանակին հասնիլ եւ մարել հրդեհը: Վնասները աննշան են:

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Մեծն Բրիտանիոյ սիոնական կազմակերպութեան տարեկան համագումարին մէջ, նախագահ Վայզման յայտարարեց.

— Հակառակ համաշխարհային տագնապին, կացութիւնը մեծապէս բարւոքած է Պաղեստինի մէջ, անցեալ տարուան ընթացքին: Գործազուրկ չկայ եւ նոյն իսկ կարելի է նոր գաղթականներ ընդունիլ: Հաշւի եղած է թէ ամէն ամիս իբր հազար հոգի կ'երթան Պաղեստին: Երկրին ելմտական վիճակն ալ գոհացուցիչ է:

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Միմիայն կիներէ բաղկացած գողերու խումբ մը ձերբակալուեցաւ Իզմիրի մէջ: Խումբը կը գործէր երկու տարիէ ի վեր, լայն ճակատի մը վրայ: Ձերբակալուած են տասը կիներ, որոնք պատասխանատու կը համարուին վաթսուն դէպքերու համար: Խուզարկութիւններու հետեւանքով, ասոնց տուներուն մէջ գտնուեցան կարեւոր գողօններ ամէն տեսակ առարկաներու, քանի մը հազար ոսկի եւ կապոցներով թղթադրամ: Խումբը նոյն իսկ գողցուած առարկաներու վաճառման գործակալութիւն մը հաստատած էր Պոլսոյ հրապարակին վրայ, եւ կանոնաւոր առաքումներ կը կատարէր:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Դաւադրական նոր շարժում մը երեւան հանուեցաւ Սպանիոյ մէջ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան: Միայն Պարչելոնայի մէջ սպաննուեցան վեց հոգի, իսկ վիրաւորուեցան քսան հոգի: Դաւադրութեան կազմակերպիչներն են համայնավարները:

Դաւադիրները փորձեցին գրաւել Պարչելոնայի Թնդանօթաձիգներու զօրանոցը, բայց ետ մղուեցան, կրակի բռնուելով: Երկու հարիւր հոգի ձերբակալուեցան:

Շարժումը զսպուած կը համարուի:

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի հերթական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին 32 Ave. des Gobelins սրճարանի վերնայարկը: Կը խօսի ընկեր Աշոտ Իսահակեան: Նիւթ՝ ՆԵՐԴԱՂԹԸ:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըլթիթ Սուրսի ներքնայարկը: Մէթրօ Օտէօն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Կը դասախօսէ ընկեր Վահան Համբարձումեան:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Զաւարեան խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Ակումբ-ընթերցարանը: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբ-Ընթերցարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀԱՆԴԷՍ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի պատիւ ԱՐԺ. Տ. ՎԱՀԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՅԵԱՆԻ
ԻՐ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
իր հայրենակից Տրապիզոնցիներու եւ Պոլսեցի համակիրներու կողմէ
15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3.30 — 7.30
VICTOR HUGO սրահին մէջ, 46bis, rue St. Didier
(Métro: Victor Hugo)
Բանախօսութիւն, գեղարուեստական բաժին ճոխ եւ ծրի պիւֆէ
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի ընիկ Կէմէրէկցի Աւետիս Թորոսեան, 29-30 տարեկան, հօր անունը՝ Տէոս, մօր անունը Նուրի: 1928ին կը գտնուէր Թուլուզ: Այժմ ուր գտնուիլը յայտնի չէ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Mihran Donabédianի, 49, rue Mougrone, Vienne, (Isère).

— Նուարդ Լօշեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ Բարսեղ-Արփիար Լօշեանը (Պրուսայի Մեծ-Նոր գիւղէն), որ կը գտնուի Ֆրանսա: Կը խնդրուի իրմէ, եւ իր մասին լուր ունեցողներէն իմացնել Յառաջի:

— Տիկին Թագուհի Չարըգճեան կը փնտռէ իր որդին կեսարացի Արթինն Չարըգճեանը, որ մէկուկէս տարի առաջ փարիզէն մեկնած է գաւառ: Իր մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Mme Takouhi Tcharekdjianի, 61, rue Piat, Paris (20).

— Աննա եւ Նազելի Կիւլլիւեան, կը փնտռեն իրենց քրոջաղջիկը Զարուհի Աստանալըեան, հօր անունը՝ Յակոբ, մօր անունը՝ Իսկուհի (Եոզկատի Պօղազլըեան գիւղաքաղաքէն): Վերջերս Ճիպէլիի որբանոցէն Ֆրանսա եկած է: Ամուսնացած է եւ կը գտնուի Փարիզ: Իր ամուսնոյն անունը և մականունը անծանօթ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրաքոյրերուն՝ Anna Gullian, rue St. Martin, chemin de la Plaine, Grenobbe (Isère).

ԸՆԿ. ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԸ (Նիս) կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել ընկ. Հրանդ Ակոնայեանի 60 rue Piat, Paris (20).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Ընտանեկան ցերեկոյթ-խնջոյք

կազմակերպուած՝
ՍԱՆՈՅՑՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2ԻՆ ՔԱՖԷ ՔԼԷՐ ԴԸ ԼԻՒՆԻ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԸ
202, Ավընիւ Շուազի, Փարիզ, մէթրօ՝ փլաս տ'իթալի
Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւ այլն.
Մուտքը ազատ է: ճոխ պիւֆէ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
ԱՆԿԷՆԻ ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Սուրաբեան (երգ, պար), Ինքասպալեան (դաշնակ), Mlle Bonca (ջութակ): Պարոններ՝ Շահան Սարեան (արտասանութիւն), Ժպտունի, Մարգարեան, Mr Max (Imitateur). Քիւրքճեան (սրինգ) եւ ուրիշներ:
Ճոխ պիւֆէ, անակնկալներ, ճազի մեծ խումբ:
Մուտք՝ 10 Ֆրանք:

Հայ Բժշկական Միութեան դասախօսութիւնը

տեղի կ'ունենայ Salle des Sociétés Savantesի մէջ
28, Rue SERPENTE, PARIS
12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԺԱՄԸ 9ին
Նախագահութեամբ՝ ՏՕՔԹ. Վ. Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆԻ
Կը խօսի՝ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ
Ֆրէօտիզմի վրայ
Մուտքը ազատ է

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

11 Janvier 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2083 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՕՍՔԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Փարիզի ամէնավար պաշտօնաթերթին յունուար 4ի խմբագրականը, եւ Բարեգործականի կեդր. վարչութեան յունուար 5 թուակիր զեկոյցը կը ստիպեն մեզ կրկին արծարծել խնդիր մը, որ կենսական արժէք ունի գաղութներու ինքնապաշտպանութեան տեսակէտէն:

Ի՞նչ կ'ըսէ ամէնավար օրկանը. —

1) «Մեր ինքնապաշտպանութեան գործը երկու ճամբայ ունի իր առջեւ, — ազգահաւաքում հայրենի հողին վրայ եւ ազգային մշակոյթի պահպանումը օտար ափերու վրայ»:

2) «Երկու նպատակներուն համար ալ պէտք պիտի ըլլայ հետեւելու ուժերու կեդրոնացման մեթոտին»:

3) Ներգաղթի համար, «պէտք չկայ զանազան տեղեր, զանազան անուններով «Ներգաղթ»ի մարմիններ կազմելու: Տասնըմէկ տարիէ ի վեր Բարեգործականը կը վարէ այդ գործը: Յատուկ այդ նպատակով դրամանեակներ կազմելու, նորանոր ծախքերու դուռ բանալու պէտք չունինք»:

4) Գաղութներու մէջ ալ, «պէտք է համախմբել, կեդրոնացնել մեր ուժերը: Հոս ալ Բարեգործականը պէտք է կատարէ իր համախմբողի, կեդրոնացնողի դերը: Ան պէտք է գործադրութեան դնէ անցեալ տարի հրապարակ հանած իր կրթական ծրագիրը»:

Իսկ Բարեգործականի զեկոյցը, զոր նոյնութեամբ հրատարակեցինք երէկ, կ'ըսէ մէկ բան.

— Բարեգործականի հարստութիւնը կը կազմեն զանազան կըտակներ եւ վարկեր, որոնք սահմանուած են որոշ նպատակներու: Հետեւաբար, «Միութեան հաւատարիմ անդամները եւ հայ ժողովուրդի բանիմաց տարրերը» պէտք է «բաւարար միջոցներ» տրամադրեն, «որպէս զի անիկա ընէ ընէ ինչ որ իրմէ կը սպասուի, իբրեւ համազգային կեդրոնական մարմին մը որ կոչուած է մեծ դեր կատարելու ազգին մէջ»:

Երկու յայտարարութիւններն ալ գնահատելի են, իբրեւ սկզբունքի խնդիր:

Բայց, անոնք բան մը կը փոխե՞ն իրականութենէն:

Այն ինչ որ կ'արծարծէ ամէնավար պաշտօնաթերթը, տարիներով չեշտած, մանրած, ժողովրդականացուցած ենք այս թերթին մէջ:

Տակաւին վերջերս, Դպրոցասէրի տօնական առթիւ, աւելի քան երբեք անհրաժեշտ, անյետաձգելի կը գտնէինք ուժերու կեդրոնացումը:

Անցեալ տարի, երբ հրատարակուեցաւ Բարեգործականի շողշողուն ուղեգիծը — 31 յօդուած — նոյն սկզբունքը պաշտպանեցինք, — ուժերու կեդրոնացում:

Եւ, անընդհատ հնչեցնելով զանգը՝ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան համար, առաջարկեցինք միացեալ ճակատ:

Արդի՞ւնքը, — «Ապագայ» կ'ընդունի տեսակէտը նոյն բառերով — ուժերու համախմբում եւ կեդրոնացում — բայց չի պարզեր զայն իրականացնելու եղանակները:

Միայն, կը թելադրէ որ Բարեգործականը կատարէ «իր համախմբողի, կեդրոնացնողի դերը»: Ի՞նչպէս — գործադրութեան դնելով «անցեալ տարի հրապարակ հանած իր կրթական ծրագիրը»:

Կը հարցնենք, — Բարեգործականը ինք տէր եղա՞ւ այդ ծրագրին:

Գոնէ նկատի առա՞ւ այդ առթիւ եղած թելադրութիւնները:

Ոչ մէկը, ոչ միւսը:

Ուղեգիծը հրատարակուեցաւ: Գրի առնուած չայլաբանութիւնները փոխադրուեցան թերթէ թերթ, աշխարհէ աշխարհ: Պ. Գ. Կիւլպէնկեանը, որ գլխաւոր ազդակը պիտի ըլլար նոր գործունէութեան, պատրուակ մը գտաւ քաշուելու, — եւ ամէն բան մոռցուեցաւ:

Այո՛, Բարեգործականը շարունակեց պարբերական կոչեր հրատարակել, — «Տուէք որ ընենք»: Եւ որովհետեւ կոչերը չգտան չօշափելի արձագանգ, հիմա ինքն իրեն թոյլ կուտայ ձեռնոց նետել եւ հանել, — Ի՞նչպէս ընենք, ի՞նչպէս տանք...

Ան, Բարեգործականը, ցնցուեցաւ համաշխարհային տագնապէն, սերըլինի անկումէն եւ Պ. Կիւլպէնկեանի հրաժարումէն: Բայց, նորէն չմօտեցաւ ժողովուրդին: Նորէն փակուած մնաց իր փղոսկրեայ աշտարակին մէջ: Ու միայն հաւաքիչները չարժման մէջ դրաւ, իբրեւ անմիջական կապ՝ ժողովուրդին հետ:

Օրինակ, մօքէն անգամ չանցուց ընդհանուր խորհրդակցութիւն մը կատարել, իր ուղեգծի մասին:

Զուզեց — եւ մինչեւ այսօր ալ չուզեր — ըմբռնել թէ՝ ինչո՛ւ անջրպետը այնքան խոր է՝ իր եւ բուն ժողովուրդին միջեւ:

Բարեգործականը «համազգային կեդրոնական մարմին մը» կը հռչակէ ինքզինքը: Բայց կը մոռնայ որ այդ մարմնին գլուխն ու իրանը կը կազմեն վսեմապատիւ եւ ազնուամեծար չուքեր, թերեւս բարեգութ, բայց իրապէս պէխսապէր՝ տարագիր բազմութիւններու կացութեան:

Պ. Կիւմիւշկէրտան չորս - հինգ օր Երեւան մնալով, կը հիանայ արի ժողովուրդի ճիգերուն վրայ:

Հարցուցէք պարոնին թէ՝ ո՛ր եւ է գաղափար ունի՞ այդ ժողովուրդի ուրիշ մէկ զանգուածին վրայ, որ տասը տարիէ ի վեր հրաշքներ կը գործէ Թիթեղի, տախտակի եւ քուրջի կտորներու մէջ, Յունաստանէն մինչեւ Սուրիա եւ Միջագետք: Առանց ունենալու ոչ հող, ոչ պետական պաշտպանութիւն, ոչ ալ որ եւ է վարկ:

Այսպէս եւ այն միւսները: Տարիներով՝ անհաղորդ իրականութեան, ցիրուցան բազմութիւններու տառապանքին, ճիգերուն եւ բաղձանքներուն, մարդիկ յանկարծ նոր աշխարհ մը տեսած կ'ըլլան, ուխտի երթալով, եւ լսելով բանուորի մը «աղբէր ջան»ը:

Բայց չեղեցանք բուն հարցէն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՇՈՒԵԽՈՅՍԸ ՀԱՇԻՒ ԿԸ ՀԱՐՑՆԷ

Տոքթ. Պարոնիկեանի Միութիւնը հետեւեալ մեղադրանքները կ'ուղղէ հակառակորդ ընկերակցութեան՝ Լեփսիուսի հաստատութեան դէմ.— (Կ'օրինակեմ գրքէ բառացի).

ա. Դուք 1920ին 148 հազար մարք հաւաքեցիք. Հայերու համար գործածեցիք 53 հազար. մնացեալ 95 հազարը ի՞նչպէս ձեր հաշւոյն գործածեցիք:

բ. 1925ին հաւաքեցիք, Հայերու անունով, 127 հազար մարք. Հայերու համար գործածեցիք լոկ 33 հազար. ի՞նչ եղաւ 94 հազարը:

գ. 1930ին հաւաքեցիք 195 հազար մարք, որմէ Հայերուն տուիք մօտ 23 հազար. ո՞ւր մնաց հսկայ գումարը մնացորդաց...

դ. Քսան հազար մարք կամ 5600 տոլար կամ աւելի քան 1500 ստերլինգ կամ մէկ միլիոն տրախմի մսխեցիք, որպէս զի 64 էջնոց գրքոյկ մը հրատարակուի, «անպատկառ ստութեամբ եւ անհերքելի խեղաթիւրումներով ծնոխւաց»:

ե. Լեփսիուսեաններու մէկ տարուան ծախսն եղած է. — 32,000 մարք իրենց ամսականները. 21,000 փրոփականտի համար. 45,000 լուսապատկերի մեքենաներուն. 18,000 այլ եւ այլ ծախուց. 7,000 հանգստեան քաշակի. 5,000 գիտական ճիւղի վարիչին. 4,000 ամսականաց յաւելում:

Կ'օրինակեմ նաեւ եզրակացութիւնը, նոյնքան իմաստալից.

— «Այսպէս, քսանասուն տարուան «գործունէութիւնը» որ եւ է հետք չձգե՛ց հայ կեանքին մէջ: Թող Լեփսիուսեան Միութիւնը թոյլ տայ մեզի ունենալ այդ հսկայ գումարներու մէկ տասներորդը միայն, եւ մենք չա՛տ լաւ գիտենք թէ միայն չորս տարուան մէջ ինչեր պիտի կրնանք ընել, թէ Հայը ազատելու համար մուրացկանի անունէն եւ թէ իսկապէս արժանավայել կերպով զոհաբերելու համար գերմանական դրամը»:

Ինչպէս կը տեսնէք, Տոքթ. Պարոնիկեան ոչ միայն միսիոնար է եւ ազգասէր, այլ եւ գործի մարդ:

Վերջացա՞ւ: Ընդհակառակն:

«Շարունակութիւնը յաջորդով»:

ՎԱՀԷ

Ինքնութեան թուղթերը փոխելու համար

Ոստիկանական Տեսչութիւնը կը հաղորդէ. —

Այն օտարականները, որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը աւարտած է 31 դեկտեմբեր 1932ին, բացառաբար արտօնուած են փոխելու իրենց թուղթերը ոչ թէ այս առաջին եռամսեակին, ինչպէս սովորութիւն էր, այլ երկրորդ եռամսեակին:

Այսպէս ինքնութեան թուղթերու փոփոխման երեք ամիս պայմանաժամը կը սկսի 1 ապրիլին եւ կ'աւարտի 30 յունիս 1933ին: Հետեւաբար, ինչպէս առաջ, նոյնպէս այսուհետեւ դիմումները պէտք է կատարուին, Փարիզի համար, ուղղակի Commissariats de district, իսկ արուարձաններու համար՝ Commissariats de circonscription:

Այս բացառիկ կարգադրութիւնը չի վերաբերիր բոլոր անոնց, որոնք առաջին անգամ պիտի ստանան իրենց ինքնութեան թուղթերը: Այսպիսիները պարտաւոր են առաջուան նման դիմել որոշեալ պայմանաժամերուն առ որ անկ է, — աշխատաւորները 8 օրուան մէջ, զբօսաշրջիկները երկու ամսուան մէջ, սկսեալ իրենց ժամանումի թուականէն:

Միւս կողմէ, հին (Հանրապետական թուականով՝ է. տարւոյն երկրորդ ամսուան) օրէնքին 12րդ յօդուածին համաձայն, ինքնութեան թուղթերու ստացման ամէն խնդրանքի կամ փոփոխման համար, այսուհետեւ օտարականները պարտաւոր են ներկայանալ դրոշմուած թուղթի (papier timbré) վրայ գրուած խնդրագրով մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՑԸ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՂ, ՊԱՐԷՆԸ ԱՒԵԼԻ ՊԱԿԱՍ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց աւելցնել հացին գինը եւ պակսեցնել ամենօրեայ պարէնը: Յաւելումը պիտի ըլլայ մէկ վեցերորդ համեմատութեամբ: Բազմաթիւ անձերու պարէնի տոմսերը ետ առնուեցան: Այն կիները որոնց տղաքը անցած են 12 տարեկանը, այլ եւս հացի տոմս չպիտի ստանան: Այն բանուորները որոնց ծնողքին հոգը իրենց վրայ է, անոնց համար հացի տոմս պիտի ստանան եթէ անոնք 65 տարեկանէն աւելի են:

⁂ Պաշտօնեաներու կրճատման գործողութիւնը յառաջ կը տարուի ամէն կողմ: Մոսկուայի մէջ 147 զանազան կազմակերպութիւններ եւ վարչութիւններ քննութեան ենթարկուեցան: 39,196 պաշտօնեաներէն 5150ը ճամբուեցան: Այս կրճատումներով տարին 15 միլիոն րուբլի պիտի խնայուի:

⁂ Այն յանձնաժողովը որ պաշտօն ունի քննութեան ենթարկելու Մոսկուայի շէնքերուն առողջապահական վիճակը, արդէն քննած է 9653 տուներ: Մինչեւ հիմա գտնի յանձնուած են 515 տան տեսուչներ, 251 վարչական խորհուրդի նախագահներ եւ 335 վարձակալներ, իբրեւ պատասխանատու վատառողջ պայմաններու:

⁂ Վերջնապէս որոշուեցաւ մեծ մարզարանի մը շինութեան ծրագիրը: Այս մարզարանը աշխարհի մեծագոյնը պիտի ըլլայ եւ պիտի ունենայ 300 հեքթար տարածութիւն. մինչդեռ Քէօլնի մարզարանը, որ ամենամեծն է, հազիւ 120 հեքթար կը բռնէ: Շինութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ օգոստոսին եւ պիտի վերջանայ 1934 օգոստոսին:

⁂ Ստալին ախձամբ բանալով կեդր. Կոմիտէի եւ վերստուգիչ յանձնաժողովի խառն խորհրդաժողովը, յատկապէս ծանրացաւ հնգամեայ ծրագրի յաջողութեանց եւ թերակատարումներուն վրայ: Ցանդիմանեց կուսակցութեան գաւառական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները թէ նոր դիւրութիւններ ընծայած են կուլակներուն, որոնք վերստացած են իրենց ազդեցութիւնը՝ գիւղական շրջանակներու մէջ, կազմալուծած են հաւաքական տնտեսութիւնները եւ ապականած՝ կուսակցութեան շատ մը գիւղական մասնաճիւղերը, մասնաւորապէս Քուպանի եւ Ստորին Վոլկայի շրջաններուն մէջ: Յետոյ քննադատեց 1932ին ձեռք բերուած ճարտարագործական արդիւնքները եւ մասնաւորապէս անհրաժեշտ գտաւ բարուոքել բանուորական կարգապահութիւնը, արտադրական կարողութիւնը եւ սնունդի բաշխումը:

Ինչպէս պիտի հաւասարակշռուի նիւտացոյցը

Երէկ վերարացուեցաւ Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովը, տօնական օրերէն յետոյ:

Արձակուրդի շրջանին, կառավարութեան մեծագոյն հո՛գն եղաւ միջոցներ գտնել, հաւասարակշռելու համար ելմտացոյցը, որ առ նուազն 12 միլիառ ֆրանքի բաց մը կը ցուցնէ: Ելմտական նախարարը մասնագէտներու յանձնաժողով մը կազմած էր, որ արդէն յանձնած է իր տեղեկագիրը:

Մասնագէտները ամէն բանէ առաջ կը յանձնարարեն խնայողութիւններ եւ կրճատումներ կատարել: Այս հիման վրայ, կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ ջնջել հազարաւոր աւելորդ պաշտօններ, կրճատել ուրիշ ծախքեր, զադրեցնելով զանազան նպաստներ որոնց գումարը վրդովիչ համեմատութեանց հասած է:

Յետոյ, կ'առաջարկեն վերակազմել տուրքերու դրութիւնը եւ նոր տուրքեր հաստատել, ուղղակի թէ անուղղակի:

Այս միջոցներով, կը յուսան տասը միլիառ ֆրանք ճարել:

Ելմտական նախարարը տեսակցութիւններ ունեցաւ նախկին պատերազմիկներու եւ պետական պաշտօնեաներու պատուիրակներուն հետ: Նախորդ դահլիճը որոշած էր կրճատել անոնց նպաստներն ու թոշակները: Նոր դահլիճը նախապէս կը կարծէր թէ չպիտի դպչի այդ իրաւունքներուն. բայց կացութեան ծանօթանալէ յետոյ, հասկցաւ որ կարելի չէ շարունակել ներկայ վիճակը: Պատուիրակները տրամադիր չեն ո՛ր եւ է զիջում ընելու:

Շաբաթը 40 ժամ աշխատելու ծրագիրը

Երեքշաբթի օր Ժընեւի մէջ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան այն խորհրդաժողովը որ պիտի քննէ շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելու խնդիրը:

Տասներեք տարի անցած է այն օրէն ի վեր երբ Ուաշինկթընի մէջ կնքուեցաւ պայմանագիր մը, շաբաթական 48 ժամի մասին (օրական 8 ժամ): 29 պետութիւններ ստորագրեցին այս պայմանագիրը, իսկ ուրիշ քսան պետութիւններ անկախ ձգեցին:

Նոր խորհրդաժողովը պիտի փորձէ ընդունիլ տալ շաբաթական 40 ժամը, նկատի առնելով համատարած տագնապը: Այս ծրագրին մասնաւորապէս հակառակ է Ֆրանսան, որուն առեւտրական եւ ճարտարագործական 3000 սէնտիքաները բողոքագիր մը յանձնած են արդէն, յանուն 7 միլիոն բանւորներու եւ պաշտօնեաներու: Ֆրանսայի տեսակէտով, կարելի չէ միօրինակ աշխատանք սահմանել ամէն գործի համար: Յետոյ, եթէ աշխատանքի ժամերը պիտի կրճատուին, պէտք է կրճատուին նաեւ աշխատավարձերը:

Տնտեսական համաժողովը

Դարձեալ Ժընեւի մէջ ժողով գումարեց՝ համաշխարհային տնտեսական եւ դրամական խորհրդաժողովի նախնական յանձնախումբը, պատրաստելու ընդհանուր օրակարգը: Ամերիկեան պատուիրակը դիտել տուաւ թէ լաւ չպիտի ըլլայ, եթէ պատերազմական պարտքերու խնդիրն ալ խառնուի օրակարգին: Բրիտանական պատուիրակը յստակ յայտարարութիւններ ըրաւ: Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, առաջարկեց օրակարգին մէջ արձանագրել, — 1. Պատերազմական պարտքերու վերջնական կարգադրութիւնը. — 2. Դրամի ամրացումը. — 3. Առեւտուրի խոչընդոտներու վերացումը, — 4. Բարձրացում մեծաքանակի գիներու՝ վարկերու միջոցաւ: Ամերիկեան պատուիրակը նորէն խօսք առնելով, ըսաւ թէ հակառակ չէ պատերազմական պարտքերու խնդիրն ալ քննութեան ենթարկելու, բայց չի կրնար ընդունիլ օրակարգին դասաւորումը: Ֆրանսական պատուիրակը դիտել տուաւ թէ համաժողովը չի կրնար օգտակար ըլլալ, եթէ նկատի չառնէ ոչ միայն պատերազմական, այլ եւ անհատական պարտքերը: Յետոյ, անընդունելի գտաւ գիները արհեստականօրէն բարձրացնելու առաջարկը: Գալով դրամին, Ֆրանսա անփոփոխ պիտի պահէ ոսկե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝ Գ. ԷՋ
ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆ ՄԸ

«ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ»

(ժամանակագրական խաղ)
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գրեց՝ Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Իսկ միւս թերթօնը, «ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ», որուն ամէնէն յուզումնալից ծալքերը հետզհետէ պիտի յայտնուին, կը շարունակուի Դ. էջին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ 12,000,000 ՈՍԿԻ

Գրած էինք թէ քէմալականութիւնը որոշած է 12 միլիոն ոսկիի ներքին փոխառութիւն մը կնքել, Արղնիի պղնձահանքը տանող երկաթուղին լրացնելու համար: Ըսմէթ փաշա այս առթիւ խօսած ճառին մէջ շեշտեց թէ պղինձը վստահելի յանախորդ ունի եւ անհրաժեշտ է շուտով գլուխ հանել այս գործը: Վարչապետը խօսեցաւ նաեւ էրզրումի գծին վրայ, որուն շինութիւնը փութացնելու պահանջ դրին խալքի անդամները:

Ամէնէն ուշը երկու ամիսէն ծախու պիտի հանուին ներքին փոխառութեան բաժնեթուղթերը: Վաճառումը ամբողջովին կամաւոր պիտի ըլլայ: Պետական պաշտօնեաները պիտի հրաւիրուին բաժին արձանագրուելու: Միայն, իբրեւ դիւրութիւն ժողովուրդին, դրամատուները պիտի կարենան մասնավճարով գանձել բաժնեթուղթերուն փոխարժէքը:

Փոքր արհեստաւորներուն դիւրութիւն մը ըլլալու համար, 20 ոսկինոց բաժնեթուղթեր ալ պիտի գտնուին: Միւս բաժնեթուղթերը պիտի ըլլան 100, 500 եւ 1000 ոսկինոց: Ամէն տարի 180,000 ոսկիի պարգեւ պիտի տրուի, եւ վիճակահանութիւնը տարին երկու անգամ պիտի կատարուի: Ամէն վիճակահանութեան մեծ պարգեւը 30,000 ոսկի պիտի ըլլայ: Տոկոսէն զատ (5 առ 100), հարիւրին 1ուկէս պարգեւ պիտի տրուի:

Արղնիի երկաթուղին այն մասը որ այս ձեւով պիտի շինուի, 85 քիլոմեթր է եւ երկու տարիէն պիտի աւարտի:

⁂ Ֆալիհ Րըֆքը պէյ, «Հաքիմիյէթի Միլլիյէ»ի մէջ շեշտելէ յետոյ Արղընիի գիծին շահաբեր ըլլալը, դիտել կուտայ.

— «Շատ դիւրին է դուրսէն դրամ գտնել այս տեսակ գիծի մը համար: Բայց ազգ. խնայողութեան շահեցնելու գաղափարը միշտ պէտք է առաջին գիծի վրայ գտնուի գործի մը մէջ, որուն տնտեսական արժէքը անվիճելի է եւ որ զերծ է վնասի ամէն վտանգէ, պետական երաշխաւորութեան տակ դրուած ըլլալով»:

⁂ «Վաղըթ»ի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասըմ պէյ այս առթիւ կը գրէ. —

Եղածը, պետական պէտքի մը համար կնքուած փոխառութիւն մը չէ, այլ ընդհակառակն ժողովրդական խնայողութիւնը արժեւորելու ձեռնարկ մը: Արդարեւ, կարգ մը հայրենակիցներ նոյն իսկ առանց տոկոսի գումարներ յանձնած են դրամատուներուն, եւ խնայողութեանց ընդհ. գումարը 40 — 50 միլիոն ոսկիի կը հասնի: Պարագաներու բերումով, դրամատուները չեն կրնար շահագործել այդ գումարները եւ հետեւաբար տոկոս չեն տար: Ասիկա կը նմանի թաղուած գանձերու, որոնցմէ ո՛չ տէրը կ'օգտուի, ոչ ալ երկիրը: Ասոր համար է դարձեալ որ խնայողութեան տէրերը, պէտք չեղած տեղը, ափարթըման կը շինեն Պոլսոյ մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 17 ՄԻԼԻՈՆ (?)

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, երկրին ընդհ. բնակչութիւնը 17 միլիոն 300,000 է, ինչպէս կը ցուցնեն մարդահամարի արձանագրութիւնները: Ասկէ դուրս են դեռ չարձանագրուած տղաքը, որոնց թիւը 2 միլիոնի կը հասնի:

1927ին, հազիւ 14 միլիոն կը հաշուէին: Ո՞ր լուսինէն թափեցաւ այս հինգ միլիոնը, հինգ տարուան մէջ...

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՒԵԼԻ ՊՂՏՈՐ ԿԸ ՑՈՒՑՆԵՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — Դեկտ. 20ին հրատարակեր էինք Վենետիկի Մ. Ռ. Սաներու Միութեան մէկ շրջաբերականը, որ վրդովիչ յայտնութիւններ կ'ընէր Մ. Ռ. կտակի եւ վանքին ընդհանուր հաշիւներու մասին:

Այդ առթիւ խմբագրականով մըն ալ պարզեցինք մեր տեսակէտը:

Մեզի եղած դիտողութեան մը վրայ, պարտք սեպեցինք կարգ մը հարցումներ ուղղել իրազեկի մը, որ նամակով մը կը լուսաբանէ շրջաբերականին յուզած խնդիրները, եւ միեւնոյն ատեն յանձն կ'առնէ յօդուածաշարքով մը պարզել ամբողջ իրականութիւնը:

Ահաւասիկ իր նամակը. —

ՄԻԼԱՆ, 5 յունուար. — Ինչ որ հրատարակուեցաւ Մ. Ռ. Սանուց Միութեան վարչութեան կողմէ, բացարձակ իրականութիւն է: Ցաւալի է ըսել որ Մխիթարեան վարդապետները այնքան յիմարաբար, ստեղծելէ վերջ այս ծանրակշիռ կացութիւնը, տակաւին կ'աշխատին ամէն գնով վրան գոցելու: Ըսի – ըսաւներ շատ իմացանք. բաւական ճարտար կերպով մեզ ալ խաբեցին: Մխիթարեան կարգ մը վարդապետներու քաղաքականութիւնն է եղած մոլորեցնելը. մոլորեցնել ոչ միայն դրսինները — անոնք՝ որ երբեմն հետաքրքրուած են Մ. Ռ. կտակի չարաբաստիկ հարցով — այլ եւ ներսինները — վարժարանին նախկին սաներն ու վարդապետները: Փաստերը այնքան շատ են ու պերճախօս. անցեալին մէջ ու ներկայիս:

Ճիշդ է որ Մ. Ռ. կտակի գումարը եղած է 1,800,000 Ֆրանք, բայց այդ գումարը մօտաւորապէս մէկ դարու պատմութիւն է եւ հետեւաբար կը ներկայացնէ այն ժամանակի արժէքը: Իսկ ի՛նչ ըսել է մէկ դար առաջուան միլիոնը: Մեր վարդապետները շատ լաւ գիտեն որ այս օրուան առ նուազն 25—30 միլիոնին կը համապատասխանէ: Ուրեմն, Մուրատ եւ Ռափայէլի կտակած գումարը իր այսօրուան արժէքով ոչ թէ մէկ միլիոն ութ հարիւր հազար է, այլ՝ 50—60 միլիոն: (Վարդապետներու յայտարարութեան համաձայն՝ Մ. Ռ. կտակի հաշուեկշիռը 1923—24 թուականին եղած է ճիշդ երեսուն միլիոնէն աւելի):

Միջանկեալ ըսեմ որ կտակին մէկ քառորդը միայն, իբրեւ հնչուն դրամ, պահ դրուած է դրամատան մը մէջ, մնացեալը՝ բարերարին կամքին համաձայն՝ վերածուած է հողային հաստատութեան: Ներկայիս, կտակի ամբողջական հարստութիւնը 24 միլիոն կը գնահատուի: Հողեր ու շէնքեր են, որոնք ծախուած պարագային հազիւ 12 միլիոն բերեն: Դարձեալ, ներկայիս, մենք գիտենք որ Մխիթարեան Միաբանութեան վերջին 15 տարիներու վարչութիւնը՝ իր յոռի մատակարարութեամբ եւ զանազան ձեւի գեղծումներով, աւելի քան 12 միլիոն պարտք ունի: Այդ պարտքերը առնուած են տեղական դրամատուններէն, Casa di Risparmioներէն, որոնց անուններն ու պահանջուած գումարները՝ իրենց առ հարիւր տոկերով մեր քովն են: Աւելցնեմ նաեւ որ վանքի ընդհ. մատակարար վարդապետը իր բերնով խոստովանեցաւ մեզի պարտքի գումարը՝ 12 միլիոն լիրէթ:

Այս համառօտ ցուցմունքներէն կարելի է հետեւցնել որ ներկայիս եթէ ուզեն հաշուեյարդարի ենթարկել Մ. Ռ. կտակը, 24 միլիոն արժողութեամբ հողային հարստութիւն մը հազիւ պիտի բաւէ 12 միլիոնի պարտքը գոցելու: Ուրիշ խօսքով Մ. Ռ. հսկայ միլիոններու կտակը, Մխիթարեան վարչութեան ձեռքին տակ սկսեր է հալիլ...:

Վարդապետներէն ոմանք — անոնք որ վարչութեան մէջ են եւ հետեւաբար պատասխանատու այս ծանրակշիռ կացութեան — սաստիկ զայրացեր են մեզի դէմ, Մ. Ռ. Սանուց Միութեան վարչութեան դէմ. ինչո՞ւ, որովհետեւ հրապարակ դրած ենք հարց մը՝ որուն ծալքերուն մէջ ամէն ինչ կայ: Իսկ ուրիշներ ալ կը գնահատեն մեր առած քայլը, յուսալով որ ատիկա դարման մը պիտի բերէ վանքէն ներս ստեղծուած անբնական կացութեան: Առաջինները, հետեւելով վանքի աւանդական քաղաքականութեան, կ'ուզեն ամէն բան թաքուն պահել. «մարդ չիմանայ»... Այդ տխմար մտայնութեան հետեւանքն է այժմու տագնապը: Իսկ երկրորդները այնքան կը սարսափին իշխանաւորներէն որ ամփոփուեր են իրենց պատեանին մէջ: Մենք շատ աշխատեցանք որ բողոքի առաջին աղաղակը վանքէն արձակուէր: Անկարելի եղաւ: Վարդապետները իրենց շուքէն կը վախնան:

Կը կրկնեմ դարձեալ, որ հրատարակուած յայտարարութիւնը կը ներկայացնէ իրական կացութիւնը Մ. Ռ. կտակին: Ոչ մէկ չափազանցութիւն, ոչ մէկ թշնամական վերաբերում դէպ ի վանքը՝ որուն հանդէպ յարգանք ու գուրգուրանք ունեցեր ենք: Փոքրամասնութիւն մըն է — լատինական partiէն — որ տիրացեր է վանքի վարչական ու մատակարարական գործերուն եւ սանձարձակ կը վարէ ամէն ինչ... մինչեւ որ Վատիկանէն նշանակուած աշխարհական մարմին մը իր թաթին տակ կ'առնէ: Այս բոլորը իրողութիւններ են. քննուած ու հաստատուած:

Վատիկանի միջամտութիւնը կրնար որոշ չափով հանդուրժելի ըլլալ, եթէ սահմանափակուէր Միաբանութեան կրօնա – բարոյական խնդիրներուն մէջ: Ուրիշ խօսքով, վանքը, իբրեւ կաթոլիկ հաստատութիւն, կրնար ենթարկուիլ պապական միջամտութեան: Բայց Մուրատ – Ռափայէլեան կտակը այդ տեսակէտով ոչ մէկ առնչութիւն չի կրնար ունենալ վանքին հետ: Բարերարները այդ կտակը յանձներ են Մխիթարեան Աբբահօր, իբրեւ «վարիչ եւ ուղղիչ» — ըստ կտակի բացատրութեան: Ուրեմն ազգային աւանդ մըն էր անիկա. ոչ թէ սեփականութիւն, ինչպէս զանազան առիթներով մեր Մխիթարեան Հայրերը կը սիրեն յիշեցնել: Աբբահայր մը, քիչ մը խելքի ու խղճի տէր մարդ, ինքզինք իրաւասու պիտի չսեպէր ուրիշին յանձնելու իրաւունք մը, procuration մը: Ոճիրի մը չափ ծանր յանցանքը հոն է որ ներկայ Աբբահայրը, հաստատուն պահելու համար իր գրաւած իշխանաւորի գահը, առանց ո եւ է առարկութեան, procurationի բոլոր իրաւասութիւնը կը յանձնէ Վատիկանէն նշանակուած մարմնին:

Մեր առած տեղեկութիւններու համաձայն, պապական մասնախումբը, իտալացի ragioniereի ձեռքով անհաշիւ կը վարէ կտակին մատակարարութիւնը: Իր մէկ տարուան գործունէութիւնը ո՛չ միայն որ եւ է շահ չէ բերած կտակին, այլ եւ անտեղի ծախքերով եւ կարգ մը հողերու վաճառումով աւելի ծանրացուցեր է նիւթական կացութիւնը: Վանքէն ներս գրեթէ բոլոր վարդապետները դժգոհ են մասնախումբի գործերէն: Կ'ըսեն թէ այս առաջին տարուան համար 300,000 լիրէթ գրասենեակի ծախք ըրած է. ատիկա պաշտօնական գումարն է. դիւրին է հետեւցնել թէ ի՛նչ եղած կրնայ ըլլալ անպաշտօնը, այսինքն իրական «ծախքեր»ու գումարը: Ծախուած հողերուն մէջ ալ հաշուական գեղծումներ եղած են. հաւանելի է: Օտար մարմնի մը ձեռքով տեսնուած գործերը այսքան միայն կրնան ըլլալ: Անոր հո՞գն է թէ հազարաւոր հայ որբերու կեանքն է կախուած այդ կտակէն: Վենետիկի վարժարանէն այս տարի սովորականին նման, bourse չտուին:

Նախկին Սանուց Միութիւնը կը բաղկանար 38 հոգիէ, եւ ոչ թէ քանի մը անձերէ: Այս պատմութիւնը կը սկսի 1927էն, այսինքն, մեր Միութեան կազմութեան թուականէն: Վարդապետներէն ոմանք ամէն տեսակ միջոցի դիմեցին չէզոքացնելու, նոյն իսկ կազմալուծելու համար մեր Միութիւնը: Ի՞նչպէս կարելի էր հանդուրժել որ նորակազմ Միութիւնը իր ծրագրին մէջ որոշէր «նախանձախնդիր ըլլալ Մ. Ռ. վարժարաններու կրթ. մակարդակի շարունակական բարձրացման, մանաւորապէս ազգային մշակոյթի տեսակէտով»...:

Դուք, Մխիթարեան Միաբանութեան հաշիւ չներկայացնելը բացատրած էք այնպիսի ձեւով, որ կարծես, միայն այս վերջին 15 տարուան ընթացքին հաշիւ տրուած չէ, մինչդեռ անկէ առաջ ալ վանքը բնաւ չէ ներկայացուցած որ եւ է հաշիւ: Պէտք է ամէն կերպով արծարծել դրուած հարցերը, սթափեցնելու համար Ս. Ղազարի վանքը՝ իր թմրութենէն եւ օտարին կառչելու վնասակար քաղաքականութենէն:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ, ՈՐ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

Միջին Արեւելքն ալ, իր կարգին, չմնաց անշարժ, այլ ընդհակառակն, երբ ճամբայ ելաւ, հետեւեցաւ այն ճամբուն, որ աւանդական դարձած է, պատմութեան ամենահին օրերէն ի վեր, շնորհիւ գաղթող ու նուաճող ժողովուրդներու: Ինչպէս Յոյները, Սուրիացիները եւ Քաղդէացիները կը հետեւին ողխական ճամբուն եւ փիւնիկեան նաւարկուներուն հետքին, այնպէս ալ Ալճերիոյ բնիկները, որոնք ներկայիս զանգուածով կը գաղթեն դէպ ի Ֆրանսա, կը հետեւին Ասպէրբահմանի զինուորներու ճամբուն:

Արդարեւ, ներկայիս Ալճերիա, իբրեւ փոխ – վրէժ ընդդէմ եւրոպական գաղթատիրութեան, ամէն տարի Ֆրանսա կը ղրկէ տասնեակ հազարներով Ալճերիացիներ:

Այս գաղթականները զտարիւն Արաբներ չեն, այլ կը կոչուին Քապիլ, կամ Պէրպէր, որոնք կը սերին Ալճերիոյ առաջին բնակիչներէն: Աշխատասէր, ճնող ու բազմածին, կայտառ ու շարքաչ, շահասէր ցեղ մըն է այս, որ նեղ կը զգայ ինքզինք այն լեռներուն մէջ ուր ծնած է: Արդարեւ այդ լեռներուն մէջ բնակչութիւնը իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ կ'իյնայ հարիւր հոգի: Այնտեղ, բարձունքներու վրայ թառած գիւղերը կը նմանին մրջիւնի իրական բոյներու: Ահա թէ ինչո՛ւ հինէն ի վեր սովորութիւն ըրած են գէթ առժամապէս լքել իրենց գիւղերը եւ իջնել դաշտ՝ շահելու համար իրենց ապրուստը:

Պատերազմէն յետոյ, երբ աշխատող ձեռքերու պակաս զգաց Ֆրանսա, անոնք լեռներէն հեռացան ու անցան ծովն ալ, գաղթելով մինչեւ Մարսէյլ, Փարիզ, հիւսիսային եւ արեւելեան աւերեալ նահանգները:

Գաղթականներուն մէջ ոչ մէկը կուտայ տպաւորութիւնը վաչկատուն ցեղերու, որոնք կը փախչին թշուառութեան առջեւէն, որոնելով աւետեաց երկիրը, ուր կարենան կշտացնել իրենց փորը: Վտիտ մարմնով, աղտոտ, պատառոտուն ցնցոտիներ հագած, իրենց կռնակն անցուցած տոպրակ մը, ցամաք կ'իջնեն նաւէն, Մարսիլիոյ մէջ, ապշած, շուարած, եւ խիտ խումբերով կ'երթան դէպ ի գործարանները: Ժողովուրդը սիստի անունով կը ճանչնայ զանոնք: Որքան ալ լաւ ռոճիկ ստանան, թշուառ կ'ապրին նորէն: Հինգ կամ վեց հոգի կը խռնուին մէկ սենեակի մէջ, ուր կը պառկին առանց հանելու իրենց հագուստները, ինչպէս իրենց երկրին մէջ: Շատեր, որ կ'աշխատէին Փարիզի մէջ, ժամանակ մը կը պառկէին Սէն գետին կամուրջներուն տակ: Աղքատ ճաշ մը կ'ընէին, յետոյ, երբ օդը լաւ էր, կ'երկննային գետինը, մինչ իրենց փէսը, աւանդական իրենց միակ հագուստը, կարմիր հարսնուկներու պատրանք կուտար գետնին վրայ:

Երկար ամիսներ, նոյն իսկ տարիներ կ'ապրին այս թշուառ կեանքը, բայց շարունակ դրամ կը ղրկեն երկիր: Եւ երբ վերադառնան, հող կը գնեն, կրակի գինով, Եւրոպացիներէն:

Քապիլներու գաղթը ժամանակաւոր է: Ափրիկէի մէջ գաղթային մեծ շարժերը տեւեցին մինչեւ վերջին տարիները: Մողրէպի եւ Սահարայի ժողովուրդներուն առաջին դարու գաղթը դէպի Նիժէր եւ Կոնկոյի ծոցը աւելի եւս շեշտուեցաւ Թուարեկներու յառաջխաղացումով դէպ ի Թոմպուքթու, — ուր կը տիրապետէին անոնք տակաւին, երբ Ժոֆր 1894ին գրաւեց երկիրը, — եւ դէպ ի Նիժէրի գետաբերանէն ներս, ուր ներկայիս մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք: Իսկ Փէօլերն ալ, խաշնարած եւ կէս – վաչկատուն ժողովուրդ մը, կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը դէպ ի հարաւ եւ արեւմուտք, մինչ Հաուսաները, անոնց դրացիները, կը գաղթեն, այդ յառաջխաղացման ազդեցութեան տակ, նոյն ուղղութեամբ:

Նման գաղթաշարժ մըն ալ տեղի ունեցաւ ԺԹ. դարուն վերջերը Քոնկոյի անտառներուն մէջ: Քոնկոյի հովիտէն հեռանալով, Փահուէնները յառաջացան դէպ ի արեւմուտք, գաղթային յաջորդական ալիքներ ստեղծելով դէպ ի Ատլանտեանի եզերքը: Մփոնկուէնները քալեցին դէպ ի Ֆրանսական Քոնկօ, նոյն ճամբով, ետքէն, Պուլուները, յետոյ Պալքալէները, վերջապէս Փահուէնները, որոնք կը կազմեն հիմը անտառային բնակչութեան:

Այս գաղթաշարժերը ներկայիս կը ձգտին կանգ առնելու, ինչպէս Զուլուներուն գաղթը դէպ ի հարաւ, ինչպէս Ափրիկէի հրուանդանին սպիտակ ցեղերուն, Պոէրներուն յառաջխաղացումը դէպ ի հիւսիս:

Լայնածաւալ գաղթաշարժի թատերաբեմը կը մնայ նորէն Ասիան, ուրկից մեկնեցան գաղթային հոսանքներ, հին ատեն, երբեմն խաղաղասիրական, յաճախ պատերազմասիրական նպատակներով (արաբական, մոնկոլեան, թրքական ասպատակութիւնները կամ փիւնիկեան ծովային եւ առեւտրական ձեռնարկները):

Ամէնէն կարեւոր գաղթաշարժը կատարեց չինացի ժողովուրդը, դուրս յորդելով իր բոլոր սահմաններէն:

Չինաստան այն երկիրն է, որ ամէնէն շատ ժողովուրդ ունի: Իր բնակչութիւնը կ'աճի հսկայական արագութեամբ: ԺԸ. դարուն 150 միլիոն կը հաշուէին: Այսօր՝ 430 միլիոն:

Այսքան բնակչութիւն, որ խռնուած է դաշտի մը վրայ թէեւ բարեբեր, չի կրնար ապրիլ եւ ստիպուած է ուրիշ տեղ երթալ ապրուստը փնտռելու:

Երբ դադրի գաղթելէ որոշ ժամանակ մը, սովն ու համաճարակը իրեն կը յիշեցնեն անմիջապէս անպարտելի պահանջը, (ԺԹ. դարուն 15—20 միլիոն հոգի վրայ տուին այդ աղէտներուն): Այսպէս Չինաստան կրնանք նմանցնել վիթխարի հնձանի մը, որ կ'եռայ եւ կը յորդի, ամէն կողմ տարածելով մարդկային ալիքներ:

Բնականաբար Չինացիները կը նախընտրեն գաղթել դէպ ի այն երկիրները, որ նմանութիւններ ունին իրենց հայրենիքին հետ: Այսպէս շարունակական եւ զանգուածային գաղթով մը, կը դիմեն դէպ ի Մանչուրի, որուն բնակչութիւնը նօսր էր մինչեւ ներկայ դարուն սկիզբը եւ դեռ հազիւ տասնեակ մը միլիոն բնակիչ կը հաշուէ: Մանչուրիոյ մէջ, շնորհիւ իրենց աշխատանքին, տափաստանները կը փոխակերպուին մշակուած դաշտերու:

Երբեմն ալ, հետեւելով աշխարհակալ իրենց հին տէրերուն հետքին, զանգուածով կը գաղթեն դէպ ի Ֆրանսական Հնդկաչին, Թոնքին, Աննամ, Քոչինչին: Ամէն տարի այս երկիրներուն մէջ կը հաստատուի 2—300 հազար Չինացի: Ընդհանրապէս հողագործ են, բանուոր, մանաւորապէս վաճառական, որոնք իրենց ձեռքը կ'անցընեն երկրին ամբողջ տնտեսական կեանքը, այդ պատճառով նախանձը կը գրգռեն տեղացիներուն, որոնք, թէեւ չեն սիրեր բայց մեծամօրէն «հօրաք» կ'անուանեն Չինացիները: Այսուհանդերձ Չինացիները կարեւոր տարր մը կը կազմեն երկրին բարգաւաճման համար: Կարգ մը քաղաքներ, ինչպէս Չոլոնը, որ կը գտնուի Սայկոնի մօտ, աւելի չինական նկարագիր ունին հիմա քան աննամական, աւելի Չինացի բնակիչ ունին, քան Աննամցի:

Չինական գաղթային հոսանքը չի կենար այդտեղ, այլ կը յառաջանայ աւելի հեռուները, մինչեւ Մալաքքայի թերակղզին հարաւային ծայրամասը, ուր չինացի բանուորը կը տիրէ անանասի մշակութեան դաշտերուն մէջ, եւ վերջապէս մինչեւ Սինկափուր, Ծայրագոյն Արեւելքի այս մայրաքաղաքը, որ հետզհետէ կը դառնայ չինական հսկայ քաղաք մը:

Ժամանակին, Չինաստանի քաղաքական պղտորութիւնը կը տարածուէր չինական ծովուն կղզիներուն վրայ:

Չինացի գաղթականը վերագտաւ ծովու ճամբան այն հետախոյզներուն, որոնք կը կազմէին աշխարհակալ Չինաստանի նաւային ձեռնարկուները կամ ծովահէնները: Եւ այդ ճամբով, ծովեզերեայ նահանգներու բնակչութիւնը (Քուանկ – Թունկ, Ֆօ – Քիէն) զանգուածովի կը գաղթեն դէպ ի Ֆորմոզ, Հոլանտական Հնդկաստան, Փիլիփպեան կղզիները:

1922ին Ֆորմոզի մէջ կը հաշուէին 2ուկէս միլիոն Չինացի, Հոլանտական Հնդկաստանի մէջ՝ 3 միլիոն:

Ֆորմոզի Չինացիները կ'աշխատին հանքերու մէջ կամ բրինձի եւ քափուրի մշակութեամբ կը զբաղին:

Հոլանտական Հնդկաստանի Չինացիները կը զբաղին ձգախէժի մշակութեամբ, կամ կ'աշխատին անագի հանքերուն մէջ: Շատեր դրամատուն հիմնած են, առեւտրական տուներ կը վարեն կամ մանր առեւտուրի կպած են:

Փիլիփպեան կղզիներուն մէջ, Չինացիները հարիւրին 65 համեմատութեամբ առեւտուրով կը զբաղին:

Բոլոր այս երկիրներուն մէջ, անոնք կազմած են արհեստապետութեանց, դաւանութեանց եւ մեռելաթաղներու, ինչպէս նաեւ գաղտնի ընկերակցութիւններ, ունին նոյնպէս առեւտրական սենեակներ եւ դպրոցներ:

Չինացիներու տարածումը ամբողջ արեւելեան Ասիոյ եւ թերակղզիին մէջ կը համապատասխանէ հին քաղաքական յարաբերութիւններու, որոնք զինք միջին դարուն, բերած էին մինչեւ այս երկիրները:

(4) ԼԵՈՆ ԱՊԱՆՍՈՒ

Համեստ գաղութի մը ճիգերը

—.—

ԲՍԱՆԹԻ, (Յառաջ). — Անցեալ անգամ պարզեցի մեր գաղութին տնտեսական վիճակը եւ ազգ. կեանքը: Այս անգամ կ'ուզեմ խօսիլ Միութիւններու մասին:

Քաղաքին ունի երկու Մշակութային Միութիւններ, — Հ. Ե. Ե. Մ. եւ «Շանթ», երկուքն ալ լծուած են գնահատելի աշխատանքներու:

Հ. Ե. Ե. Միութեան մասին «Յառաջ»ի խմբագիրը ամփոփ տեղեկութիւններ տուած էր: (Սեւն ու ճերմակը ճամբուս վրայ): Իբրեւ անցորդ պարտք կը զգամ շարք մը մանրամասնութիւններ աւելցնել:

Հ. Ե. Ե. Միութիւնը այս տարի կը լրացնէ իր տասնամեակը: Այս իրողութիւնը ինքնին փաստ մըն է որ Միութեան շուրջ բոլորուած անհատները ունեցեր են անձնուէր եւ զոհաբերող աշխատանք:

Միութեան եկամուտը միայն ամսավճարն է, հինգ տրամ[…] շիլին գումար մը, որով իր զանազան կարիքները եւ ընթացիկ ծախքերը կարենալ հոգալու համար ստիպուած է մեծ զոհողութիւններ ստանձնել: Վարիչ մարմինները կրցած են տանիլ այս անձնուէր աշխատանքը եւ ամէն տարի նորանոր յառաջդիմութիւններ արձանագրելով, Միութիւնը նախանձելի դիրքի հասցնել:

Միութիւնը վարձած է ընդարձակ սրահ մը եւ ներկայանալի կերպով[…]

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

1.

Քանի մը տարի առաջ, Հայրենիք օրաթերթին մէջ յօդուածներու շարք մը հրատարակած էի, Հայ Գրականութեան արդի ձգտումները վերնագրով: Հինէն ի վեր, հետեւած ըլլալով Հայ գրականութեան մէջ յայտնուող գրեթէ բոլոր երեւոյթներուն, եւ նկատած ըլլալով որ գաղթահայ գրականութիւնը վերելքի շրջան մը կը բոլորէ, գրական վերածնունդի մը բոլոր տարրերով, երկրորդ փորձի մը ձեռնարկեցի: Այս երկրորդ փորձն էր, որ Հայրենիք ամսագիրը լոյս ընծայեց նոյեմբերի թիւին մէջ, (Թիւ 1, 1932) Գրական գեղարուեստական որոնումներ ընդհանուր վերնագրին տակ. ուսումնասիրական այս փորձը կը պարփակէր հետեւեալ նիւթերը. — Որոնում եւ պայքար, ինքնաճանաչութիւն, դժգոհութիւն, ախտանշաններ, դրական գիծեր, պէտք է երիտասարդ ըլլալ, զուգակշիռ մը, հոգեկան ու բարոյական նեցուկներու պէտք ունինք, մարդկայինը ամէն բանէ առաջ, նոր գրականութեան լեզուն, ժամանակ, միջավայր, զգայութիւն:

Ինչպէս գիտած պիտի ըլլայ ընթերցողը, այս նիւթերու յաջորդականութիւնը ինքնին կը բացատրէ այն ուղին, որուն հետեւած էի յանգելու համար որոշ եզրակացութեան մը:

Նպատակս էր մատնանշել մեր գաղթահայ արդի գրականութեան դրական եւ բացասական կողմերը: Այս բանին համար ստիպուած էի, անշուշտ շատ ամփոփ կերպով, տալ այն բոլոր նիւթերը, որոնց տրամաբանական արդիւնքն էր արդի հայ գրականութիւնը, ունենալով իր առաւելութիւններն ու թերութիւնները: Հարցին մօտեցեր էի առարկայական կերպով: Անձնական համակրութիւններ ու հակակրութիւններ տեղ չունէին հոն: Կրնայի մոռցած ըլլալ անուններ եւ երկեր, ինծմէ անկախ պատճառներով, որովհետեւ ներկայ պայմաններուն մէջ, կարելիութիւններէ զուրկ է հայ գրողը, երբ կը ձեռնարկէ պրպտումներու: Նպատակէս դուրս էր նաեւ գրականութեան պատմութիւն ընել: Ձգտումս էր խտանալ, որչափ որ կարելի էր: Ամսագրին քանի էջերը ուրեմն, մէկ ձգտում ունէին, — արձանագրել Հայ արդի գրականութեան նուաճումները, զիրենք կանխող երեւոյթներու եւ պատճառներուն քննութեամբ:

Այս տողերը ստիպուեցայ գրել, ըսելու համար, որ ամսագրին մէջ լոյս տեսած այս ուսումնասիրութիւնս էր, որ տեղի տուաւ թեր ու դէմ կարծիքներու եւ արտայայտութեան, մանաւորաբար թիւրիմացութիւններու:

Հայրենիք օրաթերթի դեկտ. 1ի թիւին մէջ կար գրախօսական մը Պ. Ա. Խոնդկարեանի կողմէ ստորագրուած: Փարիզի Գրական Ակումբին մէջ կը կարդացուէր նմանապէս դասախօսութիւն մը «Հին ու նոր գրականութեան» մասին: Եւ վերջապէս «Յառաջ» իր երկու թիւերով (դեկտ. 30 եւ 31) կը հրատարակէր Գրական Ակումբի այդ դասախօսութեան, եւ անոր շուրջ տեղի ունեցած վիճաբանութիւններուն մէկ ամփոփումը: Այս բոլորին վրայէն անուշադիր պիտի անցնէինք, եթէ տրուած դասախօսութեան մէջ, եւ այդ առթիւ, յիշատակուած չըլլար քանիցս, մեր ուսումնասիրութիւնը, որուն ակնարկեցինք վերեւը, եւ եթէ մանաւանդ, Հայրենիք օրաթերթին մէջ: Պ. Ա. Խոնդկարեան, գրախօսի իր դերէն դուրս գալով, ինծի չվերագրէր «թիւրիմացութիւններ», «անկեղծութեան բացակայութիւն», եւն.: Ինչե՞ր կ'ըսէր տակաւին Պ. Ա. Խոնդկարեան. — «Նորերին» կողմնակից լինելը մոդա է դարձել: Այդ նշանակում է նախ եւ առաջ ժխտել, որ ինքը հին գլուխ ունի (ճերմակած մազերը ներկել), (չեմ գիտեր թէ այս ակնարկութիւնը ո՞րուն համար է. Մ. Պ.) եւ ցոյց տալ իրան արմատական, յեղափոխական գրականութեան, զուցէ եւ հասարակագիտութեան հարցերում»: Դարձեալ «նորերին» կողմնակից են բոլորը, որովհետեւ նորը գրականութեան մէջ նշանակում է երիտասարդութիւն: Իսկ ո՞վ է այն քաջը, որ կը համարձակի դէմ ելնել երիտասարդութեան»: Դարձեալ. — «Բայց եւ այնպէս Պ. Պարսամեանը իր յօդուածի մէջ շատ յաճախ փորձեր է անում «արանքից դուրս գա[illegible], իրեն տարբեր կարգի մարդ հա[illegible]րել եւ յորդորներ ու խրատներ [illegible] ինչ որ անյայտ մեղաւորների հասցէին, որոնք ոչ մի[illegible] թէ մի բան որ զարհուրելի ձեւի հակառակորդ են նորերին եւ այդ պատճառով էլ չափազանց յանցաւոր»:

Կը պատասխանենք Պ. Ա. Խոնդկարեանի պէս բոլոր մտածողներուն.

Ոչ թէ «նորերին» կողմնակից լինելը մոդա է, այլ ընդհակառակն, նորերին հակառակորդ դառնալ եւ անոնց ստորագրած բոլոր գործերը ժխտելն է նորաձեւութիւն («մոդա»), ինչպէս այդ ապացուցուած է միշտ, եւ աւելորդ անգամ մըն ալ ապացուցուեցաւ Գրական Ակումբի մէջ վերջերս իր դասախօսութեան ատեն: Գրական ասպարէզին վրայ այսօր ձի խաղցնել ուզողները ո՞ւր էին, երբ տարիներ առաջ, նոր գրականութեան եւ նոր գրողներուն դրական կողմերը մատնանշած ատեն, կը մերկացնէինք անոնց բացասական կողմերը, անվերապահ կերպով: Այս էջերուն մէջ իսկ խիստ քննադատութեան կ'ենթարկէինք անոնց ներկայացուցիչներէն շատերը: (Այս չէ՞ր պատճառը, որ անոնցմէ ոմանք կը պահեն երէկուան քէնը, իրենք իրենց թոյլ տալով անիրաւ ու տմարդի յարձակումներ թերթի մը էջերուն մէջ):

Այս բոլորը սակայն պատճառ չեն կրնար դառնալ, որ մենք ժխտէինք անոնց արժանիքները: Այս չէ՞ր նաեւ նպատակը Գրական – գեղարուեստական որոնումներ յօդուածաշարքին, ուր երեւան հանել կը փորձէի նոր գրականութեան եւ նոր գրողներուն դժգոհութեան պատճառները, ախտանշանները, որ կը յատկանշէր իրենց նկարագիրը, ու նաեւ դրական գիծերը, զոր ուրանալու համար Գրական Ակումբ յաճախելու է: Ո՞ւր կը մնայ այլեւս «արանքից դուրս գալու» տրամաբանութիւնը, զոր կ'ընէր Պ. Ա. Խոնդկարեան նոյն յօդուածին մէջ. «Արանքից դուրս գալ» երկդիմութիւն ըսել կ'ուզուի արդեօք: Այդ պարագային, ինչո՞ւ չէ, եթէ կը մատնանշէի նորերու բացասական կողմերը, անկողմնակալութեան զգացումը կը թելադրէր ինծի մատնանշել նաեւ հիներուն, երէցներուն պատասխանատուութեան եւ ստորադասութեան երեւոյթը, որուն ամէնէն ցայտուն եւ շօշափելի ապացոյցը տրուեցաւ Գրական Ակումբի վերջին գրական դասախօսութիւններուն պահուն, որ գտնուեցան մարդիկ, ուրանալու առանձ[…] մեր նոր գրականութեան եւ հոն յայտնուող երեւոյթներուն գոյութիւնը: (Բայց այս մասին աւելի վերջը):

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

կահաւորած է: Ունի ճոխ գրադարան մը որ Յունաստանի եւ ուրիշ գաղութներու Միութեանց մէջ անզուգական է: Ունի մօտ հազար կտոր գիրք, որոնց կանոնաւորապէս կը հետեւին Միութեան անդամները, յառաջ տանելով իրենց մտային զարգացումը:

Միութիւնը ունի իր սեփական նուագախումբը, թատերական, եւ ձեռագործի ճիւղը:

Ազգային ամէն «Օր»երու տօնակատարութեան նախաձեռնողը ըլլալով, պատշաճ հանդէսներ կը սարքէ եւ վառ կը պահէ հասարակութեան ազգային զգացումները: Վերջերս տօնեց նաեւ «Մշակոյթի Օր»ը: Քանիցս այցելող ամէն անցորդ մտաւորականներէ օգտուելով, կը հրաւիրէ դասախօսելու կամ բանախօսելու: Շատ յաճախ կը սարքէ հաւաքոյթներ, հանդէսներ, թատերական ներկայացումներ միշտ վառ պահելով ազգային ոգին եւ կեանքը ժողովուրդին մէջ:

Կ'արժէ որ բախտաւոր գաղութներու մէջ գտնուող բարեկեցիկ անհատներ իրենց նիւթական եւ բարոյական նուիրատուութեամբ քաջալերեն այս ժիր Միութիւնը, որ նախախնամական դեր կը կատարէ:

Տասնամեակի առթիւ, «Յառաջ»ի միջոցաւ Միութիւնը մինչեւ այժմ ունեցած գործունէութեան ամփոփումը անշուշտ պիտի ներկայացուի ընդհանուրի, տեղեակ պահելով միւս գաղութները Միութեան տարած գնահատելի աշխատանքները:

Տիրող տագնապին հետեւանքով եւ արտասահման դրամական առաքումներու սեղմումներու ենթարկուած ըլլալով, Միութեան անհրաժեշտ գիրքերը բաժնելու համար վարչութիւնը ստիպուած է ապաւինիլ բարեացակամ հայրենակիցներու աջակցութեան:

Միութիւնը իբր նուէր կը ստանայ «Յառաջ», «Յուսաբեր», «Ազատ Խօսք», «Ապագայ» եւ ուրիշ թերթեր, որոնք սրահին մէջ տրամադրելի են բոլորին:

⁂ Ներգաղթէն հազիւ կրցաւ օգտուիլ այս գաղութը: Այն ալ շատ ուշ: Տագնապէն մեծապէս ազդուած բազմութիւնը եթէ մօտաւոր ապագային փոխադրուի Հայաստան, մեծագոյն բարիքը վայելած կ'ըլլայ:

⁂ Մէկ տարիէ ի վեր կազմուած է Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը: Ինչպէս շատ մը վայրեր հոս ալ ժողովուրդին մէկ հատուածը այս բարեսիրական կազմակերպութեան դէմ չէզոք, եւ յաճախ թշնամական դիրք բռնած է, առանց նկատի առնելու անոր տարած աշխատանքը: Բայց Հ. Կ. Խաչի վարչութիւնը գիտակ իր պարտականութեան, կ'արհամարհէ խոչընդոտները եւ լծուած է գնահատելի գործունէութեան: Հակառակ իր վտիտ պիւտճէին, իր միջոցներու ներած չափով կ'աշխատի մեղմել տիրող թշուառութիւնները:

ԱՆՑՈՐԴ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵԳԻՊՏՈՍ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄՇԱԿԻ ՄԸ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Յունուար 15ին Աղեքսանդրիոյ մէջ պիտի տօնուի յիսնամեայ յոբելեանը կրթական վաստակաւորի մը, Պ. Սերովբէ Պետրոսեանի, նախաձեռնութեամբ ազգ. իշխանութեանց:

Այս առթիւ հրատարակուած գրքոյկէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Սերովբէ Պետրոսեան ծնած է Շապին-Գարահիսարի մէջ, 1859ին: Աւարտելով շրջանը, 1879էն սկսած է իբրեւ օգնական ուսուցիչ պաշտօնավարել Մուշեղեան Նախակրթարանի մէջ:

Յետոյ փոխադրուած է Կիրասոն, ուր 13 տարի (1882-1895) անընդհատ պաշտօնավարած է տեղւոյն Լուսաւորչեան եւ Հռիփսիմեան ազգ. երկսեռ վարժարաններուն մէջ, իբրեւ օգնական եւ աւագ-ուսուցիչ, մշակելով հայերէնին հետ ազգ. պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, ուսողութիւն եւ թուրքերէն լեզուն:

1893ի դպրոցական արձակուրդին, Կիրասոնէն Պոլիս մեկնած՝ եւ անձամբ քննութիւն տալով Ուսուցչ. Ընտրելեաց Քննիչ Յանձնաժողովին առջեւ, ստացած է Ուսուցչական վկայական՝ հայերէնի եւ թուրքերէնի համար Օգնական Մանկավարժի աստիճանով: Ասիկա ամենամեծ քաջալերութիւնը եղած է իրեն համար աւելի եւս հաստատուն մնալու իր ասպարէզին մէջ եւ ընդմիշտ փարելու անոր:

1895ի աշնան, Տնօրէն-ուսուցչի պաշտօնով փոխադրուած է իր ծննդավայրը Շապին-Գարահիսար: Հոն, թէեւ քաղաքական փոթորիկներով յաճախ վրդովուած, բայց ութամեայ արդիւնաւոր պաշտօնավարութիւն մը ունեցած եւ հասցուցած է աշակերտներ:

Պրուսայի մէջ մէկ տարի, իսկ անոր ենթակայ Մեծ Նոր Գիւղի Արարատեան ազգ. երկսեռ վարժարանին մէջ չորս տարի (1904-1908) պաշտօնավարելէ յետոյ, փոխադրուած է Պանտրմայի ազգ. երկսեռ վարժարանը՝ տնօրէնի պաշտօնով:

Այդտեղ եւս քառամեայ արդիւնաւոր շրջան մը բոլորելէ յետոյ, 1912էն հրաժարելով իր պաշտօնէն՝ Պոլիս մեկնած է, վերջնականապէս հոն հաստատուելու դիտաւորութեամբ: Այդ միջոցին Կեդրոնական Ուսումնական Խորհուրդէն ստացած է նաեւ Դաստիարակ-Ուսուցչի վկայական:

Պոլիս դիմումներ կատարած պահուն, երկրորդ անգամ կը վերակոչուի Մեծ Նոր Գիւղի Արարատեան վարժարանի տնօրէնութեան պաշտօնին, ուր երկամեայ տեւողութեան շրջան մը ունեցած է միայն:

Թէ՛ Պանտրմայի եւ թէ՛ Մեծ Նոր Գիւղի մէջ իր տասնամեայ (1904-1914) պաշտօնավարութեան ընթացքին ունեցած է բազմաթիւ շրջանաւարտ աշակերտներ, որոնցմէ ոչ նուազ թուով ուսուցիչներ եւ բժիշկներ իրենց յաջողութիւնը կը պարտին այդ բեղմնաւոր շրջանին:

Մեծ Նոր Գիւղի վերջին երկամեայ կարճ պաշտօնավարութենէն յետոյ, համաշխարհային պատերազմին սկիզբը՝ (6 Օգոստոս 1914), կը փոխադրուի Աղեքսանդրիա, ուր հրաւիրուած էր, իբրեւ փոխ-տեսուչ եւ ուսուցիչ, պաշտօնավարելու ազգ. երկսեռ վարժարանին մէջ: 16 տարի անընդհատ ծառայած է այդ հաստատութեան մէջ, փոխն ի փոխ վարելով փոխ-տնօրէնի պատասխանատու պաշտօնները:

1930էն ի վեր դադրած է պաշտօնավարելէ՝ ազգային իշխանութեան կողմէ հանգստեան կոչուած ըլլալով, իր պաշտօնավարութեան 51 տարին լրացնելէ ետքը:

Յոբելեարը ժամանակցած է նաեւ ազգային կեանքի, իբրեւ երեսփոխան եւ անդամ զանազան Խորհուրդներու: Ունի նաեւ գրական աշխատութիւններ, մանաւորապէս մանկավարժական եւ ընկերային: Պատրաստ ունի 9 աշխատութիւններ, որոնք մեկենասի կը սպասեն: Մէկը՝ «Շապին-Գարահիսարի տեղագրութիւնը»: Ունի դասագիրք մը եւս, «Նոր Պարտէզ», իբրեւ երկրորդ հատորը Պոլիս տպագրուած Այբբենարան-Ընթերցարանին:

Նամակ, ուղերձ եւ դրամական առաքումներ ուղղել հետեւեալ հասցէին.—

Me. M. Telian, c)o Communauté Arménienne, Alexandrie (Egypte):

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, եթէ զիս անկեղծօրէն սիրած ըլլայիք, ձեր հետ եղած միջոցին ուրիշ կնոջ մը հետ ժամանակ չէիք անցըներ:

— Սիրելիս, ձեզ այնչափ կարօտցած էի որ, ձեր կարօտը կը յուսայի անկէ առնել:

×

— Ուրեմն կը հաւանիք ձեր աղջիկը ինծի կնութեան տալ:

— Այո, ամենայն վստահութեամբ:

— Բայց մի մոռնաք հարիւր հազար ֆրանք իբր գրպանի դրամ տալ իրեն:

— Պարոն, հիմակուան կիներուն հագուստները գրպան չունին, իսկ ես ալ երկու բան միասին տալու սովորութիւն չունիմ:

×

— Կառսօն, կրնա՞ս բացատրել թէ ձեր ճաշարանին շունը աչքերը ինչո՞ւ ինծի տնկած կը նայի:

— Սխալ մը եղած է, պարոն:

— Ինչ տեսակ սխալ:

— Ձեր կերակուրը աճապարանքով իր պնակին մէջ դրած են:

×

— Պարոն, այսօրուընէ ձեզ ծառայելէ պիտի հրաժարիմ:

— Ի՞նչ պատճառաւ:

— Երէկ մէկ միլիոն ֆրանք շահեցայ վիճակահանութենէ:

— Ատոր համար իրարմէ հեռանալու ի՞նչ պէտք կայ, ես կուզամ այս անգամ քեզ ծառայելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գաղթականները

—·—

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (17 դեկտեմբեր) կը կարդանք.—

Ամերիկայէն Հայաստան գաղթած խումբ մը հայ բանուորներ, օգնելու համար խորհրդային կարգերուն, Երեւանի մէջ հիմնեցին ինքնաշարժի տուն մը, «Արագած» անունով:

«Արագած» ունի Ամերիկայէն բերուած 13 ինքնաշարժ, որոնք կը սպասարկեն Քանաքեռի հսկայ ելեկտրակայանին շինութեան գործին: Ամերիկայէն ուրիշ խումբ մը հայ կառավարներ, նկատի առնելով տնտեսական տագնապը եւ օժանդակելու համար «Արագած»ի, փափաք յայտնած են իրենց ինքնաշարժներն ալ միասին առած՝ գաղթել Հայաստան: Արագածի պահանջին համաձայն, Երեւանի մէջ պիտի շինուի կառատուն մը, որ ապաստան պիտի տայ 50 ինքնաշարժի: Այդ կառատունը կարելի պիտի ըլլայ մեծցնել ապագային մինչեւ 150 ինքնաշարժ առնելու աստիճան: Արդէն կը շինուին մասնաւոր բնակարաններ, անոնց համար ուր կը սպասուին Ամերիկայէն:

⁂ Երեւանի շուրջ Նոր Սեբաստիա, Նոր Եւդոկիա, Նոր Թոմարզա քաղաքներու շինութեան համար 1932ին ծախսուած է 200,000 րուբլի: Այս գումարը հայթայթած են արտասահմանի հայրենակցական միութիւնները, որ լծուած են ներգաղթի գործին:

Փրոֆ. Քեչեկի յոբելեանը

Դեկտեմբեր 15ին, Երեւանի Մարդակազմութեան Տան մէջ կատարեցին, մասնակցութեամբ բժշկական եւ ընկերային կազմակերպութիւններու, Փրոֆ. Ա. Ս. Քեչեկի 35ամեայ յոբելեանը:

Փրոֆ. Քեչեկ յայտնի դէմք մըն է իր բժշկական եւ գիտական աշխատութիւններով:

Յոբելինական յանձնախումբին կողմէ խնդրուած է յոբելեարին տալ «վաստակաւոր փրոֆէսօր» տիտղոսը: Փրոֆ. Քեչեկի յատկացուեցաւ թոշակ եւ նոր բնակարան: Իր գիտական եւ բժշկական աշխատութիւնները պիտի հրատարակուին առանձին հատորով:

Սինեմա

Հայաստանի Շարժանկարի ընկերութիւնը Երեւանի մէջ, Ալիբէկովի հրապարակին վրայ ձեռնարկած է հսկայ սինեմայի մը շինութեան: Պիտի ունենայ 1500 աթոռ եւ ամէն արդիական յարմարութիւն: Շէնքը կ'աւարտի այս տարուան վերջերը:

Սինեմայի շէնքեր պիտի շինուին Ալլահվերդիի մէջ ծախսելով 250,000 րուբլի, Ղարաքիլիսայի մէջ՝ 500 աթոռով, Գորիսի մէջ 450 աթոռով, ծախսելով 191,000 րուբլի: Բոլոր այս շէնքերուն շինութիւնը պիտի աւարտի այս տարուան վերջերը:

Շարժանկարի ընկերութիւնը ձեռնարկած է Գ. Սունդուկեանի «Պէպօ»ն հնչուն շարժանկարի վերածելու, ղեկավարութեամբ Ա. Բեկնազարեանի:

Տեսարաններու պատրաստութեան համար պիտի ծախսուի 400,000 րուբլի:

Մարզական տօն

Հայաստանի մարզական եւ սկաուտական կազմակերպութիւնները կը պատրաստուին կատարել Հայաստանեան մարզական 3րդ ձմեռնային տօնը, որ տեղի կ'ունենայ փետրուարի վերջերը, Լէնինականի մէջ: Այս տօնին պիտի մասնակցին անոնք, որ մասնագէտ են չմուշկի եւ դահուկի (սահնակ):

Այս մարզատօնին մէջ առաջնութիւն շահող երիտասարդները պիտի կարենան մասնակցիլ ռուսական մարզատօնին:

Ռուսական սկաուշրջիկներու գերագոյն խորհուրդին կողմէ փետրուար 10ին պիտի կազմակերպուի Արագածի գագաթը բարձրանալու փորձ մը, որուն պիտի մասնակցին Հայաստանի լաւագոյն մարզիկները: Արագածի վերելքը պիտի տեւէ փետրուար 10էն մինչեւ 15 մարտ:

Պանդոկ մը վեց յարկով

Երեւանի մէջ պիտի հիմնուի պանդոկ մը, որուն շինութեան համար պիտի ծախսուի 2,500,000 րուբլի: Պանդոկը պիտի բարձրանայ Աբովեան փողոցին վրայ եւ պիտի բռնէ 1,600 քառ. մեթր տարածութիւն: Պանդոկը պիտի ունենայ 60 լաւ կահաւորուած սենեակ, արճարան եւ մեքենայացուած ճաշարան, ուր պիտի կարենան ընթրել 2000 հոգի:

Պանդոկին ճակատը պիտի զարդարուի Հայաստանի լաւորակ քարերու նմուշներով, — մարմար, սեւակուճ, կրանիթ, կարծրաքար (trachyte), փխրաքար (tuf): Այսպէս ճակատը ցուցահանդէս մը պիտի պարզէ ամբողջ երկրին ընտիր քարերուն:

Պանդոկին շինութիւնը պիտի աւարտի 1934ի մայիսին:

Տիպար ճաշարաններ

Երեւանի սնունդի մատակարար մարմինը որոշած է հինգ տիպար ճաշարաններ բանալ քաղաքին մէջ, երկուքը՝ ծխախոտի եւ մեքենական գործարանին կից:

Այս տիպար ճաշարաններուն մէջ օրինակելի պիտի ըլլայ ամէն բան, սընունդը, առողջապահական պայմանները, եւն.: Պիտի ցոյց տրուի ճաշերու գինը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՒՆԱՔԱՐԸ

Վերջերս Արարատի Ամասիա գիւղին մօտ, լեռնային մասերուն մէջ, Երեւան հանուեցան գունաքարերու հանքեր, որոնք ներկայիս կը քննուին գիտական մարմնի մը կողմէ: Այս տարի, շարունակելու համար հետախուզութիւնները, յատկացուած է 200 հազար րուբլի: Գունաքարին ամբողջ պաշարը ճշդուելէ յետոյ, պիտի սկսուի անմիջապէս շահագործման: Եւ Սեւանի գունաքարերուն հետ պիտի ծառայէ մասնաւոր գործարան մը հիմնելու Երեւանի մէջ, կաշեգործութեան յատկացուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Երեւան հասած է Ռուսիոյ ճամբաներու եւ հաղորդակցութեան միջոցներու փոխ-գործավարը Սուշկով, որ խորհրդակցութիւն մը կատարած է, նախագահութեամբ Երզնկեանի, մասնակցութեամբ Կուրսէլի, Մարտիկեանի, Գումեղինի, Հայաստանի փոխադրական խնդիրներուն մասին: Խորհրդակցութիւնը անհրաժեշտ գտած է աւելցնել վակոններու թիւը, ինչպէս նաեւ բարեկարգել Լէնինական — Ջուլֆա երկաթուղիի գիծը, որպէս զի կարելի ըլլայ ծանր շոգեշարժներու երթեւեկը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Մեր քաղաքներուն աղտեղութիւնը»

—·—

Ժումհուրիէթ կը գրէ (27 դեկտ).— Մեր քաղաքներուն ու գաւառակներուն մէջ կողմնակի ու ներքին փողոցները տարօրինակ առանձնայատկութիւն մը ունին,— նեղուցը՝ անկիւն մը կամ պատի մը տակը գտնելով, ջուրը հոն կը թափէ: Ասիկա թէ ընողին, թէ անկէ անցնողներուն եւ թէ վերջապէս հանրութեան առողջութեան վնաս է: Հարկ չկայ այդ վնասները մէկիկ մէկիկ բացատրել:

Տեղ տեղ, թաղ թաղ՝ մինչեւ որ ճեմիշներ չշինենք, մեր քաղաքներուն ու գաւառակներուն բոլոր փողոցները ճեմիշներ ըլլալէ պիտի չդադրին: Նախ զանոնք շինելու է, յետոյ ալ ընդհանուր կրթութիւնը՝ ամէն ոք փոխանակ փողոցը միզելու՝ հոն զրկելու է:

Ատանայի բամպակն ալ վարկաբեկ

Մերսինի առեւտր. սենեակէն եկած տեղեկութեան մը համաձայն, նոյեմբերի ընթացքին բամպակ արտածուած է 287,209 քիլօ՝ 95,132 ոսկի արժէքով: Անցեալ տարի, նոյն ամսուան արտածումը եղած էր 2,947,400 քիլօ՝ 849,285 ոսկի արժէքով: Ուրեմն, այս տարի նախորդին մէկ տասներորդը: Արտածումի նուազման պատճառը կը նկատուի գիներու անկումը Լիվրփուլի մէջ:

Իսկ «Սօն Փոսթա» Ատանայէն թղթակցութիւն մը կը հրատարակէ, որուն մէջ գանգատ կը յայտնուի որ Իզմիրէն կը մերժեն ստանալ Ատանայի բամպակը՝ զայն որդնոտ նկատելով: Ճիշդ է որ, կ'ըսէ թղթակիցը, քանի մը տարի առաջ Ատանայի բամպակները կարմիր որդ ունեցան, եւ օրէնք մը ելաւ որով կ'արգիլուէր Ատանայի բամպակը ուղարկել ուրիշ վայրեր՝ այդ տեղերու բամպակները եւս չվարակելու համար: Բայց, չորս տարիէ ի վեր հիւանդութիւնը անհետացած է: Այսուհանդերձ, Գասթէմունի, Սվազ եւայլ նահանգներ մինչեւ այսօր կը մերժեն Ատանայի բամպակ ստանալ: Անցեալները Այնթապի մէջ հիմնեցին մանածի գործարան մը եւ գնեցին Ատանայի բամպակ, բայց, պաշտօնեաները մերժեցին արտօնել անոնց մուտքը:

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր ճիգը

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (31 դեկտեմբեր).

— «Տեւաբար խժալոր աղմուկ կը լսուի մեր հեռաւոր հայրենիքէն շինարարական այն ձեռնարկներու մասին, որ վաթսարագոյն լուծի տակ ու տառապագին պայմաններու մէջ մեր դժբախտ ժողովուրդը կը կատարէ իր հայրենի հողին վրայ: Ու օտարի սուրին բազմած իշխանաւորը կը խորհի, թէ այդ շնորհը կը պատկանի իրեն՝ բայց ոչ ժողովուրդին, կը բխի իր դիւանցած «խորհուրդ»ներէն՝ բայց ոչ տեւաբար ապրող ու կենսագործող ցեղային հանճարէն: Եւ իր սխալին անդրադառնալու համար կը ծուլանայ գէթ անգամ մը բաղդատել այն բարիքները — հոգեկան թէ նիւթական — որ բնաշխարհի հայութենէն քանակով երկու անգամ նուազ բեկորները մեր ժողովուրդի տարուէ տարի կը կուտակեն օտար հորիզոններու տակ, օտար պայմաններու մէջ եւ օտարներու համար: Ի՜նչ շքեղ, ցեղային առաքինի ու ստեղծագործ ուժի ի՜նչ ներշնչող մատեան պիտի ըլլար, եթէ երբեք հնար ըլլար մէկիկ — մէկիկ քով — քովի բերել այն բոլոր բարիքները — մտքի, հոգիի եւ քսակի — որ 700,000նոց տարահալած զանգուածը տարուէ տարի կը կուտակէ տարագրութեան մէկ ծայրէն միւսը: Բոլոր Երեւանները — ոչ իբրեւ հայրենիք, այլ իբրեւ իշխանութիւն — իրենց բոլոր «խորհուրդ»ներով գլխիկոր պիտի մնային եօթն անգամ եօթը փոթորիկներէ ծեծուած այս արի ու առաքինի բեկորներու ցեղային հզօր ու ստեղծագործ ճիգին հանդէպ: Առէք միայն գիրքը: Հոս է, տարագրութեան մէջ, որ անխափան կանոնաւորութեամբ տասը տարիներէ ի վեր կը հրատարակուի հայ մեծ ամսագիրը՝ «Հայրենիք»: Հոս է, օտարութեան մէջ, որ կը հրատարակուի եւրոպական կլիմա ունեցող հայ միակ ուսումնաթերթը՝ «Հանդէս Ամսօրեայ»: Օտարութեան մէջ է՝ որ 89 տարիներէ ի վեր լոյս կը տեսնէ հայ հնագոյն ամսագիրը՝ «Բազմավէպ»: Ու դարձեալ հոս է՝ որ այնքան ապշեցուցիչ առատութեամբ հայ հալածական գրիչը կ'արտադրէ յաճախ անկրկնելի գիրքեր, թանգարժէք ուսումնասիրութիւններ, թերթեր ու պարբերականներ: Ու անօրինակ կիրքով ու յամառութեամբ անթիւ մարմիններ, միութիւններ, կազմակերպութիւններ, մատուռներ ու դպրոցներ, սրահներ ու դրամատներ,— բիւրաւոր օճախներ՝ ցեղի ոգին, անոր հաւատքն ու մարմինը պահելու համար:

Տարի մըն ալ ձգեցինք մեր ետին՝ անօրինակ տառապանքներու, յարատեւ ճիգերու եւ անկրկնելի ստեղծագործութեանց մէջ:

Ու ցեղը տուաւ շատ աւելի քիչ, քան որ կարող էր տալ իր ազատ հայրենիքին մէջ: Ու տուաւ օտարին: Լեղի քամելով քանքարներ գիւղեց ուրիշներու համար այն խոր հաւատքով, թէ օր մըն ալ իր տունը պիտի դառնայ ու պիտի շինէ ու ստեղծագործէ իր լոյս հայրենիքին համար:

Արի՛ ու պաշտելի՛ ժողովուրդ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սկաուտներու Կաղանդը

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 յունուար (Յառաջ).—

Սէն-Լուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, համաձայն իրենց յայտարարութեան, գեղեցիկ գաղափարը յղացած էին տօնելու Կաղանդը ըստ հայրենի աւանդութեանց: Շաբաթ երեկոյեան ժամը եօթուկէսին պաշտօնական կաղանդը կատարեցին գիւղի երկու մեծ պողոտաներէն: Յետոյ դպրոցի սրահին մէջ կանխաւ պատրաստուած տօնածառին շուրջ հաւաքուելով երգեցին Նոր տարուան եւ ազգային երգեր: Բոլոր սկաուտներուն բաժնուեցան նուէրներ զորս տրամադրած էր վարչութիւնը: Կիրակի առտու կանուխ սկաուտները եաուղեր մէջ էին: Տօնածառը զետեղուած էր կառքի մը մէջ զարդարուած կանաչներով: Կառքին լծուած էր ճերմակ էշ մը, նմանապէս զարդարուած խաղալիքներով: «Կաղանդ պապա»ն վրան նստած, առջեւը դրուած կարկանդակներով լեցուն կողովներ: Ափսէի մը մէջ դրուած բախտի կարկանդակը, բաժնուելիք կարկանդակներէն մէկուն մէջ դրուած էր բախտը, շահողը պիտի ստանար խոզը: Գիւղի մէկ ծայրէն թափօրով յառաջացան: Տուներու առջեւ կանգ առնելով կ'երգէին Նոր Տարուան երգը: Այսպէսով բաժնեցին կարկանդակները բոլորին անխտիր: Ֆրանսացիները զարմանալով կը ծափահարէին փոքրիկները, որոնք մաքուր հագուած եւ ներդաշնակ երգելով եւ գաւազաններով շղթայ կազմած՝ համաչափ կը յառաջանային բազմութեան մէջէն: Իրենց կը հետեւէին վարչութեան անդամները: Հանդէսը տեւեց մինչեւ կէսօր, յետոյ մօտակայ պարտէզի մը մէջ նկարուելով, ուրախ զուարթ ցրուեցան:

Սոյն մանանեխը ժողովրդի լայն խաւերու մէջ մեծ համակրութիւն ստեղծեց, շնորհիւ իրենց առաջնորդներուն: Վարչութիւնը մտահոգ է կարգ մը նիւթական պատճառներով: Յառաջիկայ գարնան կը սկսին արշաւանքները: Կ'ըսեն թէ վրան եւ այլ գնումներու համար կեդրոնական վարչութիւնը իր աջակցութիւնը խոստացած է:

ԾՈՎԱՍԱՐ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

X. ճինգ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ: Յատկացուցինք.—

1.— Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Փարիզ:

2.— Հալէպի Մեսրոպեան վարժարանին:

3.— Պըրրք-Խանի ազգ. վարժարանին:

4.— Պէյրութի «Ազատամարտ» Ակումբին:

5.— Համանայի Թոքախտարանի հայ հիւանդներուն:

× Պրիւսէլէն կրթասէր Տիկին մը 1 տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Սեւանիկի ազգ. վարժարանին:

ԾԻԾԱՂ

Նոր հարսը իր ամուսնին

— Կ'ուզէի գիտնալ թէ ալքոլ կը գործածէ՞ք:

— Ոչ շատ:

— Գինեձները կը խմէ՞ք:

— Ոչ, միայն ջրերկները:

— Խաղամոլութիւն ունի՞ք:

— Ոչ, սիրելիս:

— Կը ծխէ՞ք:

— Այո, երբ նեղութիւն մը զգամ:

Այս ըսելով գրպանէն սիկառէթ մը հանեց եւ սկսաւ ծխել:

գրամի հիմքը, ինչպէս Ամերիկա: (Անգլիական պատուիրակը հակառակ է այս տեսակէտին):

Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌԱԶԻՆԷ՞ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ

Վիէննայի ընկերվարական օրկանը կը պնդէ թէ իտալական գործարան մը գաղտնապէս զէնք փոխադրած է Հունգարիա, յունուար 4ին, ճիշդ այն օրը երբ Աւստրիոյ վարչապետը կը յայտարարէր թէ կառավարութիւնը բոլորովին չէզոք պիտի մնայ իտալեւսերպ յարաբերութեանց հանդէպ:

Հանրային կարծիքը խորապէս յուզուած է Աւստրիոյ մէջ եւ բազմաթիւ հարցապնդումներ պիտի ըլլան:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պարսելոնայի խռովութիւնները զսպուեցան, բայց կացութիւնը միշտ ծանր է ամբողջ Սպանիոյ մէջ: Ընդհ. գործադուլ հռչակուեցաւ Վալենցիոյ մէջ: Յեղափոխական տարրերը չեն վհատած եւ նոր դաւադրութիւններ կը կազմակերպեն: Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարելով Պարսելոնայի մէջ, երեւան հանեց 200 ռումբ, 40 ատրճանակ եւ ուրիշ զէնքեր:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՌՈՍՏՈՄ Կոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 131, Fbg. du Temple: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըլիթ Սուրսի ներքնայարկը: Մէթրօ Օտէօն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Կը դասախօսէ ընկեր Վաhան Համբարձումեան:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Զաւարեան խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին դաշնակցութեան Ակումբ-ընթերցարանը: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբ-Ընթերցարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 49 rue Nationale, Պատանեկան Միութեան Գրադարան-ընթերցարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Տիար փաստաբան Յակոբ Ճիվէլէկեան, Այրի Տիկ. Զ. Իփլիքճեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Ճիվէլէկեան (Փարիզ), Տիար Ստեփան Զօլաք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Վահան Զօլաք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ. Վահան Մինասեան (Փարիզ), Տիար Տքթ. Սիմօնօֆ, Տիկին Մ. Սիմօնօֆ, Տիար Բ. Սիմօնօֆ, Տիար Լ. Մաժաքեան (Փարիզ), Տիար Յ. Թօրոսեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Պօյաճեան, ինչպէս նաեւ Իփլիքճեան, Տօքթ. Ալլահվէրտի, Մուրատօղլու, Պապահեան եւ Պէրնար ընտանիքները խորին ցաւով կը ծանուցանեն գաղն մահը՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԳԱՅԻԱՆԷ ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆԻ

(ծնեալ Զօլաքեան)

իրենց սիրեցեալ մօր, քրոջ եւ ազգականին, որ հանգեաւ ի Տէր 2 Յունուար 1933:

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը կատարուած է 4 Յունուար 1933, Բերա, Ս. Երրորդութեան եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած է Շիշլիի Ազգ. Գերեզմանատունը, իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Նուպար Ֆընտըգեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ՏԻԿ. ՎԵՐԺԻՆ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան Նոր Տարւոյ առթիւ կազմակերպած պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

215 գրպանի ժամացոյց, 373 «Կավռօշ»ի տարեգիրք, 981 ինքնահոս գրիչ, 127 կնոջ հովանոց, 973 զարթուցիչ ժամացոյց, 377 սեղանի ծածկոց, 826, 949, 252 թիւերը փողկապ, 664, 939 թիւերը քաշկոլ:

Ստանալու համար շահող թիւերով դիմել Union Sivas Davra, 8 Clos de la Petite Provence, Chaville (S- et O.): Տոմսերը գնած անձին:

«ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ» 22 Դեկտեմբերի ընդհ. ժողովին մէջ, նոր տարեշրջանի համար իր Վարչութեան ընտրութիւնը կատարեց հետեւեալ կերպով.—

Պ. Պ. Ռ. Շիշմանեան՝ Ատենապետ, Զ. Գալֆաեան՝ Ատենադպիր, Բ. Պօղոսեան՝ Գանձապետ, Գ. Շահնազար, Թ. Կանաչեան, Վ. Էլմաեան, Օր. Վ. Թամիրեանց:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

11րդ ներկայացում

Դպրոցական հանդէս

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Արարատ Միութեան Հայերէն դասընթացքի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ, այս Կիրակի, 22 Յունուար, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Կալման»ի սրահին մէջ (Villiers-le-Belի կայարանին ճիշդ դիմացը):

Կը ներկայացուի՝ ՁԻՒՆԱՃԵՐՄԱԿԸ կամ ԵՕԹԸ ԳԱՃԱՃՆԵՐԸ

Բարոյալից թատերախաղ 5 արար: Գերման հէքեաթէ թատերգութեան վերածուած Պ. Արամ Վտարանդիի կողմէ: 35 դերակատարներ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի Վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ-անդամուհիները այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ: Հաշուետուութիւն: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Princ, մէթրօ՝ Օտէօն: Կը խնդրուի հայրենակիցներէ իրարու լուր տալ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիայի վերնայարկը: Կեդրոնի լիազօր ներկայացուցիչը, որ վերադարձած է Սուրիայէն, պիտի տայ զեկոյց մը եւ շարժանկարի վրայ պիտի ներկայացնէ պատկերներ Սուրիոյ մեր մասնաճիւղերու կեանքէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի ընիկ Կէմէրէկցի Աւետիս Թորոսեան, 29-30 տարեկան, հօր անուն՝ Տէտօ, մօր անուն Նուրի: 1928ին կը գտնուէր Թուլուզ: Այժմ ուր գտնուիլը յայտնի չէ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Mihran Donabédianի, 49, rue Mougrone, Vienne, (Isère):

— Նուարդ Լօշեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ Բարսեղ-Արփիար Լօշեանը (Պրուսայի Մեծ-Նոր գիւղէն), որ կը գտնուի Ֆրանսա: Կը խնդրուի իրմէ, եւ իր մասին լուր ունեցողներէն իմացնել յառաջի:

— Տիկին Թագուհի Չարըգճեան կը փնտռէ իր որդին կեսարացի Արթին Չարըգճեանը, որ մէկուկէս տարի առաջ փարիզէն մեկնած է գաւառ: Իր մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Mme Takouhi Tcharekdjianի, 61, rue Piat, Paris 20):

— Աննա եւ Նազելի Կիւլիւեան կը փնտռեն իրենց քրոջաղջիկը Զարուհի Ատանալըեան, հօր անուն՝ Յակոբ, մօր անուն՝ Իսկուհի (Եօզկատի Պօղազլըեան գիւղաքաղաքէն): Վերջերս Ճիպէլիի որբանոցէն Ֆրանսա եկած է: Ամուսնացած է եւ կը գտնուի Փարիզ: Իր ամուսնոյն անունը և մականունը անծանօթ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրաքոյրերուն՝ Anna Gullian, rue St. Martin, chemin de la Plaine, Grenobbe (Isère):

— Տիկին Հռոմս Տօնիկեան (Ղանթարոսցի, Սեբաստիա) կը փնտռէ իր որդին Ղազար Տօնիկեանը, որ տեղահանութեան միջոցին կորսնցուցած է Ուրֆայի մէջ: Հօր անուն՝ Օհաննէս, հօրեղբայրը՝ Շահին-Վարդան, եղբայրը՝ Առաքել, քոյրերը՝ Վառուկ եւ Նունիկ: Իմացնել Vahan Kasbarianի, 82 Chemin de la Madrage, Marseille:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԸՓԻՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Շատ մօտ էր այս սրահը Փոբելի կապելային, բայց Ճօրճ երբեք եկած չէր այնտեղ: Իր երեւակայածին պէս էր: Երանի՜ թէ եկած չըլլայի, մտածեց ան, երբ Լիանի հետ կը քալէր դէպ ի վարագոյրով ծածկուած արդուզարդի սենեակը: Ինքն էր որ կը նախատուէր կեանքէն հիմա, խորհելով որ Լիան պիտի ներկայանար այդ խառնիճաղանճ ամբոխին ու պիտի պարէր անոր առջեւ: Խոէա՞լ մըն էր այդ աղջիկը իրեն համար ուրեմն. թերեւս: Բնազդէ աւելի տարբեր պատճառ մը կար ամուսնութեան այդ որոշումին մէջ: Իրենց ազատ կենակցութիւնը աններդաշնակ չէր պահեստական այն շրջապատին ուր կը գտնուէին անոնք: Միեւնոյնն էր կեանքը միւս ազաքներուն ալ: Առիթ չունէր ամուսնանալու: Իբրեւ արուեստագէտ, ամուսնութիւնը չպիտի նպաստէր իրեն, այլ պիտի՛ դժուարացնէր իր գործը: Հայր ըլլալու բնազդն ալ չկար իր մէջ: Օրօրայի ներկայութիւնն իսկ անախորժ էր իրեն համար: Եւ սակայն, Ճօրճ Լիանի մէջ տեսաւ կեանքի տեւական ընկեր մը եւ մոռցաւ բոլոր այն առարկութիւնները զորս ունէր ամուսնութեան գաղափարին դէմ:

Անհաւասիկ այսպէս էր աղդեցութիւնը այդ աղջկան՝ այրերուն վրայ: Լիան ներքնապէս ունէր այդ գիտակցութիւնը եւ չէր ուզեր յաւիտենական կապ հաստատել որ եւ է մարդու հետ: Անգամ մը միայն տեղի տուած էր: Պաթավիոյ մէջ ֆրանսացի քահանային տուած էր անտարակոյս այն բանը զոր եկեղեցականները կը կոչեն հոգի: Բայց ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէր ան այդ մարդուն համար: Լիան տուած էր մանաւանդ ինքզինքը, եւ առեր էր զայն, թէեւ աղտոտ ու վնասուած այն ցեխին մէջ ուր նետած զայն քահանան: Լիան երբեք չէր խօսած այդ արկածին մասին: Ըսած էր միայն թէ նուիրեր էր իր անձը կրօնական կեանքին եւ թէ քահանան որ կը պատմրաղէր վանքին մէջ, նշխար մը դրած էր իր լեզուին վրայ:

Այսքանը եւ Ֆրանսացիներուն հանդէպ ունեցած ատելութիւնը բաւական էին արդէն: Այդ կատաղի ոխակալութիւնը եւ վերապահ ընթացքը կը բացատրէին ամէն ինչ:

Հաւանաբար աղջկան այս ինքնատպութիւնն էր որ արթնցուց Ճօրճի մէջ գաղափարապաշտութեան կայծը որ, իր կարգին պիտի մղէր զայն ամուսնութիւն առաջարկելու աղջկան: Անտարակոյս բոլորովին տարբեր բնոյթ ունեցած էր այդ ինքնատպութիւնը այն օրերուն երբ անմեղ աղջիկ մըն էր Լիան: Նստած էր Ճօրճ այդ գիշերը Պալ Պուֆոնի պատերուն տակ շարուած սեղաններէն մէկուն առջեւ ու իրարու ետեւէ կը պարպէր ապսէնթի գաւաթները, դիտելով իր շուրջինները: Բոլորը կը հետեւէին Լիանի ներկայացման: Տանջանք մըն էր իրեն համար այդ ներկայացումը. չէր ուզեր նայիլ աղջկան: Երբ Լիան դուրս եկաւ վարագոյրներէն, գրաւելով ամէնուն ուշադրութիւնը, Ճօրճ անդին դարձուց իր երեսը, որպէս զի չտեսնէ: Տառապանք մըն էր իրեն համար դիտել դէմքերը այդ ամբոխին: Բոլորն ալ իրարու կը նմանէին: Արթնցան ամէնքն ալ ի տես այդ աղջկան: Իրենց նայուածքը ուղղեցին անոր: Կը նմանէին անոնք ոչխարներու կամ խոզերու որոնք յանկարծ ետեւ կը դառնան, լսելով իրենց պահապանին կանչը: Լարեցին իրենց ուշադրութիւնը եւ իրենց ամբողջ էութիւնով խուժեցին բոլորն ալ, դէպ ի այդ աղջիկը՝ անձնատուր միեւնոյն գաղափարին:

Ծափահարութիւնը որ յաջորդեց ներկայացման, ամբապնդեց իր յոռետես տպաւորութիւնը: Զզուանքեցաւ լսելով այդ աղմուկը: Իր մօտիկը նստած էր մարդ մը որ աղջիկ մը ունէր իր ծունկերուն վրայ: Bis, Bis, կը պոռար ան, փակած աղջկան մարմինին ու աչքերը յառած դէպ ի այն վարագոյրը որուն ետեւ անյայտացեր էր Լիան: Կատաղի զզուանք մը զգաց Ճօրճ ու ձգեց իր սեղանը:

Բեմ պիտի գա՞ր Լիան դարձեալ: Ունէ՞ր այդ փառասիրութիւնը. պիտի հետաքրքրուէ՞ր այն տպաւորութիւնով զոր թողուց բազմութեան վրայ: Չէր գիտեր Ճօրճ: Անհանգիստ՝ սպասեց սրահին մէկ անկիւնը: Ի՞նչ պիտի ընէր Լիան:

Ցանկարծ, նուագախումբին մէջ կեցած, պարասրահին տնօրէնը յայտարարեց.

— Պարոններ եւ Տիկիններ, ներկայացումը վերջացաւ: Յաջորդը տեղի կ'ունենայ վաղը գիշեր:

Այդ, սրահը մտնելէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Ճօրճ զգաց թեթեւութիւն մը: Վերապահ հով մը կար այդ վայրկեանին, Լիանի վրայ: Խոէալը որ նոյնացած էր այդ աղջկան հետ Ճօրճի մտքին մէջ, հետեւանքն էր թերեւս այդ վերապահութեան զոր նշմարած էին Փոբելի կապելային մէջ անոր յայտնութեան առաջին օրերուն: Ճօրճ այդ աղջկան մէջ գտած էր բան մը զոր չէին տեսեր Փինէն, Կրէկուառն ու Տըլէօը, բան մը որ չէր հասկցեր նաեւ Լառօքի սրճարանին մէջ Լիանը անարգող մարդը: Ճօրճ չկրցաւ բացատրել կամ նկարագրել զայն: Վեհափառ բոց մը, թերեւս, մտածեց Ճօրճ: Որքան ալ նուաստացուցիչ ըլլային իր պայմանները, անկարելի էր մերժել աղերսը այդ աղջկան: Ճօրճի ներշնչումներով տոգորուած մէկը ինչե՞ր կրնար ընել անմեկնելի արտայայտութիւն... Տարօրինակ յաւակնութիւն մը Ճօրճ իր խառնուածքին վրայ: Այդ բոլորէն աւելի կար ուրիշ իրողութիւն մը – անհաւատալի կերպով բռնաբարած էր աղջկան:

Երբ Լիան դուրս եկաւ արդուզարդի սենեակէն, բազմութիւնը հաւաքուեցաւ անոր շուրջը: Ճօրճ սեղաններու մէջէն վազեց անոր քովը: Կը... Լիան իր յաջողութեան համար կարծես անհաղորդ էր այդ ուրախութեան: Փորձեց ազատիլ բազմութենէն չձգեցին: Ճօրճ հրելով հրմշտկելով մօտեցաւ: Ուրախ բացագանչութիւն մը հանեց աղջիկը իր շրթունքներէն տեսնելով զայն ու մօտ. անոր... Ճօրճ առանց մասնաւոր հաճոյք զգալու այդ յանկարծական բէֆի համար, դուրս տարաւ աղջիկը պարասրահէն:

Եւ այդ էր Լիանի ուզածն ալ... նիլ իր մարդունն հետ: Անոր արտաքին երեւոյթին համար չէ որ ընտրած էր այդ տղան: Գեղեցիկ մէկը չէր Ճօրճ: Ունէր լայն ճակատ մը, տձեւ քիթ մը եւ խոշոր ու զգայնոտ բերան մը:

Թարգմ. Ժ. Ս.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

12 Janvier 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2084 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսական խորհրդարանին վերաբացումը

Երեքշաբթի վերաբացուեցաւ Ֆրանսական խորհրդարանը: Խաղաղ դասարանի մը երեւոյթն ունէր, ոչ ջղագրգռութիւն, ոչ ալ ...բազմութիւն ունկնդիրներու բաժնին մէջ:

Երեսփոխաններուն ամէնէն տարէցը, Կրուսօ, բացաւ ժողովը եւ կարճ ճառ մը խօսեցաւ: Այս առթիւ յիշեց թէ զօրաւոր հոսանք մը կայ սահմանադրութեան բարեփոխութեան կողմնակից: Իրապէս հակասութիւն մը կը կազմէ, ըսաւ, տեսնել որ կը շարունակուի 1875ի սահմանադրութիւնը արդի Եւրոպայի ընդունած նոր սկզբունքներուն հետ, թէեւ Ֆրանսան տուած ըլլայ այդ սկզբունքները: Բարեփոխութեան կողմնակիցները կը պահանջեն 1.— երկարաձգել երեսփոխաններու առաքելութեան ժամանակը, 2.— խորհրդարանը լուծելու իրաւունք տալ վարչապետին, այդ իրաւունքն առնալով, իր մէկ պարդ դիմումով, Հանրապետութեան նախագահէն, 3.— նոր արամադրութիւններ հարցաքննման իրաւունքներու մասին, եւայլն: Կրուսօ, յիշեցնելով սահմանադրութեան բարեփոխման մասին արտայայտուած ցանկութիւնները, կոչ ըրաւ երեսփոխաններուն՝ մտածել այդ մասին:

Երբ Կրուսօ կը ներկայացնէր սահմանադրութեան բարեփոխութեան մասին այս կամ այն ցանկութիւնը, երբեմն աջերն էին, որ կը ծափահարէին, երբեմն ձախերը: Բայց երբ Կրուսօ կը պահանջէր երկարաձգել երեսփոխաններու առաքելութեան ժամանակը, ծափահարեցին... բոլորը մէկ: Յետոյ կատարուեցան դիւանի ընտրութիւնները: Խորհրդարանի նախագահ վերընտրուեցաւ Ֆեռնան Պուիսոն, փոխ-նախագահներ՝ Իվոն Տէլպօ, Մոնզէ, Անրի Փաթէ, Անտրէ Հէս:

Յետոյ փակուեցաւ ժողովը, որ իր աշխատանքներուն կը սկսի, այսօր ժամը 3.30ին:

⁂ Վերաբացուեցաւ նաեւ Ծերակոյտը: Ամէնէն տարէց ծերակուտականը, Տամքուր, 86 տարեկան, բանալով ժողովը, ակնարկ մը նետեց տնտեսական տագնապին, պարտքերու հարցին վրայ եւ մաղթեց որ միացեալ ճակատ մը առեղծուի վերստին բոլոր Ֆրանսացիներուն միջեւ, դիմագրաւելու համար տագնապներուն ու վտանգներուն, ինչպէս 1914ին:

Յետոյ կատարուեցան ընտրութիւնները:

Սպանիա պիտի պարէ շուտով
.. յեղափոխական երգերով

Սպանիոյ մէջ կը շարունակուին խռովութիւնները, որոնք աւելի քաղաքական նկարագիր ունին, քան տնտեսական: Երկու զօրաւոր կազմակերպութիւններ, մէկը Աշխատանքի Ազգային Դաշնակցութիւնը, որուն կ՚անդամակցին անիշխանականներ եւ համայնավարներ, միւսը Աշխատաւորներու Ընդհանուր Միութիւնը, որուն կ՚անդամակցին ընկերվարականներ, կռիւի մէջ են շարունակ: Գործադուլներ կը կազմակերպուին ամէն կողմ, մանաւանդ Նաւահանգիստներու եւ հարաւային գաւառներու մէջ:

Սէվիլլայի մէջ ընդհանուր գործադուլ յայտարարեցին համայնավարները: Ձախողեցաւ գործադուլը, թէեւ կառավարութիւնը ձերբակալեց ութ հոգի: Գործադուլին պարագլուխները կծիկը դըրին: Կառավարութիւնը կոչ մը հրատարակեց, հանդարտութեան եւ զգաստութեան հրաւիրելով Սէվիլլայի բնակչութիւնը:

Րիսքոնատա գիւղաքաղաքին մէջ, մօտ հարիւր հոգի յարձակեցան կառավարութեան շէնքին վրայ, գրաւեցին, յետոյ պաշարեցին զօրանոցը, կտրեցին հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները: Սէվիլլայէն օգնական ուժ ղրկուեցաւ, բայց ըմբոստները զանոնք դիմաւորեցին կրակով: Սէվիլլայէն հասած երկու զինուոր սպաննուեցան ընդհարման միջոցին: Բայց, երբ զինուորներու երկրորդ խումբ մը հասաւ, ըմբոստները ստիպուեցան պարպել քաղաքապետութիւնը եւ զօրանոցը: Այս բախումներուն ընթացքին ինկան բազմաթիւ վիրաւորներ:

Կրաօ քաղաքէն եւս կը հեռագրեն թէ գործադուլ յայտարարուած է նաւահանգիստին մէջ: Քաղաքը անդամալուծուած է ամբողջովին: Եաթիվայի մէջ եւս գործադուլ յայտարարուած է, բայց միջադէպեր չկան: Պեթարայի մէջ ըմբոստները կտրած են հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները, գրաւած են քաղաքապետութիւնը: Ըմբոստները այրեցին քաղաքապետութեան դիւանի բոլոր թուղթերը: Ոստիկանական ուժերու միջամտութեան շնորհիւ, կարելի եղաւ հաստատել խաղաղութիւնը: Ձերբակալուեցան 18 հոգի: Ոստիկանութիւնը գրաւեց բազմաթիւ հրացաններ, հինգ ձեռնառումբ, մեծ թիւով ռումբ ալ:

Քաղաքապետութեան վրայ յարձակած ատեն, երբ պահակախումբը զէնքի կը դիմէր պոռալով «կեցէ՛ք», ըմբոստները կը պատասխանէին. — կեցցէ՛ Լէնին: Ձերբակալուածներէն մէկը, բանտի ճամբուն վրայ կ՚ըսէր ոստիկաններուն.

— Դեռ անիկա բան մը չէ, պատրաստուեցէք, շուտով պիտի պայթի ինչ որ կը պատրաստուի եւ այն ատեն ամբողջ Սպանիա պիտի պարէ յեղափոխութեան երգերու կշռոյթով:

Նախարարական Խորհուրդը որոշեց դիմել խիստ միջոցներու: Հրաման տուաւ ձերբակալուածները դատել պատերազմական ատեանի մէջ, պատերազմական վիճակ յայտարարել խռովութեան վայրերուն մէջ եւ զօրացնել ոստիկանական ուժերը:

Ճափոնցիները կը մտնեն չինական պարիսպէն ներս

Լոնտոն հասած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ ճափոնական հեծելազօրքը գրաւեց ռազմագիտական շատ կարեւոր ճամբայ մը, որ, Ճիմանքուի մէջ (Եօթը Դոներու անցքը), իրարու կը միացնէ Շան - Հայ - Քուանը Եհոլի: Այսպէսով Ճափոնցիները ներս կը մտնեն Չինաստանի յայտնի Մեծ Պարիսպէն:

Միւս կողմէ, Չինացիները ուժգին դիմադրութիւն մը կը պատրաստեն իրենց դիրքերուն ետեւ, սակայն ճափոնական օդանաւերը շատ կը նեղեն զանոնք՝ ռումբ նետելով դիրքերուն վրայ: Արդէն, ճափոնական բանակը, հրասայլերու պաշտպանութեան տակ, կը յառաջանայ Եհոլի ճակատին վրայ:

Փէքինէն կը հաղորդեն թէ Ճափոն մերժեց անգլիական առաջարկը միջամտելու չինեւճափոնական վէճին: Ճափոն, մերժելով ամէն միջամտութիւն, կը պատասխանէ թէ «արդէն երկար չեն կրնար տեւել թշնամութիւնները, իսկ բանակցելու համար՝ Ճափոն իրեն կը վերապահէ ուղղակի Չինացիներուն հետ խօսելու իրաւունքը»:

Գերմանիա զինուորական կցորդներ կը նշանակէ

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ գերմանական կառավարութիւնը զինուորական կցորդներ նշանակած է զանազան երկիրներու մօտ, ինչպէս սովորութիւն ունէր պատերազմէն առաջ: Այս անգամ, սակայն, զինուորական կցորդները ուղղակի չպիտի հաղորդակցին պատերազմական նախարարութեան հետ, այլ չափով մը ենթակայ պիտի ըլլան գերման դեսպաններուն, որոնց պարտաւոր են ներկայացնելու իրենց տեղեկագիրները՝ նախ քան երկիր ղրկելը: Զինուորական այս կցորդները յարաբերութեան պիտի կրնան մտնել պատերազմական, ծովային եւ օդային ուժերու նախարարութեանց հետ այն երկիրներուն մէջ, ուր կը գտնուին:

Այսպէս Զօր. Քիւհլէնթալ զինուոր. կցորդ նշանակուած է Փարիզի գերմանական դեսպանատան մէջ, Զօր. Պէօթիխէր՝ Ուաշինկթընի, գնդապետ Շուէփփէնպուրկ՝ Լոնտոնի, գնդապետ Ֆիշէր՝ Հռոմի, գնդապետ Հարթման՝ Մոսկուայի:

Փրակայի գերման զին. կցորդը պաշտօն ունի հսկելու նաեւ պալքանեան երկիրներու զինուորական գործերուն վրայ:

Շուտով պիտի նշանակուին նաեւ նաւային կցորդներ:

Ռուսեւսպանիական յարաբերութիւնները

Մատրիտի թերթերը կը գրեն թէ նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր զբաղեցաւ Ռուսիոյ հետ առեւտրական յարաբերութեանց կարելիութեան հարցով: Ռուսական պատուիրակութեան մը նախագահը, Օստրովսկի, դիմելով Սպանիոյ առեւտրական նախարարին, առաջարկեր է բանակցիլ ռուսական փայտի եւ ատաղձի վաճառման մասին: Առաջարկը ներկայացուած ըլլալով նախարարական խորհուրդին, կ՚որոշուի քննութիւն մը կատարել թէ ի՛նչ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ ռուսական առաջարկը Սպանիոյ համար:

Հուվր պատասխանատու

Ամերիկեան Ծերակոյտին մէջ ծանր վիճաբանութիւններ տեղի կ՚ունենան ներկայիս, մանաւանդ պարտքերու հարցին մասին: Այդ վիճաբանութիւնները հետզհետէ ցոյց կուտան, որ Միացեալ Նահանգներուն համար, պարտքերու հարցը ներքին քաղաքականութեան նկարագիր կը ստանայ: Եւ հոսանք մը միակ պատասխանատուն կը համարի Հուվրը, այն ամբաստանութեամբ թէ անելի մէջ ձգեց իր երկիրը, ինչպէս Ֆրանսան եւ միւս ազգերը, որ չեն վճարած 15 դեկտեմբերի իրենց բաժինը:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ խիստ լեզու մը գործածած են երկու ծերակուտականները, Պորա եւ Ճօնսըն, իրենց վերջին վիճաբանութիւններուն ընթացքին:

Ճօնսըն կը մեղադրէ Պորան թէ պահ մը դաշնակցած է Հուվրի՝ այն պատասխանատուութեան մէջ, որով կը ներկայանայ նախագահը: Պորա անհիմ կը գտնէ այդ ամբաստանութիւնը: Վէճը այնքան սաստկացաւ, որ քիչ մնաց իրարու վրայ յարձակէին այս երկու ծերակուտականները, որոնք միասին էին՝ երբ խիստ յարձակումներ կը կատարէին Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ:

40 ժամուան աշխատանքին համար

Երեքշաբթի Ժընեւի մէջ բացուեցաւ համաժողովը, որ պաշտօն ունի ուսումնասիրելու շաբաթական «40 ժամու» աշխատանքը: Ինչպէս կը յիշուի, այս համաժողովը կը գումարուի նախաձեռնութեամբ իտալական կառավարութեան:

Կը մասնակցէին 34 պետութիւններ: Դիտող մը ղրկած էր Չինաստան: Միացեալ Նահանգները եւ Ռուսիա կը հրաժարէին մասնակցելէ: Այսուհանդերձ Միացեալ Նահանգներու Ժընեւի հիւպատոսը մօտէն պիտի հետեւի համաժողովին աշխատանքներուն:

Դիւանի ընտրութիւնը կատարուելով, նախագահական աթոռ բարձրացաւ Պելժիոյ ներկայացուցիչը, Ալպէր Մահէմ:

Համաժողովը իր բուն աշխատանքներուն սկսաւ չորեքշաբթի առաւօտ:

Հուվրի մէկ նոր պատգամը

Հուվր նոր պատգամ մը ուղղելով ամերիկեան Ծերակոյտին, կը քննէր ռազմանիւթերու արտածման կամ վաճառման հարցը: Ու կ՚առաջարկէր մշակել մասնաւոր օրինագիծ մը, որ նախագահին իրաւունք տայ սահմանափակելու կամ արգիլելու զէնքի արտածումը: Հուվր դիտել կուտար, որ վերջին դէպքերը անհրաժեշտ կը դարձնեն նախագահին տալ լայն իրաւասութիւններ՝ հակակշռելու կամ հսկելու համար Միացեալ Նահանգներու կատարած զէնքի արտածումը: Այսուհանդերձ, կ՚աւելցնէր, անօգուտ պիտի ըլլար այս կարգադրութիւնը, եթէ Միացեալ Նահանգներու օրինակին չհետեւէին միւս ազգերը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԵԼՃԻՔԱ մտնելու համար այսուհետեւ Ֆրանսացիներն ալ պարտաւոր են ունենալ ինքնութեան թուղթ մը: Իսկ աշխատելու համար Պելճիքայի մէջ, ամէն օտարական պարտաւոր է Ընդհ. Ապահովութեան Տնօրէնութենէն ստանալ արտօնագիր (կապոյտ տետրակ), զոր պիտի տայ պելճ հիւպատոսը: Այլապէս, անոնք որ չեն յարգեր այս պայմանները, դուրս պիտի հանուին սահմանէն, առանց պայմանաժամ տալու:

ԿՐԻՓԸ համաճարակ դարձած է Լոնտոնի մէջ, թէեւ վախ չի ներշնչեր: Բազմաթիւ հաստատութիւններ գործելու անկարելիութեան դատապարտուած են, որովհետեւ պաշտօնեաները կը պակսին: Հեռաձայնի ընկերութեան 400 պաշտօնեաներ լքած են իրենց գործը, ինչպէս 300 ցրուիչներ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ դրօշակ մը գտնուեցաւ Ռէնսի մէջ, գերման զինուորի մը դիակին տակ, կուրծքին սեղմած: Դրօշը Ֆրանսացիները էնվալիտի թանգարանը տարին: Մարաջախտ Հինտէնպուրկ կը խնդրէ, որ իրեն նուէր տրուի այդ դրօշը, իբրեւ յիշատակը իր մէկ զինուորին, որ վիրաւոր ինկեր մեռեր է զայն սեղմած իր կուրծքին:

ՊՈԼԻՍԷՆ կը հեռագրեն թէ ծանր հիւանդ է Տրոցկի, որ անկողին ինկած է ութ օրէ ի վեր: Մասնաւոր խնամքի կարօտ ըլլալով, Տրոցկիի քարտուղարներէն մէկը Եւրոպա մեկնեցաւ՝ կարող մասնագէտ մը հրաւիրելու համար:

ՏՐՈՑԿԻԻՆ մէկ աղջիկը, տիկին Վոլկով, անձնասպան եղաւ Պերլինի մէջ: Ռուսիոյ դեսպանը ձեռքէն առած ըլլալով իր անցագիրը, գերման իշխանութիւնները հրաման տուին հեռանալ գերմանական հողէն: Տիկին Վոլկով, աղջկանը տանը մէջ, օդային կազին ծորակները բանալով, հեղձամահ ըրաւ ինքզինք: Վերջերս կը գտնուէր սանաթորիոմի մը մէջ, բժշկուելու համար ծանր հիւանդութենէ մը:

ՔԱՐԻՒՂԻ ճարտարագործական մեծ ընկերութեան մը տնօրէնը, Սայօ, անձնասպան եղաւ Լիոնի մէջ: Սայօ տէր էր երեք կարեւոր հանքահորերու: Տնտեսական տագնապը ծանր կացութեան մը մատնած էր, սակայն, զինք:

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ծանր արկած մը պատահեցաւ Պուքրէշի կայարանին մօտ: Ճեպընթաց մը, որ կը սուրար ամենայն արագութեամբ, զարնուեցաւ ուրիշ շոգեկառքի մը: Հինգ վակոններ ջարդ ու փշուր եղան: Ութ հոգի են մեռեալները, երեսուն հոգի վիրաւորները:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ մը պատահեցաւ Պառժօլի մօտերը, զոհը Բենիամին Տէմիրճեան, 33 տարեկան, որ իր ընտանիքը ապրեցնելու համար կ՚աշխատէր 22 քիլոմեդր հեռաւորութեամբ Օփ գիւղը եւ ստիպուած էր ամէն շաբաթ այցելել իր ընտանիքին, տեսնել կինն ու զաւակը: Բենիամին սիրուն անակնկալներով նոր տարուան առթիւ կուգար ընտանիքին մօտ: Իր վեց օտար ընկերով միասին գիշեր ատեն նստած էին բեռնատար ինքնաշարժի մը մէջ: Հազիւ Օփէն 600 մեդր դուրս ելած էին, վարիչը ուղղութիւնը կորսնցնելով՝ ինքնաշարժը կը զարնուի ծառի մը: Բենիամին ետեւը նստած, շատ գէշ ցնցուելով ինքնաշարժէն քանի մը մեդր հեռու կ՚իյնայ, կաթիլ մը իսկ արիւն չերեւիր, սակայն բնաւ չի կրնար խօսիլ: Անմիջապէս իր ընտանիքին հեռախօս կ՚ընեն եւ զինքն ալ կը փոխադրեն Պրինեօլի հիւանդանոցը: Երեք օր կ՚ապրի առանց խօսելու եւ կը մեռնի երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 13ին: Քրոջը փափաքին համաձայն, մարմինը փոխադրուեցաւ Մարսէյլ եւ տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուեցաւ, սուգի մէջ ձգելով ընտանիքն ու ազգականները:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ վախեր կան Փերու եւ Քոլոմպիա կառավարութիւններուն միջեւ: Լէթիշիա նաւահանգիստը, որ կը գտնուի Ամազոն գետին վրայ, իբրեւ աննշան վայր 1922ի դաշնագրով յանձնուած էր Քոլոմպիոյ: Սակայն Քոլոմպիոյ ճարտարագործական տուները ձգախէժի արդիւնաբերութեան եւ արտածման գեղեցիկ նաւահանգիստ մը դարձուցին, նախանձը գրգռելով Փերուցիներուն, որոնք սկսան ամէն խռովութիւն յարուցանել՝ տիրանալու համար նաւահանգիստին: Վէճը ծագած է անկից, եւ երկու երկիրներուն ուժերը արդէն կը պատրաստուին ճակատելու:

ՁԻՒՆԸ սաստկօրէն կը տեղայ Մոլտավիոյ մէջ: Գիւղեր կան, որոնց տուները փլելու վտանգին տակ են վեց մեդր նստած ձիւնին պատճառով: Օգնութեան ձեռնարկներ կ՚ըլլան հաւանական վտանգին դէմ:

ԻՐԵՆՑ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱԽԵՆ... ՀԱՑԻ ՀԱՄԱՐ

Սուրիական մամուլը կը գրէ թէ Անդրյորդանանի մէջ տիրող ամենայետին թշուառութեան հետեւանքով բազմաթիւ ծնողներ իրենց զաւակները կը ծախեն չափ մը ցորենի կամ գարիի համար:

Քարաքի մօտերէն փելլահ մը իր վեց տարու շատ գեղանի աղջիկը ծախած է քիչ մը ձաւարի համար:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՃԱՀԻՃՆԵՐԸ

Ալէքսանտրէթի քաղաքապետութիւնը չորցնել տուած է քաղաքին նահիճներուն մեծ մասը: Կը կարծուի թէ անհամար մժեղներուն եւ նահճատենդին ասպարէզը փակուած է այլեւս:

Ժամանակ մը յետոյ Ալէքսանտրէթը իր նոր կլիմայով բոլորովին տարբեր երեւոյթ մը պիտի առնէ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՀԱՄԱՐ

Մէքնէսէն (Մարոք) Յ. Անկարեան (երկու ամսական)	10
Ֆրանքֆուրթէն խաչիկ Վէլէտեան	20
Հայկ Անէմեան	5
Գումար՝	35

Կը խնդրուի ստանալ համապատասխան ընկալագրով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԴՐՕՇԱԿ"ի

Թիւ 12 — 1ը (1932 դեկտեմբեր — յունուար 1933) հետեւեալ բովանդակութեամբ. —

1932 — 1933 (*Խմբագրական*):

Հնգամեակը չորս տարում (*Ս. Վրացեան*):

Երկու չափ երկու կշիռ:

Սուրիոյ արտաքին վաճառականութիւնը (*Գ. Սաղճեան*):

Անգլեւպարսիկ վէճը:

Թուրքիոյ շուրջ:

Կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը խորհրդային աշխարհում:

«Խենդ»ը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Էդուարդ Բէրնշտայն:

Մամուլ:

«Դրօշակ»ի հրատարակութիւնները:

Տարեկան բաժնեգին՝ 25 ֆրանք կամ 2 տոլար: *Հատը*՝ 2.50 ֆր.: *Հասցէ*. — Rédaction «Droschak», 71 Avenue Kléber, Paris:

ՃԷՊԷԼԸ - ՏՐԻՒԶ ԱՆԿԱԽ

Ճէպէլը - Տրիւզի պետական անձնաւորութիւնները դիմում կատարելով ֆրանսական իշխանութեան, կը յայտնեն թէ՝ Սուրիոյ հետ միանալ չեն ուզեր, այլ կը փափաքին պահել իրենց շնորհուած անկախութիւնը:

1932 — 1933

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ԴՐՕՇԱԿ»Ի, ԴԵԿՏ.-ՅՈՒՆՈՒԱՐ)

Մշուշ պատած էր 1931ին: Մշուշ՝ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային:

Մշուշը թանձրացաւ 1932ի ընթացքին, լոյսի եւ խաւարի սրընթաց ելեւէջներով: Եւ ահա տարին կը փակենք համատարած եւ անթափանցելի ամպակոյտերու ծանրութեան տակ:

1914ին, աւելի դիւրին էր նախատեսել դէպքերու ընթացքը, քան այսօր:

Աշխարհատարած պատերազմը, իր լեռնակուտակ դաշնագիրներով, աւելի ծանր մթնոլորտ ստեղծեց, աւելի ահաւոր կնճիռներ եւ աւելի վտանգաւոր պայթուցիկներ պատրաստեց, քան եղած է ո՛ր եւ է ատեն: Բովանդակ աշխարհը կը տքայ քամահելի մղձաւանջի մը տակ, որ բազմագլխանի հրէշի մը պէս կը բզքտէ, կը քամէ անոր կենսական երակները, և կը սպառնայ վերիվայր շրջել դարաւոր հաստատութիւններ:

Արդարեւ, մարդկութեան հոգին երբեք այնքան խռոված չէր որքան այսօր:

Եւ երբեք այնքան սուր կերպով մէջտեղ դրուած չէր վրդովիչ հարցը, — պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն:

Պատերազմէն 18 տարի յետոյ, պատերազմին անէծքն է որ կը խլրտի երկրէ երկիր, ինչպէս մարած հրաբուխ մը:

Դժգոհ են եւ անհամբեր՝ պարտեալները: Դժգոհ են յաղթականները: Դժգոհ են եւ սաստկօրէն ջղագրգիռ՝ բազմութիւնները:

Նախ, աշխարհը կորսնցուցած է իր տնտեսական բարօրութիւնը: Այլ եւս հեռաւոր յիշատակի մը տպաւորութիւնը կը գործեն առատութեան տարիները:

Մէկ տարիէն միւսը, տնտեսական տագնապը այնքան սարսափելի համեմատութիւններ առաւ որ, այսօր աւելի քան երեսուն միլիոն աշխատաւոր ձեռքեր նպաստ, ողորմութիւն մուրալու վիճակին են հասեր: Երեսուն միլիոն՝ համաձայն պետական — պաշտօնական վիճակագրութեանց: Մինչդեռ տասնապատիկ աւելի ահաւոր համեմատութիւն մը կը կազմեն անգիր թշուառութեանց փաստերը, ոչ միայն պառաւեալ Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ, այլ եւ երիտասարդ եւ ոսկեցնցուղ Ամերիկայի մէջ:

Վկայ՝ «անօթութեան արշաւները», որ արդէն սովորական դէպքերու կարգըն են անցած, եւ որոնք նոյնքան կը սպառնան պետութիւններու ապահովութեան, որքան քաղաքական կամ զինուորական դաւերն ու ըմբոստութիւնները.

— Անօթի՛ ենք. հա՛ց: Հա՛ց կամ աշխատանք:

Ոչ մէկ ատեն անօթութեան աղաղակը չէ հնչած այսքան ծաւալուն, այսքան դղրդագին եւ սպառնալից:

Ի՞նչ խօսք որ, անօթութիւնը, ամէն բանէ առաջ, կը սրէ դասակարգային գիտակցութիւնը. կը խորացնէ անջրպետը՝ ունեւորին եւ չունեւորին միջեւ, փորելով հիմերը՝ հաստատուած կարգ ու սարքին:

Մանաւանդ որ, ամէն երկրի մէջ ալ, անօթիներու անհամար բանակին առաջին շարքերը կը կազմեն նախկին պատերազմիկները, յաղթական թէ պարտեալ:

Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Ռումանիոյ մէջ — երեքն ալ յաղթական — «նախկին»ներն էին որ գլուխն անցան քաղցարշաւներուն: Ու նաեւ անոնք դարձան առաջին զոհերը՝ ոստիկանական հետապնդումներուն, խարազանի կամ հրացանի հարուածներուն: Կառավարութիւնները նոր զինուորներ արձակեցին պատերազմէն պարտասած, անկար եւ հաշմանդամ զինուորներուն կամ անոնց ընտանիքներուն դէմ, գնդացիրներով եւ ահաբեկման այլազան միջոցներով: Ինչպէս պատերազմի դաշտին վրայ…

Եւ եթէ, այս անողոք քաղաքականութեան հետեւանքով, իւրաքանչիւր երկրի մէջ կը ծաւալի դասակարգային գիտակցութիւնը, միւս կողմէ արկածալի ատելութիւն մը կը խմորուի երկրէ երկիր եւ ազգէ ազգ:

Ֆրանսան յաղթեց՝ շնորհիւ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի: Բայց Ֆրանսայի ժողովուրդը այսօր անզօր կատաղութեամբ լեցուած է երկուքին ալ դէմ, անոնց վերագրելով բազմազան դժբախտութիւններ: Որովհետեւ, «յաղթական» երկիրը ստիպուած է կոբել երկուքուկէս միլիոն նախկին պատերազմիկներու պատառ հացը, վճարելու համար զինակիցներուն պարտքի տոկոսները:

Գերմանիոյ վեցուկէս միլիոն գործազուրկները անիծելով հանդերձ ներքին՝ դասակարգային թշնամին, ակռայ կը կճրտեն հարեւանին՝ յաղթական Ֆրանսային դէմ, իբրեւ ուղղակի պատասխանատու իրենց անասելի թշուառութեանց:

Միւս կողմէ, երկու հակոտնեայ հոսանքներ, բոլշեւիզմն ու ֆաշիզմը նոր խմորումներ կը բանան ժողովուրդներու յարաբերութեանց, ինչպէս իւրաքանչիւր երկրի զանգուածներուն միջեւ:

***

Աւելցուցէք, այս խմորումներուն վրայ, քաղաքական հակամարտութիւններն ու պատերազմի հաշուեյարդարին խոր վէրքերը:

Ո՛չ մէկ ատեն այնքան մերկապարանոց խայտառակութեամբ երեւան եկած էր պատերազմի դաշնագիրներուն թշուառութիւնը, որքան 1932ին:

Անցնող տարուան ընթացքին էր որ, ի դիմաց բոլոր պարտեալներուն, Գերմանիան աւելի եւ աւելի շեշտեց Վերսայլի կապանքները խորտակելու կամքը:

Իր վերջին բանաձեւը — սպառազինութեանց իրաւունքներու հաւասարութիւն — սահմանուած է ճակատագրական հարուածը իջեցնելու պատերազմական դաշնագիրներուն, քանի որ արդէն թաղուած կը համարուի հատուցումներու հարցը:

Եւ զարմանալի չէ որ յաղթականները, բազմաթիւ ծանուցագիրներ փոխանակելէ յետոյ, հարկադրուեցան տեղի տալ, վերջին պահուն, Գերմանիոյ վճռական յայտարարութեանց առջեւ:

Տակաւին ճշդուած չէ իրաւահաւասարութեան խնդիրը. բայց, երեք յաղթական պետութիւններ համաձայնած են միջին բանաձեւի մը վրայ, որ ըստ էութեան, սկզբունքով կ'ընդունի Գերմանիոյ պահանջը:

Մնացեալը պիտի լուծուի զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ, որ ուրիշ մէկ երեսն է աշխարհաւեր ողբերգութեան:

1899էն ի վեր (Լա Հէյ) սեղանի վրայ է այս խնդիրը, — զինաթափութիւն: Բայց, կրնայի՞ք հաշուել այդ օրէն ասդին պայթած պատերազմները, — անշուշտ յանուն արդարութեան եւ խաղաղութեան…

Ի՞նչքան գահեր փլան, արքունիքներ ցիրուցան եղան եւ արքաներ գործազրկութեան դատապարտուեցան այդ օրէն ի վեր: Եւ սակայն, զինաթափութիւնը բաղձանք մըն է տակաւին: Եթէ ոչ նոր դաւ մը՝ մրցակիցը կողէն զարնելու:

Զինաթափութեան ո՛ր եւ է փորձ, առանց դաշնագիրներու վերաքննութեան, թերեւս հաճոյք պատճառէ խաղաղասէրներուն, բայց չի կրնար փրկել խաղաղութիւնը:

Այսօրուան պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ է նախ վերահաստատել հոգիներու խաղաղութիւնը: Այն ինչ որ կը կոչեն «բարոյական զինաթափութիւն»:

Իսկ այդ հրաշքին կարելի՞ է հաւատալ, երբ երէկուան պարտեալները ուժ հաւաքած եւ ըմբոստացած են, երբ դաշնագիրները կ'եղծուին, կը ճեղքուին բազմազան «սապոթաժ»ներով, երբ ամբողջ ժողովուրդներ կը խեղդուին եւ ուրիշներ կը յղփանան անարդար, անբնական սահմաններու մէջ, եւ դեռ ուրիշներ կը ծիւրին ի սփիւռս աշխարհի, ափ մը հողի կարօտէն:

Եւ երբ, միլիոններ ու միլիոններ — ամբողջ երկիրներ եւ ժողովուրդներ — կը խլրտին ու կը գալարուին ի խնդիր հացի…

Բարոյական զինաթափութեա՞ն ապացոյց է թէ հոգեկան ջլատման, մտավախութեան եւ փոխադարձ կասկածամտութեան, երբ տարի մըն ալ սահեցաւ զինաթափութեան ձեռնարկին վրայ, առանց գործնական ելքի: Միայն եւ միայն նախնական, մասնագիտական քննութիւններով: Քննութիւններ ուր մէկուն ծրագիրը կը ժխտէ միւսը, ուր մէկ օրէն միւսը նոր քար մը կը ձգուի անիւներուն մէջ:

***

Բայց, թողո՛ւնք աշխարհը եւ դառնանք մեր տունը:

Ի՞նչպէս անցաւ տարին, ազգային — քաղաքական եւ կուսակցական տեսակէտով:

1932ով, տասնամեակ մը բոլորեցինք իբրեւ պանդուխտ, մանիկ — մանիկ տարտղնուած երկրագունդի բոլոր ցամաքներուն վրայ:

Տասնամեակ մը՝ ուր հազիւ երկու տարի դիմացան վերջին յոյսերը (1924, Լօզան):

Քանի յառաջացան տարիները, այնքան մթագնեցաւ հորիզոնը Հայկական Դատի յաջողութեան տեսակէտէն: Կտրուած՝ արմատէ եւ փռուած բոլոր պողոտաներուն վրայ, աւելի եւս համոզուեցանք, թէ «օտարէն չըկայ մեզ յոյս», եւ թէ ինչ որ ունինք եւ պիտի ունենանք, ուշ — կանուխ, ամէն բանէ առաջ կախում ունի մեր ինքնավստահութենէն ու ճիգերէն:

Այս գիտակցութեամբ է որ, Դաշնակցութիւնը, մասնաւոր գուրգուրանքով կը հետեւի ազգային կազդուրման եւ զօրացման ո՛ր եւ է ձեռնարկի:

Շատերը մեր բարեկամներէն ու ընկերներէն, յաճախ շփոթելով նախապատերազմեան շրջանն ու ներկան, կը կարծեն թէ փոխուած է կուսակցութեան ուղեգիծը:

Մինչդեռ, կուսակցութեան այսօրուան ճիգն ու գործունէութիւնը կրկնապատիկ աւելի եռանդ եւ խորութիւն կը պահանջեն, մինչ ձգտելով միեւնոյն հիմնական նպատակին:

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, ե՞րբ ենք ունեցած երկիր մը՝ հայ ժողովուրդի երազներուն տրամագծօրէն հակոտնեայ իշխանութեամբ, եւ աւելի քան կէս միլիոն ժողովուրդ՝ տաշեղի պէս նետուած՝ աջ ու ձախ, ի սփիւռս աշխարհի:

Այս պայմաններուն մէջ, ինչպէս ժողովուրդը ինք, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ալ ստիպուած է՝ անկարելին փորձել, եթէ ոչ նոր նուաճումներ կատարելու, գոնէ եղած վաստակը ամրացնելու, գալիքին ճամբան հարթելու համար:

Ահա գլխաւոր վաստակը, — Հայաստան մը՝ մէկ միլիոն ժողովուրդով:

Դաշնակցութիւնը, թէեւ զրկուած՝ երկրի մէջ գործելու հնարաւորութենէն, երկրէն դուրս կատարած է եւ կը կատարէ ինչ որ կախում ունի իր ուժէն եւ ինչ որ սահմանուած է իր ժողովներով:

«Բացէ՛ք դուռները» — աղաղակեցինք լման տասը տարի: Եւ այսօր տարագիր բազմութեանց սեփականութիւնը դարձած է այս նշանախօսքը, — ներգաղթ:

Անշուշտ, շատ աւելի գործօն դեր կրնար կատարել Դաշնակցութիւնը, եթէ իր բարի կամքէն կախուած ըլլար ներգաղթը:

Ուժ տուէք երկրի վերաշինութեան, — թելադրեցինք ուր որ կը հասնէր մեր ձայնը:

Եւ ահա նոր գիւղերու, աւաններու շինութիւնը գրգռած է շատ մը Հայրենակցական Միութեանց բարի նախանձը:

Դաշնակցութիւնը, ուղղակի կամ անուղղակի նպաստելով հայկական կորիզին զարգացման եւ զօրացման, կրնա՞ր, ուրիշներուն պէս, մոռացութեան տալ տարբեր աշխատանքներ, մինչ միեւնոյն հիմնական առաջադրութեամբ, — Հայկական Դատ:

Այդ աշխատանքներուն ծանրութեան կեդրոնը կը կազմէ, մինչ Թուրքիան:

Ի՞նչ կ'ապացուցանէ ամբողջ դաշնակցական մամուլէն եւ բեմերէն արձակուած աղաղակը՝ ամէն տարի եւ մանաւանդ 1932ին, — Միացեալ Ճակատ:

Միացեալ ճակատ՝ բոլոր անոնց հետ որ կը հաւատան Հայկական Դատին եւ զայն հետապնդելու կամք եւ կարողութիւն ունին, աւելի կամ պակաս:

Յատկապէս գաղութներու մէջ, ուր կը սպառի մեր կորովին մեծագոյն մասը, Դաշնակցութիւնը իր շարքերուն զօրացման հետ կապած է արժէքը իր դերին եւ ծանրութիւնը իր պատասխանատուութեան:

Այս գիտակցութիւնը այնքան արմատ բռնած է մեր շարքերուն մէջ որ, մասնաւորապէս 1932ին, ամէն տեղ շարքերու ստուարացումը հռչակուեցաւ նշանախօսք, եւ արդիւնքը գնահատելի է մեծապէս: Անպակաս է նոր կորիզներու ստեղծումը:

Ինչպէս, Երկրի մէջ, Ֆիզիքական գոյութեան համար, այսօր ալ, արտասահմանի մէջ, Դաշնակցութիւնը ամուր բռնած է ինքնապաշտպանութեան դրօշը:

Ազգապահպանում, պայքար այլասերման դէմ, զարգացում ազգային մշակոյթի, զօրացում դիմադրական կորովի, — այս բոլորը կը կազմեն լայն ճակատ մը, որ միացած քաղաքական ձեռնարկներուն եւ ճիգերուն հետ, մեր առջեւ կը բանան պատասխանատուութեան եւ գործունէութեան տաժանելի այլ ոգեւորիչ ասպարէզներ:

Տասը տարի յետոյ, տասնապատկըւած են մեր պարտականութիւնները, եւ 1933էն իսկ, մենք պէտք է պատրաստ ըլլանք մեր յանձնառութեանց ծանրութիւնը վերցնելու:

Մանաւանդ որ, ամայի կղզի մը չենք բնակիր, այլ կը թաւալինք միջազգային հրմշտուքներու եւ ընդհարումներու ճամբուն վրայ:

Համաշխարհային կացութեան անստուգութիւնն իսկ բացառիկ արթնութիւն եւ պատրաստութիւն, ուժերու բազմապատկութիւն եւ համախմբում կը պարտադրէ:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաջինջ սարսափներու վաղորդայնին, անվերապահօրէն կը հաւատայի, թէ Մեծ Եղեռնը, ճիւաղային իր բոլոր ծալքերով, վերջապէս պիտի փոթորկէր հոգիները: Պիտի յեղափոխէր մտածումները ու ընկալեալ սովորութիւնները: Եթէ ոչ պատերազմի ու արիւնի դժբախտ ու յոգնաբեկ սերունդին, գէթ նախապատերազմեան «ծանրախոհ» ու պահպանողական դասը իր բազմապիսի ու բազմազան նկարագիրներով:

Կը հաւատայի թէ, փորձաքար մը պիտի ըլլար զուլումի ու սարսափներու այդ թուականը: Փորձաքար մը, հասկնալու համար թէ, կրցա՞ծ ենք ըմբռնել իմաստը կեանքին: Տենչը ապրելուն: Ազատ ու ինքնիշխան: Իրական ու իրապաշտ գետնի վրայ: Չէ՞ որ կեանքը, ազգերու պատմութեան մէջ, յաճախ դէպքերու ու թուականներու անմիջական ազդեցութեանը տակ, կը փոխէ իր ուղղութիւնը: Աշխարհայեացքն ու հոգեբանութիւնը:

Այո՛, կը յուսայի թէ, անճիտուած, եօթը ծովերուն վրայ նետուած, սա բազմութիւններուն մէջ, չպիտի գտնուէր մէկը, հայանուն մէկը, որ վարակուած չըլլար հայապաշտի ու ազգապաշտի սրբազան խենդութեամբ: Առանց հինի ու նորի, առանց դասակարգի ու մտածումի խտրութեան: Այնքան արիւնի ճամբաներ կտրելէ վերջ…

Եթէ ճիշդ ըլլար այս ենթադրութիւններս, ու իրական, հապա ուրեմն հրապարակը ձիարձակարան չպիտի դառնէին, չպիտի ազմկէին այնքան խուժանավարօրէն, ուշացած հոպոպները, քաղաքագէտի, խմբագիրի կամ լեզուագէտի կեղծ դիմակին տակ, Վոսփորի ափերէն:

Եւ գէթ մարդիկ չպիտի գտնուէին, հայանուն մարդիկ, անոնց ցաւագար կաղկանձիւնին ուղղութիւն ու ընթացք տուող: Ան ալ գաղթաշխարհի մէջ: Մեր կողքին, մեր մէջ:

Տխո՛ւր է մտածել ու ինքնամփոփուիլ պահ մը, ի տես պատկերազարդ այս խեղկատակութեան:

Ընդունինք անվերապահօրէն ճշմարտութիւն մը թէ «երբ հարուածը գայ մեր ազգակիցէն, արենակիցէն, ամենադոյզն չափով մը իսկ, կը դառնանք անհամբեր, ըմբիշտ ու ըմբոստ: Իսկ երբ նոյն հարուածը աւելի ուժգին ու անողոք, իր չնական պէսպիսութիւններով, գայ մեր թշնամիէն, կը դառնանք համբերող, փափկանկատ եւ յաճախ սարկամիտ:

Այսպէս կը բնորոշէ, հայ գիրքի ու խօսքի իշխանը, Րաֆֆին, մօտաւորապէս իր «Կայծ»երուն մէջ տեղ մը:

Ի՛նչպիսի արդար գնահատում, ի՛նչպիսի խորունկ թափանցում յեղյեղուկ նկարագիրներու բազմապիսի ծալքերուն:

Այլապէս ի՛նչպէս թողէինք, որ յաւիտենական շուրթ մը, Արթաքի Ճէպէլլի եւ ուրիշներ յանդգնութիւնը ունենային, ամենայն շնականութեամբ, մեր երեսին նետելու իրենց բրածոյ, անորակելի ցնդաբանութիւնները: Ի խնդիր փոր մը հացի, կամ իր տիրոջը հաճոյակատար մէկ նայուածքին:

Հաւատացէք, աշխարհ այնքան պոռնկացած չէր որքան մեր օրերուն…

Գաղափարը, մտածումը բարձր ու արդար այնքան տեղատուութեան մատնուած չէին որքան այսօր, քսաներորդ լուսաւոր դարուն:

Մարդիկ, որ կոչուած են բազմութիւնները կրթել, կերտել բարոյապէս, կազդուրել հոգեպէս, իրենց սիւնակները չպիտի տրամադրէին վարձկան գրիչներու այն ցափառուքներուն, որ կոչուած են բան մը եղծանելու, գաղթաշխարհի սա բազմատանջ ու արի ժողովուրդի բարոյական ու դիմադրական կորովէն:

Վերէն պարտադրուած կամ յանձնարարուած գրութիւններ, որոնք կոչուած են խախտելու դիմադրական բաքանչելի ու ինքնայատուկ կորովը, որ սեփականութիւնն է մեր ժողովուրդին:

Կ'ակնարկեմ փարիզահայ թերթի մը մէջ, իր բովանդակութեամբ շնական ու թրքատիպ յօդուածի մը, ստորագրուած Արթաքի Ճէպէլլէն «Լաէ, Հայ ժողովուրդ» խորագրին տակ:

Յօդուած մը որ կ'առաջարկէ լիֆտէ ընել ո՛չ միայն Պոլսոյ Պատրիարքարանը, «որպէս աւելորդ օրկան», այլ եւ մեր քաղաքական եւ ազգային դիմադրական ճակատը:

Ո եւ է Թուրք, չպիտի կրնար այնքան տիրաբար կատարել, իրեն յանձնուած այսպիսի պաշտօն մը:

Եւ հիմա ո՞վ է աւելի յանցաւորը: Ա՞ն, որ ստորագրած է այդ յօդուածը, թէ այն, որ հիւրընկալած է զայն:

Եւ տեսէք, ի՛նչպիսի նմանութիւն Պոլսէն մինչեւ Փարիզ…

Այս ամէնը սկիզբն է երկանց… Սկզբնաւորութիւնը՝ մեթոտիկ ու օրագրուած աշխատանքներու: Այլապէս նոյն շուրթի գրչէն, Պոլսոյ խուժանավար «Ճիւմհուրիյէթ»էն չպիտի իմանայինք, «Հայերուն թրքութիւնը» կամ «եղբայր ենք մենք»ը:

Ըմբռնենք վերջապէս, որ «փախուկ»ներ չեն այս բոլորը: Արթաքի Ճէպէլլէն մինչեւ Ա. Նիկոլները, Տօքթ. Գասապեաններէն մինչեւ Թումաճանները:

Այլ գիտակից իրենց պաշտօնին, վարձուած մունետիկները թրքական հայահալած քաղաքականութեան:

Այս բոլորէն վերջ, «Յառաջ» օրը օրին երկու խօսք ուղղեց իր հարեւան թերթին: Կծու, մտրակող առաջին բառէն մինչեւ վերջ: Եւ խմբագրական մը, 28 դեկտ. 1932, լսելու «բացորոշ առաջարկներն ու պատճառաբանութիւններն ամէն անոնց որ [illegible] կը հաւատան «լեզու գտնելու» հեռանկարի մը»:

Ո՛չ, կարելի է ամէն բանի վրայ խօսիլ, բայց ոչ «լեզու գտնելու» հեռանկարի մը մասին:

Իր հունէն ելած, այլայլած, եւ մասամբ մը իր հոգիէն բան մը կորսնցու-

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

2.

Պիտի փափաքէի, որ Հայրենիք ամսագրին մէջ ստորագրած ուսումնասիրական փորձս, որ յատկանշական վերնագիր մը ունէր, գրական — գեղարուեստական ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ, անգամ մըն ալ կարդային բոլոր անոնք, որ կը հետաքրքրուին այս հարցերով: Որոնումներ էին, այո՛, սակայն գրական, եւ գոյութիւն ունեցող հարցերուն հանդէպ չէի կրնար ցոյց տալ բացասական վերաբերում: Կրկին ընթերցումը Պ. Ա. Խոնդկարեանի կողմէն, վստահ եմ, պիտի համոզէր զինքը, թէ պէտք եղածէն աւելի լուսաբանուած են հոն բազմաթիւ հարցեր, յանգելու համար նոր գրականութեան մը սահմաններուն: Ու այդ գրականութիւնը ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ, անտարակոյս, եթէ ոչ գեղարուեստական գրականութիւնը, որուն մասին եւս յօդուածագիրը թիւրիմացութեան մատնուած է, իբրեւ թէ մեր կողմէ անորոշ ձգուած: Չէ՞ որ գրական գեղարուեստական որոնումներու մասին է արդէն խօսքը եւ ուսումնասիրութիւնը:

Աւելորդ չէ՞ք գտներ նաեւ անդրադառնալ եւ ապացուցանել փորձել թէ ունի՞նք նոր գրականութիւն: Լուսինէն ինկած ըլլալու է մարդ, երբ կուտայ այս հարցումը, առանց նկատի առնելու, որ տարին տասներկու անգամ Հայրենիք ամսագիրը թերթատողն ու անոր մասին գրական եւ գեղարուեստական կարծիքներ յայտնողն ինքն է, եթէ երբեք մարդ նոյն իսկ չուզէ նկատի ունենալ այն բազմաթիւ գիրքերը, որ գրականութեան մարզին մէջ լոյս կը տեսնեն ամէն օր:

Դիտել կը տրուի դարձեալ, որ հին ու նոր գրականութիւններուն մասին երբ կը խօսիմ, օրինակներ չեմ տար: Հապա ի՞նչ կը նշանակէ արդէն հայ գրականութիւնը բաժնել, կամ դասաւորել, նկատի առնելով ժամանակը, միջավայրը եւ զգայութիւնը: Չէ՞ որ ո եւ է ստեղծագործութիւն, գեղարուեստական ստեղծագործութիւն, ենթակայ է այս երեք տարրերուն, ժամանակով, միջավայրով եւ զգայութեամբ կը զարգանայ ո եւ է երկ, անկախ այն հանգամանքէն թէ հեղինակը երէց թէ կրտսեր, հին թէ նոր է: Ի՞նչ կ'ըսէի արդէն «Հայրենիք» ամսագրի նոյեմբերի թիւին մէջ, էջ 105. «Այս գրական եւ գեղարուեստական որոնումները թերի պիտի մնային, եթէ մեր գրականութեան արդի ներկայացուցիչներուն գործերը դասաւորումի մը չենթարկենք: Այս փորձը բացարձակ չէ անշուշտ, իր լայն գիծերուն մէջ միայն իրականութեան պիտի համապատասխանէ: Հոս հոսանքներն ու ջուրերը իրար պիտի խառնուին, կազմելու համար համազաղթային հայ գրականութիւնը: Հիներն ու նորերը, երէցներն ու կրտսերները, բոլորն ալ իրենց բաժինն ու տեղն ունին հոն:»

Այս տողերէն յետոյ է, որ կը սկսէի թուել անուններ ու գործեր (մինչ Պ. Ա. Խոնդկարեան կ'ըսէր թէ չկան օրինակներ), ուզելով պատկերացնել համայնապատկերը գաղթահայ արդի գրականութեան: Անշուշտ նպատակս դուրս էր ծանրանալ ամէն մէկ հեղինակի եւ գործի վրայ հանգամանօրէն, այդ աշխատանքը դուրս ըլլալով ծրագրէս, ու մասը կազմելով հայ գրականութեան պատմութեան, որ անշուշտ օր մը պիտի կազմուի:

Ինչպէ՞ս բացատրել «արանքից դուրս գալու» պարագան, որ ինծի կը վերագրուի, երբ Պ. Ա. Խոնդկարեանն է հաստատողը, որ «նա (ակնարկելով զիս) ազգային արժէքների (ուրեմն եւ հին գրականութեան) պահպանման ակնյայտնի կողմնակից է (ուրեմն դէմ է նրանց, որոնք ասում են՝ «զարկ, բարբարոս»), նա «այրուած կամուրջների վերականգնելու» ու «յարաբերութիւնները բնականոն դարձնելու» ջատագով է, նա, վերջապէս, մէկիկ մէկիկ հերքում է հների դէմ նորերի կողմից յարուցուած այն բոլոր մեղադրանքները (ասպարէզ ու թերթերի գրաման եւայլնի մասին), որոնցմով այս վերջինները հիմնաւորում են իրանց «բարբարոսական զարկը» եւ միւս տեսակի «գեղարուեստական ելոյթները»: Այս կերպով ուրեմն կը հաստատուի, թէ «քաջութիւնը» չէ պակսած մեզի, եթէ երբեք քաջութեան մասին խօսիլ կարելի է, երբ դէմ առ դէմ կը նստինք խօսելու երիտասարդ գրողներուն հետ:

Փափաքելի էր, որ «ամենաուշադրաւ» յօդուածը ուշադրութեամբ կարդացուէր եւ ոչ թէ պարզ հետաքրքրութեան եւ գրախօսութեան նիւթ դարձուելու համար կարդացուէր միայն:

Կը հարցուի թէ ունի՞նք նոր գրականութիւն, եւ ի՞նչ են անոր յատկանիշները: Այս հարցերուն պատասխանը տուեր էի նմանապէս իմ ուսումնասիրութեանս մէջ: Կ'արժէ սակայն, որ անգամ մըն ալ զբաղինք անով, ամէն թիւրիմացութիւն փարատելու համար:

Մեր պատասխանը դրական է, կը յայտարարենք, որ ունինք գաղթահայ արդի, ժամանակակից ու նոր գրականութիւն մը: Ունինք նոր գրողներ: Եւ մեր գրականութիւնը որոշ նուաճումներ ըրած է թէ բովանդակութեան, թէ ձեւի եւ թէ լեզուի տեսակէտով:

Նախ եւ առաջ պէտք է պարզ ըլլայ բոլորիս համար, որ երբ նոր գրականութիւն կ'ըսենք, այսինքն ժամանակակից հայ գրականութիւն, հոն խնդիր չի կրնար ըլլալ հեղինակներուն ո՛չ տարիքը, ոչ քաղաքական դաւանանքը, ոչ ընկերային աշխարհայեացքը եւ ոչ ալ դասակարգայնութիւնը: Գրականութիւնը, չշտենք, գեղարուեստական գրականութիւնը, կազմուած մըն է, ուր գործելու եւ արտադրելու կոչուած են բոլորն անխտիր. Բոլոր գրողներուն վաստակին հանրագումարը կը ներկայացնէ համայնապատկերը նոր գրականութեան մը, ինչպէս այդ համայնապատկերը ունին այսօր եւրոպական բոլոր ազգերը: Գրական այդ կաղուածին մէջ նորի եւ հինի խնդիրը առաւելապէս զգայութեան հարց է:

Չե՞նք գիտեր, որ առանց տարիքի խտրութեան, այսօր երիտասարդ գրողներ ունինք, որոնք հիներուն [illegible] աւանդութիւնը կը շարունակեն, [illegible] հնցած ոճով ու լեզուով, եւ որոնց ստորագրած էջերէն չի փչեր նոր հով, որ այդ էջերը չեն տար մեզի նոր օր[illegible]րու սարսուռները: Ընդհակառակն [illegible] ունինք տարիքով յառաջացած գրողներ ալ, որոնք իրենց ստեղծագործութեամբ խորքով ու ձեւով երիտասարդ, թարմ ու նոր են: Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչպէս կ'ուզէք որ դիւրին բաժանումներ ըլլան: Բայց այս տարբերութիւնները կրնա՞ն արդարացնել [illegible] ժխտական վերաբերումները, [illegible] մեզի համաձայնութիւն մը, թէ նոր գրականութիւն չունինք:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ցած այդ մարդիկը նոյնն էին երէկ, «Եւրոպան ճանչցած ըլլալու» գիտակցութիւնը չունեցած, եւ նոյնն են այսօր...

Մենք կը ճանչնանք Թուրքը· իր բացասական ու դրական բոլոր կողմերովը: Ձեռք թէ գլխարկի տակ:

Եւ գիտնալով այս բոլորը, թողուլ որ արհեստով լրտես ճէպէլիները ձիարձակարան դարձնեն գաղթաշխարհը, կը նշանակէ, գիծ մը աւելի ետ նահանջել, մեր քաղաքական ու դիմադրական ճակատէն:

Պայքա՛ր աւելի քան երբեք: Ուժգին ու անողոք: Հոգիով ու մտքով պոռնկացած մարդոց խմբակի մը դէմ, որ կը գործէ, կը լրտեսէ ի նպաստ մեր թշնամիին եւ ի վնաս մեզի: Արիւնի ու սարսափներու կենդանի վկաներուս:

Այս կը պահանջէ ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը, գաղթաշխարհի թափառական բազմութիւններէն:

Հ. ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Մարսէյլ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

Ի ՊԱՏԻՒ ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

—·—

Դեկտ. 10ին շքեղ երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Ֆրէզնոյի մէջ (Քալիֆորնիա), ի պատիւ տաղանդաւոր արուեստագէտ Պ. Ռուբէն Մամուլեանի: Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ, սեղանապետին հրաւէրով ճառեր խօսեցան առաջնորդը, պատուելիները, «Ասպարէզ»ի խմբագիր ընկ. Յ. Ամատունի, «Մշակ»ի խմբագիր Պ. Լիւլէճեան, Տօքթ. Դարբինեան, Վահէ Հայկ, Նկարիչ Պ. Սարգիս Խաչատուրեանի տիկինը, եւ ուրիշներ:

Տիկին Խաչատուրեան բսաւ.

—«Թումթանս Ամոնի գերեզմանին մէջէն վարդի փունջ մը երեւան եկաւ: Փունջը երեք հազար տարիներ առաջ դրուած էր այդ գերեզմանին մէջ, սակայն փունջը կը պահէր իր թարմութիւնը: Այսպէս ալ Մամուլեան վառ պիտի պահէ իր անունը, երկար պիտի ապրի եւ երբեք չպիտի կորսուի դարերու ընդմէջէն»:

Յետոյ խօսք առաւ արուեստագէտին մայրը, Տիկ. Վիրժին Մամուլեան, որ փառաբանեց Հայաստանը եւ Արարատը: Եւ աւելցուց.

— «Թէ Ռուսերը եւ թէ Ֆրանսացիները հպարտութեամբ կ'ըսեն թէ Ռուբէնը մերն է, Ամերիկան կ'ըսէ՝ ոչ, ան մերն է, իսկ ես մտքիս մէջ ասացի, երբ իմացայ այդ խօսքերը, — բոլորիդ ալ ճերն եմ անիծեր, Ռուբէնը իմս է»:

Խօսեցաւ նաեւ արուեստագէտին հայրը, Պ. Զաքարիա Մամուլեան, որ շեշտեց.

— «Նշանակելի է այն բանը որ այս երեկոյթին նախաձեռնողն եղել է Հայ-Ամերիկեան Քաղաքացիներու Ակումբը: Արժանաւոր ու գիտակից ամերիկեան քաղաքացի լինելու համար նախ պէտք է լինել գիտակից եւ պատուաբեր Հայ: Մի միայն Հայ լինելով կարելի է լինել արժանաւոր ամերիկեան քաղաքացի: Միակ միջոցը որ կը վերաբերի երիտասարդ սերունդին, ուսումնասիրելու են հայ անցեալ ու ներկայ պատմութիւնը, գրականութիւնը, եւ մենք այն ժամանակ ոչ ստիպուած կը լինինք օտար երկնքի տակ թաղցնել մեր հայ ծագումը, ինչպէս ոմանք կ'ընեն, այլ հպարտութեամբ կը կրկնեն իրենց հայ ծագումը, որովհետեւ լինելով փոքր ժողովուրդ, տուեր ենք աշխարհի մեծ մարդեր»:

Ամէնէն վերջը խօսեցաւ օրուան հիւրը, Ռուբէն Մամուլեան, որ ծանրանալով արուեստի արժէքներուն վրայ, ըսաւ.

— «Արուեստն ու գեղարուեստը կը ծնին ու կը զարգանան ազգի մը սեփական հայրենիքին մէջ: Յուցադրած արուեստը իր խորքին մէջ ամերիկեան է ու օտար, թէեւ ես Հայ եմ ազգով»:

Մամուլեան ուրախութեամբ յիշեց թէ շարժապատկերի արուեստը եւ բեմադրութիւնը ամուր հիմքի վրայ դրած են Հայաստանի մէջ, եւ թէ երկու տարի առաջ հրապարակ հանուած գործերու հետ բաղդատելով ներկայ գործերը, մեծ յառաջդիմութիւն կարելի է նշմարել հոն: Յիշեց երկիր Նայիրի Ֆիլմը, եւ հրապարակաւ իր փափաքը յայտնեց իր ներկայ պայմանագրութիւնը լրանալէ ետք երթալ Հայաստան եւ իր արուեստի մէջ ձեռք բերած յաջողութիւնը տրամադրել մայր հայրենիքի ժողովուրդին եւ անոր արուեստի զարգացման:

ՊՈԼՍԷՆ ՕՐԱԿԱՆ 3—4 ՕԽԱ ՈՍԿԻ ԿԸ ՓԱԽՑՆԵՆ

Պոլսէն կը գրեն.— Ստուգուած է որ Պոլսոյ մէջ օտար կարգ մը հաստատութիւններ ոսկի կը հաւաքեն եւ գաղտնի հալեցնելով գաղտնի ձեռքերու միջոցաւ Եւրոպա կը փախցնեն: Մասնաւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին արգիլելու համար այս արտածումը:

Ենկիւրիի մէջ լուր կը շրջի թէ միմիայն Պոլսոյ հրապարակէն օրական 3 — 4 օխա ոսկի կը հաւաքուի, որուն մէկ փոքր քանակութեամբ ատամնաբուժութեան մէջ կը գործածուի: Ուշագրաւ կէտը այն է որ սահմանափակ անձեր են, որոնց դրամագլուխը այդպիսի խոշոր գործառնութեանց համար անբաւարար է:

ՕՏԱՐ ԴՐԱՄՆԵՐԸ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ

Թուրք կառավարութիւնը նոր որոշումնագիր մը պիտի հրատարակէ, դրամին արժէքը պահպանելու համար:

Որոշմնագրին համաձայն, հրատարակութեան թուականէն սկսեալ, դրամատուները եւ դրամատէրերը ստիպուած են Կեդր. դրամատան յանձնել անհատներու հաշուին իրենց քով գտնուող օտար դրամները (տովիզ):

Թիւ 1 որոշմնագրին 28րդ յօդուածին մէջ ճշդուած է թէ տէրերը ի՞նչպէս պիտի գործածեն այս ձեւով Կեդրոնական դրամատան յանձնուած գումարները:

ՏԻՑԱՂ

— Պարոն պանդոկապետ, ձեր ինքնաշարժի վարիչին կրնա՞մ վստահիլ:

— Ինչո՞ւ չէ, ես ամէն օր իմ կեանքս կը վստահիմ անոր:

— Այո կը հասկնամ, բայց արժէք ունեցող բան մըն ալ կը վստահուի՞ անոր:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

—·—

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Բարեգործականի Փարիզի մասնաժողովին կողմէ կազմակերպուած "ցերեկոյթ-պարահանդէսը Շան զ'Էլիզէի սրահներուն մէջ, փոքրաթիւ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Այս տեսակ հանդէսներու կազմակերպիչները պէտք է նկատի ունենան ժողովրդին հոգեբանութիւնը որ կը սիրէ փոփոխութիւնը: Քանի մը շաբաթ առաջ միեւնոյն վայրը տեղի ունեցաւ Ազգատախնամին ցերեկոյթը եւ շատ յաջող անցաւ, բայց կիրակի օրուանը ոչ մէկ ոգեւորութիւն ունէր, հակառակ կազմակերպիչներուն ջանքերուն:

Նախագահ Պ. Գ. Նորատունկեան ներկայ էր եւ Բարեգործականը անոր միջոցաւ Միութեան երկար տարիներէ ի վեր ծառայութիւն մատուցանողներուն վկայականներ բաժնեց — թէեւ վկայականներ ստացողներէն շատեր ներկայ չէին:

Հակառակ երկու լաւ նուագախումբերու ներկայութեան, կազմակերպուած պարի մրցումները պէտք եղած կանոնաւորութեամբ տեղի չունեցան եւ մրցանակները բաժնուեցան զանազան նկատումներ հաշուի առնելով:

Բ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Յ. Կ. Խաչի հանդէսը

—·—

Ս. ՇԱՄՈՆ, 8 յունուար (յառաջ). — Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Յ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին երկրորդ հանդէսը, իր կազմութենէն ի վեր: Ժամանակէն առաջ բազմութիւնը տեղ բռնած էր նստարաններուն վրայ, հետզհետէ լեցնելով Կրթասիրացի սրահը:

Կը նախագահէր Օր. Նուարդ Խաչատուրեան որ բացման խօսքէն յետոյ, հրաւիրեց երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ա. Ե. Տէմիրճեանի յաջողապէս երգեց «Ալագեազ սարն ամպել ա»: Յետոյ կարգով երգեցին եւ արտասանեցին մօտ 25 պզտիկներ, 5—14 տարեկան, որոնք նոր սորված էին հայերէնը: Ընկ. Ա. Ե. Տէմիրճեան, երգեց «Երբոր բացուին»ը, փոքրիկն Հերմինէ Ա. Օհանեան երգեց «Բէ՛լէ՛, բէ՛լէ՛ն»: Փոքրիկներ Էլիզ Գուպարեան եւ Գրիգոր Գույումճեան (4—5 տարեկան), հակառակ իրենց տարիքին յստակ եւ հասկնալի կերպով արտասանեցին: Ա. Էլիզ Փիլաւճեան երգեց «Ալագեազ բարձր սարսն», եւ Օր. Իօժէն Իամէրեան եւ ընկ. Ա. Ե. Տէմիրճեան երգեցին «Եայլուխս»:

Երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց «Էս գիշեր»ը: Դադարի ընթացքին բաց նամակներու վաճառումով (որոնց վրայ վիճակահանութեան թիւեր գրուած էին) կոկիկ հասոյթ մը գոյացաւ: Դադարէն վերջ բանախօսեց ընկ. Ա. Ե. Տէմիրճեան, որմէ յետոյ եկաւ... ուշացած «Կաղանդ Պապան» մէկ մէկ նարինջ նուէր տալով պզտիկներուն, իսկ հանդիսականներուն բաշխելով զանազան նուէրներ, որոնք շատ ուրախացուցին ներկաները: Այս առթիւ տասը նոր անդամներ արձանագրուեցան. քաջալերելով Կարմիր Խաչի աշխատանքը:

Փակման խօսքէն յետոյ ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ զուարթ, գնահատելով Կարմիր Խաչի յամառ աշխատանքն ու կամքը:

Այստեղ ալ չեն պակսիր թափթփուքներ, որոնք հաճոյք կը զգան միտք պղտորելով:

Թղթակից

Կաղանդը Սեւ Ք'Էթիէնի մէջ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ (Յապաղած).—Յունուար 1ին, Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կատարեց Կաղանդի տօնը:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ նախկին Ս. Աստուածածին մատուռին սրահը (այժմ փակուած), ուր խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած էր:

Սրահին մէկ անկիւնը գեղեցկօրէն զարդարուած էր Ծնունդի ծառ մը, որուն վրայ կը շողային երփներանգ ապակեղէններ, եռագոյն թղթէ կոզակներ՝ լեցուն զանազան տեսակ շաքարներով, եւ գոյնզգոյն դրօշներու մոմեր:

Օրուան նախագահ՝ ընկ. Ա. Պօղիկեան Նոր տարին շնորհաւորելէ յետոյ, շեշտեց թէ իւրաքանչիւրէն կը պահանջուի ի գործ դնել իր կարելին, որպէս զի կարենանք յաղթել նոր դժուարութեանց, ազգապահպանման ճամբուն վրայ: Հ. Կ. Խաչը իր սահմանափակ միջոցներով հաստատեց դպրոց — մանկապարտէզ մը, մեր մանուկներուն ուսուցանելու հայ լեզուն եւ Հայոց պատմութիւնը:

Առաջին անգամ երեւցաւ փոքրիկն Յ. Քուրուեան եւ երգեց «Նոր Տարին»: Յաջորդաբար բեմ ելան մանկապարտէզի փոքրիկները, որոնց ժպտադէմ կ'ունկնդրէին հանդիսականները:

Արտասանութիւնները ընդհանրապէս յաջող էին եւ խմբերգները՝ ներդաշնակ. մանաւանդ պարերգը՝ բոլորն ալ արդիւնք՝ Տիկին Ա. Շահոյեանին քրտնաջան աշխատանքին:

Յիշատակութեան արժանի են փոքրիկներ — Յ. Տէր Խաչատուրեան, Քուրուեան, Թ. Սահակեան, Մ. Մախուլեան, Գ. Աբրահամեան, Զ. Մուրատեան, Ա. Սեդրաքեան եւ Ե. Քէնտէրեան, որոնց համարձակութիւնն ու յստակ առոգանութիւնը հրճուանք կ'ազդէր ունկնդիրներուն:

Ընկ. Ս. Փ. կարդաց ուղերձ մը, թուելով Հ. Կ. Խաչի գործունէութիւնը եւ վերջացուց հետեւեալ կոչը ուղղելով հանդիսականներուն — «Ձեզմէ կը խնդրենք քաջալերել այս կազմակերպութիւնը, պահանջելով իւրաքանչիւրէդ բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը: Ձենէ օժանդակութիւն, մենէ գործունէութիւն, ձենէ քաջալերանք, մենէ զոհողութիւն»:

Յետոյ բեմ եկաւ ամէնուն՝ փոքրիկներուն մասնաւորապէս սիրելի Կաղանդ Պապան (Տիկին Հէքիմեան), որուն զառամած այտերէն ժպիտներ ու կարմրուկ շրթներէն՝ ծիծաղներ կը կախուէին:

Կաղանդ – Պապան պզտիկներուն զարմանազան խաղալիքներ, շաքարներ բաշխելէն յետոյ, կաղնդեց նաեւ հանդիսականները, միեւնոյն ժամանակ զանոնք զուարճացնելով կատակախօսութիւններով եւ բարեմաղթութիւններով:

Օրուան նախագահը փակման խօսքը ըսելէն յետոյ, կոչ բրաւ ժողովուրդին, որ չզլանան իրենց աջակցութիւնը, Հ. Կ. Խաչը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար:

Հիւրերը մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ:

Սագօ

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

—·—

Սոփիայի «Ազատ խօսք»ը իր տարեկան տեսութեանց շարքին մէջ, կը շեշտէ (5 յունուար)·

—«Հայ երիտասարդութեան եւ լայն զանգուածներու առաջնորդ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, անցեալ տարուան ընթացքին արիաբար կրցաւ դիմադրաւել իր դէմ ուղղուած կատաղի պայքարը, ի դերեւ հանել հակառակորդ տարրերու մէկը միւսէն այլանդակ զաւեշը եւ անսասան մնալ իբրեւ գաղափարական հոսանք ու ազգային-քաղաքական կազմակերպութիւն: Ազգային մարմիններու ընտրութեանց մէջ ան պահպանեց իր նախկին դիրքերը: Մշակութային ձեռնարկներու մէջ միշտ նորանոր յաջողութիւններ արձանագրեց: Իր գաղափարական շունչին տակ պահեց մէկէ աւելի մշակութային կազմակերպութիւններ ու երիտասարդութիւնը: Բանաւոր ու գրաւոր լայն պրոպագանդով միշտ արթուն ու զգաստ պահեց հայ հանրութիւնը: Մնաց, ինչպէս միշտ, հայ ժողովուրդի արդար դատի, իտէալներու եւ շահերու միակ կազմակերպուած ուժն ու դրօշակիրը: Իր կազմակերպած տօներն ու հաւաքոյթները միշտ ալ տեղի ունեցան հայրենատոչոր բազմութեամբ լեփ լեցուն սրահներու մէջ եւ խորապէս դաստիարակիչ եղան: Իրեն աջակից ունեցաւ այս Թերթը, որ փոխարինելով «Նոր Արաքս»ին, մարտէն սկսեալ անխափան հրատարակուեցաւ չորս էջով, իբրեւ մեր գաղութի միակ օրաթերթը: Պահեց շատ մը վայրերու մէջ իր բազմածախս ակումբները: Լայն մասնակցութիւն ունեցաւ ազգային գործին մէջ: Իր անունին ու անցեալին վայել լրջութեամբ մօտեցաւ այս գաղութը յուզող բոլոր խնդիրներուն, եւ օրինակելի չրջահայեցութեամբ չարժեցաւ ամէն անգամ, երբ դաւադիր հակառակորդները, պղտոր ջուրերու մէջ ձուկ որսալու նենգաւոր միտումներով փորձեցին հանել զինք համբերութենէ: Միայն եւ միայն Դաշնակցութեան հանդարտաբերած լրջութեան եւ չրջահայեցութեան շնորհիւ էր, որ Սելանիկի եւ այլ վայրերու արիւնոտ դէպքերը չկրկնուեցան հոս, մայիս 28ի եւ հայ ազգային եռագոյնի դէմ խաժամուժ բոլկի բացած սրբապիղծ հակառակութեան եւ դաւադրական բազմաթիւ չահատակութիւններու առթիւ:

Ու դարձեալ, Դաշնակցութեան այս շրջանի կազմակերպութեան լայն շրջահայեցութեան պէտք է վերագրել այն փաստը, որ Դ. Շահվերդեաններու չուրջ խմբուած կասկածելի տարրերու մութին մէջ ձեռնարկած դրգռութիւնները ի դերեւ ելան, ներգաղթը համեմատաբար կարճ ժամանակի մէջ եւ անաղմուկ եղանակով դըլուխ եկաւ, իսկ Դ. Շահվերդեանները, հակառակ իրենց բուռն բաղձանքին, առիթ չունեցան «ես արիւնից չեմ վախենում» ըսելու կամ համայնավար բացիլներ ներարկելու աստ ու անդ:

Միւս կողմէ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ներքուստ, իբրեւ կազմակերպութիւն, անցեալ տարուան ընթացքին ալ շարունակեց մնալ կուռ, կարգապահ ու անսասան: Ի դերեւ անցան բոլոր խլրդային աշխատանքները, դէթ աղիւսի կտոր մը փրցնելու Դաշնակցութեան շէնքէն, կամ մէկ հատիկ շարքային ընկեր մը մոլորեցնելու: Ընդհակառակը, անցնող տարուան ընթացքին Դաշնակցութեան կազմը պուլղարահայ իւրաքանչիւր համայնքին մէջ թուական յաւելումներ եւ նիւթական ու բարոյական անսպասելի յաջողութիւններ արձանագրեց: Կազմակերպութիւնը առաւել եւս զօրացաւ անցեալ ամրան, գումարելով իր 26րդ Շրջանային ժողովը, մանրակրկիտ քննութեան ենթարկելով իր ընթացիկ քաղաքականութիւնը, առողջ ու իրատես ոգիով մը մշակելով իր հետագայ գործունէութեան ծրագիրը եւ ընտրելով նոր ղեկավարութիւն»:

զօրաւոր խումբին դէմ: Խաղը սկսաւ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ֆլավիաք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին վրայ: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 0ի դէմ 0ով, իսկ երկրորդ կիսախաղին մեզ պարտութեան մատնեցին 0—2ով, եւ խաղը վերջացաւ:

Գ. Պօյաճեան

ՅԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

—·—

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ԱՆ Ս. ԱԼՊԱՆ.— Փրիվան կուսակալանիստ քաղաքն է Արտէշ նահանգի, որուն շրջակաները կը գտնուի Ֆլավիակ, Սէն Ժիւլիէն-ան-Սէնթ-Ալպան, Սէնթ Անօ Գուքս, Շօմերաք, Շալամօն գիւղերը: Հինգ-տասնական քիլօմեթր հեռու են իրարմէ: Բոլորին մէջ ալ 5, 6 կամ 10ական ընտանիքներ կը գտնուին: Բոլորն ալ կ'աշխատին մետաքսի գործարանները, ջնջին վարձատրութեամբ.— Այրերը՝ ժամը 1,5էն 2 ֆրանք եւ կիները՝ 1էն 1.20:

Այս շրջանի մէջ գործող միակ միութիւնը Հ. Մ. Ը. Մ.ն է որ կիրակի օր ունեցաւ մրցում մը U. S. Villeneur de Berg B. Serie

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՏԱՐԵՑՈՅՑ Ս. Փ. ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻ 1933 (Նոր շրջան Թ. տարի): Պատկերազարդ եւ պատմական, վիճակագրական ու գրական ճոխ բովանդակութեամբ: Կը պարունակէ լայն տեղեկութիւններ Թուրքիոյ պետական եւ հայկական կեանքի մասին: Գին 20 ֆրանք: Հասոյթը ի նպաստ Ազգ. Հիւանդանոցին:

ՏԻՑԱՂ

Գինով Գասպար Մարգարի հանդիպելով ճամբան, կ'ըսէ կնոջս խօսք տուած եմ գիշերները գինով տուն չդառնալ:

— Հապա հիմայ գինով ես:

— Այո՛, բայց կը սպասեմ առաւօտ ըլլալուն որ տուն երթամ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԾԱՆՕԹ. — Այս գործին, ինչպէս եւ «Դաւոյի Դաւաճանութեան» մէջ, հեղինակը անհրաժեշտ է համարեր պահել արեւելեան ու արեւմտ. բարբառներու մասնայատուկ գործածութիւնը, տալու համար այս կամ այն հերոսի մըտածողութեան ու անհատականութեան աւելի բնորոշ ու ցայտուն դիմագիծը:

Ա. ԱՐԱՐ

(Բեմը կը ներկայացնէ պարզ սենեակ մը)

ՏԵՍԱՐԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

Ա. ԵՐԻՏ.— Դեռ կէս ժամ կայ որ հասնին, դուն քնացիր, ես կը հսկեմ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Քո՞ւնը կը տանի մարդուն:

Ա. ԵՐԻՏ.— Երէկ գիշերն ալ չես քնացեր:

Բ. ԵՐԻՏ.—Երբ քնանալ կարելի չէ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Գիրք մըն ալ չբերինք որ կարդայինք:

Բ. ԵՐԻՏ.— Կարդալու ժամանակ չկար:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ի՛նչ երկար է գիշերը, վերջանալիք չունի:

Բ. ԵՐԻՏ.— Սպասողական վիճակ. ցերեկը նուազ երկար չի թուիր:

Ա. ԵՐԻՏ.— Մինչեւ ե՞րբ արդեօք:

Բ. ԵՐԻՏ.— Մինչեւ որ ճաշը եփի:

Ա. ԵՐԻՏ.— Պտուկն արդէն թոնիրին վրայ է:

Բ. ԵՐԻՏ.— Փթիլն ալ տակը:

Ա. ԵՐԻՏ.— Կրակը ո՞վ պիտի տայ տեսնենք:

Բ. ԵՐԻՏ.— Ընթեղը եղած տեղը մարդու պէտք չկայ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ակը միայն պէտք է բանալ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Ակը բաց էր արդէն... Մուխը չե՞ս նշմարեր:

Ա. ԵՐԻՏ.— Իսկ վե՞րջը:

Բ. ԵՐԻՏ.— Սկիզբն ինչ էր, որ վերջն ինչ պիտի ըլլայ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Լաւ է որ գիշերները չարժում չկայ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Երկրաշարժէն առաջ միշտ խաղաղութիւն:

Ա. ԵՐԻՏ.— Կը կարծե՞ս որ հնար ըլլայ խուսափիլ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Կառավարութիւնը եթէ արագ գործէր:

Ա. ԵՐԻՏ.— Չէր կրնար:

Բ. ԵՐԻՏ.— Չէր ուզեր:

Ա. ԵՐԻՏ.— Իսկ մերո՞նք:

Բ. ԵՐԻՏ.— Չեն գիտեր ինչ կ'ուզեն:

Ա. ԵՐԻՏ.— Դիւրին չէ գիտնալը:

Բ. ԵՐԻՏ.— Իմ ու քու կարծիքը հարցնող կա՞յ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Եթէ հարցնէին:

Բ. ԵՐԻՏ.— Ես մէկ հարց միայն կուտայի հարցնողին:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ի՞նչ հարց:

Բ. ԵՐԻՏ.— Մեռնիլ գիտե՞ս:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ցե՞տոյ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Մեռնիլ գիտցողին ուզածը որոշ է:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ապրիլը աւելի դժուար է:

Բ. ԵՐԻՏ.— Բայց ապրողները շատ աւելի բազմաթիւ են:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ուրիշի կեանքն ու մահը որոշելը դիւրին չէ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Ան որ իրենը չի կրնար որոշել, ի՞նչպէս որոշէ ուրիշինը:

Ա. ԵՐԻՏ.— Որոշող եղաւ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Մէկ ծաղիկով գարուն չի գար:

Ա. ԵՐԻՏ.— Արեւ չեղած տեղը՝ ծաղի՞կ կը բուսնի:

Բ. ԵՐԻՏ.— Տաճատ լուսնի վրա՞յ բուսաւ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ան ապրեցաւ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Որովհետեւ մեռնիլ գիտցաւ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Կ'ուզես ըսել մեռցնել:

Բ. ԵՐԻՏ.— Միեւնոյնն է, ան որ կը մեռցնէ, մեռնիլը յանձն պիտի առնէ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ես կը նախընտրէի առաջինը:

Բ. ԵՐԻՏ.— Նախ երկրորդին պիտի համաձայնիս, որ առաջինը յաջողիս:

Ա. ԵՐԻՏ.—Տաճատ ապրեցաւ, բայց անմեղները մեռան:

Բ. ԵՐԻՏ.— Զըսի՞, անմեղը մեռնիլ չի գիտեր, չէր ուզեր եւ մեռաւ...

Ա. ԵՐԻՏ.— Ի՞նչ պէտք է մեռնիլը սորվելու համար:

Բ. ԵՐԻՏ.— Շատ քիչ բան:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ի՞նչ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Շատ չխօսիլ:

Ա. ԵՐԻՏ.— Ես կը լռեմ:

(Լռութիւն)

Բ. ԵՐԻՏ. (ուշադիր).— Քայլե՞ր, մերո՛նք են:

Ա. ԵՐԻՏ.— Այգիին դուռը բաց է:

Բ. ԵՐԻՏ.— Լո՛յս, սանդուղներու վրայ:

Ա. ԵՐԻՏ.— (Կը հեռանայ):

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Հայկ, գործակատար մը եւ Բ. Երիտ.

ՀԱՅԿ (կը մտնէ գործակատարի մը հետ).— Բարե՛ւ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Բարեւ, Պ. Հայկ:

ՀԱՅԿ.— Մինա՞կ ես:

Բ. ԵՐԻՏ.— Ձեզի կը սպասէինք ընկերոջս հետ:

ՀԱՅԿ.— Մելիքը այստեղ չէ՞:

Բ. ԵՐԻՏ.— Քովի տունն է:

ՀԱՅԿ.— Վաղէ՛:

Բ. ԵՐԻՏ.— Ընկերս գնաց. ճրագը վառե՞մ:

ՀԱՅԿ.— Պէտք չկայ: (Դէպ ի գործակատարին).— Խնդրեմ, հանէ կօշիկներս:

ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐԸ.— (Կը քաշէ Հայկի կօշիկները):

ՀԱՅԿ.— Շնորհակալ եմ, վերմակ ունի՞ք, ես դողում եմ:

Բ. ԵՐԻՏ.— Այո՛, խկոյն:

ՀԱՅԿ.— (Կ'իյնայ սենեակի մէկ անկիւնը բարձի մը վրայ. Բ. Երիտ. վրան կը քաշէ վերմակ մը):

Գ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Հայկ, Մելիք

(Բ. Երիտ. եւ Գործ. կը հեռանան)

ՄԵԼԻՔ.— Բարեւ Հայկ, ի՞նչ ունիս:

ՀԱՅԿ (գլուխը վերմակին տակ).— Դողս բռնեց:

ՄԵԼԻՔ (Հայկի վրայ ծռած).— Ի՞նչ ես ուզում. դե՞ղ:

ՀԱՅԿ.— Ոչի՛նչ, նստիր, խօսինք:

ՄԵԼԻՔ.—Բայց հանգստացիր նախ:

ՀԱՅԿ.— Նստիր, հանգստանալու ժամանակը չէ:

ՄԵԼԻՔ.— Ինչո՞ւ եկար, եթէ հիւանդ էիր:

ՀԱՅԿ.— Շուտով պիտի առողջանամ, նստի՛ր:

ՄԵԼԻՔ (կը նստի).— Մենք այնպէս էինք ենթադրում որ դու դեռ եւս տղաների հետ կդլին պիտի մնայիր:

ՀԱՅԿ.— Աքսորելու ժամանա՞կ էք գտեր:

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչ աքսոր:

ՀԱՅԿ.— Բանե՛ր, բաներ են կատարւում այստեղ, իսկ ես...

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՌՈՍՈՄ Կոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 131, Fbg. du Temple: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Քաֆէ Փըլիթ Սուրսի ներքնայարկը: Մէթրօ Օտէօն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Կը դասախօսէ ընկեր վաճան Համբարձումեան:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը *16* յունուար երկուշաբթի երեկոյ ժամը *8.30*ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: կը խօսի ընկ. *ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ: նիւթ՝ Հայաստան Անդրկովկասի մէջ:*

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբ-Ընթերցարանը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, *49* րիւ Նասիոնալ, Պատանեկան Միութեան Գրադարան-Ընթերցարանին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը *9*ին Գրադարան-Ընթերցարանին մէջ, *49* րիւ Նասիոնալ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի «Քրիստափոր» խումբի հաւաքական դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ: կը դասախօսէ ընկ. *Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:*

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ եւ *ԻՇԽԱՆ* ենթակոմիտէներու հաւաքական դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ: կը դասախօսէ ընկ. *Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:*

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ «Վրէժ» խումբի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկ. *Ն. ԱԶԳԻՆ:*

*ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՏՕ*ի «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկ. *Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ:* ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Ամերիկայէն տեղս նոր ժամանած ընկ. Յարութիւնեան:

Հրապարակային դասախօսութիւն

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԺԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,
150, Route d'Orléans (Cachan) սրահին մէջ
կը խօսի ընկեր *ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ:*
նիւթ՝ *«Դաշնակցութեան դիրքը ներգաղթի մասին»:*

Թատերական ներկայացում

ՎԻԷՆԻ ԿԷՄԵՐԷԿԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ղեկավարութեամբ՝ **Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ**
եւ մասնակցութեամբ՝ *Տիկ. ՍՈՒՐԱՔԵԱՆԻ, Օր. ԱՆԱՀԻՏԻ, Պ. Պ. ՍՈՒՐԱՔԵԱՆԻ, ԼԱՔՔԱՅԻ, ԴՄԲԷԹԵԱՆԻ* եւ *ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆԻ*
կը ներկայացուի՝ **ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ** (Դրամ 3 արար)
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը *8*ին Թամկ. Ազատ. կուս. սրահին մէջ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. ժող. տան մէջ
Տոմսերու գիներ՝ 6 *ֆրանք,* 4 *ֆրանք:*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան 1933ի հրատարակած «Գոյամարտ» Օրացոյցի կողքի վրայ, ձախ կողմ, հինգերորդ նկարը, սխալմամբ գրուած է կայծակ Առաքելի *տեղ* Առաքել Մուշեղ: *Կը խնդրենք նկատի ունենալ:*

Ծանօթ.— «Գոյամարտ» Օրացոյցի բ. հրատարակութիւնն ալ սպառած ըլլալով կը խնդրենք մեր գործակալներէն որ, իրենց քով գտնուած աւելորդ օրացոյցները ետ ղրկեն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Տէր եւ Տիկին ՀՐԱՉԵԱՅ ԿՈԹՈՂԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց երկրորդ զաւկին *ՊԵՐՃ – ԱՐՄԷՆԻ:*
Անիէռ 11 *յունուար* 1933

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2:30ին «Ֆլորիա» ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Princ. *մէթրօ՝ Օտէօն: Կը խնդրուի հայրենակիցներէ իրարու լուր տալ:*

ՎԱԼԱՆՍԻ Շապին - Գարահիսարի արփինոտ Դաշտի «Արծիւ» Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին տեղւոյն Քաֆէ Գոմէրսի ընդարձակ սրահին մէջ: Հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի ընիկ Կէմէրէկցի Աւետիս Թորոսեան, 29–30 տարեկան, հօր անուն՝ Տէոօ, մօր անուն Նուրի: 1928ին կը գտնուէր Թուլուզ: Այժմ ուր գտնուիլը յայտնի չէ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Mihran Donabédian*ի*, 49, rue Mougrone, Vienne, (Isère):

— Տիկին Հոռօս Տօնիկեան (Ղանթարոսցի, Սեբաստիա) կը փնտռէ իր որդին Ղազար Տօնիկեանը, որ տեղահանութեան միջոցին կորսնցուցած է Ուրֆայի մէջ: Հօր անուն՝ Օհաննէս, հօրեղբայրը՝ Շահին-Վարդան, եղբայրը՝ Առաքել, քոյրերը՝ Վառուկ եւ Նունիկ: Իմացնել Vahan Kasbarian*ի*, 82 Chemin de la Madrage, Marseille:

— Նուարդ Լօշեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ Բարսեղ - Արփիար Լօշեանը (Պրուսայի Մեծ-Նոր գիւղէն), որ կը գտնուի Ֆրանսա: Կը խնդրուի իրմէ, եւ իր մասին լուր ունեցողներէն իմացնել յառաջի:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Մարսէյլի կօշիկի *ՊԷՆՉԱ* գործարանը, պէտք ունի Թրէսէ-կօշիկ շինողներու: Չի գիտցողներն ալ կրնայ մէկ օրէն վարժեցնել: կարելի է կօշիկները տուներ տանիլ, շինել եւ վերադարձնել:
Դիմել՝ *Mme MARTEN BELAUD*
3. Rue de Turenne, MARSEILLE

Ծախու է *տնտեսական մեկնումի պատճառաւ կեդրոն թաղի մէջ կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով քենայ, գործիք եւայլն.) միասին: Բնակարան՝ 2 սենեակ, խոհանոց Վարձք՝ 3000 ֆրանք, պայլ՝ 6 տարի: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Տէր Յակոբեանի,* 14 rue Medéah, Paris (14):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԸՓԻՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Այդ առնականութիւնն էր որ փնտռեր ու գտեր էր Լիան Փորէյի կապելային մէջ եւ կառչեր էր անոր, երբ Ճորճի հետ միասին դուրս կուգար Պալ Պուֆօնի բազմութենէն:

Երբ գիշերուան ցուրտ ու հաճելի հովը շոյեց անոր դէմքը, Ճորճ ըսաւ.

— Փա՛ռք Աստուծոյ, լմնցաւ:

Լուռ ու մունջ քալեցին դէպ ի Լըփիք փողոցը: Լիան բնազդօրէն գուշակեց թէ ինչ կը զգար Ճորճ այդ պահուն: Հասկցաւ որ կատակելու տրամադրութիւն չունէր տղան: Մարդիկներէ՞ն սորված էր այդ նրբամտութիւնը իր այդ տարիքին մէջ, թէ ընդհակառակն յատկանիշն էր ան իր սեռին: Հլու հնազանդ քալեց անոր քովէն, գոհունակ արտայայտութեամբ մը ականջ տալով իր ոտնաձայներուն որոնք կը լուէին սալայատակի քարերուն վրայ: Հեզահամբոյր ու խելօք երեւոյթ մը ունէր ան: Փոխադարձելու համար բոցը անոր աչքերուն, երբ ան կուգար զինքը առնելու բազմութեան մէջէն, Լիան իր շարժումներուն մէջ դրաւ կրաւորականութիւն մը զոր մէկ անգամ միայն, իր կեանքին մէջ, խլած էին իրմէ:

Ցետոյ եկան Լըփիք փողոցի տունը. Ճորճ գոցեց դուռը ու բակին մթութեան մէջ կեցան՝ սանդուղին առջեւը: Լիան բռնեց անոր թեւէն, կայն կռուցին աղօտ լոյսին մէջէն նայեցաւ անոր ու ըսաւ.

— Բարկացա՞ծ ես ինծի:

Ճորճ խորհեցաւ որ ա՛լ իրն էր այդ աղջիկը, ա՛լ կը տիրապետէր անոր վրայ. ուրեմն իր դժգոհութիւնն ու տարակուսութիւնները համոզած էին աղջիկը թէ ինք իրաւունք չունէր խաղալու այն զգացումներուն հետ որ կը փոթորկէին իր հոգին:

Լիան ինկաւ անոր թեւերուն մէջ: Այնպէս թուեցաւ իրեն որ աղջիկը ուրախութեամբ ըրաւ այդ շարժումը: Դիրկեց:

— Եւ հիմա, Աստուած իմ, պիտի տանիմ քեզ, փախուստ կամացուկ եւ բարձրացաւ սանդուղներէն:

Դռնապանուհին բացաւ դուռը: Դուրս նայեցաւ չփելով աչքերը: Տեսաւ որ կ'ըսուեցան անոնք վերի յարկերուն մթութեան մէջ: Պառաւ մըն էր. թօթուեց ուսերը. փակեց դուռը ու մտաւ անկողին:

5.

Ժամը մէկը անցած էր, երբ Ճորճ տարաւ աղջիկը իր ձեղնայարկի աշխատանոց – սենեակը ու պառկեցուց զայն անկողինին վրայ: Ժպիտ մը ունեցաւ Լիան: Իրենցն էր այլ եւս այդ գիշերը՝ մինչեւ արշալոյս: Ա՛լ պէտք չունէր վար իջնելու սանդուղներէն ուրուականի մը պէս՝ երթալու համար իր սենեակը ուր կը քնանար երախան: Կրնայի՞ն քնանալ: Լիան երկնցաւ անկողինին վրայ. տարածեց թեւերն ու ոտքերը. յոգնած էր չա՛տ: Ամօքիչ գոհունակութիւն մը զգաց գիտելով երախան որ, հոս, հոն կը վազվզէր սենեակին մէջ՝ վառարանը վառելու կամ սուրճը պատրաստելու համար:

Կրակին վրայ դրաւ ջուրը եւ բերաւ ծրարը որուն մէջն էր գիշերազգեստը: Կեցած անկողինին եզերքը, նայեցաւ աղջկան որ փռուած էր անոր երկայնքին:

— Ի՞նչ է այդ:

Ծրարին տափակ ձեւն էր որ իր աչքին զարկաւ անմիջապէս: Ագահութիւն չկար նայուածքին մէջ, այլ յանկարծական սթափում մը: Այդպէս կ'արթննար թռչունն ալ. կը քնանայ աչուկները բաց ու, ահա՛, արթուն է ակնթարթի մը մէջ:

Աղջիկը արմուկին կռթնելով վեր բարձրացաւ: Ճորճ անոր ձեռքին մէջ դրաւ ծրարը որ կէս մը բացուած էր արդէն:

— Քո՛ւկդ է, բա՛ց.

Նշմարելի էր Ճորճի մէջ իրերը դասաւորելու ոգին որ թերեւս հետեւանք էր իր ստեղծագործող արուեստագէտի խառնուածքին: Շատ երիտասարդ էր ան այդ ժամանակ: Երիտասարդութեան ցնորական զգայականութեան հետ անգութ ու աններող գիծ մը կար իր մէջ որ երեւան կուգար այդ պահուն: Գներ էր մատանին ու հագուստը եւ վճռեր էր ամուսնանալ այդ աղջկան հետ: Նախատեսեր էր ամէն բան եւ կարգադրեր այնպէս մը որ այդ գիշերը պիտի ըլլար իրենց առագաստի գիշերը: Նուիրական էր ժամը:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

13 Janvier 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԶՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2085 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԺՈՒՀՕՅԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԱՌԸ

Ժընեւի խորհրդաժողովը, որ կ'ուսումնասիրէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի հարցը, երկար նիստ մը ունեցաւ չորեքշաբթի առաւօտ:

Նախ որոշուեցաւ ամէն ճառ, որ կը խօսուի ֆրանսերէն, թարգմանել ոչ միայն անգլերէնի, այլ եւ գերմաներէնի: Յետոյ խօսք առաւ Ժուհօ, որ կը ներկայացնէ Ֆրանսայի բանուորները:

ՏԱԳՆԱՊԸ ՍՊԱՌՆԱԿԱՆ

Ժուհօ ըսաւ թէ աշխարհ կը քալէ դէպ ի կործանում: Ժամանակ է շարժելու եւ դարման մը գտնելու ընկերային ցաւերուն, որոնք կը սարսեն զանգուածները: Պէտք է կամ լուծել հարցերը, կամ խոստովանիլ արդի վարչաձեւերուն սնանկութիւնը: Տագնապը, որ չոքած է, 30 տարիէ ի վեր, աշխարհի վրայ, երբեք անցողական չէ: Եւ պիտի տեւէ այդ տագնապը, քանի մեքենայացումը կը զրկէ մարդիկը աշխատանքէ: Միակ դարմանը կը կայանայ աշխատանքի ժամերը կրճատելուն մէջ: Բանուորական կազմակերպութիւնները ստիպողաբար կը պահանջեն կատարել այս բարեփոխութիւնը, առանց սակայն յօժարելու, որ, շաբաթական աշխատանքի ժամերը կրճատելով, կրճատուի նաեւ աշխատավարձը: Որովհետեւ երբ քիչ կը վարձատրուի բանուորը, կը նուազի նաեւ անոր գնելու կարողութիւնը: Ծանօթ է որ ներկայ տագնապը կը ծագի սպառման նուազութենէն:

Ատեն է խոստովանելու, — տարիներէ ի վեր կ'ապրինք ընդհանուր շփոթութեան եւ անստուգութեան մէջ եւ կը քալենք դէպ ի մեծ աղէտ մը: Թոյլատրելի չէ յուսալ ու կրկնել թէ այս տագնապն ալ կ'անցնի, ինչպէս անցան ուրիշ տագնապներ:

ՊԷՏՔ Է ԿՐՃԱՏԵԼ ԺԱՄԵՐԸ

Բանուոր դասակարգը Ժընեւէն կը պահանջէ աշխատանքի իր իրաւունքը: Ուրախ է, որ Ժընեւ խորհրդաժողով մը կը գումարէ՝ դարման մը գտնելու համար աշխատանքի տագնապին: Ուստի այս խորհրդաժողովը պէտք է որոշ ու գործնական բանաձեւեր տայ եւ պայծառացնէ կացութիւնը:

Շաբաթական 40 ժամը, զոր բանուորները կը պահանջեն, միայն ու միայն ընկերային հանգամանք մը չէ, այլ եւ հանգամանք մըն է ճարտարագործական եւ տնտեսական: Արդարեւ չկայ ուրիշ դարման, բայց եթէ կրճատել աշխատանքի ժամերը, առանց երբեք կրճատելու տրուած աշխատավարձը:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿԸ

Եւ պէտք է արագ գործել, վասն զի հետզհետէ կը ծանրանայ կացութիւնը: Գերմանիոյ մէջ 5,5 միլիոն կը հաշուեն գործազուրկները, Անգլիոյ մէջ՝ 3, Միացեալ Նահանգներուն մէջ՝ 11,5 միլիոն, Ֆրանսայի մէջ թէեւ 300,000 կը հաշուեն, բայց գործազուրկներու թիւը չի կրնար պակաս ըլլալ մէկ միլիոնէն: Բոլոր երկիրներու գործազուրկները ներկայիս կը կազմեն 30 միլիոննոց բանակ մը: Աշխարհի վրայ աշխատող բազուկները կը հաշուեն 170 միլիոն:

ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՍԱՐՍԷ ՊԻՒՏՃԷՆԵՐԸ

Անորոշութիւնը, ուր նետուած է այս հսկայական բանակը, կրնայ վտանգաւոր դառնալ խաղաղութեան համար՝ եթէ երկար տեւէ: Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է խորհիլ դարմանումին մասին: Միւս կողմէ պետութիւններն ալ կը տուժեն այս կացութենէն, չէ՞ որ նպաստ կը բաշխեն գործազուրկներուն: Այնքան ատեն որ պետութիւնները նպաստ կը վճարեն գործազուրկներուն, չեն կրնար հաւասարակշռել իրենց ելմտացոյցը, եւ թշուառութիւնը ժանգ մը կը դառնայ պետութեանց վրայ: Արդէն գործազուրկներուն յատկացուած նպաստի գումարները անհանդուրժելի բեռ մը դարձած են պետութեանց կռնակին, ինչպէս ցոյց կուտան թիւերը.— 1930ին Պելճիքա 32 միլիոն ֆրանք կը վճարէր իր գործազուրկներուն, 1931ին 365 միլիոն: Գերմանիա 1928ին կը վճարէր 1,151,000 մարք, 1931ին՝ 2,973,000 մարք: Անգլիա 1924ին կը վճարէր 51,5 միլիոն ոսկի, 1931ին՝ 101 միլիոն: Զուիցերիա 1927ին կը վճարէր 4,5 միլիոն, 1931ին՝ 37 միլիոն:

ԵԹԷ ԱՅՍՊԷՍ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Եթէ այսպէս շարունակուի, կը հասնի օրը՝ երբ կուտակուած դժգոհութիւնը եւ յուսահատութիւնը պիտի պայթին՝ սարսելով աշխարհը:

Ժուհօ յետոյ կարգ մը թիւեր ալ տուաւ, հաստատելու համար թէ ինչպէս կը ծանրանայ տագնապը օրէ օր, շնորհիւ մեքենայացութեան: Այս առթիւ ջատագովեց բանաձեւը, զոր կը բերէին Ամերիկացի փորձագէտները, Հուվրի հրաւէրով՝ գործազրկութեան տագնապին մասին կատարած իրենց ուսումնասիրութեան իբրեւ արդիւնք: Այդ փորձագէտները կ'առաջարկէին շաբաթական աշխատանքի ժամերը կրճատել մինչեւ 30, այսինքն օրական 6 ժամ աշխատանք եւ շաբաթը միայն 5 օր:

ՇՈՒԷՏ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Կէսօրէ յետոյ, երբ նիստը վերսկսաւ, խօսք առաւ Շուէտի կառավարութեան ներկայացուցիչը, Մոլէն, որ կը յարէր Ժուհօյի տեսակէտին,— շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, առանց կրճատելու տրուած աշխատավարձերը:

ՖՐԱՆՍԱ ՀԱԿԱՌԱԿ

Ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչը, Փիքնար, խօսք առնելով վերապահութիւն յայտնեց Ժուհօյի տեսակէտներուն մասին: Եւ ըսաւ թէ իր կառավարութիւնը չպիտի երբեք նախաձեռնարկն ըլլար շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի կիրարկման մէջ: Եթէ միջազգային համաձայնութիւն մըն ալ կնքուի այդ մասին, դժուար թէ Ֆրանսա վաւերացնէ՝ երբ վստահ չէ թէ համաձայնութիւնը պիտի վաւերացնեն ու կիրարկեն բոլոր այն երկիրները, որոնք ներկայիս մրցակցութեան մէջ են Ֆրանսայի հետ, ազգային եւ միջազգային շուկաներուն վրայ:

ԱՆԳԼԻԱ ՀԱԿԱՌԱԿ

Անգլիոյ կառավարութեան ներկայացուցիչը, Նորման.

— Մենք այստեղ ժամանակ կը կորսնցենք, ուրիշ ոչինչ: Բանուորներուն առաջարկը ոչ մէկ յոյս կը ներշնչէ, որ պիտի յարգուին մեր մօտ: Այդ առաջարկը փոխանակ Թումբ կանգնելու տագնապին առջեւ, աւելի եւս կը ծանրացնէ:

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱ ՀԱԿԱՌԱԿ

Դանիացի գործատէրերու ներկայացուցիչը, Օրսթէտ.

— Շաբաթը 40 ժա՞մ: Վտանգաւոր արկածախնդրութիւն է այդ: Ներկայացուած պատճառաբանութիւնները արժէք չունին, որ կարելի ըլլար կրճատել շաբաթական աշխատանքի ժամերը:

Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին, այնքան սուր, որքան շահագրգռական:

Սպանիոյ մէջ կացութիւնը դեռ պղտոր

Մադրիտէն հասած լուրերը կը հաստատեն թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է ընդհանուր առմամբ: Այսուհանդերձ կացութիւնը դեռ պղտոր է, գէթ զանազան շրջաններու մէջ: Այսպէս, Պարսէլոնի մէջ ոստիկանութիւնը կը շարունակէ հաւաքել ռումբերը, որ զետեղուած են գլխաւոր անցքերու վրայ:

Սէվիլլայի մէջ խռովարարները զինաթափ ըրին Սանժուան Թաղին ոստիկանութիւնը:

Քադիքսի մէջ կը շարունակուի գործադուլը:

Ըմբոստները յարձակեցան ոստիկանութեան վրայ, զինաթափ ըրին, գրաւեցին զէնքերը, ոստիկանները ապահով տեղ մը բանտարկելէ յետոյ քաղաք մտան:

Սան – Լուքար – Պարամետայի մէջ խռովութիւններէ յետոյ թալան տեղի ունեցաւ: Ըմբոստները այրեցին Թաղապետական մատենադարանը:

Մուրսիայի մէջ համայնավարները փորձեցին կրակ ձգել վանքերէն ներս: Ոստիկանութիւնը հասաւ այն պահուն, երբ քարիւղով թրջուած պատուհանները բոցավառ էին արդէն: Կարելի եղաւ մարել հրդեհը:

Սալամանքայի մէջ համայնավարներուն և աշխատող բանուորներուն միջեւ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ: 18 հոգի ինկան վիրաւոր:

Մալակայի մէջ յեղափոխականները կրակ նետեցին Սերվանթէսի Թատրոնին վրայ: Գիշերը զանազան Թաղերու մէջ կը պայթէին ռումբեր, սարսափ պատճառելով բնակչութեան:

Օքանայի բանտին մէջ 300 բանտարկեալներ, գիշեր ատեն, կոտրելով իրենց խցիկներուն դուռները, բակ ելան: Գիրկընդխառն կռիւ մը սկսան բանտապահներուն հետ: Ոմանք կրակ ձգեցին շէնքին մէջ, խուճապ պատճառելու նպատակով: Շուտով հասան օգնական ուժեր եւ հաստատեցին կարգը:

Հետզհետէ այն համոզումը կը տիրէ թէ Սպանիոյ ներքին այս խռովութիւնները կը ղեկավարուին կարմիր մամոնայով: Ձերբակալուած անիշխանական մը ծագումով Ռուս է: Սպանիական թերթ մը կ'իմանայ, որ մէկ միլիոն ստերլին յատկացուած է Սպանիոյ յեղափոխութեան կազմակերպութեան համար: Արդէն գրաւուած զէնքերն իսկ հաստատեն թէ որքան սուղ վճարուած է խռովութիւնը: Հրացանները արագաձիգ են, կրնան 19 գնդակ արձակել մէկ անգամէն: Այս հրացանները կ'արժեն 600 փեզեթա (1275 Ֆրանք): Ռումբերն իսկ կատարելագործուած են, երկաթէ ձուլուած: Ասկից զատ յեղափոխականները իրենց տրամադրութեան տակ ունին բազմաթիւ ինքնաշարժներ:

Մուսոլինի քաւանս

Անգլիական թերթի մը թղթակիցը կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը Մուսոլինիի հետ, որ իր տեսակէտները կը պարզէ համաշխարհային տնտեսական կացութեան բարեշրջութեան մասին ու կ'ըսէ.

— Կը կարծեմ թէ աշխարհի վիճակը ընդհանուր առմամբ բարելաւութիւն մը ցոյց կուտայ: Այո՛, քիչ շատ բարելաւ է կացութիւնը: Ներկայիս, ճիշդ է որ, տակաւին կը գտնուինք տագնապին ամէնէն խոր աստիճանին վրայ: Թէ ո՛րքան պիտի յամենանք այդ աստիճանին վրայ, չեմ գիտեր: Թերեւս դեռ վեց ամիս: Ինծի այնպէս կը թուի թէ երկրորդ եռամսեակը պիտի ողջունենք լաւագոյն անակնկալներով: Պայմանով որ պայքարինք այն երեք հարցերուն դէմ, որոնք կը խափանեն մեր ճամբան:

Այդ հարցերէն մէկը կը կազմեն պարտքերը: Այո՛, անհրաժեշտ է վերջնապէս կարգադրել այն պարտքերը, զորս Եւրոպա ունի Միացեալ Նահանգներուն:

Յետոյ կուգայ զինաթափութեան հարցը: Այս մասին ալ անհրաժեշտ է արագ եւ իրական լուծում մը:

Երրորդ հարցն է մաքսային սակացոյցերու կրճատումը եւ դրամական տագնապը:

Ի վերջոյ, անդրադառնալով խաղաղութեան հարցին, Մուսոլինի յայտարարեց.

— Խաղաղութիւն կ'ուզենք, որովհետեւ պէտք ունինք խաղաղութեան: Մեր բոլոր ճիգերը կ'ըլլան խաղաղութեան համար: Կ'աշխատինք լուծել մեր ներքին, տնտեսական, հողագործական եւ քաղաքական հարցերը: Չպիտի յաջողինք, եթէ չգայ խաղաղութիւնը:

Ու երբ Մուսոլինի, Եւրոպայի ապագային մասին այսքան լաւատես, կը յայտարարէ նաեւ թէ Եւրոպայի մէջ ոչ ոք կ'ուզէ վէճերը լուծել զինուորական ճամբով, անգլիացի թղթակիցը կը հարցնէ ինքզինքին թէ նո՞ր Մուսոլինի մըն է, որ կը յայտնուի, ախոյեան մը միջազգային խաղաղութեան, լքած հռոմէական արծիւը:

Թող Րուզվէլթ գայ, յետոյ...

Ուաշինկթընէն կը հերքեն այն զրոյցը թէ անգլիական դեսպանը, այցելութիւն մը տալով ծերակուտական Պորայի, խորհրդակցած է պարտքերու հարցին շուրջ նոր բանակցութիւն մը վերսկսելու մասին: Ամերիկեան կառավարութեան կարեւոր մէկ պաշտօնատարը կը յայտարարէ թէ անգլիական դեսպանը նման դիւանագիտական սխալ չպիտի ուզէր գործել, երբ լաւ ծանօթ է Միացեալ Նահանգներու քաղաքական ներկայ կացութեան:

Պաշտօնական շրջանակները կը ցաւին, որ ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի է որ եւ է բանակցութեան սկսիլ պարտքերու մասին: Եւ բոլորն ալ կը կարծեն թէ պէտք է սպասել Րուզվէլթի, որ 4 մարտին ձեռք պիտի առնէ իշխանութիւնը:

Այսուհանդերձ հրապարակագիրներն ու քաղաքագէտները, որոնք կը սիրեն միշտ գուշակութիւններ ընել, կը կարծեն թէ Րուզվէլթ, իշխանութեան գլուխ գալով, պիտի յետաձգէ պարտքերուն յունիսի վճարումները մինչեւ բանակցութեանց աւարտում:

Դարձեալ կ'ըսուի թէ պատերազմի պարտքերը կը զեղչուին՝ երբ քիչ մը թեթեւցուին ամերիկացի ագարակապաններու պարտքերը:

Ֆրանսական դահլիճին ելմտական ծրագիրը

Նախարարական խորհուրդին վերջին նիստին, որ գումարուեցաւ Ալպէր Լըպրէնի նախագահութեան տակ, քննութեան առնուեցաւ ելմտական նախարար Շէրոնի ծրագիրը, որ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ: Ըստ այս ծրագրին, ելմտացոյցը պիտի հաւասարակշռուի առանց երբեք դիմելու փոխառութեան: Ծրագրին մանրամասնութիւնները հրատարակուած չեն ամբողջովին, բայց կ'ըսուի թէ Շէրոն կ'առաջարկէ կրճատել նախարարներու եւ երեսփոխաններու ամսականները, սկսեալ հանրապետութեան նախագահին ամսականէն: 750 միլիոն խնայողութիւն կը նախատեսուի այս ձեւով: Նոյնպէս նախկին պատերազմիկներու հանգստեան տարիք պիտի նշանակուի 55 կամ 60, այս ձեւով կը նախատեսուի 750 միլիոն խնայողութիւն: Պատերազմի ամուսնացեալ այրիներու ամսաթոշակը պիտի ջնջուի: Տուրքեր պիտի դրուին սուրճի եւ այլ նիւթերու վրայ:

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

«Էլ Ահրամ» 5 յունուար թիւով կը գրէ.—

Էմիրխանեանի ձգած միլիոններու ժառանգութեան խնդիրը այլ եւս լուծուած է: Ինչպէս կը յիշուի, Էմիրխանեան կտակած էր որ իր մահէն 50 տարի վերջ հարստութիւնը բաժնուի ժառանգորդներուն: Յիսուն տարին կը լրանայ ամսոյս վերջը: Իբրեւ ժառանգորդ ներկայացած են 276 հոգի, միայն հովանաւորեալ երկիրներէն: Սուրիոյ մարզպանը այդ դիմումները փոխանցած էր ուր որ անկ էր: Երէկ մարզպանը ստացաւ Ճինկլապատի դատարանին վճիռը, որով կը յայտնուի թէ դատարանը քննելէ վերջ բոլոր թուղթերն ու դիմումները, որոշած է իբրեւ ժառանգորդ իրաւունք տալ Եգիպտոս գտնուող Մարիամ Ճանիկեան անուն 85 տարեկան կնոջ, որ Էմիրխանեանի քրոջ աղջիկն է:

30 միլիոն արժէքով կալուած եւ վեց միլիոն ֆրանք է ժառանգութիւնը: Այս հարստութիւնը պիտի յանձնուի 1933 փետր. 1ին Մարիամ Ճանիկեանի:

ՀԱՅ ՄԸ ԿԱԽԱՂԱՆ ՀԱՆՈՒԱԾ

Ուրֆայի թուրք թերթերը կը գրեն թէ՝ Սէվէրէկի Ճամիի Քէպիր թաղէն Համիտ էֆ.ի սպասուհին Եազըի պատիւը բռնաբարելէ ետք ոճիրը ծածկելու համար զայն սպաննելով հոլը նետող միւս սպասաւորը Կարապետի որդի Գրիգոր այլ անուամբ Մուսթաֆա կախաղան հանուեցաւ՝ իր մահավճիռը վաւերացուած ըլլալով Ազգ. Մեծ Ժողովէն:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Անցեալ շաբաթ Ֆրանսայէն Պէյրութ հասաւ զինուորական քննիչ յանձնախումբ մը, որուն մաս կը կազմէին Զօր. Մասոն, ինչպէս նաեւ Ռոզէ եւ Հիւվէ:

Յանձնախումբը Դամասկոսի, Հալէպի եւ Տէր Զօրի շրջաններուն զօրաբանակները քննելէ յետոյ, Պէյրութ վերադարձաւ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ժողովը վաւերացուց թուրքեւֆրանսական համաձայնագիրը, որ կնքուած էր Սուրիացիներու ստացուածքին մասին:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ թագաւորը երէկ այցելութեան պիտի երթար Ռումանիոյ թագաւորին: Մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի այս այցելութեան, մանաւանդ այն խորհրդաժողովէն յետոյ զոր գումարեցին վերջերս Փոքր Համաձայնութեան անդամները, Պելկրատի մէջ:

ՉԻՆԱՑԻ զինուորներ, քանի մը հազար հոգի, նահանջելով Ճափոնցիներուն առջեւէն, ապաստանած են ռուսական հող: Ռուսերը զինաթափ ըրած են զանոնք եւ հսկողութեան տակ առած: Ճափոնական բանակը կը յառաջանայ:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ դահլիճի տագնապ մը կը սպասուի այս օրերուս: Մանիու դահլիճին հրաժարականը պիտի ներկայացնէ թագաւորին, անմիջապէս որ իր հանգստավայրէն հասնի Պուքրէշ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը անվաւեր հռչակեց Փարիզի հիւանդանոցներուն համար բացուած ներքին բժիշկներու թեկնածուներու քննութիւնը, ապացուցուած ըլլալով որ կարգ մը խարդախութիւններ գործուած են:

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին առեւտուրը կը հաւասարակշռուի հետզհետէ: 1932 դեկտեմբերին ներածումները եղած են 60,634,000 ստերլին արժէքով: Անցեալ տարուան ներածումներու արժէքէն 16,351,000 ստերլին պակաս: Իսկ նոյն թուականին արտածումները եղած են 32,445,000 ստերլին, այսինքն 368,000 ստերլին աւելի նախորդ տարուան վրայ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ վեց տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Օրէնպուրկի եպիսկոպոսը, որ դիմադրած էր համայնավարներու հակակրօնական քարոզչութեան:

ԻՎԱՆ ՔՐԷՕԿԷՐ, լուցկիի թագաւորը, անձնասպան չէ եղած, կը պնդեն ամերիկեան կարգ մը ընկերութիւններ եւ գաղտնի ոստիկաններ ղրկած են Փարիզ, քննութիւններ կատարելու համար լուցկիի թագաւորին մասին: Կ'ըսեն թէ ողջ է լուցկիի թագաւորը եւ ծպտուած կ'ապրի:

ՀԱՅՈՒՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

«Լ'էօվր»ը, անցեալ օր, պրպտումներ կատարելով Պէլվիլի թաղամասին մէջ, կը յարձակէր օտարականներու, մասնաւորապէս Հայերուն վրայ: Կը գանգատէր, որ այս գաղթականները, կօշկակարի «գաղտնի» արհեստանոցներ ստեղծելով, գործի կը լծեն «հայրենակիցներ», որ աշխատաւորի թուղթ չունին, ոչ ալ իրաւունք: Եւ վերջապէս, այս «գաղտնի» արհեստապետութեամբ ոչ միայն մեծ վնաս կը հասցնեն պետութեան,—որովհետեւ ոչ տուրք կը վճարեն, ոչ ալ ընկերային ապահովագրութեան հարկ,— այլ եւ ֆրանսացի կօշկակարներուն, որոնք, զանազան տուրքեր եւ ապահովագին վճարելով, չեն կրնար աւելի աժան չինել կօշիկը:

Յաջորդ օրը, «Էօվր»ի ընթերցողները, իրենց կարգին, սկսան գանգատիլ թէ այդ օտարականները հաստատած են նաեւ դերձակներու «գաղտնի» արհեստանոցներ:

Այս տրտունջները, ինչպէս դիտել կուտար մէկ ընկերս, կուգան նախ Հրեաներէն, որոնք, մինչեւ հիմա, իրենց մենաշնորհը դարձուցած էին «գաղտնի» աշխատանոցներու շահագործումը: Ու երբ հիմա օտար բոլոր դժբախտ գաղթականները լծուած են գոյութեան պայքարի մը, յաճախ մրցակցութեան մտնելով Հրեաներուն հետ, այս վերջինները հրապարակը «մաքրելու» եւ դրաւելու միակ միջոցը կը համարեն քիչ մը «կեր» տալ դրգռութեան ընդունակ գրիչներու:

Առանց ուզելու յիշեցնել Ֆրանսական մամուլին,— որ վերջերս մոռցած է կարծես ֆրանսական հին ու ասպետական բարքերը,— թէ մասնաւորաբար Հայը չէրչիութեան համար չէր, որ եկաւ այստեղ, այլ, եթէ պէտք է քիչ մը խոստովանիլ մեղքերը, Հայը Եւրոպա եկաւ որովհետեւ քաղաքակիրթ Եւրոպան, իր շահերէն առաջնորդուած, մոռցաւ արդարութեան դատը եւ թոյլ տուաւ որ քանդուին ու հրկիզուին հայկական օջախները, հովին տրուին Հայուն բեկորները:

Եւ Հայը եկաւ, թափառական, ապահով երկինքներու տակ՝ դէթ օրապահիկ մը ճարելու, լաւագոյն օրերուն՝ վերադարձի յոյսով:

Կը բաւէ՛, Վոլթէրի լեզու, կը բաւէ անիրաւ եւ անարդար մեղադրանքդ, Հայը չէրչիութեան չեկաւ այստեղ: Եկաւ ձեր ու շատերուն մեղքով: Ու թողէք, որ ձեռք չերկարէ պետութեան եւ նպաստամատոյց մարմիններուն, թողէք որ իր ապրուստը շահի՝ սպասելով վերադարձի ժամուն:

***

Միւս կողմէ, կարեւոր է մտածել պահ մը այս առթիւ.—

Հետզհետէ ազգերու լեզուին մէջ սովորական կը դառնայ սա բացատրութիւնը, «չէրչի Հայ»: Եւ խորհիլ, որ Հայը հողագործ եւ գիւղատնտես ժողովուրդ մըն է եղած հինէն ի վեր: Այդպէս կը վկայեն մեր պատմիչները: Հայ ժողովուրդը ամէն անգամ որ կը վերջացնէր պատերազմ մը, կը վազէր իր հողին ու հողային աշխատանքներուն: Ու մինչեւ վերջին տարիները, հայ ժողովուրդը չմոռցաւ հողին սէրը, որ փիլիսոփայութիւն մը դարձաւ իրեն, —հողապաշտութիւնը հայկական զգացում մըն է, որ տաք է եւ կենդանի, նուիրական եւ ազնիւ: Հողապաշտութեան այդ զգացումով առաջնորդուած, Հայ գիւղացին մտերմացաւ անասունին հետ, սիրեց նաեւ զայն, «աղբեր» կոչեց կամ «Ջան»:

Ափսո՛ս, որ հալածանքները քանդեցին, ամէնէն առաջ, այդ զգացումները: Թշնամին որ եկաւ, ուսումնասիրեց եւ հասկցաւ, որ այս մեր աշխատասէր ժողովուրդը փարած է հողին, կարծես արմատ արձակած է հողին մէջ: Թշնամին որոշեց փրցնել հայ ժողովուրդին արմատը հողին մէջէն: Բիւզանդացիներէն եւ Արաբներէն մինչեւ Թուրքերը նոյն ճիգը կատարեցին, — Հայ գիւղացին բաժնել իր հողէն, որպէսզի արմատէն կտրուած հսկայ ծառի մը նման փոսանայ, կամ սարսած հոյակապ սիւնի մը նման վտանգն ունենայ տապալելու: Բիւզանդացիները չյաջողեցան արմատախիլ ընել պուլկար ժողովուրդը, որ կառչած մնաց իր հողին եւ դիմադրեց բոլոր փոթորիկներուն: Հայերը հետզհետէ տեղի տուին Բիւզանդացիներուն, Արաբներուն եւ Թուրքերուն: Սկսաւ տեղափոխութիւնը, գաղթը: Այդ օրէն ասդին՝ Հայը մոռցաւ սէրը, որ գինք կը կապէր հողին: Նոր փիլիսոփայութիւն մը կը ծնէր,— ինչո՞ւ կառչիլ անշարժ հարստութիւններու, լաւագոյնն է «ձեռքին ոսկի ապարանջան անցընել» ու պտըտիլ: Այսինքն, ապրելու համար, ուր որ ալ ըլլայ, կը բաւէ ունենալ արհեստ մը, «ոսկի ապարանջան» մը:

Եւ մերհայրենասիրութիւնը, որ երբեք պետական ձեւ չունէր, չպայքարեցաւ աղէտին դէմ:

Գիւղատնտես Հայը դարձաւ արհեստաւոր ու չարչի:

Վիճակագրութիւն չունինք անշուշտ, բայց կը յիշեմ իմ գիւղս, որուն բնակչութիւնը պատերազմէն առաջ մեծամասնութեամբ կը զբաղէր հողային աշխատանքով, իսկ պատերազմէն յետոյ … դրացիին բան մը ծախելու հոգով: Գնելու ծախելու տարօրինակ սէր մը կը չարչարէր բոլորը:

***

Ահա ցան ու ցրիւ ամէն կողմ:

Հայ գաղթականներու ստուար բազմութիւններ Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Յունաստանի մէջ: Ի՞նչ կ'ընեն,— մեծ մասամբ լեցուած են գլխաւոր քաղաքները եւ մանր առեւտուրով կը զբաղին կամ իրենց փոքրիկ արհեստներուն շնորհքը ցոյց կուտան: Բայց կը խորհի՞ք երբեմն թէ մանր այդ առեւտուրով կամ իրենց անկախ արհեստով, Հայը սխալած է իր աշխատանքին, իր քրտինքին խոշոր մասը տալ գործատիրոջ կամ դրամագլուխին: Եւ յետոյ կը խորհի՞ք նաեւ մանր առեւտրականներու եւ անկախ արհեստաւորներու ապագային մասին: Մեքենան գլուխ է ցցած արդէն, եւ կը սպառնայ ստեղծել մեքենապետութեան դարը, եթէ չէ սկսած արդէն: Երէկ մեքենան օգնական մըն էր մարդուն կողքին, այսօր մարդը օգնական մըն է մեքենային, յաճախ աւելորդ:

Հետզհետէ կը մեքենայացուի պատրաստութիւնը ոչ միայն կօշիկին, սիկարին, գլխարկին, այլ եւ … հացին: Եւ մէկ վայրկեանի մէջ քանի՞ կտոր ապրանք կը նետէ մեքենան: Մարդը չպիտի կարենայ երբեք սպառել այնքան, որքան կ'արտադրէ մեքենան, անկից՝ տագնապ մը, որ կը սպառնայ մանր առեւտուրին եւ փոքրիկ արհեստաւորներուն, անոնց որ չունին դրամագլուխ, այլ կ'աշխատին օրապահիկի մը համար:

Հետեւաբար, վտանգի տակ է «ձեռքի աշխատանքը»: Մեր հայրենակիցները, դիմագրելու համար ապագայ այդ վտանգին, պէտք է վերջապէս արթննան ահազանգէն եւ նահանջեն դէպի աւելի ապահով ապաստան մը, — այդ ապաստանը իրենց կ'ընծայէ հայրենի հին աւանդութիւնը, հողին սէրը:

Դէպի գիւղատնտեսութիւն, հայրենակիցներ:

Դէպի գիւղ:

Դէպի հող:

***

Վերստանանք Հայուն հին նկարագիրը: Ղեկավար մարմիններ ու կազմակերպութիւններ երբեւիցէ խորհա՞ծ են … օրակարգին մասին: Մեքենապետութիւնը տագնապ է ստեղծեր արդէն, եւ բազմաթիւ ժողովուրդներ, բախտակից Ռուսը ձեզի օրինակ, ձեռք են զարկեր գիւղատնտեսութեան:

Ֆրանսայի հարաւային նահանգները լեցուն են գիւղատնտեսական օտար կղզեակներով: Լեհերը, Ռուսերը, Ըսպանիացիները, Իտալացիները գիւղատնտեսական փոքրիկ հայրենիքներ են ստեղծեր Ֆրանսական հողին վրայ: Ռուս գաղութին ղեկավարները գիւղատնտեսական նման օջախներ են հաստատած նաեւ հարաւային Ամերիկայի մէջ: Եւ ինչ գեղեցիկ գործ՝ ոչ միայն պայքարելու համար ձուլումին, այլ եւ գործազրկութեան դէմ: Արդարեւ գիւղատնտեսական գաղութներուն մէջ միայն կարելի է պահպանել ազգային նկարագիրը, եւ ոչ թէ մայրաքաղաքներու չարաթօրեայ մանկապարտէզներով:

Ահա թէ ինչո՛ւ ժամանակավրէպ կազմակերպութիւն մը դարձաւ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը, որ, մոռնալով իր հիմնադրին ծրագիրը գիւղատնտեսութեան մասին, հիմա նման է պաշտօնեաներու ամսական, մէկ երկու մանկապարտէզի քանի մը ոսկի բաշխող հաստատութեան մը:

Արդիական ազգային ամէն կազմակերպութիւն պէտք է ծրագիր ունենայ նաեւ տնտեսական աշխատանքի մասին: Մանր առեւտուր կամ արհեստաւորներու անհատական ձեռնարկները կը դատապարտեն ոչ միայն մեր Հայու նկարագրին, այլ եւ ազգային պահանջներուն: Երբ անհատ մը իր առեւտուրով կամ արհեստով կը տեղաւորուի երկրի մը մէջ ու կը յաջողի, այլ եւս չի մտածեր հայրենիքին մասին: Ընդհակառակն, երբ գաղթականները կը մտնեն հաւաքական ձեռնարկի մը մէջ, իրենցմէ կախուած չէ այլ եւս մնալը օտարութեան մէջ, եթէ հաւաքական ձեռնարկին վարիչները քանդեն ձեռնարկը՝ փոխադրելու համար հայրենիք:

Ուստի գիւղատնտեսական աշխատանքի լծուելու մեր հրաւէրը կատարած՝ ատեն, անհրաժեշտ կը համարենք աւելցնել թէ լաւագոյնը հաւաքական գիւղատնտեսական ձեռնարկն է միայն:

Ազգային դրամագլուխները պէտք է զօրաշարժի ենթարկել՝ ստեղծելու համար գիւղատնտեսական հայրենի օջախներ այս օտար ափերուն վրայ, պաշտպանուելու համար գործազրկութեան դէմ եւ պայքարելու համար յանուն ազգային մեր դատին: Միքայէլ Նալբանդեանի գրքին խորագիրը ամբողջական ծրագիր մըն է հիմա մեզի համար. — Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ:

ՇԱՀԷՆ

ԹԱՏՐՈՆ

“LE SECRET„

(Henry Bernstein)

—·—

Մոլիէռի Տունը 1932ը կը փակէր յայտնի թատերագրին այս տարեց՝ բայց միշտ կենդանի եւ բարախուն մնացած գործով:

Արդարեւ «Le Secret»ն ներկայացուեցաւ առաջին անգամ 1913ին, Bouffes Parisiennesի բեմին վրայ, նշանակելի յաջողութեամբ, իբրեւ գլխաւոր դերակատար ունենալով հռչակաւոր Տիկին Սիմոնը:

Խաղը գրուած է գրեթէ դասական ուղեգծով: Նկարագիր մը՝ բարդ, հիւանդոտ, մարդկային, ահաւոր ատով իսկ: Դեր մը՝ չափազանց դժուար, ծանր, անոնցմէ՝ որոնք փորձաքար կը հանդիսանան արդէն նուիրագործուած տաղանդներու համար, եւ որոնց հետ չափուելու կը ձգտին այս վերջինները, երբեմն պարտուած դուրս գալով:

«Le Secret»ն (Գաղտնիքը) մարդկային էութեան խորը թաղուած՝ նոյն իսկ ենթակային անծանօթ կիրքերու զգացումներու, չարութիւններու խոր հրդաւոր խմորումին գաղտնիքն է:

Կապրիէլ Ժաննըլօ (Mlle Ventura) Քօնթան Ժաննըլոյի (M. Francen) կինը անդիմադրելիօրէն մղուած է այդ չարութեան, նախանձի գրեթէ տարերային ուժէն: Ողբերգական գիծը հոն է՝ որ ան կը զգայ, որոշ գիտակցութիւն ունի իր շուրջը կատարած աւերումին, բայց անկարող է դիմադրելու:

Քլինիք նիւթ վստահաբար, բայց որքան մարդկային եւ իրական աւելի կամ նուազ ուժգնութեամբ:

Զպիտի կրնամ մանրամասնել նիւթը: Ամբողջ երեք արարուած Կապրիէլ կը ճգնի իր բարեկամուհիին Հանրիէթի (Mlle Renaud) երջանկութիւնը քայքայել, անոր ձեռքին թեկնածու Լը Կէնին (M. P. Bertin) քաջալերելէ յետոյ իր սէրը յայտնելու, Հանրիէթին թելադրելով պատմել իր ապագայ ամուսնին՝ այն փոքրիկ եւ աննշան սիրային անցեալը՝ որ ան ունեցած է Պ. Փօնթա – Թիւլլիի (M. Yonnel) հետ, յուսալով ներքնապէս, չար հրճուանքով մը, ձախողեցնելու այդ միութիւնը, գտնալով Լը Կէնի նախանձոտ հոգին:

Հակառակ իր սպասածին, սակայն, պարագաները թոյլ չեն տար խոստովանութիւնը:

Ամուսնութիւնը կատարուած է:

Այս անգամ առանց բարեկամուհիին գիտակցութեան, Կապրիէլ կը հրաւիրէ Փօնթա – Թիւլլին Լը Կէններուն ամառանոցը՝ ուր կը գտնուին նաեւ իրենք:

Հետապնդումը նոյնն է. իր սիրած բարեկամուհիին երջանկութեան քայքայումը:

Եւ արդարեւ՝ այս անգամ հոռիզոնը կը մթագնի: Հրահրուած կիրքերը եւ զգացումները — Փօնթա – Թիւլլի նախկին սէրը, Լը Կէնի նախանձին առաջին փայլատակումները — կը պատրաստուին ահաւոր պայթումի մը, որ չուշանար:

Եւ փլուզում մըն է՝ երկրորդին վերջաւորութիւնը՝ փլուզում մը համատարած, ահաւոր, որուն զոհերէն ո՛չ մէկը դեռ կը կասկածի անոր հեղինակին գոյութեան մասին իսկ, այնքա՛ն ան եկած է բնականաբար, նախատգրականօրէն գրեթէ, կարծես անխուսափելի:

Եւ սակայն Պէռնշթայն կը հաւատայ մարդկային հոգիին խորը թաղուած խղճմտանքի կայծին. անոր անդիմադրելի հոսանքուտին:

Վերջին արարուածին, Կապրիէլ Ժաննըլօ ինքն իսկ սարսափած է իր ոտքերուն տակ փռուած փլատակներէ, որոնց մէջտեղը կանգնած՝ այս անգամ շատ աւելի ուժեղօրէն լսելով իր մէջը ըմբոստացող խղճմտանքին բողոքը, ահաւոր, տառապակոծ խոստովանանքի մը մէջ կը պարզէ, կը բացարէ իր էութեան մէջը մինչեւ այդ օրը թաղած գաղտնիքը, իր անդիմադրելի, բնազդական ցանկութիւնը ամէն երջանկութիւն փշրելու իր շուրջը, քանի ան իրը չէ:

Բանականութիւնը եւ բարութիւնը կը ճգնին հասկնալ այդ դժբախտ հոգին, ներել անոր կատարած աւերը: Կարելի՞ է պատժել ուրականը, կայծակը:

Զէ՞ որ ինք ալ այնքան տառապած է որքան իր զոհերը:

Ու այդ տառապանքը՝ իր խաղին ամէն մէկ պահին զգալի պահելու համար Venturaի անհերքելի զգայնութիւնը եւ տաղանդը հարկ էր:

Որքան կը յիշեմ՝ Տիկ. Սիմոնի խաղը կը կրէր աւելի գիտակից, չնշուած չարութիւն մը, մինչդեռ Mlle Ventura տուաւ աւելի ճակատագրապաշտ եւ բնազդական աւելի ճիշդ հոգեբանօրէն, քանի որ մեր ամէն մէկ շարժումը ճակատագրական բան մը ունի իր մէջ՝ եթէ ճգնինք վերլուծել:

Թատերական այդ օրինակ գործի մը մէջ, Venturaի նման արուեստագիտուհիի մը ձայնին երանգները, զգացումներու արտայայտութեան հազիւ նկատելի փոխանցումները լսելով է՝ որ կարելի է հասկնալ բեմին եւ չարժանկարի կտաւին (նոյն իսկ խօսուն) մինչեւ եղած անանցանելի միջոցը:

Այս վերջինը՝ ինչպէս շատեր ենթադրեցին— երբեք չպիտի կրնայ տապալել առաջինը:

Կենդանի խօսքին եւ մեքենական նոյնիսկ ամենակատարելագործեալ՝ վերարտադրութեան մէջ բան մը կայ, որ երբեք չպիտի կրնայ տալ մեքենան —հոգիին թրթռացումը ջրբունքներուն վրայ…

Պէռնշթայնի Gabrielle Jannelotն պիտի մնայ իբրեւ նկարագրի մը հոյակապ կերտուածք՝ այնքան դասական, որքան Շէյքսփիրեան սահմռկեցնող, ողբերգական տիպարները:

Գեղեցիկ ամբողջութիւն մը կազմուած էր Mlle Venturaի շուրջը: Francen շատ աւելի խուրր եւ մարդկային եղաւ՝ քան Christineի մէջ: Զուսպ եւ վայելուչ խաղ մը՝ որ մեծապէս գնահատուեցաւ: Yonnel — անմոռանալի Համլէթը՝ որ յայտնուեցաւ անցեալ տարուան ընթացքին— փաստեց որ արդիական դերի մը մէջ նոյնքան տիրապետող է, որքան դասականին: P. Bertin յաջող էր նոյնպէս իր վախկոտ, վարանոտ սիրահարի արտայայտութիւններուն կամ նախանձոտի պոռթկումներուն մէջ:

Mlle A. de Chanveron եւ M. Le Goff փոքրիկ դերեր ունէին: Mlle Renaud գերազանցօրէն յուզիչ էր իր մաքուր ու միամիտ բարեկամուհիի, չարութեան անգիտակ զոհի համակրելի դերին մէջ: Իր ձայնը, շարժումները, ապրումները համակ քնքշութիւն են: Իր բաժինը կարեւոր եղաւ յաջողութեան մէջ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրքիան

ԱՆՑՆՈՂ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

(ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԵՐՈՎ)

—·—

ՅՈՒՆՈՒԱՐ

1.— Պոլսոյ խառն խումբը Աթէն[ք] գնաց:

9.— Արտաքին Նախարար Թէվֆի[կ] Րիւշտի Թէհրան գնաց:

16.— Համալսարանի բարեկարգ[ու]թեան համար փրոֆ. Մալշ Պոլիս հա[ս]աւ:

21.— Առաջին անգամ ըլլալով, [ի]րէ Պաթան մզկիթին մէջ Թուրք[երէն] Գուրան կարդացուեցաւ: Թէհր[անի] մէջ ստորագրուեցաւ Թուրք – պա[րս]կական դաշնագիրը:

23.— Մաքսաննենգութեան դատ[ա]վարութիւններն սկսան:

28.— Երլտըզի պալատին մէջ պա[լ]քանեան խորհրդաժողովը գումարու[ե]ցաւ:

30.— Ֆաթիհ մզկիթին մէջ՝ առա[ջ]ին անգամ Թուրքերէն էզան կարդաց[ու]եցաւ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

1.— Էնկիւրիի մէջ ծխախոտի խոր[հ]րդաժողովը գումարուեցաւ:

16.— Էնկիւրիի մէջ, Խալք կուսակ[]ցութիւնը 20 հոգինոց յանձնաժողով մը ընտրեց՝ տնտեսական գործեր[ը] կարգի դնելու համար:

19.— Խալք էվլերը բացուեցան:

22.— Սպանիոյ նախկին թագաւոր Ալֆոնս Պոլիս հասաւ:

25.— Օտար մը առաջին անգամ [ը]լալով Թուրք արդիական օրէնքով ա[]մուսնացաւ: (Ամերիկայի դեսպան[]ատուն աղջիկը Բերայի թաղապետութեան շէնքին մէջ):

26.— Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ հա[]նավարներ ձերբակալուեցան:

ՄԱՐՏ

13.— Տնտեսական յանձնաժողով[ը] եւմտացոյցի յատուկ տեղեկագի[ր] պատրաստեց:

18.— Հայկէչի վարչապետ Պէժի[] տա Պոլիս հասաւ:

24.— Մենաշնորհներու բարեկար[գ]ման համար օրէնք մը քուէարկու[ե]ցաւ:

ԱՊՐԻԼ

11.— Լեհ մարաջախտ Փիլսուտս[կի] Պոլիս հասաւ:

25.— Ըմէթ փաշա Մոսկուա մեկ[]նեցաւ:

30.— Էնկիւրիի մէջ արհեստից ցու[]ցահանդէս մը բացուեցաւ:

ՄԱՅԻՍ

21.— «Իփէքչիլ»ն բացուեցաւ:

22.— Ըմէթ փաշա Հռոմ մեկն[ե]ցաւ:

26.— Հաւասարակշռութեան տու[]քը քուէարկուեցաւ: Թուրք – իտալ[ա]կան բարեկամական դաշինքը հի[նգ] տարի երկարաձգուեցաւ:

29.— Ժողովը քուէարկեց օրէնք որով կ'աւելցուին չէնքի, կալուա[ծ] գործողութեան տուրքերը:

ՅՈՒՆԻՍ

5.— Մանր գործերը Թուրքեր[ու] միայն յատկացնելու որոշումը տր[ուե]ցաւ:

8.— Ֆէյսալ թագաւոր Թուրքի[ա] կաւ:

26.— 1932ի պիւտճէն քուէարկ[ուե]ցաւ:

ՅՈՒԼԻՍ

2.— Ազգ. պատմութեան խորհրդ[] ժողովը գումարուեցաւ Էնկիւրիի մէ[ջ]:

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

3.

Պարոնայք քննադատներ, նոր ստեղծագործութիւն մը ո՞ր չնաշխարհիկ ծաղիկն է արդեօք օտար՝ մեր հորիզոններուն: Օտար գրականութեանց մէջ նորը յատկանշողը ի՞նչ բան է: Կը հաճի՞ք բացատրել:

Հետեւա՞ծ էք արդեօք հայ արդի գրականութեան վաստակին: Ի՞նչ կը փնտռէիք անոր մէջ ու չգտաք: (Ձեմ ուզեր պատասխանել Գրական Ակումբին մէջ խօսած հետեւեալ միտքին, «Նոր գրողները նախ գործեր թող տան եւ յետոյ պահանջներ դնեն», կարծեմ բոլորս ալ համաձայն ենք, որ հիւանդութեան մը պէս վարակիչ է նոր գրողներուն գիրք հրատարակելու պարագան, անկախ այդ գիրքերուն որակին եւ քանակի խնդիրէն, չնայելով որ կարեւոր մաս մը կ'արդարացնէ հեղինակներուն վրայ մեր ունեցած յոյսերը:)

Այո՛, ունինք նոր գրականութիւն մը, նոր՝ զգայութեամբ, խորքով, ոճով ու լեզուով: Կը կրկնենք, նոր ըսելով ոչ երիտասարդ կը հասկնանք եւ ոչ ալ գրական նոր դպրոցի մը հրապարակող օրէնքներով կազմուած: Նոր գրականութեան բացատրութիւնը աւելի ճիշդ կ'ըլլայ սահմանել ժամանակակից գրականութիւն անունով, բայց ժամանակակից ըլլալով մէկտեղ, իր բերած տարրերով, խորքով եւ ըզգայութեամբ նոր է հինին բաղդատմամբ: Այս սիւնակներուն մէջ կարգը պիտի գայ օրինակներով խօսելու: Բայց իբրեւ ընդհանուր յատկանիշ այդ նորութեան, ժամանակակից դժգոհութիւնը, ընկերային ցնցումները որոշ չափով արձագանգ գտած են հոն, թերեւս մեղմ չափով, սակայն հայ գրողը այդ ալիքներուն ազդեցութեան տակ է: Հայ գրողը քաղաքական իր անորոշ վիճակին գիտակցութիւնն ամէնէն աւելի ներկայիս կը զգայ, ու ով որ ընդունակ է կը փորձէ տալ այդ գիտակցութեան արձագանգը: Հայ արդի գրականութեան ճարտարապետութեան հոգը, կը կրկնենք, ոչ մէկ սերունդի կը պատկանի: Այդ հոգը ամէնունն է: Այս խոր գիտակցութեամբ էր, որ գրական – գեղարուեստական որոնումներու մէջ, երբ կը սահմանէի նոր գրականութեան, եւ առհասարակ հայ գրողներուն յատկանիշները, առանց տարիքի խտրութեան կը մատնանշէի բոլոր այն դէմքերն ու գործերը, որոնք գրականութեան անդաստանին մէջ նոր օրերու զգայութիւնը եւ հայ մարդը կը կերտէին վարպետի հոգածութեամբ: Իրենց նիւթերը անցեալէն քաղէին թէ ներկայէն, 1932ի հայ գրողը չէր կրնար մտածել ու զգալ այնպէս, ինչպէս կը մտածէին ու կը զգային նախորդ սերունդներուն ներկայացուցիչները, 1896ին, 1910ին, 1915ին, 1918ին, 1920ին կամ 1925ին: Անկէ երեւան կուգայ բնականաբար գրողին ժամանակակից ըլլալու հանգամանքը եւ ստեղծագործութիւնը:

Ո՞վ կրնայ ուրանալ դերը եւ արժէքը արդի հայ գրականութեան մէջ, երէկուան քանի մը ներկայացուցիչներուն, որոնք այսօր տակաւին կը քրտնին ի հաշիւ հայ գրականութեան: Որովհետեւ հին սերունդին կը պատկանին, Լեւոն Շանթ, Ա. Ահարոնեան, Ա. Զօպանեան, Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան, եւ այսօր տակաւին կը ստեղծագործեն: Կրնա՞նք իրենց զլանալ հայ արդի գրականութեան ճարտարապետի եւ վաստակաւորի բարոյական տիտղոսը, ժամանակակից հայ գրականութեան, որուն իրենց վաստակը կը բերեն խառնել նաեւ աւելի երիտասարդներէն խումբ մը արժանաւորներ…:

Իրաւ համաձայն ենք, երբ բոլոր հայ գրողներուն գիրքերը սահմանենք իրենց նիւթերով: Այս պարագային ալ, տգիտութիւն է բովանդակութեան համար ո եւ է գրող հեռացնել գրականութեան պատմութենէն: Զէ՞ որ նոր, երիտասարդ գրող մը կրնայ ընտրել իրեն համար հեռաւոր անցեալին պատկանող նիւթ մը եւ մշակել արդիական պահանջներով, եւ ընդհակառակն, տարեց գրող մը կրնայ մշակել ժամանակակից նիւթ մը, նոր զգայութեամբ եւ նոր գաղափարաբանութեամբ:

Այսպէս, օրինակ Համաստեղ երիտասարդ գրողը, ինչպէս Տ. Նարդունի, առաջինը իր պատմուածքներով ու Սպիտակ ձիաւորը մեծ վէպով, երկրորդը՝ իր հէքեաթներով, անցեալէն կը քաղեն իրենց նիւթը, միւս կողմէն երէց մը, Յ. Օշական Մնացորդացի շարքով, Լ. Շանթ իր թատերգութիւններով, դարձեալ նոյն անցեալէն ներշնչուեր են: Երէց մը՝ Կ. Զարեան նոր օրերու հայրենիքէն կը քաղէ իր նիւթերը: Կրնայինք տակաւին բազմապատկել օրինակները: Ըսէք, խնդրեմ, տրուած օրինակներէն, ո՞ր դուրս կրնաք ձգել ժամանակակից հայ գրականութեան անդաստանէն: Որո՞ւն ճակտին կրնաք ըսել, դուրս նոր գրականութեան պարտէզէն, որովհետեւ դուն հին գրող ես, կամ դուն նոր գրող ես: Հոս է որ մեղմէ շատերը չփոթութեան կը մատնուին: Հինի եւ նորի ոչ մէկ խնդիր, երբ հարցը գեղարուեստական ստեղծագործութեան տուրքի մը մասին է: Այդ տուրքը ամէնուն պարտականութիւնն է, եւ ամէնուն համադումարն է, որ կրնայ դառնալ համայնապատկերը հայ գրականութեան:

Միայն ժամանակով ու նիւթով չէ որ նոր գրականութիւն մը ունինք: Հոս կը շեշտեմ զգայութեան պարագան, հիմնականը եւ յատկանշականը, որ կրնայ արդարացնել նորութեան գաղափարը: Մեր նոր գրականութեան, յետպատերազմեան գրականութեան մէջ ըսել կ'ուզենք, նոր մարդը, մարդը կ'ապրի նոր զգայութիւններով: Մեր պատասխանը դրական կրնար աւելին ըլլալ, այո՛ ուրիշ է, բայց ինչ որ կայ չենք կրնար ուրանալ: Հայ նոր մարդը, իր ձգտումներով սկսած է տեղ գրաւել մեր նոր գրականութեան մէջ:

Այս իմաստով էր, որ գրական – գեղարուեստական որոնումներու (Հայրենիք ամսագիր, նոյեմ. ի թիւ 1932) կը գրէի հետեւեալը ժամանակակից միջավայր, զգայութիւն խորապատկերի տակ ի միջի այլոց.

Այսպէս, յիշուած հեղինակներ (Ամսագրին մէջ աւելի շատ անուններ եւ գործեր կային յիշատակուած) կը ստեղծեն իրենք իրենց հետ, նոնք, որոնք հին թէ մօտիկ անցեալէն դարձեր են եւ անկէ կը քաղեն իրենց նիւթերը, ձգտումներով ու հոգեկան կապերով հաւատարիմ են համապատասխան միջավայրերուն: Առաջինները կը կենդանացնեն մեր աչքերուն միւսքերուն առջեւ անցեալ հայ կեանքը եւ հայ մարդը իր հոգեկան, բարոյական ու մտաւորական պատկերով:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

18.— Թուրքիա Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուած:
31.— Ցորենի պաշտպանութեան օրէնք մը քուէարկուեցաւ:

ՕԳՈՍՏՈՍ

12.— Թուրքիոյ մէջ ճարտարարուեստական կարելիութիւնները քննող ռուս մարմին մը հասաւ Պոլիս:
17.— Թուրք լեզուի քննիչ ընկերութիւնը կազմուեցաւ:
19.— Պոլսոյ մէջ մօտ քսան համայնավարներ ձերբակալուեցան:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

6.— Միջազգային մասոնական ժողովը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ մէջ:
15.— Ըսմէթ փաշա առաջին անգամ ըլլալով օդանաւով Պոլիս հասաւ Էնկիւրիէն:
21.— Նոր տնտեսական նախարար Ճէլալ պէյ բաժնեցուցակի եւ տոլլարի մասին նոր ու թոյլատու կարգադրութիւններ ըրաւ:
23.—Ըսմէթ փաշա Հարաւային սահմանները ուղեւորեցաւ:
25.—Ամերիկայի սպայակոյտի պետ զօրավար Մաք Արթըր Պոլիս — Էնկիւրի գնաց եւ ընդունուեցաւ Կազիէն:
26.—Լեզուական Համաժողովը բացուեցաւ՝ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

4.— Էլազիզ՝ Քէօմիւրհանէի (Եփրատի) մեծ կամուրջը բացուեցաւ վարչապետին կողմէ:
17.— Սուրիոյ մարզպան Փոնսօ Պոլիս հասաւ:
25.— Պարսկաստանի արտաքին նախարար Ֆիրուզի Խան Էնկիւրի հասաւ: Ֆրանսացիներու հետ ստորագրուեցաւ կալուածոց եւ երկաթուղիներու համաձայնագիրը:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

1.— Ազգային Մեծ Ժողովը բացուեցաւ:
5.— Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ պարսիկ - թուրք դաշնագիրը:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

1.— Արտածման նիւթերու արժէքները քոնթրոլի ենթակայ եղան:
2.— Լեզուական համաժողովի նախագահ Սամիհ Րիֆաթ մեռաւ:
7.— Հանրապետութեան տարեդարձի առթիւ փէսի վէճ մը եղաւ Եգիպտոսի հետ:
12.— Ազգային խնայողութեան շաբաթը սկսաւ:
13.— Էնկիւրիէն՝ Պուէնոս Այրէսի հետ հեռաձայնով խօսուեցաւ:
17.— Պալքանեան վաճառ. սենեակի խորհրդաժողով եղաւ Պոլսոյ մէջ:

ՔԷՄԱԼ ԵՐԲ ԷՆԿԻՒՐԻ ՄՏԱՒ

ԱՆԳԼԻԱՑԻՔ ԿԸ... ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԷԻՆ ԻՍԿ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՀԵԳՆԷԻՆ ՈՒ ԿԸ ՎԻՃԷԻՆ...

1921ի 27 դեկտեմբերին է որ, Քէմալ մուտք գործած է Էնկիւրի եւ հոն հաստատած իր կառավարութիւնը: Այս տարի եւս մեծ հանդիսութիւններ եղան: Այս առթիւ, Էնկիւրիի երեսփոխան եւ 1921ին նոյն քաղաքին կուսակալ Եահեա Կալիպ պէյ ճառ մը խօսած ու յետոյ, եղած առաջարկին վրայ պատմած է իր յիշատակները:

« Այդ օրը ես ու հրամանատար Ալի Ֆուատ փաշա Կազին Իմիր լիճը իջնող փէշերուն վրայ դիմաւորեցինք: Մեր ինքնաշարժը երբ մօտեցաւ Կազիին ինքնաշարժին, ելանք դուրս: Ալի Ֆուատ փաշա անցաւ անոր ինքնաշարժը, իսկ Կազին ալ մեր ինքնաշարժը առինք: Տիքմէնի նրբեւ կը սպասէին Էսկիշէհիրի երեսփոխան Էմին պէյ եւ իր ընկերները: Քիչ մը աւելի վար՝ 300ի մօտ ձիաւոր եւ զինեալ ազգային ուժեր կը սպասէին: Հոդ՝ իջանք ինքնաշարժներէն: Կազին — «Բարե՛ւ, ընկերներ», ըսելով ողջունեց զանոնք: Ու այս քաջերուն հարցուց թէ ինչո՞ւ եկած են հոն: Իրեն պատասխանեցին, — «Հայրենիքի ճամբուն վրայ մեռնելու եւ քու սիրուդ մեր արիւնը թափելու եկանք, փաշա՛»:

Կազին այս հաւատաւոր պատասխանէն շատ գոհ մնաց: Ջերմօրէն շնորհակալութիւն յայտնեց եւ հայրենիքի սիրոյն ի՛նչ ըլլալը եւ հայրենիքի զաւակներուն պարտականութիւնները բացատրող ճառ մը խօսեցաւ:

Կրկին ինքնաշարժները նստանք: Ճամբուն վրայ հազարաւոր ժողովուրդ լեցուած էր: Ինքնաշարժները շատ դանդաղ կը յառաջանային: Բազմութիւնը՝ այժմու Ըսմէթ փաշայի բնակարանի տեղը խռնուած էր: Նամազկեայի կողմը՝ Էնկիւրիցի եւ շրջականներէն շուրջ հարիւր հազար հոգինոց զանգուած մը կար: Տղածգաններ, դեռ քառասունքը չլրացուցած, ծոցերնին առած իրենց տղաքը՝ դիմաւորելու եկած էին:

« — Փաշա՛, մեր մեծ փաշան, երկիրը վատ թշնամիներէն ազատելու կուգաս. մեր արիւնը քեզ մատաղ...», աղաղակները մինչեւ երկինք կը բարձրանային:

Այս մեծ զանգուածին առջեւ կեցած էին տեղւոյն մեծերը եւ կրօնականները: («Ճիւմհուրիյէթ», որմէ կը թարգմանենք այս տողերը, դրած է այդ պատկերը, — Քէմալ շրջապատուած փաթթոցաւորներով, որոնք բազկատարած կ'աղօթեն, նոյն ձեւով կ'աղօթէ ի՛նք եւս...):

Ինքնաշարժները յետոյ, կայարանի ճամբով, ուղղուեցան հին ժողովարանը: Երբ մենք կ'անցնէինք, կայարանը գտնուած Անգլիացիք այս հսկայ ցոյցէն շուարեր էին, եւ Կազին կը լուսանկարէին: Կայարանէն մինչեւ հին ժողովատեղին օղակած էին Էնկիւրիի «Սէքմէն» կոչուած հին «էֆէ»ները: Անոնք Կազին կը դիմաւորէին սուրի եւ քալփաքի խաղերով ու «կեցցէ՛ս» աղաղակներով:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Իզմիրցիներու խնջոյք - երեկոյթը

—•—

ԼԻՈՆ, 10 Յունուար (յառաջ). — Իզմիրցի հայրենակիցներու նախաձեռնութիւնով, երկու տարի առաջ հիմը դրուած էր «Իզմիրցիներու Իրերօգնութեան Միութիւն» մը, նպատակ ունենալով նիւթապէս օգնելու իրենց անկար եւ թշուառ հայրենակիցներուն: Գոհունակութեամբ պէտք է ըսել սակայն, որ մինչեւ հիմա այդ դժբախտ հարկին տակ չեն գտնուած:

Եկամուտի իբր միջոց նախատեսուած է անդամավճար մը եւ զանազան հանդէսներ: Միութեան կը մասնակցին Լիոնի եւ Տէսինի բոլոր Իզմիրցիները անխտիր:

Ինչպէս անցած տարիներուն, կիրակի՝ Յունուար 8ին, Միութիւնը Ծնունդի առթիւ սարքած էր ընտանեկան երեկոյթ մը, Փլաս-տիւ-Փոն Պ. Լէոնի ճաշարանին գեղեցիկ վերնասրահին մէջ:

Ժամը 2էն սկսեալ Միութեան անդամները ինչպէս նաեւ տարբեր վայրերու հայրենակիցներ սկսած են իրենց տեղերը գրաւել սրահին մէջ, որ ելեկտրական զունաւոր լոյսերու մէջ կը շողշողար: Սրահին խորքը Նոր Տարիի աւանդական ծառը գեղեցկօրէն զարդարուած, տասնեակ մոմերով լուսավառուած էր:

Օրուան նախագահ եւ «թամադա» Պ. Յակոբ Գազազեան հանդէսը բացուած յայտարարելէ առաջ, առաջարկեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը Միութեան նախագահուհի Տիկ. Վերժին Սամուէլեանի, որ վերջերս մեռած էր: Յետոյ նախագահը գրաւոր ճառով մը Միութեան կատարած դերը վեր հանեց եւ ըսաւ որ այս տեսակ ընտանեկան հանդիպումներ կը նպաստեն տոհմիկ բարքերու պահպանումին եւ մեզ ու մեր զաւակները հեռու կը պահեն ձուլումէն եւ ուծացումէն: Վերջացնելով մաղթեց որ մօտ ապագային այս խնջոյքները կատարենք Մայր Հայրենիքին մէջ:

Իզմիրի նախկին առաջն. Ստեփաննոս արքեպսկ.ի (զոր շա՛տ կը սիրեն Իզմիրցիները) ձօնուած ուղերձ մը արտասանեց Պ. Յ. Հաբէլեան:

Թամադային հրաւէրով ամէն մէկը իր շնորհը ցոյց տուաւ:

Հաճելի էին Օրիորդներ Մ. Պասմաճեանի, Ա. Իսրայէլեանի եւ Տէր եւ Տիկին Ս. Թիրեաքեաններու երգած երգերը: Պ. Առնակ իր անուշ ձայնով հանդէսին փայլը աւելցուց:

Տէսինէն Պ. Շիրինեան քանի մը խօսքով իր գոհունակութիւնը յայտնեց, որ ինքը Սեբաստացի ըլլալով հանդերձ ներկայ էր եղած այս խնջոյքին եւ իր գաւաթը պարպեց Իզմիրցիներու կենացը, որուն փոխարէն Պ. Թիրեաքեանի առաջարկով, հանդիսականները Սեբաստացի հայդուկին՝ անմահ Մուրատին իբր յարգանք, խմեցին բոլոր վերապրող Սեբաստացիներու կենացը:

Մէջ ընդ մէջ ֆօ փառլէօրը գեղեցիկ եղանակներ կ'արձակէր եւ զոյգեր կը պարէին, սրահին մէջ ստեղծելով ընտանեկան ուրախ ու ջերմ մթնոլորտ մը:

Միութիւնը ի նպաստ սնտուկին փոքր գումարի մը փոխարէն, գոյնզգոյն պահարաններ սիւրփրիզներով լեցուն: Իսկ երբ կաղանդչէք՝ բոլոր ներկաներուն մանտարին բաժնուեցաւ:

Տեղի ունեցան նաեւ ընտանեկան զուարճալի խաղեր:

Աճուրդի դրուեցաւ թէյի կազմած մը, որ քիչ ժամանակի մէջ 150 ֆր.ի բարձրացաւ: Շահեցաւ Պ. Հէլվաճեան:

Շնորհաւորելի են կազմակերպիչ յանձնախումբի բոլոր անդամները, որոնք ջանք չէին խնայած հանդէսը հաճելի եւ փայլուն անցընելու համար:

Իրիկուան ժամը 8.30ին հանդիսականները ցրուեցան ուրախ տրամադրութիւնով:

Ա. Հաբէլեան

Նոր տարի, նոր հոգեր

—•—

ՀԷՐԻՔՈՒՐ, 9 Յունուար (յառաջ). — Փարիզէն հինգ հարիւր քիլոմեթր հեռու այս փոքր գաղութը ութ տարիէ ի վեր խաղաղ վիճակ մը ունի: Բոլորը կը գործեն հիւսուածեղէնի գործարաններուն մէջ, միշտ գոհ իրենց վիճակէն: Մեծ մասով համակիր Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Երկար ատենէ ի վեր այցելու մը եկած չըլլալով, մինչեւ այսօր չենք ունեցած որ եւ է ազգ. կազմակերպութիւն:

Մեր հայրենակիցներէն ոմանք անկանոն թուղթեր ունին եւ շատ հաւանական է որ տուժեն: Քանիցս Փարիզի հոգեւոր հովիւին գրած եւ խնդրած ենք որ այցելու քահանայ մը ղրկէ չորս - հինգ երախաներու մկրտութեան համար: Յուսանք թէ մօտ ատենէն կը ղրկէ:

Քաղաքէն երկու - երեք ժամ հեռու, կարգ մը հայրենակիցներ մէկ-մէկ ագարակներու տէր եղած են եւ իրենց ապրուստը կը հոգան, համակրանքը շահելով դրացիներուն:

Ուրիշ առթիւ յառաջի մէջ կարդացած ենք հայ կարմրուկի մը մասին: Յիշեալը անցած շաբթու դարձեալ իր կարմիր գոյնը դուրս տուաւ, գիշեր մը գործարանէն դուրս ձգելով երիտասարդ այր եւ կին մը, իրենց երեք տարեկան երախայով: Խեղճերը եկած էին այս կողմերը գործ փնտռելու: Կնոջ համար գործ գտնուեցաւ, բայց մեր կարմրուկը առանց խղճահարութեան իր սեփական շէնքին պարապ սենեակներէն մէկը վարձու չտուաւ: Թշուառ ընտանիքը ճարահատ գնաց Պէլֆոռ:

Մուրատեան Գառնիկ

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԼԻՈՆ, 10 Յունուար.— Քղիի Հայրենակցական Միութիւնը Ֆարեգլեի եւ Ծնունդի առթիւ, հայրենակից Սեդրակեանի տունը երեկոյթ մը տուաւ: Միութեան բոլոր անդամներն ու անդամուհիները, իրենց պզտիկներով ներկայ էին:

Երեկոյթն սկսաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր մեծ ու պզտիկ Քղեցիները յոտնկայս եւ երկիւղածութեամբ երգեցին:

«Կենաց»ներ առաջարկուեցան Հայրենակցական Միութեան ալ աւելի ուժեղացման, Քղեցի նահատակներու անմահ յիշատակին եւ հայրենի լաւ ու բարի բարքերու պահպանման համար: Եղան մեներգներ, արտասանութիւններ եւ գեղեցիկ անակնկալներ: Շատ հրապուրիչ էին Քղիի պարերգները:

Երկու հայրենակիցներ, Քղիի բարբառով կատակերգութիւն մը խաղալով, կուշտ ու կուռ խնդացուցին ներկաները:

Մթնոլորտը շատ քաղցր էր, համակ երգ ու պար, ցնծութիւն եւ խանդավառութիւն մինչեւ առաւօտ:

Ինչպէս որ փոքրիկ երախաներ իրենց վարժուհին կը շրջապատեն, երբ գեղեցիկ մանկական հէքեաթներ կը պատմէ, եւ յափշտակուած ու աչք ականջ կտրած մտիկ կ'ընեն նոյնիսկ չեն ուզեր մէկ բառ փախցնել, նոյնպէս՝ Քղեցի հարսներն ու տղաքն իրենց համակրելի եւ բարի մամիկին շուրջը բոլորուած, լուռ յափշտակութեամբ կ'ունկնդրէին եւ անոր խելացի խորհուրդներն ու կեանքի փորձառութենէն առած խրատներն իւղ ու մեղրի տեղ կ'ընդունէին:

Բարի մամիկն անոնց կը պատմէր ցանկալի Քղիի անցեալ փառքերէն, Քղեցիներու կեանքէն. տօնական եւ հարսանեկան հանդիսաւորութիւններէն յուշեր կը բերէր:

Իսկ աշխոյժ եւ կայտառ քղեցի սիրուն երախաները մինչեւ առաւօտ երգելով, պարելով եւ դայլայլելով լուսցուցին:

Եկմալեան փոքրիկները, սեւաչեայ քոյր եւ եղբայրը, շատ յաջող կերպով երգեցին Գնդակ որոտացը: Սեդրակեան փոքրիկ քոյրերը շատ գեղեցիկ եւ յաջող արտասանութիւններով ծափերու արժանացան: Իսկ Վարդուհի Շահինեանը, որ հազիւ երկու տարեկան է եւ դեռ նոր բառեր կը թոթովէ, երգիչներու եւ պարողներու ձայնի եւ շարժուձեւի նմանութիւններն ընելով հանդիսականներու ուրախ տրամադրութիւնն ալ աւելի բարձրացուց:

Երեկոյթին շատ մեծ փայլ տուին Քղեցի շնորհալի տիկինները՝ մեներգներով, պարերով եւ չքեղ ու ճաշակաւոր սեղան սարքելով:

Քղեցի Միութիւնն իր գոյութիւնն ու ժողովրդականութիւնը գլխաւորաբար կը պարտի իր անդամուհիներու մեղուաջան գործունէութեան եւ անոնց սրտով ու հոգիով նուիրումին:

Երեկոյթն սպասուածէն աւելի խանդավառ անցաւ: «Ընկեր» հօճիններու աչքը լոյս, հակառակ իրենց բարի ցանկութեան, Ք. Հ. Միութեան գործունէութիւնն ալ աւելի կը ծաւալի եւ ժողովրդական կը դառնայ:

Արգոս

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՄԵՐՁԵՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

—•—

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, քննելով աջէն ձախէն եղած թելադրութիւնները, դիտել կուտայ (24 դեկտ).

— «Ինչ որ չենք կրնար ըմբռնել, ոմանց այն ըմբռնումն է թէ պէտք է ամէն գնով անցեալը մոռնալ Թուրքեւհայ մերձեցում մը իրականացնելու համար: Ինչո՞ւ, ազգային ի՞նչ մեծ օգուտի համար: Եթէ այսպէս ընենք Թուրքիան պիտի ճանչնա՞յ մեր իրաւունքը ոչ ազատագրեալ հայկական նահանգներուն վրայ: Մենք անոնցմէ չենք որ կ'ուզեն անտեսել Ղազի փաշային եւ իր կուսակցութեան ջանքերը, Թուրքիան թրքական ուժերով վերանորոգելու համար: Բայց այս ջանքերը, Թուրք հանրապետութեան տասնեակ մը տարիներու գոյութեան ընթացքին, ե՞րբ Հայոց արդարութիւն ընելու չափ յառաջ գացին: Եւ եթէ մեր հաւաքական կեանքին համար լիովին անօգուտ բան մըն է Թուրքեւհայ մերձեցում մը, ինչո՞ւ ցոյց կը տրուի այս սարկամտութիւնն ու տեղի կ'ունենան այս աւելորդ փոլիթիքոսութիւնները Թուրքերը սիրաշահելու համար: Կրնա՞նք քաղաքական օգուտ մը տեսնել ի փոխարէն այն վատասեռումին՝ զոր յառաջ պիտի բերենք մեր ժողովուրդին մէջ, շարունակ «արիւնոտ հաց» ուտելով Թուրքերու հետ:

Եւ ի՞նչ տուեալի, ի՞նչ արդարացուցիչ պատճառի վրայ պէտք է որ անցեալը մոռնանք: Ազգեր կը պատերազմին, կը պարտուին, կը յաղթեն ու կը հաշտուին, այո, բայց մենք չպատերազմեցանք, եւ ինչ որ ալ ըլլան մեր քաղաքական սխալները, ատոնք պատասխանատու չեն միլիոն մը անզէն հայութեան չէթէական հորդաներու ձեռքով փճացմանը, անապատներու մէջ տանջանքին, գազանաբարոյ թշնամիի մը կողմէ խոշտանգումին, եւ անկարեկիր խողխողումին: Ի՞նչ գինով մոռցանք քարերն ալ ճաթեցնող այս աղէտը, զոր դատապարտելու համար մէկ Թուրք իսկ իր սիրտը չբացաւ մարդկային գութին:

Իրատեսութի՞ւն է ոճիր գործողներէն արդարութիւն ակնկալել, թէ քաղաքական ամէնէն յիմարական ցանկապատեսութիւնն է, ռոմանթիզմ մըն է՝ որ իբրեւ իրատեսութիւն կ'ուզեն ոմանք մեզի ծախել: Աժան, անարժան փոլիթիքոսութիւն է: Եւ ո՞ր Թուրքն է որ մինչեւ հիմա կարեւորութիւն տուաւ նոյն իսկ այս աժան փոլիթիքոսութեան:

Երբ Ազգերու Լիկային յիշատակագիր կը մատուցանենք ամբողջ աշխարհին եւ Թուրքերուն յայտարարելու համար թէ պիտի պահանջենք մեր «ազգային օջախը», յաջորդ վայրկեանին դառնալու եւ Թուրքերու բռնաբարութեան հաշուեյարդարն ընդունելո՞ւ համար է, թէ ըսելու համար՝ մը, եթէ չենք հրաժարիր մեր ազգային իրաւունքէն, երբ ատենը գայ զայն ձեռք ձգելու համար պիտի գործածենք նաեւ մեր իմացական եւ ֆիզիքական բոլոր միջոցները»:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն ոստիկանապետ, հաճեցէք ինծի զէնք կրելու արտօնագիր մը տալ:

— Պատճառը ի՞նչ է, մէկէ մը վախ կամ կասկա՞ծ ունիք:

— Տակաւին չեմ գիտեր, վաղը պիտի ամուսնանամ:

×

— Բարեկամ, այս առաւօտ կանուխ կողոպուտէ մը ազատեցայ շնորհիւ կնոջս:

— Կ'երեւի թէ ձեր կինը քաջ եւ անվախ է:

— Ընդհակառակն, առտուան հագուստներս խոզանակած միջոցին, գրպանս պարպած էր, որով գողերը ձեռնունայն դարձան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՄԵԼԻՔ.— Դու չպիտի փոխէիր իրերի ընթացքը:

ՀԱՅԿ.— Բայց պիտի գիտնամ:

ՄԵԼԻՔ.— Օգո՞ւտը:

ՀԱՅԿ.— Մելիք, մի՛ ջղայնացնել. պատմի՛ր, ի՞նչ է վիճակը:

ՄԵԼԻՔ.— Վաղը ամէն բան կ'իմանաս. գիշերս հանգստացիր:

ՀԱՅԿ.— Հիմա, հիմա, ամէն բան պիտի պարզես:

ՄԵԼԻՔ.— Ժամանակ չկայ, պիտի գնամ, մի չափազանց կարեւոր ժամադրութիւն:

ՀԱՅԿ.—Ի՞նչ ժամադրութիւն, ո՞ւմ հետ:

ՄԵԼԻՔ.— Առաջնորդը պիտի գայ:

ՀԱՅԿ.— Առաջնո՞րդը. (կը նստի՝ փաթթուած վերմակի մէջ): Առաջնո՞րդը:

ՄԵԼԻՔ.— Այո՛, Տէր - Դիոնիսիոսը, չափազանց կարեւոր բան ունի յայտնելիք:

ՀԱՅԿ.— Ես էլ պիտի ներկայ լինեմ:

ՄԵԼԻՔ.— Բայց քո վիճակը, Հայկ:

ՀԱՅԿ.— Հեռո՞ւ է ժամադրութեան տեղը:

ՄԵԼԻՔ.— Քովի տունը:

ՀԱՅԿ.—Թող այստեղ գայ: Ես ներկայ պիտի լինեմ, բայց նախ կարճ, պարզիր դրութիւնը. ի՞նչ վիճակի մէջ է ինքնապաշտպանութիւնը:

ՄԵԼԻՔ.— Ամէն ինչ կազմակերպուած էր... բուռն դիմադրութեան համար... միայն վերջին րոպէին ըստիպուեցանք փոխել ծրագիրը:

ՀԱՅԿ.— Ի՞նչպէս:

ՄԵԼԻՔ.— Մեր կռուող, դրսեցի, փախստական զինուորների մեծ մասը լուռ ղրկեցինք:

ՀԱՅԿ.— Գիտեմ: Բայց ինչո՞ւ. հէնց այդ լուրի վրայ էր որ վճռեցի անմիջապէս Այգեստան իջնել:

ՄԵԼԻՔ.— Ամէն կերպ պիտի աշխատենք խոյս տալ:

ՀԱՅԿ.— Մի՞ջոցը:

ՄԵԼԻՔ.— Դեռ որոշ չէ:

ՀԱՅԿ.— Ե՞րբ պիտի որոշուի:

ՄԵԼԻՔ.— Իրերու ընթացքից է կախուած:

ՀԱՅԿ.— Ուրեմն ձեր կողմից միայն սպասողական վիճա՞կ:

ՄԵԼԻՔ.— Դաւոյի ընկնելուց ի վեր կառավարութեան ուժը հարիւրապատկուել է:

ՀԱՅԿ.— Իսկ կազմակերպութի՞ւնը:

ՄԵԼԻՔ.— Նուազել:

ՀԱՅԿ.— Ժողովրդի տրամադրութի՞ւնը:

ՄԵԼԻՔ.— Տատանման մէջ, անվստահ:

ՀԱՅԿ.— Կազմակերպութեան շարքե՞րը:

ՄԵԼԻՔ.— Երկիւղով պաշարուած. պիտի աշխատենք խուսափել ընդհարումներից. երեւի կառավարութեան դիտաւորութիւնն էլ այդ է. քանի խումբ ղրկեցինք, ո՛չ մի հանդիպում:

ՀԱՅԿ.— Այս րոպէիս, գուցէ, Արտամետի ճանապարհը բոլորովին բաց է, ոչ մի հսկողութիւն, թէեւ ծպտուած չէի, բայց բոլորովին ազատ անցանք:

ՄԵԼԻՔ.— Այնուամենայնիւ անկարելի է ճիշդն իմանալ կառավարութեան տրամադրութիւնը:

ՀԱՅԿ.— Վարպետ խաղ է... Թուրք պահակները կը հրջի՞ն գիշերները:

ՄԵԼԻՔ.— Վերջերս շատ քիչ:

ՀԱՅԿ.— Արտասահմանի մարմիններու հետ յարաբերութիւնը ի՞նչպէս է:

ՄԵԼԻՔ.— Գրեթէ կտրուած:

ՀԱՅԿ.— Նոր գիծե՞ր:

ՄԵԼԻՔ.— Շատ է դժուար:

ՀԱՅԿ.— Մեր բարեկամ Քիւրտե՞րը...

ՄԵԼԻՔ.— Խոյս են տալիս:

ՀԱՅԿ.— Գիւղացինե՞րը:

ՄԵԼԻՔ.— Քաղաքն են թափւում:

ՀԱՅԿ.— Փուե՞րը:

ՄԵԼԻՔ.— Հաց չկայ:

ՀԱՅԿ.— Ի՞նչ է մտածում ժողովուրդը:

ՄԵԼԻՔ.— Հետաքրքիր է թէ ինչ պիտի առաջարկէ առաջնորդը:

ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐ ՄԸ (կը մտնէ). — Պ. Մելիք, եկան:

ՄԵԼԻՔ.— Է՛հ, ես գնամ:

ՀԱՅԿ.— Չէ՛, այստեղ:

ՄԵԼԻՔ.— Բայց...

ՀԱՅԿ (գործակատարին). — Գնա՛, առաջնորդիր այստեղ:

ԳՈՐԾԱԿ.— Լա՛ւ: (Կը հեռանայ):

ՄԵԼԻՔ.— Ես չէի ուզեր որ դուն երեւայիր:

ՀԱՅԿ.— Ինչո՞ւ:

ՄԵԼԻՔ.— Բոլորին յայտնի է որ դուն քաղաքը չես:

ՀԱՅԿ.— Ի՞նչ, մեռե՞լ եմ:

ՄԵԼԻՔ.— Չէ՛, հեռացել:

ՀԱՅԿ.— Արդիւ՞նքը:

ՄԵԼԻՔ.— Պիտի ցոյց տանք որ շատ քիչ մարդ ունինք այստեղ, ընդհանուր տրամադրութիւնը...

ՀԱՅԿ.— Աւելի պիտի ընկնի:

ՄԵԼԻՔ.— Ժողովուրդը վախենում է մեր ներկայութիւնից:

ՀԱՅԿ.— Լքո՞ւմ ուրեմն:

ՄԵԼԻՔ.— Զգուշութիւն, ո՛չ լքում:

ՀԱՅԿ.— Այսինքն փախուստ:

ՄԵԼԻՔ.— Գործի շահի համար:

ՀԱՅԿ.— Էլ գո՞րծ է մնում:

ՄԵԼԻՔ.— Ներկան զոհենք ապագայի համար:

ՀԱՅԿ.— Վստա՞հ ես:

ՄԵԼԻՔ.— Ոչ ոք կարող է վստահութեամբ խօսել այս պարագային. պիտի աշխատենք անել այն, ինչ որ հնարաւոր է, դէպքերը առաջ բերին երեւոյթներ, որ մարդ չէր կարող իսկ մտածել. Դաւոյի դաւաճանութիւնը, մինչեւ այժմ էլ դեռ խորհրդաւորութեան մէջ, տակնուվրայ արաւ մեր ամբողջ ծրագիրները, եւ կառավարութիւնը որ հանգիստ քնանում էր, մինչ մենք արթուն գործում էինք, այժմ ահագին ուժ հաւաքած ուզում է քանդել ամէն գնով մեր բոյնը...

(Լռութիւն)

ՀԱՅԿ.— Մելի՛ք:

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչ:

(Լռութիւն)

ՀԱՅԿ.— Արեան ընկերները անհրաժե՞շտ է որ անկեղծ լինեն:

ՄԵԼԻՔ.— Ինչի՞ մասին է կասկածդ:

ՀԱՅԿ.— Ինչո՞ւ չէիր ուզում որ ներկայ լինեմ առաջնորդի հետ տեղի ունենալիք տեսակցութեանը:

ՄԵԼԻՔ.— Ցայտնեցի պատճառը, պէտք է ընդհանուր կարծիք կազմել տանք թէ յեղափոխականները հեռացել են քաղաքից:

ՀԱՅԿ.— Այդքա՞ն միայն:

ՄԵԼԻՔ.— Ուրիշ ի՞նչ:

ՀԱՅԿ.— Ամօթը իմ ներկայութիւնի՞ց...

ՄԵԼԻՔ.— Հա՛յկ:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայքներ

ՌՈՍՏՈՄ Կոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 131, Fbg. du Temple. Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՊՈՒԱ-ՔՕԼՈՆՊԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ Կոմիտէներու, Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամները, 22 Յունուար, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Sociétés Savantesի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը 16 Յունուար երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ՝ կը խօսի ընկ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայաստան Անդրկովկասի մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբ-Ընթերցարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 49 րիւ Նասիոնալ, Պատանեկան Միութեան Գրադարան-ընթերցարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գրադարան-ընթերցարանին մէջ, 49 րիւ Նասիոնալ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Յետաձգուած է Մարսէյլի ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէի հերթական ժողովը։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէի ընկերա-համակրական դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան ժողովասրահը։ Կը դասախօսէ ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ՉՈՒԼԷՐԵԱՆ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի «Քրիստափոր» խումբի հաւաքական դասախօսական-վիճաբանական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարան-ընթերցասրահին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ «Վրէժ» խումբի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկ. Ն. ԱՋԳԻՆ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։ Ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Ամերիկայէն տեղս նոր ժամանած ընկ. Յարութիւնեան։

Տիկին Մարիամ Տէմիրճեան, Յաբէթ Տէմիրճեան եւ զաւակները, Տիկին Կիւլիւզար Տէմիրճեան եւ պարագաները կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ԲԵՆԵԱՄԻՆ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ հանգուցեալը զոհ գնաց ինքնաշարժի արկածի մը։

Թաղումը կատարուեցաւ Չորեքշաբթի եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Մարսէյլի գերեզմանատունը։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 845 ֆրանք։
Տէսին, Գործ.— 300։
Վրէնցէ, Պիլ. Յակոբ.— 200։
Լիվրփուլ, Խ. Գ.— 130։
Մարսէյլ, Գործ. մէջ., Ս. Ճ.— 100։
Լիոն, Գործ.— 218.70։
Նիս, Պ. Պ.— 70։
Սէն Թրոփիզ, Զօր.— 35։
Ռմն.— 700։
Փարիզ, Պ.— 70։
Պաղտատ, Մ. Է.— 2 անգլ.։
Սէվրան, Խ. Քհնյ.— 70։
Մարսէյլ, Ի. Թ.— 35։
Մէքնէս, Յ. Պ.— 35։
Պոլէն, Թ. Մ.— 35։
Սէնթ Թ'Օպան, Յ. Խ.— 35։
Ֆրանքֆուրթ, Խ. Վ.— 100։
Փարիզ, Ա. Եղբ.— 140։
Վիթրի, Վ. Բ.— 35։
Սէվրան, Վ. Ի.— 105։
Պրիւսէլ, Տիկ. Ն. Մ.— 200։
Առնուվիլ, Տիկ. Է. Է.— 70։
Ռուէյլ, Հ. Մ.— 35։
Կրընոպլը, Գապ.— 70։
Փարիզ (18), Այն.— 70։
Բրոն, Կ. Մ.— 50։
Փարիզ (20), Ա.— 150։
Վիէն, Յ. Խ.— 25։
Կրընոպլը, Տիկ. Ա. Կ.— 10։
Ռըթէլ, Ազ.— 35։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Փարիզ (13), Գասպ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 8էն։
Սելանիկ, Ազգ. Վարժարան.— Սկսանք ղրկել Յունուար 1էն։
Փրէ Սէն Ժերվէ, Յ. Խաչ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 8էն։
Պէլմոն-Շավանօ, Ա. Մ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 8էն։
Սէն Ժիւլիէն, Պօյ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 11էն։
Քլիշի, Ս. Գալտ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 11էն։
Իսի-լէ-Մուլինօ, Քէշ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 12էն։
Սէն Ժրրմէն ան Լէյ, Թոր.— Սկսանք ղրկել Յունուար 12էն։
Փարիզ (19), Ա. Էքպ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 12էն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Princ. մէթրօ՝ Օտէօն։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէ իրարու լուր տալ։

ՎԱՀԱՆՍԻ Շապին-Գարահիսարի արիւնոտ Դաշտի «Արծիւ» Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին տեղւոյն Քաֆէ Գոմէրսի ընդարձակ սրահին մէջ։ Հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն։

ԵՈԶԿԱՏԻ եւ շրջանի Հայրենակց. Միութեան ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սիամանթօ-Վարուժան Ակումբին մէջ, 245, rue J. J. Rousseau, Իսի-լէ-Մուլինօ։

«ՍԻՓԱՆ»ի փորձերը տեղի կ'ունենան Ուրբաթ իրիկուն. 31, րիւ Րիվօլի (մէթրօ Շաթլէ)։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

***

Վարդանանց տօնի հանդէսը «Սիփան»ի նախաձեռնութեամբ փետր. 19ին. կիրակի ժամը 3ին։ Կը խնդրուի նկատի առնել թուականը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԸՓԻՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Այս պատրաստութիւնը գլխաւոր պատճառներէն մէկն էր որ չէր ուզած Պալ Պուֆօն երթալ անոր հետ։ Դժուարութեամբ մտեր էր այնտեղ ու անախորժ բան մը զգացեր էր, տեսնելով ներսը այդ սրահին։ Պալ Պուֆօնը պիտի քանդէր այն գրաւիչ մթնոլորտը որ ստեղծուած էր իրենց բարեկամութեամբ։ Պատկերը չինած պիտի ըլլար ան այդ աղջկան, եթէ գեղեցկութեան մասին որ եւ է հասկացողութենէ զուրկ այդ մարդիկը իրենց ըմբռնումով արտաւորած չըլլային գաղափարը որ կենդանութիւն պիտի տար անոր։

Ճորճ չխօսեցաւ բնաւ՝ երբ կը վերադառնային պարասրահէն։ Գիտէր որ անօգուտ բան էր ըրածը եւ անտեղի։ Վերջ ի վերջոյ Լիան ստիպուած էր շահիլ իր ապրուստը։ Փորձէն էր կարգադրած Պալ Պուֆօնի ներկայացումը։ Չէր կրնար խուսափիլ։ Սակայն եւ այնպէս, յուսախաբ եղած էր Ճորճ։ Կրնար տարբեր կերպ վարուիլ աղջկան հետ, բայց չուզեց։

Շնորհիւ մարդիկը հասկնալու իր բնածին յատկութեան որ իրն էր ու աննշմարելի ինչպէս օդը զոր կը շնչէր, Լիան կռահեց անոր տրամադրութիւնները։ Պիտի մեղմացնէր զանոնք ցոյց տալով հնազանդութիւն մը որուն անընդունակ եղած էր միշտ։ Գիտէր նաեւ որ քանի մը վայրկեան վերջ տարփանքը պիտի այլափոխէր այդ տրամադրութիւնները ինչպէս գարնան ձիւնը որ կը հալի արեւուն ճառագայթներուն տակ։

Սիրոյ գրգռութիւնը սկսեր էր արդէն արծարծուիլ, երբ կեցած էին բակին կիսաստուերին մէջ։ Լիան զգաց անոր ջերմութիւնը Ճորճի թեւերուն մէջ, սանդուղներէն վեր։

Այդպէս են այրերը. այդպէս եղած են անոնք միշտ։ Ու հիմա, իր մատներուն մէջէն առած այդ թեթեւ ծրարը, Լիան հասկցաւ որ անիկա բացարձակօրէն մոռցեր էր յուսախաբութիւնը։

— Ի՞նչ է այդ, ի՞նչ է այդ։

Ճորճ լուռ կեցաւ մինչեւ որ աղջիկը քակեց չուանը եւ բացաւ ծրարը։ Հրաշքի մը տպաւորութիւնը կրեց Լիան, երբ իր ձեռքին մէջ զգաց գիշերազգեստը։ Ծրարին թուղթը ինկաւ անկողինին վրայ։ Մատներովը վեր բարձրացուց մետաքսէ հագուստը եւ ապշած երեւոյթ մը առաւ։

Զհասկցաւ ամբողջական իմաստը այդ նուէրին. տուրքն էր ան իր սիրոյն. Լիան կռահեց այդքանը։ Առատաձեռնութիւն մը որուն ընդունակ են բոլոր այրերը, երբ կ'ուզեն արտայայտել երախտիքը իրենց յղացումներուն։ Գիտէր այդ եւս։ Բայց չկրցաւ հասկնալ իսկական նշանակութիւնը այդ նուէրին։ Ի՞նչ ըսել կ'ուզէր Ճորճ։

Մետաքսի կտոր մըն էր ան որ պիտի շոյէր իր մարմինը։ Այդ մասին խորհած չէր կրնար ըլլալ։ Լիան չէր հասկցուցած անոր իր աղքատութեան չափը։ Միշտ պահած էր իր հագուստները։ Փաթթած եւ անկիւն մը նետած էր զանոնք՝ աչքէ հեռու։ Ամօթ զգացած չէր երբեք իր մերկութենէն, եւ սակայն շնորհիւ իր փորձառութիւններուն, ինքն իրեն վերապահած էր զայն։ Հակառակ իրենց մտերմութեան, Ճորճ ապահով չէր տակաւին որ ամբողջովին տէրն էր այդ աղջկան։

Լիան ցատկեց անկողինին վրայ ու երկնցուց թեւերը, գրկելու համար Ճորճը որ գոհունակութիւնը ունեցաւ լսելու անոր երախտագիտական սիրալիր բառերը։

Այդ չէր իր փնտռած գոհունակութիւնը։ Երբեք մտքէն անցած չէր նուէրներով գնել այդ աղջիկը։ Այդպէս չէր ըմբռներ անիկա կնոջ տիրացումը. ծախու առնուելիք առարկայ մը չէր կինը, Ճորճի հասկացողութեամբ։

Դժուար էր իրեն համար ըմբռնել այդ աղջիկը. չէր գիտեր թէ ինչ պիտի նշանակէր այդ մետաքսին շոյանքը անոր մորթին վրայ։ Չէր գիտեր նոյնպէս որ Լիան երախտապարտ էր իրեն այդ շոյանքին եւ թէ սիրուն բան մը ունենալու հաճոյքին համար։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

14 Janvier 1933

Ը.ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2036

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ «ՅԱՒԵԼԵԱԼ ԱՐԺԷՔԸ»

Շաբաթական 40 ժամ աշխատելու խնդիրը միջազգային լայն ծաւալով քննութեան նիւթ կը դառնայ այս վայրկեանին Ժընեւի խորհրդաժողովին մէջ։

ՅԱՌԱՋ օրը օրին կուտայ ամփոփումը յայտնուած կարծիքներու։ Այդ կապակցութեամբ կ'ուզենք մեր ընթերցողներու ուշադրութիւնը կեդրոնացնել արծարծուած հարցի էութեան վրայ։

Տնտեսական տագնապը իր յարատեւութեամբ կը դառնայ ըսպառնական։ Ու ահա, աշխարհի տնտեսագիտական միտքերը բազմակողմանի աշխատանքի մը լծուած են առաջքն առնելու այս տնտեսական տագնապին, որ կը սպառնայ ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ քաղաքական կեանքը քաոսի մը վերածելու, անցնելու բոլոր պետութիւններու սահմաններէն, ընդգրկելու հարիւրաւոր միլիոն ժողովուրդները եւ դառնալու համաշխարհային տարերային վիթխարի փոթորիկ մը։

Ու այդ փոթորիկը բոլորին ալ կը սարսէ։ Հին աշխարհը կը ճարճատի։

Արդ, կարկատաններով անկարելի է դիմագրաւել այդ վիթխարի փոթորիկը։ Համաշխարհային տնտեսական ներկայ կեանքը կը կարօտի արմատական դարմանումի։ Շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի պահանջը կը ձգտի գերարտադրութիւնը կրճատելու կամ աւելի չիտակ՝ անգործ ձեռքերուն գործ հայթայթելու համար։ Բայց այդ քայլը սկիզբն է երկանց։

Մեքենապետութիւնը եւ ներկայ գերարտադրութիւնը աշխատանքի կազմակերպութիւնը կը դնեն հարկադրանքի մը տակ՝ որդեգրելու օրական 4—5 ժամուան աշխատանքի սիստեմը, որ ընդամէնը տասնեակ մը տարի առաջ ցնորական երազ մը պիտի թուէր։

Աշխատանքի ժամերու կրճատումը պայմանաւորուած է աշխատավարձքի պահպանումով։ Աշխատավարձքերու պահպանումն է էականը, որովհետեւ, այդ խողովակով կը բաշխուի կուտակուած հարստութեան մէկ մասը եւ հնարաւորութիւն կուտայ սպառման թափը բարձրացնել ու մեղմացնել գերարտադրութեան սպառնալիքը։

Աշխատանքի ժամերու կրճատումը եւ աշխատավարձքերու պահպանումը, այն ձեւով, ինչ ձեւով քննութեան նիւթ է Ժընեւի մէջ, եթէ ընդունուի իսկ, կիսատ միջոց մըն է՝ ներկայ տնտեսական տագնապի բաղդատմամբ։

Դրամատիրական աշխարհը աւելի արմատական միջոցներու պիտի կրնա՞յ դիմել ոչ միայն տնտեսականտագնապին վերջ տալու, այլ նաեւ պահպանելու դրամատիրական հիմնական կարգ ու սարքերը։

Համաշխարհային տնտեսական տագնապը այս երկընտրանքը կը դնէ միջազգային դրամատիրութեան առջեւ։

Որովհետեւ դրամատիրութեան առջեւ դրուած հիմնական խնդիրը «յաւելեալ արժէք»ի բաշխումն է։ Մինչեւ այսօր աշխարհը գիտցած է յաւելեալ արժէքները կուտակել, բայց այդ արժէքներու բաշխումը եղած է նուազագոյն չափով, որով, ստեղծուած է անհաւասարակշռութիւն մը, որ նկարագիրն իսկ է ներկայ դրամապետութեան։ Ներկայ տագնապը մահացու հիւանդութիւն մըն է, որմէ կրնայ դրամատիրութիւնը ազատիլ, եթէ բան մը փոխէ իր կարծրացած նկարագրէն։ Այսինքն, «յաւելեալ արժէք»ի բաշխումը նուազագոյն աստիճանէն բարձրացնէ առաւելագոյն աստիճանի։

Գերարտադրութեան հակադրել գեր–սպառումը։ Այսինքն, ոչ միայն պահպանել սպրուստի ներկայ աստիճանաչափը, այլ բարձրացնել մինչեւ գիւրակեցութիւնը, ու այս, լայն եւ համաշխարհային ծաւալով։ Առանց սպառման շուկայի, գերարտադրութիւնն ու գործազրկութիւնը տեւական սպառնալիք մը պիտի մընան։ Իսկ սպառման շուկայ, եւ մանաւանդ սպառման կարողութիւն ստեղծելու համար, ոչ միայն քաղաքական պատուարները պէտք է վերցուին եւ համաշխարհային շրջանառութիւնները կանոնաւորուին, այլ անհրաժեշտ է հարիւրաւոր միլիոն աշխատաւոր բազուկներուն կանոնաւորաբար ետ դարձնել իր աշխատանքի «յաւելեալ արժէք»ի մեծագոյն մասը, որպէս զի ան կարենայ ըսպառել, ապրիլ եւ կեանք տալ համաշխարհային տնտեսութեան շրջանառութեան։

Կուտակուած դրամագլուխը, գերարտադրութեան հսկայական դէզերը, մեքենան ի՞նչ են, եթէ ոչ աշխատաւոր բազմութեան մտքի ու մանաւանդ բազուկի արտադրած «յաւելեալ արժէք»ները։

Այս խոշոր պատառի բաշխման շուրջն է որ աշխարհն ամբողջ կը կռուի։

Դրամատիրութիւնը խիստ ամուր բռնած է կուտակուած դրամագլուխն իր ափին մէջ, վեհափառօրէն նստած է գերարտադրութեան վրայ, ու հիմա կը ցնցուի այդ անսպառ եւ անշարժ դէզէն։

Երեսուն միլիոն անգործ բանուորները համաշխարհային տագնապը կը մեծցնեն, անդին՝ դրամատիրութիւնը կռնակը տըւած մեքենային՝ արհամարհանքով կը նայի անգործներու ծովին։ Բայց մեքենապետութիւնը երկսայրի սուր է։ Նախ, մեքենան որ եւ է մէկու սեփականութիւնը չի կրնար ըլլալ։ Ան, երկաթացած «յաւելեալ արժէք» մըն է, ազգային հաւաքական սեփականութիւն մըն է, որ իր էութեամբ կը շարունակէ միլիոնաւոր անգործներու աշխատանքը եւ «յաւելեալ արժէք»ը ամբողջութեամբ կը կուտակէ քիչ թուով մարդոց քով։ Սակայն, մեքենան սպառող չէ. եւ հետեւաբար կուտակուած արտադրութիւնը, առանց խնդրանքի, կը դառնայ անարժէք։ Իսկ մարդկային բազմութիւնները կը մնան անօթի։

Այս պայմաններու մէջ, մեքենային դաշնակցած դրամատիրութիւնը գլուխը կը կորսնցնէ, ու կը վազէ քովընտի սպեղանիներու ետեւէն։

Նուազագոյն աշխատանքի ժամեր, բոլոր անգործները գործի կապելու չափով, եւ առաւելագոյն վարձատրութիւն՝ դրամատիրութեան բաժին թողնելով «յաւելեալ արժէք»ի նուազագոյնը։

Այսպիսի արմատական կարգադրութիւն մը, կրնայ իր հետ բերել ուրիշ բարեփոխութիւններ, որոնք սա հաստատ կապ ունին արտադրութեան եւ բաշխման հաւասարակշռութեան հետ։

Համաշխարհային տնտեսական տագնապը մեծ ու վճռական փորձութիւն մըն է, որ կը բախէ դրամատիրութեան ոսկեպատ դռները։

ՄԱՄՈՒԼ .

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՈՃԻՐՆԵՐԸ

«Էլ Ահվալ» շարունակելով Իթթիհատի գործած ոճիրներու շուրջ իր սկսած յօդուածաշարքը, կը գրէ.—

«1914ին, Իթթիհատականները, իրենց ղեկավարներու ձեռքով շատ տըխուր արարքներու մէջ գտնուեցան։ Անոնցմէ Ճավիտ պէյ խաբեց դաշնակից տէրութիւնները եւ կնքեց կարեւոր փոխառութիւն մը։ Վերջը Էնվէր փաշա եւ իր ընկերները Գերմանիոյ կողմը բռնեցին եւ Օսմանեան կայսրութիւնը Դաշնակիցներու դէմ պատերազմի դաշտը իջեցուցին։

Թուրքիան պատերազմական կրկէս առաջնորդողներէն մէկն ալ մեծ եպարքոս Սաիտ Հալիմ փաշան էր։ Պատերազմական նախարար Էնվէր փաշա, ծովային նախարար Ճէմալ փաշա, ներքին նախարար Թալէաթ փաշա, Ճավիտ պէյ հաւասարապէս պատասխանատու են Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցութեան գործին մէջ։

Պատերազմի միջոցին ասոնք շատ մեծ ոճիրներ գործեցին եւ բազմաթիւ Հայեր ու Արաբներ խժդժօրէն բնաջնջեցին։ Իշխան Եուսուֆ Իզզէտինի ներկայութիւնը իրենց համար վտանգ մը կը նկատէին Իթթիհատականները, որովհետեւ ան գահաժառանգ էր եւ հակառակ՝ իրենց ուղղութեան։ Օր մը, նոյն իսկ, Եուսուֆ Իզզէտին ապտակ մը իջեցուցած էր Էնվէրի երեսին, Օսմ. կայսրութիւնը պատերազմի կրակին առաջնորդած ըլլալուն համար։ 1916ին, Էնվէր լուծեց իր վրէժը, մահափորձի ենթարկելով զայն։ Անկէ վերջ յայտարարուեցաւ թէ՝ իշխան Եուսուֆ Իզզէտին իր հօրը օրինակին հետեւելով անձնասպան եղած է։ Պատմագէտները պատերազմէն վերջ հաստատեցին որ ան Էնվէր փաշայի զոհը եղած է։

Իթթիհատականները իրենց փառքը կերտեցին 9150 զոհերու դիակներուն վրայ։ Ասոնցմէ մեծ մասը Արաբներ էին։ Բաց ի այդ, պատերազմի միջոցին կէս միլիոն զինուոր զոհեցին եւ միլիոն մըն ալ Հայեր սրէ անցուցին։ Սակայն գտա՞ն իրենց երեւակայած յաջողութիւնն ու յաղթանակը։ Մեր քաղած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան որ Էնվէր փաշա կ'ուզէր մինչեւ գահը բարձրանալ։ Սաիտ Հալիմ կ'ուզէր խտիվ ըլլալ, Ճէմալ փաշա՝ արաբական երկիրներու կայսրը, Թալէաթ՝ ամբողջ Օսմ. կայսրութեան մեծ եպարքոսը մնալ կը փափաքէր։ Անոնց երազները, սակայն, մարեցան, եւ պատերազմէն վերջ տեսանք որ առաջին սատկողները եղան անոնք։ Թալէաթ որ Գերմանիա փախած էր եւ գաղտնի կեանք մը ունէր, 1921ին, Պերլինի փողոցներուն մէջ հայ երիտասարդի մը արձակած գնդակին զոհ գնաց։ Միւս Իթթիհատականները եւս մէկիկ մէկիկ ինկան վրէժի գնդակներով, իրենց թաքստոցներուն մէջ»։

ՌՈՒՄԷՆ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Մանիուի դահլիճը իր հրաժարականը մատոյց թագաւորին, որ զայն ընդունելով յանձնարարեց առժամաբար վարել գործերը մինչեւ նորին կազմութիւնը։

ՄԱՀԱՑՈՒ ԿՌԻՓԸ

Անգլիոյ մէջ կռիփը մահացու աւեր կը գործէ։ Անցեալ շաբթու մեռած են 681 հոգի, որոնց 163ը միայն Պըրմինկէմ քաղաքին մէջ։ Նախորդ շաբթուան մահերու թիւն էր 303, իսկ անցեալ տարի նոյն շաբթուն մեռած էին 412 հոգի։

ՃԱՓՈՆ ԻՐԵՆ ԿԸ ԿՑԷ ՆՈՐ ՀՈՂԵՐ

Թօքիոյէն կը հեռագրեն թէ Ճափոն պաշտօնապէս նպատակ կը յայտնէ կցելու Եհոլի հողամասը զայն նկատելով մին Հիւսիս–Արեւելեան չորս անբաժանելի գաւառներէն, այսինքն Ման–Չէու–Քուօի նահանգէն։ Մանչուրիա երբ իր անկախութիւնը հռչակեց յայտնեց որ Եհոլի իր սահմանին մէջ կ'իյնայ, չինական մեծ պարիսպը նկատելով իր սահմանագիծը։ Եղածը ներքին անկարգապահութեան մը զսպումն է որուն համար ընդունելի չէ որ եւ է օտար միջամտութիւն։

Ճափոնական վտանգին առջեւ հարաւային եւ հիւսիսային Չինաստանը միացած են եւ կը կազմեն նոր խառն բանակներ պաշտպանելու համար Դեհին գետին հիւսիսի հողամասերը։

Փէքինի եւ Թիէն–Ցինի մէջ սակայն խուճապ կը տիրէ։ Ժողովուրդը կը փախչի կամ կ'ապաստանի եւրոպական շրջանակներու մէջ։ Օտար դեսպաններն ալ որ Փէքինէն մտադիր են եղեր Նանքին փոխադրուիլ՝ իրենց կապը պահելու համար չին ազգայնական կառավարութեան հետ։

Չինական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ղրկելով Ամերիկայի ու եւրոպական մեծ պետութեանց, կը բողոքէ ճափոնական առաջխաղացման դէմ եւ ամէն պատասխանատուութիւն կը թողու անոր վրայ։

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը պիտի զբաղի այս հարցով։

«ԱՐՔ–ԱՆ–ՍԻԷԼ»Ի ԹՌԻՉՔԸ

Երեք մօթէօրով նոր սաւառնակ մը՝ *Արք–Ան–Սիէլ* հինգշաբթի առտու Ֆրանսայի Իսթրը քաղաքէն մեկնեցաւ երթալու համար Հարաւային Ամերիկա։ Առած էր 8600 լիդր էսանս, եւ 250 քիլօ իւղ, որով իր ծանրութիւնը կը հասնէր 14,500 քիլոյի։ Սաւառնակը ուր կային եօթը հոգի, ժամական 300 քիլոմեդր արագութեամբ շարունակեց ճամբան, սակայն ստիպուեցաւ գիշերուան ժամը 2.30ին իջնել Փորթէթիէն, Ափրիկէի հիւսիս–արեւմտեան հողին վրայ։ Պատճառը այն էր որ իւղի կեդրոնական *բաշխաթէօ*ը ծակած էր։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԾԽԱԽՈՏ ԿԸ ԾԱԽԷԻՆ

Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր այն մաքսախոյզները որոնք գաղտնաբար Ֆրանսա կը մտցնէին գերմանական ծխախոտ եւ սիկարէթներ եւ կը ծախէին զանոնք։ Առջի օր, երեւան հանուեցաւ երկու մթերանոցներ 11րդ եւ 18րդ թաղամասերուն մէջ. ու բռնուեցան երկու օթօներ որով կը փոխադրուէին ծխախոտները Սառէն Փարիզ։ Ձերբակալուեցան բազմաթիւ մաքսախոյզներ, սակայն արձակուեցան՝ դատարան ներկայանալու պայմանով։ Միայն վար դրուեցան Քլաբէն եւ Փիէր Ֆուէրէ անուն երկու հոգի որոնք զիրենք ձերբակալող ոստիկաններուն ընդդիմացած եւ կռուած էին անոնց հետ։

ՆՈՐ ՋՏՈՒՄՆԵՐ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ համայնավար կուսակցութեան համաժողովին վերջին նիստը փակուելով, իրբաւարակութեան տրուեցան որոշումները։ Ընդունուած է Ստալինի ծրագիրը ներկայ տարուան ազգային տնտեսութեան վերականգնումին մասին։ Մոլոտովի տեղեկագիրը կը հաստատէ որ մեծ յաջողութեամբ իրականացած է երկրին ճարտարագործացումը։ Որոշուած է նոյնպէս զտել համայնավար կուսակցութեան շարքերը, վըտարել անկարգապահները եւ անբաղձալիները։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերման հողագործականներուն ու դահլիճին միջեւ

Գերման հողագործական ընկերութիւնը մեծ նպաստներ կը ստանար կառավարութենէն։ Այսուհանդերձ երբեք չէր պակսեր հողագործական ընկերութեան դժգոհութիւնը։ Վերջերս, նոյն ընկերութիւնը նոր պահանջներ բանաձեւելով, ներկայացաւ Հինտէնպուրկի, որուն մօտ էին վարչապետը, Ֆոն Շլայխէր, հողագործական նախարարը, Ֆոն Պրաուն, ազգային տնտեսական նախարարը Վարմպոլտ։

Խօսակցութեան ընթացքին երեւցաւ հողագործական ընկերութեան մէկ յայտարարութիւնը, որ ծանր յարձակում մըն է կառավարութեան դէմ։ Հողագործական ընկերութիւնը «կառավարութիւնը պատասխանատու կը համարի այն բոլոր թշուառութեանց, որուն մատնուած է հողագործութիւնը, այն աստիճան որ սովետական երկրին մէջ իսկ չէ տեսնուած։ Միջազգային արտածման ընկերութեան շահերուն ծառայելու համար, ճարտարագործութիւնը ամէն կերպ կը վնասէ հողագործութեան։ Իսկ կառավարութիւնը կը գոհանայ հեռարձակով ճառեր խօսելով կամ պարապ բանաձեւեր հիւսելով»։ Երբ կարդացուեցաւ այս յայտարարութիւնը, կառավարութիւնը, մարաջախտ Հինտէնպուրկի հետ համախորհուրդ, դադրեցուց խօսակցութիւնը հողագործականներուն հետ եւ յայտարարութիւն մը տուաւ մամուլին, դատապարտելով հողագործական վարիչներու ընթացքը։

Կը կարծուի թէ Հիթլէրի խաղն է այս, ինչպէս կը մատնեն լեզուն եւ թշնամական ոգին։

Քաղաքական խաղեր Գերմանիոյ մէջ

Անորոշ կացութիւն, քաղաքական մութ խաղեր, ահա ինչ որ կը հաստատեն Պերլինեան հեռագիրները։ Վերջերս Հիթլէր յանկարծական այցելութիւն մը տուաւ Պերլինի։ Ըսուեցաւ թէ պիտի տեսակցի կառավարութեան հետ, միշտ իշխանութեան ցանկութեան յոյսով։ Սակայն հաստատուեցաւ, որ Հիթլէր ներկայիս կը խուսափի ներքին բարդութիւններէ, վախնալով որ խորհրդարանին նոր լուծումովը կը կորսնցնէ շահած գետինն ալ։ Ի վերջոյ իրազեկներ կը հաղորդէին թէ Հիթլէր Պերլին է գացած՝ կնքելու համար փոխառութիւն մը, որովհետեւ նիւթական անձկութեան մատնուած է իր կազմակերպութիւնը։

Այժմ արդէն մեկնած է գաւառ՝ ընտրական պայքարի։ Ճառի մը մէջ, ակնարկելով ծանօթ զրոյցներու, յայտարարեց թէ նպատակ չունի, ներկայիս, մտնելու կառավարութեան մէջ, ոչ ալ ետեւի դուռնէն մտնել դահլիճէն ներս։ «Երբ մտնեմ, պիտի մտնեմ դարպասի մեծ դուռնէն. Աստուած պիտի ըսէ թէ ե՛րբ», վերջացուց իր յայտարարութիւնը։

Այսուհանդերձ որոշ կը թուի թէ Հիթլէրի կուսակցութիւնը ներկայիս ուրիշ մտահոգութիւն ունի, — իր ծոցին մէջ դժգոհութիւններ կան, եւ արտաքին շրջանակներու մէջ կը կորսուի հմայքը։ Նախկին կայսրը, կ'ըսեն թերթերը, հրամայած է իր մէկ տըղուն՝ լքել Հիթլէրեաններու շարքերը։

40 ժամուան աշխատանքի վրայ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ԵՏ ԿԸ ԿԱՆՉՈՒԻ

Ժընեւի մէջ աշխատանքի խորհրդաժողովը շարունակեց իր վիճաբանութիւնը 40 ժամուան աշխատանքի մասին։ Իտալիոյ եւ Ռումանիոյ փաթրոններու ներկայացուցիչները իրենց կարգին դէմ արտայայտուեցան այդ ծրագրին։

Գերման գործաւորական ներկայացուցիչը յայտնեց թէ առաջարկուած բարեփոխութիւնը թէեւ մասնակի լուծում մը կուտայ գործազրկութեան հարցին, բայց բարի կամեցողութեամբ այս ծրագիրը կրնայ ընդունուիլ համաժողովէն։

Սպանիոյ գործաւորական ներկայացուցիչը պնդեց որ տագնապին ստեղծած ներկայ եղերական կացութիւնը ամէն գնով պէտք է յաղթել. փորձագէտներու հմտութիւնը արգելք մը չի կրնար ըլլալ աշխատանքի ժամերուն կրճատման։ Մեր անգործութեան վտանգը աւելի ծանր է քան յանդուգն առաջացման մը վըտանգը, ըսաւ։ Աւելցուց որ, սպանիական կառավարութիւնը պիտի ընդունէր առանց օրավարձքի նուազման աշխատանքի ժամերու զեղչման պայմանագիր մը։

Չեխոսլովաք փաթրոնական ներկայացուցիչը գտաւ որ 40 ժամուան աշխատանքը աւելի պիտի ծանրացնէ արդի անհաւասարակշռութիւնը եւ պիտի երկարաձգէ տագնապը։

Ճափոնի կառավարական ներկայացուցիչը աւելցուց թէ հանրային կարծիքը նպաստաւոր չէ 40 ժամուան, աշխատաւորները զայն չեն պահանջեր եւ գործադրութիւնն ալ դժուար պիտի ըլլայ։

⁂ Ժընեւի աշխատանքի խորհրդաժողովին կը մասնակցին 34 պետութիւններ։ Ամէն պետութեան կողմէ երեք ներկայացուցիչներ կան, մին կառավարական միւսը բաթրոնական եւ երկրորդը գործաւորական։ Ամէն անգամ որ վիճելի հարց մը քննուի, կառավարական ներկայացուցիչին քուէն է որ կ'որոշէ հարցը, հակելով կամ գործաւորներու կամ բանուորներու կողմը։

Արդի պայմաններուն մէջ Ժուհօ կը ներկայացնէ գործաւորական սենտիքաները որ ենթակայ են Բ. Միջազգայնականին։ Ինք է որ բուռն կերպով կը պաշտպանէ 40 ժամուան աշխատանքը, առանց օրավարձերու զեղչի, որպէս զի արգելք մը դրուի մեքենապետութեան չարիքներուն։

Ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչ Բիքընար իր կարգին կարգ մը վերապահումներ ըրած ըլլալով այս մասին, ինչպէս գրած էինք երէկ, Ժուհօ բողոքեց Փարիզ թէ Բօլ Պօնքուրի նախարարութիւնը ներկայացնող մարդը պէտք չէ արգելք ըլլայ իրեն, հակառակ պարագային ինք ալ փոխադարձ սպառնական դիրք կը բռնէ։ Էքօ տը Փառի կը լսէ թէ, այս բողոքին վրայ Փարիզ կանչուեցաւ Բիքընար, նոր հրահանգներ ստանալու համար։ Յայտնի չէ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը ինչ կարգադրութիւն պիտի ընէ այս հարցին մասին։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒՆ

Հիմա, երբ բոլոր ճառերէն ու գեղեցիկ յօդուածներէն յետոյ «ծաւալուն» կազմակերպութեան մը խնդիրը մնաց առկախ շատերուն համար անիրագործելի, հարկ է որ շարժին Հ. Յ. Դաշնակցութեան անունին տակ գործող բոլոր պատանիները՝ — Ֆրանսա, Սուրիա, Եգիպտոս, Յունաստան, Պարսկաստան ու մինչեւ հեռաւոր Ամերիկա: Որովհետեւ, տարիները կ'անցնին ահա, եւ անկարելի է ձեռնածալ նստիլ ու մեկուսացած վիճակի մէջ դիտել նորահաս հայ սերունդը՝ որ կը մեծնայ այս օտար ափերուն վրայ, կը բանայ իր աչքերը օտար միջավայրի մէջ ու իր հոգեկան կապը խզելով մեզմէ, կը նոյնանայ իր շրջապատին հետ, եւ կլանուելով տեղացիին հետ, կը բաժնուի հայութենէն, կ'ուրանայ իր ծագումն ու արհամարհանքով կը նայի դէպ ի Հայը, հակառակ անոր որ ինքն ալ ծնունդն է նոյն ազգին:

Ու վհատութեան այս օրերուն, միայն նորերը չեն որ ծուռ կը նային դէպ ի հայ ժողովուրդն ու իր բազմադարեան կեանքը: Նոյն ծուռ նայուածքը կայ նաեւ այն սերունդին մէջ, որ դեռ երէկ անապատներուն վրայ խոտ կ'ուտէր ու հայութիւնը աղօթքի մը պէս կ'օրհներգէր, որ տառապեցաւ, տոկաց, համբերեց ու յուսաց՝ որպէս զի օր մը կրկին վերադառնայ ու խառնուի եղեռնահար ու բեկբեկուն ժողովուրդին գիրկը:

Այո՛, անապատներուն մէջ Հայուն դիմադրական կորովը աւելի վճռական էր, քան այս լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ, ուր թակարդներ կան անհամար, գոյնզգոյն, կախարդական երազներով...

Հայ երիտասարդութիւնը ձիւնհալի նման կը ծորայ, կը հատնի ու կը կորսուի...

Եւ մինչեւ որ մենք մեր աչքերը բանանք, արդէն շատ ուշ պիտի ըլլայ: Ու զուր պիտի ըլլան նաեւ յամեցած յորդորներն ու խելքի բերելու կանչերը՝ որպէս զի օտարացած Հայուն երակներէն ներս հայկական շունչ ներարկելով զայն կրկին հոգեփոխութեան ենթարկենք: Ան բաժնուած պիտի ըլլայ մեզմէ: Շատ — շատ, երբ իր անունը տալու ըլլանք՝ ծերացած ձիու մը պէս պիտի շարժէ իր գլուխը, սակայն, առանց տեղէն շարժելու ու իր նախկին կեանքը վերյիշելու:

Ահա թէ ինչո՛ւ համար ուղեցի Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատանիներուն ուշադրութեան յանձնել անխուսափելի վտանգը, որ կուգայ տակաւ, գաղտագողի ու առանց աղմուկի: Ա՛յս ճակատին վրայ պատանիները մեծ դեր կրնան կատարել, եթէ փոխեն իրենց ծրագիր – կանոնագիրը որ սահմանուած է զուտ պատանեկան իմաստով: Օրինակ, շատ մը երիտասարդներ կան որ կը խրտչին «պատանի» բառէն, առարկելով թէ իրենք չափահաս երիտասարդներ են, հետեւաբար անյարմար կը գտնեն անդամագրուիլ անոր: Եւ որպէս զի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը իր էութեամբ դարձեալ մնայ հաղորդակից Դաշնակցութեան քաղաքական սկզբունքներուն, անոր քայլերուն ու միասնականութեան գաղափարին, անհրաժեշտ է որ «պատանի» բառը փոխուի եւ անոր տեղ դրուի «կայծեր» անունը:

Այո՛, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Կայծեր» (Միութիւն) փոխան «Պատանի»ի: Այն ժամանակ Հ. Յ. Դ. «Կայծեր»ուն կրնան անդամակցիլ ոչ միայն 15—17 տարեկան հայ պատանիները, այլ եւ 15—40 տարեկան հայ տղամարդիկ, պայմանաւ սակայն, որ բոլորն ալ գիտակցին թէ այդ կազմակերպութիւնը միջոց մըն է մարզանքի, դաստիարակութեան ու փորձութեան՝ ապագայ Դաշնակցական կարենալ ըլլալու համար:

Ա՛յդ կազմակերպութիւնը պիտի ըլլայ տեսակ մը Դաշնա – Կոմիտէներ՝ աւելի ճոխ ծրագրով ու մատչելի՝ բոլոր հայ երիտասարդութեան համար:

Բայց մեր ըսելիքը ուրիշ բան էր: Հ. Յ. Դ. «Կայծեր» Միութեան ու իր ծրագրի կազմութիւնը ձգելով ապագային, երբ երկիրէ երկիր անջատուած Դաշնակցութեան պատանիները ներքին խօսքով մը տեղեակ կ'ըլլան իրարու, կ'իմանան իրենց համրանքը ու յետոյ կը սկսին կազմակերպչական աշխատանքներու՝ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. մարմիններուն:

Այսպէս, Պատանեկան Միութեան ցանցեր կան Պէյրութ, Հալէպ, Դամասկոս, Գահիրէ, Աթէնք, Սելանիկ, Քոքինիա, Լիմասոլ, Մարսէյլ, Կարտան, Վիէն, Տէսին, Տիթրոյթ (Մ. Ն.), Ուստր եւ մինչեւ Թաւրիզ:

Ասոնք իրարմէ լուր ունի՞ն, կը թղթակցի՞ն իրարու հետ թէ կը բաւականանան միայն տեղական աշխատանքներով: Լաւ չըլլա՞ր, օրինակի համար, երբ բոլոր երկիրներուն մէջ հաստատուած Հ. Յ. Դ. պատանիները իրարու ձայնակցելով՝ ստեղծեն իրենց կեդրոնատեղին, որպէս զի այս վերջինը երկամսեայ շրջաբերականներով հաղորդակցութեան մէջ ըլլայ միւս բոլոր մասնաճիւղերուն հետ: Ճամբան շուտով կը հարթուի Հ. Յ. Դ. «Կայծեր» Միութեան համար, եթէ մեր ընկերները գործի լծուին ու շուտով ստեղծեն ներքին խօսքով մը Դաշնակցութեան շունչին տակ կազմակերպելու համար այն երիտասարդական կազմակերպութիւնը, որ արժանի ըլլայ կուրծք տալ ներքին ցեցերուն ու օտարին կլանող հրապոյրներուն:

ՀՐԱՉ

ԾԻԾԱՂ

Բանտին մէջ

— Ի՞նչ պատճառաւ բանտարկուած էք։

— Շոգեկառքը փախցնելուս համար։

— Ի՛նչ պարապ խօսք, ատոր համար մարդ չեն բանտարկեր։

— Այո՛, եթէ չփախցնէի, արդէն սահմանագլուխը անցած պիտի ըլլայի։

×

Դատարանի մէջ

— Ի՞նչպէս ըրիք այդ ծանր դրամարկղը ուրիշ տեղ փոխադրելու համար:

— Պ. դատաւոր, շատ մանրամասնութեան կը մտնէք, կ'երեւի թէ արհեստակից ըլլալ կ'ուզէք։

×

— Սիրելի տիկին, կ'ուզէի ձեր երգը վարդի բոյրի հետ բաղդատել։

— Ո՛հ, որչափ ազնիւ էք, պարոն։

— Այո՛, քիչ մը բոյրը շատ ժամանակի կը բաւէ։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՆԵՐԸ
ՄԱՐԴ Ի՞ՆՉԷՆ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Երբեմն թերթերու մէջ կը հանդիպինք երկարամեայ մարդոց անուններու, որոնց համար կ'ըսուի թէ 140 կամ 150 տարի ապրած են:

Քիւրտ Զարօ Աղային օրինակը դեռ թարմ է մեր յիշողութեան մէջ: Ինչպէս գիտենք, վերջերս եւրոպական եւ ամերիկեան մամուլները շատ զբաղեցան յիշեալին երկարակեցութեան խնդրով: Նոյնիսկ գտնուեցան մարդիկ, որոնք շահագործելով Զարօ Աղային պարագան, զայն ցուցադրեցին մեծ քաղաքներու մէջ, իրենց համար ապահովելով բացառիկ շահեր:

Առանց հիմնուելու վաւերական արձանագրութիւններու վրայ, ի՞նչպէս կարելի է հաւատք ընծայել այսպիսի ստայօդ յայտարարութիւններու:

Արդարեւ, հարց է գիտնալ թէ մարդ կրնա՞յ 100 տարիէն աւելի ապրիլ:

Բնագէտներուն կարծիքով, կենդանիները կրնան առ առաւելն հինգ անգամ աւելի ապրիլ բաղդատմամբ իրենց աճելու տեւողութեան: Գիտենք թէ մարդուն մարմինին աճելու բնական տեւողութիւնը քսան տարի է, որով իր գոյութեան բնականոն տեւողութիւնը պէտք է ըլլայ 100 տարի, սակայն դժբախտաբար քիչեր են որ այս բացառիկ տարիքին կը հասնին:

Դիտուած է թէ սովորաբար երկարակեացները երեւան կ'ելլեն այն երկիրներէն, ուր ասկէ դար մը առաջ գոյութիւն չունէին ծննդեան կանոնաւոր արձանագրութիւններ, այնպէս որ կարելի չէ հաստատել եղած յայտարարութիւններուն ստուգութիւնը: Պարագան նոյնն է նաեւ Զարօ Աղային համար:

Պատմութեան մէջ ծանօթ դէմքերու երկարակեցութեան պարագաները քննելով, հաստատուած է թէ շատ քիչեր ապրած են հարիւր եւ աւելի տարիներ:

Ֆրանսացի քիմիագէտ Շըվրէօլի համար կ'ըսուի թէ 103 տարի ապրած է: Միւս կողմէ ծանօթ ըլլալով երեք հարիւրէ աւելի պապերու ծննդեան ու մահուան թուականները, անոնցմէ եւ ոչ մէկը ապրած է հարիւր տարի: Հին թագաւորներուն, իշխաններուն եւ բարձրաստիճան մարդոց մէջ ալ չենք հանդիպիր հարիւրամեաններու. անոնցմէ շատեր 80 տարեկանէն աւելի չեն ապրած:

Բացառութիւն կը կազմէ Ս. Անտոնը որուն համար կ'ըսուի թէ 113 տարի ապրած է, ինչպէս նաեւ դերասանուհի Լիւճիա, որ մեռած է 112 տարեկան հասակին մէջ, սակայն այս երկու պարագաներն ալ վիճելի կը նկատուին:

Վերջացնելէ առաջ ըսենք թէ հին գերեզմանաքարերուն արձանագրութեանց քննութիւններն ալ կը հաստատեն մեր ըսածները:

Գիտնալու համար թէ մարդ ի՞նչէն կը մեռնի, պէտք է փնտռել մեր գործարանային յօրինուածութեան ամէնէն տկար մասը, եւ ոչ թէ հասկնալ թէ ի՞նչ հիւանդութիւնէ կը մեռնի մարդոց մեծամասնութիւնը: Ասոր համար կարեւոր է քննել թէ ո՞ր գործարանը ամէնէն աւելի ենթակայ է հիւանդութիւններու կամ խանգարումներու, որոնք կրնան առաջ բերել կեանքի դադարումը:

Հարցը այս տեսակէտէն քննելով, փոխանակ բժշկական բնոյթ ունենալու, կենսաբանական հանգամանք կ'առնէ: Արդ, Ամերիկացի գիտնական Ռ. Բիրլ լուսաբանելու համար այս խնդիրը, վիճակագրութիւն մը պատրաստած է Ամերիկայի, Անգլիոյ եւ Պրազիլիոյ մեծ քաղաքներուն մէջ պատահած մահերու մասին, որմէ կը քաղենք հետեւեալ ծանօթութիւնները:

Բնախօսական դրութիւններու կարգով, ամէնէն աւելի մահ պատճառող գործարաններն են՝ նախ թոքերը, յետոյ մարսողական խողովակը, եւ ի վերջոյ արեան շրջանի գործարանները: Գալով ջղային դրութեան, երիկամունքներուն, մկաններուն, եւն., ասոնք բոլորովին երկրորդական կարեւորութիւն մը ունին մահերու թիւին տեսակէտով:

Ըստ այնմ, ամէն տարիքի պատկանող 10000 մարդոցմէ ամէն տարի 420 հոգի կը մեռնին թոքային հիւանդութիւններէ, եւ 300 հոգի մարսողական խողովակի տկարութիւններէ: Այս գործարանները ներքին ըլլալով հանդերձ, տեւական յարաբերութեան մէջ կը գտնուին արտաքին աշխարհին հետ, եւ այդ իսկ պատճառաւ անոնք ամէնէն աւելի ենթակայ են հիւանդութիւններու, որոնք առաջ կուգան ապականուած օդէ, անմաքուր ջուրերէ, վնասակար մանրէներէ, եւն.:

Գալով մորթային հիւանդութիւններէ առաջ եկած մահերուն, ասոնց թիւը բաղդատաբար սահմանափակ է, այսինքն հազիւ 10: Արդարեւ, մեր մորթը, հակառակ արտաքին միջավայրին հետ յարատեւ շփման մէջ գտնուելուն, ինքզինքը պէտք եղած կերպով կը պաշտպանէ, շնորհիւ իր թանձրութեան եւ համեմատական չորութեան, մինչդեռ լորձնային հիւսուածները նուրբ ու յարատեւ խոնաւ ըլլալով, համեմատաբար տկար ոյժ մը կը ներկայացնեն:

Երրորդ շարքին վրայ կուգան արեան շրջաբերութեան յատուկ գործարաններուն կրած վնասներուն հետեւանքով առաջ եկած մահերը:

Հոն, արտաքին աշխարհին դէմ պաշտպանուելու միջոցը աւելի զօրաւոր է, եւ ախտաբանական ազդակներու թափանցումը աւելի դժուարին:

Այսպէս, հաստատուած է թէ մասնաւորապէս տարիքոտ մարդիկ ենթակայ են արեան շրջանի գործարաններուն յատուկ հիւանդութիւններու, ուր ֆիզիքական տկարացումը արդիւնք է տարիքի տեւողութեան հետեւանքով առաջ եկած գործարանային մաշումին եւ շնչերակներու կարծրացումին (artériosclérose):

Ամերիկացի բնախօսը հաստատած է թէ մինչեւ մէկ տարու մանուկները առաւելապէս կը մեռնին մարսողական խանգարումներէ, 1—60 տարեկան մարդիկ՝ շնչառական դրութեան տկարութիւններէ, եւ 60էն անդին արեան շրջաբերութեան գործարանին կրած վնասներէն:

Վերոյիշեալ վիճակագրութենէն կարելի է հետեւցնել թէ մարդկային թոքերը տկար են եւ չունին պէտք եղած տոկունութիւնը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Աշխատանքի Դաշնակցութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, 1932 նոյեմբերի վերջը գործազուրկներուն թիւն էր 11,590,000: Տեղեկագիրը դիտել կուտայ թէ տագնապը նախկին արագութեամբ չընթանար:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԿԱՂԱՆԴ

(Մուլինոյի «Մուրատ» խումբ)

Վերի վերտառութիւնը ընտրեցինք, որովհետեւ Դաշնակցական Կաղանդը նման չէ ոչ տեղացիներու բազմաթիւ տեսակի զուարճութեանց ձեւին ու հասկացողութեան եւ ոչ ալ բուն հայկական Կաղանդին, այսինքն նահապետական հայ ընտանիքներու ճոխ սեղանին։

Կազմակերպողը Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մուլինոյի «Մուրատ» խումբն էր: Թէյասեղան մը, որ փոխուեցաւ կանոնաւոր Կաղանդի։ Հաւաքուած էին մեր ընկերները եւ անոնցմէ անբաժան համակիրները, ընկերահամակրական տաք ու մտերմիկ մթնոլորտ մը ստեղծելով։ Մեր հաւաքոյթները որ ուրախութեան համար կը սարքուին, խոկումի եւ տխրութեան կնիք մը կը կրեն: Նոր Տարին՝ առանց մեր նպատակներու իրականացման յուզումի եւ սպառնալիքներու օր մըն է։

Յիսնեակ մը ընկեր-համակիրներ իրարու քով համախմբուած. խոհուն դէմքով, լուռ, յաճախ ընդհատուած երգի մրմունջներով: Կարծես փոքրիկի մը պայթիւնին կը սպասէին, որ չուշացաւ: Մեր հին զինուորներէն մին, թաւ ու յուզիչ ձայնով սկսաւ երգել «Սուլուխ»ի կռիւի առթիւ Գէորգ Չաւուշին նուիրուած երգը, արցունքի կաթիլներ խլելով մեր հին ընկերներու աչքերէն, որոնք քաջ տեղեակ էին կռիւի մանրամասնութեան։

Ու այսպէս, հոգեբուխ, եւ ազատագրական շունչէն խանդավառ մեր ընկերներն ու ընկերուհիները իրենց մասնակցութիւնը բերին։ Երգ ու արտասանութիւն, ճառ ու խրախուսանք, ամբողջ անցեալ մը, թարմ յիշատակներով թէեւ յուզիչ եւ մռայլ, բայց առինքնող, կազդուրիչ եւ ապագայ յոյսերով առլցուն։

Ահա, այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ, խօսք տրուեցաւ ընկեր Կ. Սասունիին։ Ընկերը վերյիշեց վերջ Սուլուխի, եւ Ցրօնքի կռիւները, ըսաւ թէ սերունդ մը կայ որ տակաւին կը լսէ կռիւին զարկերն այդ օրերուն, ազատագրութեան զարկերը անմահ։

Մենք կը յիշենք Մուրատներն ու Գէորգ Չաւուշները, որպէսզի անոնց ազատութեան ոգին փոխանցուի նոր երիտասարդութեան, որպէսզի այդ երիտասարդութիւնը համախմբուած «Մուրատ» խումբի, «Չաւարեան» կոմիտէի, «Գէորգ Չաւուշ» խումբերուն մէջ, իրենց հոգիներուն մէջ զգան այն պատկերը, որ անցեալին հայրենի լեռները դղրդացուցին։ Այսպէսով անմահ կը մնայ յեղափոխութեան առիւծը մեր երիտասարդութեան մէջ, ու օր մը անոնք կրնան թեկնել կանգնիլ ազատութեան ճամբուն վրայ, որպէս նոր Մուրատ մը, նոր Գէորգ Չաւուշ մը։

Ու հրաւիրեց ընկերներն ու համակիրները համախմբուիլ Դաշնակցութեան գաղափարին շուրջը, միասին գործելու եւ իրականացնելու մեր իտէալները։ «Մենք պէտք է կազմակերպուինք եւ պատրաստուինք վաղուան, քալելու եւ զոհուելու միասին որպէսզի յետագային պարգեւը ըլլանք, երբ իրարու հանդիպինք»։

Ընկեր Կ. Սասունիի ճառին լաւագոյն պատասխան մը եղաւ Տ. Սէլթէթեանի երգը.— «Ա՛խ հայրենիք, սիրտս ու հոգիս քեզ նուիրեմ...»։

Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր» արտասանութենէն եւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» խմբերգէն յետոյ, օրուան սեղանապետը, ընկեր Համբարձումեան, պարզեց Դաշնակցականի եւ համակիրի տարբերութիւնը, վեր հանեց Դաշնակցութեան գործն ու մեծութիւնը հայ ժողովուրդի զարգացման, քաղաքականութեան եւ մշակոյթի բոլոր մարզերուն մէջ: Կոչ ըրաւ համակիրներուն որպէսզի չբաւականանան համակիրի իրենց դերով, այլ մտնեն Դաշնակցութեան շարքերը եւ գործեն աւելի վճռական»։

Ներկաներէն մեզի ծանօթ Սարգիս տային, տարիքոտ հին Դաշնակցական զինուոր մը, տիրող մթնոլորտէն յուզուած՝ ոտքի ելաւ, եւ խօսքը ուղղելով բոլոր ներկաներուն, եւ ապա Տարօնցիներուն ու Տարօնին ըսաւ. «Տարօնը, եւ դուք բոլորդ պիտի քալենք միասին, ու պահենք ազատութեան ծառը, որուն արմատները զօրանան Տարօնին մէջ: Ծանր բեռը մեր ուսերուն վրայ. բայց պիտի տանինք մինչեւ վերջը, մինչեւ որ ծագի արշալոյսը»։

Մուրատ խումբի թէյասեղանը մեզի վերադարձուց չորս հին ու մոռցուած ընկերներ, որոնք ուխտեցին վերադառնալ կուսակցութեան ծոցը։

Հ. Հրա

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻԼԱՆՈՅԷՆ

Երկու հայ նկարիչներ

ՄԻԼԱՆՕ, 9 յունուար (Յառաջ).— Կազդուրիչ է տեսնել որ հայութիւնը ամէն երկինքի տակ լծուած է աշխատանքի ու կը ջանայ ցուցնել հայ ժողովուրդին ունեցած ձիրքերը ամէն ասպարէզի մէջ:

Ահա երկու նկարիչներ, որոնց ցուցահանդէսին բացումը կատարուեցաւ այս օրերս Միլանոյի մէջ:

Առաջինը իտալահայ տիկին մը, Զաքարեան, Պրուսղոլէն, նշանաւոր Titoյին աշակերտուհին: Երկրորդը Պ. Զ. Մութաֆեան, շրջանաւարտ Breroյի ակադեմիայէն:

Տիկին Զաքարեան իր մէջ կը միացնէ իտալուհիի համեստութիւնը եւ նուրբ ճաշակը հայ կնոջ կամքին ու տոկունութեան: Իր ցուցադրած նկարները, 93 կտոր, կը շօշափեն քիչ մը ամէն նիւթ: Nature morte, տեսարան, դիմանկար, եւայլն, բոլորն ալ նկարուած մեղմագոյն գոյներով, յաջող են մասնաւորապէս իր փոքր նկարները, ուր կը փայլի նկարչուհիին զօրեղ ու զգայուն խառնուածք: Մեզ շատ լաւ տպաւորեց իր «Madonna dei Gigli»ն: Այդ նկարով նկարչուհին համոզիչ կերպով ցոյց կուտայ որ ոչ միայն լաւ գծագրել գիտէ, այլ ունի գեղարուեստագէտի զգացում ու ապրումներ եւ կարելիութիւն զանոնք յաջող կերպով ներկայացնելու:

Պ. Մութաֆեան ծանօթ է արդէն իբրեւ գեղարուեստագէտի սիրտ ունեցող եւ պատրաստուած երիտասարդ: Իր նկարները, 25 կտոր, աւելի ս...

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

4.

Ողբերգութիւններ շարժման մէջ կը դնեն անհատներն ու հաւաքականութիւնները: Այս տեսակէտով Յ. Օշականի Մնացորդացի շարքը պիտի մնայ իբրեւ տիպար նմանօրինակ գրականութեան:

Ներկան ապրող գրագէտներուն միջավայրը թէեւ օտար, սակայն հոն ապրող հայ անհատը կը պատկերացուի իր առօրեայ հոգերուն մէջ, հոգեկան տառապանքներով, երազներով ու հիասթափութիւններով: (Բանկոոպը եւ Մամութի ոսկորները, Անցորդը եւ իր ճամբան Կ. Զարեանի, Ռէնի Թափառաշրջիկները, Ն. Սարաֆեանի Խարխլեած հեռու, Վ. Շուշանեանի, Գարնանայինը, Ամառնայինը, Աղքատ տղու օրագիր, Օրերը տխուր են, Փ. Միքայէլեանի Արե՛ւ, Արե՛ւ, (Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2), Պերճուհիի Փոքրիկէն վերջ, Ոստանիկի Արեւելքէն Արեւմուտք մանաւանդ տարբեր ընդվզումը (Թատերգ. Ա. Սարվազեան «Հայրենիք», «պօէմ») եւն.): Հոն հայ մարդը կը ձգտի կարծես թօթափելու իր վրայէն ինչ որ նախապաշարումներն ու ցեղային աւանդութիւնները կապուած կը պահեն իր կեանքին: Արդի ժամանակները խորապէս ազդած կը թուին յիշուած գործերուն մէջ յայտնուող անհատներուն հոգիին եւ գործելակերպին վրայ: Քաղաքական վերջին վերիվայրումները, հայ կեանքի պարտութիւնները եւ նոր միջավայրերու անորոշութիւնները ստեղծած են հոգեբանութիւն մը, որ չէր կրնար վրիպիլ տաղանդաւոր գրողներուն ուշադրութենէն: Միջավայրը եւ ժամանակը իրենց կնիքը դրոշմեր են հետեւաբար գրական ստեղծագործութեան վրայ: (Ասոնցմէ դուրս ի՞նչ նորութիւններ կը փնտռէք տակաւին ժամանակակից հայ գրականութեան մէջ):

Այս երկու ազդակներէն յետոյ կուգայ զգայութիւնը, ուրիշ խօսքով, այն ոգին եւ յոյզերը, որոնք կենդանի կը դարձնեն գեղարուեստական արտադրութիւնները, այսինքն էական ողբերգութիւնները, որոնց համար ճամբայ ելած է գրողը: Տեսակ մը ցուցատախտակներ, որոնցմով պիտի ճանչնանք գործերը եւ իրենց հեղինակները:

Ամէնէն մեծ եւ համայնական զգայութիւնը, որ բոլոր վէպերուն առանցքը կը կազմէ, ինչպէս միջազգային գրականութեան մէջ, սիրոյ յաւիտենական զգայութիւնն է: Մեր գրողները ընդհանրապէս յաճախուեր են այս զգայութենէն: Մանաւանդ այն թուականէն ի վեր, երբ մեծ հոգեբանը՝ Ֆրէօյտ դրութեան վերածեց տարիներու իր փորձերուն արդիւնքը: Ինչպէս գրական, գիտական եւ փիլիսոփայական ամէն նորութիւն, որ գրականութեան մէջ իր արձագանգը կը գտնէ, այդպէս ալ Ֆրէօյտականութեամբ վարակուեցան մեր նոր գրողներուն գրական բոլոր փորձերը: Ժամանակակից նորութիւնն էր, որ կ'անդրադառնար մեր գրականութեան մէջ: Յ. Օշական նոյնիսկ, որուն պատմուածքները (խնճարիները) մեծ մասամբ, մեր հոգիին յատակը կաշկանդուած սիրոյ զգայութեան եւ անոր հակազդեցութիւններուն նուիրուած էին, իր վերջին վէպերով, (Արգանդի ճամբով, Արիւնի ճամբով, Ծակ-պըտուկ, Շահպազ եւայլն) կը մտնէ հակում մը, շատ մը ողբերգութիւններ բացատրելով Ֆրէօտիզմով:

Երկրորդ զգայութիւնը հայրենասիրութիւնն է, սեփական քաղաքական անկախութեան ձգտումը նաեւ, եւ անոր կապուած՝ մէկ կողմէն հերոսութեան փառաբանութիւնը (Սպիտակ ձիաւորը) եւ միւս կողմէն մեր կրած պարտութիւններուն հետեւանքով հայ որբութեան գոյութիւնը եւ անոր զարթօնքը: Մարդկային տարրական իրաւունքներէ զրկուած ըլլալու եւ արհամարհուելու զգայութիւնը նաեւ (Որբունի, Փորձը, Փոքրիկէն վերջ, Պերճուհի): Իր ընդհանուր գիծերուն մէջ յուսահատութեան շունչ մըն է, որ կը փչէ կարելի է ըսել մեր նոր, ժամանակակից գրականութեան մէջ: Դէպի ստեղծագործ աշխատանք, դէպի ազգային ինքնապաշտպանում եւ մարդկային արժանապատուութեան վայել բոլոր ձգտումները, ճիգերը եւ յոգնութիւնները, որոնց ականատես ենք բարեբախտաբար, արձագանգ գտած չեն տակաւին մեր նոր գրականութեան մէջ:

Իր գրական կողմերով, թերեւս ոչ համապատասխան լրջութեամբ ու խորութեամբ, մեր արդի գրականութիւնը մեր կեանքին հայելին է: Հետեւաբար կեղծ չէ հոն յուսահատութեան լարը եւ պարտուողի հոգեբանութիւնը: Ասկէ դուրս ի՞նչ ընկերային եւ քաղաքական շարժումի արձագանգը պիտի ուզէիք փնտռել հոն: Հետեւաբար սխալ է կարծել, որ գրականութիւն մը տարբեր առանցք եւ բովանդակութիւն կրնայ ունենալ ծոցին մէջ այն ժողովուրդին, ուր ընկերային բազմաթիւ խմորումներ գոյութիւն ունին: Դժգոհ հաւաքականութեան մը արդար հայելին եղող գրականութիւնը չի կրնար մարդկութիւնը քնացնող օրօրներուն նուիրուիլ, ինչպէս կը կարծէ Գրական Ակումբին դասախօսը: Այո՛, Գերմանիոյ մէջ հիթլերական քաղաքական շարժում մը կայ, որ եթէ որակ ունի եւ ժողովուրդին տրամադրութիւններուն արտայայտիչն է, պիտի անդրադառնայ գերմանական արդի գրականութեան գոնէ մէկ թեւին վրայ, այն երիտասարդութեան որ խտացած դժգոհութիւնը պիտի արտայայտէ գրականութեան մէջ: Մեր կեանքէն օրինակ կ'ուզէք: Րաֆֆիի վէպերը ծնունդ են այն ժամանակաշրջանին, ուր կը խմորուէր ազգային ինքնագիտակցութիւնը: Հազիւ թէ բանուորական կեանքի մը արշալոյսը ունեցանք, եւ ահա Շիրվանզադէ իր վէպերով կուգար խտացնել ու արտայայտել իր ժամանակի ընկերային տնտեսական հարցերը: Նոյնը նաեւ նոր թատերգութիւնները, երբ կ[illegible]ջական, կիներու ձերբազատման հարցերը, Եւրոպայէն յետոյ, դէպի մեզ ալ կը փոխադրուէին: Եթէ գրականութիւնը չի դառնար հայելին իր ժամանակին եւ իր տրամադրութիւններուն, կեղծ է եւ ժամանակավրէպ: Հակառակը անբնական է, ցնորք: Արուեստագէտը հոն ալ իր դերին մէջն է, եթէ երբեք նպատակն է ամէն բանէ առաջ մարդկայինը:

Այս բոլորը խորքին ու զգայութեան մասին: Ոճի եւ ձեւի մասին ալ տարակարծիք ենք Գրական Ակումբի մէջ վիճաբանողներուն հետ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ.— Բ. յօդուածին վերջին սիւնակին վերջին տողին մէջ՝ համաձայնութիւն կարդալ համարձակութիւն:

են, եւ գործածած գոյները աւելի տաք ու պայծառ, աւելի արեւելեան: Բաւ է ըսել որ Մութաֆեան կը պատկանի այն սերունդին, որ անապատներ կտրած ու անցած է:

Շատ լաւ տպաւորութիւն կը թողուն մանաւանդ իր երեք գործերը, «Արձակն բանաստեղծը», «Հայ մամիկ»ը եւ «Խոկաւէր»ը: Երկու վերջինները կարելի է նկատել երեւակայութեան փայլուն ստեղծագործութիւններ, սակայն Մութաֆեան շատ աւելի յաջող ու ինքնատիպ կը գտնենք դիմանկարներու մէջ:

Մեր ձեռնհասութենէն վեր է բացարձակ վճիռներ տալ եւ մանրամասնութիւններով զբաղիլ, վստահ ենք սակայն որ մեր երիտասարդ նկարիչներուն չպիտի պակսի բարոյական յաջողութիւնը:

Ա. Ս.

ԹՈՒՐՔԻԱ

Այնթապի գրաւման նախօրէին

Այնթապի ազատագրութեան տարեդարձը տօնեցին Թուրքերը՝ 25 դեկտեմբերին: Այդ քաղաքի պաշտպանութիւնը իրենք կը նկատեն ամենէն հերոսական դրուագներէն մին՝ ազատագրական կռիւներուն: Պոլսոյ մէջ, Այնթապցի երիտասարդներու միութիւնը տօնակատարութիւն մը կազմակերպած էր: Հիւսէյին Րէմզի «Կազի Այնթապի կռիւներուն պատմութեան» մասին խօսեցաւ: Էնվէր պէյ պատմեց «Ջինարլըի պաշտպանողականները», որոնք «Թուրքին կուրծքը կ'ունենան», Այնթապի պաշտպանութեան կեդրոնի նախկին հրամանատար Ասլան պէյ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ եւ պատմեց թէ ինչպէս երկու տղաք ուզեցին հերոսական գործ մը կատարել:

«...Կռուի վերջին օրերն էին. քաղքին ռազմանիւթը կը սպառէր. Հրամանատար Խայրի փաշային նամակ մը կ'ուզէի ղրկել: Տանող փէտայի մը փնտռեցինք ու չգտանք (ի՜նչ հերոսութիւն... «Յառաջ»), որովհետեւ մեռնելու վտանգը որոշ էր: Այդ պահուն երկու փոքրիկներ՝ Մէհմէտ Կազի եւ Իսմայիլ քովս գալով «էֆէնտի, մենք կը տանինք նամակը», ըսին: Ըսի իրենց թէ շատ վտանգաւոր պարտականութիւն է: «... Հայրենիքի սիրոյն զոհուիլը յանձն առած ենք» ըսին: Տուի նամակը ու ըսի որ եթէ թշնամին բանայ դէշ կ'ըլլայ վիճակնիս, որով, բռնուելու պարագային կտոր կտոր պէտք է ընէք զայն: Եթէ ձերբակալուիք, կ'ըսէք որ հայրերնիս մեռաւ ու մենք անօթի կը թափառինք»: Տղաքը ձերբակալուեցան: Հրամանատարը տեսնելով որ ոչինչ կրնայ կորզել անոնց բերնէն, հրացանազարկ ընել կուտայ: Բայց, Կազի Մէհմէտ չի մեռնիր: Քիչ վերջ կը տանին հիւանդանոց: Կը դարմանուի ու Սենեկալցի գերիի մը հետ կը փոխանակուի: Ի վերջոյ քովս եկաւ. «Պէյս, ըսաւ, զոյգ գացի ու առանձին վերադարձայ: Իսմայիլը զոհ գնաց: Խնդրեմ զէնք մը տուէք». տուաւ զէնքը եւ համբուրեց ու մինչեւ վերջ քովէս չբաժնուեցաւ: Ան հիմա իր մէկ ոտքովը կը պտտի Այնթապի մէջ»:

Դարձեալ Այնթապի կռիւներու մասին Տօքթ. Ֆախրի պէյ յօդուած մը ունի, որով կարգ մը դէպքեր կը յիշէ: Կը թարգմանենք մաս՛մըն ալ անկէ՝ որ ուրիշ «հերոսութիւններ» կը բնորոշէ:

«...Քաղաքին մէկ մասը ռմբակոծուած եւ 1500ը չանցնող ու այն ալ պատահական զէնքերով զինուած ամբոխ մը հերոսներ լաւ կերպով զինուած եւ առնուազն 10,000նոց եւրոպական բանակի մը դէմ տասնըմէկ ամիս հերոսաբար կռուած, վերջին թունաւոր պատառը (որովհետեւ այլ եւս դեղձի լեղի կուտով սկսեր էինք սնանիլ) ուտելէ վերջ, պարպուած զէնքերը կրկին լեցնելով թշնամի խրամներըխարխուլ խոռոչներու նման կտոր կտոր ըրած էին: ... Ձմեռուան մութ առտու մը: Ամէն կողմ մեռելային լռութիւն մը կը տիրէր: Միայն թշնամիին մօտ եռուզեռ կար: Ճերմակ դրօշով մը այլ եւս պարապ եղող մեր խրամներուն առջեւէն անցնելով թշնամիին գծին կ'ուղղուին: Եւ թշնամի հրամանատարին յայտնելով որ Սուլթանին դէմ ըմբոստացող ուժերէն քաղաքը փրկած են, կը խնդրեն որ բարեհաճի գալ: Երկար բանակցութիւններէ վերջ, թշնամի հրամանատարը կը պահանջէ որ քաղաքին հին բերդին վրայ ճերմակ դրօշ մը պարզուի: Մեր կողմ վերադարձող բանագնաց մարմինը, բերդին վրայ քաշելու համար ճերմակ կտաւ կը փնտռէ: Դրամը ձեռքերնին ամբողջ շուկան կը պտըտին: Կացութեան տեղեակ եղող խանութպանները, կարծես խօսք մէկ ըրած, կտաւ չեն տար: Քանի մը տուներու կը դիմեն եւ անարգանքով կը մերժուին: Վերջապէս, իրենցմէ մին կարեւոր գիւտ մը կ'ընէ, — հիւանդանոցին պատանքները...: Հոն կը վազեն եւ քիչ վերջ հերոս Կազի Այնթապի բերդին վրայ պատանքը կը ծածանի...: Հին ու զարաւոր բերդն իսկ թշնամիին դէմ պատանքով կ'ելլէ: Ասիկա հէքեաթ չէ, իրողութիւն մըն է:

Թուրք տանը մէջ կազի չեղող անհատ չկայ: Բայց, թուրք ժողովուրդը մէկ հատիկ «Կազի» մը ունի: Ճիշդ ասոր նման Թուրք երկրին մէջ կռուի դաշտ չեղած տեղ չկայ: Բայց, այս սուրբ հայրենիքն ալ մէկ հատիկ Կազի – քաղաք մը ունի, — Կազի Այնթապ»:

Տիգձէի մէջ

«Ագշամ»ի թղթակիցը կը գրէ. —

Տիգձէի մէջ թաղապետական գործերը դէշ կ'ընթանան: Ասոր պատճառը պիւտճէի նեղութիւնն է: Քաղաքապետ Մէհմէտ պէյի հետ քանի մը անգամ տեսնուեցայ: Շատ նուրբ ու ազնիւ անձ մը եղող Մէհմէտ պէյ այս գործերը կարգի դնելու համար ձեռքէն եկածին չափ կ'աշխատի:

Քաղաքապետութեան կողմէ երկու տարի առաջ սինէմայի շէնք մը շինուած է: Այս շէնքը պարապ մնալուն, ի հարկին ժողովներու եւ բանախօսութիւններու կը գործածուի: Քաղաքի մուտքին գերեզմանին շուրջ պատ պիտի քաշուի եւ հասարակաց պարտէզ մը շինելու պիտի աշխատուի: Նոր գերեզմանատուն մը կը շինուի. բայց նոյն իսկ երեք քիլոմեթր հեռու եղող մինչեւ գերեզմանը ճամբայ չըլլալուն, ձմեռ ատեն ցեխէն շատ նեղութիւն կը քաշեն:

Տիգձէի մէջ ամէն հինգշաբթի տօնավաճառ կ'ըլլայ եւ եռուզեռ կը ստեղծուի: Հազարաւոր ժողովուրդ, սակայն ցեխերուն մէջ կը տապլտկի, որովհետեւ, տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը ամէն հինգշաբթի կ'անձրեւէ, որով ժողովուրդը, մէկ վար, մէկ վեր կը թափառի ցեխին մէջ ու առեւտուր կ'ընէ: Ուտելիք, խմելիք, ամէն ինչ այդ ցեխերուն մէջ է: Այնքան տարիէ ի վեր, յարմար տեղ մը գոց շուկայ մը չեն շիներ՝ տօնավաճառի համար, ինչ որ ցաւալի է: Այս կարեւոր գաւառակին մէջ մինչեւ այժմ մէկ հիւանդանոց ըլլալն ալ ցաւալի է: Ասանկ շէնք մը եւս շինելը մեծ օգուտ պիտի ունենայ: Ջուրի խնդիրն ալ այդպէս է: Ժողովուրդը հորի ջուր կը խմէ: Ամբողջ տարին՝ ջուրի պակասէն, ամառը՝ ամպի նման մժեղներէն եւ փոշիէն, ձմեռը անօրինակ ցեխէն՝ այստեղի ժողովուրդին քաշածը չեմ կրնար նկարագրել, եթէ էջերով գիր գրեմ:

Տիգձէի մէջ, Փրանկախոտի դէմ ուժգին պայքար մը կը մղուի: Լաւ արդիւնքներ ձեռք կը ձգուին: Նախարարութիւնը՝ պայքարի բժիշկներուն ինքնաշարժ մըն ալ տրամադրած է: Սակայն, Փրանկախոտի դէմ ուժեղ կազմակերպութիւն մը չըլլալէն զատ, չկայ նաեւ կարմիր մահիկ եւ որբախնամ: Ասոնք՝ երկրի ապագային տեսակէտէն որքան բարենպաստ են, անոնց չգոյութիւնը նո՛յնքան վնասակար է:

Տիգձէէն հինգ քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, «Ուսքուպի» գիւղին շրջակայքը, հետաքրքրական հնութիւններ երեւան կ'ելլեն: Հռոմայեցիներէն, Բիւզանդացիներէն եւ հին Յոյներու շրջաններէն մնացած գերեզմաններ կան: Անոնց մէջ, արծաթեայ ու ոսկեայ շատ մը արժէքաւոր իրեր կը գտնուին: Այդ շրջանի ժողովուրդը միշտ կը պեղէ ու կը գտնէ ու ասոր անոր կը վաճառէ՝ ապրուստ կը հանէ: Այդ իրերէն մէկ քանին ինծի ցոյց տուին: Իսմայիլ անուն մէկը շատ արժէքաւոր արձան մը գտեր է, զայն փոխադրեր են Պոլսոյ թանգարանը: Ասոր փոխարէն տրուած 200 ոսկին առնելու համար մինչեւ Պոլիս գացեր եւ ձեռքը մնացեր է ... շատ քիչ դրամ. որով, այդ ձեւի արժէքաւոր բաներ գտնողները սկսեր են ա՛լ չյիշատել եւ կամ կառավարութեան լուր չտալ եւ իրենց հաշուոյն մէկուն վաճառել:

Հոս՝ ոսկիէ շինուած օրօրոցներ գտնող ու հարստացողներ կան, կ'ըսեն: Ուսքուպի կոչուած գիւղը առենօք 70 հազար բնակիչ ունեցող քաղաք մըն է եղեր. իսկ գտնուած առարկաները Քրիստոսէ 700 տարի առաջուան շրջանին յատուկ են: Հոս՝ ամփիթատրոն մը եւ բերդեր, դուռներ ու քարայրներ կը տեսնուին: Գտեր են նաեւ շատ մը արձաններ, բայց, ժամանակի ընթացքին, անձրեւներու չեղալը ... անոնց գոյութեան վերագրելով, տըգէտ ու յետադէմ ժողովուրդը զանոնք կոտրտեր է ...:

«Շէյթան տապար»

Պիլէճիկէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի. —

Երկրին սեպ ու ժայռոտ ըլլալուն, այս շրջանին հարիւրաւոր գիւղերուն արտադրութիւնները եղած տեղը փտելու դատապարտուած էին: Դարերով քաղաքին հետ յարաբերութիւն չունեցող, իր բերքը չծախող, Սաքարիայի գիւղացիները ճամբու տէր եղան: Այդ ճամբան՝ Պիլէճիք, Կիւմէլէ, Եսկիշէհիր, Պրուսա, Էնկիւրի ճամբան է: Զարքէօյի շրջակայքը շինուող կամուրջը դեռ չվերջացած, նաւակով ինքնաշարժ մը անցուցին միւս եզերքը եւ Կիւմէլէի գաւառակին ժողովուրդին ցոյց տուին ինքնաշարժով ճամբորդութեան առաւելութիւնները: Գիւղացիները այնքան մեկուսի ապրեր են որ, գիւղի տղաքը՝ առաջին անգամ իրենց գիւղը մտնող ինքնաշարժէն վախնալով սկսեր են փախիլ... Հետզհետէ, սակայն, վախը փարատեր է, մօտեցեր են ինքնաշարժին, եւ հեռուէն մատով ցուցըներ են անիւները...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Սասնոյ Արծիւ»ին սգահանդէսը

ՎԻԷՆ, 10 յունուար (Յառաջ). — Նախաձեռնութեամբ Շապին Գարահիսարի, Արիւնոտ Դաշտի «Արծիւ» Հայրենակցական Միութեան, եւ մասնակցութեամբ գաղութիս բոլոր կազմակերպութիւններուն, հայրենակցականներուն եւ զանազան Միութիւններուն, կատարուեցաւ սգահանդէս մը Զօր. Անդրանիկի մահուան հինգերորդ տարելիցին առթիւ, ամսոյս 8ին կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ռամկավարներու սրահին մէջ:

Վիէնի հայ գիտակից ընտրանին, խուռներամ տեղ գրաւած էր ժամանակին, իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու համար հերոսին:

Օրուան նախագահ Պ. Ռ. Մօսկովեան Շ. Գ. Հայր. Միութեան անդամներէն, սգահանդէսը բանալով յայտարարեց որ գաղութիս բոլոր հոսանքները միացած են այսօրուան սգահանդէսին, եւ նոյնպէս հերոսին Յուշարձանին հանգանակութեան, որ լրացած է արդէն եւ գոյացած 640 ֆրանք: (Պիտի ուղարկուի Յուշարձանի Մարմնին): Այս յայտարարութենէն վերջ, բեմը բացուեցաւ, եւ խումբ մը փոքրիկներու կողմէ երգուեցաւ «Իբրեւ Արծիւ»ը: Երգէն վերջ, նախագահին կողմէ առաջարկուեցաւ, որ մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգուի հերոսին յիշատակը:

Բեմին վրայ շինուած էր փոքր սգարեմ մը՝ զարդարուած կանանչ ճիւղերով եւ տերեւներով, մէջէն կ'երեւար հերոսի պրոնզէ դէմքը ելեկտրական լոյսի մը տակ: Սգարեմին վրայ զետեղուած էր, փունջ մը թարմ ծաղիկ եւ վրան գրուած «Հ. Յ. Դ.»:

Կարգով ուղերձներ կարդացուեցան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ռ. Ազատական եւ Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւններուն, Կէմէրէկի, Զարասճաքի, Եօզկատի Հայրենակցականներուն եւ Կ. Խաչի կողմէ, բոլորն ալ պատշաճ օրուան սգահանդէսին: Ընկ. Յ. Մաթոսեան արտասանեց Սիամանթօյի «Սուգը» Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, Մ. Մուրատեան եւ Տկն. Պիպէռեան մեներգեցին առաջինը՝ «Տուման բանեց», Զ. Ռ. Միութեան կողմէ, իսկ երկրորդը «Իբրեւ Արծիւ» Մալաթիոյ Կրթասիրացին կողմէ:

Ամենէն վերջ, Պ. Մօսկովեան ոգեւորուած, գրաւոր ճառ մը կարդաց: Օրուան համար մասնաւոր բանախօս չկար: Հրաւէր ղրկուած էր ընկ. Վ. Զուլֆէրեանին (Լիոն), բայց ուշ լուր տրուած ըլլալով, եւ իր կարեւոր գործով մը Սէնթ Էթիէն մեկնելուն պատճառով, չէր կրցած գալ բանախօսելու համար: Նախագահը՝ սգահանդէսը փակուած յայտարարեց:

Հասարակութիւնը մեկնեցաւ սրահէն աւելի թարմացնելով իր մէջ Անդրանիկին յիշատակը:

*** Տեղւոյս Կէմէրէկի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած է բացառիկ ձեռնարկ մը, եւ մտնելով մեծ ծախքերու տակ, Փարիզէն հրաւիրած է խումբ մը հայ դերասաններ՝ Ս. Շահխաթունի, Տէր եւ Տիկին Սուրաբեան, Գմբէթեան, Լաքքա, Օր. Անահիտ, Մաքսուտեան եւն., խաղալու համար «Բարեկամները» այս երեկոյ Վիէնի մէջ, իսկ վաղը ցերեկ Տէսինի մէջ: Վիէնի եւ Տէսինի հայ հասարակութեան կը մնայ խուռներամ երթալ եւ քաջալերել սոյն կարեւոր ձեռնարկը:

Պօլ - Աղբիւր

Կեանքը ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 12 Յունուար (Յառաջ).— Տեղւոյս Ազգ. Միութեան Վարչութեան գործունէութիւնը կը սկսի 1932 Դեկտեմբերին: Իր ձեռքին մէջ ունենալով մատուռ մը, ունէր նաեւ հոգեւոր հովիւ մը, որ հակառակ իր խոստումներուն, լքեց ու հեռացաւ: Քահանայ մը գտնելու համար մեր փնտռտուքը ապարդիւն եղաւ, Մարսէյլի առաջնորդն ալ իր կարգին չուզեց պատասխանել մեր խնդրագիրներուն, եւ մինչեւ հիմա գաղութս զուրկ է հոգեւոր հովիւէ: Բարեբախտաբար մեր դիմումներուն վրայ, Լիոնի Ազգ. Միութիւնը քահանայ կ'ուղարկէ պատարագի, պսակի եւ մկրտութեան համար: Գոյացած հասոյթէն մաս մը իրենց կը յատկացուի: Գաղութս կը բաղկանայ չորս հարիւր անհատէ, միայն ներկայիս 80ը իրենց կարողութեան չափով կը վճարեն ազգ. տուրք 3-20 ֆրանք ամսական: Վերջերս տնտեսական տաղնապին պատճառով ոմանք զադրեցուցին, ոմանք ալ քահանայ չըլլալուն՝ նուէրով կը գոհանան: Վարչութիւնս, պէտք է խոստովանիլ որ չունեցաւ գործունէութեան լայն գետին, աշխատեցաւ կարելիութեան չափով, թէեւ եղան արգելքներ, որ պատճառ դարձան նուազ արդիւնաւոր ըլլալու: Իբր ազգ. պարտականութիւն՝ չքաւորներու, աքսորականներու համար, Վարչութիւնս հրցածին չափ օգտակար եղաւ իր այս շրջանին:

Վերջերս հրապարակ հանեցինք 1933ի օրացոյցը, 160 օրինակ, որոնք մեծ մասամբ ժամանակին սպառեցան:

Ազգ. Միութիւնս նիւթականէն զատ՝ բարոյական օգնութիւն ալ ցոյց տուաւ, փոքրիկներու դաստիարակութեան համար մատրան կից սենեակները տրամադրեց անոնց: Ծնունդեան առթիւ Դեկտ. 26 Բշ. օրը պատարագի արարողութիւն եղաւ: Գործի օր ըլլալուն քիչ թիւով ներկայ էին: Պ. Ե. Սեդրակեան 60 ֆր. նուիրելով խաչին կնքահայր եղաւ: Բացառիկ նուէր՝ Մ. Յակոբեան, Գ. Քէնտէրեան, Տիկին Սիմոնեան, Խ. Թէլլէրեան 10ական ֆրանք: Մ. Աբրահամեան, Ս. Ստեփանեան, Փ. Լարճեան, Գ. Իշխանեան, Տիկին Պօյաճեան 5ական ֆր.: Ընդհ. Գումար՝ 125 ֆրանք:

Վարչութիւն

Ցիրուցան Հայեր

ԺՈՒԱՅԷՕԶ, 10 յունուար (Յառաջ). — Ժուայէօզ, Օպնա քաղաքէն քսան քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, օգասուն եւ գեղեցիկ գիւղաքաղաք մըն է: Քանի մը տարի առաջ հոս ունեցած ենք հոծ հայ բազմութիւն: Տնտեսական տաղնապին պատճառով մեր հայրենակիցները հետզհետէ գաղթած են դէպ ի զանազան շրջաններ: Ներկայիս հոս ունինք 5—6 հայ ընտանիքներ, եւ 10—12 նախկին որբուհիներ:

Աշխատանքները գլխաւորապէս երկուքի կը բաժնուին, գործարանային եւ առօրեայ, գործարաններու մէջ կ'աշխատի իգական սեռը, օրական ութ ժամ, 10—12 ֆրանք օրավարձով: Իսկ առօրեայ գործերով էրիկ մարդիկ 20—23 ֆրանք օրական մը ճարելով:

Գործարանային աշխատանքները անտանելի են:

Բայց մեր գաւառացի կիները կը տոկան ամէն զրկանքի եւ համբերութեամբ կը շարունակեն մնալ հաւատարիմ գործարանատիրոջ: Ասոր համար ալ կը վայելեն տեղացիներուն ու պաշտօնեաներուն համակրանքն ու բարեացակամութիւնը: Բարձր է հայ գործաւոր – գործաւորուհիին աշխատելու, տոկալու, համբերելու կամքն ու կորովը, երբ խնդիրը կը կայանայ ընտանիքի, ապրելու հոգերուն մէջ:

Որբուհիները եւս նետուած են կեանքի պայքարին մէջ, կը յամառին յաղթանակել բոլոր դժուարութիւններուն: Արդէն վարժուած էին այդ կեանքին:

Տնտեսելու եւ խնայելու, եւ հեռաւոր ապագան իրենց անձնական ջանքերով կերտելու կենդանի ապացոյցները բազմաթիւ են, որբական աշխարհին մէջ: Ֆրանսայի բոլոր շրջաններուն մէջ կը հանդիպինք նախկին որբերու, որբուհիներու, ընտանիքի կամ սեփական գործի տէր: Ահա նաեւ Ժուայէօզի մէջ:

Մեր հէգ որբուհիները, որ դաստիարակութեան բաժակը մինչեւ մրուր ըմպեցին տարագրութեան օրերուն, այսօր ինքնապահ են, որքան ապահով:

Մաքուր, կոկիկ եւ ներկայանալի են իրենց հագուածքով, քաղաքավար եւ հանդարտ են իրենց յարաբերութեանց եւ խօսակցութեանց ընթացքին:

Կան աղջիկներ, որոնք խնայած են 5—6000ի մօտ կոկիկ գումարներ:

Ազգային մշակութային խանդավառ շարժում չկայ այստեղ: Ամէն ոք իր անձնական հոգերով տարուած է: Նոյն իսկ քիչ են անոնք, որ հայերէն թերթ կը ստանան: Կուսակցական կեանք չկայ, թէեւ կան համակիրներ: «Յառաջ»ը հոս ալ կը հասնի օգնութեան, եւ գաղութներու անցուդարձերուն թարգմանը կը հանդիսանայ:

Ազգային ոչ մէկ մարմին հետաքրքրուած է Ժուայէօզով, ոչ ոք եկած ու հարցուցած է եւ մանուկները կը մեծնան... օտարանալով:

Զ. Ռ. Միութեան պարտականութիւնն է, գոնէ տարին մէկ անգամ, այցելել այս որբաշատ կեդրոնը:

Ներսէս Մանուկեան

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի ամուսինս, կ'երեւի այս տարի ամառ չպիտի ունենանք:

— Ո՞վ ըսաւ:

— Մուշտակավաճառը:

— Հոգ մի ըներ, մենք բաւական ածուխ ունինք տակաւին:

— Խօսք հասկցողը առաջ թող անցնի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908).

ՀԱՅԿ.— Թէեւ դուք պահում էք ինձնից, բայց ես գիտեմ, իմ անունս է խնդրի առարկայ, ես եմ որպէս թէ, այս հակայ աղէտի բուն պատճառը...

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչպէս փակել բամբասողի բերանը:

ՀԱՅԿ.— Հիւանդութիւնս մի առիթ չէ՞ արդեօք ընկերներիս ձեռին ինձ գործից հեռացնելու:

ՄԵԼԻՔ.— Ոչ մի կերպով չի արդարանում կասկածդ:

ՀԱՅԿ.— Հաւատա՞մ:

ՄԵԼԻՔ.— Պատուի խօսք քեզ, Հայկ, տղայ խօ չե՞ս:

ՀԱՅԿ.— Ի՞նչ գիտնամ:

ՄԵԼԻՔ.— Բայց գոնէ այդքան վստահութիւն...

ՀԱՅԿ.— Իմացա՞ք լուրի աղբիւրը:

ՄԵԼԻՔ.— Խորհրդաւորութեան մէջ է մնում դեռ:

ՀԱՅԿ.— Իսկ յղութեան մանրամասնութիւննե՞րը:

ՄԵԼԻՔ.— Այնքան էլ հետաքրքիր չէ, կանանց գաղտնիքները իրենք միայն գիտեն... մեր զբաղումները այն աստիճանի ստիպողական եւ բազմաթիւ էին, որ միայն հետաքրքրութեան բաւականութիւն տալու ժամանակ չունէինք:

Դ. ՏԵՍԱՐԱՆ

Հայկ, Մելիք, Տէր – Մեսրոպ, Գրիգորեան

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ (կը մտնէ գործակատարի մը առաջնորդութեամբ, յետոյ կը մտնէ Գրիգորեան).— Ողջո՛յն որդիք:

ՄԵԼԻՔ ու ՀԱՅԿ.— (Կը բարեւեն):

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ.— Գիշերները ճամբորդելու համար վարժուած ըլլալու է:

ՄԵԼԻՔ.— Պարտաւորութիւնը կը վարժեցնէ:

(Լռութիւն, գործակատարը կը հեռանայ)

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ (երկար դիտելէ յետոյ).— Ձեր անունը այնպիսի սարսափ է ազդեր, որ մարդ կը կարծէ թէ հասարակ մահկանացուներ չէք, բայց ինչպէս կը տեսնեմ, դուք ալ մեզի պէս մարդիկ էք...

ՀԱՅԿ.— Այն միայն տարբերութեամբ որ գիշերը ցերեկի եւ ցերեկը գիշերուան ենք փոխել:

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ.— Շատ անգամ եմ ցանկացեր տեսնուիլ ձեզ հետ, բայց դժբախտաբար, առիթը միայն այսպէս տխուր պարագայի է որ կը ներկայանայ:

ՄԵԼԻՔ.— Մեզ համար, դրութիւնը գրեթէ միշտ նոյնն է, Տէր հայր, նստեցէք:

(Կը նստին ծալապատիկ)

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ.— Անցնինք բուն խնդրին. ընդհանուր վիճակը ծանօթ է արդէն, ուզեցի քանի անգամ հրաժարիլ, բայց Քաղաքական ու Կրօնական ժողովները ստիպեցին որ պահեմ փոխանորդական պաշտօնս մինչեւ Պոլսէն Պատրիարքարանի տնօրինութիւնը: Մեր վեղարաւոր հայրերը մեծ դժկամակութեամբ կը ձգեն Վասպուրականի գեղածիծաղ ափերը գաւառը հովուելու համար, եւ ես, այս ծերութեանս օրերուն, երբ պիտի հանգստանայի, բուն իմ ծուխիս կարիքներուն բաւականութիւն տալէն զատ, այս ծանր ու պատասխանատու պաշտօնը ուսերուս պիտի կրեմ:

ՄԵԼԻՔ.— Իւրաքանչիւրը իր պարտականութեան, Տէր հայր:

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ.— Պարտականութիւն, այո՛, բայց գիտէ՞ք թէ որքան ծանր է այսպէս երկու քարի մէջ իյնալը. մէկ կողմէն բռնի ուժը իր ամբողջ վայրագութեամբ, որուն պիտի գլուխ ծռես ու առերես համաձայն ձեւանաս անոր տեսակէտներուն, միւս կողմէն քու ժողովրդիդ վիճակը եւ այդ ժողովրդի շահերին պաշտպան հանդիսացող քանի մը անհատներու կեանքի խնդիրը:

ՀԱՅԿ.— Տէր հայր, խնդրեմ արտայայտուեցէք բոլորովին ազատ, առանց նախադասներու ու նկատումներու:

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ.— Կ'ուզէք ըսել որպէս յեղափոխական:

ՄԵԼԻՔ.— Քանի որ միասին ենք գտնւում:

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ.— Պ. Գրիգորեան, Քաղաքական ժողովի ատենապետը հոս ընկերացաւ, որ աւելի լաւ բացատրենք երկրի դրութիւնը եւ Վանի ժողովին տանինք ձեր պատասխանը:

ՀԱՅԿ.— Այսինքն:

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ.— Այսօր կուսակալէն կանչուեցայ. տեսակցութիւնը երկար տեւեց: Աղուէսի մորթի տակ մի նենգ օձ. իր բարեացակամութիւնն ու սէրը յայտնեց դէպ ի հայ ժողովուրդը ու աւելցուց. — Թէեւ շատ որոշ եւ խիստ հրաման է տուեր Պոլսէն ամէն գնով եւ անմիջապէս ձերբակալելու հայ յեղափոխականները — իր ըսելով խռովարարները, բայց ինքը, իբր նշան իր հայրական գորովին դէպ ի հայ ժողովուրդը, չի փափաքիր անմիջապէս գործի անցնիլ եւ բռնի ուժով ձերբակալել խռովարարները, այլ իմ միջոցովս դիմում կ'ընէ ժողովրդի օրինաւոր մարմիններուն, որով եւ ժողովրդին, որ մինչեւ երեք օր կառավարութեան յանձնենք հայ ժողովրդի մէջ պահուըտող դրսեցի թէ տեղացի փախստական խռովարարները:

ՀԱՅԿ.— Օհօ՜...

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ.— Ինքը կ'երաշխաւորէ որ բոլոր դրսեցի փախստականները իրենց պատկանեալ կառավարութիւններու հիւպատոսարանները պիտի յանձնէ. իսկ տեղացի փախստականներուն սուլթանական հրովարտակով ներման շնորհ պիտի բերէ:

ՀԱՅԿ.— Չափազանց ողորմած է այդ ձեր կուսակալը:

ՏԷՐ – ՄԵՍՐՈՊ.— Այս է հարցի էութիւնը: Ես, վերադարձիս, անմիջապէս արտակարգ նիստի հրաւիրեցի Կրօն. ու Քաղաքական ժողովներու անդամները ու պարզեցի կուսակալին առաջարկը: Վանի ժողովը որոշեց հաղորդել ձեզ կուսակալին այդ առաջարկը եւ ձեր պատասխանէն յետոյ միայն որոշել կուսակալին տալիք պատասխանը:

ՀԱՅԿ.— Իսկ եթէ այդ դրսեցի եւ ներսեցի խռովարարները չհամաձայնին օգտուիլ բարի կուսակալի հայրական գթութիւնից:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԾԻԾԱՂ

ԲԺԻՇԿԸ.— Բարեկամ, շատ կը նեղուիմ անգործ: Կը մտածեմ թէ ի՛նչպէս մեռցնեմ ժամանակս:

— Ատկէ դիւրին ի՛նչ կայ, դեղագիր մը գրեցէք, կը մեռնի կ'երթայ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՊՈՒԱ - ՔՕԼՈՆՊԻ, ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ եւ ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԼԷ - ԿՈՆԷՍԻ Կոմիտէներու, ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամները, 22 Յունուար, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Sociétés Savantesի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը 16 Յունուար երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՇԱԼԷԹԻ «Բաբգէն-Սիւնի» խումբի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկեր Վ. Սընգձեանի բնակարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին գրադարան-ընթերցարանին մէջ, 49 րիւ Նասիոնալ:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէի ընկերա - համակրական դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան ժողովասրահը: Կը դասախօսէ ընկ. ՎԱՐԴԱՆ ՉՈՒԼՀԷՐԵԱՆ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները եւ համակիրները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի «Քրիստափոր» խումբի հաւաքական դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. պատանեկան միութեան գրադարան-ընթերցասրահին մէջ: կը դասախօսէ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄ «Վրէժ» խումբի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկ. Ն. ԱԶԳԻՆ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի «Վռամեան» ենթակոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ: ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Ամերիկայէն տեղս նոր ժամանած ընկ. Յարութիւնեան:

Հրապարակային դասախօսութիւն

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,

150, Route d'Orléans (Cachan) սրահին մէջ

կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ:

նիւթ՝ «Դաշնակցութեան դիրքը Ներգաղթի մասին»:

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՊՕԼՕ-ՏԷՎՐԷԿ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐԵՆԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Hôtel de Russieի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

2, Rue Batignolles **Métro: Clichy ou Rome**

կը նուագէ գոլիզէումի հռչակաւոր Արժանթինեան Օրքէսթրը, ղեկավարութեամբ J. Pesantiի եւ ընկերակցութեամբ հանրածանօթ երգչուհի Mlle Nena Sainzի (*Chanteuse Sud-Américaine*):

Աթրաքսիոններ Պ. ԲՌԻՔՍԹԻ կողմէ, նախկին աքրոպաթ - տանսէօռ միւզիք-հօլ շան զ'էլիզէի: Արթիսթները վարձուած ըլլալով մինչեւ առաւօտ, երգերը եւ աթրաքսիոնները պիտի կրկնուին յաճախակի:

Պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Մուտք՝ 10 ֆրանք:

ՀԱՆԴԷՍ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի պատիւ ԱՐԺ. Տ. ՎԱՀԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՅԵԱՆԻ

ԻՐ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

իր հայրենակից Տրապիզոնցիներու եւ Պոլսեցի համակիրներու կողմէ

15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3.30 — 7.30

VICTOR HUGO սրահին մէջ, 46bis, rue St. Didier (Métro: Victor Hugo)

կը խօսին՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ (Տրապիզոնի Հայրենակցական միութեան կողմէ) եւ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ:

գեղարուեստական բաժին ճոխ եւ ձրի պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

"ՅԱՌԱՋ„ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

3, Rue POLIKAO Paris (20)

ԺԱՄԱԳՈՐԾ ԱՐՓԻԱՐԻ ՄՕՏ

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Բլիշի, Լ. Ս. — 33:
Լա Սիոթա, Գործ. — 64:
Լա Սիոթա, Կ. Մ. — 65:
Լա Շաս, Ս. Գ. — 70:
Լանբաթէր, Կ. Ա. — 38:
Լա Ռոշէլ, Ա. Հ. — 140:
Սէն Քլէօ տը լա Թուր, Գ. Ս. — 35:
Բազայլանքա, Վ. Տ. — 35:
Փարիզ (2), Մ. Ուն. — 35:
Միլանօ, Գործ. — 108,45 լիրէթ.
Փարիզ (20), Զ. — 140.
Իսի լէ Մուլինօ, Սա. — 35:
Սէն Ժէրմէն ան Լէյ, Թոր. — 70:
Մարսէյլ, Գործ. — 753:
Մարսէյլ, Գործ. միջ., Մ. Մ. — 140:
Մարսէյլ, Գործ. միջ., Մ. Ա. — 50:
Փարիզ. Ք. Եղբ. — 75:
Շաս, Պ. Ա. — 25:
Մարսէյլ, Հ. Գ. — 140:
Բուրպըվուա, Օ. Պ. — 35:
Սէն Ժընէվիէվ, Իշխ. Ա. — 70:
Սէն Թ'էթիէն, Գործ. — 119.20:

Տիկին ԼԻՒՍԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Ընտանեկան ցերեկոյթ-խնջոյք

կազմակերպուած՝

ՍԱԼՈՆԻԿԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2ԻՆ ՔԱՖԷ ՔԼԷՐ ՏԸ ԼԻՒՆԻ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԸ

202, Ավընիւ Շուազի, փարիզ, մէթրօ՝ փլաս տ'իթալի

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւլն.:

Մուտքը ազատ է: ճոխ Պիւֆէ:

Փարիզի Գրական Ակումբ

այսօր Շբ. իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Զեկոյց Պ. Կարօ Սասունիէ, «Շանթի նոր տրամը — Օշին-Պայլ»: Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի հայ բնակչական Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2:30ին «Ֆլօրիա» ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Princ, մէթրօ՝ Օտէօն: Կը խնդրուի հայրենակիցներէ իրարու լուր տալ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Շապին - Գարահիսարի արիւնոտ Դաշտի «Արծիւ» Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին տեղւոյն Քաֆէ Գոմէրսի ընդարձակ սրահին մէջ: Հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ԵՈՉԿԱՏԻ եւ շրջանի Հայրենկց. Միութեան ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սիամանթօ - Վարուժան Ակումբին մէջ, 245, rue J. J. Rousseau, Իսի-լէ-Մուլինօ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր անդամները՝ պատուակալ, համակիր եւ գործօն, կը հրաւիրուին այս իրիկուն ժամը 9ին- Պար տը լա փօսթ:

Օրակարգ: վեցամսեայ տեղեկագիր եւ ընտրութիւն վարչութեան նոր անդամի մը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մուրէն Գասապեան 22 տարեկան, բնիկ Տրապիզոնցի, հօր անուն՝ Կարապետ, մօր անուն՝ Մարիամ: 1918ին ազատուած է Թրքական որբանոցէն քրոջը հետ միասին, կը փնտռէ իր հայրը՝ Կարապետ Գասապեան եւ ազգականները, որոնց անունները չի յիշեր: Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Souren Kassabian, chez M. Paul Pouzin, le chas;e Romans Drôme: Քոյր եւ եղբայր կը գտնուին Ռոմանի մէջ:

— Տիկին Թագուհի Չարըգճեան կը փնտռէ իր որդին կեսարացի Աբթին Չարըգճեանը, որ մէկուկէս տարի առաջ փարիզէն մեկնած է գաւառ: իր մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Mme Takouhi Tcharekdjianի, 61, rue Piat, Paris 20):

— Նուարդ Լօշեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ Բարսեղ - Արփիար Լօշեանը (Պրուսայի Մեծ-Նոր գիւղէն), որ կը գտնուի Ֆրանսա: Կը խնդրուի իրմէ, եւ իր մասին լուր ունեցողներէն իմացնել յառաջի:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Դպրոցասէրի՝ վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզի յառաջդիմութիւնը նկատի ունենալով եւ միեւնոյն ատեն փոհացում տալու համար ծնողքներու փափաքին, դասախօսութիւնները մէկ ժամ յաւելումով կը սկսին ամէն Հինգշաբթի եւ կիրակի օրեր ժամը 8 — 12: Սրահը՝ 1, Րիւ տիւ Միտի (փլաս տը լա Մէրի), վէնսէն:

Աշակերտները կ'ընդունուին ձրի, մասնաւորաբար հեռաւոր ծնողներու ուշադրութեան կը յանձնենք «Նոր Սերունդի» փրկութեան այս գեղեցիկ ձեռնարկը:

Վարչութիւն

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ԵՆ

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԸՓԻՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

Եւ սակայն, երկուքն ալ մնացին յափշտակուած՝ քանի մը րոպէ: Լիան կախուեցաւ անոր ուսերէն, համբուրեց զայն, անուշ բառեր արտասանեց ու յետոյ յանկարծ ցատկեց անդին, հագնելու համար գիշերազգեստը՝ իր նոր հարստութիւնը:

— Մի՛ նայիր այս կողմը. դուն սուրճը եփէ. քեզի կ'ըսեմ երբ կրնաս դառնալ:

Երբ Ճորճ դարձուց գլուխը տրուած պզզանչանին վրայ, չի տեսաւ աղջկան հագուստները. այնտեղ չէին. անյայտացուցեր էր զանոնք: Լիան ոտքի կեցած՝ թեթեւ շարժում մը ըրաւ ուսովը քանի մը անգամ, զգալու համար մետաքսին հպումը իր մորթին վրայ: «Սամախօ'ս», պիտի ըսէր դարձեալ աղջիկը, եթէ Ճորճ համարձակէր ըսելու որ ինքը նկարելէ զատ տարբեր փափաք մը չէր խառնէր իր էութիւնը այդ վայրկեանին:

Քիչ ետքը, ատտուան այն ժամուն երբ խաղաղ է Փարիզը, երբ սալայատակին վրայ այլ եւս չի լսուիր աղմուկը բեռնատարներուն որոնք կարծես մեկնած են անվերադարձ, սենեակին մութին մէջ՝ վերմակին տակ Ճորճ բռնեց անոր ձեռքը ու սահեցուց մատանին անոր մատին վրայ:

Լուռ ու անշարժ մնացին երկուքն ալ քանի մը րոպէ. հազիւ թէ կը շնչէին:

Յետոյ Լիան կամաց մը քաշեց ձեռքը, դուրս հանեց զայն վերմակին տակէն ու մոմին լոյսին մէջ որ տակաւին կը պլպլար անկողինին քովը, նայեցաւ մետաղին որ կ'օղակէր իր մատը: Տեսաւ թէ ինչ էր ան, կռահեց բայց չի հասկնալ ձեւացուց:

— Ի՞նչ է աս, ըսաւ Լիան:

— Մատանի մըն է:

— Օ՛հ, այո՛, գիտեմ:

— Այսօր գնեցի...

— Ինչո՞ւ:

— Գիշերազգեստին հետ:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ կ'ուզեմ որ մատիդ վրայ պահես զայն — միշտ:

Ճորճ շատ բնական չեշտով մը արտասանեց այդ բառերը որովհետեւ չուզեց իր զգացումներէն բան մը դնել անոնց մէջ: Զափազանց ուրախ էր սակայն. ունեցաւ այն զգայնութիւնը որուն տիրապետութեան տակ կ'ըլլար երբ ճշմարտութիւնը կը փնտռէր ու կը նկարէր կտաւին վրայ: Ստեղծագործ կարողութեան մը գիտակցութիւնը զգաց այդ պահուն: Այդ գիտակցութիւնը արդիւնքը չէր աղջիկը իրեն սեփականացուցած ըլլալու գաղափարին այլ հետեւանքն էր միութիւն մը ըստեղծած ըլլալու իրողութեան: Ծաղկապեր էր իր էութիւնը իր մէ հեռու գտնուած բաներուն, անհասանելի ուժի մը:

— Մի՞շտ...

Նայեցաւ տղուն եւ կրկնեց բառը առանց հասկնալու անոր իմաստը: Լռութիւն կը տիրէր սենեակին մէջ: Անշարժ էին երկուքն ալ:

— Ինչո՞ւ կ'ուզես որ կրեմ զայն միշտ:

— Որովհետեւ պիտի ամուսնանանք:

Ճորճ չի կրցաւ հասկնալ թէ ինչու համար այդ բառը տարօրինակ չեշտ մը ունէր իրեն համար ալ այդ պահուն: Աղջկան լռութի՞ւնն էր պատճառը: Կը սպասէր որ Լիան իր զգացումները արտայայտէր մատանիին համար. չէ՞ որ այդպէս ըրած էր գիշերազգեստին համար: Ճորճ հակառակ անգլիական ծագում ունենալուն նեղմիտ գաղափարներ չունէր ամուսնութեան գերագոյն սրբութեան մասին: Աղջկան արտայայտուիլը պարզապէս ապացոյցը պիտի ըլլար անոր զգացումներուն. տեսակ մը գրաւական: Գիտէր որ կրնային այդպէս անվնաս կերպով շարունակել իրենց կեանքը. բայց չէր գոհանար այդքանով: Իր մարմնոյն ցուցադրութենէն աւելի տարբեր բան մը գտած էր այդ աղջկան վրայ:

Իտէալիստ էր Ճորճ ընդհանրապէս իր արուեստին մէջ: Զափէն աւելի կը զարմանար որ իտէալիստ դարձած է նաեւ հիմա կնոջ մը համար: Այո՛, յափշտակուած էր անով, սիրահարած էր անոր: Պատրաստ էր տալու այդ աղջկան ամէն ինչ: Իր անունին նուիրումը բան մը չէր տակաւին: Այնպէս թուեցաւ իրեն որ այդ անունը իմաստ զուրկ էր աղջկան համար: Վախ մը կար ներսը ամբողջ ժամանակը երբ սպասեց անոր պատասխանին: Լիան երկար նայեցաւ մատանիին: Ամօթ զգաց Ճորճ, վախնալով որ շատ աժան կը գտնէր զայն: Եւ իսկապէս ալ աժաննոց գոհարեղէն մըն էր: Հպարտութիւնը վիրաւորուեցաւ երբ աղջիկը կամաց կամաց ետ սահեցուց զայն իր մատէն: Յետոյ բարձրացուց աչքերը եւ Ճորճ անոր բիբերուն տակ տեսաւ արցունքներ. այդ աղջիկը երբեք իրը չէր կրնար ըլլալ:

Կիներ կան որոնց համար մերժումը երբեմն տրամադրութեան խնդիր է, երբեմն ալ իրենց մեծամտութիւնը արտայայտելու առիթ մը: Երկիմաստ դը գիտէ որ վերջ ի վերջոյ պիտի յաղթանակեն իր կամքն ու յարատեւութիւնը: Այդպէս չէր Լիանի պարագան:

Մատանին հանելէ ետք ալ վերջացած պիտի ըլլար իր գործը: Ոչ մէկ մարդ այդ վայրկեանէն աւելի լաւ առիթ մը պիտի գտնէր ամուսնութիւն առաջարկելու համար: Եթէ չի յաջողէր հիմա, ա՛լ բնաւ յոյս չկար իբրացնելու այդ աղջիկը: Չի յուսահատեցաւ. չէր կրնար յուսահատիլ. գիտէր որ իրը չէր ան այլ եւս:

Լիան հանեց մատանին դանդ[...] բայց առանց վարանումի: Փն[...] Ճորճի ձեռքը վերմակին տակէն. [...]տա՛ւ. տղան չի բացաւ մատները [...] ուզեր բանալ: Մատանին ինկաւ [...] գինին մէջ:

— Ինչո՞ւ, հարցուց Ճորճ:

Աղջիկը գլուխը թօթուեց միայ[ն]

— Ինչո՞ւ, կրկնեց տղան դար[ձեալ]

— Լաւ բան չէ ամուսնութի[ւնը] պատասխանեց Լիան. գիտե՛մ. [...]ձած եմ. հաւատա՛ ինծի:

Թօթուեց գլուխը նորէն: Յե[տոյ] սկսաւ պատմել իր պատմութի[ւնը] հաւանաբար տալով այն մանրամա[սնու]թիւնները, որոնց մասին ոչ ոք [լ]սած էր մինչեւ այդ օրը: Նստաւ [ան]կողինին մէջ. թեւերուն մէջ [...] ծունկերը որոնց վրայ հանգչեց[ուց] կզակը:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933
15 Janvier 1933

Ձրդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2087 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՐԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Տարագիր հայութեան ծոցին մէջ ծաղկած յետպատերազմեան գրականութեան տասնամեակը բոլորեցաւ արդէն: Ցաճախ առիթն ունեցած ենք նշելու եւ վերհանելու գրական այն տենդոտ ճիգը որ տարագիր գրագէտի առօրեան եղաւ, եւ երիտասարդ, նոր ու վառվռուն սերունդի մը յուզումնահար ճառագայթումը բերաւ մեր գրականութեան չորժական անդաստանին մէջ:

Հունձքն անշուշտ իր լրումին հասած չէ: Բայց գեղարուեստական հարստութիւնը՝ հասուն եւ նորահաս սերունդին՝ կազդուրիչ է, նոյնիսկ՝ խանդավառող:

Ու այս հոգեղէն տուրքը, ընդամէնը մէկ տասնամեակի ընթացքին, թափառական ու անկայուն կեանքով, հոգեկան ըմբոստացում մըն է հայութեան վիճակուած ճակատագրին դէմ, գոնէ իր հոգիի անկախութիւնը պոռթկալու զէնքը հալածող փոթորիկին դէմ, եւ ըսելու թէ՝ եթէ ֆիզիքապէս կը հալածուի եւ կը քշուի հովերէն, կրնայ ապաստանիլ իր հոգիին եւ մտքին, իր գոյութիւնն արդարացնելու համար:

Այս ուղղութեամբ տարագիր հայ գրականութիւնը կրնայ հպարտ ու ճակատաբաց կենալ իր նախորդ տասնամեակներուն դիմաց, ե՛ւ լեզուով, ե՛ւ արուեստով ե՛ւ խորքով: Ու ինչո՞ւ չըսենք, քիչ մըն ալ հերոսական կեցուածքով, քանի որ այս տասնամեակը դատաստանին կը ներկայանայ հալածականի ցուպը ձեռքին:

Տասնամեակի գրական կեանքի հաշուետուութիւնը չէ որ կ'ուզենք ընել: Այդ ուղղութեամբ ընդարձակում մը մեզ շահեկան հաստատումներու պիտի տանէր: Մենք կ'ուզենք, այսօր, ներկայ տասնամեակի սկզբնաւորութեան, մեր ընթերցողներու ուշադրութիւնը հրաւիրել երեւոյթի մը վրայ, որ գրականութեան ծաղկման ազդակներէն մէկն է, եթէ ոչ կարեւորը:

Խօսքը գրական մթնոլորտի մասին է:

Անցած տասնամեակի ճիգերն ու արդիւնքները երբ հաշուի կ'առնենք ու արդար հպարտութեամբ մը մեր հունձքին կը նայինք, պարտաւոր ենք միեւնոյն ժամանակ խոստովանիլ, որ տարագիր հայ գրականութիւնն իր ճամբան կտրեց առանց գրական մթնոլորտի, կամ այդ մթնոլորտն եղաւ նուազ՝ անզգալի ըլլալու աստիճան:

Գրական մթնոլորտ ըսելով, կը հասկնանք այն տաք վերաբերումը որ գրասէր ընթերցող հասարակութիւնը պիտի ունենար իր սեփական գրականութեան հանդէպ:

Այն ջերմ հետաքրքրութիւնը որ հայ մտաւորականութիւնը յայտ պիտի բերէր դէպի գրական արժէքները, վերին եւ միջին խաւի հետաքրքրութիւնն ու ջերմ վերաբերմունքը խառնուած՝ պիտի արձագանգէին մեր իրականութեան մէջ, ու առկէ պիտի ստեղծուէր գրական այն անհրաժեշտ մթնոլորտը, ուր գրական արգասիքը թեւ պիտի առնէր ու անցնէր, երբեմն գնահատուէր, երբեմն դատափետուէր եւ դառնար պատասխանը, որ պիտի երթար ու հասնէր հեղինակին: Այդ մթնոլորտէն պիտի բարձրանային կարծիքները ու մօտենային մամուլի արտայայտած կարծիքներուն: Նորէն՝ պատասխան մը հեղինակի կանչերուն:

Մինչդեռ, անցած տասնամեակին, հին ու նոր գրողները իրենց երգը կ'երգէին առանց պատասխանի մնալու համար: Անոնց կանչերը կ'երթային առանց հասցէ մը ունենալու:

Անշուշտ խօսքը քովլնտի հետաքրքրութիւններու մասին չէ: Հայ մամուլի մէկ մասը յաճախ մօտեցաւ գրականութեան, քննեց եւ վճիռներ արձակեց: Գրական հաւաքոյթներ յաճախ տեղի ունեցան, մէջընդմէջ գրական հետաքրքրութիւններ շարժելու: Բայց այս բոլորը վերէն տրուած ազդանշաններ էին, որոնք իրենց դատողութեամբ կամ ստեղծուած հետաքրքրութեամբ կը մնային շատ նեղ շրջանակի մը մէջ, պարտաւորութեան մը նկարագիրը կրելով: Կը պակսէր ինքնաբուխ ու տեւական հետաքրքրութիւնը, հոգեկան սնունդի մը անհրաժեշտութեամբ:

Տարագիր հայութիւնը ցրուած առանց գլխաւոր կեդրոնի մը, առանց խոշոր ու համախումբ զանգուածի, կը նպաստէր անցած տարիներու տարտամ, անյայտ ու անջատ տրամադրութիւններուն: Քննադատութիւնն եւ գրական քրոնիկը պատահական բնոյթ կրեցին եւ մնացին գրագէտներու եւ որոշ մտաւորականներու անձնական հետաքրքրութեան սահմաններուն մէջ:

Այս բոլորին մէջ բացակայ էր գրասէր եւ ընթերցող այն միջին ու մեծ խաւը որ գրականութիւնը կը սիրէ, գեղարուեստը կ'ըմբռնէ, հեւ ի հեւ կը հետեւի գրական նորոթիւններուն: Որ առանց գրական յաւակնութիւններու, մոլեռանդ ընթերցող մըն է, բայց որ ճաշակ ունի՝ չտարուելու արկածախնդրերով: Որ բարձրաձայն կը մտածէ գրականութեան մասին, եւ կը ստեղծէ մթնոլորտ մը իր կարգին: Այս տարրը բացակայ էր, կամ մենք չկրցանք զայն գտնել, անոր հետ շփման մէջ մտնել:

Ու հայ գիրքը տարածուեցաւ ըստ բախտի: Ու տպաւորութիւնը որ պիտի անդրադառնար դէպի իր մեկնած կեդրոնը, մնաց անորոշ: Բախտաւոր բացառութիւնները հաշուի տակ չեն մտներ:

Այժմ տարագիր հայութիւնը համեմատաբար կայուն վիճակ մը ունի: Համախմբումներն ու մտաւորական օճախները հարկադրաբար անշարժ են եւ մնայուն հասցէ ունին: Ոչ միայն գրականութիւնը ճամբայ մը կտրած է, այլ նաեւ հայ մամուլը եւ պարբերական հրատարակութիւնները աւելի հասուն եւ երկարատեւ աշխատանքի լծուած են: Արդ յարաբերութիւնները պիտի կրնան մասամբ մեծ ու համախումբ կեդրոնի մը պակասը լրացնել:

Մամուլը, գրական քննադատութիւնը, գրական քրոնիկը, գրական ակումբներն ու հաւաքոյթները ձեռք ձեռքի տուած, իրարու ձայն բռնելով, իրար սրբագրելով պէտք է ստեղծեն գրական մթնոլորտ մը, որ պիտի ծառայէ որպէս ջերմանոց հայ նոր գրականութեան:

« ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ՄԵՆՔ » ԳՐՔԻՆ ԱՌԹԻՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՆԱՄԱԿԸ

Դամասկոսի ազգայնական օրկան «Էլ Քապաս» թերթը որ ատենէ մը ի վեր կը հրատարակէր թարգմանութիւնը «Սուրիա եւ Մենք» գրքոյկին, իր 29 դեկտեմբերի թիւին մէջ կը հրատարակէ հայ երեսփոխաններու կողմէ ղրկուած հերքումը, հետեւեալ խորագիրով. — «Հայ երեսփոխանները կ'արդարանան եւ այդ գիրքը կը նկատեն դաւադրութիւն մը»: Ետքոյ կ'աւելցնէ խմբագրական ծանօթութիւն մը: Ահա հայ երեսփոխաններու նամակը. —

Կը կարդանք ձեր թերթի մէջ լոյս տեսնող շարունակական յօդուածաշարքը, որ թարգմանութիւնն է «Սուրիա եւ Մենք» անուն հայերէն գրքոյկի մը, Ա. Նիկոլ ստորագրութեամբ: Վստահ ըլլալով որ դուք կ'ուզէք լուսաբանել ձեր ընթերցողները եւ արդարութիւնը կը փնտռէք, հրատարակութեան խնդրանօք ձեզ կը ղրկենք հետեւեալ բացատրութիւնները.

1.— Այս անունով ծանօթ Հայ մը գոյութիւն չունի որ եւ է հայ կուսակցութեան մէջ. ուրեմն Ա. Նիկոլ Հայ մը չէ:

2.— Անկասկած այս գրքոյկի հեղինակը շատ ճիգ թափած է իր խաղը երեւան չհանելու համար: Հրատարակուած քաղաքի եւ տպարանի անուններուն պահուիլը փաստ մը չէ՞ հաստատելու համար այս ճշմարտութիւնը:

3.— Այս սուտ փրոփականտին նպատակը անշուշտ Սուրիոյ տարրերուն միջեւ երկպառակութիւն սերմանել եւ յարաբերութիւնները խզել է: Բացի մեր յիշած նախորդ երկու փաստերէն, կը տեսնենք որ ուրիշ կարեւոր փաստ մըն ալ կայ, ան ալ գրքոյկներու զանազան տեղերէ ղրկուիլն է: Սուրիա հասած թիւերը Վիեննայէն ղրկուած են, Իրաք ղրկուածները Եգիպտոսէն, եւայլն:

4.— Սոյն գրքոյկի մէջ, Դաշնակ կուսակցութեան վերագրուած միտքերը Գահիրէի Դաշնակ կուսակցութեան կեդր. Մարմնին կողմէ հերքուած են:

5.— Այս գրքոյկները հայերէն գրուած չեն, այլ թարգմանուած են եւ հեղինակը անպատճառ օտար մըն է, լաւ հայերէն գիտցող եւ կարող քննադատ մը շուտով կրնայ հասկնալ այս ճշմարտութիւնը, որովհետեւ հայերէն լեզուն, ուրիշ լեզուներու պէս, մասնաւոր արտայայտութիւններ եւ ոճեր ունի:

Ասկէ կը հասկցուի որ հեղինակն ու տպագրուած վայրը անյայտ այս գրքոյկը արտաքին դաւերու մէկ տեսակն է, նպատակ ունենալով այս սիրելի հայրենիքի զաւակներուն միջեւ խզում եւ երկպառակութիւն յառաջացնել, մինչդեռ այս հայրենիքի զաւակները խաղաղութեամբ եւ սիրով կ'ուզեն ապրիլ:

Հալէպի երեսփոխաններ՝ Հէնրի Հինտիէ, Հրաչ Փափազեան, Նիքօլա Ճանճի: Անտիոքի երեսփոխան՝ Մովսէս Տէր Գալուստեան:

Նոյնութեամբ հրատարակելէ վերջ հայ երեսփոխաններու այս հերքումը, «Էլ Քապաս» իր կողմէ կ'աւելցնէ հետեւեալը. — «Մեր հրատարակած այս հայերէն գրքոյկը մեր ձեռքը անցաւ արաբերէն լեզուով եւ վրան գրուած Ա. Նիկոլ: Միեւնոյն ժամանակ քաղաքի եւ տպարանի անունները չեն յիշուած: Յարգելի հայ երեսփոխաններու այս հերքումին մէջ յիշուած այն կէտը թէ Դաշնակ կուսակցութեան Եգիպտոսի կեդր. Մարմինը հերքած է, այդ ճիշդ է, որովհետեւ Գահիրէի թերթերն ալ հրատարակեցին այդ հերքումը: Սակայն սոյն գրքոյկին մեր թերթին մէջ հրատարակուիլը ցոյց չի տար ի հարկէ որ Հայերը պատասխանատու են այդ գրքոյկին համար: Մամուլը պարտաւոր է հրատարակել իր ընթերցողներուն համար օգտակար նկատած բաները: Մենք միայն այդ նպատակով առաջնորդուեցանք: Մենք շատ ուրախ ենք որ ամբողջ հայութիւնը կը հերքէ այդ գրքոյկի միտքերը: Շատ շնորհակալ ենք որ հայ երեսփոխանները տուին այս հերքումը»:

⁂ «Ազդակ» կը գրէ. — Կը տեղեկանանք որ Սուրիոյ հայ երեսփոխանները Ա. Նիկոլի գրքոյկին մասին պէտք եղած լուսաբանութիւնները տուած են նաեւ պետական իշխանութեանց, Սուրիոյ քաղաքական հոսանքներու ներկայացուցիչներուն եւ մամուլի խմբագիրներուն:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ֆիլիպէէն կը հաղորդեն թէ Պուլկարիոյ հայ գաղթականները յունուար 8ի առտուն, Պուրկազ մեկնած են շոգենաւ նստելու համար:

Ազգարար կը գրէ թէ Անատոլուի գործակալութիւնն ալ Սօֆիայէն հեռագիր մը ստացած է, որով կը հաղորդուի թէ Պուլկարիոյ զանազան կողմերէն 1000 հայ ընտանիքներ Վառնա հաւաքուած են, Պաթում մեկնելու համար:

Ցոյց տրուած թիւը ճիշդ չէ, կ'ըսէ Ազգարար, որովհետեւ, մեկնողները հազիւ 2—300 ընտանիք են, ընդամէնը մօտ 700 անձ ըլլալով:

ՀՈՅՊՈՒՆԻ ԵՐԿՊԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտինի մէջ խալք Սէսի թերթը կը գրէ. —

Պէտրխաններու եւ Հաճոյի յարաբերութիւնը խզուած է: Հաճո Պէտրխանները դրամաշորթութեամբ եւ գողութեամբ կ'ամբաստանէ: Ճէմիլփաշա զադէները ալ Հաճոյի կողմն են: Պատճառը այն է որ, անցեալ տարի Տիլ անուն եւ իբր թէ զօրավար կոչուած Անգլիացիի մը կողմէ, բարեգործական միութեան մը անունով, Պէտրխանի Սիւրէյայի Եգիպտոսի մէջ կարեւոր գումար մը տրուած եւ այս դրամով Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ կազմակերպութիւն կատարելու առաջարկ եղած է:

Այս դրամը քանի մը տարի առաջ, Ամերիկայի մէջ Պէտրխանի Սուրէյայի կողմէ պահանջուած, բայց չէ տրուած: Պէտրխանիններ այս դրամը ձեռք անցընելու համար շատ աշխատած են: Վերջապէս Հոյպունի պետ Ճէլատէթ, կեդրոնի անունով երբոր Սիւրէյայի գիր մը յանձնած եւ այս դրամը Եգիպտոսի մէջ գանձուած է: Միայն թէ այս գումարին կարեւոր մէկ մասը Սիւրէյա առանց կեդրոն ղրկելու գրպանած եւ Եւրոպայի մէջ պտտելով զուարճացած է: Դամասկոս ղրկուած մնացեալ դրամը Պէտրխանի Քեամիրան, Մուսթաֆա Հիւջօ եւ Տօքթ. Նաֆիզ անուն մէկուն կողմէ բաժնուած եւ փոքր մէկ մասովը Հավար պարբերաթերթը հիմնուած է:

Ասկէ զատ, Սուրիոյ Քիւրտերէն բարեգործական մարմնոյ անունով հաւաքուած գումարին մէջ ալ զեղծում պատահած է: Այս գործին երեւան գալուն հետեւանքով, Հոյպունը կոտորակուած եւ անոնց գլուխը գտնուող Պէտրխանները շուարած են: Վաւերական տեղեկութեան մը համաձայն կարգ մը Հոյպուն պետեր թուրք կառավարութենէն ներում խնդրած եւ Թուրքիա ընդունուելու դիմում ըրած են:

ՀԵԼԼԷՆ ԴԱՀԼԻՃԸ ԻՆԿԱՒ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Ցալտարիս, երեսփ. ժողովի մէջ ստացած անվստահութեան քուէին վրայ իր հրաժարականը ներկայացուց հանրապետութեան նախագահին որ ընդունեց զայն եւ սկսաւ խորհրդակցիլ զանազան կուսակցութեանց հետ, նոր նախարարութեան կազմութեան մասին:

ՌՈՒՄԷՆ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Պուքրէշէն կը հաղորդեն թէ Մանիուի հրաժարման վրայ թագաւորը պաշտօն յանձնեց Վայտա Վօյվօտի կազմել նոր դահլիճը: Վօյվօտ որ նախագահն է ազգային-գիւղացիական կուսակցութեան, ընդունեց առաջարկը եւ սկսաւ խորհրդակցութեանց:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՄԻՕՐԻՆԱԿ

Ժընեւի աշխատանքի խորհրդաժողովին մէջ վիճաբանութիւնները կը շարունակուին միօրինակ ձեւով մը:

Մէկ կողմէ բոլոր երկիրներու բանուորական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, գրեթէ միաբերան, կը պահանջեն կրճատել շաբաթական աշխատանքի ժամերը՝ առանց երբեք թոյլ տալու որ զեղչուին աշխատավարձերը, միւս կողմէ կառավարութեանց եւ գործատէրերու ներկայացուցիչները, գրեթէ դաշնակցած, անընդունելի կը համարեն բանուորներու առաջարկը: Եւ հռետորները բեմ կը բարձրանան կրկնելու միշտ նոյն խօսքերը:

Այսուհանդերձ ամէնէն աւելի պայքարը կը մղուի Ֆրանսացի ներկայացուցիչներուն միջեւ:

Ժուհօ, իր ծանօթ ճառը արտասանելէ յետոյ, երբ կը լսէ որ Փիքնար, իբրեւ ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչը, կը մերժէ կրճատել աշխատանքի ժամերը, շատ կը զարմանայ, որովհետեւ բանուորական կազմակերպութիւնները, Ֆրանսայի մէջ, մեծ հաւատք ունէին Փիքնարի վրայ եւ զայն «ջերմ պաշտպան» մը կը նկատէին իրենց դատին, մինչդեռ հեռու կը թուէր հիմա «ջերմ» երեւնալէ: Ժուհօ չէր կարծեր, որ Փօլ-Պոնքուրի կառավարութիւնը բաժնէր այդ համոզուած ախոյեանին բոլոր կարծիքները: Ուստի անմիջապէս մեկնեցաւ Փարիզ, տեսակցութիւն մը կ'ունենայ Փօլ-Պոնքուրի եւ Տալիմիէի հետ: Փարիզ կը կանչուի Փիքնար, բացատրութիւն տալու: Փիքնար չպիտի կարենայ վերադառնալ առանց ձեռքն ունենալու մանրամասն ծրագիր մը, զոր կառավարութիւնը կ'աշխատի պատրաստել: Ֆրանսական կառավարութիւնը, կ'ըսէ Փարիզեան թերթ մը, պիտի աշխատի միացնել ֆրանսական, գերմանական եւ իտալական տեսակէտները: Բայց անգլիական կառավարութիւնը կը յամառի կրկնել «ոչ եւ ոչ»:

Անդին Ժընեւի մէջ ճառեր կը փոխանակուին, առանց որ եւ է զիջում արձանագրելու ի նպաստ բանուորական դատին:

Ֆրանսայի գործատէրերու փորձագէտներէն Ժիննու, քննելով աշխատանքի ժամերու կրճատման հարցը համաձայն երեք տեսակէտներու, անոր ազդեցութիւնը ներքին եւ արտաքին շուկաներուն, ինչպէս նաեւ ազգային զանազան տնտեսութեանց արդիւնաբերութեան հաւասարակշռութեան վրայ,— այն եզրակացութեան եկաւ, որ Ժուհօյի տեսակէտը հզօր ազդակ մը կը դառնայ միայն պրոլետարականացման, չաշխատող բանուորներու բանակին յարատեւ ստուարացման, պարագայ մը, որ մաղթելի չգտաւ երբեք: Եւ հրաւիրեց խորհրդաժողովը չընդունիլ որ եւ է պատասխանատուութիւն՝ մերժելով աշխատանքի ժամերու կրճատումը:

Անգլ. բանուորական կազմակերպութեան ներկայացուցիչը, Հէյտէյ, ինչպէս Իտալ. բանուորական ներկայացուցիչը, Քլանվէնցանի, յայտարարեցին թէ աշխատանքի տագնապին լուծման միակ ձեւն է կրճատումը աշխատանքի ժամերուն, առանց զեղչելու աշխատավարձը:

Պելժ գործատէրերու ներկայացուցիչը, Ժէրար, իբրեւ միակ դարման՝ անհրաժեշտ կը համարէր դանդաղեցնել արդիւնաբերութեան թափը, առանց երբեք կրճատելու աշխատանքի ժամերը:

Իտալիոյ կառավարական ներկայացուցիչը եւս փորձեց երկար ճառով մը քանդել Ժուհօյի տեսակէտը:

Այնուհետեւ խօսեցան Դանիոյ, Զուիցերիոյ, Լեհաստանի բանուորական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, որոնք կը յայտարարէին թէ ամբողջովին կը միանան Ժուհօյի տեսակէտին:

Շլայխէր կը խորհի թարմացնել իր դահլիճը

Պերլինի թերթերը զանազան կարծիքներ կը յայտնեն Ֆոն Շլայխէրի դահլիճին մասին: Ոմանք, անդրադառնալով կառավարութեան եւ հողագործական ընկերութեան միջեւ ծագած վէճին, կը կարծեն թէ Ֆոն Շլայխէր պիտի ուզէ զտել իր դահլիճը՝ դուրս նետելով հողագործական նախարարը, Ֆոն Պրաուն: Իսկ ոմանք կ'ենթադրեն թէ Ֆոն Շլայխէր պիտի ուզէ թարմացնել իր դահլիճը՝ կառավարութեան մէջ առնելով դժգոհներ: Մասնաւորապէս կը խօսուի Հիւկէնպէրկի մասին, որ հինգշաբթի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆոն Շլայխէրի հետ: Հիւկէնպէրկ խորհրդարանին մէջ գլխաւոր յենարանն էր Ֆոն Փափէնի դահլիճին: Նոյն պաշտպանութիւնը պիտի շնորհէ՞ Ֆոն Շլայխէրի, —չի կարծուիր, որովհետեւ Հիւկէնպէրկ քիչ մը շատ «ընկերվարական» կը համարէ Ֆոն Շլայխէրի դահլիճին ծրագիրը, եւ հակառակ՝ Պողպատեայ Սաղաւարտներու ցանկութեան դէպի միապետութիւն իրենց հայեացքին:

Դահլիճի բարեփոխութեան շշուկներուն կը կապուին նաեւ տեսակցութիւնները, զորս կուտայ Ֆոն Շլայխէր զանազան կուսակցութեանց պետերուն, մասնաւորաբար Հիթլէրի: Ձախ թերթերու համաձայն, դահլիճ մտնելու թեկնածու կը նկատուի Սէլթէ, որ մէկն է Պողպատեայ Սաղաւարտներու վարիչներէն: Աջ թերթերու համաձայն՝ Շթրասէր, որ հեռացաւ Հիթլէրի կուսակցութենէն:

Ամէն պարագայի, Գերմանիոյ քաղաքին կացութիւնը կը մնայ նոյն անորոշութիւնը, անստուգութիւնը եւ շփոթութիւնը, քիչ մը այլեւս քրոնիք:

Անգլիոյ շահերը Չինաստանի մէջ

ԼՈՆՏՈՆ, 14 յունուար.— Թոքիոյի անգլ. դեսպանը այցելութիւն մը տալով Ճափոնի արտաքին նախարարին, դիտել տուաւ թէ, ճափոնական զինուորներու վերջին յառաջխաղացման պատճառով, վտանգուած են անգլիական շահերը Շան-Հայ-Քուանի մէջ: Խօսակցութիւնը կատարուեցաւ բարեկամական եղանակով մը: Հեռագիրը կ'աւելցնէ, որ, թէեւ բարեկամական ձեւով, այսուհանդերձ Անգլիոյ պաշտօնական խօսքն էր որ դեսպանը կը հաղորդէր Ճափոնի:

Դէպի թա՞ց թէ չոր

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Միացեալ Նահանգներու ծերակոյտի օրէնսդրական յանձնախումբը համաձայն գտնուեցաւ վերաքննելու ըմպելիներու պատրաստութեան եւ գործածութեան օրէնքը, բայց արտօնեալ գարեջուրին ոգելցութեան աստիճանը զեղչելով՝ թոյլ տուաւ գործածել այն գարեջուրը, որ 3,05 աստիճան միայն ալքոլ կը պարունակէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐԸ

Գեղագիտական ներկայ համաշխարհային շփոթ վիճակը, որ արդիւնք է ցեղերու կրած բնախօսական ու հոգեբանական յանկարծական փոփոխութիւններուն, շատ քիչ տեղեր կը զգացնէ այն տաք ճառագայթը, զոր կը փարատէ հոգիներու մշուշը:

Նորութեան որոնումը ապրող դարուն կենսահիւթն է, բայց իր անճապարոտ ընթացքին մէջ կը պատրաստէ երբեմն չափազանցութեան զզուանքը արուեստի որ եւ է յայտնութեան վրայ նախնական ձեւակերպերու իր պատուաստումով: Սակայն վերջին շրջաններու մէջ ծնած տեսութիւնները հասան այդ զզուանքի ծայր աստիճանին: Գերմանացի արտայայտապաշտները, մասնաւորապէս, անհատին բոլոր վայրագ բնազդները արժեւորեցին, ու բնազդային բարբարոս ուժերու հրէշային թափով վերցուցին անցեալը, ջնջեցին աւանդութիւնը ու անհեթեթ եւ սատանայական հեգնանքով մը նետեցին աշխարհի վրայ իրենց կործանարար հոգիին nihilismeի մաղձը: Ճաշակի եւ գեղեցիկի այս բարբարոսները, որոնք արտայայտապաշտութեան մէջ վերանուանուած են արդէն fauves, նորութեան ծարաւի իրենց ձեւափոխող աչքերը մտցուցին Արեւելքի, Ափրիկէի եւ Ամերիկայի դեռ վայրենաբարոյ ցեղերուն մէջ եւ անոնցմէ հրամցուցին քաղաքակիրթ Եւրոպային՝ վայրենիներու ճաշակին տիրապետութիւնը: Սեւերու վայրագ պարն ու երաժշտութիւնը, անոնց տարազն ու նախնական նկարչութիւնը կազմեցին Եւրոպայի արդիականութիւնը:

Բնութեան մէջ ծայրայեղութիւնները յաճախ կը մարին հակածայրայեղութիւններու ծնունդովը միայն: Գերմանացի արտայայտապաշտներու արուեստի այս ամբարտաւանութեան դէմ կը բարձրանայ մարդկային գեղագիտական ըմբռնողութեան նոր աշխարհ մը, ուր կը տիրապետէ դարուն հոգիէն ներշնչուած մեքենականացումի քաղաքակրթութիւնը, կռիւներով ու ծեծերով համեմուած Մարինեթթիի ինքնատիպ վարդապետութիւնը, որ կոթնած երիտասարդ, թարմ ուժերու վրայ, արուեստի տեսողական ու լսողական բոլոր յայտնութիւններուն տիրապետել կը ձգտի, կարճ ժամանակուան մէջ իր ձեռքին տակ առնելէ վերջ ճարտարապետութիւնը, կահաւորումը եւ տարազը:

«... Միրուն եւ հսկայ մեքենաները կը շրջապատեն մեզ, այսօր միայն գիտենք յայտնել աշխարհին անոնց խորագոյն հոգիներն ու անչափելի սրտերը, որոնց մէջ տինամիք ճարտարապետութիւնները կը ճառագայթեն»: Ասոնք խօսքերն են ապագայապաշտ – գրագէտ, երէկի խենդ բայց այսօր հանճարեղ եւ Իտալիոյ Ակադեմիային անդամ Մարինեթթիի, որ գեղագիտութեան իր նոր ծայրայեղ ըմբռնումով կը ջնջէ ձեւակերպական արտաքին օրինակումը, ստեղծելու համար ներքին դիմագիծի մը համադրական մեկնութիւնը՝ ինքնաբերաբար լքելէ վերջ արուեստին վիրթուոզիզմի դարաւոր ըմբռնողութիւնը: Ապագայապաշտ ճշմարիտ արուեստագէտը կը գրգռէ իրական աշխարհը, փոխադրելով մեզ իր համադրական կերպընկալ մեկնութեան մէջէն վերացականութեան մթնոլորտի մը մէջ, մինչեւ կերպընկալ ուժերու քնարական յայտնութիւնը: Եւ այս ձեւով, ապագայապաշտութիւնը փոխադրած կ'ըլլայ հոգիի եւ զգայնութեան տիեզերական գաղափարը համադրական կերպընկալ տիեզերական ուրիշ գաղափարի մը մէջ, ուր գիծ, ձեւակերպ եւ կառուցում կը ստանան հոգեկան նոր իրականութիւն մը:

Laurent Clarys ապագայապաշտութեան նուիրած իր երկար ներբողականը կը վերջացնէ այս տողերով. — «... Եթէ մեքենականացումի ու շարժումի վարդապետութիւնը դառնայ ապագայի տարազը, Մարինեթթի անկասկած պիտի դառնայ մեծ մարգարէ մը»: Միայն Ֆրանսա չէ որ հասակ նետող այս նոր ձգտումով կը հետաքրքրուի ու կը ջանայ պատուաստել զայն իր հոգիին: Արար աշխարհ հըմայուեցաւ անով եւ ստեղծեց ստորաբաժան այլազան շարժումներ. ինչպէս՝ անգլիական կերպընկալ տինամիզմը (vorticisme), սպանիական ծայրայեղապաշտութիւնը (ultraïsme), անգլեւսաքսոն դրական երեւակայապաշտութիւնը (imaginisme), եւն.: Բայց Գերմանիա, մասնաւորապէս Ռուսիա երկրորդ հայրենիքն է ապագայապաշտութեան, որ տարբեր յեղափոխութեան մը ձեռքին տակ ունեցաւ նոյն առաջելութիւնը:

Իտալական գեղագէտ մտքէն ծնած այս արուեստը, որ անտեսանելին կերպաւորելու ու տեսանելին մեկնելու իր դժուարահասկնալի լեզուին պատճառով հաւաքականութենէ հալածուած կ'ապրի, կը շնչէ մտաւորական մթնոլորտի մը մէջ եւ զինքը հասկցողներու եւ իրեն հետեւողներու շրջանակին մէջ:

Ապագայապաշտութեան կեանք տըւող ճշմարիտ արժէքներու հնչականութեան մէջ ամէնէն ձայնաւոր անունը հանճարեղ Պուչչինին է անկասկած, որ եղաւ հոգին եւ էութիւնը, ստեղծելով անոր մէջ կերպընկալ տինամիզմը: Պալլա, Փրամփոլինի, Տէփէրօ եւ ուրիշներ յաջորդաբար կուգան իրենց նորութիւններով եւ իրաւունք կուտան ապագայապաշտութեան՝ մեզ համոզելու թէ Իտալիա անունը տակաւին կը տիրէ գեղեցիկ ու վսեմ երկուորեակ բառերու գաղափարականութեան վրայ:

Երէկի արհամարհուած Իտալիան, աշխարհը հետաքրքրող իր այսօրուան վերածնունդի ամբողջ խանդավառութեամբ, կը յեղաշրջէ այսպէս, կը քանդէ ու կը վերաշինէ ընկերային, քաղաքական ու գեղագիտական բոլոր մարզերը: Եւ իր ուժերու այս ընդհանուր շղթայազերծումով յանդգնութիւնն ունի միջազգային վերակազմութիւնը կառավարելու եւ գեղագիտութեան իր երբեմնի հեղինակաւոր ձայնը վերստանալու: Իր այս շատ մեծ եւ դժուար ձգտումները իրագործելու համար, Ֆաշիզմը նախ պէտք ունէր լաւ կազմուած կերպարանաւոր արուեստի մը լեզուին, որպէս զի կարենար արուեստի ազատ գաղափարականութիւնը ենթարկել հայրենիքի գաղափարին, տալու համար իր յաղթական կամքը յաւերժացնող ձեռակերտ կոթողներու հոգին եւ իր առողջ գաղափարաբանութեան արդար վաստակէն ծնած հոգեկան հարազատ ապրումներու համադրական կերպընկալ արտայայտութիւնը: Ու, երբեւ ամենապատշաճ արուեստ՝ ընդգրկեց Մարինեթթիի ապագայապաշտ շարժումը, անոր տալով պակսած յենարանը, կեանք եւ կորով, իբրեւ ապագայապաշտ մըն ալ արդէն ինք: Կարճ ժամանակուան մէջ, իր պարունակած գաղափարի տրամագծային նոյնութեամբ, ապագայապաշտութիւնը դարձաւ Ֆաշիզմի քաղաքական կեանքին շաղկապը եւ եղաւ անոր հոգեկան օժիտը, կազմելով այսպէս իտալական արդի կեանքին քերականութիւնը, որուն մէջ կը տեսնէ Իտալացին՝ իր վաղուան կեանքին հոլովներն ու խոնարհումները:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Միլան

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

—..—

(Ռապինտրանաթ Թակորի նամակը իր հայրենակիցներուն)

Եթէ ազատութիւնը մտերիմ ու խորունկ համոզում մը չէ որ կը խորասուզէ մեր գործունէութիւնը եւ կ'ընդլայնէ մեր ստեղծագործութիւնները, այլ միայն արտաքին պարագաներու հարց մը, պիտի նմանի ընդարձակ ազատ տարածութեանը անհատի մը համար որուն աչքերը կապուած են:

Վերջերս դէպի Արեւմուտք կատարած ճամբորդութիւններուս ընթացքին այն տպաւորութիւնը ունեցայ թէ ազատութիւնը, իբրեւ լոկ գաղափար, տկարացած է այնտեղ եւ կորսնցուցած է իր ազդեցութիւնը: Հետեւաբար ժողովուրդներու քաղաքական ու ընկերային յարաբերութիւնները այնտեղ բացայայտօրէն կը մատնանշեն զսպողութեան ու բռնադատութեան ոգի մը:

Միապետութեան ժամանակ թագաւորը կ'ապրէր բանսարկութեան ժանդահոտութենէ թունաւորուած շրջանակի մը մէջ: Պալատին մէջ միայն սուտերու եւ բամբասանքի անվերջանալի փսփսուք մը, պալատականներու մէջ միայն ծրագիրներ ու դաւեր, առաջնորդելու համար թագաւորը համաձայն իրենց փառասիրութիւններուն:

Ներկայիս դաւադրութիւնը կը գործէ աւելի ընդարձակ աստիճանի մը վրայ ու կը խուժէ ամբողջ երկիրը: Ժողովուրդը զինովցած է սուտ յոյսերու հաշիշով ու խելը դրուած, խթանուած համագործ խուճապներով: Իր ամէնէն ազնիւ զգացումները կը շահագործուին խղճոտ կեղծաւորութեան զարտուղի ճամբաներով: Զայն կը մարզեն փաղաքշանքով ու կը կողոպտեն իր գրպանները, մինչդեռ իր հոգերանութիւնը խախտած է դրամի եւ պիղծ քաղաքականութեան մը համաղիր գործողութեամբ:

Հին ատենները կը հաւատացնէին թագաւորին թէ ինքն է աշխարհի ամէնէն ազատ էակը: Անկասկած որ ուրիշէ մը աւելի կ'օգտուէր ազատութեան աւելի մեծ երեւոյթէ մը. իրականին մէջ իրեն համար շինած էին պատրանքներու փառայեղ պալատ մը:

Արեւմուտքի ժողովուրդները հիմա զոհերն են նոյնատեսակ ընթացքներու: Զանոնք փաղաքշելու համար կը հաւատացնեն որ իրենք ազատ են ու գերագոյն իշխանութիւնը իրենց ձեռքին մէջն է. բայց այդ իշխանութիւնը խլուած է անձնասէրներու փոհմակի մը, ինչպէս որ ձին բռնուած ու ընտելացուած է միջոցի եւ ազատութեան իր կարիքին համար: Թոյլ կուտան որ հասարակաց կարծիքը զբօսնու երեւութական ազատութեամբ մը, մինչդեռ կ'ընկճի ամէն ձեւով իր իրական ազատութիւնը: Անոր մտածումները ձեւակերպուած են համաձայն կազմակերպուած շահի մը ծրագիրներուն. նոյն իսկ իր գաղափարներու ընտանիքին եւ գնահատանքներու կազմութեան հետ ոտնակապուած է՝ պատիժի սպառնալիքով կամ մշտատեւ սուտ թելադրանքներով: Զինքը կը ստիպեն ապրիլ մագնիսական նախադասութիւններու արուեստական աշխարհի մը մէջ: Մէկ խօսքով, ժողովուրդը դարձած է բերդը իշխանութեան մը, որ իր շուրջը կը քաշէ բախտախնդիրներու փոհմակ մը, որ դաւտնօրէն զայն կը դարձնէ իր կեդրոնը՝ շահագործելու համար համաձայն իր ծրագիրներուն:

Այսպէս երթալով ինծի բացայայտ կը թուի որ ազատութեան խտէալը ցնդած է արեւմուտքի մթնոլորտին մէջ: Իր բնակիչներու մտածելակերպը սեփականատէր – ստրուկներու հասարակութեան մը մտածելակերպն է եւ կամ թէ հաշմանդամ մարդոց խուժան մը որ լծուած է իր քաղաքական եւ առեւտրական ազօրիքին: Տմարդութեան եւ անարդարութեան զարհուրելի տեսարանները արդիւնքն են հոգեբանութեան մը որ կանոնաւորաբար կը շահագործէ սարսափը:

Ոչ մէկ անգթութիւն աւելի սոսկալի է, ոչ ալ աւելի դաժանային քան տըմարդին: Այն ժողովուրդը որ զոհաբերած է իր հոգին հարստութիւններու ստացանքին եւ իշխանութեան գինովութեան՝ միշտ կը հետապնդուի զարհուրանքի եւ կասկածանքի ոգիներէն, հետեւաբար այնքան աւելի կ'անգթանայ որքան նուազ վախը ունի ճախողանքի մը: Բարոյապէս անկարող կը դառնայ յարգելու ուրիշին ազատութիւնը եւ զօրաւորին շնորհը որսալու իր տենչին մէջ ոչ միայն իր աչքերը կը գոցէ քաղաքական խաղին մէջ իր ընկերակիցներու կատարած անարդարութիւններուն վրայ, այլ եւ այնտեղէն կը վերցնէ իր բաժինը: Ցաւիտենական անձկութիւնը ուր զինք կը տանի ամէն գնով իր շահերու պաշտպանումը, կը յարձակի ազատութեան սիրոյն եւ արդարութեան վրայ, մինչեւ որ վերջապէս պարտաւոր ըլլայ հրաժարիլ ազատութենէն թէ՛ իրեն եւ թէ՛ իր նմաններուն համար:

Դէպ ի Արեւմուտք իմ ճամբորդութիւնները, որոնց ընթացքին կրցայ հաստատել անծայր զօրութիւնը դրամին եւ կազմակերպուած փրոփականտին — գործելով ամէն տեղ ծուխէ ամպերու ետեւէ եւ ստեղծելով կասկածանքի, երկչոտութեան եւ անհամակրանքի մթնոլորտ մը — ինծի խորապէս համոզում գոյացնել տուին այն ճշմարտութեանը մասին թէ իրական ազատութիւնը հոգիի եւ մտքի ազատութիւնն է միայն որ երբեք մեզի չի կրնար գալ դուրսէն: Ան է միայն ազատը որ կը սիրէ ազատութիւնը իրեն համար եւ կ'ուրախանայ զայն ուրիշներուն երկարելով: Ան որ կ'ուզէ ստրուկներ ունենալ՝ պէտք է շղթայուի անոնց, ան որ պատերով կը շրջապատուի ուրիշներէն մեկուսանալու համար՝ կը սահմանադծէ իր սեփական ազատութիւնը. ան որ կ'ուրանայ իր մերձաւորին ազատութեան իրաւունքը՝ բարոյապէս կը կորսնցնէ իրենը, որովհետեւ ուշ կամ կանուխ պիտի քաշուի բարոյական եւ մարմնային ստրկութեան թակարդին մէջ:

Երբ Հնդկաստանը, հասած իր ամենակատարեալ ուժին ու կենսունակութեան, կ'արտայայտուէր անմահ մըտածումներով, իր զաւակները ունէին անվեհերութիւնը անոնց՝ որոնք դարձեալ կը փնտռեն ճշմարտութիւնը: Մեր ժողովուրդի հոգիին մեծ դիւցազներգը — Մահապհարաթա — զօրաւոր տեսիլքը ունի ազատութեան, փնտռտուքներէ եւ փորձարկութիւններէ վարարուն կեանքի մը: Երբ եկաւ Պուտտայի դարաշրջանը, մեր երկրի մարդկութիւնը շարժեցաւ մինչեւ իր իսկ ամենախորքերը: Մտքի ազատութիւնը որ ինք ծնաւ՝ արտայայտուեցաւ ստեղծագործութիւններու հարստութեամբ մը ու առատօրէն տարածուեցաւ ամբողջ ասիական աշխարհի վրայ: Բայց Հնդկաստանի կեանքի խոնարհումովը, ստեղծագործութեան ոգին մարեցաւ ու կարծրացաւ շինարար անշարժութեան դարաշրջանի մը մէջ: Այլազան ու առաձգական ընկերութեան մը գործարանային ամբողջութիւնը տեղի տուաւ պայմանադրական վարչաձեւի մը, որ ցոյց տուաւ իր արուեստական բնոյթը՝ արտաքսման իր անողոք օրէնքովը:

Կեանքը ունի իր անհաւասարութիւնները, համամիտ եմ, բայց անոնք բնական են ու ներդաշնակուած մեր կենսական գործողութիւններուն հետ: Օրինակի համար գլուխը, մեր մարմնի հաւասարակշռման մէջ, ունի բացայայտօրէն տարբեր դեր մը մեր ոտքերէն, որ կը պարտի ոչ թէ արտաքին կարգադրութեան մը կամ հարկադրութեան դաւերուն: Եթէ մարմինը պարտաւոր ըլլար անորոշ ժամանակաշրջանի մը համար վտանգաւոր ոստումներ կատարելու, գլուխը պիտի չփոխէր իր պաշտօնը ոտքերուն հետ: Մեր ընկերային բաժանումները ենթակա՞յ են արդեօք գործարանային այս նոյն անյեղլի օրէնքին: Եթէ համարձակութիւնը ունինք դրականօրէն պատասխանելու այս հարցին, ուրեմն ի՞նչպէս կրնանք պախարակել օտար ժողովուրդ մը որ մեզի կը պարտադրէ քաղաքական վարչաձեւ մը, որ կը փորձուի յաւիտենական կարծել:

Սեղմելով մարդկային էակները խիստ սիստեմի մը բաղուկներուն մէջ եւ զանոնք բռնութեամբ հոն պահելով, անգիտացած կ'ըլլանք կեանքի ու զարգացման օրէնքները: Մենք պարտադրած ենք այս էակներուն մշտական կրաւորականութիւն մը, զանոնք անկարող դարձնելով պատշաճեցնելու պարագաները իրենց կեանքի նպատակին իսկ — ըլլալու տէրը իրենց ճակատագրին: Փոխ առնելով մեր կեանքի խտէալը մեր այլասերման մթագին դարաշրջանով մը, թաղած ենք մեր հոգիին զգացողութիւնը հեռաւոր անյեղլի անցեալի մը բեռանը տակ: Ժըրաջանօրէն շինած ենք վանդակ պաշտամունքի արարողութիւն մը եւ փետտած ենք բոլոր փետուրները մեր ժողովուրդին երկարակեաց մտքի թեւերուն: Եւ մեզի համար — մեր ստորնացման ու նախատինքի դարերուն հետ, մեր ազգային միութեան անհաստատութիւնը, մեր անզօրութիւնը դուրսէն եկող աղէտներու յարձակման առջեւ ու խոչընդոտները որ անխոհեմաբար բարձրացուցինք ներսը — պատիժը զարհուրելի եղաւ: Մեր ապշութիւնը այնպիսի աստիճանի մը հասած է որ նոյն իսկ չենք անդրադառնար որ այս յարատեւ անբախտութիւնը, որ կը հետապնդէ մեզ սերունդներէ ի վեր, կրնայ պատմութեան մէկ պարզ փորձանքը եղած ըլլալ, որ կրնայ շտկուիլ դուրսէն եկող փորձանքով մը միայն:

Եթէ չունինք ճշմարիտ հասկացք մը ազատութեան, զայն առնելով իբրեւ ստեղծագործ, ընդունելով առանձ- նօրէն իր բոլոր վտանգները, ոչ մի- այն կը կորսնցնենք յաւակնութեան ի- րաւունքը քաղաքական ազատութեան, այլ եւ զայն մեր ամբողջ ուժովը պի- տի չկրնանք պահպանել, որովհետեւ ատիկա պիտի նմանէր յանձնել Աս- տուծոյ պաշտամունքը ճշմարիտ ան- աստուածի մը: Եւ այն մարդիկը ո[ր] արհամարհանքով կը վարուին իրենց սեփական քոյրերուն եւ եղբայրներուն հետ իբրեւ յաւիտենական անչափա- հաս երեխաներու, որոնցմէ կը զզ- ւանան մինչեւ անոնց անձնական, մենագռեհիկ մանրամասնութեան մէջ — ամէն պատեհութեամբ զանոնք բռնադատելով հալածանքի սպառնա- լիքով հետեւելու անել ճամբու մը, դատապարտելով անոնցմէ շատերուն կեղծաւորութեան ու բարոյական ան- շարժութեան — ի զուր պիտի փոր- ձեն հասնելու իրենց իրական ու ճշ- մարիտ պատասխանատուութեան ամ- բողջացումին: Անկարող պիտի ըլլայ պահելու ճշգրիտ ազատութիւն մը քա- ղաքականութեան մէջ եւ մարտնչելու ազատութեան յաղթանակին համար:

Արեւմուտքի քաղաքակրթութիւնը կը կրէ իր մէջ ոգին գործիքին ո[ր] պէտք է քալէ. եւ այս կոյր շարժու- մին համար մարդկային կեանքեր կը նուիրաբերուին իբրեւ վառելանիւթ շոգի արտադրելու համար: Ան կը ներկայացնէ շարժուն տեսքը անշար- ժութեան որ ազատութեան երեւոյթ ունի, բայց չունի իր ճշմարտութիւն[ը] եւ այսպէս ծնունդ կուտայ ստրկու- թեան, թէ իր ներքին սահմաններուն մէջ եւ թէ դուրսը: Ներկայիս հնդկա- կան քաղաքակրթութիւնը կը ն[մանի] ճնշիչ կաղապարի մը. ան կը ճնշէ [ապ]րող էակը խիստ կանոններու շրջա- կի մը մէջ եւ իր անհատական ազա- տութեան զսպումով՝ մարդիկը կը դարձնէ միայն աւելի դիւրին որս[ը] ամէն աստիճանի ու ամէն տեսակ[ի] հպատակութեան համար:

Այս երկու աւանդութիւններով կեանքը զոհաբերուած է բանի մը ո[ր] կեանքը չէ. ասիկա զոհաբերութիւն մըն է որ մատուցուած չէ ո՛չ մէկ Աս- տուծոյ եւ որ հետեւաբար կը կատար- ուի բոլորովին ի զուր: Արեւմուտք յարատեւօրէն կ'արտադրէ մեքենակա[ն] զօրութիւն մը որ կը գերակշռէ իր մ[ը]- տաւոր իշխանութեան վրայ, իսկ Հնդ- կաստանը արտադրած է մեքենակա[ն] իշխանութեան դրութիւն մը որ կը գե- րակշռէ իր կենսունակութեանը:

Թարգմ. ԱԶԱՏ

ԾԻԾԱՂ

— Զարմանալի՛ բան, ածելիս չ[ի] կտրեր:

Կինը.— Ինչո՞ւ չկտրէ, ես եր[էկ] սենեակիս մոմ լաթը կտրեցի, շա[տ] աղուոր կտրեց. քու մազերդ ան[կէ] կարծր չեն կարծեմ:

— Իրաւունք ունիս. ի՞նչ կրնա[մ] ըսել այսքան խելացի պատասխա[նի] մը:

×

Դատարանին մէջ

— Թշուառական, այդ յանցանքը գործած միջոցիդ խիղճդ ի՞նչ ըսա[ւ]

— Պարոն դատաւոր, խիղճս այ[ն]չափ ցած ձայնով կը խօսի որ կա[]րելի չէ լսել:

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

(Լ. ՇԱՆԹԻ)

(Թատերակ կիլիկիոյ կեանքէն 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին)

■■■■■■■■

1

Լ. Շանթի «Օշին Պայլ» թատերակը գրուած է 1928ին եւ տպուած է «Հայրենիք» ամսագրին մէջ 1932ին: Թատերակը կը բաղկանայ հինգ խոշոր արարներէ, ընդգրկելով պետական, ընկերային, կրօնական եւ անհատական – մարդկային կեանքի բազմակողմանի երեւոյթներ, բարդ ու հակադիր: Դէպքերը տեղի կ'ունենան 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին, կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան սահմաններուն մէջ, եւ վարագոյրը կը բանան այդ ժամանակուան հայկական պետական կեանքի չոր արձանագրութիւններուն վրայ, մեր աչքին պարզելու բաբախուն եւ կենդանի կեանքը, որ իր խարխուլներուն մէջ պատմական է, բայց իր թուալումով եւ ստեղծագործութեամբ կը դադրի պատմական ըլլալէ, կը դառնայ դրական – գեղարուեստական տեսիլք, մեր էութեան ու մեր ապրումներուն մէկ անբաժան մասնիկը, որ իրական էր 14րդ դարուն, որ իրական է այսօր, եւ իրականը պիտի մնայ վաղն իսկ: Ուրեմն, իր մտքերով ու առաջադրութիւններով, ներքին մարդկային ապրումներով միշտ այժմէական:

Պատմական այս թատերակի ընդգրկած ժամանակաշրջանի չոր ու համառօտ պատմական իրողութիւնը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ. փակագծի մէջ քանի մը խոշոր գծերով տանք այդ տասնամեակի պատկերը:

— Օշին թագաւորը (1308 — 1320) կիլիկեան Իկոնիոյ և Գահիրէի արքունիքներու դաւերուն դէմ պաշտպանելու համար Եւրոպայէն իր խնդրած օգնութիւնները չի ստանար: (Պապը միայն երեսուն հազար ոսկի դահեկան կը դրկէ Օշինին): Եւրոպական այս չնչին օգնութեան անմիջապէս կը յաջորդէ միսլիմանական արշաւանքը: Ուաֆչի Փոքր Ասիոյ հզօր իշխանը Գարաման եւ Սելճուք հրոսախումբեր հաւաքելով կ'ասպատակէ Տարսոնի գաւառները: Հայոց թագաւորը (Օշին) անոնց դէմ կը դրկէ Կոռիկոսի տէրը, Օշին Պայլը, որ կը յաղթէ եւ կը փախցնէ բարբարոս հրոսախումբերը 1319ին: Յաջորդ տարին Եգիպտոսի Մելիք – Նազար Սուլթանի մեմլուքները կը խուժեն կիլիկիա. անոնք Սիսի շրջականները աւերելով հասան Այասի մօտ, բայց չարաչար պարտութիւն կրեցին հայկական բանակէն 1320ի սեպտեմբեր 22ին, եւ քաշուեցան Նեղոսի ափերը:

Օշին թագաւորը մեռաւ, առանց այս վերջին յաղթանակը տեսնելու (20 յուլիս 1320ին):

Կոռիկոսի իշխան Օշինը Պայլ կը հռչակուի: Թագաժառանգ Լեւոն Դ. որդի Օշին թագաւորի եւ Զապէլ Դշխոյի (քոյրը Օշին Պայլի: Զապէլը մեռած էր այդ ատեն): Տասը տարեկան հասակին Սիսի մէջ թագաւոր կ'օծուի: Իսկ պետութիւնը կը կառավարէ Օշին Պայլը, որպէս թագաւորահայր, որ պատմութեան մէջ նշանաւոր մնաց որպէս *Օշին Պայլ*: Օշին Պայլ կ'ամուսնանայ մեռած թագաւորի երկրորդ կնոջ, Յովհաննայի հետ: Երկիրը կը կառավարէ 9 տարի՝ կատարեալ տիրակալութեամբ: Օշին Պայլ համբաւաւոր դարձած է իր քաջութեամբ՝ մահմետական պետութեանց դէմ, իր կառավարչական ձիրքերով, դիւանագիտութեամբ, ձեռներէցութեամբ: Ժամանակի ամէնէն փայլուն դէմքն է կիլիկիոյ թագաւորութեան մէջ: Թագաւորական իշխանութիւնը իր անձին մէջ կ'անձնաւորուէր: Խիստ բռնակալ էր, եւ կ'ուզէր որ բոլորը ենէին իր կամքին առջեւ, ինչպէս նաեւ պատանի թագաւորը: Այս խստութիւնները ատելութիւն ստեղծած էին իր դէմ: Այդ ատելութեան մասնակից էր նաեւ Լեւոն Դ. թագաւորը: Օշին Պայլ բռնեց դաւադրութիւն մը ուղղուած իր իշխանութեան դէմ, ձերբակալեց Զապէլ կոմսուհին (Օշին թագաւորի քոյրը) խեղդել տուաւ զայն եւ անոր երկու որդիները Հիւկոս եւ Հէնրիկոս թունաւորել տուաւ. միւս երկու եղբայրները Ժուան եւ Պէմունդ երկրէն փախան:

Թագաւորահայրը պետութեան դեկը իր ձեռք առնելով՝ ձեռնարկեց ամէն կողմէ թշնամիներով շրջապատուած կիլիկեան բարեկարգել եւ զօրացնել: Բայց անոր ուժերը սպառած էին եւ երկիրը բռնուած էր մահացու հիւանդութեան մը: Մելիք – Նազար Սուլթանի մամլուքները, Թիմուր – Թաշի Թաթարները եւ Արամանի Թուրքմէններ քալեցին կիլիկիոյ վրայ: Հայկական կառավարութիւնը օգնական ուժեր չգտացաւ: Վեց հարիւր երիտասարդ հայ կամաւորներ միայն դիմադրեցին եւ երեք նակատամարտներու մէջ յաղթեցին թշնամուն, վեց հազար մարդ ջարդելով հայկական կիրճերուն մէջ:

1329ին ինը տարին կը լրանար Օշինի Պայլութեան: Լեւոն թագաւորն արդէն 19 տարեկան էր: Լեւոն Դ. օգտուելով իշխաններու ատելութիւններէն, ուզեց ձերբազատել Օշինի խնամակալութենէն, հրամայեց ձերբակալել զայն եւ գլխատել տուաւ թէ Օշին Պայլը եւ թէ անոր եղբայրը Կոստանդին մարաջախտը:

Օշինի գլուխը դրկեց Մելիք – Նազար Սուլթանին, իսկ Կոստանդինի գլուխը մոնղոլ Աբու – Սաիտ – Խանին, որոնք կիլիկիոյ ամէնէն մեծ թշնամիներն էին: Այսպէս ողբերգական վերջացաւ Օշին Պայլի իշխանութիւնը:

Լեւոն Դ. ամուսնացած էր Օշին Պայլի Ալիս աղջկան հետ, բայց նոպայի մը ընթացքին սպաննեց զայն որպէս անհաւատարիմ:

Այս պատմական տուեալները վերականգնուած կը տեսնենք Շանթի թատերակին մէջ: Հեղինակը օգտուելով այդ տուեալներէն, պատմական դէպքերն ու դէմքերը ստեղծագործած է համաձայն իր երեւակայութեան եւ հոգեկան թափանցումին, զանոնք ապրող կեանքի շարժման մէջ դնելով: Անհատական կեանքի եւ սիրոյ ապրումները, հոգեկան հակամարտութիւնները ստեղծագործութիւններ են որոնք կուգան կեանք տալու մեծ անցեալին:

Ու այդ յարութիւնը Լ. Շանթի հոգ[ի]արդասիքն է, զուտ արուեստի մ[ը] հոգութեամբ: Այսուհանդերձ պատմական իրողութիւնները եւ Շանթի թատերակի վերականգնած կամ ստեղծագործած կեանքը երբ բաղդատութեան կը դնենք, կը տեսնենք որ հեղինակը հաւատարիմ մնացած է պատմութեան, ի հարկէ այն չափով, որ չափով պատմական հիմնական ու վաւերական ճշմարտութեան չհակասէ: Մնացածը բաբախուն կեանքը, հոգեկան հակադրութիւնները եւ ներքին ապրումները կը մտնեն դրական – գեղարուեստական ստեղծագործութեան սահմանին մէջ եւ ժամանակի ու տեղի հետ կապուած չեն:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՍԻՐՈՅ ԳԻԾԵՐ

Աշնան տխո՜ւր իրիկուն է:
վերջալոյսը իր քողն առած՝
կը շտապէ դէպ ի գիրկը մայրամուտին:
Մարմարակերտ պալատիս նրբաքանդակ խուցին մէջ
կը պարէ աղջիկ մը սեւաչեայ՝
Քակած շղթան յորձանուտ իր ծամերուն սեւագոյն:
Երբ կը պարէ ինքնամոռ ու յանկուցիչ ձեւերով,
Ալիքի պէս կը ծփան իր թեւերը ազնուական:
Ու նրբակազմ իրանը քնքշօրէն կը հակի, —
Սիրոյ խանդէն բռնկած՝ կը կայտռէ Նէ անվերջ…
Երբ կը նայի դէպ ի դուրս, պատուհանիս լուսանցքէն,
Գորշ ու տրտում գիշերուան՝ որ կ'ընթանայ յամրաքար…
Իր մարմինը ձիւնափայլ եւ կայտռող սրունքներն իր հոլանի,
Անհունապէս գեղեցիկ,
Սեւ մազերը թեթեւօրէն կը ծփան՝
Ճակտին վրայ կուսական, ուր դրոշմած չէ համբո՜յրը դեռ:
Պատուհանիս լուսանցքէն՝ խոշորաբիբ ու կախարդ,
Աչքերն ուղղած ամպամած հորիզոնին հեռակայ՝
Եւ քնութեան տրտմանուշ հեշտումին ունկնդիր,
Սպասեց Նէ երկա՜ր… սպասումին մէջ քարացած…
Աշնան թախծո՜տ իրիկուն:
Խեւլակորոյս ցուլի պէս կը զարնուի ցուրտ քամին
Պատուհանի փեղկերուն,
Մինչեւ խորը ականջիս իր վայրի երգը լալով …
Ցանկարծ մեղմիկ շշնչուն, իր վարդագոյն շրթներով, —
— Նայէ՛, նայէ՛, խենդ տղայ, դուրսը, հեռուն,
Կանանչաւէտ ծառերուն,
Որոնց վրայ կը տեղայ անձրեւը ջինջ, արծաթեայ:
Լսէ՛ ձայնը կայծակին, որ մթասքօղ երկինքէն
Վար կը նետէ բարկութեան՝ իր նիզակը բոցանուտ՝
Ժայռի կողին պայլեր…:
Տես թափօրը խեղճերու,
Որ կը քալեն հեւասպառ, մթութեան մէջ գիշերուան,
Եւ գանկե՛ր զօսացած մարմիններու բիւրաւոր,
Որ կը ծխան, կը ծխա՜ն խունկի ծուխի նման…:
Նէ կը նայէր թափօրին,
Երբ կը խաղար վարսերուն խոպոպներուն հետ ծփուն,
— Եկո՛ւր, եկո՛ւր, սիրակա՛ն, մըտերմանանք այս գիշեր,
Մոռնանք ցաւն ու վիշտերը առօրեային տաղտկալի,
Ըլլանք զոյգ մը ցանկալի…
Ի՞նչ փոյթ մեզի թէ դուրսը քամին կ'ոռնայ լալագին,
Լերկ ծառերուն կատարէն զերթ սըրինգ մը թախծերգու,
Կամ սո՜ւր ճիչը խեղճերու,
Թող չըյուզեն սիրտը մեր:
Նէ դեռ երկար սպասեց պատուհանիս փեղկին յեց.
Վայրի հովը կը սուլէր իր ծամերուն խուրձին մէջ:
Ոտքի կ'ելլեմ ակամայ, ու կը բռնեմ ձեռքն անոր
Սպիտակ ու նրբակերտ,
Որ կը դողայ ափիս մէջ թռչունի պէս վիրաւոր…
Ականջիշ ու անխռով կը նայի Նէ հեռուին՝
Ուր կարծես թաքուն բան մը կայ,
զոր կ'ուզէ յափշտակել իսկոյն…
Մինչ իր ափը ափիս մէջ ջերմավառ ու քրտնած՝
Դեռ կը յամառի թպրտալ…
Ես կը զգամ մազերուն խոպոպներր ոսկեթել,
Նէ կը նայի աչքերուս իր կախարդիչ նայուածքով,
Մեր շրթները յանկարծուստ կը հանդիպին իրարու,
Սիրահեծծիւն քառերով…:
Վայրի հովը կը սուլէ ծառերուն մէջ սըլըւլըւն,
Մինչեւ խորը ականջիս
Իր տարփանուշ երգն լալով…

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ
Կարտալ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Յիսուսապրա՞ծ է արդեօք

Այս միջոցիս կարեւոր վիճաբանութեան մը բռնուած են Թուրք երկու դասախօսներ: Փոլոյ Համալսարանին Պատմութեան դասախօսներէն Հիւմի Լօժէր պէյ վերջերս հրատարակած էր հատոր մը, «Յիսուսի հարցը»: Հիւմի Լօժէր պէյ ոչ մէկ փաստ կը գտնէր պատմութեան մէջ հաստատելու համար թէ ապրած է երբեք Յիսուս: Պատմութեան ուրիշ դասախօս մը, Լօժէր Րիզա պէյ, «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ կը քննադատէ այդ գիրքը, մանաւանդ այն գլուխը, ուր կը փորձուի հաստատել թէ Յիսուս ապրած չէ երբեք: Հիւմի Լօժէր պէյ կը պատասխանէ Միլլիյէթի մէջ եւ նոր փաստեր կը բերէ:

Հիւմի Լօժէր պէյի փաստերը նորութիւն չեն մեզի համար: Մանաւանդ կը հետեւի Couchoud-ի գրքին, Le Mystère de Jésus: Հարցն ալ նոր չէ: Կինեբլէր, իր մէկ գրքին մէջ, La vie cachée de Jésus, 42 էջնոց մատենագիտութիւն մը ունի, ուր կը յիշատակուին բոլոր այն գիրքերը, որ կը խօսին Յիսուսի պատմական արժէքին մասին: Այսուհանդերձ սովորութիւն է, ամէն տարի, քրիստոնէական այս տօներուն, խօսիլ Յիսուսի կեանքին հանելուկներուն մասին: Ահա Le Populaire թերթն ալ, գրախօսական մը նուիրելով նոր գրքի մը մասին, Le problème de Jésus et les origines du christianisme, կը քրքրէ նոյն հարցերը: Այս վերջին գրքին մէջ, Փրօֆէսր Ալֆարիք համոզուած կը թուի թէ գոյութիւն չէ ունեցած երբեք Յիսուս: Արդարեւ ի՞նչ ապացոյցներ կը բերէ պատմութիւնը, որ հաստատէր Յիսուսի գոյութիւնը:

Յիսուսի ժամանակակից հրեայ պատմիչ մը, Յովսեպոս, երբ կը խօսի Երուսաղէմի խռովութիւններուն մասին, յանկարծ քանի մը տող կը նուիրէ «հրաշագործ մարդու» մը մասին, որ կը կոչուի Քրիստոս: Այս տողերը, սակայն, աւելցուած են ետքէն: Այս խարդախութիւնը կ'ընդունին հիմա նոյնիսկ անոնք, որ կը հաւատան Յիսուսի գոյութեան:

Դժբախտաբար կարելի չէ մէջբերել այստեղ այդ հատուածը, ցոյց տալու համար կատարուած խարդախութիւնը: Ուրիշ, կը լռէ ժամանակակից պատմիչ մը Յիսուսի գոյութեան մասին: Սուէտոն պատմիչը եւս, իր քանի մը տողով, վկայութեան կը կանչուի Յիսուսի գոյութեան: Սակայն Սուէտոնի վկայութիւնը կը վերաբերի, ինչպէս բանիմաց ընթերցողը պիտի համոզուի անմիջապէս, հռոմէացի խռովարարի մը, որ կը կոչուի Քրեստոս եւ ոչ Քրիստոս: Յետոյ վկայութեան կը կանչուի Տակիտոս, որուն պատմութիւնը եւս եղծուած է: Եւ յետոյ պէտք է գիտնալ, որ Տակիտոս իր պատմութիւնը գրեց 117 թուականին, երբ Քրիստոնեաները Քրիստոս մը շինած էին այլ եւս միտքերու մէջ: Աւետարաններն ալ երբեք չեն կրնար կանչուիլ վկայութեան, որովհետեւ խմբագրուած են ներշնչուելով հին Կտակարանէն: Գալով Թալմուտին, ոչ մէկ վկայութիւն այնտեղ, ընդհակառակն Թալմուտին մէջ բաքբուներները կը յարձակին Յիսուսի վերագրուած աւանդութիւններուն, նոյնիսկ Յիսուսի վրայ, զայն համարելով որդին դիւրամատոյց վարսայարդար կնոջ մը (Մագդաղենացի, եբրայերէն կը նշանակէ նաեւ վարսայարդար):

Այսուհանդերձ նոր հեղինակ մը, Տանիէլ Մասէ, երկար ուսումնասիրութեամբ մը, L'Énigme de Jésus-Christ, կը փորձէ հաստատել թէ տարբեր է եւ գոյութիւն չէ ունեցած երբեք աստուածացեալ Յիսուս մը, եւ տարբեր է ու խաչ հանուած է Հրէաստանի ազատագրութեան մէկ հերոսը, երկուքը շփոթուած իրարու հետ:

ԷՄԻԼ ՎԵՐՀԱՌՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատերազմի սկզբնական տարիներուն, արկածի մը զոհ, մեռաւ Է. Վէրհառն, Պէլճիքացի մեծ բանաստեղծը: Եղերական իր մահէն քանի մը ամիս առաջ, Է. Վէրհառն հրատարակած էր քերթուածներու իր վերջին գիրքը, «Les Ailes Rouges de la Guerre», ուր հրաշալի էջեր կան, մարդկայնական տաք շունչով մը բաբախուն: Այնտեղ մեծ քերթողը կը յիշատակէ նաեւ հայկական տառապանքները:

Ահա «Աղաղակ»ը քերթուածը: Բանաստեղծը կը խօսի այն աղաղակին մասին, որ սիրոյ ձայնը չէ, այլ ատելութեան եւ թշնամութեան կանչը: «Կը լսե՞ս, Տնիէբեր, կը լսե՞ս այդ աղաղակը, դուն Վոլկա, իսկ դո՞ւն, անուշիկ Սէն, իսկ դո՞ւն գեղազուարճ Լուար…, կը լսե՞ս, Կովկաս, ինչպէս կը թնդայ այդ աղաղակը քու կիրճերուդ մէջ»: Պատերազմի վայրինն է այդ աղաղակը քու կիրճերուդ մէջ»: Պատերազմի վայրինն է այդ աղաղակը, որ «իր լացախառն խոր մռնչիւններով դանդաղօրէն կ'իջնէ կարմրաներկ Հայաստանի վրայ, կը յօշոտէ Էրզրումը, Մուշը, Սղերդը, Բաղէշը, Վանը…»: Բանաստեղծը իր այս պատկերը կը վերջացնէ այսպէս. «Գերմանիա՛, Գերմանիա՛, սարսափը կ'աճի՜ շուրջդ, կը շրջապատէ քեզ՝ ժայռերու շղթայի մը նման», սեղմելու եւ խեղդելու համար ի վերջոյ:

Ուրիշ քերթուածի մը մէջ, որ կը կրէ հետեւեալ խորագիրը, Գեէմանիա, ցեղերու ջարդարար, բանաստեղծը նախ սաղմոս կը կարդայ բնութեան. «Փա՜ռք քեզ, երկինք լուսափայլ եւ անհուն, քու աղուոր երիկուններուդ համար, երբ կարծես Ուրանիոյ մէկ պատկերը կը բարձրանայ հորիզոնէն ի վեր, փա՜ռք եւ օրհնութիւն քեզ, դաշտերու եւ ծովերու անհուն, խորո՜ւնկ խաղաղութիւն: Երկրի երեսին կը բաբախէ գարնան շունչը, մեղմելով խիստ ձմեռը եւ ձմռան կատաղութիւնը: Ուրախութիւնը կը թափանցէ էութենէս ներս, սիրտիս զարկը կ'աբազանայ, եւ սիրտս կը խայտայ կուրծքիս տակ: Եւ սակայն չհասաւ ժամանակը տօնելու քեզ իմ ցնծագին հոգիովս, օ՜ դաշտերու, լեռներու, կղզիներու անդորր ու անհուն կեանքը: Վտանգի մէջ է մարդկային գերագոյն երջանկութիւնը: Տեւտոնեան արծիւը իր ճիրաններուն մէջ է սեղմեր երկիրը: Գերմանիա՛, Գերմանիա՛, դուն որ կը խաւարես արեւները…»: Եւ ահա նկարագրութիւնը հրկիզուած գիւղերու, ջարդուած երախաներու, առեւանգուած մայրերու, ահա հեռքը պատերուն վրայ մխացող արիւնով թաթխուած ձեռքերուն, ահա ծերուկներ, մեռած, որ իրենց մատները բարձրացուցեր են դէպի երկինք, եւ ահա մատաղ աղջիկներ, ուր հրացանաշարկ սպանուեցան տասնեակներ դանդուկներ իրենց քոյրերուն հետ, անոնց ուղեղը ցայտեցնելով ջրհորին բերնին վրայ:

Եւ այսպէս, օրեր շարունակ, որ եղերական արշաւյաններով բացուեցան, «նոյն փոթորիկն անցաւ ամէն երկրէ, Հայաստանէն, Լեհաստանէն ու Պելճիքայէն…»:

Վէրհառնի այս գրքին մասին յօդուած մը ունի ռուս բանաստեղծ Վալէրի Բրիւսով, որուն օրինակ մը ղրկած էր Վէրհառն իր մահէն առաջ: Վ. Բրիւսով, հաճոյք պատճառելու համար Հայերուն, թարգմանած էր Հայոց վերաբերեալ մասերը եւ քանի մը տողով ներկայացուցած Բագուի «Փորձ» ամսագրին մէջ, 1917ին:

ՏԻՏԱՂ

— Մեր ամուսնութենէն առաջ ինծի գրած նամակներդ այսօր ձեռքս անցան, ինչե՛ր, ինչեր գրած ես, թէ միակն եմ աշխարհի մէջ քեզի համար եւյլն.:

— Այո՛, կը յիշեմ քիչ մը, կը մտածեմ որ միամտութիւնը, աւելի ճիշդ տխմարութիւնը ի՛նչ բաներ գրել կուտայ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ի ԽՈՒՄԲԻՆ

Յունուար 8ին, Կիրակի Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցչի հետ մեկնեցանք Ավինեօնի Սէն Սաթուրնէ, Հ. Յ. Դ. Եր. 10րդ. շրջ. ժողովի զեկոյցը տալու տեղւոյն նորակազմ «Անդրանիկ» խումբին: Հակառակ որ ուխտած էի կեանքիս մէջ երբեք չյիշել իմ սիրելի բայց տխուր յիշատակներով լի ծննդավայրս Սեբաստիա Եափալթըն (ոսկեչէն), Ավինեօնէն Սէն — Սաթուրնէ երկարող ճանապարհը, 20—22 քիլոմեթր, իր ամբողջ ճշմարիտ պատկերն է անմոռանալի ծննդավայրիս: Իր ընդարձակ հովիտներով, բարձր սօսիներով, ամբողջ ճանապարհը եզերող ձիւնազարդ լեռը, իրապէս մեր սուրբ լեռն էր (ուխտատեղի) որ հրաշքով մը եկած նստած էր մեր ճանապարհին վրայ: Սեբաստիոյ Եափ Ալթըն (ոսկեչէն), մանկութեան գեղեցիկ երազներով թեւ կ'առնէր մեր հոգիին մէջ:

Այսօր, անհարազատ երկնքի տակ կարօտակէզ սրտերով ոսկեղէն հայրենական կեանքը կը վերապրինք՝ դիմելով դէպի մեր նոր ընկերները, անոնք ալ մեզի պէս՝ հայրենակարօտ: Հայրենիքը, այսպէս մեզ հետ տարագիր, մեր սրտերուն մէջ կ'ապրի:

Այս խոհերով հասանք ընկերոջ մը տունը, ուր ժամանակէն առաջ հաւաքուեր էին խումբի բոլոր անդամները: Կուսակցական կեանքի շուրջ քանի մը խօսք, պարութի վիճակի մասին քանի մը հարցեր, ու ահա հայ նոր հասա սերունդի ձուլման վտանգը կը փոթորկէ բոլորը: Եւ որքան ցաւ ու վիշտ կայ ամենուրեք:

Հազիւ ժողովը բացուած էր, 10—12 ժիր ու կայտառ երիտասարդներ ստիկ շրջաններէն եկան ու մասնակցեցան ժողովին: Անոնք բոցավառ աչքերով մեր խօսքին կը սպասէին: Խնդիրը պարզուեցաւ:

Այդ երիտասարդները լուր ստացած էին թէ դասախօս պիտի գայ, մինչդեռ մենք գացած էինք Դաշնակցական խումբին խօսելու: Բայց այդ երիտասարդները եկած էին հայ ժողովուրդի ծանր ցաւերով բռնաւորուած Դաշնակցութեան խօսքը լսելու: Առաջին տպաւորութիւնը այդ երիտասարդներէն կաղդուրիչ է: Կը զգաս որ իւրաքանչիւր տղայ ունի իր սրտին մէջ եւ ազատ հայրենիքի սրբազան անհուն: Բոցը կը փայլի աչքերէն դուրս:

Այսպիսով, մեր ընկերական ժողովը դարձաւ ընկերա—համակրական ժողով մը որ տեւեց աւելի քան երկու ժամ: Մելամաղձոտ ու տժգոյն բայց անհատական համարձակութեամբ նոյն ցաւը կը յայտնեն այս նորեկներն ալ: Մինչեւ այսօր մեկուսացած հայկական կեանքէն ծիւրումի ու ձուլման ճանապարհը բռնած են: Ու այդ ընկերական մթնոլորտէն խանդավառ, բոլորը մէկէն ոտքի կանգնած՝ բարձրաձայն կ'ուխտեն կապուիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ու գործին, անոր դրօշին տակ, իբրեւ հաւատարիմ զինուորներ:

Այսպէս, ընկերական ջերմ ոգեւորութեամբ տղաքը կը բաժնուին մեզմէ, մէկ երկու շաբթէն Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքին անդամ դառնալու ուխտով:

Պէտք է խոստովանիմ որ Ոսկեչէնի հին յիշողութեանս տխրութիւնը անցած է, ու ես հոգիով կապուած էի այդ անծանօթ տղաներուն, որոնք արի ու կայտառ՝ գալիք օրերու կեանքին ույաղթանակին կը կապեն մեզ:

Արամ Արմաղան

Օր. ԼՕԺԷՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
եւ
ՀՐԱՆՏ ՆԻԶԱՄԵԱՆ
Նշանուած
Փարիզ, 31 դեկտ. 1933

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պարահանդէսին շուրջ

Յունուար 28ի շաբաթ գիշերը տեղի պիտի ունենայ, ինչպէս գրեցինք, Հայ Մարմնամարզական Ընդհ. Միութեան պարահանդէսը: Գեղարուեստական շատ փայլուն բաժինէն դուրս տեղի պիտի ունենան երկու մրցումներ՝ մին «մարզական ըմբռնումով» ծպտեալներու՝ առաջինն է իր տեսակին մէջ եւ յոյս կայ որ մեծ յաջողութիւն գտնէ: Գալով պարի մրցումներուն՝ ամէն ջանք թափուած է, որ անոնք ցարդ հայկական պարահանդէսներուն մէջ չտեսնուած կարոնաւորութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ տեղի ունենան: Պարի փրոֆէսօր Պ. Եաղմուրեան պիտի հսկէ անոնց կանոնաւորութեան: Ծչենք թէ մրցողները պարտաւոր են մասնակցիլ երկու պարերուն ալ (փոքսթրոթ եւ թանկօ), եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ իրենց ստացած կէտերուն գումարն է, որ պիտի որոշէ յաղթականը: Կազմակերպիչները կը խնդրեն մասնակցիլ փափաքողներէն արձանագրուիլ այժմէն, գրելով հետեւեալ հասցէին. U. G. Arménienne, Comité du Bal, 17 rue Bleue, Paris (9e).

Պարի մրցումներուն մասնակցողներուն համար սմոքինկը պարտաւորիչ է: Իսկ պարահանդէսին ներկայ ըլլալ փափաքողներուն համար՝ սեւ բդգեստ, սպիտակ շապիկը:

Ք.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ԴՐՕՇԱԿ"ի

Թիւ 12 — 1ը (1932 դեկտեմբեր — յունուար 1933) հետեւեալ բովանդակութեամբ. —
1932 — 1933 (Խմբագրական):
Հնգամեակը չորս տարում (Ս. Վրացեան):
Երկու չափ երկու կշիռ:
Սուրիոյ արտաքին վաճառականութիւնը (Գ. Սաղճեան):
Անգլեւպարսիկ վէճը:
Թուրքիոյ շուրջ:
Կրթութիւնն ու դաստիարակութիւնը խորհրդային աշխարհում:
«Խենդ»ը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:
Էդուարդ Բէրնշտայն:
Մամուլ:
«Դրօշակ»ի հրատարակութիւնները:
Տարեկան բաժնեգին՝ 25 ֆրանք կամ 2 տոլար: Հատը՝ 2.50 ֆր.: Հասցէ. — Rédaction «Droschak», 71 Avenue Kléber, Paris:

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

5.

Այս խնդրին մէջ ալ Պ. Ա. Խոնդկարեանի ինծի վերագրած «արանքից դուրս գալու» պարագան իրականութեան չի համապատասխաներ: Դէմ ըլլալով մէկտեղ լեզուական ամէն ծայրայեղութեան, որ նոր գրականութեան ներկայացուցիչներուն կողմէն կրնար գալ, ստիպուած ենք մատնանշել ինչ որ դրական է արդի արեւմտահայ լեզուի մէջ: Կը հրաւիրեմ Պ. Ա. Խոնդկարեանը կարդալ գրական — գեղարուեստական որոնումներուս մէջ 102—104 էջերը եւ կը խնդրեմ ընթերցողներէս հետեւիլ դիտողութիւններուս, որոնք վստահ եմ, պիտի ապացուցանեն կրկին քննութեան անկողմնակալութիւնը:

«Ճաշակի տէր եւ լուրջ մարդուն համար լեզուն ունի տեսակ մը նուիրականութիւն, զոր չենք կրնար պղծել առանց մեծամտութեան, կամ առանց տգիտութեան: Լեզուական ինքնատպութիւնը մանաւանդ արտառոցութիւն մըն է»: Ողբացեալ Արտաշէս Յարութիւնեան, մէկը արեւմտահայ լաւագոյն արձակագիրներէն ու մտածողներէն, այսպէս կ'արտայայտուէր Տիրան Չրաքեանի Ներաշխարհ գրքին լեզուական արտառոցութիւններու մասին, «Բիւզանդիոն»ի մէջ, 1906 յուլիս 19ին:

Մեկնելով այդ սկզբունքէն, եւ ակնարկ մը նետելով յետպատերազմեան գրական սերունդին լեզուին վրայ (հոս կը զանազանեմ յետպատերազմեան սերունդը, որովհետեւ արդի գրականութեան երէց ներկայացուցիչներուն լեզուն տարբեր է նորերուն լեզուէն, տարբերութիւն մը, որուն կարելի է անդրադառնալ ուրիշ առթիւ), պիտի գանք այն եզրակացութեան, որ նորերուն լեզուն, առ հասարակ, կը մատնէ մտքի նոյն չփոթ եւ անկայուն վիճակը, ինչպէս անոնց գրական — գեղարուեստական, կամ հանրային — բարոյական գաղափարաբանութիւնը:

Դժուար է ըսել, թէ անոնցմէ ոմանց լեզուն անհասկնալի է, ո՛չ, սակայն, կայ բան մը, որ կ'արգիլէ սահուն եւ դիւրին ընթերցումը: Արտաքին շքեղանքը չի պակսիր, յաճախ գեղեցիկ է ան ոմանց մօտ, սակայն հազիւ թէ սկսած ես որ եւ է գրուածքի ընթերցումը, երբ կը ստիպուիս կանգ առնել: Պատճառը նիւթին դժուարութիւնը չէ: Անոնց ստորագրած վէպերը, պատմուածքները կամ բանաստեղծութիւնները չեն որ նիւթով դժուարիմաց են, այլ շարադասութեան կերպն է, որ ընթերցումը կը դժուարացնէ: Անշուշտ սխալ բացարձակ չէ ամէնուն համար: Կրկնուած ճշմարտութիւն մը ըսած պիտի ըլլանք, եթէ ըսենք, որ մեր նորերը ոչ միայն չեն ուսումնասիրած հայերէն քերականութիւնը, այլ նաեւ բացարձակապէս անծանօթ են մեր գրաբարի լեզուական եւ բառական գանձերուն:

Անոնց լեզուն սակայն առոյգ է եւ թարմութիւն ունի, թէեւ օտարաբանութիւններով աղճատուած: Անոնք որ թրքական լեզուի աւանդութիւններովը կը քալեն, կը թուի թէ հպարտութիւն կը զգան իրենց նախադասութիւնը ծանրաբեռնելով այդ օտար լեզուին բառերովն ու ոճերովը: (Թոյլ տուէք որ հոս չեմ յիշեր անուններ, խնայելով ենթականերուն): Այս պարագան ոչ մէկ արդարացում ունի: Գրական տիպարները, առ հասարակ հայ կեանքէ առնուած, ունին իրենց մայրենի լեզուին ժողովրդական գանձերը, գիտեն անշուշտ զանոնք գործածել: Միւս խումբը իր վրայ կը պահէ Ֆրանսերէն լեզուին ու ոճին լուծը: Այս կալուածին մէջ նորերը տիպար ըսելու չափ մեր լեզուն ունէին, իրենցմէ առաջ, նախորդ սերունդին գործածած, դարբնած եւ կոկած, գեղեցկացուցած լեզուն, բառերով հարուստ, առոյգ, կենդանի լեզու մը, որ ընդունակ եղեր է արտայայտելու մտքի բոլոր գանձերը եւ գիտական ու գրական բոլոր նրբութիւնները: Կապը եւ աւանդութիւնը հոս ալ լքուեցան:

Նորերը ամէն բանէ առաջ գեղեցիկ բառերու ընտրութեան ետեւէ եղան: Միամտութիւնն ունէին ազդելու ընթերցողին վրայ, գործածելով եւ ապաւինելով բառերուն գեղեցկութեան: Ինքնատիպ դառնալու ճիգով, արտառոցութիւններու գիրկը ինկան: Ասպաւինեցան մանաւանդ բառերու ուժին, առանձին բառերու, զրկուած դրացի բառերու ներկայութենէն, որովհետեւ դարը արագութեան դարն է, ժամանակը պէտք էր կտրել ու անցնիլ կարճ միջոցն ու տեւողութիւնը…: Նման հեռագրական ոճիներուն, երբ շօդեկառքը կը սուրայ, դէպքերը, զգայացունց իրողութիւնները պէտք էր, որ իրարու ետեւէ վազէին, մեր մտքին մէջ ձգելով տպաւորութիւններ ու կէտեր միայն: Անոնց նախադասութիւնը կարդալով, դարաշրջանի հեւքն ու վազքը կը զգամ, որ կը հալածէ բոլորըս ալ: Կեանքի այդ յորդահոսան ընթացքն է, որ դրոշմած է նորերու լեզուն եւ անով՝ անոնց գրականութիւնը: Անոնց ստեղծագործութիւնը մտքի եւ հոգիի անդորրութեան մէջ չէ որ սաղմնաւորուած է:

Կայ նաեւ բարբառներու խառնուրդի հարցը: Մեր արեւմտահայ նոր գրողները կը փորձեն յաճախ արեւելահայ բարբառը, խառնելով զայն նոյն գրուածքին մէջ, անճանաչելի դառնալու աստիճան:

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, ճշմարտութիւնը, զոր կը տեսնեմ եւ կը զգամ, պատճառ մը չունիմ ծածկելու, եւ ոչ ալ «քաջութիւն» կը նկատեն կատարելու գրողի պարտականութիւնս:

Դարձեալ, մեղաւորը մեր գեղեցիկ ու մշակուած լեզուն չէ եւ ոչ ալ բառերը, երբ նորերուն գրականութիւնը յաճախ զուրկ է յստակութենէ, բնականութենէ եւ ճշմարիտ յոյզէ: Մտքի եւ գաղափարներու յանդգնութիւնը չեն բաւեր, եւ ոչ ալ պատկերներու բռնազբօսիկ խաղերը, որպէսզի անոնց լեզուն կենդանի եւ տիպար մնայ: Գրականութեան մէջ ամէն բռնաճիգ յեղաշրջում կեղծ է եւ դատապարտելի: Ինչ որ յստակ է՝ ան տեւական կեանք ունի, համաձայն տրամաբանութեան օրէնքներուն: Ինչո՞ւ չըսենք նաեւ որ հայերէն լեզուի աւանդութիւններն ալ այդ կը պահանջեն: Ձեմ ժխտեր լեզուն ճոխացնելու օգտակար աշխատանքը, փնտռելու եւ կազմելու նոր բառեր եւ մոռցուած հինները կրկին գործածելու եռանդը: Այս բոլորը կը նպաստեն անշուշտ արտայայտելու նոր տպաւորութիւններ ու զգայութիւններ: Լեզուն պէտք է ընդունակ ըլլայ, այդ կերպով, փոխանցելու եւ պատկերացնելու իմացականութեան բոլոր չարժումները, եւ ճառագայթէ յստակութեամբ: Լեզուի մէջ չափազանցուած անհասապաշտութիւնը արդիւնք է մտաւորական ներքին տագնապին. այն մարդոց յատուկ, որոնք կտրած են առհասարակ բոլոր կապերը անցեալին հետ:

Հիմա կը հարցնեմ յարգելի Պ. Ա. Խոնդկարեանի, այս տողերուն մէ՞ջն ալ չէք գտներ «անկեղծութիւն», հոս ի՞նչ կայ «նորերին կողմնակից լինելը մոտա է դարձել» ըսել եւ «թիւրատեսութիւն» վերագրել ինծի:

Կը կրկնեմ, գրուած գրախօսականը կարդալով պիտի անցնէի, եթէ նոյն նիւթը գրական ակումբի դասախօսութեան առարկայ չդառնար, եւ տեղի չտար զանազան սխալ մեկնութիւններու եւ կարծիքներու, որոնց արձագանգը դարձաւ «Յառաջ»: Սխալ մեկնութիւններ, որոնք գրական—գեղարուեստական սահմաններէն դուրս գալով, կը հաստատեն մտավախութիւնս, զոր արտայայտած էի գրական — գեղարուեստական որոնումներուս մէջ, եւ որոնց համաձայն, անկարելի է այրուած կամուրջները վերականգնել հին եւ նոր մտայնութիւններու միջեւ, քանի մէկ կողմէն միւսը կը տիրէ արհամարհանք եւ առարկայական վերլուծումի եւ անկողմնակալութեան բացակայութիւն: Միակողմանիութիւնը, «արանքից դուրս գալուն» պարագան քանի կը տիրէ մէկ սերունդէն միւսը, դժուար է հասկացողութեան գետին գտնել գրական — գեղարուեստական ամէնէն չէզոք խնդիրներու շուրջ անգամ, որոնց արձագանգ եղաւ նոյնիսկ Գրական Ակումբը, իր անդամներէն ոմանց բերնով ժխտելով նոր գրականութեան մը գոյութիւնը:

(Վերջ) ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ *արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՊՈՒԱ-ՔՕԼՈՆՊԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ կոմիտէներու, ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամները, 22 Յունուար, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին* Sociétés Savantes*ի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սարքած է ընկերական հանդիպում մը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը *8.30*ին փըթիթ Սուրսի ներքնայարկը: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՇԱՎԻԼԻ «ԱրդուԹեան» խումբի ժողովը վաղը, երկուշաբթի երեկոյ ժամը *8.30*ին սովորական հաւաքատեղին:

Հրապարակային դասախօսութիւն

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, կիրակի, կէս օրէ վերջ *ժամը 3ին*,

150, Route d'Orléans (Cachan) սրահին մէջ

կը խօսի ընկեր *ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ*,

նիւթ՝ *«Դաշնակցութեան դերը ներգաղթի մասին»:*

Ընտանեկան ցերեկոյթ-խնջոյք

կազմակերպուած՝

ՍԱԼՆՈՅՁՈՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 2ԻՆ ՔԱՖԷ ՔԼԷՐ ՏԸ ԼԻՒՆԻ ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԸ

202, Ավընիւ Շուազի, Փարիզ, Մէթրօ՝ Փլաս տ'Իթալի

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւլն.:

Մուտքը ազատ է: ճոխ պիւֆէ:

ՀԱՆԴԷՍ-ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ի պատիւ ԱՐԺ. Տ. ՎԱՀԱՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԽՈՅԵԱՆԻ

ԻՐ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

իր հայրենակից Տրապիզոնցիներու եւ Պոլսեցի համակիրներու կողմէ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3.30 — 7.30

VICTOR HUGO սրահին մէջ, 46bis, rue St. Didier (Métro: Victor Hugo)

կը խօսին՝ *Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ* եւ *Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ* (Տրապիզոնի Հայրենակցական Միութեան կողմէ)

գեղարուեստական բաժին — ճոխ եւ ձրի պիւֆէ

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, կիրակի ժամը ճիշդ 15ին

ՍԵՒՐԻ «ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ» ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — 26, rue Troyon. Sèvres

ՅԱՅՏԱԳԻՐ (Ա. մաս).— *Բացման խօսք*՝ X.: *Ուսանողութիւն*՝ Հ. Սաճակ վ. Տէր-Յովսէփեան: *Արտասանութիւն*՝ Գր. Լաքքա եւ Օր. Ա. Տէր-Թովմասեան: *Խմբերգներ եւ մեներգներ*՝ «Կիլիկիա» երգչախումբէն, ղեկավարութեամբ գ. մ. Այէմշաճի:

Բ. մաս.— *ՎՀՈՒԿԸ*, Թատերական էթիւտ *1* արար, Ա. Չէխով, (*Թարգմ. Գր. Լաքքա*): գործող անձինք.— *Սավելի (տիրացու)*՝ Գր. Լաքքա, *Րայիսա (կինը)*՝ Տիկ. Սուրաբեան, *Սուրհանդակ*՝ Սարիմ, *Կառապան*՝ Գր. Վահան:

Գիներ՝ *20, 10 եւ 5 ֆրանք:*

Գիւղացական հանդէս

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Սրբատ *Միութեան Հայերէն դասընթացքի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ, այս կիրակի, 22 Յունուար, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Կալման»ի սրահին մէջ* (Villiers-le-Bel*ի կայարանին ճիշդ դիմացը*):

Կը ներկայացուի՝ ՁԻՒՆԱՃԵՐՄԱԿԸ կամ ԵՕԹԸ ԳԱՃԱՃՆԵՐԸ

Բարոյալից Թատերախաղ 5 արար: Գերման հէքեաթէ Թատերգութեան վերածուած Պ. Արամ *Վտարանդիի կողմէ: 35 դերակատարներ:*

Մուտք՝ 5 *ֆրանք:*

ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
([illegible]) Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 ›	130 ›	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933
17 Janvier 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2088 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հայ երիտասարդութեան կազմակերպութեան խնդիրը առենէ մը ի վեր քննութեան նիւթ դարձած է «Յառաջ»ի էջերուն մէջ: Այդ կապակցութեամբ մեր աշխատակիցներէն մէկը անցած շաբաթ օրուան յօդուածով երիտասարդութեան կազմակերպութեան խնդիրը կը կապէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան ծաւալումին հետ եւ կ'առաջարկէր կայծեր անունը տալ այդ Միութեան եւ թոյլ տալ որ միութեան անդամագրուին 20–40 տարեկաններն իսկ:

Մինչեւ 40 տարեկանները նման միութեան մը կապելու խնդիրը մէկ կողմ թողենք: Այդ խնդիրն առանձին կը քննենք: Մեր կարծիքով 15–21 տարեկան պատանեկութիւնն ինքնայատուկ հոգեբանութիւն մը ունի, իր հետաքրքրութիւններով եւ զարգացման նոր եղանակներով տարբեր պահանջ եւ բաւարարութիւններ կը հետապնդէ, եւ մանաւանդ իր տարիքի բերումով աւելի բնական է պատանեկան կազմակերպութեան մը մէջ գործելու, քան իրմէ կրկնապատիկ տարիք ունեցող սերունդի մը խառնուելու, որ իր կրթութեամբ եւ ապրելակերպով խոշոր տարբերութիւն մը ունի նորահաս սերունդէն: Նկատի պէտք է առնել տարագիր հայութեան յանկարծական փոփոխական վիճակը, որու հետեւանքով տարբերութիւններն աւելի չեշտուած կ'երեւնան իրականութեան մէջ:

Անհրաժեշտ է չեշտը դնել պատանեկան կազմակերպութեան ծաւալման վրայ: Պատանիները հայութեան նորահաս եւ ամէնէն թարմ բանակը կը ներկայացնեն: Վաղը անոնք պիտի դառնան մեր ժողովուրդի երիտասարդ եւ հասուն տարրը, ու պիտի գունաւորեն եւ ղեկավարեն հայ կեանքը:

Արդ, գերազանցապէս շահեկան է գիտնալ թէ այդ եկող սերունդը ի՞նչպէս կը պատրաստուի, ստանձնաբար դերի եւ պատասխանատուութեան բարձրանալու համար: Ու այս մտահոգութիւնն աւելի քան տեղին է, երբ նկատի առնենք օտար միջավայրի սպառնալիքը:

Հայութեան պահպանման համար, հայոց քաղաքական, մտաւորական, գրական եւ. ժառանգութիւնները իւրացնելու եւ շարունակելու համար, ժամանակակից հայութեան փոթորկայոյզ մտածումներուն եւ ձգտումներուն պատասխանելու համար՝ հայ պատանիները պէտք է կազմակերպուին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութիւններու դրօշին տակ:

Հետզհետէ ծաւալուող Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւններն են որ քաղաքացիական դրօշով մը հրապարակ եկած են ոչ միայն ուծացումէ եւ ձուլումէ փրկելու իրենց տարեկից ընկերները, այլեւ ինքնազարգացման մղելու իրենց շարքերը, քաղաքական եւ ազգային դաստիարակութիւն տալու անոնց, զանոնք պատրաստելու որպէս վաղուան քաղաքացիներ, որոնք կոչում մը ունին մեր ազգային կեանքին մէջ:

Հայ պատանիները կարող են զանազան միութիւններու մասնակցիլ: Անոնք կարող են մարզական, սկաուտական, հայրենակցական կամ պարասիրական միութիւններու անդամակցիլ: Բայց նորահաս փոթորկուող սերունդ մը, որ մանաւանդ քաղաքական փոթորիկներէ բռնուած հայութեան արիւնէն կը սերի, բազմապիսի ապրումներ ունի, քաղաքական, գրական, մշակութային եւ համամարդկային յոյզեր ունի, իր ապրած միջավայրէն մղուած տենչոտ թռիչքներ ունի, չի կրնար սահմանափակուիլ այլ միութիւններու մէջ: Ան պէտք ունի գերագոյն խոյալի մը, սփոփարար դրօշի մը, բարոյական մթնոլորտի մը՝ վեր սլանալու, հոգեպէս կազմաւորուելու եւ պատրաստուելու վաղուան պայքարին, ազգային ու մարդկային մտահոգութիւններով:

Այդ դրօշն ու հովանին Հ. Յ. Դաշնակցութեան գերագոյն նպատակներն են, որոնք համայն հայութեան կը պատկանին: Պատանիները համախմբուելով Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւններուն մէջ, լայն ազատութիւններ կը վայելէն եւ ամէնէն առաջ կը պատրաստուին որպէս հայրենասէր հայեր, պարկեշտ եւ գիտակից հայ քաղաքացիներ, ու ապա անոնց մէկ մասը կ'անցնի Դաշնակցութեան շարքերը խտացնելու: Այսպիսով պատանիները թէեւ կը վայելեն Դաշնակցութեան հովանին ու գուրգուրանքը, բայց ազատ են կուսակցական պարտաւորութիւններէն, ենթակայ չեն կանոնագրական խստութիւններու եւ անոնց նկարագիրը կը կազմաւորուի անկախ ու ազատ պայմաններու մէջ:

Արդի՞ւնքը: Անոնցմէ շատերը լաւ ու գաղափարական Դաշնակցականներ կը դառնան եւ կը զինուորագրուին հայութեան ազատագրութեան սրբազան գործին: Իսկ մնացած բազմութիւնը, եթէ չի մտներ կուսակցութեան շարքերը, կարող ենք վստահ ըլլալ որ կը մնայ հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ որպէս լաւ հայ, գիտակից քաղաքացի եւ պարտաճանաչ մարդ:

Եւ այս արդիւնքը անհրաժեշտ սնունդ մըն է հայութեան պահպանման: Ու նաեւ գերագոյն միջոց մը անորոշ կամ սայթաքուն կեանքի մը մատնուած պատանիները լուրջ ու խանդավառ նպատակներու կապելու:

Գաղափարական երիտասարդները եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարմինները ձեռք ձեռքի տուած գիտակից ու հայրենասէր ծնողներուն եւ նորահաս պատանիներուն՝ կուռ ու ծաւալուն կազմակերպութիւն մը պէտք դարձնեն Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնները, որոնք երկրէ երկիր իրարու շղթայուելով, տարագիր հայութեան ամէնէն թարմ ու ամէնէն ջերմ երակը պիտի կազմեն, երակը մեր նորագոյն կեանքին:

Ամէն տեղ, ու որքան կարելի է շուտ՝ պատանիները պէտք է համախմբուին եւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնները դարձնեն հայ պատանիներու տունը, եռանդով, ուրախութեամբ եւ խոյալով լեցուն:

ՕՍՄ. ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԷՆԳԻՒՐԻ, 10.— Ազգ. ժողովի մէկ նիստին մէջ նախ վարչապետը եւ ապա ելմտական գործավարը խօսեցան օսմ. պարտքերու մասին եղած համաձայնութեան վրայ:

Աhաւասիկ ամփոփումը Սարաճ Օղլու Շիւքրիի տուած բացատրութեան.

— Օսմ. կայսրութեան ժառանգ ձգած պարտքերուն գումարը 161 միլիոն 500,000 հազար ոսկի էր: Այս քանակէն նոր Թուրք պետութեան բաժին ինկածը 107,500,000 ոսկի դրամ էր:

1928ի Փարիզի պայմանագրութեան մէջ 64 տարի պայմանաժամով մեր վճարելի այս պարտքին համար ամէն տարի 1ուկէս միլիոնէն սկսելով մինչեւ 3 միլիոն բարձրանալիք վճարմանց մէջ գտնուելու պարտաւորուած էինք: Վերջին համաձայնութեամբ պարտքի քանակը 8 միլիոն ոսկիի իջած է, այսինքն մեր բաժնին, ինկած պարտքին 1 տասներորդէն շատ պակասի: Ամէն տարի մեր վճարելիք գումարն է 700 հազար ոսկի:

Այս կերպով մօտ ատենէն կայսրութեան թողած այս գէշ ժառանգութիւնը բոլորովին մէջտեղէն վերցուած պիտի ըլլայ եւ հանրապետական Թուրքիա որ հինգ փարա պարտք չէ ըրած պիտի մնայ անպարտական: Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյ Փարիզ պիտի մեկնի վերջին հրահանգները առնելէ ետք եւ նոր հիմերու վրայ խմբագրուած պայմանագրութիւնը պիտի ստորագրուի: Երբ Ազգ. Մեծ ժողովը մէկ քանի օր վերջ կատարելիք դադարէն ետք նորէն բացուի, նոր պարտքերու համաձայնագիրը ստորագրուած պիտի ըլլայ եւ վաւերացման համար իրեն ներկայացուած:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, մինչեւ 7 յունուար արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 284,349, որուն 218 927ը այր, 65,422ը կին: Նախորդ շաբթուան թիւն էր 277,109, ուրեմն աւելցած են 7,240 գործազուրկներ:

Անցեալ տարի նոյն շաբթուան, արձանագրուած գործազուրկներուն թիւը էր 186,634:

Մինչեւ 7 յունուար, միայն Փարիզի մէջ արձանագրուած էին 88,890 գործազուրկներ, 60,806ը այր, 28,084ը կին:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Վէճ ծագած է Անգլիոյ երկաթուղիներու վարչութեան և աշխատաւորութեան միջեւ: Աշխատավարձի կառավարական յանձնախումբը, որ իրաւաբար կարգուած էր վէճին, երկար քննութիւններ կատարելէ յետոյ, երկուքի բաժնուեցաւ եւ ներկայացուց երկու տեղեկագիր: Յանձնախումբը կը բաղկանար եօթը հոգիէ: Նախագահը տարբեր տեսակէտ ունի, եւ տարբեր տեղեկագիր մը կը ստիպուի տալ, իսկ վեց անդամները տարբեր: Երկու տեղեկագիրներն ալ համաձայն են, սակայն, զեղչ կատարելու: Ընդհակառակն, սէնտիքային ներկայացուցիչները անարդար կը համարեն զեղչը եւ կը պահանջեն պետականացնել երկաթուղիները:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Երկրաշարժի սաստիկ ցնցումներ զգալի եղան շաբաթ օր Անգլիոյ արտին վրայ: Ցնցումը ուժեղ էր մասնաւորաբար Մանչէսթըրի մէջ: Ցնցումէն սկսան ճռնչել դռներն ու պատուհանները, տեղ տեղ փշրուեցան ապակիները եւ խոհանոցի խեցեղէնները: Զոհեր չկան, վնասները աննշան են, այսուհանդերձ խուճապ առաջացաւ կարգ մը գիւղերու մէջ, Պոլթընի շրջակայքը, ուր 1930ին երկրաշարժ մը բազմաթիւ տուներ քանդած եւ 80 հոգի սպաննած էր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիա դարձեալ կը պահանջէ զէնքի հաւասարութիւն

Գերման կայսրութեան հաստատութեան 62րդ տարեդարձին առթիւ, Ֆոն Շլայխէր Ազգայնականներու ընկերակցութեան մէջ խօսեցաւ ճառ մը, որ հեռաձայնով հաղորդուեցաւ Գերմանիոյ բոլոր անկիւններուն:

Ֆոն Շլայխէր նախ ըսաւ թէ Գերմանիա իր գոյութիւնը կը պարտի միակամ եւ քաջալանջ գերմանական բանակին հրաշագործութիւններուն: Այդ բանակն էր, որ, վերջին ընդհ. պատերազմին, ամբողջ չորս տարի, թշնամին անչարժեցուց Գերմանիոյ սահմաններէն դուրս: Գերմանիա, որ արտայայտութիւն է զինուորագրեալ ժողովուրդի մը, ոչինչ աւելի ստորնացուցիչ, անպատուաբեր, ապետականութեան հակառակ կը համարի, որքան թշնամիին արգելքը որ զէնք չկրէ դարձեալ: Իր նախահայրերուն օրերէն ի վեր, Գերմանիա սովորութիւնն ունէր զէնք կրելու, որովհետեւ զէնք կրելը նշան կը համարէր ազատ մարդու: Մեր թշնամիները գիտէին, որ կը զարնէին Գերմանիոյ սրտին՝ զինաթափ ընելով զայն, ինչպէս երկրորդական ազգ մը:

Ցանուն իր գերիշխանութեան եւ զինուորական իրաւունքներու հաւասարութեան, գերման ժողովուրդը եւ մասնաւորաբար նախկին պատերազմիկները, որ յիշատակի տօներով կը պանծացնեն գերման ազգին զէնքի արժանիքները, քաջաբար կռուեցան՝ պաշտպանելով ու ճանչնալ տալով Գերմանիոյ գերիշխանութեան սկզբունքը: Ու հիմա կրնամ կրկնել մեր արտաքին նախարարին խօսքը թէ «գերման կառավարութիւնը չպիտի ստորագրէ երբեք որ եւ է թուղթ զինաթափութեան մասին, եթէ չճանչցուի այդ սկզբունքը»:

Արդէն ի՞նչ է մեր ուզածը, եթէ ոչ ապահովութեան նոյն իրաւունքը, զոր ունին բոլոր ազգերը: Ահա թէ ինչո՛ւ մեր պահանջը զինուորական պարտաւորիչ ծառայութեան: Նոր օրերը նոր ուժեր կը պահանջեն, ու ես կը մտածեմ երկրապահ զինուորական կազմակերպութեան մը մասին: Վստահ եղէք, որ, ինչ ձեւով ալ կազմուած ըլլայ, գերման բանակը միշտ պիտի կենդանանայ իր հին ոգիով»:

Այնուհետեւ, գերման վարչապետը գրուատիքն ըրաւ հին աւանդութիւններու, զինուորական կարգապահութեան: Ցոյց յայտնեց, որ հետզհետէ աւելի սեղմ կը կապուին իրարու հետ նախկին պատերազմիկները եւ բանակին երիտասարդները, որ, իրենց ծառայութիւնը աւարտելով, կը հեռանան շարքերէն: Եւ վերջապէս պանծացուց մարաջախտ Հինտէնպուրկը, հրաւիրելէ յետոյ գերման ժողովուրդը, որ արժեցնէ եւ պանծացնէ նախահայրերու առաքինութիւնները:

Վարչապետէն յետոյ խօսեցան նաեւ ուրիշներ, նախկին պատերազմիկներ, որոնց ճառը ողեւորուած էր ազգային տաք շունչով մը: Բոլորը կը փառաբանէին գերման կայսրութեան հաստատութիւնը 1871ին ի Վէրսայլ, գերման նախկին բանակին ոգին, Հօհէնցոլերներու հարստութեան յիշատակը, Պիզմարքեան քաղաքականութիւնը: Եւ բոլորը կը հրաւիրէին ժողովուրդը հետեւիլ փառքի հին ճամբուն:

Փիլիպպեաններու անկախութեան վտանգը

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ, 15.— Յայտնի է թէ նախագահ Հուվըր մերժած էր Փիլիպպեան կղզիներու տրուելիք անկախութեան ծրագիրը, իր վէթոյի իրաւունքով: Արտաքին նախարար Սթիմսըն այս առթիւ կը գտնէ թէ շատ «աղիտաբեր» պիտի ըլլար այդ անկախութեան ծրագիրը եւ Միաց. Նահանգներու նիւթական ու բարոյական վարկը պիտի փճացնէր Ծայր. Արեւելքի մէջ, այնպիսի պահու մը երբ քաոսային է կացութիւնը եւ մէկ օրէն միւսը Արեւելքի մէջ կրնայ պատահիլ պատմական այնպիսի յեղաշրջում մը որ աշխարհը տակնուվրայ ընելու հանգամանքը ունէին:

Հելլէն նոր վարչապետը

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հանրապետութեան նախագահ Զայիմիս նախ նոր դահլիճի կազմութիւնը առաջարկեց Վէնիզէլոսի, բայց այս վերջինին մերժումին վրայ, այդ պաշտօնը յանձնեց Ցալտարիսի:

3000 գիւղացիներ կը գրաւեն Շարթրի խաղախապետարանը

Շարթրի մէջ 3000 գիւղացիներ շաբաթ օր հաւաքուեցան քաղաքապետարանի հրապարակը բողոքելու համար իրենց աննպաստ կացութեան մասին: Բանախօսի մը ճառին վրայ ամբոխը գրաւեց քաղաքապետութեան շէնքը, եւ ստիպեց քաղաքապետը որ հեռագրէ Փարիզ, պահանջելով նախարարութեան, ցուցարարներուն պահանջը: Այս հաղորդագրութիւնը եղած ըլլալով, ցուցարարները ցրուեցան: Այս գիւղացիները կը պահանջեն ցորենի գիները աւելցնել այնպիսի ձեւով մը որ իրենք կարենան ապրիլ:

ՉԻՆԵԻ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

Ժընեւի մէջ այս իրիկուն կը գումարուի 19ներու մասնախումբը որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ կազմուած էր լուծում մը գտնելու համար Չինեւ-ճափոն վէճին եւ մասնաւորաբար Մանչուրիոյ պետութեան ստեղծումին: Յայտնի է թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը մասնաւոր յանձնաժողով մը ղրկած էր Մանչուրիա, սակայն այս յանձնաժողովին եզրակացութիւնը դժգոհ թողած էր երկու կողմերն ալ: Հիմա, յանձնախումբը պիտի փնտռէ այնպիսի բանաձեւ մը որ գոհացնէ թէ Թոքիօն եւ թէ Նանքինը:

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 15.— Լիփփէ-Մէթմօլտի պետութեան մէջ ընտրութեան արդիւնքը որ մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուէր գերման քաղաքական շրջանակներու մէջ, Հիթլէրեաններու յաղթանակով վերջացաւ: Ազգային-ընկերվարականները 38000 ձայն ստացան, փոխանակ 33,000ի որ ունէին նոյեմբերին՝ խորհրդարանի ընտրութեան ատեն: Սոցիալ Դեմոկրատներն ալ 25,000էն 29,000ի բարձրացուցին իրենց քուէն: Համայնավարներն ու ազգայնականները կորսնցուցած են:

6500 ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Ֆրանսայի ճարտարարուեստական կեդրոններէն՝ Արմանթիէրի գործաւորներու եւ գործարանատէրներու միջեւ աշխատավարձի նուազման առթիւ ծագած վէճին պատճառով, միջազգային միութիւնը գործադուլ է յայտարարած: 6500 հոգի բանթող յայտարարելով կը պայքարին գործարանատէրերուն առաջարկներուն դէմ:

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Ռումանական դահլիճը վերակազմուեցաւ: Վայտա՝ վարչապետ, Միրոնէսքօ՝ ներքին, Թիթուլէսքօ՝ արտաքին, Փոփովիչ՝ դատական, Սամսոնովիչ՝ պատերազմական, Մերթօ՝ հաղորդակցութեանց եւ փոխադրութեանց, Մանոյու՝ ելմտական, Լուկասեանու՝ առեւտրական, Կուպի՝ կրթական, Եանիթէսքօ՝ աշխատանքի, Նիթէսքօ՝ հողագործական:

Դահլիճը մեծ տարբերութիւն չունի նախորդէն:

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ… ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Լոյտ Ճորճ իր 70ամեակին առթիւ, Նիւզ Քրոնիքլ թերթի թղթակցին հետեւեալն է յայտարարած.—

Ազատական կուսակցութիւնը ոչ մէկ ապագայ ունի: Եւ գիս չի զարմացներ երբ երիտասարդութիւնը կ'երթայ դէպի աշխատաւորական կուսակցութիւնը, որովհետեւ մեր եւ անոնց ծրագրին միջեւ մեծ տարբերութիւններ չկան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՈՍԿԻՆԵՐԸ

Ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովի նախագահ Ժօզէֆ Քայեօ եւ Երեսփ. ժողովի առեւտրական յանձնաժողովին նախագահ Լուի Րօլլէն բանախօսութիւններ ըրին Ֆրանսեւօտար մամուլի համաժողովին մէջ, տնտեսական արդի կացութեան մասին: Երկուքն ալ պաշտպանեցին ոսկի դրամանիշին պահպանումը, եւ ոսկիի ֆոնտին Ֆրանսայէն դուրս չելլելը: Րօլլէն ըսաւ.

— Եթէ, օրինակ, Ֆրանսա ստիպուի իր ոսկին արտածել Ամերիկա, այն ատեն կը հարցնենք, ինչո՞վ գնումներ պիտի ընէ Ֆրանսա Ամերիկայէն…:

ՐՈՒԶՎԷԼԹԻ ԴԱՀԼԻՃԸ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ նոր նախագահ Ֆրանքլին Րուզվէլթ այսօր պիտի սկսի շարք մը տեսակցութեանց, ընտրելու համար իր դահլիճը:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԻՏՈՒՆ ՄԸ

Ֆրանսացի գիտուն մը, փրոֆ. Էյտու, որ մեծ հեղինակութիւն ունի գիտական աշխարհի մէջ, մասնաւորապէս ջրաելեկտրական հարցերու մասին իր ունեցած հմտութեամբ, աշնան Իտալիա գացած էր ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար իտալական Ալպեան լեռնաշղթային վրայ:

Իտալական ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ զայն իբր լրտես եւ կը բանտարկէ: Երկար ատենէ ի վեր լուր չկար փրոֆէսօրէն: Ի վերջոյ հասկցուեցաւ, որ բանտը կը գտնուի 4 ամիսէ ի վեր: Ֆրանս. կառավարութիւնը կ'աշխատի փրկել զայն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՁՄԵՌԸ իր սաստկութիւնը վերսկսաւ քանի մը օրէ ի վեր: Ամէն կողմ ձիւն եւ սառնամանիք: Փարիզի մէջ ցուրտէն կաթուածահար եղան երկու հոգի: Գաւառներու մէջ աւելի սաստիկ է ցուրտը: Րէնոսի մէջ զերոյէն 12 աստիճան վար է ջերմաչափը:

ԱՐԻՍԹԻՏ ՊՐԻԱՆԻ մէկ արձանը կանգնուեցաւ Սէն-Նազէրի քօլէժին բակին մէջ:

ՄԵԾ ԳՈՂԵՐԸ.— Փարիզ, Լաֆիթ փողոց 15 թիւր հաստատուած Հօսթալիէ պանքան, իրեն վստահուած արժեթուղթերէն 20 միլիոն ֆր. գողցած եւ սակարանական խաղերու մէջ կորսնցուցած ըլլալով, իր տէրը՝ Հօսթալիէ եւ ընկերը Րընէ Փայյէ ձերբակալուեցան:

ԱՐՔ – ԱՆ – ՍԻԷԼ երեք մօթէօռով սաւառնակը որ Ֆրանսայէն Հարաւային Ամերիկա գացած ատեն ստիպուած էր Ափրիկեան հողին վրայ վար իջնել, երէկ ժամը 4.48ին կրկին նամբայ ելաւ, անցնելու համար Ատլանտեանը 16 ժամէն:

ԿԻՆԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ.— Հրաժարեալ վարչապետ Էռիօ պաշտօնի կոչած էր կին մը՝ Տիկ. Մարսէլ Քրէմէր – Պաչը, վարչապետական դիւանին իբր պաշտօնեայ: Հիմա, նոր վարչապետ Պօնքուռ ալ այդ պաշտօնին կոչած է ուրիշ կին մը Տիկ. Էլիան Պրօլ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մարսէյլի շրջանի մեր ընկերներու թէյասեղանին, Սալոն Լոնշանի մէջ, ընկ. Վարանդեան, հայ դատի արդի վիճակը ներկայացնելէ յետոյ, երկարօրէն կանգ առաւ կազմակերպական ու կարգապահական խնդիրներու վրայ: Ստորեւ իր զրոյցի բովանդակութիւնը:

ԽՄԲ.

Գիտեմ, ընկերներ, որ այժմէական խնդիրներու շարքին, ձեզ այս վայրկեանին առանձնապէս կը հետաքրքրէ մեր հինգ նախկին ընկերներու ելոյթը եւ անոր յարուցած յուզումն ու ժխորը Ֆրանսայի մեր կուսակցական շարքերուն մէջ:

Ժխորը, բնականաբար, կը տարածուի քիչ շատ նաեւ Ֆրանսայէն դուրս եւ հակառակորդ կուսակցութիւններն ալ լարուած հետաքրքրութեամբ կը հետեւին դէպքերուն: Դաշնակցութեան ճակատագրին հետ կապ ունեցող ո եւ է դէպք երբեք անտարբեր չի ձգեր մեր գաղափարային եւ անգաղափար հակառակորդները — այնքան մեծ է այդ կուսակցութեան բռնած տեղը հայկական հրապարակի վրայ...

Եւ ուրախութեամբ ծափ կը զարնեն այդ բոլոր խայտաբղէտ, հակադաշնակցական տարրերը, կ'ուրախանան ինկիւրիէի գործակալներուն հետ միասին եւ սրտատրոփ կը հոլովեն հին օրերու ծանօթ յանկերգը:

Դաշնակցութիւնը կը պառակտի՛, կը կործանի՛... Անմիտնե՛ր... Հայ ժողովուրդը դարերու մէջ, ստորնաքարշ կենցաղէն ետք, գժնդակ երկունքով, ստեղծեր է փոքրիկ, համեստ պահակ մը — մարմնով փոքրիկ, հոգիով՝ մեծ — որ տասնեակ տարիներէ ի վեր հերոսական անձնազոհութեամբ ծառացեր է բոլոր հայահալած ու հայաջինջ ոսոխներուն դէմ եւ վաղն ալ դարձեալ միակ կռուանն է հայ դատի ու հայ ժողովրդային ինքնապաշտպանութեան, միակ ոյժը, հայ ցեղին մէջ, որ կը սատարէ, կը նուիրագործէ անոր իրաւունքը — եւ այդ անգիտակից հակառակորդներու ամբոխը ուրա՛խ է Դաշնակցութեան պառակտումի երեւոյթներով եւ Թուրքին պէս կը բաղձայ, որ այդ համեստ, բայց արի, հալածական պահակն ալ կործանի ու չքանայ հայ աշխարհէն... Այդ ամբոխը ունեցաւ եւ անուս՝ որ 45 տարիէ ի վեր, ազատագրական շարժման առաջին իսկ օրերէն, երես դարձուց անձնուէրներու բանակին, մինակ ձգեց զանոնք պայքարի մէջ, խուլ ականջ ըրաւ Անդրանիկներու, Հրայրներու պաղատագին կոչերուն, դաւեց մշտապէս ազգային համերաշխութեան դէմ եւ անդուլ, անվերջ միայն քննադատեց ու ամբաստանեց, իր եղկելի ձեռնպահութեամբ վիժումի դատապարտելով հայկական շարժումը եւ առատօրէն ծնելով միայն Ալաղարեաններ ու Թումաճաններ...

Այսօր ալ դեռ կանգուն է նա — այդ անարժան, յաւիտենօրէն անգիտակից ամբոխը եւ սրտագին կը ծափահարէ բոլոր «մարտկոցներուն»:

×

Ինձ ցաւ պատճառեց հինգ ընկերներու այդ ձեւի ըմբոստացումը, նախ՝ իրենց իսկ անուան ու վարկի համար: Ցաւ զգացի, վասնզի կը խորհէի, որ այդ երիտասարդները ամէնէն առաջ իրենք զիրենք պիտի վարկաբեկեն, պիտի դուրս մնան կազմակերպութենէն ու պիտի երթան սնուցանելու հակառակորդ շարքերը:

Ցամառ չըլլալ մը, տարածուած 3—4 ամիսներէ ի վեր, կ'ըսէր ինծի, որ ըմբոստ ընկերները իմ անունն ալ կ'օգտագործեն իրենց դատի յաջողութեան համար եւ օր մըն ալ իրենց ծանօթ համակիրներուն նկարներու շարքին իմ նկարը(*) զետեղուեցաւ Թերթին մէջ, երբ թէ իմ «Դաշնակցութեան պատմութեան» գրախօսականի առթիւ... Ստացայ բնականաբար շատ մը նամակներ, դիմումներ մօտ ու հեռու ընկերներէն — այդ տարօրինակ յայտնութեան առթիւ — նամակներ՝ որ կ'արտայայտէին զարմանք, զայրոյթ, ու ցասում: Ոմանք ալ կը պահանջէին ինձմէ հրապարակային բացատրութիւն: Խնդիրը հոն է, որ սկիզբէն ի վեր — դեռ սեպտեմբերի օրերէն — ես ջանացի՝ ուղղակի եւ անուղղակի՝ իրենց «չէզոք համախոհներու» միջոցով համոզել այդ ըմբոստները, որ զուսպ կենան, հարթեն իրենց վէճերը ներքին, կազմակերպական ճամբով եւ ոչ հրապարակային ամբաստանութիւններով, բռի անոնց, որ նման խլրտում մը Հ. Յ. Դ.-ի նախօրեակին խելացի բան չէ: Տարաբախտաբար, ապարդիւն անցան իմ յորդորները: Եւ ահա «հերձուածը» կը քալէ իր ճամբան, միշտ աւելի սաստկացնելով իր սայթաքումները, զուարճացնելով թշնամի ու հակառակորդ՝ իր արտառոց յայտնութիւններով ու անհանդուրժելի ծայրայեղութիւններով:

Ընկերներ, 42 տարիէ ի վեր կուսակցութիւնը հիմէն ցնցելու բոլոր փորձերը վիժեր են չարաչար: Զափազանց խոր ու ծաւալուն են անոր արմատները ողջ գիտակից հայութեան մէջ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան շէնքը կերտուած է ժայռամուր հիմերու վրայ, հայ ընդհանրութեան սրտի խորերում: Այդպէս՝ բնաշխարհի մէջ եւ գաղութներում: Ձեզմէ շատերուն պէս անբեխ անմօրուս երիտասարդ էի, երբ մտայ այս կազմակերպութեան մէջ եւ լաւ կը յիշեմ այն բոլոր «հերձուածները», որոնք պարբերաբար ալեկոծեցին մեր շարքերը եւ որոնց գլուխը կանգնած էին հայ մտաւորականութեան եւ զինուորութեան կարկառուն դէմքեր... Ահա Լեւոն Սարգսեան, խմբապետ Միհրան, սոցիալ-դէմոկրատ ու սոց.-յեղափոխական առաջնորդներ ու անջատականներ, որ ուզեցին ներսէն փլցնել կազմակերպութիւնը, ահա եւ մեծ զօրավարը, մեր ողբացեալ Անդրանիկը, որ նոյն հզօր, հայկական կրքի մղումով, օր մը փորձեց պառակտել հին ուխտը, թերթ մըն ալ հանեց Թիֆլիզի մէջ խումբ մը աննշան երիտասարդներու օգնութեամբ, բայց Անդրանիկեան այդ հերձուածն ալ արժանաւոր պատասխան մ'առաւ հայութեան զօրեղ հաւատքներու գիտակից տարրերէն եւ մարեցաւ երկու ամսուան տխուր գոյութենէ ետք, առանց բան մը աւելցնելու հերոսի փառքին:

Եւ ահա խումբ մը երիտասարդներու այս նոր ընդվզումը: Պարապ, անիմաստ սնապարծութիւն պիտի լինէր, եթէ ըսէինք, թէ այդ բոլոր պառակտիչ հոսանքները բան մը չ'արժեն եւ թէ կուսակցութիւնը կ'արհամարհէ զանոնք: Ո՛չ: Այդ բոլոր ցնցումներն ու ալեկոծումները զգալի վնասներ հասցուցեր են կազմակերպութեան,— վնասներ քանակի ու նոյնիսկ որակի: Բայց ամէն մի ցնցում, ամէն մի «հերձուած», խլելով հանդերձ կուսակցութենէն քանի մը խումբեր, շուտով նորէն անոր դրօշին շուրջ համախմբուեր են ժողովրդային զանգուածները եւ դիրքերը ամրապնդեր:

Զարմանալի է այն ջերմ, խորունկ հաւատարմութիւնը, որ կը ցուցնէ մեր շարքաշ, աշխատաւոր ժողովուրդը դէպի իր ռազմական ուխտը, 42 տարիէ ի վեր, անգամ ծանր աղէտներէն ու յուսախաբութիւններէն յետոյ, անգամ համատարած դժգոհութեան օրերուն, գիւղացին ամբաստանութիւններու տարափին տակ: Հայ-թաթարական երկարատեւ պատերազմի ատեն, մեր մեծ խմբապետները՝ Դումանը, Մուրատ, Վարդան, Համազասպ եւայլն, ատէպ մտրակի հարուածներով կը քշէին գիւղացիութեան մէջէն անհնազանդ տարրերը դէպի ինքնապաշտպանութիւն, կը ստիպէին զէնք գնել ու զինուորագրուիլ, միւս կողմէն՝ քանի որ գրեթէ ողջ հայութիւնը այդ օրերուն մտած էր կուսակցութեան շարքերը անբաղձալի, աւազակաբարոյ տարրեր ալ սպրդեր էին մեր ինքնապաշտպան բանակի մէջ ու յաճախ անկարգապահ, ըմբոստ՝ չարաչար կը նեղէին ժողովուրդը իրենց ճնշումներով ու հարստահարութիւններով,— եւ երբեմն զազրած ժողովուրդի մէջէն իսկ անէծքներ կը տեղային «Դաշնակցութեան» հասցէին: Միեւնոյն ժամանակ մեր հակառակորդ տարրերը, բլօք կազմած ու ատելութեամբ վառուած Դաշնակցութեան հանդէպ, բուռն յարձակումներ ու ամբաստանութիւններ կ'ուղղէին անոր դէմ, կ'ըսէին նոյնիսկ, թէ մե՛նք յարուցինք այդ պատերազմը թաթարներուն դէմ, զոհաբերելով մեր հարազատ ժողովուրդը...

Շատ անգամ եմ հարցուցեր ինծի — ինչպէ՞ս եղաւ, որ կուսակցութիւնը չպառակտեցաւ, չլուծուեցաւ այդ օրերուն, կրելով այդքան դաւ ու հալածանք թաթար խուժաններէն, ցարի ու սուլթանի կառավարութեանց եւ մեր ներքին բոլոր հակառակորդ տարրերէն, անգամ ռուս ու վրացի սոցիալ-դէմոկրատ ու ազգայնական զօրաւոր կուսակցութիւններէն... երբեմն ասես կը հասնէինք պառակտումի անդունդի եզրին, Դաշնակցութիւնը կը մատնուէր ծանր տագնապի, բայց ամէն անգամ հայ ժողովուրդի առողջ բնազդը ի վերջոյ կը յաղթանակէր բոլոր վտանգաւոր հոսանքներուն դէմ եւ նա նորէն կը փարէր իր ռազմական պահակին, լաւ գիտակցելով, որ ցեղի այդ բոլոր քննադատող ու ամբաստանող տարրերը չէին, Մշակ-Մուրճ-Ռամկավար – Ազատական – Սոց.-Դէմոկրատ եւ Սոց.-յեղափոխական տարրերը չէին, որ պիտի նետուէին արիւնոտ կրկէսին մէջ, կովկասեան մեծ փոթորիկին, որ առանց Դաշնակցութեան խորտակիչ հակահարուածներուն՝ կրնար վերջանալ հայ գիւղերու, քաղաքներու հիմնայատակ կործանումով եւ ժողովուրդի բնաջնջումով:

(1) Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(*) Քլիշէն առնուած Մարսէյլի հայ ընկերներէն:

ԾԻԾԱՂ

— *Ինչպէ՞ս կ'ըսես որ պարոնը հոս չէ:*

— Պառաւը.— *Հիմա կը հասկնամ, երեւի ա ձեր գալը պատուհանէն տեսեր է:*

ՑՈՒՑԱՄԱՏԻ ՄԸ ՀՐԱՄԱՅՈՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ երիտասարդութեան ուղղուած կոչ մը երեւցաւ այս էջերուն մէջ: Կսկիծ, աղաղատանք, ողջոյն, հրաւէր ու տեսակ մը առաջադրութիւն երեք սիւնակներու մէջ, բայց չկար էականը,— իրատեսութիւնը:

Եւ որովհետեւ սրտի խօսող կանչ մըն էր, սրտցաւ տղաք, հեռուէն թէ մօտէն, արձագանգ տուին:

Կը խոստովանիմ որ այս բոլորը կարդացի համակրանքով ու դժգոհութեամբ միանգամայն:

Համակրանքով, որովհետեւ այդ հատուկտոր եւ տարտամ ձայներուն ետին գտայ բաբախուն բան մը, ջերմութիւն մը, որ, թէեւ բացառապէս զգացումով թաթաւուն, բայց հաւաստիք մըն է թէ դեռ կայծ մը կայ մեծ հրդեհներէն եւ ապագայ բոնկումներուն ի խնդիր:

Ու դժգոհութեամբ, որովհետեւ մեր ճակատագրական ու ճգնաժամային այս օրերուն, հասակ նետող մեր երիտասարդութիւնը, դեռ երբեմն, իրողութիւններուն կը նայի շարժանկարի դիտողներու եւ վարդագոյնը իրականութեան հետ շփոթելու պատրանքով: Մինչ հարկ է, որ իրատեսութիւնը վանէր, հաւասարապէս, բոլոր ձեւի ու գոյնի յոռետեսութիւնները, ճամբայ հարթելու համար այն ստիպողական պահանջին, որ հնարաւորութիւն անունը կը կրէ, ենթադրութիւններու վրայ խարխափ նետելէ կը խուսափի, ցանկութիւնը կը մերժէ՝ իբրեւ սաղմ կամ խանձարուր, եւ վճռապէս կ'անտեսէ մեր անցեալը յատկորոշող «իտէալ»ներու երազածին կամ քմայածին շրջագիծներու վտանգաւոր կարկինը:

Շարժումի մը շրջանակը, զոր կ'ուզուի գծել, ունի, դժբախտաբար, հին օրերու տրամագիծը:

Ու կ'ուզուի, կամ կը հաւատացուի, նոյնիսկ, որ լացող ուռիներու ստուերը կամ գորշ երկինքի մը տակ սրինգի մը նուագումը բաւական է սա ցիր ու ցան հօտը հաւաքելու:

Կամ՝ մէկտեղելու առաջադրութեան մը շուրջ:

Այսի՞նքն:

Դարձնելու՝ հայրենատենչ, հայրենասէր հայ երիտասարդութիւնը՝ մէկ նշանաբանի մը խնկարկու:

Իբրեւ բաղձանք, իբրեւ պահանջ, նոյնիսկ, ոչ մէկ առարկութիւն, անշուշտ:

Ջախողանքը կը սկսի, սակայն, այն համոզումէն թէ կարելի է, մեր ներկայ օրերուն, այդ բանը:

Անկարելիութիւնը չի բխիր, հարկաւ, այն դժբախտ իրողութենէն թէ աշխարհագրապէս շատ հեռու ենք իրարմէ:

Բայց կը բխի այն անժխտելի չարիքէն թէ՝ մտովին ու հոգեպէս հեռու ենք իրարմէ:

Վասնզի, այն երկու բառերը, որոնցմով կը կարծուի թէ կարելի է ու հարկ է մէկտեղել հայ երիտասարդութիւնը, նոյն այդ երկու բառերն են, առաւելապէս, որ այդ երիտասարդութիւնը կը տարանջատեն:

Անշուշտ, խօսքը անոնց մասին չէ, որոնք աշունէն առաջ թափող տերեւներու նման անցնող զեփիւռին կը յանձնուին կամ կը կառչին հանդիպած անցորդին ուսին: Այլ՝ դեռ հայօրէն բաբախող երիտասարդներու մասին է խօսքը: Անոնց, որոնք սրտաբեկումով կը յիշեն անցեալը եւ տենչանքով կը նային վաղուան:

Անոնց մէկ մասը դաշնակցական երիտասարդութիւնն է: Կան դաշնակցականամիտներ:

Միւսը՝ չէզոքն է, զգացումով, մտածումով, ցանկութեամբ հարազատօրէն հայ, բայց խրտչող կողմ դառնալու «անհաճոյ» հեռապատկերէն իսկ, «հոգիս յօժար, մարմինս տկար»...:

Երրորդը կը ծառայէ ուրիշ բանաձեւի մը,— Հայաստանը կամ հայրենիքը չի պայմանաւորեր «անկախութեան յարաբերականութեամբը», այսօրուան համեստը կը գերադասէ վաղուան լաւագոյնէն — որ կրնայ ոչ միայն զգալ, այլեւ՝ վտանգել հիմակուանը — ու զոհողութիւններու կամ ամէն ձեւի պատրաստակամութեան կը նայի սկեպտիկ ժպիտը դէմքին...

Հրապարակ նետուած առաջարկը այս երրորդութիւնը կ'ուզէ միաւորել:

Ա՞յս երրորդութիւնը:

Ու զետեղել անոնց վերեւ դրօշ մը, որու ծագման մասին թերեւս բոլորը համակարծիք, բայց գործածութեանը մասին խորապէս տարակարծիք են անոնք:

Ու սեւեռել տալ անոնց նայուածքները թուականի մը— 28 մայիս— որու պատմական արժէքի մասին ապահովաբար բոլորը համամիտ են, բայց անոր նշանաբանումի մասին աւելիքան ապահովօրէն տարամիտ:

Աղեկտուր կոչերու բարեմիտ ինքնայուսադրումին պատրանաւորութիւնը հոս է, ահաւասիկ:

Իրականութենէն որքան հեռու կեցած պէտք է ըլլայ մարդ, միացում մը փնտռելու համար կէտի մը վրայ, որ բաժանումի միակ ու գլխաւոր մեկնավայրն է:

Դաշնակցականն ու դաշնակցականամիտը որքան անզիջող են այդ երկու նշանաբաններու մասին, նոյնքան զիջող են ռամկավար ու ռամկավարամիտ երիտասարդութիւնը:

Ու կարեւորը այն է, որ, համոզումի կամ քաղաքականութեան, ազգային գերագոյն պարտականութեան մը ծառայելու տեսակէտէն, առաջիններուն պատնէշին վրայ կամակոր դիմագրաւումն ու երկրորդներու հաճոյակատար անձնատուութիւնը, իրենց իբրեւ հիմնակէտ ունին հայրենիքին նպաստած ըլլալու միեւնոյն պատճառաբանութիւնը:

Ու չէզոքը, այս երկու հակադիր կեցուածքներուն միջեւ,— քանի որ մեր սրտայոյզ տղաքը ձախ հոսանքի երիտասարդները եւս այդ դրօշին տակ տեսնելու կրկնապատրանքը խնայած են իրենք իրենց ու մեզի,— այո, կը տատամսի չէզոքը այս երկու հակադիր բաղձութիւններու միջեւ: Կը մտածէ, բայց չի խօսիր: Կամ, եթէ խօսի, չի խօսիր երկուքին ներկայութեան: Կը խօսի մէկին հետ, ու կը խօսի միւսին հետ: Ու քեզի այսպէս կը խօսի, ինծի՝ այնպէս: Կամ կը ժպտի: Հապա: Ու կը թօթուէ ուսը եւ կ'անցնի: Եւ իր չէզոքութիւնը կ'ըմբռնէ անըմբռնելի... չէզոքացումով: Չէզոքացած ամէն բանէ:

Ահա վաշտերը, իմ կարծիքով, որոնցմով կ'ուզուի կամ կ'երազուի բանակ կազմել: Ցուցատախտակ առնել ու հրապարակ իջնել երբ այդ վաշտայիններէն առաջինները իրենց ցուցամատերը կը ցանկան տեսնել բլթակի մը վրայ, երկրորդները՝ բարձրացած խօսք առնելու համար, իսկ երրորդները զայն կը տանին շրթներնուն մինչ կրկնելու համար ինքզինքնուն — «լռութիւնը ոսկի է»:

Այս երեք մատերու «սրբութի՞ւն» է մեր տղոց փնտռածը: Անոնք միայն եռանկիւն մը կրնան կազմել:

Մինչ մեզի հարկ եղածը ցուցամատ մըն է, տղաք, ցուցամատի մը հրամայողականութիւնը...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

Անցեալ շաբաթ օր Էսկիշէհիրի վճռաբեկ ատեանի Հուգուգի Ա. ճիւղին առջեւ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը Բանկալթիի գերեզմանատան խնդրոյն: Ինչպէս յայտնի է, Պոլսոյ Հուգուգի Դ. դատարանը վճռած էր որ գերեզմանատունը լքեալ (մեթրուք) եւ անտէր (քիմսէսիզ) մնացած է եւ մասնաւոր օրէնքին համաձայն կ'անցնի քաղաքապետութեան:

Պատրիարքարանի փոխանորդները դիմած էին Վճռաբեկ ատեանին, ներկայացնելով ընդարձակ լայիհա մը 40 էջէ բաղկացեալ, որուն մէջ մի առ մի կը նշանակէին իրենց առարկութիւնները դատարանի վճռին դէմ: Այս լայիհային օրինակները տրուած էին նաեւ դատարանին 5 անդամներուն:

Շաբաթ օր հրապարակային դատավարութիւն տեղի ունեցաւ: Տկարութեան պատճառով կը բացակայէր նախագահ Վէհպի պէյ եւ կը փոխանորդէր, երէց անդամ Մուսթաֆա [illegible] պէյ: Դատավարութիւնը [illegible] տեւեց: Մէկ ժամէ աւելի խօսեցաւ Նէճաթի պէյ, ներկայացնելով Ազգին ձեռքը գտնուած փաստաթուղթերը, որոնցմով կը հաստատուէր թէ, այդ գետինը ոչ թէ կառավարութեան կողմէ Ազգին թողուած գերեզմանատուն մըն է, որ այսօր անտէր ըլլալուն համար կ'անցնի քաղաքապետութեան, այլ ժամանակին Ազգին կողմէ գնուած գետին մըն է, ինչպէս կը հաստատեն վաւերագրերը, զորս ներկայացուց դատարանին եւ ապացուցուց որ հրատարակուած օրէնքը չի պատշաճիր բնաւ այս պարագային:

Իրմէ վերջ խօսեցաւ Մ. Նարլեան եւ ամէնէն առաջ պատասխանեց քաղաքապետութեան փաստաբանին այն առարկութեան թէ Հայոց Պատրիարքը ընդունուած օրէնքներով եւ նոյնիսկ Լօզանի դաշնագրով իրաւասու չէ դատ բանալու որ եւ է ազգային սեփականութեան մասին, որովհետեւ ատիկա վարչական գործ է եւ հոգեւոր պետը վարչական գործերու միջամտելու իրաւասութիւն չունին: Պ. Նարլեան պէտք չտեսաւ մանրամասնութեան մէջ մտնելու, քանի որ այդ կէտը Պոլսոյ Հուգուգի չորրորդ դատարանին առջեւ պարզուած, դատարանը Պատրիարքի իրաւունքը ճանչցած, դատին մանրամասնութեանց մէջ մտած էին եւ հակառակորդ կողմը չէր դիմած վճռաբեկ ատեանին ու այսօր ժամանցում գոյութիւն ունի, այնպէս որ կէտին վրայ խօսելու պէտք չի մնար, քանի որ դատին մէջ մտած են արդէն ու անցնելով բուն խնդրին հաստատեց թէ Բանկալթիի գերեզմանատունը ոչ լքեալ է եւ ոչ անտէր, քանի

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

(Լ. ՇԱՆԹԻ)

(Թատրոնական կիլիկիոյ կեանքէն 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին)

2

Լ. Շանթ իր երկը յօրինած է գերազանցապէս գրական – գեղարուեստական մտահոգութեամբ: Այս իսկ պատճառով հեղինակը չի սահմանափակուած սովորական չափի թատերակի սահմաններուն մէջ, այլ շարժած է լայն ծաւալով, բազմակողմանի ըրջապատով եւ ստեղծած է անհրաժեշտ մթնոլորտը ամբողջական տպաւորութեան մը համար: Երկը իր այս հանգամանքով քիչ մը կը մօտենայ վէպին::

Եզրակացութեան մէջ երկը պիտի բնորոշենք որպէս թատերական գրուածք: Այժմ մեր գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձնենք Օշին Պայլի *որպէս գրական ստեղծագործութեան մը:*

Երկի բովանդակութիւնն անկարելի է վերարտադրել համառօտ նախադասութիւններով: Ամբողջական գաղափար կարելի է կազմել ուշադիր ընթերցումով, որմէ յետոյ միայն կարելի կ'ըլլայ թափանցել այն դատողութիւններուն, որոնք կ'արտայայտուին գրագէտին կողմէ՝ հեղինակի այսկամ այն առաջադրութիւններու եւ ստեղծագործութիւններու մասին:

Մենք պիտի փորձենք հիմնական գործողութիւններն ու միջավայրը պատկերել՝ հետապնդուած նպատակը, ընկերային եւ անհատական բախումները քննութեան առնելու, եւ համընթաց այս բոլորին՝ վերհանելու հեղինակի ստեղծագործութիւններու արժէքը:

Հետեւինք այժմ Լ. Շանթին:

Օշին իշխանը, մօտ քառասուն տարեկան հասուն զինուորական մը, որ միեւնոյն ժամանակ, մտաւորական մըն է, քաշուած իր Կոռիկոսի բերդին մէջ, կը պահպանէ իր կալուածը, եւ սակայն նուիրուած է խաղաղ աշխատանքի. կ'ուսումնասիրէ եւ կը գրէ Կիլիկիոյ Հայոց պատմութիւնը, եւ այդ թելին հետ զուգահեռ՝ կը սիրէ Ռէթան, Սմբատ իշխանին աղջիկը, ուժեղ կամքով, իշխանատենչ քսան տարեկան գեղեցիկ էակ մը:

Այս առանձնութեան օրերուն Սիսէն Կոռիկոս կը հասնի իշխաններէ եւ բարձրաստիճան եկեղեցականներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը առաջարկելու Օշին իշխանին ստանձնելու հայկական թագաւորութեան խնամակալութիւնը: Օշին թագաւորը ծերացած է, որդին՝ դահաժառանգ Լեւոն իշխանը տասը տարեկան: Թէ թագուհին, թէ կաթողիկոսը եւ թէ հայ իշխանները համաձայն են որ Օշին իշխանը Պայլ դառնայ եւ վարէ հայկական պետութիւնը այդ ծանր օրերուն: Դիմացէ արտաքին թշնամուն, դիմացէ ներքին թշնամիներուն (Լէվանթէն իշխանները) եւ պահպանէ պետութեան հայկական նկարագիրը եւ անկախութիւնը արեւմտեան հոսանքներու (լատինասէր կուսակցութիւնը) ստնձգութիւններուն առջեւ:

Անհատական երջանկութիւնն ու հաւաքական խաղաղութիւնը կը բախին պետական – ընկերային կեանքի բարձրագոյն նպատակներուն: Օշին իշխանը, թէեւ դժուարահաճութեամբ, սակայն կ'ընդունի Պայլութիւնը եւ վերջ կուտայ իր անհատական խաղաղութեան եւ երջանկութեան:

Օշին Պայլ կեդրոնացած կամքէ, հայկական կուսակցութեան գլխաւոր արտայայտիչը, հայկական պատմութեան գիտակ, յստակատես պետական մարդ, անտատան եւ կտրուկ գործող: Համակ նուիրուած աշխատանք, միշտ դէպի պետութեան գերագոյն նպատակը, ճնշելով իր բոլոր հակառակորդները:

Ի՞նչ է այդ նպատակը: Պահպանել Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան անկախութիւնը: Միացնել բոլոր հայ իշխանները, վերացնել պառակտումները, կրճատել աւատապետական անջատ ուժերը եւ անոնց միացած ուժերով ստեղծել արդիական կեդրոնական կառավարութիւն մը, ուժեղ պետութիւն մը, որ կարողանայ դիմագրաւել ամէն կողմէ սպառնացող վտանգները եւ դիմանայ թշնամիներով շրջապատուած այդ ծովին մէջ:

Օշին Պայլը գիտակ է Կիլիկիոյ երեք հարիւր տարուան հայկական կեանքին, գիտակ է հայ իշխաններու եւ թագաւորներու գերագոյն ճիգերուն: Գիտակ է բոլոր դժուարութիւններուն, սակայն գիտէ որ հայկական իշխանութիւնը հայկական անհատականութիւն *մը դարձած է շնորհիւ երեք հարիւր տարիներու ջանքերուն, ու ինքը, Օշին Պայլը կ'ուզէ շարունակել անոնց գործը, փրկութիւնը գտնելով հայկական այդ անհատականութեան մէջ, հայկական ուժերու միացման մէջ, մնացած օժանդակութիւնները կրնան գալ, բայց երկրորդական են:*

Հայկական կուսակցութիւնը, ուրեմն, յաղթական է, Օշին թագաւորը թէեւ մեռած է, բայց Օշին Պայլը կը գործէ, եւ պատանի թագաւորը կը մեծնայ:

3

ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ.— Կիլիկեան հայկական թագաւորութիւնը 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին գրեթէ մնացած է միակ վերջին բերդը քրիստոնեայ իշխանութիւններուն: Եգիպտոսի մեմլուքները ուժեղացած են: Սուրիոյ քրիստոնեայ իշխաններու վերջին բերդերը գրաւուած եւ իշխանները, անհող, ապաստանած են Կիլիկիոյ: Կիպրոսի թագաւորութիւնը գրաւուած է, թագուհին եւ իր որդիները անցած են Կիլիկիոյ իրենց կալուածը: Լէվանթէն իշխաններու, պետական պաշտօնեաներու եւ կրօնականներու խառնուած բազմութիւն մը գոյութիւն ունի հայկական իշխանութեան սահմաններուն մէջ: Հայ եւ օտար խառնածիններ, կալուածատէրերը, թագաւորական եւ իշխանական ժառանգական պահանջատէրերը իրար կը հրմշտկեն: Պապը գործակալները ամէն կողմ կը վխտան, Պապի նուիրակը կը գլխաւորէ այդ ամբողջ շարժումը:

Լատինասէրներու կուսակցութիւնը ուժեղ է եւ բազմացանց: Արեւմտեան օրիանթասիոնը կը ջատագովէն, եւ որ իր ներքին էութեան մէջ ձգտում մըն է ապազգային տարրերու տիրապետութեան: Սակայն այս շարժումն իր հաւաքականութեան մէջ կը ներկայանայ տարամերժ եւ արկածախնդրական: Պապականները կ'ուզեն կլանել հայ եկեղեցին, ջնջել հայկական ազգային նկարագիրը եւ ներկայանալ պաղպաղուն կերպարանքով,— կաթողիկէ ազգութիւն, ուր բոլոր Լէվանթէնները կեանքի կը կոչուին, կը խաղան երկրի հետ ու կը շահագործեն զայն, որքան կարելի է: Ցետոյ, դիւրութեամբ [illegible] կը քշուին դէպի արեւմուտք, դէպի իրենց ազգային խարխուլը:

(2) Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

որ պատով չրջապատուած է, հոն եկեղեցի կայ, գերեզմանատան մէջ պաչտամունք կը կատարուի, խոտը կը քաղուի եւ բարեզարդութեան հոգ կը տարուի ազգին կողմէ, հոն թաղուած է Հայոց կաթողիկոսներէն մէկը, որուն ուխտի կ'երթան Հայեր եւ օտարներ, մինչդեռ օրէնքին լքեալ բառով կը հասկցուին այն գերեզմանատուները, ուր ննջեցեալ չթաղուելէ զատ, ոչ ոք կը հանդիպի եւ անխնամ մնացած են, անոնք ժամանակին կառավարութեան կողմէ յատկացեալ գետիններ են, որոնք ի վերջոյ կառավարութեան կը դառնան ու օրէնքին մատնանիչ ընել ուզած գերեզմանատուները միայն սոնք են:

Նարլեան պատասխանեց յետոյ այն առարկութեան թէ Բանկալթիի գերեզմանատան առջեւ չինուած կալուածները Պոլսոյ օտարներու կողմէ գրաւման միջոցին չինուած են: Ըսաւ թէ անոնք չինուած են միայն պետական խորհրդոյ որոչումով, որ արտօնած էր 30 տարի առաջ գերեզմանատան առջեւի խարխուլ չէնքերուն տեղ, այդ պողոտային պատչաճ չէնքեր չինել, եւ արդէն այդ թուականէն սկսեալ այդ չինութիւնները մաս առ մաս գլուխ ելած էին:

Յետոյ մէկ ժամու չափ խօսեցաւ քաղաքապետութեան փաստաբանը ու կրկնեց Պատրիարքի դատ բանալու իրաւասութեան դէմ իր առարկութիւնները, յիչատակեց Պատրիարքարանի ներկայացուցած սեփականութեան թուղթին օրէնքով գոյութեան իրաւունքը կորսնցուցած ըլլալու պարագան, ծանրացաւ օրէնքին մէջ յիչուած «լքեալ» բառին իմաստին վրայ եւ Բանկալթիի գերեզմանատան գետնին անոր պատչաճութեանը, մէջ բերաւ նոյն գերեզմանատան սահմաններու մասին Պոլսոյ մէջ կատարուած քննութիւնը եւ աւելցուց թէ Սուլթան Պայազիտի վագֆին կը պատկանի նոյն գետինը:

Դատարանի նախագահը հաղորդեց թէ դատական թուղթերը քննուելէ յետոյ որոշումը պիտի հաղորդուի մարտ 4ին:

ՍՈՒՐԻԱ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

—.—

Ֆրանսական կառավարութիւնը ընդարձակ տեղեկագիր տուած է Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան յանձնաժողովին Լիբանանի մասին: Խօսելով Լիբանանի մէջ ծաւալած համայնավար չարժման մասին, տեղեկագիրը կ'ըսէ.—

«1931ին, Լիբանանի մէջ համայնավարութիւնը արտակարգ գործունէութեան սկսաւ: Անոնք այս թուականին ստեղծեցին արտակարգ մարմին մը իրենց համար եւ գլխաւոր անդամները այդ մարմնին ընտրեցին Հայերէն: Կարգ մը Լիբանանցիներ համայնավարութիւնը միջոց մը ընտրած էին իրենց համար, քաղաքական նպատակներ հետապնդելու նպատակով:

«Հասկցուեցաւ որ սանց ղեկավարը Մոսկուայէն ղրկուած մէկն է, եւ չուտով երեւան հանուեցաւ այդ գաղտնիքը: Առանց անցագրի Պաղեստինէն Լիբանան կրցած էր անցնիլ այդ մարդը՝ ղեկավարելու համար համայնավարներու չարժումը: Վռնտուեցաւ այդ մարդը, որմէ վերջ չարժումը տկարացաւ»:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՑ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

—.—

Առաջնորդարանէն կը հաղորդեն որ Ամերիկայի չրջանի Երեսփոխանական ժողովի նիստը պիտի գումարուի 1933 Յունուար 21 եւ 22, չաբաթ եւ կիրակի օրերը, Նիւ Եորքի Ս. Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ սրահը:

Բացումը տեղի պիտի ունենայ 21 Յունուար չաբաթ օր, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին:

Օրակարգի խնդիրներն են.—

1. Բացման ճառ Առաջնորդի կողմէ:
2. Տեղեկագիր կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւոր Հայկ Սմսարեանի:
3. Ազգ. Կեդր. Վարչութեան տեղեկագիրը:
4. Կեդր. Ուսումնական Խորհրդոյ տեղեկագիրը:
5. Ազգ. Կեդր. Վարչութեան գանձապետի հաչուետուութիւնը:
6. Վերստուգիչ Յանձնաժողովի կազմութիւնը:
8. Ազգ. Կեդր. Վարչութեան վինակու դադարեալ անդամոցտեղ վերընտրութիւն:
9. Վերաքննութիւն Ազգ. Սահմանադրութեան:
10. Ներքին կանոնագիր Երեսփոխանական ժողովի:
11. Զանազան հարցեր:

ԱՐՇԱԿ ՖԷԹՎԱՃԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

—.—

Հայրենիքի մէջ կը կարդանք.—

Արչակ Ֆէթվաճեանի նկարներու ցուցահանդէսը սկսաւ Դեկտեմբեր 4ին եւ փակուեցաւ Դեկտեմբեր 29ին: Պոստոնի մէջ:

Ամէն օր կը յաճախէին հարիւրաւոր Ամերիկացիներ եւ Հայեր, տեսնելու մեր արուեստագէտին 37 նկարները, ջրանկար թէ իւղանկար, որոնց մեծ մասը նկարուած են Ամերիկայէն դուրս զանազան երկիրներու մէջ:

Բնութեան նկարներուն մէջ ուչագրաւ են Արարատը եւ զոյգ մը ջրանկար պաստառները Միջերկրականի եւ Սեւ Ծովու մայրամուտներուն:

Ցիչատակարաններէն՝ բոլոր այցելուները հիացումով կանգ կ'առնէին Սուլթան Մուհամմէտ Ա.ի դամբարանին առջեւ, դիտելու այն զմայլելի մանրամասնութիւնները այդ թիւրպէին, այնքան հարազատօրէն եւ վարպետօրէն փոխանցուած պաստառին: Գորգերը, արաբական տառերը, զարդարանքները եւ ճարտարապետական գիծերը կարծես պահ մը Պրուսա գտնուած ըլլալու պատրանքը կուտան:

Տիպարներէն «Ժպտուն փէլլահ տըղան» յաջողագոյն գործ մըն է: Գեղեցիկ է նաեւ «Ռուս-ճափոն պատերազմի ռոմանթիք յարադէպը», ուր մանաւանդ այնքան բնականօրէն կ'երեւին եղջնուտները, ուրկէ կ'անցնին ձիու վրայ նստած վիրաւոր զինուորն ու զայն խնամող հիւանդապահուհին:

«Ռուս ազնուականուհին», «Կովկասեան լեռնական ազնուականը» եւ «Էրզրումցի հայուհին» ընտանի տիպարներ են:

Հայ քահանան իր գեղեցիկ չուրջառով Աւետարան կարդալու ատեն նըկարը, Ֆէթվաճեանի յաջողագոյն գործերէն պէտք է նկատել:

Առաջին անգամն է որ Հայ նկարիչ մը կը ձեռնարկէ տալ չարք մը մեր պատմական դէմքերէն, իւրաքանչիւրը ներկայացնել ջանալով հարազատօրէն:

Գրիգոր Նարեկացին «Նարեկ»ը գըրելու ատեն իր վերացման մէջ իրական տպաւորութիւնը կուտայ խորհրդապաչտ հայ վանականին: Մխիթար Գօշը, Խորենացին, Օձնեցին, Ասողիկը սկզբնական մեկնաբանութիւններն են սեռի մը, որ չատ դժուարին է ու ապերախտ:

Արուեստագէտը պատմութիւն պէտք է գիտցած ըլլայ եւ խորապէս ուսումնասիրած իւրաքանչիւր անհատի կեանքը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Սոֆիայէն կը հաղորդեն «Ագդարար»ի 5 յունուար թուականով.—

Յունական չոգենաւը որով պիտի ճամբորդեն Պուլկարիոյ ներգաղթող Հայերը, անակնկալ պաճառներով դեռ չէ կրցած Պուրկազ հասնիլ: Կ'ըսուի թէ չոգենաւը կարգ մը անհրաժեչտ նորոգութեանց պիտի ենթարկուի, որով պուլկարահայ ներգաղթը չաբաթ մըն ալ պիտի ուչանայ:

Սոֆիայէն եւ այլ վայրերէ ներգաղթողներու մեծագոյն մասը արդէն Պուրկազ հասած է:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՐԱՀԱՆԳ ԵԻՐՈՊԱ ՈՒՍԱՆԻԼ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

—.—

Կրթ. նախարար Րէչիտ Կալիպ պէյ Եւրոպայի մէջ պատմութեան հետեւող Թուրք ուսանողներուն ուղարկած է հրահանգ մը: Այդ հրահանգը այսպէս կը սկսի.— «Արժէքաւոր երիտասարդ ընկերներս, ձեր ուսումնական կեանքին նոր ճամբու մը մէջ մտած մէկ պահուն, ձեզ դիմաւորող ազգային կարեւոր պարտականութեանց մասին ձեզի հետ տեսնուիլ կ'ուզեմ: Գիտական աչխարհի մէջ հասնելու եւ բարձրանալու համար՝ ձեզի լայն հընարաւորութիւն մը կը տրուի: Պետութիւնն ու ազգը ձեզի ոչ թէ միայն պատմութեան ուսուցիչ մը, այլ՝ գիտական պրպտումներու ամենէն բարձր աստիճանին հասնող, գիտական մեթոտներուն ազգային ոգիով մը նայող պատմութեան մասնագէտ մը ըլլալու հրամանը կուտան: Մեր երկիրը, ամէն մէկ ճիւղին նման, պատմութեան մէջ եւս մասնագէտներու եւ գիտուններու չատ մեծ անհրաժեչտութիւն ունի, ինչպէս գիտէք: Գիտական բարձր հաստատութիւններուն մէջ, արժէքաւոր գիտուններու քով աչխատելով, ձեր պատմական պրպտումները յառաջացնել, պատմական ծանօթութեանց նոր հորիզոններ բանալ, մանաւորապէս պատմական պրպտումներու մեթոտները ձեռք ձգելով, երկրին ամենամեծ պէտքերէն մէկը դիմաւորելու պարտականութիւնը ձեր կամքին, հաւատքին եւ ճիգին աւանդ թողուած է: Ձեր աչխատանքներուն մէջ, ձեր ճամբան լուսաւորելիք լոյսը պիտի գտնէք մեր Մեծ Կազի Նախագահին կողմէ ցոյց տրուած Թուրք պատմութեան ծագման եւ մարդկութեան ծնունդին մէջ այդ պատմութեան չնորհած մեծ բաժնին մէջ»:

Կրթ. նախարարը, այս խօսքերէն վերջ, կ'աւելցնէ թէ իրենց ղրկած է մէյ մէկ օրինակ՝ քառահատոր Թրք. պատմութենէն, թէ անոնց մէջ պիտի գտնեն ազգային թէզին հիմերը, ուղղութիւնները, եւն.: Ու կ'աւելցնէ.—

«Մեր Ազգ. պատմութիւնը, ճչմարտութիւնը արար աչխարհի ճանչցնելը ամէն ոքէ առաջ՝ Թուրք պատմագէտներուն եւ ազգային արթուն ոգիով աչխատող Թուրք գիտնականներուն գործն է: Դուք, միչտ յիչեցէք որ այդ նպատակով է որ պատրաստուելու ղրկուած էք, եւ, հետեւաբար, այդ նըպատակին փնտռած ուժը հայթայթելը մտադրութիւն մը ըրէք»:

ԱՐԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

— :-: —

Մաքսային տնօրէնութեան վիճակագրական ճիւղի կողմէ հրատարակուած ցուցակի մը համաձայն, այս տարուան տասն ու կէս ամսուան ընթացքին Թուրքիա ըրած է 73,850,328 ոսկիի ներածում եւ 82,525,614 ոսկիի արտածում, որով ներածման եւ արտածման տարբերութիւնը կ'ըլլայ 8,675,286 ոսկի՝ ի նպաստ արտածման:

Անցեալ տարի, տասն ու կէս ամսուան ընթացքին ներածումը արտածումէն 10,815,108 ոսկի աւելի էր, ու հասած 115,227,545 ոսկիի:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻՆ ԴԷՄ

— :-: —

Երկաթուղիի համաժողովը, որուն կը մասնակցէին Արեւելեան, Մերսին — Տարսոն, Ատանա — Մծրին, Իզմիր – Գասապա, Պանտրմա – Սօմա եւ պետական երկաթուղիներու վարչութեան ներկայացուցիչները, աւարտեց իր աչխատանքները:

Համաժողովը ամէնէն աւելի զբաղեցաւ այն մրցումով զոր ինքնաչարժերն ու քամիոնները կը կատարեն չոգեկառքին դէմ: Համաժողովը մըտահոգիչ գտաւ մրցումը եւ որոչեց միջոցներ ձեռք առնել անոր դէմ: Այս առթիւ դիտել տրուեցաւ թէ ինքնաչարժները ամէն տարի կարեւոր գումարներ դուրս կը ղրկեն, իբրեւ պէնզինի եւ զանազան կազմածներու դըրամ: Մինչդեռ երկաթուղիները միայն ազգ. դրամագլուխով կը գործեն:

Համաժողովը որոչեց խնդրել կառավարութենէն, որ խճուղիները զուգահեռական չըլլան երկաթուղիին, այլ ուղղահայեաց: Այս ձեւով, ինքնաչարժները այլ եւս չեն կրնար մըցիլ երկաթուղիներուն հետ եւ միւս կողմէն մեծ օգտակարութիւն մը պիտի ունենան, չրջաններէն ճամբորդ եւ ապրանք փոխադրելով երկաթուղիի կայարանները: Վերջերս, Գասըքիւյ – Սուսաթէ ճամբուն վրայ բանող օթոպիւսները լըջօրէն վնասեցին Հայտար – Փաչա – Ֆէնտիք ենկաթուղին:

Համաժողովը նկատի առաւ որ եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ ալ երկաթուղիները կը պաչտպանուին ինքնաչարժներուն եւ օթոպիւսներուն դէմ:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԸ

Կրթական գործավարութեան որոչումով, Թուրք մասնաւոր վարժարանները զերծ պիտի ըլլան չահատուրքէ: Միլլիէթ կ'ըսէ թէ այս որոչումը կը վերաբերի միջնակարգ (օրթա) վարժարաններուն եւ լիսէներուն, քանի որ նախակրթարանները արդէն իսկ զերծ են չահատուրքէ:

Պոլսոյ մասնաւոր դպրոցները չատ գոհ մնացած են այս կարգադրութենէն:

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԲԱՌԵՐԸ

Լեզուական Միութեան օժանդակ մարմինները բառահաւաքումի գործը առաջ կը տանին մասնաւորաբար Անատոլուի զանազան վայրերուն մէջ: Հաւաքուած բառերը, որոնք կեդրոն կը ղրկուին, քննութենէ վերջ կը դասաւորուին եւ բառարանը անցնելու որոչում կը տրուի անոնց համար որոնք ամենէն յարմարն են: Այս տեսակէտով չատ կարեւորութիւն կը տրուի Արեւմտեան Անատոլուի կողմերը գործածուած բառերուն, որոնք գրաւոր լեզուին մէջ անցած բայց ամենէն չատ տարածուած են ժողովուրդին մէջ:

Կարգ մը յաւելումներով բառարանին մէջ կ'անցուին նաեւ օտար բառերը, որոնց Թուրքերէնը չկայ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—.—

Այս խորագրին տակ «Հայրենիք» կը գրէ (դեկտ. 30).—

... Կրնան տղայամտօրէն ինքզինքնին մխիթարել Դաչնակցութեան հակառակորդ կամ անոր ղեկավարներու մասին ամէն պղտոր աղբիւրէ եկած զզուելի զրոյցներով, սակայն սակայն ոչինչ կը փոխէ հայ իրականութեան մէջ, ուր Դաչնակցութիւնը 42 տարիէ ի վեր գիտցած է ինքզինքը կանգուն պահել՝ հակառակ զանազան անձերու եւ նոյն իսկ խումբերու հեռացման, հակառակ բոլոր ներքին եւ արտաքին թչնամիներու անվերջ գըրոհներուն, հակառակ վերջապէս այն ձախորդութիւններուն, որոնց ճակատագիրը ենթարկեց զայն տարբեր ժամանակներու մէջ:

Երբ Անդրանիկներու, Քաջազնունիներու եւ Լեւոն Աթաբեկեաններու նըման խոչոր անձերու հեռանալը Դաչնակցութենէն չկրցաւ ցնցել Դաչնակցութիւնը, պառակտում առաջ բերել անոր մէջ, անոնցմէ չատ աւելի պըզտիկ քանի մը անձերու կամ խումբերու արտաքսումը երբեք չի կրնար տըկարացնել Դաչնակցութիւնը, առաւել եւս պառակտում առաջ բերել անոր մէջ:

Այս տեսակէտէն մեծապէս հրահանգիչ է համայնավար կուսակցութեան օրինակը Խորհ. Միութեան մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, այդ կուսակցութիւնը չի վարանիր անհատաբար թէ խումբերով դուրս նետելու իր անդամներէն նոյն իսկ ամենէն նչանաւորները, երբ անոնք կը մեղանչեն կուսակցութեան դէմ, անկարգապահ կ'ըլլան ներքին էնթրիկներ կը լարեն եւ իրենց դաւադրական աչխատանքներով կը սպառնան պառակտում առաջ բերել կազմակերպութեան մէջ: Աւելին. համայնավար կուսակցութիւնը ժամանակ առ ժամանակ կանոնաւոր զանգուածային մաքրագործումներ ալ կը կատարէ ինքն իր մէջ՝ դուրս չպըրտելով այն տարրերը, որոնց ներկայութիւնը աններդաչնակութիւն կը մտցնէ կազմակերպութեան մէջ եւ կը տկարացնէ զայն: Այսպիսի զանգուածային հերթական մաքրագործում մը կրկին պիտի կատարուի չուտով Խորհ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, եւ կը սպասուի, որ այս անգամ քանի մը հարիւր հազար համայնավարներ իրենց գործած զանազան մեղքերուն համար պիտի արտաքսուին կազմակերպութենէն:

Տարիներու ընթացքին մենք մէկէ աւելի առիթներ ունեցած ենք քննադատելու բռնապետական այն ոգին ու եղանակը, որով Լենին կամ Ստալին վարուած են իրենց ամենէն մերձաւոր գործակիցներուն հետ իսկ, երբ զանոնք իրենց գաղափարներուն եւ ծրագիրներուն հակառակ են գտած: Եւ եթէ հոս կը բերենք բոլչեւիկ կուսակցութեան օրինակը, սակայն կ'ընենք ոչ թէ արդարացնելու համար անոր մաքրագործման բիրտ միջոցները, այլ միայն ցոյց տալու համար որ այդ կուսակցութիւնը երբեք տկարացած չէ պատահական թէ պարբերական, անհատական թէ զանգուածային այն մաքրագործումներէն, որոնց ենթարկուեր է վերջին 10—15 տարուան իր փոթորկալից կեանքին մէջ:

Դաչնակցութիւնը նման մաքրագործումներու չէ դիմած երբեք, բայց իր 42 տարուան եռուն գոյութեան ընթացքին ունեցած է մէկէ աւելի անհատական եւ խմբական հեռացումներ որոնք սակայն նոյնպէս յոռի ազդեցութիւն ըրած չեն Դաչնակցութեան վրայ:

Ով մասնաւորապէս ծանօթ է Հ. Յ. Դաչնակցութեան ներքին կեանքի պատմութեան, ոչ միայն ամենափոքրիկ չափով իսկ չպիտի անհանգստանայ այս կամ այն չրջանի մէջ պատահած արտաքսման կամ հեռացման դէպքերէն, այլ եւ աւելի վստահութեամբ պիտի նայի ապագային, որովհետեւ եթէ հեռացուողները անհարազատ, անկարգապահ եւ դաւադիր անձեր են, անոնց հեռացումը կազմակերպութեան համար կորուստ չէ, այլ միայն զօրացման ազդակ:

Փրակա Փոքր Համաձայնութեան կեդրոն

Ատենին հաղորդած էինք փոքր համաձայնութեան վերակազմութեան լուրը, քաղաքական արդի կացութիւնը մղեց զայն կազմող երեք երկիրները Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլաւիա, Ռումանիա՝ իրենց գործակցութիւնն աւելի սեղմ հիմերու վրայ դնելու, ամէն ուղղութեամբ, քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական մարզերու մէջ:

Պիտի ստեղծուի փոքր համաձայնութեան յատուկ տեւական պաչտօնատուն մը՝ Ազգերու Դաչնակցութեան քարտուղարութեան նման:

Որոչուած է որ փոքր համաձայնութեան գործերուն կեդրոնը Փրական ըլլայ:

Գերման կառավարութեան արդէն նչանակած է զինուորական կցորդ մը՝ փոքր համաձայնութեան համար, որ պիտի պաչտօնավարէ Փրակայի մէջ:

ԾԻԾԱՂ

Երկու փաստաբաններ կը վիճէին դատարանի մէջ, հորի մը սեփականութեան խնդրով:

Դատաւորը.— Ձեր վէճը մեծ կարեւորութիւն ունեցող բան մըչէ, քիչ մը ջուրի խնդիր:

— Կը ներէք, Պ. դատաւոր, դատաւորանդ պէտք է գիտնայ որ այս խնդիրը անվիճելիօրէն չահեկան է, քանի որ մեր յաճախորդները գինեվաճառներ են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՏԷՐ - ՄԵՍՐՈՊ.— Հա՛, այդ պարագային, ա՛լ կառավարութիւնը երկու ամիս առաջուան վիճակի մէջ չէ, որ աչքը գոցէ ու մէկ կողմը քաչուի, տասներկու հազար զօրք բռներ Այգեստանի չուրջի բլուրներն ու լեռները... բերդի գլուխէն մեծ թնդանօթները ուղղուած են արդէն Այգեստանի վրայ, աւելի փոքր թնդանօթները յանկոյսների լեռան վրայ պիտիբարձրանան այս առաւօտ, երեք օր ժամանակ տուաւ կուսակալը խորհելու, եթէ այդ պայմանաժամը լրանալուն, յանձն չառինք իրագործելու նոյնութեամբ, մօրզայ յիչելու, որ կառավարութեան պիտի յանձնուին նաեւ բոլոր ռազմամթերքը, ըլլայ յեղափոխականների տրամադրութեան տակ, ըլլայ մասնաւոր անհատներու քով...

ՄԵԼԻՔ.— Եթէ յանձն չառի՞ք...

ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ.— Պաչարման չրջանակը պիտի սեղմէ մինչեւ Այգեստանի տուները, զօրքերով պիտի հսկէ փողոցներն ու այգիները եւ պիտի խուզարկէ բոլոր տուները մէկիկ մէկիկ, ուր որ զէնք գտնէ պիտի գրաւէ նաեւ ձերբակալէ տան տէրերը, ուր որ փախստական գտնէ, պիտի ձերբակալէ, եթէ յանձնուին խաղաղ, իսկ եթէ փոքրիկ դիմադրութեան հանդիպեցան թնդանօթի պիտի տայ ամբողջ թաղը, պիտի այրէ ու ոչնչացնէ տունը, ալ ո՛չ մի նկատում եւ ոչ մի գութ...

ՀԱՅԿ.—Իսկ եթէ չկարողանան թաղերը մտնե՞լ...

ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ.— Ըսի որ մեծ թնդանօթները բերդէն Այգեստանի վրայ են ուղղուած... ինչպէս կ'երեւի համաձայնութեան եկեր են մեծպետութիւններէ հիւպատոսների հետ, ընդհանուր դիմադրութեան պարագային, հիւպատոսները համաձայներ են բերդը փոխադրուիլ իրենց դրօչակներով եւ հայ ժողովուրդը թողնել Այգեստան իր ճակատագրին...

(Լռութիւն)

ՄԵԼԻՔ.— Հաստա՞տ է հիւպատոսների համաձայնութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Այո՛, պարոն, այդ լուրը մեզի հասաւ աւելի կանուխ... Եւ պէտք է աւելցնեմ նաեւ Տէր - հօր ըսածներուն, որ այս վերջին կէտը մասնաւորապէս սարսափի մէջ է ձգեր ժողովուրդը, որովհետեւ եթէ հիւպատոսները համաձայներ են բերդը քաչուելու իրենց դրօչակներով, այլ եւս փրկութեան ոչ մէկ ապաւէն կը մնայ անզէն ու անպաչտպան ժողովրդի համար...

ՀԱՅԿ.— Լա՛ւ, իմացանք կուսակալի առաջարկը, բայց հետաքրքիր էր իմանալ նաեւ ձեր կարծիքը Տէր - Հայր, ու նաեւ Քաղաքական ու Կրօնական ժողովների կարծիքը:

ՏԷՐ - ՄԵՍՐՈՊ.— Ինչպէս ըսի, մենք դեռ պատասխան մը չենք որոչեր, ի հարկէ, անհատական կարծիքներ յայտնուեցան, բայց դեռ որոչ համաձայնութեան մը չենք եկեր, ըսինք, այնքան ալ կարեւորութիւն չպէտք է տալ մեր կարծիքին, պարզ խօսինք, ես, խեղճ քահանաս, ոչ ուժ ունիմ ձեր թելէն բռնելու ու կառավարութեան յանձնելու, ոչ ալ իմ խօսքս որ եւ է ուժ կրնայ ունենալ կառավարութեան այս կամ այն որոշումը փոխելու...

ՄԵԼԻՔ.— Կարեւորը այն չէ թէ որքան հնարաւորութիւն ունիք իրագործելու ձեր որոշումները, խնդիրը նկատելով զուտ սկզբունքի տեսակէտից, ի՞նչ էք կարծում, կամ ի՞նչ էք խորհուրդ տալիս այս պարագային, պէ՞տք է իրագործենք կառավարութեան պահանջը, այսինքն ձեռքերնիս ծալած գնանք յանձնուինք նրա բարի խնամատարութեան եւ թողնենք որ ժողովուրդը հլու հնազանդ, տանի այնքան տառապանքով ձեռք բերած քանի մը զէնքերը յանձնէ...

ՏԷՐ - ՄԵՍՐՈՊ.— Ա՛հ, մօրզայ քանի մը խօսքով բացատրելու ինքզինքս: Հեռո՛ւ ինձմէ դաւաճանական որ եւ է միտք, հեռո՛ւ ինձմէ ձեր յեղափոխականներին մասին որ եւ է չար միտք ունենալու գաղափարը, եթէ ես երիտասարդ ըլլայի, ես ձեր տեղը չգիտեմ թէ ինչ ընթացք պիտի բռնէի, բայց խնդրեմ, ի նկատի ունեցէք իմ դրութիւնս. ես, եթէ այստեղ եկեր ձեզ բերեր եմ չատ սոսոր առաջարկ մը, մի ենթադրէք թէ իմ իսկական էութենէս է որ կը խօսի բերանս. նկատեցէք որպէս պաչտօնակատար մը միայն որ ստիպուած միջնորդի դեր կը կատարէ: Ձեր կեանքը, ձեր իւրաքանչիւր զինուորի կեանքը թանկ է ինձ համար, ես գիտեմ, լաւ կը գիտակցիմ ձեր մեծ զոհողութեան ամբողջ նչանակութիւնը. ազատութեան տիրանալու աստուածային պայքարը ամէն բանէ վեր է իմ աչքիս, բայց եւ թանկ է ինձ համար այն ժողովրդի կեանքը, որի ազատութեան, որի ապագայ երջանկութեան համար դուք ձեր երիտասարդ կեանքն էք դրեր որպէս զոհ, պէտք է փրկել այս ժողովուրդը...

ՄԵԼԻՔ.— Եթէ նոյն իսկ այդ ժողովրդի կեանքի համար յեղափոխականները յանձն առնեն յանձնուիլ, հաւատա՞ւմ էք որ ժողովուրդը պիտի ազատուի:

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Աւելի հաւանականութիւն կայ:

ՀԱՅԿ.— Հաւանականութի՞ւն միայն:

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Որոչ ի՞նչ կրնանք ըսել:

ՀԱՅԿ.— Կարո՞ղ էք երաչխաւորել որ մեր յանձնուելուց յետոյ, կառավարութիւնը, զէնքերը հաւաքելուց յետոյ, չի սկսի մի փառաւոր կոտորած եւ չի վերածի ձեր գեղեցիկ Այգեստանը մի սպանդանոցի, դուք եւ ձեր Քաղաքական Ժողովը յանձն առնո՞ւմ էք կազմակերպելու ժողովուրդի ինքնապաչտպանութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Այդ տեսակ բան մը մեր ուժերէն վեր է:

ՀԱՅԿ.— Ուրեմն եւ ձեր խօսքին էլ բոլորովին աւելորդ:

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Ես կը խօսիմ որպէս ժողովրդի պաչտօնական ներկայացուցիչ:

ՀԱՅԿ.— Ձեր եւ ժողովրդի միջեւ ոչ մի կապ կայ:

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Բնական է, ես ատրճանակ չունիմ վրաս. ոչ մի կապ կայ իմ եւ ժողովրդի միջեւ, դուք զէնք ունիք վրանիդ, ձեր կապերը հարիւրաւոր են:

ՀԱՅԿ.— Դուք աւելի կառավարութեան պաչտօնեայ էք, քան ժողովրդի ներկայացուցիչ:

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Ես որ եւ է `ռոճիկ չեմ ստանար ո՛չ կառավարութենէն եւ ոչ ժողովրդէն, իմ մատուցած ծառայութիւնս ձրի է, հետեւաբար եւ ես պաչտօնեայ մը չեմ, այլ ծառայող մը ժողովրդի չահերին, ինչպէս դուք էք, միայն թէ իմ ըմբռնումս տարբեր է ձերինէն այդ ժողովրդի իսկական չահերու նկատմամբ...

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Յ.

Փարիզ եւ սրուարձանններ

Հ. Դ.

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԿՈՒԱ-ՔՕԼՈՄԲԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ Կոմիտէներու, ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամները, 22 Յունուար, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Sociétés Savantesի սրահին մէջ, 28, rue Serpente: Մէթրօ՝ Օտէօն: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սարքած է ընկերական ճանդիպում մը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին փըթիթ Սուրսի ներքնայարկը (Մէթրօ՝ Օտէօն): կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի ժողովը վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան 1933ի հրատարակած «Գոյամարտ» Օրացոյցի կողքի վրայ, ձախ կողմ, հինգերորդ նկարը, սխալմամբ գրուած է կայծակ Առաքելի տեղ Առաքել Մուշեղ: Կը խնդրենք նկատի ունենալ:

Ծանօթ.— «Գոյամարտ» Օրացոյցի բ. հրատարակութիւնն ալ սպառած ըլլալով կը խնդրենք մեր գործակալներէն որ, իրենց քով գտնուած աւելորդ օրացոյցները ետ ղրկեն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15ԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԻ ԻՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 7ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆԻ «ՎԱՆՔԸ» — «ԶԵՐՈՍԸ»

ԳԻՆ՝ 20 ՖՐԱՆՔ կամ 1 ՏՕԼԱՐ

M. BARSAMIAM, 121 rue Marcadet, Paris (18)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossianի, դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

Կը ծախուի նաեւ ցառաջի խմբագրատունը: Ապսպրանքները կանխիկ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին կամաւորներու Միութեան տարեկան պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ 8 Ապրիլ 1933 Շաբաթ գիշեր: Կը խնդրուի ազգային կազմակերպութիւններէ եւ միութիւններէ նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԻ
ՍԵՒ ԼԵՌԻՆ ՄԱՐԴԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՎԷՊ

Բ. տպ. Աթէնք, 1932, էջ 343   գին՝ 20 ֆրանք

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՖՐԱՆՍ.— ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ

Լաթակազմ, 1200 էջ   գին 75 ֆրանք

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

510 էջ, բազմաթիւ նկարներ   Գին՝ 40 ֆրանք

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆԻ

ԴԷՊԻ ԿԱԽԱՂԱՆԸ

Թուրքիոյ խորերը մնացած հայ բեկորներու յուզիչ պատմութիւնը

877 էջ, պատկերազարդ,   Գին՝ 75 ֆրանք

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, 1933

Նոր տարիի ամէնէն ճոխ տարեգիրքը

Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ

գին 30 ֆրանք եւ 1.50 տոլար

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1933

Հրատ. Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան

40է աւելի ազգ. գործիչներու նկարներով   Գին 5.50 ֆրանք

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Monsieur-le'Prince, Paris (6).

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը: Ընդարձակ գրացուցակը ձրի կը ղրկուի փափաքողներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սուրէն Գասապեան 22 տարեկան, բնիկ Տրապիզոնցի, հօր անուն՝ Կարապետ, մօր անուն՝ Մարիամ: 1918ին ազատուած է Թրքական որբանոցէն քրոջը հետ միասին, կը փնտռէ իր հայրը՝ Կարապետ Գասապեան եւ ազգականները, որոնց անունները չի յիշեր: Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Souren Kassabian, chez M. Paul Pouzin, le chas;e Romans Drôme: Քոյր եւ եղբայր կը գտնուին Ռոմանի մէջ:

— Տիկին Հռոփս Տօնիկեան (Ղանթարօսցի, Սեբաստիա) կը փնտռէ իր որդին Ղազար Տօնիկեանը, որ տեղահանութեան միջոցին կորսնցուած է Ուրֆայի մէջ: Հօր անուն՝ Օհաննէս, հօրեղբայրը՝ Շահին. Վարդան, եղբայրը՝ Առաքել, քոյրերը՝ Վառուկ եւ Նունիկ: Իմացնել Vahan Kasbarianի, 82 Chemin de la Madrage, Marseille:

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փոմաձ (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօսթի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 փրանքի: Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն: Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան: Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, 20, A. Voulis, Athènes, Grèce:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ տօնի հանդէսը «Սիփան»ի նախաձեռնութեամբ փետր. 9ին. կիրակի ժամը 3ին: կը խնդրուի նկատի առնել թուականը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

2. ԼԸՓԻՔ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ

— «Փախայ Պաթալիոյ այդ վանքէն, գիտես արդէն, Փրանսացի քահանան չպահեց իր ուխտը. Թողուց եկեղեցին ու յետոյ ձգեց զիս. շատ դիւրին է, չէ՞, այր մարդուն համար, կ'անյայտանայ անմիջապէս: Ո'չ մէկ լուր ունիմ իր մասին այդ օրէն ի վեր: Աշխարհը շատ մեծ է երբ կիները ուզեն գտնել զիրենք փճացնող այրերը, եւ շատ փոքր եթէ անոնք աշխատին տեղ մը, կէտ մը ճարել իրենց համար: Այո՛: Վերադարձայ մօրս քով. մայրս ծեծեց զիս. մարդիկ կը ծեծեն կինը այս տեսակ բաներու մէջ: Բայց դուն պէտք է գիտնաս, ո՞վ գործեց առաջին մեղքը. Ադա՞մը թէ Եւան:

«Յետոյ հայրս գնաց Հնդկաստան ու մայրիկս զիս դրաւ Թանկօրի տաճարին սեւամորթ պարուհիներուս քով. այնտեղ էր որ սորվեցայ իմ պարս եւ տակաւին ուրիշ շա՜տ մը բաներ, սիրելի բարեկամս: Տաճարի քահանաներուն ծառան եղայ. գիտե՛ս, չէ՞, այդ պարուհիներուն կեանքը: Պարեցի այդ կրօնաւորներուն համար: Հովահրեցի Թիպէդեան Աստուածը, ես կը տանէի Բումպարթի կոչուած սուրբ լոյսը: Հարիւր աղջիկ էինք մենք. կը պարէինք բոլորս ալ. կը պատկանէինք այդ քահանաներուն, կը հասկնաս, չէ՞: Գիտես թէ ի՛նչ է քահանան. սուրբ մարդ մը. գեղեցիկ հոգի մը ունի ան եւ ինչպէս հաւատրիմ իր Աստուծոյն. գիտես, չէ՞: Բայց, իմ սիրելի բարեկամս, պիտի նախընտրէի ունենալ Տաճարին քահանաներուն աղտոտ մարմինը քան թէ լսել քաղցր ձայնը այդ Փրանսացի քահանային որ նշխարը դրաւ լեզուիս վրայ»:

Լիան հանդարտ կերպով կ'արտասանէր իր բառերը որոնք դժուարաւ կը հասնէին Ծորճի ականջին: Զսպուած թոյն մը կար կրօնաւորներու հանդէպ անոր ունեցած հեգնոտ առելութեան մէջ: Յանկարծ փոխեց իր ձայնին շեշտը եւ Ծորճի երեւակայութեան ձգեց պատմութեան այն մասը որ կը վերաբերէր Թանկօրի մէջ ունեցած իր կեանքին: Բայց նախ քան այդ, արագ եւ սուր կերպով արտայայտեց իր նայուածքին մէջ զզուանքը զոր ունէր այդ մարդուն հանդէպ. անիկա էր քանդած իր առջեւ, տեսիլքը Թուչուններուն, ծաղիկներուն եւ բարի Արարչին: Լիան շարունակեց բոլորովին տարբեր շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ.

— «Երկար չմնացի. յայնտեղ կի՛ն չկրնան բերել ու յետոյ կը մեռցաւակ կը բերեն աշխարհ մինչեւ որ ա'լ չի կրնան բերել ու յետոյ կը մեռնին: Ես չուզեցի անոնց նմանիլ. չուզեցի մեռնիլ, ո'չ այն ատեն: Անգլիացի զինուորմըբեկաւ Տաճարը: Գիտես թէ ինչպէս է Անգլիացի զինուորը Հնդկաստանի մէջ, այո՞, փախայ անոր հետ. մաքուր էր, կը լուացուէր ամէն օր, օճառ կը հոտէր. այդ կրօնաւորներէն յետոյ, օ՜հ, Աստուած իմ, կարծես թէ արեւելեան բաղնիքէ մը ներս մտած ըլլայի: Ամուսնացանք, այո՛, այդ տեսակ մարդ ճանչցած չէի առաջ: Երկու զաւակ ունեցանք. տղայ մը եւ աղջիկ մը. շատ պատուաւոր զոյգ մըն էինք:

«Կարծեցի՞ր որ Օրօրան այդ քահանայի՞ն աղջիկն է, ո'չ: Անիկա հետքձգող տեսակներէն չէր: Օրօրան իսկական երախայ մըն է, հոգ մի' ըներ, միւսն ալ այնպէս էր, շատ լաւ էր: Մեռցուցին. ծառայ մը մեռցուց զայն, իմ փոքրիկ մանչուկս. օ՜հ, գիտէի: Թունաւորեցին. կրնայի ապացուցանել: Եւ օրին մէկը ես իմ դանակովս սպաննեցի այդ ծառան: Ասդին դարձիր, ա՜յ, այսպէս»: Լիան բռունցքի հարուած մը տուաւ Ծորճի կուրծքին վրայ.. յետոյ նայեցաւ անոր. կարծես ըսել ուզեց «հիմա հաւատացիր, չէ՞»:

Շարունակեց պատմութիւնը.

— Գիշերը հետս առի Օրօրան ու գացինք. Անգլիացի զինուորին հե՞տ պիտի մնայի, կը կարծես. տեսա՞ծ ես Անգլիացի զինուորը Հնդկաստանի մէջ օ՜հ, Աստուած իմ. անոր կօշիկներուն կոինչը, եւ անոր միտքը՝ նոր ու ներկուած ինչպէս իր կօշիկները: Այդ կըռինչը մարդս կը խենթեցնէ. մտիկ ըրած եմ. մէկ վեր, մէկ վար սանդուխներէն: Անոր միտքը կաշիէ շինուած է, կաղապարուած է եւ եթէ ուզես յարմարցնել քու միտքիդ, օ՜հ, կը չարչարէ, կը չարչարէ քեզի: Օր մը պոռացի ու փախայ: Բայց սպաններ էի ծառան արդէն: Ի՞նչպէս Փոնտիշէրի գացի. ես ալ չեմ գիտեր. քալեցինք, ես ու երախաս. դոմէշի կառք նստանք եւ հասանք այնտեղ: Մնացածը գիտե՞ս: Այդ շոգմոգը պատմե՞ց. Մարսէյլ, Լառօքի սրճարանը, յետոյ Փորէլի կապելան», յետոյ...

Նորէն փոխեց իր ձայնին շեշտը եւ քնքշօրէն ըսաւ.

— ... Յետոյ դուն:

Ծորճ թեւերուն մէջ առաւ զայն

— Բայց, ի սէր Աստուծոյ ինչո՞ւ չես ուզեր ամուսնանալ հետս: Անգլիացի զինուոր չեմ. քեզի կրնամ երջանիկ ընել, ամբողջ կեանքիդ մէջ: Ամէն բանէ կը հրաժարիմ, միայն այդ նպատակին հասնելու համար:

— Կը կարծես որ չե՞մ գիտեր. բարեկամս. դուք, այրերդ բոլորդ ալ իրարու կը նմանիք. կիները նոյնպէս: Դուք կ'ըսէք «Եկուր հոս» ու կինը կուգայ: Վերջը ամէն բան գիտենք արդէն: Իսկ եթէ խելացի ըլլանք այլ եւս մինչեւ այստեղ չենք գար...

Ծորճ անդին դարձուց երեսը եւ երկնցաւ՝ անշարժ: Առտուան առաջին բեռնասայլերուն աղմուկը լսուեցաւ սալայատակին վրայ: Մոմին կտուցը սկսաւ հետզհետէ կաթի ձեղունին վրայ տեսնուեցաւ ցող ստուերը անոնց գլուխներ

ՊԱԼ ՊՈՒՖՕՆԻ ՄԷՋ

1.

Լիանի ներկայացումները Պ ֆօնի մէջ պիտի տեւէին միայ ներհինգ օր: Ամէն գիշեր ժամ Ծորճ կը սպասէր դրան առջե փողոցը տանելու համար զա

Ամբողջ այդ շրջանին Ծոր թէ կ'աշխատէր:

— Խոստացար իմ գալէս ետք աշխատիլ, ըսաւ Լիան. «Աստու րնաւ չես աշխատիր հիմա. ծոյլ Հյայտնեց իր պատճառները: Ա չէր խօսած ամուսնութեան մաս գիշերէն ի վեր: Գտած էր մա անկողինին մէջ, երբ Լիան վար նէր Օրօրային քով երթալու հա Ուզեր էր պատուհանէն դուրս զայն բայց կրցեր էր զսպել ինք Մատանին հիմա նետուած էր կին մէջ, ներկերուն եւ վրձին քովը: Համոզուած էր որ բառ կօչերը անկարող պիտի ըլլայ հելու այդ աղջիկը:

Թարգմ. Ժ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

18 Janvier 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2089 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ պատանեկան միութիւններու մասին խօսելու առթիւ, մենք երիտասարդութեան կազմակերպութեան խնդիրը առանձին քննելու անհրաժեշտութիւնը կը չեշտէինք։

«Յառաջ» շատ լայն տեղ տուաւ այդ հարցի բազմակողմանի արծարծման։ Թեր ու դէմ կարծիքներ արտայայտուեցան, որոնք եզրակացութեան մէջ կը միանային բաղձանքի մը ձեւակերպումով,— հայ երիտասարդութիւնը պէտք է կազմակերպուի ու միակամ բանակ մը դառնայ՝ ազգային ճակատին վրայ։

Էութիւնն այս կոչերուն ու կանչերուն ազգային հաւաքականութեան պահպանումը եւ ազգային դատի հետապնդումն էր։

Ազգային ոգիի արտայայտութեան այս պահանջը քաղաքական ձգտումներու յայտարար նշաններ էին, առանց յարելու քաղաքական կուսակցութիւն մը։ Բարի ցանկութիւնները համահայկական երիտասարդական կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը կը չեշտէին, որ ունենար այդ քաղաքական նշանաբանը։

«Յառաջ» իր առենին անդրադառնալով այս խնդրին՝ գոյութիւն ունեցող միութիւններն աչքի առջեւ ունենալով, դրուած հարցի նախնական լուծման համար կ'առաջարկէր միութեանց միջեւ համաձայնութեան եզրեր գտնել եւ միութիւններու դաշնակցութիւն *մը ստեղծել։ Ասկէ յետոյ միաձուլումը եւ միակամութիւնը իրենց ճամբան պիտի գտնէին՝ մեր ապրած պայմաններու հրամայողական թելադրանքով։*

Մեր աշխատակից Վ. Իշխանեանի ուշագրաւ յօդուածը՝ տպուած երէկուան թիւին մէջ, բաղձանքներու, եւ կարելիութիւններու *տարբերութեան վրայ կը հրաւիրէր ընթերցողներու ուշադրութիւնը, եւ իրականութեան թելադրանքին անսալով՝* ցուցամատի մը հրամայողականութիւնը *կ'առաջադրէր։*

Արմատական լուծում մը, որ պէտք ունի լուսաբանութեան։

Այն երիտասարդութիւնը, որ 20–40 տարեկան հասակի մէջ է, ազգային – քաղաքական ապրումներ ունի, իր շրջապատի երիտասարդական զանգուածային շարժումներէն կ'ազդուի, հայ ժողովուրդի ազգային գոյութեան խնդիրներով կը հետաքրքրուի, կը նշանակէ թէ քաղաքացիի կոչումն ունի եւ կ'ուզէ արժեցնել այդ կոչումը։

Արդ, այսպէս, երիտասարդութիւն մը կամ քաղաքական կուսակցութեան մը դրօշակակիրը պիտի հանդիսանայ, ու քալէ դէպի իր հետապնդած նպատակները՝ կուռ ու միակամ։ Եւ կամ համակիր հոծ զանգուածը պիտի հանդիսանայ դրօշակիր այդ բանակին։ Այս երկու ճանապարհներէն դատ, ուրիշ ելք չունի, անշուշտ՝ եթէ այդ երիտասարդութիւնը բան մը *ընել կ'ուզէ։*

Այսպէս կ'ընթանան միւս մեծ ու փոքր ազգութիւններու մէջ յառաջ եկած երիտասարդական շարժումներն ալ, որոնք այնքան մեծ ազդեցութիւն մը թողած են հայ երիտասարդութեան վրայ, որ՝ ուշ մնացողի մը յուզումով՝ հրապարակ դրած է վերոյիշեալ խնդիրները։

Երբ Վ. Իշխանեան կ'ըսէ,— «Մեզի հարկ եղածը ցուցամատ մըն է» *մենք կը հասկնանք թէ այդ* ցուցամատը *Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է։ Հայոց կեանքին մէջ, ահա 42 տարիներէ ի վեր, ամէնէն բուռն, ամէնէն հաստատուն եւ ամէնէն կուռ կազմակերպուած երիտասարդութիւնը քալած է Դաշնակցութեան ազգային դրօշով։ Այսօր իսկ, տարագիր հայ իրականութեան մէջ, 20–40 տարեկան գիտակից ու պարտաճանաչ երիտասարդութիւնը հոծ զանգուածով դրօշակիրն է հայ ժողովուրդի ազգային գաղափարներուն եւ անոր գոյութեան պահպանման։ Մօտ* տասը հազար *երիտասարդներ, իրարու շաղկապուած՝ կուռ կազմակերպութեան մը միջոցաւ, գիտեն թէ ի՞նչ կ'ուզեն եւ գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն։*

Ազգային յստակ ծրագիրներ հետապնդող երիտասարդութիւնը, ազգային դրօշի մը կառչող գիտակից ու սրտցաւ քաղաքացիները, հայոց ներկայ կեանքին մէջ, տրամաբանական մէկ ելք ունին,— միանալ երիտասարդական այն կուռ բանակին, կամ անկախ կուսակցական պարտադրութիւններէ՝ կազմակերպել համակիր բանակը, որ պիտի քալէ կուսակցական բանակի կողքէն։

Ի զուր է հայոց մէջ փնտռել, աշխէթապետ մը, Հիթլէր մը, Մուսոլինի մը կամ Կանտի մը։ *Ինչպէս վեր առած՝ վերը յիշուածները քաղաքական կուռ կազմակերպութիւններ կը մարմնաւորեն։ Հայոց մէջ, այդ մեծ ուժը, այդ ցուցամատը Դաշնակցութեան կամքն է, իր յստակ ազգային ծրագիրներով, եւ իր տենդոտ գործունէութեամբ։*

Եթէ իրապէս հայ երիտասարդութիւնը կը բաղձայ դրօշակիրը հանդիսանալ հայ ժողովուրդի ձգտումներուն, եթէ իրապէս կը տանջուի մեր ներկայ քաոսային վիճակէն, եթէ իսկապէս տարուած է բուռն մղումներէն՝ համահայկական մեծ չափանիշով գործելու եւ հայկական կեանքը շարժելու, հապա ուրեմն պարտաւոր է ձեւ ու մարմին տալ իր այդ երիցս գովելի եռանդին, յարիլ Դաշնակցութեան կազմակերպուած բանակին, եւ դառնալ իր կոչումին տէրը։

Իսկ հայ երիտասարդութիւնը իսկապէս ազգային քաղաքական ապրումներ ունի, իսկապէս կը տոչորի ազատութեան ու հայրենիքի գաղափարով, թերեւս աւելի քան որեւէ ազգի երիտասարդութիւնը։ Ժամանակակից հայ կեանքը գերազանցապէս գունաւորուած է քաղաքական բուռն ձգտումներով։

Հայ երիտասարդութիւնը չի կրնար անտարբեր նստիլ ու անպատասխան թողուլ հայկական հորիզոնին վրայ երեւցած հարցականները։

Մտածումներու նոյնութիւն, ձգտումներու նոյնութիւն, դրօշի նոյնութիւն։ Ինչո՞ւ չունենալ կազմակերպութեան եւ զինուորական կարգապահութեան նոյնութիւնը միեւնոյն ժամանակ, քալելու աննկուն ու միակամ, դէպի հայկական նպատակը։

ՎԷՆԻԶԷԼՈՍ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Գրած էինք թէ Յունաստանի հանրապետութեան նախագահը Քաֆանտարիսի յանձնած է դահլիճը կազմելու պաշտօնը։ Քաֆանտարիս չյաջողեցաւ եւ Զայիմիս նոյն պաշտօնը յանձնեց դարձեալ Վէնիզէլոսի։ Տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ Վէնիզէլոսի կրետացին արդէն կազմած է իր դահլիճը, որուն մէջ կը մտնեն Քաֆանտարիս իբրեւ ելմտական, Միխալաքոփուլոս իբրեւ արտաքին, Քաթէֆաքիս իբրեւ պատերազմական, Քունտուրոս իբրեւ ծովային եւ օդային նախարար։

ՃԱՓՈՆ ԴԱՇԻՆՔ ՉԷ ԿՆՔԱԾ

Մոսկուայէն հասած հեռագիր մը կը հերքէ լուրը թէ Ճափոն ոչ-յարձակողական համաձայնագիր մը կնքած է Ռուսիոյ հետ։ Փոխանակուած պաշտօնական գրութիւնները կը հաստատեն, որ Ճափոն տակաւին ժամանակը չի համարեր նման համաձայնագիր մը կնքելու։

ԿՐԻՓԸ ԿԸ ՀՆՁԷ

Կրիփի համաճարակը տակաւին մըտահոգութիւն կը ներշնչէ Անգլիոյ մէջ։ Կարգ մը քաղաքներու մէջ վերջին շաբթուան ընթացքին, շատցած է մահերու թիւը։ Այսպէս Մանչըսթէրի մէջ անցեալ շաբաթ մեռած են 48 հոգի, մինչ նախանցեալ շաբաթ մեռած էին 22 հոգի։ 450 հոգի, որոնք կը ծառայէին հանրակառքի ընկերութեան մէջ, անկողին ինկած են։ Այսուհանդերձ Պիրմէնկէմի եւ Նոթինկէմի մէջ կրիփը չէ ծանրացած բաղդատմամբ անցեալ շաբթուան սաստկութեան։

ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՌԱԿՏԻ

Թանի թղթակիցը կը գրէ Նիւ-Եորքէն թէ տարակարծութիւններ ծագած են Րուզվէլթի կուսակցութեան ծոցին մէջ եւ ղեկավարները չեն կրնար ճշդել ուղին, զոր պիտի ուզեն ներկայացնել Միացեալ Նահանգներու նորընտիր նախագահին։

Տարակարծութիւնը կը վերաբերի մասնաւորաբար պարտքերու հարցին, եւ կողմերը դիրք բռնած են համաձայն այն խմբակցութեանց որ կապուած են հողագործական կամ ճարտարագործական շահերու։

Րուզվէլթ կը խուսափի կողմ բռնելէ այս վէճերուն մէջ։

ՎԱՐՁԱԿԱԼՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎՃԱՐԵՐ

Փարիզի քաղաքապետութեան շինած բնակարաններուն վարձակալները, 200 տուն, Իթալի թաղամասին մէջ, չուզեցին վճարել վարձքերը։ Յունուար 15ին, վարձքերու վճարման այդ մղձաւանջի օրը, անոնք մերժեցին ընկալագիրները, զորս կը ներկայացնէին քաղաքապետութեան ներկայացուցիչները։ Վարձակալները կ'առարկեն թէ իրենց վարձած բնակարանները մտնելէ յետոյ տեսած են որ անհրաժեշտ է կատարել կարգ մը նորոգութիւններ։ Այդ նորոգութիւնները նեղութիւն պատճառած են վարձակալներուն։

Բողոքը կը քննուի։

ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԷ

Մոսկուայէն կը գրեն թէ բազմաթիւ գնդակահարութիւններ տեղի ունեցան վերջերս Ռուսիոյ մէջ։ Այսպէս հրաժանի բռնուեցան 15 հոգի Տաշքենտի մէջ, ասոնք ամբաստանուած էին կոլխոզներու արդիւնաբերութեան գողութեամբ։ Նոյն քաղաքին մէջ դատի տակ առնուած են 83 հոգի, նոյն մեղքով։

Դոնէցի աւազանին մէջ մահուան դատապարտուեցան 12 գիւղացիներ, որոնք խարդախութիւն գործած էին պետական վաճառանոցներու մէջ, եւ ուրիշ 5 հոգի ալ գողութիւն կատարած։

ՀՈՒՎՐԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐԸ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Հուվր, ուզելով հաւասարակշռել պիւտճէն, պատգամով մը կուտայ խնայողական հրահանգներ։ Այսպէս կը նախատեսէ կատարել 70 միլիոն տոլարի խնայողութիւն մը ելմտացոյցին վրայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանս. դահլիճին ելմտական ծրագիրը

«Ժուռնալ տէ Տէպա» կը գանգատի, որ մամուլին տրուած առաջին հաղորդագրութեամբ՝ Փօլ – Պոնքուրի դահլիճը կը յայտնէր թէ միաձայնութեամբ *ընդունած է Շէրոնի ելմտական ծրագիրը, ինչպէս գրած էինք մենք ալ՝ տալով նոյն իսկ կարգ մը տեղեկութիւններ Շէրոնի ելմտական ծրագրին մասին։ Եւ ահա յայտնի կ'ըլլայ, որ դահլիճը իւրացուցած չէ այդ ծրագիրը, եւ 4–5 օրէ ի վեր կ'աշխատին հարթել տարակարծութիւնները, որ ծագած են դահլիճին մէջ Շէրոնի ելմտական ծրագրին մասին։ Միւս կողմէ, մամուլին տրուած առաջին հաղորդագրութեան վրայ հիմնուելով՝ կարգ մը ընկերակցութիւններ, մասնաւորաբար նախկին պատերազմիկներու Միութիւնը, իրենց տրտունջը կը ներկայացնէին Փօլ-Պոնքուրի, յայտնելով որ ծանր են պահանջուած զոհողութիւնները։*

Երէկ առաւօտ դահլիճը կը հաղորդէր թէ վերջնապէս իւրացուած է Շէրոնի ծրագիրը։

Երէկ կէսօրէն յետոյ նոյն այդ ծրագիրը պիտի ներկայացուէր Խորհրդարանին, ուր կ'ենթադրուի թէ ծանր վիճաբանութիւններու պիտի ենթարկուի։ Արդարեւ կարգ մը ընկերակցութիւններ թշնամական վերաբերում ցոյց կուտան ելմտական առաջարկուած ծրագրին։ Մինչ Շէրոն, ելմտական նախարարը, կը յայտարարէ թէ միակ փրկութիւնը կրնայ գալ իր ծրագրէն, զոր պիտի պաշտպանէ ոգի ի բռին։

Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աշխատանքի Խորհրդաժողովը, որ, կիրակի, ընդհատեց նիստերը, վերսկսաւ իր վիճաբանութիւնները երկուշաբթի առաւօտ։

Շաբաթ օր վիճաբանութիւնները փակուած էին յուսահատութեան մթնոլորտի մը մէջ։ Բանուորներու ներկայացուցիչները մէկ կողմէ, գործարանատէրերու եւ կառավարութեանց ներկայացուցիչները միւս կողմէ, անդրդուելի կը մնային իրենց տեսակէտներուն վրայ։ Բանուորներու կողմէ, հինգ անգամ, բեմէն սպառնական յայտարարութիւններ եղան գործատէրերուն եւ կառավարութեանց։ Առաջին անգամ Ժուհօն էր որ կը յայտարարէր թէ ի վերջոյ կը պայթի աշխատաւորներու հոգիին կուտակուած դժգոհութիւնը՝ սարսելով ընդունուած բոլոր կարգերը եւ վարչաձեւերը։ Եւ վերջին անգամ Պելճիքացի բանուորներու ներկայացուցիչն էր, Մէրթէնս, որ մարգարէաշունչ ծանրութեամբ մը յայտարարեց թէ աղետալի է մերժել բանուորներուն առաջարկը, որովհետեւ կը մօտենա՛յ փոթորիկը, որ կրնայ աւելել սրբել ամէն կարգ եւ օրէնք։

Պայքարը, սակայն, յամառ էր եւ անյոյս։

Երկուշաբթի առաւօտ տեսնուեցաւ, որ համաձայնութեան եզրեր կը փնտռուին։ Դիրքերու կացութիւնը այսպէս է.— Անգլիական կառավարութեան ներկայացուցիչը, բաժնուելով միւս երկիրներու կառավարական ներկայացուցիչներէն, կը միանար գործատէրերու ներկայացուցիչներուն,— միշտ անդրդուելի։ Բոլոր երկիրներու բանուորական ներկայացուցիչները համերաշխ կանգնած են իրենց պահանջին վրայ,— կրճատել շաբաթական աշխատանքի ժամերը առանց զեղչելու աշխատավարձերը։ Երեք կառավարութիւններ, Փարիզ, Հռոմ եւ Պերլին, որոնք «դաղջ» կը համարուին այս պայքարին մէջ, կ'աշխատին գտնել համաձայնութեան բանաձեւ մը, զոր խմբագրելէ յետոյ պիտի ներկայացնեն երկու կողմերուն։ Ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչը, Փիքնար, որ ետ կանչուած էր բանուորական ճակատին դէմ ցոյց տուած իր խստութեան պատճառով, հիմա վերադարձած է Ժընեւ, բայց լուռ է եւ վերապահ։ Ապահովաբար կը սպասէ հրահանգներու, որ պիտի տրուին իրեն՝ երբ աւարտին բանակցութիւնները Հռոմի, Փարիզի եւ Պերլինի միջեւ։ Միւս կողմէ գաղտնի միջնորդութիւններ կ'ըլլան բանուորներու մօտ,— այսպէս, բանուորներուն կ'առաջարկուի չատ չպնդել ու շաբաթական 40 ժամ աշխատանքով 48 ժամուան աշխատավարձ չպահանջել, կամ դէթ պահանջելով հանդերձ կրճատել ժամերը քիչ մը զեղչել նաեւ վճարուած ժամերը,— շաբաթը 40 ժամ աշխատանք եւ 45 ժամ աշխատավարձ։ Այս միջնորդութիւնները եւս չեն յաջողիր ապահովաբար։ Այսուհանդերձ կարելի է ըսել թէ Աշխատանքի Խորհրդաժողովին կարեւորութիւնը արտասանուած ճառերուն մէջ չէ հիմա, այլ նրբանցքներու խորհրդակցութեանց մէջ։ Առանց, սակայն, մեծ յոյսեր կապելու այս խորհրդաժողովին, կարելի է ըսել թէ աշխատանքի հարցը կը հասուննայ ասով, քիչ մը աւելի պաշտօնական մտահոգութեան մը գոյն կը ստանայ,— այդ ալ այլ մըն է աշխատանքի դատին պատմութեան մէջ, եթէ այդ դատը չգայ չահիլ փոթորիկը, որուն սպառնալիքը թեւածեցաւ պահ մը Ժընեւի խորհրդատան վերեւ։

Գերմանիա դարձեալ պահանջկոտ եւ ռազմունակ

Հաւաքոյթը, ուր խօսեցաւ Ֆոն Շլայխէր, միապետական իրական ցոյց մը եղաւ, կը գրեն Ֆրանսացի թղթակիցները։ Ներկայ էին Գերմանիոյ զինուորական բոլոր փառքերը։ Նախկին դահաժառանգը երբ սրահ մտաւ զինուորական համազգեստով, նախ գնաց թօթվելու մարաջախտ Հինտէնպուրկի ձեռքը։ Եւ ահա ծափահարութեան փոթորիկ մը փրթաւ, որ տեւեց վայրկեաններ։ Իսկ երբ խօսեցաւ Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան նախագահը, զօր. Ֆոն Հորն, գովեստներ շռայլեց ներկայ իշխաններուն, բանակի նախկին հրամանատարներուն, ոչ միայն պատուաստելով անոնց նախկին տիտղոսները, այլ նաեւ չեչտակի ակնարկութիւններ ընելով անոնց զինուորական յաջողութիւններուն վերջին ընդհ. պատերազմին մէջ։ Յետոյ պանծացուց Հոհէնցոլէռնեան կայսերական գերդաստանը, մասնաւորաբար Վիլհէլմ կայսրը։

Ու եթէ, ինչպէս կ'ըսէր Ֆոն Շլայխէր, գերման բանակը պիտի վերակենդանանայ հին ոգիով, արդէն նոյն ոգին կը յառնու գերմանական քաղաքական ղեկավարութեան մէջ։ Ու Թան, խմբագրականով մը անդրադառնալով Ֆոն Շլայխէրի ճառին, անհրաժեշտ կը համարի քիչ մը մտածել Հռենոսէն անդին արտասանուած խօսքերուն մասին։ «Կ'արժէ քիչ մը խորհրդածել այդ ճառերուն վրայ», կը գրէ ան։

Արդարեւ պահանջկոտ ոգին հետզհետէ կը զօրանայ Գերմանիոյ մէջ, միշտ քիչ մը աւելի սպառնական։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓՐՈՖ. ՊԼԱՏՈՆՈՎԻ ՄԱՀԸ

Ռուս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ փրոֆ. Պլատոնովի մահը։

Փրոֆ. Պլատոնով ծնած էր 1860ին, աւարտած էր Փեթերսպուրկի համալսարանը 1882ին։ Այնուհետեւ Ռուսիոյ պատմութեան դասախօս նշանակուեցաւ լիսէներու մէջ, յետոյ փրոֆէսէօր այն համալսարանին, ուրկից ստացած էր իր հմտութիւնը։

Փրոֆ. Պլատոնով մեծ համբաւ կը վայելէ ինչպէս Ռուսիոյ, նոյնպէս արտասահմանի մէջ իր պատմագիտական աշխատութիւններով,— յիշենք *Դասախօսութիւններ ռուսական պատմութեան մասին, Ռուսիոյ հիւսիսի անցեալը, Մոսկուա եւ արեւմուտքը, Բորիս Գոդունով, Իվան Ահեղ, Մեծն Պետրոս*, ռմանք թարգմանուած են օտար լեզուներու։

Փրոֆ. Պլատոնով այնքան հեղինակութիւն կը վայելէր, որ, նախկին վարչաձեւին տակ, յանախ առաջարկուեցաւ իրեն նախարարական պաշտօն կամ աթոռ մը Ծերակոյտին մէջ։ Բայց փրոֆէսէօրը մերժեց միշտ։ Պայթեցաւ յեղափոխութիւնը, փրոֆ. Պլատոնով չուզեց ապրիլ օտար հողի վրայ եւ չհեռացաւ։ Երբ անգամ առիթ ունեցաւ դուրս ելլելու Ռուսիայէն, մասնակցելու համար գիտական համաժողովներու, բայց երբեք չփորձուեցաւ մնալ տարագրութեան մէջ։ Համայնավարներու իշխանութիւնը իրեն յանձնած էր դիւանաբուղթերու տեսչութիւնը, Ակադեմիայի մատենադարանին տնօրէնութիւնը, որոնք նպաստեցին իր պատմագիտական աշխատութիւններուն։

Ի վերջոյ, սակայն, համայնավար կարգերը ժանիք ցոյց տուին իրեն։ Ակադեմիկոս Պոկրովսկի, արժէքաւոր պատմագէտ մը, մարքսիստ, որ մեծ ազդեցութիւն ունի լուսաւորութեան գործավարութեան մէջ, կատաղի ատելութիւն մը ունէր փրոֆ. Պլատոնովի հանդէպ։ Յաջողեցաւ գրգռել երիտասարդ մարքսական պատմագէտները։ Որքան ալ Պլատոնով զգոյշ եղաւ իր պատմագիտական աշխատութիւններու խմբագրութեան, պատմական դէպքերու մեկնութեան մէջ, այսուհանդերձ չկրցաւ խուսափիլ քննախնդրութեան աչքէն։ Ռուս գիտուններու վէճին մէջ կառավարութիւնը միշտ համակրութիւն ցոյց կուտար իր կուսակցութեան մարդուն։ Այսպէս է, որ փրոֆ. Պլատոնով ամբաստանուեցաւ իբրեւ հակայեղափոխական մը, որ պատմութիւնը կը բացատրէ ծառայելով թշնամիներու քարոզչութեան։ 1930ին ձերբակալուեցաւ եւ բանտ նետուեցաւ ամբողջ 18 ամիս։ 1931ին բանտէն արձակուեցաւ թէեւ, բայց զրկուեցաւ քաղաքացիական իրաւունքներէ եւ աքսորուեցաւ Սամարա։ Աքսորը աւելի ծանր էր քան բանտը։ Սիրտի հիւանդութիւնը, որ իրեն յիշատակ մնաց բանտէն, տարաւ զայն ի վերջոյ։ Ստոյիկեան սրտով մը, երբեք չտրտնջաց չարչարանքին դէմ կրեց ամէն զրկանք եւ նեղութիւն, բայց իրապէս տառապեցաւ տեսնելով որ դուրս նետուեցան իր աշխատութիւնները բոլոր մատենադարաններէն։ Այնքան տառապեցաւ, որ իր բշուառութեան մէջ չէր կրնար գիրք մը հայթայթել՝ սրվելու եւ խորհրդածելու համար Յոբի իր խուցին մէջ։ Ու, երբ համայնավարներու իշխանութիւնը մեծ շուքով ու փառքով կը թաղէր իր հակառակորդը, փրոֆ. Պոկրովսկի, չուշացաւ շիջիլ ինք ալ, իր աքսորավայրին մէջ, թշուառ ու խեղճ։

ՆՈՒԷՐ ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻՆ

Թագւոր Ունենան իր եղբօր՝ Յարութիւն Ունենանի մահուան տարթւ, փոխան ծաղկեպսակի, 100 ֆր. կը նուիրէ Րէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին։

Ստանալ *Յառաջ*ի Վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դատենք մեր ըմբոստներին եւ իրենց վէճին։ Ինծի համար դիւրին է արդարամիտ, անկողմնապահ դատել այդ վէճին մէջ։ Մասնաւոր շահերու պաշտպան մը չեմ – ոեւէ մարմնի կամ անձի – պարտաւոր եմ պաշտպանել միայն մեր ալեւոր եւ նուիրական կազմակերպութեան շահը։ Իրենք իսկ, ըմբոստացողները յայտարարեցին, որ ես ոեւէ ազդեցութեան ենթարկուողը չեմ,– հետեւաբար, իրենք ալ կը հաւատան խօսքիս անկեղծութեան ու անաչառութեան։ «Դաշնակցութիւնը» կատարելութեան կաղապար մը չէ եւ անսխալական «Թարու»ներ չկան մեր մէջ։ Ստալինի, Մուսոլինիի կուսակցութիւնը չենք, որոնց մէջ կ'իշխէ հլու, անմռունչ, դիակնային հնազանդութիւնը։ Մտքի ազատ ճախրանքը եւ քննադատութեան իրաւունքը, արեւմտեան քաղաքակրթութեան էն պանծալի նուաճումներէն է, մեր ա՛լ նուիրական սեփականութիւնն է։ Ժողովրդական, դեմոկրատ կուսակցութիւն մը եղած ենք սկիզբէն ի վեր եւ կարգապահութիւնն ալ եղած է ընդհանրապէս զուտ բարոյական, պարտադրուած մեր շարքերու ընդհանուր կամքով, մեր ընդհանուր ժողովներու որոշումներով։ Իւրաքանչիւր անդամ սիրայօժար կը հնազանդի կուսակցութեան հիմնական օրէնքներուն, քանի որ ինքն իսկ ուղակի կամ անուղղակի – պատգամաւորներու միջոցով – կը մասնակցի այդ օրէնքներու մշակման։ Բարոյական կարգապահութիւն՝ ոչ նուազ զօրաւոր, քան զինուորականը։ Եթէ այդ վերջինը կոյր է, բռնադատուած, անհաշիւ, մեքենական, ապա միւսը գիտակցական է, սիրայօժար, ինքնայորդոր, տոգորուած պարտքի ու սրբազան դատի շահերու գիտակցութեամբ։ Ատոր շնորհիւ է, որ աճեր, ծաւալեր է կուսակցութիւնը եւ վարեր է այնքան հերոսական կռիւներ ցեղին պաշտպանութեան եւ ազատութեան համար։

«Թարու»ներ չկան – եւ քննադատութիւնը վերէն վար ու վարէն վեր տասնեակ տարիներու ընթացքին կատարուեր է մեր շարքերուն մէջ։ Այդ քննադատութեան թափը առանձնապէս կը սաստկանայ գինադադարի խաղաղ օրերուն, փոթորիկներէն դուրս եւ այն պարագային, ու անգամ ամենէն հեղինակաւոր ղեկավարները քաղաքակիրթ ու յետամնաց ազգերու մէջ չեն դիմանար ժամանակի տարրալուծող հոսանքներուն... Իշխանութիւնը (autorité), ինչպէս ամէն բան այս աշխարհի մէջ, հետզհետէ կը մաշի ու կը սպառի։

Ինչպէս բոլոր յառաջադէմ ու դեմոկրատ ազգերու մէջ, մեզ մօտ եւս վարիչ մարմինները ենթակայ են անողոք քննադատութեան եւ եթէ չեն գտնուիր իրենց կոչման բարձրութեան վրայ, մեծամասնութեան քուէներովը կը տապալին ու նորերը կ'ընտրուին։ Հնարաւոր է – անգամ բարձր, քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ – որ այդ մեծամասնութիւնը երբեմն չունենայ իրականութեան ճիշդ ըմբռնումը, մեղանչի արդարութեան դէմ, եւ քուէները չերթան շիտակ ճամբով։

Ատ ալ կայ, տարաբախտաբար։ Բայց ի՞նչ կրնաք ընել... Ատ ալ մարդկային է. դեմոկրատիզմի (ժողովրդավարութեան) մեքենան ալ կատարեալ չէ, ընդհանուր ընտրողական սիստեմն ալ ունի ճեղքեր, ստուերներ։ Ուրիշ ելք չկայ, սակայն։ «Ձայն բազմաց»ը դարձեալ միակ լուծումն է, վասն զի անձնատիրութեան, դիքտատորութեան բռունցքը աւելի եւս վատթար ու վտանգաւոր է – մանաւանդ մեզի պէս կեդրոնախոյս, անիշխանական, անձնամոլ ու ամբարտաւան ցեղի մէջ։

Այո՛, քննադատութիւնը վարիչներու հանդէպ՝ օրէնք մըն է մեր Ուխտի մէջ։ Բայց այդ քննադատութիւնն ու խարազանումները կը կատարուին պատշաճ ձեւով, ներքնապէս, կազմակերպական, օրինաւոր ճամբով,– ոչ հրապարակ ըմբոստացումներով, հրապարակային ամբաստանութիւններով ու անարգանքներով։ Անձերը վերջ ի վերջոյ փոփոխական են – մնայուն է Հաստատութիւնը եւ անոր հանդէպ պարտադիր է բոլոր գաղափարակից անդամներու ակնածանքն ու յարգանքը։

Եւ հոս է, որ նոր հերձուածի ղեկավարները իրենց բերան – օրգանով շիլ ճամբայ մը բռներ են։ Չեմ գիտեր, թէ ինչ նպատակով անոնք հիմնեցին այդ օրգանը. կրնային եւ կուսակցական մտահոգութիւններով տարուած ըլլալ, սակայն, իրողութիւնն այն է, որ այդ թերթը, լեզուադարութեան ախտէն բռնուած, սահելով, սայթաքելով, այժմ արդէն մտած է հակադաշնակցական մամուլի բլոքին մէջ (իր աշխատակիցներէն ոմանք նոյնիսկ յօդուածներ կուտան ամենէն թունոտ հակադաշնակցական թերթերուն, որոնք տարիներէ ի վեր ցեխ կը տեղան իրենց ատելի կազմակերպութեան վրայ, ոտնահարելով ամէն սրբութիւն)։ Եթէ տեղ–տեղ այդ թերթին մէջ կը հանդիպիք քիչ–շատ լուրջ յօդուածներու եւ քաղաքական մտածելակերպի տարտամ արտայայտութիւններու, ապա շատ աւելի յաճախ կը տեսնէք ճոռոմ, կարմրալեզու, անբովանդակ ֆրազներ, ամբոխավար ճիչ ու աղաղակ, որոնցմով կը ձգտին անդէտ, միամիտ ընկերներու ջիղերը գրգռել ու սիրտերը գրաւել։ Եւ եթէ նպատակ դրած են վարկաբեկելու որոշ անձեր, ապա իրենց անզուսպ ծայրայեղութիւններով հակառակ արդիւնքի միայն կրնան հասնիլ։

Հպարտութեամբ անոնք ծանուցին, թէ իրենք կոչուած են յեղափոխական նոր ուղի մը ցուցնելու Հայոց աշխարհին, նոր մեթոդ, գործելակերպ, նոր դարագլուխ Հայոց պատմութեան մէջ։ Բայց իրենց հրապարակագրութեան մէջ կը տեսնենք գրեթէ միայն ժխտական աշխատանքը – կը քննադատեն, կը քանդեն, կը սեւցնեն։ Եւ անվերջ, պաթեթիկ բացականչութիւններ – «Ա՛լ չե՛նք կրնար համբերել», «Գո՛րծ պէտք է մեզ», «Ով որ քաջ է թո՛ղ գայ...» «Գո՛րծ, վրէ՛ժ, Օն ա՛նդր յառաջ...» (Ալիշանեան այս կոչը խմբագրական յօդուածի մը վերնագիրն է եւ միանգամայն ըմբոստ խումբի կարգախօսը)։

Սուրբ է, անշուշտ, գերազանցապէս բնական ու արդար, վրէժխնդրութեան զգացումը, որով վառուած է ողջ հայութիւնը եւ մանաւանդ մեծ եղեռնէն ճողոպրած մեր չափահաս որբերը։ Բայց միայն զգացումի յորդահոս հեղեղներով չէ, որ պիտի խորտակէք թշնամիին լուծը։

Կարճատեւ զինադադարը կը սարսափեցնէ ու ջղաձգութիւններ կը պատճառէ անոնց։ Գո՛րծ կ'ուզեն – եւ շարունա՛կ – «ալ չեն կրնար համբերել...»։

Անշուշտ, կարելի է պահանջել աւելի ակտիւ աշխատանք մը հայ մարտական կուսակցութենէն եւ հայ դատի աւելի կորովի պաշտպանութիւն։ Բայց մոռնալու չէ եւ միւս պարագան։ Ամենէն զօրաւոր ազգերը արիւնահեղ բախումներէն յետոյ կ'ունենան հանգստի երկարատեւ շրջաններ, երբ սուրը պատեանի մէջ դնելով, կը զբաղին իրենց ուժերը համախմբելով ու խտացնելով, շարքերը դաստիարակելով ու մարզելով – մարզանք՝ մտաւոր, բարոյական եւ ռազմական – իսկ մեր երիտասարդները հանդիստ խիղճով կը յայտարարեն, թէ հայ արիւնաքամ ժողովուրդը, մեծ պատերազմի վիթխարի զուլումներէն ետք, բնաւ պէտք չունի դադարի, թէ նա պէտք է շարունակաբար կռուի, ըմբոստանայ, արիւնէ, գլուխը բոլոր պատերուն զարնելով, թէկուզ եւ անյոյս ու ապարդիւն... Ուրիշ խօսքով, անդուլ, անդադրում յեղափոխութիւն մը – la Révolution en permanence... Հիթլէր, եթէ ուզէ, իր հսկայ բանակով կրնայ աշխարհ դղրդացնել եւ շատ ծանր մտահոգութիւններ պատճառել Լեհաստանին, Ֆրանսային, Եւրոպային։ Սակայն Հիթլէր զուսպ կը մնայ, չարտասաներ «Օն անդր յառաջ»ը, կը չափէ իր ուժերը, կը համբերէ, կը պատրաստուի...։

Ըմբոստներու նոյն օրգանէն կ'իմանանք նաեւ, որ այդ երիտասարդները պիտի փորձեն մօդական գաւազանի հարուածով մը վերացնել բոլոր անջրպետները գաղութներու ու երկրի միջեւ, «քանդել սահմանները», խորհրդային կառավարութիւնը սիրաշահիլ եւ ոչ միայն յառաջ տանիլ ներգաղթը աւելի ընդարձակ չափերով, այլ եւ անգամ տրամադրել Երեւանը ի նպաստ Թրքահայ դատի։ Այն Երեւանը՝ որ լսել չուզեր այդ դատի մասին եւ չուզեր դառնալ «ամենայն Հայոց կառավարութիւն»։ Միեւնոյն ժամանակ այդ տղաները պիտի ջանան երիտասարդացնել «Դաշնակցութիւնը» – նոր յեղափոխական արիւն սրսկելով անոր երակներուն մէջ – եւ կուսակցութիւնը վերանորոգելով, պիտի մղեն աւելի բուռն ու անդուլ կռիւ քեմալական Թուրքիոյ դէմ... որ Երեւանի, Մոսկուայի դաշնակիցն է։

Կ'իմանանք նաեւ, որ այդ խումբը, աւելի անհաշտ, յեղափոխական գործելակերպ մը որդեգրելով Թուրքիոյ դէմ – ոչ, ի հարկէ, ի հաճոյս Երեւանի ու Մոսկուայի, որոշած է գաղթահայութեան բոլոր խաւերն ու կուսակցութիւններն ալ համախմբել Թրքահայ դատի շուրջը,– բան մը՝ որ երբեք չկրցաւ իրականացնել Քրիստափորի ու Հրայրի կուսակցութիւնը տասնեակ տարիներու գերմարդկային ճիգերով։ Երիտասարդ դաշնակցականները պիտի միացնեն Թրքահայ յեղափոխական դատին շուրջը անգամ ամենէն հակայեղափոխական Ռամկավար ու այլ տարրերը, որոնք չեն իսկ հանդուրժեր պարզ, անմեղ պրոպագանդը Եւրոպայի, Ամերիկայի մէջ՝ ընդդէմ Թուրքիոյ։ Երիտասարդ դաշնակցականները պիտի գտնեն հարկաւ նաեւ անհրաժեշտ նիւթական միջոցները իրենց հակաթիւրք պայքարի համար, խաղաղ միջոցներով, առանց Քրիստափորներու «Փոթորիկ»ին դիմելու, քանի որ պիտի ձգտին սիրաշահիլ նաեւ ունեւոր արեւմտահայ տարրերը։ Բա՛ է, որ արձակեն գաղթահայ աշխարհին այս միւս մօդական կոչը,

— Արեւմտահայե՛ր բոլոր երկիրներու՝ միացէք ...

Եւ պիտի միանան։ Մեծ է հաւատը մեր խանդավառ երիտասարդներուն։

Մէկէ աւելի հրաշքներ է, որ պիտի կատարուին. անջրպետները խորտակուած, հայրենիք ու գաղութ՝ միացած, բոլոր այլազան կուսակցութիւնները՝ Դաշնակ, Հնչակ, Ռամկավար, Չէզոք, Համայնավար – վերամկրտուած սրտառուչ համերաշխութեան աւազանին մէջ եւ ճամբան ազատ՝ «երիտասարդ» Դաշնակցականներուն առջեւ՝ դէպի Խորհ. Հայաստան – հոն Թուրքիոյ դէմ դառնալու համար... Հրապուրիչ է հեռապատկերը, այլ աւա՛ղ միայն երազ։

Քաղաքական ուղեղի տեղ՝ սպանիական դղեակներ...։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(2)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի 14րդ ՏԱՐԵԼԻՑԸ.– ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆ ԵՒ ՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ.– ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՊԱՊԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ.– Հ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան 14րդ տարեդարձին առթիւ, տեղւոյս մասնաճիւղը սարքեց մարզական եւ գեղարուեստական երեկոյթ մը, դեկտեմբեր 24ին շաբաթ երեկոյեան, Հայ Բողոքականաց Ժողովարահին մէջ։

Հանդէսին կը նախագահէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանին պատուոյ նախագահ Պ. Գասպար Իփէքեան։

Նախագահը քանի մը խօսքով բացատրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի անհրաժեշտութիւնը՝ հայ գաղթաշխարհին մէջ։ Ու շեշտեց թէ սկաուտներու եւ նման շարժումներու կարեւորութիւնը կը սկսի Սպարտացիներու կարգապահ ու խիզախ սերունդէն, որոնք Թերմոպիլէի եւ Մարաթոնի նման չտեսնուած յաղթանակները շահեցան պարսկական երկարատեւ պատերազմներու մէջ։ Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին փոքր դեր չկատարեցին նաեւ Անգլիացի սկաուտները։

Պ. Գ. Իփէքեան, բարձր գնահատող մը սկաուտական շարժման ամէն տեղ եւ ամէն առեն որ պատեհութիւնը կը ներկայանայ, մասնաւորաբար կը շեշտէ անոր օգտակարութիւնները։

Այս անգամ եւս կրկին կոչ ըրաւ հայ ծնողքներուն, որ իրենց զաւակները յանձնեն այս շարժման ղեկավարներուն, եթէ երբեք կ'ուզեն մաքուր, առողջ, ընկերասէր, համերաշխ նկարագրով օժտել իրենց զաւակները։

Ընտանեկան կրթութիւնը, դպրոցը, շատ բաներ կուտան տղուն, բաւան, բայց կայ դեռ կարեւոր պակաս մը, որ միայն այս կազմակերպութիւնն է որ պիտի տայ։

Հանդէսին ներկայ հասարակութիւնը բուռն ծափերով իր համամտութիւնը յայտնեց յարգելի նախագահին։

Պ. Իփէքեան խօսքը տուաւ օրուան բանախօս՝ Հայ Ճեմարանի ուսուցիչներէն Պ. Գառնիկ Գիւզալեանին։

Պ. բանախօսը ազգերու հին ու նոր պատմութենէն վերցնելով քանի մը օրինակներ, բացատրեց մարզանքին անհրաժեշտութիւնը։ Հիներէն յիշեց Յունաստանը, որ իր ամբողջութիւնը ի յայտ կը բերէր յաճախ Ողիմպիական խաղերով։

Իսկ դեռ վերջերս մարզական ուրիշ ազգ մը՝ Չեխերը, որոնց Սոքոլներու կազմակերպութեան կատարած հրաշալի գործին շնորհիւ կազմուեցաւ առողջ, պայքարող եւ զոհաբերող երիտասարդութիւն մը, որ ոչ միայն իր ամբողջութիւնը պահեց, այլ եւ ճանչցուց ինքզինքը իր ոսոխ թշնամիներուն։ Սոքոլներու կազմակերպութեան պէս, պէտք է մեծ ըլլայ նաեւ դերը Հ. Մ. Ը. Մ.ին՝ մեր ժողովուրդի ազատագրական պայքարին մէջ։ Այս պարագան պէտք է լաւ հասկնան Հ. Մ. Ը. Մ.ի ղեկավարները, եթէ կ'ուզեն որ Միութիւնը իսկապէս դեր մը ունենայ հայ կեանքին մէջ ու արդարացնէ իր գոյութիւնը։

Ցուցադրուեցան երկու կենդանի պատկերներ։ Արծիւները կազմեցին քանի մը բուրգեր, բոլորն ալ իրարմէ աւելի գեղեցիկ։ Անոնք մեծ մասամբ 12 տարեկանէն վար կայտառ ու վառվռուն տղաքներ են։ Սկաուտներու կողմէ եղան արտասանութիւններ։

Տեղիս երիտասարդներու նուագախումբը մէջ ընդ մէջ հանդէսի տեւողութեան ընթացքին նուագեց հայկական եւ եւրոպական ընտիր կտորներ։ Հանդէսը փակուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգ «Յառաջ նահատակ»ով։

×

Խրիմեան Հայրիկի մահուան քսանեւհինգամեակի առթիւ, Պէյրութի Վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան նախաձեռնութեամբ, կազմակերպուած էր համազգային մեծ հանդէս մը։

Հանդիսակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Հայ Բողոքականաց ժողովարահին մէջ։ Դեկտեմբեր 29ի երեկոյեան՝ նախագահութեամբ Լիբանանի Թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ եւ Առաջնորդ Կարոյեան արքեպիսկոպոսի։

Առաջնորդը բացման խօսքին նշանաւոր ընտրած էր հանրածանօթ առասացուածք մը «Գնա մեռիր, եկուր սիրեմ»։ Ան կարճ յիշատակեց նաեւ Խրիմեան Հայրիկի ժամանակակից հասարակական բազմաթիւ դէմքերու անուններն ու գործերը եւ առանձնապէս ընդգծեց հայ մեծ մարդու՝ Հայրիկի գործունէութիւնը։

Բանախօսելու հրաւիրուած էին Վեր. Ե. Կէօքկէօզեան, Պ. Պ. Մ. Տամատեան եւ ընկ. Գ. Իփէքեան։

Երեք բանախօսներն ալ բացատրեցին Խրիմեան Հայրիկի երկարամեայ գործը։ Ներկայացուցին տասնիններորդ դարու մեծ Հայուն կենսագրական, վարչական կրօնաւորութիւնները, գրական աշխատանքները եւ այն ծանր ու պատասխանատու դերը, որ կատարած է ան Հայոց դատի իրականաց-
բած է ան Հայոց դատի իրականաց-

Ծանօթ երաժշտագէտ Պ. Հ. Պէրպէրեանի ղեկավարութեամբ, տեղւոյս երիտասարդներու նորակազմ «Արագած» նուագախումբը նուագեց հայկական պատշաճ ընտիր կտորներ։ Արտասանեցին Օր. Օր. Զ. Ապէլ [illegible] գիրքը, եւ Ճարաճեան՝ Հայրիկ Հայրիկը։ Արտասանեցին Օր. Ա. Տ[illegible] Յովհաննէսեան եւ Պ. Պ. Տիրան [illegible] Աճեմեան, դերասան Մ. Մարութեան. Բոլորն ալ իրենց մասնակցութիւնը բերին հանդէսի յաջողութեան՝ բարեխղճութեամբ։

Ներկայ հասարակութիւնը բուռն ծափերով իր գոհունակութիւնը յայտնեց հանդէսին թէ կազմակերպիչներուն եւ թէ իրենց մասնակցութիւն բերողներուն։ Հայ ժողովուրդը երեկոյ մը եւս ապրեցաւ Հայոց Հայրիկի բեղուն կեանքը։

×

Անցեալ երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, Ամերիկեան համալսարանի West Hallին մէջ տեղի ունեցաւ պարսկահայ ծանօթ երգչուհի Տիկին Փէրի Աղապապեանի երգահանդէսը։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր յոգնախուռն հայ եւ օտար ընտիր բազմութեամբ մը, որոնց մէջ կը նշմարուէին պետական պաշտօնեաներ եւ պարսկական հիւպատոս[illegible] մարմնի անդամները։

Տիկին Աղապապեան անծանօթ [illegible] մեր գաղութին համար, ան վեց տարի առաջ իր առաջին երգահանդէսը տուաւ Kursaalին մէջ։ Ունի ուժեղ, քաղցր ու լաւ մարզուած ձայն։ Երգեց Ա. Մայիլեանի Ծովի երգը, Ս. Մեհրապեանի Գնչուի երգը եւ Խնձորի ծառին տակը, Կոմիտաս վարդապետի Գարունը, Տէր Յովհաննէսեանի Մանիշակը, Ալիքսանեանի Խորհուրդ Խորհուրդը, եւ Հով արէք, ու Սինանեանի Առ Հայաստանը, բուռն եւ երկարատեւ ծափերու տակ, դաշնակի, թաւ-ջութակի եւ ջութակի ընկերակցութեամբ։ Ապա ներկաներու որոշ [illegible] ծափերուն վրայ կրկնեց Մեհրապեանի Խնձորի ծառին տակը։

Պարսկերէն երգերէն երգեց Ա. Գ. Խանի Peear Jèanomը, Վագիրի Gangineը։ Ծափերու տակ, երգեց նաեւ կտոր մը յայտագրէն դուրս։

Յայտագրի երկրորդ մասը սկսաւ եւրոպական երգերով, Rachmaninoff Comme je souffrei, Lèttի Ariettaն, Schubertի Das vandernը, եւ Rubinsteinի La nuitի, որոնք շահեցան նոյն յաջողութիւնը։

Անտարակոյս Տիկին Աղապապեան տաղանդաւոր արուեստագիտուհի է, ազնիւ ու ջինջ ձայնով, որուն լիքները զեփիւռի մեղմութենէն [illegible] բարձրանան մինչեւ զօրեղ [illegible] սաստկութեան։

Տիկին Աղապապեան իր արուեստ[illegible]

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

(Լ. ՇԱՆԹԻ)

(Թատերակ կիլիկիոյ կեանքէն 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին)

3

Հակահայկական կուսակցութեան խառնարանին մէջ կը գտնենք նաեւ հայ իշխաններ, իրենց բերդերու մըտահոգութեամբ, առանց ամբողջ պետութեան մտահոգութեան։ Հայ կղերականներ, դաւանափոխ ու գործակալ՝ Պապի նուիրակին։ Ամէն մէկն իր հաշիւն ունի։ Բայց բոլորը կը միանան հայկական կուսակցութիւնը եւ կեդրոնական իշխանութիւնը խորտակելու։ Այս թեւը հետզհետէ կ'ուժեղանայ Օշին Պայլի հարազատ բարեկամներով։ Հայ իշխանները եւ վասալները կը նեղուին կեդրոնացած եւ կազմակերպուած իշխանութեան գոյութենէն։ Ազգային պետութիւն ունենալու, կեդրոնացած ազգային իշխանութիւն ստեղծելու գիտակցութիւնը չունին եւ չեն կրնար հաշտեցնել իրենց անձնական շահերը պետութեան գոյութեան պահպանման հետ։ Պատանի Թագաւորն ալ կ'իյնայ հակառակ հոսանքին մէջ։ Ատելութիւնը կ'աճի Օշին Պայլի տեսչութեան դէմ։

Մինչդեռ Օշին Պայլ կրցած է երկրին տիրապետել, կրցած է պետական զօրքեր ստեղծել, անկախ՝ անջատ իշխաններէն, եւ երկրի սահմանները կը պահպանէ արտաքին թշնամիներուն դէմ։ Թրքական Սուլթաններն, ու արաբական Մէմլուքները հայկական հարուածներուն տակ կը կենան Կիլիկիոյ սահմաններուն վրայ։

Սակայն լէվանդէնիզմը՝ դարանակալ ու քսու, կը գործէ մութին մէջէն, տկար վայրկեանին խորտակելու հայկական իշխանութիւնը։

Օշին Պայլ ծանօթ է հակառակորդի ամբողջ ցանցին։ Փոխադարձ այցելութեան կ'երթայ Պապի նուիրակին։ Նուիրակը, վարպետ խորամանկ, կը շոյէ Օշին Պայլը, կը յայտնէ Պապի օրհնութիւնը եւ վարպետ նրբութեամբ կը դպի Պայլի իշխանական նուրբ թելերուն՝ պատանի Լեւոն Թագաւորը մէջտեղէն վերցնելու։ Դաւ ու հակառութիւն։ Հայկական ուժով, հայկական ուժ մը խորտակելու։ Արեւմուտքի օգնութիւն, Պապի օգնութիւն։ Կիլիկեան քրիստոնէութեան վերջին բերդը։ Դիւանագիտական քաղաքավարութիւն։

Բայց Օշին Պայլը շիտակ է, կտրուկ ու անձնավստահ. կը խօսի չեշտակի. վարագոյրը պատռուած է։

ՆՈՒԻՐԱԿԸ.–Այդ բոլորը մենք յարգած ենք միշտ։

ՕՇԻՆ.– Քանի որ եկած ես այս աշխարհը սրբազան Պապին ու մեր թագաւորութեան միջեւ բարեկամական կապը դառնալու՝ գրէ՛, համոզէ՛, ներշնչէ՛, որ մեր ազգային զգացումներուն դէմ բաներ չմտածեն, որ մեր հայ շունչին եւ հայ հաւատքներուն ձեռք չդպցնեն։ Երբ ձեռք դպցնելը շարունակէք, այո՛, կը քանդէք մեր աշխարհը, կրնաք աւերել եւ փճացնել մեզի, բայց ինքներդ ոչինչ չէք շահիր, ոչինչ ամրացնել չէք կրնար եւ քրիստոնէութեան ալ օգուտ մը չէք տար։ Այս երկրի բացառիկ տարբերութիւնը եւ բացառիկ ուժը հայ տարրին մէջնէ, հայ ոգիին, որ ամէն կողմ իր գոյութեան ու ստեղծագործութեան համար ամուր կայան մը հաստատել կը փորձէ. ան է, որ մինչեւ հիմա դիմացեր է հոս ու կը դիմադրէ. օգնեցէ՛ք իրեն եւ օգտուեցէ՛ք իրմէն, բայց մի՛ ջանաք քայքայել մեզի եւ աղճատել մեր հոգին։ Ասիկա առաջին։

ՆՈՒԻՐԱԿԸ.– Եւ երկրո՛րդը։

ՕՇԻՆ.– (ժպտուն) Երկրորդը կը բխի առաջինէն։ Երբ կ'ուզես, որ ուժեղ պատնէշ մը դառնայ այս պետութիւնը, ամուր պատուար մը մահմետականութեան դէմ, մի՛ հաներ երբեք այս երկրի իշխանները իրենց թագաւորին դէմ, երբ նոյն իսկ այդ իշխանին անունը Օշին Պայլ ըլլայ։

Որքա՛ն նման են դէպքերը 14րդ դարու եւ 20րդ դարու հայկական կեանքին։ Հայկական եւ օտար ուժերու բախում։ Մէկտեղ պապականութիւն եւ կաթոլիկութիւն, շաղախուած լէվանդէն խառնածին տարրերու այլազան հաշիւներով, միշտ ի գին հայկական ուժի խորտակման։ Ասդին մեր օրերուն, համաշխարհային յեղափոխութիւն, համայնավար գործակալներով, Թուրք, Թաթար, Ռուս, Հրեայ եւ հայ արկածախնդիրներով, հայկական աւերակներու վրայէն, անվարան ու անհաշիւ։

Իրական եւ խելօք խօսքեր, Օշին Պայլի բերանով, ինչպէս նաեւ մեր օրերուն՝ շատ են եղած։ Բայց այդ իրաւացի խօսքերը նմանած են գայլի գլխուն կարդացուած աւետարանի։

Մտիկ ընենք պապին նուիրակը (տիպարը բոլոր ժամանակներու գործակալներուն), որ կը խօսի Օշին Պայլի կոնակէն, իր քթի տակէն։

ՆՈՒԻՐԱԿԸ.— (Որ եւ է մնացած, ծուռ դիրքով մը եւ աչքին պոչովը կը դիտէ իշխանին կոնակը) Ես քեզի ցոյց կուտամ ինծի խրատ կարդալը։ Չես քալեր, հա՞, իմ ուզած ճամբէս, աղէ՛կ. կ'ընտրենք երկարը. բայց երկար ճամբան կ'անցնի քու այդ լա՛յն, տափակ կռնակիդ վրայէն. տխմա՛ր անասուն։

Եւ իրօք, կը պատրաստուին խորտակել Օշին Պայլի ամուր կռնակը։ Նուիրակը իր յօրինած զրպարտութիւնները մեղմօրէն կը ցանէ իր շուրջիններուն մէջ, քսութիւնը թեւ կ'առնէ ու կը ծաւալի, թունաւորելով լայն խաւերը, որոնք գործիք պիտի դառնան լատինասէր կուսակցութեան ձեռքը։

Այս տեսարաններն ու հակամարտութիւնները տրուած են մեծ վարպետութեամբ, հոգեբանական ճշդութեամբ եւ կրցած են տիպերը շրջանակել ինքնայատուկ նկարագրով մը։ Մանաւանդ Օշին Պայլի հակառակորդ բանակին մէջ։ Գրեթէ իւրաքանչիւր դերակատար իր տեղն ունի եւ իր գիծը կ'աւելցնէ խայտաբղէտ բազմութեան վրայ։

Մինչդեռ հայկական թեւի տիպարները, բացի Օշին Պայլէն, որ ամբողջական եւ ցցուն տիպարն է, մնացածները անգոյն են եւ կը մնան առանց չեշտուած նկարագրի։ Լրացուցիչ տարրեր։

Ազգայնական թեւի տիպարներու եւ դերակատարներուն մէջ Մխիթար վարդապետի տեղը ինքնայատուկ է։ Ան Օշին Պայլի կողմէ պալատ բերուած է որպէս հայ մշակոյթի եւ տոհմիկ նկարագրի ներկայացուցիչը, որպէսզի հայկական շունչը տիրական մնայ պալատական շրջանակներուն մէջ։ Այս կարեւորութեամբ, Մխիթար վարդապետը գրաւեր դոյն մը եւ շունչ մը կրնար դառնալ Թատերակի գործողութեանց ընթացքին։ Բայց, դժբախտաբար մենք չենք տեսներ վարդապետը այդ դերին մէջ։ Օշին Պայլի խօսքերէն միայն կը գուշակենք անոր վերապահուած կարեւորութիւնը։ Իսկ ինքը վարդապետը խուսափուկ մրմունջ միայն ունի։ «Հայկական ոգին, է, ժողովուրդին մէջ, անոր երգերէն ընդմիջէն»։ Բայց պալատին մէջ վարդապետը այդ շունչը չի զգացներ։

Այս մեծ Թատերակին մէջ դերակատարուած են մօտ 50 դերակատարներ, առաջնակարգ եւ երկրորդական դերերով։ Այդ դերակատարներու մասին չպիտի խօսինք, ու պիտի բաւականանք վերի փոքրիկ նշմարներով։ Շանթի երկի առանցքը կը կազմեն Օշին Պայլը եւ Ռիթան, որոնց վրայ կեդրոնացնենք մեր ուշադրութիւնը։

ԾԻԾԱՂ

— Երէկ, Թրամվէյին մէջ երկու քոյրերու միջեւ նստայ, բայց իրարու բնաւ չէին նմաներ։

— Լա՛ւ, ի՞նչ տեսակ քոյրեր էին անոնք։

— ... Գթութեան քոյրեր։

մէջ սիրուած ու գնահատուած է ժողովրդական բոլոր խաւերէն: Պարսկաստանի կրթական նախարարութիւնը անոր շնորհած է պատուանշան մը որ կը տրուի միայն մեծ արուեստագէտներու:

Երգահանդէսին ներկայ պարսկական հիւպատոսը հպարտ էր այն իրիկուն Տիկ. Ալպայաճեանով, որ օտարներուն կը ծանօթացնէր պարսկական եւ արեւելեան երաժշտութիւնը:

×

Անցեալ կիրակի երեկոյեան ժամը 5·30ին, տեղիս իտալական Ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Լիբանանի Ազգային Երաժշտանոցի ուսուցիչներէն Տէր եւ Տիկ. Սամվրանքի եւ ծանօթ երգահան Պ. Համբարձում Պէրպէրեանի նուագահանդէսը՝ նոյն Ակումբին Վարչութեան հրաւէրով: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր հայ եւ օտար խուռն եւ երկսեռ երաժշտասէր ընտիր բազմութեամբ մը, որ լուռ էր եւ մագնիսացած: Ներկաներու մէջ կը գտնուէին քաղաքիս իտալական հիւպատոսը եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ:

Պ. Ա. Սամվրանքի՝ ընկերակցութեամբ Տիկ. Սամվրանքի (դաշնակ) եւ Պ. Պէրպէրեանի (ջութակ) երգեց բազմաթիւ իտալական, ֆրանսական եւ ռուսական կտորներ, արժանանալով ծափերու:

Տիկ. Սամվրանքի դաշնակի վրայ նուագեց դասական գեղեցիկ կտորներ, վարպետի կատարելութեամբ: Դաշնամուրին չէշտերը փոքրիկ կաթիլներով կը հոսէին նուագող տիկնոջ մատներուն ծայրէն:

Ուրախ ենք տեսնելով որ Տէր եւ Տիկին Սամվրանքի շունչին տակ կ'աճին քանի մը տաղանդաւոր հայ երկսեռ աշակերտներ, որոնք լաւ արուեստագէտներ ըլլալու յոյս կը ներշնչեն: Տիկին Սամվրանքի ծանօթ եւ սիրուած դաշնակահարուհի մըն է Պէյրութի միջազգային հասարակութեան մէջ: Վկայուած է Բերլինի Երաժշտանոցէն առաջին մրցանակով:

Պ. Ա. Սամվրանքի Մոսկուայի նախկին քնարերգական օփերայի բարիթօն երգիչ մը եղած է:

Պ. Հ. Պէրպէրեան եւս նուագեց եւրոպական կտորներ, բուռն ու երկարատեւ ծափերու տակ:

Պ. Հ. Պէրպէրեանի անունը մեզի հասած էր Աթէնքէն եւ Կիպրոսէն, երկու տարիէ ի վեր մեր մէջ ունենալով առիթն ունեցանք գնահատելու իր արժանիքները, ինչպէս մենք Հայերս, նոյնպէս օտարները:

Պ. Պէրպէրեան թէեւ տակաւին շատ երիտասարդ, իր արուեստին մէջ անուրանալի արժէքներ ունի: Իր հեղինակութիւններն են խմբերգներէն՝ Սարի աղջիկ, Գիւղացի գեղեցկուհին, Երգ եւ պարերգ Վանայ, Ցաւ պանդուխտի, Մայր, անուշ մայր, Տօ լաօ, Հայաստանի գովքը: Դաշնակի համար՝ Երգ սիրային: Ջութակի եւ դաշնակի համար միասին՝ Արեւելեան յիշատակ եւ Թմայք Արեւելի:

Պ. Պէրպէրեան հին հայկական աւանդական կեանքէ առնուած օփերայի մը պատրաստութեան ձեռնարկած է, խօսքը տաղանդաւոր գրող Յակոբ Օշականէն: Իր հեղինակութիւններէն Գիւղացի գեղեցկուհին, մէկ քանի ամիս առաջ արդէն լոյս տեսաւ առանձին տետրակով, շուտով տպագրութեան պիտի յանձնէ նաեւ միւս տետրակները:

Պ. Պէրպէրեանի հեղինակութիւններուն մէջ մասնաւոր ջերմիկ քաղցրութիւն մը կայ: Այս յատկանիշն իսկ կը վկայէ, թէ ան կրնայ հայ երգահաններուն մէջ առաջնակարգ դիրք մը գրաւել: Մանաւանդ որ ինք տակաւին շատ երիտասարդ է: Յիշենք այս առթիւ, որ անիկա աւարտած է Աթէնքի Երաժշտանոցը 1929ին: Եւ ապա 1930ին հրաւիրուած է Կիպրոսի յունական Երաժշտանոցը փոխ-տնօրէնի պաշտօնով: Սակայն այստեղ գեղարուեստական միջավայրը իրեն համար նեղ գալով, անցեալ տարի գարնան եկաւ Պէյրութ: Ներկայիս Հայ Ճեմարանի սոլֆէժի ուսուցիչն է եւ ղեկավարը միաժամանակ նոյն հաստատութեան երգչախումբին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Զեկոյց)

Մարի Նուպար ակնաբուժարան.—

Միութեանս Երեւանի Մարի Նուպար Ակնաբուժարանի վերատեսուչ բժիշկ Հ. Կանայեանէ ստացած ենք տեղեկագիր մը ապրիլ 1930էն մինչեւ յունուար 1932 Ակնաբուժարանին գործունէութեան մասին:

Այդ 21 ամսուան ընթացքին ընդունուած են 637 հիւանդներ, որոնց 37ը, մինչեւ 15 տարեկան երախաներ: Այրերուն թիւն է 271, կիներունը՝ 364, 730ը հայ են, 92ը թուրք եւ 15ը ուրիշ ազգերէ: Ասոնք կլինիկային մէջ անցուցած են ընդամէնը 11673 օր, այսինքն միջին հաշուով իւրաքանչիւրը 18 օր:

Այդ ժամանակամիջոցին կատարուած վիրաբուժական գործողութեանց եւ վիրաբուժական օժանդակութեանց թիւն է 1964:

Ամենէն տարածուած աչքի հիւանդութիւնն է թրախոման: Այդ շրջանին 383 հոգի ենթարկուած են թրախոմայի գործողութեան, իսկ այցելու հիւանդներուն վրայ կատարուած է 11910 դարմանում:

Աւետ Սարգիս կատաղաբուժարան.—

Միութեանս Երեւանի Աւետ Սարգիս Կատաղաբուժարանին (փասթէօրեան կայան) վարիչ բժիշկ Բարախանեանէ ստացած ենք տեղեկագիր մը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Փասթէօրեան Կայանը մինչեւ 1931 կը գտնուէր Տրոպիքական Ինստիտուտի երկու փոքր սենեակներուն մէջ, եւ չունենալով հարկ եղած յարմարութիւնները, ստիպուած էր Թիֆլիսի Փասթէօրեան Կայանէն ստանալ կատաղաբուժական պատուաստը:

1931 Մարտին, Աւետ Սարգիս Փասթէօրեան Կայանը հաստատուեցաւ Առողջապահական Ինստիտուտին շէնքին մէջ, որ նոր կառուցուած էր, եւ նոյեմբերէն սկսեալ սկսաւ պատրաստել կատաղաբուժական պատուաստը իր միջոցներով եւ ներարկել կծուած անասուններէ խածուած անձերու: Կատաղաբուժարանին մէջ կը կատարուին նաեւ պատրաստուած պատուաստին մանրէաբանական քննութիւնն ու հակակշիռը, ինչպէս նաեւ, ի հարկին, խածուածներու դարմանական վերլուծումները եւ խածնող անասուններու ուղեղներուն ախտաբանական եւ կազմախօսական քննութիւնները:

Գիտական աշխատանքներու կարգին կատարուած են ուսումնասիրութիւններ կատաղաբուժական պատուաստի պատրաստութեան զանազան մեթոտներուն գնահատման եւ ներարկուած անձերու արեան բաղադրութեան մասին:

Կայանը ունի մէկ բժիշկ եւ մէկ մասնագէտ աշխատակից:

1931ին Կայանին մէջ 145 խածուած անձերուն եղած է 2400 ներարկում: 1931 նոյեմբերէն մինչեւ տարուոյն վերջը պատրաստուած է չորս լիտր կատաղաբուժական պատուաստ:

Որպէս զի աշխատաւոր հիւանդները կարենան պատուաստուիլ առանց իրենց աշխատանքէն հեռանալու, Ղարաքիլիսէի եւ Լենինականի մէջ, որ արդիւնաբերական մեծ կեդրոններ են, բացուած են կատաղաբուժական ենթակայաններ: Երեւանի փասթէօրեան Կայանը այս ենթակայաններուն կանոնաւորապէս կը ղրկէ կատաղաբուժական պատուաստ եւ կը ղեկավարէ անոնց աշխատանքները: Ենթակայաններուն համար Երեւանի Կայանին մէջ պատրաստուած են վարիչներ տեղական բժիշկներէն:

Կայանը կատաղաբուժութեան մասնաւոր դասընթացքներ կազմակերպած է նաեւ առողջապահական բժիշկներու եւ բժշկական ուսանողներու համար:

Խարբերդցիներու ուշադրութեան

Վերջերս Խարբերդցիներէ շատեր մեզի դիմելով խնդրած են մեզմէ աշխատանք մը թափել վերստանալու այն գումարները, որ տակաւին կը մնան Ամերիկեան Փոստ Ընկերութեան քով 37 տարիներէ ի վեր, եւ որոնք սակայն կը պատկանին Խարբերդցիներուն:

Կոտորածի պահուն այդ դրամները կամ թանկարժէք զարդերը, մեծ քանակով, յանձնուած էին, Խարբերդի մէջ, Միսիոնարներուն՝ ապահովութեան համար, եւ կամ հոս Ամերիկայի մէջ՝ տրուած էին Փոստի գանձապահին, Խարբերդ ղրկելու համար:

Այդ դրամներուն մէկ մասը, չըսենք զարդեղէնները, տակաւին Փոստի գանձին մէջ կը մնան 37 երկար տարիներէ ի վեր, այն պատճառաւ որ, ըստ Փոստ Ընկերութեան, փաստեր կը պակսին ապացուցանելու թէ օրինաւորապէս որո՞նց կը պատկանին:

Մեզի դիմողներուն փափաքն է որ այդ գումարները փոխանակ փոստի քով մնալու, առնուի եւ գործածուի նոր խարբերդի շինութեան համար, քանի որ դրամները իրապէս կը պատկանին Խարբերդցիներուն:

Արդ, որպէսզի մենք իբրեւ Համախարբերդցիական միութիւն իրաւունք ունենանք խօսելու յանուն Խարբերդցիներու, հարկ է որ ձեռքերնիս ունենանք պաշտօնական գրութիւններ եւ յանձնարարութիւններ: Պահանջատէրերը մեզ իրենց փոխանորդը կարգելու են, եւ մեզի ղրկելու են իրենց պահանջներուն մանրամասնութիւնները: Օրինակ, յանձնողին կամ ղրկողին անունը եւ ստացողին անունը, գործառնութեան թուականը, գումարին քանակը, ընկալագիրը եւլն. եթէ կան:

Եթէ արդիւնք մը չկրցանք ձեռք ձգել, մեզի յանձնուած թուղթերը ապահով իրենց տէրերուն պիտի վերադարձնենք:

Համա-խարբերդցիական միութեան
կեդր. Գործադիր Մարմին

Հասցէ.— Central Union of Harpoot, 463 Park Sq. Bldg., Boston, Mass.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Գնահատելի ձեռնարկ մը

ՏԵՍԻՆ, 12 յունուար (Յառաջ).— Ամսոյս 8ին, կիրակի կէս օրէ յետոյ Հ. Յ. Դ. Տան թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Սեբաստիոյ Նահանգային Ուսումն. Միութեան նախաձեռնութեամբ Խաչագողներու ներկայացումը, ղեկավարութեամբ դեր. Թրադոշին եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Լիոնի ու տեղւոյս կարգ մը սիրողներուն, յօգուտ ընկ. Վարդավառ Պուլաքպաշեանի արուեստական աչք մը շինելու:

Ճիշդ ժամանակին սրահը գրեթէ ամբողջութեամբ լեցուած էր: Հ. Յ. Դ. Տան պաշտօնական բացումէն յետոյ այստեղ տրուած ներկայացումներուն մէջ, առաջին անգամն է որ այսքան բազմութիւն ներկայ կ'ըլլար:

Վէպին բեմադրութիւնը, զոր կատարած է Թրադոշ, խնամքով չէ գրուած եւ շատ մը թերութիւններ ունի: Լեզուն խառնուրդ մըն է: Խաղարկութիւնը անցաւ բաւականին յաջող: Բաւոր Պետրոսի դերը Պ. Թրադոշը տարաւ յաջողութեամբ: Ա. Հացագործեան (Մուրատ), Յ. Տիրացեան (Բաչօ), Յ. Հալէպեան (Հրեայ) եւ Լ. Ղարիբեան (տիկ. Իփանմինա) եւ Շաքէ Փոյաճեան (Նինեթ)ի դերերու մէջ յաջող դուրս եկան, հակառակ անոր որ երկրորդ անգամն է որ բեմ կելլեն: Դիտողութիւն մը: Վարագոյրները շատ ուշ կը բացուէին, պատճառ դառնալով դժգոհութիւններու:

Չորրորդ արարին վերջաւորութեանը Միութեան կողմէն Պ. Կ. Գալուստեան շնորհակալութիւն յայտնեց նախ խաղացողներուն, յետոյ հանդիսականներուն, ապա Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին, որ բարեհաճած էր սրահը ձրի տրամադրել Միութեան: Կարդաց ընկեր Վարդավառէն եկած շնորհակալութեան նամակը, ուղղուած ներկայ հանդիսականներուն:

Նամակի ընթերցումէն յետոյ, ներկաներու փափաքին համաձայն, ձեռնարկուեցաւ փոքրիկ նուիրահաւաքութեան մը եւ տասը վայրկեանի մէջ գոյացաւ 900 ֆր., նոյն օրը դուրսն ալ շարունակուելով բարձրացաւ 970 ֆրանքի: Ահա ցուցակը մասնակցողներուն:

Գ. Տէր Վահանեան 200, Կ. Գալուստեան 35, Տէր եւ Տիկ. Գ. Ալթունեան 30, Վ. Քէշիշեան եւ Ս. Ն. Ռ. Միութիւն 25ական: Օ. Քէքիճեան, Մ. Համբարձումեան, Մ. Ղազարեան, Պ. Կիւլէսեան, Տէր եւ Տիկ. Վ. Հիւսեան, Հ. Յ. Դ. Տեսինի Կոմիտէն, Վիէնի Կէմէրէկի Հայր. Միութիւն, Բարձրաւանդակ ենթակոմիտէն 20ական: Ս. Ազատեան, Տիկ. Սիրանոյշ Տէյիրմէնճեան, Կարօ Օհանեան եւ Ռու (Ֆրանսացի հացագործ) 15ական: Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը, Ս. Փէհլիվանեան, Հերոյեան, Յակոբեան Ռ. Գասպարեան, Մազմանեան, Ս. Սարգիսեան, Տէրտէրեան, Կ. Ղազարոսեան, Ս. Քէյլյակոբեան, Յ. Մատոյեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Միքայէլեան, Ս. Մաթէոսեան, Սարաֆիոֆ, Տիկ. Ռօզ Գարաեան, Յ. Լէյլէկեան, Տիկ. Պարտաքճեան, Յ. Խաչատրեան, Գ. Աբրահամեան, Փոյաճեան ընտանիք Տիկ. Կիւլպէնկեան, Վ. Փանոսեան, Պ. Չէնկալեան, Յ. Յովհաննէսեան, Պ. Տէր Պօղոսեան, Հ. Թութիկեան, Տէր Սահակեան, Ս. Սահակեան, Արաբկիրի Հայր. Միութիւն, Խարբերդի Երիտ. Միութիւն, Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ, Թոքաթի Պոլիս գիւղի Հայր. Միութիւն, Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութիւն, Հնչակեան մասնաճիւղ, «Յառաջ» օրաթերթ եւ ոմն 10ական: Յ. Դադալմաճեան, Կ. Կազերեան, Տիկ. Գրիգորեան, Պարտաքճեան 5ական ֆրանք: Գումարը 970 ֆր.:

Նուիրահաւաքութիւնը դեռ կը շարունակուի գաղութին մէջ, եւ յոյս կայ որ գումարը բարձրանայ 1500ի:

Կ'արժէ շնորհաւորել Սեբ. Նահ. Ուս. Միութիւնը, իր ձեռնարկած այս գնահատելի ու գովելի ձեռնարկին համար որուն լիովին օժանդակեց այս անգամ մեր գաղութը, մխիթարելու համար Լիոնի հիւանդանոցի մէկ անկիւնը 3 տարիէ ի վեր պառկած հայ որբ մը:

Վեհունի

ՄԱՄՈՒԼ

Ա. Խանջեանի ճառին առթիւ

Ռամկավարներու թերթը «Պայքար» (29 դեկտ.) այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.—

Սակայն այս բոլորը, եւ ոչ ալ տասն եւ երկու տարուան ընթացքին քանի մը տասնեակ հազար տարագիրներու Հայաստան փոխադրութիւնն ու տեղաւորումը չեն նշանակեր թէ Հայկական Խնդիրը իր արդար ու հիմնական լուծումը գտած է՝ շնորհիւ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան եւ Հայաստանի խորհրդայնացման, ինչպէս կը խորհի ու կը յայտարարէ Խանջեան: Ճիշդ կ'ըսէ, թէ Հայկ. հարցը մեր գործէին հայ, աւելի եւս թուրք ու ժողովուրդին համար ուրիշ բան չէր, բայց եթէ «Ցարական ու Սուլթանական լուծի թօթափումը, դասակարգային եւ ազգային շահագործման ոչնչացումը, մեր երկրին՝ ազատ, իմպերիալիստներէ անկախ, քաղաքական տնտեսական եւ մշակութային վերելքի նախապայմաններուն ստեղծումը», բայց ինքն իր յայտարարութեան կը հակասէ ու կը սխալի, երբ կը հաստատէ թէ «Հայկական Հարցի իսկական լուծումը բերեց, այդպիսով, Պրոլետարական Յեղափոխութիւնը»: Քանզի, եթէ Ցարական լուծը խորտակուած է եւ Արարատեան Հայաստան գտած է իր ազատութիւնը, Արաքսի միւս ափը, Արարատէն դէպի հարաւ ու արեւմուտք, Հայութիւնը ի հուր եւ ի սուր մատնելով իր իսկ ստեղծած աւերակներուն ու ամայութեանց վրայ կը տիրապետէ Թուրք իշխանութիւնը, որ նոյն ինքն Սուլթանական լուծն է, այն լուծը, որու դէմ մասնաւորաբար ուղղուած էր Հայկական Խնդիրը, Հայ Ազատագրական Շարժումը: Թէ այդ խնդիրը շահու ու սակարկութեան նիւթ եղած եւ Թուրքիոյ բաժանման համար իբրեւ պատրուակ ու գործիք ծառայած է Եւրոպական շահախնդիր պետութեանց ձեռքը եւ Հայ գործիչներ ու ղեկավարներ ալ սխալած են անոնց վստահելով, ասիկա ոչինչ կը պակսեցնէ Հայկական Խնդրոյն արդարութենէն, Հայ չինող ու չընչող աշխատաւոր ժողովուրդին իրաւունքներէն: Աղասի Խանջեան շատ յեղյեղուած, բայց բոլորովին անհիմն ու անտեղի վարկած մը յառաջ կը քշէ, երբ կ'ըսէ թէ Հայկական Խնդիրը հետապնդելով «Հայ պուրժուազիան ու շահագործող դասակարգերը» կ'ուզէին «իրենց սեփական տիրապետութիւնը հաստատել Հայ, Թուրք եւ Քիւրտ աշխատաւորներու ոսկորներուն վրայ»: Ակնարկեալ դասակարգերը սկիզբէն մինչեւ վերջը հակառակ էին ու մնացին Հայկական Խնդրոյն: Անոնք, Սուլթանական իշխանութեան հովանաւորութեամբ, արդէն ազատ ու համարձակ կը շահագործէին հայ, եւս աւելի թուրք ու քիւրտ աշխատաւորները, եւ ատկէ աւելին չէին կրնար ակնկալել ոեւէ տեսակ Հայ իշխանութեան տակ:

Հայկական Խնդիրը, Թրքական լուծի տակ տառապող Հայ արհեստաւոր ու հողագործ ժողովուրդին դատն էր եւ է: Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը ոչ միայն իսկապէս չէ լուծած այդ խնդիրը, այլ դժբախտ պարագաներու բերումով, Արարատեան Հայաստանի կարեւոր մէկ մասն ալ ինկած է Թուրքիոյ թաթին տակ: Կը հասկնանք թէ Աղասի Խանջեան եւ Հայաստանի պատասխանատու վարիչները տարբեր չեն կրնար արտայայտուիլ ու պէտք չէ որ արտայայտուին: Ասիկա սակայն արդելք չէ, որ տարագիր Հայութիւնը, իրական տէրն ու դատախազը Հայկական Խնդրոյն, միշտ խորհի ու յայտարարէ թէ Հայկական Խնդիրը իր բուն էութեամբ կայ ու կը մնայ, եւ արդար լուծում կը պահանջէ:

Հայու մը ոճիրին շուրջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 յունուար (Յառաջ).— Թէեւ ուշացայ գրելու ոճիրին մասին, որ տեղի ունեցաւ Մարսիլիոյ մէջ 7 յունուարին, սակայն պարտաւոր կը զգամ գրելու այսօր ճշդելու համար կէտ մը:

Կօշկակար Գէորգ Ներսէսեան արդուկի քանի մը հարուածով ջարդուփշուր ըրաւ իր կնոջ Հուսնթագի գլուխը: Հուսնթագ մեռաւ հազիւ հիւանդանոց փոխադրուած: Ոճրագործը ձերբակալուեցաւ: Թերթերն առաջին առթիւ սիրային նախանձի վերագրեցին այս ոճիրը, երբ թէ Գէորգ կը կասկածէր որ իր կինը գաղտնի յարաբերութիւններ ունի հայ երիտասարդի մը հետ, Երամ Յարութիւնեան, Խարբերդցի: Ոստիկանութիւնը հարցաքննեց Յարութիւնեանը, ոչ մէկ մեղք գտաւ եւ ազատ արձակեց զայն: Նոյնիսկ Գէորգ, իր կատարած ոճիրէն յետոյ, երբ պաղարիւնը գտաւ, ոստիկանատան մէջ ճակատէն համբուրեց Յարութիւնեանը, որ իր պարկեշտ բարեկամն էր եղած միշտ:

Մ. Խրլեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Գնդախաղ

Սթանոզի Հայրենակց. Միութեան Ֆութպոլի խումբին երկրորդ մրցումը տեղի ունեցաւ Էքիփ տը Վիրիոյի դէմ, նոյն խումբին դաշտին վրայ, անցեալ Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին: Առաջին կիսախաղին մեր մարզիկները յաղթանակը տարին 1ի դէմ 0 նշանակէտով: Իսկ երկրորդ կիսախաղին 1ի դէմ 1 նշանակէտով: Որով մեր Ֆութպոլի խումբը յաղթական ելաւ 1ի դէմ 2 նշանակէտով: Երբ խաղը վերջացաւ երկու խումբերը գացին Կրան Օթէլի սրահը, ուր մեծ յարգանքներ եղան Սթանոզի Հայրենակց. Միութեան Ֆութպոլի խումբին իր հակառակորդին կողմէ:

Մ. Յ. Գասապեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4) 5

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՀԱՅԿ.— Այո, դուք ոճիրկ չէք բռնանում, բայց որպէս կառավարութեան աջ բազուկ, յենած նրա ուժի վրայ, ծծում էք աղքատ ու անպաշտպան ժողովրդի արիւնը եւ ոսկի դիզում ի վնաս այդ ժողովուրդի, իսկ պէտք եղած ժամանակ ինքզինքդ պաշտպան հռչակում այդ նոյն ժողովրդի շահերին... Մենք գիտենք, մենք պարզ տեսնում ենք թէ որտեղ է թաքնուած աղուէսի խորամանկութիւնը, մենք ձեզ չենք ճանաչում որպէս ժողովրդի իսկական ներկայացուցիչ. մենք վստահ ենք բուն ժողովրդի հետ եւ այդ ժողովրդի համար մեռնելու, մենք գիտենք որ նա չի դաւաճանի իր իսկական բարեկամներին, մենք հաւատում ենք, որ այդ ժողովուրդը պէտք եղած ժամանակ կը մեռնի իր իսկական շահերը պաշտպանողի կողքին, նրա հետ միասին...

ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Բայց ինչո՞ւ խօսել մեռնելու մասին, քանի դեռ երիտասարդ էք, մտածենք միջոց ապրելու...

ՀԱՅԿ.— Ոչ, մենք եկել ենք այստեղ մեռնելու:

ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Բայց երբ կարելի է ապրել:

ՀԱՅԿ.— Լաւ է մեռնիլ ազատ, քան ապրել ստրուկ:

ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ.— Կեանքը թանկագին է.— պէտք չէ խաղալ կեանքի հետ, մանաւանդ ուրիշի կեանքի հետ, մանաւանդ ժողովրդի կեանքի հետ...

ՄԵԼԻՔ.— Մենք կռւում ենք հենց նրա կեանքի համար:

ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Ուրեմն աշխատենք միասին, փրկենք մեր ժողովրդի կեանքը:

ՀԱՅԿ.— Դո՞ւք, կղերականներդ ժողովրդի կեանքի մասի՞ն էք մտածում, դարեր շարունակ դուք աշխատել էք միայն ստրկացնել նրա հոգին, խեղդել էք ամէն անգամ ըմբոստութեան սրբազան կրակը ժողովրդի սրտի մէջ եւ խունկի ու մոմի ծուխով, արքայութեան ու յաւիտենական երջանիկ կեանքի ցնորական խոստումով քնացրել էք ժողովուրդը որ կարողանաք փառաւորապէս օգտուիլ նրա տգիտութեան պտուղներից մնալով միշտ ղեկավարողի դիրքում: Այժմ բացուել են ժողովրդի աչքերը, նա այլ եւս հաւատ չունի ձեզ վրայ, ստրկութեան օրերն անցել են, ազատութեան ժամն է հնչում, պէտք է միայն մեռնիլ գիտնալ...

ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Դուք բնաւ ինծի չէք վիրաւորեր Պ. Հայկ:

ՀԱՅԿ.— Ստրկութեան վարժւողը վիրաւորուիլ գիտէ՞:

ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Ստրկութեան վարժւողը երբեմն է ազատ՝ քան յաճախ ինքզինքը ազատ կարծողը: Ես առաջնորդ եմ հօտիս, ամբողջովին գիտակից կոչումիս, եւ որպէս Աստծու խօսքին ծառայող հոգեւորական ա՛յն անխախտ հաւատն ունիմ, որ ոչ միայն չեմ նպաստի եւ չեմ նպաստեր իմ ժողովրդի ստրկացման, այլ եւ անոր իսկական ազատութեան գլխաւոր աշխատողներէն մէկն եմ. շատ հանգիստ է իմ դերս, ո՞վ, ո՞ր ուժն է երկրային, որ պիտի կարենայ ստրկացնել այսինքն մեռցնել իմ հոգիս. նոյն իսկ բռնակալ արքաներու առջեւ, ծանր շղթաներու տակ, ստրկութեան չարաչար աշխատանքի ու հարուածներու ներքեւ, իմ հոգիս ազատ է: Դուք կ'ամբաստանէք թէ դարեր շարունակ մենք ստրկացուցեր ենք այս ժողովուրդը, ա՛հ, բայց ես ձեզ կ'ըսեմ, որ դարեր շարունակ մենք պահեր ենք այս ժողովուրդը...:

ՀԱՅԿ.— Պահել էք, բայց ստրուկ էք պահել...

ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ.— Շատ ստրկացնող բռնակալներ են անցեր այդ ստրուկ կարծած ժողովուրդի գլխի վրայով... ի՞նչ մարդ կը կարծէ թէ կրնայ ոեւէ կերպով վիրաւորել ստրկացնել ստրկացնել ուրիշ մը... դուք, մենք բոլորս, բոլորը որպէս խաղալիք յաւիտենականի ձեռին՝ ամբարտաւանութեան խելագար րոպէներին կը յանդգնինք հայհոյել գերագոյնի անխախտելի կամքը, բայց, համբերէ՛ր, մահկանացու, Աստուածային անողոք դատաստանը շանթի ուժգնութեամբ իր վճիռը կը պոռթկայ երկինքէն, հարուածը կ'իջնէ չսպասած րոպէին, ո՞ւր կը փախչիս, զօրող մահկանացու յաւիտենականի արդարութեան հայեացքէն...

ՀԱՅԿ.— Է՛հ, ցնորական քարոզներ..

ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ.— Հոգեւորականին վայել հեզութեամբ կ'ընդունիմ բոլոր կշտամբանքներդ, բայց չեմ վիրաւորուիր, կը տեսնես, զայրոյթի նշան իսկ չկայ դէմքիս, հայրական գորովով կը ներեմ ու կը սիրեմ բոլոր զաւակներս:

ՀԱՅԿ.— (Զայրացած) Բաւակա՛ն է, ի՞նչ էք եկել փնտռելու այստեղ:

ՄԵԼԻՔ.— Լա՛ւ, Հայկ:

ՀԱՅԿ.— Եկել էք համոզելու որ ձեռներս ծալած գնանք արիւնախում կառավարութեա՞ն յանձնուինք, գո՛ւք, խորամանկնե՛ր, (սաստիկ զայրոյթէն ջղացնցումներ կ'ունենայ) գո՛ւրս, գո՛ւրս,... գո՛ւրս, (կարտասանէ խօսքերը ատամները սեղմած).

ՄԵԼԻՔ.— (Կը բռնէ Հայկի թեւէն, դուրս կ'առաջնորդէ).

ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— (Լուռ, իրար կը նային զարմացած):

ՄԵԼԻՔ.— (Ներս կը մտնէ դէմքը խոժոռ).

ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ, ՄԵԼԻՔ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Ե. ՏԵՍԱՐԱՆ

ՄԵԼԻՔ.— Ներողութիւն այս անախորժ տեսարանի համար, տկար էր արդէն մեր ընկերը, վերջին դէպքերն էլ շատ վատ են ազդել վրան, վերին աստիճանի դիւրագրգիռ է դարձել:

ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ.— Խնդրեմ, Պ. Մելիք, սխալ ըմբռնում չունենանք, մենք չենք եկեր պահանջելու որ կառավարութեան յանձնուիք, հեռու մեզմէ այդ միտքը, ես եկեր եմ հաղորդելու միայն կառավարութեան պահանջը, եւ եթէ պաշտօնիս բերմամբ ստիպուած եմ այս տխուր դերը կատարել ի՞նչ է յանցանքս:

ՄԵԼԻՔ.— Շատ լաւ հասկանում եմ այդ, Հա՛յր, բայց ես մինակ, բնական է, մի պատասխան չեմ կարող տալ, կը խորհրդակցիմ ընկերներուս հետ, եւ վաղը, կէսօրէն վերջ կը հաղորդեմ ձեզ արդիւնքը: Իսկ այժմ ես պիտի հեռանամ:

ՏԷՐ ՄԵՍՐՈՊ.— Ո՞ւր ենք, որո՞ւ տունն ենք չեմ գիտեր, մէկը կրնա՞յ առաջնորդել...

Դ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ, ՇԼԱՅԽԷՐ ԿԸ ՍԵՂՄԷ

Հիթլէր ընտրական յաջողութիւններ ունեցաւ Լիփ–Տէթմոլտի մէջ: Հաղիւ Վայմար հասած, ռազմաշունչ ճառ մը խօսեցաւ՝ ըսպառնալով նոյնիսկ Ֆոն Շլայխէրի դահլիճին:

— Որոշած եմ, ըսաւ, կռուիլ մինչեւ վերջը, մինչեւ որ հասնիմ իշխանութեան: Երբեք տեղի չպիտի տամ: Պիտի անցնի այս կառավարութիւնն ալ, բայց պիտի մնայ իմ կուսակցութիւնս, որ պիտի տանի յաղթանակը:

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը կը պատրաստէ ծրագիր մը նոր սեղմումներու համար մամուլինեւհանրային կարծիքին: Կիսաէ կատարել այդ սեղմումները, որովհետեւ կարգ մը թերթեր, ինչէ կատարել նաեւ սեղմումներ, որովհետեւ կարգ մը թերթեր, ինչպէս ճառախօսներ, ոչ միայն ծանրակշիռ յարձակումներ ըրած են կառավարութեան դէմ, այլեւ ըմբոստութեան հրաւիրած են գիւղացիները: Ըստ այդ ծրագրին, կը նախատեսուի երկար ժամանակով դադարման դատապարտել թերթերը եւ ձերբակալել անձերը, որոնք վտանգաւոր կը դառնան երկրին խաղաղութեան համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Կիրակի օր, ժամը 3ին, Mutualitéի շէնքին թիւ 14 սրահին մէջ (Rue St. Victor): ժամը 3.30ին կը գումարուի երկրորդ ժողով, որ կը նկատուի օրինական, անկախ ներկաներու թիւէն: Կարեւոր օրակարգ:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը: Կեդրոնին կողմէ Սուրիա ղրկուած լիազօր ներկայացուցիչը կուտայ զեկոյց եւ կը ներկայացնէ շարժանկարի ժապաւէններ Սուրիոյ մեր մասնաճիւղերուն կեանքէն: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սուրէն Գասապեան 22 տարեկան, բնիկ Տրապիզոնցի, հօր անունը՝ Կարապետ, մօր անունը՝ Մարիամ: 1918ին ազատուած է Թեքեան որբանոցէն քրոջը հետ միասին, կը փնտռէ իր հայրը՝ Կարապետ Գասապեան եւ ազգականները, որոնց անունները չի յիշեր: Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել՝ Souren Kassabian, chez M. Paul Pouzin, le chas;e Romans Drôme: Քոյր եւ եղբայր կը գտնուին Ռոմանի մէջ:

— Տիկին Հոռոս Տօնիկեան (Ղանթարօսցի, Սեբաստիա) կը փնտռէ իր որդին Ղազար Տօնիկեանը, որ տեղահանութեան միջոցին կորսնցուցած է Ուրֆայի մէջ: Հօր անունը՝ Օհաննէս, հօրեղբայրը՝ Շահին-Վարդան, եղբայրը՝ Առաքել, քոյրերը՝ Վառուկ եւ Նունիկ: Իմացնել Vahan Kasbarianի, 82 Chemin de la Madrage, Marseille:

— Կը փնտռեմ եղբայրս Պոլսեցի Պօղոս Պէյեան, որ կը գտնուէր 1929ին Նիւ-Եորք (Ամերիկա), յիշեալ թուականէն ի վեր լուր չկայ: Իմացնել՝ Kourken Beyianի, Usıne J. Blacher, Villeneuve de Berg, Ardèche (France): Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռեմ Կարինի Դարգունի գիւղէն Անուշաւան Աւագեան, որուն հետ կը թղթակցէի 1920-22: Խարբերդ գտնուած միջոցիս Անուշաւան կը գտնուէր Տրապիզոնի որբանոցը: Անկէ ի վեր տեղեկութիւն չունիմ իր մասին: Ջինքը տեսնողներ եղած են Յունաստանի մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Արշակ Սիմոնեանի, 2 Traverse du Bachos, quartier des Chottes, Marseille: Կը խնդրուի Յունաստանի եւ Եգիպտոսի թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Կարինի-Խարասա գիւղէն Գարեգին Յարութիւնեան: Իմացնել Արշակ Սիմոնեանի, 2, Travers du Bachos, quartier des Chottes, Marseille:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՊՈՒԱ-ՔՕԼՈՆՊԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ Կոմիտէներու, Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամները, 22 Յունուար, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Sociétés Savantesի սրահին մէջ, 28, rue Serpente: Մէթրօ՝ Օտէօն: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սարքած է ընկերական ճանդիպում մը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին փըթիթսուրսիներքնայարկը (մէթրօ՝ Օտէօն): կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ռոստոմ, Ապառաժ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ:

Կը դասախօսէ՝ ընկ. ՀՐԱՉ: Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ խորհ. Ռուսաստանի եւ Հայաստանի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ.Յ.Դ.ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ «ՓԵՏՐ. 18»Ը կը տօնէ Փետրուար 18 Շաբաթ երեկոյ: Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզ մասնաճիւղի

Տարեկան պարահանդէսը MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ: 1933 Փետրուար 11ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան 1933ի հրատարակած «Գոյամարտ» Օրացոյցի կողքի վրայ, ձախ կողմ, հինգերորդ նկարը, սխալմամբ գրուած է կայծակ Առաքելի տեղ Առաքել Մուշեղ: Կը խնդրենք նկատի ունենալ:

Ծանօթ.— «Գոյամարտ» Օրացոյցի Բ. հրատարակութիւնն ալ սպառած ըլլալով կը խնդրենք մեր գործակալներէն որ, իրենց քով գտնուած աւելորդ օրացոյցները ետ ղրկեն:

Ծախու է

Մեկնումի պատճառաւ ծախու է լուսանկարիչի պարաք մը (6 մէթր երկ...ք եւ 5 մէթր լայնք) եւ Ֆիաթ վաճառա...իչով մեծ քամիոն մը գործածելի վիճակի մէջ. ջրանկարի գործիքներ. պէրթօ վաճառանիշով մեքենայ մը շամպրը նուալով միասին. տալստակէ ձի, էշ, օդանաւ եւայլն. Շատ աժան գին: Դիմել նամակաւ Avédıs Kéchichıanի, c/o Cordonnier Arménien oseph, Charmirac, Ardèche.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R, Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան ... ժներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12,2—8, Կիրակի 9—12:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

"ՅՈՒՍԱԲԵՐ" ԳՐԱՏՈՒՆ

4 Շաջա քամէլ (Յուսաբեր»ի շէնքին մէջ)

«Յուսաբեր» Գրատունը նոր հիմնարկութիւն մըն է թէ իր նպատակով եւ թէ իր գործերու եղանակով:

«Յուսաբեր» Գրատունը իր նպատակով կ'առաջադրէ ձեռնարկել հրատարակութեանը այնպիսի գործերու, որոնք կապ ունին հայ ժողովուրդի հետ, ընդգրկելով անոր բովանդակ կեանքը, իր ստեղծագործ արտայայտութիւններով:

«Յուսաբեր» Գրատունը իր գործելու եղանակով կը ձգտի յանախորդը գոհ ձգել՝ արագ եւ խղճամիտ գործառնութեամբ եւ գիներու չափաւորութեամբ:

«Յուսաբեր» Գրատունը, շնորհիւ իր ունեցած բազմազան կապերուն Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ այլ տեղերու գրատուններուն եւ հրատարակչական ընկերութիւններուն հետ, կ'ըլլայ Եգիպտոսի միակ կեդրոնատեղին հայ մտքի եւ արուեստի լաւագոյն հրատարակութիւններուն համար:

«Յուսաբեր» Գրատունը ունի արդէն դասագիրքերու եւ մանկապարտէզի յատուկ գիրքերու պատրաստ մթերք մը, նաեւ շուտով կը ստանայ արտասահմանէն նոր հրատարակութիւններ, որոնց անունները կուտանք յաջորդաբար:

ԿԱՆԽԻԿ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ «Յուսաբեր» Գրատան հիմնական պայմանն է:

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ԶԵՂՉ («Յուսաբեր» Գրատան գրացանկը մօտ ատենէն:

Ուշադրութիւն մեր հասցէին — Librairie «HOUSSAPER», B. P. 868—Le Caire (Egypte).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

Հիմա, ընդհակառակն ամէն գիշեր քաղաք կը տանէր աղջիկը, կը ճաշէին ու յետոյ կ'առաջնորդէր զայն թատրոն մը եւկը ջանար այն տպաւորութիւնը տալ աղջկան որ ինք ի վիճակի էր հաճելի կեանք մը ապահովելու իրեն:

Մաս մը դրամ ձեռք կ'անցրնէր այդ ծախքերուն համար, ծախելով իր նըկարները, շատ յիմար գիներ կ'ուզէր, չափէն աւելի աժան գիներ նոյն իսկ իր սկզբնական գործերուն: Մէկ նպատակ ունէր – ծախել եւ դրամ ճարել: Լիան ոչինչ գիտէր այդ մասին եւ կարելի է ենթադրել որ ճիշդ էր Ծորճի այդ համոզումը: Անկասկած այս պատուասիրութիւնը հետեւանքը չէր Լիանի կողմէ սարքուած ծրագրի մը: Բացառիկ կին մը, բացառիկ էակ մըն էր այս աղջիկը կեանքի մէջ, շընորհիւ իր կենսունակութեան:

Այս անընդհատ մեծարանքներուն երրորդ կամ չորրորդ օրը, Լիան ըսաւ.

— Այնքան ալ աղքատ չես, է՞հ...

— Մաս մը դրամ ստացայ տունէն:

— Օ՛հ, տունէ՞ն. զարմանալի տուն, է՛հ, ո՛չ, այդ ըսել չուզեցի. լա՛ւ տուն ընդհակառակը...

Ցայտնի էր որ ըսել ուզած էր երկուքն ալ: Աչքի առջեւ բերելով իր երախայութեան շրջանը, Ծորճի նկարագրածին պէս տուն մը, հէքեաթի մը տպաւորութիւնը կը թողուր Լիանի վրայ: Բայց սուտ էր Իրլանտայէն դըրամ ստանալու այդ հէքեաթը: Իր նըկարներէն զատ, ուրիշ բաներ ալ սկսած էր ծախել ան: Արդ, տասնըհինգ օրուան մէջ քանի՛ անգամ գնաց մօն–տը–փիէթէ: Ժամացոյցը, փողկապին ասեղը, շղթան, նոյնիսկ մաս մը իր հագուստներէն, բոլորը, բոլորը գացին այնտեղ գրեթէ ավերադարձ: Մինչեւ որ այդ առարկաները ետ քաշելու դրամը ճարէր, արդէն ծախուած կ'ըլլային անոնք: Միայն այդքա՞ն: Սկսաւ փոխ դրամ առնել. հինգ ֆրանք, տասը ֆրանք, հոս, հոն Փօրէլի կապելան: Այդ երկու շաբաթը հազիւ աւարտած արդէն անվճար հաշիւ մը ունէր Ծորճ կապելային մէջ, այնտեղ կը ճաշէին ցերեկին, իսկ Լիան մոռցեր էր կապելային ընթրիքը՝ խոհանոցին մէկ անկիւնը, մոռցեր է նոյն իսկ թուղթի ծրարները:

Լիան Սօնրէլի կեանքին մէջ հաւանաբար չէր գտնուած մէկը որ ինքզինքը ղրկէր Ծորճ Լըմըղիւրիէին չափ, զինքը շահելու համար: Բայց այս զրկումներէն յետոյ, սնանկացած էր Ծորճ, եթէ կարելի է պատշաճեցնել այդ բացատրութիւնը Մօնմարթրի պոհեմներուն:

Ամբողջ այդ շրջանին Ծորճ իր սրտով, իր աչքերով ու ականջներով կը հետեւէր անոր. պիտի մեղմանա՞ր վերջապէս այդ աղջիկը:

— Այս կեանքը կ'երեւակայէր երբ հայրս պատմութիւններ կը պատմէր Փարիզի վրայ: Այս խօսքերը արտասանեց Լիան երբ Ծորճ երեկոյեան նոր զգեստ մը բերաւ անոր ու միասին գացին Օփէրան: Այդ բառերուն արձագանգը իր ականջներէն անցաւ դէպի սիրտը: Խորհեցաւ պահ մը որ իրն էր ա՛լ աղջիկը: Բայց պէտք է խոստովանիլ որ Լիան կեղծ յոյսեր չը ներշնչեց: Ծորճ, ինքն էր որ իբրեւ խոստում մեկներ էր այդ բառերը: Լիան երբեք չխօսեցաւ այն գիշերուան ու այն մատանիին մասին: Երբեք չթելադրեց անոր խորհիլ որ այդ պատուասիրութիւնները պիտի իրականացնէին իր սպասածը: Թերեւս Լիան գիտեր թէ ինչ էր անոր սպասածը: Բնաւ կարելի չէր չափել այդ աղջկան իմաստութիւնը: Կը պահէր ան խորհրդաւորութիւնը իր նպատակներուն այնչափ զաղտնի ինչպէս նախանինքը իր թշուառութեան: Նպատա՞կ, անշուշտ ունէր, անհնար էր հասկնալ զայն. կռահե՞լ, թերեւս:

Գիշեր մը, Պալ Պուֆոնի ներկայացումներուն վերջին օրերը, Ծորճ սովորականէն աւելի երկար ժամանակ սպասեց դրան առջեւը: Երբեք այսքան ուշացած չէր ան: Կէս ժամէն աւելի պտտեցաւ մայթին վրայ, դաւաղանին ծայրովը հարուածներ տալով երկաթեայ վանդակորմին:

Ջկրցաւ համբերել ու ներս մտաւ նախասրահէն: «Ներկայացումը աւարտա՞ծ է» հարցուց դռնապանին: Այո՛, պատասխանեց մարդը: Լսեց նուագախումբը եւ պարասրահէն բարձրացող ժխորը:

— Իսկ օրիորդ Սօնրէլը դուրս եկա՞ւ:

— Ո՛չ պարոն:

Անցաւ դէպի պարասրահը. նոյն բազմութիւնը դարձեալ: Այնտեղ չէր աղջիկը: Զպիտի ուզէր տեսնել զայն այդ ամբոխին մէջ, բայց միեւնոյն ատեն վախ մը ունեցաւ անոր բացակայութենէն: Նետուեցաւ հրմշտուքին մէջ:

Սրահին մէկ անկիւնը երկու հոգինոց սեղանի մը առջեւ նստած էր Լիան անծանօթ մարդու մը հետ: Ծորճ տեսաւ այդքան միայն: Բազմութիւնը լեցուեցաւ իրեն առջեւը ու ծածկեց տեսարանը: Շրջանը ըրաւ սրահին որովհետեւ անկարելի էր ճեղքել պարողները. մօտեցաւ քանի մը քայլ, կրցաւ տեսնել Լիանի կռնակը, ճիշդ իրեն դիմացն էր անծանօթը:

Ծորճ լարեց ուշադրութիւնը եւ թեթեւ կերպով լսեց մարդուն քանի մը կցկտուր բառերը: Անոր երեւոյթը մտահոգեց զինքը: Պալ Պուֆոնի սովորական տիպարներէն չէր: Շատ աւելի բարձր մէկը: Հաւանաբար Փարիզը տեսնելու համար Մօնմարթրի մէջ թափառող այցելու մը: Ի՞նչ սակայն: Ֆրանսացի չէր ամէն պարագայի, յայտնի էր առիկա առ... իսկ ակնարկէն: Շատ խնամուած ... մը, ծայրերը վեր, աւելի գեր... նական ձեւով յարդարուած: Արտա... նով շատ քաղցր ու քաղաքավար... բարեկիրթ ձեւերը ուշագրաւ էին... մթնոլորտին մէջ ինչպէս իր ըն... նուր երեւոյթը: Մտահոգիչ էր... պարագան Ծորճի համար: Պարզ... ու անմնաս արտայայտութիւն մ... նէին միւսները՝ ամբոխին մէջ... ուններ եթէ կ'ուզէք: Իսկ հնա... միտ ու խորամանկ զրօշմ մը ... այդ մարդուն դէմքին վրայ: Ան... ղեկավարող քան թէ հետեւող... թերեւս ու հրամայելու վարժու... արտայայտութիւն մը: Եթէ պար... ները չհրմշտկէին զինքը, հաւանաբ... Ծորճ պիտի մօտենար աղջկան ու ... չէր անոր ուսին: Ոտքի կեցած որ... կերպով լսեց հիմա մարդուն բառ... րը:

— Ուրեմն դուք ամբողջովին ֆր... սուհի չէ՞ք:

(Շար.)

Թարգմ. Ժ. Մ.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

19 Janvier 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2090 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԿԻՐ ԶԱՆԳՈՒԱԾԸ

Հայ հանրային միտքը ամէնէն շատ զբաղեցնող խնդիրը կը հանդիսանան համերաշխութեան, ազգային մէկ ճակատի եւ կազմակերպութիւններու միութեան խնդիրները:

Զարմանալի յամառութեամբ հայ ժողովուրդը կը խօսի այդ մասին, մամուլն ամէնօրեայ զբաղման նիւթ կը դարձնէ, կուսակցութիւնները այդ նշանաբաններով հրապարակ կուգան, եւ սակայն, նոյնքան յամառութեամբ՝ այդ խնդիրները անլոյծ կը մնան հայկական հորիզոնին վրայ:

Հայ հասարակական կեանքի մէջ ընդհանրապէս, իսկ տարագիր հայութեան մէջ՝ մասնաւորապէս, հանրային կեանքի շուրջ ստեղծուած քաղաքական եւ ընկերային պայքարները տեղի կ'ունենան առանց վճռական գօտեմարտի, առանց վերջնական նպատակի: Պետական կեանք չունինք, նոյնիսկ կազմակերպուած եւ օրինական ազգային կեանքը կը պակսի: Քաղաքացիական արտայայտութիւններէ զրկուած ենք: Հակամարտ ուժերը ընտրութիւններով իրարու դէմ չեն ճակատիր, ուժերու չափանիշ գոյութիւն չունի: Մեր հանրային կեանքը կախուած է ուրիշ պետութիւններու եւ ազգերու բարեհայեցողութիւններու, եւ մեր մէջ գոյութիւն ունեցող հոսանքներու ազատ ցանկութիւններէն:

Պարտադիր օրէնքի մը ենթակայ չենք, եւ պարտադրող իրաւական ուժ մը չունինք, որպէսզի իւրաքանչիւրն իր տեղը, իր տարողութեան չափով՝ իր աստիճանին վրայ պահէ:

Կատարեալ ազատութիւն, որ հասած է անիշխանութեան: Բարի ցանկութի՞ւն, որքան ուզէք: Բայց գործադրո՞ւթիւն, երբեք: Ամէն մէկը իր ճանապարհով, յամառօրէն:

Անվերջանալի պայքար, որուն մէջ, վերջին հաշւով՝ կը յաղթէ ան, որ գործ կը տեսնէ, եւ որքան բազմակողմանի եւ ծաւալուն, այնքան լաւ:

Անշուշտ, այս իրողութիւնը դժնդակ է եւ ճակատագրական: Բայց մասամբ նախամտածուած, եւ մասամբ ալ տարերային օրէն՝ այս հոսանքներով պիտի ընթանայ մեր կեանքը:

Գիտակցիլ այդ իրողութիւնը եւ գիտակցութեամբ քալել դէպի ապագան, կը նշանակէ՝ առնուազն, աւելորդ յուսախաբութիւններէն զերծ մնալ:

Արդ, ներկայ պայմաններու բերումով, հայկական կեանքի ներքին հակամարտութիւններուն մէջ, զանազան հոսանքներուն համակրող զանգուածները առաջնակարգ դերի մը կոչուած են: Այդ հոծ զանգուածներու այս կամ այն կողմ թեքումը կը ստեղծէ իրական տիրապետութիւն մը, որ իրաւական չէ, եւ հարկադրական կոպտութեամբ չիշխեր, բայց բարոյական տիրապետութիւն մըն է:

Առանձնապէս խօսելով Դաշնակցութեան համակիր զանգուածի մասին, պիտի ըսենք թէ՝ այդ անկազմակերպ զանգուածը, շատ անգամ օժանդակ կազմակերպութեան մը բնոյթը առած է եւ մեծապէս նպաստած է մեր քաղաքական յառաջխաղացման:

Դաշնակցութեան համակիր տարրերը գործօն յեղափոխութեան շրջանին, պետական կամ հանրային ընտրութիւններու ժամանակ, պատերազմի եւ կամաւորական շարժման պարագային հրապարակ եկած են կէս–կազմակերպութեան հանգամանքով եւ դարձած են կուսակցութեան կողքին խոշոր քաղաքական ազդակ մը: Գործնական կեանքի դրդումով՝ Դաշնակցութեան համակիր զանգուածը գիտակից քաղաքացիի պարտականութիւնն ստանձնած է եւ փոխադարձաբար վայելած է իրաւունքներ ու արդար հպարտութիւններ՝ Դաշնակցութեան հետ միասին:

Սակայն ներկայ կեանքի դասաւորութիւնները եւ պայմանները անցեալէն շատ տարբեր կը ներկայանան մեզի: Այսօր համակիր զանգուածը ոչ անցեալի պարտաւորութիւններն ունի եւ ոչ ալ անցեալի իրաւունքները կը վայելէ: Անցեալի մէջ համակիր խաւը լռելեան կ'ընդունուէր որպէս օժանդակ կազմակերպութիւն մը: Իսկ, այսօր, լռելեան կարծես՝ թէ մենք եւ թէ համակիրները հաշտուած ենք այն մտքին հետ թէ՝ համակիրները միայն հանրային կարծիք մը կը ներկայացնեն:

Մեր կարծիքով այս գոյավիճակը պէտք է փոփոխուի եւ համակիր զանգուածի արտայայտութիւնը մեր ներկայ պայմաններուն համապատասխան՝ աւելի գործօն կազմակերպութեան մը բնոյթն ստանայ: Եթէ, այսօր, քաղաքական եւ յեղափոխական գործօն կեանքը թափ չունի եւ դերի չի կոչեր համակիր զանգուածը, այսուհանդերձ, մենք կ'ապրինք սպասումի եւ պատրաստութեան շրջան մը, ուր կազմակերպուած ուժերը սիստէմաթիք եւ հետեւողական աշխատանքով՝ շատ բան ունին ընելիք՝ հայ ժողովուրդը զօրացնելու եւ կազմ ու պատրաստ ամբողջութիւն մը ներկայացնելու համար:

Դաշնակցութեան համակիր զանգուածը կարելի է երկու խաւի բաժնել: Առաջին խաւը, որ լուծուած կարելի է նկատել ժողովրդական հոծ զանգուածին մէջ, եւ որ իր տրամադրութիւններով եւ հանրային կարծիքով Դաշնակցութեան մտայնութիւնը կը ներկայացնէ: Իսկ երկրորդ խաւը արդէն քաղաքական դիմագիծ ունի, իր դիրքը ճշդած է, նոյն հաւատքն ունի, ինչ որ կազմակերպուած դաշնակցական անհատը, բայց կազմակերպութեան շարքերուն մէջը չէ, ենթակայ չէ կուսակցական բոլոր պարտադրութիւններուն, զոհողութեանց:

Տարագիր հայութեան ծոցին մէջ, գիտակից եւ իր դիրքը ճշդած համակիրներու խոշոր զանգուած մը կայ: Այս զանգուածը եթէ չի կրնար կուսակցական խիստ պարտադրութիւններու ենթարկուիլ, ամէնայն դիւրութեամբ կարող է օժանդակ կազմակերպութիւն մը դառնալ, աւելի գործօն դեր մը ստանձնելու հայ կեանքին մէջ, եւ վայելելու իրաւունքներ, իրազեկ դառնալով Դաշնակցութեան ազգային եւ քաղաքական գործունէութեան:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԵԿՆԵՑԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—·—

Պուրկազէն կը հեռագրեն Ազգաբարի (Պոլիս), 13 յունուար թուականով.—

Շոգենաւը, այսօր, ժամը 17ին մեկնեցաւ Պուրկազէն, 1040 գաղթականներով:

«Պուրկազի Ֆոր» թերթը, այս առթիւ, կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ,— Հազար Հայեր Խորհրդ. Հայաստան կը մեկնին.—

«Այս առաւօտ, էլէնիքոս շոգենաւով պիտի մեկնի առաջին կարաւանը Հայերուն, որոնք 292 ընտանիք, 987 հոգի են:

Շոգենաւը երէկ գիշեր հոս հասաւ: Անով կը ճամբորդեն ուրիշ 300 Հայեր ալ: Այս առթիւ, Պուրկազ եկած են Տօքթ. Իմարէցքի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը՝ Պ. Սարաֆիմով:

Մեկնողներուն արտօնուած է իրենց հետ տանիլ 10 վակոն աստաղձ շինութեան նիւթ, 1000 քիլօ ծխախոտ եւ 3000 քիլօ սիկարէթ, որովհետեւ Հայաստանի մէջ շինութեանց նիւթերու մեծ պահանջ կը զգացուի:

Երէկ, մեկնողները շնորհակալութեան հեռագիր ղրկեցին վարչապետին եւ Սոպրանիէի նախագահին, այն սիրալիր ընդունելութեան համար, զոր անոնք գտած են Պուլկարիոյ մէջ տարիներէ ի վեր եւ ուր անոնք իրենք զիրենք զգացած են այնպէս ինչպէս իրենց հայրենիքին մէջ:

Մեկնողներէն շատեր աղքատներէն, բայց անոնց մէջ կան նաեւ մեծահարուստներ (?), որոնք հոս ամսական հազարաւոր լէվաներ կը շահէին, բայց երկրի սէրը զիրենք մղած է թողելու Պուլկարիան:

Մեկնողները պիտի երթան Պաթում, ուրկէ պիտի ղրկուին Երեւան, իսկ անկէ զանազան վայրեր: Սովետ իշխանութիւնները անոնց ապահոված են բնակարաններ եւ մշակելու հող: Մինչեւ հիմա Պուլկարիոյ մէջ արձանագրուած են 55,000(?) հոգի, մեկնելու համար: Մեկնողներէն լուր առնելէ վերջ, միւսներն ալ պիտի մեկնին: Անոնց մեկնումին համար 600,000 լէվա ծախք եղած է:

⁂ Ֆիլիպէէն Պուրկազ մեկնողներուն ձրի վակոն տրամադրած է կառավարութիւնը, իսկ պուլկար Կ. Խաչը՝ ուտեստեղէն: Եղած հանգանակութեամբ, ղրկուած է նաեւ դամ: Ֆիլիպէէն երկաթեղէնի վաճառական Պ. Պ. Թէլլալեան 40 սնտուկ դամ նուիրած է, իսկ ծխախոտի վաճառական Պ. Գ. Թիւթիւնճեան 20,000 լէվա: Ուրիշ նուիրատուութիւններ ալ կան:

⁂ Յունաստանէն մեկնած հայ գաղթականներու կարաւանները, ամէն ատեն որ նաւ կը նստին, քանի մը փախուկներ կարմիր դրօշ կը պարզէին եւ համայնավարական ցոյցեր կը կատարէին, յանկարծ քաջանալով նաւուն վրայ: Այս դէպքերը գէշ ազդեցութիւն կը ձգէին Յոյներուն վրայ: Բարեբախտաբար Պուլկարիայէն մեկնած գաղթականներուն մէջ նման փախուկներ չեն գտնուիր, այլ ընդհակառակն իրենց լաւագոյն զգացումներն են յայտներ երկրի մը, որ շատ հիւրընկալ եղաւ:

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆ

—·—

Եօզկատի Պէպէֆ գիւղէն երկու ընտանիք, եօթը անդամէ բաղկացած, Պոլիս հասնելով դիմում ըրին Ազգ. Խնամատարութեան Սամաթիոյ կայանը ընդունուելու համար:

ԱՊԱԶԻՆԵԼ ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՓԵՐԸ

—·—

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ Ֆոն Շլայխէր պիտի պահանջէ Հռենոսի աջ եզերքին ապազինումը, ինչ որ շատ պիտի դժուարացնէր զինաթափութեան յառաջիկայ խորհրդաժողովին գործը, որովհետեւ Լոքարնոյի դաշնագրին կարգ մը տրամադրութիւններն են, որ կը հարուածուին այդ պահանջով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Աշխատանքի Խորհրդաժողովին վերջին օրերը

Աշխատանքի խորհրդաժողովը կ'ապրի իր վերջին օրերը:

Երեքշաբթի առաւօտ, բանուորական եւ կառավարական ներկայացուցիչներու ճառերէն յետոյ, խօսք առաւ խորհրդաժողովին նախագահը, Մահէմ, ոչ իբրեւ նախագահ, այլ միայն իբրեւ Պելճիքայի կառավարական ներկայացուցիչը: Մահէմ աշխատեցաւ հարթել երկու հակառակորդ տեսակէտներուն բեւեռները: Նախ գիտել տուաւ թէ խորհրդաժողովը կանչուած չէ խմբագրելու համար համաձայնութիւն մը: Ատիկա գործն է Աշխատանքի Միջազգային խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի Մայիսին: Նախապատրաստական աշխատանք մըն է, ուրեմն, որ կը կատարուի ներկայիս Ժընեւի մէջ, հետեւաբար պէտք չէ սպասել, որ կառավարութիւնները հրաւիրուին գործադրել ընդունուած որեւէ տեսակէտ:

Խօսողներու տեսակէտները դասաւորելով, կը տեսնուի որ ստեղծուած են երկու կողմեր, անհաշտ հակառակորդ մէկը միւսին: Ահա թէ ինչու Լամպէր–Ռիպօ պահանջեց, այս մասին արտայայտուելու առթեն, ըսել միայն թէ դէ՞մ է թէ թեր շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի տեսակէտին: Ըստ Մահէմի, կայ նաեւ միջին տեսակէտ մը, որ կրնայ դիւրացնել աշխատանքի յառաջիկայ խորհրդաժողովին գործը: Գործատէրերը շատ անհաշտ են, չեն ուզեր որեւէ զիջում կատարել: Սակայն, ըստ Մահէմ, կառավարութեանց վրայ պարտք կը դրուի միջոցներ գտնելու՝ հաշտեցնելու համար հակառակորդ կողմերը, որպէսզի լուծում մը տրուի եւ գործազրկութեան տագնապը փարատի: Կառավարութիւնները պէտք չէ իյնան թակարդին մէջ, զոր կը լարեն գործատէրերը՝ հրաւիրելով ըսել բանուորներուն «ոչ կարեմք»: Պէտք չէ թոյլ տալ, որ գործատէրերը այրեն բոլոր կամուրջները:

— Չենք ուզեր, որ մեզ մեղադրեն թէ չըրինք մեր կարելին, որպէսզի մասնակի լուծում մը տրուէր տնտեսական համաշխարհային տագնապին: Պելժ կառավարութիւնը պատրաստ է համաձայնութեան մը գալու, պայմանով որ այդ համաձայնութիւնը վաւերացնեն ճարտարագործական մրցորդ բոլոր երկիրները:

Յետոյ Մահէմ վերջացուց իր ճառը յայտարարելով.

— Եթէ Ժընեւ չկարենայ տալ աշխատանքի նոր օրինագիծ մը, պէտք է յուսահատիլ Ժընեւեան խորհրդաժողովներէն:

Երբ այս նիստը կը փակուէր, միջադէպ մը ստեղծեց Դանիացի գործատէրերու ներկայացուցիչը, Օրսթէտ:

Բեմ ելաւ՝ քանի մը ճշդումներ կատարելու համար Մահէմի ճառին մասին: Եւ ըսաւ թէ Մահէմ կը խօսի իբրեւ ներկայացուցիչ մը եւ ոչ իբրեւ նախագահ, յետոյ Մահէմի ճառին մէջ «Թակարդ» բառը ծանր քննադատութիւն մը կ'ենթադրէ գործատէրերու դիրքին մասին, եւ գործատէրերը, խորհրդաժողովին մէջ, կը դնէ ամբաստանութեան մը տակ: Ինչ իրաւունքներ որ ունին բանուորական ներկայացուցիչները, նոյն իրաւունքներով կուգան խօսելու նաեւ գործատէրերը:

Երբ գործատէրերու ներկայացուցիչը իջաւ բեմէն, Ֆրանսացի բանուորներու ներկայացուցիչը, Ժուհօ եւս, ուզեց բեմ բարձրանալ,— քանի որ խօսքի իրաւունք տրուեցաւ գործատէրերուն, բանուորներն ալ կը պահանջեն վերջին խօսքի նոյն իրաւունքը:

Միջադէպը փակուեցաւ, յայտարարելով որ Մահէմ գործատէրերը ամբաստանելու որ եւ է մտադրութիւն չէ ունեցած:

Կէս օրէն յետոյ եւս շարունակուեցան վիճաբանութիւնները: Երէկ կէս օրէն յետոյ խորհրդաժողովին մէջ պիտի կարդացուէին երկու բանաձեւեր: Առաջին բանաձեւը կուտայ բանուորներուն պահանջը,— շաբաթը 40 ժամ աշխատանք, առանց զեղչելու շաբաթական 48 ժամուան ներկայ աշխատավարձերը: Երկրորդ բանաձեւը եզրակացութիւնն է այն խորհրդակցութիւններուն, որ տեղի ունեցան Փարիզի, Պերլինի եւ Հռոմի միջեւ: Այս բանաձեւին կը միանան նաեւ Պրիւքսէլի, Սթոքհոլմի, Մատրիտի եւ Սանթիակոյի (Չիլի) կառավարութիւնները: Այս բանաձեւը կ'ընդունի որ շաբաթական 40 ժամը միջոց մըն է դարմանելու գործազրկութեան տագնապը, բայց լուռ կ'անցնի աշխատավարձի հարցին վրայէն: Ֆրանսական կառավարութիւնը կը ստորագրէ զայն պայմանով որ համաձայնագիրը վաւերացնեն ճարտարագործական մրցորդ երկիրները: Արդ, Ֆրանսայի ճարտարագործական մեծագոյն մրցորդներն են Միացեալ Նահանգները եւ Ռուսիա, որոնք չեն մասնակցիր Աշխատանքի Խորհրդաժողովին: Կը նշանակէ թէ այս բանաձեւն ալ, որ, իբրեւ չափաւոր, ընդունուելու հաւանականութիւն կը ներկայացնէ՝ համեմատելով բանուորներու բանաձեւին հետ, աւաղի վրայ գրուած բանաձեւ մը պիտի դառնայ, քանի որ գործատէրերու ներկայացուցիչները դէմ են նաեւ այս բանաձեւին:

Ծայրագոյն Արեւելքի տագնապը

ԱՆԳԼԻԱ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԿՈՒՏԱՅ ՃԱՓՈՆԻ

Մանչուրիոյ մասին վիճաբանութիւնները սկսան Ժընեւի մէջ, եւ մեծ դէպք մը պատահեցաւ: Անգլիացիները չափաւորութիւնը թողլով, հարկադրեցին Ճափոնը 48 ժամուան մէջ որոշել կամ նահանջ կամ խզում:

Ֆրանսա եւս միացաւ Անգլիոյ տեսակէտին:

Պէտք է յիշել թէ Չինեւճափոն վէճին համար իրաւարարութեան առաջին քայլը Անգլիան առած էր: Այս անգամ ալ, եթէ Ճափոն երկու օրէն չընդունի Չինաստանի կողմէ ընդունելի բանաձեւ մը, Անգլիա պիտի առաջարկէ թողուլ համերաշխութեան գիծը եւ պիտի ձեռք առնէ յանձնարարութեան գիծը, ըստ Ազգերու Դաշնագրին տրամադրութեանց: Որով փոխանակ բանաձեւ մը գտնելու որ երկու կողմն ալ ընդունին, ինքնագլուխ որոշում մը պիտի տայ եւ պիտի յանձնարարէ անոր գործադրութիւնը:

Այս պարագային վախ կայ որ Ճափոն լքէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, բայց այն ատեն պիտի ստիպուի թողուլ նաեւ հոգատարութիւններն որ ունի գերման նախկին գաղութներու վրայ որ են Մելանէզիոյ, Քարօլինի եւ Մարիանի 'արշիպեղաքոսներով: Ճափոն այս կղզիները ամրացուցած ըլլալով, Ամերիկա հաշտ աչքով չիդիտեր այս պարագան, մանաւանդ որամերիկեանծերակոյտը որոշեց թողուլ Փիլիպպեանները, հակառակ նախագահ Հուվըրի վէթոյին:

Կը կարծուի թէ Անգլիա այս խիստ ընթացքը կը բռնէ Ճափոնի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓԱԽՈՒԿԻ ՄԸ ԳՐԱԾԻՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

Դպրոցական ընկերս, Հ. Հոգտանեան, շատ է վրդովուեր, իմանալով որ Արթաֆի ձէպէլին յայտարարեր է թէ Հայերը կը սերին Թուրքերէն:

Ընկերս, նամակ մը գրելով Յառաջի խմբագրութեան, կ'ըսէ թէ կը ճանչնայ Արթաֆի ձէպէլին:

Այս մարդը Ատափազար կը բնակէր, կ'ըսէ, ոչ թէ կապուտակ Սապանճայի ջուրը խմելու համար, այլ, ո՞վ զարմանք, «կրթութիւն եւ ուսում ջամբելու համար ազգիս մանկտւոյն»: Զարմանքը անոր համար, որովհետեւ ամէն մարդ գիտէր թէ փայտուկ մըն է ան: Տղաքը «խենթ վարժապետ» կը կոչէին զինք: Աշխարհագրութեան դաս կուտար, բայց չէր կրնար ճշդել թէ իր խելքը աշխարհի ո՞ր մասին վրայ կը գտնուի: Աշակերտները կը պատժէր ամէն օր բանտարկելով... արտաքնոցներուն մէջ, որովհետեւ կը կարծէր թէ *ամոնեաք*ին հոտը խելքը գլուխը կը բերէ չարերուն: Սակայն, կ'ըսեն թէ, Աստուած ալ զինք պատժեց եւ ժամանակ մը ձէպէլին բանտարկեց... Ս. Փրկչի յիմարանոցին մէջ, որպէսզի իր խելքն ալ տուն գայ: Կարծեր են թէ տուն է եկեր խելքը եւ արձակեր են: Երբ այս ամէնը գիտէ իմ ընկերս, ինչո՞ւ կը վրդովուի խենթին խօսքերէն: Թող որ պահ մըն ալ զուարճանան Թուրքերը: Ու թող որ շարունակէ ըսել մեր խենթը թէ Հայերը սերած են Թուրքերէն: Ապահովաբար ինք է որ սերած է Թուրքերէն: Չէ՞ որ անունն ալ ,ձէպէլի, ենթադրել կուտայ քիչիկ մը:

ԱՐԱՋ

ՀՈՒՎԸՐԸ Կ'ՈՒԶԷՆ ՆԵՏԵԼ ԱՅԺՄԷՆ

—·—

Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն թէ Փէնսիլվանիոյ մէկ ծերակուտականը քննադատելով Հուվըրը, զայն պատասխանատու կը համարի պարտքերու հարցին ստեղծած անելին, ու կը պահանջէ այժմէն իսկ պաշտօնազրկել Հուվըրը:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Գրած էինք թէ Հուվըր վէթօ դրած էր Փիլիպպեան կղզիներու անկախութեան ծրագրին: Սակայն Ծերակոյտը, վերցնելով Հուվըրի արգելքը, 26ի դէմ 66 ձայնով անկախութիւն շնորհեց Փիլիպպեան կղզիներուն, բայց պայման դրաւ, որ նախքան բացարձակ անկախութիւնը՝ 10 տարի կղզիները դրուին Միացեալ Նահանգներու նշանակած մէկ կառավարիչին վարչութեան տակ:

30,000 ՉԻՆԱՑԻՆԵՐ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ

—·—

Խարպինէէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը ծանրացած է Թունկ–Լիա–Հոյի մէջ: 30,000 չինացի զինուորներ համախմբուած են քաղաքին շուրջ և շուտով կը քալեն Մուկտէնի վրայ: Ճափոնական օդանաւերը, մեկնելով Շան–Հայ–Քուանէն, ռմբակոծեցին այն ուժերը, որ համախմբուած են Քայ–Լուի շուրջը, մեծ վնաս պատճառելով քաղաքին ու չինացի զինուորներուն:

ԽՈՐ ՁՄԵՌ

Հին այս բացառութիւնը, որ յատուկ է մասնաւորապէս Հայաստանի ձմրան, ճիշդ է հիմա նաեւ Ֆրանսայի կարգ մը նահանգներուն համար: Անելիի շրջակայքը ձիւնը պատած է բոլորովին, Վարի նահանգին բարձրաւանդակ գիւղերը կորսուած են ձիւնին տակ:

Եւ սաստիկ ցուրտ ամէն կողմ: Ուէլմիրմոնի մէջ —6 աստիճան, Պուրկինեոնի շրջանին մէջ —8 աստիճան: Մասնաւորաբար ծերունիներն են, որ զոհ կ'երթան ցուրտին: Փաչօ, 65 տարեկան, մնած գտնուեցաւ ցուրտէն, անտառապահի իր խրճիթին մէջ, Շարմուայի մօտ: Տիկին Պրունեոն, Օյոնաքսի մէջ, ցուրտէն յանկարծամահ եղաւ, երբ շուկայ կ'երթար:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Եւ առատօրէն կ'իրք՝ ըմբոստներու «քաղաքական» գրականութեան մէջ: Կիրք անձնական եւ հատուածական: Կարդացէք այդ զարմանազան պատմութիւնները «Պրոմէթէ»ի ու Թրքասէր վարիչներու» շուրջը – եւ կը տեսնէք թէ ինչեր կարող է նիւթել կիրքէ կուրացած ուղեղը: Մեր երիտասարդութեան, պատանեկութեան դիւրահաւատ անգիտակ շարքերը սարսափով անշուշտ, տեղեկացան, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վարիչ մարմնին մէջ եւ անոր շուրջը բազմած են Մուստաֆա Քէմալի գործակալները... եւ որ այդ մարմնի ամբողջ գործունէութիւնը կ'անցնի թրքասիրութեան նշանակին տակ...:

Կիրք – նաեւ հատուածական: Երկար քաղուածքներու պէտք չկայ. բաւէ անգամ մը թերթել իրենց եռամսեայ «մարտական» օրգանը, տեսնել շարք մը յօդուածներու բառն ու ոգին: Մէկէ աւելի անգամ կը յայտարարեն թէ արեւմտահայութիւնը պէտք է իր գլխուն ճարը տեսնէ իր ձեռքով իսկ, վասն զի, «Դաշնակցութեան» ներկայ վարչութիւնը իբր թէ միայն բաղկացած է արեւելահայ խորթ տարրերէ, որոնք թրքասէր են, սիրտ չունին Թրքահայութեան համար եւ կը զոհաբերեն Թրքահայ դատը:

Ուրիշ տեղ մը «վերանորոգիչներու» հարուածը կը տեղայ արդէն ոչ միայն ներկայ, այլ եւ անցեալ վարիչներու գլխուն (հասկցէք՝ ոչ արեւմտահայ վարիչներու): Կը հարուածուի Դաշնակցութեան գործելակերպն ու գործունէութիւնը յիսնամեայ տասնեակ տարիներու, սկիզբէն ի վեր: Գլխաւոր խմբագիրներէն մէկն է, որ կը գրէ (թիւ 19).

«Չէ՞ որ մեր ազատամարտն ալ հէքեաթ մըն է, հրաշքի չափ գեղեցիկ: Ի՞նչ փոյթ, որ կեանքէն ու իրականութենէն կտրուած մարդիկ զայն սխալ ուղիներով առաջնորդեցին: Գեղեցիկ չէ՞ Սասունը, ժայռակերտ Զէյթունը, սիրուն Հանըն ...» եւն.

Ու նոյն խմբագրի նոյն յօդուածին մէջ.

«Պիտի վերակազմենք (տանկահայ տարագիր աշխատաւորներու Դաշնակցութիւնը) նոր ոգիով, նոր հիմերով, անկէ քշելով բոլոր օտարոտի, խորթ մեր ցաւին ու ցասումին, մեր արիւնին ու իտէալին անհարազատ տարրերը»: (Հասկցէք՝ բոլոր ոչ-արեւմտահայերը. Մ. Վ.):

Երբեմն, անշուշտ, լաւ բաներ ալ կ'ըսեն: Կ'ըսեն, օրինակ, թէ իրենք կը մերժեն հատուածականութիւնը: Կ'ըսեն, թէ իրենց աչքին հաւասարապէս թանկ ու սիրելի են Տարօնցին, Ղարաբաղցին, Կիլիկեցին: Բայց քանի մը հակիրճ, մեկուսացած փրազներ կը կորսուին մաղձալից պարբերութիւններու հեղեղին մէջ: Այդ միջանկեալ բառերը կարծէք պաշտօն ունին մեղմելու թունոտ գաղտասուքներու անախորժ բուրմունքը: Թերթը լեցուն է երկդիմի, հակասական փրազներով: Կարծէք խմբագիրներէն մէկուն գրածը միւսը կը ջնջէ: Լօզօննայի հայ աշակերտները գրելու ձեւ մ'ունին, որով կը վարագուրեն իրենց ճշմարիտ մտածումներն ու զգացումները եւ հնարաւորութիւն կ'ընծայեն իրենց՝ արդարանալու, պաշտպանուելու զանո՞ց յարձակումներու դէմ: Այնպէս կը գրեն, որ ընթերցողը կրնայ մեկնաբանել իրենց գրածը «սատնկ ալ, անանկ ալ»: Բառս՝ տրամաբանութեան մէջ – այլ եւ քասս բարոյական հասկացողութիւններու մէջ...

Տեղ մը կը պանծացնեն 40ամեայ հայկական շարժումն ու անոր ղեկավար – ղեկավարները (նաեւ ոչ արեւմտահայ) Զաւարեանները, Խաժակներն ու Ակնունիները: Ուրիշ տեղ մըն ալ սեւով կը ներկեն շարժումը, յայտարարելով, թէ անոր ղեկավարութիւնը եղեր է սխալ ու արտաւոր, թէ ղեկավարները վարձկաններ եղեր են, «խորթ Թրքահայ արիւնին ու իտէալին»: Կայելեցէք այս միւս պարբերութիւնը թիւ 19ի խմբագրականէն.

«Արեւմտահայ համադումարը... իրմէ դուրս պիտի վանէ բոլոր վարձու եւ փոլիթիքօս փաստաբանները, այն փաստաբանները, որ 40 տարիներու ընթացքին չկրցան փոթորիկներէն փրկել մեր նաւը: Լօզանի ժայռերուն վրայ փշրեցին զայն, Կարսի առջեւ մահացուօրէն ծակելէ յետոյ: Որոնք 40 տարիներու ընթացքին չկրցան նոյնանալ մեր ցաւերուն հետ եւ անհարազատ մնացին մեր ապրումներուն ու ազատագրական չարատանջ պայքարին: Արեւմտահայութիւնը իր ճակատագրին տէր, զայն պիտի վարէ արեւմտահայ յեղափոխական երիտասարդութիւնը եւ արեւմտահայ համագումարը պիտի հռչակէ մեր գերիշխանութիւնը: Ինքը դառնալով վեհապետ»:

Ի՞նչ կ'ուզէ ըսել այս բառակոյտը. Կարսի ողբերգութենէն յետոյ, հայ դատը Լօզանի մէջ փաստաբանողն էր — պաշտօնական համագամանքով, որպէս նախագահ Հ. Հ. Պատուիրակութեան — Աւետիս Ահարոնեան: Իրեն հետ էր Գ. Գաբրիէլ Նորատունկեան անպաշտօն համագամանքով, Պօլսոյ Նուպարի ազգային պատուիրակութեան կողմէ: Իրեն հետ էին Ուաշինկթընի Հայոց դեսպան Արմէն Գարօ եւ ուրիշներ, որպէս խորհրդական:

Որո՞ւ վրայ կ'իյնայ «վարձկանութեան» խարանող ակնարկը: «Երիտասարդ Դաշնակցութեան» օրգանը հօս եւս կ'ուզէ իր թունոտ սլաքը ոչ արեւմտահայ գործիչներու վրայ, այլ անոնց, որոնք գժբախտութիւն ունին ծնած ըլլալու ոչ Էրզրումի, ոչ Թէքիրտաղի կամ Զօք-Մարզուանի մէջ, այլ Էրզրումէն, Վանէն քիչ մը անդին, Կարսի, Իգտիրի հողին վրայ: Ովքե՞ր են, ուրեմն, «վարձու, փոլիթիքօս փաստաբանները» մեր երիտասարդ դատախազներու աչքին: Կ'ակնարկուին, անշուշտ, եւ իրենց չսիրած 2—3 անձերը կուսակցութեան ներկայ վարչութենէն: Բայց տառոք ալ չկային Լօզանի մէջ եւ 40 տարուան գործիչներ չէին այդ 2—3 անձերը: Ընդամէնը 15—20 տարի է, ինչ անոնք հրապարակի վրայ են, որպէս առաջնակարգ գործիչներ: Վերը յիշատակուած խմբագրականին մէջ «հին» Դաշնակցութեան դատախազները կը չէզոքեն երկու անգամ, որ իրենց խօսքը քառասուն տարուան ղեկավարներու մասին է, — ոչ, ի հարկէ արեւմտահայ, այլ այն բոլոր «անհարազատ» ղեկավարներու որոնք սխալ ուղիներով առաջնորդեցին հայկական շարժումը եւ, ի հարկէ, վիժեցուցին հայ դատը եւ բոլոր աղէտներու պատճառ եղան... Որքան կը յիշեմ, մեծ պատերազմի նախօրեակին այդ շարժումը թեւակոխեր էր երկրի վերաշինութեան համեմատաբար հանդիստ ու յուսալից շրջան մը... Մեր «երիտասարդ դաշնակցականները», որ լիովին իւրացուցեր են մեր երդուեալ հակառակորդներու «քննադատական մեթոդը», պատրաստ են անոնց պէս համաշխարհային պատերազմի նիւթած չարիքներն ալ դասել Դաշնակցութեան մեղքերու շարքը: Բայց — եթէ անոնք 40 տարուան ողջ մնացած սակաւաթիւ աշխատաւորները կը յորջորջեն անարգական ածականներով, զէթ պարտաւոր էին խնայել նահատակ գործիչները, որոնցմէ շատեր 1915ին բռնեցին մեծ գաղթականի ճամբան, Զարդարեաններուն, Վարդգէսներուն հետ, երկար տարիներ անոնց հետ թեւ թեւի աշխատելէ ու տնքալէ յետոյ՝ թրքահայութեան դատին շուրջը: Անարգական ածականները կը նետուին իրօք նաեւ արեւմտահայ գործիչներուն — Հրայրներուն, Անդրանիկներուն, Վարդգէսներուն — որոնք այս երիտասարդներու կարծիքով, դեր մը չէին ունեցեր Թրքահայ ճակատագրի ղեկավարութեան մէջ, այլ լռիկ-մնջիկ, անբան խամաճիկներու պէս, հետեւեր են իրենց «անհարազատ» ղեկավարներուն, «վարձու փոլիթիքօս»ներուն...

Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմական ծառայութիւններէն մէկն է — ոչ յետնագոյնը — այն՝ որ իր հիմնադրութեան օրերէն ամբողջ տասնեակ տարիներ ձգտեր է միշտ — եւ յաջողեր է — կռուի ու զոհողութեան ճամբով ջնջել արուեստական սահմանները եւ ամրապնդել համերաշխութեան կապերը ցեղի երեք հատուածներու միջեւ — թրքահայի, ռուսահայի, պարսկահայի: Երբ Ստոլիպին երկաթէ բռունցքով կը խոշտանգէր Ռուսահայութիւնը եւ մեր գործիչները հարիւրներով ցարական բանտերը կը նետուէին, Կ. Պոլսէն ու Էրզրումէն էր, որ կը վարէին մեր Կովկասեան կազմակերպական գործերը, կենդանի կը պահէին պրօպագանդը Ազատամարտով, Ցառաջով եւ Վռամեաններու թղթակցութիւններով (1909 — 1912): Երբ բռնկեցաւ հայ-թաթարական հրդեհը, թրքահայ բազմաթիւ խմբապետներ՝ Դումաններու, Վարդաններու հետ՝ ղեկավարի դեր բռնած ջոկեցին Կովկասեան ռազմաճակատներում: Բազմաթիւ էին եւ շարքային զինուորները, որոնք սահմանի միւս կողմէն եկան կռուելու եւ նահատակուելու նոյն թաթարական ճակատին վրայ, իրենց հարազատ ժողովուրդի համար: Նոյնը յետագային, Ղարաքիլիսէ, Սարտարապատի եւայլ վայրերու կռիւներուն առթեւ: Շահրիկեաններ, Արմէն Գարոներ հաստատուած երկար տարիներով նոյն Կովկասի մէջ, առաջնակարգ ղեկավարներու դեր կը կատարէին կուսակցութեան Կովկասեան հատուածի կեանքին մէջ: Ցիշենք եւ միութեան հանդիսաւոր ակտը ազատ, անկախ Հայաստանի մէջ, ընտրութիւնները, խորհրդարանի կազմը եւայլն եւայլն:

Նոյն անխախտելի միութիւնը այսօր խորհրդային հայրենիքի մէջ: Կը ճնշուի՞ն այնտեղ Թրքահայերը... Անշուշտ: Բայց նոյնքան կը ճնշուի միւս հատուածը: Եւ ճնշողներուն մէջ թերեւս ամէնէն կատաղի ու կաս-կարմիր նորընծաներն են՝ Տրապիզոնցիներն ու Վանեցիները — Կարինեանները, Եւսայեաններ, Վարդանեաններ — որոնք կ'արձակեն ամէնէն չնդալից, հակազգային կարգախօսները, դէմ կ'արտայայտուին անգամ ազգահաւաքման եւ ներգաղթի հակառակորդ են թրքահայ դատի... Վերջապէս, Վանեցի երիտասարդ մըն է — Խանջեան — որ այսօր թառած է կովկասահայ ժողովուրդի գլխուն՝ բոլշեւիկեան մտրակը ձեռին:

Չեմ կարծեր, թէ ռուսահայոց մէջ — մանաւանդ մտաւորականութեան ծոցին — գտնուին «կէշ գլուխներ», որ այս բոլորի առթիւ հատուածականութեան դրօշ պարզեն: Չեմ կարծեր, թէ կուզ միայն այն պատճառով՝ որ արդէն ձուլուե՞ր են երկու հատուածները ցեղի արիւնոտ գալարումներուն մէջ եւ այսօր «ռուսահայ» կոչուած ժողովուրդի մէջ կայ ստուար զանգուած մը հին ու նոր Թրքահայերու՝ 1878ի, 1895–96ի, 1915ի գաղթականներու, գուցէ աւելի քան 1/3ը կովկասահայութեան (դեռ չհաշուելով 1828ի գաղթականները): Միմիայն այս պարագան կը բաւէ լռեցնելու հատուածային խարականութեան մաղձոտ ասպետները:

Վերջացնենք: Այսքան երկար կանգ առանք ըմբոստներու հրապարակախօսութեան վրայ, վասնզի անկէ իր մըտաւոր ու քաղաքական սնունդը կ'առնեն շատ մը երիտասարդներ ու պատանիներ եւ թերթը կը տարածուի նաեւ չէզոք շրջաններու մէջ: Ըսի արդէն, որ քննադատութիւնը վարիչ մարմնին եւ բոլոր միւս մարմիններու գործունէութեան՝ մեր ամէնուս իրաւունքն է եւ ինքս յաճախ օգտուեր եմ այդ իրաւունքէն ու պիտի օգտուիմ հարկաւ, տեղին ու ժամանակին:

Բայց մեր նախկին ընկերներու բրածը — խօսքս պարագլուխներու եւ անոնց գլխաւոր աշխատակիցներու մասին է — քննադատութիւն չէ, այլ թող ներուի ըսել, սանձարձակութիւն, licence:

Աւելի խղճամիտ ու չխռակ ընկերներ[illegible], արդէն յուսախաբ, մէկիկ-մէկիկ կը հեռանան փատառողջ կորիզէն:

Այս նոր խլրտումը կրնայ եւ ունենալ զաղափարական շարժառիթներ, սակայն շատ չուտ այլասերեց, դարձաւ մէկը այն բազմաթիւ օրգաններէն, որոնք կոչուած են Դաշնակցութիւնը պառակտելու:

Երիտասարդներու այդ խումբը ձգտումն ունի բուռ կարելոյն ուժով աշխուժելու հրապարակը, ուժով ցնցելու զանգուածները — եւ առատօրէն տալու կուսայ ամբոխավարութեան: Անոնց պէտք են զօրաւոր ցնցումներ, իսկ մեզի պէտք է զօրաւոր Դաշնակցութիւն:

Առողջ, կենսարար ու շինարար հասնք մը չէ այս, տարրաբախտութիւն: «Մարտիկցիները» չեն որ պիտի զանտիպարկեն ու չխռակ ճամբով առաջնորդեն դաղթաշխարհի ժողովուրդը: Անոնց հրապարակագրութեամբ կարելի է միայն երիտասարդութեան հոգին պղտորել ու տարրալուծել:

Վստահ եմ, որ ժողովրդական առողջ բնազդը այս անգամ ալ պիտի յաղթանակէ, վստահ եմ, որ մեր բոլոր ընկերները, որոնք մոլորուեցան ու անցեր են ըմբոստներու կողմը, տարուելով անոնց շողշողուն բառերով ու խոստումներով, պիտի վերադառնան շարքերը, պիտի լծուին ամէնքը կուսակցութեան վերաշինութեան աշխատանքին:

(Վերջ) Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Հռչակ հանած ճարտարագէտներու խմբակ մը՝ Ամերիկայէն, այս օրերս հրապարակ հանեց գրքոյկ մը, Արհեստագիտութեան խօսքը անունով. տեսակ մը մանիֆեստ, որուն մէջ կ'արտայայտուին համաշխարհային կարեւորութիւն ունեցող տնտեսական ձեռնարկներու գլուխը գտնուող անձեր, անգործութեան, տագնապի ու ապագայի մասին:

Ամերիկացի ճարտարագէտներու այս մտքերն արձագանգ ու համամտութիւն կը գտնեն նաեւ Միջին Եւրոպայի երկու կարեւոր ճարտարագործ երկիրներուն՝ Գերմանիոյ ու Չեխոսլովաքիոյ մէջ:

Աշխարհի արտադրութիւնը վարող, ուրեմն եւ աշխատանքի, գերարտադրութեան, սպառումի խնդիրներուն հետ մօտէն կապ ունեցող այս մարդիկը՝ նախ կը քննեն այն ճամբան, որով կրնան լուծում գտնել տագնապին: Անոնք սխալ կը գտնեն դիւանագիտական խողովակներու գործունէութիւնը, խնդրի մը մէջ՝ որ տնտեսական ու ընկերային է, որ առաւելապէս արհեստագիտական[illegible]:

Անոնք չեն հաւատար կիսկատար լուծումներու, սահմանափակումներու, համաձայնութիւններու: Եւ հաւանական իսկ ըլլայ, կ'ըսեն, բականացումը ժամանակին ազատութեան, միջազգային առեւտուրի զատ փոխանակումին ու անոր հետ աշխատանքի միջազգային բաժանում մը, այս բոլոր պիտի չզօրեն աշխատանք ապահովել անգործ բազմութիւններուն: Ու սիկա՝ հետեւեալ շատ պարզ պատճառով. կ'ապրինք շրջանի մը մէջ

Օ Շ Ի Ն Պ Ա Յ Լ

(Լ. ՇԱՆԹԻ)

(Թատերական կիլիկիոյ կեանքէն 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին)

4.— ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԵՍԵՐՈՒ ԲԱԽՈՒՄ.—

Մինչեւ այստեղ մենք պատկերացուցինք դրամայի, այսպէս ըսենք, արտաքին գործողութիւնը, պետական եւ ընկերային կեանքի բախումները, հակամարտութիւնները, պետական գերագոյն նպատակը, Օշին Պայլի երկաթեայ անցքը, հակառակորդներու դաւերն ու դաւաճանութիւնները: Կիրք ու պայքար յանուն տիրապետութեան, ամէն մէկը իր տեսակէտով, դէպի գերագոյն նպատակ մը: Թատերակի մը համար այս տարրերը բաւական էին ամբողջական երկի մը ստեղծագործութեան, որ պիտի ներկայանար պետական կեանքի, ազգային եւ հակազգային իր երեսներով, եւ տիրակալութեան ձգտող ուժեղ մարդոց անգութ հակամարտութիւններով:

Թատերակը այս բոլորը կ'ընդգրկէ, բայց այդ մէկ կողմն է ողբերգութեան, եւ կարելի է ըսել թէ՝ երկրորդական սահմանի կարեւորութեամբ:

Լ. Շանթ Օշին Պայլ թատերակի խարիսխը հիմնած է Օշին իշխանի եւ Ռիթթայի սիրոյ վրայ: Դրսեւորուած հասարակական կեանքն ու կռիւը, իշխանի ձգտած գերագոյն նպատակը (ազգային ուժեղ ու անկախ պետութիւն) եւ հակառակորդ բանակի կիրքն ու աւելինը հեղինակը քաշած է այս երկուքի սիրոյ խարիսխին վրայ, որ փոթորիկը կը խորացնէ, մարդ անհատի ապրումներու անդունդը կ'իջնէ կը դալարուի հոգիներէն ներս անցած փոթորիկներով, ու իր հակասական բեկբեկումներով ողբերգութիւնը կը դարձնէ մարդկային անհատական խորունկ ապրումներու գերագոյն ճգնաժամերու թատր մը, ուր, շատ յաճախ, չպատճառաբանուած հոգեբանութիւնը, օրէնքի տակ չինկող խաղերը կուզան, կը բացուին եւ իրողութիւն կը դառնան:

Ահա, այս բարդ համագամանքով, Թատերակը կ'ելլէ իր սովորական շրջանակէն վեր, կը մտնէ մարդկային հոգու եւ անհատական ապրումներու սահմանը, որ անսահման է, ժամանակ եւ վայր չճանչնար, համամարդկային է: Թատերակի էական հանգոյցները այս անհատական ապրումներուն կապուած են եւ կը կազմեն մեծ գործողութիւններու ճակատագրական «փոքր» ու անշօշափելի մղիչները, որոնք մեզ կը տանին դէպի մարդկային հոգու անդունդը, խորունկ ու անքննելի:

Տանք գործողութեան այս երեսը՝ երկու խօսքով, մատնանշելու թէ Օշին Պայլի եւ թէ Ռիթթայի հոգիներու երկուութիւնը:

Օշին իշխանը Կոռիկոսի իր բերդին մէջ, խաղաղ օրերուն, կը սիրէ Ռիթթան, Ամրատ իշխանի քսան տարեկան աղջիկը: Օշինի կինը մեռած էր: Ռիթթան կը կազմաւորուի Օշինի շոյանքներուն տակ եւ խինդի ընկերակցութեան մէջ: Երջանիկ են: Ռիթթան խելացի է, գիտակից, իշխանատենչ: Գինչու մը իրեն ըսած է մինչեւ դահի սանդուխները պիտի բարձրանաս: Օշինը կը հրաւիրուի պալատ: Նախ քան ընդունելը՝ կը յայտնէ Ռիթթային: Ռիթթան ուրախ է եւ ընդունելի կը գտնէ, յիշեցնելով որ գինչուն ըսած է... Բայց Օշին կը տատանի, կ'ըսէ թէ պիտի կորսնցնէ իր խաղաղութիւնը, իր այս երջանկութիւնը, պիտի տապալի պալատական սադրանքներուն մէջ: Ռիթթայի համաձայնութիւնը Օշինը կը թեքէ դէպի պալատ: Այն վայրկեանին, որ Օշին Պայլը կը հակի դէպի պետական մարդը, այդ վայրկեանէն սկսած ան ամբողջովին կը մարմնաւորէ ուժեղ մարդու իր նկարագիրը:

Լաւ: Բայց պետական շահերը հարկադրաբար կը ներկայանան Օշին Պայլին: Արեւմտեան օրհնաթաւոնը տիրական անհրաժեշտութիւն մըն է, թագաւորական եւ ազգայնական կապերը՝ դաշնակցութեան համազօր են: Հայկական ուղղութիւնը պահելով հանդերձ՝ արեւմուտքը չի կրնար մոռնալ: Ու ահա պալատականներու թելադրանքով, իր ալ երկար մտածումներով ու մաքառումներով՝ կուգայ այն եզրակացութեան, որ պիտի ամուսնանայ Յովհաննա այրի թագուհիին հետ, (Օշին թագաւորին կինը, որ ինքը, Օշին իշխանը արեւմուտքէն բերած էր որպէս թագուհի, որ թագաւոր եղբայր ունի Իտալիոյ մէջ): Հայկական պետութեան շահերն այդպէս կը պահանջեն, ու Օշին Պայլը, ազգային ուժեղ պետութիւն կառուցանելու վճռական կամքով՝ կը լքէ Ռիթթան եւ կը սպաննէ իր սեփական սէրը:

Ամուսնութենէն առաջ իր մօտ կը կանչէ Ռիթթան, որուն կը յայտնէ իրողութիւնը: Եւ Օշին իր բառերով կ'որակէ այդ իրողութիւնը՝ «զզուելի»: Ռիթթայի խաը կը խայթուի զարհուրելիօրէն: Տեղի ունեցածն իրեն համար անսպասելի էր: Բայց այդ հարուածէն փոխանակ խորտակուելու, կը յենուի իր անմար ու մեծ սէրին եւ իր վիրաւորուած խաին, որ կը սրի, կը ծառանայ եւ կը դառնայ ներքին կամք մը: Առանց խօսքի կ'ուզէ դուրս ելնել: Ծանր է այդ Օշին Պայլին համար, կ'ուզէ խօսք մը լսել Ռիթթայէն կ'ուզէ հարուած մը ստանալ, իր խղճահարութիւնը մեղմելու: Ռիթթան կը ցնցուի լացով, բայց այդ իր զայրոյթն է. Օշին Պայլը անոր ընկճումը այլ եւս չպիտի տեսնէ: Օշին Պայլը երջանկութիւն կը մաղթէ Ռիթթային, կ'ըսէ որ գինքը մոռնայ, նոր կեանք մը հիւսէ իրեն համար, բայց կ'ուզէ որ Ռիթթայի հոգու մէկ անկիւնը իր յիշատակը մնայ, որ Ռիթթան զինքը չմոռնայ...:

Ահա, այս բարդ հանգոյցէն, Օշին Պայլի սրտի երկուքի ճեղքուածքով (եւ՝ կը հրաժարի Ռիթթայէն, եւ՝ կ'ուզէ որ իր իսկական սիրածի սրտին մէջ տեղ մը ունենայ. ե՛ւ կը մեռցնէ իր սէրը, ե՛ւ կ'ապրի այդ սիրով, գտնէ իր հոգիի ամէնէն ծածուկ անկիւնը) Թատերակը կը մտնէ իր հոգեկան փոթորկալի շրջանին մէջ:

Ռիթթան կը հեռանայ Օշին Պայլէն, Օշինի պայլութիւնը խորտակելու վճռական խոհալով: Օշինի պայլութիւնը խորտակած էր իր սէրը, իրմէ խլած էր իր երջանկութիւնը եւ մղած էր Օշին Պայլը որ տորէ Ռիթթայի հպարտութիւնն ու խաը եւ ամուսնանայ Յովհաննայի հետ: Ռիթթան կը չարունակէր սիրել միայն Օշին իշխանը: Բայց իր խաը վիրաւորուած էր, ու հետեւաբար ան կը ձգտէր խորտակել Օշինի իշխանութիւնը, իր վրայ տարած յաղթանակը փշրել, ընկճել Օշին Պայլը իր սիրոյ առջեւ: Կա՛մ, գոհացում տալ իր խորտակուած հպարտութեան: Այստեղն ալ, ինչպէս կը տեսնէք, հեղինակը Ռիթթայի սիրտը երկուքի ճեղքուած կը ներկայացնէ: Ռիթթան կը սիրէ Օշին Պայլը եւ սակայն անոր դէմ կը պայքարի կեանքի եւ մահու կռուով մը:

Կեանքն իր ճամբան կը կտրէ, մարդկային կիրքը որ շատ յաճախ անհասկի միակ ապրումը կը դառնայ, կը հիւսուի Ռիթթայի էութեան:

Լրացնենք Ռիթթայի դիմագիծը.

Ռիթթան, վերջ ի վերջոյ, կը համաձայնի Ամրի իշխանին հետ ամուսնանալ, երբ կը հասկնայ թէ այս վերջինը Օշինի հակառակորդ խմբակցութեան հետ միասին կը ձգտի խորտակել Պայլի իշխանութիւնը: Ու կ'ամուսնանայ միայն այդ ձգտումով:

Օշին Պայլը եւ հայկական կուսակցութեան պետերը աջակոյս կը հսկեն հակառակորդ բանակին վրայ: Կը ձերբակալեն Զապէլ թագուհին, (Կիպրոսի սպաննուած թագաւորի կինը եւ Օշին թագաւորի քոյրը՝ մայրը Ամրի իշխաններուն): Կը սպաննեն Զապէլը եւ իր երկու մեծ որդիները: Ռիթթայի ամուսինը կ'ազատի գլխատումէ: Օշին Պայլի հոգեկան ճեղքուածքի արգիւնք: Այդ գիտէ Ռիթթան: Բայց կը մնայ անընկճելի: Դուրս կը վտարեն Ամրի իշխանը: Ռիթթան կը մնայ, եւ կը յայտնէ Օշին Պայլին, որ պիտի պայքարի եւ պիտի ջանայ խորտակել Օշինի իշխանութիւնը: Օշին Պայլը չի վտարեր Ռիթթան երկրէն դուրս եւ ձեռք չի դպցներ անոր: Պետական ուժեղ մարդու թոյլ կողմը, որ այս պարագային ոչինչ արտայայտուած հոգեբանութիւն մըն է:

Այսպէս, Ռիթթան կը դառնայ ընդդիմադիր հոսանքի կարելի ըսել ոգին: Կը խարազանէ անոնց թուլութիւնները անոնց պառակտումը, նուիրակներու անտարբերութիւնը: Կը ջատագովէ Օշին Պայլը իր ուժեղ կամքի եւ երկաթեայ իշխանութեան համար: Կը հրահրէ հրդեհը, իրեն հետ կը կապէ պալատի բարձրաստիճան զինուորականները, կը հասնի մինչեւ պատանի թագաւորը (դաղտնի ճանապարհով), միշտ քանդելով Օշինի իշխանութեան հիմքերն ու յենակները:

Այս խորտակիչ ընթացքին մէջ, երբ ամէն ինչ գաղտնի եւ յաջող կ'ընթանայ, Ռիթթան երկտող մը՝ անստորագիր կը հասցնէ Օշին Պայլին (որու աղջիկը պատանի թագաւորին կինը դարձած էր), կնոջ մը եւ թագաւորի գաղտնի հանդիպումը մատնող: Օշին Պայլը կը բռնէ զանոնք պալատի մատուռին պատին տակ: Ցնցող տեսարան: Թագաւորը տղեկի մը պէս ճամբու կը դրուի Պայլին կողմէ: Թագաւորը խօսք տուած էր աքսորէ ազատել Ամրի իշխանը: Այդ ալ կը մերժուի: Ցուցիչ է տեսարանը Օշին Պայլի եւ Ռիթթայի միջեւ: Ռիթթան կը յայտնէ թէ ինքը գրած է անստորագիր երկտողը: Հոս երեւան կուգայ Ռիթթայի հոգեկան ճեղքուածքը, ճիշդ Օշինի հոգիին պէս: Այստեղ հոգեբանական վերլուծումը աւելի դժուարին ու բարդ երեւոյթի մը կը բախի: Փորձենք հասկնալ Ռիթթան: Ռիթթան լուր կուտայ Օշին Պայլին, նախ իր սիրոյ թելադրանքին անսալով, — անգամ մը եւս Օշին իշխանը տեսնելու համար: Այդ արարքը ունի նաեւ ուրիշ ստոյգ[illegible] մը: Ռիթթան կը կանչէ Օշին Պայլը ականատես դառնայ իր պայքարի յաղթանակին. որ ահա, թագաւորի պալատականները Ռիթթայի հետն են ընդդէմ Օշին Պայլին, ճիղ մը, բեւս վերջին վայրկեանին զղջման[illegible] դելու Պայլը: Կայ նաեւ այս իր[illegible] թեան հակադիր թելադրանքը: Ռ[illegible] թան Օշինի աչքին պարզելով գաղտնի տեսարանը, իր հոգիի [illegible] քին մէջ՝ սիրոյ տուրք մը կուտա[illegible] չինին, զայն զգուշացնելով իր [illegible] պատէն: Ռիթթան կը պատրաստէ [illegible] նի թշնամիները, կը պայքարի, կ'ուզէ տապալել Օշինի իշխանութի[illegible] բայց միեւնոյն ատեն կ'ուզէ որ [illegible] Պայլը չյաղթուի, մնայ, ու կա[illegible] մնայ իր սիրոյ շնորհիւ: Կնոջ մը [illegible] գին՝ որ ծալքեր կը բանայ իր [illegible] եւ իր վիրաւորուած խաի (սիրոյ) պարտութիւն) փոփոխական պայ[illegible] րով:

Այս հակասական ու բարդ հոգ[illegible] կ'ընթանան Ռիթթայի գործերը: Եւ [illegible] կայն ան ելք մը չի գտներ, որ[illegible] վիրաւորուած խաը գոհացում [illegible] նար, իր սիրոյ հպարտութիւնը [illegible] գար, ու միեւնոյն ժամանակ՝ [illegible] Պայլը խոնարհէր իր խաին [illegible] բայց մնար յաղթական:

Փլուզ ու լաւա, երազ ու իր[illegible] նութիւն իրարու կը բախին, [illegible] կը խճճուին ու կը դառնան ան[illegible] տելի հանգոյց: Դորդեան ասու[illegible] գայ յետոյ: Անել կեանքը միայ[illegible] բաց դուռ ունի.— Մահը:

Եւ իրօք կը կատարուի այն, [illegible] մութին մէջ դարբնուած էր: Ա[illegible] որ Ռիթթան եւ՝ կ'ուզէր եւ չէ՛ր [illegible]

Երբ ազգային գունդերը կի[illegible] սահմաններուն վրայ կը կռուէին, պալատը գրեթէ անպաշտպան էր, Օշին Պայլը հոգեպէս պարտուած[illegible] կը բարձրանայ ներքին ապստամ[illegible] թիւնը: Օշին Պայլը կը պարտու[illegible] կը փախչի, սակայն իր բերդը [illegible] կը ձերբակալուի:

(4) Կ. ՍԱՍՈՒՆ[illegible]

ուր արհեստագիտութիւնը կը գտնէ ամէն վայրկեան նոր նոր միջոցներ, որոնք ոչ միայն թափ կուտան աւելի դիւրին, աւելի աժան, աւելի առատ արտադրելու կարելիութեան, այլ նաեւ աւելորդ կը դարձնեն շատ մը մարդոց աշխատանքը, միջամտութիւնը: Գիտութեան եւ արհեստագիտութեան այժմու կատարելագործումի այս յառաջխաղաց վազքը չի կասիր, չի կրնար կասեցուիլ ոչ օրէնսդրութեամբ, ոչ ալ միջազգային կամ համաշխարհային համաձայնութիւններով: Յաջորդելիք ամենաբարգաւաճ շրջաններուն իսկ պիտի՛ ունենանք միլիոններով անգործներ:

Աշխատանքի ու ընկերութեան արդի օրէնքներուն տակ, մարդ-անհատը կ'աշխատցնենք այնքան ատեն՝ որքան ատեն որ ան բանի մը պէտք կուգայ: Քանի պիտի շարունակենք այսպէս շարժիլ, կասիլ չգիտցող արհեստագիտական կատարելագործութիւնները պատճառ պիտի ըլլան նոր նոր անհատներու, միլիոններով անհատներու անաշխատ մնալուն, ուրիշ միլիոններու ալ սակայն մինչեւ 70-75 տարիքը ուժաքամ ճգնելու-տքնելուն: Մէկ կողմէն պիտի առնենք աշխատողներու վաստակը՝ տալու համար այլ կողմ, անգործ մնացողներուն:

Եթէ կ'ուզուի վերջ տալ այս անբնական վիճակին, ատեն է, արդար է, անհրաժեշտ է որ լսուի արհեստագիտութեան ձայնը աշխարհին, անոր ընկերային, տնտեսական հոգերու լուծումին տրուի արհեստավար (արհեստաւիտավար, technocratique) ուղղութիւն մը:

Արհեստավարութեան (technocratie) յառաջապահ այս ճարտարագէտները կ'առաջարկեն հետեւեալը՝ գոնէ Ամերիկեան Միացեալ պետութեանց հողամասին համար:

ա) Անհատ մարդը, քաղաքացին, աշխատիլ պիտի սկսի միայն երբ լրացնէ իր կեանքին 25րդ տարին. մինչեւ այդ ֆիզիքական եւ մտաւոր պատրաստութեան շրջան մը պիտի բոլորեն ամէնքը, պարտաւորիչ կերպով, դառնալով աւելի առողջ ու աւելի ատակ:

բ) 25—45 տարեկան ամէն անհատ ենթակայ է աշխատանքի, մասնակից, գործօն արտադրութեան, ուրեմն ամէն մէկ քաղաքացի պիտի աշխատի միայն 20 տարի:

գ) 45ը լրացուցած ոչ մէկ անհատ պիտի աշխատի արտադրութեան կալուածին մէջ. այդ տարիքէն ետք անոր համար կը բացուի շրջանը մտաւոր, բարոյական, ընկերային, հանրային կալուածներու մէջ իր մարդ ինքզինքն արժեցնելու, առանց որեւէ հոգի, ապրուստի համար:

դ) Որպէսզի այս բոլորը կարելի դառնան, հարկ է որ ապրանքներու բաշխումը կատարուի հետեւեալ ձեւով, այսօր, ազատ մրցումի ու անհատական նախաձեռնութեան լիակատար ազատութեան զուգընթաց, կան շատ մը ձեռնարկութիւններ, որոնք հանրային հանգամանք են առած՝ հանրօգուտ կոչումով, օր. ելեկտրական ուժի բաշխումը. օդային կապի սպասարկութիւնը, ջրի մատուցումը, հանրային մաքրութիւնը եւայլն, եւայլն: Այս բոլորին պէտք է միացնել ամէն ուրիշ ապրանք, նիւթ, կամ ծառայութիւն, որոնք անհրաժեշտ են մարդու բանաւոր ապրուստին (une vie rationnelle), ուրեմն հագուստ, սընունդ, գիրք, բնակարան եւ նմանները: Անգամ մը այս անհրաժեշտութիւնն ընդունելէ ետք դժուար պիտի չըլլայ գործնական բանալի մը գտնել բաշխումի գործին: Կեանքին հետ կապ ունեցող ուրիշ ամէն բան կը ձգուի անհատին անձնիշխանութեան (libre arbitre):

***

Որդեգրելով այս ճամբան, լուծուած կ'ըլլայ, ու արմատապէս լուծուած՝ այս օրերուն այնքան շատ ծեծուող աշխատանքի ժամերու կրճատման հարցը: Չէ՞ որ արդէն ի փնտռ ընդհանուրին, ու ի փնտռ անհատ բանուորին ան կը գործադրուի արդէն՝ անխախտ վիճակով մը, semaine anglaiseի ու նման տեսակ տեսակ անուններով ու ձեւերով:

***

Նորութիւն մը չէ թերեւս՝ արհեստագիտութեան այս առաջարկ-ծրագիրը: Չափաւոր ընկերվարութեան մէկ ճիւղը՝ Collectivismeը՝ նախատեսած է հանրային հանգամանք ունեցող գործերուն պետականացումը կամ հանրային սեփականութեան վերածուիլը. օրինակ. հանք, ձուլարան, փոխադրութեան միջոցները, ու անոնց կազմածները եւ նմանները:

Բայց ճարտարագիտական այս մանիֆեստը աւելի արմատական է սնունդի ու հագուստի նման պէտքերուն ալ հանրային սպասարկութեան վերածումովը, եւ մանաւանդ անով որ կը ձգտի դադրեցնելու տակաւին պատանի չեղած, ի տղայ տիոց հանք ու գործարան ինկող էակներու տառապանքը, ու կ'ուզէ որ մարդիկ գործարանէն ու հանքէն դուրս չնետուին երբ արդէն ծերացած, անպէտ գրաստներու վիճակն ունին, այլ անոնց տրուի կարելիութիւնը՝ մարդկօրէն ապրուած գործունէութեան մը, հասուն ու տակաւին առողջ տարիքի մը մէջ, ի շահ իրենց հոգեկան, մտաւոր, ու եթէ կ'ուզէք նաեւ հասարակական փափաքներուն ու ձգտումներուն:

ՓԵՂԱՄ ՇՈՂԱԿԱԹ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«Դպրոցասէր»ի Կաղանդի ծառը

Անցեալ կիրակի Դպրոցասէրի աշակերտուհիներուն համար, Միութեան Անկէնի օժանդակ օրիորդները սիրուն գաղափարով մը, որ երեք տարիէ ի վեր կը շարունակուի, սարքած էին Կաղանդի ծառ մը:

Հարիւրաւոր որբուհիներ, վարժուհիներ եւ խումբ մը խնամակալուհի տիկիններ, խմբուած մեծ սրահը, կը սպասէին, որ հանդէսը սկսի:

Ժամը 3ին, Անկէնի օրիորդները սկսան սիրուն զանազան առարկաներ բաժնել դասարան դասարան եւ բոլոր աշակերտուհիներուն առանց բացառութեան:

Պատկերը յուզիչ էր: Զորս տարեկանէն մինչեւ տասնեւութ տարեկան Հայուհիներ ուրախութեամբ կը լեցուէին դիտելով եւ զննելով իրենց ստացած նուէրը:

Առաջին խօսքը Անկէնի օժանդակ օրիորդները առին: Ասոնք շատ պատկերալից կերպով կ'ըսէին.— «Տարին մէկ օր մենք կը հեռանանք մեր ծնողական բոյնէն, որպէսզի մեր փոքր քոյրերուն հետ միասին անցընենք, ձեզի հետ մենք ալ ապրելով ձեր տան մէջ իբրեւ նոյն ազգին աղջիկները կ'ուզենք երգել եւ ուրախանալ նոյն ապրումներով...»:

Զորս, վեց եւ ութ տարեկան հինգ պզտիկ աշակերտուհիներ պատասխանեցին մաղթանքներ ընելով, մինչ դասարան դասարան եւ մէջընդմէջ խմբերգներ սրահը կը թնդացնէին երգելով եւ ծափերով: Արտասանութիւններ եւ մեներգներ կ'արտայայտուէին:

Հայկական եւ եւրոպական պարերէ վերջ, ուրախ տրամադրութեան մը տակ, ամբողջ ներկաները սեղաններուն շուրջ տեղաւորուեցան: Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած արեւելեան ճաշ մը վերջ կը դնէր որբուհիներուն համար խակապէս հաճելի օր մը:

Անկէնի օրիորդներու աքնաջան եւ գեղեցիկ այս աշխատանքը արժանի է գնահատանքի եւ մասնաւոր քաջալերանքի:

Ներկայ մը

Սալնոյ-Զորցիներու խնճոյքը

Կիրակի 15 յունուար, Սալնոյ Զորի հայրենակցական միութեան Փարիզի մասնաճիւղը ցերեկոյթ – խնջոյք մը կազմակերպած էր, իր առաջին տարելիցին առթիւ Քաֆէ Քլէր տը Լիւնի վերնայարկը:

Հայրենակից Պ. Գ. Դաւթեան խնջոյքը բացուած յայտարարեց, քանի մը հակիրճ եւ խրախուսիչ խօսքերով, յետոյ ընտրուեցաւ սեղանապետ, սեղաններուն վրայ լեցուած էին նարինջ եւ կարմիր գինի:

Խօսեցաւ Պ. Մ. Տէր Գրիգորեան եւ կարդաց ինքնագիր կտոր մը նուիրուած Սալնոյ Զորի հերոսներուն:

Փոքրիկ Ստեփանիկ արտասանեց՝ «Տարօն», երգեց «Գնդակ որոտաց» եւ Արխանեանի երգը: Պ. Ա. Յակոբեան բացատրեց այս խնջոյքին նպատակը եւ յորդորեց հայրենակիցները որ բոլորուին Միութեանս շուրջ բերելով իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը:

Պ. Ս. Ղազարեան ալ ծանրանալով հայութեան թափառական վիճակին վրայ, ըսաւ որ պէտք է կազմել հայրենակցական միութիւններ, որպէսզի մեր մատաղ սերունդներուն մէջ թարմ պահենք մեր հին աւանդութիւնները եւ սովորութիւնները, մինչեւ որ օր մըն ալ վերադառնանք մեր հայրենի երկիրը:

Խօսք տրուեցաւ Պ. Պ. Վարդանեանին (Տարօնցի) որ ցաւ յայտնեց, որ անցեալին մէջ Տարօն եւ Սալնոյ Զոր բաժնուած էին եւ միութիւն քարոզեց:

Երգեցին Պ. Պ. Թիփոյեան, Հ. Միքայէլեան, արտասանեցին Պ. Պ. Շիրվանեան եւ Մարտիրոսեան, յետոյ պատի գորգ մը դրուեցաւ աճուրդի, բոլոր հայրենակիցները իրենց լայն մասնակցութիւնը բերելով, պիւֆէի հասոյթին հետ Միութեանս ապահովեցին կլորիկ գումար մը: Բոլորը մեկնեցան իրենց մտքերուն մէջ թարմնացնելով հայրենի սովորութիւնները եւ աւանդութիւնները:

Ա. Յակոբեան

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԴԵՐԱՍԱՆ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Մեզի ղրկուած կոչէ մը.—

Խումբ մը ազգայիններ, թարգման հանդիսանալով շատերու ցանկութեան, հրապարակ կուգանք անհաւ այս կոչը ուղղելու համար հայութեան եւ անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու վաստակաւոր դերասանի մը վրայ:

Դերասան Յ. Ղազարեան 30 տարիներ անընդհատ զուարթութիւն եւ քրքիջ է սփռած Կովկաս, Հայաստան, Հիւս. Կովկաս, Ռուսաստան, Թուրքիա, Պարսկաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Հունգարիա, Սուրիա, Երուսաղէմ եւ այլուր: Ամենուրեք հայ ժողովուրդը սիրած է զայն, անոր ինքնատիպ տաղանդին մէջ իր առօրեայ ցաւերուն մոռացումն ու ամոքումը գտնելով:

Դերասան Յ. Ղազարեան, կատակերգակի իր ինքնատիպ տաղանդով վաղուց արդէն արժանացած է յարգելի արուեստագէտներու ներբողներուն: Ան բազմաթիւ նեղութեանց եւ հոգերու բեռին տակ մնալով հանդերձ, երբեք չէ վհատած իր ասպարէզին պարտադրած դառնութիւններէն, այլ միշտ կորովի, միշտ ծիծաղուն, բեմէ բեմ թռչկոտած է, զուարթութիւն տանելու ամէն ուր որ հայ շունչը կարօտն ունեցեր է թատերական արուեստին:

Կազմակերպելով իր յոբելեանը, մենք կ'ուզենք բարոյական եւ նիւթական գնահատութիւն մը ցոյց տալ տաղանդաւոր արուեստագէտին վստահ ըլլալով որ հայ ժողովուրդը չպիտի զլանայ իր օժանդակութիւնը՝ մեր ձեռնարկին յաջողութեան համար:

Յոբելենական յանձնախումբը կազմուած է հետեւեալ կերպով.—

Պատուակալ նախագահ Յ. Սելեան, Ն. Երէցեան՝ ատենապետ, Յ. Արութեան՝ ատենադպիր, Ս. Մութաֆեան՝ գանձապետ, Տիկիններ Մ. Գարակէօզեան եւ Ն. Քիպրիթճեան, Պ. Պ. Ե. Արմէն, Տօքթ. Սէմէրճեան, Յ. Կէօնճեան, Վ. Թապաքեան, Ե. Թորոսեան, Յ. Ուզունեան, Վ. Թորամանեան եւ Կ. Բիրենց՝ խորհրդականներ:

Յոբ. Յանձնախումբ

Թղթակցութեան կամ դրամական առաքումներու համար հասցէ. գանձապահ S. Moutafian, 140 La Canebière. Marseille.

ՆԿԱՐԻՉ ԶԱՐԷՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Զարեհ Մութաֆեանի նկարչական ցուցահանդէսի առթիւ, իտալական գեղարուեստական քննադատները, Միլանի մամուլին մէջ, ներբողական գրութիւններով վեր կը հանեն մեր երիտասարդ նկարչի գեղագիտական ճաշակը, նուրբ զգայնութիւնը, գոյներու եւ արտայայտութեան ինքնուրոյն արուեստը: Այդ գրութիւններէն մէկ քանին թարգմանաբար կը ներկայացնենք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

«Popolo d'Italia»ի գեղարուեստական աշխատակիցը ի միջի այլոց կը գրէ, «Զարեհ Մութաֆեանը Հայ մըն է, որ իր ուսումը կատարելագործած է մեր գեղարուեստից վարժարանին (academia) մէջ, աշակերտելով Rapettiի եւ Alciatiի: Անիկա նկարչութեան կը նուիրուի մեծ խանդավառութեամբ եւ ունի շատ լաւագոյն ընդունակութիւններ, որոնք ի յայտ կուգան յատկապէս ցուցադրուած նկարներուն մէջ եւ առաւելապէս կը կեդրոնանան դիմանկարչական արուեստին մէջ:

«Gli artisti»ի քննադատը թուելէ յետոյ, իւրաքանչիւր նկարի գեղարուեստական արժէքը եւ գոյներու ներդաշնակ համադրոյթը, կ'աւելցնէ. «Նկարիչը որ մեզ կը ներկայացնէ Macchiն, իր գեղարուեստական բարձր յատկութիւններուն համար արժանի է ամէն տեսակ գնահատանքի: Մութաֆեան coloriste մըն է, իր երանգաւորման եղանակը կը խանդավառէ խորագոյն զգայնութիւնը դիտողին: Բայց հաւասար տիրականութեամբ ու կորովով կը զգայ ու կը ներկայացնէ նկարագիրը գծագրական այնպիսի ճարտարութեամբ, որ շատերուն տրուած չէ:

«Մութաֆեան նկարիչ մըն է երիտասարդ, բայց արդէն կազմուած:»

«Giornale dell'Arte»ի քննադատը ներկայացնելէ յետոյ Մութաֆեանի հետ ցուցադրող նկարիչները, կը գրէ... «Այս երեք վայրանկարիչներուն հետ կը ցուցադրէ նաեւ երիտասարդ հայ նկարիչ մը, որուն անհատականութիւնը բոլորովին տարբեր է: Մութաֆեանը՝ յենած արուեստի հաստատուն կարգապահութեան մը վրայ, կը ներկայանայ հասարակութեան, իբրեւ արդէն իսկ կազմուած արուեստագէտ: Իր բոլոր գործերուն մէջ կը զգացուի վստահ ձեռքի մը ճարտարութիւնն ու տիրականութիւնը, ճաշակաւոր երանգաւորումով: Ամէն բանէ առաջ անվիճելի դիմանկարիչ մըն է, որ կը մեկնէ դէմքը սահուն եւ յանդուգն techniqueով: Իր զանազան գործերը, ինչպէս «Փաշիստ բանաստեղծը» եւ «Հայ խառնածինը», գնահատման եւ կառուցման կորովն ունին, մեծ վարպետներու հաւասար:

Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

Երկու հոսանք

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ. (3 յունուար).

— «Կան ոչ միայն հոմանիշ բառեր, այլ կան նաեւ հոմանիշ կուսակցութիւններ: Քաղաքագէտը, ուսումնասիրելով հանրային կեանքի բարդ պայմանները, ընկերային հոգեբանութեան ու տրամաբանութեան լոյսին տակ թերեւս կարենար տալ պատճառները այս բարդ ու հիւանդոտ երեւոյթին: Մենք այդ դիւրութիւնները չունինք. բայց աւելորդ չենք նկատեր գէթ հարեւանցի կերպով այս ուշագրաւ երեւոյթը մատնանշել՝ քանի մը ընդհանրացումներ կարենալ կատարելու համար:

Հոմանիշ բառերը բեռ չեն լեզուին. ուզողը զանոնք կը գործածէ, չուզողը՝ ոչ: Մինչ հոմանիշ կուսակցութիւնները բեռ են կեանքին. չուզողն իսկ կը շփուի անոնց եւ ակամայ իր բաժին տուրքը կուտայ անոնց աւելորդ գոյութեանը համար:

Հայ գաղթաշխարհի մէջ որոշապէս չորս կուսակցութիւններ կը գործեն,— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, համայնավարներ, Ռամկավարներ եւ Հնչակեաններ:

Ձեւապէս այս հոսանքներէն իւրաքանչիւրը քաղաքական իր ուրոյն դաւանանքն ու ընկերային իր ուրոյն պահանջներն ունի: Այս առաջադրութիւնները իրարմէ հիմնապէս տարբեր ըլլալով՝ գործակցութիւնը այս հոսանքներու միջեւ — բացայայտ ձեւով ու անկեղծ հիմերու վրայ — անկարելի դարձաւ: Անհնար է երեւակայել, որ համայնավար կուսակցութիւնը յօժարի գործակցիլ Ռամկավարութեան կամ Հնչակեանութեան. հաճոյքով կ'օգտագործէ զանոնք, տրորելով յաճախ անոնց պարզ ինքնասիրութիւնն իսկ, բայց գործակցիլ — երբեք:

Հայաստանի խորհրդայնացումը եթէ տարեթիւ նկատենք, ուրկէ ազգին քաղաքական նոր շրջան կը սկսի մեր կեանքին մէջ,— ապա թուականէն ասդին, հակառակ եղած բոլոր ճիգերուն, այնուամենայնիւ, անհնար եղաւ, գէթ գաղթաշխարհի մէջ, յիշատակած երեք հոսանքները գործակցութեան հիմերով խմբել որոշ եւ ընդհանուր առաջադրութեանց շուրջ:

Եւ սակայն, հակառակ այս հիմնական տարբերութեանց եւ իրենց բաժան կենցաղին, այս հոսանքները ու մանաւանդ ասոնց դրօշակակիրները, ընթացիկ կեանքի մէջ շարունակ կը շփոթուին իրարու: Որոշապէս դժուար է ըսել, թէ մեր հակառակորդներէն ո՛րը Ռամկավար է, որը Հնչակեան եւ որը համայնավար:

Հիմնական գաղափարը, որ այս հոսանքներու գոյութիւնը կը կենսաւորէ յատկապէս գաղութահայ կեանքի մէջ, անոնց հակադաշնակցականութիւնն է:

Ու հիմնական տարբերութիւնը, որ այս հոսանքները կը զատորոշէ հայ կեանքի միւս մեծ հոսանքէն, Դաշնակցութենէն, հակառակութիւնն է այս վերջինին»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Փրիվայի Հ. Մ. Ը. Մ.ը մրցում մը եւս ունեցաւ կիրակի 15 յունուար Foot Ball club Cherlaroisի առաջին խումբին դէմ: Խաղը սկսաւ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իրենց դաշտին վրայ, ուր արդէն խուռն բազմութիւն մը շրջապատած էր: Խաղի վերջաւորութեանը 10 վայրկեան մնացած էր եւ դեռ կողմերէն ոչ մէկը նշանակէտ շահած էր, երբ քորնէով մը կոլ մը անցուցինք, եւ խաղը վերջացաւ մեր յաղթութեամբ 0ի դէմ 1ով: Իսկ ժողովուրդն ալ իր ծափերով կը շնորհաւորէր հայ տղաքը:

Յառաջիկայ կիրակի մրցում մը եւս ունինք Փրիվայի Քոլճի Ֆութպոլի խումբին դէմ:

Գ. Պօյաճեան

ԾԻԾԱՂ

Կիները մինչեւ 30 տարեկան կը ներկուին, 30էն յետոյ կը... ծեփուին:

×

Երկու տղոց միջեւ

— Ես քիչ մը կը պոռամ, երբ այլեւս հայրս գիս ծեծէ ու կ'աղաղմ:
= Ես բնաւ չեմ պոռար:
— Ինչո՞ւ:
= Անօգուտ է:
— Վա՜յ, շա՞տ անգութ է հայրդ:
= Ո՛չ, շատ... խո՛ւլ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՄԵԼԻՔ.— Ո՛չ, Տէր Հա՛յր, շատ վտանգաւոր է այսպէս գիշերով մեկնիլ, դուք կը մնաք այստեղ մինչեւ լոյսը բացուելը: Կը պատուիրեմ որ պէտք եղածը հայթայթեն ձեզ գիշերս այստեղ անցնելու. մնաք բարի, գիշեր բարի. (կը մեկնի)

VI ՏԵՍԱՐԱՆ

ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— (Լռութենէ յետոյ) հըմ, Տէր հայր, ինչ կրակ:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Աստուած իրենց հետ:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.—Բանտարկուած ենք.
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Ի՞նչ օգուտ մեզի բանտարկելէն:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Եթէ ազատուէինք:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Կը վախնա՞ք:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Ո՞վ գիտէ, ի՞նչ դայրոյթ, լսեր էի անունը, բայց այս աստիճանի:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Կը հասկնամ վիճակնին:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Զպաշարուի՞նք յանկարծ, ո՞ր թաղն ենք արդեօք:
ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐ ՄԸ.— (Վերմակ մը առած):

VII

ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ԳՈՐԾԱԿԱՏԱՐ ՄԸ

ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Մեզի՞ համար է այդ վերմակը:
ԳՈՐԾ.— Այո, Տէր հայր, գիշերս այս տեղպիտի մնաք:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Անկողին չունի՞ք այստեղ:
ԳՈՐԾ.— Ոչ պարոն:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Ինչպէ՞ս, պարոնները հապա ո՞ւր կը քնանան:
ԳՈՐԾ.— Պարոնները այսպէս, յատակի վրայ կը պառկին, իրենց վերարկուն վրանին կը քաշեն, եթէ չըգտնեն վերմակ մը:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Այս չոր կապերտի վրայ քնանա՞լ:
ԳՈՐԾ.— Այդպէս է այստեղ:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Ո՞ր թաղն ենք:
ԳՈՐԾ.— Յետոյ կ'իմանաք:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Եթէ յանկարծ պաշարուի՞նք:
ԳՈՐԾ.— Պահապանները կը հսկեն:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Պահապաննե՞ր... որ ի՞նչ...
ԳՈՐԾ.— Որ զօրքերի մօտենալու պարագային իմացնեն:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Յետո՞յ:
ԳՈՐԾ.— Որ խոյս տանք առանց ընդհարումի:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Բարեբախտաբար... դուն ո՞ւր պիտի քնանաս:
ԳՈՐԾ.— Ես չեմ քնանար:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Հապա՞:
ԳՈՐԾ.— Ես պիտի հսկեմ:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Պիտի հսկե՞ս... մեզի՞ պիտի հսկես:
ԳՈՐԾ.— Մինակ դո՞ւք էք այստեղ:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— (խորհրդաւոր): ի՞նչ, պարոնները չգացի՞ն...
ԳՈՐԾ.— Չգիտեմ, գիշեր բարի, (կը մեկնի):

VIII

ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ, ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— (Կամաց) մինակ չենք:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Միեւնոյնն է:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— (Կ'ելլէ ու լուսամուտէն դուրսը կը դիտէ) փողոցը դատարկ է:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Կրնա՞նք քնանալ:
ԳՈՐԾ.— (Կը մտնէ) պէտք է մարել ճրագը (կը հեռանայ):
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— (Կը մարէ ճրագը) ի՞նչ կեանք:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Յեղափոխական դարձանք:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Այս էր պակաս:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Վրանիդ քաշեցէք վերմակը, ու քնացէք:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Քո՞ւնը կը տանի:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Հապա դիւրի՞ն կարծեցիք:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Ի՞նչ չան կեանք:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Շունը չի գիտակցիր:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Ամէն րոպէ կեանքըդ վերջանալու սպառնալիքի տակ...
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Քանի՞ օր կրնայիք դիմանալ:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Խե՞նթ եմ ինչ է:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Խենթերը միշտ պէտք են:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Կ'ողբեւորուիք Տէր հայր, եթէ երիտասարդ...
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Կեանքն այս է:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— (Ուշադիր) լսեցի՞ք... հրացանի ձայնը:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Երեւակայութիւն:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Եթէ պաշարուի՞նք եթէ պաշարուի՞նք...
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Կրնա՞նք կռուիլ: (Լուռ):
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Տեսնենք վաղը ի՞նչ պիտի պատասխանեն:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Եթէ դուք անոնց տեղը ըլլայիք ի՞նչ պիտի պատասխանէիք:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Ինչ լաւ որ չեմ:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Բայց կրնաք ըլլալ մէկ օրէն միւսը:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Արդար չէ, ինծի՞ ինչ, ես ի՞նչ յանցանք ունիմ:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Կռուի պարագային ո՞վ է հարցնողը:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Այդ է գէշը:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Դեռ կռուողը յոյս ունի որ ինքը կ'ազատուի իր գնդակի ուժով, իսկ չկռուո՞ղը:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Անհրաժեշտ է զինուիլ:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Այժմ, ալ ուշ է:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Այո, դրամը, դրամը չի փրկեր (ուշադիր) լսեցի՞ք, դարձեալ հրացանի ձայն, ո՞ր ուղղութեա՞մբ...: (Քայլերու աղմուկ փողոցէն) ի՞նչ կայ, (սարսափահար) կը վազեն, մարդիկ կը վազեն... դուռը բացի՞ն, հըմ, Տէր հայր, հըմ...
ՄԵԼԻՔ.— (Կը մտնէ, ետեւէն հինգ հայդուկ):

IX ՏԵՍԱՐԱՆ

ՄԵԼԻՔ, ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ,
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ՀԱՅԴՈՒԿՆԵՐ

ՄԵԼԻՔ.— Տէր հայր, պատրաստ պիտի ըլլաք, տունը վտանգուած է:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Պէտք է մեկնի՞լ:
ՄԵԼԻՔ.— Դեռ ոչ:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Եթէ պաշարուինք:
ՄԵԼԻՔ.— Կը կռուինք:
ՏԷՐ-ՄԵՍՐՈՊ.— Իսկ մե՞նք:
ՄԵԼԻՔ.— Մեզ հետ միասին:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Գոնէ մենք դուրս ելնենք:
ՄԵԼԻՔ.— Կարող է պատահիլ որ դուրս գալիս գնդակ ընդունիք:
ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— Ե՞ս, ե՞ս, ինչո՞ւ:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

հանդէպ քիչ մըն ալ Ամերիկայի ազդեցութեամբ, մանաւանդ որ պարտքերու խնդիրը միշտ առկախ կը մնայ, եւ Անգլիա սպասելիքներ ունի Ամերիկայէն։

Միւս կողմէ, նախագահ Րուզվէլթ, ելլելով իր սովորական վերապահութենէն, Հուվըրի հետ տեսակցութենէ մը յետոյ յայտարարեց մամուլին։

— Կը հաւատամ թէ Ամերիկայի արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք է պաշտպանէ միջազգային դաշնագիրներու սրբութիւնը։ Ասիկա անկիւնաքարն է ժողովուրդներու միջեւ յարաբերութեանց։

Րուզվէլթի եւ Սթիմսընի միջեւ տեսակցութենէ մը յետոյ հրահանգ տրուեցաւ Լոնտոնի եւ Փարիզի ամերիկեան դեսպաններուն եւ Ժընեւի ընդհ. հիւպատոսին շարունակել ամերիկեան քաղաքականութիւնը, որ է չճանչնալ բոլոր այն առաւելութիւնները որ բռնի ուժով ձեռք բերուած են, հակառակ Պրիան-Քէլլոկ դաշինքին տրամադրութեանց։

Յ. Դ. Փարիզ եւ շրջակաները

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՊՈՒԱ-ՔՕԼՈՆՊԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ Կոմիտէներու, ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամները, 22 Յունուար, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Sociétés Savantesի սրահին մէջ, 28, rue Serpente։ Մէթրօ՝ Օտէօն։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ սարքած է ընկերական հանդիպում մը այս երեկոյ ժամը 8.30ին փըթիթ ճուրսի ներքնայարկը (Մէթրօ՝ Օտէօն)։ կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերը, վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքօնի կայարանին դիմացի սրճարանը սովորամ֊ն հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին իրենց Գրադարանին մէջ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը։ կարեւոր օրակարգ։ ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական-վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ռոստոմ, Ապառաժ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ։

Կը դասախօսէ՝ ընկ. ՀՐԱՉ։ Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ խորհ. Ռուսաստանի եւ Հայաստանի։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընկեր֊ա-համակրական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. ֊ան ժողովասրահին մէջ։ կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՑՈՒԼԼԷՐԵԱՆ։ կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՌՈՍՏՈՄ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթակոմիտէի եւ խումբի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարան-ընթերցասրահին մէջ։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովին։

ԱՒՏՕ խումբի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ կը դասախօսէ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբի մէջ։ կը դասախօսէ ընկեր Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ.Յ.Դ.ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ «ՓԵՏՐ. 18»Ը կը տօնէ Փետրուար 18 Շաբաթ երեկոյ։ Բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ԱՆԿԷՆԻ ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին — Տիկին Սուքիասեան (երգ պար), ինքսալայեան (դաշնակ), Mlle Bo ca (ջութակ)։ Պարոններ՝ Շահին Սուրեան (արտասանութիւն), Ժպաունի, Մարգարեան, Mr Max (Imitateu), Քրքրքճեան (սրինգ) եւ ուրիշներ։

Ճոխ պիւֆէ, անակնկալներ, ճազի մեծ խումբ։

Մուտք՝, 10 ֆրանք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Կիրակի օր, ժամը 3ին, Mutualitéի շէնքին թիւ 14 սրահին մէջ (Rue St. Victor)։ Ժամը 3.30ին կը գումարուի երկրորդ ժողով, որ կը նկատուի օրինական, անկախ ներկաներու թուէն։ Կարեւոր օրակարգ։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը։ Կեդրոնին կողմէ Սուրիա ղրկուած լիազօր ներկայացուցիչը կուտայ զեկոյց եւ կը ներկայացնէ շարժանկարի ժապաւէններ Սուրիոյ մեր մասնաճիւղերուն կեանքէն։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

ՓԱՐԻԶԻ «Տարօն-Տուրուբերան»ի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պէլվիլի ծանօթ սրճարանը, 131, Fbg. du Temple։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր մեր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ։

Պ. ԽԱՉԻԿ ՃԻՎԱՀԻՐՃԵԱՆէ (Պանտրմացի) կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել Յառաջի վարչութեան։ կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Լիոն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Կարինի Դարգունի գիւղէն Անուշաւան Աւագեան, որուն հետ կը թղթակցէի 1920-22։ Խարբերդ գտնուած միջոցիս Անուշաւան կը գտնուէր Տրապիզոնի որբանոցը։ Անկէ ի վեր տեղեկութիւն չունիմ իր մասին։ Ջինքը տեսնողներ եղած են Յունաստանի մէջ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Արշակ Սիմոնեանի, 2 Traverse du Bachos, quartier des Chottes, Marseille։ Կը խնդրուի Յունաստանի եւ Եգիպտոսի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Կարինի-Խարասգի գիւղէն Գարեգին Յարութիւնեան։ Իմացնել Արշակ Սիմոնեանի, 2, Tıavers du Bachos, quartier d s Cho.tes, Marseille։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13ᵉ)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

— Ո՛չ, ըսաւ Լիան։

— Բայց ձեր համակրութիւններո՞վ, անշուշտ...

Լիան չորս կողմը նայեցաւ առանց նշմարելու Ճորճը որ իր ետեւն էր ու թօթվեց գլուխը։ Մարդը քիչ մը աւելի ծռեցաւ սեղանին վրայ եւ փսփսաց բան մը. Ճորճ չլսեց։ Աղջիկը նախ խնդաց ու յետոյ նայեցաւ անոր.

— Ես միշտ կը վարանիմ արտայայտուիլ միջազգային համակրութիւններուս կամ հակակրութիւններուս մասին մինչեւ որ գիտնամ թէ ո՞ւր եմ։

Ճորճ լսեց մարդուն այս խօսքերը։

— Իսկ ես բարձրաձայն ալ կրնամ արտայայտուիլ, հոգս անգամ չէ, պատասխանեց Լիան։

— Խելացի բան չէ ձեր ըրածը։

— Ինչո՞ւ։

— Կացութիւնը բաւական խառնակ է հիմա, հաւատացէ՛ք։ Վայրկեան մը միայն տեւեց այս խօսակցութիւնը։ Ճորճ մարդուն արտասանութենէն հասկցաւ որ անիկա գերմանացի մըն էր։ Շատ ալ տարօրինակ դիտ մը չէր ըրածը։

Մեծ թիւով գերմանացիներ կային Փարիզի մէջ 1911ին։ Միայն թէ Ճորճ գոհ էր որ փարատած էր իր կասկածը մարդուն ազգութեան մասին։

Բազմութիւնը հետզհետէ նօսրացաւ իր շուրջը, կրնար հիմա շարժիլ ուզածին պէս։ Մօտեցաւ աղջկան եւ ձեռքը դրաւ անոր ուսին վրայ։

Պէտք չէ մոռնալ որ Ճորճ ֆրանսացի չէր։ Անգլիացիները իր անունը կ'արտասանէին Լէ-Մէժըրըր։ Ինքն ալ այդպէս կ'արտասանէր զայն իր հայրենիքէն դուրս։ Ուսումը առած էր Իրլանտայի մէջ։ Իր անգլերէնի հնչումը ունէր շատ չնչին թերութիւն մը միայն զոր կարելի էր վերագրել լեզուական մասնաւոր յատկանիշի մը։

Եթէ ըլլար բարեկազմ փրանսացի մը եղած ըլլար բարեկարգ նայուածքով մը պիտի մօտենար այդ սեղանին որուն առջեւ նստած էր իր սիրուհին այդ անծանօթին հետ զգալով տեսակ մը վիրաւորանք։

Արտայայտութիւն չկար սակայն դէմքին վրայ եւ շատ հանդարտ էր իր ձայնը։

— Դուրսը սպասեցի, ըսաւ Ճորճ։

— Ես ալ հիմա պիտի գայի։

Ուրիշ մէկը, իր դիրքին մէջ, պիտի ըսէր թէ որքան ժամանակ սպասած էր. կէս ժամ, թերեւս աւելի։ Հպարտ էր Ճորճ կիներուն պէս, իգական հով մը կար վրան. հարկաւ, որովհետեւ արուեստագէտ էր։

— Պատրա՞ստ ես։

— Անմիջապէս, սպասէ վերջացնեմ բաժակս։ Ձեզի ներկայացնեմ— պարոն Ճորճ Լըմըրիըրէ, Հէր Ֆօն Քրլայնկարթ։

— Փարիզցի՞ էք, պարոն։

— Ո՛չ։

— Ա՛հ, ուրեմն Ֆրանսայի ո՞ր կողմէն էք...

— Ֆրանսացի չեմ։

Ճորճ հպարտութեամբ յայտնեց այդ իրողութիւնը։ Այո՛, խառնակ վիճակ մը կար հիմա Եւրոպայի մէջ ինչպէս չէր տեսած էր Գերմանացին քիչ առաջ։ Ազգային ինքնագիտակցութեան զգացումը ուժեղ էր ամէն մարդու մէջ այդ շրջանին։

— Կըրնիլէն եմ. Անգլիացի եմ, շարունակեց ան նոյն հպարտով շեշտով։

— Կ'ուզէ՞ք պատուել մեզ, պարոն, ապսէնթ մը առնելով մեզի հետ, կամ ուրիշ ըմպելիք մը...

Ճորճ նստաւ։ Գտած էր աղջիկը եւ միտք չունէր հեռանալու անկէ։

Ինչպէ՞ս ճանչցած էր Լիան այս մարդը. առաջին տեսակցութի՞ւնն էր այս, առաջին հանդիպո՞ւմը կաբելային մէջ ուր իր ներկայացումը արդէն յանձնարարականի պէս բան մըն էր։

Ճորճ միտքը դրած էր հասկցնել անոնց որ իմացեր էր իրենց խօսակցութիւնը— Քանի մը վայրկեան լռութենէ յետոյ, դիտումնաւոր կերպով ըսաւ.

— Այդ ի՞նչ ակնարկութիւն էր որ ըրիք խառնակ կացութեան մասին, ձեր սեղանը գալէ առաջ։

— Օհ, այո՛ ե՛ս ըսի, համաձայն չէ՞ք ինծի, պատասխանեց Գերմանացին՝ անվրդով։

— Կարծեմ շատ կը խօսուի այդ մասին, այնքան շատ որ մարդիկ սկսած են մտահոգուիլ։

— Մտահոգուի՞լ, ինչո՞ւ համար։

— Այսինքն, վախ մը պատերազմի համար. ո՞վ կը սիրէ պատերազմը։ Գերմանացին խորախորհուրդ նայեցաւ Ճորճին ու խնդաց։

— Իտէալիստ մէկը կ'երեւաք։

Բարի ժպիտ մը ունեցաւ Լիան։

— Կառավարութիւններն են որ կը կռուին, ո՛չ թէ ժողովուրդները, ըսաւ Ճորճ։

— Այդպէս մտածեցի՞ք հարաւային Ափրիկէի պատերազմին առեն։

— Բացարձակօրէն։

— Օ՛հ, շատ պարկեշտ էք.

— Ես այդպէս չեմ մեկներ. տրամաբանութեան խնդիր է միայն։ Ձեր եւ ֆրանսական կառավարութիւնները չէի՞ն որ կռուեցան 1871ին։

Այս համարձակ խօսքը զարմացուց Գերմանացին որ յօնքերը վեր հրելով, պատասխանեց.

— Դուք, Անգլիացիներդ, տարօրինակ ժողովուրդ մըն էք, այդպէս բարձրաձայն կը խօսիք, եթէ պիտի դառնանք այս նիւթերուն շուրջը, գոնէ անգլերէն խօսինք։

— Կը խօսի՞ք այդ լեզուն այնպէս ինչպէս ֆրանսերէնը։

— Օ՛հ, անշուշտ.

— Բայց, անքաղաքավարութիւն պիտի ըլլար մեր կողմէ որովհետեւ օրիորդը կը խօսի միայն ֆրանսերէն։

Գերմանացին խոնարհումով մը ներողութիւն խնդրեց Լիանէն։

— Հոգ չէ. վերջացուցի ապսէնթս ու պէտք է երթամ ափարթըմանս։ Ոտքի ելաւ, Ճորճ հետեւեցաւ իրեն։

— Կը մեկնի՞ք։

— Անշուշտ, ըսաւ Լիան զարմացած։

Երկարեց ձեռքը գերմանացիին խոնարհութիւն մը ընելով յարեց։

— Պատիւ մըն էր այս հանդիպումը ինծի համար, օրիորդ.

— Տակաւին չորս օր այստեղ պիտի ըլլամ, պատասխանեց Լիան։

Գերմանացին գլխու նշան մը ըրաւ դարձեալ։

Ճորճ մտաւ աղջկան թեւը եւ առանց սպասելու Ֆօն Քլայնկարթի «երեկոյ բարի»ին ճամբայ մը բացաւ բազմութեան մէջէն։ Քանի մը պարողներ «գիշեր բարի» ըսին աղջկան։ Գաղտնիք մը չէր Ճորճի համար այդ քանի մը օրուան ընթացքին Լիան ծանօթացած էր պարասրահի կարգ մը յաճախորդներուն հետ։ Եւ ինչո՞ւ ծանօթանար։ Բայց այդ գերմանացին Աղջիկը կորսնցնելու վտանգը աւելի մեծ էր հիմա. այնքան ալ չէր վախնար ամբոխէն։

(Շար.)

Թարգմ. Ժ. Մ.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

20 Janvier 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2091 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ

Գաղութահայ մամուլին մէջ, տասը տարիներէ ի վեր պարբերաբար կ'արծարծուի ազգային մէկ ճակատ կազմելու խնդիրը: Այս վերջին տարիներուն աւելի քան հրատապ հարց մը դարձած է այդ խնդիրը, առատ վիճաբանութեան եւ պատճառաբանութեան դուռ բանալով:

Տարագիր հայ մամուլի էջերը հարուստ նիւթ կը պարունակեն այդ ուղղութեամբ: Սակայն, հարցը տակաւին իրապաշտ ու առարկայական քննութեան կը կարօտի, ցանկութիւններն ու իրականութիւնը իրարու մօտեցնելու համար:

Իրապէս ի՞նչ իմաստ ունի ազգային մէկ ճակատ կազմելու անհրաժեշտութիւնը:

Ազգային մէկ ճակատ կը կազմուի այն պարագային երբ ազգին հաւաքականութիւնը ֆիզիքական եւ բարոյական մեծ վտանգի մը ենթարկուած է: Պայմանաւ սակայն որ այդ վտանգը ըլլայ անմիջական, հարուածն ուղղուած ըլլայ բոլորին դէմ, վտանգէն խուսափումն ըլլայ անկարելի: Տեսակ մը փոթորիկ, աղէտ: Իսկ եթէ բարոյական վտանգ մըն է, ըլլայ տեսանելի, շօշափելի, եւ անոր ճնշումն զգան բոլոր խաւերը: Կամ գիտակցին այդ վտանգը:

Այսպիսի պարագաներուն մէջ, ժամանակաւորապէս կը կազմուի ազգային մէկ ճակատ, գերագանցապէս ինքնապաշտպանութեան բնազդի մղումով եւ հաւաքական ուժի գիտակցութեամբ:

Շատ ազգեր, իրենց պատմութեան մէջ արձանագրած են այսպիսի գերագոյն ճիգ մը եւ հպարտութեամբ կը վերյիշեն անոր բարեբեր արդիւնքները:

Առկէ յետոյ, կեանքը նորէն կը ճիւղաւորուի, հոսանքները պայքարի կը լծուին, ու ազգին կեանքը կ'ընթանայ այդ պայքարի հաւասարակշռութեամբ:

Հայկական կեանքին մէջ ի՞նչպէս արտայայտուած է այդ երեւոյթը:

Ինչ խօսք որ այս հարցումին պատասխանելու համար՝ անցած տասնամեակի մտահոգութիւնները չեն որ պիտի կրնան արծարծուած՝ սակայն երբեք չլուծուած խնդիրը լուսաբանել: Ուստի քիչ մը աւելի ետ պիտի երթանք, իրողութիւնները յստակ տեսնելու համար. որովհետեւ ազգի մը ներկան եւ ապագան գերազանց կապերով կապուած են իր անցեալին հետ, որ նկարագիր դարձած թելադրական օրէնքներ կը բերէ իր հետ:

Հայոց մէջ ազգային մէկ ճակատ կազմելու խնդիրը գերագոյն անհրաժեշտութեամբ հրապարակ դրուած է մեր ազատագրական յեղափոխական շարժման հետ միասին: Սահմանափակուինք այս յիսնամեայ շրջանով, որ դասական է ազգային վտանգի տեսակէտներէն: Ֆիզիքական եւ բարոյական վտանգի սպառնալիքը այնպիսի ահռելի ձեւով կախուած է հայութեան գլխին, որ անտարբերելի կը մնայ հայ ու օտար պատմութեան մէջ:

Արդ, հարց կը ծագի թէ հայ ժողովուրդը, ի՞նչպէս անցած է յիսնամեայ փոթորիկէն: Պատմութեան մէջ ի՞նչ ապացոյցներ տուած է, որոնց կռթնելով՝ պիտի կարողանայ շարունակել իր կեանքը՝ նոր փոթորիկներուն դիմագրաւելու համար:

Մենք կը տեսնենք որ յեղափոխական ազատագրական ճգնաժամին (1890—1908), հայ ժողովուրդը, երկրի մէջ, եղաւ յեղափոխութեան հետ. մինչդեռ հայկական զանազան հոսանքները եւ երկրէն դուրս գտնուած ժողովուրդի մէկ մասը մնաց անտարբեր, կամ հակառակորդ: Ազգային գերագոյն վտանգին դէմ հայկական մէկ ճակատը չկազմուեցաւ, հակառակ այնքան սրտառուչ կոչերուն:

Կովկասի մէջ Հայոց եկեղեցական կալուածներու գրաւման ժամանակ (1902—1903) եւ հայ-թաթարական կռուին (1905-6) հայութիւնը կրցաւ մէկ ճակատով հրապարակ գալ, միշտ Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ ու երբեմն ալ անոր հարկադրանքով: Մէկ ճակատ՝ կարճ ժամանակով:

Յետոյ հայութիւնը կ'ապրի Թրքական սահմանադրական շրջանի անհաշտ պայքարներով, առանց գալիք վտանգները հաշուի առնելու: Պալքանեան պատերազմի հետեւանքով (1912—1913) կը բացուի միջանկեալ ժամանակաշրջան մը՝ հայկական նահանգներու բարենորոգման հարցի շնորհիւ, ու հայութիւնը գոնէ դիւանագիտական մէկ ճակատով հրապարակ կուգայ, առանց ուժերու հաւաքական ճակատի: Դիւանագիտական օրերը կ'անցնին, համեբաշխութիւնը կը մոռցուի, ու մենք պատակտուած կը ներկայանանք Ապրիլեան զարհուրելի եղեռնին: Դաշնակցութեան վեց տարուան կոչերը հակահարուածով եւ մղուած էին մեր հակառակորդներու կողմէն: Գերագոյն ճգնաժամին Դաշնակցութիւնը կը մնար մինակ: Ոչ միայն ազգային մէկ ճակատ մը գոյութիւն չունէր, այլ եղած հոսանքներն ու ազգային հաստատութիւններն ալ օդը կը ցնդէին: Կեանքը քալեց հրդեհի մէջէն, ու եթէ շատ մը վայրեր քով քովի կան ինքնապաշտպանութեան համար, իրենց ֆիզիքական գոյութեան բնազդէն մղուած էին: Գիտակցութիւնը եւ նախամտածուած կազմակերպութիւնը կը պակսէր:

Կեանքի ու մահուան պայքար պատերազմի ամբողջ ընթացքին, կամաւորական շարժում եւ ազգահաւաքում: Դարձեալ ազգային մէկ ճակատը չկազմուեցաւ, իր իսկական տարողութեամբ: Պայքար, խաչաձեւում: Ազգային լինելութեան ճգնաժամը կը ծաւալէր: Իսկ հայ քաղաքական հոսանքները թափ կուտային իրենց կիրքերուն:

Ինչպէս կը տեսնէք հայկական ազգային ճգնաժամը տեւական բնոյթ մը ունէր, եւ յաջորդական դէպքերով կը բարդանար: Դառն փորձառութիւնները ազգային մէկ ճակատի անհրաժեշտութիւնը կը թելադրէին, որ սակայն կ'ուշանար:

1918ին, մնացորդ հայութեան ֆիզիքական գոյութեան եւ Հայաստանի ծնունդի երկունքի օրերը դիմաւորենք:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՒ, ԳԻՄ, ԲԵՆ

— :-: —

Ըստ Խորենացիի աւանդութեան, Սուրբն Մեսրոպ տեսաւ որ հրեշտակ մը պատին վրայ կը գրէ *այր*, *բեն*, *գիմ*...: Սուրբն Մեսրոպ հաւաքեց այդ տառերը, եւ գիրեր գրեց այդ տառերով, ամրացուց հայ մշակոյթը:

Նմանօրէն, ինը համեստ մշակներ, քանի մը տարի առաջ, պարզունակ ծրագրի մը վրայ գրեցին *նու*, *գիմ*, *բեն* եւ սկսան այդ խորհրդանիշերուն տակ լոյս ընծայել գիրքե՛ր, գիրքեր, վերածաղկեցնելու համար հայ մշակոյթը տարագրութեան այս տխուր օրերուն:

Ինչպէս իսլամները սովորութիւնն ունին *պիսմիլլահ* մը դնել իրենց գրութեանց գլուխը, ինչպէս բժիշկները սովորութիւնն ունին H մը (յանուն Հիպոկրատի) դնել իրենց դեղագիրներուն ճակատը, այնպէս ալ ինը համեստ մշակներ սովորութիւն ըրած են գրել իրենց հրատարակութեան գլուխը *նու*, *գիմ*, *բեն*:

Ի՞նչ կը նշանակեն այս տառերը, որ յաճախ իրարու մօտ կը դրուին, ՆԳԲ, եւ չեն կարդացուիր: Լուռ են ինը մշակները եւ որպէսզի ոչ ոք կարենայ բանալ բերանը եւ բէքլամ ընել, ընտրեր են չկարդացուելիք երեք տառեր:

Ո՞վ բան մը գիտէ այս համեստ մշակներուն գործին մասին: Լուռ են նրգըրականները:

Արդ, գաղտնիքը չի պահուիր երկար: Պատահմամբ, անցեալ իրիկուն, բարձրացայ Ֆլորիա նաշարանին վերնայարկը: Խումբ մը մարդիկ նստած էին սեղանի մը շուրջը, իրենց առջեւ՝ կերակուր եւ գիրք:

— Ո՞վ էք, ի՞նչ կ'ընէք հոս, ըսի:

— Նը:

— Գը:

— Բը:

— Չեմ հասկնար ձեր լեզուէն, ըսի:

Նշաններով հասկցուցին, որ Նախատակ Գրողներու Բարեկամներն են, իրենց նշանաբանն է լռութեան մէջ աշխատիլ: Իրենց նպատակը՝ հրատարակել նախատակուած հայ գրողներուն գործերը: Մինչեւ հիմա հրատարակեր են 7 հատոր, Զարդարեան, Կիւրճեան, Գ. Բարսեղեան, Գեղամ Տարօնցի, Գ.. Զօհրապ, Ա. Արփիարեան: Վերջինը Չէօկիւրեան: Ամէն անգամ որ հատոր մը լոյս կը տեսնէ, կը հաւաքուին, հացկերոյթ մը կուտան, բաժակաճառեր կ'արտասանեն, մաղթանքներ կ'ընեն նոր նոր հատորներու հրատարակութեան համար:

Ոչ ոք կը լսէ սակայն այդ բաժակաճառերը: Ոչ ոք կ'իմանայ նաեւ անոնց կրած նեղութիւնները: Ամէն շաբաթ սրճարան մը կը հաւաքուին, սրբագրելու համար փորձերը եւ ընելու համար զանազան կարգադրութիւններ:

— Ո՞վ կը վճարէ ձեր սուրճին, ձեր հացկերոյթներուն ծախքերը:

— Մեր գրպանէն:

Եթէ հայ հարուստ մը ըլլար, որ ընտիպուէր այս մշակներուն պէս իր գրպանէն վճարել որեւէ գումար հայկական մշակոյթին համար, ոչ միայն լեզուն կը բռնուէր, այլ եւ կը խենթենար: Բայց մեր նրգըրականները կը լռեն համեստութեան համար, ու չեն տրտնջար երբեք ոչ իրենց կրած նեղութիւններուն համար, ոչ ալ իրենց ծախսած դրամին համար:

Ընթերցող, այս մշակները ուզուկ չեն որ կախուին հայ հարուստին քամակէն: Անոնք տարին երկու, յաճախ երեք հատոր կը հրատարակեն, կը ծախեն, հասոյթովը նոր գիրքեր կը տպեն:

Նախատակներն են, որ կը կենդանանան եւ հայ մշակոյթն է, որ կը պանծայ, քանի լոյս կը տեսնէ նոր հատոր մը: Ընթերցող, օժանդակէ լռակեցներու այս նուիրական գործին, գնելով լոյս տեսած հատորները, իւրաքանչիւրը 20 փրանք:

Լռութիւնը ոսկի է, ըսեր են իմաստունները: Եւ իրապէս ոսկի կը բխայ լռութեան այս միաբանութենէն:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆոն Փափէն Վերսայլի դաշնագրին դէմ

Գերման կայսրութեան 62ամեակին առթիւ Գերմանիոյ բոլոր անկիւններուն մէջ եւ բոլոր կազմակերպութեանց կողմէ տեղի ունեցան հանդիսութիւններ, որոնց ընթացքին Գերմանիա քանի մը ժամ մոռցաւ իր «հանրապետութիւնը» եւ ապրեցաւ կայսրութեան փառքին ու տենդին մէջ:

Այդ առթիւ էր, որ Ֆոն Փափէնն ալ խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը: Նախկին վարչապետը, հին յուշերով թրթռուն ունկնդիրներու հսկայ բազմութեան մը առջեւ, աղուոր նկարագրականն ըրաւ կայսեր թագադրութեան Վերսայլի մէջ: «Այդ թագադրութիւնը եղաւ նախերգանքը անպատելի թռիչքին, որ տեւեց մինչեւ այն ժամանակ, երբ Գերմանիոյ թշնամիները ստիպեցին, որ Վիլհէլմ Ա.ի թոռը նորէն զէնք բարձրացնէ:

Ամերիկա, շատերու կարգին, զոհ գնաց հոգեկան այն ընդհանուր հիւանդութեան, որ կը մղէր կանգնիլ Դաշնակիցներու կողքին՝ պատերազմելու համար իբր թէ յանուն ազատութեան եւ իրաւունքի: Սակայն շուտով այդ ժողովուրդը հասկցաւ, որ պարզապէս խաղալիկ դարձեր էր երբեակ համաձայնութեան ձեռքը:

1918էն ի վեր, գերման ժողովուրդը ամէն ճիգ թափեց քակելու համար Վերսայլի կապանքները: Այդ է որ կը հաստատեն կռիւները Հռենոսի վրայ, Սիլեզիոյ մէջ եւ արեւելեան նահանգներուն խորը: Սակայն սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ գերման ժողովուրդը յաջողեցաւ իր ճիգերուն մէջ: Ձախողութեան միակ պատճառը Վայմարի սահմանադրութիւնն է: Եթէ կ'ուզենք վերագտնել մեր ազատութիւնն ու անկախութիւնը, բացարձակապէս անհրաժեշտ է սրբագրել Վայմարի սահմանադրութիւնը:

Այսուհանդերձ մեր թշնամիներն ալ պիտի զղջան օր մը, որ քանդեցին գերման կայսրութեան հիմերը: Վասն զի մարքսիզմը կը ծնի բոլշեւիզմ: Եւ վա՜յ այն օրը, վա՜յ տիեզերական խաղաղութեան, եթէ մեր երկիրն ալ դժբախտութիւնն ունենայ իյնալու այդ սատանայական վարդապետութեան ճանկերուն մէջ: Դաշնակիցները կը յիշեն անշուշտ վախը, որ կրեցին երբ, իրենց յաղթութեան օրերուն, հեռագիրները կը հաղորդէին համայնավարներու կարգ մը խլրտումները մեր երկրին մէջ:

Գերմանիոյ յարմար եւ լաւագոյն կառավարութիւնը այն է, զոր կը հետապնդէր 1 յուլիս 1932ի դահլիճը, — խզել ամէն կապ կուսակցութեանց դիւանատիրութեան հետ: Վասն զի կուսակցական ոգին ամէնէն սաստիկ թշնամին է պետական նման վերածնունդի մը»:

Եւ Ֆոն Փափէն խստօրէն յարձակեցաւ կուսակցութեանց պայքարին ու խորհրդարանական բանավէճերուն վրայ: Մերժեց ճանչնալ որ եւ է կուսակցութիւն, — անկախ բոլորէն, իմ սիրտս, ըսաւ, կը պատկանի հայրենիքին: Դժբախտաբար, աւելցուց, ապակեայ պատ մը կը բաժնէր զինք իր ժողովուրդէն: Յայտարարեց թէ երբեք գերին չեղաւ իմտական աշխարհին, ընդհակառակն, կ'ատեմ, ըսաւ, իմտական բոլոր խաղերը, դրամագլուխը եւ սէնտիքաները: Իր պետութիւնը կը հանգչի այն հաւատքին վրայ, որ ունի երիտասարդութեան մասին, անեղծ ու մաքուր հոգիով երիտասարդներուն հանդէպ: Եւ իր ճառը վերջացուց պանծացնելով Պիզմարքը:

— Պիզմարքի օրով, գերման կայսրութիւնը կը յենուր երկու ուժերու վրայ: Երկաթեայ ձեռք մը կը վարէր պետութիւնը, եւ ժողովուրդը կ'օժանդակէր անոր:

Գերմանիա կամ պիտի վերադառնայ դէպ ի այդ սկզբունքը, կամ պիտի դադրի գոյութիւն ունենալէ:

Օտար աշխատաւորներու հարցը

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի երեկոյ, Ֆրանսական խորհրդարանի նիստին վերջաւորութեան, երեսփոխան Մօփուալ հարցում մը ուղղեց կառավարութեան՝ բացատրութիւն պահանջելով օտար աշխատաւորներու մասին:

Աշխատանքի նախարարը, Տալիմիէ, պատասխանեց թէ Ֆրանսայի մէջ աշխատելու կը կանչուին այն օտար բանուորները, որոնց երկիրներուն հետ աշխատանքի պայմանագրութիւն կնքուած է փոխադարձ հիմերու վրայ: Գալով Ֆրանսացի աշխատաւորներու շահերուն պաշտպանութեան հարցին, նախարարը ըսաւ.

— Իմ միակ մտահոգութիւնս է պայմանագրութիւն մը հաստատել բանուորներուն եւ գործատէրերուն միջեւ: Ոչ մէկ օր, նոյն իսկ ոչ մէկ ժամ մտքէս չեմ հեռացուցած երբեք ֆրանսացի բանուորներու շահերուն պաշտպանութեան հարցը, անշուշտ առանց ուզելու ատով վնասել օտար բանուորներուն, որոնք Ֆրանսա եկած են աշխատանք գտնելու:

Յետոյ նախարարը աւելցուց.

— Պէտք է գիտնալ թէ Ֆրանսայի մէջ կան նաեւ աշխատաւորներ, որոնք քաղաքական տարագիրներ են: Չենք կրնար դուրս հանել զանոնք մեր երկրէն (*ձախերը կը ծափահարեն*):

Աւստրիա «յաւիտենապէս չէզոք»

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի քաղաքական բաժնի խմբագիրը, խօսելով Աւստրիոյ ապագային մասին, կ'աշխատի բացատրել այն «զարմանալի դէպքը», զոր կը պատրաստէ եւրոպական դիւանագիտութիւնը: Յաղթականները կը խորհին աւստրիական հանրապետութիւնը դարձնել երկիր մը, որ յաւիտենապէս չէզոք մնայ եւ իբր այդ ճանչցուի բոլորէն: Եւ եթէ կարելի է, անոր չէզոքութիւնը երաշխաւորէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Ներկայիս երեք մայրաքաղաքներու մէջ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, ճամբայ հարթելու համար այդ ուղղութեամբ: Այս ծրագրով, մեծ պետութիւնները կ'ուզեն բոլորովին փարատել «անշլուս»ի վտանգը, կամ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ ամէն վախ մաքսային կամ տնտեսական յարակցութեան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Արղընիի հանքերէն ոսկի կը հոսի

—·—

«Միլլիէթ» կը գրէ.—

Արղընիի նախկին միւթէսարրըֆ Միհրան Պօյաճեան ուշագրաւ բացատրութիւններ տուաւ մեզի Արղընիի հանքերուն կարեւորութեան մասին: Մանաւորաբար ոսկին ջուրի պէս կը հոսի այդ հանքերէն, եւ եղած հաշիւներուն համաձայն, 1914էն ի վեր 40 միլիոն ոսկի այս ձեւով փճացած է: Այս մասին մեզի եղած արժէքաւոր յայտարարութիւնը ստորեւ կը հրատարակենք:

— Արղընի բառը, հին յունարէնով պղինձ կը նշանակէ: Հելլէնները Արղընի կոչած են այդ քաղաքը, որովհետեւ երեք հազար տարի առաջ անոնք ալ կը շահագործէին այդ պղնձահանքերը: Աւելի վերջը Հռոմէացիները եւ Արաբներն ալ շահագործած են: Ատեն մը երեսի վրայ թողուած է, բայց Եաւուզ Սուլթան Սէլիմի օրով, Կիւմիւշհանէէն 300 մասնագէտ յոյն ընտանիքներ Արղընի փոխադրուած են եւ այդ ատենէն ի վեր հանքերը նախնական ձեւերով կը շահագործուին:

Արղընիի հանքերը հարիւրին 40էն մինչեւ 95 զուտ պղինձ կը պարունակեն: Ժամանակին, Պարթընի պղնձահանքին մենաշնորհը ստանձնող ընկերութեան նախագահը, դրամատէր մը, Արղընիի թղթակցութեանց տնօրէնին կը գրէ թէ իրենց հանքը հարիւրին 17 պղինձ կը պարունակէ, չորս ժամ հեռու է ծովեզերքէն, շատ շահաբեր է, եւ կ'առաջարկէ իրենց միանալ, փոխարէնը ուզածին չափ բաժնեթուղթ ստանալով:

Արղընիի տնօրէնը կը մերժէ, դիտել տալով որ իրենց հանքը հարիւրին 95 պղինձ կը պարունակէ:

Նախապէս, հանածոները ջորիով կը տարուէին Թօքաթ, կը մաքրուէին այդտեղի զտարաններուն մէջ եւ Թոփհանէ կը ղրկուէին: Յետոյ անգլ. ընկերութիւն մը յանձնառու եղաւ եւ հանածոները Մերսին ու Իսքէնտէրուն փոխադրել տուաւ, ինչ որ պատճառ դարձաւ Թօքաթի հաստատութեանց փակուելուն:

Այն ատեն «Նիր Իսթ» թերթին մէջ զարմանքով կարդացի որ Մանչէսթր փոխադրուած այդ հանածոներուն պարունակած միայն ոսկին կը գոցէ ամբողջ ծախքը: Արդարեւ, եթէ երկաթի կտոր մը քսան վայրկեան դնէք այդ տեղի կարգ մը ջուրերուն մէջ, կը տեսնէք որ դեղին գոյն մը կը ստանայ, կալվանիզէ կ'ըլլայ. Վաթսուն տարի առաջ, Ֆրանսացի ճարտարագէտ մը հաշուեց որ այդ ջուրերուն Տիգրիս հոսելովը, օրական 180 լիրայի ոսկի կը կորսուի:

Տիարպէքիրի մէջ ընկերութիւն մը կազմուեցաւ, այդ ոսկին շահագործելու համար, բայց արտօնութիւն չարուեցաւ: Մինչեւ այսօր այդ ձեւով կորսուած ոսկիին գումարը, ներկայ դրամով 40 միլիոն ոսկիի կը հասնի:

1914ին, երբ Պիթլիս երթալու համար Պոլիս եկայ, իբրեւ նմոյշ իմ բերած պղնձի կտորները տարրաբանական քննութեան ենթարկուեցան եւ տեսնուեցաւ որ ոսկի կը պարունակեն:

Ֆրանսացի ճարտարագէտը յայտնած էր նաեւ թէ Կօլճիւքէն բխող ջրվէժներուն ուժը օգտագործելով, կարելի է ելեկտրական կայան մը հաստատել եւ բանեցնել Արղընիի հանքը:

Արղընիի մէջ կան նկուղներ, ուր ձեղունէն եւ պատերէն դեղնորակ հեղուկ մը կը կաթի: Ասիկա կէօզ թաշի է (sulfate de cuivre): Կարելի է նոյնիսկ գոյլերով փոխադրել այս հեղուկը եւ այգեպաններուն բաժնել, փոխանակ արտասահմանէն ներածում ընելու:

Ընդհ. պատերազմի նախօրեակին, թեկնածու ներկայացող երկու ընկերութիւններէն մէկը կառավարութեան առաջարկեց Պոլսէն կամ Իսկէնտէրունէն երկաթուղի մը շինել, առանց քիլոմեթրի երաշխաւորութիւն ուզելու:

Ըստ մէթ փաշայի կառավարութիւնը ներքին փոխառութեան մը ձեռնարկած է Արղընիի հանքերը շահագործելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՄԱԼԱԹԻԱ-ԱՐՂԸՆԻ ԳԾԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ըմէքթ փաշա անընդհատ կը շարունակէ իր երկաթուղիներու քաղաքականութիւնը։ Սամսոնէն Սեբաստիա գիծը հազիւ լրացած, ահա նոր մը,— Մալաթիա – Արղընի գծին լրացումը։ Այս գծին աւարտումը կը կարօտի դեռ 65 քիլոմեդրի շինութեան։

Վերջին տարիներու ընթացքին, Թուրքիա բաւական գիծեր շինեց։ Ու դեռ՝ մինչեւ 1940՝ աւարտելիք կամ ծրագրուած գիծեր կան։

Մալաթիա – Արղընի գիծը, սակայն, ունի ուշադրութեան արժանի քանի մը կողմեր։

Կը յիշուի որ Թուրքիոյ մէջ վերջերս խնայողութեան շաբաթ մը հռչակուեցաւ ու երկրին ամէն կողմերը հանդիսութիւններ եղան(*)։ Էնկիւրիի մէջ, այդ առթիւ, վարչապետը, Ազգ. Ժողովի նախագահն ու տնտեսական նախարարը ճառեր խօսեցան։ Այս վերջինին ճառին ոգին սա էր,— «երկրին համար բարիք ու շահ ապահովելիք կարգ մը ձեռնարկները ազգին դրամով կատարել կարելի է, տնտեսական եւ խնայողական կեանքի այս էջին պէտք է դառնանք այլեւս»։ Այս քանի մը տողերուն մէջ ամբողջ քաղաքականութիւն մը կայ։ Ու, խոստովանինք, առողջ քաղաքականութիւն մը։

Այս քաղաքականութեան առաջին պտուղն է Արղընի – Մալաթիա գծին կառուցման առաջարկը, զոր Ըմէքթ ներկայացուց Մաճլիսի(?) ու նախարարական ժողովին։ Թերթերը արդէն իսկ հրապարակ դրած են զայն ու կը ջանան ապահովել հանրային աջակցութիւնը։ Վասնզի, այս ձեռնարկին ու այս քաղաքականութեան ազդակը ինքը՝ թուրք ժողովուրդը պիտի ըլլայ։ Գրուեցաւ, արդէն, որ այդ գծի ծախքը պետութեան պիւտճէէն անկախ(?) պիտի ըլլայ ու ծախքը պիտի ապահովուի ներքին փոխառութեամբ։ Արդէն իսկ պատրաստուած է օրինագիծ մը, որուն համաձայն փոխառութիւնը հաշուեփակի պիտի ենթարկուի 20 տարիէն։ Փոխառութիւնը պիտի ըլլայ երեք մասնաճարով, իսկ բաժնեթուղթերը՝ 20ական ոսկինոց։ Պետական հաստատութիւնները զանոնք պիտի ընդունին՝ իբրեւ ապահովութիւն՝ հարիւրին հարիւր արժէքով։ Փոխառութիւնը կառավարութեան կը պատկանի ու ան պիտի հատուցանէ՝ տոկոսով միասին։

Եղած նախատեսութեան համաձայն, գծին շինութիւնը պիտի աւարտի 1935 յունիսին, իսկ շահագործումը պիտի սկսի Արղընի հանքերէն վեց ամիս վերջ։

Ինչպէս ըսի, Թուրքիոյ մէջ ներքին ժողովրդային դրամով առաջին ձեռնարկն է այս, որ անպայման պիտի յաջողի։

Ու ատիկա քանի մը պատճառներով։

Առաջին արգելքը կրնայ ըլլալ վստահութեան պակասը։ Մանաւանդ Թուրքիոյ պէս երկրի մը մէջ, ուր պետական – դրամական գործերուն վրայ վարժուած են նայիլ թերահաւատութեամբ։ Եւ սակայն, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին յաջողած քանի մը ձեռնարկներ,— դրամատուներ,— որոշ փոփոխութիւն ստեղծեցին ու մասամբ փարատեցաւ այդ անվստահութիւնը։ Իսկ տնտեսական նախարար Մ. Ճէլալ պէյի ներկայութիւնը պէտք է նկատել բաւական մեծ երաշխիք մը։ Մանաւանդ որ իր գործին մէջ շատ մը նման ծրագիրներ ունեցող կառավարութիւնը, իր այս ձեռնարկով պիտի ջանայ ապահովել միւս ձեռնարկներուն համար անհրաժեշտ օժանդակութիւնն ու վստահութիւնը։ Նոր ռեժիմին ըրած առէ(?) առջի հին ներքին փոխառութեան արժեթուղթերը մինչեւ 9 ղրուշի իջած էին։ Կառավարութիւնը պետական այս պարտքին նկատմամբ շատ ուշադիր գտնուեցաւ ու այսօր այդ արժեթուղթերը հարիւրին հարիւր կը պահեն իրենց արժէքը։ Կը յիշեմ անգամ մը Ճիւմհուրիյէթի մէջ կարդացած ըլլալ թէ՝ «Կան ընտանիքներ, որոնք գործ ընելէ կամ ափարթըման շինելէ նախամեծար համարած են այդ փոխառութեան արժեթուղթերը առնել ու ապահովել անոնց հարիւրին հինգ տոկոսը»։ Ճիշդ է որ յետպատերազմեան շրջանին Թուրքիա չկրցաւ ոսկիով հատուցանել, բայց թղթադրամով կը վճարէ արդէն։

Երկրորդ ազդակը, որ կրնայ շահագրգռութիւն ստեղծել, բախտի թողուած շահու մը պարագան է։ Բաժնեթուղթերուն թիւին կապուած վիճակահանութիւն մը, որ կրնայ հետաքրքրութիւն ստեղծել, մանաւանդ որ օդանաւային ընկերութեան վիճակահանութիւնը ամբողջ երկրին մէջ ալ վարժութիւն ու տեսակ մը գործ դարձած է...։

Նկատի պէտք է ունենալ նաեւ ուրիշ պարագայ մը։ Թուրքիան մօտէն ճանչցողներուն համար շատ պարզ է թէ ինչ կը նշանակէ վերէն տրուած հրաման մը։ Կրնայ շատ բան փոխուած ըլլալ Թուրքիոյ մէջ, ու փոխուած ալ է։ Բայց անփոփոխ մնացած բաներու կարգէն է կառավարական որոշում մը պարտադրելու վերին հոգեբանութիւնն ու կառավարութեան որոշման մը ենթարկուելու զանգուածային հոգեբանութիւնը։ Մնաց որ, Էնկիւրի գիտէ թէ ո՛ր քարերուն պիտի զարնէ իր գաւազանը՝ ջուր հանելու համար։ Երկու գլխաւոր տարրեր ապահովաբար պիտի ենթարկուին այդ «սրբազան պարտականութեան»,— սուլթանական շրջանի փառքն ու մեղքը վայելած դասակարգը, բոլոր «զատէ»ներն ու «էշրաֆ»ները, որոնք կրաւորական ու չափազանց լուռ ընդդիմութիւն մը ցոյց կուտան քէմալական կարգ ու սարքին դէմ, ու նոյն ձեւով վերաբերում կը գտնեն Էնկիւրիի կողմէ։

Երկրորդը՝ քրիստոնեայ ու հրեայ զանգուածն է։ Այն, որուն ունեցածին օրինապէս ոչինչ կրնայ ընել Ըմէքթի կառավարութիւնը, բայց օրինականացած ամէն կերպ ապօրինութիւններով կ՚ուզէ վերստանալ այն ինչ որ այդ «խորթ տարր»ը ծծած է դարերու ընթացքին։

Վերջերս, տագնապը այնքան նուազեցուցած էր գործերն ու վստահութիւնը, որ այս երկու դասակարգերը նախընտրեցին «չէնքի պարկեցնել»(?) ունեցածնին՝ իբրեւ ամէնէն ապահովը։ Երբ երկիրը այնքան շինութիւններու եւ ձեռնարկներու կը կարօտի, Էնկիւրի անշուշտ աննկատ չէր կրնար թողուլ Շիշլիի երկայնքը, Նշան Թաշի կամ Մաչքայի գեղատեսիլ վայրերուն մէջ ցցուող լայնանիստ շէնքերու կառուցումը, որովհետեւ՝ «էվտէ լեազըմ խէ մէնխուտէ(?) հարամ», ինչպէս կ՚ըսեն իրենք...։

Մալաթիա – Արղընի գիծը ուշադրութեան արժանի է նաեւ այն պատճառով, որ Էնկիւրի անոր կապած է երկրին հում նիւթը պղինձի հանքը շահագործելու ծրագիր մը։

Ուրեմն՝ Էնկիւրի, առաջին անգամն ըլլալով ոչ միայն ներքին դրամով ընդհանուր պետական ձեռնարկ մը կ՚ընէ, այլ եւ՝ մէկ քարով երկու թռչուն կը զարնէ։

Համաձայն տրուած տեղեկութիւններու, հանքը ունի 200,000 թոն հանքով(?), որմէ կարելի է հայթայթել 200,000 թոն զուտ պղինձ։ Տարեկան արտադրութիւնը պիտի ըլլայ 200,000 թոնոց(?) պղինձ։

Անշուշտ, ասիկա արհամարհելի քանակութիւն մը կամ հարստութիւն մը չէ։ Բայց, սխալ կ՚ըլլար այդ հարստութիւնը ապահովուած նկատել։ Որեւէ հանքի հարստութեան բնոյթը անոր գոյութեան մէջ չէ, այլ շահագործմանը մէջ։ Շոգեկառքի գիծին մինչեւ Արղընի երթալը եւս շահագործումը չապահովեր։ Ինքն իրեն՝ որեւէ հանք որեւէ արժէք չունի։ Շատ ճիշդ է այն կարծիքը թէ՝ Թուրքիա կը նմանի ոսկի գանձերու վրայ նստած անօթի մարդու մը։ Հարստութեան ուժ մը կը դառնայ հանք մը միայն այն ատեն, երբ կը շահագործուի ու կը հայթայթէ։ Գործ կը հայթայթէ նաեւ փոխադրական միջոցներուն։ Վերջապէս կը վերածուի դրամի ու, եթէ արտածուի, դրամ կը բերէ երկիր։

Արդ, Մալաթիա – Արղընի գծին շինութիւնը արժէքի կրնա՞յ վերածել Արղընի պղինձը։ Կարդալով լուրը, զոր Էնկիւրի ու իր մամուլը գիտեն մատուցել աղմուկով մը տալ, մեզմէ ոմանք կը խորհին.— «Սա Թուրքերը, սա գործերուն մէջ ալ սկսան փոխուիլ ու յառաջդիմել. կ՚ըսեն կոր մարդիկը»։ Կան եւ սոնց ճիշդ հակառակ մտածողներ, որոնք ամէն ձեռնարկի տակ միեւնոյն Թուրքը կը տեսնեն,— ծոյլ, ապիկար ու մեծխօսիկ։

Պէտք է ձերբազատուիլ, անշուշտ, այս երկու տրամադրութիւններէն ալ ու նայիլ իրատես աչքերով։ Մալաթիա — Արղընի գծին մասնաւորելով խօսք, կրկնենք անգամ մըն ալ որ ձեռնարկին ձեւն ու ծրագիրը առողջ ազգ. քաղաքականութիւն մըն է, ու նախընթաց մը դէպի տնտեսական որոշ քաղաքականութիւն մը տանող կամ զայն լրացնել աշխատող։

Բայց, անոր կապուած շահու ակնկալութիւնը արդարացնելիք պատճառներ չունի։ Էնկիւրի Արղընին եկամուտ կը սպասէ ճիշդ այն շրջանին, երբ Թուրքիոյ հանքագործները իրենց դժգոհութիւնները բանաձեւած, պատուիրակութիւն մը ղրկած ու զիրենք վնասէ փրկելու դիւրութիւններ կը պահանջեն։

Զոնկուլտաքը Պոլսոյ քթին տակ է ու ծովեզր։ Օժտուած փոխադրական միջոցներով։ Բայց, անգլիական հանքածուխը ոչ միայն մինչեւ Բիրէճիկ(?) եկած ու չունի ատոր չափ իրեն, այլ եթէ Թուրքիա բաժնեգանձակի(?) կամ մաքսի սեղմումը վերցնէ, Պոլսոյ ու Սեւ Ծովի մէջ պիտի մրցի Զոնկուլտաքի ածուխին հետ։ Ինչո՞ւ։ Պատճառը պարզ է։

Թուրքիա հնարաւորութիւն չունի հանքերու ժամանակին(?) արտադրութեան ու փոխադրութեան համար։ Մանօթ է որ տարիներէ ի վեր Թուրքիոյ վաճառականներն ու արմտիք արտադրողները կը գանգատին փոխադրական միջոցներու սղութենէն։ Թուրքիոյ հանքագործները իրենց պահանջագրին մէջ կը շեշտեն առաւելապէս այս պարագան։ Օրինակ, փոխադրութեան ծախսը «զոհէ կէսի իջեցնել», անտառային տուրքը ջնջել, եւն.։

Յիշեմ, այս առթիւ, ուրիշ պարագայ մը.— Թուրքիոյ մէջ արտօնեալ հանքերուն տուրքը ուրիշ է, մենաշնորհեալ հանքերինը՝ ուրիշ։ Պատճա՞ռը։ Պատճառը չկա՛յ. շատ շատ, հետեւեալը.— «հիչմէկ-թէին սուալ օլմազ»...

Ասկէ զատ, հանքը, Թուրքիոյ մէջ, մեծ մեծ եկամուտներ հայթայթող աղբիւր նկատուած է։ Ու, հանքագործութեան անյաջողութեան բուն պատճառներուն գլխաւորը այս է Թուրքիոյ մէջ։ Մինչդեռ, այս մտայնութիւնը հիմնովին պէտք է փոխել։ Պետութիւնը ոչ թէ պէտք է ջանայ օգտուիլ անկէ, այլ օգնէ անոր։ Քէմալական կառավարութիւնը եւս, որ մտայնութիւններ ու գործելակերպեր փոխել ջանաց ու տնտեսական գետնի ազգային քաղաքականութիւն կամ ազգային տնտեսութիւն մը ուզեց հիմնել, չկրցաւ ձերբազատուիլ ոչ թէ այդ մտայնութենէն, այլ՝ այդ մտայնութիւնը պարտադրող պայմաններէն։ Ըմէքթ փաշա կամ Մաճլիսի(?) իր ճնշող մեծամասնութիւնը շոգեկառքի գիծեր շինեց պատերազմական նպատակով։ Բայց, մինչ շոգեկառքը պիտի կոչուէր տնտեսութեան դիւրութիւն տալու, հարկ եղաւ որ վերջինս օգնէ անոր՝ հայթայթելով անոր ծախսը։

Կարելի՞ էր ուրիշ կերպ շարժիլ։ Ո՛չ։

Իսկ տուրքերը նուազեցնելու պահանջը ոչ նորութիւն է, ոչ ալ հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ եղող պահանջ մը։ Ելմտացոյցը 160 միլիոնի իջաւ ոչ թէ որովհետեւ այս տարի հասոյթի մը նուազում նախատեսուած էր, այլ որովհետեւ նախորդ տարի գրեթէ այդքան եղաւ եկամուտը։ Իսկ այս տարի շատ մը տուրքեր նախատեսուած քանակութիւնը պիտի չլրացնեն։ Այս պայմաններուն մէջ, Էնկիւրի ի վիճակի չէ, առեւտրական տեսակէտէ առաջնորդուելով եղած բոլոր պահանջներուն գոհացում տալու, քանի որ չի կրնար պետականը սնանկացնել(?) անոր։

Նոյն այս դժուարին պայմաններուն մէջ է որ Մալաթիայէն Արղընի պիտի երթայ շոգեկառքը՝ պղինձ բերելու մինչեւ սահմանագլուխ։

Ու պիտի բերէ այնքան, որքան՝ կը բերէ մինչեւ Պոլիս՝ Անատոլուի մէջ յաճախ փտող ցորենը, կամ կուգայ Զոնկուլտաքի ածուխը...։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Ասիկա բոլորովին նոր երեւոյթ մըն էր Թուրքիոյ մէջ, դժբախտաբար, մեր մամուլը անհրաժեշտ ուշադրութիւնը չընծայեց անոր։ Պիտի անդրադառնամ առանձին յօդուածով մը՝ Յառաջի մէջ։ Վ. Ի.

ԿՐՆԱ՞Ս Ո՛Ր ԵՒ Է ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ՍՏԱՆԱԼ ՈՉ ԹԷ ՄԷԿ ՏԱՐԻ, ԱՅԼ ՄԷԿ ՇԱԲԱԹ ԶՎՃԱՐԵԼՈՎ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

Քաղաքական տագնապէն մինչեւ հոգեկան տագնապ

Անկէ առաջ «Յառաջ»ի մէջ մանրամասն(?) թղթակցութեամբ անդրադարձանք Պելճիոյ երեսփոխանական եւ ծերակուտական ժողովներու ընտրութեանց մասին։ Այդ ընտրութիւններուն հետեւանքով, ամիսէ մը ի վեր կազմուած է դահլիճ մը, կաթոլիկ եւ ազատական կուսակցութիւններուն մասնակցութեամբ։ Իսկ ընկերվարական կուսակցութիւնը, հակառակ իր ներկայացուցչական ուժեղ համրանքին(?), մերժեց ամէն գործակցութիւն նորակազմ դահլիճին, չուզելով որեւէ պատասխանատուութիւն ստանձնել երկրին ելեմտական ու տնտեսական ներկայ տագնապին մէջ։

Արդի կառավարութիւնը, ինչպէս ըսինք, բաղկացած կաթոլիկ ու ազատական տարրերէ, երբ պաշտօնի գլուխ անցաւ, իր առաջին գործը եղաւ խորհիլ այն միջոցներուն վրայ, որոնց շնորհիւ հնարաւոր պիտի ըլլար հաւասարակշռել պետութեան ելեւմուտքը, եւ գոցել պիւտճէին բացը, որ երկու միլիառ ֆրանքի կը հասնի։

Այդ նպատակին իրագործման համար, կառավարութիւնը նախ լիազօրութիւն պահանջեց երեսփ. ժողովէն, ու յետոյ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, ուղղակի եւ անուղղակի տուրքեր հաստատեց առօրեայ(?) սննդեղէններուն վրայ, ինչպէս՝ շաքարին, սուրճին, թէյին, քացախին, մարկարինին, լուցկիին, ծխախոտին եւն., եւ բարձրացուց կալուածական ու ժառանգական տուրքերուն սակերը։ Ասկէ զատ, հաստատեց նաեւ «տագնապի տուրք» անունով նոր տուրք մը՝ պետական բոլոր պաշտօնեաներուն ամսաթոշակներուն, անգործներուն տրուած նպաստներուն, ծերերուն եւ անկարներուն սահմանուած հանգստեան թոշակներուն եւն. վրայ, ինչ որ տեղի տուաւ ամենասաստիկ(?) ու բուռն բողոքներու։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը, գիտակից իր կոչումին, Պրիւսէլի ինչպէս նաեւ Պելճիոյ բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ կազմակերպեց հսկայ ցոյցեր ու միթինկներ, բողոքելու համար կառավարութեան այս անարդար որոշումներուն դէմ, որոնք ուղղակի կերպով կը վնասեն աշխատ ու գործաւոր դասակարգին կենսական շահերուն, առաջ բերելով կեանքի սղութիւն եւ թշուառութիւն։

Ինչպէս կը տեսնուի ներկայիս Պելճիոյ տնտեսական ներքին կացութիւնը խիստ տագնապալի ու կնճռոտ վիճակ մը կը ներկայացնէ, եւ լի է անակնկալներով։

Կարելի չէ այժմէն գուշակել այն յուզիչ(?) հետեւանքները, որոնք կրնան առաջ գալ կառավարութեան ընդգրկած ելեւմտական սխալ քաղաքականութենէն։ Ընկերվարական շրջանակներու մէջ կը խօսուի ընդհանուր գործադուլի մասին։

Յառաջիկայ երեքշաբթի օրուան համար մեծ ցոյց մը կը նախատեսուի կիներուն մասնակցութեամբ։

Վերջերս այս սիւնակներուն մէջ խօսեցանք Փորէնկի (Նամիւր) մէջ տեղի ունեցած կարծեցեալ հրաշքներուն վրայ։

Տեղական թերթերը կը շարունակեն իրենց մեկնաբանութիւնները Ս. Կոյսին յաճախակի երեւումներուն մասին, ոմանք նպաստաւոր կերպով արտայայտուելով, իսկ ուրիշներ՝ նպաստ[..], իւրաքանչիւրը իր ընդգրկած սկզբունքին կամ դաւանանքին համաձայն։

Առաջին երեւումէն, այսինքն՝ նոյեմբեր 1932էն ի վեր, Ս. Կոյսը [..]սան անգամներէ աւելի երեւցած հինգ մանուկներուն, որոնց երկուքը աղջիկ եւ երեքը մանչ են։ Առաջին(?) Վուազէն անունով 11 տարու մանչ յայտարարած է թէ Ս. Կոյսը վերջին երեւումի ատեն հրաժեշտ տուած եւ այդ առթիւ իրեն վստահած գաղտնիք մը, պատուիրելով որ մէկուն բան չըսէ այդ մասին։ Իրեն հարցուցած են թէ տեղական ժողովրդապետի՞ն ալ բան պիտի չըսէ. «Ո՛չ անոր, ո՛չ առաջնորդ եպիսկոպոսին եւ ո՛չ ալ պապին»,— պատասխանած է պարզամիտ մանչուկը։ Կը մնայ(?) ունինք հարցնելու թէ այն ատեն ի՞նչ բանի կը ծառայէ Աստուծոյ կողմէ պապին ներկայացուցիչ կարգուիլ երկրիս վրայ...։

Ասկէ զատ, կ՚ըսուի թէ Ս. Կոյսը յանձնարարած ըլլայ աղջնակներէն մէկին իրեն համար [..], այսինքն կոյս [..] ըլլալ։ Կ՚ըսուի թէ [..] թեւակոխած այդ աղջիկը սիրահարած է եղեր երիտասարդի մը, որ լքած է զինքը։

Հակառակ որ մինչեւ այսօր Փորէնկի մէջ որ եւ է բժշկութիւն կամ հրաշք տեղի ունեցած չէ, մոլեռանդ ու [..] խաբաչարուած մարդիկ անհամար բազմութեամբ կը շարունակեն [..] ուխտագնացութիւնը դէպի այդ [..] չագործ քարայրը, որ քանի մը ամիսէ ի վեր վերածուած է իսկական [..] տեղիի մը։

Այս առթիւ անցողակի պատմեմ ծիծաղաշարժ միջադէպ մը։ Մինչդեռ հրաշագործ քարայրին շուրջը համախմբուած բազմութիւն այդ ծանր ու միօրինակ մթնոլորտին մէջ, երկար սպասումներու հետեւանքով ջղայնացած էր, եւ ջերմեռանդ ու երկիւղածութեամբ կ՚աղօթէր, յանկարծ ներկաներէն մէկը բալիոյն կից վանքին վրայ լոյս մը մարելով,—«հրաշք»— կը պոռայ։

Ամբոխը քննելով կը հաստատէ թէ քիչ մը հեռուն գտնուած [..] շարժէ վարել մը չարաճճիութեան [..] նեցած էր կապէն լուսարձակը ցոյց ցնելու շէնքին վրայ։ Բարեբախտաբար միջադէպը կը փակուի, առանց որ եւէ անհաճոյ հետեւանքի։

Եթէ ամբոխին այս հաւաքական [..] գայթակղութիւնը(?) շարունակուի քանի մը ջղային հիւանդներ ալ [..] իրենց բուժումը, ինչ որ հաւանական է, քիչ ատենէն Պելճիոյ Փորէնկն ալ «Լուրտի» նման նշանաւոր [..] տեղի մը պիտի հանդիսանայ։

Ինքնաթելադրութիւնը (auto gestion), եւ բժշկուելու մասին [..]ւանդներուն ունեցած մտասեւեռումն ու ամենախորունկ հաւատքը, [..] ջղային հիւանդներու վրայ [..] առաջ բերել, ինչ որ արդիւնք է [..] բանական եւ ախտաբանական [..]ւոր վիճակներու, եւ ո՛չ թէ [..] ծային հրաշքի կամ սուրբերու մ[..] մտութեան։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ[..]

Օ Շ Ի Ն Պ Ա Յ Լ

(Լ. ՇԱՆԹԻ)

([illegible] Կիլիկիոյ կեանքէն 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին)

5.

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ ՀՈԳԵԿԱՆ ԲԵԿՈՒՄԸ

Ինչպէս տեսանք, Օշին իշխանը հասուն ու գիտակից պետական մարդ մըն է, զինուորական ու պատմաբան միեւնոյն ատեն։ Ուժեղ, կորուկ, տիրական եւ աշխատասէր։

Լ. Շանթ, Օշին իշխանին մէջ գտած է այն պետական հայ մեծ մարդը, որ տակաւին 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին ձգտած է վերջ տալ, գոնէ մասամբ, աւատապետական պետական կառուցուածքին, եւ անոր տեղ վերակառուցանել ազգային պետութիւնը. կեդրոնաձիգ զօրաւոր վարչութեամբ մը։ Շարժում մը, որ շատ յետոյ միայն ծայր պիտի տար Եւրոպայի մէջ, շարժում մը որ այսօր տակաւին շատ մը պետութիւններու մէջ իր լրումին չէ հասած։

Օշին Պայլ առաջադրելով այս յառաջդիմական պետական նպատակը, կը ձգտի հայկական դիմագիծը անաղարտ պահել, ու հայկական ուժին վրայ յենուլ՝ Կիլիկեան հայրենիքը պահելու համար։

Ուրեմն խօսինք Օշին Պայլի մասին, որպէս պետական մարդու։

Հեղինակը ստուգանաբար եւ տրամաբանական զարգացողութեամբ Օշին Պայլը կ՚առաջնորդէ դէպի վերելք։ Իր այս ճամբուն մէջ կը շատցնէ դժուարութիւնները եւ կը ցցէ անոր դիմաց։ Միւս կողմէ՝ Օշին Պայլի կամքն ու կացութիւնը կը բազմապատկէ, յաղթանակի համար։ Այս գործողութիւններու ընթացքին՝ հեղինակը կատարեալ յաջողութեամբ կը ստեղծագործէ, միջավայրի, իրականութեան եւ իր գլխաւոր հերոսի միջեւ տրամաբանական համեմատութիւնները պահելով։ Մենք կ՚ապրինք երկաթեայ կամքով պետական մարդու մը ներկայութիւնը։ Հեղինակը ոչ մէկ բան (բայց իրական) խնայած է մեր վստահութիւնը կատարեալ դարձնելու համար։ Այս բոլորին մէջ, հեղինակն ու հանդիսատեսները համաձայն են։ Անհատի դերը շեշտուած եւ ընդգծուած է։

Սակայն կարգ մը գործողութիւններ կան, որոնք վիճելի կը դարձնեն պետական մարդու կատարեալ տիպարը։ Մենք չենք անտեսեր ժամանակը եւ առաջադրած նպատակի նորութիւնը, ինչպէս նաեւ շրջապատի դժուարութիւնները։ Հէնց այդ պատճառներով համակրանքը էջ առ էջ կ՚աւելնայ Օշին Պայլի հանդէպ։ Բայց մենք կը տեսնենք նոյնպէս, որ այդ ուժեղ, կորուկ եւ աջալուրջ մարդը գրեթէ չի գրաւեր պատանի թագաւորով (անձնապէս)։ Կամ մինչեւ պալատը հասած դաւադրութիւնները կը բռնէ, սակայն, իր այնքան սիրած պետականութիւնը փրկելու համար միջոցներ ձեռք չառներ։ Կամ, ապստամբութիւնը կը բարձրանայ եւ իր այնքան մեծ զոհողութիւններով կազմակերպած պետական գունդերէն մաս մը չի պահեր պալատի պաշտպանութեան։ Այս քանի մը թուումներն անոր համար, որ մատնանշեմ թէ Լ. Շանթ իր ընտրած տիպարը հոգեկան բեկբեկ ապրումներով այնքան բարդացուցած է, որ պետական մարդու կատարեալ տիպարը մէկ կողը պակաս կը ներկայանայ մեզի։ Բարութիւնը, սէրը եւ փիլիսոփայութիւնը լաւեան կը գործեն, որով կամքոտ ու հնչիւն խօսքը, գործնական կեանքի մէջ կը թուլնայ եւ կ՚իրագործուի անկատար, կամ դեդեւուն։

Անշուշտ Օշին Պայլը Քէսունի զող Վասիլ իշխանը չէ, որ կ՚ըսէր,— «Մահն իր ճամբով, կեանքն իր ճամբով», (ինկած բերդի իշխանուհին)։ Լ. Շանթ ուզած է Վասիլ իշխանի տիպարը աւելի կատարելագործել եւ մեզի տալ Օշին Պայլը, որը, որպէս պետական մարդ քանի մը լրացուցիչ տարրերու պէտք ունի։ Որքան կատարեալ ըլլայ Օշին Պայլի իշխանական դէմքը, այնքան աւելի ցնցող կ՚ըլլայ իր հոգեկան բեկումը։ Սակայն հեղինակը մարդը եւ պետական մարդը զուգահեռ տարած է։ Մարդուն ձայնը թէեւ քիչ, բայց երբեմն կը լսուի։

Օշին Պայլի պարտութիւնը հոգեկան պարտութիւն է։ Լ. Շանթ զմայլելի էջ մը տուած է իշխանի հոգեկան պարտութիւնը պարզող, պալատի անկումէն քանի մը վայրկեան առաջ։

ՄԽԻԹԱՐ.— Ուրեմն... ուրեմն քու կարծիքովդ... Ուրեմն կը կարծես, որ փլի՞ պիտի։

ՕՇԻՆ.— Ինծի համար հարցը վճռուած է արդէն շատոնց։ Ես պարտուած եմ։ Իմ ուզածս, միւսներուն ուզածը չէ։ Ինչ որ ինծի համար նպատակ մըն է ինքնին, ուրիշներուն համար միջոց մըն է ելքի ու վայելքի։ Իսկ միս-մինակ մարդը ի՞նչ ուժ է որ գործնական կեանքին մէջ, ինչքան ալ կ՚ուզէ համոզուած ըլլայ իր հոգիին մէջ։ Միտք մը պէտք է հասունանայ կեանքի մէջ, ինչպէս պտուղը ծառին վրայ։ Նախ կարծեցի, որ ետեւս ինծի նման մտածող բազմութիւններ կան, գուցէ քիչ մը վարանոտ, ետքը յուսացի, որ ետեւէս ինծի նման բազմութիւններ պիտի գան. հաշիւս սխալ ելաւ. հիմա անկարելի է իրագործել, կը տեսնեմ, դեռ խակ է պտուղը, եւ ժամանակ չկայ որ հասունանայ, ցաւը հոն է, որ ժամանակ չկայ հասունանալու, որ գնէ քաղեն ուրիշները։ Այս փոթորիկներուն իր այս վիճակով չի դիմանար այս ծառը։

ՄԽԻԹԱՐ.— Միթէ՞ եկած ես այդ եզրակացութեան...

ՕՇԻՆ.— Դուն չգիտես ի՞նչ դառն բան է, երբ հոգիիդ առջեւը կը տեսնես, որ կը քայքայուին սիրած ծրագիրներդ, կը տարտղնին հիմնած հաստատութիւններդ, կ՚իյնան գարշապարներուն տակ ու կը փոշիանան [..]ւանած սրբութիւններդ։ Ասկէ [..] ծանր բան չկայ մարդուս հ[..] կեանքի մէջ արտաքին անկումն[..] արտաքին փլուզումները, ա՛յ[..] պէս հիմա այս տակն ու վրայ[..] այնքան աղմուկ ունի եւ այնք[..] ու փոքր հոգ ու զբաղում իր [..] ցաւը կը մոռցուի, կը խեղդուի[..] երբ միս-մինակ երկար գիշ[..] նստած կը խորհիս ու կը գիտ[..] որ ի զուր նուիրեցիր ուժերդ[..] խութիւններդ ու անհատական [..] տաւորութիւնդ գաղափարի մը [..] թանակին, որ կը տեսնես յաղ[..] կել չի կրնար։ Պարտութիւն[..] որ դուրսը կռուի դաշտին վրայ[..] լատին մէջ կամ ուր որ կ՚ուզես[..] տութիւնը իսկապէս լեղի է [..] մէջ պարտուած է՝ ալ անոր [..] թիւն չկայ։ Մարդիկ նախ հոգի[..] կը յաղթուին, հոգիին մէջ չյաղ[..] ծը անպարտելի է։ Թող տարի[..] առաջ ըլլար այս յարձակումը իմ [..] առանց քաղաք կ՚առնէին իմ [..] առանց այս պալատը ո՞տք կը [..] Ա՛, հիմա, դիւրին է գրաւել [..] մը, երբ խորտակուած են, բաց[..] նոր տարպասները։

(5) Կ. ՍԱՍ[..]

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱՏԱՐԷՍ

Երկրագործական վարժարանին մէջ

—·—

Գեղեցիկ քաղաք է Պրուսան:

Դեղձերու հայրենիք:

Եւ դեղձերու նման վարդագեղ մարմին՝ արու եւ էգ բնակչութեան մօտ:

Բարերեր, Ջրառատ եւ ծաղկալից:

Ողիմպոս՝ այժմ Ուլու Տաղ՝ արդի Թուրքերէնով՝ կանգնած է տիտանի պէս: Ոտքերուն առջեւ փռուած է Պրուսայի դաշտը՝ պտղառատ: Նիլուֆէր գետը՝ այդ դաշտը կը ճեղքէ հըքեղօրէն:

Գարնան առաջին շողերուն, երբ բընութիւնը կ՚արթննայ թօթուելով իր վրայի ձիւնի սպիտակ վերմակը եւ երբ ծառեր կը զգեստաւորուին գունագեղ ծաղիկներով, Պրուսայի արուարձաններէն՝ Չէքիրգէի բարձունքէն կ՚արժէ դիտել այդ դաշտը:

Բնութեան հարսնիքն է:

Կարմիր վարդագոյն թաւիշներու նման փայփլող դեղձենիներու ծաղիկները՝ խկապէս գրաւիչ հանդամանք մը ունին: Եւ «բիւրք բիւրոց» ծաղիկներու վրայ թռչտող եւ զանոնք իրարու նարօտող մետաքսեայ թելեր, բնութեան արբունքը կ՚աւետեն:

Երկրագործական վարժարանը կը գտնուի Պրուսայէն մէկ ժամ հեռու, Գարաման գիւղին մէջ:

60 աշակերտներ ենք՝ կէսառկէս քրիստոնեայ: Քրիստոնեաններն ալ՝ կէս առ կէս Հայ եւ Յոյն:

Երեք տարուան մէջ կը փոխենք երեք տնօրէն:Առաջինը Հայ մը՝ պապա մարդ մը: Երկրորդը՝ յոյն կաթոլիկ մը՝ չնորհքով մարդ մը: Երրորդը՝ Թուրք մը՝ նմանապէս չնորհքով մարդ մը: Այս վերջինը «ամուճա» կը կոչէինք:

Բռնակալութեան շրջան: Տաղնապալից կեանք: Թուրքիան՝ դժոխք:

Վարժարանին Հայ աշակերտներու մէկ մասը՝ հայկական եղեռնին զոհեր՝ որբացած հայորդիներ են, որոնք «Սուլթանին հոգածութեան» առարկայ դարձած են: Հայաստանի զաւակներ: Ազգային եւ յեղափոխական երգեր իրենց շրթներուն վրայ գիշեր ու ցերեկ: Կը թնդացնեն Պրուսայի դաշտը մարտագոռ կանչերով: Կը վարակուինք բոլորս ալ: Կը սորվինք յիսունէ աւելի երգեր: Կը վարակուին նաեւ քանի մը Թուրքեր, որոնք մեզի հետ կ՚երգեն Հայերէն:

Այսպէս բռնապետական բացարձակ շրջանի մը մէջ կը բոլորենք ազատութեան կատարեալ շրջան մը:

Հայ ուսանողները՝ իրենց աշխատասիրութեամբ ու գործունէութեամբ տիրական հանդամանք մը ունին վարժարանին մէջ: Սանկ առանձնաշընորհեալ վիճակ մը:

Այլ եւս Ողիմպոսը՝ մեր Արարատն էր: Անոր ձիւնապատ գագաթը եւ ամպածրար կողերը կը դիտենք կուշտ ու կուռ: Պրուսայի դաշտը՝ Արարատեան դաշտն է մեզի համար: Կը ճախրենք մէկ ծայրէն միւսը եւ կը վայելենք զայն լիուլի: Կամուրջներ քանդող եւ ճահիճներ աւերող Նիլուֆէր գետը խենդ Արաքսն է մեզի համար: Իր պղտոր ջուրերը կը լափենք անապատի մէջ ջուրի կարօտը քաշող ատնապատականի մը պէս:

Վարժարանին տնօրէնը՝ Սիւլէյման էֆէնտին՝ մեր «ամուճա»ն, կը խըրատէ մեզ:

— Տղա՛ք, գիտցէք դպրոցին յարգը: Ձեր կեանքին էն երջանիկ պահը՝ դպրոցական կեանքն է: 60 հոգի էք, հօս զանազան քաղաքներէ: Մարդերու փունջ մը: Դպրոցէն դուրս նման խմբաւորում մը կարելի՞ է ձեռք ձգել:

Եւ Թուրքիայէն դուրս ուրիշ տեղ նման խմբաւորումները կարելի՞ է հընձել… մէկ հարուածով:

Ընդ հուր եւ ընդ սուր:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

—·—

Նոր Տարին, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ մեր փոքրիկներուն հանդէսովը սկսաւ: Հոգեւոր հովիւ եւ հայերէնի ուսուցիչ Գր· Ծ· վրդ· Շահլամեան կազմակերպած էր հանդէսը: Եղան փոքրիկներու արտասանութիւններ, նուագ եւ «Խորհուրդ Մեծ»ի երգեցողութիւն, ինչպէս նաեւ մանկական ներկայացում մը: Պէտք է ըսել որ տղաքը իրենց հայերէնին մէջ չափազանց կը յառաջդիմեն, ո՛չ թէ համեմատաբար իրենց տարիքին որ կարծես աւելի շուտ կը քալէ… ոմանք մեծցեր են արդէն հասակաւոր պատանիներ դարձեր՝ անցեալ տարուան հանդէսէն ասդին՝ եւ սկսեր են կազմաւորել նոր սերունդը, որ սակայն կը քաշուի մեզմէ, առնուազն չէզոք է կամ հպարտ չիզգար ինքզինքկարծես՝ մեզմէ ըլլալուն համար… եւ կարծես ժամանակի խնդիր է իր ներկայութիւնը մեր մէջ, դուրսը կը սպասէ իրեն ուրիշ աշխարհ մը: Աշխարհ՝ զոր սկսեր է ճանչնալ եւ թերեւս հոտոտել… առանց նոյն իսկ գիտնալու թէ ինք ո՛վ է եւ ո՛ւրկէ կուգայ…:

Մենք չնկատեցինք նաեւ ուէ գրական արդիւնք տարուան ընթացքին փորձուած սկաուտական շարժումէն· գործը մնացեր է տղայական վիճակի մէջ· փափա՛ք, փափա՛ք, բայց գո՞րծ…: Գաղթային վարչութիւնը չէ հետաքրքրուեր, Երիտասարդականը չը կայ, Կանանց Միութիւնը եւ Մարմնամարզականը հալեր մաշեր են· ամէն բան երեսի վրայ:

Բայց մեր խօսքը տղոց մասին էր: Այո՛, իմ տեղեկութիւններս բերին զիս այն համոզման որ ծնողները մեծ բաժին ունին պատասխանատուութեան: Երբ տղաքը արտասանութիւնը վերջանալուն պէս գերմաներէն կը խօսակցին իրարու հետ, յանցանքը ուսուցչին եւ ծնողքինն է· բայց ի՞նչքան կրնայ ազդել ուսուցիչը երբ այցելու է եւ որուն շատ ծնողներ յայտնած են թէ շաբաթը երկու ժամը շատ է· մեծցած է, միւս դասերը շատ են, դաշնակի կամ ջութակի դաս ունի, եւն·: Աւելին· իրենք տղոցը հետ գերմաներէն կը խօսին, իբր թէ այդ կերպով իրենք ալ անոնց հետ սորվելու համար: Տղա՞քն են որ կը վարեն ձեզ, հէյ հայ մարդիկ, ի՞նչ անցաւ ձեր գլխէն: Զը՞ բաւեր այնքան կորուստը զոր ունեցանք, հիմա ալ մեր լեզուն եւ մշակո՞յթը խաղալիկ պիտի ընէք ձեր իսկ տղոց քմայքին… Ինչո՞ւ նըկատի չէք առներ տարրական պարագայ մը· ո՛վ որ իր մայրենի լեզուն եւ իր ազգին պատմութիւնը լաւ չի գիտեր յարգ չունի նաեւ օտարին առջեւ: Եթէ դուք ձեր մայրենի լեզուին արժանի տեղը չէք տար եւ կը տարագրէք զայն ձեր ընտանեկան յարկէն դուրս, մի՛ զարմանաք եթէ վաղը ձեր զաւակները իրենց կարգին ձեզ արհամարհեն եւ լքեն օտար լկտիի մը հետ բռնելու համար կորուստի աւելի խորունկ ճամբան…:

Բայց ահա՛ լոյս մը:

Հանդէսի պաշտօնական բաժնէն վերջ հոն գտնուող քանըհինգի չափ փոքրիկները հաւաքուեր էին առատ մրգով լեցուն կաղանդի սեղանին շուրջ եւ սկսեր էին բարձրաձայն շաղակրատութեան՝ թէեւ միշտ գերմաներէն: Ոմանք կը հեռանային արդէն հանդէսի սրահէն, մեր տղոց ուշիմ եւ համարձակ շարժումներէն մէկ մէկ յիշատակ տանելով, մինչ մենք կը հետեւէինք հեռուէն անոնց պզտիկ ժողովին: Ցանկարծ լռութիւն: Անոնցմէ մէկ քանին ոտքի ելան եւ ուղղուեցան իրենց ծնողքին կողմը: Ահա Յոլակը՝ իր մօր· «Մայրի՛կ, 14 օրը անգամ մը ամէնքս մէկ տուն մը պիտի հաւաքուինք եւ միասին պիտի խաղանք· հրաման կուտա՞ս»:

Մայրը՝ հարցուփորձէ վերջ· «Այո՛ տղաս, ինչո՞ւ չէ, միայն խօսք պէտք է տաք որ բարի պիտի կենաք»:

— Բայց միայն հայերէն պիտի խօսինք իրարու հետ, աւելցուցի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ներգաղթողները մեկնեցան

—·—

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՅԱՐԻՆ

—·—

ՖԻԼԻՊԷ, 13 յունուար (Յառաջ, յապաղած) — Այսօր, ելէնա շոգենաւով մեկնեցան ներգաղթողները: Օդին աննպաստ ըլլալուն պատճառաւ, շոգենաւը քանի մը օր ուշացուց մեկնումը: Բոլոր մեկնողները սպասեցին Պուրկազ ու խռնուած էին ազգ· վարժարանը: Ֆիլիպէէն մեկնողները շընորհակալութեան հեռագիր ղրկեցին կառավարութեան՝ ցոյց տրուած հոգածութեան համար: Մինչեւ Պուրկազ փոխադրութիւնը ձրի էր, իսկ Կ· Խաչը ուտեստեղէն հայթայթած էր: Կատարուած հանգանակութեան դրամով ատաղձ ու գամ կ՚ուղարկուի: Մեկնող գաղթականներուն յանձնարարուած է հագուստեղէն տանիլ: Ցունաստանէն Պուրկազ հասնողներէն մին մեռած է շոգենաւին մէջ: Պուլկար առողջ· պաշտօնեաները քննութիւն կատարած են ստուգելու համար մահուան պատճառը:

Մեկնումէն առաջ, Պ· Խաչիկ Զաքարեան, յանուն բոլոր մեկնողներուն, հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է ցար Պորիսին.—

«Թողլով ձեր հայրենիքը, որ մեզի տրուեցաւ ապաստարան՝ մեր ժողովուրդի ամէնէն դժնդակ օրերուն, կը յղենք ձեզ ու ամենասիրելի թագուհիին մեր չնորհակալութիւնները՝ ցոյց տրուած հոգատարութեանց համար, ու կը մաղթենք երջանիկ ու երկար կեանք՝ իբրեւ ապահովութիւն յաջողութեանը Պուլկարիոյ՝— մեր երկրորդ հայրենիքին»:

Իբրեւ պատասխան, ստացուած է հետեւեալ պատասխանը.

«Շուտափոյթ· Խաչիկ Զաքարեանին, Պուրկազի նաւահանգիստը.—

«Այն պահուն, երբ ձեր ազգակիցները կը թողուն այս երկիրը, որ միշտ սրտանց ցոյց տուած է ձեզ իր հիւրասիրութիւնը, Թագուհին ու ես ուրախ ենք որ ձեզ հետ կը տանիք լաւ յիշատակներ ձեր երկրորդ հայրենիքէն, ու անկեղծ չնորհակալութիւն յայտնելով ձեր արտայայտած լաւագոյն ըղձացումներուն համար ձեզ կը մաղթենք երջանիկ ճամբորդութիւն եւ յաջողութիւն ձեր հայրենիքին մէջ»:

ՑԱՐ ՊՈՐԻՍ

⁂ Աթէնքի բոլոր յունարէն թերթերը սիւնակներ տրամադրած են փոքըր արկածի մը, որուն ենթարկուած է «Էլէնի» շոգենաւը, Պիրէոնէն մեկնած միջոցին, երբ պիտի փոխադրուէին Հայ գաղթականները:

«Էլէնի Խմպերքիւ» շոգենաւը (17500 թոն) յունուար 2ին, ժամը 4.30ին Պիրէոնէն ճամբայ պիտի ելլէր ներգաղթողներու փոքրաթիւ խումբով մը, որոնց մեծ մասը տասը օր առաջ Ֆրանսայէն եկած էին: Երբ ամէն պատրաստութիւն վերջացաւ, սկսան բեռցնել երկու ինքնաշարժներ, որոնք Հայաստանի պիտի տարուէին գործածուելու համար: Ծովեզերքին վրայ բաւական թիւով բազմութիւն հաւաքուած էր, ինքնաշարժներու բեռնաւորումը դիտելու համար: Ինքնաշարժներէն մէկը, «Քատտիլաք» ցուցանիշով, որ երկու թոն ծանրութիւն կը կշռէ, հազիւ վեր բարձրացուած էր շոգենաւ դրուելու համար, երբ լծակին չուանը կը փրթի եւ ինքնաշարժը վար կ՚իյնայ:

Ամբողջ եղելութիւնը այս է: Բայց այսքանը բաւական եղած է ամբողջ աոասպել մը յերիւրելու, բերնէ բերան պատմելու, հանրային կարծիքը զբաղեցնելու, մամուլին մէջ սիւնակներ գրաւելու աստիճան:

Ինքնաշարժը վար ինկած պահուն, ծովեզերքէն դիտողներէն մէկը կ՚ըսէ·

— Սուրբը պատժեց:

— Հրաշք պատահեցաւ, կ՚աւելցնէ ուրիշ մը:

Ու այսպէս, ծովեզերքի երկայնքին, բերնէ բերան կը փոխանցուին հետեւեալ բառերը·

— Ս· Նիկոլան պատժեց:

— Բայց ի՞նչ պատահեցաւ:

— Այն պահուն, երբ ինքնաշարժը պիտի բեռցուէր, ռուս դեսպանատան պաշտօնեաներէն մէկը, ինքնաշարժին մէջը նայելով, պատահմամբ կը նըշմարէ Ս· Նիկոլայի փոքրիկ նկարը, որ գամուած էր պէնզինի մթերանոցին բանալիին մօտ: Պաշտօնեան ներս կը մտնէ, պատկերը կ՚առնէ եւ լաւ մը դիտելէ յետոյ, քմծիծաղով մը ծովը կը նետէ: Քիչ յետոյ բեռնաւորման գործողութիւնը կը սկսի: Երբ ինքնաշարժը վեր բարձրացած էր, շոգենաւը դրուելու համար… հրաշքը պատահեցաւ: Ս· Նիկոլը պատժեց Թովմաս… առաքեալը:

Արկածէն կէս ժամ յետոյ, կը գրէ «Էլէֆթէրոն Անթրոփոս»ի չրջուն թըղթակիցը, բոլոր Պիրէոնցիները հրաշքի մասին կը խօսէին:

Իրիկուան ժամը 6ին հրաշքին լուրը կը հասնի Աթէնք եւ ահա հարիւրաւորներ Պիրէոն կ՚իջնեն, ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալու համար:

Մինչ ժողովուրդը եւ թերթերը արձագանգը կ՚ըլլան այս սովորական արկածին, որ իբր «հրաշք» կը մեկնուի, անդին գաղթականները ստիպուած կը մնան շոգենաւին մէջ եւ ծովեզերքին վրայ: Եւ Հայաստանի կառավարութիւնը կը կորսնցնէ քանի մը տասնեակ հազար տրախմի, վնասուած ինքնաշարժէն:

⁂ Հրատարակելէ յետոյ Աթէնքէն հեռագիր մը, որով կը հաղորդուի թէ «Էլէնի» շոգենաւով հայ գաղթականներ մեկնած են Հայաստան, «Վազըթ» դիտել կուտայ·

— «Ասկէ առաջ գրած էինք թէ Հայերը չեն կրնար Ցունաստան մնալ եւ թէ Հելլէնները բնաւ գոհ չեն անոնցմէ: Կը տեսնուի որ ճիշդ է մեր ըսածը: Հակառակ Դաշնակ կոմիտէին բոլոր ջանքերուն, արտասահմանի Հայերը կամաց կամաց կը ստիպուին Հայաստան երթալ»:

ՄԱՄՈՒԼ

Հայուն Նոր Տարին

—·—

Թէհրանի «Ալիք»ը վերի խորագրին տակ կը գրէ (5 յունուար)·

— «Հայի Նոր Տարի՛…

Ի՞նչ մխիթարանք, ի՞նչ սփոփանք պիտի բերես դու մեզ:

Քո նախկինը մեզ տուեց նոր յուսախաբութիւններ, յուսալքումներ…

Ինքը, աշխարհը, պառակտուած, կործուած կեանքի հեռանկարների դիտակցութիւնը, մխրճուած առօրեայ եսասիրական մռայլ հոգսերի մէջ՝ չի տեսնում ոչինչ, որ դուրս է իր «զանդակատան» հորիզոններից…

Իրաւունք, արդարութիւն ու արդարադատութիւն, մարդասիրութիւն ու ազնուութիւն, խղճմտանք ու ամօթ, — ամէնը կոխկրտուած է երկաթէ կրունկների տակ…

Հայի արդար Դատը կարո՞ղ էր տեղ գտնել աշխարհի հզօրների կարծրացած սրտերում…

Եւ իրօք չգտաւ, եւ դեռ աւելին՝ նըրանք մի չտեսնուած անպատկառ խանդավառութեամբ իրենց շարքերի մէջ առան եւ նրան, որին իրենք էին հռչակել իրաւունքի, արդարութեան, մարդասիրութեան թշնամի…

Եւ թշնամին խրախուսուած, չփացած, ջանք չխնայեց ամբողջ տարուայ ընթացքում իր որոգայթներով օղակելու հարիւր հազարաւոր հայ բեկորներին, որոնց միակ ձգտումն է՝ ապրել ազգային խաղաղ մշակութային կեանքով հիւրընկալ ժողովուրդների հովանու տակ:

Եւ յաջողեց…

Բայց ինչո՞ւ այսքան մեծ եռանդ է սպառում, այսքան ջանք ու աշխատանք է թափում եւ այն էլ այնքան յանդգնօրէն, այնքան մեթոդիկ կերպով Մեծ Տառապանքի ճանապարհին կանգնած մի բուռն թեւաթափ հայութեան դէմ:

Պարզ է:

Այն ինչ Հայը, դժբախտաբար, զանգուածօրէն չգիտակցեց, չզգաց իր ամբողջ էութեամբ ու չհաւատաց, — այն գիտակցել, զգացել ու հաւատացել է նրա չար Ոսոխը:

Նա գիտէ այս ամէնը եւ անդադար ընդարձակում է իր ոստայնը, որպէսզի մի օր նրա խիտ ծալքերի մէջ առնի իր զոհը…

Այդ զոհը 1932 թ· մասսայօրէն չգիտակցեց իր դէմ ուղղած այս գիւային սադրանքների ողջ ահաւորութիւնը,— գիտակցելո՞ւ է արդեօք գալիք Նոր Տարում…

1932 թ· չբերեց ապաքինում նաեւ մեր ներքին կեանքի ցաւերին ու վէրքերին·

Միակ մխիթարական, սրտապնդիչ ու յուսատու երեւոյթը, որ կարելի է սրտի անհուն բերկրութեամբ արձանագրել 1932 թուին, դա այն է, որ Հայի կորովի մտքի, Հայի հանճարի անսպառ ստեղծագործութեան թափն իր վերելքի մէջ մնաց աննկուն, կենսունակ ու բեղմնաւոր — թէ գիտութեան եւ թէ գրականութեան ու արուեստի մարզերում:

Թերթեցէք մեր բազմամեայ ամսագիրները՝ «Բազմավէպ»ը, «Հանդէս Ամսօրեայ»ն, «Հայրենիք»ը, մեր տարեգրքերը՝ «Կեանք ու Արուեստ»ը եւ «Անահիտ»ը, հետեւեցէք մեր պարբերական մամուլի մէջ արձանագրուած նոր հայ տաղանդների ծնունդը, — եւ դուք հեշտութեամբ կը համոզուիք, որ հայ մշակոյթը կանգուն է ու իր յառաջանալ զարգացման ընթացքի մէջ:

Իսկ ժողովուրդները իրենց մշակոյթով են ժողովուրդ, իրենց մշակոյթով են անմահ ու իրաւատէր իրենց ճակատագրի:

Ազգային ստեղծագործ հանճարի ներշնչած պարծանքի այս վեհ գիտակցութեամբ, հանդիպենք Նոր Տարուն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

L'ARMENIE, օրկան (ֆրանսերէն) հայկական եւ հելլենական շահերու պաշտպանութեան, թիւ 1, խմբագիր Զօր· Թորգոմ: Տարեկան բաժնեգին 80 ֆրանք: Յօդուածներ ունին Ֆ· Շուազի՝ Հայ երաժշտութիւնը, Զօր· Թրիքուփի՝ Աֆիոն – Գարահիսարի ճակատամարտը, Ա· Ֆիլատէլֆէոս՝ Պրոմեթէոսը Կովկասի եւ Հայաստան, Նամակ մը Վէհիպ փաշայէն, Թաքէ Եոնէսքօ՝ Փոքր Համաձայնութիւնը, Ժ· Մորկան՝ Հայոց պատմութիւնը:

ԾԻԾԱՂ

—·—

Դատաստանական Խորհուրդին առջեւ

— Սրբազա՛ն հա՛յր, ամուսնէս բաժնուիլ կ՚ուզեմ:

— Ինչո՞:

— Շատ ապուշ է:

— Ատենին ինչո՞ւ ամուսնացար:

— Չէի գիտեր:

Ամուսինը՝ իրար անցած՝

— Սուտ է, Սրբազա՛ն, շատ ալ լաւ կրնար գիտնալ իրեն հետ ամուսնանալ ուզելէս եզրակացնելով…

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ· 1908)

ՄԵԼԻՔ.— Լռութիւն, տղերք, բռնեցէք իւրաքանչիւրդ մէկ պատուհան, պահուըտեցէք, ոչ մէկ շարժում, ոչ մէկ կրակ նախքան նշան տալը, (դուրս կ՚ելնէ):

(Հայդուկներէն իւրաքանչիւրը պատուհանի մը կը մօտենայ):

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ.— (Կ՚իյնայ յատակին վրայ ու կը մնայ անշարժ):

(Լռութիւն)

ՄԵԼԻՔ (կը մտնէ շատ արագ).— Զգեցէք սենեակը, Տէր – Հայր, հետեւեցէ՛ք, դէպ ի այգիի դուռը, պիտի խուսափինք, շո՛ւտ, շո՛ւտ…

(Դուրս կ՚ելլեն ամէնքը սաստիկ արագ, Տէր – Մեսրոպ եւ Գրիգորեան ետեւէն):

(Լռութիւն)

(Հեռուէն կը լսուի հրազէնի մը սուլումը):

(Վարագոյր)

—·—

Բ· ԱՐԱՐ

(Բեմը կը ներկայացնէ սենեակ մը)

Ա· ՏԵՍԱՐԱՆ

Կամսար, Եդուարդ

ԵԴՈՒԱՐԴ (կը գրէ սեղանի մը վըրայ տարածուած ծաւալուն թուղթի վրայ հակած).— Փոփոխութիւնները անվերջանալի են:

ԿԱՄՍԱՐ (դէմը, երկրորդ սեղանի մը առջեւ նամակ կը գրէ).— Լսի՛ր, Եդուարդ, Ալիւր գիւղի կեդծանունը փոխեցի՞ր:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Հա՛:

ԿԱՄՍԱՐ.— Կարո՞ղ ես ինծի տալ այդ շրջանի ազիւսակը:

ԵԴՈՒԱՐԴ (սեղանի վրայի քառակուսի ընդարձակ թուղթերէն մէկը Կամսարի կը պարզէ):

ԿԱՄՍԱՐ.— Արեւմտեա՞ն բանալին:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Հա՛, 29:

ԿԱՄՍԱՐ (քառակուսի թուղթին նայելով կ՚արտագրէ).— Ի՛նչ գործնական են այս աղիւսակները:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Չէ՞:

ԿԱՄՍԱՐ.— Տեսնենք պիտի առիթն ունենա՞նք օգտագործելու:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Էլ ինչու այսքան աշխատանք:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ո՞վ գիտէ, շատ աշխատանքներ են ի զուր գնացել:

Բ· ՏԵՍԱՐԱՆ

Կամսար, Եդուարդ, Բաբօշ

ԲԱԲՕՇ (ներս կը մտնէ).— Բարեւ:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Բարեւ, ի՞նչ լուր:

ԲԱԲՕՇ.— Այգեստանը պաշարւում է:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ո՞ր կողմից:

ԲԱԲՕՇ.— Ամէն կողմից, եւ թնդանօթներով:

ԿԱՄՍԱՐ.— Թնդանօ՞թ:

ԲԱԲՕՇ.— Հապա՞· (կը նայի սեղանի վրայի թուղթերուն)· Թնդանօ՞թ, իսկ դուք ինչո՞վ էք զբաղած, կը գրէք ու կը գրէք, ի՞նչ են այս ամէնը, աղիւսակներ, թիւեր ու թիւեր, բան մը չեմ հասկնար:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Հոգիդ սուրբ վրադ պիտի իջնէ որ հասկնաս:

ԲԱԲՕՇ.— Կատակը մէկ կողմ: (Գլխով հարցական նշան):

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Կամաւորների ու ռազմամթերքի ցուցակներ, նախապատրաստութիւն կռուի համար:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ի՞նչ է ժողովրդի տրամադրութիւնը:

ԲԱԲՕՇ.— Սարսափը օրէ օր աւելանում է:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ի՞նչ են խօսում:

ԲԱԲՕՇ.— Հազար ու մի բան, ամէն գլխից մի բան դուրս է գալիս, իմացա՞ք, ի՞նչ էին գիշերուայ հրացանաձգութիւնները:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ծխախոտ փախցնողներ են եղել:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Հը՛, 96ի դէպքի նախանշանները, հըմ, ծխախոտ փախցնող… երկու ձիու դիակ հրապարակի վրայ… առի՞թն է պակաս, խուժանը գրգռելէն աւելի դիւրին բան, յեղափոխականների հետ հանդիպում…

ԲԱԲՕՇ.— Այս երեկոյ ձեզմէ մէկը կրնա՞յ քաղաքային կոմիտէի ժողովին գալ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ա՞յս երեկոյ, այնքա՛ն զբաղում կայ որ, խկապէս չգիտեմ, արդեօք անհրաժե՞շտ է:

ԲԱԲՕՇ.— Հարկաւ անհրաժեշտ է, քաղաքային կոմիտէն չգիտեր թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ, քանի որ ամէն ինչ կեդրոնական կոմիտէի ձեռքն է· իրաւասութիւնների խնդիրը աւելի կանուխէն պէտք էր որոշուէր:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ժամանա՞կն է այդ հարցին:

ԲԱԲՕՇ.— Չգիտեմ, ե՞րբ է ժամանակը, ամէն ինչ յետաձգելով էր որ դրութիւնը այս վիճակին հասաւ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Լա՛ւ, լա՛ւ, դժգոհելով չէ որ իրերու վիճակը պիտի փոխուի, գործի ժամանակ է եւ ոչ խօսքի:

ԲԱԲՕՇ.— Ի՞նչ կայ մեր ձեռին, որ ինչ գործ կատարենք, խրտուիլակի պէս դառնում ենք, սպասելով միշտ թէ ինչ պիտի որոշէք: Քաղաքային կոմիտէի միւս անդամները ինձմէ աւելի դժգոհ են, անհրաժեշտ է ժամ առաջ իրաւասութիւնների սահմանները որոշել:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— (Ընդոստ ոտքի կ՚ելլէ շատ կամաց կը խորհրդակցի Կամսարի հետ ու դէպ ի դուռը կ՚ուղղուի):

ԿԱՄՍԱՐ.— Զմոռնաս որ քիչ յետոյ ժողով ունինք:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Չէ: (Դուրս կ՚ելլէ):

(Պահ մը լռութիւն)

ԲԱԲՕՇ.— Ուրեմն չէք գալու, ես գնամ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ցայտնիր Արսէնին ժողովի տեղը, եթէ ժամանակ ունենցանք:

ԲԱԲՕՇ.— Ցը՛: (Կը մեկնի):

ԿԱՄՍԱՐ.— Ցը՛: (Կը գրէ):

ՄԵԼԻՔ.— (Ներս կը մտնէ):

Գ· ՏԵՍԱՐԱՆ

Կամսար, Մելիք, ապա Գագօ

ՄԵԼԻՔ.— Անպիտանը չեկաւ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ի՞նչպէս, երեւի ուշացել է:

ՄԵԼԻՔ.— Պատուիրեցի այստեղ առաջնորդին եթէ գայ· ի՞նչ նորութիւն:

ԿԱՄՍԱՐ.— Այգեստանը պաշարւում է:

ՄԵԼԻՔ.— Գիտեմ, դրութիւնը չափազանց լուրջ է· ո՞ւր է Եդուարդը· դրամի պէտք կայ· ժողովը այստե՞ղ պիտի լինի:

ԿԱՄՍԱՐ.— Շատ յարմար է:

ՄԵԼԻՔ.— Լա՛ւ, պէտք է կարգադրել ուրեմն որ Հայկը այստեղ գայ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Այդ հիւանդն էր պակաս, տեր ինչո՞ւ եկաւ:

ՄԵԼԻՔ.— Ինծի՞ ես հարցնում:

ԿԱՄՍԱՐ.— Մեր դրութիւնը պակաս վտանգաւոր էր…

Դ· ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

Առնելիք - տալիքի կռիւը

Հեռագրական գործակալութիւնները կը հաղորդեն թէ հաւանաբար Բուզվէլթի առաջարկուի բանակցութեան առիթ առնելու պարտքերու մասին, Մարտ 4էն առաջ: Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ թէ Բուզվէլթ եւ Հուվր պիտի տեսակցին այսօր, մտքերու փոխանակութիւն մը ունենալու համար պարտքերու հարցին մասին: Հուվր պիտի առաջարկէ Բուզվէլթի պաշտօն յանձնել իր շրջանակի մարդոց՝ բանակցութեան մտնելու համար պարտական պետութեանց հետ, այնպէս ինչպէս կը թելադրէ իր քաղաքականութիւնը:

Կապելով այս ենթադրութեան, ամերիկեան թերթերը մեծ կարեւորութիւն կու տան այն խորհրդակցութեան, որուն կանչած էր Բուզվէլթ գնդապետ Հաուզը եւ Ֆրանք Փոլքը, ինչպէս նաեւ Բուզվէլթի եւ Նորմըն Տէյվիսի միջեւ տեսակցութեան մը, որ տեղի կ'ունենայ այսօր կամ վաղը, Ուաշինկթընի մէջ:

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

Ֆրանսական ժողովրդական բառբառով «տասնեւինը» համազօր է յաջողութեան կամ բարեբախտութեան: Սակայն Ժընեւի Տասնըինններու ժողովը այդ յաջողութիւնը չունեցաւ երբեք: Իր վերջնագրին Ճափոն կը պատասխանէ··· նոր առաջարկներով: Ճափոն, արեւելքցի, խօսք ու խօրաթայով կ'ուզէ ժամանակ շահիլ, կամ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները, «խեղդել ձուկը» անհատնում բանակցութիւններով:

Ճափոնի պատասխանին շուրջ խորհրդակցութիւնները պիտի կատարուին այսօր, ուրբաթ:

Ց. Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ. Ի. Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՊՈՒԱ - ԲՕԼՈՆՅԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՄԱՐՍԷԼԻ Կոմիտէներու, Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամները, այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Sociétés Savantesի սրահին մէջ, 28, rue Serpente: Մէթրօ՝ Օտէօն: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ԲՈԼՈՆՅԻ «վիշապ» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Մուրատ եւ Մասիս խումբերը, այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պէքոնի կայարանին դիմացի սրճարանը սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին իրենց Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: կարեւոր օրակարգ: ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ռոստոմ, Ապառաժ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ՝ ընկ. ՀՐԱՉ: Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ խորհ. Ռուսաստանի եւ Հայաստանի:

ՏԷՍԻՆԻ կոսիտէի ընկերա - համակրական դասախօսական ժողովվարը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Տան ժողովասրահին մէջ: կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՋՈՒԼՀԱԷՐԵԱՆ: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՌՈՍՏՈՄ եւ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթակոմիտէի եւ խումբի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. պատանեկան միութեան Գրադարան ընթերցասրահին մէջ: Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

ԱՒՏՕ խումբի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

Կ[illegible] ՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբի մէջ: կը դասախօսէ ընկեր Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ [illegible] ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ [illegible]

Ֆ[illegible] Կառավ[illegible] Փարիզի մասնաճիւղի Տարեկան պարահանդէսը MAC - MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ: 1933 Փետրուար 11ին:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Յօթ. Պ.— 40:
Լիոն, Մարկ.— 35:
Քլամառ, Ա. Ա.— 50:
Փարիզ, Գ. Ս.— 35:
Ալֆորվիլ, Փ. Ա.— 70:
Պիյեանքուռ, Ի. Ս.— 25:
Վիլնէօվ տը Պէրկ, Գ. Պ.— 5:
Սէն Շամոն, Գործ.— 127.75:
Պոնտի, Մ. Մեզ.— 35:
Շավիլ, Մ. Սարգ.— 35:
Փարիզ, (19), Վ. Ա.— 140:
Փարիզ, (9), Պ. Ա.— 140:
Փարիզ (19), Գ. Ն.— 70:
Իսի լէ Մուլինօ, Ն. Գ.— 35:
Պու Արարիճ, Ա. Եղբ.— 140:
Քրէսթ, Ա. Մ.— 35:
Մարսէյլ, Ա. Ս.— 10:
Լանսէյ. Ս. Փ.— 35:
Սէն Փիէռ լը Բոռ, Թոմ.— 35:
Փարիզ, Պ. Հ.— 140:
Ռապաթ, Յ. Եղբ.— 140:
Պուա Քոլոնպ, Վարդ.— 70:
Ֆոնթէն Սիւռ Սօն, Կ. Բ.— 60:
Սէթիֆ. Լ. Ի.— 70:
Լա Կրանտ Պասթիտ, Սարգ.— 6:
Փարիզ, Գ. Հ.— 140:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Շալէթ. Փ. Բ.— Ստացանք 35 ֆր.: Սկսանք ղրկել Յունուար 19էն:

Նուազի լը Սէկ, Խրիմ.— Ստացանք 70 ֆր.: Սկսանք ղրկել Յուն. 15էն:

Վիթրի Սիւռ Սէն, Վ. Վ.— Վ[illegible] Յ[illegible]

Հ[illegible] Ս. Տ. Ա. Ս[illegible] ղր[illegible] Յ[illegible] 1էն

Շա[illegible] Զ[illegible] Սկսանք ղրկել Յունուար 14էն:

Ղազվին, Ս. Թ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 1էն:

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Կիրակի օր, ժամը 3ին, Mutualitéի շէնքին թիւ 14 սրահին մէջ (Rue St. Victor): Ժամը 3.30ին կը գումարուի երկրորդ ժողով, որ կը նկատուի օրինական, անկախ ներկաներու թիւէն: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ «Տարօն - Տուրուբերան»ի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պէլվիլի ծանօթ սրճարանը, 131, Fbg. du Temple: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր մեր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

“ՅԱՌԱՋ„ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

3, Rue PALIKAO Paris (19)

ԺԱՄԱԳՈՐԾ ԱՐՓԻԱՐԻ ՄՕՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

Իսկ այս մարդը ազնուական մէկը կ'երեւար, հաւանաբար հարուստ էր եւ ունէր կարեւոր դիրք մը. զսպուած հեղինակութեան մը դրոշմը կար անոր վրայ ու այդ բանը ենթադրել կու տար զօրութիւնը ուժի մը որ սեփական էր այդ մարդուն:

Ինչե՞ր չէր ըրած Ճորճ այդ վերջին շաբթուան ընթացքին, միանգամ ընդմիշտ իւրացնելու համար զայն: Եւ անհաւասիկ այդ մարդուն յայտնութիւնը բաւական էր որ, մէկ վայրկեանի մէջ, անիկա զգար անապահովութիւնը իր սրտին: Ցիշեց աղջկան պատասխանը երբ հարցուցեր էր անոր «լայն չէ՞ տարածութիւնը··· այդ նուիրումը Արարչին եւ··· մարմինիդ ցուցադրութիւնը էրիկ մարդոց» — «Որ մը մ[illegible] ժամ մը, վայրկեան մը» [illegible]:

[illegible] էր այդ վայրկեանը [illegible] եօք:

— Ո՞վ էր այդ Գերմանացին, հարցուց Ճորճ:

— Չեմ գիտեր:

— Միայն եկաւ ու խօսեցա՞ւ քեզի:

— Այո՛:

— Ի՞նչ նիւթի մասին խօսեցաւ:

— Իմացար արդէն. շատ քաղաքավար մէկն էր:

— Ուրեմն այդքան միայն:

— Ըսաւ նաեւ որ վտանգաւոր էր բարձրաձայն յայտնել միտքերդ հանրային վայրերու մէջ: Նոյն բանը կրկնեց քեզի ալ:

— Եւ ինչո՞ւ վտանգաւոր է եղեր:

— Որովհետեւ լրտեսներ կան ամէն տեղ:

— Ի՞նչ տեսակ լրտեսներ:

— Օ՛, [illegible], ամէն կառավարութիւն իր մարդիկը ունի:

— Կարծեմ զարմացած կ'երեւար քու Ֆրանսուհի ըլլալուդ համար...:

— Այո, շատ, բայց կարծեմ ուրախ էր ատոր համար, որովհետեւ Գերմանացի էր ինք:

— Ի՞նչ փափաք քեզի երբ դուն գլուխդ թօթվեցիր եւ հասկցուցիր իրեն թէ մասնաւոր համակրութիւններ չունէիր Ֆրանսացիներուն հանդէպ:

— Օ՛հ, ուրեմն երկար ժամանակ դիտեր ես մեզ:

Լիան քաշեց թեւը:

— Միայն մէկ վայրկեան երբ բռնուեցայ բազմութեան մէջ:

— Եւ տեսա՞ր որ ան փափաք:

— Չեմ ուզեր գիտնալ եթէ կ'ուզես զաղտնի պահել:

Լիան մտաւ նորէն տղուն. թեւը եւ գուրգուրոտ շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ, ըսաւ.

— Բարի՛ ես: Պատմեմ թէ ի՛նչ եղաւ, սիրային գաղտնիք չէր: Մարդը ինծի ըսաւ «գլուխիդ շարժումէն կը հասկնամ որ կ'ատես Ֆրանսացիները». այդքան: Բարեկամս, ըսած եմ քեզի. դուն լաւ գիտես. սակայն բա՛ն մը չըսի անոր: Նայեցայ [illegible]

Ուրեմն եղածը բան մը չէր. անմեղ խօսակցութիւն մը պարզապէս եւ սովորական ծանօթութիւն մը: Ճորճ թեւը անցուց անոր մէջքին ու քալեցին այդպէս մինչեւ Լըփիք փողոցի տունը: Դուռը փակեց ու գրկեց աղջիկը:

— Հիմա պիտի տանիմ քեզ...

— Իմ սենեակիս դուռը. յոգնած եմ այս գիշեր, պատասխանեց Լիան:

2

Յաջորդ առտուն Լիան Օրօրային հետ միասին բարձրացաւ Ճորճի աշխատանոցը նախաճաշի համար ու ըսաւ անոր.

— Ինչո՞ւ Պալ Պուզոն կուզաս զիս տանելու եթէ այդքան կ'ատես այդ վայրը:

— Երբեք չըսի թէ կ'ատեմ զայն:

— Տէր Աստուած, դուն չէի՞ր որ աղաչեցիր որպէսզի չերթամ հոն:

— Քեզ տանելու համար կուգամ անշուշտ. տարիկա բնաւ կարեւորութիւն չունի եւ միեւնոյն բանը չէ:

— Խնդրեմ մի՛ զար այլ եւս. չորս օր միայն մնաց. գիտեմ որ կ'ատես այդ սրահը. կը [illegible] որ չը գաս:

Բնաւ հեղինակութիւն բանեցուցած չէր այդ աղջկան վրայ ու բնազդաբար գիտէր որ անօգուտ էր փորձել: Բռնեց անոր ձեռքը եւ հարցուց պատճառը այդ խնդրանքին: Վերջնական կարգադրութի՞ւն մը ըրած էր արդեօք այդ Գերմանացիին հետ անոր հանդիպելու համար:

— Օ՛հ ո՛չ. իմացար թէ ի՛նչ ըսաւ — Թերեւս նորէն կը հանդիպինք, թերեւս ոչ: Ես չեմ գիտեր թէ ինչու հոն կուգայ. կրնայ ըլլալ որ այլ եւս չգայ: Լիան խանդակաթ արտայայտութիւն մը դրաւ նայուածքին մէջ ու շարունակեց.

— Նախանձոտ ես, չէ՞:

Ճորճ փորձեց խնդալ:

— Սիրելիս, դուք բոլորդ ալ իրարու կը նմանիք. կը յիշես թէ ինչ ըսի այն գիշերը, այնպէս չէ՞: Բայց կարծեմ դուն աւելի մօտ ես այն մեծութիւններուն որոնց մասին կը խօսիս, քան թէ ուրիշ որ եւ է մէկը. այո, շատ աւելի մօտ:

Ի՞նչ բանի կրնար վերագրել Ճորճ աղջկան այս խօսքերը:

Յուսադրուեցաւ նորէն: Մոռցաւ նախանձի զգացումը զոր իր մէջը դրած էր ֆոն Բեւյնկարթի յայտնութիւնը:

Յաջորդող չորս օրերուն ճ[illegible] պալ Պուֆօն չը գնաց աղջիկը մատուցելու նպատակով: Եւ սակ[illegible] այնտեղ էր: Պարասրահին մօտ[illegible] քովընտի փողոցի մը անկիւնը [illegible]ցած, կը սպասէր աղջկան դուրս ելլելուն:

Առաջին գիշերը, ժամը եր[illegible] անցած էր երբ Լիան երեւցաւ [illegible]ուին մէջ: Իրեն հետ իր Գերմա[illegible]ցին: Անզուսպ փափաք մը ունե[illegible] մօտենալու անոնց: Ուզեց պ[illegible] վէճի մը բռնուիլ այդ մարդուն [illegible] միանգամ ընդ միշտ կարգադ[illegible] համար խնդիրը:

Բայց կրցաւ համբերել ու [illegible] մաքանել ողջամիտ կերպով: [illegible]բեւս եղածը բան մը չէր: Եթէ [illegible] իսկ ըլլար, հաւանական էր որ [illegible]նապէս կորսնցնէր այդ [illegible] կը՝ արգելք հանդիսանալով [illegible] ազատութեան: Ու դիմեց [illegible] հեռուէն:

(Շար.)

Թարգմ. Ժ. Մ.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 21 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933
21 Janvier 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2092 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ

Բ.

Ազգային մէկ ճակատի խնդիրը Ապրիլեան եղեռնի ժամանակաշրջանի ուժգնութեամբ դրուեցաւ Կովկասի մէջ 1917ի վերջերուն:

Ռուսական յեղափոխութեան շնորհիւ հոսանքներն ազատ պայքարի դուրս եկած էին: Թրքական վտանգը պահ մը մոռցուած էր ռուսական եւ կովկասեան լայն մթնոլորտին մէջ: Բայց ճակատագրական դէպքերը մէկը միւսին յաջորդեցին:

Արեւելեան Հայութիւնը եւ Կովկաս ապաստանած արեւմտահայ հոծ զանգուածները Նոր Ապրիլեան եղեռնի մը առջեւ կը գտնէին ինքզինքնին: Թրքական վտանգը կը կախուէր Կովկասի վրայ, ամէնէն առաջ մնացորդ հայութիւնն ալ բնաջնջելու:

Այդ դաժան օրերուն, բարեբախտաբար, հայութիւնը պատմական լուսաւոր առաքինութիւնն ունեցաւ ազգային մէկ ճակատ կազմելու: Հայոց Ազգային Խորհուրդը, Արեւմտահայ Խորհուրդը եւ Ապահովութեան Խորհուրդը միասին ազգային կեդրոնական իշխանութիւնը կը հանդիսանային եւ իրենց ամբողջ ուժերը լարած էին Թրքական ճակատին դէմ: Անշուշտ շատ ուշացած էր այս իմաստութիւնը: Բայց հոգեվարքէ փրկեց հայութիւնը: Նոյն մէկ ճակատը Երեւանի, Կարսի եւ Տաճկահայաստանի մէջ, ընդդէմ Թուրքիոյ:

Դանակը իջած էր ոսկորին, ու հայութիւնը կրցաւ իր արիւնաքամ ուժերն ամփոփել եւ Սարտարապատի ու Ղարաքիլիսէի ճակատամարտներէն յետոյ՝ երկնել Հայաստանի փոքրիկ Հանրապետութիւնը, այնպիսի ժամանակ մը, երբ ամէն ոք, մանաւանդ փոթորիկէն հեռու գտնուողները կը կարծէին թէ հայ ժողովուրդի վերջն է:

Հազիւ պետութիւն դարձած, Կովկասը Թրքական կրունկներուն տակ, Թրքական բանակը Երեւանի եւ Էջմիածնի դիմաց, հայկական Խորհրդարանը (որ կազմուած էր Ազգային Խորհուրդէն, 18 Դաշնակցական, 6 Ժողովրդական, 6 Սոց. Դեմոկրատ եւ 6 Սոց. յեղափոխական պատգամաւորներէ), կը դառնար հակամարտութեան բեմ մը: Կարծես Թուրքը նստած չըլլար Ուլուխանլու: Դաշնակցութեան 18 պատգամաւորներուն դիմաց՝ ընդդիմադիր դիրք բռնած էին միւս երեք իրարու անյարիր կուսակցութիւնները՝ իրենց 18 պատգամաւորներով: Պետութեան գործերը կարգադրելու եւ խորհրդարանին հաւանութիւնը առնելու համար՝ այդ օրերու կառավարութիւնը (Քաջազնունի, Արամ, Կարճիկեան, Զօր. Արարատեան եւն.) պիտի սպասէին, որ ընդդիմադիրներէն մէկը հիւանդանար... մէկ պատգամաւորի առաւելութիւնը շահելու:

Ահա ձեզի ազգային մէկ ճակատի նմուշ մը, այն ալ Թրքական վտանգով կատարելապէս շրջապատուած:

Հասաւ համաշխարհային զինադադարը: Հայկական հարցը լուծման ճամբու մէջ էր: Հայաստանի Հանրապետութիւն մը գոյութիւն ունէր: Կիլիկիան գրաւուած էր եւ հոծ հայութիւն մը հոն կեդրոնացած էր:

Կոչեր ազգային մէկ ճակատի համար: Խանդավառութիւն, որքան ուզէք: Բայց ազգային մէկ եւ ամուր ճակատ մը չկազմուեցաւ: Նկատի առէք Երեւանի, Փարիզի եւ Կիլիկիոյ անցքերը, պիտի տեսնէք ջլատում, կամ խաչաձեւում: Հայաստանի կառավարութեան չորս նախարարական աթոռները պարապ կը մնային 1919ի սեպտեմբերէն մինչեւ 1920ի մարտ ամիսը, որպէս զի Ժողովրդական եւ Ռամկավար կուսակցութիւնները, Թիֆլիզն ու Փարիզը համաձայնէին տեղ գրաւել Հայաստանի կառավարութեան մէջ, Դաշնակցութեան հետ միասին Հայոց ճակատագիրը վարելու համար: Բայց ի զուր: Հայը կը սպասէր որ դանակը նորէն ոսկորին հասնի:

Ու հասաւ: 1920ի աշնան Թրքական վտանգը դարձեալ ցցուեցաւ Հայաստանի դէմ: Դաշնակցութիւնն ըրաւ իր կարելին եւ հայութեան իննսուն տոկոսը քալեց անոր հետ: Բայց հայկական մէկ ճակատ, հոգեկան միասնականութիւն գոյութիւն չունէր:

Ինկաւ Կարսի բերդը, ինկաւ Հաճընի բերդը: Հայաստանը պարտուեցաւ, ու կծկեցաւ: Կիլիկիան պարտուեցաւ ու պարպուեցաւ:

Ի զուր պիտի փնտռէք ազգային ամուր ճակատ մը, այդ ճակատագրական օրերուն: Համերաշխութեան փորձերն ու երեւութական համաձայնութիւնները պարզ դիւանագիտական խաղեր էին: Հոգիի միութիւնը կազմուած չէր: Վտանգի գիտակցութիւնը կը պակսէր: Ազգային վերածնունդի պատմական վայրկեանը չէր ըմբռնուած: Դաշնակցութիւնը կը մնար մինակ միշտ ազգային ճակատին վրայ՝ թշնամու դիմաց: Իսկ թիկունքէն՝ ենթակայ հայկական զանազան հոսանքներու քինախնդիր ու անմիտ հարուածներուն:

Առարկութիւնները բազմաթիւ ու բազմազան էին: Պատմութիւնը չոքած էր Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին առջեւ եւ լինել թէ չլինելու պատասխանը կը պահանջէր: Դաշնակցութիւնը, ծընած հայութեան ընդերքներէն, կը լսէր պատմութեան հզօր կանչը ու կ'ունկնդրէր անոր: Դաշնակցութիւնը ներկայ էր: Ներկայ էր իր ամբողջ զոհողութեամբ եւ ողբերգական նուիրումով:

Սակայն բացակաները կը խօսէին, կը քայքայէին եւ կը ջլատէին: Համայնավարը իր հրդեհող հովերով, ռամկավարն իր անորոշ ցանկութիւններով եւ փարիզեան փառասիրութեամբ, Սոցեալ-Դեմոկրատը իր կովկասեան եւ ռուսական երազներով: Ու Հայաստանի ծառը կը կորատուէր:

Հայութեան ճակատագիրը կը բաժնուէր երկուքի: Հայաստանն ու հայկական հոծ զանգուածները Արեւելքի մէջ, խորհրդային փոթորիկէն բռնուած, ու տարագիր հայութիւնը նետուած օտար ափերուն վրայ, իր այս տասնամեակով:

Վտանգի ենթակայ, ու ազգային մէկ ճակատի կարօտ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՐԻՓ

Ծագումով գերմանական այս բառը հիմա ամէնուն բերանն է Փարիզի մէջ:

Գերմանական թընդանօթի կը նմանի, — պայթեցաւ Անգլիոյ մէջ եւ աւերներ կը գործէ ահա մինչեւ Փարիզ: ՅԱՌԱՋի խմբագրատունն իսկ սարսեցաւ հարուածէն: Խմբագրութիւն, վարչութիւն ու գրաշարատուն բոլորը «հաղորդուեցան»: Այն օրը, երբ մեր խմբագրապետը, նիւթերու իր զամբիւղէն քաղելով, ուզեց առողջապահական, նոյն իսկ բժշկական հրահանգներ տալ ընթերցողներուն՝ պաշտպանուելու համար կրիփին դէմ, կրիփը իր վրէժը լուծեց հիւանդ տուն դրկելով զինք:

Երկու շաբաթ է, որ կը պառկի: Խմբագրապետ չէ, զօրապետ կամ թագաւոր, բոլորն ալ զոհ կ'երթան կրիփին, որ չի սիրեր կատակը: Չէ՞ որ Անգլիոյ թագաւորին տղաքն ալ անկողին ինկած են հիմա: Ու մեր խմբագրապետը այժմ իր մեղքը կը քաւէ սենեակին մէջ, աղօթելով կրիփ ամենակարող Աստուծոյն, որ շուտ հանէ զինք անկողինէն եւ ղրկէ յառաջ դէպ ի ՅԱՌԱՋ: Կրիփին այս հարուածէն ազատեցաւ միայն մեր վարչապետը:

Այս տողերը գրողը, որ առաջին զոհն է կրիփին, վառարանին ետեւն անցած հիմա, ոտքերը կրակին ուղղած, թէ՛յ կ'աղերսէ մեր Փաշայէն ամէն երկու ժամը մէկ անգամ, վախնալով որ նորէն զոհ կ'երթայ կրիփին:

Կրիփը, որ մեր օրերու դաւանափոխներուն պէս քանի մը տարուան մէջ քանի մը անուն փոխեց, — փաշալըմա կը կոչուէր՝ էնֆլուէնզա դարձաւ, էնֆլուէնզա կը կոչուէր՝ սպանեօլ դարձաւ, հիմա ալ կրիփ, — կատաղի սիրահար մըն է բժիշկներուն եւ «կոնակը տաքցնող» մը չունեցողներուն:

Կրիփէն դասս հիմա առած ըլլալով, կը յանձնարարեմ ամէնուն. — Որպէս զի կրիփ չըլլաք, տաքցուցէք

1.— Ձեր որկորը,

2.— Ձեր կոնակը,

3.— Ձեր ոտքերը:

ԱՐԱԶ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Տնտեսական եւ դրամական հարցերու ուսումնասիրութեան համար ծրագրուած յառաջիկայ Ընդհանրական խորհրդաժողովին ի պատրաստութիւն, փորձագէտները գրեթէ վերջացուցած են ամէն աշխատանք: Տնտեսական եւ դրամական հարցերու երկու ենթայանձնախումբերը երէկ զբաղած էին խմբագրելու իրենց աշխատութեանց եզրակացութիւնը:

Փորձագէտներու տեսակէտի համաձայնութիւնը կ'ենթադրէ որ դրամական կացութեան բարւոքում մը կարելի պիտի ըլլայ, երբ այդ մասին նոյն եզրակացութեան հասնի նաեւ խորհրդաժողովը:

Փորձագէտները յարմար եւ պատեհ կը նկատեն տնտեսական խորհրդաժողովը գումարել պարտքերու հատուցման խորհրդաժողովին համընթաց: Այս պարագան ոմանք լաւատեսութեան նշան մը կը համարեն, որովհետեւ կը նշանակէ թէ ամերիկացի դիտողները եւս համերաշխութեան ոգի ցոյց տուած են պարտքերու հատուցման խնդրին մէջ՝ այն համոզումով որ ստերլինի արժէքին կայունացումը նըպաստաւոր պարագայ մը կը դառնայ: Միւս կողմէ Ամերիկացիները խոստացած ըլլալով զեղչել մաքսատուրքերը, Անգլիացիները կը յուսան թէ մեծապէս պիտի օգտուին անկից, ահա թէ ինչո՛ւ բրիտանական կառավարութիւնը կ'աշխատի ժամ առաջ վերադառնալ ոսկենիշի դրութեան:

ԻԶՄԻՐԻ ոստիկանական տնօրէնութեան զեկոյցին վրայ, ոստիկան ըլլալու համար կիներ ալ դիմում կատարած են: Առնց թուղթերը կը քննուին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Համաշխարհային տնտեսական համաժողովին օրակարգը

ԺԸՆԵՒ, 19 յուն.— Համաշխարհային տնտեսական եւ դրամական խորհրդաժողովին նախապատրաստական յանձնաժողովը իր աշխատանքը աւարտելով պատրաստեց օրակարգը որով պիտի զբաղի խորհրդաժողովը: Գումարումը տեղի պիտի ունենայ Լոնտոնի մէջ, մօտ ատենէն:

Օրակարգի հինգ նիւթերն են.—

Ա. Դրամական եւ վարկային քաղաքականութիւն.— Միջազգային ազատ ոսկի-դրամանիշի հաստատումը, ոսկիի խնայողութիւնը, դրամական պահեստին բաժանումը, պանքաներու գործակցութիւնը վարկային քաղաքականութեան մէջ, եւայլն:

Բ. Գիները.— Իսկական գինին եւ վաճառման գինին միջեւ հաւասարակշռութիւն հաստատել:

Գ. Դրամագլուխներու շարժման վերսկսումը.— Օտար դրամներու դէմ սեղմումներու ջնջումը, արտաքին եւ ներքին պարտքերը, դրամագլուխի շարժումները:

Դ. Միջազգային առեւտուրի սեղմումներ.— Պատճառներն ու արդիւնքները. չափերու վրայ հակակշիռ, անուղղակի պաշտպանողականութիւն, սեղմումներու ջնջման կարելիութիւն:

Ե. Սակացուցային եւ պայմանաւորական քաղաքականութիւն.— Սակացուցային յաւելումներու դադար եւ զեղչ. նպաստաւորեալ ազգի պայմաններու խնդիրը:

Զ. Արտադրութեան եւ փոխանակութեանց կազմակերպում.— Տնտեսական համաձայնութիւններ, ցորեն, ուրիշ արտադրութիւններ, փոխադրութիւն:

Յանձնաժողովը իր տեղեկագրին մէջ որ պիտի քննուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդէն, կ'ըսէ ի միջի այլոց.

— «Բարելաւման որոշ նշաններ կան թէեւ, բայց տնտեսական գործունէութեան վերսկսումը պիտի ըլլայ տկար ու սահմանափակ, եթէ լուրջ միջոցներ ձեռք չառնուին արդի ծանր տագնապը փարատելու համար: Տնտեսական համերաշխութեան նպատակով զինադուլ մը ստորագրուեցաւ Լոզանի մէջ. Լոնտոնի խորհրդաժողովը պէտք է պատրաստէ հաշտութեան դաշնագիրը»:

Երկու մեծ հարցեր առկախ

ՃԱՓՈՆԻ ԸՆԹԱՑՔԸ — ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Երկու միջազգային մեծ հարցեր առկախ կը մնան դեռ. մին Թոքիոյի եւ միւսը Ուաշինկթընի մէջ:

Ճափոնի պահանջը թէ Ամերիկա եւ Ռուսիա երբ ոչ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան, իրաւունք չունին միջամտելու Ծայր. Արեւելքի հարցերուն, ընդունուեցաւ 19ներու Յանձնաժողովին կողմէ: Միւս կողմէ սակայն, ան կը պահանջէ Ճափոնէն էական զիջումներ, որոնք կը տրամադրեն մերժումը Մանչուրիոյ անկախութեան եւ չինեւճափոն ուղղակի բանակցութեանց: Ճափոնի կացութիւնը իրապէս փափուկ է: Տասնըիններ իրեն նոր պայմանաժամ տուին պատասխանելու:

Լոնտոնի մէջ կարեւոր նախարարաց ժողով գումարուեցաւ որ զբաղեցաւ չինեւճափոն խնդրով: Կ'ըսուի թէ նախարարներու մեծ մասը կողմնակից չէ Ճափոնի դէմ խստութեանց:

Միւս կողմէ, ինչպէս գրեցինք երէկ, նախագահ Րուզվէլթ Նիւ Եորքէն գնաց Ուաշինկթըն տեսակցելու Հուվըրի հետ, ներկայ կարեւոր հարցերու մասին: Խանդավառ ընդունելութիւն եղաւ իրեն, բայց մերժեց որ եւ է բան ըսել լրագրողներուն: Այս տեսակցութիւնը պիտի դառնայ ոչ միայն Ծ. Արեւելքի հարցին, այլ նաեւ միջազգային պարտքերու շուրջ:

Անգլիոյ նախարարաց խորհուրդը որոշեց մերժել ոսկի-դրամանիշին վերադարձը համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ, եւ պարտքերու մասին որոշում մը տալէ առաջ յարմար դատեց սպասել ամերիկեան երկու նախագահներու տեսակցութեան արդիւնքին: Կը կարծուի թէ, երբ Ամերիկա էական զեղչ մը կատարէ բրիտանական պարտքերէն, կառավարութիւնը նոր խնայողութիւններ ընելով պիտի կատարէ յառաջիկայ յունիսի վճարումը:

Յոյնէն խորհրդարանը պիտի լուծուի

ԱԹԷՆՔ, 19.— Պ. Վենիզելոս տեսնելով որ Երեսփ. ժողովի ձայներուն կէսը միայն ունի, որոշած է խնդրել Ծերակոյտէն ուր մեծամասնութիւն ունի, լուծել խորհրդարանը: Այս պարագային, ընդհանուր ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան մարտ 12ին:

Ֆրանսայի նոր ելմտացոյցի խնդիրը

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ԶԵՂՋԷ ԻՐ ԹՈՇԱԿԸ

Ֆրանսայի նոր ելմտացոյցը քննող ելմտական յանձնաժողովը աւարտեց իր քննութիւնները կառավարական ծրագրին մասին: Ընկերվարականները խիստ պահանջներ դրին եւ ուզեցին որ ընդունուին իրենց հակառաջարկները: Ի վերջոյ համերաշխութեան գետին մը գտնուեցաւ ընդունուելով «ըստ պատշաճի նկատի ունենալ ընկերվարական հակառաջարկները» բանաձեւը:

Կառավարութիւնը ուղղակի տուրքերու վրայ հարիւրին հինգ յաւելում առաջարկած էր: Յանձնաժողովը մերժեց:

Ընդունելի գտաւ ընկերվարական առաջարկ մը որուն համաձայն անուանական արժեթուղթերը կարելի պիտի ըլլայ փոխանցել, չէքի նման, թիկնագրութեամբ:

Ելմտական նախարար Պ. Շէրոն համակիր չէ ընկերվարական հակառաջարկներուն, որով բաւական բուռն վիճաբանութիւններ պիտի ըլլան այս մասին:

** Հանրապետութեան նախագահ Պ. Լըպրէօն հաղորդեց կառավարութեան թէ իր թոշակին հարիւրին տասը կը զեղչէ ի նը-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ.—

Պուլկարահայ Ա. կարաւանով մեկնելու արտօնուածներու ընդհ. թիւը կը կազմէր 1003 անձ, որոնցմէ 16 անձ հիւանդութեան կամ այլ պատճառներով մնացին, որով մեկնողներու բուն թիւն էր 987 անձ:

Տարիքի համեմատութեամբ ասոնք կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը.— 1—4 տարեկան 36 կին, 26 այր: 5—16 տարեկան 130 կին, 133 այր: 17էն վեր 343 կին, 319 այր:

Ասոնք իրենց ծննդավայրի համաձայն, կը դասաւորուին այսպէս.— Պրուսա 372 հոգի, Սէօլէօզ 168, Մալկարա 70, Սեբաստիա 47, Կ. Պոլիս 42, Սիլիվրի 22, Պարտիզակ 32, Բաղէշ 18, Էսկիշէհիր 30, Շ. Գարահիսար 21, Ռոտոսթօ 20, Էտիրնէ 10, Պանտրմա 18, Արմաշ 24, Չորլու 9, Կեսարիա 10, Եոզկատ 15, Իզմիր 7, Տիգրանակերտ 5, Վան 2, Էնկիւրի 7, Կիւմիւլճինա 6, Կիւրին 3, Պիլէճիկ 1, Կէլիպոլու 4, Երզնկա 4:

Արհեստի տեսակէտով կը դասաւորուին այսպէս.— Ծխախոտի մշակ 49 հոգի, ծխախոտի բանուոր 40, պարզ բանուոր 118, գիւղատնտես. բանուոր 46, շինարար 11, հիւսն - ատաղձագործ 33, երկաթագործ - մետաղագործ 31, ջուլհակ 26, դերձակ - կարուհի 19, պարզ բանուորուհի 11, մեքենագէտ 9, զարգագործ 8, դեղագործի օգնական 5, քարակոփ 4, շոֆէօր 3, ելեկտրագէտ 3, հացագործ 3, ձկնորս 3, ջաղացպան 3, ուսուցիչ 2, հաւկիթի մասնագէտ 2, թիթեղագործ 2, գրաշար 2, ձեռագործ 2, աղիքագործ 2, կաշեգործ 2, կողովագործ 1, շաքարագործ 1, առանց գործի 222, երեխայ 324:

Բնակավայրի դասաւորումով.— Փլովտիվէն 407 հոգի, Պուրկազէն 187, Այթոսէն 135, Ռուսճուքէն 78, Սոֆիայէն 61, Վառնայէն 38, Սթ. Զակորայէն 42, Սլիվէնէն 39:

Վերոգրեալներէն իրենց ազգականներուն մօտ կ'երթան 78 ընտանիք, 308 հոգի:

ԱՅՍ ՏԱՐԻ 6000 ՏՈՒՆԵՐ ԳՐԱՒԻ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ

«Սօն Փոսթա»յի կատարած քննութեանց համաձայն, տնտեսական տագնապին հետեւանքով եւ գիներու անկումին վրայ, վերջին տարիներու ընթացքին շէնքերու վաճառումը գրեթէ դադրած է Պոլսոյ մէջ: Ասոր փոխարէն, գրաւի դնելու եւ իփոթէքի գործողութիւնները աւելցած են մեծապէս:

Պոլսոյ Թափուի գործողութեանց հարիւրին 70ը իփոթէքը կը կազմէ: Միւս կողմէ, Ապահովութեան սնտուկը 1931ի ընթացքին 10 զոհարեղէն եւ 6000 տուն իբրեւ գրաւական ստացած եւ փոխատուութիւն ըրած է: 1932ի ընթացքին այս թիւերը շատցած են, մասնաւորաբար շէնքերու տեսակէտով: Ապահովութեան սնտուկը նախապէս շէնքի արժէքին կէսին չափ փոխ կուտար: Վերջին տարիներուն, այս համեմատութիւնը հարիւրին 35ի իջեցուց:

Փոխ առնուած գումարներուն մեծ մասը կը յատկացուի նոր շէնքերու շինութեան կամ կէս մնացածներուն աւարտումին:

ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ 1500 ՕՏԱՐՆԵՐ ԻՐԵՆՑ ԳՈՐԾԷՆ ԿԸ ՀԱՆՈՒԻՆ

Նոր օրէնքին համաձայն, որով կարգ մը զբաղումներ միայն թուրք քաղաքացիներու վերապահուած են, Իզմիրի մէջ 1500 օտարականներ իրենց գործէն պիտի հանուին:

Այս մասին զեկուցում եղած է, այն հաստատութիւններուն, որոնք նման գործերու մէջ օտարներ կը ծառայեցնեն:

** Իզմիրի ամերիկեան աղջկանց քոլէճին մէջ ուսուցիչ մը թրքութիւնը անարգող խօսքեր ըսած ըլլալով, ընդհանուր դատախազութիւնը քննութեան ձեռնարկած է:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Երբ խորհրդական վարչաձեւին տասը տարուան գործունէութիւնը կը ներկայացուի, առաջին տեղը պէտք է տալ այն իրագործումներուն որ այս յեղափոխական շարժումը կատարած է երկրագործութեան մէջ: Նկատելու է որ Իտալիան գերազանցօրէն երկրագործական երկիր մըն է, կը զարմանամ թէ ինչպէս նախկին կառավարութիւնները չէին ըմբռնած այս իրականութիւնը, թէ չէ ուրիշ կերպ կարելի չէ բացատրել այն լքուած վիճակը որուն մէջ թողած էին հողագործը ու գիւղերը: Այս լքումին տխուր հետեւանքները Իտալիան զգաց մասնաւորապէս մեծ պատերազմի շրջանին, երբ օտար երկիրներէն ստիպուած էր սպասել ցորենը, կերակրելու համար իր ժողովուրդը ու պատերազմող բանակը:

Հողին արտադրութիւններուն աճումը ու բարւոքումը չէ կարելի միայն մեքենաներով ու լաւ պարարտացումներով ստանալ: Երկրագործութեան մէջ դեռ այսօր առաջին ու ամենակարեւոր դերը կը կատարէ մարդը, հողագործը, ինչ որ ստէպ արդիւնք մըն է յանդուգն ծրագիրներու իրագործման:

Խորհրդականութեան առաջին կարգախօսը եղաւ «Դէպ ի գիւղը, դէպ ի հողը» եւ խօսքին հետեւցուց անմիջապէս գործը, լաւ իմանալով որ ժողովուրդները յոգնած են անարդիւնք ճառերէն, եւ Իտալացիները մասնաւորապէս խորհրդական շարժումէն կ՚ակնկալեն միայն եւ միայն գործ:

Ցիշենք այժմ հապճեպ կերպով, կատարուած գործերուն ամենակարեւորները, որոնց մէկ մասը ծառայեց զաղրեցնելու, պատերազմի շրջանէն սկսած գիւղացիներու հոսանքը դէպ ի քաղաք, իսկ միւս մասը, աճեցնելու արտադրութիւններու քանակը ու բարւոքելու որակը:

840 միլիոն լիրէթի ծախք մը, խմելիք ջուր տանելու համար 2100 գիւղական կեդրոններու, 285 միլիոն լիրէթ, 360 գիւղական կեդրոններու կոյուղիներու շինութեան համար, 2261 միլիոն ջրաբաշխական նոր շինութիւններու համար (ոռոգումներու յատուկ ջրանցքներ, ամբարտակներ, եւայլն), 2887 միլիոն գիւղային ճամբաներու ու փոքր կամուրջներու շինութեան, ճահիճներու չորացման եւ անմշակ հողերու հերկումին համար: Այս հսկայ գումարներուն վրայ պէտք է աւելցընել 1055 միլիոն լիրէթ որ ծախսուած է հողատէրերու ու դրամատուններու կողմէ, բարենորոգելու համար գիւղացիներուն բնակարանները, բանալու համար հիւանդանոցներ եւայլն, միշտ շնորհիւ կառավարութեան հրահանգներուն, որ լիովին ըմբռնած է այն կարեւոր դերը որ ունի գիւղացին ազգային կեանքին մէջ:

Ձեռք բերուած արդիւնքները, առանց աւելորդ եւ անտեղի ածականներ գործածելու, կրնանք վստահ կերպով ըսել որ, կը հիացնեն բոլորը որ ծանօթ ըլլալով անցեալին, ականատես են Իտալիոյ երկրագործութեան զարթումին: Գիւղացին այսօր, ոչ միայն կառչած է հողին, այլ շատեր քաղաքներէն կը հեռանան ու կրկին կը վերադառնան դէպ ի հողը, ինչ որ տեղի կուտայ գիւղական նոր կեդրոններու կառուցման: Իմբերիան ու Լիթթօրիան գիւղական նոր կեդրոնները այս շարժումին արդիւնքն են, այս վերջինը կառուցուած է Agro Romano-ի հողերուն վրայ, ուր դեռ քանի մը տարի առաջ, ջերմը (malaria) աւերներ կը գործէր, իսկ այսօր արդէն հոն հաստատուած են ամէն դաւառէ ընտրուած 6000 հոգի, որոնց տրուեցաւ մաքուր բնակարան, հող, գործիք, սերմնցու եւայլն:

Լիթթօրիան այնքան հիացմունք ու հետաքրքրութիւն ստեղծած է իր շուրջը, որ հեռաւոր Ամերիկաներէն գիտնականներ կուգան այցելելու այս կեդրոնը: Հոգեկան գոհացում մըն է ինծի համար յիշել, քանի որ ուրիշները շուտով կը մոռնան, որ այդ ջերմով վարակուած շրջաններուն մէջ, տարիներով աշխատած է նաեւ հայ բժիշկ մը, Արմենակ Ալիխանեան, որուն կատարած անձնուէր գործը գնահատուեցաւ կառավարութեան կողմէ, եւ իտալական Կարմիր Խաչը, ոսկի մետալով պատուեց մեր հայրենակիցը:

Վերադառնալով մեր նիւթին, պիտի աւելցնեմ որ, գիւղացին այսօր իր սէնտիքաներուն միջոցաւ ամէն կարելիութիւն ունի պաշտպանելու իր արդար շահերը, իսկ միւս կողմէ կառավարութիւնն ալ մաքսերով կարեւոր արտադրութիւններու գիները կը պահէ, ազգային տնտեսութեան պահանջած բարձրութեան վրայ: Ցորենի կենդինարը Իտալիոյ մէջ ներկայիս կ՚արժէ 110—116 լիրէթ, եթէ մաքսերը վերցուին, շուկային վրայ ամենամեծ դիւրութեամբ միեւնոյն ապրանքը կարելի պիտի ըլլայ գնել 25 լիրէթի: Պետութիւնը կազմած է նաեւ մասնագէտներու շրջուն բանակ մը (Cattedra Ambulante) որուն անդամները կ՚այցելեն նոյն իսկ ամենափոքր գիւղը, կը սորվեցնեն գիւղացին թէ ինչ տեսակ հունտ պէտք է գործածէ, ինչպէս պէտք է պատրաստէ հողը, մասնաւորապէս հիմա որ այնքան արուեստական պարարտներ կան ու լայն կերպով կը գործածուին, կը ջանան համոզելու գիւղացին, որ ընդհանրապէս աւանդապահ է, գործածելու հողագործական նոր մեքենաները որոնք այնքան առաւելութիւններ ունին: Մուսոլինիին կարեւոր յաղթանակը եղած է ցորենի արտադրութեան յաւելումը, շնորհիւ իր հաստատած «ցորենի մրցում»ին, արտադրուած ցորենի քանակը 49 միլիոն կենդինարէն բարձրացած է 75 միլիոնի, եւ մօտ է այն օրը, երբ Իտալիան իր զաւակներուն հացը պիտի ստանայ իր հողէն: Նոյնպէս չերամաբուծութիւնը, հակառակ գիներու անկումին ու արուեստական մետաքսի մրցակցութեան, իտալական չերամաբուծութիւնը կը պահէ Եւրոպայի մէջ իր առաջնակարգ դիրքը: Այս տարի կառավարութիւնը մասնաւոր դրամական նուէրով վարձատրեց բոլոր անոնք որ խոզակ կ՚արտադրեն: Զանց կ՚ընեմ հողային ուրիշ արտադրութիւններ, ինչպէս ըլթուղ, բանջարեղէն, պանիր, եւայլն, որոնք նոյնպէս ազդեցութիւն ունին երկրին տնտեսական վիճակին վրայ:

Կը վերջացնեմ այս կարճ յօդուածս, այն յոյսով որ ձեռնհաս հայրենակիցներ որ չեն պակսիր Իտալիոյ մէջ, կը ներկայացնեն խորհրդականութեան միւս կարեւոր նուաճումները, ընկերային, օրէնսդրական, կրթական եւ ուրիշ ճակատներու վրայ:

Իբր եզրակացութիւն, թոյլ տրուի ինծի ըսել, որ խորհրդականութիւնը լծուած է լրջօրէն խաղաղ աշխատանքի, եւ պայքարելով ամենօրեայ դժուարութեանց կը վերանորոգէ երկիրը եւ կը պատրաստէ քաղաքացիներ՝ որոնց հոգեբանութիւնը ու մտածելակերպը զարմանք պիտի պատճառէ օր մը բոլոր աշխարհին: Հակառակ ոմանց կարծիքին որ խորհրդականութիւնը կը նկատեն յետադիմաց շարժում մը, սեւ չափիկաւոր երկրատարդութիւնը իր կատարած գործերով կը ցուցնէ որ խորհրդականութիւնը յեղափոխական յառաջապահ շարժում մըն է, որ անկասկած բարերար ու շատ խոր հետքեր պիտի թողու մեր քաղաքակրթութեան վրայ:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ
(ճարտարագէտ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ»
ՊԵՐՃՈՒՀԻ

Եթէ չեմ սխալիր, Պերճուհիի պատմուածքներու այս հաւաքածոն եղաւ անցեալ տարուան այն հրատարակութիւնը, որ ամէնէն աւելի խօսեցնել տուաւ իր մասին: Սակայն չի նշանակեր անշուշտ թէ տարուան լաւագոյն երկն է, բայց ընդունինք վերջապէս, որ գիրք մը գիտնալու է ինքզինք պարտադրել: Հեղինակի մը ներելի է որոշ սատիրանի փառասիրութիւն՝ իրմով զբաղեցնելու գրական շրջանակները:

Եղած են գրողներ, որ ինքնատպութիւն ունենալով հանդերձ՝ իրենց գիրքերը մնացեր են չկտրուած: Չեն յայտնուած, չեն հաղորդուած, որովհետեւ ճիգը չեն փորձեր մօտենալու մարդոց, իջնելու անոնց սրտին, սրտէն ներս: Հպարտ արուեստը մարդկային չէ: Անհնար է ապրիլ գագաթներու վրայ, կամ հրաշազարդ բաւիղներէ ներս, նոյնքան որքան անկարելի է շնչել փտախտը ճահիճներու կամ գուբերու:

Ազնուապետական արուեստը, որ ինքզինքը կը նկատէ շնորհ մը, մենաշնորհ մը... Պոռնիկ արուեստը, որ ինքզինքը կը բաշխէ իբրեւ վաճառքի նիւթ... Մտրուկ արուեստը, որ կոչումը առած է շոյելու ամբոխներու ռամիկ բթամտութիւնը: Ոչ մէկը, ոչ միւսը: Համարակ ժահկանացուն, այն որ ինքզինքը կը զգայ, այսինքն կը տառապի, որ կը սիրէ արուեստ մը, որ ըլլայ ընտանի իր տունին նման, սրտաբաց՝ իբրեւ բաբախում, համեստ, խօսի իր ճակատագրին ու խօսի իր լեզուով...

✕

Եթէ Պերճուհիի «Փոթորիկէն Վերջը» արձագանգ տուաւ, ատիկա չէր ապահովաբար այն արժանիքներուն, համար, զորս սովոր ենք «գրական» կոչել: Այդ գիրքը չի փայլիր բնաւ ոճի ինքնատպութեամբ, յօրինուածքի ճարպիկ ու ճարտար անպարկեշտ լեզուաւորութիւններով, հոգեբանական վերլուծումներով, ոչ մազը հինգի բաժնելու, ոչ ալ կաթիլ մը ջուրը փոթորկելու պարտնիքը գիտէ Պերճուհին:

Եւ սակայն իր գիրքը կը խօսի մեզի, կը մտերմանայ, ու թէեւ պզտիկ, սակայն տեղ մը կը գրաւէ մեր կեանքէն ներս:

Ինչո՞ւ եւ ուրկէ՞ այդ հաղորդականութիւնը:

Որովհետեւ իրապէս ան մեր մէջ կ՚արթնցնէ զգայնութիւնը այն շրջանին, զոր այնքան արդարօրէն կոչած է ինք փոթորկէն վերջը:

Բայց այդ շրջանը, զոր կ՚ապրինք տակաւին, բայց այդ շրջանը եղաւ ամէնէն խորը, դառնը, մռայլը, ամէնէն ճակատագրականը այս սերունդին կեանքէն: Թաթառը անցաւ, այնքան անսպառելի որքան բուռն: Տակնուվրայ ըրաւ մեր հողը եւ մեր երկինքը, քզկտեց մեր արմատները, ճիւղերը, մեր հոգին: Մեզ խլեց մեր պատմութենէն: Մեր պատառատուն հորիզոնը բացաւ աշխարհի վրայ: Այո՛, պատահեցաւ նոյնիսկ որ մինչ տէրն իսկ չէինք մեր տունին, քաղաքացին եղանք աշխարհի: Կորսնցուցինք ինքզինքնիս ու կը թուի թէ շահած ըլլալ կը թուինք անըմբռնելի բախտի խաղ մը՝ դարը:

Այդ տառը կը շարունակուի ահաւասիկ 1895—96էն ասդին: Բայց այս շրջանը աննախընթաց էջն է մեր պատմութեան: Ժողովուրդ մը երկու անգամ չի կրնար խմել այդ բաժակը, բայց դառնութիւնը պիտի զգանք դեռ երկար, մեր աղիքներուն ու միտածումներուն խորը..

Հայ գրականութիւնը չէ սպառած ու չպիտի կարենայ սպառել այդ շրջանի հոգեբանական հաշուեկշիռը: Ցիշատակները դեռ նոր սկսած են ծաղկիլ սպիներու վրայ: Ու չեմ հասկնար անոնք, որոնք կ՚առաջարկեն փակել մեր գրականութեան այդ էջը, մինչ ան դեռ նոր է բացուած: Միթէ կրնա՞նք մոռնալ ինքզինքնիս. միթէ թոռներուն ակռան չպիտի՞ սարսռայ այն թթու-լեղի խնձորէն, զոր պապերը խածին:

Պերճուհին իր մէջ կը կրէ իր ժամանակը, մեր ժամանակը, ալիքներէն քշուած է ինքն ալ: Ճակատ ճակատի եկած է փոթորիկէն վերջ, անյայտ ափերու վրայ նետուած խլեակներու բեկորներու հետ: Ո՞վ չի ճանչնար զանոնք, մեզմէ ո՞ր մէկէն մաս մը չկայ Պերճուհիի այսինչ կամ այնինչ տիպարին մօտ: Շուարուն, կրթեալ մարդիկ, արմատախիլներ, որ կը փորձեն կառչիլ, յարմարիլ նոր միջավայրի մը: Աւանդութիւնը, երբեմնի կեանքի յուշերը դեռ կը կշռեն անոնց վրայ. բայց իրականութիւնը կը հեգնէ զիրենք, ստիպուած են քալել գլխիվայր, մորթ փոխել, երբ կոչկոռներ միայն ունին, պատշաճի՛ երբ անցեալի ձեւը առած են արդէն...

Պերճուհի զիտցած է կենդանացնել այդ ցաւատանջ, գրեթէ վրիպած էակներէն ոմանք, շնորհիւ իր կարգ մը յատկութիւններուն, որոնք եթէ ոչ փայլուն, այլ իրական են:

Արդարեւ Պերճուհիի արուեստը պարզ է: Ան իրապաշտ է. իրականութիւնէն վեր չի բարձրանար, ոչ ալ անդին կը փորձէ անցնիլ: Ոչինչ կը խաթարէ իր տեսողութիւնը, ոչ մշուշը, ոչ դունաւոր ապակին, ոչ պատրանքը: Համեստ գրող մը, որ խաթարուած չէ բնաւ գեղարուեստական քմայքներով, ոչ ալ մշակումով, հաղուադէպ է այս պարագան:

✕

Ինչ որ կը փափկացնէ Պերճուհիի իրապաշտութիւնը, ատիկա նախ իր կընոջական զգայնութիւնն է ու յետոյ այն թեթեւ ու բարի humourը, որ հազուադէպ է կիներու մօտ:

Արդարեւ իրապաշտութիւն չի նշանակեր անպայման փաստին ու իրականութեան զոհել անձը: Իրապաշտութիւնը նոյնքան գունաւորուած է գրողի խառնուածքով, որքան ամէնէն ենթակայապաշտ դպրոցը:

Պէտք է աւելցնել հետեւաբար, որ կայ արական իրապաշտութիւնը, — Զոհրապինը, — ջղուտ, պիրկ ու կուռ, եւ ասոր դիմաց՝ նաեւ իգական իրապաշտութիւն մը, աւելի զգայուն, գուրգուրոտ, սրտառուչ:

Պերճուհին ահաւասիկ օրինակը. իրապաշտութիւն մը՝ թաթաւուած կնոջականութեամբ: Իբրեւ կին, ան շատ աւելի տպաւորուած է կեանքի լուռ, նրբենի, գրեթէ անյայտ ցաւերով:

Այրերու տեսողութիւնը տիրապետող է, կը նշմարէ ամբողջութիւնը, ցցուն գիծերը, կարկառները. կնոջ աչքը թափանցող է, կ՚իջնէ մանրամասնութիւններուն, ծածուկ ու պզտիկ տրամներուն:

Այդպէս են ահաւասիկ «Փոթորիկէն վերջ»ի պզտիկ, տխրունակ պատմուածքները: Մարդոց ինքնամփոփ վիշտը, անոնց ճակատագրի համր, գրեթէ անտեսանելի եղերականութիւնն է, որ Պերճուհի զգացած է, ու աւելին, գիտցած է զգացնել...

Ու զգացնել երբեմն ժուժկալ, զուսպ բառով մը, հպանցիկ նախադասութեամբ մը: Կարծէք ակամայ նետուած խօսք մը, որ կուգայ յանկարծ բիւրեղացնելու երկար պատմուածքի մը ոգին... կաթիլ մը արցունք կարծէք:

✕

Պերճուհիի մօտ այդ զգայնոտութիւնը սակայն երբեմն պոռոտ, ճչան, կամ վայրբան չէ, չարտասուեր, արուեստականօրէն յուզումը խորացնելու ոչ մէկ ճիգ իր մօտ:

Ան կը գտնէ որ իրականութիւնը կը բաւէ ինքզինքին: Բարի երգիծանքի ցոլքով մը նոյն իսկ ան կը ջանայ պայծառացնել մթին ճակատագիրները: Ահա քանի մը տող ցուցանակ պատօրինող Սադրամեանցի մասին:

«Փարիզի փողոցը իր դպրոցը եղած էր, թէեւ, ինչպէս ինք խնդալով կ՚ըսէր ինքնիրեն, կեանքի գիրքը, տախտակէ ցուցանակի ձեւով, կռնակին վրայ բացած էր...

«...Իրեն նայող չկար, անզբաղներն ցուցանակի յայտարարութեան կը նայէին միայն, անոր տակի, միշտ քիչ մը կարմրած երեսը աւելորդ մանրամասնութիւն մըն էր, որ իրենց աչքէն կը վրիպէր:

«...— Ես ալ ինծի մի բան էի կարծում, կ՚ըսէր... ո՞վ եմ ես, էս տախտակի ռաւերը, ուրիշ ոչինչ... էլ ինչո՞ւ պիտի նային ինծ մարդիկ...»:
(Թումաս Սադրամեանց):

✕

Ու նաեւ «Փոթորիկէն վերջ»ը պզտուցի է հասուն հոգիի մը: Դեռ կեանքը չապրած, աշխարհի մասին պատրանքներ կապող մաքի մը խաղը չէ ան, կամ գրական քմայքը՝ նորազարթ ու թրթռուն իմացականութեան մը: Ո՛չ: Հեղինակուհին մեզի կուգայ աշխարհի առօրեայ ճամբայէն: Կը ճանչնայ փուշին, փուշը, տատանքի եւ հանգիստի արժէքը: Փորձառութեամբ ճոխ, իր խօսքը լուրջ է եւ խոհուն: Ոչ մէկ շլացուցիչ գաղափար. ոչ իսկ մըտածումի հրթիռներ: Բայց երբեմն խօսք մը, որ կը բխի ողջմտութեան աղբիւրէն:

«Թոմաս գիտէր, որ խեղճերը խեղճերու հետ աւելի անգութ են յաճախ»: (էջ 143):

«Մօտիկ մարդիկն են, որ իրարու չարիք կ՚ընեն, հարազատներն են, որ կը ճանչնան վէրքին տեղը եւ ցաւցնելու ճիգը կերպը»:

«Մենք իրարու չէինք ստեր, որովհետեւ իրարու ճշմարտութիւնը ըսելու պարտական չէինք»: (էջ 192):

«Երախտիքը ծանր բեռ մըն է մարդկանց ուսերուն: Այդ է պատճառը, որ չարիք ընողին յաճախ կը ներենք, բարիք ընողին՝ երբեք»: (էջ 260):

Մանրախոհութեան այդ շուքն է որ Պերճուհիի գրականութիւնը կը մօտեցնէ աւելի տարէց սերունդին: Անկա երիտասարդութիւնը խանդավառ շնորհներէն զուրկ է, որոշ տարիք մը վերջն է, որ ընթերցողը ... ճակի է ներդաշնելու այդ գրականութեան թաքուն, խոհուն, անյաւակ հրապոյրը:

Առանց տարիքի այդ սահմանումն, սխալ պիտի ըլլայ դատել Պերճուհիի գրականութեան կշիռն ու արժէքը:

✕

Բննադատութիւնը սակայն, որ ... սակ մը փորձագիտութիւն է (expertise), եթէ ոչ գիտնութիւն, ծառայելու համար գործի մը, ստիպուած յաճախ զայն քրքրել, տարրալուծել, կրնանք հետեւաբար Պերճուհիի պատմուածքները դիտել տեսողական ... բեր անկիւնէ մը:

Կարելի՞ է արդեօք «Փոթորիկէն վերջ»ը նկատել գրական դէպք մը, եւ բեւոյթ մը: Ո՛չ անտարակոյս: Եւ ... բոլ պատճառներով:

Պերճուհի կը դիտէ կեանքի ... ջակ մակարդակը միայն: Իր տիպարները պարզ էակներ են, զուրկ հոգեկան պայքարներէ ու թնճուկներէ. ... նոնք կը քալեն կեանքի ընթացքին ... հորիզոն մակերեսին վրայ, ուրկէ ... իջնելու կամ վեր բարձրանալու ... մար չեն ստեղծուած: Իրենց կը ... սի խորութիւն կամ կարկառ: Կը ... սի ներքին հակասութիւններու ... նապը:

Ինչո՞վ բացատրել ասիկա: ... կեանքը այդ տիպարնե՞րը կրնայ ... միայն, թէ հեղինակուհին, ինք ... կրնար բարձրանալ այդ մինչեւ ... Ըստ իս, մէկը նոյնքան որքան միւս... Վիպագրական տիպարները միշտ ... փանիշն են հեղինակին:

Այն ընթերցողը, որ կը խորհի ... կեանքը կարծուածէն շատ աւելի բար... է, ու նաեւ այն ընթերցողը, որ գր... կանութեան մէջ կը փնտռէ մարդ... ոգորումը իրենց ճակատագրին դէ... չատ չի շահագրգռուիր Պերճուհիի գ... րականութեամբ:

Բաց ի այդ, Պերճուհիի լեզուն ... փայլ է ու գանգաղ: Կը հետեւի գ... րին, հետեւողական ճամբաներ... Զուրկ այն յատկանիշը, որ կը կոչ... ոճի անհատականութիւն: Ոճի ... ինքնուրոյն նկարագիրն է յաճախ, ... գրական գործի մը շուրջ կը ստեղ... որոշ հետաքրքրութիւն, որովհե... ոճը ինքնատիպ է այնքան, որքան ... նատիպ է հեղինակին զգայնութի... կամ երեւակայութիւնը:

Այսուհանդերձ, թէեւ գրական ցանիկ շնորհներէ զուրկ, Պերճուհիի պատմուածքները յուզիչ են: Կ՚... նանք ճիշդ մը, որ կը հասնի մեր ... տին: Կը զգանք հեղինակին թա... բաբախումը: Ան չէ երեւակայած ... տիպարները, այլ ապրեր է զանոն...

«Փոթորիկէն վերջ»ը նուազ բան ... է քան գրական գործ մը, բայց աւ... բան մըն է միանգամայն, անիկա կ... դանի վկայութիւն մըն է մեր օրեր... մասին:

Փ. ՍԱՆԱՍԱ...

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ
(Լ. ՇԱՆԹԻ)

(թատերակ կիլիկիոյ կեանքէն 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին)

5.

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ ՀՈԳԵԿԱՆ ԲԵԿՈՒՄԸ

Օշին Պայլի այս խոստովանութիւնը, ճգնաժամի այդ վայրկեանին հերոսի պետական զարգացման եւ իր հոգեկան կառուցուածքի թաքուն անկիւնները կը լուսաբանէ: Անհատի ուժեղ ու տիրական դերով հրապարակ եկող Օշին Պայլի, ինչպէս ըսինք, ըստ մեզ մէկ կողը պակաս է, որպէս տիրապետող պետական մարդու: Հեղինակը հէնց սկիզբէն մեզ թիւրիմացութեան չի մատներ: Օշին Պայլը ոչ թէ ինքը կ՚երթայ պալատը եւ իշխանութիւնը կը խլէ ու կը վարէ, այլ պալատէն կուգան եւ ստիպումով զինք կը տանին իշխանութեան գլուխը: Ուրեմն Օշին Պայլը կարող է, կորուկ է, յատակատես է, գիտէ եւ կարող է պետական մեծ մարդը ըլլալ եւ գործերը վարել նոյնքան հզօրութեամբ, որքան ինքնածին տիքտատոր մը, բայց իր հոգեկան կառուցուածքին մէջ, իր հասուն նկարագրին մէջ, իր ապրումներուն եւ ըմբռնումներուն մէջ կը պակսի պզտիկ բան մը, թրթռուն ջիղ մը, տիրակալութեան մղիչ աւիւնը: Օշին Պայլը աւելի շիտակը, իմաստուն է: Փիլիսոփան յաճախ կարող է արթննալ իր մէջ եւ պատճառաբանել հոգեկան բեկումը՝ նոյնքան յաջողութեամբ, որքան հոգեկան յաղթանակը:

Հոգեկան երկուութիւն, որ կ՚ամբողջացնէ Օշինի բարդ տիպարը: Սակայն երկուութիւնը անհատի խոշոր դերը ստանձնողներուն համար թերութիւն մըն է: Որովհետեւ հոգեկան բեկում ունենալու պարագային, անոնք կը թեքուին դէպ ի արդարացուցիչ պատճառաբանութիւնը: Ինչպէս կը տեսնէք, Լ. Շանթի հերոսը հոգեկան բեկում ունենալէն յետոյ, սկսած է խօսիլ հաւաքական ուժի մասին, բարեշրջութեան եւ ժամանակի մասին, ու կը ժխտէ անհատի դերը: Սա արդէն իմաստութիւն է, բայց ոչ միշտ ճշմարտութիւն: Առանց հոգեկան բեկումի, յաջողութեան պարագային, նոյնքան կուռ պատճառաբանութեամբ անհատի եւ յաջող մէկ ձեռնարկի ճակատագրական դերը կարելի է ջատագովել:

Հոգեկան երկուութեան տիպարը պատմութեան եւ իրական կեանքի տիպարն է, որ մենք միշտ կրնանք գտնել հին ու նոր կեանքին մէջ: Բացառիկ անհատներ եղած են եւ կան պատմութեան մէջ: Մենք այդ բացառիկ անհատներու հոգիի միայն մէկ կողմը կը տեսնենք: Անոնք կը տիրեն, եւ տիրաբար կը քալեն մինչեւ իրենց վախճանը: Անոնք դժուարութիւններու առջեւ կարող են խորտակուիլ, բայց հոգեկան բեկում չեն ունենար, կամ մենք չենք տեսներ: Հոգեկան երկուութիւնը խիստ խորունկ թաքնուած է: Ուժեղ անհատի հոգեկան ներքին փոթորկումները մենք չենք տեսներ, մինչեւ չդրսեւորի որ եւ է քայլով: Իսկ երբ չի դրսեւորի, կը նշանակէ հոգեկան ուրիշ կարողութիւններն իրենց ալիքներուն մէջ խեղդած են բեկման ալիքը: Օշին Պայլը այդ անհատներէն չէ: Այսպիսի անհատներ կարող են հիացում պատճառել, բայց բարդ ու հակադիր հոգեբանութեամբ եւ նկարագրով անհատը աւելի հարուստ է մեր մտածման եւ դատողութեան առջեւ, եւ աւելի ողբերգական: Ահա ինչ որ ուզած է ներկայացնել Լ. Շանթ իր Օշին իշխանով:

Հոգեկան բեկումէն յետոյ, պարտութիւնն անխուսափելի է: Եւ իրերու տրողք ընթացքով Կիլիկիոյ պետական ծառը կը կորուի: Որքա՜ն նմանութիւն, դարձեալ, քսաներորդ դարու երկրորդ տասնամեակի հայկական հանրապետութեան ծառի կտրուման:

Սակայն Օշին Պայլի հոգեկան բեկումը լրիւ պատճառաբանուած չէ: Մեր առաջ բերած հատուածը ամբողջութեամբ բեկումը կը վերագրէ իր պետական ձեռնարկներու անյաջողութեան: Մինչդեռ այդքանը բաւական չէ մեզ համոզելու յաղթականի մը յանկարծուստ ընկրկման: Մարդկային տարրը, անհատական երջանկութեան եւ հաւաքականութեան (ալթերախտ) շահերու բախումը աւելի ցայտուն պիտի դառնային ճգնաժամային այդ վայրկեանին:

Մեր կարծիքով Օշին Պայլի հոգեկան բեկումին մէջ դեր մը ունի նաեւ Ռիթթայի սէրը եւ այն ընթացքը որ առաւ այդ սէրը Օշինի եւ Ռիթթայի յարաբերութեան մէջ: Օշին իշխանի հոգեկան խիղախումներու եւ ընկրկումի մէջ կը զգացուի հոգեկան թախիծ մը: Սկզբնական շրջանին այդ կը սկսի Ռիթթայի սիրոյ կապակցութեամբ. իսկ վերջին վայրկեանին, երբ Օշին Պայլը իր հոգեկան բեկումը կը պարզէ, լուռ կ՚անցնի Ռիթթայի սիրոյ վրայէն: Գոնէ մենախօսութեամբ մը իր հոգիի ամէնէն խորունկ, բայց ամէնէն զգայուն ծալքը պիտի բանար: Ճիշդ է, յաճախ կը զգանք թէ Օշինի սրտին մէջ Ռիթթան նստած է, բայց նկատի առնելով որ Օշինի պետական – հանրային նըւիրումը եւ անձնազոհութիւնը պայքարի մէջ են Ռիթթայի սիրոյ եւ Օշինի անձնական երջանկութեան հետ, անհրաժեշտ էր աւելի խտացնել եւ զուգահեռ դարձնել հոգեկան այդ պայքարը, Օշին Պայլի հոգեկան բեկումը արդարանալի եւ յուզական դարձնելու համար:

Օշին Պայլի վերելքին եւ հոգեկան հակասութիւններուն կը հետեւինք, հեղինակին հետ համամիտ, մինչեւ հոգեկան բեկումը, թատերակի գագաթնակէտ ճգնաժամը: Սակայն այդ ... ընթերցողի եւ հեղինակի միջեւ ... րակարծութիւնը կը սկսի: Պակաս ... մնայ արտայայտութիւն մը, որ ... պիտի հաշտեցնէր Օշին Պայլի ան... մին:

Առկէ յետոյ, երբ մահուան գա... գոյն ժամը կը հնչէ, Օշին Պայլն ... դէն մահուան հետ հաշտուած փ... սոփայ մըն է:

Կ. ՍԱՍՈՒՆ...

(6)

ՊԷՔԻՐ ՍԱՄԻ ՊԷՅ ՄԵՌԱՒ

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ մեռա... Պէքիր Սամի պէյ: Միլլի շարժման ժամանակ, Ազգ. ժողովի երեսփոխան ընտրուած էր Սըվազէն: Ցետոյ ար... տաքին գործավար՝ էնկիւրիի կառա... վարութեան մէջ: Նախագահ բոլ... պատուիրակութեան, որ Լոնտոնի են... կայացաւ խորհրդաժողովին, 1921 փետրուարին: Վերջին տարիներ... շնորհազուրկ էր, եւ քաղաքակ... կեանքէ քաշուած:

Ո՞Վ Է ԱՐԹԱՔԻ ՃԷՊԷԼԻՆ

«Պատմաբանները», «գիտնականները», «լեզուագէտներն» ու «ցեղաբանները» սունկերու պէս սկսան բազմանալ մեր մէջ: Կը ծլին ու հասակ կ'առնեն անոնք մանաւորաբար քէմալական արեւին տակ: Պետրոս Ջէքի մը ունէինք՝ չէր բաւեր, երեւան ելաւ ազգանոցային ձեւին՝ Յակոբ Մարթաեան, որ երես գտաւ Տոլմա Պաղչէի «Թուրքուլթայ»ին մէջ: Հիմա իր վրայ կը խօսեցնէ ուրիշ տնաբոյս «ցեղագէտ» մը, որ Արթաքի Ճէպէլի կը կոչուի: Այս այն միմոսն է, որ Ջէքիէն ծեծ կերած ըլլալով՝ կը պարծենար, արաբերէն դասերը չգիտնալուն համար: Եւ ա՛յն խեղկատակը որ այսօր, հրապարակով, կ'ուրանայ իր ցեղը եւ կ'ըսէ թէ «Հայերը քրիստոնէացած Թուրքեր են»:

Քիչեր կը ճանչնան այս խմաստակը: Ես ունեցած եմ զայն ճանչնալու դժբախտութիւնը, ասկէ ճիշդ 15 տարի առաջ, 1917ին, Աթէնքի մէջ:

Նիհար ու կարճահասա՛կ, փոքրոգի եւ ննճամիտ երեւոյթով մէկը, որ կասկածելի հարստութեան մը տիրացած, Պոլսէն փախստական, կ'ապրէր Աթէնք: Բախտախնդիր մըն էր, եւ այնքան ճարպիկ, որ առանց անգլերէն գիտնալու, 1916ին, կրցած էր մտնել անգլիական սպասարկութեան մէջ, Սելանիկի կողմերը, եւ հոն դիզած էր իր ունեցած մաս մը դրամը, որ բաւեց իրեն բանիկէ կեանք մը վարելու Աթէնքի մէջ, մինչեւ զինադադար:

Կարծեմ, բնիկ Ատափազարցի է: Եղած է Ատափազարի Կեդր. Վարժարանի ուսուցիչ եւ պատերազմի շրջանին, տեղահանութեան օրերուն, Թուրք հոճայի մը նման ծպտուելով կրցած է Ատափազարէն անցնիլ Իզմիթ, հոնկէ Պոլիս եւ ապա՝ Յունաստան, իր կաշին փրկելու համար:

Այդ շրջանին, Աթէնքի մէջ հազիւ 10—15 ընտանիք հայութիւն կար: Կային եւ ամուրի երիտասարդներ: Այս վերջիններէն էր Յովակիմ Տէվէլեան անունով Իզմիրցի երիտասարդ մը, որուն հետ աճապին վէճ ու կռիւ ունեցաւ Ճէպէլին: Մանրամասնութիւնները մոռցած եմ, բայց կը յիշեմ, որ առաւ – փախուստեան մը համար Յովակիմ ձերբակալել եւ բանտարկել տուաւ զայն: Ճէպէլի կուսակից էր, խարդախ ու անվստահելի մէկը: Այսօր ալ Աթէնք բնակող Պ. Յակոբ Մաղաքեան եւ վերոյիշեալ Տէվէլեանը — եթէ ողջ է — լաւագոյնս կը ճանչնան այս սինլքորը, որ այդ օրերուն, Թուրքէն հալածուած, անոր եօթը պորտը կ'անիծէր, որպէս զի 15 տարի յետոյ, այսօր, պատառ մը հացի կամ փխրուն դիրքի մը սիրոյն Թրքանար, «Թրքացնել» փորձելով նաեւ իր ցեղը...

Զինադադարէն յետոյ նորէն տեսայ զայն Պոլսոյ մէջ, անգամ մը, Գատըգիւղ, Ս. Թագաւոր եկեղեցիին առջեւը: Դրամները հատցուցած էր, վրայ – գլուխ չունէր: Հարցուցի թէ ի՛նչ կ'ընէր:

— Քէմէր չինելու համար, նորէն աւելի մը կը սպասեմ, ըսաւ, իրեն յատուկ ուռուցիկ բացագանչութեամբ մը:

Այդ պահուն ինչպէ՞ս մտքէս անցընէի, որ այդ աուիթը պիտի գար 10—12 տարի յետոյ, երբ «քէմէր»ը չինելու անկնալութեամբ, հասակով ու հոգիով այս Թզուկը մինչեւ անգամ պիտի Թրքանար հրապարակով:

Բացառիկ զարգացումի մը տէր մէկը չէ այս անզգամը, Թէեւ, պէտք է ըսել, որ ճարտար «չարլաթան» մըն է եւ լեզուն բերնին մէջ կը դառնայ: Անոր գլխաւոր յատկութիւնն է այս, որ սակայն այնքան առինքնող է Թուրքին համար:

Ի՛նչ կրնանք ընել... Օրը, հիմա, Պոլսոյ մէջ, Մարթաեաններուն ու Ճէպէլիներուն, Թումաճաններուն ու Արտաշէս Գալփաքճեաններուն է, ազատ համարձակ դաւելու եւ մատնելու, ուրանալու եւ չնանալու համար: Մինչ Մեծ Հայրը, որուն ի վնաս կը կատարուին այս բոլոր ստորնութիւնները, անսահման համբերութեամբ մը կը դիտէ այս վիժածներուն հրէշութիւնները եւ կը լռէ...

Կը լռէ՛, բայց Սեբաստացի մամիկին պէս, ամէն անգամ կը կրկնէ իր մաքէն.

— Լուսս՝ Լուսաւորչին,
Հաւատս՝ Քրիստոսին,
Վա՛յ ուրացողին,
Վա՛յ ուրացողին,
Վա՛յ ուրացողին...

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԷԱՆ

(«Հորիզոն»)

ԹՈՒՐՔԻԱ

Վերջ Օսմ. Դրամատան առանձնաշնորհին

«Աքշամ» (2 յունուար) կը գրէ.— Ատենէ մը ի վեր, սակարանին մէջ Օսմ. դրամատան բաժնեթուղթերը կը բարձրանան: Այս մասին քննութիւններ կատարեցինք: Տրուած ծանօթութեանց համաձայն, այս բարձրացման պատճառն է դրամատան առանձնաշնորհման պայմանաժամի երկարաձգման համար կատարուած բանակցութիւնը:

Օսմ. դրամատան առանձնաշնորհը կը վերջանայ 1935ին: Երկարաձգման համար բանակցութիւններ եղան, երբ Սարաճ օղլու Շիւքրիւ պէյ Փարիզ կը գտնուէր: Բանակցութիւնները դեռ արդիւնք մը տալու չափ չեն յառաջացած: Այսուհանդերձ, բանակցութեանց լուրը բաժնեթուղթերու բարձրացման պատճառ եղած է:

Շիւքրիւ պէյի Փարիզ վերադարձին բանակցութիւնները պիտի շարունակուին:

Տիւզճէէն կը գրեն «Աքշամ»ի.— Այս գաւառակին մէջ, բնակիչը շատցած է բայց, անոնց արձանագրութիւնները դեռ չեն կատարուած Քաղաքային օրէնքին հրատարակուելէն առաջ եղած ամուսնութիւններէն կամ հոմանուհիի կեանքէն յառաջ եկող տղոց, ինչպէս նաեւ օտար երկիրներէ եկած ու հոս հաստատուածները արձանագրութիւն չունին, իսկ այս վիճակը հիմնովին հակառակ է մեր կառավարութեան վիճակագրական խնդրին տուած կարեւորութեան:

Պուլկարիոյ Քըրճալը քաղաքէն հոս եկող կաղթականներէն 18 ընտանիք մէկուկէս ժամ հեռու Հաճըթալըստան գիւղին մէջ տեղ կ'առնեն ու կը շինեն: Բայց ժամ մը առաջին եղող գիւղերու բնակիչները այս գաղթականներուն վրայ յարձակելով տուները կը փլցնեն: Գլուխներնին պատռտած երեք գաղթականները եկան մօտս ու տէրտէրնին լացին:

Մեր երկրին ամէն կողմը գէշ սովորութիւն մը տարածուած է: Ոստիկանական բոլոր ուժերուն ու դատարաններուն ամենակարեւոր զբաղումը կազմող դէպքը աղջիկ փախցնելու խնդիրն է: Ամուսնութեան համար դրամ ու ապրանք ուզող հայրերուն աղջիկները փախցնողները թէեւ արդար դատողներ կան, բայց այս տեսակ դէպքերը արիւնով կը վերջանան յաճախ: Մանաւանդ՝ աղջկան հաւանութիւնը չառած զայն բռնի ուժով առեւանգել եւ փախցնել ու պատիւը բռնաբարելէ վերջ՝ աղջկան կողմը համաձայնելու ստիպելը ընտանիքներու միջեւ չմոռցուելիք վէրքեր կը բանայ: Ընտանիքի մը վարդի նման աղջիկը, առանց իր հաւանութեան, լեռները քաշքշել եւ յետոյ ալ պատւոյն դպելով զայն՝ իրեն հետ ամուսնանալու ստիպելու չափ մեծ ոճիր չկայ: Ասոր դիմողները՝ օրէնքին սա կամ նա տրամադրութենէն օգտուելուն վստահ ըլլալով, ասոր անոր աղջկան կը կառչին: Ասանկ դէպքերու զոհ գացող երինոցները ամչնալով դատարանի դիմել, իրենց աղջիկները անողոք ու վայրագ մարդու մը գիրկը նետելու կը ստիպուին: Ահա մեր ընկերային կեանքին մէջ խոր վէրք մը եղող եւ հետզհետէ աւելի խոր ըլլալու բնոյթը ունեցող աղջիկ փախցնելու դէպքերուն առաջքը առնելու համար, ասանկ միջոցի մը դիմողները ամենամեծ պատասխանատուութեան ենթարկելու է:

Այս կողմերը ոճրային դէպքերը շատ են: Ասոր միակ միջոցն է հանրութիւնը կրթել եւ ոճրագործներուն աւելի խիստ պատիժներ տալ: «Զինեալ ազգ» քննիչ Ֆոն Տէր Կոլցի անուանի գրքէն պիտի չխօսիմ: Հոս, հանրութեան մեծ մասը զէնք ունի: Զէնքը մարդուն յանդգնութիւն կուտայ, որով ,զանոնք պէտք է հաւաքել:

Ամերին ամանս...

Ագշամ կը գրէ (7 յունուար) այս վերնագրով.— Սա մեր Անատոլուի գործակալութեան Թարգմանութիւնները բէհ, բէհ, բէհ... մաշալլահ.., ամէն օր աւելի կը յառաջդիմէ եւ կը զարգանայ: Թարգմանիչները արտաքին լուրերը յատուկ լեզուով մը կը գրեն: Օրինակ, սա լուրին նայեցէք.—

Պուրժէ – 3 – ԱՕ. Գ.9 Օղանուրդ Սիմօն եւ Լատի Լոնտոնէն հոս եկան եւ ժամը 15,30ին ցամաք իջան...:

Անատոլուի գործակալութեան օղանուրդ Սիմօն եւ Լատի բսած անձերը, ո՞վքեր են՝ գիտէ՞ք... Անգլիոյ արտաքին նախարար Jhon Simon եւ կինը Lady Simonն են:

Արտաքին կացութեամբ եւ քաղաքական անձնաւորութեամբ չհետաքրքրուող Թարգմանիչներուն ուշիմութեան բանիք չկայ...

Գերման տնտեսագէտ մը

Թուրքիոյ տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճէլալ պէյի կարգադրութեամբ, գերման տնտեսագէտ փրոֆ. Ֆալք Թուրքիա կանչուած է երբեւ խորհրդական: Ցիշեալը յունուարի առաջին օրերուն Պոլիս հասաւ ու մեկնեցաւ Էնկիւրի: Փրոֆէսէօրը պիտի քննէ երկրին կացութիւնը եւ տեղեկագիր մը պիտի պատրաստէ:

Հայկական խաղաղական ողբերգութիւն

ԵՐԵՔ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

«Վազքը», 16 յուն., կը գրէ վերի խորագրին տակ.—

Բոլոր հայ յեղափոխական մարմիններու ներկայացուցիչներէն կազմուած եւ Ղալաթիոյ հայ եկեղեցին քով գտնուող կերպով գումարուած այս ժողովը 15 յուլիս 1913 Թուականէն սկսեալ մինչեւ համաշխարհային պատերազմի հրապարակութենէն վեց ամիս յետոյ շարունակուած է եւ երեք վարագոյրէ բաղկացեալ ողբերգութեամբ վերջացած:

Այս համաժողովին երբ պաշտօնական ներկայացուցիչ մասնակցող Թումաճան էֆ. այս քոմիթէներուն ողբերգութիւնը երգիծական ոճով կը ներկայացնէ «Վազքը»ի ընթերցողներուն:

1.— Գումարման վայրը (Թատրոն) Ղալաթիոյ Հայոց եկեղեցիին կից գտնուող վարժարանի հաւաքատեղին եղող մեծ սրահն է:

2.— Համաժողովը գաղտնի է եւ Հայ ազգին հետեւելիք ուղղութիւնը պիտի որոշէ:

3.— Կացութիւնը փափուկ է եւ համաժողովին մասնակցողները հայ գլխաւորներ են: Այս համաժողովը Պատրիարքարանի կողմէ հրաւիրուած է:

Առաջին վարագոյր.— Դերակատարները ժամանակին կը գումարուին սրահին մէջ, դուռը կը գոցուի եւ ողբերգութիւնը կը սկսի:

Դերակատարներ՝

1.— Պատրիարքական տեղապահ Գաբրիէլ Արքեպիսկ. Ճէվահիրճեան: Համաձայն Թուրքերու բարեկամ անձ մը:

2.— Գլխաւոր ներկայացուցիչ, հայ եկեղեցւոյ եւ չէզոքներու անունով քաղաքական ժողովի ատենապետ Տիրան պէյ Երկանեան: Փաստաբան եւ համալսարանի ուսուցիչ: Երկրորդ ներկայացուցիչ Տաւեան Ցարութիւն փաշայի դերձակատանէն Տրդատ պէյ Տաւեան:

3.— Կաթոլիկներու կողմէ առաջին պատուիրակ Ոսկան Գրիգոր էֆ. եւ երկրորդ պատուիրակ փաստաբան Մարիկեան էֆ.

4.— Հայ բողոքականներու կողմէ, Ազգապետարանի գործակատար Կարապետ էֆ. Սենեքերիմեան: Կատարեալ իրաւասութիւնը հաստատող պաշտօնաթուղթով առաջին պատուիրակ:

5.— Դաշնակցական կուսակցութեան կողմէ ծանօթ ադւոկատ եւ խմբագիր Սիմոն Զաւարեան առաջին եւ Ազատամարտի տնօրէն Հրաչ (Հայկ Թիրեաքեան) երկրորդ ներկայացուցիչ:

6.— Սոցիալ դեմոկրատ Հնչակ կուսակցութեան կողմէ Սամուէլ Թումաճան գլխաւոր ներկայացուցիչ եւ հայ երեւելի բանախօսներէն Արծրունի երկրորդ ներկայացուցիչ:

7.— Սոցիալ դեմոկրատներէ բաժնուելով ազգայնական ուղղութիւն հետապնդող նոր Հնչակեաններու անունով Հրաչ Երուանդ առաջին ներկայացուցիչ եւ Վաճառական Փափազեան երկրորդ ներկայացուցիչ:

8.— Ռամկավարներու անունով Սապահի խմբագրապետ Տիրան Քէլէկեան առաջին ներկայացուցիչ եւ զանազան ատեններ ուղղութիւնը փոխող Հայկ Խոճասարեան, Տօքթ. Թօփճեան եւ ուրիշներ երկրորդ ներկայացուցիչ: Ասոնք ընդհանրապէս համաժողովին ներկայ չէին գտնուեր եւ միայն Քէլէկեան էֆ. կը գտնուէր:

Բոլոր ներկաներու Թիւը 14 էր:

Ողբերգութեան գլխաւոր նպատակն էր Հայերը ուղիղ ճամբու առաջնորդել եւ իրենց ապագայի գոյութիւնը ապահովել:

Դերակատարները երկու հակառակ խումբերու բաժնուած էին: Մէկ կողմը կը փափաքէր Հայերու անկախութեան: Այս խումբը վարող էր Տիրան Քէլէկեան եւ Դաշնակ եւ նոր Հնչակեան գլխաւոր պատուիրակներ: խաւոր պատուիրակներ:

Երկրորդ խումբը Օսմանեան կայսրութենէն բնաւ չբաժնուելով, յեղաշրջութեամբ երկրին բարենորոգման աշխատիլ եւ եթէ կարելի ըլլար, հետզհետէ կատարելագործուելու ուղղութեամբ, Միացեալ Նահանգներու վարչական ձեւը որդեգրել կ'ուզէր, այս խումբին գլուխը կը գտնուէին Տիրան Երկանեան եւ Սամուէլ Թումաճան: Ասոնք պէտք է արձանագրել: Ասոր օգուտը եւ իմաստը վերջը պիտի հասկցուի:

ՄԱՄՈՒԼ

Ժողովրդական նոր դրութիւնը

«Հայրենիք» վերի խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ, (յունուար 4).

— «Ցունուար մէկին վերջացաւ Հինգամեայ ծրագրի շրջանը, որուն արդիւնքներուն մասին կրնան վէճեր ըլլալ: Սակայն, անվիճելի է այդ ծրագրի արդիւնքներէն մէկը, այն է՝ պարենաւորման ճգնաժամը, որ օր աւելի աւելի աճաւոր համեմատութիւններ կը ստանայ Խորհրդային Միութեան մէջ:

Բազմաթիւ ուրիշ նշաններէ զատ, առիկա կ'երեւի պատերազմական ժամանակներու միայն յատուկ այն դաժան օրէնքներէն, զորս Մոսկուայի կառավարութիւնը ստիպուած է հրատարակել վերջերս՝ ժողովուրդին պարէնը ալ աւելի սահմանափակելու եւ պարէնի բաշխումը խստագոյն հսկողութեան ենթարկելով զայն աւելի խնայողութեամբ ծախսելու համար:

Այդ կարգի օրէնքներէն մէկը, օրինակ, կը պարտադրէ 16 տարեկանէն վեր անձերը անձնագիրներ ունենալու եւ Չեկայի անմիջական հսկողութեան ենթարկուելու իրենց աշխատանքի ու պարենաւորման տեսակէտով: Այդ անձնագիրներու դրութիւնը եւ Չեկայի հսկողութիւնը կոչուած են պարզապէս Թոյլ չտալու, որ աշխատաւորները այսուհետեւ ազատօրէն գիւղերէն քաղաք երթան եւ կամ գործարանէ գործարան փոխադրուին: Ինչպէս յայտնի է, մինչեւ այժմ Խորհրդային Միութեան մէջ վերջին տարիներու ընթացքին գիւղացիք թէ քաղաքացիք աննախընթաց եղանակով մը չարունակ տեղէ տեղ կը թափառէին կուշտ փորով հաց ուտել կարենալու համար: Երբ իրենց աշխատած կոլխոզին կամ գործարանին մէջ բաւարար պարէն չէին ստանար, կ'անցնէին ուրիշ տեղ մը այն յոյսով, թէ աշխատանքի իրենց նոր վայրին մէջ աւելի գոհացուցիչ պայմաններ պիտի գտնեն պարենաւորման տեսակէտով:

Այժմ ուրեմն այդ ազատ տեղափոխութիւններուն վերջ կը դրուի, եւ տեսակ մը ճորտատիրական սիսթեմ կը հաստատուի»:

Հայ Գթութեան Կարմիր Խաչին կոչը

ՊՈՒՐԿԱԶ, 13 Յունուար (Ցառաջ).— Տեղւոյս Գթութեան Խաչի Վարչութիւնը հրատարակած է հետեւեալ կոչը.—

«Հայրենակիցնե՛ր,

Ինչպէս ծանօթ է բոլորիդ, Թուէս շաբաթ մը առաջ Գթութեան Խաչի Շրջ. Վարչութեան հրահանգով եւ տեղական մասնաճիւղի Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, ձեռնարկուեցաւ հանդերձահաւաք գործին, օժանդակելու համար տեղւոյս կարօտ եւ գործազուրկ հայրենակիցներուն: Եւ մասնաճիւղ'ս անունով կազմուած երկու յատուկ յանձնախումբեր դիմելով Միութեան անդամներուն եւ բարեսէր համակիրներուն, հաւաքեցին որոշ չափով հագուստեղէններ եւ կօշիկներ: Սակայն, նկատի առնելով Յունաստանէն եկող գաղթականներուն թշուառ, բոպիկ եւ օգնութեան կարօտ ըլլալուն պարագան, նպատակայարմար գտանք հաւաքուած հագուստեղէնները եւ կօշիկները բաշխել անոնց՝ որոնք աւելի կարիք կը զգային: Եւ մասնաճիւղիս անունով յատուկ յանձնախումբ մը այսօր ներկայացաւ ներգաղթի շոգենաւ՝ արձանագրելու համար կարիքաւորներուն անունները, ուր՝ Յունաստանի ներգաղթողներու ներկայացուցիչ՝ Պ. Վահէ Ինճէեան պատասխանեց թէ «օժանդակութիւն չընդունիր», մինչ անդին գաղթականները «կ'ուզենք» կը պոռային:

Արդարեւ, Պ. Վահէ Ինճէեան ընդունելով հանդերձ որ Յունաստանի գաղթականները պէտք ունին օժանդակութեան, բացարձակապէս մերժեց ընդունիլ մեր օժանդակութիւնը, լռեցնելով շոգենաւին մէջէն «կ'ուզենք» պոռացող գաղթականները:

Ասոր վրայ, Պ. Ինճէեանի Թելադրութեամբ, յանձնախումբը կը դիմէ Պ. Հ. Քարտաշեանի, արտօնութիւն խնդրելու, մինչ այդ «սուրհանդակ» մը, Պ. Հայկ Շեղոյեան, անմիջապէս լուր կը տանի Պ. Քարտաշեանին, թէ «Գթ. Խաչի անունով յանձնախումբ մը պիտի ներկայանայ իրեն՝ Դաշնակցականներ են»: Գթութեան Խաչի յանձնախումբը պաշտօնապէս կը դիմէ Պ. Քարտաշեանին, որ իր կարգին չընդունիր Գթ. Խաչի օժանդակութիւնը՝ ըսելով թէ «մենք համարում ենք քաղաքական»: Եւ Պ. Քարտաշեան, հակառակ անոր որ ինքը եւս ընդունեց որ «Յունաստանի գաղթականները շատ աւելի խեղճ են եւ օգնութեան կարօտ», սակայն զոհեկօրէն մերժեց, ըսելով որ «Թող այսպէս մերկ երթան Հայաստան»: Ուրեմն, հայրենակիցներ, Գթ. Խաչի վարչութիւնս իր առաջադրած նպատակները իրագործելու համար Թափած ջանքերը անցան ապարդիւն, Հայաստանի կառավարութեան ներկայացուցիչ Պ. Քարտաշեանի մը կուսակցական կոյր մոլուցքին ընթացք տրուելու համար, հոգ չէ թէ տուժողները ըլլան մեր թշուառ հայրենակիցները:

Վարչութիւն Գթ. Խաչի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՄԵԼԻՔ.— Իր մայլին տարածուած լոյսը աղդել է խեղճի վրայ, ի՛նչ տեսակցութիւն:

ԿԱՄՍԱՐ (կ'ընդմիջէ).— Հա՛, ի՞նչ էին ուզում:

ՄԵԼԻՔ.— Կը պատմեմ, հը, քիչ էր մնացել խեղճ առաջնորդին ու այդ քաղաքական ժողովի ատենապետին...

ԿԱՄՍԱՐ.— Ներկա՞յ եղաւ:

ՄԵԼԻՔ.— Անհնար էր, պահանջեց ուղղակի, բոլորովին քայքայուել է:

ՄԵԼԻՔ.— Կը խօսինք, երեք օր պայմանաժամ յանձնուելու:

ԿԱՄՍԱՐ.— Քիչ չէ:

Ա. ԳՈՐԾ.— (Կը մտնէ) Դագօն կը սպասէ, Պ. Մելիք:

ՄԵԼԻՔ.— Վերջապէս, թող ներս գայ: (Ա. գործ. կը մեկնի, Գագօ ներս կը մտնէ):

6 ՏԵՍԱՐԱՆ

ՄԵԼԻՔ, ԿԱՄՍԱՐ, ԳԱԳՕ

ԳԱԳՕ.— (Դռան առջեւ կը կենայ ու գլուխը կը խոնարհէ):

ՄԵԼԻՔ.— Շատ ուշացար:

ԳԱԳՕ.— Տեղը հեռու էր, պարոն Մելիք:

ՄԵԼԻՔ.— Լաւ, պատմիր տեսնեմ, ի՞նչ վիճակի մէջ են ծրագիրները:

ԳԱԳՕ.— Երկու նոր տեղ գտայ:

ՄԵԼԻՔ.— Ապահո՞վ են:

ԳԱԳՕ.— Շատ ապահով:

ԿԱՄՍԱՐ.— Տես, վարպետ, դրութիւնը օր աւուր լրջանում է, տեսնում ես թէ կառավարութիւնը որքան խիստ ու լուրջ միջոցներ է ձեռք առել մեզ ձերբակալելու համար. վստա՞հ ես ծրագրիդ վրայ, եթէ մի փոքր իսկ կասկած ունիս պիտի յայտնես, որ մենք այլ միջոց մտածենք:

ԳԱԳՕ.— Իմ անցեալը, Պ. Կամսար, եւ մինչեւ այժմ կատարած գործերս ապացոյց են որ ոչ ոք կրնայ ինծի հաւասարել իր ճարպկութեամբ ու խորամանկութեամբ. ինչ գործի որ ձեռնարկեր եմ ազատ եմ պրծեր, չեմ հաւատար որ մէկը կարողանայ ինծի ձերբակալել, երբ ես նախապատրաստուած եմ:

ՄԵԼԻՔ.— Այդքան վստահօրէն խօսելու համար, վարպետ.

ԳԱԳՕ.— Խօսքեր չեն միայն իմ խոստումները, Պ. Մելիք, եկէք, տեսէք, որ համոզուիք, իջէք անգամ մը, դժուար չէ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Քանի՞ մեթր խորութեամբ:

ԳԱԳՕ.— Տեղ դիտէ, երեսուն, յիսուն, հարիւր, նոյնիսկ հարիւր յիսուն:

ՄԵԼԻՔ.— Իսկ դուրս գա՞լը:

ԳԱԳՕ.— Պ. Մելիք, ես Ջրի չուն եմ, կեանքիս մեծ մասը Ջրհորների մէջ եմ անցուցեր, գետնի տակէն աւելի ապահով տեղ չկայ, չկայ մի ծակ որ ինծի ծանօթ չլինի...

ԿԱՄՍԱՐ.— Թուրք Ջրհորափորներ էլ կա՞ն.

ԳԱԳՕ.— Ոչ մեր սահմաններում մէջ:

ՄԵԼԻՔ.— Քանի՞ օր, դու պիտի փորձով գիտնաս, կարելի է այնտեղ մնալ:

ԳԱԳՕ.— Եթէ ուտելիք լինի, ութ օր, տաս օր, եւ աւելի, պատահեր է, որ հողի չերտ մը գլխուածով փլեր է ու փակեր անցքը, գետնի տակ աշխատողները, նոյնիսկ առանց սնունդի ապրեր են մինչեւ ութ օր:

ԿԱՄՍԱՐ.— Լաւատեսութիւնդ չափազանց չէ՞:

ԳԱԳՕ.— Եթէ ինծի չէք հաւատար, կարող էք հարցնել, ես մի ծառայութիւն է որ կ'ուզեմ ընել յեղափոխութեան, ես ինձ վրայ վստահ եմ:

ՄԵԼԻՔ.— Դու էլ պիտի իջնես.

ԳԱԳՕ.— Եթէ կ'ուզէք:

ՄԵԼԻՔ.— Մինչեւ քանի՞ հոգու տեղ կարող է լինել:

ԳԱԳՕ.— Որքան որ ուզենաք, հարիւր մարդ ալ կրնամ տեղաւորել:

ԿԱՄՍԱՐ.— Այդքան դիւրի՞ն:

ԳԱԳՕ.— Պ. Կամսար, եկէք տեսէք, որ հաւատաք, ասկէ աւելի դիւրին բան չկայ: Եթէ Ջրի մակերեսէն քիչ մը բարձր փորածս խոռոչները չրաւականան, կը շինեմ տախտակէ կամրջակ մը, Ջուրը թող հոսէ կամուրջին տակէն եւ մեր պարոնները հանգիստ թող պառկին տախտակներուն վրայ...

ԿԱՄՍԱՐ.— Իսկ եթէ պաշարուեցանք:

ԳԱԳՕ.— Բայց չափազանց գաղտնի պիտի մնայ:

ՄԵԼԻՔ.— էհ, դէպք է, եթէ պատահեց որ մատնուեցանք, կամ ո եւ է կերպով կառավարութիւնը գտաւ տեղերնի՞ս...

ԳԱԳՕ.— Ահ, բաւական է որ բոնըւելէն տաս րոպէ առաջ իմանամ թէ պաշարուած ենք, Ջրի հոսանքի հակառակ ուղղութեամբ կը չարունակենք քալել, մէկ ժամ, երկու ժամ...

ՄԵԼԻՔ.— Ցետո՞յ.

ԳԱԳՕ.— Մի այնպիսի ծակէ դուրս կ'ելնենք գիշերով, որ սատանան ալ չիմանայ:

ՄԵԼԻՔ.— Ո՞ր տեղից.

ԳԱԳՕ.— Օրինակ, եթէ համաձայնիք պատրաստած տեղս գալու ուզած միջոցին դուրս կը հանեմ պարոնները Կարմրուորիկի տակ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Այդքան հեռու, իսկ եթէ այդ ելքերի վրայ էլ պահապաններ դրուած լինի՞ն:

ԳԱԳՕ.— Դժուար, նախ եթէ դաւաճանութիւն չլինի, չպիտի իմանան, եւ յետոյ այնպիսի ելքեր կան այգիները դուրս հանող, որ անկարելի է գտնել:

ԿԱՄՍԱՐ.— Չափազանց ես վստահ:

ԳԱԳՕ.— Եւ վերջապէս, իմ քլունկը կայ, եթէ մէկ երկու ընկեր հետս առնեմ, գիտէ՞ք ինչ անցքեր կը բանամ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Բայց չէ՞ր լսուիր դուրսից.

ԳԱԳՕ.— Կ'երեւի որ արհեստին տեղեակ չէք, հարիւր մեթր գետնի տակ, Պ. Կամսար, եթէ կ'ուզէք առաջնորդեմ ձեզի ուղղակի Թուրք զօրանոցի տակը:

ՄԵԼԻՔ.— Թուրք զօրանոցի տա՞կը

ԳԱԳՕ.— Ամենաապահով տեղը, ո՞րու մտքէն պիտի անցնի:

ԿԱՄՍԱՐ.— Իսկ եթէ կոտրած ըլլսի, կարո՞ղ ենք իսկոյն դուրս ելնելը:

ԳԱԳՕ.— Եթէ իմանանք:

ԿԱՄՍԱՐ.— Բայց ի՞նչպէս պիտի իմանանք:

ԳԱԳՕ.— Դիւրին է... մի վստահելի կին կարող է կատարել այդ գործը.

ՄԵԼԻՔ.— Կի՞ն էլ պիտի իջնէ.

ԳԱԳՕ.— (Ծիծաղով) Չէ, չէ, Պ. Մելիք, պիտի տեսնէք որ հասկնաք:

ՄԵԼԻՔ.— Դէ՛ բացատրիր, որ հասկնանք:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ծանօթ դաշնակահարուհի Օր. Զաուափեան կը նուագէ այսօր շաբաթ կէսօրէ յետոյ, ժամը 3ին, P. T. T. անթելի կայանին մէջ, Հայկական եղանակներ եւ ԺԸ. դարու երկու սոնադներ:

պատ պետական գանձին: Նախագահը կ'ընդունի տարեկան 1,800,000 Ֆր. թոշակ, եւ նոյնքան ալ իբր ներկայացուցչական ծախք: Հարիւրին տասը պիտի զեղչուի միայն թոշակին վրայէն: Նախարարներուն եւ իրենց խորհրդականներուն թոշակներն ալ պիտի զեղչուին հարիւրին տասը: Նախարարները կը ստանան 180 հազար Ֆր. իսկ խորհրդականները՝ 75,000:

40 ժամը բան մը չեղաւ

40 ժամուան խորհրդաժողովը երէկ 27ի դէմ 31 ձայնով եւ 17 ձեռնպահներով մերժեց գործաւորական այն առաջարկը թէ «աշխատանքի ժամերու զեղչ մը պէտք չէ ոեւէ ազդեցութիւն ունենայ արդի աշխատավարձերու վրայ»:

Յետոյ, 21ի եւ 7 ձեռնպահի դէմ 41 ձայնով ընդունեց հետեւեալ բանաձեւը.—

«Խորհրդաժողովը կը գտնէ թէ աշխատանքի ժամերու զեղչը լաւագոյն միջոցներէն մէկն է գործազրկութիւնը պակսեցնելու, կ'որոշէ քննել խնդիրը, հիմ առնելով աշխատանքի միջազգային դիւանին առաջարկները, հասնելու համար միջազգային դետնի վրայ համաձայնութեան մը, որու գործադրութեան եղանակը պիտի որոշուի, այսպէսով կարելի դարձնելու համար աշխատաւորներու կեանքի մակարդակին պահպանումը»:

Ֆրանսական պատուիրակը առաջարկ մը անցուց որով երկրագործական աշխատաւորներու ժամերու զեղչը դուրս կը թողուի արդի խորհրդաժողովին իրաւասութենէն եւ աշխատանքի միջազգային դիւանին կը ղրկուի գործաւորական խումբին ներկայացուցած որոշումներու ծրագիրը:

380 Չինացի կամաւորներ սառած

ՇԱՆԿԱՅ, 19.— Ճափոնական հետախոյզներ որ ղրկուած էին Թաքուչէն լերան կողմերը, քօրէական սահմանին մօտիկ գտած են մարմինները 380 չինացի կամաւորներու որ խմբովին սառած էին Մանչուրիոյ մէջ տիրող սաստիկ ցուրտէն: Մինչեւ վերջին օրերը չինական դիրքերը ետ կը մղէին ճափոնական յարձակումները: Բայց Չինացիներու յանկարծական լռութիւնը ստիպեց ճափոն զօրավարը հետազօտութիւն մը կատարելու. եւ անոնք գտան մարմինները ռազմիկներուն՝ ձեռքերնին դեռ իրենց հրացաններուն վրայ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ արտակարգ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՊՈՒԱ-ՔՕԼՈՆՊԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ Կոմիտէներու, Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամները, վաղը, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Sociétés Savantesի սրահին մէջ, 28, rue Serpente: Մէթրօ՝ Օտէօն: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին իրենց Գրադարանին մէջ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: կարեւոր օրակարգ: ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ռոստոմ, Ապառաժ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ:

Կը դասախօսէ՝ ընկ. ՀՐԱՉ: Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ խորհ. Ռուսաստանի եւ Հայաստանի:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընկեր-համակրական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. տան ժողովասրահին մէջ: կը դասախօսէ ընկեր Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

ՏԻՍԻՆԻ Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» ակումբին մէջ, rue Saint-Martin d'hères, Chemin de la Plaine: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատոմսով: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԱՒՏՕ խումբի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբի մէջ: կը դասախօսէ ընկեր Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ:

ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ նախաձեռնութեամբ մօտ օրէն Սէն Թ'էթիէնի մէջ կը ներկայացուի «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»ը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Կը խօսին՝ Պ. Ռաֆայէլ Զարդարեան: Նիւթ՝ «Նորագոյն ոգին հայ արդի գրականութեան» եւ Հրաչ Զարդարեան՝ «Արեւմտահայ հին եւ նոր գրականութեան զուգանիւը»: Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ բացման հանդէսի առթիւ ծախուած տոմսերու պարգեւաբաշխութենէն ամէն տեսակ (10 տոմսակ) առանց բացառութեան շահած է առարկայ մը: Տոմս ունեցողները դիմեն անձամբ կամ նամակաւ ընկեր Պ. Տէր Պօղոսեանի, 14. rue Nansen, Decines (Isère), ստանալու համար իրենց շահած առարկան: Մինչեւ Փետրուարի վերջաւորութեան չի ներկայացուած տոմսեր կը կորսնցնեն իրենց արցէքը. առարկաները կը մնան կոմիտէին: Կարեւոր առարկաներէն կը մնան հետեւեալները.—

121 տափատի կերպաս, 191 մէկ շիշ շամփանեա, 641 կնոջ ձեռքի պայուսակ, 771 քաշկօլ մը, 851 մէկ շիշ օտը-քոլոն, 941 քաշկօլ, 1031 մէկ շիշ հին գինի, 1171 կնոջ պայուսակ, 1801 տափատի կերպաս, 1011 Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն, 2441 մէկ շիշ շամփանեա, 2881 մէկ շիշ շամփանեա, 2991 մէկ շիշ շամփանեա, 3551 կաթսայ, 3641 մէկ շիշ մանթ, 4561 սեղանի շքեղ ժամացոյց, 4601 կնոջ վզնոց, 4781 մէկ զոյգ պրօշ, 6331 մէկ զոյգ օղակ, 6391 մէկ շիշ օղի, 6421 3 մեդր հագուստի կերպաս, 6421, 7021 եւ 7161 մէկ մէկ շիշ շամփանեա, 7071 մէկ զոյգ թեւնոց, 3591 հորթ մը, 3911 Դաշնակցութեան Պատմութիւն, 8751 տաշտ մը եւ զանազան առարկաներ: Ընդամէնը 900 շահած:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն Փարիզի եւ շրջակայից հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ սրբազան հօր, որ նախաձեռնարկն եղաւ տօնելու քահանայութեանս յիսնամեայ յոբելեանը: Նոյնպէս՝ քահանայից, Հոգաբարձութեան, զպրաց դասուն, հայ մամուլին եւ համայն ժողովրդեան:

Նպանապէս՝ այս առթիւ Յունուար 15ին սարքուած հանդէս-թէյասեղանը կազմակերպող Պոլսեցի, Տրապիզոնցի բարեկամներու, Դպրոցասէրի տնօրէնութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղին, բերանացի եւ գրաւոր շնորհաւորող բոլոր համակիրներու՝ որոնց ամէնուն համար եւս ի բոլոր սրտէ կ'աղօթեմ.

Աղօթարար՝
վաճան Ա. քհնյ. խոյեան

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Գոմոթինի, Յ. Պ.— Յ. Պ.ի տեղեկութիւն տուինք: Պիտի կարդագրէ:

ԹՈՒՇԱՏԻՏԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, վաղը Կիրակի օր, ժամը 3ին, Mutualitéի շէնքին թիւ 14 սրահին մէջ (Rue St. Victor): Ժամը 3.30ին կը գումարուի երկրորդ ժողով, որ կը նկատուի օրինական, անկախ ներկաներու թուէն: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ «Տարօն-Տուրուբերան»ի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պէլվիլի ծանօթ սրճարանը, 131, Fbg. du Temple: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր մեր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

ԱԶԴ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը խորհելով թէ նիւթականին միացուցած պիտի լինի նաեւ բարոյական օժանդակութիւնը, որոշեց փոխանակ կողմնակի միջոցներու դիմելու անհատապէս օժանդակել Մարսէյլի հիւանդանոցներուն մէջ խնամուող հայ թոքախտաւորներուն, առ այս իր առաջին այցելութիւնը տուաւ 29 Դեկտեմբեր 1932ին, բաշխելով իւրաքանչիւրին որոշ գումար մը, եւ այսպէս յաջորդաբար պիտի այցելէ ամէն ամիս:

Ուստի ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան եւ առ ի՛ անզորրութիւն հետաքրքրուող միտքերու, կը փութանք հրատարակել սոյն ազդը:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի
վարչութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւմիւլճինայէն (Յունաստան) Փրլանթի Եղիաեան, ամուսինը՝ Իսկէնտէր, եւ աղջիկը՝ Արմինէ, կը փնտռեն իրենց ազգականը՝ Պապա Տիգրանը, կինը՝ Իւղաբեր, աղջիկները՝ Մաննիկ եւ Կիւլիւկ (Պրուսայի Քիրմասթի քաղաքէն): Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել H. Beusekdjian, Papeterie Komotini, Grèce:

ԳՏՆՈՒԱԾ Է

Նուարդ Լօշեան Յառաջի միջոցաւ կը փնտռէր իր հօրեղբօրորդին Պ. Արփիար Լօշեան: Իր հասցէն Lochian Arpiar, 18 Villa des Roses, Bois Colombes, (Seine):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

Կասկածի տեղի տուող ոչ մէկ բան չպատահեցաւ: Ֆոն Քլայնկարթ աղջկան հետ քալեց մինչեւ Լըվիք փողոցի տունը: Այնտեղ, խոնարհութիւն մը ըրաւ անոր ու մեկնեցաւ անմիջապէս: Լիան դուռը բացաւ եւ գնաց ներս:

Ճորճ հանդիպեցաւ Փորէլի կապելան, այնտեղ էին Փինէն, Կրէկուարը եւ ուրիշներ. կը պարէին բոլորն ալ: Փինէ մօտեցաւ իրեն ու ձեռքը ուսին վրայ դնելով ըսաւ.

— Սա երեսիդ գոյնը նայէ անգամ մը. գետնին տակն անցնին այս կիները...

Ինկածպէս գունատ էր Ճորճի դէմքը:

Յաջորդ երկու գիշերները Ճորճ դարձեալ հետեւեցաւ անոնց: Որ եւ է մտերմութիւն չկար անոնց միջեւ: Եթէ օրուան ընթացքին Լիան խօսած չըլլար իրեն Ֆոն Քլայնկարթի մասին, թերեւս իրաւունք պիտի ունենար կասկածելու: Բայց աղջիկը համարձակօրէն խոստովանեցաւ որ այնտեղ էր անոր հետ եւ տուն եկած էին միասին:

— Ի՞նչ է այս մարդը, հարցուց Ճորճ:

— Զեմ գիտեր. հաւանաբար դիւանագիտական ծառայութեան մէջ է: Ինք չըսաւ, բայց իր խօսելու ձեւէն յայտնի է: Ինծի պատմեց, օրինակի համար, որ շատ մը լրտեսներ կան Գերմանիոյ մէջ, ի նպաստ Ֆրանսայի: Օ՛հ, Աստուած իմ, որքան շատ մարդիկ կան աշխարհի մէջ՝ նպաստակներուն նմանող: Ըսաւ որ օրին մէկը պատերազմ պիտի ծագի Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ:

— Պատերա՞զմ...

— Պալ Պուֆոնի մէջ չըսաւ ատիկա, շատ զգոյշ է. ճամբան ըսաւ:

— Ինչո՞ւ պատերազմ պիտի ծագի:

— Ֆրանսա պիտի լուծէ 1871ի վրէժը. կը պահանջէ Ալզաս Լորէնը:

— Կրնայ ըլլալ որ պահանջէ, բայց չպիտի ուզեր արիւնահեղութիւն ընտրել ետ առնելու համար այդ նահանգները:

— Ֆոն Քլայնկարթը ըսաւ որ պատերազմը լաւ բան է. կ'ազնուացնէ մարդիկը եւ քաջութիւն կուտայ անոնց:

— Կ'ազնուացնէ՞... բայց ի՞նչ սրո՞ւ... Գերագոյն քաջութիւնը կռիւ ընող մարդուն քաջութիւնը չէ անպատճառ: Շուներն ալ կը կռուին: Արդեօ՞ք այդ Գերմանացին մէկն է այն սատանաներէն որոնք իրենց անձնական շահերէն մղուած, կռիւի կը մղեն ժողովուրդներն ու մարդերը:

Պզտիկ գոհունակութիւն մը զգաց Ճորճ այդ վայրկեանին, Ֆոն Քլայնկարթի գաղափարներուն դէմ խօսած ըլլալուն համար: Այնպէս թուեցաւ իրեն որ աղջիկը տպաւորուած էր այդ մարդուն խօսակցութենէն: Անշուշտ կարեւորութիւն չունէր ատիկա եթէ մարդը անորոշ կերպով կը խօսէր միջազգային խնդիրներու մասին: Եւ սակայն կարելի է սիրաբանութիւն ընել զանազան ձեւերով, մտածեց Ճորճ: Ոչ մէկուն վրայ վստահութիւն չունէր:

— Ֆրանսայի հետ պատերազմ որ եւ է շահ չպահանջեր իրեն, ըսաւ Լիան:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ դաշնագիր մը կայ մէջ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ մէջ: Գերմանիան պատերազմ պիտի ընէ... [pag curl] նայ երկու ճակատի վրայ:

— Եւ ի՛նչ ալ փառաւոր բան պիտի ըլլայ, պատասխանեց Ճորճ:

— Ա՛հ, տեսա՞ր հիմա. դուք լիացիներդ կ'ուզէք պատերազմ Գերմանիոյ դէմ... պայմանաւ որ ... րիշները կռուին ձեզի համար. ու ... կային կ'ըսես թէ իտէալներ ... Սիրելիս, դուք, այրերդ, միշտ, ... եւ միշտ միեւնոյնն էք, չէք սիրեր ... ուիլը...

— Զենք ուզեր կռուիլ. եւ կ'ա... պատերազմը:

(Շար.)

Թարգմ. Ժ. Մ.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

22 Janvier 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2093

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ

Գ.

Ահա մեր օրերու Հայոց պատմութեան ողբերգական էջը: Տարագիր հայութիւնը մէկ օրէն միւսը՝ հողմահալած՝ դուրս նետուեցաւ իր ապրած միջնոլորտէն: Ըսինք արդէն, վտանգի ենթակայ, ու ազգային միացեալ ճակատի կարօտ:

Պէտք կա՞յ երկարապատում պատմութեան այս տասնամեայ վտանգը ըմբռնելու համար: Թրքական վտանգը՝ մօտ ու հեռու գտնուած հայութեան գլխին: Հայ հայրենիքը բռնագրաւեալ գոյք: Հայ ժողովուրդի ամբողջ ունեցուածքը՝ լքեալ գոյք ու կողոպուտ: Տարագիր հայ ժողովուրդը՝ լքեալ զանգուած, եւ օրէնքէ դուրս՝ Նանսէնեան անցագիրներով: Ամէն տեղ հիւր ու արտաքսման ենթակայ: Տնտեսական անորոշութիւն, մշակոյթի նուազում, ձուլման վտանգ: Ու այս բոլորէն բխող, եւ բոլոր ցաւերու արմատական դարմանը՝ հայկական դատի հետապնդումը:

Սպառողական ժամանակաշրջան մը, որ մեծ փոթորիկներ չի պարզեր մեր աչքին, սակայն մեծ վտանգը կը մնայ մեր գլխին եւ կը բանի ամէն օր: Թուրի պէս սուր չի շողար հայ ժողովուրդի վզին ու ան չի զգար թէ դանակը հասաւ ոսկորին: Բայց թմրեցուցիչ մահերն աւելի սոսկալի են եւ մարդիկ չեն գիտակցիր ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութեան:

Մանաւանդ Հայը, որ միայն իր վերջին խելքին կ'ապաւինի, ինչ որ շատ ուշ կը յայտնուի:

Վտանգը տեսնելը, վտանգի մասին խօսիլը, ուրիշներուն խորհուրդ տալը այլ բան է, իսկ վտանգին դիմագրաւելը՝ այլ բան:

Տասը տարիէ ի վեր վտանգը կը զգանք, ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութեան կը գիտակցինք: Սակայն ազգային մէկ ճակատ չի կազմուիր: Չի կազմուիր միացեալ ճակատ մը, որովհետեւ բաց ի Հ. Յ. Դաշնակցութենէն, ազգային ճակատին վրայ գործող կուսակցութիւններ եւ հոսանքներ չկան:

Այլապէս, եթէ Հայոց կեանքի մէջ, հայ ժողովուրդի քաղաքական եւ մշակութային հիմնական խնդիրները հետապնդող կուռ կազմակերպութիւններ գոյութիւն ունենային, բարձր հայրենասիրութեամբ եւ յեղափոխական նուիրածութեամբ հետապնդէին հայկական ազատագրական դատը, հայահաւաքման եւ պահպանման գործը, եւ քալէին ազգային ճակատով, անպատճառ տեղ մը իրարու պիտի հանդիպէին եւ գործակցէին:

Մենք այդ գործունէութեան չենք հանդիպիր: Ու երբ ազգային հիմնական խնդիրներու լուծման լծուած ուժերը կը բացակային, երբ ազգային ճակատներ չկան, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ ազգային միացեալ ճակատ ստեղծուի:

Տարագիր հայութեան ներկայ պատկերը պարզ է: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս անցեալի մէջ, նոյնպէս այսօր, կը գործէ ազգային ճակատին վրայ, իր հիմնական ազգային, քաղաքական եւ մշակութային պահանջներով: Համայնավարները ազգային ճակատ չունին: Այդ ուղղութեամբ որ եւ է հասկացողութիւն եւ գործակցութիւն անկարելի է: Երբ կ'ըսենք ազգային մէկ ճակատ, ամէնուն համար ըմբռնելի է, որ համայնավարը այդ հաշուին մէջ չկայ:

Կը մնան միւս հոսանքները: Այդ հոսանքները երբ հասնին այն աստիճան, որ իւրացնեն Հայոց ազգային դատը որոշ գործելակերպով մը, եւ իրական կեանքին մէջ անոնց խօսքն ու գործը ընթանայ ազգային ճակատէն, այդ վայրկեանէն սկսեալ՝ ազգային մէկ ճակատի խնդիրը կը դառնայ հրամայական եւ կարելի: Առանց գործի, առանց հիմնական նպատակի, հոսանքներու գործակցութիւնը բարի ցանկութիւններ մնալու դատապարտուած է:

Եւ իսկապէս ուշագրաւ է որ ազգային մէկ ճակատի խնդիրը հրապարակ դրուած է Դաշնակցութեան կողմէ: Քննական հայեացք մը նետեցէք անցեալ քառասուն տարուան պատմութեան վրայ, ու դուք պիտի տեսնէք թէ Դաշնակցութիւնն է նախաձեռնարկը ազգային միացեալ ուժ մը ստեղծելու: Որովհետեւ Դաշնակցութիւնն է որ պատասխանատուութեամբ եւ արիութեամբ կուրծք տուած է այն բոլոր վտանգներուն, որոնք այնքան առատութեամբ տեղացին մեր ժողովուրդին վրայ: Որովհետեւ Դաշնակցութիւնն էր, որ ամէն վայրկեան, որպէս հայ ժողովուրդի հաւատարիմ պահակը, կեցած էր ազգային ճակատին վրայ, կրակին տակ: Ու հետեւաբար Դաշնակցութիւնն էր, որ կոչ կ'ընէր մօտ ու հեռու բոլոր բացականներուն միանալու ազգային ճակատին:

Այսօր, նոյնպէս ազգային մէկ ճակատի պահանջը կու գայ Դաշնակցութեան կողմէ, նոյն անհրաժեշտութեամբ, նոյն մտահոգութիւններով: Դաշնակցութեան ձայն կը բռնեն մեր համակիրները եւ չէզոքները, որոնք ազգային հիմնական խնդիրներու հետապնդման կը բաղձան:

Եւ ահա տասը տարիներէ ի վեր Դաշնակցութեան կոչը կը մնայ անլսելի: Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ՞ ազգային մէկ ճակատի ստեղծումը: Այո՛, անպայման: Որովհետեւ այդ բաղձանքը կը բխի իր հիմնական գործերէն, որովհետեւ ինքն արդէն ճակատին վրայ է, ու ամէն գործակցութիւն՝ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար բարիք մըն է: Հիմնական նպատակներէն դուրս, Դաշնակցութիւնը հակամէտ է ամէն զիջումի այս ճանապարհին վրայ:

Ազգային ճակատը թէ՛ քաղաքական, թէ՛ դիւանագիտական եւ թէ մշակութային տեսակէտով լայն է ու բաց: Դաշնակցութիւնն այդ ճակատին վրայ է, իր պահակի դերին մէջ:

Քառասուն տարիներէ ի վեր Դաշնակցութեան նշանաբանն եղած է միացեալ ճակատ՝ միացեալ ազգ մը եւ հայրենիք մը կերտելու համար: Այս հարցին եւ կոչին պատասխանը կը մնայ անոնց, որ բացակայ են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՔ

—•—

Անգլիոյ գահաժառանգը զեկոյց մը տուաւ, անցեալ օր, հեռարձակով, գործազուրկ ընտանիքներուն եղբայրական օժանդակութիւն մը ընելու անհրաժեշտութեան մասին: Եթէ յայտարարուած չըլլար իր անունը, կրնայիք ենթադրել որ իրական «գործազուրկ» մըն էր խօսողը· այնքան համեստ էր իր շեշտը·

— Դժուար են մեր պայմանները· մեր պարտականութիւնն է օգնել իրարու, օգնել մեր չքաւորներուն: Պէտք է ձեռք ձեռքի տանք ու դարմանենք չարիքը, որ սեփական է բոլորիս:

Այսպէս էին իր բառերը մօտաւորապէս: Ո՛չ մէկ ամբարտաւան ակնարկութիւն այն բացառիկ դիրքին մասին, որուն մէջ կը գտնուի ինք:

Ո՞վ չի գիտեր որ թշուառութիւնը այնքան հեռու է գահաժառանգ իշխանէն, որքան··· լրջութիւնը մեր ռամկավար հայրենակիցներէն:

×

Հիմա, երեւակայեցէք որ Կալլէսի իշխանը ըլլար Հայ մը՝ իրմէ հազար անգամ աւելի աղքատ· ունենար, օրինակ, մէկ միլիոն ֆրանքի հարստութիւն մը· Ֆորտ ինքնաշարժ մը, ագարակ մը, խոշոր փոր մը եւ ծառայ մը: Գիտէ՞ք ինչպէս պիտի կատարէր իրեն յանձնուած դերը:

— Մասնաւորաբար խնդրուած է ինձմէ որ քանի մը խօսք ընեմ ձեր թշուառ կացութեան մասին: Բնականաբար ամէն մարդ հարուստ չի կրնար ըլլալ մեզի պէս: Ձեզմէ ոմանք չոր հաց մը ունին· իսկ շատերը զրկուած են Աստուծոյ կողմէ մեզի շնորհուած բարիքներէն եւ մանաւանդ խելքէն: Պէտք է դուք՝ աղքատներդ, դուք՝ գործազուրկներդ իրարու օգնէք· մեր մասին մի խորհիք· մենք հարուստ ենք, մենք դրամ ունինք, տուն ունինք, տեղ ունինք: Դուք՝ անբախտներդ մեզի չէք կրնար հասնիլ: Մենք ալ մեր կրցածը պիտի ընենք ձեզի չոր հաց մը տալու համար· առաջին ապացոյցը տալու նպատակով ես՝ մեծահարուստ ազնուական, գործազուրկներուդ ֆոնտին կը նուիրեմ··· երկու շիլին···

×

Ամէն առաքինութիւն ունինք բաց ի դատիարակութենէն:

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ռուզվէյթ-Հուվըր տեսակցութիւնը

ԱՄԵՐԻԿԱ Կ'ՈՐՈՇԷ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՏԵՍԱԿՑԻԼ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔԸ ՉԿԱՅ

Երկու նախագահները՝ Ռուզվէլթ եւ Հուվր երէկ առտու մէկ ու կէս ժամ տեսակցութիւն մը ունեցան իրարու հետ Սպիտակ Տունին կարմիր դահլիճին մէջ: Ներկայ էին արտաքին եւ ելմտական նախարարները, ինչպէս նաեւ տնտեսական փորձագէտ փրոֆ. Նոլէյ: Խօսակցութիւնը դարձաւ ընդհանուր քաղաքական հարցերու շուրջ:

Երկու նախագահները համաձայն մնացին մօտ ատենէն ուսումնասիրելու պարտքերու խնդիրը Անգլիոյ հետ եւ այս առթիւ հրատարակուեցաւ հետեւեալ զեկոյցը·—

« Երկու նախագահներուն եւ իրենց խորհրդականներուն տեսակցութեան ընթացքին վիճաբանութիւնները դարձան գլխաւորաբար ուսումնասիրելու արտաքին կացութիւնը եւ խմբագրուեցաւ ներկայ զեկոյցը որ ցոյց կու տայ հետեւեալ ուղին:

« Բրիտանական կառավարութիւնը խնդրած էր որ պարտքերու խնդիրը վիճաբանուի: Վարչութիւնը որ ձեռք պիտի առնէ իշխանութիւնը ուրախ պիտի ըլլայ ընդունելով իր ներկայացուցիչները, առաջիկայ մարտ ամսուն սկիզբները: Բնականաբար անհրաժեշտ է միեւնոյն ժամանակ քննել համաշխարհային տնտեսական հարցերը, որոնցմով փոխադարձաբար շահագրգռուած են Միացեալ Նահանգները եւ Մեծն Բրիտանիա, եւ հետեւաբար, ներկայացուցիչները պէտք է միանգամայն պաշտօնն ունենան քննելու աշխարհի կացութիւնը բարելաւելիք միջոցները:

Որոշուեցաւ բոլոր միջոցները ձեռք առնել բրիտանական կառավարութեան հետ, արտաքին նախարարին միջոցով:»

Այս զեկոյցը ցոյց կու տայ որ արտաքին նախարար Սթիմսըն հրահանգներ ստացած է այս մասին անմիջապէս բանակցութեան սկսիլ Անգլիոյ հետ, դումարելու համար խորհրդաժողով մը երկու երկիրներու պատուիրակութեանց միջեւ:

Այս խորհրդաժողովը տեղի պիտի ունենայ մարտի առաջին օրերուն, այսինքն Ռուզվէլթի գործի սկսելուն պէս: Իր օրակարգը չպիտի սահմանափակուի Անգլիոյ պարտքերով, այլ նաեւ աշխարհի տնտեսական տագնապով «նոր դարման մը տանելու միջոցներուն մասին»:

Մինչ այս զեկոյցը կը հրատարակուէր, Ծերակոյտի նիստին մէջ Պ. Ռօպինսըն եւ երկրագործական շրջաններու բազմաթիւ ներկայացուցիչներ բուռն յարձակում մը գործեցին Ֆրանսայի դէմ, դեկտ. 15 վճարումը կատարած չըլլալուն համար: Ռօպինսըն ամբաստանեց Ֆրանսան «խոր ապերախտութեամբ» եւ պարզեց այն «վեհանձնութիւնը» զոր Ամերիկա ցոյց տուաւ անոր պարտքերու կարգադրութեան մասին:

Ծերակուտական Հերամ Ճօնսըն առաջարկեց դժուարութիւններ տալ ելմտական գործառնութեանց այն պետութիւններուն որոնք չեն յարգած իրենց յանձնառութիւնը Ամերիկայի հանդէպ: Ուրիշ ծերակուտական մը յայտնեց թէ Ֆրանսայի ընթացքը շատ զայրոյթ պատճառած է ամերիկեան ժողովուրդին եւ յիշեց թէ Պատուոյ Լէգէոն ունեցող ամերիկացի մը իր պատուանշանը ետ ղրկած էր երբ կարդացած էր ֆրանսական խորհրդարանին որոշումը՝ չի վճարելու մասին:

⁂ Լոնտոնէն կը հաղորդեն թէ նախարարներէ բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը պիտի մեկնի Ուաշինկթըն, կարելի եղածին չափ շուտ, որպէսզի կատարէ նախապատրաստական աշխատանքները ամերիկեան իշխանութեան եւ Ռուզվէլթի գործակալներուն հետ:

Նիւզ-Քրօնիքլի Ուաշինկթընի թղթակցին համաձայն Ամերիկեան կառավարութիւնը պարտքերու խնդրին վիճաբանութեան կ'ուզէ կցել Անգլիոյ կողմէ ոսկի-դրամանիշին վերընդունումը, ինչպէս նաեւ Օթթաւայի համաժողովին մէջ ամերիկեան ապրանքներու դէմ դրուած արգելքներուն վերացումը:

⁂ Պ. Ռուզվէլթ բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցաւ խորհրդարանի անդամներու հետ եւ երէկ կէսօրէն վերջ մեկնեցաւ Ուաշինկթընէն:

Ներգաղթողները փոթորիկի բռնուեցան

ՊՈՒՐԿԱԶ, 16 յունուար (ՅԱՌԱՋ)· — Գրած էի թէ ներգաղթողները ճամբայ ելան: Նոյն գիշերը, սակայն, ժամը 1ին, Պուրկազի նաւահանգիստի վարչութիւնը ստացաւ օգնութեան անթելը: Առտուն, «Պուրկազքի Ֆար» թերթը կը գրէր թէ՝ «Ծովը անողոք կերպով կը խաղայ շոգենաւին հետ: Եթէ յաջողին որ եւ է եզերք ապաստանիլ՝ լա՛ւ: Եթէ ոչ՝ Աստուած հասնի օգնութեան»:

Իբրեւ վերտառութիւն ալ դրեր էր պուլկար բանաստեղծ Եավորովի «Հայերը» գեղեցիկ քերթուածէն երկու բառեր «Օթլոմքա Նիչթոժնա» (չնչին բեկոր) ծովուն միջեւ···:

Աւելորդ է ըսել, որ այս լուրը խոր մտատանջութեան մատնեց Պուլկարիոյ ամբողջ հայութիւնը: Նաեւ՝ Պուլկարները: Պուրկազի նաւահանգիստի փորձառու նաւապետները, ըստ նոյն թերթին, թելադրեր են Պոլիս ուղղուիլ՝ փոխանակ Պաթումի: Նոյն իսկ, մէկ երկու փոքր քաղաքներու մէջ (Գըզանլըք), պուլկար եկեղեցիներուն մէջ, ինքնաբերաբար աղօթեր են «Հայերու փրկութեան համար»:

Այսօր, սակայն, ստացուած անթելը կ'աւետէր թէ շոգենաւը թէեւ երկար ատեն գտնուած է ալիքներուն սպառնալիքին տակ, բայց կը շարունակէ իր ճամբան: Մինչ այս տողերը կը գրեմ, շոգենաւը պէտք է Պաթում հասած ըլլայ արդէն:

Մինչ Ժընեւ կը մտմտայ, Ճափոն կը յառաջանայ

Հեռագիրները թէեւ կը հաղորդեն թէ չինական ճակատին վրայ ոչ մէկ վտանգ կայ թշնամութեանց վերսկսման, այսուհանդերձ կացութիւնը կը մնայ միշտ սպառնական: Արդարեւ ճափոնական ուժերը գրաւած են Շան — Հայ — Քուանը եւ ծանր թնդանօթներ զետեղած են չինական պարիսպին ամէնէն տկար կէտին վրայ: Միւս կողմէ չինական ուժերու կրակին սպառնալիքին տակ կը գտնուի Փէքին — Մուկտէն երկաթուղիի գիծը, 300 քիլոմեթրի վրայ: Եւ դեռ Չինացիները մեծ թիւով զինուոր կը կեդրոնացնեն Թա—Չի —Հօ գետին երկայնքը:

Մանչուրիոյ ճափոնական ուժերու ընդհ. սպայակոյտը զեկոյց մը հրատարակելով, կը հաղորդէ թէ ճափոնական բանակը գրաւած է Թիումէն քաղաքը եւ Չինչի բերդաքաղաքը 4 օր տեւող ճակատամարտէ մը յետոյ:

Նիւ — Եորք Թայմզի թղթակիր կը հեռագրէ թէ ճափոնական ուժերը յառաջխաղացման սկսած են արդէն Մեծ — Պարիսպէն անդին, գրաւելու եւ ամրացնելու համար նոր դիրքեր, որ պիտի դիւրացնեն իրենց թափանցումը Եհոլի արեւելեան սահմանէն ներս: Հրասայլերու մասնակցութեամբ հեծելազօրքը Չին — Չէուէն մեկնեցաւ Շան — Հայ — Քուան, միւս կողմէ Լիաօ գետին արեւմտեան կողմը Ճափոնցիները յարձակում մը գործած են թշնամի անկանոն ուժերու վրայ: Փէքինի եւ Թիէն Ձինի մէջ ժողովուրդը վախի մատնուած է արդէն:

Թօքիոյէն հասած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ ճափոնական կուսակցութիւնները եւս կը գնահատեն կառավարութեան բռնած դիրքը եւ խաղաղութեան պահպանման միակ միջոցը կը համարեն ···Ճափոնի իրաւունքներուն ճանաչումը Մանչուրիոյ մէջ:

Ժընեւի մէջ տասնըիններ կը սպասեն Ճափոնի պատասխանին, մինչ այդ մտածելով թէ ինչ դիրք պիտի բռնեն, երբ կարելի չըլլայ համաձայնութեան մը գալ Ճափոնի հետ:

Աւստրիոյ չէզոքացումը

Գրած էինք թէ Աւստրիա պիտի վերածուի յաւիտենապէս չէզոք երկրի մը, միջազգային երաշխաւորութեան տակ:

Միւնիխէն կը հեռագրեն թէ Աւստրիոյ հանրապետութեան վարչապետ Տոլֆիւս որ ներկայ էր պավարիական ժողովրդական կուսակցութեան մէկ նիստին, յայտարարեց թէ չէզոքացման այդ լուրերը անհիմն են, այդ մասին ոեւէ խօսակցութիւն չէ եղած եւ թէ ո եւ է կերպով տրամադիր չեն նման ծրագիր մը ընդունելու:

⁂ Այս չէզոքացման խնդիրը վերագրելով Ֆրանսայի ցանկութեանց արտասահմանի մէջ յարձակումներ սկսան Ֆրանսայի դէմ: Ժուռնալ խատիւ կը բողոքէ այս վերագրումին դէմ որ անգլիական թերթի մը յղացումն է, եւ Ֆրանսա «անմեղ է, կ'ըսէ, այս բանին մէջ, ինչպէս նորածին մանուկ մը»:

Ի՞նչպէս առեւանգեցին աղջիկ մը, նախկին չեկիստ

Զուիցերիական թերթերը կը գրեն թէ Կուտեպովի նման, վերջերս, Զուիցերիոյ մէջ առեւանգուած է երիտասարդ աղջիկ մը, նախկին չեկիստ:

Պերլինի ռուսական դեսպանին յայտարարութեամբ, քանի մը ամիս առաջ Կրուզլինկէնի դարմանատունը դրուած էր մանկամարդ աղջիկ մը, Մարիա Զիտչիբին, 26 տարեկան: Օրիորդը ծանօթ է նաեւ ուրիշ անունով մը, Գրավ Եւլանով, այդ անուան տակ ծառայած ըլլալով Չեկային հաշւոյն, արտասահմանի մասնաւորաբար Գերմանիոյ մէջ: Առաւօտ մը աղջկան այցելութեան կ'երթայ Մոսկուայի Վերահսկիչ Յանձնախումբին անդամներէն մին, Ռոյզէնման, այն որ ժամանակ մը պաշտօն ստացած էր Մոսկուա տանելու Բեսեդովսկին: Խօսակցութեան պահուն, ներս կը մտնէ դարմանատան բժշկապետը: Օրիորդը պաշտպանութիւն կը խնդրէ բժշկապետէն: Բժշկապետը սենեակէն դուրս հանել կու տայ Մոսկուայի մարդը եւ բացատրութիւն կը պահանջէ: Տրուած պատասխանները թոյլ կու տան բժշկապետին, որ արտօնէ Ռոյզէնմանը շարունակել իր խօսակցութիւնը ռուս աղջկան հետ: Նոյն իսկ չարգիլեր, երբ, օր մըն ալ, Ռոյզէնման կը մեկնի՝ միասին տանելով աղջիկը:

Դեկտեմբեր 1ին, Կրուզլինկէնի կայարանին մէջ կը պարզուի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆՕԹԵՐ

Տարիներ ապրած էի ծովերուն եզերքը, արեւներուն տակ, հին գիւղերու մէջ, աչքերս հեռուները, սիրտիս ու հոգիիս տուած խոր հիմերու վրայ գրուած եւ դէպի վեր սլացող ուղիղ եւ մաքուր սիւնի մը ձեւը։

Բայց օր մըն ալ տեսայ որ քաղաքի սատանան սկսած էր տեղ առնել մէջս, եւ կ'անհանգստացնէր ու կը պղտորէր իմ օրերուս հանդարտութիւնը։

Կը ձանձրանայի։ Կը փնտռէի մարդիկ, բազմութիւններ, աղմուկ, կեանք, արուեստ, Հայեր, Փարիզը···

Ապրիլի առաւօտ մը Փարիզ էի, գինով ու երջանիկ։ Եւ ես սկսայ ուխտագնացութեան մը այս հրաշք քաղաքին ամէն մէկ անկիւնը։

Անիկա միեւնոյնն էր, հակառակ ամերիկեան եւ արդիական տեղ տեղ մէկ քանի պոռոտ եւ աններդաշնակ կէտերու։

Նոյնը, սկսելով իր հրաշալի փէրսփէէֆթիփներէն, մինչեւ Սէնի ափերուն մելամաղձոտ գորշը եւ նիհար ծառերը, եւ հին փողոցներուն թելադրող ծուռթիւնները։

Լիւքսէմպուրկի պարտէզին չագանակենիները նոր ծաղկած էին եւ ծանրաբեռնուած իրենց կարմիր եւ ճերմակ ծաղիկներով։ Անոնց ներքեւ, կիրակի կէսօրէ վերջով, նուագախումբը կը զարնէր վաղեմի կտորներ, եւ տողանցքն էր բոլոր պոհեմին ժամանակին մէջ անշարժացած հակառակ ամէն բանի։

Ու յետոյ Փարիզի գարնանային անձրեւը, որ քաղաքին փոթորկոտ եւ ելեկտրականացած օդին մէջէն կ'իջնար վար, բոլորովին մասնաւոր կշռոյթով մը, անոր ինկած ասֆալթին վրայ։

Եւ յետոյ յանկարծ կարմիր վերջալոյսները ցոլացող աղբիւրներուն ցատկող ջուրերուն մէջ, եւ նոր դադրող անձրեւէն տակաւին թաց սալայատակներուն վրայ։

Եւ ես կ'երթայի շատ արբշիռ Փարիզի արեւին ու անձրեւին մէջէն, անյագ հետաքրքրութեամբ դէպի արուեստ, երաժշտութիւն, ինքզինքս մոռնալով գրավաճառներուն ցուցափեղկերուն առջեւ։

Ես դէմքիս վրայ ունէի երազատեսի մը ժպիտը···

×

Իմ կեանքիս ընթացքը եւ համը փոխուեցաւ այն օրը, երբ սրճարանի մը վրայ երազած մէկ պահուս, հոն հանդիպեցայ երեք Հայերու։

Ես կարօտով մօտեցայ անոնց։ Հայ լեզու, հայ խօսքեր, հայրենիքի շունչ ինչքան պէտք ունէի···

Եւ նստանք սեղանի մը շուրջ։ Իմ աչքերս կը փայլէին միեւնոյն ոգեւորութեամբ այս երեք Հայերուն համար, ինչքան Փարիզի գիս խանդավառող ուրիշ բաներուն հանդէպ։

Բայց քանի օրը կը տարաժամէր, եւ խօսակցութիւնները մէկը միւսէն նըւազ յուսադրող կը յաջորդէին իրարու, իմ աչքերուս փայլը կը նուաղէր եւ կը նուաղէին նաեւ հոգիիս մէջ փայլող ուրիշ լոյսեր···

Իմ երեք խօսակիցներուս քիթերը ծուռ էին։ Մէկունը աջ կը նայէր, միւսինը ձախ, իսկ երրորդինը վերէն կը կախուէր դէպի գետին···

Այս երեք անձերը կը պատկանէին երեք զանազան կուսակցութիւններու, եւ հրաշքով է որ խմբուած էին նոյն սեղանին շուրջ։

Սարսափով ճշդեցի որ քիթերու այդ ծուռթիւնները բարոյական հիմեր ունէին։ Քինախնդրութիւններով լեցուած ամբողջ տարիներ, իրենց մէջ կուտակուած ատելութիւնը, ոխը, արհամարհանքը, գրած ժահրոտ յօդուածները եւ փուճ գետիններու վրայ կորսուած տեղերը կամ շահուած օդային յաղթանակները, իրենց ամբողջ վրէժը առած էին անոնց քիթերէն, շորս հովերուն կամ դէպի գետին գըտորելով զանոնք···

Կարելի չեղաւ հարթ գետին մը գտնել, որուն շուրջ խօսէինք։ Կարելի չեղաւ գտնել լուր մը, որ հանդարտ պահէր երեք քիթերը միաժամանակ··

Սրճարանին այս առաջին պատահումը սկիզբը դրաւ իմ մէջս գաղութային ազգային կեանքին մելամաղձոտ եւ սպաննող յուսալքութեան։

Անկէ յետոյ ես արդէն սորվեցայ, ազգային գետնի վրայ, կուսակցական այդ անհասկնալի պայքարին թոյնին հանդիպիլ ամէն տեղ, ուր Հայը կը շնչէր։ Թերթերուն էջերէն, բարեգործական նպատակներէն, գեղարուեստական երեկոյթներէն եւ երեկոյթներէն, մինչեւ մասնաւոր տուներու մտերմական եւ ընկերային հաւաքոյթներուն սեղաններուն շուրջ, ուր թէյի բաժակներուն եւ քէյքերուն վըրանցմէն կուսակցական ատելութիւնները իրար կը խաչաձեւէին, ու կայծակ արձակող աչքերու կուիւ կար ելեկտրականացած մթնոլորտին մէջ···

×

Գիշեր մը տուն կը դառնայի Սէն-Միշէլէն քալելով։

Սրճարանի մը սեղաններուն շուրջ հաւաքուած տեսայ հայ գրագէտներ։ Թուղթերը ձեռքերնուն մէջ, ակնարկները վարէն դէպ ի վեր, խոր կսկիծ մը վերլուծելու երեւոյթը ունէին բոլորը։

Մեռնելու կարողութիւնը չճանչցող ազգային բնազդէ մը մղուած, հրեցի սրճարանին դուռը, եւ լաւագոյն ժպիտովս մօտեցայ խումբին։

Կէս գիշեր էր արդէն։ Աչքերը փոքրացած էին։ Մոխրամանները կը պոռթկային իրենց մէջ դիզուած սիկառէթներու մեռած ծայրերով։ Բաժակներուն խորը մնացած «քաֆէ քրէմ»ներուն յետին կաթիլները իրենք իրենց չորցած էին···

Բայց եւ այնպէս անոնք տակաւին կը վիճէին «հին եւ նոր գրականութեան», թերեւս ամէն ժամանակներու համար բնական, բայց եւ ապարդիւն կռիւին շուրջ։

Անկէ յետոյ ես սորվեցայ գրական գետնի վրայ հանդիպիլ ամէն տեղ այդ միալար, ձանձրացուցիչ թէմային, շատ նիհար տուեալներու վրայ վիճաբանուած։

Մէջտեղը եղած «հին» գրականութիւնը ծանօթ է։ Վերջին տասը տարուան ընթացքին, միջին սերունդի եւ իրենց տաղանդին լրութեան մէջ եղող գրագէտներ, շատ հետաքրքրական նօթ մը բերին մեր գրականութեան մէջ։

Իսկ «նոր»ը, այսինքն վերջին ժամանակներու մէջ գրուածը երիտասարդներու կողմէ, անտարակոյս որ կայ, քանի որ աշխարհը կը քալէ։ Եւ տարբեր ձեւեր եւ տարբեր նպատակներ կը հետապնդէ, քանի որ գոնէ երեւութապէս իրերը եւ ձգտումները կը փոխուին։ Թէեւ մարդկային բնութիւնը իր խորքին մէջ միեւնոյնն է, եւ վերջ ի վերջոյ եթէ վերցնես մէկ քանի մեքենական եւ արտաքայայտութեան արդիական միջոցներ, այս օրուան որ եւ է դէպք, մանաւանդ որ եւ է զգացում, շատ նման է առաջին մարդերուն պատահածին եւ զգացածին։

Միայն թէ, արուեստի մէջ, խնդիրը սանկ չէն։

Արուեստը շատ ազնուական եւ շատ դժուարահաճ քուրմ մըն է, որուն հաճելի ըլլալու համար, եւ որուն առջեւ յաղթական ելլելու համար, ոչ «հին» ըլլալը օգուտ ունի, եւ ոչ ալ «նոր»։

Արուեստին համար գեղեցկութիւնն է կարեւորը։ Ստեղծագործութեան ոգակը։

Արուեստի մէջ կայ՝ գէշ կամ լաւ։ Միջին եզրեր չընդունիր ան։

Եւ ոչ «հին»ի դիմակին տակ կարելի է ծպտուիլ անոր անունով, եւ ոչ ալ «թաւալգլոր» եկող «նոր»ի։

Այսօր եթէ «հին» մը չէ կարելի կարդալ, անոր պատճառը իր հին ըլլալը չէ, այլ գէշ ըլլալը։ Եւ անիկա ամէն տեններու մէջ ալ գէշ եղած է, անմարսելի եւ անհամ։

Եւ այսօր թող նոր գրող մը ուզածին չափ թաւալգլոր բերէ տեղերքը եւ ըստ իրեն ամէնէն անհնարին եւ տակաւին չլսուած բացագանչութիւններով լեցնէ իր էջերը, եթէ չկայ անոր մէջ մասնաւոր անհատականութիւն մը, ինքնուրոյն մթնոլորտ մը, եւ արուեստի իրական շեշտ մը, ինքզինքը պարտադրել ուզելով չէ որ պիտի ընդունուի։

Արուեստը ինքը իրեն դատաւորն է։ Անոր դատը ոչ ժողովներու մէջ կը տեսնուի, եւ ոչ ալ թափուած մելանի ուժով։

Բոլոր ժամանակներու մէջ արուեստի գործերը կը ծնին, կ'ապրին ու կ'անմահանան իրենց իսկ սեփական աւիշով։

Մարդկային ոչ մէկ խօսք, ոչ մէկ ցասում, կամ գովասանք կրնայ անոնց հոսանքը կեցնել դէպ ի կորուստ, կամ դէպ ի խոյանք։

×

Ես կ'երազեմ քաջութեան, բարութեան, ներդաշնակութեան, արուեստի, եւ հայ ոգիին սէրովը շաղախուած հսկայի մը ծնունդը, եւ իջնելը յանկարծ՝ անհայրենիք, ցիրուցան, եւ իրենք իրենց մէջ պառակտուած եւ անջատուած այս հայ ժողովուրդին վրայ···

Զօրաւոր եւ հարկադրող բազուկներ՝ միացնող, հանդարտեցնող, եւ դէպ ի էականին լայն ճամբաները առաջնորդող···

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԷՐԵԱՆ

ԶՐՈՅՑ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ ՀԵՏ

ԵԿԱ՛Ի, ՄԻՐԶԱ, ԵԿԱ՛Ի... ԵԿԱ՛Ի..

Սիրելի Սամ.— Քանի օր է, ինչպէ՞ս ուրախ է Փարիզի հայութիւնը։ Ի՞նչ ցնծութիւն։ Ինչպէ՞ս մեր ոտքը գետնէն կտրած է, մօտ կէս արշին։ Պատճա՞ռը կը հարցնես մեր երախութեան։

Եկա՛ւ, Միրզա, եկա՛ւ «ան»···։

Եւ կ'արժէ որ պատմեմ թէ ինչպէս եկաւ։

Առտու մը, մէկը տարուան հազուագիւտ առտուներէն, երբ Փարիզի անխուսափելի մշուշը չերեւար, եւ անոր տեղ «Ապաքած» թերթը կ'երեւայ, իմացանք իրմէ — «Ապաքած»էն ոչ թէ մշուշէն — որ՝

« Դեկտ. 26, ժամը 10ին Քաղաքս (ո՞վ արդեօք Փարիզը ժառանգ թողած է մեր «քաջալ» թերթին) կը ժամանէ Վարսակ Զորբանեան, որ գալիք ընտրութեան մասնակցելէ ետք, Հայաստանէն կը դառնայ զուարթ եւ առողջ, բերելով իրեն հետ լաւագոյն տպաւորութիւններ»։

Այս ցնցող յայտարարութեան վերեւը զետեղուած էր խոշոր «իքօն» մը, Փարիզի օրթոտոքս եկեղեցիէն փոխ առնուած հրաշագործ պատկեր մը։ Հակառակ մշուշապատ դէմքին — ինչպէս կ'ըլլան բոլոր «իքօն»ները — անմիջապէս ճանչցայ յունական սուրբը՝ Այի Նորկին։

Բայց մինչեւ հիմա հանելուկ է ինծի համար առնչութիւնը որ կրնայ գոյութիւն ունենալ մեր Վարսակին եւ օրթոտոքս Այի Նորկիին միջեւ։ Հայ ազգին չար բախտէն արդեօք մեր միակ պարծանքը յո՞յն է ծագումով։ Նորկի՞ է իսկական անունը։ Կամ օրթոտոքս քոյր եկեղեցին իր «այի»ներուն կա՞րգը դասած է մեր պատուիրակը, ի վարձ իր անարծաթ պտոյտներուն։

Ո՞վ ա իմանում։

Միրզա՛, կա՛րճ։ 26ի առտուն, ժամը 8ին կայարանն էի։

Ինչպէս վայել է նման պարագայի, այսինքները հայմարդը ուրիշհայմարդոց հանդիպելու վախը ունի, սկսայ նախապէս կայարանին գետինը եւ շուրջս քննել անտեսանելի անկիւնէ մը։

Ինձմէ առաջ հասած, պաշտօնական դէմք հագած, եւ քարափին վրայ առանձին խումբ կազմած էին՝ քաղաքացուհի զԱւել Եսեմեան, տակառի մը կրթնած Անպէտիկ Ի–Սահակեան զԱւելին կրթնած։ Ցետոյ ուրիշներ, քաղաքացիի նման իրարու թեւ մտած։ Ամէնքն ալ յայտնապէս կարմրուկէ փաթթուած։

Բնական է չէի կրնար այս խումբին խառնուիլ, Միրզա՛։ Ախր երեխայի տէր եմ, չէ՞։

Տասը քայլ անդին, միս մինակ, մեր պատգամաւոր Լը – Վօն Գօմշու Կարդանը, ձեռքը ծրար մը Փարիզի հող, գրպանները լեցուն Փարիզի քար։

Տասը քայլ անդին՝ «Ապաքած»ի խմբագրական ամբողջ կազմը, «Ապաքած»ի կուսակցութեան «մեծ»երը եւ կուռ շարքերը, թերթին եւ կուսակցութեան բոլոր համակիրները եւ համակիրներուն բոլոր համակիրները։ Ընդամէնը ութուկէս հոգի։

Տասը քայլ անդին՝ եկեղեցիէն ներսի պաշտօնական, եւ եկեղեցիէն դուրսի անպաշտօն ներկայացուցիչները։

Տասը քայլ անդին՝ նա՛ւ, մեր «Կլուբ»ի պատուական Նախագահը, շրջապատուած միջակ տարիքով, միջակ հասակով եւ միջակ ուղեղով (ըստ Շաբաշ Գիսակեանի) անդամ – անդամուհիներով։

Ընելիքս որոշ էր։ «Կլուբ»ի անդամներուն մէջ էր տեղս։ Թաքստոցէս դուրս ելայ կամա՛ց եւ խառնուեցայ իրենց խումբին։

Ժամը 9։

Ներկաները հետզհետէ ոգեւորուած կը խօսին կամ կը վիճին։ Օդին մէջ թռչտող տաք – տաք բառերը զԱւել Եսեմեանի չրթունքին զարնուելով կը կարմրին, եւ «Ապաքած»ի խումբին վրայ իյնալով կը սառին։

Աչքիս կը հանդիպի Անպէտիկ Ի–Սահակեանի յուղարկաւորի սովորական դէմքը որ մեռելաթաղի դէմքի փոխուած է այսօր։ Ինչո՞ւ, կը հարցնեմ ինքնիրենս, այո՛, ինչո՞ւ։

Ժամը 9.30։

Կառ. տեւ. Նոռի կամարներուն տակ «Փշշ»ոց մը կը Փշշա՛յ···։ Գլուխները կը դառնան Մոսկուայի ուղղութեամբ։ Կայարանի պաշտօնեաները կը վազվզեն իրար անցած։ Կարելի՞ է որ թրէնը, կամ աշխարհի որ եւ է թրէն, սխալի եւ ժամանակէն առաջ հասնի։ Ծուռով, սակայն, կը պարզուի հանելուկը։

Տիկին զԱւել ձանձրոյթէն··· յորանջած է, կէս մը··· բազմաձայն։

«Ապաքած»ի ութուկէս մարդոց խումբէն կէս մարդը՝ խմբագիրը (որ Վանցի մըն է, որով ըստ Վ.- Զորբանեանի կէս – մարդ) ձեռքերը շփելով, մինչեւ մէջքը ծալլուած, «այվազ»ի դասական «սալամալէք»ներով կը մօտենայ Գօմշու Կարդանին։ Նպատակը էնթէրվիւ մըն էր։ Այս վերջինը առանց հասկնալու թղթադրամ մը կը թխէ խմբագրին բերանը եւ կռնակը կը դարձնէ։

Կէս – մարդ խմբագիրը (տես Վ. Զոր.) կը մօտենայ կարմրուկէ բոնըւածներուն։ Կ'երեւայ վարակումէ չի վախնար, Միրզա՛, կամ երեխայի տէր չէ, կամ տուն դառնալուն իր կինը եբեսին չսղոռար։

Բայց հազիւ խումբին մօտեցած, կը դիմաւորուի հայհոյանքի ու թուք ու մուրի տարափով։ Ալլահին պարգեւած անձրեւին նման բնական երեւոյթ «Ապաքած»ականներու համար։ Կը սրբըւուի անձրեւանոց բանալ։ Անօգո՛ւտ···։ Անձրեւը կը տեղայ կատաղօրէն.

—Գարշելի՛, զազրելի՛, պուրժուա՛, բուրժօյի լաքէ՛···։ Ինչպէ՞ս կը համարձակիս իբրեւ անօրինակ լուր հաղորդել թէ «Զորբանեանը Հայաստանէն զուարթ եւ առողջ կը վերադառնայ»։ Այդքա՞ն անհաւատալի բան է Հայաստանէն «առողջ» կամ «ողջ» վերադառնալը, զզուելի՛···։ Այդքա՞ն անկարելի բան է «զուարթ» մնալ հնդամեակը տեսնելէ ետք, լաքէ՛···։ Եթէ ձեռքս չցաւէ՛ր··· կը սպառնայ Թարմհացեան, կապոյտ աչքերէն կարմիր շանթեր թափելով խեղճ Վանցիին (տես Վ. Զ.) չորցած գլխուն։

Անպէտիկ Ի–Սահակեան. (աչքերը գետնին եւ տխո՛ւր, ո՛հ, տխո՛ւր ինչպէս Ալէքսանդրապոլցի Արգուլ Լարլարուի կարասնին ջրինները) ինչի՞ քաշած կարեւորութիւն կուտանք կը էս մարդոց··· ինչի՞ էս ցոյցերը կ'ընենք կը էս քեաջալին···։ Այ օղլ, ինչի՞ կը ծախսենք կը էս փողերը, հայ վա՛խ, ինչի՞ կը ծախսենք կը, ինչի՞··· ինչի՞···

Ժամը 10, Փշշ՛···։

Այս անգամ զԱւելը չէ այլ Մոսկուայի ճեպընթացը որ մշուշին (Փարիզի մշուշին ոչ թէ «Ապաքած»ի մշուշին) ընդմէջէն կը յայտնուի։

Երեւակայէ Միրզա՛, Ֆիրդուսիի նըկարագրած թեւաւոր աժդահարներէն մէկը։ Զոյգ հրաշէկ աչքեր փորին վըրայ։ Ճակտին կոտոշ մը ուրկէ ծուխ, բոց եւ շոգի կը ժայթքէ եւ կը սուրայ սողալով, եւեւէն քաշելով մարմինը, որուն երկարութիւնը՝ ճեր այգիի տունին նման քսան հատ իրար կապած։

Աժդահարը կանգ կ'առնէ եւ կը պառկի հեւալով կայարանին սեւցած կամարներուն տակ։ Անոր փորին վրայ ճեղք մը կը բացուի եւ մէջէն դուրս կը սահի··· պզտիկ, փոքրիկ, մանրիկ, մանրուք մարդուկ մը։ Վարսակ Զորբանեանն է···։ Կը շրջապատենք։

Անպէտիկ Ի.-Սահածեան, որուն յուղարկաւորի բնական դէմքը մեռելաթաղի դէմքի փոխուած էր, այդ վայրկեանին մեռելի դէմք կը հագնի։

Իսկապէ՛ս···։

Զորբանեան զուարթ է եւ առողջ, նոյն իսկ ողջ։ Ճիշդ ինչպէս գուշակած էր «Ապաքած»ի խմբագիրը, որ Վանցի մըն է (տես Վ. Զ.)։

Իսկ «հետը բերած լաւագոյն տպաւորութիւններ»ը։ Ահա պայուսակ մը, ծանր, այնպէս ծա՜նր։ Պիտի կարծէիր Հայաստանի բոլոր հողերը եւ քարերը մէջը ըլլային, եթէ իրմէ առաջ ուրիշը սանկ վերցուած եւ Փարիզ բերած չըլլար։

Զորբանեան տաժանքով կ'իջեցնէ «հետը բերած լաւագոյն տպաւորութիւններ»ով լեփ – լեցուն պայուսակը եւ կը դնէ··· պիտի դնէր քարափին վրայ, երբ ձախաւեր շարժումով կափարիչը կը բացուի։ Իրար կը կոխկըռտենք տեսնելու համար պայուսակին ծանրակշիռ պարունակութիւնը։

Աւա՛ղ, պարա՛պ էր պայուսակը, Միրզա։ Պարապ՝ օդով ուռած տիկի նման։ Պարապ՝ Հայ գրագէտներու գրպանին նման։ Պարապ՝ Զորբանեանի խոստացած բոլոր տպաւորութեանց նման։

«Ապաքած»ի կէս – մարդ խմբագիրը որ Վանցի մըն է (տես Վ. Զ.), գայթակղութիւնը փակեց, աճապարանքով փակելով պայուսակին անպատկառօրէն անգաղտնապահ կափարիչը։

Վարսակ Զորբանեան ի ծնէ սովորութիւն չունի այդ տեսակ չնչին պատահարներէն ազդուելու։ Արդէն «ան» կախկնած է իր դասական կեցուածքով՝ աչքերը յառած կայարանի բարձունքէն առկախ սարդի ոստայնի մը։ Մէկ ոտքը վար, միւսը վեր։ Միրուքը աշխարհի մակերեսին հետ զուգահեռական։

Աչքիս կը զարնէ վիզէն կախուած պղինձէ աման մը։

— Սա ի՞նչ է, կը հարցնեմ մեր նախագահ Վառվառեանին, որ սախպուած է իրր նախագահ, մեր չգիտցածը գիտնալ։

— Նո՛ւ, սա սափրիչի լէկէն է, կը պատասխանէ։ Զորբանեանն իչտէ չուտով խօսալու է Հայաստանում չտեսած բաների մասին։ Խօսածը ժամանակ, հա՛, լորձունքը իչտէ վազելու է։ Այդ լէկէնը պիտ՛ բռնէ վզին որ խօսածը ժամանակ երբ լորձունքը վազէ, չորերը չմուրտառուին։

Տիրացուներու կարգադիր յանձնախումբը կ'աճապարէ թափօրը կազմակերպել։

Բազմութիւնը ճեղքելով առաջ կը քշեն սպիտակ էշ մը։ Կաթողիկոսական գալիք ընտրութեան պատուիրակ Վարսակ Զորբանեանը կը նստեցնեն վրան, ուսերուն (Վ. Զ.ին) կը ձգեն ծաղկեայ փիլոն, ձեռքը կուտան վառած մոմ։

Սպիտակ էշը կը սկսի շարժիլ, թափօրը ետեւէն։ Օտարականները մեր անցքին վրայ խաչ կը հանեն։ Ապահովաբար յուղարկաւորներու տեղ դըրած են մեզ, Անպէտիկին դէմքը տեսնելով։ Առ ի քաղաքավարութիւն զԱւել Եսեմեան, Ի–Սահածեան, Թարմհացեան, մեր նախագահը, Գօմշու Կարդան, ե՛ս, վերջապէս ամէնքս անընդհատ կը խաչակնքենք։

Ժան – Կուժօնի եկեղեցիէն կը հեռախօսեն թէ Եպիսկոպոսը ճամբայ ելած է մեր թափօրը դիմաւորելու։

— Տե՛ս, կ'ըսէ Անպէտիկ կուշտիս զարնելով, մի նայիր հալա, այ օղլ···։ Եւ ցոյց կուտայ Զորբանեանը որ գրպանէն բուռ մը փիլաւ հանելով բերանը կը խրէ այդ միջոցին։

— Լա՛ւ, ի՞նչ կայ զարմանալիք, մարդը նախաճաշը կ'ընէ կոր···, կը պատասխանեմ, ջանալով փախիլ, վարակուելէ առաջ։ Ախր, Սամուէլ, տըղաքս դեռ կարմրուկ չեն հանած։

— Ո՞նց թէ ինչ կայ զարմանալի, կը պնդէ Ի–Սահածեան թեւիս կառչելով, ո՞նց թէ ինչ կայ···։ Դեռ բաւական չի որ գնաց օրերով ձրի կերակրուեց, Երեւանի հացը պակասացրեց, Սարդարապատի Չրանցքին ջուրը իջեցրեց, Հայաստանի օդը ապականեց, գալուց էլ գրպանները լցրել ա Հայաստանի հացով, Հայաստանի փիլաւով, Հայաստանի կարագով, Հայաստանի··· (տխուր մտածելէ ետք) տոլարներով։

— Լաւագոյն է, կ'ըսեմ օձիքս ազատելու համար, գրպանը փիլաւ եւ տոլար լեցնէ քան թէ հող ու քար։

— Կարծում ես, հա՞։ Սրանց նմանները են որ փլաւի պաշարը կը պակսեցնեն կը, որով հնգամեակը կը ձախողեցնեն կը··· (յետոյ ակամբչիս մօտենալով) ա՛յ օղլ, մի սաս տեսնեմ, էս հօս – հօսին բաժին կը հանե՞ն կը մեր ամսական տոլարներից, սաս՛, ի՞նչ կը կարծես կը, հա՞, կը հանե՞ն կը··· ոտացդ մեռնիմ, խօսա՛, է՛···

Իրեն պատասխանեցի ի՛ր բարբառով, Միրզա։ Մտածեցի թերեւս սիրտը կակուղնայ եւ օձիքս ձգէ.

— Կիմբուայ Ջուլբրիդ մատաղ, ա՛յ կարմիր ախբեր, ըսի, ի՞նչ իմանամ, կը հանե՞ն կը, չեն հաներ կը···

— Ոտացդ մեռնիմ, այ օղլ, սաս՛, Սուսան բաջին քեզ ոչինչ չէ՞ գրել։ Մեր տոլարներից, մեր կարմիր տոլարներից, հոգինին պաղնեմ, մեր աղիզ տոլարներից, սրան բաժին կուտա՞ն կը, չե՞ն տար կը, ոչինչ չի՞ գրել···

— Եօթը վէրքը վկա՛յ, Անպէտիկ ջան, ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, գոչեցի կարմրախտաւորի մը հետ այսքան երկար ատեն շունչ շունչի մնալէս սարսափահար, նոյն իսկ եթէ ճիշդ լինի, Փարիզում տոլար տալով ի՞նչ կը պակսի կը Հայաստանի հնգամեայ պլանէն···։

Ի–Սահածեանի ձեռքերը թուլցան։ Իր յուղարկաւորի դէմքը որ մեռելաթաղի՝ յետոյ մեռելի դէմքի էր փոխուած, չեմ գիտեր թէ ինչի փոխուեցաւ, որովհետեւ յաջողեցայ քովէն փախչիլ։

Ախր ե՛ս ալ կարմրուկ հանած չեմ դեռ, Միրզա՛։

Հասանք քաղաքին կէսը։

Հեռախօսով լուր առինք թէ Եպսկ.ը մեզ դիմաւորելու համար հասած է եկեղեցիին մէջտեղը։ Զորբանեան բուռ մը փիլաւ եւս խրեց բերանը։ Ցետոյ միրուքին մէջէն խնամով հաւաքեց բրինձի փախստական հատիկներ եւ գրպանին մէջ բանտարկեց։ Իր հեծած սպիտակ էշը··· (ոչի՛նչ, պատշաճ չէ այս հանդիսաւոր առիթին)։

Կտրեցինք քաղաքին երեք չորրորդը։ Լուր առինք Եպսկ.ը եկեղեցիին գաւիթը հասեր է։ Զորբանեան սպիտակ իշուն վրայ բազմած, վերացած, աչքերը երկնային անտեսանելի սարդի ոստայններու վրայ, ճենճոտ ափերը կը լզէր յուզիչ ինքնամոռացութեան մը մէջ···։

Հասանք Ժան – Կուժօնի ժամ[…] դուռը։ Եպսկ.ը հասաւ դրան ներ[…] կողմը։

Զորբանեանը էջէն իջեցուցի[…] Մաղկեայ փիլոնը, ձեռքի մոմը եւ […] բուռը շտկեցին։ Եկեղեցիին դուռն[…] ներս Եպսկ.ը մեզ դիմաւորեց։

Զորբանեան – Եպիսկոպոս դէմ[…] խառնուեմ։

Վայրկեանը ցնցող էր։ Վայրկեա[…] յուզիչ էր։ Էջը հեռացուցին, որով[…] տեւ սկսաւ ցոյց տալ թէ պիտի զա[…] դրէ վայրկեանին վեհութեանը։

Մեր յուզումը իր գագաթնակէ[…] հասաւ երբ գրկախառնուած […] սկսաւ հօնքուր – հօնքուր լալ։ Եպ[…] իր սովորութեան բերմամբ, պատ[…] րակը իր պաշտօնին բերմամբ։

Այն ի՛նչ վայրկեան էր, Միրզա[…] Մեզմէ շատերուն արցունքը մ[…] ցաւ Եպսկ.ին արցունքին։ Ուրիշներ[…] արցունքը՝ Զորբանեանի արցունք[…] Առուակներ կազմուեցան Ժան – Կ[…] Ժօնի փողոցն ի վար։ Դնիեբեր եւ Դն[…] եսթեր, թերեւս Եփրատ ու Տիգրի[…]

— Փառք քեզ, Լէնի՛ն, փառք քե[…] կը հեկեկար զԱւել Եսեմեան ծեծե[…] կուրծքը եւ անոր մէջէն արուած […] թէօրի ձայներ պոռթկացնելով, […] ղագս ամենայնի, Տէր Լէնին, փա՛[…] քեզ···։

Միրզա՛, լաւագոյն է նամակս վեր[…] ջացնեմ եւ ամբողջ շարաթ մը […] այս սրտաշարժ տեսարանին փղձկ[…] ցնող տպաւորութեան տակ։

Ցաջորդով Վարսակ Զորբանեանի[…] առջին, հօյյակա՛պ··· ցընցո՛ղ[…] ըղձանքելի՛··· ըղձայլելի՛··· […] նօսհինա՛կ··· հռաշալի՛··· […] խընթճա՛ց··· չը լուսաւա՛ծ··· […] տեսնուաա՛ծ··· չիմացուաա՛ծ[…] չի՞ մասին էր խօսքս, Միրզա[…] ածականներու շռայլ գործածութեան […] փորձանքը։ Մոռցայ թէ ինչ պիտի […] սէի···։ Հա՛, յիշեցի) յաջորդով վա[…] սակ Զորբանեանի առաջին ճառը։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈ[…]

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Կը ճամբորդենք դէպի Պարսկաս[…] տանի սահմանը, դէպի Դավալը[…] գիւղը։ Հոն, Արաքս գետը պղտո[…] ժապաւէնի մը նման կը բաժնէ Հա[…] յաստանը պարսկական հողէն։

Այս վայրերուն մէջ, բառացիօրէ[…] կը վխտան օձեր — թունաւոր օձե[…] որոնց խայթուածքը անխուսափե[…] լիօրէն կը վերջանայ մահով։ Ար[…] ջառներն են որ ամէնէն շատ […] տառապին, բայց եւ այնպէս մար[…] դիկն ալ զերծ չեն մնար անոնցմէ[…] Գարշելի այս սողուններուն հե[…] պայքարի ընթացքին, ոչինչ կրնա[…] օգնել իրենց։

Ահա այս վայրերուն եւ ա[…] պայմաններուն մէջ է որ, մօտեր[…] տեղացի ազգաբնակչութեան ծո[…] յայտնուած է Ճափահիր անուն[…] մէկը, օձահմայ եւ ժողովուրդի […] զատարար։ Անոր մօտ կ'երթա[…] մենք ալ։

Արեւը մայր մտած էր, երբ հա[…] սանք Դավալու եւ արագօրէն գտան[…] օձահմային տնակը։

Ճափահիրը հիւրամեծարութեամբ[…] դիմաւորեց մեզ, հրաւիրելով նստ[…] գետինը ձգուած բարձերու վրայ[…] Մեր մօտը, օրօրոցի մը մէջ դրուա[…] էր միամեայ մանուկ մը։ Իր թա[…] թիկները կ'երկարէր եւ կը ճգնէ[…] բան մը բռնել օդին մէջ, կուլար, կը[…] պոռար, բան մը կ'ուզէր։ Այն ատե[…] մայրը տարիքոտ կին մը, մօտեն[…] կեցող կողովէն թունաւոր օձ մը[…] հանելով տուաւ իր տղուն ձեռք[…] Հանդարտեցաւ, այն ատեն զարդ[…] լով լալէ, եւ կարմրուկ թաթիկներ[…] սկսան ճզմել եւ քաշքշել օձը, խա[…] ղալիկի պէս։ Զարհուրած՝ իրար[…] նայեցանք եւ մենք մեզ գտա[…] օձերու իսկական թագաւորութ[…] մէջ։

Օձերով լեցուն էին զանազան […] մաններ, կողովներ, սնտուկնե[…] եւ յլն.։ Ծո՛յլ, բծաւոր եւ ծանրամա[…] մին կիւրշա մը քօպրայի նման գլ[…] գլուխով, տափակ քիթով, մոխր[…] կապոյտ եւ ծեր՝ յաւիտենական[…] թեան պէս, — ամէնէն թունաւոր օձ[…] Հայաստանի մէջ, — հանդարտօրէ[…] կը քնանար այդ կնոջ գիրկը, կծիկ[…] մը նման բոլորուած։

Գիւղին մէջ շատ մեծ յարգանք[…] կը վայելէր Ճափահիրը։ Եւ անոր[…] համբաւը տարածուած էր հեռա[…] ները, նոյն իսկ Հայաստանի սահ[…] մաններէն ալ անդին եւ նշանաւո[…] էր աւելի շատ «Օձահմայ» անու[…] նով։

Օձէն խայթուածները բժշկելու համար, պատգարակով կը բերեն անոր «դարմանատուն»ը — փայտաշէն հսկայ սայլանդ, ներքեւը՝ կարգով շարուած փայտէ մահճակալներով: Իսկ դարմանումը կը կայանայ հետեւեալ ձեւին մէջ, — կը հակի հիւանդին վրայ. կարելի եղածին չափ շատ լորձունք հաւաքելով բերնին մէջ, կը թքնէ փոքրիկ վէրքին վըրայ՝ ծեփելով վրայէն դարձեալ թուքով, թաց «քոմփրէս»ի պէս բողկի թարմ տերեւ մը փակցնելով: Ամէն հինգ վայրկեանը անգամ մը, տերեւը կը ռեւնայ եւ կը կոնծի ուռեցքին սարսափելի ջերմութենէն, որուն համար ալ դալար տերեւը կը փոխեն:

Օրը երեք անգամ, Ճավահիր կը կրկնէ իր դարմանումը, այսինքն թքնել վէրքին վրայ: Չորրորդ օրը հիւանդին տաքութիւնը կ'իջնէ, վէրքը կը լաւանայ, թոյնը կը չէզոքանայ եւ վերջ կը գտնէ դարմանումը: Մահացու դէպքեր ծանօթ չեն Ճավահիրին:

Բժիշկները. ինչպէս նաեւ խորհրդային Ռուսիոյ ամենայայտնի կենդանաբանը եւ օձերը լաւ ճանչցող՝ բժիշկ Շէլկոֆնիկ, որոնք քննած են Ճավահիրը քանի մը անգամ, մեզի տեղեկացուցին, թէ այդ կնոջ մէջ. անկասկած, կը գոյանայ տեսակ մը հակաթոյն, որու հետեւանքով օձի խայթուածք մը ոչ մէկ ազդեցութիւն կ'ընէ: Գալով սակայն անոր «լորձնադարմանումին», բըժիշկները շատ կարճ կերպով յայտնած են իրենց կարծիքը, «շառլաթանութիւն եւ վհուկութիւն»:

Հարցուցինք իրեն, Ճավահիրին: Եւ անիկա պատասխանեց շատ հասարակ եղանակով, եւ սակայն խիստ խելացիօրէն, գեղջկական բարբառով: Մեր այն հարցումին, թէ ինչպէ՞ս եւ երբէ՞ն ի վեր կը բժշկէ, ըսաւ.

— Առաջին անգամ, երբ 12 տարեկան աղջիկ էի, փրկեցի դաշտին մէջ խայթուած եզ մը:

Բայց երբ իրեն հարցուցինք, թէ ուրկէ՞ եւ ինչպէ՞ս տեղեկացաւ իր բժշկելու ընդունակութեան, Ճավահիր լռեց:

Ճիշդ այս րոպէին, դուռին մէջ յայտնուեցաւ աղքատ հագուած կնոջ մը հօր դէմքը: Հայկուշն էր, փրկուածներէն մէկը: Ցաւը իր մորթին վրայ զգացած վկայ մըն էր ան, որ տուաւ իր վկայութիւնը: Օձը խայթած էր իր կրունկը: Ճավահիր դարմանած էր զայն իր լորձունքով եւ չէր առած բան մը անկէ, որովհետեւ աղքատ Հայկուշէն բան մը կարելի չէր առնել:

— Աղքատ եմ, ըսաւ, աւարտելով իր վկայութիւնը:

Ծեր մահմետական մը կը պատմէ, թէ իր տանը կիւրշան կը սողար աղբանոցին մէջ: Սարսափած կը կանչէ Ճավահիրը: Այս վերջինը կը սկսի սուլել օձին, որ անմիջապէս կը սողայ դէպի իր կողմը: Ապա, առնելով իր ձեռքերուն մէջ, տուն կը տանի զայն:

Ճավահիր սեղանին վրայ, մեր առջեւը բացաւ մեծածաւալ տրցակ մը ազատ եւ կտրուած փաստաթուղթերու: Կը տեսնուէին կոշտ կերպով գրուած ռուսերէն տառեր, հայերէն նամակներ, խորամանկ դարձուածքներով, նոյնպէս թուրքերէն գիրեր, հնարաւոր եղածին չափ կէտերով եւ ստորակէտներով, — բոլորն ալ շնորհակալիք իր փրկած մարդոցմէն, որոնք օձէն թունաւորուած էին:

Մարդիկ դարմանուած ըլլալու իրողութիւնը չէին հերքեր, ոչ իշխանութիւնները եւ ոչ ալ «ժողկոմբուժ»ը: Թէեւ բժիշկները «բախտագուշակ» կ'անուանէին Ճավահիրը, անիկա չէր ուզեր կրել սակայն այս անունը, պարզ այն պատճառով որ «վհուկութիւն»ը տեսակ մը «ընդհանրական արհեստ» է, որ կը բժշկէ ամէն ինչ: Ասոր եւ «օձահմայ»ին միջեւ մենք կը տեսնէինք մասնագիտութիւն մը բժշկելու միայն օձէն խայթուածը: Այնպէս որ, անոր բժշկութիւնը կրնանք անուանել — թէեւ բառը քիչ մը չափազանցուած է — «գործարանային դարմանում», քանի որ Ճավահիրը կը բժշկէ իր մարմնին հիւթովը, ստացուած՝ օձային հակաթոյնէ անկասկած:

Մինչեւ այսօր Հայաստանի մէջ ոչ մէկը մտածած է տարրալուծել անոր լորձունքը եւ արիւնը: Ոչ մէկը, դարձեալ, բժշկական քննութիւն կատարած է անոր դարմանումի եղանակին վրայ: Հակաօձային շիճուկի հարցը ոչ մէկ առնչութիւն ունի վհուկութեան հետ, եւ, որպէսզի կարելի ըլլայ արհեստական եղանակով հնարել զայն, կ'արժէ որ Ճավահիրի գաղտնիքը երեւան հանուի:

ՄԱՐԻԷՏՏԱ ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Թարգ. Գ. Փ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ուր խաղաղին պեղումները

Պատերազմէն յետոյ հնախօսները սկսած են պեղումներ կատարել Սուրիոյ եւ Միջագետքի պատմական քաղաքներուն տեղը, մասնաւորաբար Ուրի մէջ, որ քաղաքն է Աբրահամի, ըստ Աստուածաշունչին:

Ուրի պեղումները տեղի կ'ունենան գերեզմանատան, «մահուան հորերուն» մէջ:

Եւ ահա զարմանալի եւ յուզիչ տեսարան մը կը պարզուի հնախօսներուն առջեւ:

Թագաւորներու եւ Թագուհիներու մահհանդէս մը, ծանր դամբանաքարերով պատսպարեալ: Նախ 25 պալատականներ եւ մանկլաւիկներ, իրենց աստիճանին կարգով թագուհիին շուրջը բոլորուած, զոհաբերութեան դիրքի մէջ, պատրաստ կանգներ են շարունակելու իրենց պաշտօնը նոր կեանքի մը ընթացքին:

Քիչ մը անդին, զոհարեղէնի, ոսկիի եւ շափիւղայի մէջ, 62 մարդիկ շրջապատեր են թագաւորը՝ անոր զոհաբերելու համար իրենց անձը:

Եւ ահա դարձեալ թագաւորի մը շուրջ 74 ազնուականներ, զոհաբերութեան նոյն դիրքին մէջ:

Բոլոր այդ կմախքները կը մնան անեղծ: Հնախօսները, տեսնելով այս զոհաբերումի խաղաղութիւնը մեռած Թագաւորի մը շուրջ, կը կարծեն թէ պալատականները և մանկլաւիկները, հաշիշ կամ ափիոն խմելէ յետոյ, հագնելով իրենց ծիսական պատմուճանները, հանդարտ եւ անխռով, իջած են գերեզման, իրենց սիրեցեալ Թագաւորին մօտ: Ապահովաբար ետքէն քուրմ մը մեռելահոր իջած է ստուգելու, եւ ի հարկին սրբագրելու համար դիրքերը անոնց որ կը մեռնէին՝ միանալու համար իրենց Թագաւորին հոգիին: Ցետոյ մէկիկ մէկիկ քննելէ վերջ իւրաքանչիւրին կրած զարդեղէնները, շտկած է բոլորին կեցուածքը, նայուածքը, ձեւը այնպէս մը, որ պատրանքը տայ անոնց ողջութեանը սովորական ձեւին ու կեցուածքին: Ու երբ մահուան քունը կատարելապէս թափանցած է անոնց բոլորին մարմնէն ներս, քուրմը իջեցնելով դամբանաքարերը՝ հեռացած է մեռելատունէն:

Դարաշրջանի նկարագիր

Le respect s'en va:

Ֆրանսացի հեղինակ մը, «յարգանքի զգացումը կը կորսուի հետզհետէ» կը գրէ իր մէկ յօդուածին գլուխը, եւ ատով կ'աշխատի ճշդել դարաշրջանի նկարագիրը:

Ու կը դիտէ, որ դարաշրջանի նկարագրին կազմութեան առաջին նպաստը կը բերէ համարձակութիւնը, ինքնավստահութիւնը, զոր անհատները ցոյց կուտան ապրելու անկախութեան մէջ: Այդ համարձակութիւնը ամէնէն առաջ կը յայտնուի ընտանիքներու մէջ,— զաւակն իր հօրը չի նայիր հիմա այն պատկառանքով, որ սովորական էր, նոյնիսկ բարոյական պարտաւորութիւն մըն էր առաջ: Երէկ հայր եւ զաւակ կը կենային երկու տարբեր աստիճաններու վրայ, մէկը իշխող, միւսը հնազանդ: Հիմա հաւասար աստիճաններու վրայ են անոնք, ինչպէս երկու բարեկամներ: Զաւակը այդ համարձակութեան է հասեր շնորհիւ այն գիրքին, զոր կը գրաւէ հիմա տնտեսական պայքարի մէջ: Զաւակն ալ կը բանի կը դատի հիմա, նոյնիսկ իր ամէնէն մատղաշ տարիներուն: Ու կեանքը չի վախցներ այլ եւս զինք:

Ընտանիքի քայքայման վտանգ մըն է այս երեւոյթը: Արդարեւ հելլէնական հանրապետութեան (Cité grecque) այս յիշատակը, որ ընտանիքն է, ԺԹ. դարէն ի վեր կը նահանջէ, ու թերեւս խոր յեղափոխութիւն մը հիմնովին ու մէկ անգամէն քայքայէ զայն ներկայ դարը չվերջացած:

Ընտանիքէն սկսած այս ինքնավստահութիւնը, համարձակութիւնը, վերջապէս յարգանքի պակասը զգալի է նաեւ ամէն ասպարէզի մէջ: Անօրինակ je-m'en-foutisme մը կը յայտնուի ոչ միայն գրականութեան եւ արուեստի մէջ, — արդարեւ այդ զգացումէն կը ծագի ոճի եւ լեզուի մասին անհոգութիւնը. որ «տը-դիականութիւն» կը կոչուի յաճախ, եւ նկարչական թափթփածութիւնը, որ դպրոց բացած է հիմա, — այլ եւ գիտութեան եւ ճարտարագործութեան մէջ:

Այս համարձակութիւնը վտանգած է նաեւ հաւատքը, որ անհատներու մէջ պատրանքներ կը ստեղծէ, թռիչք կուտայ: Ահա թէ ինչու, օրուան երիտասարդները, իրենց համարձակութենէն քաջալերուած, աստիճաններ ու գիրքեր գրաւելու քիչ մը պայմանադրական դժուարութիւնները հարթած, կորանցուցած են իրենց հաւատքը ամէն բարձրութեան մասին: Անկից ձանձրոյթը կամ յուսահատութիւնը, որ սկսեր է մթագնել հոգիները:

Սփինոզա

Հին փիլիսոփաներ կան, որոնք պատերազմէն յետոյ յանկարծ կը վերակենդանանան իրենց փառքին ու համբաւին մէջ:

Ահա Սփինոզան, որուն մասին բազմաթիւ գիրքեր գրուեցան այս վերջին տարիներուն:

Սփինոզա ծնած է Ամսթէրտամի մէջ 24 նոյեմբեր 1632ին: Իր ծնողքը հրեայ էին եւ շատ հարուստ: Միջոցը չպակսեցաւ, ուրեմն, ուսում ստանալու եւ խոր հմտութեան տիրանալու: Սփինոզա ուսումնասիրեց նաեւ Թալմուտը եւ Հրէից ամբողջ պատմութիւնը: Եւ ահա ընդվզում մը հրէութեան դէմ: Հրեայ գաղութը կը գայթակղի երիտասարդ մտաւորականին յայտնած գաղափարներէն: Կը կանչուի բացատրութիւն տալու: Հարցաքննութիւնը տեղի կուտայ աւելի մեծ գայթակղութեան եւ րաբբունիները 27 յուլիս 1656ին անէծք կը հրատարակեն երիտասարդ փիլիսոփային դէմ,— «Անիծեալ ըլլայ առտու եւ իրիկուն, անիծեալ ըլլայ՝ երբ անկողին կը մտնէ, անիծեալ ըլլայ՝ երբ անկողնէն կ'ելլէ, անիծեալ ըլլայ՝ երբ տունէն դուրս կ'ելլէ, անիծեալ ըլլայ՝ երբ տունէն ներս կը մտնէ...» :Սակայն անէծքները չեն սարսափեցներ փիլիսոփան, որ կը խնդայ հրեայ րաբբունիներու քթին: Աւելի եւս կատղեցնելու համար կարծես, ամէն յարաբերութիւն կը խզէ հրէական շրջանակներու հետ:

Հրեաները, բարեկամներու միջնորդութեամբ, կ'աշխատին սիրաշահիլ Սփինոզան, նոյնիսկ կ'առաջարկեն 1,000 Ֆլորին թոշակ սահմանել իրեն, եթէ միայն գայ երեւիլ հրէական սինակոկներուն մէջ: Սփինոզա կը մերժէ, հրէական իր անունն ալ կը նետէ վրայէն: Այն ատեն Հրեաները կը գտնեն ոճրագործ մը, որ պիտի ահաբեկէր Սփինոզան: Ամսթէրտամի սինակոկին առջեւ, ոճրագործը սուրի հարուած մը կ'իջեցնէ Սփինոզայի, որ աժան կ'ազատի, բայց կը ստիպուի փախչիլ: 32 տարեկան է արդէն, ապրուստի միջոցներէ զրկուած: Կը յաջողի գիւտ մը ընել,— ակնոց կը շինէ եւ մինչեւ իր մահը կ'ապրի ակնոց շինելով: Ժուժկալ էր եւ սակաւակեաց: Աման մը գարեջուր եւ պնակ մը կաթով ապուր, ահա իր սովորական ճաշը: Հագուստի կապուստի կարեւորութիւն չէր տար, մեծ ծախքեր չունէր, ամբողջովին նուիրուած էր իր փիլիսոփայական քննութիւններուն: Տէքարթի մասին իր քննադատութիւնները շուտով համբաւ շինեցին իրեն, բայց եւ այնպէս թշնամիներ ալ ստեղծեցին: Այնքան որ ստիպուեցաւ խոյս տալ այս անգամ եւս, ու բնակիլ Լահէյի մէջ: Հարուստ մտաւորական մը 2,000 Ֆլորին թոշակ կը սահմանէ Սփինոզայի, որպէսզի հրաժարի ակնոց շինելէ եւ զբաղի միայն փիլիսոփայութեամբ: Սփինոզա կը մերժէ: Ցետոյ կը մերժէ նաեւ նոյն հարուստին ժառանգորդը դառնալու առաջարկը: Կը մերժէ Լուդովիկոս ԺԴ.ի առաջարկն ալ, բնակիլ Ֆրանսայի մէջ եւ թոշակ ստանալ Թագաւորէն: Անկախ ամէնքէն, կ'ապրի իր արհեստովը եւ կը սկսի գրել փիլիսոփայական գործերը, որ այսօր մեծ հռչակ ունին, Tractatus theologico - politicus եւ Ethique: Ուրիշ առթիւ մը կը խօսինք փիլիսոփայութեանը մասին անոր, որ իշխանն է, կ'ըսեն, բոլոր անաստուածներուն: Հիւծախտաւոր էր Սփինոզա, մանկութենէն ի վեր այդ ախտը կը մնար կուրծքին տակ: Եւ հիւծախտն էր, որ 21 փետրուար 1677ին գերեզման տարաւ զայն, 44 տարեկան:

ՄԱՄՈՒԼ

Գրական Բ.տասնամեակի նախօրեակին

Մեր երիտասարդ քննադատներէն, Գուրգէն Մխիթարեան, խմբագիր Ցուսաբերի, յօդուած մը ունի այս խորագրով, եւ կը շօշափէ հարց մը, որ, այժմէական, շատ ծեծուեցաւ վերջերս Փարիզի մէջ: Իբրեւ թարմ ձայն, կը քաղենք հատուած մը·

— «Ջուր չանցաւ առաջին տասնամեակը, հայ տարագիր գրականութեան:

Դէ՞մքը առաջին տասնամեակին: Նոր տարին առիթը կուտայ մեզի, մեր առօրեայ թռչող կեանքը՝ արդարացումը, քանի մը գիծով գոհանալու համար:

Երկու ճակատ, ուզենք, չուզենք,— հին ու նոր: Տարէց ու երիտասարդ· իրենց զատ խառնուածքովը ու զատուող համոզումներովը, արուեստովը, գրելու կերպովը: Եւ հաւատքովը:

Հինները, անցնող տասնամեակին, գտան իրենց վերջնական կերպարանքը, հասունցան ու տուին եւ տալու վրայ են դեռ ինչ որ ունին արժէքաւոր իրենց սրտին ու ուղեղին մէջ. իբրեւ զգացում եւ իբրեւ մտածում:

Նորերը՝ տուին իրենց առաջին պըտուղները, կանընչուկ դեռ, բայց կենդանի ու տենդայոյզ, իրենց «նախախայրիքը», ինչպէս պիտի ըսէր 90ական թուականներու քննադատ մը:

Հինները արհամարհեցին, հեգնեցին, մոնչեցին գամփռի մը հպարտութեամբը:

(Անոնցմէ իմաստունները եւ արժէքաւորները, հանդուրժեցին, լռեցին ու նոյնիսկ իրենց բառերուն մէջ անոյշ խօսքեր ծրարեցին):

Նորերը՝ պոռացին, հայհոյեցին, ուրացան ու «տեղ» ուզեցին:

Քաջերը գրաւեցին այդ «տեղը», եղան ալ՝ որ գլջումի ու պարկեշտութեան պահեր ունեցան, ծնրադրելու համար, երբ յանկարծ, հին—նորի մը առջեւ գտան իրենք զիրենք:

Եւ դեռ տեսանք, որ հին ու նոր իրարու ձեռք տուած լոյսին բերին իրենց գործերովը մեր հին, արժէքաւոր ու յիշատակով խնկաւէտ դրագէտները:

Արդիւնքը՝ այս մտաւոր ալեկոծութեան այն եղաւ, որ այսօր, նորերը արդէն իսկ տեղ ունին գրական հրապարակին վրայ: Իրենց վերջին պոռթկումը, Մենքը, մէկ թիւով բերան մը զայրոյթ թափեց ու ծանրացաւ, դարձաւ աւելի զգաստ:

×

Փոթորիկը, որ մերը եղաւ վերջին տասնամեակին, ազգային, քաղաքական թէ գրական, անցաւ, բայց դեռ չունինք արեգակ: Ամպոտ ու մռայլ օրերու մէջ ենք:

Դադրած է պատերազմը, այդպէս կը թուի, բայց պարտուած չենք մենք, ազգովին, ու ի վիճակի ենք շարունակելու մեր պայքարը, մեր գրականութիւնը, իր կարգին, թէեւ զուրկ դեռ իր արեւէն, բայց առոյգ է ու լոյսի մէջ: Պատճառաբանե՞նք, յանուն անցնող տասնամեակին, որովհետեւ՝

— Ունինք սերունդ մը, որ կրնայ շարունակել իր իսկ ուժերով, հայ գըրական շարժումը, իր գլխաւոր ճիւղերով.— վէպ, քերթողութիւն, քննադատութիւն:

— Ունինք լեզու մը, նոր, ջղուտ ու պատկերաւոր, թերեւս նուազ հայկաբան, բայց անկասկած աւելի կենդանի ու բոցբոցուն քան երէկինը:

— Ունինք աչք՝ որ գիտէ զանազանել սեւը ճերմակէն, զատել ցորենը՝ վարսակէն, գրականութիւնը՝ գրական շաղփաղփանքէն, արուեստը՝ աճպարարութենէն, ջերմութիւնը՝ սրտէն բխած, հիւանդագին բոցբոցումէն: Եւ զերծ՝ ապուշ հիացումէ եւ կոյր ուրացումէ:

— Ունինք գրական ազգայնութիւն, անկախութիւն, եթէ կ'ուզէք: Շփում միջազգային մտքին հետ, ճախրանք՝ փարթամ լոյսերու եւ հրախուզութիւններու տակ, մեծ ու շքեղ քաղաքներու հետ՝ նոյնքան պերճաշուք անուններ:»

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ջութակահար Գէորգ Սինանեան

Մեր տաղանդաւոր հայրենակիցին վերջին նուագահանդէսին առթիւ Փարիզի երաժշտական կարեւոր թերթերը գնահատական տողեր հրատարակեցին:

Le Guide Musicalի մէջ յայտնի քննադատ Հանրի Պուաթօ կը գրէ թէ Սինանեան ընտրած էր դժուար եւ խիստ հետաքրքրական յայտագիր մը: Ունի արագ եւ անուշ staccato, ու լաւ համակցողութեամբ ու ներդաշնակութեամբ նուագեց Լալոյի «Ռոնտօ»ն, որուն վերջաւորութիւնը շատ փայլուն էր: Նոյնպէս վարպետօրէն նուագեց Լոքաթէլլիի «Սոնադ»ը եւ «Լաբիւրինթոս»ը, ինչպէս նաեւ զանազան ուրիշ կտորներ, որոնց մէջ Փիէռնէի «Ֆանթէզի Պասք»ը, Էտկառ Միհանսի «Սոնադ»ը, որ առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ կը նուագուէր: Ասոնցմէ դուրս, նուագեց իր հեղինակութիւններէն երկու կտոր, «Feuille d'Album» եւ «Allegro appassionato»: Այս վերջինը կրկնել տրուեցաւ: Երկու կտորներն ալ խիստ հնչեղ էին եւ դասական:

Le Ménestrelի մէջ Ժան Վիրըլ կը գրէ. —

Գ. Սինանեան ունի ջութակահարի լաւ թէքնիք, որուն կը միանան ապահով ոճ մը եւ կատարեալ ճաշակ մը: Իր այս յատկութիւնները արժեցուց իր վերջին նուագահանդէսին մէջ, որ խիստ մեծ յաջողութեան արժանացաւ: Իր ճոխ եւ ծանրաբեռնուած յայտագրին մէջ կային Լոքաթէլլիի եւ Թարթինիի նման դասականներու կողքին Փիէռնէի եւ Ֆուլյայի նման արդիականներ, միջանկեալ ունենալով Լալօ, Տվորաք, Կրիկ եւայլն: Ցայտագրին մէջ կար նաեւ Գ. Սինանեանի հեղինակած մէկ կտորը:

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք «ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ԳԱԳՕ (կը բացատրէ ձեռքերուն համապատասխան շարժումներով). — Ահա, ենթադրեցէք որ այս ջրի անցքն է, ամէն մի հարիւր կամ երկու հարիւր մեդրի վրայ հոր մը կայ որ կը յարաբերի ջրի անցքի հետ. այս հորերի բացուածքները, բնական է, գոցուած են. բայց, ջրի անցքի ուղղութեամբ կամ շատ մօտիկ տուներ կան, որ կ'օգտուին աղբիւրի հոսող ջուրէն, ատոր համար կան եւ կողմնակի, մասնաւոր հորեր: Եւ իւրաքանչիւր մասնաւոր ջրհորը փոքրիկ անցքով մը յարաբերութեան մէջ է ջրի գլխաւոր անցքի հետ. բաւական է որ ընտրենք մասնաւոր ջրհոր մը, կ'իջնենք վար, ու ըսածս փոքրիկ անցքէն կ'անցնինք ջրի գլխաւոր անցքը:

ՄԵԼԻՔ.— Իսկ դրսէն լուր առնելու միջո՞ցը:

ԳԱԳՕ.— Եթէ այդ մասնաւոր ջրհորի տան տիկինը համաձայնի իր ջրհորի մէջ ձգելու որ եւ է նշան, կամ նոյն իսկ տուփի մը մէջ նամակ եւն. ձեռքս կը պարզեմ ու մասնաւոր ջրհորի ջրի երեսէն կ'առնեմ պէտք եղածը:

ՄԵԼԻՔ (Կամսարին).— Դէչ գաղափար չէ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Եթէ միայն իրականութեան մէջ ալ այդքան դիւրին լինի:

ԳԱԳՕ.— Կը մնայ ուրեմն գալ անձամբ տեսնել, ապա համոզուիլ:

ՄԵԼԻՔ.— Պէ՞տք է փոխել հագուստները:

ԳԱԳՕ.— Եթէ կ'ուզէք մաքուր մընալ:

ՄԵԼԻՔ.— Կարելի՞ է իջնել զինուած:

ԳԱԳՕ.— Զէ՞նք կ'ուզէք:

ՄԵԼԻՔ.— Ռումբե՞ր:

ԳԱԳՕ.— Ամենայն դիւրութեամբ:

ՄԵԼԻՔ.— Իսկ ուտելի՞ք:

ԳԱԳՕ.— Հեշտաւ իսկ կրնանք ունենալ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Բայց կատակի պէտք չկայ:

ԳԱԳՕ.— Չէ, կատակ չէ, ճիշդ կը խօսիմ:

ՄԵԼԻՔ.— Պիտի գամ անձամբ տեսնելու:

ԳԱԳՕ.— Պատրաստ եմ առաջնորդելու:

ՄԵԼԻՔ.— Լաւ, այդ միջոցը ինկատի կ'ունենանք, բայց մտածե՞ր ես այլ միջոց աւելի նպատակայարմար:

ԳԱԳՕ.— Միջոցներ շատ կան, բայց ժամանակի ու ծախքի կը կարօտին:

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչը օրինակ:

ԳԱԳՕ.— Ներքնատուներէն մէկը կ'ընտրենք ու դէպի այգին, ծառերու արմատներու տակ սենեակ կը փորենք:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ծանօթ է այդ միջոցը. մեր զինանոցները այդպէս են պատրաստուած:

ԳԱԳՕ.— Բայց նորերը ծանօթ չեն:

ՄԵԼԻՔ.— Ժամանակի կը կարօտի:

ԳԱԳՕ.— Կը մնայ առաջարկս միայն:

ՄԵԼԻՔ.— Լաւ, այս երեկոյ ուրեմըն, քու գոված պալատներին այցելութիւն:

ԳԱԳՕ.— (Լուռ):

ՄԵԼԻՔ.— Հըմ, դեռ խօսելի՞ք ունիս:

ԳԱԳՕ.— Պարոն Մելիք, նախնական ծախքերու համար:

ՄԵԼԻՔ.— Հա, փող է պէտք:

ԳԱԳՕ.— Տուն, կնոջս ալ դրամ պիտի թողնեմ:

ՄԵԼԻՔ.— Լաւ, այս երեկոյ, ինչքա՞ն ես ուզում:

ԳԱԳՕ.— Մի տաս ոսկի առայժմ:

ՄԵԼԻՔ.— Առա՞յժմ:

ԳԱԳՕ.— Տախտակ պիտի գնեմ:

ՄԵԼԻՔ.— Լաւ, լաւ, այս երեկոյ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Բայց տես, վարպետ, քեզմէ զատ ոչ ոք պիտի գիտնայ, հասկանում ես:

ԳԱԳՕ.— Պ. Կամսար, երէկուան տղան եմ:

ՄԵԼԻՔ.— Լաւ, գնա:

ԳԱԳՕ.— (Կը մեկնի):

ՄԵԼԻՔ.— Վերջին առաջարկը ամէն բան աւրեց:

ԿԱՄՍԱՐ.— Հապա ի՞նչ էիր կարծում:

ՄԵԼԻՔ.— Փող, փող, ամէն քայլափոխիդ փող, ինչպէ՞ս չկասկածիս, այդ բոլոր գեղեցիկ խոստումները միայն օգտուելու միջոց չլինեն...

ԿԱՄՍԱՐ.— Հէնց դրա համար էլ սեփական աչքով պիտի տեսնել:

ՄԵԼԻՔ.— Կարող է պատահել որ ճիշդ են նկարագրածները, բայց հարց է, վտանգի րոպէին պիտի իրագործէ՞ խոստումը:

ԿԱՄՍԱՐ.— Եթէ ինքը հետերնիս լինի, նոյնիսկ մէկ երկու ընկերով:

ՄԵԼԻՔ.— Հաշուե՞լ ես թէ քանի հոգի պիտի թաքցընենք:

ԿԱՄՍԱՐ.— Վտանգուած ընկերներին էլ եթէ առնելու լինենք մօտ քառասուն հոգու տեղ պէտք է...

ՀԱՅԿ ու ԵԴՈՒԱՐԴ.— (Ներս կը մտնեն):

5 ՏԵՍԱՐԱՆ

ԿԱՄՍԱՐ, ՄԵԼԻՔ, ՀԱՅԿ, ԵԴՈՒԱՐԴ

ԵԴՈՒԱՐԴ.— (Մելիքին) ահ, աչքըդ լոյս ձեր տեսակցութեան համար, (դէպի Կամսար) լսեցի՞ր, Կամսար, առաջնորդի նուէրը:

ՀԱՅԿ.— Սրիկաներն եկել առաջարկում են ուղղակի գնացէք, կառավարութեան յանձնուեցէք:

ՄԵԼԻՔ.— Բայց դու չպէտք էր այդ աստիճանի, եւ այդպէս շուտ տաքանայիր, խեղճ տէրտէրը ի՞նչ մեղք ունի...

ՀԱՅԿ.— Դուք չգիտէք դրանց հետ խօսիլը:

ՄԵԼԻՔ.— Դէհ, խորհինք թէ ի՞նչ դիրք պիտի բռնենք:

ՀԱՅԿ.— Դեռ չհասկցայ ձեր դիտաւորութիւնը, կուսակալ թէ առաջնորդ կը ձեւեն իրենց չափով ու կը կտրեն իրենց մկրատով իսկ դուք ի՞նչ էք մտադրել:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԾԻԾԱՂ

Նշանաւոր գերմանացի կազմախօս մը, որ բժշկութիւն ուսանելէ առաջ սափրիչ եղած էր, կը յանդիմանէ օր մը ուսանողներէն մէկը, որուն նշդրակը սրուած չէր: Ուսանողը, որ գիտէր թէ իր ուսուցչապետը նախապէս սափրիչութիւն ըրած էր, կծելու համար զայն՝ կը պատասխանէ·

— Ես դանակ սրել չեմ գիտեր, մանաւանդ որ սափրիչութիւն ալ չեմ ըրած կեանքիս մէջ:

— Կը հաւատամ ձեզի, կ'ըսէ ուսուցչապետը, որովհետեւ եթէ դուք սափրիչ եղած ըլլայիք, սափրիչ ալ մնացած պիտի ըլլայիք:

յուզիչ տեսարան մը։ Երբ Ռուսեր բռնութեամբ կ'աշխատէին դարմանատունէն կայարան տանիլ աղջիկը, որ կը դիմադրէր, կը մերժէր եւ յուսահատութեամբ կը պայքարէր։ Կայարան հասած, աղջիկը երկաթուղիի պաշտօնէութենէն կը խնդրէր ազատել զինքը առեւանգիչներուն ձեռքէն։ Բայց ամէն մարդ խենդ մը կը կարծէր աղջիկը։ Բոլշեւիկները կը յաջողին շոգեկառք դնել ու տանիլ Մոսկուա։ Այնուհետեւ ոչ մէկ լուր այս աղջկան մասին։

Զուիցերիական թերթերը, նկարագրելով այս դէպքը, կը պահանջեն քննութիւն մը բանալ եւ խզել յուութիւնը։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ *արտակարգ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ՊՈՒԱ - ՔՕԼՈՆՊԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ եւ ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ Կոմիտէներու, Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անդամները, այսօր, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին* Sociétés Savantes*ի սրահին մէջ*, 28, rue Serpente*։ Մէթրօ՝ Օտէօն։ Կարեւոր օրակարգ։*

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր, կիր. երեկոյ ժամը 6ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 2ին իրենց Ընթերցարանին մէջ։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական - վիճաբանական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ռոստոմ, Ապառաժ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ ակումբին մէջ։

Կը դասախօսէ՝ ընկ. ՀՐԱՉ։ Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերմունքը հանդէպ Խորհ. Ռուսաստանի եւ Հայաստանի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԱՒՏՕ խումբի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *4.30*ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ կը դասախօսէ ընկեր *Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։*

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբի մէջ։ կը դասախօսէ ընկեր *Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։*

ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ նախաձեռնութեամբ մօտ օրէն Սէն Թ'էթիէնի մէջ կը ներկայացուի *«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»*ը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի

Տարեկան պարահանդէսը MAC - MAHON*ի շքեղ սրահներուն մէջ։ 1933 Փետրուար 11ին։*

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

26 Յունուար Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին

Petit Journal*ի սրահին մէջ,* **21, rue Cadet**

բանախօս՝ *Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ,* պատգամաւոր կաթող. ընտրութեան

Նիւթ՝ ԱՄԻՍ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կըմասնակցին՝ Օր. Պիւլպիւլեան, պ. պ. Սերժ Թորոսեան, Ա. Գմբէթեան եւ Գր. Լաքքայ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղքատախնամ Ընկերութեան կողմէ

4 ՓԵՏՐ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ, ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 79, Ave. des Champs Elysées

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ԻՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 7ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

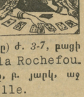
ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆԻ «ՎԱՆՔԸ» — «ՀԵՐՈՍԸ»

ԳԻՆ՝ 20 *ՖՐԱՆՔ* կամ 1 *ՏՈԼԱՐ*

M. BARSAMIAN, 121 rue Marcadet, Paris (18)

գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի երկ.է։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ դերձակի աշկերտ մը։ Դիմել *Պ. ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ*։ 31, Route Choisy, Ivry s/Seine։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Ծախու է *տեղպողական մեկնումի պատճառաւ կեդրոն Թաղամասի մէջ կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով (մեքենայ, գործիք եւայլն.) միասին։ Բնակարան՝ 2 սենեակ, խոհանոց։ Վարձք՝ 3000 ֆրանք, պայլ՝ 6 տարի։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Տէր Յակոբեանի,* 14 rue Medéah, *P*aris (14)։

Արման Կոթիկեան որ պիտի կատարէ (*Աթանէս*)ի դերը

12 րդ. Ներկայացում

12 րդ. Ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ղեկավարութեամբ՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հովանաւորութեամբ Պ. Ս. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

29 Յունուար Կիրակի գիշեր ժամը 8.40ին

Sociétés Savantesի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ **8, rue Danton, Paris**

Métro: St. Michel et Odéon

Ի պատիւ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ կը ներկայացուի

Առաջին անգամ Փարիզի մէջ

ԱԻԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Տրամ չորս արար Հեղինակ՝ Շիրվանզադէ Բեմադիր՝ Ա. Կոթիկեան

Կը մասնակցին.— Տիկ. Տիկ. Լիւսի Պետրոսեան, Գայեանէ, Լուսիկ. Ժ. Շաֆ-Պարոնեան, Արմենուհի։ Պ. Պ. Գմբէթեան, Թորոսեան, Նիկողոսեան, Շահլամեան, Սանճագ. Գազանճեան։

ՏԵՂԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 5, 10 ԵՒ 15 ՖՐԱՆՔ

Այս Բացառիկ ներկայացման առթիւ կազմուած յատուկ Յանձնաժողովի անդամներն են՝ Պ. Պ. Հրաչ-Ներուանդ. Մկրտիչ Պարսամեան, Լեւոն Մեսրոպ, Գ. Մելոյեան, Հ. Մարմարեան, Ս. Թէրզեան։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

24 Janvier 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2094 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ խօսք կ'ըլլայ գաղութներու ազգային կազմակերպութեան մասին, առ հասարակ հայ մամուլի ուշադրութիւնը կը դառնայ առաջնորդարաններու եւ ազգային այլ կեդրոնական մարմիններուն վրայ: Իսկ աւելի լայն իմաստով, ազգային կեդրոնական մարմնի մը ստեղծումը կը յուզէ միտքերը: Տասնամեայ անցեալը ցոյց կուտայ որ այդ ուղղութեամբ եղած մտահոգութիւններն ու քննադատութիւնները շատ քիչ արդիւնք տուած են: Մեր ազգային կազմակերպական կեանքը կ'ընթանայ երերալով, շատ քիչ անգամ վերելք, բայց յաճախ փլուզում արձանագրելով:

Համազգային կեդրոնական մարմնի մը ստեղծման ձախողութիւնները բերին շատերն այն համոզման, որ նախ անջատ գաղութները պէտք աշխատին լաւ հիմերու վրայ դնել իրենց ազգային կազմակերպութիւնները եւ դառնան հիմնաւորուած առաջնորդական թեմեր (քանի որ ազգային կեանքը տեսակ մը շարունակութիւնը կը մնայ ազգային սահմանադրական սովորութիւններուն), ու ատկէ յետոյ թերեւս ինքնաբեր մղումով ձգտին գաղութէ գաղութ իրարու շաղկապուիլ եւ գլուխ բերել համագաղութային միութիւն մը:

Այս բոլորը ցոյց կուտայ թէ հայ ժողովուրդի ղեկավարներէն մաս մը կը մտածէր արագօրէն եւ վերէն ներմուծել կազմակերպութիւն մը՝ մեր ցիրուցան կեանքին վերջ տալու համար:

Ղեկավարութեան կոչուածներէն ոմանք ալ գոհ կը մնային գոյութիւն ունեցող աւերակներով, կարծես թէ այս ժողովուրդն այդ ցնցոտիներէն աւելիին անարժան է:

Այս պայմաններուն մէջ, երբոր թողելով իրենց ընթացքին, հարկ է աւելի հեռանալ կեդրոններէն եւ հասնիլ ամէնէն վերջին միաւորը, — գիւղ, թաղ, արուարձան: Երբ մեր աչքերը կը հեռացնենք կարդ մը կեդրոններէն, ու աւելի ընդարձակ տարածութիւններու վրայ ցրուած հայ զանգուածներու եւ խմբաւորումներու կեանքը ուշադրութեան կ'առնենք, կը տեսնենք որ միաւորը, որ հիմքն է հայ համայնքին, կազմակերպուած չէ:

Ու այս երեւոյթը աղետալի է կրկնակ պատճառներով: Նախ, կեդրոնական կազմակերպութիւնները կամ թոյլ են եւ կամ պառակտուած, ու չեն կրնար իրենց ուշադրութիւնը հասցնել մինչեւ յետին գիւղն ու արուարձանը: Ուրեմն այդ խմբաւորումները կը մնան առանց ղեկավարութեան, առանց թելադրանքի եւ օժանդակութեան. իսկ, երկրորդ, այդ միաւորները կը կլանուին իրենց շրջապատէն եւ կը ծիւրին. որովհետեւ որպէս փոքրիկ միաւորներ աւելի անզօր են դիմադրելու:

Մօտեցէք այդ փոքրիկ համախմբումներուն, ու դուք պիտի տեսնէք թէ ո՛րքան արիւնոտած սրտեր կան, դուք պիտի տեսնէք թէ ի՜նչ սրտառուչ սպասումներ ունին իրենցմէ հեռու կեդրոններէն, եւ ի՛նչքան մեծ է անոնց բաղձանքը ազգային ղեկավարութեան մը ձայնը լսելու, ղեկավարութիւն մը որ պիտի կրնար իրենց կեանքն ալ շարժման մը մէջ դնել:

Վերէն եղած ճիգերն ու հակամարտութիւնները տարիներով ստեղծած են սպասողական հոգեբանութիւն մը ցրուած փոքրիկ գաղութներու եւ համախմբումներուն մէջ: Այդ միաւորները սպասեցին եւ տակաւին կը սպասեն որ ազգային կազմակերպութիւն մը ստեղծուի եւ որոշ կեդրոններէն ճիւղաւորի մինչեւ գիւղերը, մինչեւ վերջին հայկական խումբը: Իսկ միւս կողմէ՝ կեդրոններու միացումով՝ ազգային կեդրոնական կամք մը կերտուի, որպէս զի ցրուած հայութիւնը գոնէ հոգեկան միութիւն մը ներկայացնէ:

Այս սպասողական հոգեբանութենէն պէտք է բուժել մեր ժողովուրդը: Տասը տարիներու փորձառութիւնը բաւական է, որ գոնէ հայ մամուլի թելադրանքը ուղղուի ուղղակի հայ զանգուածներու միաւորներուն: Նախաձեռնութիւնը պիտի գայ միաւորներէն: Գիւղը, թաղը, արուարձանը պէտք է կազմակերպուի, փոքրիկ ազգային միութիւն մը ունենայ, մշակութային կամ իրերօգնութեան գործի մը շուրջ համախմբուի:

Գաղութէ գաղութ, հայ ժողովուրդը ցրուած է հարիւրաւոր եւ հազարաւոր վայրերու մէջ: Այս բջիջները պէտք է կազմակերպուին եւ ունենան իրենց ազգային մարմինը: Հայ գաղութներու ազգապահպանման յենարանները այս կազմակերպուած բջիջներն են: Հիմքը միաւորն է, ինչպէս երկիր եղած ժամանակը հիմքը գիւղն էր, որ ունէր իր գիւղապետը եւ գիւղական խորհուրդը:

Այսօր, աշխարհէ աշխարհ թափառելով, եւրոպական քաղաքակրթութեանց հետ հաղորդուելով՝ շատերը կրնան քմծիծաղով յիշել հին գիւղի կազմակերպական կեանքը: Բայց այն գիւղը գոնէ գիւղապետ մը ունէր: Իսկ այսօրուան գիւղը ոչ գիւղապետ ունի եւ ոչ ալ թաղական խորհուրդ:

Անկամութիւնն ու շատ յաճախ չկամութիւնը գիւղէ գիւղ ցրուած բեկորները փոխանակ քով քովի բերելու, կը նպաստէ անոնց անհատական կամ ընտանեկան մեկուսացման:

Ատենն է որ լուրջ ուշադրութեան առնուի գիւղերու եւ փոքրիկ միաւորներու կազմակերպութեան խնդիրը: Նախաձեռնութիւնը պիտի գայ հէնց այդ միաւորէն: Ամէն տեղ գիտակից ու նախաձեռնութեան ոգի ունեցող հայրենակիցներ կան եւ կարող են իրենց շրջապատը համախմբել ազգային միութեան մը շուրջ: Ամէն տեղ 3 — 5 հոգինոց վարչութիւն մը թող գայ ու բռնէ խաւար ու բարի ժամանակներու գիւղապետին տեղը:

Եթէ Ֆրանսայի եւ միւս գաղութներու հարիւրաւոր գիւղերը կամ միաւորները, անխտիր, յաջողին իրենց փոքրիկ կազմակերպութիւնն ունենալ եւ դարձնեն զանոնք տեւական ու պարտադիր հաստատութիւններ, հայ գաղութներու ընդհանուր եւ ազգային շէնքի ամուր հիմերը նետած կ'ըլլան: Այդ ամուր հիմերուն վրայ միայն կարող է բարձրանալ գաղութահայ ազգային շէնքը, ու հետզհետէ դառնալ կեդրոնական կամք մը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂ ԲԱՒԱԿԱՆ Է…

Bible Lands անունով միսիոնարական ընկերութիւն մը կայ Լոնտոնի մէջ որ ներկայիս կը խնամէ տասներկու հայ որբուհիներ 7 — 15 տարեկան:

Տեսած եմ զանոնք: Պոլսէն կամ Յունաստանէն հաւաքուած խլեակներ ու րոնք կը բնակին առանձին տան մը մէջ՝ ընկերութեան քարտուղարին անմիջական հսկողութեան տակ, ստանալով դաստիարակութիւն մը որ հայեցի չէ երբեք: Բացարձակօրէն կտրուած են գաղութէն որ արդէն անոնց գոյութեան անգամ անծանօթ է:

Գիտեմ որ անօթի չեն մնար ու բարձ մը ունին իրենց գլուխը հանգչեցնելու համար: Բայց գիտեմ նաեւ որ հայերէն խօսելու արտօնութիւն ունին շաբաթը միայն մէկ օր, իսկ Հայոց եկեղեցին երթալու ազատութենէն — գոնէ Ծնունդին ու Զատկին — զրկուած են՝ ուղղափառ կղերական – քարտուղարին հրամանով:

— Դրամը մենք կը ճարենք. մեր ուզածին պէս կրնանք վարուիլ անոնց հետ:

Անշուշտ: Մեր ապիկարութիւնը դեռ շատ բաներ ընել կուտայ ձեզի:

×

Բայց տարբեր նիւթի մասին պիտի խօսէի: Այս բարեխնամ ընկերութիւնը հրատարակած էր ազդ մը Ծնունդի առթիւ եւ կը ցրուէր տունէ տուն. ահաւասիկ թարգմանութիւնը.

— «Եթէ անոնք բռէին Աստուած չկայ, կայ միայն Ալլահ եւ Մուհամմէտ անոր մարգարէն է, չէին մեռնէր: Եթէ ուրանային Յիսուսը, հազարաւոր Հայեր պիտի չջարդուէին, պիտի աքսորուէին ու սովամահ պիտի ըլլային: Բայց անոնք հաւատարիմ մնացին: Հիմա մենք պարտաւոր ենք փրկել վերապրողները»:

×

Մինչեւ ե՞րբ այս լացը. դեռ քանի՞ տարի պէտք է ողբան մեր վրայ. ե՞րբ պիտի սթափինք. ե՞րբ պիտի հասկըցնենք Եւրոպային թէ մենք երէկուան ջարդուող ժողովուրդը չենք, այլ ուժեղ, կենսունակ, չարքաշ ու ստեղծագործող ցեղը. ե՞րբ, միլիոնատէր մենծ – աղաներ…

Ճանչցանք Եւրոպան եւ ինչպէ՛ս… Եթէ քառասուն տարի փոխանակ «ջարդուեցանք»ի, «ջարդեցինք» պոռայինք, տարբեր կ'ըլլար մեր վիճակը այսօր, որովհետեւ զոհն է միշտ յանցաւորը:

Ե՞րբ կը սորվինք մեր դասը:

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ճափոն կը մերժէ խրատախօսութիւնը

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ

Ճափոնական պատուիրակութիւնը իր կառավարութենէն ստացած պատասխանը հաղորդեց 19ներու յանձնաժողովին որ քննելով զայն գտաւ բոլորովին անհաշտ իր տեսակէտներուն: Միւս կողմէ նկատի առնելով չինական պահանջները որոնց պատճէնը հաղորդուած էր չահագրգռուող կողմերուն, յանձնաժողովը գտաւ որ երկու կողմերու միջեւ հասկացողութեան գետին չկար:

Ուրեմն 19ներու ժողովը այլ եւս իրաւասութեան մը կարելիութիւնը չի տեսներ այս խնդրին մէջ, խնդիրը պիտի յանձնէ Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովին, որ եթէ իր կարգին նոյնը հաստատէ, պիտի թողու իրաւարարութիւնը եւ պիտի բռնուի պարտադրութեանց ճամբան, ըստ ազգերու դաշինքին տրամադրութեանց:

Ուրեմն, յանձնաժողովը այսօր ալ նիստ պիտի գումարէ իր վերջնական տեղեկագիրը խմբագրելու համար որպէս զի զայն ներկայացնէ երեքշաբթի օրուան ընդհ. ժողովին:

Ճափոնական պատուիրակութիւնը պիտի սպասէ ժընեւ, մինչեւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը իր որոշումը տայ:

⁂ Փարիզի չինական դեսպանատունը կը հաղորդէ թէ Ճափոնցիները կը շարունակեն իրենց յարձակողականը Եհոլի գրաւման համար: Ըստ իրենց սովորական ռազմավարութեան, Ճափոնցիները նախապէս կը ղրկեն Մանչուքուոյի զօրքերը որոնց թիկունքը պաշտպանուած է ճափոնական ուժերով: Ընդհանուր յարձակողական մը կը պատրաստուի Մարտի համար:

⁂ Չին ազգային կառավարութեան արտաքին նախարարը ի պատասխան Ճափոնի արտաքին նախարարին խօսած մէկ ճառին յայտարարեց հետեւեալը.

— Ճափոն նախարարը բացէ ի բաց յայտնեց իրենց մտադրութիւնը Եհոլը գրաւելու մասին: Անօգուտ ժամավաճառութիւն է պատասխանելը: Չինաստանի ընթացքը շատ պարզ է. պէտք է որ Մանչուքուօն, իբր Ճափոնի կողմէ ստեղծուած եւ պաշտպանուած պետութիւն անհետանայ եւ Չինաստան վերադառնայ իր վեհապետական իրաւունքներով արեւելեան այդ երեք նահանգներուն վրայ: Ո եւ է համաձայնութիւն կարելի չէ այս մասին որչափ ատեն որ Ճափոնի կողմէ Մանչուրիոյ մէջ հաստատուած վարչաձեւը չի յայտարարուիր ապօրէն եւ չի դադրիր գործելէ:

Հիթլէրականներու ցոյց մը բռին Պերլինի մէջ

ԿՌԻՒՆԵՐՈՒ ՊԱՀՈՒՆ ՔՍԱՆ ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ

Կիրակի օր, սաստիկ ցուրտի եւ ձիւնամրրիկի պահուն, Պերլինի մէջ տեղի ունեցաւ ազգային – ընկերվարականներու կողմէ սարքուած ցոյցը, երեք տարի առաջ հակառակորդներու կողմէ սպաննուած Նազիի մը գերեզմանին վրայ դրուած շիրիմին բացման առթիւ: Այս ցոյցը անոր համար կարեւոր էր, որովհետեւ տեղի պիտի ունենար Պիւլովփլացի վրայ, գերման համայնավար կուսակցութեան կեդրոնի շէնքին առջեւ, եւ այս պատճառաւ կը վախցուէր ծանր ընդհարումներէ:

Ոստիկանութիւնը շատ լուրջ միջոցներ ձեռք առած էր եւ ճամբաները կտրած: Հրապարակին վրայ զէն ի ձեռին զօրախումբեր պատրաստ կեցած էին: Որովհետեւ 18 ամիս առաջ նմանօրինակ ցոյցի մը պահուն, տունէ մը արձակուած զէնքերով երկու ոստիկան սպաննուած էին, ոստիկանութիւնը հրաման տուաւ շրջակայ փողոցի բոլոր տուներուն, գոց պահել պատուհանները, իսկ ամէն տունի վրայ ոստիկաններ զէն ի ձեռին պահակ կը սպասէին:

Ժամը 1·30էն սկսեալ հիթլէրեան յարձակման զօրամասերը, դրօշնին պարզած, եւ երաժշտախումբի առաջնորդութեամբ եկան հաւաքուիլ նոյն հրապարակը, ճիշդ դէմը Լիպնէխթհաուզի — Լիպնէխթի տուն — որուն վրայ կը ծածանէր խոշոր կարմիր դրօշակ մը, դեղին յատակի վրայ մուրճ ու մանգաղով՝ խորհրդանշան համայնավար կուսակցութեան: Շէնքին ճակատը դրուած էին Լէնինի, Լիպնէխթի եւ Րօզա Լիւքսէնպուրկի նկարները:

Մինչ այս համախմբումը տեղի կ'ունենար, անդին Նիքոլայի գերեզմանատան մէջ, Հիթլէր, շրջապատուած իր սպայակոյտէն, գովեստը կ'ընէր մեռած իրենց ընկերոջ, «հերոս՝ որ զոհ գնաց իր խոէալին հաւատքովը լեցուած»:

Ճառը աւարտելուն, յարձակման խումբերը տողանցք մը կատարեցին գերեզմանին առջեւէն, մինչ իրենց պետը, գլխաբաց, առատօրէն ինկող ձիւնին տակ, կը բարեւէր անցնող ամէն խումբ:

Հիթլէրեանները որոնք 16,000 հոգի էին, պաշտօնական գնացքով մեկնեցան եւ ցրուեցան իրենց տեղերը:

Համայնավարներու դէմ այս սպառնական եւ գրգռիչ ցոյցին դէմ, համայնավարները յայտնեցին թէ հրահանգ տուած են իրենց մարդոց հանդարտ կենալ: Եւ սակայն կարգ մը փողոցներու մէջ կռիւներ եղան համայնավար խմբակներու եւ ազգայնականներու ու ոստիկաններու միջեւ, ատոր հետեւանքով քանի մը ոստիկաններ, ինչպէս նաեւ քանի չափ քաղաքացիներ, ազգայնական ու համայնավար, վիրաւորուեցան:

Այս ցոյցին իբր հակացոյց, վաղը, համայնավարները «հակաֆաշիստ» մեծ ցոյց մը պիտի կազմակերպեն:

Ռուսիա ի խնդիր շուկաներու

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Ռուսիոյ արտաքին առեւտուրի ներկայացուցիչին եւ կառավարութեան միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին ներկայիս, տնտեսական նոր համաձայնութիւն մը կնքելու համար Իտալիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ:

Վարշաւայէն ալ կը հեռագրեն թէ խզուեցան բանակցութիւնները, որ տեղի կ'ունենային Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի ներկայացուցիչներուն միջեւ, առեւտրական յարաբերութիւններու համաձայնութեան մը շուրջ:

Եուկոսլաւ թագաւորը Ռումանիա կ'երթայ

ՊՈՒՔՐԷՇ 22.— Եուկոսլաւիոյ Ալեքսանդր թագաւորն ու թագուհին, որոնց կ'ընկերանայ արտաքին նախարար Պ. Սէվրիչ, մասնաւոր կառախումբով մեկնած ըլլալով իրենց մայրաքաղաքէն հասան Ռումանիա: Ռումէն թագաւորին կողմէ պալատին արարողապետը մինչեւ սահմանագլուխ ընդառաջ երթալով ընդունեց զանոնք: Եուկօսլաւ վեհապետները վաղը առտու պիտի այցելեն Ռումէն վեհապետին եւ քանի մը օր պիտի մնան հոն: Քաղաքական կարեւորութիւն կը տրուի այս այցելութեան:

Զինովիեվ եւ Քամենեֆ աքսորուած

Մոսկուայէն եկած հեռագրի մը համաձայն համայնավար կուսակցութեան քաղաքական դիւանը որոշեց Սիպերիա աքսորել ընդդիմադիր բազմաթիւ գլխաւորներ, որոնց մէջ են երրորդ միջազգայնականին նախագահ Զինովիէվ, ընդդիմադիրներու պետ՝ Քամէնէֆ, գործավարներու խորհուրդին նախկին փոխ նախագահ Շմիթ: Ուրիշ պատիժներ ալ պիտի սահմանուին ուրիշ ընդդիմադիրներու:

Անգլօ-պարսիկ քարիւղային վէճը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որ այսօր կը գումարուի իր օրակարգին վրայ ունի ի մէջ այլոց նաեւ անգլօ-պարսիկ քարիւղային վէճը:

Այս առթիւ պարսիկ կառավարութիւնը հրատարակեց յուշագիր մը՝ պարզելով խնդրին ծագումը: Պարսկաստան կը յայտարարէ թէ անգլիական կառավարութիւնը դուցէ թիւրիմացութեամբ կարծեց միջամտել անգլօ-պարսիկ քարիւղի ընկերութեան եւ Թէհրանի կառավարութեան միջեւ ծագած վէճին:

«Միջամտել երկու կողմերուն միջեւ, արդարեւ յաւակնիլ էր վէճը առնել պատկանեալ դատարաններուն ձեռքէն, եւ այնպէս հարուած մը տալ Պարսկաստանի արդարադատական անկախութեան»:

Պարսիկ կառավարութիւնը կը ցանկայ որ միջադէպը չխանգարէ բարեկամական յարաբերութիւնները որ կան Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ: Մեծն – Բրիտանիա ոչ իսկ ձեռնարկեց օգտագործելու օրէնքի ճամբաները որ բաց էին իրեն առջեւ պարսկական ազգային օրէնքներով իսկ, որով, երբեք իրաւունք չունի այս պարագան դարձնելու դիւանագիտական խնդիր մը եւ անհիմն է իր պահանջը զայն լուծելու ազգերու դաշինքին 15րդ յօդուածին համաձայն:

ՄԶԿԻԹՆԵՐԸ ՀԱՇՈՒԵՑԱՐԴԱՐԻ Կ'ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ

Էնկիւրիէն կը գրեն թէ պաշտօնաթերթի վերջին թիւին մէջ նոր կանոնագիր մը պիտի հրատարակուի մզկիթներու դասաւորման եւ պաշտօնէութեան կազմին մասին:

Մզկիթները այս կանոնագրին հիմերուն վրայ եւ իրական պահանջներու համաձայն նոր դասաւորման պիտի ենթարկուին: Դասաւորումը պիտի կատարեն մասնաւոր յանձնաժողովներ, նախագահութեամբ էվգաֆի տնօրէնին կամ պաշտօնեաներուն, իսկ ատոնց չգտնուած պարագային՝ քաղաքային ամենաբարձր պաշտօնեային: Տրուելիք որոշումները, էվգաֆը ընդհ. տնօրէնութեան կողմէն վաւերացուելէ յետոյ, վերջնական հանգամանք կը ստանան:

Նոր կանոնագրին մէկ յօդուածին համաձայն, վայիզները, իմամները եւ հաթիպները թէեւ կրնան իրենց պարտականութենէն դուրս ալ կրել իրենց տարազը, բայց այդ պարագային պէտք է հագնին սեւ կամ մութ գոյն ճիւպպէ մը, կամ ծունկերէն վար 15 սանդիմեդրէն պակաս ըլլալու պայմանով՝ ուղիղ օձիքով իմիէ ժաքէթ մը: Այս տարազով չեն կրնար կրել պարկի, մեծ թիլենզի եւ կողովի նման առարկաներ, որոնք ժողովուրդին ծաղրը կրնան շարժել: Վարկաբեկիչ ընթացքներու մէջ ալ պէտք չէ գտնուին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՆԿԼԱՒԻԿՆԵՐԸ

Յունուար 17ին, Մարսիլիոյ Փրանսական «Փորքյլիքն եւ Վըլաւ»ի Դրական ակումբը սարքեց բանախօսութիւն մը, Etoile Theatreի շքեղ սրահին մէջ, ուր հրաւիրուած էր գրագէտ Բըլոտ Փառէր, նիւթ ունենալով «Թուրք կինը երէկ, այսօր եւ վաղը»: Ահա գլխաւոր կէտերը իր բանախօսութեան:

Բլոտ Փառէր նախ բացատրեց Թուրք ազգին ծագումը, եւ ըսաւ. — «Թուրքը բնիկ Ասիացի է, ու խառնուրդը չերքէզ եւ պարսիկ ազգերուն, որոնք իրանեան ծագում ունին»: Իսկ մենք գիտենք, որ Թուրքը ոչ թէ խառնուրդն է չերքէզ եւ պարսիկ ազգերուն, այլ մոնկոլեան հորդա մը, որ հաստատած էր իր բնակութիւնը կեդրոնական Ասիոյ մէջ: Ուրեմն կը պատկանի Թուրանական ընտանիքին, որ ամենայետամնացն է մարդկութիւնը կազմող ընտանիքներուն:

«Նախնական շրջանին եղած է, չարունակեց ան, վրանաբնակ, խաշնարած, վաչկատուն ժողովուրդ մը: Ունի այնպիսի ազնիւ առաքինութիւններ եւ սովորոյթներ, որոնք չեն գտնուիր նոյն իսկ եւրոպականացած ազգերուն մօտ: Ան զուրկ է նախանձի այն զգացումէն, որ յատուկ է Արաբներուն: Հին ժամանակներու Թուրք կինը չունէր երբեք քօղ եւ ընտանիքին միահեծան տէրն էր ու կը կառավարէր իր ամուսնոյն մահէն վերջը եւ կը հայթայթէր բոլոր պէտքերը:

Այս թափառուն վիճակը՝ մինչեւ 8րդ դար, երբ կը փայլին Ճէնկիզ — Խան եւ Թիմուրլէնկ, որ հիմը կը դընեն Թուրք հսկայ հարստութեան մինչեւ Արաբիոյ ներքին սահմանները»:

Իսկ մենք գիտենք, որ Թուրքերը, 8րդ դարէն մինչեւ 12րդ դար, նոյն նախնական վիճակը ունէին: 12րդ դարու կիսուն էր որ, Մուրատ Ա. հիմը կը դնէր Թրքական կառավարութեան՝ արաբական կայսրութեան աւերակներուն վրայ. խսկ Ճէնկիզ — Խան եւ Թիմուրլէնկ, Թաթար էին եւ ոչ Թուրք: Առաջինը հիմը դրաւ Թաթարական կայսրութեան 12րդ դարուն սկիզբը, իսկ Թիմուրլէնկ արշաւեց մինչեւ Չինաստանի սահմանը, բայց մեռաւ: Բայց հետեւինք բանախօսին:

«Կ. Պոլսոյ գրաւումով, Թուրքերը փառաւոր էջ մը բացին իրենց ազգային պատմութեան մէջ, ուր Սուլթաններու արդարադատ եւ հերոսական կեանքերը կը ներրողուին ամենաճշգրիտ ուղղափառութեամբ: Երբ Վոսփորի ափերուն վրայ հաստատուեցան, անոնք ընդունեցին իսլամութիւնը, բայց երբեք կրօնամոլ չեղան: Զարգացումը արագընթաց էր: Բացին դպրոցներ, ուր կը սորվէին հատուածներ Գուրանէն»: (Հայերը միայն գիտեն թէ որքան կրօնամոլ էին անոնք, եւ Գուրանով բթացած, Ս. Փ.):

«Ընդունեցին նաեւ բազմակնութիւնը: Եւ այդպէսով ամէն տուն հարէմ մը կար, (բառը կը նշանակէ տան այն մասը՝ ուր կիներուն յատուկ է):

«Մինչեւ 1908, Սահմանադրութիւն, Թուրք կինը կը վայելէր սանձարձակ ազատութիւն, նոյն իսկ կը վարէր իր անձնական գործերը եւ կը զբաղէր իր զաւկին դաստիարակութեամբ մինչեւ անոր 14 տարու հասնիլը: Եւ այս՝ Սուլթան Համիտի օրով, երբ մարդիկ մղուած իրենց եսական շահերէն, զայն կը կոչէին Կարմիր Սուլթան: Բացարձակ կը յայտարարեմ, որ անխղճութիւն է, որովհետեւ ես պատիւ ունեցած եմ տեսնելու այդ միահեծան տէրը, որ չէր ուզեր որ իր երկիրը եւրոպականանայ, ատոր համար արտասահման երթալու արտօնութիւն չէր տար որ եւ է մէկուն: Միակ թերութիւնը: Իմ մտերիմ ընկերս՝ Ճալալէտտին փաշան ինծի ծանօթացուց այդ թագաւորին, որ ազնիւ էր, հիւրասէր եւ արդարադատ»:

Համբերենք եւ չարունակենք չարքը: «Սուլթան Համիտ Կարմիր Սուլթան կոչուելու արժանի չէ: Փրանսական կառավարութեան տուած տիտղոսն է այդ Sultan-Rougeը, ինչպէս կը տեսնուի Le Livre Jauneին մէջ: Ամբողջ մեր խորհրդարանական կազմը՝ Ժորէս, Քլէմանսօ, Պրիան եւ ուրիշներ բեմերէն կը պախարակէին Եւրոպան, իր սատն անտարբերութեան համար՝ հանդէպ հայկական դատին: Այդ օրերէն կը մնայ «Կարմիր Սուլթան» տիտղոսը: 1908ի յեղափոխութիւնը ամէն բան յեղաշրջեց: Կիները առանց քօղի կրնային դուրս գալ, մերկ բազուկով հրապարակը պտտիլ: 1909 դեկտ. 24ին, Թէվֆիք պէյ, ըսքանչելի եւ քաջարի երիտասարդ մը, իր ընկերուհիին հետ Փարիզ եկած էր, մայրաքաղաքին ծնունդի տօնին առթիւ շքեղ զարդարանքները տեսնելու: Զարմանքս չափ ու սահման չունէր, երբ տեսայ Թուրք մը իր պէրուհիին հետ: Այս ազատութիւնը՝ շնորհիւ յեղափոխութեան: Սակայն 1911ին, Թուրքեւիտալական պատերազմին, երբ կրկին անգամ Վոսփորի ափերէն անցայ, տեսայ իմ ընկերս Թէվֆիք պէյը, որ ճակատ պիտի երթար՝ առանց տեսնելու իր սիրուհին, արդելափակուած, որովհետեւ կրկին կաշկանդուած էին իգական սեռին ազատութիւնը: Պատերազմը մեծ կորուստ պատճառեց Թուրք ազգին: Ցաւ ի սիրտ կ՚ըսեմ որ, իմ սիրելի ընկերս ալ քաջարար զոհ գնաց թշնամիին գնդակներուն: Մենք Եւրոպացիներս՝ մեծ պատասխանատուութիւն ունինք հանդէպ ազնիւ եւ քաղցրաբարոյ Թուրք ազգին, որովհետեւ եւրոպական դիւանագիտութիւնը ականատեսի դիրք բռնեց եւ ոչ մէկ փորձ ըրաւ կասեցնելու համար իտալական յառաջխաղացումը: Այն ատեն կառավարութեան ղեկը, ո՛չ Երիտասարդ — Թուրքերուն, ո՛չ ալ Իսլամներուն, այլ հայկական հատուածի մը ձեռքերուն մէջ էր, անոնք չարակամ դիտաւորութեամբ կը ջանային պատերազմի դրդապատճառով աւերակոյտի մը վերածել Թուրքիան: Թուրք իգական սեռին վրայ ի գործ դրուած կաշկանդումը տեւեց մինչեւ Կազի Մուսթաֆա Քէմալին յաղթութեան օրը, որ Թուրք ժողովուրդը կը հեծէր յունական բանակին ճնշման տակ, — աղէտաւոր Թուական: Եւ սակայն այս ամէնը յեղաշրջուեցան, երբ Թուրքիոյ յաղթական բանակը իր յաղթութեան դրօշը պարզեց Էնկիւրիի մէջ, — անմոռանալի, բախտաւոր Թուական:

Մուսթաֆա Քէմալի յաղթութեամբ Թուրքիոյ պատմութեան մէջ նոր դարաշրջան մը բացուեցաւ, ամէն բան եւրոպականացաւ, դպրոցներ բացուեցան արեւմտեան քաղաքակրթութեամբ, կնոջ ազատութիւնը վերահաստատուեցաւ, աւելի ասպարէզ տրուեցաւ իգական սեռին, վերջապէս Թուրք ազգը արեւմտականացաւ: Թուրք ազգը՝ կինը, կատարեալ ազատութիւն կը վայելէ եւ կը նմանի այն պարսիկ Շահին, որ իր աղջիկը բանտարկած էր ու դուրս լոյս արեւուն չէր հաներ մինչեւ հասուն տարիքը: Երբ տարիքը հասաւ եւ լոյս աշխարհ տեսաւ, կոչեց. — Ա՜յս է լոյս աշխարհը: Թուրք կինն ալ Պարսկուհիին նման, երբ ամէն կապանք խորտակեց ու ազատուեցաւ, իր շուրջը դիտելով երբեք չզարմացաւ: Անձամբ տեսայ այդ զարգացումը, երբ երկու — երեք տարի առաջ Էնկիւրի գացի: Նոյն ինքն Կազին մեզի տրամադրեց ինքնաշարժ մը, քաղաքը պտտելու, դպրոցները այցելելու եւ մեր տպաւորութիւնները ձեզի հաղորդելու համար քաղաքակիրթ Թուրքիոյ մասին: Այցելեցինք նաեւ բանակը: Բանակ մը, որ կրնամ ըսել թէ մենք Փրանսացիներս իսկ չունինք, պատրաստ, կոկիկ եւ հնազանդ իր հրամանատարին:

Պարոններ եւ տիկիններ, այժմ կը պատրաստեմ գիրք մը, որուն խորագիրն է Les Quatre Femmes d'Angora, գործ մը, որուն հերոսուհիները պիտի մարմնացնեն անցեալին՝ երէկի, ներկային՝ այսօրուան եւ ապագային՝ վաղուան Թրքուհիները: Ահա՛ ազգ մը, որ վստահ եմ թէ դարեր ու դարեր պիտի ապրի եւ մօտ է այն Թուականը, երբ Թուրք կինը եւրոպացի կնոջ պէս պիտի մտածէ, հագնի, գործէ ու ապրի»:

Առաջինը չէ Բլոտ Փառէր, ոչ ալ վերջինը, որ Թուրքիոյ կը ծառայեն: Լօթիի այս աշակերտները ատեն ատեն չատ կը տաքնան Թրքուհիներու չրթներէն եւ Թուրք պէյերու տուներէն, բայց, ինչպէս Լօթի, որ անիծեց իր սիրելի Թուրք ազգը ընդհ. պատերազմի սկիզբները, Փառէրներն ալ պիտի տեսնեն օրը, երբ պիտի հնչէ զղջման ժամը: Մինչ այդ՝ Փառէր կրնայ պարծիլ իր Թրքահպատակութեամբ, Ալպէր Լոնտր՝ իր գարշելի հոգիով: Մեր մասին, ինչո՞ւ ցաւիլ, որ Փառէր կը պանծացնէ Թուրքը ուրանալով իր ազգային արժանապատուութիւնը: Երբ մէկը իր ազգը կ՚ուրանա՛յ, ալ ի՞նչ արժէք ունի իր խօսքը:

Բայց այս որքա՛ն չատցան Թուրքիոյ մանկլաւիկները:

Ս. ՓԻԼԻԿԵԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ»

Տրամ 4 արար, հեղինակ՝ Զուտէրման

— . —

Կիրակի, յունուար 15ին, Հայ ժողովրդական Թատրոնը տուեց իր 11րդ ներկայացումը, բեմադրելով գերմանացի յայտնի թատերագիր Զուտէրմանի տրամը՝ «Հայրենական տունը»:

Գաղութահայ մշակոյթի բնագաւառում Թատրոնը չատ յետ է մնացած եւ հարկ եղած ուշադրութեան չի արժանանում: Զուրկ լինելով դերասանական մնայուն ու կազմակերպուած խումբերէ, մեր ներկայացումները կըբել են պատահական բնոյթ եւ քիչ դէպքերում է Հայ թատրոնը մնում իր կոչման բարձրութեան վրայ: Այս տեսակէտից առանձնապէս դատապարտելի է Փարիզը: Ապրելով համաշխարհային մայրաքաղաքում, որն այնքան հարուստ է գեղարուեստական բարձր կոթողներով ու նուրբ ճաշակով, մենք, Հայերս, կերակրուել ենք զանազան «Արշին Մալալաններով» ու «Մաշտի Իբրահիմներով»: Պէտք էր որ պատահաբար Փարիզ ընկնէր Փափազեանը կամ տարեկան մէկ — երկու անգամ բեմ բարձրանայ Շահխաթունին, որպէս զի գեղարուեստական գոհացում ստանանք: Իսկ եթէ երբեմն էլ ձեռնարկում են թատերական լուրջ ներկայացումներ, այն էլ կամ մրցակցութեան աղտոտ միտումներով են կատարւում կամ թէ դերասանների անբարեխղճութեան հետեւանքով ազգովին խայտառակւում ենք: Եւ ցաւալին այն է, որ նման տգեղ երեւոյթների հանդէպ մեր հանրային կարծիքը մնում է անտարբեր:

Ահա թէ ինչո՛ւ առաւել գնահատանքի արժանի է Հայ ժողովրդական Թատրոնի կատարած գործը: Մանաւանդ, երբ ի նկատի ենք առնում իր առաջադրած նպատակը եւ խումբի իւրաքանչիւր անդամի ստանձնած զոհաբերութիւնը: Տնտեսական ներկայ տագնապի շրջանին, առանց նիւթական շահ հետապնդելու, միայն հայ մշակոյթին եւ ժողովրդին ծառայելու միտումով ասպարէզ նետուել, — իրօք որ գովելի է ու արժանի ամէն խրախուսանքի: Թող որ խումբը կազմուած լինի համեստ ուժերէ եւ սիրողներէ. կարեւորն այն է, որ Հայ ժողովրդական Թատրոնը գալիս է լրացնելու մեր մշակութային բնագաւառում թատրոնի բացը:

×

«Հայրենական տունը» տրամի նիւթը հետեւեալն է. —

Գերմանական գաւառական մեծ քաղաքում ապրում է գնդապետ Շուարցէի ընտանիքը: Գնդապետի երկու աղջիկներից մեծը՝ Մագդան ազատ ըմբռնումների տէր է: Աւանդապաշտ հօր եւ ազատախոհ աղջկան միջեւ ընդհարումներն անդադար են: Այլ եւս մէկ հարկի տակ ապրելը անհնար է դառնում. մանաւանդ, երբ Մագդան մերժում է Գեֆտերդինկի ամուսնութեան առաջարկը, որի վրայ այնքան պնդում էր հայրը: Ըմբոստ աղջիկը թողնում է հայրենական տունը եւ չւում մայրաքաղաք: Մէկ տարի անց Մագդան բեմի վրայ է, իսկ տարիներ յետոյ նա հռչակաւոր երգչուհի է, որի փառքը տարածւում է ամբողջ աշխարհը: Պատուի զգացումին գերի գնդապետի համար սա մեծագոյն անպատուութիւնն է եւ նա ընկնում է կաթուածահար ու կորցնում հոգեկան հաւասարակշռութիւնը: Զինուորականի վճռականութեամբ ու յամառութեամբ, գնդապետ Շուարցէն հրաժարւում է իր աղջկանից եւ արգիլում նրա անունը յիշատակել իր տանը: Ցուսահատ սիրահար Գեֆտերդինգը, որն ընդունել է հոգեւոր կոչում եւ հասել առաջնորդի աստիճանի, իր բարոյական ազդեցութեամբ եւ կրօնական ներշնչումով կարողանում է բուժել հիւանդին, որը առողջանալուց յետոյ, այլ եւս անկարող չարունակել զինուորական ծառայութիւնը, նուիրւում է քրիստոնէական Միութեան գործունէութեանը:

Տասներկու տարի անց Մագդան, երաժշտական մեծ տօնի առթիւ, վերադառնում է հայրենի քաղաքը: Իր մանկական յիշողութիւնները, բուռն սէրը դէպի ծնողներն ու քոյրը, նրան մըղում են դէպի հայրենական տունը: Սակայն, նա չի համարձակւում դռնից ներս մտնել եւ միայն ծաղկեփունջեր ուղարկելով քրոջը, վերադառնում է այն տան մօտից, ուր ծնուել եւ մեծացել է ինքը: Վերջ ի վերջոյ գնդապետի ընտանիքին յայտնի է դառնում Մագդայի քաղաքում գտնուիլը եւ այդ վայրկեանից սկսւում է տրաման: Ցամառ ու վիրաւոր հայրը Մագդային տուն ընդունելու մասին լսել անգամ չի ուզում: Թէեւ նրա մէջ չի մեռած սէրը դէպի իր զաւակը, բայց հպարտ զինուորականը թուլութեան նշաններ չի ցուցադրում: Ներքին պայքարը, փոքր աղջկայ՝ Մարիի թախանձագին աղաչանքն ու ամենակարող առաջնորդի միջամտութիւնը կոտրում են ծերունու յամառութիւնը եւ Մագդան իր հայրենական հարկի տակ՝ հարազատների գրկումն է: Իսկ երբ պաստորի բերանով իմանում է հօր կրած տառապանքներն ու հիւանդութիւնը, համաձայնւում է բոլորովին տեղափոխուել հայրենական տունը:

Ճակատագրական մէկ հանդիպումի հետեւանքով բացւում է Մագդայի գաղտնիքը՝ նրա անցեալ կեանքը: Պերլինում նա մտերիմ է եղել համաքաղաքացի ուսանող Ֆոն Կէլլէրի հետ: Երբ Մագդան զաւակ է ունենում, Ֆոն Կէլլէրը ձգում է նրան եւ, ուսումը աւարտելով, վերադառնում իր ծննդավայրը՝ կեանքի նպատակ դնելով հասնել բարձր դիրքերի ու պաշտօնի: Իր նպատակին հասնելու համար նա դիմում է ամէն միջոցի եւ, ի միջի այլոց, անդամագրւում է Քրիստոնէական Միութեանը, որի ոգին հանդիսանում է կիսանդամալոյծ ծերունի գնդապետը: Այդ նպատակն էլ նրան մղում է դէպի ի Մագդան եւ նա հանդիստ խղճով այցելում է վերջինիս իր հօր տունը: Գաղտնիքը բացւում է, Մագդան ամէն ինչ խոստովանում է հօրը, որը կատաղած Ֆոն Կէլլէրի հետ մենամարտելու որոշում է կայացնում: Վախկոտ Ֆոն Կէլլէրը, փորձանքից ազատուելու համար, խնդրում է Մագդայի ձեռքը: Գնդապետի տեսակէտով, միայն այդ կը փրկէ իր պատիւը: Զնայած իր ունեցած ատելութեան, խղճահարելով հօրը եւ տեղի տալով պաստորի յորդորանքների առաջ, Մագդան ընդունում է Ֆոն Կէլլէրի առաջարկը: Ապօրինի զաւակը եւ բեմը չեն համապատասխանում դոկտոր Ֆոն Կէլլէրի դիրքին ու ձգտումներին եւ նա պահանջում է իր ապագայ կնոջից հրաժարուել թէ մէկից եւ թէ միւսից: Այլ եւս համբերութեան բաժակը լեցուած, Մագդան ինքզինքը կորցնելով, դուրս է վռնտում իր զաւակի օրինաւոր հօրը, որի հետ կապուած են այնքան դառն յիշողութիւններ: Ծերունի Շուարցէի համար մարում է վերջին յոյսը, այլ եւս անհնար է փրկել իր ոտնահարուած պատիւը: Եւ եթէ վերջին վայրկեանին գնդապետը կաթուածահար վայր չընկնէր, երեւի Մագդան էր, որ յաւիտենապէս պիտի փակէր իր աչքերը:

×

Գերմանացի տաղանդաւոր թատերագիրն իր գրուածքի մէջ լուծում է հոգեբանական մի չարք բարդ խնդիրներ: Ահա Շուարցէն՝ հայրերի եւ որդիների յաւիտենական պայքարի կախարդական չրջանակում: Անդրորդ զինուորական, սահմանափակ, բայց քարացած գաղափարներով, խորապէս սիրող իր զաւակներին, բայց եւ չհանդուրժող նրանց ընդդիմութիւնը, վճռական ու իր տեսակէտներին անդաւաճան յանուն պատուի մինչեւ որդեսպանութեան գացող, նա չի համակերպւում ոչ մէկ դրութեան ու նորոյթի, որոնք հակասում են իր աւանդապաշտ ըմբռնումներին: Նա վիրաւորուած վագր է՝ երբ ոտնահարւում է պատիւը, վրէժի մարմնացում՝ երբ պէտք է պաշտպանի այդ պատիւը, զգայուն հայր՝ երբ իր մէջ յաղթահարում է սէրը դէպի զաւակը, զայրոյթից ընկճուած ծերունին՝ երբ դողդոջուն ձեռքը հրաժարւում է ատրճանակով ուղիղ նշան առնել, ներքին փոթորիկները զսպող՝ երբ հոգու խորքէն են թափանցում պաստորի համոզմունքներ ու յորդորները եւ վճռական ու աննահանջ՝ երբ դիմում է իր որոշումի գործադրութեան: Եւ բոլոր այս զգացումները դալիս, բախւում են իրար՝ առաջացնելով հոգեկան ծանր տուայտանքներ:

Պ. Ն. Նիկողոսեանը յաջողեց Շուարցէի դերի մէջ եւ կարողացաւ մեզ ներկայացնել գլխաւոր հերոսի ներքին ապրումների բոլոր ծալքերը:

Պ. Կոթիկեանի խաղը եւ յաջող էր եւ թոյլ: Ու հասարակ, որպէս պաստոր, նա լաւ էր: Բայց Պ. Կոթիկեանին չյաջողուեց տալ Զուտէրմանի պաստորի տիպը:

Եւ որ գլխաւորն է, Պ. Կոթիկեանի խաղը զուրկ էր հոգեբանական այն նրբութիւնից, որ երեւան է գալիս Մագդայի հետ ունեցած հանդիպումներին եւ զրոյցների ժամանակ: Սահուն խաղը չատ հեռու է խորաթափանց խաղ լինելուց:

Ինքնամոռաց եւ ինքնագոհ պաստորին հակադրուած Դոկտ. Ֆոն Կէլլէրի բացասական տիպը չէր համապատասխանում Պ. Թորոսեանի ծանրաշարժ, դանդաղ ու միապաղաղ խաղին: Պ. Թորոսեանը չատ ընդունակ սիրող դերասան է, որին, սակայն, յաջողւում է տալ միայն որոշ նկարագիր եւ կենցաղային տիպեր:

Մագդայի մօրաքրոջ՝ Ֆրանցիսկայի դերի մէջ անյաջող էր Տիկ. Գայանէ:

Տիկ. Շահ — Պարոնեանի խաղի մասին, որ կատարում էր Մագդայի քրոջ՝ Մարիի դերը, ոչ կարելի է ըսել եւ ոչ էլ վատ: Իր խաղի ամէնէն ուժեղ տեսարանն (պատուհանի) անցաւ թոյլ:

Թոյլ էին Տիկ. Լուսիկ Պետրոսեանի խաղը Մագդայի խորթ մօր՝ Աւգուստայի եւ Պ. Գազանճեան՝ ... դակալի դերերի մէջ: Սակայն յաջող էր Տիկ. Արմենուհին աղախնու դերի մէջ:

Հէնց այն, որ գրուածքի նիւթը հիւսուած է Մագդայի չուրջ, բնականաբար, նա դառնում է նաեւ խաղի առանցքը: Այս դժուարին դերը յանձնուած էր Տիկ. Լիւսի Պետրոսեանին (Ստեփան Մալխասեանի աղջիկը): Նախկին դերասանուհի եւ պարուհի, բայց 12 երկար տարիներ բեմից քաշուած, Տիկ. Պետրոսեանը երկար դադարից յետոյ, առաջին անգամն է հրապարակ իջնում: (Հայ ժողովրդական Թատրոնի լաւագոյն գործերից մէկն էլ ցրուած ուժերի համախմբումն է):

Տիկ. Պետրոսեանը կազմում էր բեմի մէկ հարազատ մասնիկը: Անկաչկանդ չարժումներով, վարժ տեխնիկայով ու նուրբ խաղով Տիկ. Պետրոսեանը մեզ այն յոյզը ներշնչեց, որ ջերմ ... ջորդական եւ յոյժներով փարիզահայ բեմի լաւագոյն մշակներից է դառնալու: Մագդայի խաղացած դերը դա ապացուցանում:

Սիրոյ զգացումները, ըմբոստ ոգի, հեղինանքն ու արհամարհանքը, ազատութիւնն ու բարի հոգին, արուեստագէտն ու կինը հաւասարապէս հարազատօրէն արտայայտուեցին Տիկ. Պետրոսեանի խաղի մէջ:

Մէկ — երկու փորձ եւս եւ Տիկ. Լիւսի Պետրոսեանը լիովին կը տիրապետէ բեմին:

ԱՇՈՏ — ԱՐՓՐՈՒՆԻ

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

(Լ. ՇԱՆԹԻ)

(թատերակ կիլիկիոյ կեանքէն 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին)

6.

ԿԵԱՆՔԻ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԿԸՆՏՐԱՆՔ

Վերջին տեսարանը, Օշին Պայլի եւ Ռիթթայի դատաստանն է: Կեանքի եւ մահուան երկընտրանքի տեսարան մը:

Օշին Պայլը ձերբակալուած եւ կալանաւորուած է: Ապստամբները մտած են պալատ: Լեւոն Դ. կը թագաւորէ, եւ իշխանները իշխանութիւնը կը բաժնեն իրարու մէջ: Կը հասնի Ռիթթան, այս յաղթանակը պատրաստողը, որ բաժին չուզեր խլուած իշխանութենէն այլ միայն Օշին Պայլը: Ու այս պահանջը այն հաւաստումով թէ՝ իր ուզածը Օշին Պայլի գլուխն է: Եւ կը յաջողցնէ արտօնութիւն մը եւ լայն լիազօրութիւններ առնել եւ անմիջապէս հասնիլ Օշին Պայլի ետեւէն:

Ռիթթան խորտակելով Օշին Պայլի իշխանութիւնը, կարծես այդ յաղթանակով բաւարարուած է: Վիրաւորուած եսը այլեւս չի բողոքեր: Ընդհակառակը անոր սրտին մէջ միշտ պէս տիրապետող սէրը հիմա կը դառնայ նոր խթան մը, այս անգամ առանց վիրաւորուած եսի հակազդեցութեան: Հիմա կ՚ուզէ փրկել Օշին Պայլին գլուխը, հիմա կ՚ուզէ անձնանուիրութեամբ, իր կեանքի գնով՝ իր յաղթանակի հետեւանքները չէզոքացնել: փրկել Օշին Պայլը: Բայց ինչու:

Ռիթթան կ՚առաջարկէ իր անձնազոհողութիւնը եւ կ՚ուզէ որ Օշին Պայլը այդ գնով երթայ իր մեծ գաղափարները իրականացնելու: Ու կ՚ըսէ, — միթէ այս գերագոյն զոհողութիւնն ալ պիտի մերժես, չես տեսներ որ կ՚ուզեմ քեզ պէս ըլլալ, քու հետդ ըլլալ, քու մէջդ ըլլալ...

Այստեղ հեղինակը մեզ չփոթութեան կը մատնէ, կամ Ռիթթայի ենթագիտակցական մէկ ցանկութիւնը կը մատնէ: Այս արտայայտութեան մէջ թէեւ բացորոշ է զոհողութեան առաջարկը, բայց վերջին խօսքերէն կարելի է ենթադրել որ Ռիթթան կ՚ուզէ որ Օշին Պայլը ապրի, ու ինքն ալ ապրի, որպէս զի զրկուած ու արհամարհուած սէրը վերապրի: Կա՞ր այս ցանկութիւնը թէ՝ ոչ, կը մնայ հարցական եւ եթէ կ՚ուզէք՝ հակասական:

Օշին Պայլը կը մերժէ: Տեղ մը, յաղթական բարձունքին հասնելուն՝ կը տրորէ Ռիթթայի սէրը՝ նախընտրելով պետութեան չահը, ուրիշ տեղ մը՝ պարտուած ու լքուած, յաղթական՝ բայց սիրազեղ Ռիթթայի նուիրումը կը մերժէ, նախընտրելով մահը:

Այս տեղ կչիռի կը դրուի Ռիթթայի եւ Օշին Պայլի սէրը, ու մենք կը տեսնենք որ Ռիթթայի սէրը մեծ է եւ տիրական, միակ գերիշխող եւ իր պայքարի ընթացքին (որու հիմքը նոյն այդ սիրոյ վիրաւորանքն էր), եւ նըւիրումի այս վայրկեանին, որ սիրոյ ինքնանուէր փթթումն էր: Մինչդեռ Օշին Պայլի սէրը ենթակայ է անոր կամքին եւ մտածումին: Սիրոյ գերին չէ:

Առաջին առթիւ կը կրենք այն տպաւորութիւնը թէ Ռիթթան բնազդական մղումով կ՚ուզէ փրկել Օշին Պայլը, քանի որ իր հպարտութիւնը փրկուած է: Բայց ներքին բնազդական այդ արտայայտութիւնն ալ իր կարգին ներքին հոգեկան պահանջի մը կ՚ենթարկուի: Խօսակցութեան ընթացքին կը պարզուի, որ Ռիթթան այժմ կամովին զոհ կ՚ուզէ դառնալ Օշին Պայլի մեծ գործին համար, ու կ՚ուզէ որ ան փախչի եւ չարունակէ իր գործը:

Սակայն Օշին Պայլը մահուան հետ հաշտուած է, — «ի՞նչ գործ, ինչո՞ւ համար, ո՞րու համար»: Միայն զղջում մը կ՚ունենայ, որ Ռիթթայէն այդքան հեռու մնացած է եւ զայն իրեն դաշնակից չէ դարձուցած, դաշնակից մը որ բացի գաղափարէն, հոգեկան այնքան հարազատութիւն ունէր իրեն հետ: Այս զղջումը անցեալի մասին է: Նոր կեանքի մը դիմաւորումը չենք տեսներ Օշինի արտայայտութեանց մէջ եւ ան, ուղիղ գծով կը չարունակէ իր վայրէջքը դէպի կեանքի անիմաստութիւնը: Կեանքի եւ մահուան երկընտրանքին մէջ, Օշին Պայլը այս գերագոյն ժամին դիմաւորելով Ռիթթան, ուրախ է ու երախտապարտ Ռիթթայի սփոփարար խօսքերուն համար, բայց աւելի վճռական՝ կը հաշտուի մահուան հետ, հոգւի խորքին մերժելով շնորհը որ կուգար Ռիթթայէն, իր կործանումէն յետոյ:

Հոգեկան այս հակադիր եւ բեկբեկ մահուան հետ, հոգւի խորքէն մերժեն եւ Ռիթթան, երկուութեան տիպարներ, որոնք իրենց անհնարին ճիգերուն մէջ չեն կարող սրտերու ճեղքուած ապակին իրարու փակցնել, մէկ ու ամբողջ միութիւն կազմելու համար:

Օշին Պայլի վերջնական մերժումը Ռիթթայի կեանքի բոլոր հորիզոնները կը փակէ: Ռիթթան իր կարգին կը հաշտուի մահուան հետ, Օշինի հետ մեռնելու ցանկութեամբ: Այս վերջին վայրկեաններու խօսակցութիւնը մահուան պատրաստ էակներուն մէջ, նոյնպէս, մեր համոզումով լրիւ տպաւորութիւն մը չի տար. մենք եւս չենք համոզուիր մահուան հետ եղած հաշտեցման: Ռիթթայի եւ Օշին Պայլի վերջին վայրկեանները պէտք ունին հասունանալու: Այդ կարող է պատահիլ մէկ խօսքով, մէկ նախադասութեամբ, կամ մէկ դիմաչարժով, բայց այդ անհրաժեշտութիւնը կը զգանք:

Օրինակ մը. մեր միտքը պարզելու համար: — Երբ Համլէթը իր շունչը փչելու մօտ է, Հորացիօն — անբաժան ընկերը — կ՚ուզէ անձնասպան ըլլալ ու մեռնիլ Համլէթին հետ: Մենք այդ երկվայրկեանին հաշտուած ենք Հորացիոյի մահուան հետ, կարծես այդպէս ալ պէտք է ըլլայ: Բայց երբ Համլէթը Հորացիոյի թեւը կը բռնէ ու կ՚ըսէ, — Հորացիօ՛, դուն կաց պատմէ աշխարհին ... մենք նոյն վայրկեանին հաշտուած ենք Հորացիոյի ողջ մնալուն հետ: Մեր հոգեկան տպաւորութիւնները պակաս չեն մնար:

Այսպէս, Լ. Շանթ իր յօրինած բերդութեան տրամաբանութիւնը մինչեւ այդ վերջին վայրկեանը այնքան մը զարգացուցած է, որ մենք ալ զինակին հետ միասին ելք չենք տեսներ: Մահը անխուսափելի է: Բայց մահուան գործադրութիւնը թէ Օշին Պայլի եւ թէ Ռիթթային, մտածել կու տայ թէ՝ ուրիշ կերպ չէ՞ր կրնար մեռնիլ: Մանաւանդ Ռիթթան, որ չիփի ապառօշը գլխին դնելով՝ կը տեսնայ պատուհանին եւ Օշինին ուղղուած նետերէն կը մահանայ: Որքան իմաստ լաւ է, բայց որպէս կեանքի վերջին վայրկեան՝ մեզ չի տպաւորեր:

Վարագոյրը կ՚իջնէ. վէճ կը մնայ մեր հոգիին մէջ. երկու հերոսները դերեզմանները կը մնան առանց պանդաքարի:

(7)

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Թոքիօ - Թայմզ» ճափոնական թերթը կը հրատարակէ յօդուած մը՝ Ճափոնացիներու մտայնութիւնը բացատրող: Ստորեւ թարգմանաբար կու տանք կարեւոր մասերը:

Արար աշխարհ կը կարծէ թէ Ճափոնացիք աշխարհի ամէնէն զինուորապաշտ ժողովուրդն են: Անշուշտ, ճիշդ է ասիկա ու կարծուածէն աւելի: Որովհետեւ, Եւրոպայի մէջ, ուր խաղաղասիրական գաղափարները այժմ շատ ընդհանրացած են, կարելի չէ ընդունիլ աւելի պատերազմասէր հոգեվիճակ մը, քան ճափոնականը:

Այսօր կը կռուին՝ վաղը խաղաղ ապրելու համար: Այսպէս, Չինացիք կը պատերազմին պահպանելու համար իրենց կեանքը, մինչ Ճափոնացիք կը կռուին ի խնդիր գեղեցիկ մահուան մը: Ուրեմն, անիկա իրենց համար միջոց մը չէ, այլ վերջ մը, ամենագեղեցիկ վախճան մը, զոր կարելի է մաղթել: Անոնք կը նախընտրեն ամենայաղթական մահով մը մեռնիլ, քան ապրիլ շատ աննշան կեանք մը: Ըստ իրենց մէկ առածին,— «աւելի նախընտրելի է ճզմուիլ թանկարժէք քարի մը նման, քան ըլլալ ամբողջ՝ կղմինտրի մը պէս»:

Ճափոնացիք չեն կռուիր զօրծով ցոյց տալու համար իմաստը զոր կու տան անհատական պարտականութեան:

Անոնք իրենց այդ դաստիարակութիւնը կը ստանան իրենց մանկութենէն սկսած: Ուրեմն, յաղթական մահով մը մեռնիլը իրենց համար իտէալ մըն է: Անոնք կը կռուին բախտին տիրանալու համար: Անոնք կռուի չեն երթար սպաննելու համար թշնամին: Ասիկա շատ չի հետաքրքրեր զիրենք, որովհետեւ անոնք իրենց համար կը կռուին, բարոյական ինքնասիրութեամբ մը, ամենայաղթական ձեւով իրենց կեանքը կորսնցնելու համար: Պուգիտօն կամ Սամուրայի օրինագիրքը կ'արգիլէ մահացուցիչ հարուածները ու կը յանձնարարէ ձեռքի կամ բազուկի հարուածները, որոնք բաւարար են հակառակորդը դնելու կռուելու անկարող վիճակի մը մէջ, — ու հարուածներ, որոնք աւելի պատուաբեր են: Ճափոնական հին զէնքերը ամէն բանէ առաջ արուեստի առարկաներ են, աշխատուած նուրբ սիրով մը, որպէս սուրբ պաշտօն մը, եւ ոչ թէ ատելութեամբ մը ապագայ թշնամիին նկատմամբ: Արեւմուտքը երբեք չի կրնար ըմբռնել այս խորհրդաւոր մտայնութիւնը:

Ահա երկու դէպքեր, շատ հասարակ, բայց որ ցոյց կու տան այդ հոգեվիճակը:

Երեք հարիւր տարի առաջ, Քայ երկրի ֆէօտալական պետը, հաստատուած Ֆուջի Եամայի հիւսիսը, Սինանօ երկրին պետին՝ փիլիսոփայ Քէնսինի դէմ պատերազմ կը մղէր: Քայ երկրի բնակչութիւնը, ծովէն կղզիացած, աղէ զրկուած էր, բայց իր թշնամին՝ Քէնսին առատօրէն տրամադրեց անոր:

Ուրիշ մը, — անհարկու կռուող մը՝ Քումակայ զգեստներ էր իր մէկ թշնամին տասնըհինգամեայ պատանի մը: Պատիւը կ'արգիլէր իրեն սպաննել զայն, քանի որ թշնամին գրեթէ տղայ մըն էր դեռ, ու իր գօտիին մէջ ունէր ամենասիրելի բան մը, — սրինգ մը: Ան տղուն խոստացաւ զայն ազատել ու զայն պահեց իր բնակարանը: Բայց, շուտով, զրոյց մը շրջեցաւ թէ իր տանը մէջ կը պահէր թշնամի երիտասարդ իշխան մը, ու բանակին հրամանաւ, հակառակ իր կամքին, ստիպուած եղաւ հրամայել անոր գլուխը բերել իր մօտ: Ի՞նչ ընել: Քումակա այդ հրամանին եւ իր խոստման միջեւ էր, բայց, չվարանեցաւ եւ զայն բերաւ իր պետին, մինչ վերջինս արցունքոտ աչքերով ընդունեց իր զաւակին կտրուած գլուխը, — հազիւ 15 տարեկան — որպէս իր թշնամիին գլուխը:

Ասանկ շատ մը պատմական ու հեքեաթային դէպքեր կան, որոնք վեր կը հանեն ճափոնական հոգին: Անոնք շատ պարզ պատերազմիկներ են, ու միակ պահանջը ցոյց տալն է, — կեանքի թէ մահուան միջոցաւ՝ միեւնոյնն է այդ, — կատարեալ արդարութեան իրենց զգացումը: Անոնք կը նմանին պաշտպանութեան այն շուներուն, որոնք չափազանց անհարկու են յարձակման ենթարկուողներուն համար, ու չափազանց հեզ իրենց տէրերուն առջեւ, որոնց կուրօրէն կը հպատակին:

Այսպէս, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ անընկճելի բանակ մը, թող առնէ ճափոնականը: Այդ բանակը շատ գոհ պիտի ըլլայ մեռնելու առիթ մը գտած ըլլալուն համար: Զայն պահելը դիւրին պիտի ըլլայ, եւ անոր վճարել պէտք պիտի չըլլայ, որովհետեւ այդ բանակը իր ապրուստը ճարելու մասին չը խորհիր: Բաւ է զայն սնուցանել ու զայն մղել դէպի արդարութեան իտէալը:

Այդ կերպով ան պիտի մոռնայ ինչ որ նիւթական է, ինչ որ երկրային է, ու պիտի խորհի միայն իտէալ յաղթութեան, եւ պիտի ուզէ անոր զոհուիլ: Ասիկա՝ արեւմուտքցիներու համար հարիւր անգամ անհասկնալի մտայնութիւն մըն է: Հազարաւոր տարիներէ իվեր Ջինաստանի վրայ եղած նուաճումները փաստ մըն են: Ճափոնի բանակը ամէն անգամուն ալ յաղթած է, ու երկիր վերադարձած է տուն բերելով բազմաթիւ ականջներ ու քիթեր թշնամի զինուորներու, բայց երբեք խորհած չէ գանձեր բերել: Ան անծանօթ է արեւմուտքի հրամանատարներու ճաշակին՝ արուեստի գործերու մասին: Նոյնիսկ, ան ատիկա կը նկատէ գողութիւն մը ամենավատ ու ամենազարշելի տեսակէն: Ու շատ քիչ ան գողցած է, հակառակ իր յաղթութիւններուն: Խաղաղութիւնը հաստատելէ վերջ քաշուած է:

Միշտ այսպէս եղած է ան՝ մինչեւ վերջին ատենները: Ան շռայլ է դրամի համար ու ագահ յաղթութեան համար: Ան պարտաւոր է ամէն գնով բերել յաղթանակը:

ԲՈՂՈՔ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ

Մէնթէշէի երեսփոխան եւ «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատի խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.

— «Խաղաղութիւնը պահպանելու առաջին կարեւոր միջոցներէն մէկը՝ անկասկած փոքրամասնութեանց խնդրին լուծումն է, հետեւեալ երկու ձեւով. — Կարելիութիւն եղած վայրերու մէջ, փոքրամասնութիւնը իրենց մայր զանգուածին վերադարձնել, կարելի չեղած վայրերու մէջ ալ մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել որ իրապէս մարդավարի վերաբերում ցոյց տրուի փոքրամասնութեանց:

Տարօրինակ չէ՞ որ այսօր մենք ալ այս առթիւ բողոքողի դիրքին մէջ ենք: Այն ալ պալքանեան պետութենէ մը: Չէք կրնար գուշակել թէ որմէ՞ — Պուլկարիայէն, մեր հարեւան Պուլկարիայէն որ անդադար «ամա՛ն փոքրամասնութիւնները, փոքրամասնութիւնները», կը պոռայ:

Ցեռոյ, մեր բողոքին տեղի տուող վիճակը՝ շատ ամօթալի է քաղաքակիրթ ըլլալու յաւակնութիւնը ունեցող մարդոց համար. — Ցարձակում կրօնի վրայ, բռնադատում խիղճերու:

Կ'ենթադրեմ թէ յարգելի Կոսիւոին Մուշանոֆի կառավարութիւնը շատ պիտի զարմանայ այս անլուր պնդումին առջեւ: Մենք ալ կ'ուզենք հաւատալ թէ պուլկար պաշտօնական իշխանութիւնը կողմնակից չէ այս տեսակ բանի մը եւ նոյն իսկ չի հովանաւորեր զայն: Բայց մեր ակնարկած դէպքը, անկասկած առանց պուլկար կառավարութեան գիտութեան, ըռնուած ձեւով տեղի ունեցած է:

Կարգ մը պուլկար ազգայնամոլներու համաձայն, Ռոտոփի Փոմաք Թուրքերը որպէս թէ ծագումով Պուլկար են եւ հետեւաբար աւելի լաւ է որ քրիստոնեայ ըլլան: Այս պատճառաւ ժողովուրդը ճնշումի կ'ենթարկուի իր ընկերային եւ կրօնական կեանքին մէջ: Ռոտոփի իսլամ Թուրքերը շա՛տ, շատ կը տառապին: Քաղաքակրթութեան ներկայ դարուն, այս տեսակ ճնշումները միայն մէկ անուն ունին, — վայրենութի՛ւն:

Ռոտոփի Փոմաք Թուրքերը եթէ նոյն իսկ ծագումով Պուլկար են, ինչո՞ւ իսլամ չպիտի մնան, այլ բռնութեամբ քրիստոնեայ պիտի դարձուին: Ասոր խելք կը հասնի՞: Պուլկարներն ալ ծագումով Թուրք են, եւ մեծ մասին քրիստոնէութեան հետ ունեցած կապը համեմատաբար նոր դէպք մըն է: Ամէն պարագայի մէջ, երկնային եւ բնական օրէնք մը չկայ թէ Պուլկարները կրօնքով քրիստոնեայ պիտի ըլլան: Ոչ ոք իրաւունք ունի բան մը ըսելու այն մարդոց, որոնք իսլամ մնացած են այսօր:

Ուրիշ երկրի մը մէջ մնացած փոքրամասնութիւն մը երբ այս տեսակ վերաբերումներու կ'ենթարկուի, քաղաքակիրթ մարդկութեան խիղճը լրջօրէն կը տառապի ասկէ եւ զզուանք կը զգայ: Եթէ այս տգեղ ընթացքը Ռոտոփի Թուրքերուն հանդէպ չըռնուէր, այլ մեզի հետ որ եւ է կապ ունեցող ժողովուրդի մը, մենք նորէն նոյն ձեւով պիտի բողոքէինք: Խառնակ աշխարհի մը մէջ մարդոց քաշած տառապանքը կարծես չի բաւեր, երեք չորս տգէտ քոմիթէճիներ այնքան առաջ կ'երթան, որ կը յարձակին կարգ մը խեղճ ու կրակ արարածներու խղճին վրայ: Այս ի՞նչ գործ է, ի՞նչ տեսակ մտածում է, այս ի՞նչ գէշ ընթացք է:

Կը խնդրենք որ Կոսիւոին Մուշանոֆ այս տողերը կարդալով չփութայ հերքումի քաղաքականութեան հետեւիլ: Ամբաստանութիւնը ծանր է, բայց դժբախտաբար իրողութիւն է: Պուլկար իշխանութիւնը, — որուն համար ըսինք թէ կապ չունի խնդրին հետ, — թող երթայ քննէ, եւ արդելիչ միջոցներ ձեռք առնելով ապահովութիւն եւ խաղաղութիւն տայ այդ տառապող ժողովուրդին որուն խիղճը կը դողայ:

Իրենցմէ մեր սպասածը այս է եւ պարզապէս անկասկած կը նկատենք որ այս պիտի ըլլայ արդիւնքը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տնտեսական տագնապը

ՈՒԶԷՍ, 21 Յունուար (Յառաջ).— Կար նահանգն ալ ամբողջ տնտեսական տագնապին սարսափը կ'ապրի: Տագնապ մը, որ աննախընթաց եղած է տարիներու ընթացքին, ըստ կարգ մը գաւառացի 80-90ամեայ ծերունիներու տեղեկութիւններուն:

Տագնապը ծնաւ ճարտարարուեստէն, վարակեց հետզհետէ առեւտրական հրապարակը, իր ճանկերուն մէջ առաւ արհեստաւորական եւ գործաւորական դասակարգը: Ճգնաժամային ճիգն ու աշխատանքները ի զօրու չեղան դիմագրաւելու վտանգը, դարձաւ ահաւոր ու ցնցող: Բազմաթիւ վաճառաշահ քաղաքներ կասեցուցին իրենց գործունէութիւնը, կրճատեցին աշխատող ձեռքերը, փակեցին իրենց դռները: Տագնապը դարձաւ սպառնական: Ճնշումը յարատեւ:

Բազմաթիւ են առեւտրական տուները, որոնք առժամապէս փակեցին կամ հաշուեյարդարի ենթարկեցին իրենց գործառնութիւնները:

Հրապարակները լիքն են շրջուն վաճառորդներով, որոնք, երէկուան առեւտրական տուներու տէրերն են: Հազարումէկ րէքլամներով կը շրջին գիւղէ գիւղ, զեղչեալ գինով կ'ուզեն սպառել ապրանքները, փրկելու համար գործին առանցքը կազմող միակ դրամագլուխը: Դժբախտաբար վաճառորդները քառապատիկ աւելի են գնողներէն: Բոլորին բերանն է սարսափի խօսքը, տագնապ:

Արհեստաւորական դասերուն մէջ նուազ չեն կօշիկի, հագուստի գործարանատէրերու սնանկութեան դէպքերը:

Հրապարակը լեցուն է աժան ապրանքներով, կը ծախուին հարիւրին 75 զեղչով: Չկայ առնող, գնելու ցանկութիւնը ի սպառ ջընջուած է, ունեւոր կամ չունեւոր մտահոգ են գալիքով: Տնտեսուած գումարները կը պահուին դեռ աւելի սեւ օրերուն:

Տագնապը մեծապէս ազդած է շռայլելու ընդունակ տարրերուն վրայ: Շարժանկարի, ներկայացումներու սրահները կիսով դատարկ են:

Տագնապին ուժն ու թափը կը զօրացնէ ձմեռուան այս ցուրտն ու ձիւնը: Ամէն ոք քաշուած է իր մուշտակին տակ, կը սպասէ համաշխարհային տնտեսական տագնապին բարելաւման հրաշքին:

Տեղական իշխանութիւնները մըտահոգ են գործազուրկ եւ բազմանդամ գործաւորներու ապրուստի հոգերով, մասամբ մեղմացնելու համար զէթ: Բայց դժբախտաբար միեւնոյնը չէ կառավարական նպաստի բաշխումը Ֆրանսայի բոլոր գաւառներուն մէջ:

Փարիզի, Մարսէյլի, Լիոնի եւ ուրիշ շատ մը մեծ քաղաքներու գործաւոր — գործաւորուհիները աւելի բախտաւոր են այդ մասին քան Նիմի, Իւզէսի աշխատաւոր ձեռքերը:

Առաջիններուն մէջ կան կառավարական նպաստաբաշխ, գործաւորական դրասենեակներ որոնց առջեւ պոչ բռնած՝ գործաւոր — գործաւորուհի, կը ստանան իրենց նպաստները առանց ազգի, դաւանանքի խտրութեան:

Իսկ օտարականները մասամբ կ'օգտուին իրենց հիւպատոսարաններէն, իրենց պատկանած պետութեանց ներկայացուցիչներէն:

Մեծ քաղաքներու հայ գործաւոր դասակարգը աւելի մխիթարական վիճակ մը ունի, բաղդատմամբ գաւառի, գիւղի գործազուրկներուն, երկու տեսակէտով: Ա.— Կառավարական նպաստ, Բ.— Հայրենակցական միութիւններու, բարեգործական հաստատութիւններու, Կարմիր Խաչերու, աղքատախնամի, առաջնորդարանի, բարեկեցիկ հայ ընտանիքներու օժանդակութիւնը: Խեղճ է եւ թշուառ, գաւառի հայ գործաւոր գործաւորուհին եւ զուրկ այդ բարիքներէն: Բայց եւ այնպէս մեր ցիրուցան հայ բեկորները կ'աշխատին արիւն քրտինքով ճարել իրենց աղն ու հացը:

Կար նահանգին գիւղերուն եւ ագարակներուն, քաղաքներուն եւ այգիներուն մէջ ունինք, հայ ընտանիքներ, եւ որբեր, արհեստաւոր, խանութպան, հողագործ, որոնք քանի մը տարիներէ ի վեր սեփական գործ ստեղծած էին: Ասոնց թիւը աննշան է, բայց բոլորն ալ մտահոգ են վաղուան համար: Տագնապին առաջին զոհերն են ընտանիքէ զուրկ երիտասարդները, որոնք լաւ օրերու մէջ երբեք չեն մտածած:

Ընդհանուր կերպով, գիւղի ու ագարակներու մէջ աշխատող գործաւորներու կեանքը աւելի մխիթարական է, թէեւ տագնապը հեռու մնացած չէ:

Գիւղացիներուն եկամուտները կը կազմէին գինին, ընդեղէնները, արմտիքն ու ձիթենին, որ կը մնան շտեմարաններու մէջ, գնող չկայ:

Ձիթենին որ առատօրէն կ'արտադրէ Կար նահանգը, ծառերը կտրելու աշխատանքը առատ բերք տուաւ, բայց 100 քիլօն 40 ֆրանք կը ծախուի, թէեւ պահանջ չկայ:

Ձիթենիի մշակները, յուսահատ, պտուղը կը ձգեն ծառերուն վրայ, քանի որ աւելի սուղի պիտի նստի:

Ամէն բան աժան եւ առատ է, բայց գործը, դրամը կը պակսի:

Գոհունակութեամբ եւ երախտագիտութեամբ յիշենք Uzès-ի քաղաքապետը, Պ. Marcel Martin, որ շատ օգտակար եղաւ շրջանիս մեր հայ հայրենակիցներուն:

Իր պաշտօնին բերումով եւ ընկերվարական ըլլալ.ով, կ'ընէ համահաւասար եւ բացառիկ-օժանդակութիւններ հայ գործազուրկներուն, եւ կը վայլէ փոխադարձ համակրանքը գաղութիս:

Ներսէս Մանուկեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Կրթական կեանքը Ճիւնիէի մէջ

Այս տարի մխիթարական երեւոյթ մը կը պարզէ Ճիւնիէի փոքրիկ գաղութը, գոնէ կրթական եւ ազգային մարզերուն մէջ:

Զանազան յարանուանութեանց դպրոցները միացած են Հայ Ազգային Վարժարան անունին ներքեւ, որուն տեսչութիւնը յանձնուած է Պ. Մաքսուտ Մսքուտեանի, Դպրեվանքի անցեալ տարուան շրջանաւարտներէն:

Ներկայ գտնուելէ վերջ, տօնական օրերու առիթով սարքուած կոկիկ հանդէսի մը, տեսայ թէ ի՛նչ նուաճումներ կատարուած են անցնող երեք ամիսներու ընթացքին: Թրքախօս ծնողքի զաւակներ սահուն կերպով կը խօսին հայերէնը, կ'երգեն, կ'արտասանեն, միշտ հայերէն:

Ներկայ շէնքը թէեւ բաւական ընդարձակ, առողջապահիկ չէ: Ընդարձակ սրահ մը, որ ունի մօտաւորապէս 120 պատուհաններ: Աշակերտներուն թիւն է 90...

Տնտեսական տագնապը, ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ երկարած է իր մագիլները: Բարեբախտաբար, մեծերններուն մեծ մասը արհեստաւոր են ու կ'ապահովեն իրենց օրապահիկը: Տեղական ժողովուրդի հետ յարաբերութիւնները խիստ սիրալիր են: Արապ երեսփոխանը Շէյխ Ազէմ, մեծ գովեստով կը խօսի Հայերու մասին:

ԱՄԵՐԻԿԱ

Նիւ Եորքի հայկական պազարը

ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔ 1400 ՏՈԼԱՐ

Նիւ Եորքի հայկական պազարը գաղութիս այս տարուան նշանաւոր դէպքերէն մին է: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը՝ 2 մասնաճիւղերով, 2 Որբախնամներով, եւ կրտսերներու Լիկայով, եւ անոնց հինգ գործակիցները — Ս. Խաչ եկեղեցի, Աւետարանական տիկիններ, Պոլսոյ Ազգ. Հաստատութեանց Օգնութեան Ընկերութիւն, Դստերք Հայաստանի եւ Արշալոյսի Հայուհիք — օրինակելի եռանդով նուիրուեցան գործին: Անոնց աշխատութեան արդիւնքը եղաւ, բարոյապէս փայլուն եւ նիւթապէս գոհացուցիչ:

Մէքքա Թէմփըլի գետնայարկ ընդարձակ սրահը տօնական երեւոյթ առած էր երկու օր երկու գիշեր: Տասը կազմակերպութեանց վաճառանոց — սեղանները ծածկուած էին ապրանքներով — մետաքսեղէն, բրդեղէն, կաշեղէն, արծաթեղէն եւայլն: Երիտասարդ պարոններ եւ օրիորդներ՝ հանդիսականներու հոծ շարքերուն մէջ կ'երթեւեկէին վիճակահանութեան տոմսեր ծախելով այլ եւ այլ պարգեւներու փոխարէն: Բարձրախօս մեքենայի մը միջոցով ստէպ կը հաղորդուէին զեկոյցներ: Շահաւէտ աղբիւրներ եղան բախտագուշակներու տաղաւարները, եւ նարտի ու թղթախաղի սեղանները, նոյնպէս ձկնաւազանը, ուր որսի նիւթ էին ձուկի տեղ տեսակ տեսակ զարդեղէններ, խաղալիքներ, գեզօրներ:

Պազարին ամէնէն յանկուցիչ մասը կը կազմէին ճաշարանները եւ առաւելապէս այն՝ որուն մուտքին վերեւ կը կարդացուէին «Նուպարաշէնի Իջեւան» բառերը: Ինչպէս ուրիշ վաճառքներուն՝ այնպէս ալ ուտեստներուն մեծ մասը նուիրուած էին բարեսէր տուներէ: Սեղանի սպասարկութիւնն ալ կը կատարէին տիկիններ եւ պարոններ: Մասնաւորապէս ուշագրաւ էին Կրտսերաց Լիկային անխոնջ օրիորդները, հայկական տարազներով: Նուպարաշէնի ճաշասեղաններուն շուրջը բոլորուած տեսնուեցան Նիւ Եորքի ծանօթ դէմքերէն շատեր: Ասոնց կարգին՝ յիշենք Տիգրան Խան Քէլէկեանը, որուն առատաձեռնութենէն օգտուեցան բոլոր վաճառորդները:

Սրահին մէջ ոգեւորութիւնը կը բազմապատկուէր երեկոյեան, երբ կը սկսէին պարերը՝ նուագի առաջնորդութեամբ: Այդ պահերուն միջանկեալ եւ ամենասիրուն մէկ երեւոյթն էր փոքրիկներու պարը, ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցիչ Օր. Օլկա Ղազարեանի:

Պազարին զուտ շահը եղաւ 1400 տոլար, որուն կէսը յատկացուեցաւ տեղական կարօտեալներուն, իսկ միւս կէսը բաշխուեցաւ մասնակցող կազմակերպութեանց, անոնց իւրաքանչիւրին վաճառումներուն համեմատութեամբ: Պոլսոյ Ընկերութիւնը եւ Աւետ. Տիկինները իրենց հասոյթը ամբողջապէս տրամադրեցին կարօտեալներուն:

Այս գործին զոհուած աշխատանքն ու ժամանակը ի հաշիւ առնելով, կ'ակնկալուէր աւելի մեծ գումար մը: Սակայն, պէտք է նկատի առնել նաեւ առեւտրական հրապարակին աննըպաստ վիճակը, որ այցելուները կը հարկադրէր խնայողաբար ծախսելու: Հետեւաբար ձեռք բերուած նիւթական շահը գոհացուցիչ թուեցաւ առ հասարակ: Իսկ իբրեւ բարոյական արդիւնք՝ պազարին տպաւորութիւնը շատ քաղցըր էր: Անոր սրահը երկու օր դարձաւ հայկական մանրաշխարհ մը եւ ամէնուն հաճելի ժամադրավայր մը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՆՔԸ ԵՒ ՀԵՐՈՍԸ. Տիգրան Չէօկիւրեան, եօթներորդ հատորը Նահատակ Գրողներու Բարեկամներուն, գին 20 ֆրանք, դիմել M. Barsamian. 121, rue Marcadet, Paris:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԳԵՏՆԻ ՏԱԿԷՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԽԱՂ. 1908)

ՄԵԼԻՔ.— Դաւօի իյնալուց յետոյ, մեր դիրքը դարձաւ շատ պաշտպանողական, հնար եղածին չափ ընդհարումներէ խոյս տալը ընտրեցինք մեր գործունէութեան առաջնորդող գիծը, գարունը կը բացուի դեռ, բայց ոչ մի հնարաւորութիւն ունէինք ընդհանուր ապստամբութեան նման մի գործի ձեռնարկելու, դեռ պէտք էր փրկել մեր ձեռք մնացածը: Բայց եւ այնպէս ինքնապաշտպանութեան գործը բաւականին կազմակերպեցինք, Այգեստանի շուրջ ամենայարմար պաշտպանողական դիրքեր ընտրելով՝ կամաւորների խմբերը այդ դիրքերու վրայ նպատակայարմար կերպով բաժնեցինք մեր բոլոր պահեստները գրեթէ նոր վայրեր փոխադրեցինք, փոխեցինք յարաբերութեան գիծերը, մինչ կառավարութիւնը կ'ուժովնար ու նոր զօրք կը հաւաքէր, պէտք է խոստովանիլ որ կառավարութեան ուժովնալու զուգահեռաբար ժողովուրդի մէջ դիմադրութեան ոգին նուաղում էր եւ ահա այսօր վիճակը, ինչպէս գիտէք, Այգեստանի պաշարումը սկսել է արդէն. այս առտու թնդանօթները պիտի բարձրանային յայնկոյսների բլուրներու վրայ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Կառավարութիւնը շատ վարպետ գտնուեցաւ, մինչեւ վերջին րոպէն այնպէս ցոյց տուեց թէ եկող զօրքերը պարսկական սահմանագլուխ ղրկելու համար էին, այնինչ այժմ...

ՀԱՅԿ.— Իսկ մեր զինուորնե՞րը:

ՄԵԼԻՔ.— Ութ օր առաջ նկատելով իրերու ընթացքը, երբ, որոշեցինք ընդհարումներից խուսափիլ ամէն գնով, բոլոր փախստական, մանաւանդ դրսեցի հայդուկ զինուորները լեռ ղրկեցինք:

ՀԱՅԿ.— Շահէնի աչքը լոյս, իսկ այստե՞ղ:

ՄԵԼԻՔ.— Մնացինք մենք ու մի քանի անհրաժեշտ գործակատարներ:

(Լռութիւն)

Խոստացայ առաջնորդին պատասխանել այսօր կէս օրից վերջը, ի՞նչ պատասխան պիտի տանք, ա՛յդ որոշենք...

Ա. ԳՈՐԾ. (ներս կ'իյնայ).— Թնդանօթները լեռը կը բարձրացնեն, այստեղէն կ'երեւի... (կը ցուցնէ լուսամուտէն, Մելիք, Եդուարդ, Կամսար լուսամուտին կը մօտենան, Կամսար կը դիտէ հեռադիտակը աչքերուն):

ԿԱՄՍԱՐ.— Մէկն արդէն բլուրի գագաթն է հասել:

ՄԵԼԻՔ.— Մօսինի գնդակը հասնո՞ւմ է:

Ա. ԳՈՐԾ.— (Կը մեկնի):

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Եթէ ուզում ես, փորձիր:

ՄԵԼԻՔ.— Շտապելու չէ... դէ՛հ, եկէք տեսնենք, ի՞նչ պիտի պատասխանենք:

ԿԱՄՍԱՐ (ձեռի պայուսակը Եդուարդին կուտայ). — Ի՞նչ, պարզ չէ՞ պատասխանը, յանձնուո՞ւմ ես:

ՄԵԼԻՔ.— Ցամենայն դէպս ոչ մինակ:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ուրեմն խօսք չի կարող լինել յանձնուելու մասին:

ՄԵԼԻՔ.— Որպէս թէ մեծ պետութիւնների հիւպատոսները երաշխաւորում են ազատ արձակելու սահմանը անցնելուս:

ԿԱՄՍԱՐ.— Հաւատացի՞ր:

ՀԱՅԿ (գլուխը ծռած բարձի մը վըրայ ճմլուելու պէս).— Ի՞նչ յիմար յիմար դուրս էք տալիս, այստեղ եկողը եկել է մեռնելու եւ ոչ թէ յանձնուելու, ա՛յն ասէք, որքա՞ն ուժ ունիք դիմադրելու:

ՄԵԼԻՔ.— Ի՞նչպիսի ուժ:

ՀԱՅԿ.— Ուժը նիւթական, ռազմամթերք, կամաւոր, պաշար, ժողովուրդը հաց ունի՞, քանի՞ օր կարող ենք դիմանալ կռուի պարագային:

ՄԵԼԻՔ.— Հազիւ մի շաբաթ:

ՀԱՅԿ.— Հազի՞ւ այդքան:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Ժողովուրդը հաց չունի:

ՄԵԼԻՔ.— Ժողովուրդը, իսկ դու ունի՞ս:

ԵԴՈՒԱՐԴ.— Քեզ հետ միասին ժողովրդի մէկ անդամն ենք:

ՀԱՅԿ.— Իսկ կամաւորնե՞րը:

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՑՈՒՐՏԸ իր սաստկութիւնը տակաւ կ'աւելցնէ: Փարիզի մէջ երէկ եւ այսօր ջերմաչափը զէռոյէն վար 7 կը ցուցնէր գիշերը, իսկ 4 ցերեկը: Գաւառները աւելի սաստիկ է: Օվէրնեի մէջ ցուրտը 12 աստիճան է: Պուա տը Պուլոնեի եւ Վէնսէնի անտառին լիճերը սառած էին, եւ հակառակ արգելքին շատեր գացին չմշկելու: Ըստ օդերեւութաբաններու, ցուրտի այս հոսանքը կուգայ կեդրոնական Եւրոպայէն, հիւսիս արեւելեան հովի մը միջոցաւ, եւ թէ յոյս չկայ որ օդը մեղմանայ այս օրերուն: Եւ այս բոլորին վրայ կոփփի սաստիկ համաճարակը...:

«ՆԱԽԱԳԱՀ ՏՈՒՄԷՐ» անունով շոգենաւ մը որ կը պատկանի Մէսաժըրի Մարիթիմի, հանդիսաւորապէս ծով իջուցուեցաւ կիրակի օր, Մարսէյլի մօտ, Լասիօթայի նաւարանէն:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐԸ.— Գահիրէի խառն դատարանը որոշեց որ Եգիպտոսի հանրային պարտքի կտրօնները ոսկեդրամ վճարուին: Անգլիոյ կողմէ ոսկի դրամանիշին ջնջուելուն հակառակ՝ եգիպտական դատարանին այս որոշումը վիճելի նոր խնդիր մը կը յարուցանէ: Եգիպտական կառավարութիւնը վերաքննութեան պիտի դիմէ այս վճիռին դէմ, որ տրուած է Անգլիացի, Ֆրանսացի եւ Իտալացի դատաւորներ պարունակող ատեանէ մը:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ օթօպիւսներու գործադուլը կը շարունակուի, այնպէս որ հաղորդակցութիւնները մեծապէս խանգարուած են: 13,000 վարիչներ ու տոմսավաճառներ թողած են աշխատանքը:

ՃԱՓՈՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ.— 1930ին կատարուած մարդահամարին արդիւնքը հրատարակուեցաւ: Ասոր համաձայն, Ճափոնի ընդհանուր բնակչութեան թիւը, գաղթավայրերն ալ միասին, կը հասնի 90,396,043ի, որուն 64 միլիոն 450,005ը միայն Ճափոնի հողամասին մէջ: Ասոնցմէ 32,390,150ը այր են, իսկ 32,089,850 կին: Մայրաքաղաք Թօքիօ ունի 5,408,000 բնակիչ:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ նախկին նախարար Թիմուրթաշ, որ Շահին հրամանով իր տան մէջ հսկողութեան տակ է, պիտի դատուի մօտ օրէն:

«ԱՐՔ – ԱՆ – ՍԻԷԼ» սաւառնակը որ Ֆրանսայէն մեկնած էր Հարաւային Ամերիկա երթալու համար, նամբան երկու տեղ իջնել հարկադրուելէ յետոյ, յաջողեցաւ Պուէնոս – Այրէս հասնիլ կիրակի օր:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ նշանաւոր վիպագիր Ճորճ Մուր մեռաւ 81 տարեկան հասակին մէջ:

Արման Կոթիկեան որ պիտի կատարէ (*Աթանէս*)ի դերը

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ: Բարգէն Պէչիչեան կուտայ Սուրիոյ հայ գաղթականներու եւ որբերու կեանքէն տպաւորութիւններ, կը ներկայացնէ վահագնեան ֆիլմը, *առնուած Սուրիոյ հայ կեանքէն, իսկ Շ. Նարդունի՝* ներգաղթի քաղաքականութեան քննադատութիւնը: *Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:*

ՀՐԱՒԷՐ

Լիոնի Հայ Լէգէոնականները կը հրաւիրուին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 40 rue Pierre Corneile. *Քէնտէրեանի ճաշարանը:*

ԿՈՒԶՈՒԻ դերձակի աշկերտ մը: Դիմել *Պ. ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ*: 31, Route Choisy, Ivry s/Seine:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 8.30ին Ռոստոմի Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Ակումբ-Ընթերցարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 3 Փետրուար, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, *ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:*

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

«Փետրուար 18»ը կը տօնուի Փարիզի մէջ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար Կիրակի իրիկուն, Sociétés Savantes*ի սրահին մէջ*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Սանուց Միութիւնը յառաջիկայ Մարտ 18ին, Շաբաթ իրիկուն պիտի կազմակերպէ շքեղ պարանցիկ երեկոյթ մը:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

— Այո՛, բայց եթէ պատերազմ ըլլայ կը վազես ու կը վերցնես հրացանըդ: Ես կը մտածեմ ընդհակառակը որ պատերազմը լաւ բան է:

— Իսկապէ՞ս...

— Այո՛:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ մարդիկ կան որոնք միայն այդ ձեւով կրնան պատժուիլ:

— Ըսել կ'ուզես Ֆրանսացինե՞րը...

Ճորճ զգաց որ Ֆրանսացի քահանային մասին կը խորհէր աղջիկը: Գլխու հաստատական նշան մը ըրաւ Լիան:

— Ըսի՞ր աւիկա Ֆոն Քլայնկարթին:

— Այո՛:

— Վստահ եմ որ գոհ մնաց:

Լիան գլխու շարժում մը ըրաւ դարձեալ: Ճորճ կրնար երեւակայել թէ Գերմանացին ինչ լրջութեամբ շնորհաւորած էր զայն այդ զգացումներուն համար: Յայտնի էր հիմա որ սիրաբանութիւն չկար իրենց յարաբերութիւններուն մէջ: Բայց ինչո՞ւ համար Պալ Պուֆոն կուգար այդ մարդը ամէն գիշեր: Պատերազմին վրայ խօսած էին միասին. ինչո՛ւ չէ. ամէնուն մտքին մէջ էր ան, ամէն մարդ կը խօսէր այդ մասին: Ճորճ իմացեր էր նոյն իսկ պատմութիւնը գերմանացի սպասաւորի մը որ ճաշարանին մէջ լսելով «պատերազմ» բառը, իր ձեղնայարկը վազեր էր հրացանը մաքրելու համար: Ամէն տեղ էին Գերմանացիները: Պատերազմի մասին ակնարկութիւններ կային Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերուն մէջ: Անժխտելի էր նաեւ այն իրողութիւնը որ բարձր դիրքերու մէջ գտնուող կարգ մը մարդիկ պատերազմ կ'ուզէին: Հետեւաբար շատ ընդհանրացած նիւթի մը շուրջ խօսած էր Ֆոն Քլայնկարթ:

Ճորճ բռնեց յանկարծ Լիանի երկու ձեռքերը: Պալ Պուֆոնի ներկայացման վերջին օրն էր, վերջին շաբաթ օրը:

— Միասին պիտի ճաշենք այս գիշեր ու ներկայացումէդ առաջ թատրոն պիտի երթանք, այո՞:

Լիան ընդունեց հրաւէրը անմիջապէս: Ուրեմն որ եւ է կապ չկայ այդ մարդուն եւ իրեն միջեւ, մտածեց Ճորճ:

Նախաճաշէն յետոյ դուրս ելաւ որպէս զի դրամ ճարէր գիշերուան ծախքերուն համար: Ամէն աղբիւր ցամքած էր սակայն: Ո՞ւրկէ կրնար փոխ առնել. մարդ մնացա՞ծ էր: Ծախու նըկարներ ալ չունէր: Ջկային ժամացոյցն ու շղթան կամ փողկապին գնդասեղը: Քանի մը կտոր հագուստ լեցուց պայուսակին մէջ ու ծախեց առանց դժուարութեան: Յիսուն ֆրանք ունէր գրպանը այդ գիշերը:

Լիան երբեք այդքան քաղցր ու սիրալիր եղած չէր իրեն հետ: Անուշ նայուածք մը կար անոր բիբերուն խորը: Լքած էր կարծես իր ինքնավստահ վերաբերումը եւ դարձած էր աւելի կրաւորական:

Որչա՜փ ուրախ էր Ճորճ: Ալ փարատած էին աղջիկը կորսնցնելու համար ունեցած վախերը: Խնդացին ու խմեցին չափէն աւելի: Հո՞գն էր Լիանին. դեռ ի վիճակի էր տալու իր ներկայացումը. պատասխանատուութեան ոգին պակսեր էր իր մէջէն:

— Փարիզի մէջ դարձեալ պարեմ չըպարեմ, միեւնոյնն է ինծի համար. Փօրէըլ դիս գայ առնէ կամ ոչ, հո՛գս անգամ չէ:

Ճամբան՝ թաքսիին մէջ Լիան նետուեցաւ անոր գիրկը, ու տարօրինակ կերպով սկսաւ շռայլել իր գուրգուրանքը՝ երեսը երեսին:

Պարասրահին դրան առջեւն էին:

— Այս գիշեր պիտի գամ առնեմ քեզ, ըսաւ Ճորճ:

Գլուխը թօթուեց Լիան:

— Ես շուտ տուն պիտի գամ. չպիտի սպասեմ այս գիշեր. դուն սենեակը տաքցուր. սուրճը եփէ եւ սպասէ ինծի:

Ճորճ ուրախ զուարթ վերադարձաւ տուն: Ուրեմն աղջիկը պիտի ըսէր Ֆոն Քլայնկարթին որ չէր կրնար պարել ու խմել իրեն հետ այդ գիշեր. ի՛նչ լաւ դաս մը պիտի ըլլար աւիկա Գերմանացիին համար որ պիտի հասկնար թէ չէր կրնար յոյսեր ունենալ այդ աղջկան վրայ:

Եւ իրաւ ալ Լիան չուշացաւ: Միեւնոյն տրամադրութեան մէջ էր:

Միասին անցուցին այդ գիշերը՝ ամէնէն տարփոտը Ճորճի կեանքին մէջ:

Խորհրդաւոր երեւոյթ մը ունէր դարձեալ Լիան ինչպէս միշտ:

Առտուն շատ կանուխ հեռացաւ անոր քովէն եւ ուրուականի մը պէս, դուրս ելաւ սենեակէն: Ճորճ՝ կէս-քուն, կէս-արթուն, լսեց դուռին աղմուկը եւ Լիանի մուճակներուն ձայնը սանդուղներուն վրայ:

Մտաւ իր սենեակը ու փակեց դուռը զգուշութեամբ:

Երբ կէս օրին Ճորճ արթնցաւ, Լիան փախած էր արդէն, փախած էր տունէն:

3.

Կուժը ձեռքը, իջաւ յարկ մը: Կեցաւ Լիանի դրան առջեւ ու զարկաւ: Պատասխան չկար. զարկաւ նորէն, ո՛չ մէկ ձայն: Փորձեց հրել դուռը. կղպուած էր: «Դուրս գացած է», մտածեց Ճորճ:

Սանդուղին վրայէն կանչեց դռնապանուհին եւ հարցուց անոր.

— Օրիորդ Սոնրէլը դո՞ւրս գնաց:

— Այո՛ պարոն:

— Ե՞րբ:

— Ժամը իննին առեններ:

— Իննի՞ն:

— Այո՛ պարոն. վճարեց իր հաշիւը. գոյքերն ու երախան միասին առաւ ու գնաց:

Կուժը դրաւ սանդղամատին վրայ, վար վազեց:

— Գնա՞ց, ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Այո՛ պարոն:

— Չը՞ պիտի վերադառնայ:

Դռնապանուհին գլուխը շարժեց կարթիլ մը արցունք վար սահեցնել թողած այտերէն:

— Ըսա՞ւ թէ ուր պիտի երթայ:

— Ո՛չ պարոն, ըսաւ պառաւը, սրբելով արցունքը:

— Բայց, Տէ՛ր Աստուած, հարկաւ բան մը, թուղթ մը ձգեց ինծի համար:

— Ո՛չ պարոն:

— Սո՛ւտ է. բան մը կայ որ ինծի կը պահես:

Այդ կասկածը իր անկեղծութեան մասին, չվրդովեց կինը:

— Սենեակին բանալին ունի՞ս:

— Այո՛ պարոն. մեկնելէ առաջ մէկն ինծ վերադարձուց:

— Տո՛ւր սա բանալին:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

25 Janvier 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2095

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐՊԱԳՈՒՆԵՐԸ

Երէկուան թիւով հրապարակեցինք Մարսէյլի մեր մէկ աշխատակցի տեղեկատուութիւնը Քլոտ Ֆառէրի բանախօսութեան առթիւ որ տեղի ունեցած է յունուար 17ին, Մարսէյլի գրական ակումբի մը նախաձեռնութեամբ:

Դարձեալ հրապարակին վրայ է գրագէտ մը, Քլոտ Ֆառէր, միջակ արժէք մը, որ կը ծառայէ առաւելապէս ֆրանսական աւետրական ընկերութիւններուն, քան ֆրանսական արուեստին:

Ու լէվանտէն ճարպիկութեամբ, յիշեալ հեղինակը ամէն անգամ մը թրքական ոճրապարտ երկիրն ու ազգը կը ներկայացնէ Արեւմուտքին, երկրպագելով համաշխարհային ոճրագործներուն առջեւ, որպէս հրեշտակներու: Զբաւականանալով այս գեանաքարչ ծառայութիւններով, ալքներ ուղղած է եւ այժմ ալ կ'ուղղէ տառապած հայութեան՝ արիւնոտելով մեր ժողովուրդի վէրքերը, որոնք համաշխարհային խիղճը ցնցեցին, որոնք համամարդկային տառապանք մը նկատուեցան եւ եթէ ոչ գործնական կեանքին մէջ, գոնէ հոգեբանական սուգ մը եղան գիտակից ու զգայուն մարդկութեան համար:

Քլոտ Ֆառէր, գիտակ հայկական տառապանքի եւ արդար դատի մեծութեան, լաւ կը գիտակցի թէ ամէն տեսակ երկրպագութիւնները Թուրքիոյ եւ թրքական արիւնարբու ղեկավարութեան հանդէպ՝ մեծ նշանակութիւն մը չպիտի ունենան, որքան ատեն եւրոպացի մարդը, իր հոգիի խորքին մէջ խորշանք պիտի զգայ դէպ ի Թուրքը:

Քլոտ Ֆառէրները կը թխավարեն հոսանքն ի վեր, առեւտրական գաղջ հաշիւներով, որոնք սակայն անզօր են պատմութեան աքտերը եւ արիւնի ներկը սրբելու մարդկութեան մտքէն ու սրտէն:

Ու այս դժուարութիւններուն դէմ անճրկած վարձկան գրիչները այլ ելք չեն գտներ, քան անիրաւ ու անազնիւ աշխատանքի մը լծուիլ, — նախ Թուրքն ու Թուրքիան արդարացնել, մեղաւոր ներկայացնելով խաչուած հայութիւնը:

Որքան զզուելի, որքան հակամարդկային, նոյնքան ապերախտ աշխատանք մըն է Քլոտ Ֆառէրներու աշխատանքը: Որովհետեւ, հայութեան տառապանքը, եւ արդար դատը համամարդկային զգացում մըն է, մեծ է իր սրբութեամբ եւ ահռելի անէծք մը բոլոր անոնց գլխին, որ կը յանդգնին վրդովել դարաւոր մարտիրոսութիւն մը, որ այսօր իսկ վերջացած չէ: Ուխտադնաց ժողովուրդ մը կայ, որ չալկած այդ մարտիրոսութիւնը, առաքելութիւն մը իր սրտին մէջ, մարտիրոսներու եւ առաքեալներուն պէս անմահ՝ կը քալէ ի խնդիր Հայոց ազգի յարութեան, ի խնդիր մարդկութեան երջանկութեան:

Հայկական տառապանքն ու ողբերգութիւնը մարդկութեան խղճին ծանրացած անէծք մըն է: Ու այդ պատճառով, հայութեան երջանկութիւնը, համամարդկային երջանկութիւն մը պիտի ըլլայ: Ինչ փոյթ, եթէ գտնուին Քլոտ Ֆառէրներ, որոնց դէմքը ծամածռի՝ կաթուածահար:

Քլոտ Ֆառէր այսօրուան Թուրքիան փառաբանելու համար, ստիպուած է առ հասարակ Թուրքը փառաբանել: Մուսթաֆա Քէմալը աստուածացնելու համար, անհրաժեշտ է Սուլթան Համիտը մարդասէր ներկայացնել: Մտիկ ընենք ֆրանսական ազնիւ մտաւորականութեան այս անարժան զաւակը.

— «Իմ մտերիմ ընկերս՝ ճալալէտտին փաշան ինձ ծանօթացուց այդ թագաւորին (խօսքը Սուլթան Համիտի մասին է), որ ազնիւ էր, հիւրասէր եւ արդարադատ: Սուլթան Համիտը Կարմիր Սուլթան կոչուելու արժանի չէ: Ֆրանսական կառավարութեան տուած տիտղոսն է այդ Կարմիր Սուլթանը: Ժորէս, Քլէմանսօ, Պրիան... Հայկական դատ»:

Ահա այսօրուան վարձկանի խօսքերը, որ կը ճգնի պատմութեան դատավճիռը փոխել, որ կը ճգնի թոյն սրսկել նորահաս ֆրանսացի սերունդի հոգիին մէջ ընդդէմ մարդկային ամէնէն սրտառուչ դատին եւ ամէնէն հալածուած ժողովուրդին: Ոչ միայն այդքան, այլ կը ճգնի ֆրանսական ազնուական հոգիներու պատմական ճիչը սրբել Ֆրանսացիներու մտքէն, ու առաքինութիւնն իջեցնել Պոլսոյ շուկայի եւ Քլոտ Ֆառէրներու անձնական եւ առօրեայ շահերու աստիճանին:

Մենք Եւրոպայի լաւն ու վատը շատ ենք տեսած: Ու մանաւանդ այժմ շատ լաւ գիտենք արժէքը եւրոպացի այն մարդոց, որոնք անուն ունին հեռու երկիրներուն մէջ, սակայն իրենց ծագումը ճղճիմ է, իրենց տարողութիւնը թեթեւ, չինծու ու անարժէք փառքեր, որոնք սակայն ճարպիկ են ստորին միջնորդի դերը ստանձնելու:

Մեր ժողովուրդը իր մեծ տառապանքով եւ մեծագոյն գաղափարականով, միայն արհամարհանք ունի այս վարձկան գրիչներու բերաններու հանդէպ: Մենք այսօր, այլ եւս ցաւ չենք զգար այսպիսի երեւոյթներուն ի տես, որովհետեւ Քլոտ Ֆառէրներու փոքրոգութիւնը անարժան է բաղդատութեան դրուելու հայ ժողովուրդի արդար դատին:

Քլոտ Ֆառէրները օգուտ մը չպիտի կրնան տալ Թուրքին, ոչ ալ վնաս Հայուն: Ամէնէն շատ անոնք կը վնասեն Ֆրանսան, կը քանդեն անոր մտքի ու բարոյականի շէնքը հայ ժողովուրդի աչքին, ու հետեւաբար՝ Մերձաւոր Արեւելքին մէջ: Զպիտի՞ գտնուի մէկը Ֆրանսայի մտքի ներկայացուցիչներէն, որ աղաղակ մը բարձրացնէ այս կրծող մուկերուն դէմ, որոնք ամէնէն առաջ Ֆրանսայի ծլարձակած բարոյական տունկերը կը կրծոտեն:

Իսկ հայ մտաւորականութիւնը, որ այսօր կը գտնուի Ֆրանսայի եւ անոր հովանաւորեալ շրջաններուն մէջ, եւ իր հետն ունի մօտ 200,000 հայութիւն մը, կրնայ արժեցնել մեր ժողովուրդի արդար իրաւունքները եւ յարգանք պարտադրել: Եթէ չարժի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Քանի մը տարի առաջ, Ռուսիոյ մէջ, Զատկի առթիւ, հռետոր մը գիտական ճառ մը կը խօսի, վերլուծելով Զատկական տօնին «բուրժուական» ծագումը:

Ճառախօսը գիտականօրէն ծիծաղելի կը գտնէ Յիսուսի յարութիւնը եւ կը թելադրէ ներկայ բազմութեան չտօնել, ցոյց տալու համար «անձնախապաշար պրոլետարիատի տրամադրութիւն»:

Հռետորը կը կարծէ թէ՝ իր գիտական ճառով, արմատախիլ բրած էր ժողովուրդին կրօնական զգացումը եւ հանգիստ ու գոհ սրտով վար կ'իջնէ բեմէն:

Գիւղացի քահանայ մը, որ հասարակութեան մէջ կը գտնուէր, կ'առաջանայ դէպ ի բեմը, եւ կը խնդրէ որ թոյլ տրուի իրեն երկու խօսք ըսել:

— Օրհնեալ եւ բարեպաշտ ժողովուրդ, կ'ըսէ քահանան յուզուած ձայնով մը, Քրիստոս յարեա՜ւ ի մեռելոց:

— Օրհնեա՜լ է յարութիւն Քրիստոսի, կը պատասխանէ բազմամարդ ամբոխը ոգեւորուած:

×

Նման «հռետորներ» մենք ալ ունինք: Անոնք անդադար «ճառ» կը խօսին, յօդուածներ կը գրեն յայտարարելով, որ «Դաշնակցութիւնը քայքայուեցա՜ւ», «Դաշնակցութիւնը մեռա՜ւ»: Եւ կը կարծեն որ, ժողովուրդն ալ կլլած է իրենց «փաստացի» ճառը:

Բայց երբ մէկը ելլէ եւ երկու խօսք ըսէ մեր չարքաշ եւ հայրենապաշտ ժողովուրդին, գիտէ՞ք թէ ի՛նչ պիտի պատասխանէ հայ ժողովուրդը.

— Կեցցէ՜ Դաշնակցութիւնը...

ՄԱԼԿԱՐԱՑԻ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ Կ'ՈՒԶԵՆ?

Սելանիկէն Թուրք մը կը գրէ Պոլսոյ «Սոն Փոսթա» թերթին. —

Յունաստանի Հայոց Հայաստան առաքումը կանոնաւորապէս կը շարունակուի: Յունաստանէն մինչեւ հիմա մեկնած Հայոց թիւը հասած է եօթը հազարի: Անոնց մէջ է վերջին անգամ դրկուած 250 հոգինոց կարաւանը: Սակայն կան տասը հազար Հայեր ալ, որոնք հետզհետէ պիտի ղրկուին:

Թէեւ հայ գործաւոր եւ աղքատ դասակարգը կ'ուզէ Յունաստանը լքել, սակայն քիչ թէ շատ կարողութեան եւ գործի տէր Հայեր կը խորհին հելլենական հպատակութիւն ընդունիլ եւ մնալ, իսկ մաս մըն ալ Ֆրանսա գաղթելու եւ մանաւանդ Թուրքիա վերադառնալու համար միջոց մը կը փնտռէ:

Հիմա հոս Սթամպուլեան անուն հայ քահանայ (?) մը կայ, որ կը վարէ առաքման գործը եւ Հայերուն երեւան փոխադրութեան համար փրոփականտ կ'ընէ: Ալքազար սինէմային վերածուած նախկին Համզա պէյ մզկիթին մէջ հաւաքոյթ մը տեղի ունենալով, այս քահանան եւ կարգ մը Հայեր ճառեր խօսեցան եւ ցոյցեր կատարեցին: Անցեալ շաբաթ գիշեր ալ Հայոց կողմէ Մաժէսթիք պանդոկին մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ այս քահանային:

ՍՎԱԶԷՆ ԷՐԶՐՈՒՄ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ թուրք կառավարութիւնը պայմանագիր մը կնքեց ամերիկեան ելմտական մարմնի մը հետ, որ, այդ պայմանագրութեամբ, պաշտօն կը ստանայ երկաթուղիի գիծ մը հաստատելու Սվազէն էրզրում:

ՍՎԱԶԷՆ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ ՀԱՅԵՐԸ

Վերջերս նորէն Սվազէն մաս մը գաղթականներ Պոլիս հասան ու ներկայացան Ազգ. Խնամատարութեան, կայան ընդունուելու համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հելլէն Խորհրդարանը լուծուած

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Զայիմիս, հանրապետութեան նախագահը, լուծած է խորհրդարանը, այն պատճառաբանութեամբ թէ վերջին ընտրութիւնները չեն կրցած կազմել խորհրդարանական մեծամասնութիւն մը, որուն կը թէնէր դահլիճը:

Այս առթիւ կ'ենթադրուի թէ ծանր վիճաբանութիւններ պիտի ըլլան Ծերակոյտին մէջ, մասնաւորաբար ժողովրդական կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Նոր ընտրութիւնները հաւանաբար տեղի ունենան 5 մարտին:

Վերջին ընտրութիւնները կատարուած էին Սեպտեմբերին, երբ ազատականները (Վենիզելոս) շահած էին 102 աթոռ, ժողովրդականները (Ցալտարիս) 96, յառաջդիմականները (Քաֆանտարիս) 15, հողագործականները 11, համայնավարները 9:

Վենիզելոս կը կարծէ թէ պիտի օգտուի, խորհրդարանին այս լուծումով, յառաջիկայ ընտրութիւններէն, շահելով աւելի մեծ թիւով աթոռներ:

Զինաթափութեան խնդիրը

Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ

ԺԸՆԵՒ, 23.— Զինաթափութեան խորհրդաժողովի դիւանը այսօր գումարուեցաւ Պ. Հէնտըրսընի նախագահութեամբ: Իր աշխատանքի ծրագիրն էր քննել մասնագիտական տեղեկագիրներ զինաթափութիւնը հակակշռելու մասին, քիմիական ու մանրէաբանական պատերազմներ մղել փորձողներու դէմ ձեռք առնուելիք միջոցները եւ պատրաստել օրակարգը՝ մօտերս գումարուելիք ընդհանուր յանձնաժողովի նստաշրջանին:

Ցարդ ո եւ է էական աշխատանք չէ կատարուած. այսինքն հակընդդէմ են տեսակէտները: Ֆրանսա իր ապահովութեան խնդիրը կը կցէ զինաթափութեան: Գերմանիա, միւս կողմէն կը պահանջէ իրաւունքի ազատութիւն, այսինքն ամբողջական սպառազինում, եւ նոյն իսկ սահմանագլուխներու սրբագրութիւն:

Այս պայմաններուն մէջ ըլլալիքը աւելի ձեւակերպութիւն մըն է, քան իրական արդիւնք:

Այսուհանդերձ խորհրդակցութիւնները սկսան հակակշռի խնդրով: Գերման պատուիրակ Նատոլնի, յայտնեց թէ այս ձեւը «սայլը կովերէն առաջ դնելու» եղանակ մըն է. եւ ըսաւ թէ շատ դիտողութիւններ ունի ներկայացուած տեղեկագրին դէմ: Իտալիոյ պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ:

Ցօդուածներու քննութեան ձեռնարկուելով, ընդունուեցաւ այն յօդուածը որու համաձայն զինաթափութեան տեւական յանձնաժողով մը պիտի կազմուի, որ իր հակակշիռը գործադրելու համար պիտի կրնայ օգտուիլ բոլոր «իրազեկ» տեղեկատուութիւններէ:

Զինաթափութեան պայմանագրութեան խախտման մասին լրատուութիւն ընողները անձեռնմխելի պահելու եւ զայն իբր լրտես կամ դաւաճան չկարենալ դատապարտելու մասին ալ տրամադրութիւն մը կար: Այս պարագան բաւական փափուկ եւ անհաշտ է պետական օրէնքներու: Հելլէն պատուիրակ Պ. Փոլիթիս դիտել տուաւ որ, եթէ լրատուն կարելի ըլլայ պաշտպանել օրէնքի հետապնդման դէմ, կարելի՞ է զայն պահպանել ընկերային վրէժխնդրութեան դէմ. կարելի՞ է երաշխաւորել կեանքը մէկու մը այն երկրին մէջ որու դէմ լրտեսութիւն է ըրած:

Պ. Պէնէշ յայտնեց որ անձեռնմխելիութիւնը սկզբունքի հարց մըն է. լաւ է որ ան զեղծումներու տեղի տայ քան թէ անբաւականութեան:

Գերմանիա պահանջեց թողուլ այս խնդիրը:

Ֆրանսա եւ Ամերիկա պնդեցին, որով այս մասին վիճաբանութիւնը պիտի շարունակուի:

Իռլանտա պիտի ճշդէ իր դիրքը

ԼՈՆՏՈՆ, 23.— Իրլանտայի ազատ պետութեան քաղաքացիները վաղը պիտի քուէարկեն, որոշելու համար թէ Պ. Տէ Վալերայի կառավարութիւնը պիտի շարունակէ՞ երկիրը վարել թէ ոչ: Եթէ Տէ Վալերա պարտուի եւ չափաւոր դահլիճ մը գայ՝ այն ատեն հաւանաբար մեղմանայ Անգլիոյ դէմ մղուած տնտեսական պատերազմը:

Ամերիկեան սահմանադրութիւնը կը փոփոխուի

Նիւ Եորքէն կը հաղորդեն թէ նահանգ մը եւս, որ 36րդն է, կը միանայ այն օրինագիծին, որ կը ջնջէ Միացեալ — Նահանգներու նախագահին իրաւունքը աթոռին վրայ մնալու 4 ամիս, երբ ընտրուած է արդէն նոր նախագահը:

Սահմանադրութեան յօդուածներուն մէջ այս պահանջուած փոփոխութիւնը չուտով կ'ուրացնեն բոլոր նահանգային իշխանութիւնները:

Ֆրանսացիներու շահերը Թուրքիոյ մէջ

Թուրքիոյ նախկին ելմտական նախարար Սարաճ օղլու Շիւքրի մօտերս Փարիզ կը հասնի ստորագրելու համար հանրային պարտքի ֆրանսացի պարտապահանջներու հետ համաձայնութիւն մը: Մաթէն կ'ըսէ թէ այս համաձայնութեամբ որով ֆրանսացիները մեծ զոհողութիւններ ըրած են ի նպաստ թուրք կառավարութեան, կը ջնջուի 1928ի համաձայնութիւնը որ պատրաստուած էր երկար աշխատանքով, եւ որ սակայն էնկիւրիի կառավարութիւնը, հակառակ իր ստանձնած յանձնառութեանց, մերժած էր գործադրել:

Նոյն թերթը կը գանգատի թէ Լօզանի դաշնագրով նախատեսուած խառն դատարաններու որոշումներն ալ տարիներէ ի վեր կը ձգձգուին եւ չեն գործադրուիր, որով, կը հրաւիրէ ֆրանսական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ Կ'ԱՇԽԱՏԻՆ ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒՐԻԱ ՀԱՒԱՔԵԼ

«Ագշամ» խօսելով Ա. Նիկոլի «Սուրիա եւ Մենք» գրքոյկին վրայ, կ'ըսէ թէ այդ գրքոյկը Եգիպտոսի մէջ հրատարակուած է Դաշնակներու կողմէ, որոնք ամէն կողմէ հաւաքելով Սուրիա բերած են մօտ 200,000 Հայ:

Այս պարագան կը զգուշացնէ Սուրիացիները, որոնք ամէն բան աչք առած են միատարր Սուրիա մը տեսնելու, որուն համար այնքան արիւն թափած են:

Կը հասկցուի որ, կ'ըսէ նոյն թերթը, այս գրքոյկը գրուած է Սուրիացիները քնացնելու եւ Սուրիա գալ չուզող ու Հայաստան երթալ ուզող Հայերը համոզելու: Անոնց նպատակն է մէկ կողմէն Հայերուն իրենց քաղաքականութիւնը ընդունիլ տալ եւ Արաբներու բարեկամութիւնը Թուրքերուն դէմ դարձնելով, հետզհետէ արմատացող թուրք — արաբ բարեկամութիւնը խանգարել:

Այս խաղերը ոչ միայն Արաբներու, այլ եւ ուրիշ Հայերու աչքէն ալ չեն վրիպած: «Արեւ» թերթը այս գրքոյկին վրայ խօսած ըլլալով՝ «Յուսաբեր» անոր վրայ կը յարձակի, որովհետեւ այս գրքոյկին թերթերու մէջ անցնիլը անոնց գործին չէր գար: Հետեւաբար գրեցին թէ Ա. Նիկոլ Դաշնակներէն չէ եւ այդ գաղափարները օտար են իրենց ու այս գիրքը էնկիւրիի մէկ խաղը կրնայ ըլլալ: Բայց ռամկավարներու օրկանը եղող «Արեւ» թերթը իբր ուղղութեան ձայնը եւ կարծիքը, հոկտեմբեր 18ի թիւին մէջ յօդուած մը հրատարակած է, որով կը հերքէ այդ վերագրումը եւ կը յիշատակէ յօդուածներ «Յուսաբեր»ի եւ «Հայրենիք»ի մէջ, որոնք նպատակ ունին Հայերը Սուրիա հաւաքելու եւ մայր հայրենիքին մօտ պահելու: «Ագշամ» կ'ըսէ թէ դաշնակցական թերթերը ամէն օր այս քաղաքականութիւնը հետապնդող յօդուածներով լեցուն են: Արդէօք կ'ըսէ այս յօդուածնե՞րն ալ էնկիւրի գրել կուտայ «Յառաջ»ի եւ «Յուսաբեր»ի:

Ա. Նիկոլ ո՛վ է որ, կ'ըսէ «Ագշամ», Դաշնակներու զանազան առիթներով գրուածները հաւաքելով գրքոյկի ձեւով հրատարակած է: Այս գիրքը Արաբներո՞ւ թէ Հայոց համար գրուած է, չենք գիտեր, ամէն պարագայի մէջ գիրը եւ գաղափարը անոնցն է: Ասիկա ոչ թէ մենք՝ այլ անոնք կ'ըսեն, կ'աւելցնէ «Ագշամ»:

ՈՉ ԿԻՆ ԱՌՆԵԼ, ՈՉ ԱԼ ԿԻՆ ԹՈՂՈՒԼ ՄԻՆՉԵՒ 15 ԱՊՐԻԼ

Գրած էինք թէ խորհրդային Ռուսիոյ բոլոր քաղաքացիները պարտաւոր են անցագիր ունենալու՝ նամբորդելու համար երկրին մէջ:

Եւ ահա նոր հրամանագիր մը: Բոլոր քաղաքներու ամուսնութեանց դիւանի տնօրէնութեանց հրահանգ տրուած է դադրեցնել ամուսնական կամ ամուսնալուծական ամէն արձանագրութիւն մինչեւ 15 ապրիլ:

Մինչեւ որ անցագիրները չտրուին բոլոր քաղաքացիներուն, ոչ ոք արտօնութիւն պիտի ունենայ ամուսնանալու:

Անցագիրի համար տրուած հրահանգը նպատակ ունի հեռացնել քաղաքներէն անոնք, որոնք կուսակցական կամ կառավարական գործ մը չունին, նօսրացնելու համար քաղաքներու բնակչութիւնը: Բայց երբ յայտնի եղաւ այս նպատակը, ամէն մարդ չուզելով հեռանալ քաղաքներէն՝ փորձեց ամուսնութիւն մը կնքել քաղաքին մէջ, ուր կը մնար: Երկրորդ կարգադրութիւնով, այդ դուռն ալ կը գոցուի անոնց առջեւ, որոնք չեն ուզեր հեռանալ քաղաքներէն:

ԳԻՆԻԻ ԱՐԳԵԼՔԸ ԿԸ ՄԵՂՄԱՆԱՅ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ 23.— Ծերակոյտի օրէնսդրական յանձնաժողովը ընդունեց օրինագիծ մը որով կ'արտօնուի գարեջուրի եւ 3.05 աստիճան ալքոլ պարունակող թեթեւ գինիներու պատրաստութիւնը:

ԵՐԿՈՒ ՉԱՓ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԿՇԻՌ

«Իզվեստիա»յի մէջ (28 դեկտ.) կարդում ենք, որ Խորհրդային Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշել է սահմանային սրբագրութիւն կատարել Կազակստանի ինքնավար հանրապետութեան եւ Թուրքմէնիստանի խորհրդային հանրապետութեան միջեւ: Նոր սահմանագծով Կազակստանի Մանգիստաուի շրջանի Թարաբուղազի հողամասը կցւում է Թուրքմէնիստանի Կրասնովոդսկի շրջանին: Այս նոր փոփոխութիւնը բացատրւում է տնտեսական նկատումներով. Թարաբուղազը, որպէս արդիւնաբերական շրջան իր կազմով աւելի համապատասխանում է Կրասնովոդսկին, որի հետ կապուած է աւելի սերտ կապերով: Բայց որոշ չափով հաշուի առնուած են եւ ազգային կազմն ունին:

Ուրեմն, սահմանային սրբագրութիւնները դեռ շարունակւում են Խորհրդային Միութեան մէջ եւ երբ նըկատւում տնտեսական կամ ազգային պահանջներ, մի հողամաս դուրս է բերւում մի հանրապետութեան սահմաններից ու միացւում մէկուրիշին: Կազակստանի եւ Թուրքմէնիստանի պարագան բացառիկ երեւոյթ չէ. կարելի է ցոյց տալ եւ ուրիշ օրինակներ, ինչպէս Ադիղէյի շրջանի անջատումն ու կցումը Խորհրդային Ռուսաստանին, սահմանագծի ուղղումը Թուրքմէնիստանի եւ Տաճիկիստանի միջեւ եւայլն:

Արդ, հարց է ծագում, ո՞ր դէպքում են տեղի ունենում սահմանային սրբագրութիւններ, ի՞նչ է հարկաւոր, որպէս զի մի հանրապետութեան մաս դարձած հողամաս փոխանցուի ուրիշ հանրապետութեան: Արդեօք երկրի ազգագրական կա՞զմը, ժողովրդի կա՞մքը, նրա ինքնորոշման իրաւո՞ւնքն է ի նկատի առնւում, տնտեսական ազդակնե՞րն են վճռական դեր խաղում, թէ ուրիշ հաշիւներ կան:

Առնենք Հայաստանի պարագան: Կան ե՛ւ տնտեսական, ե՛ւ ազգագրական լուրջ պատճառներ, որոնք հարկադրում են բռնութեամբ խլուած մի շարք հողամասեր վերադարձնել Հայաստանին, բայց տարիներն անցնում են եւ սահմանային սրբագրութիւն չի կատարւում:

Այսպէս, օրինակի համար, ինքնավար Ղարաբաղի շրջանը: Յայտնի է, որ Ղարաբաղը անմիջական, անբաժանելի մասն է կազմում Լեռնահայաստանի, բնական շարունակութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան: Ղարաբաղ – Զանգեզուր – Դարալագեազ՝ միեւնոյն ամբողջութեան ընդհանուր մասնիկներն են — մէկ բնութիւն, մէկ տնտեսական վիճակ եւ միատարր ազգաբնակութիւն: Ղարաբաղը ամբողջապէս բնակեցուած է Հայերով. ո՛չ-հայ տարրն այնտեղ աննշան թիւ է կազմում: Եւ այդ ազգաբնակութիւնը մէկից աւելի անգամներ վճռական պահանջ է արտայայտել միանալու Հայաստանին:

Ասել է, ե՛ւ բնական ու ազգագրական հիմքերով, ե՛ւ ժողովրդի կամքը ի նկատի ունենալով՝ Ղարաբաղը պէտք է մտնէր Հայաստանի սահմանների մէջ, բայց չի մտնում ու շարունակւում է մնալ Ադրբէջանի մէկ գաւառը: Ինչո՞ւ: Այս աղաղակող անարդարութիւնը եւ ակնյայտնի հակասութիւնը լենինեան գաղափարախօսութեան՝ արդարացւում է տնտեսական նկատումներով: Ղարաբաղը, ասում են բոլշեւիկները, անհրաժեշտ է Ադրբէջանի խաշնարածների համար. առանց Ղարաբաղի ադրբէջանեան անասնաբուծութիւնը կը կործանուի: Ղարաբաղը, կրկնում են ուրիշներ, տնտեսապէս կապուած է Բագուի հետ. հէնց Ղարաբաղցիների շահը թելադրում է կապուած մնալ Ադրբէջանի հետ:

Այս առարկութիւնները, առնուազն, կեղծաւոր են եւ հիմնուած չեն իրական տուեալների վրայ: Ինչպէս յայտնի է, Ադրբէջանի խաշնարածները Ղարաբաղին համահաւասար օգտւում են նաեւ Զանգեզուրի, Դարալագեազի եւ Հայաստանի ուրիշ մասերի արօտավայրերից, ուրեմն, այդ պատճառաբանութեամբ, Հայաստանի այդ շրջաննե՞րն էլ պէտք է կցուեն Ադրբէջանին: Փաստը ցոյց է տալիս, որ խորհրդային կարգերում, եթէ իշխանութիւնները կամենում են, ոչ մի արգելք չկայ, որպէս զի մի հանրապետութեան հողամասերից օգտուին եւ ուրիշ հանրապետութեան բնակիչները: Այդ փաստը մենք տեսնում ենք եւ Հայաստանի ու Վրաստանի միջեւ. վրացի անասնապահները ազատ օգտագործում են Հայաստանի լեռների արօտը: (Թէեւ փակագծի մէջ ասենք, որ մեզ յայտնի չեն օրինակներ, որ հայ գիւղացիներն օգտուած լինեն Ադրբէջանի կամ Վրաստանի հողերից): Ուրեմն, արգելք չկայ, որ Ղարաբաղը կազմէ Հայաստանի մասը եւ ադրբէջանցի խաշնարածներն իրենց անասունները արածեցնեն նրա արօտավայրերում:

Նոյնքան բռնազբօսիկ ու անհեթեթ է եւ երկրորդ առարկութիւնը. եթէ Ղարաբաղը այսօր, հաղորդակցութեան դժուարութիւնների պատճառով, որոշ տնտեսական հակում ունի դէպի Բագու, վաղը, երբ նոր ճանապարհներ անցկացուեն, նոյնքան հեշտութեամբ կարող է կապուել եւ Երեւանի հետ: Եթէ այդ հանգամանքն է խորհրդային ներքին սահմանները բնորոշողը, այն ժամանակ ինչո՞ւ միայն Ղարաբաղով սահմանափակուել, ինչո՞ւ հետեւողական չլինել եւ Հայաստանին չմիացնել, օրինակի համար, Ախալքալաքը, որ ոչ միայն ազգային կազմով, այլ տնտեսական պայմաններով էլ աւելի մօտ է Հայաստանին եւ անմիջապէս միացած է Շիրակի հետ. ինչո՞ւ ախալքալաքցի հայ գիւղացին իր տնտեսական ու վարչական կարիքներին բաւարարութիւն պիտի տայ հեռաւոր Թիֆլիսի միջոցով, երբ ասդին իր քթի տակ է Լենինականը: Նոյն նկատումներով ինչո՞ւ Գանձակի լեռնային հայաբնակ շրջանը չկցել Հայաստանին:

Բայց կայ դեռ աւելին: Եթէ իրօք պետական շրջաններ կազմելիս խորհրդային իշխանութիւնը ղեկավարւում է տնտեսական գործօններով, այն ժամանակ ինչո՞վ բացատրել Նախիջեւանի տարօրինակ կացութիւնը: Ադրբէջանը ոչ մի ընդհանուր սահման չունի Նախիջեւանի հետ. բնատնտեսական պայմաններով Նախիջեւանը Հայաստանի օրգանական մասն է: Նախիջեւանից Բագու՝ մի քանի օրուայ ճանապարհ է, մինչ Երեւան՝ մի քանի ժամ միայն: Առեւտրով, տնտեսական յարաբերութիւններով Նախիջեւանը պէտք է լինի Հայաստանի մէկ գաւառը, մի բան, որ Նախիջեւանի ժողովրդի շահն էլ պահանջում է: Բայց եւ այնպէս, Նախիջեւանը Ադրբէջանի մասն է: Ինչո՞ւ, ո՞ր սկզբունքի հիման վրայ:

Երկու չափի ու երկու կշռի այս քաղաքականութիւնը այնքա՜ն է աչք ծակող, որ ոչ մի բանական բացատրութիւն չի վերցնում, ո՛չ մի արդարացում չի կարող գտնել: Երկուսից մէկը. եթէ խորհրդային իշխանութիւնը սահմաններ գծելիս ղեկավարւում է ազգային գործօնով, Ղարաբաղը պէտք է միացուած լինէր Հայաստանի մէջ, իսկ եթէ գերակշռողը տնտեսական ազդակն է, ապա Նախիջեւանը պէտք է լինէր Հայաստանի մաս: Բայց ոչ այս է, ոչ այն. տնտեսական փաստաբանութեամբ Ադրբէջանը ձեռք է դրել Ղարաբաղի վրայ, ազգային սկզբունքով տիրում է Նախիջեւանին: Պարզ է, ուրեմն, որ բոլշեւիկների համար սկզբունքային նկատումներից զատ եւ աւելի բարձր՝ ի զօրու են ուրիշ գործօններ: Որո՞նք են այդ գործօնները: Անհրաժեշտ է գիտնալ՝ յանուն ինչի՞ է քաղաքականութեան նոխազ դարձւում Հայաստանը, ինչի՞ համար է զոհւում հայ ժողովուրդը: Կարո՞ղ է «Խորհրդային Հայաստան»ը, որ ամէն օր անհաշիւ լուտանք է թափում Դաշնակցութեան գլխին, յստակ ու հասկանալի լեզուով պատասխանել այս հարցերին: Ի՞նչ ունին հայ բոլշեւիկները արդարացնելու համար այս երկու չափի ու երկու կշռի խայտառակ քաղաքականութիւնը:

«Դրօշակ»

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ՝

«ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ»

1932 թ-ին սկիզբը Փարիզում լոյս տեսաւ «Արեւելքէն Արեւմուտք», պօէմ Ռոստանիկ Յովհաննիսեանի:

Ուրիշ երանելի ազգերի մօտ, գրական քննադատներից պահանջւում է արւեստին անձնական ճաշակի տեսակէտից չը մօտենալ, այլ առաջնորդուել զուտ գեղարւեստական ըմբռնումներով: Մեզ մօտ ոչ միայն այդ չի պահանջւում, այլ եւ մեր յարգելի գրական քննադատները բնաւ չեն քաշւում անհատական համակրանքի զգացումներով մօտենալ խնդրին... Եւ շատ անգամ նրանք սկսում են շատախօսել, թէ հեղինակը իրենց «մօտիկ» ծանօթն է, անկախ նրա գործի իսկական արժէքից եւ ընդհակառակն սառնասրտութեամբ լռել, երբ իսկապէս որ շատ բան կարելի է ասել:

Թւում է թէ գրական քննադատները, պէտք է զգան, որ պարտաւոր են անաչառ լինելու:

Ռոստանիկի պօէմը բաւական մեծ գործ է, 2[illegible] էջ եւ դժուար է օրաթերթի էջերում շատ բան ասել, մանաւանդ որ բազմաթիւ հարցեր են ծագում գրուածքի ընթերցումից յետոյ. փորձենք տալ, ինչքան որ հնարաւոր է.—

«Կար-չըկար», մի իշխան կար, որ ապրել է դար ու դարեր, ինչպէս երկիրը Նայիրի: Նա ապրել է փղոսկրէ պալատի մէջ, ուր թառել է «լոյս տուող թռչունը» եւ որի պատերից մեղմօրէն երգ է ծորել: Իշխանը ունէր երեք զաւակ, որոնք, իրենց բաժինն առած, «քամու ձի» են նստում ու սլանում երկրէ երկիր Շահրուր հաւքի հետքը գտնելու եւ անմահական աղբիւրի ակը բանալու համար, որպէսզի գէթ մի կաթիլ այդ ջրից առնեն ու յետ իրենց երկիրը վերադառնան:

Հին, շա՛տ հին ժուռազ...

Հոսում է ժամանակը, «փոշին նորէն դարձնելով մարդ ու մարդ՝ փոշի այս աշխարհում», առասպել իշխանը, «պապիս դէմքով ու հասակով», դեռ նստած սպասում է, հայրենի դրանն, հրաշքով մնացած ճղակտոր ուռենու հետ, շլինքը ծուռ, աչքը ճամբին: Զաւակները «արինաքամ», եկել, հասել են այնտեղ ուր իրենցից առաջ եկածներ, անմահական ջրին կարօտ, ընկել, մնացել են «մարմինն վար քար դարձած» հէքեաթի հերոսների պէս: Այստեղ է որ ճամբան բաժնւում է երեք մասի. մեծը բռնում է լայն ու սովորական ճամբան, նա ոսկի եւ հարստութիւն ունի, միջնեկը, որ սուր է կրում իր վրայ, ընտրում է միջին ճամբան, որ ե՛ւ դժուար է ե՛ւ հարցական, իսկ կրտսեր տղան, տաւիղի տէր, ընկնում է փշոտ մի կածան, որը գնացողը յետ չի եկել այլ եւս: Եւ սակայն պարզ է վախճանը բոլորի, — կ՚երթան այնքան մինչեւ յուսալքուած ետ նայեն,

Տեսնեն հայրը դեռ իր դրան, շահրուր
հաւքը գլխի վերեւ,
Ու քովը՝ ջուրն անմահական, ժայռից
բխած, որ չեն տեսել...
Նայեն, նայեն ու տուչորեն, կարօ-
տակէզ ու ծարաւի
Ու ցանկանան ու չը հասնեն-յաւէտ
անհաս եւ ուշ լինի...

Եւ սակայն նախ քան այս անխուսափելի վախճանին հասնելը, փշոտ ու քարքարոտ այս ճամբան...

Այս է ահա, որ հեղինակը այնքան սքանչելի կերպով փռում է մեր առաջ: Անմահական ջրի ետեւից վազող հայ երիտասարդ... որ ինչպէս «ինքն նշւած վայրկեան ե՛ւ անողոք ե՛ւ անխուսափ», «ինչպէս արդէն դուրս պրծածներ. քաշւած լարովն իր աղեղի». քո անզուսպ ընթացքով, քո անբացատրելի ձգտումով, նետւում ես դէպի արտայայտութիւն: Աննման է բանաստեղծի նկարագրութիւնը այստեղ, — ուժեղ, ապրած, դառնութեան գեղեցկութեամբը լեցուն եւ որքա՜ն ճշմարիտ: — Մեր անվերջ փնտռումների ճամբին մենք անզղջում կերպով վատնում ենք ինչ որ ունենք «լաւ ու անգին», հողմին ու փոթորկին ենք տալիս ոսկէ երազները մեր, շողերը մեր տենչացող հոգիների, սէրերը մեր, ծւատելով մեզ, մեր էութիւնն, ու մեր սիրտը «դարձրած հազար պատառ» պարզում ենք ամէն հանդիպողի: Անցնելով պատահական ուղիներով մենք «տեսել ենք դժոխք, կարէ կարաս ու դրախտի սիրտը թափուր» եւ յարատեւ անկումներով եւ վերելքներով մեզ նետել ենք նոր վատնումի դուռ, նոր սպառումի ճամբայ: Բայց մեր հոգին մնացել է միշտ «քայլցած», միշտ գալարւել է ինքն իր վրայ: Մեր աչքերը մաղձով լցւել. արտասւակալել են եւ կեանքը դարձել է «գորշ մի կէտ, ուրկէ անդին չը կայ ոչինչ...»:

Եւ ահա արթնանում է ներաշխարհը բանաստեղծի.—

կանգնած կեանքի այս գորշ կէտում՝
ուրկէ անդին չկայ ոչինչ
Տեսայ կրկին իմ մանկութիւն, ու
նայիրեան երկինքը ջինջ:

Չը գիտեմ թէ հայ գրականութեան մէջ ո՞ր բանաստեղծն է այսքան գեղեցիկ խօսել իր մանկութեան, դէպի հայրենիք ունեցած իր կարօտի մասին: Հայրենիքի սէրը այստեղ այլ եւս հալւած, խառնւած է հեղինակի էութեան.

Ահա գիւղն իմ, տունն իմ ահա — իմ
օրօրոցն եւ ճօճանակ,
կախւած ծըռում, գետի վրայ — ինք-
նիս տեսիլք. ինքնին հրաշք,
ցոլուլթք կապոյտ իմ երազի, հիմա-
յիլն իմ. խորունկ. խորհուրդ,

Բայց անկարելի է բոլորը թւել: Պօէմի այս մասը անզուգական է, եզակի է, մէկ տողը աւելի սիրուն քան միւսը, մէկն աւելի բովանդակալից քան միւսը, մէկն աւելի խոր է քան միւսը, եւ այսպէս էջեր: Զգայնոտ, երաժշտական, պատկերների զարմանահրաշ բախումից առաջացած լոյսերով շաղախւած, լոյսեր որ հոգու ապրումները տալուց բացի, միտքդ են պայծառացնում, ամէն ինչ պարզ ու որոշ տեսնելու համար:

Այնտեղ, թոնրի շրթին, կրակի մօտ «փլած» մարդիկ, իրենց համբէշի թելի վրայ են հագցրել հոգիները մեր ու շարժում են «ամէնբարոյի հետ սւած խօսքի»,— հէքեաթ են պատմում... ծեր իշխանի սիրո՛ւն հէքեաթը... եւ սակայն մենք, անմահական ջրի ետեւից վազողներս, եկել կանգնել ենք արդէն կեանքի «այս գորշ կէտում», կէս քար դարձած մեր ծեր պապի պէս... Ու մեզ պաշարել եւ անհամար հարցեր.— «Ո՞ւր էիր ես, ինչո՞ւ եկել, ինչպէ՞ս եւ ո՞ւր էիր գնում».— բայց մեր ներկան անդէմ է, անգոյն է...»: Ոսկէ գրիչով նշւած մեր ներկան... Այժմ մենք կանգնել ենք յուսալքւած, կոկորդներիս մէջ խեղդած արցունքով, կանգնել ենք «մերկ, իմ արնաներկ, իմ չըհանգած եւ բորբոքող օրերու հետ, յոյսերուս հետ, բոլոր բոլոր», ու մեր շաղախւած աչքերի մէջ «նայող տղաս կարդա պէտք է իր ապագան»...

Այսպէս է Ռոստանիկի պօէմը,— հիւսւած մեր հոգու բզկտւած թելերից, գունաւորւած մեր ներաշխարհի յոյզերով, ոսկեջրած մեր ձգտումների թռթռումներով, պարզ ու ջերմ, հարցականի ուղիներով քայլող «կորաքամակ ու յուսաթափ մարդկային սւերի» գալարումներով:

Երաժիշտ է Ռոստանիկը, իր Պօէմի իւրաքանչիւր մասը նա վարպետօրէն սկսում է, յաճախ մեղմ կամ չափաւոր եւ աստիճանական կերպով ուժեղացնելով, կարողանում է հասնել բնական ճիչին: Եւ այդ ճիչն է արդէն, այդ ճիչերն են արգէն, որ երաժշտական փրազներից յետոյ իրար են գալիս, իրար գրկւում, իրար հիւսւում եւ կազմում են գործի բուն մեղեդին — իսկական thème-ը:

Բնութեան նկարագրութիւն, —

Արեւն արեան շիթեր կարծես կա-
թած ձիւնոտ լերան վրայ
Որ կապել էր մէջքին բեհեզ. ոսկին
արծաթ. գլխին ջալմա:

Աւանդական սովորութիւնների նկարագրութիւն,—

Ցաշտը օծող մի ջաղացպան, հարիւ-
րամեայ մի տանուտէր.
Արեւապաշտ խալտի տղան,— հին ի-
մաստուն գիւղիս մեծեր.

Հոգու խորհում թաքնւած գաղտնիքների յայտաբերում պատկերների միջոցով,—

Դըած գրպանս երկրէս մի մաս, խն-
ծորի պէս Արտամէտի,
Որ երբ հոգին իմ աներազ, սովածա-
նայ նստի լափի,

Ու դեռ շատ սիրուն յատկութիւններով օժտւած գործ է «Արեւելքէն Արեւմուտք»ը: Տեղ - տեղ թւում է սակայն անկատարութեան նշաններ եւ այդ ոչ թէ բանաստեղծի անկարողութիւնից է առաջ գալիս, այլ պարզապէս մշակումի պակաս է: Երբեմն նիւթից - նիւթ անցած ժամանակ, զգացւում է որ վարանում, մերթ ընդ մերթ թափն է կոտրւում, աններդաշնակութիւն մտցնելով գործի մէջ, ամբողջութեան տեսակէտից,—

Ու խորշակում ահա Տէր-Զօր...
Ընթերցողն թող այս տողս անցի:

Եւ նաեւ գեղեցիկ չեն վերջին էջի Սենեկայի, Լօկուստայի կամ Պօլլուխի հետ կապւած ու անբնական կերպով հաշտեցրած պատկերներն ու գաղափարները:

Այո, դժւար է նման գործ օրաթերթի էջերում վերլուծել եւ սա կայն անկարելի էր չասել, որ Ռո տանիկը իր այս պօէմով, իբր հա ուն բանաստեղծ է որ մէջտեղ կու գայ արդէն եւ մենք այժմ իր տա ղանդից է՛լ աւելի պահանջներ ու նենք: Պէտք է յուսալ եւ սպա նոր ու նոր գործեր:

ԼԱՍ

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

ՄԱՆՐԷԱՍՊԱՆՆԵՐ

1908ին, Եէյլի համալսարանի փր ֆէսօր Հարէլ ձեռնարկեց մեքսիք կան մարախներու մէկ տեսակին ու ուսումնասիրութեանը: Հարէլ մարախ ներու հիւանդութեամբ հետաքրքր ուած էր ոչ թէ լոկ գիտական հարցա սիրութենէ մը մղուած, այլ առաջ դրած էր գտնել միջոց մը, որով կա րենար սաստկացնել մարախներու հա մաճարակ հիւանդութիւնները, եւ այսպէսով, մղում տալ ամբողջ մա րախ ցեղին բնաջնջման գործին:

Հարէլ յաջողեցաւ լուծել այս հար ցը: Ան հաստատեց որ մարախներու համաճարակ հիւանդութիւնները յա ռաջ կուգան «քօքօ – պասիլ» կոչուա մանաւոր մանրէէն: Մշակելով այ քօքօ – պասիլները, ան մարախներու մէջ ստեղծած է լայնածաւալ համա ճարակ, ու փրկած է ամերիկեան մշ կութիւնները՝ ներխուժող միջատն րու վոհմակներէն: Միանգամայ Հարէլ գիւտ մըն ալ ըրաւ, որ գ անցաւ սկզբնական ակնկալութիւն ը: Իր աշխատանոցին մէջ բազմ ցնելով քօքօ – պասիլներու մշակ մը, Հարէլ նկատեց թափանցիկ ծեր անհամար մանրէներէ պղտ ուած արգանակի մը մէջ:

Փրոֆէսօրը հետաքրքրուեցաւ բիծերուն բնոյթովը, ու շարունակ փորձերը: Եւ 1917ին յաջողեց ընել ուրիշ կարեւոր գիւտ մը: Ան կան արգանակին մէջ մշակեց թան (dysentérie) մանրէն, անկէ յետոյ ռաւ ապաքինումի շրջանին մէջ եղ

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

(Լ. ՇԱՆԹԻ)

(Թատերակ կիլիկիոյ կեանքէն 14րդ դարու երրորդ տասնամեակին)

7.

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախորդ հատուածներով մեր ըրած քննութիւններէն արդէն յայտնի կ՚ըլլայ այն մեծ կարեւորութիւնը որ կը ներկայացնէ Լ. Շանթի այս թատերակը: Երկը շահեկան է իր արծարծած գաղափարներով, որոնք հայ կեանքի ներկայ օրերու՝ մտածման ու քաղաքական ապրումներու հնհնուքն ունին, թէեւ հին դարերու արձագանգով մը մեզի եկած: Որով, որքան հին, նոյնքան ժամանակակից նորութեամբ մը թարմ խնդիրներու վրայ կը կեդրոնացնէ մեր մտածումներն ու յուզումները:

Իսկ մարդկային եւ անհատական ներաշխարհը, աւելի բարդ հանգոյցներով, աւելի հակադիր հոգեբանութեամբ ցուցադրուած է: Մարդկային հոգին երբեմն բարձրացած է մինչեւ կատարները եւ իջած է անյատակ անդունդը: Ու այս երեւոյթը յաճախ նոյն տիպարին մէջ, գրեթէ միեւնոյն ժամանակ, որոնք ցնցող ու յուզող տեսարաններուն հետ, առաւելապէս մեր մտքին ու խորացող մտածումին կը խօսին, եւ մենք կը ստիպուինք ճամբորդել մարդկային հոգիի քաօսէն:

Այս գետնին վրայ, որ Օշին Պայլ թատերակի էութիւնն է, հոգին է (եթէ ընդունինք առաջադրուած գաղափարները եւ քաղաքական պայքարները որպէս մարմինը երկին) Լ. Շանթը աւելի նորութիւն մը կը բերէ, քան իր նախորդ ընկերը: Հոգեբանական ըստեղծագործութիւնը Լ. Շանթի զօրաւոր երակներէն մէկը եղած է: Բայց այս երկին մէջ հեղինակը փորձած է անցնիլ պաշտօնական հոգեբանութեան սահմաններէն անդին, — հոգեբնախօսական բարդ խառնուածքին, ուր հոգեկան խորութիւնները եւ արտակարգ յայտնութիւնները սովորական հաստատումներէն եւ տպաւորութիւններէն տարբեր զգայնութիւն մը կուտան մեզի:

Այս սահմանաւորումով, զրոյցս վերջացնելէն առաջ կ՚ուզեմ որ իմ ունկնդիրները հաստատական եւ վերջնական չնկատեն այն կարգ մը դիտողութիւններն ու վերապահումները որ մատնանշեցի այս երկի հոգեբանական քանի մը կարեւոր վայրկեաններու մասին: Հոգեբնախօսական նուրբ ու բարդ արտայայտութիւններ են, եւ յարաբերական՝ ըստ անհատի եւ տուեալ վայրկեանի: Ատոնք նշմարներ են որոնք կրնան, բեմադրութիւններէն յետոյ, հեղինակին ուշադրութիւնը գրաւել, կարգ մը կէտեր վերամշակելու համար:

×

Որպէս թատերական գրուածք, թատրոնի ներկայ պայմանները նկատի առնելով, մանաւանդ հայ թատրոնի, պէտք է ըսենք որ շատ երկար է եւ դժուարին բեմադրելի: Այդ տեսակէտէն երկը ոմանց կողմէ պիտի նըկատուի թեքնիքօրէն թերի: Հայկական բեմը Օշին Պայլը ներկայացնելու համար, ստիպուած պիտի ըլլայ որոշ տեսարաններ մասամբ կամ ամբողջովին կրճատել: Ատով անշուշտ ընդհանուր մեծ տպաւորութիւնը մասամբ մը պիտի նուազի: Իր ամբողջութեան մէջ, սինեման միայն լայն հնարաւորութիւնն ունի վերարտադրելու այն ամբողջը, ինչ Լ. Շանթ տուած է իր լայնութեամբ եւ խորութեամբ:

Բայց, այս երկով, անուանի հեղինակը ուշագրաւ տարբերութեամբ մը կը ներկայանայ, քան իր միւս թատերակները: Այդ, այն է որ գործողութիւնները վերին աստիճանի թատերական են, արագ, լարուած եւ յաջորդական: Այս երկին մէջ, խօսակցութիւնը եւ մտածումը գործողութիւններ են, իսկ գործողութիւնը՝ մտածում եւ հոգեբանութիւն: Բեմը կեանքով լեցուն է:

Այս գործողութեան եւ հոգեբանութեան համապատասխան՝ Լ. Շանթի շարահիւսութիւնն ալ որոշ փոփոխութիւն կրած է: Այս երկին մէջ, Լ. Շանթ պահելով հանդերձ իր գեղեցիկ լեզուի հիմնական տարրերն ու արտայայտութեան կերպերը, մէկ խօսքով՝ հեղինակը բնորոշող ոճը, փոխած է այդ լեզուի եւ ոճին երբեմնի զարդերը: Բանաստեղծութիւնը որ միւս երկերուն մէջ երբեմն տիրական դիծ մը ունի, այս երկին մէջ նուազագոյնի իջած է: Ներքին բանաստեղծական երակը մնացած է, բայց դրսեւորած զունազեղութիւնը չկայ: Ու այս, դըրական կողմն է երկին, որ գործողութիւններով հարուստ է, որ մեր հոգիին ու մտքին կը խօսի, քան մեր ականջներուն: Նմանաձայն բառերու ու կրկնակներու կամ լեզուական բառախաղերու (այլապէս գեղեցիկ) ճոխութիւնը կը բացակայէ Լ. Շանթ այս նոր երկի էջերէն, ու խօսակցութիւնը կը դառնայ ուղղակի, չէշտուած՝ պայքարի, կիրքի ու ալեկոծուած հոգիներու իսկական արտայայտութիւնը: Այս տեղ խօսքը կ՚երթայ որոշ հասցէի, բխած որոշ դրդիչներէ: Մինչդեռ միւս երկերուն մէջ շատ անգամ մենք կը կարծենք թէ ինքնամտածումներ են, որոնք բարձրաձայն կ՚արտասանուին: Միւս երկերուն մէջ կան խօսքեր ուղղուած դիմացինին, որ ինքնախօսութեան կը նմանին, մինչդեռ այս երկին մէջ ինքնամտածումն իսկ որոշ հասցէի կ՚երթայ ու խօսքը տրամաբանական թելով կը կապուի գործողութեան եւ գործող անձերուն:

Այս կառուցուածքով իսկ Լ. Շանթ լեզուն հարուստ կը մնայ: Այդ կողմ դրած գեղեցկութիւններ տեղ՝ աւելցած են որոշ չափի հեղ եւ սրամտութիւններ:

Ի մի ամփոփելով մեր խորհրդած թիւնները, կարող ենք ըսել թէ Շանթի Օշին Պայլը կուգայ գրա կարեւոր տեղ մը հեղինակի առա կարգ երկերու շարքին: Երկը գր եւ թատերական կրնակ արժէքով զարուեստական հարստութիւն մը որ կուգայ աւելնալ հայ գրակա թեան վաւերական ստեղծագործ թիւններուն վրայ, մեզի պարգեւ լով նոր երախտագիտութիւն մը տակաւոր հեղինակին հանդէպ:

Կ. ՍԱՄՈՒ

(Վերջ).

Յ. Գ.— Լ. Շանթի Օշին Պայլի սին հրատարակուած այս շարքը, րաւոր զեկոյց մըն է, որ կարդացու ցաւ Փարիզի Հայ Գրական Ակում մէջ, եւ քննութեան առնուեցաւ եր յաջորդական գրական երեկոյթներ ընթացքին: Կ. Ս.

Թանջաւորին կղկղանքը, զտեց զանոնք եւ զտուածը Թափեց զործօն մանրէներու արգանակին մէջ: Երեք ժամ յետոյ բոլոր մանրէները մեռած էին ու պղտոր արգանակը բոլորովին պարզուած էր: Մանրէները անհետ կորսուեցան «տաք ջուրի մէջ հալած շաքարի նման», կ'ըսէ փրոֆէսէօրը: Հարէլ, մանրէներու այս զանգուածային բնաջնջումի երեւոյթը կոչեց «մանրէակերութիւն» (պակտէրիօֆաժի):

Այս ախտաղերծ արգանակէն կաթիլ մը դնելով ուրիշ արգանակի մը մէջ, ուր կ'ապրէին Թանչքի մանրէներու ամբողջ գաղութներ, Հարէլ նկատեց նոյն երեւոյթը. — քանի մը ժամ վերջ արգանակը պարզուեցաւ ու բոլոր մանրէները մեռան: Հարէլ եկաւ այն եզրակացութեան թէ՝ սկզբնական ախտաղերծ արգանակին մէկ կաթիլին միլիոներորդ մասը բաւ է քանի մը ժամուան մէջ մահ պատճառելու քանի մը կրամ չիճուկին մէջ գտնուող 30 միլիառ Թանչաւոր մանրէներու:

Մանրէակերութեան երեւոյթը այնպէս մը կը զարգանար որ ախտաղերծ լուծոյթէ կաթիլ մը դնելով Թանչաւոր մանրէներէ պղտորուած արգանակին մէջ, կը գոյանային Թափանցիկ բիծեր՝ համապատասխանող այն տեղերուն, ուր խորհրդաւոր «մանրադիտային մանրէակերներ»կը յարձակէին ախտածին մանրէներու վրայ եւ զանոնք կը բնաջնջէին: Թափանցիկ բիծերը աստիճանաբար կը լայննային մինչեւ որ ամբողջ արգանակը կը պարզուէր ու բոլոր ախտածին մանրէները կը մահանային:

Մանրէակերութեան երեւոյթին ենթակայ էին ոչ միայն Թանչքի մանրէները, այլ եւ՝ նոյն արդիւնքը կը ստացուէր ժանտատենդի, քոլերայի, ժանտախտի եւ ուրիշ համաճարակներու մանրէներուն վրայ: «Մանրէակերութեան ազդեցութեան ներքեւ, մահացուցիչ մանրէները ամենուրեք կը մահանային միլիառներով:

Հարց ծագեցաւ թէ՝ ինքնին՞նչ կը ներկայացնէին այս մանրէակերները եւ ինչո՞ւ այդպէս անողոք կերպով կը յարձակէին մանրէներու վրայ: Հարէլ եւ անկէ վերջ ուրիշ գիտուններ եկան այն եզրակացութեան թէ՝ մանրէակերները ինքնայատուկ մակաբոյծներ էին մանրադիտական էակներ՝ ուրիշ մանրադիտական էակներու վրայ ապրող եւ անոնց հաշւոյն սնանող:

Համաճարակ հիւանդութիւններու էութիւնը ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ: Ախտածին մանրէները կը մտնեն մարդուն մարմինը ու, մասնաւոր նպաստիչ պայմաններու ներքեւ, կը սկսին բազմանալ, կը սնանին ի հաշիւ մարդուն, զոր կը քայքայեն եւ կ'ուտեն անոր հիւսուածքը: Բայց, կը պարզուի, որ մանրէները իրե՛նք եւս ենթակայ են միեւնոյն ճակատագրին, եւ, ինչպէս որ համաճարակի մանրէները կը յարձակին մարդկային մարմնոյն վրայ, այնպէս ալ մանրէակերները կը յարձակին, առաւելագոյն յաջողութեամբ, մեր մանրադիտական թշնամիներուն վրայ եւ կը բնաջնջեն զանոնք: Այս կերպով, մանրէակերները ուժեղ զինակիցներ կը դառնան մարդուն՝ վնասակար մանրէներու դէմ մղուած պայքարին մէջ:

Յետագայ փորձերը ապացուցած են որ մանրէակերները կ'արձակեն մասնաւոր թթխմորներ՝ «լիզին» կոչուած որոնք կը լուծեն վնասաբեր մանրէներու մարմինները: Աշխատանոցներու մասնաւոր մեթոտներու շնորհիւ, կարելի եղած է զատել այդ լիզինները եւ զանոնք մաքուր վիճակի մէջ կիրարկել մանրէներու դէմ տարուած պայքարին մէջ:

Երեւան եկած է որ զուտ «լիզինները» նուազ ազդու են, քան մանրէակերները: Անոնք միայն սահմանափակ թիւով մանրէ կը լուծեն, որմէ յետոյ կը դադրի իրենց գործունէութիւնը, որով, «լիզին»ները ի վիճակի չեն բազմանալու եւ վերականգնելու իրենց սպառած ուժը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ մանրէակերները իրապէս կենդանի էակներ են. անոնք անդադար կը բազմանան ի հաշիւ կերուած մանրէներուն, արտադրելով իրենց նման միլիառներ:

Համաձայն Հարէլի դիտողութեանց, մանրէակերները կը վարեն բոլորովին ինքնագլուխ կեանք մը: Ամէն տեսակ մանրէներու նման, անոնք կը գտնուին մարդոց եւ անասուններու անդամական գործարաններուն մէջ: Նորածիններու մօտ մանրէակերներ չկան: Մարդուն մէջ՝ ծնունդէն 4 — 10 օր վերջ կը գոյանան անոնք: Նախապէս անոնք կ'ապրին ջուրին մէջ, իբրեւ ջրային կենդանիներ եւ ջուրով կը թափանցեն մարդկային կազմուածքին մէջ: Իրենց փոքրութեան շնորհիւ անոնք կրնան մուտք գործել մարդկային մարմնոյն բոլոր գործարաններէն ներս: Մանրէակերները միշտ մանրէներուն վրայ չեն յարձակիր. անոնք կը կարօտին մասնաւոր Ֆիզիքական — տարրաբանական պայմաններու՝ կարենալ «լիզին» արտադրելու համար, որուն շնորհիւ է որ կը լուծեն մանրէները: Այս պայմանները եթէ չըլլան, ախտածին մանրէները կը բազմանան մարմնոյն մէջ ազատ համարձակ, հիւանդութիւնը կը յառաջանայ ու հիւանդը վերջը վերջը կը մեռնի:

Նորագիւտ մեթոտը տակաւին հեռու է կատարելապէս մշակուած ըլլալէ, եւ մասնաւորապէս քիչ բան կը ճանչնանք Ֆիզիքական — տարրաբանական պայմաններու մասին, որոնց ազդեցութեամբ է որ մանրէակերներու գործունէութիւնը կը խթանուի: Գիտունները սակայն կը շարունակեն ոգի ի բոին աշխատիլ այս հարցին շուրջ:

ՎԱՀԷ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ներգաղթի մասին

—·—

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆ.— 15 Յունուարին կէս օրէ յետոյ Route d'Orléansի սրահին մէջ հաւաքուած էին շրջանի մեր հայրենակիցները, հաղորդուելու համար Դաշնակցութեան խօսքով:

Առիթը կ'ընծայէր տեղւոյն «Արծիւ» խումբը: Կը նախագահէր մեր երէց ընկերներէն Ս. Գարակէօզեան, որ բացաւ հաւաքոյթը:

— Յարգելի հայրենակիցներ եւ սիրելի ընկերներ, Հ. Յ. Դ.ը որ կը յաւակնի տակաւին մնալ տանջուած ու ցանուցրիւ հայութեան պահակը, ինչպէս կէս դարէ ի վեր, կուգայ, իր «Արծիւ» խումբի բերնով խօսելու, բացատրելու, պարզելու ինչ որ մութ է ու է մէկուն համար, վերջապէս լուսաբանելու մտքերը, որոնք այնքան պէտք ունին լուսաբանութեան: Նիւթը՝ ներգաղթն է, որտի մօտիկ եւ շահեկան: Յետոյ խօսքը տուաւ ընկեր Ա. Ջամալեանին: Դասախօսութիւնը հետաքրքրական էր բոլոր կողմերով, ստորեւ կ'ամփոփեմ կարեւոր գիծերը:

Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր, Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործն եղաւ Հայերու համախմբումը հայրենի սահմաններուն մէջ: Այսինքն՝ ներգաղթ:

Թէ ի՞նչու: Արդեօք անոր համար, որովհետեւ Հայաստանի մէջ ամէն ինչ պատրաստ էր, եկող Հայը լաւագոյն կերպով կարենալ պատսպարելու համար, ի հարկէ ոչ, որովհետեւ այդ անհնար էր այն ժամանակուան պայմաններով: Սակայն պէտք էր ներգաղթը ու կենսական, ինչպէս ջուրը ձուկի համար: Այն երկիրը որ մերն էր, շնորհիւ մեր թշնամիներուն դատարկուած էր հայ տարրէն, ու ասոր հակառակ կար 400,000 աւելի Թուրք: Որ նոյն իսկ մեզ ստիպեց յայտարարել Հայաստանի հանրապետութիւն (երկրի անունով) փոխանակ հայկական հանրապետութեան (ժողովուրդի անունով) ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ: République Française եւ ոչ թէ République de France եւայլն: Որովհետեւ միատարր հայ ժողովուրդ չըկար:

Ներգաղթը պէտք էր նաեւ երկիրը կարենալ ընդարձակելու տեսակէտէն, ուստի տրամաբանօրէն մեր երկրի դռները պէտք է միշտ լայն բացուած մնային, ամէն Հայու առջեւ, եւ մնացին:

Ով կը հարցնէր անցագիր եւայլն, բաւական էր որ եկողը ըսեր «Հայ եմ»:

Հակառակ երկրի քաոսային վիճակին, արդիւնք մեծ մասով մեծ հրէշին՝ ընդհանուր պատերազմի աւերներուն, չէ արձանագրուած ներգաղթի աւելի ուժեղ շարժում, որ հաւասարի, այն օրերու պատկերին:

Հանրապետութեան անկումէն վերջն ալ Դաշնակցութիւնը աշխատեցաւ ներգաղթի համար, սակայն ապարդիւն դրեթէ, որովհետեւ մեր երկրի վարիչ բոլշեւիկ Հայերը արդէն հանդիսացան ասոր, (ամենայն Հայոց կառավարութեան չենք, եւն.):

Եւ ընդհակառակը օգնեցին Թիւրքերի ներգաղթին դէպի Հայաստանի արդէն իսկ նեղլիկ սահմաններուն մէջ: (Յիշեցէք բոլշեւիկ Ա. Երզնկեանի բերնով յայտարարուած 80,000 Թուրքերու տեղաւորումը մեր երկրին մէջ): Եւ այս ճիշդ այն պահուն երբ հարիւր հազարաւոր բազմիցս ընչազուրկ հայ աշխատաւորներ գացին հալ ու մաշ ըլլալու եւրոպացի դրամատիրութեան հաշւոյն:

Հ. Յ. Դ.ը ներգաղթը միակ ելքը կը համարէ նաեւ՝ այլասերումէ ու տնտեսական ծիւրումէ փրկելու համար մեր հայրենազուրկ հայրենակիցները, մանաւանդ այս օրերուն, զի զաղտնիք չէ որ հետզհետէ պիտի դիմագիծը կորսնցնէ այս չարքաշ բազմութիւնը, նոյնիսկ մշակութային աւելի ցած մակարդակ ունեցող երկիրներու մէջ, եւ կամ մահանայ տնտեսական անստուգութեան բովէն: Զի նոյնպէս կը տեսնենք որ առաջին առթիւ հայ աշխատաւորը կը զրկեն աշխատանքէ, «օտար ես»:

Իսկ Հայաստանի վարիչները ո եւ է երաշխաւորութիւն չեն տար նոյնիսկ արտասահմանի հայ կոմունիստներու համար: Սակայն այս օրերուս ներգաղթ կը կազմակերպեն, եւ ունին իրենց հաշիւները, ի հարկէ բոլորովին հակառակ մերինին:

Օրինակ անոնք մասնաւորապէս կ'ուզեն, ուզեցին եւ պիտի ուզեն Սուրիական Հայեր փոխադրել, ճեղքելու համար Թուրքերու սպառնալիք հանդիսացող՝ հայկական ճակատը: Այս քաղաքական մասը կը կարծուի, կայ եւ տնտեսական մասը, չարաչափ հնդամեակները խորհրդային երկիրներէն ներս:

Բայց կարեւորը Դաշնակցութեան համար այն է որ Հայերը հաւաքուին Հայաստանի մէջ: Ինչքան ալ գէշ պայմաններ ըլլան հոն կայ բարոյական մխիթարութիւն մը, աշխատանքի արդիւնքը կը մնայ երկրին մէջ, երկրին համար:

Սակայն կան ներգաղթի դէմ արտայայտուողներ, որոնք կ'առարկեն թէ ժողովուրդի դիմագիծը ընդհակառակը պոլշեւիկեան վարչաձեւի տակ է որ կը խաթարի, բայց Դաշնակցութիւնը չի հաւատար ատոր: Ճիշդ է որ բուռն պայքար բացուած է բոլոր ազգային ըմբռնումներու համար, նոյնիսկ հայկական ոճը (ճարտարապետութեան մէջ) կը հալածուի, ինչպէս ըրաւ ցարիզմը շատ աւելի անբրաղդատելի անբարտաւանութեամբ քան թէ պոլշեւիկները, ազգային ոգին սպաննելու համար, սակայն չյաջողեցան ու չեն յաջողիր: Բաւական է որ անոնք չեն տեղահանուիր կամ ջարդեր ժողովուրդը:

Մեր հակառակորդները կ'ըսեն «դուք չիտակ չէք որովհետեւ եթէ ներգաղթ կ'ուզէք պէտք է վար իջնէք ընդդիմադրի ձեր դիրքէն»: Իսկ մենք կը պատասխանենք որ վարչաձեւերը կուգան ու կ'անցնին իսկ ժողովուրդն ու երկիր կան ու կը մնան ատոնք պէտք են մեզ:

Ինչպէս Սուլթանի օրով, այսօր ալ նոյնպէս, Դաշնակցութիւնը կ'ըսէ «դէպի երկիր» եւ ինչպէս չըսէ, երբ տարբերութիւնը շատ աւելի մխիթարական է այսօր:

Մեր այս դիրքը, ծիծաղելի խօսքեր ալ ըսել կուտայ երբեմն մեր հակառակորդներուն, օրինակ «Դաշնակցութիւնը կրդաւէ ներգաղթով, ու կ'աշխատի Դաշնակցականներ մտցնել երկիր... վարչաձեւը... տապալելու համար...» կ'ըսեն պտուկը ծակ մարդիկ:

Իսկ մենք գիտենք որ կարմիր վարչաձեւը, նոյնիսկ ըմբոստութեան մըղած է հակադաշնակցական տարրեր, որոնց լեռները կ'ապաստանէին, բոնի համայնացումի օրերուն, իսկ Դաշնակցութիւնը կը տքնէր զանոնք համոզելու եւ հնազանդութիւն պարտադրելու համար:

Ու ընդհակառակը Դաշնակցութիւնը կը նախընտրէ որ առաջին առթիւ երկիր երթան, ոչ թէ Դաշնակցականներ այլ հայութենէ այս կամ այն ձեւով իրենց կապերը թուլցուցած Հայեր, որոնք աւելի շատ պիտի այլասերին հոս:

Եթէ երբեք թիւերը եւ փաստերը խօսին մենք կը տեսնենք որ պոլշեւիկներն են որ հակառակ են ներգաղթին, որովհետեւ անոնք եթէ ուզէին իսկական ներգաղթ, պիտի թոյլատրէին որ այդ գործին մտնէր համազգային ընդհանուր խանդավառութիւնը, եւ համազգային ընդհանուր ճակատ կազմուէր գործը լրիւ յաջողցնելու համար: Իսկ այդ բանը անոնք չեն ուզեր հետեւաբար... անկեղծ չեն:

Վերջացնելու համար կ'ըսենք որ արտասահմանի հայմաթլօզ Հայերու միակ օրակարգը ներգաղթը պէտք է ըլլայ, զայն նկատելով միակ ելք, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական:

Մեծ չափով յաջողցնել, ներգաղթը կը նշանակէ արդէն իսկ յաջողցնել հայկական հարցը, Թրքահայ հողերը, մենք գիտենք որ անմարդաբնակ կը մնան, իսկ բնութիւնը ամայութիւն չի սիրեր... ինչպէս չի սիրեր ձեռքերը ծալլելով նստիլ այս անիրաւուած ժողովուրդի երկաթէ կամքը, մշտարթուն միտքը, Երկայնարազուկ կորիւնը որ Դաշնակցութիւնն է:

Ընկ. Ջամալեան պատասխանեց տրուած բոլոր հարցումներուն, եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ սրտով: Փափաք յայտնելով որ յաճախ լսէ ու... լուսաբանուի:

Երուանդ Ն. Յովհաննէսեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հայերը Արաբկիրի մէջ

Արաբկիրի եւ շրջականներուն մէջ ներկայիս հազարէ աւելի հայութիւն կայ, որ կ'ապրի տնտեսական գոհացուցիչ պայմաններու մէջ: Այր թէ կին, առանց բացառութեան բոլորն ալ կ'աշխատին ու կը շահին: Բանուկ արհեստներ են մանուսայակործութիւն, կօշկակարութիւն եւ երկաթագործութիւն:

Շնորհիւ մերձակայ վայրերու հետ գոյութիւն ունեցող երթեւեկի դիւրութիւններուն, առեւտուրը առաջ գացած է: Շուկային մէջ բաւական թիւով հայ առեւտրականներ ու խանութպաններ կան:

Ապրուստը ինչպէս Անատոլուի ամէն կողմը, Արաբկիրի մէջ եւս աժան է: Համեստ գործաւոր մը օրական 30-40 դրուշ արծաթ դրամ կրնայ շահիլ, ինչ որ բաւարար է ընտանիքի մը ապրուստին համար:

Հացը, միսը, արմտիքը եւ պտուղները աժան են:

Միակ կարեւոր պակասը ժողովուրդին հոգեւոր մխիթարութիւնն է: Մկրտութիւն, յուղարկաւորութիւն եւ հարսնիք առանց քահանայի տեղի կ'ունենան:

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՀՈՒԱՅԹԻՆՍՎԻԼԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ ԵՒ Հ. Կ. ԽԱՉԸ

Հուայթինսվիլի հայ գաղութը, հակառակ իր թիւի նուազութեան, կը կարծուի որ Ամերիկահայութեան մէջ կը գրաւէ կարեւոր տեղերէն մին իր հայ դպրոցներով, շնորհիւ Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին ջանքերուն:

Տուներու հեռաւորութեան պատճառով, Հուայթինսվիլըյայտարարուին 2 դպրոցներ՝ երկու շրջաններու մէջ: 85ի կը հասնի աշակերտներու թիւը:

Դասաւանդութիւնները կ'ըլլան երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը, կէս օրէ վերջ ժամը 3-4 եւ 4-6: Երկսեռ աշակերտները բաժնուած են վեց կարգերու: Կ'աւանդուին մայրենի լեզու, ազգային պատմութիւն, գրավարժութիւն եւ հայկական երգեր:

Կաղանդի առթիւ հայ դպրոցի աշակերտները կազմակերպեցին Ծնունդի հանդէս մը:

Աշակերտ - աշակերտուհիներ յատակ արտասանութեամբ ըրին արտասանութիւններ եւ երգեր և տեղի ունեցան պարեր: Դպրոցին սրահին կեդրոնը դրուած էր Ծնունդի ծառը, որուն տակ շարուած էին աշակերտներու նուէրները, զորս անոնք ստացան՝ չմոռնալով այդ առթիւ կաղանդել իրենց ուսուցիչը՝ Գ. Փոյաճեանը:

Կարմիր Խաչի կողմէն խօսեցաւ Տիկին Նեզգար Օվայեան: Յետոյ խօսեցաւ դպրոցի ուսուցիչ Գարեգին Փոյաճեանը՝ նորահաս սերունդի դաստիարակութեան արժէքի մասին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ի՜նչ շուտ կարօտցան..

■■■

«Թուրք Ֆիլմ»ը ժապաւէն մը դարձուց վերջերս: Զայն սկսած են ներկայացնել Պոլսոյ մէջ: Ահա նիւթը,— օղը ձիւնոտ է, փաթիլ փաթիլ իջնող ձիւնին տակ՝ Պոլսոյ հին փողոցները՝ պահպանով, լապտերով, միսիրպուղտայճիով, քէթէնհէլվաճիով, ու պօզաճիով, վանդակին ետեւ ուտ նուագող հանըմներով, կառուկներով, Թաչուններով: 5—10 պատկերով, ամբողջ անցեալը կը վերակենդանանայ: Յետոյ՝ քարակէօզ խաղցուող սրճարան մը, կլկլակ քաշող ծերեր, խաղցող տղաք, ղուրնաճիներ, ծալապատիկ ծխողներ եւայլն...: Ֆիլմին բուն նիւթը Գարակէօզն է:

Եւ սակայն, ի՞նչ հարկ այսքան ծախք ընելու: Պոլսէն քայլ մը ներս՝ այդ բոլորը իրական ու կենդանի են դեռ: Իսկ զէյպէկը էնկիւրի պարահանդէսներուն «քլուն» կը կազմէ:

ՏԵՍՆԵԼ ՈՒ ՍՊԱՍԵԼ ԳԻՏՆԱՆՔ

—·—

Քեազիմ Նամի Ճումհուրիէթի մէջ

ՄԱՄՈՒԼ

Ակնարկ մը դէպի ետեւ

— :·: —

Յուսաբեր կը գրէ «Վաղուան համար» խորագրին տակ.

— «Անցաւ տարին:

Անցաւ նաեւ տասնամեակը մեր ազգային տարագրութեան:

Հայ մամուլը, վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, տուաւ պատկերը, խոշոր գիծերով, հայ կեանքին, պանդուխտ եւ ալեկոծ: Հեւասպառ թաւալումով, բոլոր ճակատներուն վրայ, քաղաքականէն մինչեւ գրականը:

Լուսաւոր գիծերու քով՝ մութ կէտեր, ճերմակին հետ՝ սեւն ալ, եղերականին հետ՝ հրճուալիցը: Բայց ոլորտակը՝ միշտ ստեղծագործական ու յուսադրիչ:

Նման պատկեր մը գծուեցաւ նաեւ հայ մտքի վաստակին համար, հայ գրականութեան շուրջ, տարեկան ու տասնամեակի տեսութիւնները, ուրացումներ ու ճանաչումներ, ընկրկումներ ու թեւածումներ հոս ալ, տժգունութիւններ, բայց նաեւ աւշային ու առոյգ գործեր, դէմքեր ու ստեղծագործական տենդ:

Արդարեւ, աւելի քան հարիւր թերթեր ու հանդէսներ կը հրատարակուին բազմազան ու յաճախ հարուստ բովանդակութեամբ: Անոնցմէ ոմանք, ինչպէս Հայրենիքը, եւրոպական իմաստով, ծաւալով ու կանոնաւորութեամբ:

Եւ դեռ՝ գիրքեր, համեստ ծաւալէն ու տպագրութենէն մինչեւ հարուստն ու շքեղը, ներսով ու դուրսով: Ու բոլոր ճիւղերէն — վէպ, քերթուած, բանասիրութիւն, պատմութիւն, գիտութիւն:

Հայ միտքն է՝ որ կը խլրտի, կը տագնապի, կը պրպտէ, հայ հոգին է՝ որ կը տառապի ու կ'ալեկոծի, կ'երազէ, կը յափշտակուի ու կը ստեղծագործէ:

Ողջ է, ուրեմն, հայ միտքն ալ, հայ հոգին ալ, ողջ ու գործօն եւ առով իսկ ոգեւորիչ:

Ինչ կայ աւելի խանդավառող, քան պատկերը հայ կեանքին, անոր ստեղծագործ երկունքին: Քաղաքական մղձաւանջ, նիւթական տագնապ, անապահովութիւն, զանգուածներու դժնդակ հոգածութիւն, սերունդներու վըտանգուած գոյութեան պահպանում եւ անսասան ապագայ, եւ այս բոլորին հետ սակայն գոյութեան արի պայքար, գիտութիւն, արուեստ ու գրականութիւն, հայրենաշունչ ու ցեղադրոշմ:

Գոհ ըլլանք ու փառք տանք հայ ցեղի յաւերժատենչ ոգիին ու անսպառ կորովին»:

(16 յուն.) այս խորագրով յօդուած մը ունի: Ահա գլխաւոր գիծերը.— «Թուրքիան հասկնալու համար էնկիւրին հասկնալ հարկ է: Անոր հետ նոր մտայնութիւն մը ծնաւ: Այսօր ամբողջ Թուրքիան էնկիւրիի գլուխովը կը մըտածէ:

Հոն բոլորովին այլ աշխարհ մըն տեսլով ականջներնին գոցելով ոչ մէկ բան լսել չուզողներ, այդ նոր իմաստը չեն հասկնար, նոյնիսկ չեն սիրեր: Մեր մէջ մարդիկ կան որ մեր երկիրը եւս եւրոպացիներու աչքովը կը դիտեն: Այս շուարեցնող ու սխալեցնող ակնոցը իրականութիւնները դիտակին հակառակ կողմովը տեսնուածին պէս հակառակ կողմովը տեսնուածին պէս ամենափոքր ձեւերով հըրնարաւորութիւն չի տար... Թուրքիա, այսօր, բացարձակ անկախութիւն մը ունի: Մինչդեռ, մենք մտածողներ ունինք, որոնց համաձայն այդ անկախութիւնը Եւրոպայի պետութեանց անորոշ կացութեան, անհաւասարակշռութեան արդիւնքն է, «հիւանդ մարդ»ուն՝ մահուան անկողնին մէջ քիչ մը եւս ապրիլը պետութեանց մրցակցութեան վերագրողները այսօր եւս ուրիշ կերպ չեն մտածեր: (Ընդգծումը մերն է, Յառաջ): Երբ էնկիւրիի մէջ յեղափոխական գաղափարներէ կը խօսին, հոս (Պոլիս) հեգնանքով կը պրկեն շրթունքներնին...»: Բարեկամ Պուլկարիոյ մէջ եւս ուրիշ կարծիք չունին, անցեալ օր Սոֆիա տպուող Բաքակալը Թուրքիան ներկայացուցած էր... տրամադիր կնոջ մը ձեւով:

Բառեր պրպտելու մրցանակը

—·—

Կրթ. Նախարարութիւնը բառեր պրպտելու հրահանգ-կանոնադրութիւն մը պատրաստեց: Նախարարներու խորհուրդը զայն վաւերացուց: Հրահանգը կ'ըսէ.—

1.—Հանրութեան լեզուին մէջ ապրող բառերը պրպտելու համար Թուրք լեզուի քննիչ ընկերակցութեան օգնելու նպատակաւ ամէն նահանգի մէջ, կուսակալին նախագահութեան տակ, պրպտումի մարմին մը կը կազմուի:

2.— Այդ մարմնին կըմասնակցին ընկերակցութեան կուսակալութեան կեդր. մարմնի անդամները օգնութեան տնօրէնը, լիսէի, ուսուցչանոցի միջնակարգ վարժարանի, արհեստից, վաճառականութեան, հողագործութեան վարժարաններու տնօրէնները:

3.— Ամէն գաւառակի մէջ՝ քայմաքամներու նախագահութեամբ, նման մարմիններ կը կազմուին (մարմինը նոյն կազմը կ'ունենայ):

4.— Կուսակալութեան պրպտող մարմինը, աշխատանքի բաժանում կատարելով, աշխատանքի կոմիտէներու կը բաժնուի: Կոմիտէները ամէն օր հաւաքուելով իրենց ճիւղերուն յատուկ գործերով կը զբաղին: Կուսակալութեան ընդհ. մարմինը 4 օրը անգամ մը անպայման կը հաւաքուի:

5.— Կուսակալութեանց, գաւառակներու եւ գիւղերու վարժարանները մէյ մէկ պրպտումի օճախներ են: Օճախին նախագահը դպրոցին տնօրէնը կամ աւագ ուսուցիչն է:

6.— Գիւղական օճախները՝ գաւառակներու օճախներուն, ասոնք՝ քաղաքներու, իսկ քաղաքներունը կուսակալութեան մարմնին կապուած են:

7.— Կուսակալութեանց մարմիններուն պարտականութիւնները.—

ա) մօտէն կը քննեն եւ կը հետապնդեն կուսակալութեանմէջ եղող բոլոր օճախներուն գործունէութիւնները:

բ) Անոնց ամէն մէկին որոշ աշխատանք մը կ'որոշեն:

գ) Կրթ.կազմակերպութենէն դուրս ըլլալով, մինչեւ այժմ լեզուի խնդիրներով զբաղող կամ այժմ զբաղիլ ուզողները՝ պրպտման գործին կապել եւ գտնուած բառերը տեղեկացնել կեդրոնին:

8րդ եւ 9րդ յօդուածները կը ճշդեն գաւառակներու պաշտօնը, որ գրեթէ նոյնն է՝ իրենց սահմաններուն մէջ:

10.— Օճախներու մէջ աշխատողները, պրպտման գործը կոչում մը եւ ազգային գործ մը նկատելով, ղրկուած հրահանգները եռանդով գործադրելու, գտնուած բառերը նախագահներուն իմացնելու պարտաւոր են:

11.— Անմիջապէս կեդրոն իմացնել գտնուած բառերը:

12.— Կուսակալութեանց ընդհ. քննիչները, ուր որ հանդիպին, տեղւոյն պրպտող մարմնի մասին կեդրոն տեղեկութիւն պիտի տան:

13.— Նախակրթարանի քննիչները՝ նախակրթարաններու օջախներուն պրպտման գործերը կանոնաւո՞ր են թէ ոչ՝ պիտի քննեն եւ կուսակալութեան կեդրոնական մարմնին պիտի տեղեկացնեն:

14.— Կուսակալութեանց պրպտող մարմինները՝ պրպտման գործին մէջ շատ աշխատող պաշտօնեաներու անունները՝ իրենց ծառայութեանց աստիճանին համաձայն՝ պատկան նախարարութեան կը տեղեկացնեն:

արտաքին գործոց նախարարութիւնը աչալուրջ հսկել երբ Թուրք պատուիրակը գայ, որպէսզի ֆրանսական դրամագլուխները նոր կորուստներու չենթարկուին:

Բուզվէլթի դիրքը պատերազմ բանակցութեանց մէջ

Նիւ-Եորքէն կը գրեն.— Անգլեւամերիկեան յառաջիկայ բանակցութեանց մասին խօսելով, Բուզվէլթ կը յայտարարէ թէ կը ստանձնէ ամէն պատասխանատուութիւն՝ եթէ երկու երկիրներու փոխադարձ, ներկայացուցիչներուն յանձնուի պարտքերու հարցին թէքնիք կէտերու կարգադրութիւնը:

Միւս կողմէ կը յայտարարուի թէ Ամերիկա երբեք պայման չէ դրած Անգլիացիներուն՝ նախքան պարտքերու մասին բանակցիլը ընդունիլ ոսկեփոխի դրութիւնը:

Փարիզ եւ արուարձանները

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 8.30ին Ռոստոմի Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Ակումբ-Ընթերցարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՇԱԼԷԹԻ «Բաբգէն Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

■■■■■■■■

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 3 Փետրուար, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

«Փետրուար 18»ը կը տօնուի Փարիզի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

19 Փետրուար Կիրակի իրիկուն, Sociétés Savantesի սրահին մէջ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղխատախնամ Ընկերութեան կողմէ

4 ՓԵՏՐ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ, ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷԻ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 79, Ave. des Champs Elysées

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salon Colbertի մէջ 7, rue Colbert

գեղարուեստական բաժին, պար եւ ճազ:

Տոմսերու գիներ՝ այր եւ կին 20 ֆրանք, այրերու 15, կիներու 10 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, rue Cadet

Բանախօս՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, պատգամաւոր կաթող. ընտրութեան

Նիւթ՝ ԱՄԻՍ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կըմասնակցին՝ Օր. Պիւլպիւլեան, Պ. Պ. Սերժ Սարգիսեան, Ա. Գմբէթեան եւ Գր. Լաքքայ:

ՄՈՒՏՔԸ՝ ԱԶԱՏ Է

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Սանուց Միութիւնը յառաջիկայ Ապրիլ 8ին, Շաբաթ իրիկուն պիտի կազմակերպէ շքեղ պարանցիկ երեկոյթ մը:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

12րդ Նիւրկայսրութամ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ղեկավարութեամբ՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հովանաւորութեամբ Պ. Ս. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

29 Յունուար Կիրակի գիշեր ժամը 8.40ին

Sociétés Savantesի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 8, rue Danton, Paris

Métro: St. Michel et Odéon

Ի պատիւ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ կը ներկայացուի

Առաջին անգամ Փարիզի մէջ

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Դրամ չորս արար

Հեղինակ՝ Շիրվանզադէ

Բեմադիր՝ Ա. Կոթիկեան

Կը մասնակցին.— Տիկ. Տիկ. Լիւսի Պետրոսեան, Գայեանէ, Լուսիկ. Ժ. Շահ-Պարոնեան, Արմենուհի, Պ. Պ. Գմբէթեան, Թորոսեան, Նիկողոսեան, Շահլամեան, Սանճագ. Գազանճեան:

ՏԵՂԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 5, 10 ԵՒ 15 ՖՐԱՆՔ

Այս Բացառիկ ներկայացման առթիւ կազմուած յատուկ Յանձնաժողովի անդամներն են՝ Պ. Պ. Հրաչ Երուանդ. Մկրտիչ Պարսամեան, Լեւոն Մեսրոպ, Ղ. Մելոյեան, Հ. Մարմարեան, Ս. Թէրզեան:

Արման Կոթիկեան որ պիտի կատարէ (Աթանէս)ի դերը

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÈPANի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս:

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ Լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ Թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ:

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ:

Արագ առաքում: 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան:

ՁԵԶԻ ԵՒ ՁԵՐ ՀԻՒՐԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ՝ ԳՆԵՑԷՔ ՄԻՄԻԱՅՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՂԱՐՋ

BEURINE, BEURINE!

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԸՆՏԻՐ ԻՒՂՈՎ ՄԱՔՈՒՐ, ՀԱՄԵՂ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ

12 ՀԱՏԸ՝ ՀԻՆԳ (5) ՖՐԱՆՔ

ՊՈԼՍՈՅ ՉԷՕՐԷԿ՝ 4, 6 ԵՒ 8 ՖՐԱՆՔԻ

Ապահովեցէք կանխաւ

Usine Electrique TCHIT

9, Rue du Progrès, Labarre (Ս.-&-O.)

Այր թէ կին գործունեայ Placierներու պէտք ունինք՝ ընտանիքներու այցելելու համար:

Ծախու է սռիպողական մեկնումի պատճառաւ կեդրոն թաղամասի մէջ կօշկակարի խանութ մը՝ բոլոր կազմածներով (մեքենայ, գործիք եւայլն.) միասին: Բնակարան՝ 2 սենեակ, խոհանոց: Վարձք՝ 3000 ֆրանք, պայլ՝ 6 տարի: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Տէր Յակոբեանի, 14 rue Medeah, Paris (14):

ԲՈՒԺԱՏԵՍԸ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Զիարիայի մէջ: Բաբգէն Բէշիկեան կուտայ Սուրիոյ հայ գաղթականներու եւ որբերու կեանքէն տպաւորութիւններ, կը ներկայացնէ վահագնեան ֆիլմը, առնուած Սուրիոյ հայ կեանքէն, իսկ Շ. Նարդունի՝ ներգաղթի քաղաքականութեան քննադատութիւնը: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի Շրջ. վարչութիւնը իր եւ շրջանի բոլոր մասնաճիւղերու կողմէ՝ Շրջ. վարչութեան անդամ ՀԱՅԿ ԳԱԼԷՆՏԷՐի տխուր մահուան առթիւ իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Գալէնտէրի, իր զաւակներուն եւ համայն սպարագաներուն:

ՀՐԱՒԷՐ

Լիոնի Հայ Լէգէոնականները կը հրաւիրուին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 40 rue Pierre Corneille, Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ դերձակի աշկերտ մը: Դիմել Պ. ԳՈՐԳԻԿԵԱՆի: 31, Route Choisy, Ivry s/Seine:

12րդ Նիւրկայսրութամ

ԿՕՇԻԿ ՇԻՆՈՂ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒԱՅՆ

Ինչո՞ւ աւելի վճարել, երբ կարելի է աւելի աժան գնել, զեղչելով միջնորդ էքը: Գնման մէջ եղած շահը ամէնէն իրականն է:

Կը յայտնենք փոքր արհեստանոցներու տէրերուն եւ կօշկակարներու որ իրենք սուղ կը գնեն, որովհետեւ իրենց գնումները փոքրաքանակ են: Մենք մեր գործարանին մէջ ԿԸ ԾԱԽԵՆՔ ՈՒՂ. ՂԱԿԻ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ, որով կրնաք օգտուիլ մեծաքանակի գինէն, ինչքան փոքր ըլլայ ձեր գնումին քանակը:

ՄԵՐ STELLA ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ Trépointeը [ՄԻՋԱԿԱՇԻ] պատրաստուած է տեղական կաշիէ եւ մասնաւոր եղանակով:

Մասնաւոր «Trépointe ferme» ամէն մեծութեամբ, ամէն գոյնով եւ ամէնաաժան գինով, վասնզի չէք վճարեր միջնորդ չէք

ՈՒՐԵՄՆ ԳՆԵՑԷՔ ՈՒՂՂԱԿԻ ՄԵՐ ԳՈՐԾԱՐԱՆԷՆ

«TREPOINTE STELLA»

14 Quai de Rive Neuve, Marseille Tél. Dragon 24-41

ՄՐՇԷՃՆԵՐ ԵՒ ԽՈՆՈՒԹՈՂՆԵՐ

Եթէ կ'ուզէք գնել լաւ տեսակի արանց եւ կանանց գուլպաներ

en premier Choix et Hors Cours

դիմեցէք մեր վաճառատունը ամենայն վստահութեամբ

P. S. BENVENISTE

2, rue de Lancry, Paris

փափաքողներուն կը ղրկուի նմոյշ:

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու դիւրութեան համար մթերանոց մը բացած ենք rue de Trévise Բոնսթանթինօփլը նպարավաճառատան մէջ:

Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն: Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN"

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulème

մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի սուէր-կտրօններ

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

3, Rue PALIKAO Paris (20)

ԺԱՄԱԳՈՐԾ ԱՐՓԻԱՐԻ ՄՕՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■■

Դռնապանուհին առանց բառ մը արտասանելու բերաւ բանալին ու տուաւ անոր: Ծօրճ վեր վազեց: Չէր կրնար հաւատալ որ մեկնած էր աղջիկը: Անկարելի էր այդ գիշերէն ետք:

Բացաւ դուռը: Ահաւասիկ Լիանի ափարթմանը... սենեակ մը միայն որուն խոնաւ պատերէն վար կը թափթփին թուղթերը. քուրջի նմանող գորգ մը եւ պատռտած վարագոյրներ: Այդ տեսարանին առջեւն էր որ Ծօրճ զգաց անոր թշուառութիւնը եւ հասկցաւ թէ ինչպէս նախատուած էր այդ աղջիկը կեանքէն: Կրնա՞ր այլ եւս կասկածիլ թէ ինչու գացած էր ան... Ո՞ր մարդկային էակը չպիտի ուզէր փախչիլ այդ սենեակէն:

Զոյգ մը գուլպայ տեսաւ տախտակամածին վրայ: Նետած էր զայն ոչ թէ այնտեղ մոռցած. ձեռքը առաւ. մետաքսէ գուլպաներ բայց քանի՛ անգամ կարկտուած:

Խոնաւ էր սենեակը որովհետեւ վառարան չկար. ջերմութիւն չէր տեսած այդ սենեակը: Եւ յիշեց թէ ինչպէս Լիան կը կծկուէր երբեմն իր աշխատանոցին մէջ՝ վառարանին քովիկը:

Երբեմն այստե՛ղ կուգար ան ամէն առտու կախուած փաթթուած իր գիշերազգեստին մէջ: Բայց ինչո՞ւ չէր հասկցուցած իրեն. ի՛նչ դրամներ ծախսած էին ճաշարաններուն կամ թատրոններուն համար: Կրնար վառարան մը գնել տալ անոր սենեակին մէջ, կրնար վարագոյրներ առնել եւ գորգով ծածկել գետինը: Բայց ի՛նչ գիտնար...

Այնպէս թուեցաւ Ծօրճի թէ պէտք եղածին պէս չէր կրցած գնահատել այդ աղջիկը: Ի՛նչ բանով կը տարբերէր հիմա իր վերաբերումը հանդէպ այդ աղջկան. եւ ինչո՞ւ զարմանար երբ Լիան կ'ըսէր թէ այրերը բոլորն ալ իրարու կը նմանին: Աղջիկէն ուզեր էր այն զոր ուրիշներն ալ ուզած էին եւ ստացեր էր ինչպէս միւսները. բայց հիմա չկար ան:

— Ո՞րքա՛ն յիմար եմ եղեր, ըսաւ Ծօրճ:

Դուրս ելաւ սենեակէն եւ վազեց Փորէլի կապելան:

Տեղեկութիւն չունէին: Լիան ներկայացում պիտի տար այնտեղ այդ գիշերը. շաբաթական մըն ալ առնելիք ունէր բայց չէր եկած առնելու իր դրամը այդ առտուն:

— Որքա՞ն էր առնելիքը, հարցուց Ծօրճ:

Փորէլ բացատրեց որ գաղտնիք էր ու չէր կրնար ըսել:

— Գիտե՛մ, շատ ոչինչ բան մը պիտի ըլլայ, ըսաւ Ծօրճ:

— Դուն քու գործիդ խառնուէ, մէջ ինկաւ Տիկին Փորէլ:

— Բայց ես գիտեմ միայն թէ որ ստոյգ աղքատ էր այդ աղջիկը:

— Մեղի ինչ եղբայր: Մարսէյլի աղտոտ թաղերէն Փարիզ եկող աղջիկ մը չի կրնար ակնկալել Մոնմարթրի մէջ՝ Պուլվարի աղջիկներուն վճարուած թոշակը:

Ծօրճ չէր կրնար լսել աւելի երկար: Դուրս եկաւ կապելայէն ու գնաց Պալ Պուֆոնի տնօրէնին որ կը յօրանջէր աթոռին վրայ:

— Տեսա՞ք օրիորդ Սոնրէյը երէկ գիշերուան ներկայացումէն յետոյ:

— Այո՛ պարոն:

— Սրա՞հը եկաւ:

— Այո՛:

— Որո՞ւ հետ էր:

— Գերմանացի պարոնի մը հետ:

— Օ՛հ. միասի՞ն դուրս ելան:

— Այո՛. ապսէնթ մը խմեց ու գացին:

— Մարդուն անունը Ֆոն Քլայնկարթ է. ո՞վ է այդ մարդը, գիտէ՞ք:

— Կարծեմ քիչ մը առեն Փարիզ մնաց ու յետոյ գնաց Գերմանիա:

— Ե՞րբ:

Տնօրէնը դարձաւ իր սպասաւորներէն մէկուն եւ հարցուց:

— Այդ գերմանացի պարոնը ե՞րբ Պերլին գնաց:

— Այս առաւօտ:

— Ինչէ՞ն գիտէք, հարցուց Ծօրճ:

— Իմացայ իրենց խօսակցութիւնը: Երկու գաւաթ ապսէնթ բերի անոնց սեղանը եւ լսեցի Գերմանացիին բառերը՝ «երկաթուղին կը մեկնի վաղը առտու ժամը 9ուկէսին, Պերլին կը հասնի ժամը...»: Չիտակը ըսելով մոռցայ: Ետքոյ ըսաւ. «Այդ չոգեկառքը պէտք է առնեմ»:

— Ուրիշ ի՞նչ իմացար:

— Ոչինչ. երկար չմնացին ու մեկնեցան:

Ծօրճ ապշած ու խենդի պէս, վերադարձաւ տուն:

— Տեսա՞ր Օրիորդին մեկնումը, հարցուց դռնապանուհիին:

— Այո՛ պարոն. այստեղ, դուռին առջեւ վճարեց դրամը. տեսայ որ «թաքսի» մը նստաւ:

— Ուրիշ մարդ կա՞ր «թաքսի»ին մէջ:

— Այո՛ պարոն:

— Ո՞վ:

— Պարոն մը:

— Ի՞նչ տեսակ պարոն:

Պառաւը նկարագրեց Ֆոն Քլայնկարթը:

Յաջորդ օրը Ծօրճ փակուեցաւ իր աշխատանոցին մէջ ու սկսաւ շարունակել Լիան Սոնրէյի կիսատ նկարը: Վրձինին իւրաքանչիւր շարժումը հարուած մըն էր իր վէրքին վրայ: Պրկեց շրթունքները ու տանջուեցաւ: Նկարեց այդ օրը, նկարեց յաջորդ օրը եւ աւելի յաջորդին ու աւարտեց զայն:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

Փութացէք անգամ մը այցելել ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀԱԼԱՃԵԱՆ

7, Rue de Tracy Tel. Louvre 2…

(Métro: St. Denis եւ Réaumur)

Ստացած ենք արեւելեան չոր… գեր, ընտիր օղի եւ թարմ … ղէններ:

Փութացէք օգտուիլ առիթէն … ցաւիկ զեղչ տնտեսական տագ… պատճառաւ բոլոր ապսպրանք… վրայ:

Ուշադրութիւն մեր գիներուն

1. Սուրճ	9	ֆր…
2. Քաշէր պանիր	8	ֆր…
3. Կեսարիոյ ապուխտ	12.50	ֆր…
4. Ճերմակ պանիր	6	ֆր…
5. Ձիթապտուղ	3	ֆր…
6. Ընտիր օղի	19	ֆր…

Անգամ մը այցելեցէք՝ համոզ…ու համար:

Livraison à domicile

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

26 Janvier 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2096 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՏՔ ՊՂՏՈՐՈՂՆԵՐԸ

Ծանօթ է մեր ընթերցողներուն Ա. Նիկոլի (էնկիւրիի չարամիտ ու դաւադիր գրիչը) դաղտնօրէն հրապարակ նետած գրքոյկի պատճառած յուզումը:

Դաշնակցական մամուլի մերկացումներով, հերքումներով, արաբ մամուլին ուղղուած բաց նամակներով կարելի եղաւ ցոյց տալ թէ այդ դաւադիր հեղինակը հայ քաղաքական շրջանակներուն չի պատկանիր եւ անոր ըրածը կը միտի գրգռել արաբ ժողովուրդը հայութեան դէմ: Սուրիոյ հայ երեսփոխաններն ալ իրենց կարգին թէ պետական շրջանակներուն եւ թէ մամուլին ուղղեցին լուրջ ու պատճառաբանուած հերքում մը, ցոյց տալով գրքին պղտոր աղբիւրները, որոնք կը բխէին Սուրիոյ Թշնամի պետական շրջանակէ մը:

Այս բոլոր ճիգերը կրցան մասամբ մեղմել արաբական մամուլի արտայայտութիւնները եւ անոնց ուշադրութիւնը դարձնել խըռովարար այլ կեդրոններու վրայ: Մինչդեռ Թրքական մամուլը կը բանի միալար, իր խիկ յերիւրած գրքի պատասխանատուութիւնը ձգելու հայ Դաշնակներուն վրայ, տարբեր ձեւերով եւ գրգռութիւններով տարածելու այն միտքերը, որ գիրքը կոչուած էր կատարելու:

«Ազդակ»ի բացատրութիւնները կարդացիք մեր լուրերու բաժնին մէջ, ուր հազար աղբիւրներէ ջուր կը հաւաքէ Դաշնակցութիւնը լուալու համար:

Ու այդ ջուրերէն ամէն պղտորն ու աղտոտը ռամկավար «Արեւ» թերթէն կ'առնէ:

Ուրիշ պարագաներու մէջ հայ մամուլի հակադիր թեւերը կարող են անվերջ վիճիլ, սուտն ու իրաւը իրար խառնել եւ նորակերտ ստութիւն մը առաջ քշել, հանրային կարծիքը խարխափուն դարձնելու եւ հակառակորդը սեւցնելու ու կասկածելի ներկայացնելու համար: Անբուժելի մտային հիւանդութիւնները տիրական են կարգ մը շրջանակներու մէջ: Բայց երբ խնդիրը հայ ժողովուրդի ոչ միայն բարոյական, այլ գերազանցապէս ֆիզիքական գոյութեան շուրջը կը դառնայ, երբ մանաւանդ այդ գործին մէջ Թուրքին մատը կայ, վէճի եւ ստութեան մոլեգին ախոյեանները գոնէ պիտի զգուշանային իրենց բերանն այրելէն: Որովհետեւ, գրչով իսկ Թուրքի ցանցին մէջ իյնալը՝ այրուիլ կը նշանակէ:

«Ազդակ»ի մերկացումներն այս ուղղութեամբ խրատական են, եթէ խրատուելու միտք ունեցողներ գտնուին:

Ա. Նիկոլները կրնան իրենց գործը շարունակել: Թրքական թերթերը կրնան իրենց փրոփականտը աւելի ծաւալել: Հայ մամուլը գոնէ անոնց թող չօգնէ:

Թուրք թերթը անհրաժեշտութիւնն զգացած է հակահարուածելու դաշնակցական մամուլի հերքումները, որոնք կարծես թէ Արաբներու հանրային կարծիքը կրցած են թեքել դէպ ի բուն աղբիւրը: Ու կրկին յաւելուածներով՝ «Ազդակ» կը ճգնի գրքին հեղինակութիւնը վերագրել Դաշնակցութեան եւ այդ առթիւ իր փաստարկութիւնը կը վաւերացնէ «Արեւ»ի վկայութեամբ:

Թուրք թերթը դաշնակցական մամուլի հերքումները խաղ մը կը նկատէ եւ կ'աւելցնէ.

— «Այս խաղերը ոչ միայն Արաբներու, այլ եւ ուրիշ Հայերու աչքէն ալ չեն վրիպած: «Արեւ» թերթը այս գրքոյկին վրայ խօսած ըլլալով՝ «Յուսաբեր» անոր վրայ կը յարձակի, որովհետեւ այս գրքոյկին թերթերու մէջ անցնիլը անոնց գործին չէր գար: Հետեւաբար գրեցին թէ Ա. Նիկոլ Դաշնակներէն չէ եւ այդ գաղափարները օտար են իրենց, ու այս գիրքը էնկիւրիի մէկ խաղը կրնայ ըլլալ: Բայց ռամկավարներու օրկանը եղող «Արեւ» թերթը հոկտեմբեր 18ի թիւին մէջ յօդուած մը հրատարակած է, որով կը հերքէ այդ վերագրումը եւ կը յիշատակէ յօդուածներ «Յուսաբեր»ի եւ «Հայրենիք»ի մէջ, որոնք նպատակ ունին Հայերը Սուրիա հաւաքելու եւ մայր հայրենիքին մօտ պահելու»:

Թուրք թերթը կրնայ շնորհաւորել «Արեւ»ի խմբագրութիւնը, որ տեղեկատու բիւրոյի մը դերը ստանձնած է: «Արեւ»ը, խիկապէս, տխուր պարտականութիւն մը ստանձնած է այս գործին մէջ: Կը հաւաքէ դաշնակցական մամուլէն կարծիքներու փշրանքներ, որոնք գրուած են տարբեր պատճառաբանութեամբ, տարբեր մտահոգութիւններով, եւ տարբեր պարագաներու առթիւ: Սակայն այդ մտքերը վերցուած իր կրճատ ձեւով, քիչ մըն ալ ձեւափոխուած եւ միացած չարամիտ բացատրութեանց, ընտիր նիւթ կը դառնան Թուրք մամուլին համար, հիմնական ու հետեւողական պայքար մղելու հայութեան դէմ:

Մեզի կը թուի թէ «Արեւ»ի անմիտ խմբագիրն ալ, տղայական հրճուանքի մէջ է այս աղմուկներուն համար: Այսպէս է յատկանշական նկարագիրն այդ մարդոց, որոնք իրենց ոչնչութիւնը կը լեցնեն անիմաստ աղմուկներով:

Բայց ըսինք արդէն թէ Թուրքին հետ գործ ունեցող Հայը պիտի զգուշանայ իր բերանն այրելէն: Ըստ երեւոյթին, իր գլխին աղատ թողնուած այդ անպատասխանատու խմբագիրը չի անդրադառնար այս բոլորին:

«Ազդակ»ի յայտնութիւնները խրատական են: Բայց եթէ «Արեւ»ի գրիչը չպիտի զգուշանայ, իրաւունք ունինք սպասելու որ ռամկավարներէն գոնէ մէկը, գիտակից ու բարեխիղճ, կարողանայ ոլորել այդ տղայի ականջը:

«Արեւ»ի խմբագիրը կրնանք անտեսել, անոր առօրեայ հայհոյանքները կրնանք արհամարհել, ռամկավար օրկանը կարող է ամէն օր անպատական ճիչեր արձակել, անղեկ ու անղեկավար. բայց երբ կը խառնուի Թրքական ապուրին, Հայուն թէ՛ սիրտը եւ թէ գործը սրտխառնուքի կը մատնուի:

Առածը կ'ըսէ. — Ճանճը ոչնչութիւն մըն է, բայց երբ կերակուրի մէջն է՝ սիրտ կը խառնէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ...

Երկու հայ խմբագիրներ, մէկը Լոնտոն, միւսը Փարիզ, իրարու հետ կը մրցին շողոքորթելու համար Մուսթաֆա Քէմալն ու իր հայրենակիցները:

Խօսք չունիմ, — ճաշակի խնդիր է կամ դիւանագիտութիւն մը՝ մեր ըմբռնումէն շատ վեր: Կ'ընդունիմ որ դիւանագիտութիւնն ալ ունի իր տեսակները, ինչպէս դդումը:

Կը թուի, սակայն, որ այս երկու «փրկիչ»ները, որոնք հրապարակ իջած են հայ ժողովուրդը Թուրքին հետ բարեկամացնելու նպատակով, այնքան անծանօթ են մեր դատին որքան Նիֆարակուայէն եկած խանութպան մը: Այսպէս ժամավաճառ չպիտի ըլլային ջուր ծեծելով:

Բայց կայ կէտ մը, որ խիկապէս կը չարչրկէ միտքս:

Ո՞ւր էր այս պարոններուն դիւանագիտութիւնը, երբ իրենցմէ մէկը, Լոնտոնի հայ խմբագիրը, պատերազմի ամբողջ շրջանին, ոտքով ձեռքով լծուած էր՝ Լոնտոնի մէջ *Հայանպաստ* —որ կը նշանակէ *Հակաթուրք* — փրոփականտի գործին եւ ջարդերը կը նըկարագրէր հանգուցեալ Ararathի մէջ: Եւ չէ՞, որ միւսը վերջին քսանըհինգ տարուան ընթացքին ունեցաւ երբեմն — այո՛, միայն երբեմն — քաջութիւնը շոյելու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, — այդ ալ կը նշանակէր անշուշտ *հակաթուրք* ուղղութիւն:

Ուրեմն, օր մը այսպէս, օր մը այնպէս, համաձայն ձեր *քէյֆ*ին կամ շահերուն, այո՞, պարոնայք հայրենասէրներ...

Շատ լաւ գիտենք թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզէք: Ձեր նպատակն է օգտակար ըլլալ Մուսթաֆա Քէմալին, հայ ժողովուրդին ու յետոյ նաեւ ձեր անձին: Սակայն պարապ ժամանակ մի՛ վատնէք Եւրոպայի մէջ, քանի որ այդ աստիճան հիացում ունիք հանդէպ թուրք հայրենիքին — քառասուն կտոր կ'ըլլաք երբեմն այդ բանը հաստատելու համար, — առանց վայրկեան կորսնցնելու գացէք էնկիւրի, ուր կրնաք նախարարական պաշտօն ստանալ՝ եթէ մանաւանդ միասին տանիք հետեւեալ բանաձեւը:

Այո՛, պարոնայք խմբագիրներ, էնկիւրի կը մեկնիք առաջին առիթով: Կը ներկայանաք ձեր սիրելի Կազի փաշային եւ կ'ըսէք անոր. —

«Պաշտելի փաշա՛, մենք եկած ենք ամբողջացնելու քու գործդ: Դուն շատ յոգնեցար: Զգէ՛, քիչ մըն ալ մենք աշխատինք: Ահաւասիկ մեր գործունէութեան ծրագիրը, — հայ անունը թուրք հանրապետութենէն վերցնելու համար՝ որոշած ենք թրքացնել բոլոր Հայերը, փակել հայ եկեղեցիները, կախել հայ կղերականները, գրաւել հայ ազգային հաստատութիւնները, ջնջել հայերէն լեզուն, արգիլել հայ աղջիկներու ամուսնութիւնը հայ երիտասարդներուն հետ եւ ընդհակառակն պարգեւ տալ հայ աղջիկ առնող Թուրքերուն, թոյլ չտալ որ Հայերը առեւտուրով զբաղին, ջնջել պատրիարքութիւնը, հայերէն թերթերը, փոխել հայերէն անունները — Արշաւիրը ընել Հասան, Արշալոյսը կամ Նուարդը՝ Ֆաթմա: Յետոյ՝ Թուրքիա հրաւիրել արտասահման գտնուող Հայերը, անոնց գլխուն ալ նոյն *քիւլահ*ը անցընելու համար:

Փաշա՛, մի՛ ամչնար, դուն քիչ մը հանգստացիր, մենք քու չըրածդ կրնանք ընել»:

Վստա՛հ եղէք, որ Կազին իր աչքին լոյսին պէս պիտի սիրէ ձեզ եւ նախարար պիտի նշանակէ երկուքդ ալ: Մէկըդ լեզուագէտ, միւսդ լեզուանի, շատ լաւ գիտէք անոր հետ խօսելու ձեւերը: Ի հարկին կրնաք օգնականներ ալ գտնել տեղւոյն վրայ, օրինակ Մարթաեանն ու Ճէպէլին:

Այս գործը գլուխ հանելէ ետք, ա՛լ կրնաք ապահով ըլլալ որ ձեր անունը ոսկի տառերով կ'արձանագրուի Թուրքիոյ պատմութեան մէջ:

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ճափոն ընդծովեաներու խարիսխներ կը հաստատէ

Անգլիական աշխատաւորական թերթ մը կ'իմանայ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդուած է, որ Ճափոն իր ընդծովեաններուն համար ռազմախարիսխներ կը հաստատէ Խաղաղական ովկիանոսի այն կղզիներուն մէջ, որոնք յանձնուած են իր հոգատարութեան: Հոգատարութեան Յանձնախումբին անդամները այս մասին մտերմօրէն հարցում ուղղած են Ճափոնի ներկայացուցիչներուն: Ու թէեւ Ճափոնի ներկայացուցիչները հերքած են լուրը, այսուհանդերձ ամերիկեան շրջանակները կը պնդեն թէ ճիշդ են քաղուած տեղեկութիւնները եւ Ճափոն մասնաւորապէս ամրացուցած է Մարիաննայի կղզեխումբը, Սայփան եւ Փէլէվ կղզիները: Այս պարագան ոչ միայն հակառակ է Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրին 22րդ յօդուածին, այլ եւ Ուաշինկթընի մէջ կնքուած Զօրսերու դաշնագրին տրամադրութիւններուն: Ասկից զատ իրական սպառնալիք մըն է, որ կը վտանգէ Միացեալ Նահանգներու հաղորդակցութիւնը Փիլիպպեան եւ Հոնոլուլու կղզիներու գաղութին հետ: Սայփան 600 մղոն դէպ ի հիւսիս կը գտնուի հաղորդակցութեան այդ ճամբէն, իսկ Փէլէվ՝ 300 մղոն դէպ ի հարաւ: Իսկ Սայփանէն հարիւր մղոն հեռու կը գտնուի Կուէմի ամերիկեան կղզին, որ ամրացուած չէ, պարզապէս հպատակելու համար Զօրսերու կնքած դաշնագրին:

Ճափոնցիները կը պատասխանեն թէ առեւտրական նաւահանգիստներ միայն կը հիմնեն այդ կղզիներուն մէջ, ինչ որ մեծ ծախքերու դուռ բացած է իրենց: Իրենց կարգին, Ամերիկացիները կը հարցնեն թէ առեւտրական այդ ի՞նչ պահանջներ կրնայ ներկայացնել Մարիաննա կղզեխումբին բնակչութիւնը, որ հազիւ 5,000ի կը հասնի: Եւ Ամերիկացիները իրաւունք ունենալ կը կարծեն մտահոգուելու եւ այս հարցը հետապնդելու:

Ազգերու Դաշնակցութեան 70րդ նստաշրջանը

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՊԱՐՊԷ՞ ՍՈՒՐԻԱՆ

Երեքշաբթի առաւօտ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 70րդ նստաշրջանը:

Նախ քան բացումը, մասնաւոր մարմին մը զբաղեցաւ օրակարգին խմբագրութեամբ եւ վարչական ու ելմտական կարգ մը խնդիրներով: Այսպէս օրակարգի անցան Իտալիոյ ներկայացուցիչին մէկ տեղեկագիրը կնոջ ազգութեան մասին, Պէնէշի տեղեկագիրը Հոգատարութեանց Մնայուն Յանձնաժողովին 22րդ նիստին աշխատանքներուն մասին եւ տեղեկագիր մը կազմելու հոգը բրիտանական ու պարսկական կառավարութիւններուն ծանօթ վէճին եւ Քոլոմպիոյ ու Փերուի կռիւին մասին:

Ժամը 11.30ին, երբ նստաշրջանը բացուած յայտարարուեցաւ, օրակարգին քննութիւնը կատարուեցաւ առանց որ եւ է միջադէպի:

Սակայն Պէնէշի տեղեկագիրը պահ մը տաք վիճաբանութիւն ստեղծեց: Ահա Պէնէշի տեղեկագրին մէջ մասնաւորաբար այն հատուածը, որ կը վերաբերի Սուրիոյ եւ Լիբանանի հոգատարութեան հարցին. —

Երբ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մասին տարեկան տեղեկագիրը քննութեան առնուեցաւ, Յանձնաժողովը հոգատար պետութիւններուն կարծիքն առաւ յիշեալ երկիրներու զարգացման զանազան շրջաններուն, ինչպէս նաեւ չափահասութեան մասին, երբ այլ եւս նոյն երկիրները ոչ օժանդակութեան պէտք կ'ունենան, ոչ ալ խորհուրդներու իրենց հոգատար պետութենէն: Եւ Յանձնաժողովը այն եզրակացութեան եկաւ թէ տակաւին կանխահաս է վճռել այդ հարցը: Մասնաւորաբար անդրադառնալով Սուրիոյ մասին, Յանձնաժողովը ուշադրութեան առաւ երկու հարցեր, եւ այս առթիւ նախ կը խնդրէ որ Անտիոքի օրթոտոքս պատրիարքին ընտրութեան մասին ծագած վէճը կարգադրուի կարճ ժամանակի մը մէջ, երկրորդ յանձնաժողովը կը ցանկայ որ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները Լիբանանի եւ Սուրիոյ բնիկներուն, ինչպէս նաեւ նոյն այդ երկու երկիրներէն հասած ապրանքներուն շնորհեն այն առաւելութիւնները, զորս կը վայելեն անոնք իրենց երկիրներուն մէջ:

Այս տեղեկագրին ընթերցումէն յետոյ խօսք առաւ Իտալիոյ ներկայացուցիչը, կոմս Ալոյսի, որ կը նախագահէր ժողովին: Իբրեւ պարզ ներկայացուցիչը իր երկրին, եւ ոչ թէ իբրեւ նախագահ, ըսաւ թէ իտալական կառավարութիւնը խոր համակրանքով կ'ողջունէ Սուրիոյ բնակչութեան ցանկութիւնը անկախութեան մասին: Եւ կ'ուզեմ յուսալ թէ, աւելցուց, շուտով անկախութիւն պիտի տրուի Սուրիոյ, ինչպէս տրուեցաւ Իրաքի: Ու դիտել տուաւ թէ հոգատար պետութիւնը տակաւին որոշ եւ յստակ առաջարկներ չի բերեր այդ մասին, այլ ընդհակառակն կը թուի թէ հանդրուան առ հանդրուան կ'ուզէ հեռանալ՝ սկսելով նախ Սուրիայէն, յետոյ հոգատարութեան ենթակայ միւս երեք երկիրներէն:

Իտալիոյ ներկայացուցիչին միացաւ Ֆոն Քէլլէր, Գերմանիոյ ներկայացուցիչը, արտայայտելով նոյն վերապահութիւնը Սուրիոյ եւ Լիբանանի ֆրանսական հոգատարութեան մասին:

Խօսք առաւ Փիէր Քօ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը եւ ըսաւ թէ կանխահաս կը համարի տակաւին վիճաբանութեան դնել այս հարցերը Սուրիոյ եւ Լիբանանի ապագային մասին: Սակայն քանի որ հարցը անգամ մը դրուեցաւ, կը յիշեցնեմ, ըսաւ, թէ Հոգատարութեանց յանձնաժողովին առջեւ Փոնսօ երկար եւ մանրամասն ներկայացուցած է Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Եւ Հոգատարութեանց յանձնաժողովն ալ իր կարգին հաստատեց թէ հարցը չէ հասունցած տակաւին, թէեւ ինք եւս կը բաժնէ համակրանքը, զոր արտայայտեցին Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութեան մասին: Իր ժամանակին թերեւս քննուի այն հարցը թէ հոգատարութիւնը պէտք է մէկ անգամէն եւ ամբողջովի՞ն վերցնել, թէ մասնակի, այսինքն նախ անկախութիւն տալ յիշեալ երկիրներու այն մասին, որոնք աւելի զարգացած են եւ ընդունակ՝ կառավարելու անկախաբար:

«ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ՄԵՆՔ» ԳՐՔՈՅԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ազդակ կը հաղորդէ թէ Սուրիոյ մարզպանը 225 թուակիր հրամանագրով մը կ'արգիլէ «Սուրիա եւ Մենք» խորագիրով գրքոյկին մուտքը ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ երկիրներէն ներս: Գրքոյկին հրատարակիչն ու հրատարակութեան վայրը անծանօթ է, կը գրէ հրամանագիրը:

Էլ Ահվալ, հրատարակելէ յետոյ այս հրամանագիրը, իր կողմէ կ'աւելցնէ հետեւեալ տողերը. —

«Մենք արդէն նախապէս գրած եւ ցոյց տուած էինք այս վտանգաւոր գրքոյկին դաւադրական նպատակները, որուն միակ նպատակն է հայ եւ արաբ յարաբերութեանց խզումը: Նըմանապէս ըսած էինք թէ այս ձեռնարկը Հայոց թշնամիներուն գործն է»:

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

«*Ազդակ*» կը գրէ. —

Վերջերս Լիբանանի ճակատագրին շուրջ եղած տարաձայնութիւնները, որոնց համաձայն իբր թէ Լիբանան 20 տարուան համար ֆրանսական հոգատարութեան տակ պիտի մնայ, կամ պիտի վերածուի ֆրանսական գաղութի մը, կ'երեւի Լիբանանի «Հայրենասէր»ներու շրջանակին կողմէ լաւ չէ ընդունուած եւ անոնք խիկոյն շարժումի մը ձեռնարկած են:

Համաձայն *Էլ Ահրար*ի տեղեկութեանց, կարգ մը մտաւորականներ եւ երեւելիներ ձեռնարկած են քաղաքական կուսակցութեան մը կազմութեան: Գլխաւոր նպատակը՝ Սուրիական Ընդհանուր Միութեան մը ծրագրին հետապնդումը: Սուրիա, Ալէվիներ, Ճէպէլը Տրիւզ եւ Լիբանան, համաձայն նոր կազմուելիք կուսակցութեան ծրագրին, պէտք է կազմեն տնտեսական ու քաղաքական միութիւն մը, իւրաքանչիւրը ունենալով ապակեդրոնացման դրութիւն մը վարչական տեսակէտով:

Հիմակուընէ այս ուղղութեամբ աշխատանքներ տանելու սկսած են, պատրաստելու համար հանրային կարծիքը: Սակայն նախաձեռնողները իրենց ինքնութիւնը կը պահեն դեռ:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Սուրիոյ հայերէն թերթերը շատ տխուր գոյներով կը ներկայացնեն Հալէպի հայ գաղթականներուն վիճակը: Աշխատաւոր բազուկներ, անգործութեան պատճառով ակամայ դադարի մատնուած են եւ բաւական ատենէ ի վեր արհեստաւորներ ու խանութպաններ ոչ իսկ իրենց ապրուստը կրնան ճարել: Ու թշուառութիւնը, իրեն անբաժան ընկեր ունենալով հիւանդութիւնը, կը հալածէ մեր դժբախտ հայրենակիցները մասնաւորաբար այս անօրինակ ցուրտի եղանակին:

ՄԷԿՆ ԱԼ ԱՆՈՆՑՄԷ, ՈՐ ՉՀԱՍԱՆ ԻՐԵՆՑ ՄՈՒՐԱՏԻՆ

ՊՈՒՐԿԱԶ, 22 յունուար (*ՅԱՌԱՋ*). — Գրեր էինք թէ Ներգաղթի Ե. կարաւանով Յունաստանէն մեկնողներէն մին մեռած է շոգենաւին մէջ: Շոգենաւը Պուրկազէն բաժնուելէ վերջ, ըստ նաւային կեանքի սովորութեանց, մեռեալը դագաղի մը մէջ ծով ձգած էին:

Քանի մը օր առաջ, Պուրկազի մօտ Չէնկէլ Իսքէլէսիի առջեւ կը տեսնեն մեծ սնտուկ մը: Կը մօտենան ու կը ստուգեն, որ թեթեւ դագաղ մըն է, որուն մէջ կը հանգչէր դիակը այն հայրենակցին, որ նամբայ էր ելած հայրենիք երթալու համար: Սակայն, ճակատագիրը բերեր զայն նետեր էր պուլկար հողին եզերքը:

Պուլկար իշխանութիւնները անմիջապէս թաղել տուին ծերունի Ատանացին:

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ երեքշաբթի երեկոյ համայնավար Տրայկով սպաննուեցաւ ատրճանակի քանի մը հարուածներով: Ոճրագործը, որ չէ ձերբակալուած, ապահովաբար Միխայլովի խմբակցութեան կը պատկանի:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

Չինաստանի համայնավար կուսակցութեան գերագոյն մարմինը Մայրագոյն Արեւելքի կեդրոնական բիւրոն է, որ իր հրահանգները ուղղակի կ'ընդունի Գ. Միջազգայինէն: Այս Բիւրոյին գործերը կը վարէ քարտուղար մը: Այդ Բիւրոյին ենթակայ են բաժանումները, որոնք, նահանգներու պէտքերուն համաձայն, տեղծուած են այնտեղ: Այսպէս, ներկայիս գոյութիւն ունին հիւսիս – արեւելեան բաժանումը, Եանկ – Ցէի բաժանումը, Շանկայի բաժանումը, եւայլն: Ամէն մէկ բաժանում եւս իր գլխուն ունի քարտուղար մը: Ամէն մէկ նահանգի գիւղերը, աւանները, քաղաքները ունին իրենց գաղտնի կազմակերպութիւնները: Կարմիր բանակին մէջ եւս կան քաղաքական գործավարներ, որոնք կը ներկայացնեն համայնավար կուսակցութիւնը եւ կը հակակշռեն համայնավար բարձրաստիճան սպաներուն վրայ: Իսկ ուրիշ կազմակերպութիւններ՝ որոնք կը վերահսկեն ստորադաս սպաներն ու պարզ զինուորները: Ահիկա՝ ընդհանուր կազմակերպութիւնն է: Գալով քաղաքական կազմակերպութեան, անոր գլխաւոր օրկանն է չինական սովետական կեդրոնի կառավարութիւնը, որ կը բաղկանայ շուրջ 10 գործավարներէ՝ ընտրուած եւ նշանակուած կեդրոնական Բիւրոյին կողմէ: Կեդր. կառավարութիւնը ունի նախագահ մը, երկու փոխ-նախագահներ: Անոնց ենթակայ են եօթը կոմիտէներ: Այսպէս՝

Ժողովրդային կոմիտէն, արտաքին գործերու կոմիտէն, ելմտից կոմիտէն, կրթութեան կոմիտէն, զինուորական գործերու կոմիտէն եւայլն:

Կեդր. կառավարութեան գործավարները միաժամանակ գործավարներն են կոմիտէներու, որոնց ամէն մէկը կ'ընտրէ նախագահ մը:

Կեդր. կառավարութեան՝ ենթակայ նահանգները, քաղաքները, գիւղերը եւայլն, ունին մէկ մէկ սովետ, իսկ իրենց գլխուն մէկ մէկ նախագահ:

Ծայրագոյն Արեւելքի Կեդր. Բիւրոյի քարտուղարը ամէնէն առաջ Չէն – Թու – Սիւուն էր: Աւելի վերջ, անոր խօսքերն ու գործերը հակոտնեայ ըլլալով կուսակցութեան քաղաքականութեան, աստիճանազրկուեցաւ Գ. Միջազգայինի կողմէ, որ, միաժամանակ, հրաման մը հանեց զայն ձերբակալելու եւ անոր տեղ նշանակեց Սիանկ – Զոնկ – Ֆան: Այս վերջինը, իր հակառակորդներու ցուցմունքով, Նանքինի կառավարութեան կողմէ ձերբակալուեցաւ եւ Շանկայի մէջ մահուան դատապարտուեցաւ: Ներկայի քարտուղարն է Չէն–Շաօ–Թիւ:

Չին համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ կազմուած են շատ մը պզտիկ կուսակցութիւններ:

Այսպէս. —

Կեդրոնի կուսակցութիւնը, աջակողմի կուսակցութիւնը, ժողովրդական – ընկերվարական կուսակցութիւնը, տրոցկիական կուսակցութիւնը (ասոր վարիչն է Քիանկ – Քայ – Շէքի տղան, ըստ հարաւ – արեւմտեան եւ Քիանկ – Սիի համայնավարներուն՝ անոր վերաբերումը՝ համայնավար կուսակցութեան նկատմամբ՝ կասկածելի է):

«Ա. Բ.» խմբակը եւս կայ: Այս խմբակը շատ զօրաւոր է եւ ունի բազմաթիւ անդամներ, որոնց մեծ մասը մտաւորականներ են: Ուսանողներ, որոնք Ռուսիայէն կը վերադառնան, մեծ թիւով, եւ դէմ են համայնավարութեան: Իրենց կազմակերպութիւնը շատ գաղտնի է: Երբ համայնավարներ գտնեն անոնց հետքը, զանոնք կը գնդակահարեն: Այդ խմբակին պատկանող եւ այդ կերպով սպաննուողներուն թիւը 20,000ը կ'անցնի: Միայն Գ. զօրաբանակին մէջ՝ 2—3000 հոգի: Ցէնկ-Շանի կինը (Քիանկ – Սիի նահանգապետ) եւ Գ. զօրաբաժնի գլխաւորը՝ Լօ Զէֆոնկ, որոնք «Ա. Բ.» խմբակին մաս կը կազմէին՝ գնդակահարուեցան:

Ներկայիս, այս խմբակին անդամները, վախնալով համայնավարներէն, մեծ թիւով կը լքեն «Ա. Բ.» ու կ'անցնին համայնավար կուսակցութեան կողմը, բայց այս վերջինը լաւ չի վերաբերուիր անոնց հետ: Այսպէս, «դարձող» զինուորները բռնակրութեան կը գործածուին…:

Լի – Լի – Սանի կուսակցութեան պետն է: Երբ քարոզչական բաժնի պետն էր, մեծ ազդեցութիւն ունէր կուսակցութեան մէջ: Երբ պաշտօնազուրկ եղաւ, ղրկուեցաւ Ռուսիա՝ փորձարկութեան համար: Իր կուսակիցները, որոնք կը մնան Չինաստան՝ մեծ ազդեցութիւն ունին տակաւին կուսակցութեան մէջ:

Կայ եւ «ճնշում»ի կուսակցութիւնը, որուն պետն է Չէն – Թու – Սիւու: Ֆու – Քիէն արեւմուտք նահանգին մէջ է, որ առաւելապէս կը տիրեն այս կուսակցութիւնները:

Արդարեւ, ժողովրդային ընկերվարական կուսակցութիւնը, աջակողմեան կուսակցութիւնը եւ տրոցկիականները շատ առատ թիւ մը ունին:

Բանակին կազմակերպութիւնը շատ կատարեալ է: Զինուորական գործերու յեղափոխական կոմիտէէն մինչեւ ամենայետին զինուորը, շատ լաւ ճշդուած է աստիճանաւորումը: Արդիւնքը՝ պատերազմիկ մեծ ուժ մը ու ղեկավարումի մեծ նրբութիւն մը: Վաշտերու, գունդերու եւ զօրաբաժիններուն գլուխը կայ անպայման տիտղոսաւոր սպայ մը եւ կցորդ մը: Անոնցմէ զատ, կան «փոխանորդներ» որոնք, այն պարագային երբ սպայ մը կը ըսպաննուի պատերազմի դաշտին վրայ, անմիջապէս կը յաջորդեն անոր՝ ըստանձնելու հրամանատարութիւնը: Հոդ է այդ կազմակերպութեան մեծ մասնայատկութիւնը:

Ամէն մէկ զօրաբանակի մէջ ստեղծուած են գործավարներ (քաղաքական), որոնք կը ներկայացնեն համայնավար կուսակցութիւնը՝ բանակին վրայ վերահսկելու համար: Սովորական ատեն, այս գործավարները կրնան նշանակել կամ հրաժարեցնել ամէն աստիճանի սպաները, աւելին անոնք իրաւունք ունին կեանքի ու մահուան մասին, ինչպէս նաեւ պատրաստելու զինուորական յատակագծեր: Ասոնք, ուրիշ անունով մը, հին «ներկայացուցիչներն» են համայնավար կուսակցութեան: Ասոնցմէ զատ, բանակներու, զօրաբաժիններու, վաշտերու եւ գունդերու մէջ անոնք հաստատած են քաղաքական բաժանումներ, որոնք կը ներկայացնեն սովետական կառավարութիւնը:

Անոնք կը բաժնուին սապէս. —

Երիտասարդութեան բաժանում, արտաքին գործերու բաժանում, քաղաքական գործերու բաժանում, քարոզչութեան բաժանում:

Անոնց պաշտօնն է երկրորդել քաղաքական գործավարները եւ քարոզչութիւն ընել՝ առանց մասնակցելու զինուորական գործողութեանց:

Ամէն զօրաբանակ, ամէն բանակ եւ ամէն զօրամաս ունի իր սպայակոյտը որ կ'երկրորդէ հրամանատարը եւ կը վարէ զինուորական գործողութիւնները:

Կայ եւ ընդհանուր ուղղութեան բաժինը, հաղորդակցութեան բաժինը, զինուորական կրթութեան բաժինը, կուռի բաժինը, եւ յետսամասի ծառայութեանց բաժինը:

ՄԵՂՈՒ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

Պելժ կիները հոյակապ ցոյցը Նուէլի առթիւ

—•—

ՊՐԻՒՍԷԼ. — Ինչպէս նախապէս ծանուցած էի, ամսոյս 18ին Պրիւսէլի մէջ տեղի ունեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ կազմակերպուած հսկայ ցոյց մը, մասնակցութեամբ մօտաւորապէս 40,000 կիներու, որոնք Պելժիոյ զանազան գաւառներէն Պրիւսէլ եկած էին, բողոքելու համար ներկայ կառավարութեան կողմէ վերջերս հաստատուած տուրքերուն դէմ:

Խիստ հետաքրքրական էր տեսնել հոյակապ տողանցքը հազարաւոր գործաւոր կիներուն, որոնցմէ շատեր առանց գլխարկի, գոգնոցով կամ շալով էին: Բազմաթիւ խումբեր իրենց մասնաւոր դրօշներով եւ բողոքի զանազան ցուցատախտակներով անվերջանալի շարք մը կազմած, զինուորական գնացքով եւ նուագախումբերու ընկերակցութեամբ, զուարթ ու կայտառ կը յառաջանային մեծ պողոտաներէն, ոմանք երգելով, ուրիշներ պարելով, եւ ոմանք ալ կառավարութեան պետերուն հասցէին ուղղելով անարգական բացագանչութիւններ: Վա՜յ այն անցորդին, որ անխոհեմութիւնն ունենար տողանցքի պահուն ճեղքել կիներուն խիտ շարքերը. առանց այլ եւ այլի, ան դատապարտուած էր յարձակում կրելու ցուցարարներուն կողմէ:

Բիւրաւոր կիներու այդ հոյակապ ու շքեղ թափօրը իր գնացքին մէջ խելայեղ կերպով կը ծափահարուէր Պրիւսէլի բնակչութեան կողմէ: Ժամը 2ին սկսած տողանցքը հազիւ ժամը 4ին աւարտեցաւ, որմէ յետոյ բազմութիւնը ուղղուեցաւ դէպ ի ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղին, «Ժողովուրդի Տան» ընդարձակ հրապարակը, ուր կին բանախօսներ բուռն կերպով քննադատեցին կառավարութիւնը, բողոքելով գործաւոր ու աղքատ ժողովուրդին վրայ դրուած ծանր տուրքերուն դէմ:

Կիներու կողմէ ընտրուած մասնաւոր պատուիրակութիւն մը կառավարութեան ներկայացուց ցուցարարներուն բողոքը:

Ամբոխը ցրուեցաւ խանդավառ տրամադրութեան մէջ, երգելով «Միջազգային»ը եւ ընկերվարական քայլերգը:

⁂ Տնտեսական տագնապն ու անգործութիւնը կարծես աւելի կամ նըւազ չափով ազդած են գրեթէ ամէնուն վրայ: Զքաւորութեան մատնուած կամ կրօնական մոլեռանդութեամբ վարակուած կարգ մը հիւանդ ուղեղներ սկսած են իրենց փրկութիւնը փնտռել հրաշքներու մէջ:

Պորէնկի մէջ Ս. Կոյսի երեւումներէն յետոյ, որոնց մասին մանաւոր թղթակցութեամբ խօսեցանք, հիմա ալ կարգը եկած է Յիսուսին՝ երեւնալու համար կարգ մը տգէտ ու նախապաշարուած մարդոց:

Courrier du Soir կաթոլիկ թերթին մէջ կը կարդանք հետեւեալ զգայացունց միջադէպը. —

Նէստոր Պրաւէօ անուն 26 տարու հնոցպանը, որ ներկայիս շատերուն պէս անգործ է, կը բնակի Վէրվիէի մէջ, Լիէժի մօտ: Այդ ամուսնացած մարդը սովորութիւն ունի եղեր յաճախ Վէրվիէի գերեզմանատունը երթալ, իր տունին փայտ բերելու համար:

Ասկէ հինգ շաբաթ առաջ, գործաւորը տեղւոյն գերեզմանափորէն իբր նուէր կը ստանայ չքադրամ մը, որ հին դամբարանի մը մէջէն գտնուած էր: Տասը սանդիմի խոշորութիւն ունեցող այդ չքադրամին արձանագրութիւնները տարիներու ընթացքին մէջ գրեթէ ջնջուած էին. վրան հազիւ կարելի է կարդալ հետեւեալ բառերը. — «Բեթղեհէմի Որբանոց» ,փորագրուած պզտիկ պատկերի մը տակ, որ աղօտ կերպով կը ներկայացնէ մսուր մը: Չքադրամին հակառակ կողմին վրայ կայ Յիսուսի պատկերը, ոտքի կեցած եւ շրջապատուած մանուկներով:

Գործաւորը այդ չքադրամը իր դըրամապանակին մէջ դրած է եղեր, առանց այլ եւս անոր վրայ մտածելու:

Զորեքշաբթի, կէս օրէն ետք ժամը 2ին, ան իր սովորութեան համաձայն գերեզմանատուն կ'երթայ փայտ հաւաքելու համար: Տուն վերադառնալու ատեն, երբ գերեզմանատան կեդրոնական ծառուղիին մէջ կը գտնուէր, դրամապանակը գրպանէն կը հանէ, ունեցած դրամը հաշուելու եւ անով տուփ մը սիկար գնելու համար: Ամէնէն առաջ չքադրամը կը հանդիպի ձեռքին. վրան նայած ատեն, նեղսիրտ շարժումով մը գետին կը նետէ զայն, գոչելով. — «Ամենափոքր երջանկութիւն մը բերելիք չունիս դուն ինծի»:

Ճիշդ այդ վայրկեանին, իր դէմքին առջեւ հրաշէկ երկաթի կտոր մը կը տեսնէ. այրուցք մը կը զգայ իր պեխերուն, թարթիչներուն եւ ճակատին վրայ, եւ գլխուն քասքէթը գետին կը նետուի: Միեւնոյն ատեն անդիմադրելի զօրութիւն մը կը ստիպէ զինքը ծռելու եւ ծունկի գալու. այդ դիրքին մէջ կը սկսի աղօթել: Նոյն պահուն թանձր մուխ մը կը նշմարէ, որ կը բարձրանար ծառերն ի վեր: Մուխի այդ ամպին մէջէն կը տեսնէ հսկայ Յիսուս մը, բոլորովին ճերմակ զգեստաւորուած, որ շատ կը նմանէր չքադրամի պատկերին:

Այն ատեն Յիսուս կ'ըսէ իրեն. — «Վերցո՛ւր այդ չքադրամը, եւ անով խաչակնքէ քեզի հանդիպած թշուառները «Հայր Մեր» ըսելով»:

Այս տեսիլքին վրայ, գործաւորին ոտքերը կը կքուին, ծունկերուն մէջ ցաւ կը զգայ, եւ գլուխը կարծես թէ աքցանի մը մէջ կը սեղմուի: Նոյն դիրքը բնաւ չի քնանար:

Այդ օրէն սկսեալ մեր պարզամիտ մարդուկը իր անհաւատութիւնը մէկդի կը թողու, կ'ըլլայ բարեպաշտ քրիստոնեայ եւ կը սկսի ամէն օր կանոնաւորապէս եկեղեցի յաճախել:

Գերեզմանափորը կը հաստատէ թէ Յիսուսի երեւումէն յետոյ, գործաւորը սոսկումով ոտքի ելած է, բոլորովին տժգունած ու դողահար: Իր ընկերները կը վկայեն թէ հնոցպանին պեխերն ու թարթիչները նախապէս սեւ էին, իսկ հիմա դեղնած են: Միւս կողմէ, ըսողներ ալ կան թէ երեւումի վայրէն ո՛չ շատ հեռու կրակի վառարան մը կը գտնուէր…:

Կաթոլիկ մամուլը իր սովորութեան համաձայն օգտագործելով առիթը, սկսած է մեծ աղմուկ հանել այս ցնորամիտ միջադէպին շուրջ: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ կղերը կը ջանայ շահագործել ժողովուրդին պարզամտութիւնը եւ արծարծել ռամիկ դասակարգին մէջ կրօնական մոլեռանդութիւնը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

«Հայաստանի մասին»

—•—

ՎԻԷՆՆԱ, 17 յունուար (ցառաջ).— Վիէննայի հայ եւ աւստրիական հասարակութիւնը Uranıa-ի փոքր սրահին մէջ ունկնդրեց հետաքրքրական եւ բովանդակութիւնով ճոխ բանախօսութիւն մը «Հայաստան»ի մասին: Բանախօսն էր վիէննական հայերէն երիտասարդ-համալսարանի ազգագրական ճիւղի հետեւող՝ Հ. Աթանաս Գարամանլեան: Բազմութիւնը շուրջ՝ 180 հոգի: Բանախօսութիւնը գերմաներէն լեզուով էր, ու կը բովանդակէր հետեւեալ երկու բաժանումներուն մէջ շահեկան նիւթեր: Բաժան ունենալով «Հայաստանը» իր բաժանումներն էին՝ Ա.— Պատմական, եւ Բ.— քաղաքակրթական:

Պատմական մասին մէջ, ներկայացուց հայ բնաշխարհը, հայ ցեղը, իր նախապատմութիւնը, քրիստոնէութեան դարձը, հայ եկեղեցին, Կիլիկեան շրջանէն վեր հանեց խաչակրութեան շարժումը Հայոց մէջ, անոնց արդիւնքը: Յետոյ յառաջ բերաւ Մխիթարն ու երկու հաստատութիւններուն գործունէութիւնը, նորագոյն պատմութիւնը:

Քաղաքակրթական բաժնին մէջ, բանախօսը յայտաբերեց Հայուն իմացական նկարագիրը, հայ վաճառականը, հայ գրականութիւնը, ճարտարարուեստը, արուեստը, համաշխարհային դէմքեր, որոնց մէջ յիշեց ծովանկարիչ Այվազովսքին եւ իր յաջորդը Վ. Մախոխեան, օրինակնիր բերելով անոնց փառքը եւ մեծութիւնը կազմող գործերէն: Յետոյ նկարագրեց հայ կինը իբրեւ ընտանիքի մայր եւ իբրեւ գեղարուեստի ընդունակ ճակ:

Արտասանուեցան հետեւեալ կըտորները գերասանութեան հետեւող գերմանացի երիտասարդ Karl Tra-bauer-ի կողմէ, որ իսկապէս զմայլած էր քերթուածներուն ոգին: 1. «Ես սարէն կուգայի», 2. «Նազելի օրօրը» (Ա. Աճարոնեան), 3. «Հիմի է՞լ լռենք (Գամառ-Քաթիպա), 4. «Ազատն Աստուած» (Նալբանդեան):

Հայ ժողովրդական երաժշտութենէն ալ նմուշներ ընծայուեցան: Պ. Գրիգոր Մելքիսեդեան (Վիէննայի Mandolinen Verein-ի անդամ) ու Հ. Գրիգոր Հէպոյեան (հետեւող երաժշտութեան Ակադեմիային) գնահատանքի արժանացան երկու հասարակութիւններուն կողմէ: Պ. Գրիգոր Մելքիսեդեան մանտոլինը նուագեց նուրբ զգացումով եւ գործիքին տէր լով, դաշնակով ընկերացաւ Հ. Գրիգոր Հէպոյեան:

Նուագուած երգերն էին.— Ծիրանի ծառ, իմ չինարի եարը, կռունկ ուստի կուգաս, էս առուս ջուր է գալի. Սար սար. Մեր դըռան լոկի ծառ, Զինչ ու զինչ:

Դաշնակի վրայ առանձին նուագեց Հ. Բ. Հէպոյեան՝ «Շուշիկի (պար Վաղարշապատի) եւ Յետ - Առաջ (պար Կարնոյ):

Բանախօսը հարիւրէ աւելի ապակէպատկերներ (diapositiv) ցոյց տուաւ հայ արուեստէն (զորք), ճարտարարուեստէն, ինչպէս նաեւ հայ նշանաւոր դէմքերէն:

Գունաւոր էին հայ կիներու գեղեցիկ ու ոսկեզարդ տիպարները եւ զորգերը:

Աւստրիացի հասարակութիւնը բազմանք էր յայտնած լսել հայ բարբառը Հայու բերնով, ինչ որ չէր նախատեսուած ու պատրաստուած գծաբախտաբար:

Սոյն բանախօսութիւնը հասարակութիւնը արթնցնելով օտարներու մէջ դէպի Հայը, կը յուսացուի կրկնել զայն՝ աւելի մեծ պատրաստութիւնով, հետեւաբար աւելի լայն շրջանակի մէջ: Սրտանց կը շնորհաւորենք բանախօսին առաջին յաջողութիւնը, եւ կը մաղթենք նորանոր նուաճումներ:

Թղթակից

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Հին արուեստը երգեց իր երգը կ'ուզենք ներ, — անտաղանդ ու յաւակնոտ մարդոց համար:

⁂ Սէրէն մինչեւ բարեկամութիւն միայն մէկ քայլ կայ — բայց ատիկա ետ – քայլ մըն է:

⁂ Հարուստները կը սիրեն օրէնքը. աղքատները կը վախնան անկէ:

⁂ Ամենաքերթեւ ննջողը նախանձն է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՔ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

—•—

Թումանեան, «Վազքը»ի մէջ շարունակելով պատշի իր պատմութիւնները, կը գրէ հետեւեալը ատենագրութեան ձեւով. —

Տեղապահ Գաբրիէլ արքեպսկ. Ճէվահիրճեան, աչքէ անցընելէ եւ վաւերացնելէ յետոյ ներկաներուն լիազօրագրերը, կը բանայ ժողովը ըսելով.

— Խօսքը Տիրան պէյինն է: Ոտքի ելէ՛ք, Տիրան պէյ:

Տիրան պէյ Երկանեան դիտել կուտայ թէ եղածը կենաց մահու խնդիր մըն է, եւ թէ փրկութիւն չկայ մինչեւ որ անկեղծօրէն եւ հոգեւին չկապուինք Թուրքերուն հետ:

Ս. Թումանեան.— Պէտք է որ բոլոր ներկայացուցիչները իմ դիրքիս մէջ գտնուին: Տիրան պէյ ըսաւ որ կեանքի եւ մահուան խնդիր է այս: Կը յարգեմ իր գաղափարը, բայց այս կէտը եթէ հիմա չորոշուի, համոզուած եմ որ մահ յառաջ պիտի գայ: Այս պարագային մէջ առանց ժողովին մասնակցելու, մեկնելու պարտաւորուած եմ: Ես Դաշնակներու էնթրիկները ուրիշէն սորվելու պարտականութիւն չունիմ: Կ'ըսեմ որ Զաւարեանի նկատմամբ մասնաւոր յարգանք ունիմ: Ինք գրագէտներու եւ փիլիսոփայական աշխարհին կը պատկանի: Ես վարագոյրի ետեւը գտնուող անոնց նպատակներուն տեղեակ եմ: Կ'ըսեմ եւ դարձեալ կը կրկնեմ: Այս ժողովը հայ ազգին ապագան պիտի որոշէ: Տրուելիք որոշումները վերջնական հանգամանք պէտք է ունենան: Այս կէտը վերջնականապէս որոշուելու եւ յառաջիկային քննադատելի կողմ չունենալու համար, պէտք է այսպէս ըլլայ: Եթէ սխալ հասկացողութիւն կայ այս իրիկուն խորհրդակցութիւնը կը դադրեցնենք եւ վաղը իրիկուն ինծի պէս Զաւարեանն ալ իր ընկերներուն հետ տեսնուելով, իմ պարզած ձեւովս թող ներկայանայ եւ ժողովին պաշտօնական գումարումը վաղուան թող յետաձգուի: Գաբրիէլ արքեպսկ., եթէ այսպէս չըլլայ, պէտք է ցրուի ժողովը, մենք էնթրիկաններու գործիք չենք կրնար ըլլալ:

Գաբրիէլ արքեպսկ.— Պ. Զաւարեան, ի՞նչ կ'ըսէք:

Զաւարեան. — Առարկութիւն չունիմ, կը յարգեմ ընկերոջս տեսակէտը: Ժողովը վաղուան թող յետաձգուի, վերջնական որոշում առնելով պիտի գամ:

Գաբրիէլ արքեպսկ.— Քանի որ ուրիշ խօսք ուզող չկայ, նիստը կը դադրեցնեմ, վաղը ժամը 5ին գումարուելու համար: Կրնաք մեկնիլ:

Նիստը փակուեցաւ:

⁂ Ես եւ Զաւարեան առանձին մնացինք: Երկուքս ալ Բերա ելլելու հարկադրուած էինք: Վարժարանի սանդուղէն վար, բակը իջանք, Զաւարեանին ըսի որ «ընկերս, Մուրատ, խորհրդակցութեան սենեակը ինծի պիտի սպասէր, վայրկեան մը սպասեցէք լուր տամ, յետոյ երեքս միասին կ'ելլենք»:

Զաւարեան սպասեց, ես պատուհանին մօտեցայ եւ Մուրատը կանչեցի: Ընկերս դուրս ելաւ եւ ամէնքս միասին Ղալաթիոյ եկեղեցւոյ ետեւի փողոցէն անցնելով դէպ ի Բերա յառաջացանք:

Զաւարեան եւ Մուրատ առջեւէն, ես ալ անոնց ետեւէն կամաց կամաց դէպ ի Բերա կը յառաջանանք: Զաւիվերին ստորոտը աղէն անդին քիչ մը տեսակցելէ յետոյ, առջեւէս գացող այս երկու անձերը հետեւեալ խօսակցութիւնը կ'ընէին. ես ալ զիրենք կը լսէի:

Զաւարեան.— Մուրատ, հասկցանք որ նպատակը միեւնոյնն է: Բայց Սամուէլի ստորագրած գրութիւնը ձեր կուսակցութիւնը առանց առարկութեան պիտի ընդունի՞:

Մուրատ.— Հարկաւ, եթէ իր մտաւոր կարողութեան վստահութիւն չունենայինք, 66 մասնաճիւղերու կողմէ զինքը կուսակցութեան առաջին ներկայացուցիչ չէինք ընտրեր: Նոյն իսկ եթէ կուսակցութիւնները ցրուելուն որոշում առած եւ ստորագրել տուած ըլլայ, մենք անմիջապէս Հնչակ կուսակցութիւնը ցրուելու որոշում տըւած ենք:

Զաւարեան.— Դժուար գործ: Դժբախտաբար ես նոյն կուսակցութեան մէջ չեմ գտնուիր: Ձեմ գիտեր թէ պիտի կրնա՞մ յաջողիլ, որովհետեւ ձեր մէջ ռուսահայ լիտրներ չկան, մինչդեռ մեր կուսակցութեան մէջ ինձմէ աւելի տիրող ձայնը անոնք ունին եւ գիտես որ անոնք դիւրութեամբ յեղափոխութենէ չեն հրաժարիր: Վերջը անօթի կը մնան, ի՞նչ ընելու է, ... եւ է ձեւով որոշում մը չեմ կրնար տալ:

Մուրատ.— Եթէ չյաջողիք, Դաշնակ կուսակցութեան մէջ ձեզի համագաղափարակից գտնուողներու հետ ուրիշ կուսակցութիւն մը չէ՞ք կրնար կազմել, այն ատեն ազգին ամբողջութեան կողմէ յայտարարութիւն մը կը հանենք եւ կ'ըսենք որ «հին Դաշնակները Հայ չեն», անկէ վերջ դարձեալ այս խորհրդակցութիւնը կը կատարուի, խնդիրն ալ կը կարգադրուի:

Զաւարեան.— Նայինք, պիտի ... խատիմ, միայն թէ Սամուէլ աւելի ... երիտասարդ է: Ենթադրենք որ յաջողեցայ, վստա՞հ ես որ մեզ պիտի ... նայ փրկել: Մուրատ, լաւ խորհէ, վիճակնիս վտանգաւոր է:

Մուրատ.— Կեանքովս ձեզ կը ... տահացնեմ որ ես ընկերս կը ճանչնամ: Տալիք որոշումը մինչեւ որ ... զար անգամ չկշռէ՝ որոշում մը ... տար: Սխալիլ կարելի չէ բնաւ: Դ... ալ կը ճանչնաս եւ կը կարծեմ որ ... րաւունք ունիմ:

Զաւարեան.— Այդպէս է: Ա... Սամուէլի հետ մենք մէկ կը նկա... ուինք, նպատակնիս ալ մէկ է: Մ... չկրցանք ընել, անոր յանձնենք, ... անգամ Աստուծմով արդիւնքը գոհ... ցուցիչ կ'ըլլայ:

Այս երկուքը Հայերու ամէնէն ... ուանի դէմքերն են, մէկը Զաւարեա... որ Մուշի, Պիթլիսի շրջաններ ... կար տարիներ գործունէութիւն ... ցած եւ յեղափոխութեան վտանգ... գործնական փորձերով հասկ... նկուն մնացած ու յետոյ ամբողջ ... քիոյ ժողովուրդը բարեկար... պէտքին եւ համոզման յանգած է: Միւսը, Մուրատ, Սասունի յե... խութիւնը վարած, Զաւարեա... այն ալ վտանգը տեսած եւ նոյ... ղումին յանգած է: Այս կէտը ... ցած էին նախկին ներքին գործոց ... խարար Թալէաթ փաշա եւ ... նական տնօրէն Պէտրի պէյը: ... ճշմարտութիւնը ընդունած է յետ... ոստիկանական տնօրէնութեան քաղ... քական բաժնի տնօրէն Րէշատ պէյ:

Զաւարեան.— Սամուէլ, մօտեցի... լսեցի՞ր մեր ըսածները:

Սամուէլ.— Այո, վարպետս, ... ցի:

Զաւարեան.— Քու կարծիքդ ի՞նչ...

Սամուէլ.— Ձեր երկուքին ալ ... գաղափարակից չեմ: Մեր կողմէն ... Մուրատի խօսքերուն վստահութ... ունիմ, բայց Դաշնակ կուսակցութ... պետը ես չեմ: Ի՞նչ որ ալ ըլլայ, ... յաղթուիք, վարպետս Զաւարեան... կուսակցութեան պետերը քեզմէ ... լաւ կը ճանչնամ:

Զաւարեան.— Դուն ալ երկար ... Որոշում մը ստորագրելէ յետոյ, ... պէս անոր հակառակ կը գործուի:

Սամուէլ.— Անցեալին մէջ ... րինակները շատ են: Ինծի ուրիշ ... մի հարցնէք: Միայն յաջողելու ... մար, ինչպէս Մուրատ ըսաւ, ... նուեցէք, այդ գաղանները թող ... մնան գիծէն: Ինծի ձեր ընելիք ... դակութիւնը այս պիտի ըլլայ: Մ... եալը ինծի թողուցէք: Կեանքիս ... այս ազգը կը փրկեմ: Ասիկա ը... Անկէ վերջ հանգիստ քնացէք:

Զաւարեան.— Լաւ, եթէ այդ ... ջողի, քանի որ ձեզ կատարեալ ... ւասութեամբ ղրկած են, ի՞նչ պ... ըլլայ:

Սամուէլ.— Ատիկա հիմակ... չեմ կրնար վճռել, դժուար դիրք... պիտի մնանք, որովհետեւ ես աշխ... հի մէջ, Զարդարեանի (Դաշնակց... թեան պաշտօնաթերթը եղող «Ազ... մարտ» թերթի խմբագրապետ եւ ... կայացուցիչ մարմնոյ անդամ), ... Փաշայեանի եւ Ակնունիի (Խաչ... Մալումեան) տալավէրաներէն չ... նար խաբուիլ: Իմ ըսած ժողովին ... անոնք երեւան չեն ելլեր: Քեզի ... զելու համար համաձայնելով ... Թուղթ մը կուտան ստորագր... Դաշնակներու պատմութիւնը ա... սի յայտարարութիւններով լի է ... եւ առաջ, նպատակնին իրենց ն... յացուցիչներով գործադրելու որ... տուած կ'երեւան, մինչդեռ գործ... թէ իրենց ուզած կերպով չկարգ... ուի, անոնք ստորագրութիւն ... չեն ճանչնար: Դուք անխուսափ... Սիրելի վարպետ, առաջ մեր մէջ ... այդպէս էր: Սապահղիւլեանի ... շատ փորձառութիւն ունինք: ... նուելէն վերջն է որ, գործերը ... նաւորութեան մէջ մտան, կը հա... այնպէս չէ՞:

Զաւարեանը, այդ վեհանձն ու ... մական անձնաւորութիւնը, Մու... տին ըսաւ թէ ճիշդ են իմ խօսքեր... հարցուց. «Եթէ այս վերջին փոր... ապարդիւն անցնի, ի՞նչ պիտի ըլ... այս ազգին վիճակը: Աւելի լաւ ... երկուքս ալ մեռնինք եւ չտեսնենք...

ողբերգութիւնը»։

Այս մարդը իրապէս մարգարէի նըման կը գուշակէր տեղի ունենալիքը։ Որովհետեւ քանի մը օրէն Աշխատանքի տան առջեւ մեռաւ, եւ Պոլսոյ բոլոր Հայերուն եւ Թուրք ու օտար բազմաթիւ անձերու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը։ Բազմութիւնը այնքան շատ էր որ հանրակառքերը եւ փոխադրութեան միւս միջոցները 17 ժամ կանգ առին։ Ինքը մեռաւ եւ չտեսաւ ողբերգութիւնը։ Իր սրտակից Մուրատին ալ նոյն բանը եղաւ։

Զաւարեան շատ յարգելի անձ մըն էր եւ խտրութիւն չէր դներ Թուրքի եւ Հայու միջեւ։ Այսս Փաշա, իր ընկերներէն Տոքթ. Փաշայեանի տունը ճաշած ատեն, մասնաւոր դեղով մը թունաւորուեցաւ։ Եւ ասիկա տեղի ունեցաւ այն օրը, երբ յաջորդ օրը համաժողովը կարեւոր որոշումներ պիտի տար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍՎԱԶԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Թուրք թերթերը սկսան նորէն յեղյեղել բնակչութեան յանկերգը։ Արդէն իսկ... 17 միլիոն եղեր է. երկու միլիոն տղաք արձանագրուած չեն եղեր։ Այս առթիւ, չափազանց ուշագրաւ է Սվազէն «Ճիմհուրիյէթ»ի (7 յունուար) գրուած թղթակցութիւն մը, ուր կ'ըսէ.

— «... Տնտեսական տնօրէնութենէն եկած հրահանգին համաձայն, աւետրական սենեակի տասերկու անդամներուն ընտրութիւնը օրինական չէ, որովհետեւ տասերկու անդամ ունենալու համար 50,000 բնակչութիւն պէտք է ունենայ քաղաքը, մինչ Սվազի մէջ միայն 27,000 հոգի կայ։ Ընտրական մարմինը պատասխանեց թէ Սվազի գաւառակներն ու գիւղերը եւս քաղաքէն անջատել կարելի չէ ու կուսակալութեան բնակչութիւնը կը հասնի 56,000ի. ասկէ զատ չոգեկառքի գիծը առեւտուրը պիտի շատցնէ, որով կը խնդրուի անդամներու 12 թիւը պահել»։

ԳԼԽԱՐԿԻՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—·—

Այս խնդրոյն մասին երկար յօդուած մը գրած է Թրքուհի մը՝ Սազիէ Պէրին։ Ստորեւ՝ քանի մը կարեւոր հատուածներ.—

«...Իսկ զայն fիւլաhի նման մեր գլուխը անցընելով գործը կը վերջանա՞յ միթէ։ Օ՛օ, հոգ մի ընէք, կը վերջանայ մանաւանդ դիրքի տէր եղողներու ձեռքը անարգանքի գործիք մը եղաւ։ Ամենակարեւոր գործի տնօրէնութենէն սկսած՝ մինչեւ բարձրագոյն դիրքի մը բարձրացողները անգամ, առաջին հերոսութիւնը՝ հպարտութեան եւ մեծամտութեան երկաթ գոնները գոցելուն եւ դիմացինը մարդու տեղ չդնելուն մէջ կը գտնեն... Օրինակ, մաքուր տիկին մը՝ հին, ազնուական կրթութեան ազդեցութեան ներքեւ, շոգենաւին կամրջակին վրայ ժուռ եկող իր պէյ բարեկամը տեսնելուն ոտքի կ'ելլէ, բայց իր անտաշ ու լայն ուսերուն վրայ մօրմէն ծնած անգամի մը նման իր գլխարկը տեղէն շարժելը խելք չընող այս էֆէնտին՝ ակռաներու լայն ցուցադրումով մը եւ երբեւ թէ դիմացի հանըմին շնորհ մը ըրած ըլլալու համոզումով, կ'անցնի եւ ուսերէն մին քիչ մը կը ծռէ։

...Գլխարկ կրելու առաջին ամիսներուն, ինձ ծանօթ միամիտ տիկնոջ մը հետ կը քալէինք, երբ ան, մեր քովէն անցնող հանըմներուն հեռանալէն վերջ, «վահ, վահ, ըսաւ, մեղք եղաւ, գլխարկս չկրցի հանել»... Ու սիրտը փորը հատաւ։ Այդ կնոջ այս անմեղ միամտութիւնը՝ գլխարկը վար չառած գլուխ շարժող այրերուն վիճակին չափ ծիծաղելի չէ։ Նախապէս, ժողովի մը մէջ «պատշաճութեան» հակառակ շարժող մը բերնէ բերան կ'իյնար. հիմա ալ գերութեան նշաններ ցոյց տուողը բերնէ բերան կ'իյնայ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԵՐ

ՎԻԼՆԷՕՎ ՏԸ ՊԷՐԿ, 23 Յունուար (յառաջ).— Վիլնէօվ գիւղը կը գտնուի Օպընայէն 16 ք'իլոմեթր հեռու։ Հոս Հայերը հաստատուած են 1923էն ի վեր։ Ընդամէնը 17ը ընտանիք (53 անձ)։ 7 հոգին ամուրիներ։ Մինչեւ հիմա որեւէ կազմակերպութիւն գոյութիւն չունի։ Տարի մը առաջ երիտասարդութեան թիւը կը հասնէր 13—15ի։ Քանի մը եռանդուն մարզիկներ կ'ուզեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ մը կազմել, բայց տնտեսական տագնապը արգելք կ'ըլլայ անոնց ջանքին։

Կ'արժէ յիշել եռանդուն մարզիկ Ժ. Երամեանը, որ տեղւոյս ֆրանսական U. S. Villeneuve de Bergի B serie խումբին մէջ կը խաղայ։ Մեծ յաջողութիւններ գըտած է։

Ամէն մէկ մրցումին՝ 2—3 կոլ կը շահի, Ֆրանսացիները մեծ գովեստով կը խօսին հայ մարզիկին մասին։

Վիլնէօվ ունի երեք գործարաններ, — մետաքսի, կիրպասեղէնի եւ աղիւսի։ Հայերու մեծամասնութիւնը, այր թէ կին, մետաքսի գործարանը կ'աշխատին։ Այրերը կը ստանան 17 ֆրանք գիշերուան աշխատանքով, իսկ կիները 6 10 ֆրանք։ Վեց օր կ'աշխատին շաբաթը։ Իսկ աղիւսի գործարանը չորս օր կ'աշխատի շաբաթը։ Միայն այրերը կը բանին ստանալով 15-20 ֆրանք օրական։

Փաքրիկները տեղւոյս ֆրանսական դպրոցը կը յաճախեն։ Բոլորն ալ հայախօս ծնողքներու զաւակներ են։ Եթէ ուզեն իրենց ծնողքները, կրնան հայերէն կարդալ եւս սորվեցնել իրենց զաւակներուն։ Քիչ մը զոհողութիւն բաւական է ատոր համար։ Մինչդեռ, ընդհակառակն, կը ճանչնամ հայեր, որ հաճոյք կը զգան իրենց զաւկին հետ ֆրանսերէն խօսելով։

Ի՛նչ շուտ սկսան ուրանալ իրենց ազգութիւնը։

Արա Սարգիսեան

Խանդավառ տօնախմբութիւն

ՊՈՐՏՕ, 23 Յունուար (յառաջ).— Մեր գաղութը տնտեսական այս տագնապալի շրջանին գրեթէ ոնգործ հայրենակից չունեցաւ։ Երբ կտրեցին իրենց յոյսը գործարաններէն, ձեռքը կառք մը առնողը պզդավաճառութեան սկսաւ։ Իսկ այն որ ի վիճակի էր նիւթապէս, գուլպայի, բուրդեղէնի եւ «քաշքօլ»ի գործին ձեռնարկեց։ Հայրենակիցներու թիւն է 135-140, առանց հաշուելու 10 հոգի գործարան կ'երթան. մնացեալը բոլորը սեփական գործերով կը զբաղին։ Իսկապէս Ֆրանսայի նշանաւոր քաղաքներէն ամէնէն բախտաւորը պէտք է համարել Պորտօն, ուր ազատ ձգուած է պտղավաճառութիւնը։ Առանց արտօնութեան պտուղ ծախողներու թիւը կը հասնի հազարներու։ Քաղաքապետը, Պ. Մառքէն, չափազանց բարեացակամ է օտարականներու հանդէպ, ըլլալով ընկերվարական։

Իբրեւ ազգային կազմակերպութիւն վեց տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի Հ. Յ. Դ. կազմը, որ գաղութին միակ շարժիչ ուժն է։ Երկու տարի է «Արարատ» Միութեան կազմուիլը, չէզոք երիտասարդներ համախմբուած են բոլորտիքը։ Գաղութը միշտ տօնած է ազգային եւ կուսակցական տօները իր ժամանակին։

Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբը Նոր Տարւոյ առթիւ կազմակերպած էր ընկերական երեկոյթ մը, ընկեր Կ. Հալաճեանի սենեակը։ Նախ քան ճաշկերոյթը՝ օրուան սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Պ. Անանեան։ Թնդացուցինք նախ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ը։ Ցետոյ ճաշ, յետոյ զուարճութիւններ, արտասանութիւններ։ Ընկեր Գ. Հալջալեան իր «ֆանթէզի»ներով ու կատակաբանութիւններով ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացուց։ Սեղանապետին հրամանով կը թնդացնէինք մարտական եւ յեղափոխական երգեր, ստեղծելով տաք մթնոլորտ մը։ Ընկ. Ա. Քէնտէրեան ամփոփ կերպով պարզեց Հ. Յ. Դ. անցեալի ու ներկայի կատարած դերը հայ ազատագրութեան մէջ։ Հ. Յ. Դ. 42 ամեայ գործունէութեան մասին արտայայտուեցան ընկերներ եւ համակիրներ։ Եղան հայկական եւ եւրոպական պարեր մինչեւ առաւօտ։ Նոր ընկեր մը ունեցանք, ուրիշ թեկնածուներ ալ կան, որ կ'ուզեն Հ. Յ. Դ. փէժի աւազանին մէջ մկրտուիլ։

«Արարատ» միութիւնը հանդէս մը կազմակերպած էր ի նպաստ դպրոցի Bar de Sportի մէջ։

Նախագահ Պ. Շ. Սուքիասեան երկու խօսքով բացատրեց հանդէսին նշանակութիւնը եւ ծնողքներու պարտականութիւնը հանդէպ դպրոցին։ Խումբ մը փոքրիկներ երգեցին «Մանկութեան օրեր», «Սարէն եկաւ երկու՝ մուխ», «Ալագեազ», «Զարթիր մանուկ», «Բարի լոյս»։ Գ. Հալջալեան իր ֆանթէզիներով հանդէսին փայլ տուաւ։ Մէջ ընդ մէջ արտասանեցին փոքրիկներ՝ Մ. Մարկոսեան, Յակոբիկ Ծօզիկեան, Պօղոս Քէնտէրեան, Ե. Վարդանեան, Մ. Մարկոսեան։ Մենախօսութիւններ՝ Մեսրոպ Մարկոսեան եւ Եղիսաբեթ Վարդանեան։ Տրամախօսութիւններ ըրին Օր. Օր. Շ. Քէնտէրեան եւ Ե. Վարդանեան։

Միութեան կողմէ խօսեցաւ Ա. Քէնտէրեան, որ պարզեց Միութեան երկու տարուան սեղմ գործունէութիւնը։ Միութիւնը, ըսաւ, բոլոր ճիգը կեդրոնացուցած է փոքրերու հայեցի դաստիարակութեան մէջ, Միութեան անդամներու հրճուանքի մէջ ենք տեսնելով փոքրերու հայերէն արտասանութիւնները, խմբերգները, մենախօսութիւնները։

Ասկից մէկուկէս տարի առաջ Մեսրոպեան տառերը չէին ճանչնար, հայերէն երգերու տեղ ֆրանսերէն կ'երգէին։ Միութիւնը, բացի փոքրերէն, չափահասներու համար ալ դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներ կը սարքէ նպատակով ինքնազարգացման։ Եւ հրաւիրեց քաջալերել Միութիւնը նիւթապէս եւ բարոյապէս։

Դպրոցի աշակերտուհիներէն Օր. Ա. Զօլաքեան, Թ. Թաթէոսեան, Խ. Եասեան, Մ. Մարկոսեան ներկայացուցին փոքր կատակերգութիւն մը եւ Կաղանդ պապան բոլոր աշակերտներուն ալ յարմար նուէրներ բաժնեց։ Միութիւնը վիճակահանութեան տոմսեր շրջաբերութեան հանած էր, նոյն օրը տեղի ունեցաւ, Կ. Վարդանեան իր շահածը նուիրեց Միութեան, որ աճուրդի դրուի։ Քառորդ ժամուան մէջ կոկիկ գումար մը գոյացաւ եւ նորէն նուիրատուն շահեցաւ։ Միութեան հասոյթ մնաց 173 ֆր.։

Վերջերս հոս ալ կարգ մը հիւանդներ սկսած են «խումար» խաղալ։ Հեռու, պարոններ մեր որբերէն եւ երիտասարդներէներէն եւ մի թունաւորէք զանոնք։

Կ. Տօնէրեան

Կեսարացի հայրենակիցներու ուշադրութեան

Սիրելի հայրենակիցներ,

Կեսարիոյ եւ շրջ. հայրենակցական միութեան Գահիրէի վարչութիւնս Պատմութիւն Հայ Կեսարիոյ գրքին պատրաստութիւնը յանձնած ըլլալով բանասէր Պ. Արշակ Ալպօյաճեանի, մինչեւ 1933 մայիս ձեռագիրը պատրաստ կ'ըլլայ տպարան յանձնելու համար։

Այս առիթով ջերմագին կոչ կ'ընենք մեր հայրենակիցներուն, որպէսզի վարչութեանս տրամադրեն յիշատակարաններու արձանագրութեանց պատճէններ, եկեղեցիներու, վանքերու, դպրոցներու, յուշարձաններու, տեսարաններու, նշանաւոր կեսարացի դէմքերու եւ տարազներ եւ բարքեր խորհրդանշող պատկերներ, պատմական հաւաքոյթներու եւ զանազան միութեանց խմբանկարներ իրենց յարակից եւ անհրաժեշտ ծանօթութիւններով։

Վարչութիւնս խնամքը պիտի ունենայ, իրեն ղրկուած լուսանկարներու քլիշէն պատրաստել տալէ վերջ, իսկականը իր տիրոջը վերադարձնելու։

Մեր այս ձեռնարկը անխտիր բոլոր կեսարացի հայրենակիցներու սրտին խօսող պատմական մեծարժէք յիշատակարան մը ըլլալով՝ վստահ ենք թէ մեր հայրենակիցները պիտի փութան սատարել ճոխ եւ բազմաբովանդակ ըլլալուն գրքի մը, որ բովանդակ Կեսարիոյ գաւառի հայութեան դարաւոր կեանքը իր մէջ խտացնող աւելի քան 700 էջնոց պատկերազարդ գեղատիպ ստուար հատոր մը պիտի ըլլայ։

Ատենապետ՝ Բիւզանդ Թէքէեան, ատենադպիր՝ Մանուէլ Պէյլէրեան։

Հասցէ.— Union des Compatriotes de Césarie et des Environs, B. P. No. 310, Le Caire (Egypte).

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՓԻ, մանուկներու ամսաթերթը, խմբագիր Տօքթ. Ա. Բարսեղեան, Բ. տարի, թիւ 1։

ԲԱԶՄԱՎԷՊ, բանասիրական, գրական, գիտական պարբերաթերթ, յունուարի թիւը։

ՄԱՄՈՒԼ

Համակրանքի ցոյց մը

«Ցուսաբեր» խմբագրական մը նուիրած է Հայրենիք Ամսագրի տասնամեակին, ուր ի միջի այլոց կը գրէ (17 յունուար).

— «Մեր խօսքը այն հաւաքոյթին մասին է, որ տեղի ունեցաւ «Հայրենիք» ամսագրի տասնամեակին առիթով, Գահիրէի «Նաւասարդ» ակումբին մէջ։

Հաւաքոյթը նախապատրաստուած, սովորական հանդէսներու հանդամանքը չունեցաւ, այլ եղաւ պարզապէս ճշմարիտ համակրանքի ու գիտակցական գնահատութեան հրապարակային ցոյց մը, ինքնաբուխ ու ջերմ տօնախմբութիւն մը։ Ցոյց մը՝ հոծ բազմութեան մը կողմէ, ոչ միայն ամսագրի այլ անոր հետապնդած նպատակներուն ու անկէ բխած ոգիին ու շունչին հանդէպ։

Տասը տարի է, որ «Հայրենիք» ամսագիրը ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ կը հրատարակուի, ու ամսէ ամիս, աշխարհի չորս ծագերուն կը տանի հայ գրականութեան, հայ արուեստի, հայ պատմութեան, քաղաքական մտածողութեան ու հերոսական ոգորումներու ալիքները, անոնցմով ողողելով ու հարստացնելով պանդուխտ հայութեան սիրտն ու միտքը։

Հայ ժողովուրդի լաւագոյն գրիչները հոն են, բազմադէմ ու բազմագոյն, յաճախ տարբեր դաւանանքով, մտածման տարբեր ճամբաներով, բայց միշտ նոյն մտահոգութեամբ — ծառայել հայ մշակոյթին, վառ ու կենդանի պահել հայ գիրը, իբրեւ մէկը ազգապահպանման ամրակուռ պատնէշներէն։

Հոն են երէց գրողները, հայ մտքի պատմութեան մէջ տեղ գրաւած, նըւիրական դարձած անունները, իրենց գրական ստեղծագործութիւններովը, իրենց հայրենասիրական շունչովը, իրենց հոգիի ու մտքի բիւրեղացած խըռովքներովը։

Հոն են՝ մեր ազատագրական պայքարին մասնակից, վարիչ ու զայն հըրահրող դէմքերէն շատերը, ողջերէն մինչեւ նահատակները, որոնք իրենց յուշագրութիւններովը կուտան մեր ժողովուրդի անօրինակ մարտնչումները, տագնապը, տառապանքի հանդէպ ցեղին կողմէ արտայայտուած կորովը եւ դիւցազնական անձնուիրութիւնը, հայրենիքին համար։

Հոն են՝ մեր գեղարուեստագէտ գըրողներէն շատերը, գեղեցիկին, արուեստին հուրքէն բռնկած հոգիներով, չափահաս ու երիտասարդ, որոնք իրենց գերագոյն ճիգը կը թափեն հայ ցեղին առաքինութիւնները քանդակելու՝ տիպարներու ճակտին, ու ժամանակին յանձնելու, կը փորձեն իջնել հայ մարդուն սրտին խորը, անոր վիշտը բիւրեղացնելու, անոր հպարտութեան ու կորովին անհուն գեղեցկութեամբը։ Եւ դեռ հոն են՝ հայ պատմութեան, քաղաքական ու ընկերային մտածման, խուզարկու մտքին ու ստեղծագործ ոգիին լաւագոյն ներկայացուցիչները, որոնք կը պրպտեն մեր անցեալն ու ներկան եւ կը լուսաւորեն մեր ազգային վաղուան ճանապարհը։

Արդարեւ, գրողներու, արուեստագէտներու, ուսումնասիրողներու եւ գործիչներու այս բազմութիւնը, ընտրանին հայ մտքի մշակներուն, միայն գրականութիւն ու գիտութիւն չէ որ կը մշակէ, այլ իր հայրենիքէն բռնօրէն տարագրուած ազգի մը ոգին, ապրելու իրաւունք ունեցող ստեղծագործ ցեղի մը գիտակցութիւնը, կենդանի պահելով անոր հաւատքը վաղուան իր ճակատագրին հանդէպ եւ արծարծելով անոր կորովը։

Այս առաքելութիւնն է՝ որ համազգային նշանակութիւն մը կուտայ այս գրաւոր մեծ յիշատակարանին, որ առանց այս ազգակերտ կոչումին, առանց այն մեծ շունչին՝ որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական բարձունքներէն կը ծաւալի, ու կը զօրանայ անոր աւիշովը, հատ հատորներու անկենդան շեղջակոյտ մը պիտի դառնար»։

Պոխաչիոյի գանկը

Իտալիոյ կրթ. նախարարութիւնը հրատարակած է բացատրագիր մը, որ յուսախաբ պիտի ընէ բազմաթիւ պատմագէտ – հնախոյզներ, գրական քննադատներ եւ Տէքամէրի հեղինակին հիացողները։

Այդ բացատրագրով կ'ըսուի թէ՝ Չէրթալտոյի Թօսքային մէջ 1921ին գտնուած գանկը անկարելի է ընդունիլ իբրեւ Պոքաչիոյի գանկը։ Անուանի գրագէտին ոսկորները անդորրութեամբ հանգչած էին, մինչեւ 1783, Չէրթալտօ եկեղեցին, երբ Լէոփոլտ Թոսքանայի հրամայեց եկեղեցւոյ մօտակայ գերեզմանէն դուրս նետել ոսկորները բոլոր այն մեռեալներուն, որոնք ծառայած չէին եկեղեցիին։ Իբրեւ հետեւանք այդ հրամանին, փորուած է նաեւ Պոքաչիոյի գերեզմանը եւ ոսկորները նետուած են Չէրթալտոյի եկեղեցւոյ բակը։ 1913ին, նոյն քաղաքի քաղաքապետը իշխանութեանց տեղեկացուց թէ աւրուած գերեզմաններուն մէջ է եղած Պոքաչիոյի շիրիմն ալ, ու լաւ կերպով պահպանուած անոր գանկը։ Մեծ պատերազմը արգելք եղաւ ստուգելու թէ իրապէս անո՞րն էր այդ գանկը, հազիւ 1923ին էր որ յանձնախումբ մը ընտրուեցաւ այդ նպատակով, որուն կը մասնակցէր նաեւ Փրոֆ. Տոմէքիքօ Թորտի։ Տասը տարուան աշխատանքէ վերջ, յանձնախումբը հաստատեց որ յիշեալ գանկը... կնոջ գանկ է։ Ուրեմն, տաղանդաւոր գրագէտին ոսկորները ցրուած են ու անկարելի պիտի ըլլայ զանոնք գտնել։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի արուարձաններէն, Իսսի քոլէճը ամէն երկու ամիսը մէկ անգամ կը հրատարակէ պարբերաթերթ մը, որուն վերջին թիւին մէջ (դեկտ.) յօդուածագիր մը կը խօսի քոլէճին մէջ տրուած ներկայացման մը մասին։

Այդ ներկայացման գլխաւոր դերը կատարած է հայ ուսանող մը, Վրէժ Գէորգեան։

Խաղը առնուած է Շուաններու (Վանտէի ապստամբ արքայականներու) կեանքէն, — Le Noël Rouge des Chouans։ Դերակատարները բոլորն ալ Ֆրանսացիներ են, միակ Հայը Գէորգեանն է, որ կատարած է խաղին հերոսին դերը։ Եւ այնքան յաջող, որ թատերական քրոնիկագիրը կը գրէ.—

Գովեստ միայն ունինք Գէորգեանի համար, որ հետզհետէ առաջնակարգ խաղարկութիւն մը ցոյց կուտայ։ Քիչ մը բնականութիւն եւս, եւ ահա իր խաղարկութիւնը կը դառնայ կատարեալ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ԱՊԱԳԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պերլին — Շարլոթթենպուրկի Թէքնոլոճիք Քոլէճին փրոֆէսէօրներէն Տքթ. Ք. Քրիւկէր գրած է հետաքրքրական գիրք մը, որ կը կրէ «Քէմալական Թուրքիա եւ Միջին Արեւելքը» խորագիրը։

Տոքթ. Քրիւկէր պատերազմէն առաջ սորված է թուրք լեզուն եւ ծանօթացած թուրք գրականութեան։

Թուրքիոյ մասին իր կատարած ուսումնասիրութիւնները լրացնելու համար ան յաճախակի այցելած է Թուրքիա։

Տոքթ. Քրիւկէր չի մոռնար ըսել թէ ինք կրնայ ըսել իրեն համար թէ ինք «բարեկամ դիտող մըն է, որ չի բաժներ իր հայրենակիցներու անվերապահ վերաբերումը, այլ կը ներկայացնէ ու կը քննէ որոշ հարցեր, որոնք կրնան վտանգել Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը, եթէ անոնք լրջօրէն չուսումնասիրուին եւ ազդուօրէն չկարգադրուին»։

Թուրք բարձր պաշտօնատարներու հետ ունեցած իր կապերուն մասին, Տօքթ. Քրիւկէր կ'ըսէ.

— «Առանձնաշնորհին ունիմ իմ մտերիմ բարեկամներուս մէջ հաշուելու շատ մը մտաւորական Թուրքեր, որոնք պատերազմի ընթացքին դաստիարակուեցան գերման դպրոցներու եւ համալսարաններու մէջ եւ որոնք այժմ Քէմալական Թուրքիոյ մէջ բարձր պատասխանատու պաշտօններ կը վարեն»։

Տօքթ. Քրիւկէրի գիրքը Լոնտոնի մէջ թարգմանուած ու հրատարակուած է անգլերէնով, որմէ թարգմանաբար Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ ապագայ յարաբերութեանց վերաբերեալ գլուխը։

1.

Մեր օրերու ամէնէն դժուար հարցն է Ռուսիոյ ապագայի գուշակութիւնը։ Եղական իրողութիւն մըն է թէ, թէեւ Ռուսիա կը պարունակէ աշխարհի հողային տարածութեան մէկ վեցերորդը եւ ունի մօտ 150 միլիոն բնակչութիւն, վերջին եօթանասուն ութսուն տարիներու ընթացքին կարեւոր դեր մը խաղցած է Եւրոպայի ու Ասիոյ ճակատագրի ձեւաւորման մէջ։ Արեւմտեան Եւրոպան, իբրեւ ամբողջութիւն, անոր մասին այնքան տգէտ է այսօր, որքան Իվան Սոսկալիի օրերուն։ Ռուսական միակ արտադրութիւնը, որ ճանչցուած է ու հիացման արժանացած է ամբողջ աշխարհի մէջ՝ ռուս գրականութիւնն է։ Քիչ թիւով գրողներու անուններ աւելի ծանօթ են աշխարհին, քան Թոլսթոյի եւ Տոսթոյեւսքիի անունները։ Վերջին տարիներս ալ ռուսական երաժշտութեան ու Փավլովայի պարի աստուածային արուեստը մեծապէս նպաստեցին ռուսական արուեստի ժողովրդականացման։

Սակայն, Արեւմտեան Եւրոպա քիչ կամ գրեթէ ոչինչ գիտէ Ռոմանով գերդաստանի երեքհարիւրամեայ պատմութեան մասին, մինչ ճափոնական պատերազմէն առաջ Ռուսիոյ զինուորական ուժը կը նկատուէր ահաւոր, եւ ամէնուն վախ կը պատճառէր։

Վերջին դարու ընթացքին Ռուսիա դարձաւ Եւրասեան կայսրութիւն մը, շնորհիւ այն յարատեւ յաւելումներու ու կցումներուն, որոնցմով Ցարի սիպերիական կալուածներուն վրայ աւելցան ընդարձակ տարածութիւններ՝ կեդրոնական Ասիոյ մէջ։ Սիպերիոյ եւ Մանչուրիոյ ռուսական մասը իր սահմանները հասցուց մինչեւ Խաղաղականի ափերը, մինչ Թուրքիոյ վրայ տարուած յաղթանակները Ռուսիան դարձուցին Սեւ ծովուն տէրը։

Ռուսիոյ աշխարհագրական դիրքը նկատի առնողին ուշադրութիւնը ամէնէն աւելի գրաւող բանն է այն իրողութիւնը, որ Ռուսիա ազատ ելք չունի ովկիանոսներուն վրայ, պարզապէս Ռուսիա մնաց ցամաքներով պաշարուած կայսրութիւն մը։ Իր ելքերէն եւ ոչ մին — Պալթիկ, Ճերմակ ու Սեւ ծովերու միջոցով — զայն ազատ եւ ուղղակի կերպով կը կապէ ովկիանոսին։

Որովհետեւ Ռուսիոյ հիւսիսային ափերը կը գտնուին Սառուցեալ ովկիանոսի սառի ու մշուշի պատնէշին ետին, ցարական Ռուսիոյ ճիգերը ազատ ելք մը գտնելու համար միշտ ուղղուած էին դէպի Նորվեկեան Լափլանտը (որոնց թերեւս կ'ընկերանար քովընտի ակնարկ մը հիւսիսային Շուէտիոյ երկաթի հանքերուն), ինչպէս նաեւ դէպի Տարտանէլը Սեւ ծովէն դուրս գալու համար։

Ցանուն Պալքանի ազատագրութեան 19րդ դարու ամբողջ ընթացքին Ռուսիա ձգտեցաւ Վոսփորը գրաւելու։ Անդր-Սիպերիական երկաթուղիի շինութենէն ետք՝ Ռուսիա որդեգրեց նոր քաղաքականութիւն մը։ Ան վարձեց Մանչուրիոյ երեք նահանգները, եւ երկաթուղիով կարճեցնելով ու ապահովելով Վլատիվոսթոքի հաղորդակցութիւնը, կրցաւ օգտագործել Տայրէնը՝ իբրեւ սառէ ազատ նաւահանգիստ մը ճափոնական ծովուն վըրայ։

1904ի ճափոնական յաղթանակները դարձեալ շրջեցին սեղանները՝ ղրկելով Ռուսիան հարաւային Մանչուրիայէն։ Այդ ատեն էր, որ Ռուսիա վերակենդանացուց իր հին պալքանեան քաղաքականութիւնը։ Եւ այստեղ՝ թերեւս պէտք է տեսնել Մեծ Պատերազմի գլխաւոր պատճառներէն մին։

Միւս կողմէն, բոլշեւիկ պարագլուխները, երբ Քրէմլինի մէջ ձեռք առին իշխանութիւնը, Տենիքինի եւ Քոլչաքի դէմ կատարած յաղթական արշաւներով, յաջողեցան կրկին ամբողջացնել Ռուս-Եւրասեան կայսրութիւնը իր հին սահմաններուն մէջ, բացի հողային այն կարեւոր մասերէն որոնք կ'երկարին ֆինլանտական Ծոցէն մինչեւ Պեսարապիա։ Եւ այս կորուստներն էին գլխաւորաբար պատասխանատու այն բանին, որ Ռուսիա կրկին կեդրոնացուց իր ճիգերը Մերձաւոր, ինչպէս եւ Հեռաւոր Արեւելքներու ուղղութեամբ։ Ծաւալման ծրագիրը կը մնայ հին ծրագիրը, եւ միայն ատոր իրագործման մեթոտները փոխուած են։

Սովետ կառավարութիւնը, սակայն, կը տառապի քաղաքական երկերեսութենէ մը։ Մէկ կողմէն կը յարի միջազգային յեղափոխութեան վարդապետութեան։ Միւս կողմէն, տնտեսական պայմաններու հարկադրութեան ներքեւ, իր արտաքին քաղաքականութիւնը կը վարէ զուտ ազգայնական ուղղութեամբ։

ՏՕՔԹ. Ք. ՔՐԻՒԿԷՐ

(Շար.)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը:

ՊԻԼՎԻԼԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 8.30ին Ռոստոմի Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Ակումբ-Ընթերցարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՇԱԼԷԹԻ «Բարգէն Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէին ընկերա-համակրական հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ՝ պիտի կարդացուի մաս առ մաս ընկեր Միք. Վարանդեանի «Հ. Յ. Դ. Պատմութիւնը»: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները, ինչպէս նաեւ Պատանեկան Միութեան անդամները:

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 3 Փետրուար, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ. տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին,

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի երկու զաւեշտներ ՄԵԻ ԹԷ ՃԵՐՄԱԿԱՋՈՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ

Պարեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք 2 ֆրանք:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղխատախնամ Ընկերութեան կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933ին

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ,

«ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ,

79, Ave. des Champs Elysées

Հովանաւորութեամբ փրոֆ. Ա. ԿՕՍԷի, անդամ բժշկ. Ակադեմիայի եւ նախագահութեամբ տիկին Պ. ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ

ԿՐԷԿՕՐ եւ իր «ԿՐԷԿՕՐԻԷՆ»ՆԵՐԸ իրենց Փարիզ վերադարձին առթիւ կ'երեւին իրենց բեմական նիւմէռոյին մէջ եւ կը նուագեն մինչեւ լոյս:

ՄԱՆՕԷԼ ԲԻԾԱՐՐՕ իր արժանթինեան նուագախումբով կ'առաջնորդէ պարերը:

Կ'երգեն եւ կը պարեն Օրիորդ ԼԻԱՆ ՎԱՐՆԷԶ, աշակերտուհի կրանդ Մուրատօֆի (Օփէրայէն), դասական երգեր: Օրիորդ ԱԼ. ՊԼՐՔԱ, իր էքսանդրիք պարերուն մէջ: Պ. ՍՈԿՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, ռուսական բեմերու մեծահամբաւ երգիչը: Պալէ քլասիք՝ Մ. Մալուժեանի աշակերտներուն կողմէ:

Երկու նուագախումբ, 25 նուագածու, պար երաժշտութիւն, աթրաքսիոններ, թօմպոլա եւ պրիճի թուրնուա: Ճոխ պիւֆէ չափաւոր գիներով:

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին

Petit Journalի սրահին մէջ, **21, rue Cadet**

Բանախօս՝ Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, պատգամաւոր կաթող. ընտրութեան

Նիւթ՝ ԱՄԻՍ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Պիւլպիւլեան, Պ. Պ. Սերժ Սարգիսեան, Ա. Գմբէթեան եւ Գր. Լաքքայ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salon Colbertի մէջ **7, rue Colbert**

Գեղարուեստական բաժին, պար եւ ճաշ:

Տոմսերու գիներ՝ այր եւ կին 20 ֆրանք. այրերու 15, կիներու 10 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ: Բարգէն Փէշիշեան կուտայ Սուրիոյ հայ գաղթականներու եւ որբերու կեանքէն տպաւորութիւններ, կը ներկայացնէ վաւերական ֆիլմը, առնուած Սուրիոյ հայ կեանքէն, իսկ Շ. Նարդունի՝ ներգաղթի քաղաքականութեան քննադատութիւնը: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ կը ծանուցանէ թէ Վէնսէնի մասնաճիւղը վերակազմուած է եւ նորընտիր Վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ Տիկիններէն.

Նազշքիարեան՝ նախագահ, Ալբրեան՝ ատենադպիր, Բարսեղեան՝ ատենադպիր, Աշճեան՝ գանձապետ, Եզգիան եւ Հատըմեան՝ խորհրդական:

ՀՐԱՒԷՐ

Լիոնի Հայ Լեգէոնականները կը հրաւիրուին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 40 rue Pierre Corneiile. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Արման Կոթիկեան որ պիտի կատարէ (Աթանէս)ի դերը

12 րդ. Ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Ղեկավարութեամբ՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆի եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հովանաւորութեամբ Պ. Ս. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

29 Յունուար Կիրակի գիշեր ժամը 8.40ին

Sociétés Savantesի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ **8, rue Danton, Paris**

Métro: St. Michel et Odéon

Ի պատիւ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆի կը ներկայացուի

Առաջին անգամ Փարիզի մէջ

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Դրամ չորս արար
Հեղինակ՝ Շիրվանզադէ
Բեմադիր՝ Ա. Կոթիկեան

Կը մասնակցին.— Տիկ. Տիկ. Լիւսի Պետրոսեան, Գայեանէ, Լուսիկ. Ժ. Շահ-Պարոնեան, Արմենուհի. Պ. Պ. Գմբէթեան, Թորոսեան, Նիկողոսեան, Շահյամեան, Սանճագ. Գազանճեան:

ՏԵՂԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 5, 10 ԵՒ 15 ՖՐԱՆՔ

Այս Բացառիկ ներկայացման առթիւ կազմուած յատուկ Յանձնաժողովի անդամներն են՝ Պ. Պ. Հ. երուանդ. Մկրտիչ Պարսամեան, Լեւոն Մեսրոպ, Ղ. Մելոյեան, Հ. Մարմարեան, Ս. Թէրզեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱ—1915

ԷՏՈՒԸՐՏԾ ՍՔՈՒԷՐ

—·—

Ճորճ Լը Մըլիւրիէն զատ ամէն մարդու համար անըմբռնելի էր Լիան Սոնրէյի անյայտանալու կարողութիւնը: Կ'երեւար ան ու կ'աներեւութանար այնպէս արագ ու յանկարծօրէն ինչպէս փախած էր այդ առտուն Լըփիք փողոցի բնակարանէն: Բաց ի Պաթայիոյ ֆրանսացի քահանայէն — Կաստոն Լափէռք էր անոր անունը — հաւանաբար Ճորճ միակ մարդն էր որուն դարձեալ պիտի հանդիպէր Լիան:

Ճորճ մեկնեցաւ Փարիզէն 1911ին: Իր «Լիան Սոնրէյ» նկարը ցուցադրուած էր նոյն տարուան Սալոնին մէջ ու մեծ ուշադրութիւն գրաւած էր: Որոշ համբաւի մը տիրանալէ յետոյ փոխադրուած էր Լոնտոն ուր վարձեր էր աժան աշխատանոց մը Չէլսիի մէջ՝ Քինկզ փողոցէն քիչ մը անդին:

Իր անկախութեան հաչակումն էր այս, եթէ չյիշենք ազատ օրերը իր Փարիզի ուսանողութեան շրջանին: «Մնաս բարով» ըսաւ մայրիկին ու գնաց աշխատանոցը: Մայրիկը պատուհանէն դիտեց կառքը որուն մէջ տունէն կը հեռանար ընտանիքին վերջին սնդամը:

Տիկին Լը Մըլիւրիէ, այսինքն «տունը» որուն մասին իմացեր էր Լիան, այն կիներէն էր որոնց փիլիսոփայութիւնը կ'արհամարհէ ժամանակն ու պայմանները: Չէր արտայայտեր իր տառապանքը զոր ծածուկ կը պահէր ուրախ - զուարթ տրամադրութեան մը տակ: Վարակիչ ծիծաղ մը ունէր ան: Կը խնդար ամբողջ էութիւնով. կը խնդար ճակատագրին իւրաքանչիւր հարուածին առջեւ:

Ունեցեր էր չորս զաւակ — երկու տղայ, երկու աղջիկ: Ամէնէն աւելի կը սիրէր Ճորճը, թերեւս անոր համար որ մեծ ցաւով աշխարհ բերած էր զայն: Տառապանքը խթան մըն էր եղած այդ կնոջ համար եւ թշնամութիւնը զոր ունէր իր ճակատագրին դէմ, աւելի եւս կը սաստկացնէր զայն: Չէր գիտեր սակայն նահանջել. ընդհակառակն, կը դիմաւորէր ճակատագիրը ծիծաղով մը ինչպէս զինուորը որ կռուի դաշտը կ'երթայ նուագախումբով:

Ամուսնութենէն երկու տարի վերջը իմացեր էր որ իր ամուսինը նեցուկն էր նաեւ ուրիշ տան մը՝ պատասխանատուութիւն մը զոր կնքած էր ան իրենց սիրահարութեան օրերուն: Սիրտը չէր կոտրած ատոր համար: Ընդհակառակն, անձամբ կ'երթար այդ աղօրէն ընտանիքին մօտը ու կ'օգնէր անոնց կրցածին չափ՝ զարմանք պատճառելով ամուսնոյն:

Երբ ամուսինը հիւանդացաւ ինչե՛ր չըրաւ, երկու ամիս շարունակ, փրկելու համար անոր կեանքը. իսկ անոր մահէն յետոյ — որ պատահեցաւ Ճորճի Փարիզ երթալէն անմիջապէս առաջ — իր զաւակներուն ըսաւ որ ամուսիններուն ամէնէն լաւն էր անիկա: Չհաւատացին: Երկու աղջիկները ուրդէն գաղափար ունէին ամուսիններուն մասին, իսկ Ճորճ ու իր եղբայրը չափէն աւելի կը սիրէին իրենց մայրիկը:

Կինը իր էութիւնով կը սիրէ՝ կ'ըմբռնէ այր մարդուն ստեղծագործութեան պահանջը: Այդ էր պատճառը որ Տիկին Լը Մըլիւրիէ կողմնակցութիւն չունենալով հանդերձ մասնաւոր տեղ մը տուած էր իր սրտին Ճորճին որ արուեստագէտ մը ըլլալու փառասիրութիւնը ունէր, մինչդեռ միւս տղան կը գոհանար առեւտրական ասպարէզով:

Ճորճ մայրիկէն դրամ կը ստանար երբ Փարիզ էր: Մօրը քաջալերութեան ու աջակցութեամբն էր որ վարձած էր Քինկզ փողոցի աշխատանոցը: Մայրը կը բնակէր Խաուըրդ Սքուէր՝ փոքր տան մը մէջ որուն անունը դրած էր «Բաբելոնի Մեծ Պարտէզը»: Կրնայ ըլլալ որ այս յորջորջումը փոխ առած էր Արնըլտ Պէնէթի համանուն գիրքէն յայտնելու համար իր հիացումը այդ հեղինակին եւ կատակ զուարճալի բան մը դտած էր այդ անունին մէջ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

27 Janvier 1933

ԺԸԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2097

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Այս վերջին մէկ քանի տարիներու ընթացքին Թուրքերը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին հայկական շարժումներուն, եւ ուշագրաւ հրատարակութիւններ կ՚ընեն ընդդէմ հայ ժողովուրդին:

Մասնաւորապէս այս վերջին տարին Թրքական փրոփականտները արշաւասոյր կը ծաւալին, գրքով, մամուլով եւ բերանացի փրոփականտով:

Քիչ մը ուշադրութիւն, քիչ մը վերլուծում՝ յանուն հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան:

Վայրկեան մը մեր աչքերը բանանք սա գաղութահայ կեանքի սովորական ժխորէն, ու նայինք դէպի Թրքական ճակատը:

Հայերս սովորութիւնն ունինք այդ դժոխային հորիզոնին նայիլ երբ սուրը կը շողայ եւ թնդանօթները կը գոռան: Բայց Թուրքը բոլոր ճակատներու վրայ կը գործէ, ծրագրուած արշաւանքներով:

Անցած տասնամեակը քննեցէք: Լօզանէն յետոյ, Թուրքերն իրենց կորզած պատառները մարսելով զբաղեցան: Հայերու մասին դրեթէ չխօսեցան: Կատարեալ լռութիւն մը կը տիրէր: Բանատիրական Թուրքիան պէտք չունէր իր զոհի մասին մտածելու: Հայկական հարցը լուծուած էր: Թուրքիոյ մէջ հայ չկար, եղածներն ալ Թուրք կը նկատուէին...

Այս խորհրդաւոր լռութիւնը, սակայն, մէկ քանի տարիներէ ի վեր խզուած է: Հայկական հարցը որ լուծուած կը հռչակուէր Թուրքիոյ կողմէ, եւ հայ ժողովուրդը ցրուած ու մեռած բազմութիւն մը կը նկատուէր Թուրքերէն, ըստ երեւոյթին անմարսելի պատառներ կը մնային եւ անյայտ ու անորոշ խիթեր կը պատճառէին քէմալական Թուրքիոյ: Թուրքը երբ բան մը կը զգայ ու կը գիտակցի հայութեան մասին, Հայերս պէտք է ընդունինք որպէս ճշմարտութիւն մը: Իսկ Թուրքը ստուգիւ նեղութիւն մը կը զգայ, ու այդ նեղութիւնը փարատելու համար ձեռնարկած է ծրագրուած աշխատանքի մը:

Փոքրիկ յետադարձ ակնարկ մը անցած երեք տարիներու Թրքական գրականութեան եւ խօսքին վրայ, մեզ պիտի համոզէ թէ կեդրոնական ազդանշանի մը հետեւանքներն են այդ բոլորը:

1930ին կը սկսի այս շարժումը եւ կը ծաւալի օր ըստ օրէ աւելի մեծ թափով, աւելի մեծ զգուշաւորութեամբ:

Նազըմ փաշայի յուշերու հրատարակութիւնը, Արարատի քրտական ապստամբութենէն յետոյ հայ – քրտական յարաբերութիւններուն նուիրուած լրագրական եւ մեծ մասով երեւակայական չափազանցութիւնները, Խալիտէ Էտիպ հանըմի ճամբորդութիւններն ու բանախօսութիւնները Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ ինքնին նախանշաններ էին գրաւոր ու բերանացի արշաւանքի մը, որ երեք նպատակ կը հետապնդէր:

Նախ, լրագրական հրատարակութիւններով գրգռել Թուրք ժողովուրդը ընդդէմ հայ ժողովուրդին եւ հայկական դատին, ու այս ուղղութեամբ լարուած պահել Թուրք ազգը իր չարագործութեան եւ ատելութեան մէջ՝ հայկական յեղափոխութեան անցեալ եւ ներկայ սարսափը մեծցնելով:

Երկրորդ, հայ տարրերէն ճարել դաւաճան ու ստորնաքարշ անհատներ, նետել հրապարակ եւ Հայու թունաւոր նետերով հարուածել հայ ժողովուրդը: Ու ջանալ հակամարտութիւնը սրել արտասահմանի հայ հոսանքներու միջեւ, հայ բանբերներով ու... չլացուցիչ խայծերով: ...Լքեալ գոյք, վերադարձ դէպ ի Թուրքիա, բարեխնամ Թուրքիա: Ալ ի՞նչ կ՚ուզէք:

Երրորդ, Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ Արաբիոյ մէջ վարկաբեկել հայ ժողովուրդը, վարկաբեկելու համար հայկական դատը: Ու նաեւ գրգռել բոլոր այն ազգերն ու պետութիւնները, որոնք հիւրընկալած են հայ զանգուածները:

Եւ ահա այդ նախանշաններէն յետոյ, աւելի արմատական ելոյթներ: Պատմագիտական եւ լեզուաբանական համաժողովները, Թուրք «ազնիւ» ցեղը մարդկութեան հայրը, Թրքական «քաղաքակրթութիւն»ը բոլոր քաղաքակրթութիւններու մայրը:

Բազմակողմանի ծրագիրը բխած քէմալական կեդրոնէն քաղաքակրթական եւ արդի քաղաքական ճակատներուն վրայ կը գործէ համատարած թափով: Տեղ մը Ա. Նիկոլներ եւ Ս. Թումաճաններ կը ճարուին, որ հայերէն լեզուով գիրքեր կը հրատարակեն: Տեղ մը Մարթաեաններ, Զէքիներ եւ Ճէպէլիներ լորձնաշուրթն գովեստներով եւ ուրացումներով հրապարակ կուգան: Ուրիշ տեղ մը, հեռաւոր Ամերիկայի մէջ Խալիտէ Էտիպ կը բանի եւ նոյն իսկ գործակիցներ կը գտնէ: Այս տեղ Քլոտ Ֆառէրը Մարսէյլի բեմէն կը ճառէ Թուրքի ազնուական ծագման, Սուլթան Համիտի արդարադատութեան եւ սա անիծեալ հայկական հարցի մասին:

Իսկ Թուրք մամուլը օրը նորութիւն մը աւելի կը բերէ: Ցեբիւրանքի չտեսմարան: Ըսէ ինչ որ կրնաս, ստէ եւ ձեւափոխէ, որքան կ՚ուզես: Տարածէ թեւ մը դէպ ի Սուրիա, միւսը Պարսկաստան, մէկալը Եւրոպա: Հայկական պառակտումները օգտագործէ չնականօրէն: Ահա Թուրք մամուլը, որ նստած Վոսփորի ափերուն իր ըրածի մասին դիւային ծիծաղով կը հրճուի:

Ահա ամէնէն թարմ տեսարանը, նոյն տխրահռչակ Սամուէլ Թումաճեանի կողմէ, փռուած «Վագըթ»ի էջերուն վրայ, սուտ, շինծու տեսարաններ ու խօսակցութիւններ, որոնք ամէնէն առաջ ստորնացած հայ մարդու դաւաճանական ողբերգութեան պատկերը կը պարզեն:

Այս բոլորը բաւական են մեզ սթափեցնելու, եւ հայ մամուլին ստիպելու, որ գոնէ այս թունոտ արշաւանքին դէմ մէկ ճակատ կազմեն, ինքնապաշտպանութեան համար:

Հայ մամուլը եւ խօսքի բեմերը միացեալ ճակատ մը, տեսակ մը ճիհատ պէտք է յայտարարեն Թրքական այս կազմակերպուած արշաւանքին դէմ, որ հետզհետէ սպառնական կը դառնայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

Թիւրիմացութեամբ Դաշնակցական մկրտուածներ կան նաեւ մեր կուսակցութեան մէջ ալ: Ժամանակը կը զտէ միշտ, սակայն:

Զտումի այս պարագան բացառիկ երեւոյթ չէ: Այսու հանդերձ կարգ մը «կուսակցութիւններ» իրար կ՚անցնին երբեմն ու, նստիկ նուտիկին պէս, որուն կտուցին տերեւ մըն էր ինկեր, կը կարծեն թէ «երկինքը փուլ կուգայ»:

Աղքատ պառաւ մը, կ՚ըսէ պատմութիւն մը, շատ կը նախանձէր իր հարուստ դրացիին ու միշտ կ՚աղօթէր որ, իր դրացին ալ իրեն պէս, աղքատ դառնայ: Պառաւը իր աղքատիկ միջոցները կը սպառէ մոմի ու խունկի համար, աղօթելով շարունակ որ իր դրացին սնանկանայ եւ օտարները գան զայն իր սեփական տունէն դուրս նետելու, գրաւելու ունեցած – չունեցածը:

Ու պատմութիւնը կ՚ըսէ թէ «ցանկալի օրը» չեկաւ երբեք:

Ալ ինչո՞ւ մեր աղքատ պառաւ դէմի «կուսակցութիւններն» ալ մոմ կը վառեն, խունկ կը ծխեն շարունակ, որ աղքատանայ իրենց մեծ դրացին: Չէ՞ որ գիտեն թէ չպիտի տեսնեն այդ «ցանկալի» օրը: Որովհետեւ ճիշդ է որ եթէ պարկ մը ցորեն դուրս կ՚երթայ՝ ուրախացնելով մեր պառաւ դրացին, միւս կողմէ տասնեակ պարկերով նաշիի կ՚ընդունի իր մեծ դրացին:

« Քանի գ՚ուզէ քամին տանէ,
Ծովէմէն աւազ չի պակսի»,

կ՚ըսէ հռչակաւոր աշուղը, Սայաթ – Նովան:

ՄԱԼԿԱՐԱՑԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ուշադրութիւն:

Տուրքերու համար յայտարարութեան ժամանակը հասած ըլլալով, կը յիշեցնենք Ֆրանսա բնակող մեր բոլոր ընթերցողներուն թէ՝

1 փետրուարէն առաջ ամէն գործատէր պարտաւոր է տեղեկացնել իր վճարումներուն քանակը, (ամսական, եւայլն):

1 մարտէն առաջ՝ առեւտրական եւ ճարտարագործական հասոյթները:

1 մարտէն առաջ՝ գործառնութիւնները (չիֆըր տ՚աֆֆէռ):

1 մարտէն առաջ՝ հողագործական հասոյթները:

1 մարտէն առաջ՝ ոչ – առեւտրական ասպարէզներու շահերը:

Մանրամասնութիւնները շուտով:

ՍԻԲԵՐԻԱՑԻՆԵՐԸ Կ՚ԱՊՍՏԱՄԲԻՆ ՍՈՎԵՏՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Փրակայի թերթերուն թէ Սիպերիոյ մէջ, Նովոսիպերսկի գիւղացիները եւ բանուորները ըմբոստացան սովետական իշխանութեանց դէմ: Կացութիւնը իրապէս ծանր է: Զսպելու համար այս ապստամբութիւնը, Մոսկուա հրամայեց Ծայրագոյն Արեւելքի բանակէն զատել 20,000 հոգի: Առնէ ամէնէն վստահելի զինուորներն են, որոնց կը հրամայէ զօր. Պլիւխէր: Շոգեկառքով այս ուժերը դրկուեցան փութով դէպ ի Նովոսիպերսկ:

ՑՈՒՐՏԸ

Տակաւին կը շարունակուի ցուրտը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, աննախընթաց աստիճանով մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անգլիա կ՚ընդունի Հուվրի հրաւէրը

Բրիտանական կառավարութիւնը պաշտօնական հաղորդագրութիւն մը հրատարակելով, կը յայտնէ թէ կ՚ընդունի Հուվրի հրաւէրը՝ բանակցելու պարտքերու մասին, եւ Մարտի 4էն յետոյ ուրախ պիտի ըլլայ մէկ կամ երկու ներկայացուցիչ ղրկելով Ուաշինկթըն:

Նոյն հաղորդագրութիւնը փափաք կը յայտնէ նոյնպէս այս առթիւ կարծիքներու փոխանակութիւն մը կատարել Րուզվէլթի հետ, համաշխարհային տնտեսական հարցերու մասին, որոնք կը հետաքրքրեն երկու կառավարութիւններն ալ:

Յետոյ հաղորդագրութիւնը վերապահութիւն մը կը մտնէ, յայտնելով թէ ոչ մէկ որոշում պիտի տրուի բրիտանական եւ ամերիկեան կառավարութիւններուն միջեւ կատարուած խորհրդակցութեանց ընթացքին:

Մակտոնըլտ նախագահ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Զորեքշաբթի առաւօտ, Ճօն Սայմընի Ժընեւ ժամանումէն քիչ յետոյ, Տասնըիններու ժողովին անդամները, ընդհատելով իրենց աշխատանքը, խորհրդակցութեան կանչուեցան համաշխարհային տնտեսական խորհրդաժողովին մասին: Այս խորհրդակցութեան ընթացքին որոշուեցաւ հրաւիրեալ պետութեանց ղրկել խորհրդաժողովին օրակարգը: Բոլորն ալ համաձայն ըլլալով հանդերձ թէ պէտք է փութացնել խորհրդաժողովին գումարումը, կարելի չեղաւ տակաւին վերջնապէս ճշդել բացման թուականը: Այսուհանդերձ յարմար նկատուեցաւ երեք ամիս ժամանակ տալ հրաւիրեալ պետութեանց՝ քննելու համար օրակարգը:

Ժամանակի այս խնդրին մասին տարակարծութիւն մը կը մտնէ բրիտանական կառավարութիւնը, որովհետեւ Մակտոնըլտ, ինչպէս կը թելադրեն իր գործերը, անձնապէս չուզեր ուշացնել խորհրդաժողովին գումարումը, իսկ Չէմպըրլէյն կը փափաքի չփութացնել այնքան ատեն որ չէ կարգադրուած պարտքերու հարցը եւ կը կարծէ թէ առ այժմ, այս պայմաններուն մէջ, տնտեսական համաժողովը ոչ մէկ խնդիր կրնայ լուծել:

Բայց եւ այնպէս Մակտոնըլտ նախագահ նշանակուեցաւ արդէն տնտեսական այդ համաժողովին:

Լոնտոնի քաղաքական կարգ մը շրջանակները, դէպքերու եւ պայմաններու քննութենէն կը հետեւցնեն թէ համաշխարհային տնտեսական սպասուած համաժողովը կարելի է գումարել միայն ամրան վերջը:

Իրլանտա քուէարկեց

ՏԸՊԼԻՆ, 24.— Իրլանտայի ազատ պետութիւնը այսօր ամբողջ քուէարկեց: Այր եւ կին մասնակցեցան քուէարկութեանց: Երկու կուսակցութիւնները բուռն փրոփականտ կը մղէին: Քուէտուփերը փակուեցան եւ սկսաւ քուէհամարը: Արդիւնքը յայտնի ըլլայ գալ հինգշաբթի: Մասնակի քուէհամարներ ցոյց կուտան տեղ տեղ Տէ Վալերայի յաջողութիւնը:

Սինայիայի քաղաքական տեսակցութիւնը

ՊՈՒՔՐԷՇ, 25.— Եուկոսլաւիոյ Թագաւորն ու Թագուհին այս իրիկուն Ռումանիայէն մեկնեցան դէպի իրենց մայրաքաղաքը՝ Պելկրատ: Քաղաքական շրջանակները կարեւորութիւն կ՚ընծայեն այս տեսակցութեան, որովհետեւ Եուկոսլաւ Թագաւորին կ՚ընկերանար արտաքին նախարարը: Անկասկած երկու երկիրներու արտաքին նախարարները միասին քննեցին մասնաւորապէս զիրենք եւ ընդհանրապէս փոքր համաձայնութիւնը շահագրգռող բոլոր խնդիրները:

Խօսակցութեան առանցքը կազմած պիտի ըլլայ Հունգարիոյ վերաքննական շարժումը եւ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ Իտալիոյ քաղաքական գործունէութիւնը:

Այն պահուն ուր Հռոմի եւ Պերլինի միջեւ տեսակէտի համախոհութիւն կը տիրէ, փոքր համաձայնութեան պետութիւնները չեն կրնար անտարբեր մնալ եւ Եուկոսլաւ վեհապետին այցելութիւնը Պուքրէշ՝ Ռումէն – Եուկոսլաւ բարեկամութեան փայլուն մէկ ցոյցն է:

Մեկնումէն առաջ երկու վեհապետները ընդունեցին երկու արտաքին նախարարները եւ Ռումէն պատերազմական նախարարը որոնց հետ խորհրդակցութիւնը տեւեց երկու ժամ:

Տուրքերը ճնշմնէ կը ծանրանան Ֆրանսայի մէջ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ԲՈՂՈՔՆԵՐ

Ֆրանսական մամուլին մէջ սովորական բացատրութիւն մը դարձաւ ըսել թէ «իշխանութեան հեղինակութիւնը կը պակսի հետզհետէ»: Տագնապին մէկ նշանն է այս, որ աւելի եւս զգալի կը դառնայ, քանի կառավարութիւնը կը թաւալի դժուարին ճիգերու մէջ երկրին տնտեսական վերականգնումին համար:

Շէրոնի ելմտական ծրագիրը շատ երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, իւրացուց դահլիճը, բայց ահա ամէն կողմէ դժգոհութիւն եւ ցոյց: Մինչ երէկ խորհրդարանին մէջ տեղի կ՚ունենային ծանր վիճաբանութիւններ դահլիճին ելմտական ծրագրին մասին, անդին ժողովուրդը եւս սկսաւ ցոյց տալ դժգոհութեան որոշ նշաններ: Ու Մաթէն, այս «նստած» թերթը, ոտքի կը կանգնի եւ իր ճակատը, երեք սիւնակի վրայ, սպառնական տողեր կը գրէ՝ տրտնջալով տուրքերու ծանրութեան դէմ: Մաթէն մասնաւորաբար կը յարձակի երեսփոխաններուն վրայ, որոնք կը մերժեն իրենց ամսաթոշակներէն զեղչել պահանջուած հարիւրին տասը զեղչը, ու կը յօժարին զեղչել միայն... 200 ֆր. իրենց տարեթոշակէն: Մաթէն կը գրէ թէ մինակ «տանձե՞րն» (ապուշ) են, ուրեմն, որ պիտի վճարեն նոր տուրքերը: Սակայն երկար չի կրնար տեւել այս խաբէութիւնը, կ՚աւելցնէ նոյն թերթը եւ կը հրաւիրէ տուրք վճարող ժողովուրդը, որ «պաշտպանէ իր շահերը»:

Արդարեւ ընդվզած է նաեւ Ֆրանսայի ժողովուրդը:

Զորեքշաբթի կէսօրին Փարիզ եկած էին 10,000 գիւղացիներ, բողոքելու համար տուրքերու ծանրութեան դէմ: Հողագործական կուսակցութիւնը, որ կազմակերպած էր այս ցոյցը, գիւղացիները նախ միթինկի մը տարաւ Վակրամի սրահին մէջ, յետոյ թափօրով մը ծաղկեփունջ մը դնելու Անծանօթ Զինուորին վրայ, յաղթութեան կամարին տակ:

Երբ միթինկն սկսաւ, ցոյցի եկած գիւղացիներուն հազիւ մէկ երրորդը կրցաւ տեղ գրաւել սրահին մէջ, որ նեղ կուգար: Բոլորը ջղագրգռութիւն ցոյց կուտային: Խօսեցան չորս հռետորներ: Ծափերով ընդունուեցաւ բանաձեւ մը: Գիւղացիները յետոյ թափօր կազմած յառաջացան դէպի Էթուալի հրապարակը: Առջեւէն կ՚երթային պատերազմի ընթացքին անդամատուած գիւղացիներ, մասնաւորաբար անոնք որ վերջերս գրաւեցին Շարթրի նահանգապետարանը: Թափօրը փորձեց շարունակել իր ճամբան մինչեւ խորհրդարան: Ոստիկանութիւնը արգելք եղաւ եւ ուզեց ցրուել: Բոլոր փողոցներուն բերանը փակած էին հեծեալ ոստիկաններ: Գիւղացիները դիմադրեցին, աշխատեցան ճեղքել ոստիկանական շղթան երթալու համար հողագործական նախարարութեան շէնքին առջեւ: Այդ միջոցին ինքնաշարժով հասան ոստիկանական նոր ուժեր: Բախում մը տեղի ունեցաւ եւ վիրաւորուեցան քանի մը հոգի ոստիկաններէն ու գիւղացիներէն: 50ի կը հասնին վիրաւորները, որոնք բոլորն ալ իրենց դէմքին վրայ հարուածներ ստացած էին ցուցատախտակով, բռունցքով, երկաթի ձողիկներով:

Ի վերջոյ ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ցրուել բոլորը:

Ցոյցեր կազմակերպած են նաեւ սակարանի միջնորդները, ինչպէս նաեւ առեւտրական եւ ճարտարագործական հաստատութեանց ներկայացուցիչները: Փարիզի հարկատուներու ազգային Դաշնակցութիւնը եւ սէնտիքան եւս իրենց կարգին ցոյցեր կը կազմակերպեն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՄԷՋ

«Պրազդնիչնի Վեստի» թերթը կը գրէ թէ «Էլէնի» շոգենաւէն (արդէն հասած է Պաթում) ստացուած ռատիոյէ մը կը տեղեկացուի, որ ցուրտ օդի եւ ալեկոծութեան պատճառաւ եօթը հոգի մեռած են շոգենաւին վրայ: Մեռնողներէն մէկը Պուլկարիայէն է, իսկ միւսները Ֆրանսայէն եւ Յունաստանէն ներգաղթողներէն: Ներգաղթողներու ազգականները անհամբերութեամբ կը սպասեն նամակի: Շոգենաւը երբեք այդպիսի բուռն փոթորիկի հանդիպած չէր ուրիշ ատեն:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՐԾԷ ԿԸ ՀԱՆՈՒԻՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ թէ «Սթանտարտ Օյլ» մեծ թիւով Հայեր գործէ հանած է: Հայ գործազուրկները, յունուար 18ին, մօտաւորապէս 400 հոգի, առաջնորդարանի վրայ կը խուժեն, իրենց ընտանիքին հետ միասին, հաց պահանջելով ազգային իշխանութենէն: Այս ցոյցին կազմակերպիչն էր Ղազարոս Խօնա անունով մէկը, որ կ՚ըսուի թէ շարժած է ուրիշներու դրդումով: Ոստիկանութիւնը ցրուած է գործազուրկներու բազմութիւնը, որ տգեղ կատակերգութեան մը ձեւն է առած:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ոչ մի տարակոյս այն մասին, որ սովետները հետ ի հետ եւ տենդագին պատրաստւում են մի նոր պատերազմի։ Եւ որպէս զի անմեղ ձեւանան, նրանք անպատկառութիւնն ունին խելայեղ վայնասուն բարձրացնելու թէ իրենք «խաղաղասէրներ» են եւ միայն «իմպերիալիստական բուրժուազիան» է որ յամառօրէն ամէն ջանք թափելով ջանում է արեան նոր խրախճանքներ սարքելու։

Այսպէս է բարբառում Մոսկուայի մամուլը, որի արձագանգը սորկամիտ հաստատամտութեամբ տալիս են ամէն երանգի թութակները ամենուրեք, որ ըստ Ստալինի։

Եթէ կէս տոկոսով ճշմարտութիւն լինէր այս արտառոց և կեղծուպատիր յայտարարութեանց մէջ, եթէ կոկորդիլոսի արցունքներ չլինէին Մոսկովեան մամուլի յայտարարութիւնները վտանգուած խաղաղութեան մասին, այն ժամանակ անիմաստ կը համարուէր գրիչ գործածել այս յայտարարութեանց դէմ, բայց իրականութիւնն այնքան է խեղաթիւրուած, որ անկարելի է հանդուրժել այսպիսի նենգամիտ, մեր հայրենիքի համար խիստ ճակատագրական, եւ յետին նպատակներ հետապնդող այս յայտարարութեանց։

Այո՛, հակառակ Խորհուրդների բոլոր ամպրոպագոռ յայտարարութեանց նրանք ընթանում են դէպ ի նոր արիւնահեղութիւններ, նոր սարսափներ, որոնց քաւութեան նոխազը, դժբախտաբար, դառնալու է մեր կիսաւեր հայրենիքը։ Սա գրչի խաղ չէ եւ ոչ իսկ մտացածին ու սնամէջ յայտնութիւն, այլ անժխտելի ճշմարտութիւն։

Անշուշտ, տղայութիւն կը լինէր ակնկալել բոլշեւիկներից որ եւ է արտայայտութիւն այս մասին իրենց մամուլում։

Այս ուղղութեամբ նրանք ոչ միայն զգոյշ են եւ վերապահ, այլ եւ վերին աստիճանի խոհեմ եւ փափկանկատ։ Եւ ընդհանրապէս այսպէս են նրանք, երբ մտադրութիւն ունեն վտանգաւոր ձեռնարկներ սկսելու։ Սակայն թողնենք նրանց ծածկամիտ մամուլը եւ տեսնենք թէ այս մասին ի՞նչ է ասում խորհրդային մելամաղձոտ իրականութիւնը։

Պատերազմի պատրաստման գործում շատ բնորոշ են այն երկարաշունչ ճառերը, զեկոյցները եւ նախապատրաստական աշխատանքները, որոնք այսօր տեղի են ունենում Խորհրդային Միութեան բոլոր անկիւններում, առանց մամուլում աղմուկ հանելու։

Շատ բնորոշ է այն ուղղամիտ, անկեղծ եւ յանդիմանական ճառը, զոր արտասանեց անցեալ տարուայ ամրանը Երեւանի պետական համալսարանի (այժմ Մանկավարժական Ինստիտուտ) ռազմագիտութեան դասախօս, պատասխանատու կոմունիստ Ղուլեանը՝ ուղղուած համալսարանի ուսանողութեան, վեց հարիւր հոգի։

— Ընկերներ, ահարկու ձայնով գոռում էր Ղուլեանն ի հրաւէր ուսանողութեան, մեր ուսանողութիւնը փախչում է ռազմականպարապմունքներից եւ փորձերից։ Փախչողների թիւը քիչ չէ, որ ի նկատի ունենալով մեր կուսակցութեան կենտ. Կոմը հանել է համապատասխան որոշում այդ մասին։ Ռազմական փորձերից փախուստ տալը համարուելու է դասակարգային թշնամու գործակալ եւ չարաչար պիտի պատժուի։ Այսպէս է մեր կուսակցութեան հրամանը։ Բաց ի սրանից՝ մեր ուսանողութեան մէջ տարածուած է մեզ համար չափազանց մի վտանգաւոր տեսակէտ, որով իբր թէ մենք չենք ցանկանում պատերազմել, ի՞նչ կարիք կայ ուսանողութեան տանել ամէն օր ռազմափորձերի։ Ի լուր բոլորիդ յայտնում եմ, որ մեր կուսակցութիւնը ցանկանում է պատերազմ եւ նոյն իսկ դէմ չէ իմպերիալիստների պատերազմին, որ կարելի է վերածել քաղաքացիական պատերազմի։ Բայց դեռ մենք հանդուրժում ենք կապիտալիստների ոտնձգութիւններին, որովհետեւ մենք տեխնիկապէս եւ քիմիապէս յետ ենք մեր դասակարգային ոսոխից թշնամուց։ Երբ մենք կը հասնենք եւ կ'անցնենք պարոնայք բուրժուաներին, այն ժամանակ մենք մէկ վայրկեան անգամ չենք հանդուրժի նրանց իշխանութեան։

Հասնելու եւ անցնելու համար՝ անհրաժեշտ է որ մենք այսօրուանից պատրաստուենք եւ լաւ ուսումնասիրենք ռազմա – քիմիական գործը։ Որովհետեւ գալիք պատերազմը գերազանցապէս լինելու է քիմիական պատերազմ թիկունքի վրայ։ Դէհ, անմիջապէս հագէք հակակազերը եւ ճանապարհ ընկէք դէպ ի Քանաքեռի եւ Նորքի բարձունքները։ Ենթադրեցէք, Դաշնակները գալիս են եւ դուք գնում էք նրանց դէմ կռուելու։

Ընկերներ, շարունակեց Ղուլեանը, միք մոռանա, որ բուրժուազիան նոյն իսկ Աֆրիկէից բերելու է թունաւոր միջատներ մեզ թունաւորելու համար։ Մա՛հ բուրժուազիային»։

Ոմանք կարող են առարկել, թէ սա մի անհատի կարծիք է, որ չի ներկայացնում ամբողջ տիրող իշխանութեան կարծիքը։ Այսպիսի մտածմունք ունեցողները թող իմանան, եթէ մինչեւ այժմ չգիտեն, որ Խորհրդային Միութեան մէջ անհատ – մանհատ չկայ եւ նա ով կը յանդգնի անհատական ազատութեան ջատագովը լինել, նա յանցաւոր է ի մահ։

Սակայն ընթերցողը թող չմտածէ թէ այս ճառը, որ բնորոշ է իր անկեղծութեամբ, եզակի օրինակ է, ընդհակառակն այսպիսի ճառեր սովորական յանկերգներ են, որոնք կրկնւում են ամենուրեք միեւնոյն խուլտ ձայնով։

Այսօր ամենախուլ գիւղից սկսեալ մինչեւ Մոսկուա, մի հսկայական բանակատեղի է ներկայացնում այդ ընդարձակ երկիրը։

Երեւանի պատերին ամէն տեղ փակցուած են նշանախօսքեր ռազմատենչ բովանդակութեամբ։

«Հնգամեակը կապիտալիզմի գերեզմանն է»։

Օրուայ կարգախօսը ռազմապաշտութիւնն է իր ամբողջ այլանդակութեամբ։ Ռազմապաշտութիւնը կայծակի արագութեամբ զարգանում է Խորհրդային Միութեան մէջ եւ տակաւին իր զարգացման գագաթնակէտին չէ հասած։

Անվերջ ռազմաշարժեր, որոնց պարտադրօրէն մասնակցում են ոչ միայն կարմիր չեկիստները, այլ եւ աշակերտուհիները, ուսանողուհիները, բանուորները եւ ծառայողները։

Վա՛յ նրան, ով փոքր ծպտուն կը հանի այս մոլեգին ռազմատենչութեան դէմ, նա կորած է Չեկայի զնտաններում։ Մի խօսքով գիտութեանը փոխարինել է ռազմապաշտութիւնը։ Գրչի տեղը բռնել է զէնքի պաշտամունքը, եւ այն աստիճան առաջ է գնացել, որ որ եւ է օտարականի տպաւորութիւնն այն կը լինի թէ Ռուսիա արդէն պատերազմի մէջ է։

Առանց սեռի եւ հասակի խտրութեան, բոլորը պէտք է զէնք գործածել իմանան Խորհրդային Միութեան մէջ։ Դպրոցներում ռազմագիտութիւնը պարտադիր է բոլոր խմբակների աշակերտուհիներին։

Որ եւ է աշակերտ եթէ չկարողացաւ ռազմագիտութիւնից քննութիւն տալ, նա անմիջապէս դուրս է շպրտւում դպրոցից, որպէս խորհրդային իշխանութեան ձեռնարկները «պրավալի» ենթարկողի։

Ընդհակառակն «պարգեւատրւում» են «հարուածային» կոմսոմոլները, որոնք լաւ հրաձիգ են։

Բանուորը, ծառայողը, ուսանողը երբեք ազատ ժամանակ չունեն, նրանք «հանգստեան օրերին» զբաղուած են կամ «օչերեա» (պոչ) բռնելով, կամ նշանաձգութեամբ։

Այս բոլորը կատարւում է «ինքնապաշտպանութեան» անունով, ի հեգնանք այդ նուիրական սկզբունքի։

Միշտ այսպէս է եղել, դահիճներն աշխատել են արդարացնել իրենց արեան ծրագրերը։

Անտարակոյս պէտք է թուի բոլորին, որ բոլշեւիզմն այլ եւս չի հաւատում իրայ գաղափարի զօրութեամբ առաջացնել «հոկտեմբերեան հրդեհ» համայն աշխարհում։ Ի՞նչ է մնում անելու, եթէ ոչ վարել մաքիավելեան քաղաքականութիւն մինչեւ որ հնչէ «հասնել եւ անցնելու» վճռական վայրկեանը։

Այս նպատակով նա քեմալականութեան հետ էլ աւելի է ամրացնում իր զինակցութիւնը, ի հարկէ, միշտ վաճառելով մեր հայրենիքը, որ, ինչպէս ասեցինք, լինելու է քաւութեան նոխազը բոլշեւիկների քաղաքականութեան։

Կայ նոր զինակցութիւն քեմալականութեան եւ ստալինեան դիկտատուրայի միջեւ։ Այս զինակցութեան համաձայն արեւմուտքում կամ արեւելքում պատերազմի ծագման դէպքում սովետները իրենց բանակը շարժելու են պատերազմով բռնուած վայրերը, իսկ քեմալականութիւնը պէտք է գրաւէ Կովկասը այնտեղի անխուսափելի ապստամբութիւններն արեան մէջ խեղդելու համար։

Այս գրաւումը լինելու է ժամանակաւոր, մինչեւ պատերազմի վերջը։ Այս դաշնագիրը կնքել է Վորոշիլովը Ստալինի համաձայնութեամբ։ Սա յայտնում է մի կոմունիստ, որ ունի պատասխանատու դիրք կարմիր բանակում։

Հէնց անցեալ տարուայ ամառն էլ տեղի ունեցաւ զօրքի տեղափոխում Լենինականից դէպ ի ճափոնական ճակատ եւ եթէ սովետները ժողովուրդի ապստամբութիւնից չվախենան, Անդրկովկասում զօրք չեն պահի նոյն քանակով։ Առանց ձեւական դաշնագրերի էլ, հայութեան պարզ է թէ Քեմալի եւ Ստալինի յարաբերութիւնների արդիւնքը լինելու է խիստ ճակատագրական մեզ համար։

Եթէ իրերն իրենց բնական ճանապարհով ընթանան, կարելի է ասել որ սովետներն են լինելու նախայարձակը պատերազմի յայտարարութեան։

Նուիրական սկզբունք է դարձել ասել «օրհնեալ է պատերազմը»։

Միայն հարկաւոր է մի քիչ էլ ժամանակ շահել; էլ աւելի զօրացնելու կարմիր բանակը, ռազմականացնելու երկիրը, իրականացնելու երրորդ ռազմական կոմունիզմը (երկրորդ հնգամեակը) եւ ապա կազմ ու պատրաստ դիմադրաւելու, աւելի ճիշդը յարձակուելու թշնամու վրայ։

Ինչպէս ասում էր Ստալին, «կամ տասը տարում առաւելն հասնել եւ անցնել, կամ խորտակուել», մօտիկ ապագայում յայտնի կը լինի թէ ո՞վ է ուզում պատերազմել եւ ո՞վ է խորտակուելու։

ԿԻՊԱՐԵԱՆ

ՄԵՔԵՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

(Ընկերային նոր շարժում մը)

ԽՄԲ.— Այս հարցին անդրադարձած ենք խմբագրականով մը, իսկ Փրբակայի մեր աշխատակիցը, Գ. Շռղակաթ, նուիրած է յօդուած մը։ Անգամ մը եւս, այսօր, այս տողերը, որովհետեւ «օրուան հարց» է այլեւս մեքենապետութիւնը։

Առնէ մը ի վեր ընկերային նոր շարժում մը —մրցակից՝ համայնավարութեան,—չափազանց արագ կերպով կողմնակիցներ կը շահի Միացեալ Նահանգներու մէջ, ու արդէն իսկ կը ստանայ հանրային ընդարձակ շարժման մը բնոյթը։ Ատիկա մեքենապետութիւնն է (Թէքնօքրասի)։ Ընկերային կառուցման նոր ծրագիր մը, որ հիմնուած է Միացեալ Նահանգներու շարժամեքենաներու ուժին քննութեան վրայ։ Այդ ուսումնասիրութիւնը կատարած են աւելի քան 100 ճարտարագէտ մեքենագէտներ, որոնք քանի մը տարիէ ի վեր աշխատած են Քոլոմպիա համալսարանին մէջ։ Մեքենապետութեան վարդապետները կը յայտարարեն թէ մեքենապետական անգործութիւնը, մարդոց փոխարինումը մեքենաներու կողմէ, ստեղծած են հանրային այնպիսի հարցեր, որոնք չեն կրնար լուծուիլ ներկայիս ծանօթ մեթոտներով։ Անոնք կ'ըսեն թէ Ամերիկայի 14 միլիոն անգործներու առնուազն կէսը անպէտ են այլեւս ճարտարագործութեան մէջ, ուրկէ դուրս նետուած են։ Իսկ նոր գիւտերը անգործներու թիւը պիտի բարձրացնէ 20 կամ 30 միլիոնի։ Մեքենապետութեան կողմնակիցները այն կարծիքը ունին թէ այս կացութենէն դուրս գալու միակ միջոցը «գիններու դրութեան» վերացումն է։ Անոնք կը քննադատեն համայնավարութիւնը, իբրեւ հինցած եւ անբաւարար կերպով ծայրայեղ, եւ իբրեւ դրութիւն մը որ կը պահէ դրամի գործածութիւնը։

Մեքենապետութեան սկզբունքին վրայ կառուցուած հանրութեան մը բոլոր անհատները, որ 25—45 տարիքը ունին, տարին շուրջ 600 ժամ կ'աշխատին՝ ելեքտրականացած հսկայ գործարաններու եւ տնտեսութեանց մէջ, եւ իրենց գործունէութեամբ պիտի կարենան յառաջ բերել ամէն տեսակի բաւականաչափ արտադրութիւն Միացեալ Նահանգներու բնակչութեան համար։

Մեքենապետութեան կողմնակիցները չեն խորհիր որ եւ է յեղափոխութեան մասին։ Անոնք կը խորհին թէ արդի դրամատիրական դրութիւնը այլեւս կը քայքայուի, եւ թէ հանրութիւնը ստիպուած պիտի ըլլայ խստացնել իրենց սկզբունքները իբրեւ միակ միջոցը քաոսէն ու քաղցէն դուրս գալու։

Մեքենապետութեան ղեկավար դէմքն է Հ. Սքոթ, մեծ զարգացման տէր ճարտարագէտ մը, որ բազմութիւնները իր գաղափարներով վարակելու արտակարգ կարողութիւնը ունի։ Հազիւ քանի մը ամիս առաջ էր, որ մեքենապետութեան կողմնակից խմբակը թոյլ տուաւ հրատարակել իրենց գաղափարներու կամ գործերու մասին տեղեկութիւններ, իսկ այժմ ամերիկեան թերթերը լեցուն են յօդուածներով, որոնք կը խօսին անոնց տեսութիւններուն ու ընկերային ըմբռնումներուն մասին։

Մեքենապետութիւնը, սակայն, ըստ Սքոթի եւ իր կողմնակիցներուն, կիրարկելի է, առայժմ, միայն հիւսիսային – ամերիկեան շրջանին մէջ, ուր կայ բաւականաչափ հում նիւթ եւ ճարտարագործութեան մէջ զարգացած հասարակութիւն։

Վ. Ի.

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄ

Ինքն է ահա, որ մանկութեան տարտամ յիշատակներու մէջէն կը ժպտի հայրաբար։ Եւ փոքրիկ մէկ անգամը իր երկսեռ մեծ երգչախումբին, կարծես փոխադրուած կը զգամ մեր ուսումնարանին սրահը, շրջապատուած ընկերներով։

Մեր դիմացը կանգնած է ան, իր բարձր հասակովն ու նիհար կազմուածքով։ Ակնոցներուն տակէն իր խուզարկու աչքերովը նախ կը դիտէ բոլորս, ապա ոսկրոտ ձեռքերը կը բարձրացնէ վեր, տիրաբար նշան կուտայ, որ սկսինք։ Այդ պահուն մեր թոքերը կ'ուռին, մեր սիրտերը ուժգին կը բաբախեն եւ երբ ձեռքերը կ'իջնեն՝ կը սկսինք երգել Կուրղինեանը։

Էյ սեւ գիշերում դուշման դարդերին,
փփրած ծովում ինկաք ու մեռաք,
Ա՜յ իմ ազիզներ դաղուած սրտերի,
Եաման օրերի դուք յոյս երկնառաք։

Ցանկարծ մեր երգը կ'ընդհատէ եւ յօնքերը պռստելով կը յառաջանայ եւ ոմանց դիտողութիւններ կ'ընէ։ Աններդաշնակ է ամբողջութիւնը, որովհետեւ խստապահանջ է ան, ամենափոքր սխալն անգամ չի վրիպիր իր վարպետի ականջներէն։ Կը պահանջէ որ ընենք որքան հնարաւոր է մաքուրն ու կատարեալը։ Իբրեւ լրացում՝ կը քակէ բանաստեղծութեան ծալքերը։ Կը բացատրէ մեզի անոնց միտքերը եւ խորքի զգացումները։ Ապա կը հրամայէ «երկրորդ համարը»։

Ոչ մէկ տրտունջ, ոչ մէկ գժգոհութիւն, յոգնութեան ոչ մէկ արտայայտութիւն մեր կողմէ։ Նոյն իսկ ուշ գիշեր մնալու եւ երգելու պատրաստ, կը սկսինք երգել։

Ծփուն ալիքներ փրփուր թեւերով
Ինչպէս սիրտ առին ու ձեզ կուլ
տուին...։

Մինչ մեր երգը կ'երթայ փշրուելու հանդիպակաց զառիթափին դէմ, ինք կ'անցնի քովընտի դասարանը աւելի յստակ իմանալու համար անսամբլը։ Ներս կուգայ, ուրախութիւնը իր դէմքին վրայ կը պայծառանայ, կը թողու որ մեր երգը կրկնուի յաջորդաբար մինչեւ կատարելութիւն, կամ մինչեւ որ անոր հաշ ու կտուր մոթիֆները երթան ու հիւսուին արձակուրդի զանգին զօղանջներուն հետ, ու մենք կը ցրուինք դոհունակ սպասելով հինգշաբթի օրուան դաշտագնացութեան։

×

Դպրոցէն դուրս փողոցն ենք ու մեր չորս չորս շարքերուն առջեւէն ան կը քալէ գլխիկոր, երգի կտորները շրթներուն վրայ, իսկ գիրք մը ձեռքին մէջ, որ գաւառական երգարան մըն է ապահովաբար։ Կը յառաջանայ ու մենք կը հետեւինք իրեն, մինչեւ որ դուրս ելլենք քաղաքին մանուածապատ փողոցներէն, անգամ մը որ «Հնձանակի գըլուխն» երեւնայ, մեզի կը դառնայ ու կը հրամայէ երգել «Լուս Փրոանը», «Մանկութեան օրերը», «Մշակ բանուորը» եւ ուրիշներ։ Կ'երգենք. անոնցմով կը զինուինք, մինչեւ որ ընդհատելու նշանն ընէ երբ արդէն խաղավայրը հասեր ենք։

Հասած ենք ծառազարդ հարթավայրը, «ազատ էք, բայց շատ չհեռանաք» կ'ազդարարէ մեզի։ Ազատութի՛ւն, ի՜նչ ցանկալի բան։ Կը ցրուինք մօտակայ բլուրներուն վրայ ու ձորակներուն մէջ։ Ոմանք ծաղիկներ կը հաւաքեն, ուրիշներ գոյնզգոյն քարեր։ Երբ ուրախ ու [illegible] ման կուգանք հայրենի պայծառ երկնին տակ, յանկարծ փոքրիկ զանգակի մը զանգիւնը կը լսուի։ Համախմբուելու ազդարարութիւն է։ Ահա բոլորս զինուորական կարգապահութեամբ կը խռնուինք իր շուրջը, հասած են նաեւ դպրոցի ուսուցիչները։ «Պիտի երգենք», կը յայտնէ, բայց այս անգամ մեր շրթները կը թոթովեն հովուական երգեր եւ կարծես գիւղական ծաղկաստանի հոտաւէտ ծաղիկներն են որ կը փրթին ու կ'երթան կազմելու թովիչ ու գունեղ փունջեր։

Ծարերի վրով գնաց,
եա՛ր, եա՛ր...
Իմ եարը խռով գնաց,
եա՛ր, եա՛ր...
Արօտով, արօտով,
Եարիս կարօտով...

Մենք կ'երգենք իսկ ուսուցիչները նստած ուռենիներու շուքին տակ՝ ականջ կուտան մեզի։ Այդ պահուն հայ գիւղն է, որ կը տիրապետէ մեր սրտերէն ներս ու մեր երգը կը շարունակուի աւելի ցրտոտ եւ աւելի կենսուրախ։

Հօռօլօ, լօ, լօ, լօ, լօ, հօ՛...
Արի՛, արի՛ քէ մատաղ,
Հօ՛, եզը ջան, հօ՛
Հոռովել հօ՛,
Հօ՛, ջան հօռօլօ...

Կուգայ պահ մը, երբ մեր ուսուցիչը կ'ընդմիջէ առանձին երգով.

Հօլ արա, եզը ջան,
Աղբեր ջան,

Մեր խումբը.

Հօ՛... Թօլ արա, եզը ջան,
Աղբեր ջան,

Եւ դէմ առ դէմ, մեր ուսուցիչը եւ մեր խումբը.

Դէհ սիրուն ել, ել, ել,
Դէհ, ծիրան, ել, ել, ել,
Դէհ տոկան, ել. ել, ել. հօ՛...

Հոս հայ շինականի հոգին կ'արտացոլայ։ Խումբը հոգեւին կ'երգէ այս գոհարները, մինչեւ ուշ իրիկուն։ Վերադարձի պահն է, նորէն չորս-չորս մեր հսկիչներու հսկողութեան տակ, իսկ ինք մեր առջեւէն։ Կը յառաջանանք դէպի տուն, դէպի հանգիստ՝ քնանալու եւ արթննալու նոր երգերու, նոր արշալոյսներու համար։

×

Եղեռնի թուականի նախօրեակն է։ Ընկերոջ մը հետ կը ներկայանանք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ակումբին դուռը, կարգադիր յանձնախումբի մէկ անդամին ու կը յայտնենք, որ երգիչներ ենք։ Բացման համար կ'երգենք «Հեծա՛ւ արի արքայն Արտաշէսը»։ Սիրողներու խումբ մը «Արտաշէս աշխարհակալ» կը ներկայացնէ։ Բոլոր միջնարարներուն միշտ նոյն ջղուտ ձեռքերը մեզ կը վարեն, ազգային, յեղափոխական ու գեղջուկ երգերով կարծես սրահը կը շարժի։ Այնտեղ են կառավարական եւ տեղւոյն Իթթիհատի յայտնի վարիչները։ Մեր երգերը կը խոցեն անոնց սրտերը, ատելութիւնն ու ոխը ծայրայեղութեան կը հասնի ու այս կ'ըլլայ վերջինը։

Օր մը կը ձգէ մեզ։ Իր ծննդավայրը՝ Ծագ կ'երթայ եւ այլեւս չի վերադառնար։ Երաժիշտ - ուսուցիչ Մկրտիչ Տէր Պետրոսեանն էր այս մարդը, հրդեհեց մեր մանուկ հոգիները պահ մը եւ ամենայն անձնուիրութեամբ, մինչեւ որ չարաբաստիկ օր մը ձերբակալեցին զայն, նոյնքան անձնուէր տնօրէն Փ. Գեղամ Արծրունիին, Պետրոս վարժապետին եւ ուրիշներու հետ։ Ու գիշեր մը Ակնայ ժայռերէն վար աղմկահոս Եփրատը նետեցին։

Այսպէսով վերջացաւ անոր կեանքը, բայց կարծես ան ինծի կուգայ այսօր, Չրապտոյտներու մէջէն։ Կը ցցէ իր յաղթ հասակը։ Նոյն ջղուտ ձեռքերը, նոյն ժպտուն աչքերը եւ նշան կ'ընէ երգելու։ Բայց այս անգամ, բոլորս մէկ ծնրադիր ու արցունքոտ աչքերով, կ'երգենք մեր երգին վերջին հատուածը միայն, իբրեւ ուխտ։

Էն վառ փարոսը որ դուք վառեցիք
Դարերի ծովուն մութ դէմքին վրայ,
Լոյս է տալածում, անցնում են մարդիկ,
Ուր առաջինը դուք բացիք ճամբան,
Մենք էլ, ազիզներ, ձեր ճամբէն ինկանք
Թողած լոյսերնուդ՝ շողերն ենք գըրկեր։

Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն նախագահ հաւատացէք որ գինով չէի, միայն քիչ մը աւելի խմած էի։

— Ուրեմն մէկ ամիսի տեղ 30 օր բանտարկութիւն դատապարտուած էք։

Տիկինը

— Ցաւալի է որ անցեալ ամիսէն հաշուեցուցակ մը անվճար թողուցած ենք։

— Պարոնը, անպատճառ ատամնաբոյժին ցուցակը ըլլալու է որ ցաւալի կը գտնէք, որուն դարմանումն ալ եւ վճարումն ալ ցաւով կը վերջանայ։

Իտալիոյ Հայոց Ազգային Միութիւնը

ՄԻԼԱՆՕ, 24 յունուար (Ցառա

— Յունուար 22ին տեղի ունեցաւ Իտալիոյ Հայոց Միութեան տարեկ ընդհանուր ժողովը։ Եթէ պարագանութիւն մը չըլլար, պիտի նախընէի լուռ անցնիլ գաղութային գործոն վրայէն, որոնք հրապարակ չինչ ունին։

Հակառակ ղրկուած 50 հրաւ րու, ժողովին մասնակցեցան 15 հոգի, մեծամասնութիւնը կը լէր իր բացակայութեամբ։

Վարչութեան գործունէութեան մարտութենէն իմացանք որ ծունէութիւնը եղած է բաւական նիւթական միջոցներու անբաւա նութեան պատճառաւ։ Տրուած ինքնութեան թուղթ, դիմում կա ուած է Փարիզի Հօկին մօտ, որպէս եօթը հայ բանուորներու մուտքը տօնուի Հայաստան, վարչութ միշտ կապ պահած է իտալական տական հաստատութիւններու նիւթական օգնութիւն եղած է չքա ու հիւանդ հայրենակիցներու Միջոցները կը պակսին, իսկ կարի րը կը շատնան։ Միութեան տարեկ մուտքը եղած է 2050 լիրէթ, իսկ 2500 լիրէթ»։

Հակառակ բուռն վիճաբանութ ներու եւ բողոքներու, իր պաշտօ վրայ վերահաստատուեցաւ նախ վարչութիւնը։ Բողոքողները կը փաքէին պարզապէս նոր ընտրութ կատարել, ինչ որ կարելիութիւ տի տար որոշ փոփոխութիւններ ցնելու վարչութեան կազմին մէջ թափով թարմացնելու վարչ կազմը, որ կոչուած է ներկ կարեւոր գործունէութիւն մը լու։

Ցաղթանակը տարին հնաւէր որոնք չենք գիտեր թէ ի՞նչ պաշտօ ներով (եւ հակառակ ոմանց մի պարագային առթիւ տարիներ քաղաքացիական քաջութեան մ ըրած քարոզներուն) կ'ուզեն անտ նոր, թարմ, երիտասարդ ուժերը կը նախընտրեն վարչութեան մէջ հել, յարգելով բացառութիւնն անհատներ որոնց գործելու ժամա կը շատո՜նց անցած է։

Այսպէս, ուրեմն, հին դրութ պիտի շարունակուի, վարչութ դրեթէ կղզիացած պիտի զբաղի մի բարեգործական գործերով, եւ «սեղմ գործունէութիւնը պիտի դարձնէ միջոցներու անբաւական թիւնը» պատրուակելով, եւ դեռ լին՝ երբեք չպիտի հասնի իր գործ նէութեան շրջանը ընդլայնելու եւ շուրջ հաւաքելու գաղութին բոլոր դամները։

Այս անդոհացուցիչ վիճակին մասամբ պատասխանատու են գա թին կղզիացած անդամները, միայն գանգատիլ գիտեն, եւ մա ւորապէս երիտասարդութիւնը, կ'երեւի դեռ չէ ըմբռնած թէ պայքարով է որ իսկական գործ րելի է կատարել։

Մեր գաղութին նիւթական կ լութիւններուն մասին գաղափա տալու համար, պիտի ըսենք որ 19 ընթացքին միայն Միլանի գաղու բաց ի վերյիշուած գաղութային քերէն, 5—6,000 լիրէթով մասնակ է նաեւ զանազան հաստատութիւն րու ի նպաստ կատարուած հանգա կութիւններուն։

Ազգային մարմնին հեղինակութի նը բարձրացնելու նպատակով, պէս նաեւ կանխելու համար անհ դէպքեր, որ տեղի ունեցած են վե հանգանակութիւններու ընթացք առաջարկեցինք արգիլել որ եւ է գանակութիւն, եւ կեդրոնացնել գործ Ազգային Մարմնին ձեռքը, մեր առաջարկը չընդունուեցաւ դրութիւնը եւ հին մտածելակեր որ կ'իշխէ, ուրիշ կերպ չէր կրնա լալ արդէն, այս ընթացքով։

Ա

ԾԻԾԱՂ

Պստիկ Արամ իր հօր կը հարցնէ։

— Հայրիկ ինչու համար լու գունաւոր է եւ արեգական նման փ լուն չէ։

— Տղաս, անքնութեան հետեւ գիշերները չի քնանալուն։

***

— Բարեկամ ինչպէ՞ս մի քանի ուան մէջ Ափրիկէ միլիոններ շին մորթի վրայ գործ ընելով, կը զարմ նամ։

— Բայց մորթ ընելով զոր մորթ հասկնամ, մէջը սեւամորթի փորի

— Սովոր գերեվաճառութիւն որ հասկնամ։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Մեծ խանդավառութիւն

Յունուար 22ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով, Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կ.ը արտակարգ ընդհ. ժողովի էր հրաւիրած Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր ընկերները: Ներկայ էին աւելի քան երկու հարիւր ընկերներ, ինչպէս նաեւ Բիւրոյի եւ Կ. Կ.ի ընկերները:

Խանդավառ եւ ջերմ ընկերական մթնոլորտի մը մէջ, ժողովը բացուած յայտարարեց ընկ. Գերասիմ Բալայեան եւ ըսաւ.

— «Ընկերներ, ահա երկրորդ անգամ ըլլալով ձեզ կը տեսնեմ խիտ ու խուռներամ հո՛ս, այս յարկին տակ, Դաշնակցութեան խօսքը լսելու: Ես վստահ եմ, որ, օր մը, երբ գերագոյն ժամը հնչէ, դուք ամէնքդ, դարձեալ պիտի գաք Կ. Կ.ի կողքին կանգնելու: Սակայն, այսօր, մեր այս ժողովին մէջ, ես կը տեսնեմ սրտապարար ուրիշ երեւոյթ մը: Հոս, մեր մէջ հիւրաբար նստած կը տեսնեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեր հեռաւոր ընկերներու ներկայացուցիչները՝ Գարեգին Նժդեհ, Կոպեռնիկ Թանտրճեան եւ Վահէ: Յանձինս անոնց, ես կ'ողջունեմ մեր բոլոր հեռաւոր ընկերները: (Բուռն եւ երկարատեւ ծափահարութիւն):

Ապա խօսքը տուաւ ընկ. Վահան Համբարձումեանին:

Ընկ. Համբարձումեան հակիրճ ձեւով տուաւ վերջին մէկ ամսուան ընթացքին շրջաններու եւ Փարիզի մօտակայ վայրերուն մէջ կատարուած կուսակցական – կազմակերպչական աշխատանքին պատկերը, առանց անդրադառնալու քանի մը խեղճերու պատերուն տակ արձակած կանչերուն ու «ելոյթ»ներուն, եւ ըսաւ.

— «Մեզի համար այլ եւս մեռած տառ է քանի մը հողմավարներու կողմէ սարքուած վերջին հիւանդագին ու բռնազբօսիկ «շարժում»ը: Աւելորդ է անոնց մասին ձեզ հոս ժամավաճառ ընել: Ուրախալի եւ սրտապնդիչ երեւոյթներ կան, որոնց հրճուանքով կ'ուզեմ ծանօթացնել ձեզ: Սթափած ու ինքնագիտակից շարքերը եռանդուն աշխատանքի են լծուած ամենուրեք: Ահա մէկ ամսուան ընթացքին 36 նոր ընկերներ (Շալէթի եւ Մարսէյլի մերձաւոր վայրերուն մէջ), ամէնքն ալ երիտասարդ, մտած են մեր շարքերուն մէջ, ծառայելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ»:

Յետոյ զեկոյց մը տուաւ ընկ. Հր. Սամուէլ «Ազգային միացեալ ճակատ»ի մասին, որ վերջերս շատ կը զբաղեցնէ հանրային միտքն ու մեր մամուլը:

Ընկ. Հր. Սամուէլ առարկայական կերպով ներկայացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութենէն ի վեր կատարուած համերաշխական բազմաթիւ փորձերը եւ ըսաւ.

— «Երկուութիւն մը կայ, հին օրերէն ի վեր, մեր ազգային ճակատին վրայ գործող բոլոր ուժերուն միջեւ: Եւ այդ երկուութիւնը շատ անգամներ ջլատած ու կոտրտած է մեր ուժերը: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, տակաւին 1890—92ի օրերուն, այդ հողին վրայ բազմաթիւ ճիգեր է թափած հայ յեղափոխականներու մէկ ճակատ ստեղծելու եւ միասնաբար լծուելու Թրքահայ ժողովրդի ազատագրութեան դատին: Այդպիսի փորձեր եղան 1903ին, 1905ին, անմահ Ակնունիի առաջնորդութեամբ, Մեծ Եղեռնի նախօրեակին, 1915ի կամաւորական շարժման եւ անկախութեան օրերուն. եւ սակայն այդ բոլոր աշխատանքները ժամանակաւոր արդիւնքներ տուին եւ փոշիացան:

«Այժմ դարձեալ գաղութներու մէջ կ'արծարծուի նոյն հարցը, նոյն սաստկութեամբ եւ նոյն անհրաժեշտութեամբ: Եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համաձայն Շրջանային եւ Ընդհ. Ժողովներու ցանկութեան, դարձեալ ապարդիւն փորձեր ըրաւ 1921—22ին, 1932ին եւ ոչ մէկ շօշափելի արդիւնք ստացաւ:

«Անշուշտ, տարակոյս չկայ, թէ միացեալ ճակատը կրնայ արդիւնքներ տալ արտաքին ճակատին վրայ մեր դատը միահամուռ ուժերով հետապնդելու, եւ ներքին ճակատին վրայ՝ ազգային – մշակութային խնդիրներուն սատարելու համար, սակայն գործօն ու կենսունակ ուժերու ներդաշնակութիւն դժուար է ստեղծել եւ ժամանակը ինքն է որ պիտի հասունցնէ այս խնդիրը»:

Վիճաբանութեան մասնակցեցան, ընկերներ՝ Բենօ, Յովհաննէսեան, Մուրատեան, Գահվէճեան, Պիպէռեան, Պալիկեան, Փոյաճեան, Տիրվանեան, Մասիս, Գորգիկեան, Կարօ Սասունի եւ ուրիշներ: Ընկ. Սասունի ըսաւ թէ «այս հարցը կուգայ ձեր տարիներու մտածումներէն, ցանկութիւններէն, ձեր բանաձեւերէն, Ընդհ. եւ Շրջ. Ժողովներէն եւ մեր կուսակցութեան առաջադրութիւններէն, սակայն, գործնական կեանքի մէջ մեծ արդիւնքներ պէտք չէ սպասել: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինքնին ազգային միացեալ ճակատ մըն է, որքան ուժեղ ըլլայ մեր կուսակցութիւնը, նոյնքան ուժեղ կ'ըլլայ այդ ճակատը»:

Խօսք առին նաեւ մեր հիւր ընկերները, Կոպեռնիկ Թանտրճեան եւ Գարեգին Նժդեհ:

Ընկ. Թանտրճեան բերաւ Ամերիկայի մեր հեռաւոր ու սիրելի ընկերներուն դաշնակցական ողջոյնները եւ ըսաւ. «Հեռու թէ մօտ, ցամաքով թէ ովկիանոսով բաժնուած, Դաշնակցականին համար ո՛չ մէկ նշանակութիւն ունի ատիկա: Հոս Դաշնակցութեան ոգին է որ կը թեւածէ բոլորիս վրայ. եւ կը տոգորէ մեզ ամէնքս ալ միեւնոյն նպատակներով ու ձգտումներով: Եւ ահա այդ ոգին է, որ պիտի փոխադրենք մեզի հետ մեր վերջնական հանդրուանը»:

Ընկ. Գ. Նժդեհ մասնաւորապէս կանգ առաւ Դաշնակցականութեան վրայ եւ ըսաւ. «Ընկերնե՛ր, ժողովուրդները իրենք են, որ իրենց ձեռքով կը կերտեն իրենց ստրկութեան շղթաները եւ երկար պայքարներու գնով ձեռք կը բերեն իրենց ազատութեան դափնիները: Մենք դատ ունինք տակաւին եւ մեր յեղափոխական հինաւուրց կուսակցութեան գործը դեռ չէ վերջացած: Յեղափոխութիւնը երկսայրի սուր է. պէտք է կռթնինք մեր ուժերուն ու կռուփին վրայ եւ հետապնդենք ու պայքարինք մինչեւ վերջնական յաղթանակ»:

Մեր երկու ընկերներու խօսքերը յաճախ կ'ընդմիջուէին բուռն ծափահարութիւններով: Ցիրաւի, այս ժողովները եզակի պիտի մնան Եւրոպայի մեր Թարմ կազմակերպութեան պատմութեան մէջ: Որքա՜ն խանդավառութիւն եւ որքա՜ն ջերմութիւն կար ընկերական այս սրտագին հանդիպումներուն մէջ:

Ընկերները դժուարաւ կը բաժնուէին իրարմէ եւ քանիցս կրկնեցին «Կեցցէ՛ Դաշնակցութիւնը»:

ԸՆԿԵՐ ՄԸ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ (Մարսէյլ), 24 յունուար.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Աւտօ» խումբը նոր տարուան առթիւ կազմակերպած էր ընկերահամակրական խնջոյք մը, նախքան հանդէսի նկարագրականը՝ քանի մը բացատրութիւններ: Ո՞վ է «Աւտօ»ն, զոր կը պանծացնենք: «Աւտօն» անուանի Դաշնակցական Մէշէտի Աւետիսն է: Բնիկ Զարսանճագցի: Երզնկացի Քեռիի, ի վերջոյ Անդրանիկի, Մուրատի, Գէորգ Չաւուշի, Սեպուհի զինակիցներէն: 1915ին կը բանտարկուի Մատէնի մէջ: Օսմ. Սահմանադրութեան՝ ներման արժանանալով կ'ազատի կուգայ բնագաւառ եւ անմիջապէս կը կազմակերպէ ամբողջ շրջանը: Ահա թէ ինչու որբ սերունդը, որ հասակ նետած է այս պողոտաներուն վրայ, կը վերյիշէ Աւետիսը եւ կ'երդնու քալել անոր ճամբով:

Մեր այս հանդէսը բացաւ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը, որ պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան պահանջները ազգային ու քաղաքական գետնի վրայ:

Ընտրուեցաւ Թամատա մը, Զաւէն, որ իր զուարճախօսութեամբ հանդէսին փայլ կուտար: Յեղափոխական եւ ազգային երգերով անօրինակ խանդավառութիւն մը ստեղծուեցաւ: Բոլորին սրտաբուխ արտայայտութիւնն ու խօսակցութիւնները կ'ապացուցանեն որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուժեղացումը հայ ժողովուրդի համար անհրաժեշտութիւն մըն է: Ընկեր եւ համակիր, տքնաջան գործաւորներ, սոյն սեղանին շուրջ հաղորդուեցան ազատագրական գաղափարներով:

7 խորոված նապաստակներ, օղի եւ գինի, զանազան աղանդերներ, մէջ ընդ մէջ պարեր ու կատակներ եւ հանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ լոյս Դաշնակցականի ջերմութեամբ:

Ս. Գ.

ՄԷԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱԼ ՄԿՐՏՈՒԱԾ

ՌԸՆԱԺ, 22 յունուար, (Յառաջ).— Անցած շաբթու մէկ երիտասարդ միացաւ Հ. Յ. Դ. Ռընաժի Գէորգ Չաւուշ ենթակոմիտէին: Նորեկը օրինական քննութենէն յետոյ ամսոյս 14ին իր երդումը կատարեց: Իր ձեռքը բարձրացնելով դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշը, ըսաւ. «Կ'երդնում իմ պատուիս, կեանքիս եւ Աստուծոյ վրայ հաւատարիմ մնալ այս դրօշին, մինչեւ անոր գաղափարի իրականացումը»: Այս արարողութենէն վերջ խօսք առաւ ընկ. Արմենակ Թովմասեան, որ բացատրեց Դաշնակցութեան սկզբունքը եւ գործելակերպը:

Յետոյ դառնալով նորեկ ընկերոջ շեշտեց.— Դաշնակցութիւնը երկաթէ կարգապահութիւն կը պահանջէ, պարզ ընկերներէն մինչեւ ղեկավարութիւնը եւ գերագոյն ժողովը: Դաշնակցութեան մէջ եսերը, անհատական շահերը եւ զանազան ինքնահաւանութիւնները գոյութիւն չեն կրնար ունենալ:

Իւրաքանչիւր Դաշնակցական, անհատ թէ խումբ կամ որ եւ է մարմին պարտաւոր է ենթարկուիլ գերագոյն ժողովի կամքին: Ընկ. Ա. Թովմասեանէն յետոյ խօսք առաւ ընկ. Վ. Խաչատուրեան, որ դառնալով նորեկ ընկերոջ, ըսաւ.— Դաշնակցութիւնը շատ դաժան է իր ընկերներուն հանդէպ, նիւթականէդ մինչեւ կեանքդ կը պահանջէ ան, եթէ հարկ ըլլայ: Ընկերը իր մկրտութեան առթիւ 20 Ֆր. նուէր տուաւ: Այս մէկ ընկերէն զատ ուրիշ քանի մը երիտասարդներ եւս փափաք յայտնած են միանալու մեր շարքերուն եւ կը սպասեն ենթակոմիտէին կարգադրութեան: Բոլորն ալ վրէժը իրենց աչքերուն մէջ, 22—24 տարեկան երիտասարդներ են, որոնք կը դիմեն դէպի հայ ժողովուրդին հզօր կուսակցութիւնը:

Վ. Խ.

Հայկական մեծ պարահանդէս

Այս Շաբաթ գիշեր, 21 Յունուար, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ, Փլաս տը լա Րէփիւպլիք, Օթէլ Մօտէրնի գեղեցիկ սրահներուն մէջ է, որ տեղի պիտի ունենայ Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութեան պարահանդէսը, հովանաւորութեամբ Ֆրանսայի մարմնակրթական նախարար Մ. Մարքոմպի: Պաշտօնի վրայ գտնուող առաջին բարձր պաշտօնատարն է, որ կը հովանաւորէ հայկական հանդէս մը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր երախտագիտութիւնը յայտնած է նախարարին իր մեծապէս համակրալից ժէսթին համար:

Այդ բարձր հովանաւորութենէն զատ կազմակերպիչ յանձնախումբը հաճոյքը ունի ծանուցանելու թէ Քրէտի Ֆրանսէզի արուեստագիտուհիներէն եւ ֆրանսական սինէմայի գեղեցկագոյն աստղերէն Mlle Edivige Feuillère, որ դեռ այս շաբթու Paramountի մէջ ներկայացուող Topaze աշխարհահռչակ ժապաւէնին vedetteն է, ընդունած է ներկայ ըլլալ այս Շաբաթ գիշերուան պարահանդէսին եւ նախագահել այն «ժիւրի»ին, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ մարզական ըմբռնումով ծպտեալներու եւ պարի մրցումներուն յաղթականները որոշել: Գեղեցիկ եւ արժէքաւոր նուէրներ պիտի բաժնուին շահողներուն, յիշեալ արուեստագիտուհիին ձեռքով:

Ամէնէն դժուարահաճ պարասէրները գոհացնելու կարող երկու մեծ նուագախումբերէն զատ, յայտագիրը կը պարունակէ.— Սփորներու ամէնէն ասպետականին՝ սուսերամարտութեան մէկ ցուցադրութիւն մրցումը, որ իրարու դէմ պիտի հանէ երկու մեծարժէք սուսերամարտիկներ, (մին Ֆրանսացի, Տօքթ. Տըլիաժ, իսկ միւսը Ամերիկացի, Տօքթ. Միլնէր, որ 1928ին Ամսթէրտամի Միջ. Ողիմպիականին մէջ ամերիկեան խմբակին պետը եղած է), Պ. Գ. Աղամթօնի ղեկավարութեան տակ: Ունկնդրութիւն հայ տաղանդաւոր ջութակահար Պ. Ձ. Աղազարեանի կողմէ նուագուելիք երկու երեք կտորներու, եւ երկու Ֆրանսացի արուեստագէտներու, մին ֆանթէզիստ Mix'tor, եւ արդիական պարերու ցուցադրութեան Փրոֆէսէօր Պ. Եազմուրեանի կողմէ, որ անգամ ընդունուած է պարի փրօֆէսէօրներու միջազգային սէնտիքային, եւ վերջապէս ուրիշ անուանի կնկալներ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարահանդէսը կը խոստանայ մեծ յաջողութիւն մը ունենալ:

Ք.

ՄԱՄՈՒԼ

Հայկական դատը

«Նոր Օր» վերի խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (22 յունուար).

— «Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար եւ փոքրիկն Ստալին Աղասի Խանջեանին խօսած ճառը Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան 15րդ տարեդարձին առթիւ, ընդվզեցուցած է ռամկավար պաշտօնաթերթերէն «Պայքար»ը, որ առանձին խմբագրականով մը (դեկտ. 29) անդրադարձած է անոր:

Իր խօսած ճառին մէջ, Աղասի Խանջեան ըսած է թէ «Հայկական հարցի իսկական լուծումը բերեց այդպիսով պրոլետարական յեղափոխութիւնը»:

Այս նախադասութեան դէմ, ռամկավար պաշտօնաթերթը կը հակադրէ իր տեսակէտը:

«Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը ոչ միայն իսկապէս չէ լուծած այդ խնդիրը, այլ դժբախտ պարագաներու բերումով, Արարատեան Հայաստանի կարեւոր մէկ մասն ալ ինկած է Թուրքիոյ Թաթին տակ»:

Պոլշեւիկները առաջին անգամ չէ որ հայկական Դատի վերջնական լուծման մասին կը բարբառին: Անոնց համար, Հայկական Դատ, Թրքահայութեան քաղաքական պահանջներ, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան գոյութիւն ունեցած չեն երբեք: Ներկայ Հայաստանը անոնց կողմէ կը նկատուի յոյսերու եւ փափաքներու լիակատար պսակում եւ Արարատէն դէպի արեւելք գտնուող հայկական Թափուր հողամասերը երբեք չեն ներշնչեր զիրենք:

Գալով ռամկավարներու այն պնդումին՝ թէ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը չլուծեց Հայկական Դատը, շատ ճիշդ ու պատմական ճշմարտութիւն է: Տեղի եւ անտեղի, ռամկավարները միշտ կը գրեն ու կը խօսին թէ Թուրքիոյ հետ հայ ժողովուրդին հաշիւը փակուած չէ, թէ նուիրական իրաւունքներ ունինք Թրքահայաստանի մէջ, որոնց համար պայքարը պիտի շարունակուի մինչեւ վերջնական հաշուեյարդար: Այս տեսակէտին ջերմ ու կատաղի պաշտպանը եղած է «Պայքար», որ հայ ժողովուրդի արժանապատուութեան դէմ կը գտնէ մինչեւ անգամ Թուրքերու հետ հասկացողութեան գալու ո եւ է փորձ:

«Պայքար»ի պաշտպանած տեսակէտը նաեւ մերն է, Դաշնակցութեան տեսակէտը: Մենք ալ կ'ըսենք թէ Հայկական Դատը կիսովին լուծուած է եւ թէ անհրաժեշտ է պայքարը շարունակել մեր վատագոյն թշնամիին դէմ, մինչեւ ճանաչումը մեր քաղաքական ձգտումներուն:

Միայն կէտի մը մէջ կը տարբերինք Ռամկավարներէն: Եւ այդ տարբերութիւնը այն է որ մինչ Ռամկավարները կը խօսին, կը գրեն ու կ'ոգեւորուին Հայկական Դատով՝ առանց գործելու եւ հետապնդելու անոր իրականացումը, մենք խօսելէ աւելի կը շեշտենք գործելու անհրաժեշտութիւնը, ազգովին ու հաւաքական ուժով:

Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովները գործի ծրագիրներ մշակած եւ կարելիութեան սահմանին մէջ աշխատանք տարուած է հայ ժողովուրդի իրաւունքները արժեցնելու համար: Յաջողած ենք թէ ոչ: Խնդիրը հոն չէ: Եթէ չենք յաջողած երէկ, կրնայ ըլլալ որ յաջողինք վաղը:

Ամէն պարագայի տակ, Ռամկավարներու խօսքի քաղաքականութենէն աւելի բան մը ըրած ենք: Եթէ իսկապէս, Հայկական Դատը զանգուածներու միամտութիւնը շահագործելու պատճառ մը չէ Ռամկավար կուսակցութեան համար, պէտք է խօսքէն գործի անցնիլ:

Այլապէս, անտեղի ու ծիծաղելի է Խանջեաններու դէմ նիզակ ճօճելը հեռաւոր Ամերիկայէն:

Շաղակրատութեան ժամանակը անցաւ: Ամբողջ տասը տարի զիրար գզեցինք: Հիմակ ցոյց տանք թէ ազգովին ընդունակ ենք տէր կենալու մեր իրաւունքներուն»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌՈՂՋ ԿԵԱՆՔ, ամսագիր բժշկական եւ առողջապահական, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Դարմանաբանական յեղաշրջումներ՝ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ, Գարեջուրը՝ RAOUL LECOQ, Երախաներու առողջապահութիւնը՝ Բժ. Յ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ, Եթէ հարուստ ըլլայի՝ Տօքթ. ԵԱՂՈՒՊ, Ցղի կոյսը՝ Տօքթ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ, Սունկով թունաւորումի դարմանը՝ Տօքթ. Մ. ՆՈՐԱՅՐ, Կարեւոր հրատարակութիւն մը՝ Տօքթ. Հ. Ե., Հիւանդութեանց ազդեցութիւնը աչքի վրայ՝ Բժ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ, Անմեղ խաղին զոհը՝ Տօքթ. Յ. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ, Ք. ճառագայթներու դերը՝ Տօքթ. Մ. Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ, Փոքրիկներու ակռաները՝ Տօքթ. ՀԱՆՁԷՐ, Մառախուղին մասին՝ Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, Ցղութեան ճանաչումը՝ Տօքթ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ, Մարմնամարզը ե՞րբ վնասակար է՝ Մ. ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ, Տղուն ֆիզիքական կրթութիւնը՝ Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ, Ելեկտրաբուժական մեթոտ մը՝ Տօքթ. Մ. Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ, Տանձը՝ Տօքթ. Տ. ՄՈՒՇԵՂԵԱՆ, Ամերիկան եւ Պէսէժէն՝ Տօքթ. Մ. Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ, Շնչերակակարծրութիւն՝ Տօքթ. Մ. ՏԷՐԵԱՆ, Ո՞րքան պէտք է ուտել՝ Տօքթ. Մ. Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ, Մայրական կաթնտուութիւնը՝ Տօքթ. Ա. ՍՕՆԱՐ, Ընտրանն ի մարդիկ՝ ՍԵՊՈՒՀ:

Dr. M. KECHICHIAN, 31, Rue de la Rochefoucauld: Տարեկան բաժնեգին **40** Ֆրանք:

ԾԻԾԱՂ

Նորապսակ այր եւ կին իրենց անձնական օթոյով մէկը կոխտած էին:

Դատաւորը.

— Արկածը պատահած միջոցին ձեր երկուքէն ո՞րը կը վարէր:

— Գրեթէ երկուքս ալ, քանի որ ըստ օրէնքի ամուսնանալէ ետք մէկ մարմին եղած ենք:

— Վեցական ամիս բանտարկութիւն:

— Շնորհակալ եմ, ըսել է նորէն միասին պիտի մնանք:

— Ատիկա իմ գիտնալիք բանս չէ, բանտապահին գործն է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ԱՊԱԳԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուսական քաղաքականութեան Յանոսի դէմքը կը նշանակէ արտաքին քաղաքականութեան աննահանջ հետապնդման մէկ նոր գիծը, որ անծանօթ էր հին Ռուսիոյ: Այդ քաջալերումն է այն շարժումներուն, որոնց նպատակն է ազատագրել ասիական ժողովուրդները եւրոպական կայսերական իշխանութեանց տիրապետութենէն:

Ռուսիոյ մասնակցութիւնը՝ չին ազգայնական շարժման՝ վնասած է թէ եւրոպական երկիրներու եւ թէ Մ. Նահանգներու շահերուն, եւ, ինչպէս յայտնի է: Սովետները հրահրած են յեղափոխական կրակը բրիտանական Հնդկաստանի եւ հոլանտական Արեւելեան հնդիկներու մէջ: Աֆղանիստանի եւ Պարսկաստանի մէջ սովետ կառավարութիւնը յաջողած է նշանակելի չափով ազդեցիկ դիրք մը շինել իրեն համար: Ցնորական է աշխատիլ պոլշեւիկներէն երաշխիք առնելու թէ պիտի հրաժարին թշնամական պրոպագանտ մղելէ: Նոյնիսկ Գերմանիոյ նման երկիր մը, որ շատ մը զիջումներ ըրած է սովետներուն, Ռափալլոյի դաշնագրէն ութ տարի ետք կը գտնէ որ ինք նշաւակ եղած է իր ընկերային հիմերը փորող լաւ կազմակերպուած սիստեմի մը:

Որքան ալ որ ընդհանուր աշխարհը շատ վատ ծանօթութիւն ունէր Ռուսիոյ պայմաններու մասին՝ ցարական իշխանութեան ժամանակ, երբ ամէն դիւրութիւն կար ծանօթութիւններ ստանալու, պէտք է ընդունիլ որ այսօրուան Ռուսիոյ մասին գոյութիւն ունեցող ծանօթութիւնը շատ աւելի անորոշ է:

Ամբողջ երկիրը ճգնաւորի մը պէս կղզիացուած է, կտրուած է աշխարհի մնացեալ մասէն, եւ օտարականները, որոնք կ'ուզեն վստահելի, իրական տեղեկութիւններ առնել, մեծ մասով կաշկանդուած են ամէն կարելի կերպով: Ահա թէ՝ ինչու սովետ սիստեմի հաւանական տեւականութեան մասին գոյութիւն ունեցող կարծիքները այնքան կը տարբերին եւ հակասական են:

Մոսկուայի հետ առեւտուր ընողները կ'աշխատին ինքզինքնին համոզել Ռուսիոյ ստեղծանական զարգացման կարելիութեան մասին, բայց անոնք միայն բուռ մը եւրոպացի կապիտալիստներ են, որոնք ամէն միջոցով կը ջանան Ռուսիոյ մէջ ապահովել բանաւոր նպաստաւոր դոներ՝ իրենց առեւտուրին եւ շահարկութեանց համար: Ոչ մէկ ճիշդ գուշակութիւն կրնայ կատարուիլ Ռուսիոյ ապագային մասին, եթէ ան չհիմնէր իր հաշիւները Ռուսիոյ 19րդ դարու ընկերային պատմութեան վրայ:

Այս կապակցութեամբ երեք գլխաւոր ազդակներ նկատի առնուելու են:

Առաջին ազդակն է ամէն բանի ստորադասումը հողային (agraire) հարցին, 19րդ դարու երկրորդ կիսու ամբողջ ընթացքին ռուս յեղափոխականները կը ջանային համոզել գիւղացիները, թէ իրենք կրնային տիրանալ հողին, որուն ի զուր այնքան երկար ժամանակ բաղձացեր էին, եթէ միայն տապալէին ցարական կառավարութիւնը եւ անոր հետ կալուածատէրերը: Բայց, իրականապէս, Հինտենպուրկի հրամանատարութեան տակ գտնուող գերման բանակներու թնդանօթները, քանդելով ռուսական դիմադրականութիւնը երեք տարուան պատերազմի ընթացքին, ինքնաբերաբար պատրաստեցին ճամբան ռուսական կառավարութեան տապալման,— տապալման մը, որ շատ աւելի արմատական էր քան ինչ որ ամէնէն խանդավառ յեղափոխականն անգամ կրնար ակնկալել: Կերենսկիի կառավարութիւնը չկրցաւ լուծել հողային կենսական հարցը, այն պատճառով որ աւելի շատ տարուած էր պատերազմը շարունակելու գործով, եւ շնորհիւ այդ բանին Լենին ու իր անմիջական հետեւորդները, յաղթահարուած գիւղացի բանակի միլիոնաւոր զինուորներու աջակցութեամբը, շատ քիչ դժուարութիւն ունեցան տապալելու զայն եւ հաստատելու կոմունիստ սիստեմը:

Սակայն, սովետական իշխանութեան առաջին օրերուն, մասնաւորապէս 1919—1920ին, երբ անոնք կռուելու էին Տենիքինի եւ Քոլչաքի դէմ, պոլշեւիկները իրենց գլխուն ձգեցին գիւղացիները, եւ մեծ կալուածատէրներու եւ արքայական ընտանիքին պատկանող հողերուն բռնագրաւումը կատարուեցաւ գիւղացիներուն կողմէ անկախաբար եւ այն սկզբունքով թէ «ուժինն է իրաւունքը»: Հետեւաբար բնական էր, որ գիւղացիներու ամէնէն ճարպիկներն եւ ամէնէն հուժկուները իւրացնէին հողի ամենալաւ մասերը: Ասիկա յառաջ բերաւ գիւղացիներու որոշ դասակարգ մը, 16,000,000 անդամներով, զորս պոլշեւիկները կոչեցին կուլակներ:

Այն ժամանակ կոմունիստները զբաղած էին կազմակերպութեամբը Չեկային եւ Կարմիր Բանակին, որու զինուորները առնուեցան գլխաւորաբար ճարտարարուեստական բանուորներէն, եւ ասոնց անունով էր որ դիկտատուրան հաստատուեցաւ:

Նոյն իսկ Լենին ժամանակ չգտաւ հողային հարցը ձեռք առնելու, եւ պայքարը, որ անոր մահուան հետեւեցաւ Ստալին — Ջուղաշվիլիի եւ Տրոցկի — Պրոնշտայնի միջեւ, գլխաւորաբար արդիւնք էր հողային հարցի լուծման մասին անոնց ունեցած կարծիքներու տարբերութեան:

Ստալինի հողի համայնացման հսկայական ծրագիրը պատճառ դարձաւ գիւղացիներու մեծաքանակ ընդհանրական իրաւազրկման եւ այժմ, երբ ամբողջ հողը կը նկատուի պետական սեփականութիւն, գիւղացիները բռնադատուած են ապրելու շատ աննպաստ պայմաններու ներքեւ: Տասնըվեց միլիոն կուլակները հռչակուած են օրէնքէ դուրս եւ քշուած են իբրեւ գերիներ Ռուսիոյ եւ Սիպերիոյ հիւսիսային մասերը:

Մենք վստահաբար կրնանք ըսել որ սովետներու ներկայ քաղաքականութիւնը այս բարեկարգութեան վրայ է որ օր մը պիտի խորտակուի, այնքան զօրաւոր է անհատավարական բնազդը ռուս գիւղացիներուն մէջ, թէեւ անոնք երբեք լիովին չեն ճաշակած անհատական սեփականութեան օրհնութիւնները:

ՏՕՔԹ. Ք. ՔՐԻԿԷՐ

(Շար.) **(2)**

ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՐԾԷ ԿԸ ՀԱՆՈՒԻՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

«Ազատ խօսք» կը գրէ թէ հետզհետէ կ'աւելնան հայ աշխատաւորներու իբրեւ օտարահպատակ գործէ հանուելու դէպքերը Սոֆիայի եւ գաւառներու մէջ:

Թեմական խորհուրդը, հնարաւորութիւն ստեղծեր է երկարաձգելու աշխատանքի ժամանակամիջոցները:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 8.30ին Ռոստոմի Գրադարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

Գաւառ

ՇԱԼԷԹԻ «Բաբգէն Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան սրահը, 49, րիւ Նաոիօնալ: Շրջաբերականի ընթերցում: Խիստ կարեւոր օրակարգ, եւայլն: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Վ. ԶՈՒԼԱԼԵԱՆ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն Փետրուար 19, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ կը տօնէ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»ը: Մարտ 5ին կը ներկայացնէ «ՎԱՐԴԱՆԱՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»ը: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականները:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 3 Փետրուար, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ԶՈՒԼԱԼԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ «Քրիստափոր» եւ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէները այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՊՈՄՈՆ-ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» խումբի արտակարգ ժողովը, վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ս. հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր-Սերոբ» ենթակոմիտէի ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ «Իշխան» ենթակոմիտէի ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսիլիոյ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին Պար տը Փըթի Փուսէի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին,

Հ. Յ. Դ. «Խ Ա Ժ Ա Կ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի երկու զաւեշտներՄԵԻ ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ-ԶՈՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ

պարեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք 2 ֆրանք:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Salon Colbertի մէջ — **7, rue Colbert**

գեղարուեստական բաժին, պար եւ ճաշ:

Տոմսերու գիներ՝ այր եւ կին 20 ֆրանք, այրերու 15, կիներու 10 ֆրանք:

Պ. ԱՐՇԱԿ ՊԱՐՈՆԵԱՆի ընտանիքը եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն՝

Պ. ԱՐՇԱԿ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

յանկարծական մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 25 յունուար 1933 ժամը 11ին:

Հոգեհանգիստի արարողութիւնը կը կատարուի, այսօր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 6ին, իր բնակարանին մէջ **11 Square Paté, Paris (11)**.

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, ռիւ ժան-Կուժօն, Փարիզ:

Արման Կոթիկեան որ պիտի կատարէ (Աթանէս)ի դերը

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քանտիա. Յ. Միք.— 100 ֆրանք
Վիէն, Ա. Մաղաք.— 70:
Լիոն, Գործ.— 463.10:
Ավինեօն, Ա. Ճ— 100:
Լըվալուա Փէրէ, Գ. Ա.— 50:
Փարիզ, Լ. Ե.— 35:
Սէնթ Անթուան, Մ. Յ.— 35:
Վիվիէ, Ա. Ք.— 35:
Նիւ Եորք, Հ. Յ. Դ. Ա.— 250:
Վրէնցի, Յ. Պ.— 100:
Մէկնես, Պար.— 30:
Ալֆորվիլ, Ռ. Յ.— 100:
Թուլոն, Կրէ.— 70:
Առնուվիլ, Օ. Մ.— 30:
Մարսէյլ, Իշխ.— 70:
Մարսէյլ, Գործ.— 777.50:
Կարտան, Զ. Դ.— 70:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Թուր, Մ. Իսկ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 24էն:
Իսի լէ Մուլինօ, Կ. Թօփ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 22էն:
Շալէթ, Ք. Փէշ.— Սկսանք ղրկել Յունուար 19էն:

ՀՐԱՒԷՐ

Լիոնի Հայ Լէգէոնականները կը հրաւիրուին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 40 rue Pierre Corneille. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Իսկ «պանդոկի» գաղափարը ծնած էր իր մտքին մէջ այն պատճառով որ իր տղաքը տուն կուգային երբ պէտքը զգային անկողինին կամ յարմար կերակուրի մը:

Տիկին Լը Մըզիւրիէ կը նախընտրէր առանձին ապրիլ. երբեմն ինքն ալ տարօրինակ կը գտնէր իր այդ պահանջը, բայց բաւական ուժեղ նկարագիր ունէր՝ գոհունակութիւն գտնելու համար իր առանձնութեան մէջ:

Անհաւասիկ այս մայրիկն սորցեր էր Ժորժ կարողութիւնն ու ինքնապութիւնը իր մտքին: Իրլանտուհի էր ան: Ամուսնացեր էր Լը Մըզիւրիէին հետ. խաբուեր էր թէ Ֆրանսացի մըն էր այդ մարդը: Զգացեր էր սխալը Անգլիա գալէն ետք եւ Լը Մէժըրըրի փոխեր էր մականունին արտասանութիւնը:

Ժորժ նկարեց իր մայրը եւ նկարը ցուցադրուեցաւ 1913ի Ակադեմիային մէջ: Որքա՜ն խնդաց Տիկին Լը Մըզիւրիէ երբ տեսաւ զայն: Կ'ատէր ան արդիական արուեստը առանց բացառութեան: Իտալիա գին մը կար իր մէջ եւ ինքնատիպ յատկութիւն մը ու հասկացողութիւն մը գեղեցիկին մասին:

Չէր հետաքրքրուած երբեք Ժորժի փարիզեան կեանքով. փորձառութիւն ունէր ու կը ճանչնար այրերը: Գիտէր որ պիտի ամուսնանար անիկա օրին մէկը, բայց փառք կուտար Աստուծոյ որ տակաւին ամուրի էր ան: Կը մոռնար երբեմն իր փորձառութիւնները եւ կը խորհէր որ թերեւս պիտի կրնար իրեն համար պահել զայն:

Եւ սակայն հակառակ իր իմաստութեան, Տիկին Լը Մըզիւրիէ նախատեսած չէր պատերազմը: Տարօրինակ զգայնութիւն մը ունեցաւ երբ 1914ի նոյեմբերին մէջ, օր մը, Ժորժ Բաբելոնի Մեծ Պանդոկը եկաւ ու յայտնեց որ զինուոր պիտի երթար: Իր ամուսնոյն մահը բան մը չէր բաղդատմամբ այդ սարսափին: Կը հասկնար մահը որոշ տարիքէ մը յետոյ, բայց այս երիտասա՛րդը... Գիտէր որ հազարաւոր երիտասարդներ գացած էին արդէն. սակայն անոնք զինուորական տարիք ունէին. չկրցաւ տրամաբանել:

— Մինչեւ քառասունհինգ տարեկանները կը կանչեն, չէ՞. իսկ դուն երեսուն ես, ըսաւ տղուն:

— Ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ, ըսաւ Ժորժ. քառասուն տարեկան մէկը կրնայ աւելի լաւ զինուոր մը ըլլալ քան թէ քառասունհինգ տարեկան մէկը, եթէ ուզէ երթալ:

— Իսկ դո՞ւն, կ'ուզե՞ս երթալ:

— Այո՛:

— Ինչո՞ւ:

Ի՞նչ պատասխան տար: Պատերազմի յայտարարութեան առաջին երեք չորս շաբաթը, անիկա լծուած էր իր աշխատանքին: Վեց ամիս չի տեւեր, կ'ըսէին ամէնքը:

Բայց շատ երկարեցաւ այդ «վեց ամիսը» Ժորժի համար: Փողոցները լեցուն էին զինուորներով. հայրենասիրական երգեր կը լսէին թատրոններուն մէջ. կիները արհամարհանքով կը նայէին փողոցէն անցնող երիտասարդներուն վրայ:

Ամէն առտու ու ամէն իրիկուն Ժորժ կը մտածէր ինքն իրեն — «վեց ամի՛ս, ուրեմն հարիւր ութսուն օր. ինչպէ՞ս կարելի է պատերազմիլ հարիւր ութսուն օր...»:

Իփրի ճակատամարտին մէջ Գերմանացիները կորսնցուցեր էին երկու հարիւր յիսուն հազար մարդ, իսկ Անգլիացիները հարիւր հազար: Այսքան զինուոր մահացեր կամ վիրաւորուեր էին երեք շաբթուան ընթացքին:

Այո՛, ինչպէ՞ս կրնար տեւել այս վիճակը: Եւ սակայն տեւեց: Ամէն անհատ իր հոգիին առանձնութեան մէջ զգաց կանչը դիւակներու զանգուածին ու նախընտրեց մահը վախկոտ ու վատոգի մեկուսացումէն:

Ժորժ չէր կրնար մերժել հրաւէրը: Կեցած էր իր մօրը առջեւ՝ ուրախ արտայայտութիւն մը դէմքին վրայ:

— Ի՞նչ որոշեցիր, հարցուց մայրը:

— Արձանագրուեցայ այս առաւօտ:

Տիկին Լը Մըզիւրիէ պրկեց շրթունքները:

— Ուրեմն այդպէ՛ս, այո՞. ի՞նչ ըրիր աշխատանոցդ:

— Կարգադրած եմ, վարձու պիտի տրուի:

— Ե՞րբ պիտի երթաս:

— Վաղը չէ միւս օր պէտք է գտնուիմ Սոլզպըրիի զօրանոցը:

Միասին ճաշեցին այդ գիշերը խուլրած Սքուէրի տանը մէջ: Մայրը չխօսեցաւ երբեք պատերազմի մասին: Բայց հրաժեշտի պահուն թեւերուն մէջ առաւ զաւակը:

— Նամակ գրէ, ըսաւ:

Ժորժ մեկնեցաւ:

ՓԱՐԻԶ

—·—

1.

1915ի մայիսին Ժորժ Լը Մըզիւրիէ չորս օրուան արձակուրդով եկաւ Փարիզ:

Աժան սենեակ մը վարձեց Լըփիք փողոցին մէջ: Լուացուեցաւ, մաքրեց ոջիլները ու գնաց այն տունը ուր կը բնակէր պատերազմէն առաջ: Այնտեղ էր տակաւին պառաւ դռնապանուհին: Սանդուղներէն վեր վազեց յիշելով այն իրիկունը երբ իր թեւերուն մէջ առած Լիանը սենեակը կը տանէր զայն: Կեցաւ իր նախկին աշխատանոցին դրան առջեւ ու մտածեց: Լիանի երեսին նետուած նախատինքը դարմանած չըլլալու իր ապիկարութիւնը բաղդատեց այն տկարութեան հետ որ անկարող կը դարձնէ մարդը կը հեռացնելու, իրենց բնութեան պատերազմի սոսկումը...

Փորէլի կապելան գնաց նոյն գիշերը: Որքան փոխուած էր ան: Անհետ էին Տէր եւ Տիկին Փորէլը. չկային սրահին տակ երկարող ուին ձիերը. անոնք ալ պատերազմի գացեր էին: Փորէլ որ տեսած էր պատերազմը եւ չան մըս կերած Փարիզի պաշարման օրերուն, այն կը յուսար զինուոր ըլլալ տակ իր խոշոր փորին:

Կրէկուառ, Տըլէռ, Փինէ, բոլորը զինուոր էին հիմա: Զինուորական խանութիւնները պիտի գրաւէին պելան իրենց պէտքերուն համար:

Նստաւ անոնց հետ մինչեւ առտու երկուքը: Պատմեցին իրեն թէ ինչպէս էր Փարիզը Մառնի ճակատամարտին առաջ երբ կառավարութիւն փոխադրուեցաւ Պորտօ: Իմացեր էին բոլոր նօթները դիշեր ցերեկ:

Յոգնած էր Ժորժ ու քնատ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 28 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

28 Janvier 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2098 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱԿԱՄ ԵՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Երէկուան խմբագրականով կը թելադրէինք միացեալ ինքնապաշտպանութեան ճակատ մը Թրքական փրոփականտիստներուն դէմ։

Այդ ինքնապաշտպանութիւնը պէտք է ըլլայ նոյնքան ծրագրուած, նոյնքան նպատակայարմար եւ մանաւանդ նոյնքան յարատեւ, որքան կը ներկայացնէ Թրքական գործունէութիւնը։ Այս գործին մէջ աղմուկն ու հայհոյանքը դեր չունին, այլ փաստերը, պատմութիւնը եւ գիտութիւնը։

Ինչպէս կը տեսնենք մեր դարաւոր թշնամին, որ գիտէ զէնք գործածել, պատմութեան մէջ չարձանագրուած ջարդեր սարքեց՝ Հայոց ազգային հարցը արմատէն լուծելու դիտաւորութեամբ, այսօր կը դիմէ պատմութեան, գրականութեան, ցեղային նկարագրի վերլուծութեան, հինը կը փառաբանէ՝ նորը ցայտուն դարձնելու համար, հայկական արուեստը, գրականութիւնը, լեզուն եւ ցեղային ծագումը կասկածի տակ կը դնէ, կ'ենթարկէ Թրքական մշակոյթին, որպէս զի մեր ազգային հաւաքականութիւնը եւ մեր ազգային բաղձանքները մահուան դատապարտուած հռչակէ։

Թուրքն այս բոլորը կ'ընէ իր երկրէն ներս, երկրէն դուրս, իր մտաւորականութեան միջոցաւ, օտար վարձկաններով եւ մանաւանդ հայ ստրուկ գործակալներով։

Թուրքը կը ջանայ համոզել Թուրքին, պղտորել եւ պառակտել հայ կեանքը, մոլորեցնել ու սիրաշահիլ միջազգային հանրային կարծիքը։

Մտիկ ըրէք ճէլալ Նուրին։

« Հայերուն գլուխը ուտողները կոմիտէներն են։ Կը կարծեմ թէ խելօք Հայերը չեն ժխտեր իմ այս կարծիքը»։

« Հայը շատ համեղ կերակուր կ'եփէ, Թուրքը մեծ ախորժակով կ'ուտէ...»։

« Այն օրը որ սկսաւ քաղաքականութեամբ զբաղիլ, Հայը փճացաւ։ Ամօթ չէ։ Ամէն ազգ չի կրնար քաղաքագէտ կամ պազիրկեան ըլլալ»։

Թուրքը, այժմ կը հետապնդէ Հայոց բարոյական մահը։

Այս բոլորը ի մի առած, ամբողջական ծրագիր մըն է նաեւ մեզի համար։ Ու մենք պիտի ջանանք, պարտաւոր ենք ջանալ հակահարուածը հասցնել թշնամուն՝ իւրաքանչիւր կէտին վրայ, բազմակողմանի ճակատով։

Այս բոլորը պարտաւոր ենք ընել,

Որպէս զի ... Հայը համոզենք, (այո՛, Հայը համոզենք, որ հաւատայ իր ազգային կարողութեան)։

Որպէս զի Թուրքին հոգին բեկման ենթարկենք եւ մեր հնարաւոր միջոցներով հասկցնենք այդ ժողովուրդին որ ժամանակաւոր խանդավառութիւնները, երազային մեծամտութիւնները եւ ալաթուրքա մեծխօսիկութիւնները պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան յենարաններ չեն կրնար ըլլալ, որքան ատեն այդ տուիքները չծլին ու չարմատանան նոյն ժողովուրդին մէջ։

Որպէս զի լուսաբանենք միջազգային լայն շրջանակները Մերձաւոր Արեւելքի կորիզը կազմող հայկական խնդրով, ծանօթացնենք Հայոց հին ու նոր պատմութիւնը, հին ու նոր գրականութիւնն ու արուեստը, Հայու եւ Թուրքի հակամարտութիւնը, — ազգային, քաղաքակրթական եւ տնտեսական։

Եւ մանաւանդ տարածել տնտեսական ծանօթութիւններ, պահ մը մէկ կողմ դնելով ջարդերու եւ թշուառութեան պատմութիւնները։ Տնտեսական գետնի վրայ կարելի է ցոյց տալ Թուրքիոյ ողկարութիւնները, չհագրգռուած ազգերուն ու պետութիւններուն ցոյց տալ շահատեսութեան անկարելիութիւնը՝ առանց շինարար տարրի, ցոյց տալ անկարելիութիւնը տնտեսական վերածնունդի մը, որքան ատեն այդ երկիրը մնայ ազգային հակամարտութեան եւ ազգային դատերու թատերաբեմ մը։

Եւ վերջապէս ցոյց տալ, հայկական յամառութեամբ, որ տնտեսական ամէն յանձնառութիւն Թուրքիոյ կողմէ, հայկական հողերու սահմաններուն մէջ՝ պիտի մնայ մեռած տառ, կորսուած դրամագլուխ եւ տնտեսական արկածախնդրութիւն։ Այդպիսի յանձնառութիւն կրնայ միայն Հայը ստանձնել եւ Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական վերածնունդով՝ ապահովել Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը եւ տնտեսական ծաղկումը։

Թրքական անբարոյական արշաւանքին դէմ պէտք է կազմակերպել հայկական բարոյական ինքնապաշտպանութիւնը։

Ու այս գործին առաջապահը եւ ղեկավարը պէտք է հանդիսանայ հայ մամուլը։ Ան պէտք է խթանէ հայ գործօն բոլոր ուժերը՝ գործելու անվարան ու յարատեւ։ Ան կարող է հետեւիլ բոլոր անցքերուն. մատնանշել թշնամու արարքները եւ մղել բոլոր ընդունակ ուժերը, իւրաքանչիւրն իր կալուածին մէջ՝ հակահարուած հասցնելու հակառակորդին։

Հայ մամուլը՝ դիրք բռնած աշխարհի կարեւոր կեդրոններուն մէջ, պիտի պայքարի մեր ներքին կեանքը Թրքական ջուրերով պղտորողներուն դէմ. պիտի ստեղծէ հանրային աններող կարծիք մը, որ պիտի դառնայ բարոյական սարսափ մը անոնց համար, որ կը մտնեն սեւ ցանկին մէջ։

Նոյն հայ մամուլը կարող է քաջալերել եւ գործի մղել հայ մտաւորականը, գրագէտը, ուսանողներն ու աշակերտութիւնը միջազգային կեանքին եւ միջազգային մամուլի մէջ հրապարակ գալու յանուն հայկական ինքնապաշտպանութեան։

Ու այս խնդրին մէջ միացած հայ մամուլը կրնայ իր կամքը պարտադրել հայկական բազմաթիւ հաստատութիւններուն ու ունեւոր անհատներուն, որ իրենց մասնակցութիւնը բերեն այս կազմակերպուած ինքնապաշտպանութեան։

Եթէ այսօր թնդանօթներ չունինք Թրքական բարբարոսութեան դէմ կռուելու, կրնանք բարոյական պատերազմը շարունակել անոր դէմ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻ՛ ԽՕՍԻՔ, ԵԹԷ...

Ով չէ լսած հայ կղերականին քարոզը՝ տգէտ, տափակ, անհամ, անիմաստ։

Խօսքս, անշուշտ, մատի վրայ համբուող բացառութիւններու մասին չէ։

Եւրոպացին եկեղեցի կ'երթայ ընդհանրապէս ոչ թէ անպատեհ երկու ծունկ աղօթք ընելու կամ իր մեղքերուն թողութիւն հայցելու, այլ բան մը սորվելու կամ գեղեցիկ երաժշտութիւն մը մտիկ ընելու հաճոյքին համար։

Մեր եկեղեցիները զրկուած են երկուքէն ալ։

Եւրոպացի կղերականը քիչ շատ զարգացած մէկն է եւ գիտականօրէն կը մօտենայ կրօնքին ու Աւետարանին։ Իսկ շատերը մերիններէն հազիւ թէ նախնական կրթութիւն մը ստացած են զոնէ Աստուածաբանական նիւթերու մասին։ Այդպէս էին յիսուն տարի առաջ. այդպէս են նաեւ հիմա։

— Աստուած վեց օրէն ստեղծեց աշխարհը կամ Յիսուս հինգ հազար հոգի կերակրեց մէկ ձուկով... Գիտուն-կղերականը կը խնդայ այժմ այս միամտութեան վրայ։

×

Բայց ձգենք իրենց նիւթը։ Հապա՞ հայ քահանային կամ վարդապետին լեզուն, անոր հայերէնն ու քերականութիւնը. կ'ողբաս եթէ չուզես իսկ խնդալ։

Եկեղեցին եմ կիրակի առտու մը։ Հոգեհանգիստը կը կատարեն ծանօթ Հայու մը որ մեռեր է քառասուն օր առաջ։

Եւ ահա քահանային անխուսափելի դրուատականը այդ «ազգասէր», «բարեսիրտ» եւ «ազնիւ» մարդուն համար — որովհետեւ մի՛ մոռնաք, ամէն Հայ որ կը մեռնի *ազգասէր* է, *բարեսիրտ* է ու *ազնիւ*։

Քահանան յարմար կը դատէ երկու անուշ խօսք ալ ըսել հանգուցեալին կնոջ հասցէին որ այնտեղ է.

« Անիկա ո՛չ միայն սիրելի եւ անձնուէր կինն էր անոր այլ նաեւ մեր ամէնուս...»։

Բարեբախտաբար հայերէն չէր հասկնար տիկինը։

×

Ո՛չ, մի՛ խօսիք եթէ չէք կրնար։

ԴՐՍԵՑԻ

ԽԵՂՃԸ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԱՅՐԵՑ

Տիկին Շամփանեաք, 83 տարեկան այրի մը, որ 40 տարիէ ի վեր կը բնակէր Փարիզ, Րէնի փողոց յարկաբաժին մը, ժամանակին հարուստ էր։ Վեց տարի առաջ իր հարստութիւնը կը հաշուուէր հինգ միլիոն փրանք։ Բայց կարգ մը «բանգէտ»ներու խորհուրդին անսալով իր դրամը հոս հոն շահադիտական գործերու պառկեցուց, այնպէս որ ամէն ինչ կորսնցուց եւ թշուառ մնաց։ Հիւանդանոցը կը մերժէր ընդունիլ զինքը, տղան չէր օգներ. տան վարձքը 7500 փր. դիզուած էր եւ տանտէրը կը սպառնար փողոց ձգել զինքը։

Առջի գիշեր, անոր յարկաբաժնին մէկ մասին մէջ բնակող վարձակալը անսովոր մուխ մը կը տեսնէ պառաւին սենեակին կողմը, կը զարնէ, չի բացուիր։ Հրշէջները կը փութան, դուռը կը խորտակեն եւ կը տեսնեն որ խեղճ կինը անկողնին ու բարձին վրայ քարիւղ թափելով բռնկցուցած եւ կրակ տալով ինքզինքը այրած է։

Կրակը մարեցին, բայց կնոջ դիակը ածխացած էր արդէն։

ՖՈՐՏ ՓԱԿԵՑ ԴՈՒՌՆԵՐԸ

Տիթրոյթէն կը հեռագրեն թէ Ֆորտ ընկերութիւնը որոշեց անպայման ժամանակով փակել Միացեալ Նահանգներու մէջ ունեցած իր օթօմօպիլի գործարանները ուր 100,000 հոգի կ'աշխատին։

Այս որոշումը տրուած է 5000 գործաւորներու յանկարծական մէկ գործադուլին վրայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ելմտացոյցի մեծ վիճաբանութիւնը Փրանսական խորհրդարանին մէջ

Ֆրանսայի ելմտացոյցին վիճաբանութեան համար այնքան սպասուած մեծ վիճաբանութիւնը երէկ սկսաւ Երեսփ. ժողովին մէջ, կառավարութեան անդամներուն ներկայութեան։ Քանիցս վիճաբանութիւնները այնքան ջղային հանգամանք առին որ նախագահը ստիպուեցաւ ընդհատել զայն։

Նախ ձեռք առնուեցաւ փետրուար ամսուան առժամեայ ելմտացոյցը։ Պ. Ֆլանտէն առարկելով թէ կառավարութեան եւ ելմտացոյցի յանձնաժողովին տեսակէտները անհամաձայն են, առաջարկեց ետ ղրկել զայն կրկին քննուելու համար։

Ելմտական նախարար Պ. Շէրոն գոչեց. — Ելմտացոյցի բացին հետեւանքով, այս պահուս ժամը 1,311,000 ֆրանք կը կորսնցնենք։ Պէտք է աճապարենք։ Ցետաձգում չենք ընդունիր եւ վստահութեան խնդիր կը յարուցանենք։

Կարճ վիճաբանութենէ մը ետք խնդիրը քուէի դրուեցաւ եւ 205ի դէմ 368 քուէով մերժուեցաւ յետաձգման առաջարկը։

Կէս օրէ վերջի նիստին մէջ ելմտական յանձնաժողովի տեղեկաբեր Պ. Լամուրէօ երկարօրէն խօսեցաւ։ Ըսաւ թէ 1930էն ի վեր գանձը քիչ – քիչ կը սպառի։ Միայն մեր դրամն է որ անվնաս կը մնայ, բայց վերջերս այդ մասին ալ մտահոգիչ նշաններ կը տեսնուին։ Քանի մը շաբաթ է Ֆրանքը թեթեւապէս տկարացած է, կ'երեւի ոսկի ղրկուած է Ամերիկա։ Ոսկեդրամի մուտքն ալ պակսած է։

Ելմտացոյցին վիճակն ալ հետեւեալն է. — Ծախք 52 միլիառ 38 միլիոն, եկամուտ 41 միլիառ 497 միլիոն Փր. որով բացն է 10 միլիառ 541 միլիոն Փրանք։

Այս պիւտճէի բացը գոցելու միջոցներու մասին է կարծիքներու տարբերութիւնը։ Ընկերվարականները եւ կառավարութիւնը տարբեր կը խորհին, ելմտացոյցի յանձնաժողովին եւ ելմտական նախարարին միջեւ տեսակէտի նոյնութիւն չկայ։

Ելմտական նախարար Պ. Շէրոն խօսք առնելով ըսաւ.

— Երկիրը իր ճարտարարուեստական կազմածքը կը պահէ։ Որպէս զի գործերը վերսկսին, պէտք է որ պետութիւնն ալ քաջութիւնը ունենայ, անհատներու պէս, պակսեցնել իր տնական մատակարարութիւնը։ Բաւական չէ ըսել՝ տագնապի պահուն նոր բեռներ կը դնէք։ Մենք այդ բեռները կը պահանջենք՝ անհրաժեշտ խնայողութիւնները ընելէ յետոյ։ Փոխառութեան քաղաքականութիւնը շարունակել, դէպ ի էնֆլասիոն սահիլ է։ էնֆլասիոնը այսինքն թղթադրամի առատացումը ոճիր մըն է զոր կը խորհին ամէն չահագործողներ, խաբեբաներ եւ պղտոր ջուրի մէջ որսացողներ։ Հաւասարակշռութեան եւ էնֆլասիոնի միջեւ կառավարութիւնը ըրած է իր ընտրութիւնը։ Ցանձն առած ենք ելմտացոյցի ամբողջական հաւասարակշռութիւնը կատարել առանց փոխառութեան դիմելու։ Հոս եկած եմ ձեզի ապացուցանելու թէ ընտրելիք երկու ճամբայ կայ. կա՛մ ելմտացոյցի բացին իրական փակումը՝ ինչպէս որ կը ներկայացնենք մենք, կա՛մ դրամական տագնապ մը։

« Ուրեմն կամ պէտք է չարիքը դարմանել 1933ի ելմտացոյցէն սկսեալ, փրկել Ֆրանսայի վարկը, վերահաստատել վստահութիւնը եւ կամ փոխառութենէ փոխառութիւն աւելի ծանրացնել կացութիւնը։

« Կառավարութեան ծրագիրն է ուրեմն, ելմտացոյցի բացը իրապէս փակել, գանձը թեթեւցնել եւ յետոյ հրապարակ հանել 15 միլիառի փոխառութիւն մը՝ փոխելու համար ծփուն պարտքը երկար պայմանաժամով պարտքի, յարգել Ամօրթիսմանի սնտուկին ինքնավարութիւնը եւ նոր բեռներ չի դնել Տէփօի սնտուկին վրայ։

Պ. Շէրոնի երկար ճառէն յետոյ խօսք առին բազմաթիւ երեսփոխաններ եւ վիճաբանութեանց շարունակութիւնը թողուեցաւ այսօրուան։

Խորհրդարանի ձախակողմեան չորս խումբերու պետերը երէկ առտու Երեսփ. ժողովի շէնքին մէջ առանձին տեսակցեցան վարչապետ Պ. Պօնքուրի հետ, գտնելու համար համաձայնութեան գետին մը՝ ելմտացոյցի խնդրին մէջ։ Քննուեցան ամէն կարելիութիւնները եւ որոշուեցաւ միշտ շփման մէջ մնալ կառավարութեան հետ։

Երեսփ. ժողովի մեծամասնութիւնը ներկայացնող այս խմբակներուն եւ կառավարութեան միջեւ անհամաձայնութեան գլխաւոր կէտը սա է որ, անոնք կը մերժեն ուղղակի տուրքերու վրայ հարիւրին 5 յաւելումը զոր կառավարութիւնը կ'առաջարկէ։

Պ. Փօլ Պօնքուր այս տեսակցութենէն յետոյ, յայտարարեց.

— Կառավարութիւնը ճշդած է իր ուղեգիծը, որուն վրայ պիտի պնդէ։ Պատրաստ ենք ընդունելու ամէն առաջարկ որ պիտի համապատասխանէ մեր տեսակէտներուն։ Երբ հարկատուներէն զոհողութիւն մը կը պահանջենք, նոյնքան զոհողութիւն ալ պետութիւնը պիտի ընէ, զեղչելով իր ծախքերը։ Մենք մեր յատակաձեւը գծած ենք սապէս, 3+3+3, այսինքն երեք միլիառ տուրք է, 3 միլիառ խնայողութենէ եւ 3 միլիառ փոխառութենէ՝ գոցելու համար ելմտացոյցը։

Կամուրջ մը պիտի միացնէ ՌՈՒՄԱՆԻԱՆ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՆ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 26. — Երկու երկիրներու վեհապետներուն վերջին տեսակցութեան ընթացքին, ուր ներկայ էին երկու արտաքին նախարարներ եւ ռումէն պատերազմական նախարարը, քննուեցաւ Դանուբի վրայ շինուելիք միջազգային կամուրջին հարցը։ Ուսումնասիրուեցան այն արհեստական ու ռազմագիտական պայմանները որով կարելի պիտի ըլլար հաստատել այդ կամուրջը որ երկու երկիրները իրարու պիտի կապէ։ Կը հաւաստուի թէ շինութիւնները պիտի սկսին գարնան, Թուրնու – Սէվըրինի շրջանին մէջ։

ԲՈՒՌՆ ՑԱՅՑԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԹԷ Ի՞ՆՉ ՏՈՒՐՔԵՐ ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻՆ

Հարկատուներու ազգային դաշնակցութիւնն ու սէնտիքաները այսօր շաբաթ Մաժիք – Սիթիի մէջ մեծ միթինկ մը կը կազմեն, բողոքելու համար տակաւ իրենց վիճակին ծանրանալուն դէմ։ Այս առթիւ յայտարարութիւն մը հրատարակեցին ուր կ'ըսեն.

— «Անարգ զաւեշտ մը կը պատրաստուի։ Նոր տուրքեր պիտի քուէարկեն, եղածները պիտի ծանրացնեն, ծախքերու զեղչը պիտի պակսեցնեն եւ անոնք որ մեզի իբր օրինակ պիտի տային — երեսփոխանները — իրենց թոշակին վրայ որ եւ է զեղչ չեն թոյլատրեր եւ ոչ ալ իրենց թիւը պակսեցնել կ'ուզեն։

« Եւ սակայն, եթէ աչք մը ձգուի այն տուրքին վրայ զոր տանտիկինը կը վճարէ իր գնումները կատարած պահուն, կը տեսնուի հետեւեալը. —

« Մէկ լիդր կարմիր գինիին վրայ զոր կը գնէ 1.80ի, կը վճարէ 0.22 սանդիմ։ 3.80 վճարած շաքարին վրայ 1.05 տուրք կայ։ Պղպեղի 3.50նոց ծրարի մը վրայէն 0.78, *ռոմ*ի մէկ լիդրին 23 փր.էն 11.43ը, 8 փր.նոց *քաքաո*յի տուփին վրայէն 2.20, թէյի 4 փր.ին վրայէն 1.28, աղին 1.40ին վրայէն 0.63, մէկ լիդր քացախին 1.75 փր. գինին վրայէն 0.35, սուրճին 4 փր.էն 1.60, *շօքօլա*յի 3.25 արժող ծրարին վրայէն 0.85, զոյգ մը կօշիկի գնման գինին վրայէն 100ին 30 — 40։

« Խորհրդարանի ելմտական յանձնաժողովը չի վախնար նոր տուրք քուէարկելու շաքարի եւ սուրճի վրայ։ Միթէ սպառողները, բազմանդամ ընտանիքները, աշխատաւորները պիտի ընդունի՞ն, առանց բողոքի, այս նոր զրկումն ու արհամարհանքը։

« Կործանումը մեր դրան է հասած. պէտք է շարժիլ միաբան կուսակցական զինադուլով մը։ Մաժիք – Սիթիի մեր շաբաթ օրուան ցոյցը պիտի ըլլայ մեր վերջին ազդարարութիւնը՝ փողոց իջնելէ առաջ»։

ՊՈՒԼԿԱՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼՆԵՐԸ

Պուլկարիոյ թագաւորը հրամանագիր մը ստորագրեց որով ցմահ բերդարգելութեան դատապարտուողներուն պատիժը վերածուեցաւ 15 տարի բանտարկութեան։

ԱՆԳԼԵՒՊԱՐՍԻԿ ՎԷՃԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը երէկի իր նիստին մէջ ձեռք առաւ անգլիական եւ պարսիկ կառավարութեանց միջեւ ծագած վէճը, Պարսկաստանի քարիւղի հանքերը շահագործող ընկերութեան պայմանագիրին ջնջման առթիւ։

Խորհուրդը որոշեց յետաձգել այս խնդրին վիճաբանութիւնը որպէսզի տեղեկաբերը ժամանակ ունենայ խնդիրը ուսումնասիրելու, երկու կողմերը լսելու եւ իր եզրակացութիւնը բերելու համար։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

ԹՕՔԻՕ, 26. — Մուքտէնէն կը հաղորդեն թէ Բէքինի չինական իշխանութիւնները մերժած են բանակցութեան սկսիլ ուղղակի Ճափոնի հետ՝ տեղայնացնելու համար Շան – Հայ – Քուանի միջադէպը եւ հրաման տուած իրենց բանակի հրամատարին, յունուար 26ին գրաւել Շան–Հայ–Քուանը։ Այս օրը նշանակուած է, որովհետեւ ըստ հին տոմարի, այդ օրը տարիին առաջին օրն է։

Չինացիք պիտի յարձակին Լուան – Չէուի արեւելքը գտնուող իրենց բոլոր ուժերով։ Չինացիք ամրութիւններ կը շինեն քաղաքին շրջակայքը։

Ճափոնցիք, իրենց կարգին, այս լուրին վրայ, պիտի աւելցնեն իրենց զօրքը Մանչուրիոյ մէջ։

ԳՐԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ ՀԵՏ

—·—

ԽՄԲ.— Ամռան արձակուրդին գրագէտ–քննադատ Յակոբ Օշական գրական երկար զրոյցներ ունեցաւ մեր աշխատակից գրչ. ... աշխատակից ...ի հետ, որ այդ զրոյցները մաս առ մաս տպուին Հայրենիքի եւ Յառաջի մէջ: Այս անգամ Յառաջի մէջ է, որ կու տայ Օշական տեսակէտները «Անահիտ»ի մասին:

Կատարդատական էջ մըն է այդ, որ կը պարզէ երբեմնի խմբագրի դատումը գրական եւ գեղարուեստական հարցերու մասին, որ առաւասիկ:

«Անահիտ»ը կը պատկանի սերունդի մը ուրկէ նոյն գրող չունինք այսօր, բառին խնկական տարողութեամբ, բայց ունինք մեծ բազմութիւն մը սիրողներու. տարալին տակ դուք հաւաքեցէք բոլոր այն պարկեշտ հայրենակիցները որոնք խնկական գործով կը տածեն հանդէպ մեր գիրին: Աւրիշ ժողովուրդներու մէջ տարիքը գլխաւոր սահմանանիշն է այս բաժանումներուն: Ամէն սերունդ ինքզինքը կ'երկարէ իր արուեստին մէջ ու կը փակէ իր ձիղերը ուրիշներու: Տարօրինակը մեր մէջ ան է, որ ծերերը կը յամառին երիտասարդ մնալ ու «վարսապետել», ա՛լ ախտաղերծ ընտանութեան մը գինով: «Անահիտ»ը իբր ժամանակավրէպ մը դատապարտելու չափ առաջ չեմ երթար, ոչ թէ իրմով մեզի եկած կամ գալիք արժէքներուն, գեղեցկութեան դէմ զինուով մը, այլ գլխաւոր այն փաստին համար որ «Անահիտ»ի ընթերցողները թանկագին ծերութիւններ են (տարիքէն չէ որ կը խօսիմ այլ ուղեղէն) ու իբր այդ՝ հանդէսը կ'ապրեցնեն: Անոնք հաւատաւոր եռանդով մը կը բանան այդ մեծադիր էջերը, խորապէս պարա՛պ բոլոր արժէք խուզարկողներուն համար, բայց խորապէս կենդանի, խայտալից, թրթռուն ան միւսներուն համար որոնք չինուած, ներկուած, կոկիկ զգեստներու պէտք ունին իրենց ուղեղին մերկութիւնը հագուեցնելու: «Անահիտ»ը փաստ մըն է մեր միտքին տարբեր մէկ անկումին, որուն՝ ուղեղային ընդերակութիւն որակում մը անյարմար պիտի չգար: Անոր ընթերցողները, զայն խմբագրողին նման, կը կարծեն ծառայած ըլլալ մեր գիրին երբ հաճոյքով կը թերթափեն հասարակտեղիքի, միամիտ սոփեստութեան, շրջուած հռետորութեան այն հարիւրաւոր սիւնակներուն մէջ, որոնք պաշտօն ունին Պ. Արշակ Չօպանեանի դատումները տարածելու: Նկատի ունիմ եւրոպական մշակոյթին ոչ թէ մակերեսին այլ անոր որոշ մէկ շերտին մէջ ամբարխակ, անցիչող զանգուածը: Անիկա նման է մեր վաթսունական–ութսունական թուականներու իմացական ընտրանիին, որ «Թափառական Հրեայ»ով, «Թշուառներ»ով, «Մայտայ»ով կամ «Արշակ Բ.»ով կը բաւարարէ ինքզինքը ու հպա՛րտ ալ է ատով: (Յայտնի է թէ այդ շրջանին մեծագոյն բանաստեղծը — կը խնայեմ անունը — հետզհետէ կը լքէ գլրոցական հաւաքածոներէն ալ իր գիրքերը օր մը բնաւ չեղած ըլլալու արդար ճակատագրին զիջելով): Ու դժուար է ինծի համար շատ տարբերութիւն գտնել ընդմէջ անոր ու ներկայի այն գըրասէրներուն, որոնք իրենց հաստատ գրադումները, կենսաթոշակները, վայելքները, պզտիկ ticերը (իմացական) ամբարելէ կը պաշտպանեն, իրենց սրահներուն մէջ կը հանդուրժեն կանանչ այդ հանդէսը, ատենը հեղ մը աչք նետելու՝ պատկերներուն կամ այցելուները intriguer ընելու տխուր իմաստութեամբ: Մերա՛խտ, որ կ'արգիլէ մեր ջիղերուն զօրաւոր ցնցումներ ու արուեստը կը վերածէ քաղցր palliatifի մը ատոր ճակատագրին: Ատոնք պիտի ուզեն քիչ մը ամէն բան, սանկ միջակ ու անվնաս, առաւելապէս թարգմանածոյ: Եւ, ուշադրութիւն: Այդ էջերն ալ ըլլալու են դարձեալ չէզոք, միջազգային համբաւին (բայց անոր pédantique երակէն) ամբողջ կշիռովը անդամալոյծ, ու պիտի պատկանին գովուած բայց չկարդացուած գործերու խումբին: Ոչ մէկ հայ ընթերցող կրնայ հաճոյքով ու հոգեկան թրթռացումով հետեւիլ այդ գլուխ–գործոցներուն թարգմանութեան, պարզ այն պատճառով որ, առանց բաւարար ծանօթացման, նօթի, եւ մանաւանդ գործերը պատրաստող ենթահողին լայնօրէն ուսումնասիրումին, այդ տողերը պիտի ըլլան անարժէք փոխադրումներ: Գործեր կան որ կ'ապրուին: Ուրիշներ որ կը ծամուին: Ուրիշներ որ կը սիրուին: Ու կան որ կը յարգուին բայց մեր զգայական մարդերուն չեն հասնիր: Ո՞վ պիտի ուրանայ հսկայ գեղեցկութիւնը, օրինակի մը համար, Եսքիլոսի «Պարսիկները» խաղին, պայմանով որ զայն թարգմանողը օրինակէ մը չըլլայ, այլ արուեստագէտ մը նոյն ատեն, որ հնօրեայ եղերերգակին զգայնութիւնը հարազատօրէն վերագրէ իր մէջ ու նոյն ատեն լուսաւորէ բազմաբեղուն լոյսերովը արուեստին բոլոր ծալքերը, հեռանկար խորշերը որոնք ժամանակին փոշիին դեղուած են ու մեռեալ: Սաքրեւ այդ ամէնէն՝ խաղը գիտկին, հասնիլ աստ ա՞ն խմորին որ մարդուն հոգին է ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ, լուալ տաղանդին կրակովը, ու նոր քուրայէն հանուած ոսկիի մը նման բանել մեր առջին հին դարերու մարդերը. — ահա թէ ի՛նչ է ինծի համար թարգմանութիւնը օտար գլուխ–գործոցներու: Պ. Չօպանեան գիտէ՞ թէ կ'ուրանայ, երբ մեռած տողեր կը փռէ «Անահիտ»ի էջերուն, երբ փառաւոր մարդոց անունները բարձրաղաղակ պոռալով անոնց հոգին ալ տուած ըլլալ կը յաւակնի: Սխալ թող չհասկնան զիս բոլոր անոնք որ այս տողերուն մէջ վիրաւորանք կամ յարձակում պիտի տեսնեն: Ես կը յարգեմ աւելն աշխատանք: Կը ներեմ երբ ատոր արժէքը դիտումով կը խեղաթիւրեն, կը չափազանցեն: Ու կը տխրիմ երբ աշխատողին ուրիշին գովեստին ականկառոյց: Կը բաւականանամ դիտել տալով որ, օտարներէ ամէն փոխադրում ենթակայ է որոշ հոգեպրկումի, քանի որ մարդկային հոգին իմանելի է ամէն անգայտութեանց: Ատոնք երբ մարդ կը փոխեն, կը ձգեն բան մը իրենց խկութենէն: Ինչ որ Պայրընը Պայրըն կ'ընէ, Անգլիոյ վերեւ սաւառնող հազարամեայ քաղաքակրթութեան մը չամանդաղն է: Փորձեցէք զայն հայացնել. բառ միայն պիտի տաք: Այնպէս որ «Անահիտ»ի խմբագիրը միջազգային գովեստի պատմուճաններով պատուուած գործերու համար երբ կը բանայ իր էջերը, բաւարարած չըլլար պահանջը զոր ունի մեր ընթերցողը արուեստի մեծ գործերէն:

«Անահիտ»ի հրատարակիչը մեր երիցագոյն խմբագիրներէն, իբր օրը ապրած գրագէտներէն ու իր պատրանքին մէջ հպարտ ու աննահանջ աշխատողներէն մէկն է: Չեմ զրպարտեր անոր աշխատանքի միւս երեսովը որ մեր գեղեցկութեանց օտարներուն ծանօթացումը ունի նպատակ: Արշակ Չօպանեան այդ աշխատանքին ամէնէն անյարմար մարդն է, նկատի ունենալով իր խառնուածքին տիրական գիծը որ հասարակական, խմբագրական է, որ հետեւաբար օտար՝ արուեստին: Օրը օրին, թեմբրասացական, հայրենասիրական, լրագրական իր գրադումներու ընթացքին, ափյափոյ, յաճախ սըխալ, մինչ տառ երբեք հոգի տուող այդ փոխադրումները առ նուազն կը ստուերեն գեղեցկութիւնը այն արուեստին որուն տարփողը ունի ընելիք, մեծ մշակոյթներու կրկէսին մէջ: Ով որ կարդայ իր Քուչակին Ֆրանսերէնը, պիտի ինէէ ձեռքէն իր անհամ ու անարժէք չատախօսութիւն: Գիտեմ թէ Արշակ Չօպանեան իր ամէն մէկ թարգմանութեանց համար պահեստի գովեստ մը ունի իր դարանին մէկ անկիւնը, ստորագրուած աս ու ան, երեւելի ու չերեւելի ակադեմականներէն, որոնք հայասիրաբար, առանց աչք իսկ նետելու, գովեստը չեն խնայած քաջարի վաստակաւորին: Մի՛ մոռնաք Հիւկօն, որ մեծ գովեստներ կը բաշխէր չկարդուած գիրքերուն մասին: Արժէքով աշխատա՞նք: Անշուշտ որ կարելի է: Բայց ատիկա ընողը արուեստագէտն է ըլլալու, ոչ թէ խմբագիրը:

Չեմ ուրանար կշիռը Պ. Չօպանեանի գիրքերուն ընդհանուր հաշուեցուցակին: Չունինք մէկը որ արտադրած ըլլայ անոր քառորդին չափ: Անշուշտ որ այդքան մեծ բան մը կ'ապացուցանէ ի վերջոյ: Չեմ ուրանար արժէքը «Ծաղիկ»ին (1890), ինչպէս ոսկի «Անահիտ»ին: Առաջինին մէջ Արշակ Չօպանեան իր տաղանդին խանդավառ արձակումը կ'ընէ ու մեր գրականութեան մէջ կը բանայ որոշ շրջան: Երկրորդին մէջ անիկա իր տաղանդին լիութիւնը կը գտնէ ու իր շրջանին ընդհանուր մտայնութիւնը, անոր մէկ երեսը կը սեւեռէ, դժբախտաբար ամէնէն ապերախտ գործիքով մը, — քննադատօրէն: Բայց չահ է ատիկա նորէն: Գալով ներկայ պարբերաթերթին («Անահիտ», հանդէս արուեստի եւ մտածման, նոր շրջան) զայն կը գտնեմ փաստաթուղթ մը մեր հոգեկան յոգնութեան, մտքին ծերութեան ու նման ամէն ծերութեան՝ տրտունջի, շատ խօսելու, ուղածին հանելու, հին երջանիկ օրեր ողբերգելու մարդկային տկարութեան:

ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴՌՆԵՐԷՆ

—·—

— Այստե՛ղ այստե՛ղ, ճեպընթացին այս բաժնին մէջ խցիկ մը կայ պարապ: Բարձրացի՛ր, տեղ գրաւէ, դէմդ աղուոր աղջիկ մը:

— Է՛հ, մնաք բարով Աստուած եւ արեւ... քիչ մնաց Դուրեանի ոտանաւորը պիտի արտասանէի, — մնաք բարով, ընկերներ, չէի հաւատար թէ կը մեկնիմ, բայց ահա հաւատամ չհաւատամ՝ կը մեկնիմ:

Մեկնումի զանգը կը հնչէ:

— Երթա՛ս բարով, երթաս բարով...

— Ողջո՛յն տար Սուրիոյ մեր ընկերներուն...

— Վահագնեան ողջո՛յն Զ. Ո. Միութեան մեր տղոց...

— Պոստուրին ըսէ, թող նամակ գըրէ...

— Երբ Հալէպ երթաս, իմ տեղս փախլավա մը կեր...

— Իմ տեղս ալ լէհմէճէնի մը (միսով ու հացով պատրաստուած)...

— Իսկ իմ տեղս որբանոցին պատերը համբուրէ...

— Իմ տեղս արեւ ծծէ...

— Զմռնաս ինծի նորաշխարհ (պղտուղ մը) բերելու, վերադարձիդ...

— Աչքերս հետդ տար...

— Բարեւներ ու համբոյրներ բոլոր Հայերուն, որ կը հանդիպիս ճամբուդ վրայ, Պէյրութէն անդին:

— Ըսէ բոլորին, որ չելլեն չգան այս կողմերը: Թող տեղերնին կենան:

Եւ յանկարծ շարժեցաւ ճեպընթացը, փչեց, սուլեց, հեւաց, գոռգոռաց ու փախաւ:

Ընկերներուս աչքերն ու ժպիտը կը տեսնեմ տակաւին, երբ ճեպընթացը կը սուրայ մթութեան մէջէն, թռչունի պէս փախցնելով ճամբան եզերող լոյսի գունդերը:

Ցաջորդ առտու կ'ողջունեմ Մարսիլիոյ կայարանը: Ժխոր, ձայներ, կանչեր եւ սուլեր իրարու կը խառնուին եւ կ'եռեւեփի կայարանը:

— 20 վայրկեան դադա՜ր, Նիսի ճամբորդները կրնան մնալ իրենց տեղը...

Վար կ'իջնեմ, մտածելով պահ մը, — ի՛նչքան երջանիկ պիտի ըլլայի, երբ օր մըն ալ յանկարծ, ճամբորդութեանս ընթացքին, ըսէին ինծի.

— Սահմանի կայարա՛ն, 20 վայրկեան դադար, ճամբորդները կրնան մնալ իրենց տեղը՝ շարունակելու համար ճամբան դէպ ի Երեւան...:

Ա՜խ, Հայաստան...

Ահա Մարսիլիոյ մէջ: Աղտոտ փողոցներով, արեւին մէջէն, կ'երթամ դէպ ի հայկական փողոցները: Ընկերներ կը կեցնեն զիս ճամբուս վրայ:

— Ո՞ւր, դէպ ի ո՞ւր...

— Դէպ ի ծո՛վ, Միջերկրականի վըրայո՜վ, կապոյտ թեւերով, դէպ ի դռներն Արեւելքի:

Ձեռքերս ամուր բռնած, ընկերներս կը հրաւիրեն զիս պտոյտ մը կատարել Մարսիլիոյ մէջ:

— Ո՛չ, կ'ուզեմ միայն հայկական գաղթակայանները տեսնել:

Մեր ճամբուն վրայ, կը չուարիմ թէ որո՞ւն պատասխանեմ: Բոլորը հարցումներ ունին Փարիզի մասին, ընկերներու եւ Զ. Ո. Միութեան լուրկ աշխատանքներուն մասին: Տաք տղաքներ:

Ահա թիթեղէ եւ տախտակէ հիւղակներու առջեւ: Ռուսական գաղթակայանն է: Քիչ անդին հայկականը: Ցածլիկ շէնքեր, 2—3 մեթր լայնքով, ծռուիկ–մռուիկ պատերով: Պատուհաններուն մէջ ու տանիքներուն վրայ վարտիք ու շապիկ: Գլուխս ներս կը կախեմ բաց դուռնէ մը: Պատկերնե՜ր, պատկերնե՜ր: Ցուցահանդէ՞ս է, Մայր Աստուածածին, վարդապետ, նահապետական տան մը խմբանկարը, Լենին, եւ ի՞նչ գիտնամ դեռ: Մուսթաֆա Քէմալն ալ կա՞յ, չտեսայ, բայց լսեցի լեզուն:

— Նէ՞ խաթիյորսունուզ...

Խրտչած, գլուխս կը քաշեմ գլուխս: Կը դառնանք դէպ ի ձախ:

— Հո՞ս ալ Հայեր կան, եւ այսպէս մաքուր հագուած, բարեձեւ: Այս պարոնը հո՞ս կը բնակի:

— Այո՛, իրենց տունն է այս, տե՛ս, մայրն ալ տանն առջեւ կերակուր կ'եփէ:

Եւ ընկերներս կ'ըսեն թէ շատեր վարժուած են այլ եւս բնակելու ապառողջ խցիկներու մէջ, ուրկից չեն ուզեր բաժնուիլ: Ոմանք դրամ ալ ունին, բայց կը նախընտրեն խռնուիլ, կծկտիլ ինչպէս ձուկը տակառին մէջ: Ասիկա երեւոյթ մըն է, որուն պատճառով անշուշտ Մարսիլիոյ Ֆրանսացիները բերնի ծամոց դարձուցին ըսել «աղտոտ Հայեր»:

Խոցուած սիրտով կը հեռանամ ու կը մտածեմ. — Ծնած ենք այս ժողովուրդին մէջ, այս ժողովուրդին համար, և պէտք է աշխատինք բարձրացնել մեր ժողովուրդը այնքան, որ չկարենան նոյնքան աղտոտ օտարականներ անարգանք ու նախատինք հասցնել մեզի:

— Ե՞րբ նաւ կայ Պէյրութի համար:

Այս է առաջին հոգս, ու երբ ինծի կը տեղեկացնեն թէ վաղն իսկ կրնամ մեկնիլ, հրճուանք կը զգամ:

Հրճուանքս աւելի կը մեծնայ, երբ առտուն հասակս կը ցցեմ հսկայ շոգենաւին հասակին դիմաց:

— Մնաք բարո՛վ, ընկերնե՛ր, մնաք բարո՛վ, եւ ողջո՛յն քեզ, կապոյտ ծով: Մի՛ խանձէր այդպէս, Մարսիլիոյ տժգոյն արեւը, եւ մի՛ սեւցներ աչքերուս: Կ'երթամ արեւելք, հայրենի հորիզոններուս:

Նաւն է, որ կ'օրօրուի հիմա կապոյտ ջուրերուն վրայ: Արեւը հանդարտ կ'իջնէ ալիքներուն վրայ: Ու մութը կ'իջնէ՛, կ'իջնէ՛ հետզհետէ:

Առաւօտուն խռոված են ճամբորդները: Ստամոքսը չի սիրեր ճամբորդութիւնը ծովուն վրայ: Կը մերժէ, կը տրտնջայ, կը բողոքէ:

Ու թթուած հոտ մը շոգենաւին կամրջակին վրայ կը մտնէ ամէն բան:

— Անդին գնա՛, շան զաւակ, վրաս աղտոտէիր պիտի...

Ու կոկորդի բազմաձայն երգը, ամբողջ օրը, շոգենաւուն մէջ, — էօ՛...

Ու թթո՛ւն, անտանելի թթուն քըթին մէջ անոնց, որոնց ստամոքսը խեղճ է դեռ բայց խռով:

Ի՛նչքան բարկացած է ծովն այսօր: Իմ տհաճութիւններս կը մոռնամ ամբողջովին, երբ Աղեքսանդրիոյ հարթաքանդակ պատկերը կը պարզուի առջեւս:

Նաւ մը, արագ արագ, կը սահի դէպ ի կողերը մեր հպարտ շոգենաւուն: Ոստիկաններ են եւ բժիշկ մը:

— Ճամբորդները բոլորն ալ թող անցնին ու սպասեն Ա. կարգի սրահին մէջ, պիտի քննուին անցագիրները:

Աշակերտի պէս կը հնազանդինք յայտարարութեան: Շատեր «վիզա» կը պահանջեն, իջնելու համար Աղեքսանդրիա 24 ժամ: Ու երբ ես ալ կը ներկայանամ ցոյց տալով անցագիրս, պաշտօնեան ինծի կը վերադարձնէ ճամբու թուղթս, կցակը հեղնական արտայայտութեամբ մը սեղմած.

— Նանսէնեան անցագի՛ր... կը ցաւիմ, դուք շոգենաւին մէջ կ'անցընէք ձեր ժամերը:

— Բայց, պարո՛ն, կ'ուզեմ իջնել, անպայման իջնել, կը վճարեմ...

— Նանսէնեան թուղթերուն «վիզա» չի տրուիր:

«Օրհնեցի» պաշտօնեան Սադանայէլի բարբառով, յետոյ մտածեցի.

— Ես անդամ եմ Զ. Ո. Միութեան, մեզի համար չկայ արգելք եւ անկարելի բան: Մեր Միութեան անդամները, հայ որբերը, անցան դժուարութիւններու դպրոցէն: Եւ եթէ վերապրեցան, ատիկա եղաւ շնորհիւ միայն իրենց արթնութեան եւ մտքի սրութեան:

Որոշեցի չմնալ շոգենաւուն վըրայ, այլ ցամաք ելլել այս անգամ... Վահագնեան անցագրով:

Երկու ժամ յետոյ կը կոխէի Փարաւոններու հողին վրայ:

Հիմա կրնամ այցելել երկիրը Կլէոպատրայի, որուն սիրահարը, դարեր առաջ, ասկից գնաց դէպի վարելու Հայոց թագաւորը, Արտաւազդ, նուէր տալու համար անյագ ցանկութիւններով տոչորող թագուհիին: Եւ վերջապէս ասկից էր, որ, դարեր առաջ, Մէմլուքները արշաւեցին Կիլիկիա՝ կործանելու հայկական անկախութեան վերջին օճախը:

Քիչ վերջ կառապան մը, քթին տակէն խնդալով ու մտրակը օդին մէջ բարձրացնելով, քաղաք կը տանէր զիս: Մինչ ես, երբ փողոցներուն մէջ կը տեսնէի բոպիկ լակոտներ, տէրվիշներ, երեսը քօղով ծածկած կիներ, կը սկսէի վերյիշել Արեւելքը, ո՛չ, տեսնել Արեւելքը, այս անգամ ոչ թէ երեւակայութեանս կամ սինէմայի մէջ, այլ... դէմս, առջեւս: Ահա սափրիչ մը, որ գետին է պառկեցուցեր յաճախորդը եւ կ'ածիլէ գլուխն ու երեսը: Հաստ փորով մարդիկ, որ կ'անցնին կղմինտրի գոյն երկար փէսեր դրած: Ու երբ կը տեսնեմ քէօֆթէճին, փալվաճին, ստամոքսս վեր վեր կը ցատկէ: Հայս արմաւնե՛րը, հիմա ուտեմ պիտի ...

— Կեցի՛ր...

Մէկը կը պոռայ, հազիւ ետեւս կը դառնամ, ահա որ ընկեր մը կը ցատկէ կառքէն ներս, երբ կառքը կը սուրայ: Ծանօթ մըն է, հանրակառքին մէջէն կը տեսնէ զիս, եւ անմիջապէս դուրս կը նետուի, կը վազէ կառքիս ետեւէն եւ կը ցատկէ ներս:

— Ո՞ր հովը փչեց... պատմէ նայինք, ի՞նչ կ'ընեն ընկերները: Ի՞նչ կայ չկայ Փարիզի մէջ:

— Գետնին տակն անցնի Փարիզդ, մենք կը խենդենանք մեր երկրին կարօտէն, դուք տակաւին Փարիզ կ'երազէք: Փարի՛զ ըսինք, ա՛խ Փարիզ երգեցինք, օ՛հ Փարիզ երազեցինք, գացինք տեսանք... գէշն է կերեր զէծ: Եւ բոլորս հիմա կը խորհինք վերադարձի մասին:

Կարճ է ժամանակս: Ո՞ւր է տեղւոյս Հայաստանը, տար զիս ցոյց տալու Աղեքսանդրիոյ Հայաստանը: Ցետոյ կ'ուզեմ տեսնել նաեւ Աղեքսանդրիոյ Զոմերը:

Հրամանը կը տրուի կառապանին:

— Հէօ՛ս, հէօ՛ս...

Քիչ յետոյ կանգ կ'առնէ կառքը: Ընկերս երկար սակարկութիւններէ յետոյ կը մաքրէ հաշիւը կառապանին, որ շատ բարկացած կը թուի տեղացի մը միջամտած ըլլալուն համար իր գործին: Մարդը կը խորհէր քիչ մը թեթեւցնել քսակս:

Հասած ենք բարձր շէնքի մը առջեւ: Ազգային կալուած է: Երբ վեր կը բարձրանանք խոշոր ու լայն սանդուխներէն, մանկական ձայներ կը հասնին ականջիս, մեղուներու պէս կը բզզան բակին մէջ:

— Այս ի՞նչ է, դպրո՞ց կայ հոս:

— Բա՛ց պատուհանը ու պիտի տեսնես Մելքոնեան մանկապարտէզը եւ Պօղոսեան Ազգ. Վարժարանը:

— Կարելի՞ է շարժանկարիս համար քանի մը տեսարաններ առնել մանկապարտէզէն:

Կը ներկայանանք տնօրէնուհի Տիկ. Չէյթունցեանին, որ կը զարմանայ թէ ինչո՛ւ կ'ուզենք նկարել մանուկները:

— Տիկի՛ն, չէք գիտեր թէ ի՛նչ մեծ ուրախութիւն պիտի պատճառէ մեր ընկերներուն, երբ ֆիլմս Փարիզ տանիմ եւ ցոյց տամ հայկական մանկապարտէզ մը, լեցուն առողջ ու աղուոր երախաներով, սեւ ու սիրուն աչքերով, մանաւորապէս անոր համար որ հայերէն կը խօսին բոլորը: Մենք այսպիսի մանկապարտէզ չունինք Փարիզի մէջ եւ հայ երախաները ֆրանսերէն կը խօսին այնտեղ: Ես հայեղէն չեմ կրնար հօսիլ կ'ըսեն ու յանկարծ je suis née à Paris:

Եւ ահա մանուկներուն մէջ, աղաւնիներու նման թրվռացող այս երամին մէջ, գործիքս կը դարձնեմ այս ու այն կողմ: Յանկարծ կը խռնուին շուրջս, արմաւի ողկոյզներու նման կը կախուին թեւերէս: Կը դարձնեմ մեքենաս, մինչ պզտիկները կը վիճին իրարու հետ:

— Զիս ալ նկարեց, զիս ալ, ես աղուոր ելայ, օ՛խ, օ՛խ...

Քիչ յետոյ անոնք ներս կը վազեն, հնազանդելով ձայնին որ կը հրամայէ դասարան մտնել: Եւ ահա անոնց ձայնը, մանուկներու անմեղ չեշտով.

— Հայր մեր, որ յերկինս...

Մինչ ես յուզումով կը մտածեմ այն օրուան մասին, երբ, անապատներուն մէջ, աղօթեցինք լալով, անօթի, վիրաւոր, բայց երբե՛ք չլսեց ան, որ կ'ըսեն թէ «յերկինս է», թերեւս այնքան հեռու, որ լուր իսկ չունի աշխարհքի բաներէն:

ՍԱՐԻ ՏԷՐ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

—·—

ԽՄԲ.— Վերջերս շատ սկսան յոխորտալ Թուրքերը, անպատկառ ճեփ(?)անք եւ վիրաւորիչ ակնարկներ Հայոց հասցէին: Անոր կէսիպուրի(?) երեսփոխան եւ ծանօթ հրապարակագիր Ճէլալ Նուրի, «Օսմ. կայսրութեան մահուան» նուիրուած իր յօդուածաշարքին մէջ, Հայերուն մասին կը գրէ.—

«Լեզուական տեսակէտով մեզի ամէնէն մօտիկը Հայերն էին: Մեծ մասը հայերէն չէր գիտեր, փոքր մասն ալ, հայերէն խօսելով հանդերձ, Թուրքերէնը իբրեւ մայրենի լեզու գիտէր: Վան, Մուշ, Զէյթուն չեմ գիտեր, բայց անձնապէս չեմ ճանչնար բնաւ Թուրքերէն չգիտցող Հայ մը:

Ոչ միայն լեզուով, սովորութիւններով ալ, (զգայուն մի խօսքը չեմ ըներ), մեծ հաղորդակցութիւն կար: Ֆօն Մոլթքէ, որ Սուլթան Մահմուտի օրով բանակի մարզիչ էր, իր յիշատակներուն մէջ Հայերը իբրեւ քրիստոնեայ Թուրք կը ներկայացնէ...: Այն ատեն դժուար է եղեր այդ տարրը զանազանել մեծամասնութենէն:

Մանաւանդ կաթոլիկ Հայերը պզտիկութիւն կը համարէին հայերէն խօսիլը: Էնկիւրիի բոլոր Հայերը կաթոլիկ էին, եւ դպրի համար մէկ բառ հայերէն չէին գիտեր: Երբ հարցուէր թէ ի՞նչ ազգ են, «Կաթոլիկ ենք» կ'ըսէին: Իր Թուրքերէնէն ես անմիջապէս կը հասկնամ Էնկիւրիցի հայ կաթոլիկ մը:

Հայկական աշխարհը ուսումնասիրութեան արժանի է: Օրինակ ուշադրութեան արժանի չէ՞ պարագան որ առանց հարցական... Թուրքերէն կը խօսին եւ Թուրքերէնի մէջ իրենց յատուկ բառեր... նին որոնք այլ եւս չեն գործածուիր... բուն Թուրքերու կողմէ:

Ամէն ազգ, որքան ալ փոքր ըլլայ, չի ծածկեր իր ազգութիւնը ցեղային յատկանիշը: Մեծ չափով կը պարծենայ իր ցեղին ամէնէն փոքր գործերով: Հայերը բացառութիւն չեն կազմեր այս կանոնին... թէեւ բացառութիւններն ալ չէ... են: Տիարպէքիրցի կաթոլիկ... Ապտուլ Մէսիհ Գազազեան էֆէնտի ամէն անգամ որ ինծի հանդիպէր միշտ կ'ըսէր թէ իր տղան, Մ..., 12 տարեկան ըլլալով հանդերձ... լեզու գիտէ: Կաղանդի մը այցելութեան գացի, եւ առաջին անգամ տղան տեսնելով ըսի.

— Եկուր նայինք, Միշէլ, ... րենք քու գիտցած լեզուներդ: ... հայերէն...

Գազազեան էֆէնտի բարկացաւ ... փրփուր դարձաւ, բողոքեց:

Այո, Հայ Միշէլ յունարէն ... ված էր, բայց հայերէն չի գիտեր...

Ինչպէս եղած է որ լեզուական տեսակէտով Հայերը գրեթէ վճռ... պէս նոյնացած էին Թուրքերուն հետ: Ահա ուսումնասիրութեան ... դաշտ մը մեր պատմագէտներուն համար:

Հայերը մօտիկ էին Թուրք ըն... րութեան: Այս ցեղը, որ Թուր... կան չէ, այլ Թուրքէն բոլորովին տարբեր ցեղ մը, ինչպէս կ'ըլլայ... որ, օսմանեան շրջանին, տան ... տուի մը նման միասին ... Թուրքերուն հետ... Յոյներ ... սամիձան չէին նոյնացած: Պոնտոսի(?) Կզզիներու, Ռումէլիի եւ Արեւմտեան Անատոլուի մէջ, ճիշդը ըսելով, Յոյները չնոյնացան Թուրքերուն ... Գարամանցի կոչուածներն ալ ... կարծեմ թէ բուն յոյն (կրեք ... սոր համար, լեզուով եւ սովորութեամբ հեռու չմնացին Թուրքերէն:

Գանք Հայերուն: Ցեղային ... նութիւն չկայ: Սկիզբները լեզուի նոյնութիւն չկար: Հայերէնը պար... կերէնի կը նմանի, Թուրքերէնի ... նմանիր: Կրօնքի նոյնութիւն չկայ... Հակառակ ասոր, սովորութեան ... տիկութիւնը մեծ է: Եթէ գո... չըլլայ շատ թուխ, մազերը ... սեւ, մորթը՝ շատ կարծր, Թուրքերէն խօսիլը առանց հարցական ... Հայու մը օտարականութիւնը ... հասկցուիր իր ընթացքէն եւ խօ... նուածքէն:

Հայերն էին որ կը կատարէին ... Թուրքերու տնտեսական, առեւտ... կան եւայլն գործերը: Հայը ... Թուրքին «քէհեա»ն էր, հաշուա... էր: Բուն, հարազատ Թուրքը ... չի զբաղիր այդ գործերով: Ան... րող է, հրամայող, էֆէնտի: ... շրջանին, Հայը կը տեսնէր ... եաւրի, «էսնաֆ»ի, հաշուա... միջնորդի դերերը եւ Թուրք ... րութեան պակասները կը լրա...

Հայը պարտաւորուած էր ... խնդալ Թուրքին: Ասոր համար ... հայկական խառնուածքը քիչ ... սիրէ կեղծաւորութիւնը, ինքզ... ստորադաս կը նկատէ: Չի ... մեծ մարդ ըլլալ, բայց մեծ ... նպատակն է մեծ մարդոց պէտք ... ըլլալ...: Ճեսաագայի(?)ն, Հայերէն վէզիր եւ պալա եղողներ գտն... ցան,— Յակոբ փաշա, Փորթ... Միքայէլ փաշա, Աբրահամ փ... Սագըզ Յովհաննէս փաշա, Գա... ճեան փաշա եւն.:

Հայը դժուար կը համ... Թուրքը գիրին կը համայ(?)... Հայը բան մը ըմբռնե՞ց, ալ ... նար...: Հային գլուխը ուղղ... նմանի: Թուրքը գիրին կը ... շատ կը մոռնայ... Թուրքը ... կուտայ, Հայ պալսշիր(?) կ'ընդ... Հայը շատ համեղ կերակուր ... Թուրքը մեծ ախորժակով կ'... Օսմանեան կերակուրներուն ... մասը՝ հայկական արտադր... է: Հայերն ալ ասոնք սորված Բիւզանդիոնէն, Բիւզանդիոն ... Հռոմէն:

Օսմ. պատմութեան մէջ ... քերը աչքի կը զարնեն իբրև ... րապետող, հրամայող, քաղաք... գէտ, հրամանատար, էֆէնտի ... նիշներ է բացառութիւնը՝ ...

Գալով Հային, բնաւ չուզեր ... րապետող, հրամայող ըլլալ, ... իսկ կապ չունի քաղաքագի... թեան եւ հրամանատարութեան ... Այն օրը որ սկսաւ քաղաքակա... թեամբ զբաղիլ, Հայը... փճաց...

Ամօթ չէ։ Ամէն ազգ չի կրնար քաղաքագէտ կամ պազիրկեան ըլլալ։

Կարգ մը տաք գլուխներ, անկէ անկէ փրթելով. 1908ին Պոլիս տնկուեցան։ Անմիջապէս հայկական ընկերութիւններ եւ ակումբներ կազմեցին, թերթ հրատարակեցին։ Մէկ մասը ընկերվարական էր, մէկ մասը ոչ։

Ասոնք քաղաքագէտ չէին, այլ քաղաքական սպանիչներ, որոնք խաղաղ Հայերը տուրքի ենթարկեցին եւ խանգարեցին անոնց հանգիստը, փճացուցին քէյֆը անոնց՝ որոնք նպարավաճառութենէ դուրս բան մը չէին գիտեր։ Եթէ կոմիտէին մասնակցին, կառավարութիւնը պիտի բարկանար։ Չմասնակցին, իբրեւ դաւաճան պիտի ամբաստանէին։ Սալին եւ մուրճին միջեւ մնացին։

Պայման չէ որ մեծ բժիշկ մը անպատճառ մեծ քաղաքագէտ ալ ըլլայ։ Հայերը գործնական յատկութիւններ ունին, բայց Աստուած քաղաքագիտական առաքինութիւններ չէ տուած իրենց։ Ահա 1000 տարուան ճամբէն բաժնուելուն հետեւանքով, Հայերը ցիր ու ցան եղան։ Հայերուն գլուխը ուտողները կոմիտէներն են։ Կը կարծեմ թէ խելօքիկ Հայերը չեն հերքեր իմ այս կարծիքս։

Հայը համեստ էր, եւ քանի համեստ մնաց՝ հարստացաւ։ Համեստութիւնը Հայուն արեան մէջ անցած է։ Կարճ պատմութիւն մը։

Վենետիկ գացի։ Այդտեղի մեր հիւպատոսը Հայ մըն էր, որուն հետ Ս. Ղազար կղզին, Հայ Կաթոլիկ Մխիթարեաններու վանքը գացինք։ Նկարներու սրահը իրապէս գեղեցիկ էր, եւ անգլիացի նշանաւոր փիլիսոփայ Բայրընի գնահատած է զայն։ Նաւակով վերադարձած ատեն, հիւպատոսին ըսի թէ այդ նկարները իրապէս վարպետօրէն շինուած են։ Խնդաց։

— Հայէն բնաւ արուեստագէտ կ'ըլլա՞յ, ըսաւ։

Ահա այս չափազանց համեստութիւն է, աւելորդ կեղծաւորութիւն։ Հայէն շատ լաւ արուեստագէտ կ'ըլլայ։ Արեւելքի եւ արեւմուտքի ամէնէն լաւ ոսկերիչը Հայ է։ Նշանաւոր ծովանկարիչ Այվազովսքի հարազատ Հայ է։ Հայերէն կարեւոր բանաստեղծներ հասած են։ Շատ առաջ թարգմանած եւ ժողովուրդին մէջ տարածած են Շէյքսփիրը։ Եկեղեցական երաժշտութեան մէջ, Կոմիտասը իրապէս հանճար մըն է։

Հակառակ ասոր, հիւպատոսին այդքան գետին ծռիլը՝ ժառանգութեան մը նշանն է։

Օսմանեան աշխարհին այս մասը մարեցաւ։ Բայց եւ այնպէս, նոյն աշխարհին մանրանկարը կը շարունակուի տակաւին Բանկալթիի, Թաքսիմի եւ Սագըզ Աղաճի կողմերը։ Հայը, ծառաներու, «պանքէօններու», գործակալներու, քէհեաներու, արհեստաւորներու՝ ոսկերիչներու ազգ մըն էր։

Հայերը «ալաթուրքա» ազգ մըն են, Տարօրինակ է.— այս ազգը որ լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական եւ նոյն իսկ յոյն (հայհոռոմ) անունով չորս յարանուանութիւն ունի, ի՞նչպէս կ'ըլլայ խելամ հայ համայնք մը չէ ունեցած։ Մանաւանդ որ կայ խելամ հրեայ համայնք մը։

ՄԱՄՈՒԼԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ընդհանրապէս տպագրական գործը Պուլկարիոյ մէջ նախանձելի վիճակ մը ունի, համեմատելով, անշուշտ, երկրին տնտեսական պայմաններուն եւ բնակչութեան թիւին։

Պուլկար գրականութեան մասին քանի մը անգամներ գրուած է «Յառաջ»ի մէջ։ Թարգմանական գրականութիւնը եւս մեծ համեմատութիւններ ստացած է։

1926ին քուէարկուած օրէնք մը որ եւ է հրատարակիչ կամ հեղինակ պարտաւոր կը դարձնէ իր գործէն օրինակ մը տրամադրելու Ազգային Գրադարանին (Սոֆիա, Ֆիլիպէ, Շումէն)։

1930ի ընթացքին Սոֆիայի Ազգային Գրադարանը ընդունած է 394 պարբերական (374ը պուլկարերէն, 7ը ֆրանսերէն, 5ը գերմաներէն, 3ական ռուսերէն եւ իտալերէն, 1 անգլերէն եւ 1 էսփէրանթօ), որոնք տպագրուած են 40 վայրերու մէջ։ Այսպէս, Սոֆիա՝ 281, Վառնա՝ 15, Թըրնովօ եւ Ֆիլիպէ՝ 9ական, Պուրկազ եւ Ռուսճուք՝ 6ական, Վրացա՝ 5 եւ աւելի փոքր քաղաքներ՝ 3—1ական։

Նոյն տարուան ընթացքին Գրադարանը ընդունած է 585 թերթ, որոնցմէ 572ը պուլկարերէն, 1 ռուսերէն, 1 ֆրանսերէն, 2 հայերէն եւ 8 թուրքերէն։

Այս թերթերէն 252ը կը հրատարակուին Սոֆիայի մէջ, Ֆիլիպէ եւ Փլէվէն 19ական, Վառնա եւ Ռուսճուք՝ 15ական, 8 քաղաքներ՝ 13—8ական, 17 քաղաքներ՝ 7—4ական, իսկ 62 քաղաքներ՝ 3—1ական թերթ։

Երկար տարիներու կեանք ունեցած են հետեւեալ պարբերականները Պատկերազարդ Լոյս (Սոֆիա) 38 տարիէ ի վեր, Ջինուորական Թերթ՝ 37, Վէթէրինարիա Սըպիրքա՝ 34, Որսորդ եւ Իրաւաբանական Հանդէս՝ 31, Բընութիւն եւ Երկրաչափական Ընկերութիւն՝ 30, Պուլկ. Խնայողական Ընկերութիւն եւ Դպրոցական Հանդէս՝ 29, Ոյժ եւ Առողջութիւն՝ 27, Ազգ. Տնտեսութիւն եւ Կայծոռիկ՝ 26, Ուսուցչ. Օգնութեան Սնտուկ՝ 25, Սլաւական Ձայն՝ 24, Պուլկար Շրջիկ՝ 22, Վեբայծնունդ՝ 20, Պարտիզպան եւ Վինակագր. Ընդհ. Տնօրէնութեան Ամսաթերթ՝ 17, Մանկական Նրջանկութիւն, Անտառային Հանդէս եւ Բնագիտական - Մաթէմաթիքական Ընկերութեան Հանդէս՝ 16, Այգեգործութիւն՝ 15։

Իսկ լրագիրները՝ Պետական Թերթ՝ 50 տարիէ ի վեր, Միր՝ 36, Սրգնանիէ՝ 35, Կնոջ Ձայն՝ 28, Ուսուցչական Թերթ՝ 26, իսկ մօտ 15 թերթեր ալ նուազագոյն 15 տարուան կեանքով։

Պարբերաթերթերու սպառումը.— Պուլկար Ջինուորը՝ 38,500, Տնտեսական Հանդէս եւ Տնային Տնտեսութիւն՝ 30,000, Մանուկներու Օր՝ 30 հազար, Մանկական Աշխարհ՝ 15,000, Ծակատագիր՝ 15,000, Կարմիր Բեմ՝ 15,000, Ուսուցչական Մտածում՝ 12 հազար, Համագործական Լուսաւորութիւն՝ 12,000, Հողագործական Դասեր՝ 10,000, Բնութիւն՝ 11,000, Հոգեկան Վերանորոգում՝ 10,000, Մանկական Առողջութիւն՝ 8000, Դաշտ՝ 7000, Հոգեկան Մշակոյթ՝ 6000, Գիտութիւն եւ Կեանք՝ 5200, Մեղու՝ 5000, եւայլն։

Հոս չեն յիշուած այն պարբերականները, որոնք կարճ կեանք ունեցած են։

Թերթերու սպառումը.— Ուտրօ՝ 60,000, Հայրենիք (Պահեստի Սպանութ.)՝ 21,000, Միր (պահպանողական)՝ 20,000, Զարիա (լրագիր)՝ 20 հազար, Ցեղային Պաշտպանութիւն՝ 20,000, Համագործակից՝ 18,000, Կնոջ Աշխարհ՝ 16,000, Պատկերազարդ Շաբաթաթերթ՝ 14,000, Կնոջ Թերթը՝ 14,000, Զօրա՝ 40,000, իսկ մօտ 40 թերթեր 12—5000 օրինակ։

Հոս չեն յիշուած նաեւ այն թերթերը, որոնք կարճ կեանք ունեցած են։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

«Հայրենիք»ի տասնամեակին տօնակատարութիւնը

ԵԳԻՊՏՈՍ

Գահիրէի Հ. Յ. Դ. Երիտ. Միութեան նախաձեռնութեամբ, Նաւասարդ Ակումբի սրահներուն մէջ, տեղի ունեցաւ Հայրենիք ամսագրի տասնամեակին տօնակատարութիւնը, յոգնախուռն բազմութեան մը ներկայութեան եւ մեծ խանդավառութեամբ։

Հանդիսութեան կը նախագահէր ընկ. Համ. Օհանջանեան, որ ջերմ խօսքերով բացաւ զայն ու ողջոյնի ու գնահատութեան խօսքեր ըրաւ այս համազգային ձեռնարկին հանդէպ։

Խօսեցան աւելի քան տասնեակ մը հանդիսականներ, իբրեւ գրող, աշխատակից եւ ընթերցող, որոնք պանծացուցին Հայրենիքի կատարած բարեբար դերը գաղութահայութեան մտաւորական կեանքին մէջ։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը.— երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ խմբերգ,— անցաւ մեծ յաջողութեամբ։

Բազմութիւնը, որուն մէկ կարեւոր մասը ոտքի մնացած էր, ջերմօրէն ծափահարեց բանախօսները եւ գեղարուեստական բաժինի մասնակցողները ու ընդունեց համակրանքի բանաձեւ մը զոր կուտանք ստորեւ, հանդէսի մանրամասնութիւնները յետաձգելով վաղուան.—

«Խառն բազմութեամբ եւ արտակարգօրէն ջերմեռանդ մթնոլորտի մէջ այսօր յունուար 15ին, «Նաւասարդ» Ակումբի սրահներուն մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Երիտասարդ Միութեան եւ նախագահութեամբ ըժ. Համ. Օհանջանեանի, տօնակատարեցինք գաղութահայութեան չքեղագոյն գործերէն «Հայրենիք» ամսագրի տասնամեակը։

Ցարգանքի սիրոյ եւ երախտագիտութեան ջերմ զգացումներով կ'ողջունենք հայ մեծ ամսագրի խմբագրական եւ վարչական մարմինները, որոնք գլխաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի, կարողացան մեզ պարգեւել ցեղի կենսունակութիւնը վաւերագրող այսքան չքեղ ու անմեռ գործ մը։

Ամսագրի լաւագոյն վարձատրանքը պիտի ըլլար — տեսնել իր գործին շարունակութիւնը ազատ եւ վերածնած Հայրենիքին մէջ։

Այդ բաղձանքով կը գիմաւորենք ցեղային մշակոյթի լաւագոյն վաստակի երկրորդ տասնամեակի նախամուտը»։

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՇՈՒՐՋ

ՄԵԿՆՈՂ ՀԱՅԵՐԸ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԴԱՐՁԱՆ «ԷՆԹԷՐՆԱՍԻՈՆԱԼ»Ը ՇՈԳԵՆԱՒԻՆ ՎՐԱՅ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Վերոյիշեալ վերնագրով, «Պրազտնիչնի Վեստնիկ» յունուար 20ի թիւով հետեւեալը կը գրէ.—

ՊՈՒՐԿԱԶ, 19 յունուար.— Հայերը մեկնեցան Պաթում։ Անոնց մեկնումին շուրջ բաւական մեծ հետաքրքրութիւն արթնցաւ ամբողջ ժողովուրդին մէջ, բայց մասնաւորապէս Պուրկազի մէջ հետաքրքրութիւնը դեռ չէ մարած։ Մեկնումին ներկայ եղողներուն վրայ մեծ տպաւորութիւն ըրաւ շատ կարեւոր փաստ մը։

Մեկնող հայերը այստեղ եկան, իբրեւ զոհ իրենց հայրենասիրութեան։ Պուլկարիոյ մէջ անոնք ամէն տեղ կը ցուցադրէին այդ զգացումը, բայց ի՜նչ մեծ անակնկալ մը եղաւ բոլորին համար, որ նոյն հայրենասիրական զգացումով տոգորուած Հայերը, երբ շոգենաւ բարձրացան, ամբողջ շոգենաւը զդրդաց «էնթէրնասիոնալ»ով։

Արդեօք այս կատարուեցաւ ալ աւելի մօտենալու համար իրենց բոլշեւիկ հայրենակիցներուն, որոնցմէ առաջիկային կը սպասեն գթութիւն եւ շնորհ թէ իսկապէս «միջազգայնականներ» էին. այս կէտը հանելուկ մնաց նաւահանգիստը գտնուող հազարաւոր ներկաներուն»։

ՍԼԻՎԷՆԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սլիվէնի հոգաբարձական ընտրութիւն կատարուած է եւ ընտրուած են ժողովրդական ցուցակի թեկնածուները, Պ. Պ. Գ. Սահակեան, Յ. Գումրուեան, Յ. Սմբատեան, Մ. Գ. Մանուկեան եւ Գ. Յակոբեան։

Բլոկը հակառակ իր յոխորտանքին, զգալով իր անխուսափելի պարտութիւնը, ընտրութեան օրը, ամքելով քաջութիւն չունեցաւ առանձին ցուցակով ելլելու եւ գոհացաւ 11 սպիտակ քուէ ձգելով։

Վայմարեան թատրոնը

Վայմարի ազգ. թատրոնը, որ կէօթէի նուիրուած հանդիսութեանց առթիւ հռչակ հանեց, շատ հետաքրքրական պատմութիւն մը ունի։ Ան 1791ին հիմնուած է կէօթէի փափաքով՝ իբրեւ Վայմարի պալատական թատրոն, ու երկար ատեն ղեկավարուած է նոյն ինքն կէօթէի կողմէ։ 1825ին այրած է. բայց, նոյն տարին վերաշինուած եւ Քարոլինա Եակոմոնի ղեկավարութեան տակ մեծ դեր կատարած է։ Անցեալ տարու կիսուն զայն կը վարէր Լից։ Այս թատրոնը կապուած է նաեւ քաղաքական դէպքի մը։ 1917ին, հոն հաւաքուեցաւ գերման նոր հանրապետութեան ազգ. ժողովը եւ պատրաստեց նոր սահմանադրութիւնը։ Այժմ, Վակնէրի 50ամեակին առթիւ, որ պիտի տօնուի 13 փետրուարին, հոն պիտի ներկայացուի հեղինակին «Թրիսթան եւ Իզոլտա»ն Գերմանիոյ ամենալաւագոյն ուժերովը։

ՄԱՄՈՒԼ

Ռուսիոյ ներքին եւ արտաքին թշնամիները

— ։-։ —

«Հայրենիք» վերի խորագրով ուշագրաւ խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.

— «Խորհրդային Միութեան անպաշտօն շրջանակներու քաղաքական ներկայ տրամադրութեանց եւ մտայնութեան վրայ որոշ լոյս կը սփռեն այն թռուցիկները, որոնք վերջերս գաղտնի ձեռքով մը տարածուեր են Մոսկուայի կարմիր բանակի զօրանոցներուն մէջ։

Ինչպէս կը հաղորդէ ռուսական Դնի թերթի լատուեղեան թղթակիցը, թռուցիկները ուղղուած են եղեր «կարմիր մարտիկներուն»։

Ուշագրաւ են այդ թռուցիկներուն մէջ յայտնուած մտքերը, որոնք բոլորն ալ կը յանգին այն եզրակացութեան թէ Ստալին Վորոշիլովի հետ միասին հող կը պատրաստէ Խորհրդային Միութեան բաժանման ու անդամահատման համար։

Այսպէս, այն հարցին, թէ ինչո՞ւ Մուսոլինի բարեկամ է Ստալինի իշխանութեան, թռուցիկներու հեղինակները պատասխանած են.— «Որովհետեւ Ստալին կը պատրաստէ Օտեսայի եւ Ղրիմի գրաւումը իտալացիներու կողմէ»։

Այն հարցին, թէ ինչո՞ւ Պիլսուտսկին (Լեհաստանի դիկտատորը) ուժ կուտայ Ստալինի, անոնք կը պատասխանեն.— «Որովհետեւ Ստալին կը պատրաստէ Լեհաստանի սահմաններու ընդարձակումը մինչեւ Դնիեպր գետը»։

Այն հարցին, թէ գերմանական պարոնները ինչո՞ւ «գոհ են բարձրացուցած Ստալինը», թռուցիկներու հեղինակները կը պատասխանեն.— «Որովհետեւ անոնք կը պատրաստեն Դնիեպր գետէն մինչեւ Ուրալ տարածուող հողերը գերման գաղութ մը դարձնելը»։

Վերջապէս, այն հարցին, թէ ինչո՞ւ Քեմալ կը պաշտպանէ Ստալինը, թռուցիկներու հեղինակները կը պատասխանեն.— «Որովհետեւ Քէմալ կ'ուզէ ստանալ Պաթումը եւ արեւելեան Անդրկովկասը մինչեւ Կուր գետը»։

Մեծապէս ուշագրաւ է նաեւ Խորհրդային Միութեան այն գաղտնի քարտէսը, զոր, ըստ երեւոյթին, պատրաստած են նոյն թռուցիկները հրատարակողները։

Այդ քարտէսին մէջ ամբողջ հարաւային մասը արեւելեան Սիպիրիոյ մինչեւ Բայքալ լիճը նշանակուած է իբրեւ ճափոնական գաղութ, հիւսիսային ամբողջ Սիպերիան Իրթիշ գետէն մինչեւ Բերինկհով նեղուցը, մէջն ըլլալով նաեւ Կամչատկան, ներկայացուած է իբրեւ Միացեալ Նահանգներու գաղութը, Անդրկասպեան երկիրները՝ իբրեւ անգլիական գաղութ եւայլն։

Կ'ըսուի, թէ ռուս հայրենասիրական գաղտնի կազմակերպութիւն մը կը գործէ այժմ Ռուսիոյ մէջ եւ ան է որ հրատարակած է վերոյիշեալ թռուցիկներն եւ քարտէսը։ Բայց կը խօսուի նաեւ, որ Ստալինի հակառակորդ բոլշեւիկներու մասը կայ հոն։ Երկու պարագային ալ որոշ է, թէ աշխատանք կը թափուի գրգռելու ռուս ժողովուրդի ազգայնական զգացումները եւ յանուն վտանգուած հայրենիքի պաշտպանութեան՝ հայրենասէր տարրերը ոտքի հանել Ստալինի դէմ։

***

Հարկաւ, ոեւէ պարագայի տակ կարելի չէ համաձայնիլ, թէ Ստալին եւ իր գործակիցները գիտակցաբար կը ձգտին բաժան – բաժան ընել Խորհրդային Միութիւնը։ Ընդհակառակը, այն, ինչ որ անոնք կը ձգտին ընել՝ հինգամեայ ծրագիր եւայլն, կոչուած է զօրացնելու Ռուսիան թէ ռազմապէս եւ թէ տնտեսապէս։

Սակայն, բարի ցանկութիւններն ու ձգտումները մէկ բան են, այդ ցանկութեանց եւ ձգտումներուն իրական հետեւանքները՝ տարբեր բան մը։ Արդարեւ, այն՝ ինչ որ այժմ Ստալին ու իր գործակիցները կ'ընեն Խորհրդային Միութեան մէջ, փաստօրէն կը նպաստէ Ռուսիոյ քայքայման, տկարացման եւ իբր հետեւանք ասոր՝ ճամբայ կը հարթէ Խորհրդային Միութեան անդամահատման համար։

Կասկած չկայ, որ Խորհրդային Միութիւնը շրջապատող զանազան պետութեանց մէջ որոշ աշխարհակալ տարրեր կան, որոնք անդուլ կ'աշխատին Մոսկուայի թռուցիկներու եւ քարտէսի մատնանշած ուղղութեամբ։ Ճափոնէն սկսած մինչեւ Գերմանիա, Թուրքիայէն սկսած մինչեւ Անգլիա բաւականին ազդեցիկ խմբակցութիւններ տարիներէ ի վեր ամէն տեսակ քաղաքական սադրանքներ ու դաւեր կը նիւթեն՝ Խորհրդային Միութեան հողամասերը բաժան բաժան ընելու համար»։

Վասպուրականցիներ

ՏԷՍԻՆ, 23 յունուար.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ 22 յունուար, կիրակի, իր սովորական ժողովատեղիին մէջ։

Ժողովին կը նախագահէր Հմայեակ Բարսեղեան, քարտուղար՝ Վ. Հիւսեան։ Օրակարգի հարցերը լուծելէ յետոյ, ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը հետեւեալ կազմով.— Պ. Պ. Վահան Խլոյեան՝ ատենապետ, Վահան Հիւսեան՝ քարտուղար, Համազասպ Օհանջանեան՝ գանձապահ, խորհրդականներ՝ Պ. Պ. Տիգրան Մուրատեան եւ Պօղոս Օհաննէսեան։ Ժողովը որոշեց որ վարչութիւնը մօտերս տօնէ Խրիմեան Հայրիկի մահուան քսանեհինգամեակը։

Արդի վարչութիւնը կոչ կ'ընէ Ս. Շամոնի, Վիէնի, Սէն – Մորիսի եւ Լիոնի Վասպուրականցիներուն (որոնց թիւը քիչ է մասնաճիւղեր կազմելու համար), որ ուղղակի անդամագրուելով կապուին Տէսինի, կատարելով իրենց հայրենակցական նիւթական եւ բարոյական պարտականութիւնները։

Կը խնդրուի մեր բոլոր քո՛յր Միութիւններէն եւ հայրենակիցներէն, որ նամակները եւ թղթակցութիւնները ուղղեն հետեւեալ հասցէին, — Hussian, 41, Maison l'Aurore, Décines (Isère), France: Վարչութիւն

ԾԻԾԱՂ

Ծովեզերեայ պանդոկի մը մէջ.

— Ինչպէս կ'ըլլայ այս տարի ամերիկացի միլիոնատէր պարոնը չեկաւ։

— Այո՛, այդ պարոնին գոֆանցը աւազակները լեռ տարած են, մեծկակ գումար մը պահանջելով հակառակ պարագային մահացնելու։ Մեր միլիոնատէրը լսելով այնչափ գոհ մնացեր է որ ուրախութենէն մեռեր է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ԱՊԱԳԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուս գիւղացին կ'երազէ գիշեր ու ցերեկ իր փոքր կալուածներու վկայաթուղթերու մասին, կնքուած կառավարութեան դրոշմներով, որպէսզի ինք եւ իր ընկերները գիտնան թէ ինչ բանի համար կը գործեն։

Դժուար է կռահել թէ արդեօք երբ եւ ինչու երբեր պիտի յանգին իրենց զարգացման վերջակէտին, սակայն մթնոլորտը ելեքտրականացած է, որովհետեւ միլիոնաւոր ռուս գիւղացիներ այժմ կը զգան անօթութեան ժանիքը, որ կը խլացնէ զիրենք ընդդէմ ապագայ ընկերվարական դրախտի մը բոլոր խոստումներուն։

Յառաջ տանելով իրենց ճարտարարուեստականացման ընդարձակ ծրագիրը, պլատիլետկան (հնգամեայ ծրագիրը), սովետները գլխաւորաբար կը մտածեն գոհացնել գիւղացիները՝ մեծաքանակ արտադրութեամբը երկրագործական մեքենաներու եւ գործիքներու ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ գոյքերու, ինչպէս զգեստ, կօշիկ, եւայլն։ Նոյն իսկ այս կէտին մէջ մասնագէտները կը տարբերին, որովհետեւ ոմանց կարծիքով անկարելի է, որ Ռուսիա, իր նախնական վիճակին մէջ.— թէեւ կրնայ ստանալ մեքենաներ ու գործարաններ արտաքին աշխարհէն— պիտի կրնայ այնքան աժան ու լաւ ապրանք արտադրել, որքան կ'արտադրեն եւրոպական եւ ամերիկեան ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ, որոնք այժմ կը տառապին գերարտադրութենէ եւ զբաղած են շուկաներ գտնելու համար մղուող պայքարով մը։

Այս ճարտարարուեստականացման ընդարձակ ծրագիրը յառաջ բերած է ելեւմտական տագնապ մը, աննախընթաց չափերով, որ պատճառ դարձած է Չերվոնեցի (բոլշեւիկեան դրամ) արժէքի արագ անկման եւ ռուսական արտածութեանց յայտնի վճառամարտին։

Այսօր, ամէն երեւակայելի նիւթ կ'արտածուի Ռուսիայէն— ոչ միայն այնպիսի կանոնաւոր արտածութիւններ, ինչպէս ցորեն, վուշ, մորթ, ատաղձ, հանքային նիւթեր եւն., այլ նաեւ այնպիսի փոքր արտածութիւններ՝ ինչպէս պահածոյ ձուկեր եւ բանջարեղէններ, արտադրած չափմեծ ծախսով մը, ապա՝ պտուղներ, ձուեր հաւեղէններ եւ, վերջին բայց ոչ նուազ, գանձելի զանազան թանգարաններէններու.— արժէքաւոր նկարներ, ձեռագործներ, սրբազան իկոններ են։

Պատմութեան մէջ Ռուսիա ոչ մէկ ժամանակ այնքան յառաջ քշած էր իր արտածութիւնները, որքան այսօր։ Բնական է, որ այսպիսի պայմաններու ներքեւ ռուսական դրամի արժէքը պիտի հաւասարէր զերոյի, եւ ռուս ժողովուրդը ընդհանրապէս տառապէր կարօտութենէ, անկարող ըլլալով բաւարարելու տարրական անհրաժեշտութիւնները, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ ուտելիքը։

Եւրոպական ամէն մէկ երկրէ ուտելիք պարունակող հազարաւոր ծրարներ կը ղրկուին Ռուսիա, անձերու կողմէ, որոնք կ'ուզեն սովէ ազատել իրենց ազգականները։

Երկրորդ հարցը, զոր յեղափոխութիւնը ձգած է անլոյծ, այն է, որ չըկան քաղաքային ազատութիւններ, այսինքն՝ խօսքի ազատութիւն, եւ ձերբակալուած անձերու երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուելու մարդկային իրաւունքը։

Մարդիկ կան, որոնք կը յայտարարեն թէ ռուս գիւղացիները չեն պահանջեր այսպիսի պերճանքներ, բայց հանճարեղ գիտ է մտածել թէ ռուս գիւղացին զուրկ է բնական պահանջներէ եւ բաղձանքներէ, թէեւ անոնցմէ ոմանք կրնան մինչեւ այսօր աւելի կամ նուազ չափով թաքուն մնացած ըլլալ։

Երրորդ կարեւոր հարցերէն մէկը, զոր բոլշեւիկները սկիզբէն իսկ իրենց յատուկ մեթոտով փորձեցին լուծել, կրօնքն է, ինչ յարանուանութեան անունով ալ կրէ ան։

Անոնք կը յայտարարեն թէ «կրօնքը ժողովուրդներու ափիոնն է», բայց եթէ ռուս բնակչութիւնը որ եւ է ատեն պէտքն զգաց դիմելու ափիոնի քիչ մը հանգստանալու համար, այդ պէտք էր ըլլար, բոլշեւիզմի տասներեք տարիներու ընթացքին, եւ կրօնքը զսպելու համար կատարուող ամէն փորձ պարզապէս կ'աւելցնէ անոր կոչին ուժը։ Այս առիթով մարդ չի կրնար չըյիշել փորձառութիւնը առաջին քրիստոնեաներուն, որոնք կ'ապրէին Ներոնի ժամանակ։ Ռուսիա իրականապէս կ'անցնի կրօնական զարթօնքի մը մէջէն, եւ երբ փոփոխութիւն մը տեղի ունենայ, շատ հաւանական է, որ հակառակ այս բոլոր տարիներու չարչարանքներուն, ռուս զանգուածները տակաւին գտնան մոլեռանդ իրենց կրօնական համոզումներուն մէջ։

Ռուս պետական դէմքերը կրնան յուսալ Ռուսիոյ, իբրեւ միութեան մը, փրկութեան, եթէ դիմեն միակ միջոցին, այն է՝ վերակենդանացնել ազգային ոգին ու աշխարհայեացքը ժողովուրդին մէջ, եւ շիտակ կամ սխալ, ստեղծել նոր գաղափարներ իմպերիալիստական գծերու վրայ, որովհետեւ պետութեան ներկայ փիլիսոփայութիւնը կորսնցուցած է նորադարձները շահելու իր կարողութիւնը։

Այս նկատողութիւնները նախընթաց են այն տեսակէտին թէ կարելիութիւն մը կայ որ նոր ազգայնական Ռուսիա մը երեւան գայ։ Մենք պիտի ջանանք գնահատել այս նոր Ռուսիոյ հաւանական դիրքը հանդէպ Թուրքիոյ եւ Միջին Արեւելքի երկիրներուն։

Դիտողները մեծ մասով համաձայն են, թէ Ռուսիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը, նոյնիսկ ներկայ ռէժիմի տապալումէն յետոյ, պարտաւորուած պիտի ըլլայ հետեւելու հին ցարական քաղաքականութեան ընդհանուր գծերուն։ Որոշ հիմեր կան չեշտելու թէ, որոշ ուղղութիւններով, բոլշեւիկները արդէն գերազանցած են ցարական կառավարութեան ըրածները։ Ուստի ջանանք վերլուծել այն նշանակէտները, որ Ռուսիա ունի Միջին Արեւելքի մէջ, եւ որոնք կրնան ազդել Թուրքիոյ։

Ռուսիոյ համար կենսական կարեւորութիւն ունեցող երկու մարզեր կան Միջին Արեւելքի մէջ։ Այդ շրջաններն են՝ Անդրկովկաս եւ Թուրքեստան։ Այս երկիրներու ապագան մեծ չափով պիտի վճռուի Մոսկուայի դիրքէն եւ այն յարաբերութիւններէն, զորս Մոսկուա կրնայ ունենալ Թուրքիոյ հետ Անդրկովկասեան մարզին մէջ, որ իբրեւ կամուրջ մը Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ, աշխարհագրապէս գերագոյն կարեւորութիւն մը ունի։ Այստեղ 1918ին հռչակուեցան Վրաստանի, Ատրպէջանի եւ Հայաստանի հանրապետութիւնները, որոնք ճանչցուեցան արեւմտեան պետութիւններէն, որոնց շարքին մէջ էր Գերմանիան։

ՏՕՔԹ. Ք. ՔՐԻՒԿԷՐ

(Շար.) (3)

Յ. Դ.

Փարիզ եւ առուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սալոն ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէօնի ճիշդ դիմացը:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՈՆԷՍԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Արփիարեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Խաչիկ Մկրտիչեան:

Գաւառ

ՇԱԼԷԹԻ «Բարգէն Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան սրահը, 49, րիւ Նաւիօնալ: Շրջաբերականի ընթերցում: Խիստ կարեւոր օրակարգ, եւայլն: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէի հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կը գասախօսէ ընկ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն Փետրուար 19, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ կը տօնէ «ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»ը: Մարտ 5ին կը ներկայացնէ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»ը: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ մասնաւոր յայտագրով: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ վերոյիշեալ թուականները:

■■■■■■■■

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը 3 Փետրուար, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՁՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէին ընկերական դասախօսական ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» դրադարանը: Կը խօսի ընկեր ՎԱՐԴԱՆ ԽՐԻՄԵԱՆ նիւթ ունենալով յեղափոխական կուսակցութիւնները եւ Հ. Յ. Դ. ծագումն ու պատմութիւնը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

■■■■■■■■

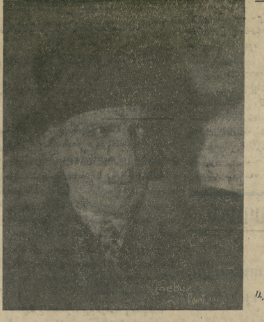
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՊՈՄՈՆ-ՍԷՆ-ԺԻՒԼԻԷՆ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» խումբի արտակարգ ժողովը, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ս. հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր-Սերոբ» ենթակոմիտէի ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ «Իշխան» ենթակոմիտէի ընկերները վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսիլիոյ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին Պար տը Փըթի Փուսէի մէջ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի կ'առնուին:

Արման Կոթիկեան որ պիտի կատարէ (Աթմոնէս)ի դերը

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ԻՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 7ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆԻ «ՎԱՆՔԸ» — «ՀԵՐՈՍԸ»

ԳԻՆ՝ 20 ՖՐԱՆՔ կամ 1 ՏՈԼԱՐ

M. BARSAMIAN, 121 rue Marcadet, Paris (18

ՎԷՆՍԷՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ԵՐԿՍԵՌ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հայ լեզուի կիրակնօրեայ դասաւանդութիւնները կը սկսին այսօր կիրակի առաւօտ, վէնսէն, Րիւ տը լա Լիպէրթէ, ֆրանսական վարժարանին մէջ (Ecole dm Nord): կը հրաւիրենք վէնսէնի եւ շրջակայից ծնողքները որ հաճին կիրակի առաւօտ, ժամը 8էն սկսեալ ներկայացնել իրենց մանուկները:

Ներկայիս Միութիւնս իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ֆրանսական կառավարութեան, որ տրամադրեց վարժարանը վէնսէնի եւ շրջակայից հայ մանուկներուն:

ՀՐԱՒԷՐ

Լիոնի Հայ Լէգէոնականները կը հրաւիրուին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար վաղը Կիր. ժամը 2.30ին, 40 rue Pierre Corneiile, Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

■■■■■■■■

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Փոբէլի հետ միասին իջան կապելային բակը շարունակելով իրենց խօսակցութիւնը պատերազմի մասին:

— Այո՛, բոլորն ալ գացին, ըսաւ Փոբէլ յուսահատ շեշտով մը, ոչ ոք կուգայ հիմա այստեղ sacré de nom! Prrrom! Pom! Pom!ը երգելու. ո՞վ գիտէ թերեւս մեռան ալ. մեռնիլը շատ հեշտ է այժմ: Մէկ հոգի կայ միայն որուն մասին կը լսեմ միշտ… եւ ի՜նչ յաջողութիւն, սիրելիս…

— Ո՞վ:

— Կը ճանչնայիք օրիորդ Սոնրէլը, չէ՞. հարկա՛ւ, ով կրնայ յիշել եթէ դուք չյիշէք զայն: Ձեր մի՞տքն է երբ այստեղ եկաք այն առտուն au bout de votre rouleau, վեր վար քալեցիք, հայհոյեցիք, բայց ան գացեր էր արդէն…

— Յետո՞յ:

Հարիւր անգամ մտածեր էր այդ աղջկան մասին ամբողջ օրը: Անոր անունին արտասանութիւնը անշարժութեան դատապարտեց զինքը, չկրցաւ շունչ առնել նոյն իսկ:

— Զինւորն ՞ք պարոն:

— Ո՛չ:

— Օրիորդ Սոնրէլը, մեծ պարուհի Մատա Հարան է հիմա: Ներկայացումները կուտայ այժմ Ֆոլի — Պէրժէրի մէջ եւ իրն է ամբողջ Փարիզը. հարուստ է եւ գիտէ՞ք ինչպէ՛ս հարուստ… կը բնակի Նէօյյի՝ խոշոր տան մը մէջ. ինքնաշարժ ունի…

— Դուք տեսա՞ք զինքը…

— Այո՛, անշուշտ. Ֆոլի — Պէրժէր գացի. իր արդուզարդի սենեակին մէջ տեսայ զինքը. Աստուած իմ, ի՜նչ ծաղիկներ, պարտէ՛զ, պարտէ՛զ: Օրիորդ, հարցուցի, կը յիշէ՞ք մեր Պէրթ փողոցի ներկայացումները: Աչքերն տակէն ինծի նայեցաւ ու ըսաւ. «Ինչո՞ւ մոռնամ Պ. Փոբէլ»: «Բանի մը շաբաթ ետք ինծի հետ պիտի ըլլայիք» ըսի. խնդաց, վրաս խնդաց շիտակը:

Յետոյ զինքը հագուեցնող կինը կանչեց. պայուսակը բացաւ եւ ինծի դրամ տուաւ: Այսքան պարոն: Ա՛լ չի տեսայ զինքը: Կը լսեմ իր անունը. բոլորը իր մասին կը խօսին, այո՛, այո՛…

Ուրիշ բան չի հարցուց Ճօրճ. չկրցաւ խօսիլ կամ մտածել. ի՞նչ կը նշանակէին այս ամէնը. պատասխան չգտաւ:

Խրամներէն հեռու, մեծ մինակ Փարիզ քաղաքին մէջ, Ճօրճ ինքզինքը նմանցուց թակարդէն փախած անասունի մը: Մինչեւ այդ վայրկեանը ուրախ էր ազատ ըլլալուն համար. հիմա, ընդհակառակն, յեղաշրջում մը յառաջ եկաւ իր մէջ. ազատ չէր թէեւ դուրս ելած էր թակարդէն: Գարշանք մը ունեցաւ խորհելով վերադարձի մասին: Ուզեց փախչիլ բայց ո՞ւր…

Զբնացաւ ամբողջ գիշերը. երթալիք մէկ տեղ կար միայն — Լիանին:

2.

Ճօրճ թափառեցաւ Փարիզի մէջ ամբողջ օրը եւ իրիկունը գնաց Ֆոլի — Պէրժէր: Տուաւ իր անունը դռնապանին ու սպասեց: Լիան պիտի ուզէ՞ր տեսնել զինքը. վստահ չէր: Թերեւս անունն ալ չպիտի տային անոր. կամ եթէ նոյն իսկ տային, պիտի պատասխանէ՞ր: Արուեստագէտ մը չէր ինք հիմա, այլ սովորական մարդ մը: Հայելին մէջ տեսաւ ինքզինքը՝ զինուորական համազգեստով. Աստուած իմ, ինչո՞ւ ուզէ տեսնել զիս, մտածեց Ճօրճ:

Յանկարծ լսեց ձայն մը որ անհաւատալի թուեցաւ իրեն:

— Այս կողմէն, պարոն:

Հետեւեցաւ ձայնին՝ ապշած. քալեց շողշողուն լոյսերու մէջէն: Դուռ մը բացուեցաւ ու յետոյ յանկարծ երկու մերկ թեւեր որոնք փաթթուեցան իր վզին:

Լիան ետ քաշուեցաւ, դիտեց անոր դէմքը, տեսաւ ամօթն ու սարսափը որ դրոշմուած էին այնտեղ ու ծածկեց զայն դարձեալ իր կուրծքին վրայ. քանի՛ անգամ համբուրած էր Ճօրճ այդ կուրծքը:

— Խե՛ղճ տղայ. ի՜նչ են ըրեր քեզի, Աստուա՛ծ իմ:

Լացաւ Ճօրճ անոր թեւերուն մէջ:

— Ո՞ւրկէ եկար, հարցուց Լիան:

— Խրամներէն:

— Ո՞ւրկէ:

— Ֆրէմէյլէն:

— Ո՞րքան ժամանակէ ի վեր:

— Երեք ամիս:

— Աստուա՛ծ իմ …

— Օ՛հ ոչինչ:

— Կռուեցա՞ր միշտ:

— Գրեթէ միշտ:

— Ու եկար զի՞ս տեսնելու ամէնէն առաջ:

— Հապա ուրիշ ո՞վ:

— Բարկացած չե՞ս. ինծի չե՞ս ատեր:

Ճօրճ նայեցաւ անոր աչքերուն մէջ. ատե՞լ. չկրցաւ պատասխանել. մօտեցաւ երկու քայլ, թեւերուն մէջ առաւ զայն ու համբուրեց երկա՛ր…

×

Ճօրճ չհարցուց թէ ինչ պատահած էր Լըփիք փողոցէն մեկնելէն ի վեր: Կարծես ոչինչ պատահած չէր եւ իրենց բաժանումը տեւած էր միայն մէկ օր:

Ինչպէս միշտ, Լիան բնաւ չխօսեցաւ իր մասին. սակայն Ճօրճ ամէն բան պատմեց — աղջկան նկարին ցուցադրութիւնը, մօրը նկարը Լոնտոնի Ակադեմիին մէջ, իր յաջողութիւնները իբրեւ արուեստագէտ:

— Մօրդ նկա՞րն ալ չինեցիր:

Տարօրինակ թուեցաւ Լիանին՝ այդ պարագան. գիտէր որ տուն մը, մայր մը ունէր ան, բայց ի՞նչ պէտք… նկարելու պառաւ կին մը:

— Ինչո՞ւ չէ:

— Օ՛հ անշուշտ, լաւ կին է վ… պէս. անիկա չէ՞ր որ գիշերազգ… դրամը ղրկեց:

Յիշեց Ճօրճի պատմութիւնը … դաց:

— Սակայն գեղեցիկ չէ ան, … չէ՞…

Ճօրճ բացատրեց: Անհատա… թիւն բառը գործածեց բայց … չհասկցաւ. նկարագի՞ր ըսել … Ճօրճ: Չէր գիտեր տարբերու… նկարագրին որ մարդուն ներ… անհատականութեան որ արտայ… չըն է անոր:

Լիան պատրաստուեցաւ մեկնե… Մաքրեց նախ իր դէմքը ու յետոյ… քի ելաւ: Հանեց թեթեւ վերարկ… մերկ էր մինչեւ մէջքը:

Ի՜նչ փոյթ Ճօրճ տեսած էր … այդպէս՝ մերկ նկարած էր զինք… յետոյ, այն գիշերները զոր մ… անցուցեր էին ձեղնայարկ — աշխ… նոցին մէջ… հո՞գն էր:

Թարգմ. Ժ. …

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933
29 Janvier 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՑՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2099 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՐՈ՞Զ ԹԷ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Բազմավէպ» իր վերջին թիւով խմբագրական տեսութիւն մը նուիրած է հայ գրականութեան վերջին տասնամեակին մասին:

Անտեղի եւ անիրաւ յարձակումներով լեցուն եւ յոռետեսութեամբ փայլուն այդ տեսութիւնը արժանի է դիտողութեան, մանաւանդ որ այդ տեղի կ'ունենայ բազմամեայ «Բազմավէպ»ի էջերէն:

Այս տարուան տարեկան տեսութիւնները, հայ մամուլի մէջ կ'ընդգրկէին անցեալ տասնամեակը եւ խանդավառութեամբ կ'ողջունէին գրական այն տենդագին ճիգը, որ հայ գրականութեան նուիրուած մշակները, հին թէ նոր սերունդէն, կը բերէին հայ մտքի անդաստանի մշակման:

Ու այս խանդավառ գնահատանքը դուք կը գտնէք զանազան հոսանքներուն պատկանող հայ մամուլին մէջ: Եթէ միջակ ուժերը եւ անընդունակները որոշ դիտողութիւններու արժանացան, գուրգուրանքն ու անվերապահ գնահատութիւնը ծաղկած գրականութեան եւ անոր տաղանդաւոր ներկայացուցիչներու մասին անպակաս եղան:

Սակայն տարօրինակ չկամութեամբ եւ գրական անհասկացողութեամբ «Բազմավէպ»ի խմբագրական սիւնակներուն մէջ փռուած Հ. Փիչիկեան պաղ հով մը կը փչէ աջ ու ձախ: Ակնարկութիւններ, կտրտուած մէջբերումներ, անուանարկում, տաղանդներու ուրացում, գեղարուեստական ստեղծագործութեանց հանդէպ անմիտ ուրացում: Եւ այս բոլորը ի մի համախմբած՝ կը դառնայ տասնամեայ գրական տեսութիւն մը, ուր տաղանդաւորն ու անտաղանդը իրար խառնած են, ուր գրական երկին քով անխմանալի անդիտութեամբ մը գրական կալուածին չպատկանող երկեր կը յիշատակուին, շրջանի արժէքաւոր գրականութիւնը դատապարտելու համար:

Եւ այս բոլորը ինչո՞ւ համար:

Եթէ «Բազմավէպ» զուտ կրօնական ամսագիր մը ըլլար, ներելի պիտի գտնէինք խմբագրութեան կողմէ կրօնական ելոյթ մը: Մանաւանդ որ Պապը 1933 տարին հռչակեց Սուրբ տարի, եւ խմբագիր հայր սուրբը կարող էր մեզի կրօնական քարոզ մը կարդալ եւ կրօնական անկիւնէն դատելով՝ դատապարտէր չարք մը գրութիւններ, որոնք իր կրօնական զգացումները վիրաւորած էին: Կրօնքը խղճի գործ է: Այդ պարագային, մենք պիտի կարդայինք «Բազմավէպ»ի խմբագրականն ու անցնէինք:

Բայց իննսունամեայ ծերունազարդ եւ բազմավաստակ «Բազմավէպ»ը հայ բանասիրութեան, պատմագիտութեան եւ գրականութեան պատմութեան բեմը եղած է: Եւ հետեւաբար իրաւունք ունինք սպասելու աւելի լրջութիւն, աւելի առարկայական վերաբերմունք եւ աւելի հասկացողութիւն գրական գնահատութիւններու մէջ, քան յայտ բերած է բանասիրութեանհնօրեայ ամսագրի խմբագրութիւնը: Մանաւանդ երբ տեսութիւնը ամբողջ տասնամեակ մը կը բնորոշէ, եւ գրականութեան պատմութեան մէկ էջը կը կազմէ:

Ըստ «Բազմավէպ»ի այդ տեսութեան (որուն որքան պատասխանատու է Հ. Փեչիկեան, նոյնքան եւ աւելի պատասխանատու կը մնայ թերթին ամբողջ խմբագրութիւնը, եթէ երբեք այդպիսի մարմին մը գոյութիւն ունի), անցած տասնամեակը արժէքաւոր երկեր չունի, տաղանդաւորներն իսկ՝ անտաղանդ եւ խոտելի բաներու մասին գրած են, որպէս թէ փողոցային գրականութիւնն ամէն կողմ կը ծաւալի. Նոր գրուածքները համ, գոյն եւ ոգի չունին, նրբութենէ եւ նրբազգածութենէ զուրկ են: Այն տպաւորութիւնը կը ստանանք թէ կարելի է ամբողջ տասնամեակի գրականութիւնը հաւաքել եւ վառել:

Ու այս յուսահատ բացադանչութիւններէն յետոյ, կարօտի արտայայտութիւններ վաթսունական – ութսունական թուականներու հայ գրականութեան: Պարզ բաղձանք մը, յիսուն – եօթանասուն տարի ետ երթալու, նորէն նետուելու միջակութեան եւ տափակութեան գիրկը, այն ժամանակուան յարաբերական արժէքներն իսկ նկատի առնելով:

Այս բոլորէն յետոյ, աւելի քան յանդգնութիւն մը, — նոր գրականութեան լեզուն խեղճ ու ողբալի է եղեր… Ու այս մեղադրանքը անոնց կողմէ, որ լեզու չունին: Ոչ գրաբար է եւ ոչ ալ աշխարհաբար: Մեռած լեզու մը, որ չի քալեր, թեւեր չունի, իմաստ չարտայայտեր: Հնութեան արժէքը չունի, բայց բրածոյ է: Մինչդեռ վերջին տասնամեակի գրականութեան ամէնէն ցայտուն կողմը սահուն, կենդանի ու գունեղ լեզուն է. ջլուտ ու կտրուկ ոճը, ճեշտուած ու իմաստալից: Ի հարկէ խօսքը տաղանդաւոր գրողներու մասին է:

Ասով ըսել չենք ուզեր թէ անցած տասնամեակի ստեղծագործութիւնները վերջին կատարելութիւններն են հայ գեղարուեստին: Այս տասնամեակի ստեղծագործութիւնները մեզ կը խանդավառեն իրենց թարմութեամբ, ճկունութեամբ եւ այն յարատեւ կայծկլտումով որ արարչական բան մը ունի իր մէջ, որ իր արուեստի ըմբռնումներով՝ նախնական չէ, որ ազգային ոգի ունի, առանց քարոզի եւ պոռոտախօսութեան, եւ որ, վերջապէս, իր ընդհանուր տարողութեամբ կը գերազանցէ նախանցեալ տասնամեակները: Ու այս յատկանիշերով իսկ՝ ամուր պատուանդան մը կը դառնայ աւելի կատարեալ եւ աւելի ամբողջական գեղարուեստական վերածնունդի մը:

Բաւականանանք այս քանի մը դիտողութիւններով: Այս մատնանշումներով մենք կ'ուզէինք որ «Բազմավէպ»ը վերանորոգուած՝ վերադառնար իր բարձրութեան եւ ժամանակակից վերելքին հետ ինք ալ քալէր դալար ճամբաներէ:

Այդ մօտ հարիւրամեայ բեմը կրնար դառնալ աւելի իմաստուն եւ աւելի բանիմաց՝ գրական խնդիրներու մէջ, եւ իր խօսքը կրնար ունենալ պատմական արժէք մը:

ՔԼՕՏ ՖԱՌԷՐԻ ՃԱՌԻՆ ԴԷՄ

Պ. Զատիկ Խանզատեան, ֆրանսական ծովային հազարապետ, նամակով մը մեզի կը տեղեկացնէ թէ ծովակալ Տիւփուր տը լա Թիյըրի, այսօր, ճառ մը պիտի խօսի Քանպրէ քաղաքին մէջ եւ պիտի անդրադառնայ Քլօտ Ֆառէրի ծանօթ ճառին:

Ծովակալը բարեկամ մըն է Հայոց, եւ ծանօթ է իր կատարած բանախօսութիւններով, հայ ժողովուրդին մասին, Ֆրանսայի բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ: Այս իր բանախօսութիւնը ութերորդն է, որ պիտի արտասանէ հայկական հանդէսի մը մէջ, պատասխանելու համար Քլօտ Ֆառէրին: Հանդէսը կազմակերպած են Քանպրէ քաղաքին ֆրանսական մշակութային ընկերութիւնները: Հրաւիրած են նաեւ հայկական երգչախումբ մը: Մեր շրջանի թղթակիցն ալ պիտի միանայ խումբին, որ կը մեկնի այս առաւօտ Պէքոն լէ Պրիւյէր արուարձանէն, մասնաւոր օթօքարով մը:

Հանդէսը տեղի կ'ունենայ ժամը 4ին, Salle des Fêtes de l'Institution Notre-Dame-de-Grâce, նախագահութեամբ տակ Շոլէ եպիսկոպոսին: Երգչախումբը կը վարէ Գ. Ալէմշահ: Շարժանկարով պիտի ներկայացուին նաեւ տեսարաններ հայկական կեանքէ:

⁂ Այս առթիւ, մեր թղթակիցը, ընկ. Ս. Փիլիկեան կը ճշդէ թէ, իր յօդուածին մէջ, տպագրական սխալի հետեւանքով մը անշուշտ, Մարսէյլ գրուած է փոխանակ Սէնթ Էթիէնի, ուր խօսած էր իր ճառը ծովային բապայ եւ թրքասէր ֆրանսացի գրագէտը Քլօտ Ֆառէր:

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ – ՀՕՅՊՈՒՆ

Գրած էինք թէ քիւրտ ըմբոստ շէյխ մը, Ապտիւրրահիման, Շատախի (վանի) լեռներուն մէջ սպաննուեցաւ իր հետեւորդին՝ Նէեմիի կողմէ: *Միլլիյէթ* այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ. —

Մուսուլ եւ ուրիշ տեղեր թափառելէ յետոյ, շէյխը կ'երթայ Այինտիվար եւ հոն Դաշնակ մարդասպան Վահանի ձեռքը կ'իյնայ: Դաշնակները, որոնք ամբողջովին հայկական նպատակներու ծառայող Հօյպունի քանի մը դատարկապորտները գործիք ըրած են, շէյխ Ապտիւրրահիմանն ալ դրամի փոխարէն էրուհ եւ Պէրվարի կը ղրկեն, այդ տեղերը ըմբոստութիւն առաջ բերելու համար:

Անցեալ սեպտեմբերին շէյխը քրտական տարազով չորս Հայերու հետ Շատախի լեռները կ'երթայ, յետոյ իր գիւղը կ'իջնէ: Բայց եղբայրը չի թոյլատրեր, որ հոն մնայ, եւ կը ստիպուի կրկին լեռները ապաստանիլ: Առանձին մնալով շէյխին հետ, անոր ընկերներէն Նէեմի կը սպաննէ զայն, տեսնելով որ ան Հայերէն տարուած է:

ԱՐԱԲ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ ?

Պէյրութէն կը հաղորդեն թէ գարնան մեծ համաժողով մը պիտի գումարուի Պաղտատի մէջ, մասնակցութեամբ Եգիպտոսի, Իրաքի, Եէմէնի եւ Սուրիոյ: Նպատակն է արաբական մեծ կայսրութիւն մը հիմնել (?):

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ԱԶՔԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅ ՈՐԲԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ

*Միլլիյէթ*ի հետեւեալը կը գրեն Միլանոյէն. — Միլանոյի հիւպատոսարանը իմացած է որ Պոլսոյ գրաւման շրջանին Ամերիկացիներու կողմէ հաւաքուելով Իտալիա ղրկուած հայ աղջիկներուն մէջ թուրք աղջիկ մը գտնուած է: Այս մասին քննութիւն կատարուելով հասկցուած է, որ այս աղջիկը Քըրքլար էլիի գաղթականներէն է եւ Հուրիէ կը կոչուի: Որոշուած է նամբայ հանել աղջիկը Լոյտ Թրիէսթինոյի *Վիեննա* շոգենաւով, որ յունուար 29ին Պոլիս կը հասնի:

Աղջիկը շատ դժնդակ ոդիսական մը ունեցած է:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԼ ՊՈՆՔՈՒՐԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ԻՆԿԱՒ 193Ի ԴԷՄ 390 ՁԱՅՆՈՎ

Երէկ առտու ժամը 7ին վարչապետ Պ. Փոլ Պոնքուռ դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց հանրապետութեան նախագահին:

Երեսփ. ժողովը ամբողջ գիշերը շարունակած էր ելմտացոյցի օրինագծին վիճաբանութիւնը: Վարչապետը եւ ելմտական նախարարը պահանջեցին քուէարկել օրինագծին 6րդ յօդուածը, որ կը տրամադրէ 5 առ 100 աւելցնել ուղղակի տուրքերը, 500 միլիոն փրանք ապահովելու համար: Ընկերվարականները բոլորովին հակառակ էին այս առաջարկին, եւ բաժնուեցան արմատականներէն, ուրիշ ծրագիր մը ներկայացնելով: Այն ատեն կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր դրաւ եւ քուէարկութիւն կատարուելով առտուն ժամը 6ին, դահլիճը ինկաւ 193ի դէմ 390 ձայնով:

Հանրապետութեան նախագահը անմիջապէս խորհրդակցութեանց ձեռնարկեց, նոր դահլիճին կազմութեան համար:

Անգլիա նոր առաջարկ կ'ընէ Զինաթափութեան

ԺԸՆԵՒ, 28 յունուար. — Բրիտանական կառավարութեան ներկայացուցիչը զինաթափութեան հարցին մասին նոր առաջարկներ յանձնեց այսօր Իտալիոյ, Ֆրանսայի, Միացեալ Նահանգներու եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն, յանուն իր կառավարութեան:

Այդ առաջարկները նոր ծրագիր մը չեն ներկայացներ, սակայն: Այլ աշխատանքի յատակագիծ մը միայն, որուն մէջ նկատի առնուած են պետութեանց ներկայացուցած ծրագիրները եւ 19 դեկտեմբերին ընդունուած մէկ բանաձեւը:

Աշխատանքի այս յատակագիծը, որ պիտի կիրարկուի Ֆրանսական ծրագրին ընդհանուր գիծերուն մասին բացուած վիճաբանութենէն յետոյ, ունի երկու բաժին, — քաղաքական հարցերու եւ փորձագիտական հարցերու:

Առաջին բաժնին մէջ՝

1— Միջազգային վէճերու կարգադրութեան համար չդիմել ուժի եւ բռնութեան:

2— Եւրոպական պետութեանց միջեւ հաստատել համաձայնութիւն մը փոխադարձ խնամատարութեան հիման վրայ:

3— Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխին մէջ զետեղել նոր տրամադրութիւններ:

4— Հաւասար պայմանաժամով զինաթափութեան համաձայնութիւն մը կնքել ստորագրող բոլոր պետութեանց միջեւ, վերափոխութեան տրամադրութեամբ:

5— Ստեղծել որակային հաւասարութեան դրութիւն մը, որ իրագործուի աստիճանաբար, եւ ընդունիլ ցամաքային բանակի միօրինակ ձեւ մը:

Երկրորդ բաժնին մէջ.

1.— Հուվըրի առաջարկները:

2.— Ցամաքային զինեղէնի (հրասայլ, ծանր թնդանօթ, եւայլն) որակային կրճատում:

3.— Օդային ուժեր ունեցող պետութիւններէն կազմել մասնաւոր մարմին մը, որ պիտի քննէ պատերազմական օդանաւերու ջնջման հարցը եւ պիտի հսկէ քաղաքային օդանաւերու վրայ:

4.— Շարունակել նաւային որակային միութիւններու կրճատման հարցին ուսումնասիրութիւնը:

Անգլօ-պարսիկ վէճը Ժընեւի մէջ

Ուրբաթ օր, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ, Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի ներկայացուցիչները պարզեցին իրենց կառավարութեանց տեսակէտները՝ քարիւղի մենաշնորհին ջնջման առթիւ:

Անգլիոյ ներկայացուցիչն էր արտաքին նախարար Սըր Ճօն Սայմըն, որ շեշտեց թէ «միջազգային սխալ մը» գործուած է եւ թէ մենաշնորհը պէտք է վերահաստատուի: Պատմեց թէ ընկերութիւնը 11 միլիոն ստեռլին վճարած է պարսկական կառավարութեան եւ 22 միլիոն ծախսած՝ շահագործման համար: Թէ պարսիկ կառավարութիւնը կէս փէննի չունի տրամադրուած դրամագլուխին մէջ եւ ո՛չ ալ է յանձնառութիւն չէ ստանձնած: Եօթը տարուան ուսումնասիրութիւններէ եւ պեղումներէ յետոյ, քարիւղը սկսաւ հոսիլ եւ ապրանք դառնալ 1912ին:

Պարսկաստանի ներկայացուցիչը պատասխանելով, դիտել տուաւ թէ վէճը Պարսկաստանի եւ քարիւղի ընկերութեան միջեւ է, հետեւաբար Անգլիա իրաւունք չունէր դիւանագէտօրէն միջամտելու: Եթէ Պարսկաստան 11 միլիոն ստեռլին ստացած է, պէտք չէ մոռնալ որ անգլիական կառավարութիւնը 40 միլիոն վաստկած է: Պարսկաստանի խորհրդարանին այն բանաձեւը որ կը հաստատէ կառավարութեան որոշումը, օրէնք մը չէ, այլ վստահութեան քուէ մը, եւ ընկերութիւնը միշտ ալ կրնայ դիմել պարսկական դատարանները, իր դատը պաշտպանելու համար:

Անգլիոյ ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ իր կառավարութիւնը ոչ թէ 40 միլիոն, այլ միայն ինը միլիոն ստացած է քարիւղի շահագործումէն:

Վիճաբանութիւնները յետաձգուեցան:

Ճափոն չպիտի ձգէ կղզիները

Անգլիացի թղթակից մը կը հեռագրէ Թոքիոյէն թէ կառավարական բարձր պաշտօնատարի մը յայտարարութիւններուն համաձայն, Ճափոն երբեք մտադիր չէ ձգելու Խաղաղականի կղզիները, որոնք յանձնուած են իր հոգատարութեան, եթէ նոյն իսկ հրաժարի Ազգերու Դաշնակցութենէն: Ըստ ճափոնական կառավարութեան տեսակէտներուն, այդ կղզեխումբը իրականին մէջ պատերազմական աւար մըն է: Խաղաղութեան համաժողովին մէջ Ուիլսընի ներկայութիւնն էր, որ արգիլեց իրերուն տալ իրենց բուն անունը: Փոխանակ պատերազմական աւար ըսելու, ըսուեցաւ հոգատարութիւն, սակայն այս այլասացութիւնը ոչինչ փոխեց իրականութենէն:

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կրկին կը յիշեցնենք թէ հասած է տուրքերու յայտարարութեան ժամանակը:

Վաճառականները, ճարտարագործները, հողագործները եւ վերջապէս ամէն գործատէր, որ աշխատավարձ կը վճարէ, պարտաւոր են հաղորդել 1932 տարուան ընթացքին իրենց կատարած վճարումները մինչեւ երեքշաբթի, ուղղակի իրենց թաղամասին «Քօնթրօլէօր տէ Քօնթրիպիւսիօն տիրէքթ»ին: Վաճառականները, ճարտարագործները եւ գործատէրերը պարտաւոր են նոյն ատեն յիշեցնելու թէ ունի՞ն մասնաճիւղեր, որոնցմէ եւս աշխատավարձ կը ստանան իրենց մօտ գործի կանչուած անձերը: Ցետոյ պարտաւոր են հաղորդելու թէ ի՛նչ կը վճարեն նաեւ միջնորդներու, աշխատակիցներու:

Այն ընկերութիւնները եւ հաստատութիւնները, որոնք 1250 փրանքէն աւելի կենսաթոշակ կը վճարեն, պարտաւոր են յայտարարելու նոյնպէս:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

21 յունուարին, ըստ ֆրանսական պաշտօնական վիճակագրութեան, արձանագրուած էին 306,100 նպաստընկալ գործազուրկներ, 236,954ը այր, 69,146ը կին: Նախընթաց շաբթու, նպաստընկալ գործազուրկներուն թիւն էր 297,306, ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ 8,794 գործազուրկներ աւելցած են նպաստաբաշխութեան ցանկին վրայ:

Անցեալ տարի, նոյն այդ թուականին, արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 225,824, տարբերութիւնը՝ 80,276:

⁂ Լիլէն կը գրեն թէ երկաթուղիի կազմածներու շինութեան գործարան մը, ապսպրանքներու նուազութեան պատճառով, ստիպուեցաւ փակել իր դռները: Այս գործարանին մէջ կ'աշխատէին 2800 հոգի:

ԱՄԵՐԻԿԱ ԶՈՒԶԵՐ ՋՆՋԵԼ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ հանրապետական ծերակուտական Ռոպինսըն դէմ արտայայտուած է ոչ միայն պարտքերը սրբելուն, այլ նոյն իսկ կրճատելուն:

ԱՆԳԼ. ԽՄԲԱԿԻ ՄԸ ԴԻՄՈՒՄԸ

*Սօֆի Փոսթա*յի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, անգլիական խմբակ մը կարեւոր առաջարկ մը ըրած է թուրք կառավարութեան, հանքերը շահագործելու եւ արտածելու համար: Խմբակին ներկայացուցիչն է Քէնէտի, որ շփումներ ունենալէ եւ կարգ մը քննութիւններ կատարելէ վերջ Լոնտոն մեկնած է արդէն:

Ներկայացուցիչը մօտերս դարձեալ Թուրքիա պիտի վերադառնայ եւ խմբակին անունով վերջնական առաջարկներ պիտի ներկայացնէ կառավարութեան:

ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐԸ ՊԱԹՈՒՄԻ ՄԷՋ

Պաթումէն Ֆիլիպէ հասած հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ ներգաղթողներու *Էլէնա* շոգենաւը հասած է Պաթում, անվտանգ:

ԱԶԳԷՆ ՅՈՒՍԱՀԱՏ՝ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԴԻՄԵՆ…

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ՝ Սամաթիոյ նիւթական տագնապը շատ գէշ վիճակ մը առած է եւ ուղղակի դպրոցին գոյութեանը կը սպառնայ:

Ուսուցիչները, որոնք ամիսներէ ի վեր թոշակ չեն ստացած, ի զուր դիմում դիմումի վրայ կը կատարեն տըննօրէնին: Թաղ. խորհուրդը, որ ատենէ մը ի վեր ուղղակի ինքը կը գանձէ աշակերտներու թոշակները, տասնոց մը անգամ չի վճարեր: Աւելի ըլլալով, վիրաւորական պատասխաններ կուտայ:

Ճարահատ, հայ ուսուցիչները դիմած են Կրթական Տեսչութեան որ քննութեան ձեռնարկած է: Թաղ. խորհուրդը վճարած է թուրք ուսուցիչներուն բոլոր թոշակները, իսկ հայ ուսուցիչներուն սեպտեմբերէն ի վեր որ եւ է գումար չէ տուած…

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՉՔԵՐԸ ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ

Վերջին տարիներու ընթացքին, Էնկիւրիի վարիչները ամրապնդեցին իրենց երկրին քաղաքական վիճակը, շնորհիւ մօտաւոր եւ հեռաւոր, մեծ ու փոքր հարեւաններու եւ բարեկամներու: Լոզանի դաշնագրով սահեղծուած Թուրքիան այս վայրկեանիս ապահով կը զգայ իր բոլոր սահմանները ներքին եւ արտաքին թշնամիներէ:

Անատոլուի Թուրքեւհելլէն աղխատաւոր պատերազմէն ի վեր, արտաքին ո՛չ մէկ թշնամի վրդովեց Քէմալի հանգիստը: Ու անցնող վերջին տասը տարիներու ընթացքին, Թուրքիա նուիրուեցաւ մէկ կողմէ երկրին սահմանները ապահովելու գործին, միւս կողմէ ջանքեր թափեց երկրի վերաշինութեան եւ ընկերային բարեկարգութեան: Միաժամանակ, սահմանակից երկիրներու բարեւացակամ օժանդակութեամբ զսպեց ներքին ապստամբական շարժումները, որոնք երկու անգամ բուռն կերպով ի յայտ եկան 1925ին եւ 1930ին:

Մեծ պատերազմը զգաստութեան մղած է բոլոր պետութիւններն ալ: Ամէնէն ռազմունակ ազգն իսկ այսօր կը ձգտի խաղաղութեան: Ոռոմհետեւ ցնցումը շատ ահռելի եղած էր այս անգամ եւ 15 տարուան խաղաղութիւնը դեռ չկրցաւ չտկել աշխարհի մէջքը:

Խաղաղութեան այս ձգտումէն օգտուեցաւ նաեւ Թուրքիան, որ ամբողջ 15 տարի, փոքրիկ ընդհատումներով, պատերազմի մէջ մաշած էր, կորսնցնելով իր յաղթանակ հողամասերուն կէսէն աւելին:

Այսօրուան քաղաքական կացութիւնը հետեւեալն է. իր մեծագոյն թշնամին՝ Ռուսիան՝ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան առաջին օրերէն սկսեալ մինչեւ այսօր բարեկամ ու բարեւացակամ է Թուրքիոյ հանդէպ: Նոյն իսկ թանկագին օժանդակութիւններ բրած է անոր՝ բախտորոշ ու ճգնաժամային վայրկեաններու մէջ: Միւս կարեւոր թշնամին Յունաստանն էր: Լոզանէն ի վեր ձգձգուող վէճերը կարգադրուեցան 1930ի հոկտեմբերին, երբ Վենիզելոս Էնկիւրի երթալով ողջագուրուեցաւ հելլէն բանակի յաղթական՝ Ըսմէթ փաշայի հետ: Այն օրէն ասդին երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութիւնները նախանձ շարժելու աստիճան սիրալիր դարձած են:

Միւս հարեւանները խալամ երկիրներ ըլլալով, Էնկիւրի նուազ յոգնութիւն կրեց եւ նուազ դժուարութիւններու ենթարկուեցաւ անոնց բարեկամութիւնն ապահովելու համար:

Իրաքի հետ համաձայնութեան լեզու գտաւ. երկու երկիրները չահագրգռող զանազան խնդիրներու կարգին գլխաւոր տեղը կը կազմէր քրտական հարցը: Այս մասին կարգադրութեան մը յանգեցան՝ անշուշտ ընդդէմ քիւրտ ազգային շահերուն: Արդէն Ֆէյսալ թագաւորի երկիրը բանակ չունենալով, Քէմալ այդ կողմէ զինեալ միջամտութեան մը վախը չունի բնաւ: Միակ հակաթուրք շարժումը այդ ճակատին վրայ, պիտի գար Բիւրտերէն: Իսկ այժմ այդ վտանգը չէզոքացուած է, շնորհիւ Թուրքեւիրաք համաձայնագրին, մեղսակցութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ:

Պարսկաստանը շատ կարեւոր ճակատ մըն էր Թրքական դիւանագիտութեան համար: Վերջին տարիներու ապստամբական շարժումները իրենց սրնունդը կ՚առնէին պարսկական հողէն: Բիւրտերը երբ ազատագրութեան պայքար կը մղէին, իրենց ոտքին տակ հող ունէին Պարսկաստանը հիւրընկալ ապաստանարան մըն էր իրենց համար: Արարատի անմատչելի բարձունքները կռուող մարտիկներու արծուեբոյներ էին: Այնքան ատեն որ պարսիկ կառավարութիւնը բարեացակամ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը կը հետապնդէր Բիւրտերու հանդէպ եւ աչք կը գոցէր անոնց շարժումներուն, Թուրքերուն համար քրտական ապստամբութիւնը մշտական վտանգ մը կը ներկայացնէր:

Այս ճակատին վրայ թուրք դիւանագիտութիւնը կրցաւ կրկնակ յաջողութիւն մը ձեռք բերել: Մէկ կողմէ չէզոքութեան եւ բարեկամութեան համաձայնութիւն մը կնքեց, միւս կողմէ, քայլ մը եւս առաջ երթալով, պարսկական հողէն մաս մը կցեց Թուրքիոյ, ռազմագիտական կարեւոր կէտեր իր սահմաններուն մէջ առաւ, քրտական շարժման ապագայ կարելիութիւնները միանգամ ընդ միշտ ձախողեցնելու նպատակով: Շուշով Րիզա Շահն ու Մուսթաֆա Քէմալ տեսակցութիւն մը պիտի ունենան՝ Թուրքեւպարսիկ նոր բարեկամութիւնը աւելի ամրապնդելու համար:

Այս բոլորէն վերջ, կը մնար կարգադրել Սուրիոյ հետ ունեցած վիճելի խնդիրները:

Երբ ամէն կողմէ կռնակը ապահոված էր, դժուար չէր այդ հարցերը ի նպաստ իրեն լուծել, մանաւանդ որ դիմացի կողմէն բարեւացակամութիւնը չէր որ կը պակսէր: Այս ճակատին վրայ Թուրքերը անընդոտ գործունէութեան լծուած էին քանի մը տարիէ ի վեր: Սուրիոյ մէջ վխտացող թուրք լրտեսներն ու գործակալները ամէն ինչ ըրին՝ արար աշխարհը գրգռելու համար Հայերուն դէմ, միեւնոյն ժամանակ ջանալով նպաստաւոր մթնոլորտ ստեղծել Թուրքիոյ եւ Թուրքերու հանդէպ: Ցաջողեցան արար աշխարհին մամուլին մէկ մասին մէջ պարբերաբար հակահայ յօդուածներ հրատարակել: Ասիկա ներքին խաղաղ աշխատանքն էր: Սահմանին միւս կողմը, Թուրքերը սկսան զինուորական համախմբում ընել՝ մաքսանենգութիւնը արգիլելու պատրուակին տակ:

Մինչ, իրականութեան մէջ նպատակն էր սարսափի տակ պահել Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին վրայ հաստատուած հայկական գիւղերը:

Ինչ որ ալ ըսուի, իրականութիւն է թէ Էնկիւրին կը սարսափի իրեն սահմանակից երկրի մը մէջ ա՛յնքան հոծ հայութեան մը ներկայութենէն: Փող՝ սիրտը դող: Ու կ՚աշխատի վնասել այդ հայութեան, կարելի բոլոր միջոցներով:

Սուրիոյ հետ կալուածական եւ երկաթուղիի վէճերը յաջողեցաւ լուծել ի նպաստ իրեն, անցեալ նոյեմբերին Էնկիւրիի մէջ կնքուած ֆրանքեւթուրք համաձայնագրով: Հողատար պետութիւնը զոհեցում տուաւ Էնկիւրիի բոլոր պահանջներուն: Տարիներ ամբողջ սեն յոյսերով օրօրուելէ ետք, վերջին պահուն Հայերը կրկին լքուեցան իրենց չար բախտին: Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակութիւնը ընդունած Հայերը զրկուեցան Թուրքիոյ մէջ ունեցած իրենց կալուածներէն: Ու «լքեալ» գոյքերու դատը հետապնդող Դաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը չկրցաւ իր ձայնը լսելի ընել տալ նոյն իսկ Հողատար պետութեան վարիչներուն մօտ, գոնէ նուազագոյն արդարութիւն մը ապահովելու համար անիրաւուած ազգի մը զաւակներու մէկ մասին:

Երկաթուղիի մասին կնքուած համաձայնագրով, Թուրքերը իրաւունք կ՚ունենան օգտագործելու սուրիական հողէն անցնող գիծին մէկ մասը:

Մաքսային համաձայնագրով Թուրքերը ուրիշ առաւելութիւններ ալ ձեռք կը բերեն: Իսքէնտէրունը, որ օսմանեան կայսրութեան օրով նաւահանգիստն էր Հալէպի, Քիլիսի, Այնթապի, Մարաշի եւ աւելի ներսի գաւառներուն, Ձէնդաղարէն ի վեր դժուարութիւններ կը քաշէին առեւտրական տեսակէտէն. մանաւանդ մաքսային սեղմումները մեծ մասամբ կ՚ենթարկէին ներքնամասի առեւտրականները:

Հիմա, ինչպէս կը հաստատեն, Թուրքերը որոշ առաւելութիւններ ձեռք պիտի բերեն Իսքէնտէրունի մէջ, որ կերպով մը ազատ նաւահանգիստ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ համար: Ներկայիս արդէն Փայասէն (Իսքէնտէրունէն քանի մը մղոն հեռու թուրք նաւահանգիստ մը) թուրք մակուկավարներ, թրքական դրօշ պարզած, ազատ ելեւմուտք ունին Իսքէնտէրունի նաւահանգիստին մէջ: Վերջին անգամ որոշ առաւելութիւններ եւս ձեռք բերած են Հալէպի երկաթուղիի կայարանին մէջ, միշտ առեւտրական նպատակներով:

Ուրեմն, Սուրիոյ հետ եւս վիճելի խնդիրները կարգադրած ըլլալով, Թուրքիա այսօր բոլորովին ապահով կը զգայ ինքզինքը:

Ու այդ ապահովութենէն չփացած, աչքերը յառած է դէպ ի հարաւ, դէպի Անտիոք — Իսքէնտէրուն շրջանը, որ Թուրքիոյ «Ալզաս – Լորէն»ը հռչակուած է ատենէ մը ի վեր: Թուրք մամուլը յամառօրէն կը գրագի այդ շրջանով. Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ ճառեր կը խօսուին այդ առթիւ: Ու իրապէս Թուրքեր լաւատես են այդ շրջանի ապագային մասին:

Պոլսոյ «Րէփիմլի Շարք» ամսաթերթի յունուարի թիւին մէջ, նոր բանաստեղծ մը՝ Տայլը օղլու Հիքմէթ Թուրխան քերթուած մը նուիրած է «Գեղի Անտիոքին»: Կ՚արժէ կարդալ ամբողջութեամբ, հասկնալու համար թուրք երիտասարդութիւնը խանդավառող նոր մտայնութիւնը:

Ահա՛ այդ բանաստեղծութիւնը՝ ազատ թարգմանութեամբ.

Օտարներով լեցուած է «Ճէզրայիլ»ի բլուրը,
Դէմքիդ քաշուած է զայրոյթի քօղը.
Հազարաւոր լացողներ ճամբուդ կը սպասեն,
Սրինգները կը ծաւալեն սուգի նուագը:

Փլած պարիսպներդ, դարերէ ի վեր
Կը յիշեն յար նշանաւոր հերոսամարտը (*):
Չորս կողմդ այնպէս սգաւոր գարուն է,
Որ վարդերը կարօտով կը տոչորին:

Ասըյէն (**) կուգան աստուածային ձայներ.
Խոխոջացող ջուրը հայրենիքին ձայնն է...
Ցէտայի կտրիճներ վրէժ կը սնուցանեն,
Ազատագրութեան օրուան կը սպասեն ճամբորդներ:

Հազարաւոր զոհեր տուիր նպատակին համար,
Ո՛վ հայրենիքս... դուն պէտք չէ գերի մնաս.
Թուրքիոյ սահմանագլուխ ես. ասկէ շիտակ ի՞նչ կայ.
Ասիկա գիտցիր պատուով աշխարհին:

Ազգին առջեւ երդում բրաւ
Ցեղիս փրկիչը քեզ առնելու.
Հորիզոնները թո՛ղ ներմկին, կը բաւէ քաշածդ.
Դեռատի աղջիկներ թո՛ղ սկսին սիրտեր գրաւել:

Զմրուխտ դաշտերը դեղնած են վիշտէն,
Բնութիւնը երբեք չուզեր այս բանը:
Առտու մը հորիզոնին վրայ մահիկն ու աստղը կը ծագին:
Ցրանսա՛, թրքութեան առջեւ խոնարհէ՛...

(*) Սելճուքներու եւ խաչակիրներու միջեւ մղուած կռիւը:

(**) Անտիոքէն անցնող Որոնէս գետը:

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, Զինադադարէն ի վեր հետապնդուած թոյլ քաղաքականութիւնը ահա՛ թէ ինչե՛ր ըսել կուտայ երէկուան գետնաքարշ Թուրքին:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ, ՊԱՏՃԱՌԸ ԵՒ ՊԱՅՔԱՐԸ ԱՆՈՐ ԴԷՄ

Համաշխարհային ներկայ տնտեսական տագնապին պատճառը դրամագլուխի մասնակարարութեան եւ բաժնման անկարգ ու անհաւասար կերպով կատարումն է: Հետեւաբար, կարճ խօսքով կարելի չէ բացատրել բարդութիւնը ներկայ տագնապին, որմէ կը տառապի ոչ միայն ճարտարարուեստը, այլ եւ գիւղատնտեսութիւնը, որուն պատճառաւ այսօր քան միլիոնի հասնող անգործներու բանակ մը կայ:

Ճարտարարուեստի երկիրներու մէջ, ուր դասակարգային մեծ անհաւասարութիւն կը տիրէ, ինչպէս Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ, տագնապը շատ աւելի սուր եւ անգործութիւնը շատ աւելի մեծ է, քան հողագործական երկիրներու մէջ:

Այն կառավարութիւններուն մէջ, ուր ժողովուրդի մեծամասնութիւնը հողագործ է, ուր բանուորները քաղաքներու մէջ աւելի քիչ են, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ, տագնապը տանելի եւ թեթեւ պիտի ըլլայ, քան այն կառավարութեանց մէջ, ուր հողատնտեսները փոքրաթիւ են:

Կրնան մեզի առարկել թէ ներկայ համաշխարհային տագնապը ոչ միայն ճարտարարուեստի երկիրները, այլ եւ հողագործական երկիրները կը տառապեցնէ: Այդ այդպէս է, բայց հողագործական երկիրներու մէջ տագնապը չարտադրեց անգործներու բանակը, որ հանրութեան կարգուսարքին համար վտանգաւոր ըլլար: Ասկից զատ ալ պէտք է նկատի ունենալ թէ հողագործական արտադրութիւնները, ամէնէն առաջ հացը, որ շատ աւելի ըսպառում ունի հողագործական քան ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ երբեք պակաս չեղան:

Հողագործական արտադրութիւններու սպառումը ալ աւելի կը շատնայ քան ճարտարարուեստինը: Երբ ժողովուրդին եկամուտը կ՚աւելնայ, անկից ծնունդ կ՚առնէ նաեւ ամենակարեւոր նիւթերու սպառումը, որ կուտայ գիւղատնտեսութիւնը:

Այժմու շահի բաժանումը հեռու է արդար ըլլալէ: Դրամատիրական ճարտարարուեստին եւ վաճառականութեան զարգացումը կը ձգտի դրամները հաւաքելու ժողովուրդի փոքրամասնութեան ձեռքը:

Ճարտարարուեստական երկիրները իրենց մեծ քաղաքներով հարուստին ու աղքատին միջեւ թշնամութեան վիհը տանդը աւելցուցին: Այս տարբերութիւնը կը մղէ բանուոր դասակարգը յեղափոխելու, բայց այս չէ այն ձեւը, որ պիտի կարգադրէ ընկերական հարցը: Փորձառութեամբ գիտենք թէ բռնութեան եւ գողութեան արդիւնքը չըլլար բարօրութիւն եւ խաղաղութիւն, այլ հաւասար աղքատութիւն:

Փոքրիկ կալուածատիրական երկիրները, մասնաւորաբար փոքր հողատիրականները, ինչպէս սկանտինաւեան ու պալքանեան կառավարութիւնները, կը ներկայանան իբր իրական խաղաղութեան, ընկերային զարգացման եւ բարօրութեան երկիրներ:

Տնտեսական պատճառներուն հետ համաշխարհային տագնապին մէջ մեծ դեր կը խաղան նաեւ նոյնպէս քաղաքական ու կառավարական հոգեբանական պատճառները: Մասնաւորաբար Եւրոպայի համար վնասակար է կառավարութիւններու շատ թիւը, որոնք կը ձգտին աւելի եւ աւելի չնչական պարիսպներով բաժնուիլ մին միւսէն, բաւական է ճամբորդել քանի մը ժամ եւ պէտքը պիտի զգաս անցագրի եւ բեռներուդ քննութեան: Շատ սահմանագլուխները եւ անվստահութիւնը եւրոպական կառավարութիւններէն մին միւսին հանդէպ, նուազ ռազմամթերքի ու զինման ծախքի չենթարկեր զիրենք: Զինումը կ՚աւելցնէ տուրքերը, որոնք կը խաչաձեւեն ժողովուրդին շահը, եւ ասկից է որ կը նուազի սպառողական կարողութիւնը: Բայց բանակը եւ զրահաւորները չեն միայն, որ ժողովուրդին հասոյթի աղբիւրը կը ծծեն, այլ նոյնպէս դիւանակալութիւնը, որ շատ բազմացաւ ընդհանուր պատերազմէն վերջ: Կառավարական վարչութիւնը շատ բարդացաւ եւ սուղցաւ, ու շատ մը զանազան զբաղումներու նուիրուած անձեր սկսան քաղաքականութեամբ ապրիլ:

Դժգոհութիւնը գրեթէ ամէն դասակարգերու մէջ հոգեբանական տեսակէտով մեծ դեր կը խաղայ: Մեր հայրերը մեզմէ շատ աւելի քիչ ունէին, բայց անոնք մեզմէ շատ աւելի գոհ եւ ուրախ էին: Այս դժգոհութիւնը յառաջ չէր գար ոչ այնքան կեանքի ծանր պայմաններէն, որքան յառաջացող անհաւասարութենէն եւ խեղճի չգոյութենէն:

Ներկայ գործաւոր դասակարգը, հիւանդութեան, ծերութեան եւ անգործութեան դէմ ապահովագրուած, քաղաքացիի կեանքի ամէն դիւրութիւնները վայելելով հանդերձ, աւելի քիչ գոհ է քան գիւղացին: Ասիկա չի՞ հաստատեր այն թէ ճարտարարուեստը եւ քաղաքի կեանքը կը վնասեն ժողովուրդին: Մարդկութիւնը այժմ ոչ այնքան տնտեսական տագնապէ կը տառապի, որքան բարոյական:

Աշխատող տարրի պէտքերն աւելի ժողովուրդի յաւելումն ալ նոյնպէս տագնապին պատճառ կը համարուի, փոքրիկներու ծնունդ տրուած ատեն շատ քիչ կը մտածուի թէ տեղ կա՞յ անոնց համար: Մինչդեռ պէտք էր որ տեղ ըլլար ամէնուն համար, բայց մարդիկ չեն խորհիր եւ կը փնտռեն, ամէնէն առաջ, թեթեւ գործեր ու պաշտօններ, — կառավարական պաշտօն, վաճառականութիւն եւ ազատ ասպարէզ: Անգլիացի տնտեսագէտ Մալթուս կը հաստատէ թէ ժողովուրդին աճումը գնունդի արտադրութենէն աւելի է: Այս հաստատումը ճիշդ չէ, որովհետեւ արտադրութիւնները այնպէս յառաջացած են որ գործարանները կ՚ուզեն նուազեցնել, իսկ երկրագործական արտադրութիւնները վաճառականները կ՚ուզեն, գինները կարողանալ բռնելու համար, մէկ մասը ոչնչացընել, ինչպէս սուրճը, ցորենը եւայլն:

Համառօտ կերպով, տիրող համաշխարհային տագնապին պատճառները թուեցինք, բայց շատ դժուար է անոր դէմ մաքառելու միջոցը գտնել: Այս դժուարութիւնն է, որ հանդուցեալ գաղղիացի տնտեսագէտ Շարլ Ժիտը սախպած է, որ զայն նկատէ իբր մշտնջենական բնութեան երեւոյթ, ինչպէս որ են գարունը եւ աշունը, ամառը եւ ձմեռը, եւ կը յանձնարարէ իբր դարման ապրիլ բստ այնմ եւ չխօսիլ անոր մասին: Որքան քիչ խօսինք անոր համար, այնքան աւելի թեթեւօրէն պիտի անցնի երթայ, կը պնդէ Շարլ Ժիտ իր մէկ գրութեամբ, տպուած համագործակցական իր գործին մէջ:

Շատ մը տնտեսագէտներ, որոնց մէջ նաեւ երկու գերման փրոֆէսորներ Լ. Հէտլէրէր եւ Ի. Հիրշ, կը յանձնարարեն տնտեսական տագնապին իբր դարման մասնաւոր գործնկերներ: Բայց երբ մեր առջեւ ունինք տնտեսական մասնաւոր գործնկերպը սովետական կառավարութեան, կը յաւելունք թէ այդ կառավարական միջամտութիւնը զօրացնելու կը ծառայէ տնտեսական կեանքին մէջ, որ ինչպէս ալ տիրանիլ ըլլայ, կոմունիզմ, կառավարական ընկերվարութիւն, կամ կառավարական դրամատիրութիւն, վերջաւորութիւնը կ՚ըլլայ այն ինչ որ գուշակած էր նշանաւոր ընկերաբան անգլիացի Հէրպըրթ Սփէնսըր իր «Ապագայ գերութիւնը» գրքին մէջ, որ է դիւանակալութեան աճումը եւ սահմանափակումը անհատական ազատութեան:

Այս վտանգին կը միանայ նաեւ ուրիշ մը, կառավարութիւնը կամ իրեն կամքը գործադրողները, այսինքն պաշտօնեաները մեծամասնութեամբ դէչ մատակարարներ են, ասոր համար երբ ճարտարարուեստը եւ վաճառականութիւնը անցնի դիւանակալներուն ձեռքը, անոր հետեւանքը կ՚ըլլայ նաեւ մեծ կորուստ կառավարական սնտուկին:

Շատ մը եւրոպական փոքր կառավարութիւններու մէջ, որոնք կախում ունին համաշխարհային ճարտարարուեստէն եւ վաճառականութենէն, կարելի չէ մասնաւոր գործնկերպով գործել, որովհետեւ այդ կառավարութիւնները տնտեսապէս անկախ չեն, եւ անդամ են մէկ ընդհանուր մարմնի մը, որ է Եւրոպան: Տնտեսական մասնաւոր գործնկերպ մը պիտի կարողանար թեթեւցնել կացութիւնը, եթէ առանձին կառավարութիւնները կարենային կամքն ունենալ եւրոպական ընդհանուր միացեալ նահանգ մը ստեղծելու, որով պիտի յաջողէին նուազեցնել կառավարական եւ զինուորական ծախքերը, պիտի կարենային աւելցնել ժողովրդեան շահերը, կարելիութիւն տալով գնելու եւ վաճառելու երկրագործական ու ճարտարարուեստական արտադրութիւնները:

Ամէն երկրի կառավարութեանց առաջնակարգ փրկարար դերը պէտք է ըլլայ ոչ թէ ուժովցնել ճարտարարուեստը եւ վաճառականութիւնը, այլ ժողովուրդին զարգացման եւ հանրային դաստիարակութեան զեկավարումը: Կարեւոր է բոլոր ուժով աշխատիլ գիւղական զարգացում յառաջ բերելու, որովհետեւ միայն քաղաքացիներու զարգացմամբ գործարաններու եւ արհեստներու յառաջդիմութիւնը մարդկութիւնը ոչ միայն չարունակական տնտեսական տագնապի կը մատնէ, այլ եւ նոյն իսկ վիժումի: Կառավարութիւնները պէտք է որ գրաւին ոչ աւելի նուազ գիւղերուն հետ քան թէ քաղաքներուն: Պէտք է որ կեանքը գիւղերու մէջ գրաւիչ ընեն, որպէս զի գաղթի անկից դէպ ի քաղաքներ հեռանայ: Պէտք է որ ժողովուրդը առաջնորդեն ընտրելու իրենց համար կարեւոր պէտքերը: Այս ուղղութեամբ անհատական նախաձեռնութիւնները պաշտօնական կառավարականներէ շատ աւելին կարող են ընել: Մինչեւ այժմ հակալքոլականներու եւ բանջարակերներու ընկերութեանց գործունէութիւնը անբաւարար է եղած: Վերջերս կառավարութիւններէն ոմանք այս գործը հիմնական հողի մը վրայ դրին, — ինչպէս իտալական կառավարութիւնը որ որոշեց կիրակին գինիի եւ մեղրի գործածութեան օր յայտարարել, երկրագործական տնտեսութիւնը, զարգացնելու մտայնութեամբ եւ ժողովուրդին առողջութեան նպաստելու համար: Աւելի վերջ առանց վճարման հաց տալը որով պիտի կարելի ըլլար լուծել նաեւ արմտիքի արտադրութեան հարցը: Միացեալ Նահանգներու մէջ պատահած է որ այրած են արմտիքները, քանի որ չէին կրնար զանոնք ծախել: Առանց դըրամի հաց տալը կառավարութեան կամ քաղաքապետութեան հաշւոյն, բաղդատմամբ շատ աւելի աժան օգնութիւն մըն է աղքատ եւ անգործներու, քանի որ անոր մէջ շահ եւ օգուտ պիտի ունենան նաեւ երկրագործները:

Նոյնպէս, ամենապարզ եւ աժան միջոցը տնտեսական տագնապին ոչնչացման կը ներկայանայ համագործակցական դրամատիրական կազմակերպութիւնը, արտադրողականը եւ սպառողականը:

Համագործակցականը ոչ մէկ բան, գրեթէ ոչինչ կ՚առնէ կառավարութենէն: Անիկա չի ոչնչացներ անհատական ձեռնարկը եւ մրցակցութիւնը: Ան կը պայքարի միայն առանձնաշնորհեալ վաճառողներուն դէմ: Անիկա կ՚առաջնորդէ ժողովուրդը խնլացի տնտեսագիտութեան: Անիկա նոր գործակերպի կը մղէ հանրութիւնը ինքնօգնութեան ու փոխադարձ օգնութեան վարժեցնելով: Դրամատիրական հիմնուած է միայն շահու անկեալութեան վրայ, համագործակցականը երբեք առանձնութիւն չի տար շահուն, այլ կը ջանայ օգտակար ըլլալ ժողովրդական լայն խաւերուն: Համաշխարհային տագնապին արդիւնքն է անխնախանութեան արդիւնքին բարեփոխումին, անխնախանութեան, որ փոխարէնէ ծնունդ կ՚առնէ դրամատէրներու շահի եւ հարստութեան տարրուումով:

Մինչեւ այսօր մարդկութիւնը սասուրուած չէր փոխադարձ օգնութեան եւ համագործակցութեան բուռնքներու մէջ: Համագործակցական ընկերութիւնները գործնական պով կը սորվեցնեն, եւ համագործակցութեան մէջ է գլխաւոր զարմանը տնտեսական տագնապին:

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆ
Թարգմ. Ա. ՀԱԼ

«ԱՄԻՍ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ»

Կաթողիկոսական պատգամաւորներէն երկրորդ զեկուցումը Հայաստանի մասին տրուեցաւ Պ. Ա. Զօպանեանի կողմէ, Հինգշաբթի գիշեր:

Այս անգամ Փըթի Ժուրնալի սրահը լեցուն էր եւ հարիւրաւոր հայրենակիցներ եկած էին լսելու կարօտ առնելու հայրենիքէն. բախալի երեւոյթ է, որ հեռաւորութիւնը Հայաստանի կը մեծնայ եւ ներքին կապը կը թաշխարհի եւ երկրի միջեւ կը բռնայ:

Ֆրանսական բանակի Հայ Կամաւորներու Միութեան մէ կազմակերպուած հրապարակային այս բանախօսութեան յաջողութիւնը պէտք է վերագրել նաեւ այն համակրանքին զոր ունի հասարակութիւնը հանդէպ Միութեան: Բոլորը կը գիտակցին թէ հայ կամաւորը, ո՛ր ճակատի վրայ ալ պայքարած ըլլայ ընդհանուր թշնամիին դէմ, աշխատած յանուն իր հայրենիքի ազատագրման:

Այդ իմաստով ալ արտայայտուեցաւ Միութեան ընդհանուր քարտուղար ընկեր Զ. Վարպետեանը, բացատրելով Միութեան նպատակը եւ կատարած աշխատանքը, Միութիւնը որ մինչեւ այժմ զբաղած է միայն իր անդամներու նիւթական եւ բարոյական օգնութեան աշխատանքով, որոշած է այսուհետեւ հրապարակ իջնել նաեւ ազգային գետնի վրայ: «Ֆրանսական բանակին մէջ ծառայող հայ կամաւորը, արիւն թափելով Սելանիկի, Պաղեստինի եւ Կիլիկիոյ ճակատներու վրայ, իր բաժին մասնակցութիւնն է բերած հայ․ենիքի ազատագրութեան վերահաստատմանը, նուիրական իրաւունք մը որ գոյութիւն ունի այսօր, թէեւ ուրիշ անուան տակ տարբեր կարգերով»: Ընկերոջ խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով:

Պ. Զօպանեանը բուն նիւթին անցնելէ առաջ, քանի մը խօսք պատմեց կաթողիկոսական ընտրութիւնը:

Արտասահմանէն շատ քիչ պատգամաւորներ են մասնակցած, որ զարմանք է պատճառած նոյն բոլշեւիկներուն: Ընտրութեան ժողովատեղին շրջապատուած հոծ բազմութեամբ, իսկ օծման կայ են եղած Էջմիածնէն ու Երեւանէն եկած հազարաւոր մարդիկ: Էջմիածնի Մայր Աթոռը նիւթական անձկութեան մատնուած է, բայց օգնութիւն կը սպասեն արտասահմանէն:

Ընտրութենէն վերջ Պ. Զօպանեանը մեկնած է Զարգաես եւ կայ եղած անոր բացման: Այսպէս բաղարձած է Երեւան, ուր մնացած երեք շաբաթ: Զինքն եւ ցուրտը պատճառով չէ կրցած շրջիլ հայաստան եւ իր տպաւորութիւնները վերաբերին միայն Երեւանին: Ռանձնապէս հետաքրքրուած գեղարուեստով եւ մշակոյթով, որոնց մասին տուաւ մանրամասն ծանօթութիւններ:

Հայաստանէն բոլոր վերադարձողները կը մատնանշեն այն տիրապետող ազգային ոգին: Անկախ տիրող կարգերէն եւ մեծամասնականներու վարած քաղաքականութենէն, ժողովուրդը կառչած է

աւանդութիւններուն, կենցաղին ու ազգային մշակոյթին: Թէեւ ինքը, բանախօսը, համաձայն չէ բոլշեւիկներու շարք մը սկզբունքներուն եւ գաղափարներուն, բայց այն համոզումն ունի, որ ժամանակի ընթացքին «որոշ ծայրայեղութիւններ» կը վերնան ու խորհրդային կարգերը կը մեղմանան:

Պ. Զօպանեան Հայաստան եղած է պատերազմէն առաջ: Ներկայիս Հայաստանը բոլորովին կերպարափոխուած է: Նախապատերազմեան շրջանին այնտեղ կը տիրէր ռուսական ոգին եւ ռուս լեզուն, իսկ այժմ հայ լեզուն եւ հայ ժառայնութիւնն է, որ կ'իշխեն: Հայ ժողովուրդը ներկայիս ազատագրուած է վերացական հայեցողութիւններէ եւ աւելի մօտեցած իրականութեան: Այս պարագան օգտակար պիտի ըլլայ ապագային, երբ նոր խնդիրներ զրուին իր առջեւ:

Մայրաքաղաքը ատտիճանաբար կը վերաշինուի եւ 10-15 տարի յետոյ, երբ գործադրուի ակադեմիկոս Թամանեանի քաղաքի յատակագծումը, այլ եւս Երեւանն անճանաչելի պիտի դառնայ: Հայաստանի մէջ առանձնապէս կարեւ կը տրուի բնական հարստութիւններու հետազօտման եւ ամէն տարի նորանոր հանքեր ու ջուրեր երեւան կը հանուին: Լայնօրէն կ'օգտագործուին Հայաստանի ջուրերը եւ ելեկտրական կայաններ կառուցանելով կը լուսաւորուին յետին գիւղերն անգամ: Կը չորցնեն ճահիճները, կը շինեն ճամբաները, կը պայքարին մալարիայի դէմ: Կը գործեն Կարմիր Խաչը, Հօկը եւ այլն: Մէկ խօսքով, Հայաստանին մէջ «նորութիւն է եւ օրհնութիւն»:

Մայրաքաղաքի հիւանդանոցներն արդիական ձեւ ունին, կը կառավարուին կարող բժիշկներու եւ մաքուր ու հոգածու խնամք կը տարուին հիւանդներուն: Ժողովուրդը շատ առողջ եւ առոյգ տեսք ունի: Փողոցներու մէջ ոչ մէկ գունատ մարդու չէ հանդիպած: Այցելած է «Արարատ» եւ պահածոներու գործարանները, որոնք մեծ տպաւորութիւն են ձգած իր վրայ:

Համալսարանը՝ բժշկական, գրական, ֆիզիքական, գիւղատնտեսական եւ շինարարական ճիւղերով մեծ ազդակ կը ներկայանայ երկրի մշակութային եւ շինարարական ապագայ զարգացման համար: Մատենադարանն ուժ հարիւր հազար գիրք ունի:

Պետական թանգարանն՝ ազգագրական, հնագիտական եւ մշակոյթի պատմութեան բաժիններով մեծ արժէք կը ներկայացնէ եւ զարկ կու տայ մեր երկրի անցեալ ու ներկայ մշակոյթի պատմութեան ուսումնասիրութեանը: Լաւ հիմերու վրայ են դրուած պետական երաժշտանոցը, թատրոնը եւ հրատարակչական գործը: Պետական թատրոնի դերասանական խումբն այնքան ուժեղ կազմ ունի, որ համարձակօրէն կրնայ եւրոպական բեմերու վրայ երեւալ: Մշակոյթի տունը գրական վիճաբանութիւններու եւ ուսումնասիրութեան կեդրոն է դարձած, ուր կը տիրէ մաքուր հայերէն եւ գրական ոճ:

Խորհրդային թերթերով պէտք չէ դատել հայ լեզուն, որովհետեւ կովկասահայ թերթերը միշտ ալ օտար բառերու «մանի» են ունեցած:

Արտասահմանեան հայութեան օգնութեամբ Հայաստանի մէջ կը շինուին՝ Նուպարաշէնը, որ «Հայկական Վերսայլը պիտի դառնայ», Բարեգործականի տունը եւ Հօկի հիւրանոցը: Մելքոնեան Ֆոնտին տրուած գումարով կը հրատարակուին գրքեր եւ Աճառեանի ստուգաբանական բառարանը: Շինուած են՝ Մարի Նուպարի եւ Դարուհի Յակոբեանի անուններով հիւանդանոցներ, Մարկոսեան վարժարանը, Դպրոցատէրի շէնքը, գիւղատնտեսական վարժարան, Ամերիկայի Հօկի տունը, կաառաղարումական եւ մանրէաբանական հաստատութիւնները, Նոր Արաբկիր, Նոր Եւդոկիա, Նոր Սեբաստիա եւ Նոր Մալաթիա գիւղերը: Հայաստան վերադարձած գաղթականները շատ գոհ են իրենց վիճակէն եւ ուրախ են, որ երկրի մէջ կ'ապրին:

Պ. Զօպանեանը Երեւանի մէջ հանդիպած է Բաջազնունիին, որ իր գոհունակութիւնն է յայտնած Հայաստան վերադառնալուն համար:

Այս առթիւ Պ. Զօպանեան դիտել տուաւ թէ Պ. Կիւմիւշկէրտան սխալ է հասկցած Պ. Երզնկեանի խօսքը՝ հայ ժողովուրդի «անուղղայ ազատութեան» մասին:

Ա. Ա.

⁂ Բանախօսութենէն յետոյ, դաշնակի վրայ երկու կտորներ նուագեց Օր. Տիրուհի Զառափեան: Զարենցէն հատուած մը արտասանեց Պ. Գմբէթեան, իսկ երեք նոր երգեր երգեց Օր. Պիւլպիւլեան: Արտասանութիւն մը ըրաւ նաեւ Պ. Ս. Լաֆֆա:

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին ընկերներ Ա. Ահարոնեան, Մ. Վարանդեան, Ա. Խատիսեան, Ա. Ջամալեան, Վ. Փափազեան, Հօկի նախագահ Պ. Գրիգոր Վարդանեան, Պ. Պ. Դաւիթ Բէգ, Հրաչ Երուանդ եւայլն:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ ՀԱՄԼԷԹ

—..—

Վերջերս Լուի Ժիլէ դասախօսութիւն մը տուաւ Համլէթի ծագման մասին: Ծանօթ է թէ Շէյքսփիր, բոլոր իր ողբերգութիւններուն իբրեւ աղբիւր, օգտուած է սպանիական, իտալական, սկանտինաւեան ժողովրդային բանահիւսութենէն: Շէյքսփիր գաղափար չունէր ինքնատպութեան մասին: Կը սիրէր վերահիւսել (refaire) հին աւանդութիւնները:

Մասնաւորաբար Համլէթի պատմութիւնը, որ սկանտինաւեան է ծագումով, Շէյքսփիր քաղած անգլիացի Թոմաս Քիտէն: Այս հեղինակն ալ իր այդ թատերգութեան նիւթը քաղած էր Ֆրանսացի վիպագիր Պէլֆորէի մէկ պատմուածքէն:

Ահա նիւթը, զոր վերատեղծած են փոխն ի փոխ, իրարմէ ներշնչուելով, նախ Պէլֆորէ, յետոյ Թոմաս Քիտ եւ Շէյքսփիր.—

Սկանտինաւիոյ իշխաններէն մին, դեռ շատ երիտասարդ, կը զրկուի իր հօրենական ժառանգութենէն, որովհետեւ ճարպիկ մարդ մը կը սպաննէ իշխանին հայրը, թագաւոր, կ'ամուսնանայ թագուհիին հետ: Վրէժխնդրութեամբ լեցուած, օր մը իշխանը ներս կը խուժէ թագաւորին սենեակէն, սուրի մէկ հարուածով կը թռցնէ ոճրագործ թագաւորին գլուխը, ըսելով.— «Հիմա գնա բարիլոյս մը ըսէ հայրիկիս իմ կողմէս»:

Ինչպէս կը տեսնուի, Շէյքսփիր բնաւ չէ փոխած պատմութիւնը: Սակայն, այդ շրջանին Տանիմարքայի իշխանը, Համլէթ, կը կորսնցնէր իր հայրը: Հաւանաբար Շէյքսփիր ներշնչուեցաւ նաեւ մելամաղձութեան եւ հոգեխախտութեան այն պահերէն, ուր կ'ապրէր իշխանը: Համլէթի այս հոգեկան վիճակը ընդհանուր է հիմա, եւ շատեր, վերլուծելու առեն ներկայ դարաշրջանի հոգեկան տագնապը, կը յիշեն Համլէթը: Բայց Համլէթ ուրիշ երեսով մըն ալ կը հետաքրքրէ մեզ,— իր մօր նախանձովը բռնուած երիտասարդն է ան, ինչպէս կ'ըսեն անոնք որ կ'ուսումնասիրեն «Համլէթի Փրոյտիզմը»: Եւ վերջապէս հիւանդն է ան, ախտաւոր զգայնութեան ենթական, ինչպէս կը մատնէ իր վերաբերումը հանդէպ Օֆէլիայի: Ահա այս վերջին նկարագիրներն են, որ Շէյքսփիր փոխ առած է ուրիշէն առնուած պատմութեան մը: Եւ ինչպէս հեղինակ մը կ'ըսէ, խօսքը Քիտինն է, երաժշտութիւնը՝ Շէյքսփիրինը: Արդարեւ, խորունկ երաժշտութիւն մըն է միայն, ամբողջ Համլէթը:

Théâtre d' action International

Յեղափոխական արուեստագէտներու խմբակցութիւն մը կազմուեցաւ վերջերս, ներկայացնելու համար, այս անունին տակ, «Վկայութեան արուեստը», որուն մէջ կը ցոլանան գիտական հոգեբանական եւ գեղարուեստական փորձերու բեմական արտայայտութիւնները: Անոնց նպատակն է փրկել ֆրանսական թատրոնը, որ հոգեվարքի մէջ է, եւ դայն կապել այն շարժման, որ զանազան երկիրներու մէջ յաջողութիւն գտաւ պատերազմէն յետոյ: Այսպէս Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ, Ամերիկայի եւ Աւստրիոյ մէջ այդ շարժման կապուած են Th. Dreiser, Waldo Frank, John dos Passos, Elmer Rice, O'Neill, Upton Sinclair: Նոյն շարժումը կը փորձուի նաեւ Ճափոնի եւ Ռուսիոյ մէջ: Գերմանիոյ մէջ այս շարժման կը կապուին Պրէխթ, Ֆրիտրիխ Վոլֆ, մասնաւորաբար գերմանական բանուորական թատրոնները այս վերջին տարիներուն սկսած են տալ խմբական տրամախօսութիւններ, մնջկատակային կամ դիմախաղային խմբերգներ, ինչպէս նաեւ ծայրայեղ մխտքերու բախումներ:

Ֆրանսայի մէջ ալ հիմա, այս յառաջապահները կը պնդեն թէ արդի թատրոնը մեռելատուն մըն է, ուր ցոյց կը տրուին հին բարքերը, մխտքերը, վերջապէս կեանքը, որ, եթէ կործանած չէ տակաւին, շուտով վերջ կը գտնէ: Եւ այս յառաջապահները կը պնդեն թէ ծնած է նոր արուեստ մը, ժողովուրդներու եւ զանգուածներու նոր ցանկութեանց արտայայտութեամբ թրթռուն,—թատրոն մը ուժի եւ շարժումի, տենդի եւ կռուի, ելեկտրական սարսուռներով եւ ինքնատիպ ձեւերով:

ՏԻՏԱՂ

Շուկայի մէջ ոստիկան մը գող մը կը բռնէ յանցանքի մը վրայ:

— Ոստիկանապետը, 50 տոլարտուգանք պէտք է տաս:

— Բռնող ոստիկանը, պարոն ոստիկանապետ ես վրան խուզարկեցի միայն 30 տոլար գտայ:

— Ուրեմն ազատ թողուր քու հսկողութեանդ տակ, որ վաստկի բերէ:

Պատերազմի գիրեր

—..—

Պատերազմի գրականութիւնը, որ երեք տարիէ ի վեր այնքան կը յեղյեղուի Ֆրանսայի մէջ, նոյն չափով ընդհանրացած է Անգլիոյ մէջ, նոյն իսկ Ֆրանսայէն առաջ:

Վերջերս լոյս տեսաւ Francis Yeats-Brownի մէկ գիրքը,— Golden Horn: Հեղինակը, նախ Հնդկաստան ապրած, պատերազմի սկզբնաւորութեան կը գտնուի Անգլիա՝ արձակուրդով: 1914 Օգոստոսին Ֆրանսայի մէջ կը մեկնայ իր վաշտին, յետոյ Պաղտատի վրայ արշաւանքի մը առեն, Միջագետքի անգլիական օդային ուժերուն: 1915 Նոյեմբերին, երբ Քութ-էլ-Ամարայի շուրջի հետադրամեները կտրելով զբաղած էին, թուրքերը վար կ'առնեն այն օդանաւը, որուն մէջ կը գտնուէր ինք: Այդ բոպէէն սկսած, իր նկարագրութիւնը կը դառնայ կրկնապէս շահեկան: Անիկա մէկն է այն հազուագիւտ «վկաներէն» թուրքիոյ ներքին կեանքին: Թուրքիա եղած համաձայնական բանակներուն պատկանող զինուորներէն շատ քիչեր վերադարձած են՝ այդ մասին խօսելու համար:

Այսպէս 14 հազար Անգլիացիներէն միայն երեք հազար հոգի...: Ան, առանց ճարտասանութեան ու նոյն իսկ առանց ընդվզումի կը նկարագրէ այն անանուն սարսափը Փոքր-Ասիոյ, ուր ինք եղած է երկու տարի: Մուսուլէն Պոլիս, այդ սարսափները իրարու կը յաջորդեն՝ մղձաւանջի մը նման:

«Մեզ առաջնորդեցին, կ'ըսէ հեղինակը, սենեակ մը, որուն պատուհանները ունէին խաչաձեւ փայտեր եւ աւելի խոնաւ քան մինչեւ այդ մեր տեսածը: Երկու ստուերներ ցցուեցան հոտուն,— մեր բարեկամներն էին»: Անունդի պակաս, մարզանք չկայ, մութ, աղտոտ, փորհարութիւն կամ թանք, վերջապէս ինչ որ կը քայքայէ առողջութիւնն ու կամքը: Կարած անցած է Անատոլուն: Ճամբորդութիւնը այնքան սպառիչ է որ կը նախընտրէ մեռնիլ:

Նոր կայանը աւելի գէշ: Եկեղեցին մէջ իրարու վրայ թխմուած են Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ, Ռուսներ եւ քանի մը Հայեր, որոնք խուսափած էին ջարդերէն: Առողջ մեկուն համար, ամիսը, զոր անցուցինք Հայոց եկեղեցիին մէջ, պիտի ըլլար հետաքրքրական փորձառութիւն մը: Ֆրանսացի մը, որ 4 օր մնացեր էր Տարտանէլի գիծերուն մէջ ու գերի բռնուեր էր՝ երկար չարչարանքներէ վերջ, միշտ կ'ապրէր այդ չորս օրերու մղձաւանջը»: Վերջապէս, հեղինակը, բախտի դարձուածքով մը, եւ շնորհիւ պաշտօնեայի մը մեղսակցութեան, որուն հետ ինք ափիոն կը ծխէր, հիւանդ կը ձեւանայ ու կը ղրկուի Պոլիս: Հոն, արկածային վէպերը յիշեցնող ձեւով մը օգնութիւն կը գտնէ Անգլուհիի մը, որ խորհրդաւոր ձեւով մը թուրք կառավարութեան կողմէ արտօնուած էր բնակիլ Սկիւտար, ուր ան կը խաղար Միս Քավէլի նման դեր մը: Կը յաջողի պատսպարուիլ շէյլ Յոյնի մը տունը: Անոր կը հագցնեն կնոջ զգեստներ ու ան կը դառնայ «Ժոզէֆին», գերման դաստիարակչուհի մը...:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Նիսի կեանքէն

—..—

ՆԻՍ, 25 յունուար (Յառաջ).— Ատենէ մը ի վեր կարգ մը երիտասարդներ սովորութիւն են ըրած Նիս վազել, անգործութեան տագնապը պատրուակելով: Կարծես թէ Նիսը անգործներ չունի, խեղճեր չունի: Չեն գիտեր թէ տագնապէն տառապողները դժբախտաբար աւելի շատ են Նիսի մէջ: Որովհետեւ Նիսի մէջ անգործները զրկուած են գործազրկութեան տագնապի նպաստէն, զոր կառավարութիւնը կը բաշխէ այլ դաւառներու մէջ: Բայց մեր երիտասարդները Նիս կը վազեն, որովհետեւ գիտեն թէ Նիս ունի հարուստ Հայեր, որոնց թիւը 30ը կ'անցնի եւ որոնց հարստութիւնը միլիոններու եւ միլիառներու կը հասնի: Նորեկները կը կարծեն թէ Նիսի հայ գործաւորը երջանիկ է, անգործութեան վախը չունի, շնորհիւ իր ատասաձեռն հարուստներուն: Բայց կը խաբուին բոլորը:

Ճիշդ է թէ Նիսը հարուստ ունի, Նիսը պայծառ արեւ ու մաքուր օդ ունի: Սակայն դժբախտաբար ոչ Նիսի հարուստը եւ ոչ ալ Նիսը պայծառ արեւն ու օդը կրնան դարման մը ըլլալ գործազուրկ խեղճ Հայերուն:

Մեր հարուստը կ'ապրի երջանիկ, իր տունէն ներս, շրջապատուած մէկէ աւելի ծառաներով եւ ամէն հաճոյք վայելելով: Իսկ տունէն դուրս՝ գրօսատեղիներու մէջ, հազարներ կորսնցնելով կամ շահելով: Հայ գաղթականին մասին մտածած չունին:

Ընդհանրապէս զանոնք փնտռել տալու սիրոյն ու քաջութիւնը կ'ունենան յաճախ իրենց օտար սպասաւորներուն միջոցաւ, խնդալով եւ ծաղրելով անոնց եռանդէն: Ահա դէպք մը.—

Թոքախտաւոր եւ որբ աղջիկ մը համար, Նիսի յարգելի տիկիններէն ոմանք խորհեր էին հանգանակութիւն մը ընել, չնչին գումար մը ձեռք բերել եւ խեղճ որբուհին մահուան ճիրաններէն ազատել: Կ'երթան Սիմիէ: Երկինքը ամպոտ, օդը անձրեւոտ: Սակայն տիկինները չեն յուսահատիր: Թրջուած հագուստներով ցուրտէն սառած ձեռքերով կը հասնին Սիմիէ: Կը զարնեն մեծահարուստ Հայու մը դուռը: Ինքնաշարժի վարիչ մը կեցած է սպարանքին առջեւ կառքին կողքին ու կը հարցնէ.— Ի՞նչ կ'ուզէք, ո՞վ կ'ուզէք եւ ի՞նչու: Տիկինները նամակը կը յանձնեն մեքենավարին, որ ծառայի մը հետ ղրկէ էֆէնտիին: Մեքենավարը, որ Թուրք մըն է եղեր, կը հարցնէ թէ ո՞ր տեղացի են: Երբ Իզմիրցի ենք, կ'ըսեն տիկինները, իրեն հայրենակից, աւելի կ'ուրախանայ եւ կ'րսէ.— Ես Երզնկցի եմ, որ տարին քանի մը անգամ Պոլիս կ'երթամ կուգամ, շնորհիւ մեր էֆէնտիին որուն կառքը կը քշեմ: Ծանօթացումը կ'ըլլայ, դուռը կը բացուի եւ նոյն ծառան դրան վրայ կ'երեւնայ, նամակը կը վերադարձնէ: Էֆէնտին այսօր մինչեւ չունի այսպիսի բաներով զբաղելու: Միլիոններու տէր հայ պարոն մը, որ կը մերժէ գոնէ 10 ֆրանքնոց մը նուէր տալ հայ թոքախտաւորի մը: Նոյն ընդունելութիւնը Սիմիոյ մէջ ուրիշ հայ մեծահարուստի մը դրան առջեւ: Անոր ծառան չի վարանիր նոյնիսկ հեզնական բառերով ճամբելու տիկինները:

Նոյն դիրքը բռնած են նաեւ շատ մը հայ հարուստներ, հոս չէ, դուրս եղած է ուշ կուգայ պատասխանել տալով իրենց ծառաներուն: Եւ այդ հանգանակութենէն դժբախտաբար կարելի եղաւ հաւաքել 50 ֆրանք միայն, 12 ժամուան մէջ: Ոմն վճարած է 25 ֆրանք, Պ. Ալթոն պէյ 20 ֆրանք, եւ Պ. Կ. Թահմազեանն 5 ֆրանք, ընդհ. գումար 50 ֆրանք:

Իսկ «մարշէ»ի գործով զբաղող հայ աշխատաւորները, որոնք չարչարչար կ'աշխատին կէս գիշերէն մինչեւ առտու, քանի մը ֆրանք շահելու յոյսով, լայնօրէն բացած են իրենց սիրտերը եւ քսակները: Մարշէ Meyerbeerէն 57 ֆրանք, Մարշէ Իթալիէն 27 Ֆր., Մարշէ Buffoյէն 28 ֆրանք, Մարշէ Tiersէն 27 ֆրանք, ընդհանուր գումար 189 ֆրանք: Արդեօք մեր աղաները 10 կամ 5 ֆրանք չունէի՞ն թշուառ մը ուրախացնելու համար: Բայց իրենց ի՞նչո՞ւն պէտքը, կուշտը ի՞նչ գիտէ անօթիին վիճակը: Բայց երբ օտար դրութիւնով մէկը մօտենայ իրենց դրան, կը բանան ոչ միայն իրենց դուռը, այլ եւ քսակը:

Նիսեցի

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յառաջիկայ փետրուար 4ին, շաբաթ գիշեր, տեղի պիտի ունենայ Աղքատախնամի տարեկան մեծ պարահանդէսը, Շան զ'էլիզէի սալոններուն մէջ, 79, Ave. des Champs Elysées:

Աղքատախնամ Ընկերութիւնը ոչինչ խնայած է այս երեկոյթը զարդնելու համար գեղարուեստական շքեղ տօն մը, ուր եւրոպական պարերու եւ երաժշտութեան հետ պիտի տրուին հայ ազգային արուեստէն հարազատ նմոյշներ: Յայտագիրը կազմուած է ընտրութեամբ, այս հանդէսին յատուկ համար անմոռանալի եւ ինքնատիպ հանդամանք մը, որ ապահովաբար յաջողութիւն մը պիտի ըլլայ մեր հասարակութեան համար:

Հայ արուեստագէտը, Կրէկոր, որ Հար. Ամերիկայէն կը վերադառնայ, իր 15 հոգինոց խումբով պիտի մասնակցի այս հանդէսին: Ինչպէս նաեւ տաղանդաւոր հայ երգիչ մը, որ մօտ ատենէն Մոսկուայէն Փարիզ կը հասնի:

Պարահանդէսը պիտի սկսի ժամը 10ին եւ պիտի տեւէ մինչեւ լոյս:

Փրոֆ. Կօսէ, Սալփէթրիէրի հռչակաւոր բժշկապետը, անդամ Բժշկական Ակադեմիային, հաճած է հովանաւորել այս երեկոյթը, որուն անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ իր բազմաթիւ պաշտօնակիցներուն հետ:

Պէտք է յուսալ թէ Փարիզի հայութիւնը բազմութեամբ ներկայ պիտի ըլլայ այս հանդէսին, որ պիտի ըլլայ ոչ միայն բարեսիրական ձեռնարկ մը, այլ եւ գեղարուեստական մեծ երեկոյթ մը:

Ամէն Հայու պարտականութիւնն է օժանդակել Աղքատախնամին որ ներկայ դժնդակ պայմաններուն մէջ ոչ մէկ ճիգ կը խնայէ իր միջոցներուն չափովը սփոփելու համար զաղթին մեծ թշուառութիւնը:

Հ.

— Ձեր նկարներուն մէջ փոփոխութիւն կը տեսնեմ, առաջ տեսարաններ կը գծէիր, հիմա միայն պատուհաններ կը գծէք:

— Ինչ ընեմ բարեկամ ինչ որ գծեմ ձեռքս կը մնայ, գոնէ պատուհաններ գծելէ վերջ զանոնք կը ճաշակեմ մոտել գործածելէ վերջ, տեսարանները փորս չեն կշտացներ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ԱՊԱԳԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տենիքենի եւ Քոլչաքի նուաճումներէն յետոյ՝ այս երեք պետութիւնները կցուեցան ընկերվարական խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան: Հայերու դիրքը, եւ Պաքուի քարիւղի հարստութիւններուն գոյութիւնը անխուսափելի կը դարձնեն այդ երեք հանրապետութեանց սերտ միութիւնը ռուս պետութեան հետ, քաղաքական ինչ կերպարանք ալ որ առնէ ան:

Ռուսերը չափազանցուած վախ մը ունին այն բաղձանքներէն, զորս Թուրքերը ունին Ազրբէջանի մասին, որուն բնակչութեան մեծամասնութիւնը ցեղով Թուրք է, կրօնքով մահմետական: Անոնք կը վախնան, որ Թուրքերը օր մը դրդուին, մասնաւորապէս քրտական ապստամբութենէ մը ետք, գրաւելու պարսկական Ատրպատականը (Ազրբէջան), որ թուրք ցեղին պատկանող երկու միլիոն բնակչութիւն ունի եւ այդպէսով կովկասեան Ազրբէջանի հետ հողային շփման մտնէ:

Թուրքեստանի պարագային՝ Ռուսիոյ դիրքը շատ աւելի նպաստաւոր է, մասնաւորապէս բացումէն ի վեր Թուրք-Սիբ երկաթուղիին, որ կը միացնէ Թուրքեստանը Անդրսիպերեան երկաթուղիին: Թուրքեստան, որուն բնակչութիւնը մեծապէս կը բաղկանայ թրքախօս ցեղերէ, կը նկատուի թուրք ցեղի սկզբնական հայրենիքի մէկ մասը: Բայց նոյն իսկ պատերազմէն առաջ ռուս գիւղացիներու գաղութներ հաստատուած էին Թուրքեստանի մէջ եւ Ռուսերու այս թափանցումը աւելի արագ ընթացած է սովետներու ներքեւ: Ռուսերը կը վախնան որ Թուրքերու այս շրջաններուն մասին ունեցած բաղձանքները կրնան տարածուիլ մինչեւ Աֆղանիստան: Պէտք է ի մտի ունենալ այն իրողութիւնը, որ Ռուսիա ունի 18 միլիոն Թուրք բնակիչներ: Այս թիւը աւելի մեծ է քան Անատոլեան Թուրքիոյ Թուրքերու թիւը:

Հակառակ այն իրողութեան, որ Քէմալական Թուրքիա, հեռու Թուրքեստանի մասին որ եւ է շահագրգռութիւն ցոյց տալէ, վերջերս արտաքսած է Ազրբէջանէն ու Թուրքեստանէն եկած գաղթականներ: Ոչ միայն բոլշեւիկները, այլեւ բոլոր կուսակցութեանց պատկանող Ռուսերը, մտահոգուած են Թուրքիոյ բաղձանքներու մասին տածած իրենց անվստահութեամբ:

Պատճառ կայ հաւատալու թէ՝ այս հարցը պիտի ուծացնէ նոր ազգայնական Ռուսիան եւ Թուրքիան, որովհետեւ Ռուսիա պարտաւորուած է զօրացնելու իր զինուորական դիրքը Կովկասի մէջ եւ Կասպից Ծովուն շուրջ: Իր ապագայ զարգացումներուն մէջ, Ռուսիա իբրեւ ընդարձակ ճարտարարուեստականացած երկիր մը, այս երկիրներուն պիտի նայի ոչ միայն անոնց քաղաքական արժէքին համար, այլ գլխաւորաբար անոնց տնտեսական արժէքին, իբրեւ իր ճարտարարուեստին անհրաժեշտ հում նիւթերու,— քարիւղ, պղինձ, մանգանեզ, բամպակ — եւ ենթահասարակածային արտադրութիւններու աղբիւրներ:

Կրնանք որոշապէս ըսել թէ Ռուսիա պիտի կանգ չառնէ մինչեւ Մոսկուայի ենթարկէ Պարսկաստանը, կամ ամէն պարագայի տակ, այդ երկրի հիւսիսային մարզերը: Մեծ պատերազմի ընթացքին, ռուս իմպերիալիստները վճռապէս որոշած էին, յաղթութեան պարագային, կցել հիւսիսային Պարսկաստանը, որ ամբողջովին գրաւուած էր ռուս զինուորներու կողմէ, մինչ երկաթուղի մը կը շինուէր Ջուլֆայէն մինչեւ Թաւրիզ, ռուս երկրաչափներու կողմէ: Այսպէս, ուրեմն բաւական առոյգ է որ Թուրքիա, հակառակ իր ներկայ դիրքին, ապագային պարտաւորուած է ընդհարիլ Ռուսիոյ, որ իր բոլոր միջոցներով պիտի ջանայ իր իմպերիալիստական ազդեցութիւնը տարածել Թուրքիոյ ուղղութեամբ:

Համաթուրան եւ համաթրքական կոչուած շարժումները կենսական կարեւորութիւն պիտի ունենան ապագայ ռուս-թրքական յարաբերութեանց համար: Ճիշդ ինչպէս համագերմանականութիւնը գոյութեան եկաւ երբ հակաշարժում համասլաւական խէժլին, որ կը սպառնար գերման եւ աւստրիական կայսրութեանց, մասնաւորապէս պալթիկեան շրջաններուն, այն երկրամասերուն մէջ, որոնք այժմ կը կազմեն Լեհաստանն ու Չեխոսլովակիան, ինչպէս նաեւ Պալքաններուն մէջ,— այնպէս ալ պանթուրանեան եւ պանթրքական խէժլները գոյութեան եկան իբրեւ հակազդեցութիւն մը ընդդէմ ռուսական իմպերիալիզմին, որու նպատակն էր նախկին Օսմանեան Կայսրութեան կործանումը:

Պանթրքական գաղափարը առաջին անգամ ձեւաւորուեցաւ թուրք ուսումնականի մը, Զիա Կէօք Ալփի կողմէ, 1912-13ի Պալքանեան աղետաւոր պարտութիւններէն ետք, երբ բացայայտ էր թէ՝ Ռուսիա անգամ մը եւս հասած էր Կ. Պոլսոյ զոները, յաւենայն զէպս՝ յանձին իր պուլկար դաշնակցին, եւ միայն այն առիթին կը սպասէր գրաւելու համար քաղաքը: Զիա Կէօք Ալփի կոչը հնչեց իբրեւ նոր պատգամ մը Թուրքիոյ մէջ: Ան ցոյց կու տար թէ ի՛նչպէս պէտք էր ջնջել աստուածապետական պետութիւնը, եւ ինչպէս կարելի էր վերաշինել Թուրքիա մը զուտ ազգայնական պատուանդանի մը վրայ:

Կազմակերպուեցաւ հռչակաւոր ընկերութիւնը, որ ծանօթ է «Թուրք Օճաղ»ի անունով, որու անդամ դարձան Թուրքիոյ բոլոր մտաւորական պարագլուխները, սակայն, մեծ պատերազմը արգիլեց անոր զարգացման ընթացքը: Ռուսիոյ արտաքին նախարարութիւնը եւ Պոլսոյ դեսպանատունը շուտով հասկցան վտանգը, որ կը սպառնար ռուս կայսրութեան ապահովութեան, եւ անոնց կասկածները սաստկացան երբ Պալքանեան պատերազմի ընթացքին Կարմիր Մահիկի անունով մեծ գումարներ հաւաքուեցան Ռուսիոյ մահմետականներուն մէջ, որով բացայայտ դարձաւ թէ Մեծ պատերազմի ժամանակ Ռուսիոյ 20 միլիոն մահմետականներու համակրութիւնը Թուրքիոյ կողմը պիտի ըլլար:

Այսպէսով, կայսերական Ռուսիոյ կառավարութիւնը սկսաւ կասկածով նայիլ իր մահմետական հպատակներուն:

ՏՕՔԹ. Ք. ՔՐԻԻԿԸ

(Շար.)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձանները

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԸ ԿՈՆԷՍԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Արփիարեանի բնակարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Խաչիկ Մկրտիչեան:

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընկերական ժողովը այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՇԱԼԻԹԻ «Բաբգէն Սիւնի» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

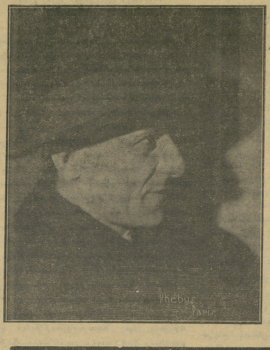
Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատանեկան Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը վաղը, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր-Սերոբ» ենթակոմիտէի ընկերները այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. Կոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ «Իշխան» ենթակոմիտէի ընկերները այսօր Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարան-Ընթերցասրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑի տօնի հանդէսը «ՍԻՓԱՆ»ի նախաձեռնութեամբ Փետրուար 26ին Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին:

12 րդ. ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Ղեկավարութեամբ՝ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆի եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆի

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հովանաւորութեամբ Պ. Ս. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆի

Այսօր, Կիրակի գիշեր ժամը 8.40ին

Sociétés Savantesի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ **8, rue Danton, Paris**

Métro: St. Michel et Odéon

Ի պատիւ ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆի կը ներկայացուի

Առաջին անգամ փարիզի մէջ

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Դրամ չորս արար. Հեղինակ՝ Շիրվանզադէ. Բեմադիր՝ Ա. Կոթիկեան

Կը մասնակցին.— Տիկ. Տիկ. Լիւսի Պետրոսեան, Գայեանէ, Լուսիկ. Ժ. Շահ-Պարոնեան, Արմենուհի, Պ. Պ. Գմբէթեան, Թորոսեան, Նիկողոսեան, Շահյամեան, Սանճագ. Գազանճեան:

ՏԵՂԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 5, 10 ԵՒ 15 ՖՐԱՆՔ

Այս Բացառիկ ներկայացման առթիւ կազմուած յատուկ Յանձնաժողովի անդամներն են՝ Պ. Պ. Հ. Երուանդ. Մկրտիչ Պարսամեան, Լեւոն Մեսրոպ, Ղ. Մելոյեան, Հ. Մարմարեան, Ս. Թէրզեան:

ՎԷՆՍԷՆԻ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ԵՐԿՍԵՌ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հայ լեզուի կիրակնօրեայ դասաւանդութիւնները կը սկսին այսօր կիրակի առաւօտ, վէնսէն, Րիւ տը լա Լիպէրթէ. ֆրանսական վարժարանին մէջ (Ecole dm Nord): կը հրաւիրենք վէնսէնի եւ շրջակայից ծնողքները որ հաճին այս առաւօտ, ժամը 8էն սկսեալ ներկայացնել իրենց մանուկները:

Ներկայիս Միութիւնս իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ֆրանսական կառավարութեան, որ տրամադրեց վարժարանը վէնսէնի եւ շրջակայից հայ մանուկներուն:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Վ. ՍՎԱՃԵԱՆ (խուրշիտ պէյ)

Palais de la Mutualité

24, Rue St. Victor **Métro: Maubert Mutualité**

19 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

ՊՈԼՍԷՆ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԾ ԾԱՆՕԹ ԵՐԳՉՈՒՀԻ

ՏԻԿԻՆ ՆԵԿՍԱՐ ՊԱԼԸԳՃԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՔՕՄԻՔ

Պ. ՀԱՅԿ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ_ՀՕՐ ԱՂԱ

ՔՐՔՋԱԼԻՐ ՕՓԵՐԷԹ ԵՐԵՔ ԱՐԱՐ, ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Տոմսերը կը ծախուին ծանօթ վայրերը եւ հանդէսին օրը կիշէն:

Տիկին Ապահունի եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն՝

Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՊԱՀՈՒՆԻԻ

յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ 26 Յունուար 1933 ժամը 5ին: Հոգեհանգիստի արարողութիւնը կը կատարուի կիրակի առաւօտ ժամը 9ին իր բնակարանին մէջ, Շուազի լը Ռուա, 1bis, rue Rouget de L'Isle, եւ ժամը 10ին յուղարկաւորութիւնը Շուազի լը Ռուայի գերեզմանատունը:

ՀՐԱՒԷՐ

Լիոնի Հայ Լէգէոնականները կը հրաւիրուին կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար այսօր, Կիրակի, ժամը 2.30ին, 40, rue Pierre Corneille, Քէնտիրեանի ճաշարանը:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Բելճիքա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1933

31 Janvier 1933

ԹՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2100 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՋՈՒՐԸ ԳԱՅ, ՋԱՂԱՑՔՆ ԱՂԱՅ...

Մէկ անգամէն Թուռ այս բացագանչութիւնը, երբ կարդացինք Գ. Ա. Սաֆրաստեանի պատասխանը՝ օրը օրին գրի առնուած խայթոցի մը առթիւ: (Տես Բ. էջ):

Մանաւանդ որ, միեւնոյն օրը, կը հասնէր այլապէս չահեկան լուր մը՝ հարեւան Թուրքիայէն — «Պուլկարիոյ հայ յեղափոխական կոմիտէները կը պատրաստուին Թուրքիա մտնել»: (Տես Վերջին Ժամը):

«Շա՛տ է աւուրն չար իւր»:

Այսօր զբաղինք միայն Գ. Սաֆրաստեանի «հայրենասիրական» իմաստութեան գոհարներով:

Կարել – նետելով ձախաւեր քաշքշուքներն ու հասարակ տեղիք խրատները, ի՞նչ կը մնայ իբրեւ հիմնական միտք՝ «Մասիս»ի խմբագրին չարադրութենէն. —

1. Անհնարին է յաւիտենական ոխ՝ ազգերու միջեւ:

2. Վտանգաւոր է մեր կղզիացումը եւ ծիծաղելի:

3. «Մարգարայի կամուրջի մէկ ծայրին կանգնած են հայ եւ ռուս միացեալ պահակագունդը, իսկ միւս ծայրին՝ Թուրքեր»: (Ուրիշ տեղ մը, — «Լէնինականէն մինչեւ Սադարակ կայարանը՝ մօտ 150 քիլոմեդր երկայնքի վրայ, Հայաստանը սահմանակից է Թուրքիոյ»):

Ի՞նչ է մեր եւ «Հայրենիք»ի գլխաւոր մեղադրանքը. —

Գ. Ա. Սաֆրաստեան, որ իրատեսութեան քարոզ կը կարդայ, վարակուած է չտեսութեամբ եւ ... Ջրատեսութեամբ:

Ան, բազմած Լոնտոնի մէջ, կը յաւակնի լուսաբանել Եւրոպայի հանրային կարծիքը, «ղեկավարուելով հայ պետականութեան տիրագոյն շահերի լոյսով»:

Բայց, իրականին մէջ, կը մոլորեցնէ, կը խեղաթիւրէ, կը քնացնէ եւ կը չաղակրատէ, մանաւորապէս երբ հարցը կը վերաբերի Թուրքիոյ:

Եւ այս բոլորը՝ անգլերէն լեզուով:

Անհրաժեշտ չէ քրքրել «Մասիս»ի ամբողջ հաւաքածոն, ապացուցանելու համար մեր մեղադրանքը:

Կը բաւէ աչքէ անցընել իր ամսագրին 1932 սեպտեմբեր – հոկտեմբեր թիւը, որ երեւի ... Պոլսոյ մէջ խմբագրուած է.

— «Այն ատեն, երբ մեր գաղթականներու ընդհանուր վիճակը Սուրիոյ մէջ անփոփոխելիօրէն անստոյգ եւ անորոշ կը մնայ, մեր (հայ) բեկորները հանրապետական Թուրքիոյ մէջ օր աւուր աւելի կը բարելաւեն իրենց կեանքն ու դիրքը:

«... Վերջին օգոստոս ամսուն մեր (հայ) հայրենակիցները Ֆրանսայի մէջ արքայական ընդունելութիւն մը ըրին գեղեցկութեան թագուհի Քէքիմանն հանըմին: Այս փոխադարձ հասկացողութիւնը կ'անի նախ Թուրքիոյ մէջ: Վերջերս մեր եկեղեցիի բարձրաստիճան ներկայացուցիչները պտտեցան թուրք հանրապետութեան զանազան անկիւնները: Սիոն քահանայ նամբորդեց Տիարպէքիր, ուր իրարու քով բերաւ քաղաքի եւ շրջակայքի 300 ընտանիքները եւ հոգաց անոնց հոգեւոր պէտքերը: Հայկական բեկորներուն հանդէպ ցոյց տրուած արդարութեան այսպիսի ապացոյցներ արձագանգ պիտի գտնեն Թուրքիոյ սահմաններէն շատ հեռուները»:

Արդ, միմիայն այս հատուածը կ'ապացուցանէ թէ՝ «Մասիս»ի խմբագիրը ոչ իսկ իր տեսակէտին կը ծառայէ:

Նախ որ, իր մատնանշած իրողութիւնները չեն համապատասխաներ իրականութեան կամ իր հանած եզրակացութեան:

Գ. Սաֆրաստեան ի՞նչպէս կը համարձակի աւելի բախտաւոր գտնել Անատոլուի հայ բեկորներուն վիճակը՝ բաղդատելով Սուրիոյ հայ գաղթականներու կացութեան հետ:

Եւ ո՞ւրկէ իմացաւ, ո՞ւր կարդաց որ Անատոլուի հայ բեկորները «օր աւուր կը բարելաւեն իրենց հաւաքական կեանքն ու դիրքը», երբ գիտենք որ, —

1. Անոնք խումբ – խումբ, անօթի եւ թշուառ, Պոլիս կը գաղթեն հետզհետէ:

2. Անոնք ոչ դպրոց ունին, ոչ եկեղեցի, ոչ մէկը կամ միւսը բանալու արտօնութիւն, եւ կը թրքանան խմբովին, խնամութիւններ կնքելով կամ թրքական դպրոցներ յաճախելով:

3. Անոնք, հաւաքաբար, կը պահուին իբրեւ ճորտ, իբրեւ հասարակ փարիաներ, զանազան արհեստներ ծաղկեցնելու համար: (Մինչեւ որ մեռնին ու հատնին):

«Մասիս»ի խմբագիրը ի՞նչպէս կը համարձակի սաստ, խեղաթիւրել հրապարակաւ եւ անգլերէն, — Ֆրանսայի Հայերուն վերագրելով «արքայական ընդունելութիւն մը» Քէքիման հանըմին:

Եւ ի՞նչպէս կը մոռնայ որ, եթէ մէկ Սիոն քահանայ հազար աղաչանքով արտօնուեցաւ Տիարպէքիր երթալու, կամ եթէ Պուրսայեան քահանայ մը կրցաւ պտտիլ իր թեմին գիւղերը (Կեսարիա – Եոզկատ), անդին ամբողջ քաղաքներ իրաւունք չունին ոչ հայ հոգեւորականի կամ վարժապետի երես տեսնելու, ոչ ալ Պատրիարքարանը կը համարձակի արտօնութիւն խնդրել:

Այսպիսի վրան – բաց սուտերով եւ անպատիւ ուրացումներով, չողոքորթութիւններո՞վ է որ մթնոլորտ պիտի չինուի, փրկելու համար... Մարգարայի կամուրջը:

Այս անփառունակ դերակատարութեան համար, ինչո՞ւ աւելորդ յոգնութիւն կրել եւ անգլերէն թերթ հրատարակել Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Ինչե՛ր, ինչե՛ր ունինք Պոլսոյ մէջ — մանաւանդ այս միջոցին — այդ «ազգօգուտ» ծառայութեան համար:

Նոյն իսկ Թուրք թերթերը ամբողջ սիւնակներ կը նուիրեն, այդ կարգի ցնդաբանութեանց համար:

Գ. Սաֆրաստեան քիչ մը չատ գնաց – եկաւ Հայաստան, եւ կը թուի թէ մոռցեր է որ Մարգարան եւ Սադարակը պաշտպանելու համար, պայման չէ ոտքի տակ առնել ամբողջ ժողովուրդի մը արժանապատուութիւնը, եւ մուրացկանի տոպրակ մը կախել անոր վիզէն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՐԱՏԵՍ ԲԼԼԱՆՔ

ՅԱՌԱՋ վերջերս գրութիւն մը թարգմանած էր պուլկարերէն *Սլօվօ* թերթէն:

Ցօդուածագիրը դառնութեամբ կը գանգատէր Թուրքերէն ու կ'ըսէր թէ յարատեւօրէն կ'աշխատին Պուլկարները հեռացնել Պոլսէն ու մանաւանդ Թրակիայէն:

Ի՞նչ ցոյց կուտայ ասիկա:

Այն՝ որ Թուրքերը սիստեմադիկ քաղաքականութեամբ մը կ'ուզեն Թուրքիան *ամբողջովին* թրքացնել: Պուլկարիոյ հետ բարեկամ են, նախկին զինակիցներ: Ու կը հոտուրտան իրար...: Նոյն իսկ, վարչապետ Մուշանով էնկիւրի այցելեց, ու Թէվֆիք Րիւշտի Սօֆիայէն անցած ատեն «հրամեցէք, բսաւ, Թուրքիոյ մինչեւ միւս ծայրը ձերն է...»:

Այսու հանդերձ, եղած «ափ մը Պուլկարները» եւս կը վռնտեն:

Ուրե՞մն:

Ըմբռնենք ճշմարտութիւնը իր մերկութեամբը ու չօրօրուինք ... «պէյաննամէ»ներով ու «լէհալ» գոյքերու պատրանքով:

Այնքան ատեն որ չպարտադրուի Թուրքիոյ, ան ոչ միայն ներս պիտի չառնէ, այլ եւ եղածն իսկ ցրուելու պիտի աշխատի:

Ու որպէս զի վաղը՝ միւս օր, իրեն պարտադրելու ազդակ մը պակաս ըլլայ՝ արդէն իսկ կը ֆէ եղած հատուկոտոր օտարը, եթէ նոյն իսկ ան, բարեկամ ու զինակից երկրի մը զաւակն ըլլայ...:

Մինչ մենք դեռ խեր կը սպասենք: Ու կը պահանջենք որ լաւ գրեն, անուշ գրեն, սիրալիր ըլլան մեր թերթերը Թուրքիոյ հետ: Այսինքն՝ ... քաջալերեն իրենց *ա՛յս* քաղաքականութիւնը:

Վ.

ՄԵԾ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ԵՒ ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն յունուար 29 Թուականով. — Երէկ հրդեհ ծագեցաւ Պոլսոյ ծխախոտի գործարանին մէջ, պէնզինի մթերանոցի մը պայթման հետեւանքով: Հրշէջները անմիջապէս օգնութեան հասան, բայց զարմանքով տեսան որ բանուորները փակած են դուռները եւ թոյլ չեն տար ներս մտնել: Հրշէջները ստիպուեցան խորտակել դուռները եւ ներս մտան, բայց հանդիպեցան բանուորներու բուռն դիմադրութեան: Այս վերջինները որոշեր էին իրենք մարել հրդեհը, որպէս զի իրենք ստանան սովորական պարգեւը: Բանուորներուն դիմադրութեան վրայ, արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան եւ երկու կողմէն ալ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան:

Կարելի եղաւ հրդեհը մարել, բայց կռիւը դադրեցաւ միայն ոստիկանութեան միջամտութեամբ:

ԿՐԻՓԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Պրիւսէլէն կը հեռագրեն թէ կրիփը ծանր վնասներ կը պատճառէ ամբողջ Պելճիոյ մէջ: Բազմաթիւ դպրոցներ փակուած են: Պրիւսէլի մէջ ուր դպրոցները բաց կը մնան, օրական 20—30 դէպք կը պատահի: Պրիւսէլի 1200 ոստիկաններուն մէկ երրորդէն աւելին հիւանդ է:

⁂ Անգլիոյ մէջ, թէեւ հիւանդութիւնը մեղմանալ սկսած է, բայց դեռ բազմաթիւ վայրեր կան ուր առօրեայ կեանքը խանգարուած է, համաճարակին հետեւանքով: Այսպէս, քաղաքի մը 700 բնակիչներէն 150ը հիւանդ են: Իսկ նահանգի մը 400 դպրոցներէն 177ը փակուած են անորոշ ժամանակի մը համար: Լոնտոնի մէջ հիւանդութիւնը մեղմացած է:

⁂ Հիւանդութիւնը տակաւին կը տեւէ Փարիզի մէջ, ուր օդերը նոր մեղմանալ սկսան:

ԹԻՄՈՒՐԹԱՇ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ շուտով կը սկսի դատավարութիւնը պալատական նախարար Թիմուրթաշի, որ պաշտօնանկ եղած էր Շահին կողմէ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրք թերթերը կը թխեն ու կը թխեն...

« ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐԸ »

«ԹՐԱԿԻՈՅ ՑԵՂ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՑՈՂ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏՆԵԼ»

«Ճիւմհուրիյէթ» այս վերնագիրներուն տակ կը հրատարակէ Սօֆիայի իր թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը (յունուար 23). —

Պուլկար ոստիկանութեան տեղեկութեանց համաձայն, հայ կոմիտէները Պուլկարիոյ մէջ գործի լծուած են, Թուրքիոյ մասին գաղտնի ծրագիրներ ունին, եւ Դաշնակ կուսակցութիւնն ալ գաղտնի յարաբերութիւններ ունի Թրակիոյ յեղափոխական կուսակցութեան Թօփքրանտաֆիլէֆ թեւին հետ: Թէեւ հայ յեղափոխական կազմակերպութիւնները՝ Ռամկավարները, Հնչակեանները եւ Դաշնակները, պաշտօնապէս ոչ Թրակիոյ, ոչ ալ Մակեդոնիոյ կազմակերպութեան հետ կապ ունին: Իսկ յիշեալ թեւն ալ Պուլկարիոյ մէջ Եուկոսլաւիոյ դէմ կ'աշխատի:

Թրակիոյ կոմիտէին նոր վարչութեան բոլոր անդամները այդ թեւին պատկանողներէ ընտրուած են: Թրակիոյ յեղափոխական կազմակերպութեան եւ Դաշնակ կուսակցութեան միջեւ յարաբերութիւնը պահող ու վարողն է Սօֆիայի Դաշնակ կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան նախագահ Վարդանեան:

Ռամկավար եւ հնչակ կուսակցութիւնները, Թրակիացիներուն հաճելի երեւալու համար, Սօֆիայի մէջ Թրակիոյ հայկ. համաժողով մը կազմած են: Դրամատան տնօրէն մը կ'օգնէ հայկ. յեղափոխական կազմակերպութեանց: Ռամկավար եւ հնչակ կուսակցութեանց վերջերս կազմած դաւադրական խումբերը սերտ յարաբերութիւն ունին Թրակիոյ յեղափոխական կազմակերպութեանց հետ: Այս խումբերը Հօկ կարգախօսը (*փարօլա*) կը կրեն: Անոնք կազմուած են, առիթը ներկայանալուն որպէս թէ Թուրքիա մտնելու համար: Թրակիոյ յեղափոխական կոմիտէն շփում կը պահէ հայկ. երկու կուսակցութիւններու հետ ալ եւ ամէն միջոց կը փնտռէ, որպէս զի անոնցմէ օգտուի եւ իր նպատակները իրագործէ:

Նոր դահլիճը պիտի կազմէ Պ. Ցալտարիս

Հանրապետութեան նախագահը երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Ցալտարիսի (արմատական ընկերվարական):

Նոր վարչապետը 48 տարեկան է եւ եղած է յաջորդաբար գաղթային, կրթական, հանրօգուտ շինութեանց եւ պատերազմական նախարար: Վճռական մարդ է եւ երկար ատեն վարած է կուսակցութեան նախագահութիւնը:

Պ. Ցալտարիսի առաջին գործն եղաւ ընկերվարականներուն մասնակցութիւնը խնդրել: Այս հրաւէրին վրայ, ընկերվարականները բացառիկ ժողով մը գումարեցին երէկ:

Որովհետեւ նախորդ դահլիճը ինկաւ ելմտական օրինագծին հետեւանքով, ամէնէն դժուար գործը պիտի ըլլայ ճարել ելմտական նախարար մը որ թէ ելմտացոյցը հաւասարակշռէ եւ թէ ... բոլորն ալ գոհացնէ:

Գերմանական դահլիճն ալ հրաժարեցաւ

Շաբաթ օր, Փոլ Պոնքուրի դահլիճին տապալումէն յետոյ, հրաժարեցաւ նաեւ Գերմանիոյ դահլիճը: Անշուշտ մէկը միւսին հետ կապ չունի եւ բոլորովին տարբեր տագնապներ են երկուքն ալ:

Զօր. Շլայխէր լիազօրութիւն խնդրած էր նախագահ Հինտէնպուրկէն, երկիրը տիրաբար կառավարելու համար: Նախագահը չուզեց խախտել սահմանադրութիւնը եւ Շլայխէր հրաժարեցաւ: Նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ նախորդ վարչապետ Ֆոն Փափէնի, որ կը գտնուի մեծ դժուարութեանց առջեւ: Ամէնէն կարեւոր գործն է ապահովել խորհրդարանին մեծամասնութիւնը: Կը կարծուի թէ Ֆոն Փափէն պիտի ստիպուի մեծ զիջումներ ընել Հիթլէրականներուն, նոյն իսկ պատասխանատու պաշտօն մը յանձնելով Հիթլէրի:

Անգլիա եւ Ամերիկա կը բանակցին

Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանը կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու նոր նախագահին հետ, օրուան խնդիրներու մասին: Դեսպանը, որ Լոնտոն պիտի գայ զեկուցում տալու, բաժնուեցաւ լաւ տպաւորութեամբ: Իր կարծիքով, կարելի պիտի ըլլայ պարտքերու մասին բանակցութիւնները սկսիլ մարտի առաջին օրերուն:

Ցոյս չկայ որ Անգլիոյ պարտքերը ամբողջովին ջնջուին, բայց մեծ բարեփոխումներ կը նախատեսուին:

⁂ Բուն խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին: Բայց, համաձայն քաղուած տեղեկութեանց, անգլիական դեսպանը հասկցուցած է թէ այլ եւս չի կրնար վճարումներ կատարել նախկին հիման վրայ, ոչ ալ սակարկութեան մտնել՝ պարտքերու կրճատման համար: Իսկ ամերիկեան տեսակէտն այն է թէ միայն խորհրդարանը կրնայ վերաքննել պարտքերը եւ թէ ամերիկացի հարկատուն չի կրնար հաւանիլ կրճատման, առանց հատուցում ստանալու:

20,000 հողագործներու ցոյցը

Մինչ Փարիզի մէջ ելմտական բոլոր հեղինակութիւնները շարժման մէջ դրուած են, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար, գաւառներու մէջ բողոքները ու ցոյցերը իրարու կը յաջորդեն, տիրող տագնապին հետեւանքով: Ֆինիսթէռի հողագործները վիթխարի ցոյց մը կազմակերպեցին կիրակի օր, Քէնփէռի մէջ, յանուն քսան հազար հողագործներու: Ահռելի բազմութիւն մը խռնուած էր քաղաքի ամէնէն մեծ սրահին մէջ, իսկ դուրս մնացողները նառերուն կը հետեւէին ձայնարձակներով: Ճառախօսները գանգատեցան թէ տագնապը ազդած է գիւղատնտեսութեան բոլոր արտադրութեանց վրայ: Ցորենը, երկրորդական արմտիքները, արջառը, ձիերը 40 առ 100 կորսնցուցած են իրենց գինը, մինչդեռ պարարի, անհրաժեշտ իրերու եւ բանուորութեան գիները ո՛ր եւ է նուազում չեն կրած: Ընդհակառակն, նոր ծախքեր ու տուրքեր եւ ընկերային ապահովագրութիւնը աւելցուցած են արտադրութեանց արժէքինը, մօտեցնելով վաճառման գնին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ՑԱՆՑ ՄԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

52 ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ուրբաթ գիշեր ուշ ատեն, Պուքրէշի ոստիկանութիւնը կոյսեց գլխաւոր նամակատունը եւ 30ի չափ ձերբակալութիւններ կատարեց: Կալանաւոր պաշտօնեաները ամբաստանուած են թէ երկար ատենէ ի վեր ամենօրեայ թղթատարէն կը հանէին պաշտօնական թղթակցութիւնները, կը լուսանկարէին եւ կը յանձնէին լրտեսական կեդրոնի մը որ կը գործէ արտասահմանի մէջ եւ որուն գլխաւոր գրասենեակը կը գտնուի Վիեննա: Լուսանկարները լրտեսական կեդրոնին կը ղրկուէին մասնաւոր սուրհանդակով մը:

Շօշափելի եւ անվիճելի փաստեր ճարելու համար, Ապահովութեան Տեսչութենէն գաղտնի ոստիկան մը հետեւեցաւ մասնաւոր սուրհանդակին, թմրեցուցիչ դեղով մը թմրեցուց զայն շոգեկառքին մէջ եւ քննեց փոխադրուած թուղթերը: Ցետոյ թոյլ տուին որ սուրհանդակը շարունակէ նամբան, իր թանկագին կապոցով, որպէս զի կասկած չյարուցանեն: Միեւնոյն ատեն, Ապահովութեան Տեսչութեան գործակալներէն խումբ մը ծառայութեան մտաւ նամակատան մէջ, իբրեւ գաւառէն եկած պաշտօնեաներ: Լրտեսական կազմակերպութիւնը մեղսակիցներ ունէր նաեւ հեռագրատան մէջ ուր նոյնպէս ձերբակալութիւններ կատարուեցան: Կալանաւորներու տուներուն մէջ կատարուած խուզարկութեանց շնորհիւ երեւան հանուեցան պաշտօնական հեռագիրներու պատճէններ: Ազգային դրամատան թղթակցութիւններն ալ կը հետապնդուէին լրտեսներուն կողմէ որոնք ոչ միայն քաղաքական եւ զինուորական, այլ եւ տնտեսական եւ ելմտական լրտեսութիւն կը կատարէին:

Կ'ըսուի թէ այս կազմակերպութեան վարիչն է Իվան Տիմիթրով, 32 տարեկան ուսանող մը՝ Պուքրէշի արհեստագիտական վարժարանին մէջ: Իսկ օգնականը ռումանացի աղջիկ մըն է, Պուլկարիա ծնած: Առաջին գիշերէն մինչեւ յաջորդ օրը կալանաւորներու թիւը կը հասնէր 52ի:

ՏԷ ՎԱԼԵՐԱՆ ՆՈՐԷՆ ՅԱՂԹԵՑ

Իրլանտայի խորհրդարանին նոր ընտրութիւնները վերջացան Տէ Վալէրայի ջախջախիչ յաղթանակով: 153 աթոռի վրայ վարչապետը շահեցաւ 77, իսկ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը՝ միայն 48: Միւս աթոռները շահեցան զանազան խմբակներ: Տէ Վալէրա, որ կուսակից է Իրլանտայի բացարձակ անկախութեան, այս առթիւ յայտարարեց.

— Միտք չունիմ մեր ընտրական յաղթանակը նկատելու պատգամ մը՝ անմիջապէս իրլանտական անկախ հանրապետութիւն մը հաստատելու համար: Բայց համոզուած եմ թէ պիտի ստանամ այդ իրաւունքը, կազմակերպելով հանրաքուէ մը:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՃԱՆՉՆԱՐ ՄՈՍԿՈՒԱՆ

Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը մասնաւոր յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով բացարձակապէս կ'ընդդիմանայ խորհրդային իշխանութեան ճանաչման: Դաշնակցութեան նախագահը իր կարգին յայտարարեց թէ անոնք որ կուսակից են ճանաչման, պարզապէս առեւտրական շահեր կը հետապնդեն:

ՆՈՐ ՇԱՐԺ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգացուեցան հիւսիսային Յունաստանի եւ մասնաւորապէս Խալքիտիքիի մէջ: Տակաւին յայտնի չէ թէ զոհեր կա՞ն:

Ինչպէս կը յիշուի, անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր պարբերաբար ցնցումներ տեղի կ'ունենան այդ շրջանին եւ Սելանիկի մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ՝ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

(ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ)

Փոքր Ասիոյ գաղթականութեան ժամանումէն առաջ, բոլորովին տարբեր կերպարանք ունէր Յունաստանը: Իսկ անցնող տասը տարուան ընթացքին մեծ փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ: Նախապէս հելլենականութեան ամբողջ ուշադրութիւնը ուղղուած էր դէպի Բիւզանդիոն, հելլէն դրամատիրութիւնը եւ թէ մտաւորականութիւնը երկրորդական կարեւորութիւն կուտային մայր երկրին:

Իզմիրի պարտութեան հետեւանքով, մէկուկէս միլիոն գաղթականութեան խուժումը դէպի Յունաստան, կ'ենթադրուէր թէ նոր աղէտի մը դուռ պիտի բանար: Մինչդեռ ունեցաւ մեծ օգտակարութիւն մը մայր հայրենիքին: Գաղթականութեան զետեղման համար, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ կնքուած փոխառութիւնները, գլխաւոր դերը կատարեցին երկիրը դնելու տնտեսական վերելքի մը մէջ: Աթէնք, Պիրէօն, Սելանիկ, Դրամա, Գավալա, Քսանթի քաղաքները, իրենց կողքին ունեցան գեղեցիկ կառուցուածքով նոր եւ հսկայ քաղաքամասեր: Շինութիւններու յատկացուած մեծ դրամագլուխները, անշուշտ, բարերար ազդեցութիւն մը պիտի ձգէին տնտեսական կեանքին վրայ: Յունաստան ապաստանող թշուառ գաղթականութիւնը կը գտնէր գործ, որու շնորհիւ, կ'ունենար գնելու կարողութիւն: Ան պէտք ունէր տունի մը համար անհրաժեշտ ամէն առարկայի: Հրապարակի վրայ կար դրամ եւ թէ առեւտրական գործերու առատութիւն:

Տեղական ճարտարարուեստը մեծ վարկ ստացաւ: Այդ ճիւղին մէջ արդէն հնարամտութիւն ունէր Հելլէնը եւ գործարաններու կարեւոր մաս մը կար Պիրէօնի շրջանին մէջ: Այս անգամ, պահանջը կը թելադրէր նոր ձեռնարկներ կատարել, կրկնապատկել, եռապատկել հինները: Գաղթականութիւնը իր հետ բերաւ եւ մեծ չափով տարածուեցաւ գորգաշինութիւնը, յախճապակիի պատրաստութիւնը, հիւսուածեղէնի աշխատանոցները, մետաքսեղէն եւ ամէն տեսակ կերպասեղէններ: Աթէնք եւ Պիրէօն 1922ին, երկու հազար ինքնաշարժեր ունէին, իսկ այսօր երեսուն հազարի կը հասնի այդ թիւը:

Հինգ տարի առաջ, Պ. Վենիզելոս, իշխանութեան գլուխ վերադառնալով, իր համբաւին համապատասխան մեծ ծրագիրներ մէջտեղ նետեց: Ծանօթ է քաղաքական ասպարէզին մէջ իր բերած նոր ուղղութիւնը — հելլենեւթուրք համաձայնութիւնը — իսկ տնտեսական բաժնին մէջ ձեռք զարկաւ, — նոր ճամբաներու շինութիւն, Մակեդոնիոյ ճահիճներու չորացում, որոնց շնորհիւ կը սպասուէր երկրագործական վերածնութիւն: Ձեռնարկուեցաւ նաեւ ամբողջ երկրին մէջ կառուցանելու նոր վարժարաններու ցանց մը:

Ձեռքի տակ եղած գումարները արդէն յատկացուած էին այս նպատակներուն եւ դեռ կիսաւարտ, վրայ կը հասնէր համաշխարհային տնտեսական տագնապը: Անգլիական ոսկիի անկումը ուժեղ հարուած տուաւ տրախմիին: Կառավարութեան ճիգերը անզօր եղան պահելու անոր արժէքը, մէկ տոլարը 77 տրախմիէն բարձրացաւ աստիճանաբար 210ի:

Արտաքին փոխառութիւններով ըսկսած էին Մակեդոնիոյ շրջանի արտադրական ձեռնարկները, որոնք դեռ արդիւնքի մը չհասած ընդհատուեցան: Տագնապի պատճառով, մերժուեցան նոր փոխառութիւններ Յունաստանի, իսկ միւս կողմէ պահանջուեցաւ նախապէս առուած գումարներուն տոկոսը, ըստ համաձայնութեան: Այս հարցով է որ ներկայիս կը զբաղին իրարու յաջորդող հելլէն դահլիճները: Անգլիացի պահանջատէրները, համամիտ գտնուած են այս տարուան տոկոսի վճարումը ընդունիլ միայն հարիւրին երեսուն համեմատութեամբ, իսկ կառավարութիւնը կը ջանայ բոլորովին ընդհատել տոկոսներու վճարումը, ոսկիի արտածումով ամբողջովին չկորսնցնելու համար տրախմիին արժէքը:

Տագնապին հետեւանքով, առնուեցան ուրիշ կարեւոր քայլեր: Կառավարութիւնը արգիլեց անհատ առեւտրականներուն, արտասահման շանժ ղրկել իրենց պարտքերու հաշւոյն, որմէ մեծապէս վնասուեցան Յունաստանի հետ գործ ունեցող առեւտրական տուները: Երկրորդ, նոյնքան ծանրակշիռ կարգադրութիւն մը — ազատ ներածումը արգիլուեցաւ. պերճանքի առարկաները երբեք չեն թոյլատրուիր: Ժողովուրդին համար խիստ անհրաժեշտ նիւթերը կը թոյլատրուին սահմանափակ համեմատութեամբ:

Այս արգելքէն մեծապէս դժգոհ մնացին եւ վնասուեցան ներածում կատարող երկիրները, որոնց ներկայացուցիչներուն հետ բանակցութիւններ տեղի ունեցան, փոխանակութեան հիման վրայ կատարելու համար ներածումը: Այսպէսով, այն երկիրները որոնք համաձայն կը գտնուին գնելու Յունաստանի ծխախոտը, չամիչը, գինին, ձէթը, նոյն համեմատութեամբ արտօնութիւն կը ստանան ապրանք ղրկելու: Թուրքերը, որոնք չորս անգամ աւելի շատ ապրանք կը ներածէին, այս արգելքէն մեծապէս վնասուեցան ու վերջերս Թուրք առեւտրական պատուիրակութիւն մը բանակցութիւններու ձեռնարկեց: Կ'առաջարկուի նախապատուութիւն տալ հելլէնական ապրանքներուն եւ Թուրքիայէն ներածուելիք ապրանքներու համեմատութեամբ գնումներ կատարել Յունաստանէն:

Հելլէն կառավարութիւնը այս տագնապալի կացութեան մէջ, բացառիկ զոհողութիւններով յաջողեցան կենսամթերքներու եւ առ հասարակ ապրուստի գիները նոյնը պահել: Հազիւ հարիւրին տասը բարձրացում տեղի ունեցաւ: Ներածումներու սահմանափակումով, տեղական արտադրութիւնները վարկ շահեցան եւ տեղական ճարտարարուեստը նոր թափ մը ստացաւ: Անգործութիւնը անցեալ տարի աւելի զգալի էր:

Մասնաւորապէս բնակարաններու շինութիւնը զարգացաւ, առեւտրական ասպարէզի մէջ վտանգուած դրամագլուխները այս գործին յատկացուեցան, քանի որ օրավարձերը եւ նախանիւթերը որ եւ է յաւելում կրած չէին: Հարիւր հազար Ֆրանսական ֆրանքով նախապէս շինուած տուն մը հիմա կէս գումարով կը կառուցուի:

Յունահայ գաղութը, որ մեծամասնաբար կը բաղկանայ աշխատող ձեռքերէ, քիչ մը աւելի տանելի վիճակ ունի, բաղդատելով անցեալ տարուան հետ: Իսկ առեւտրական այն դասը որ կը զբաղէր արտասահմանէն ապրանք ներածելով, ազդուած է մեծապէս:

Գ. ԼԱԶԵԱՆ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱՏԸ

Դեկտեմբեր 20ին Խորհրդային աշխարհը մեծ խանդավառութեամբ տօնեց միութենական Պետքաղվարչութեան (Չեկա) 15ամեայ յոբելեանը: Չեկայի տարեդարձին խորհրդային մամուլը նուիրեց լայն էջեր, պանծացնելով այդ հիմնարկութեան արիւնոտ գործունէութիւնը: Խորհրդային բոլոր հանրապետութիւնների կառավարութիւններն «աշխատանքի կարմիր դրօշի» շքանշաններով վարձատրեցին այն չէկիստներին, որոնք առանձնապէս աչքի են ընկած իրենց արիւնարբու եւ ոճրային արարքներով:

Անարիւն յեղափոխութիւն պատմութիւնը դեռ չէ արձանագրած: Եւ ամէն մէկ նոր իրաւակարգ իր հիմքերն ամրապնդելու համար դիմում է յատուկ միջոցների՝ թէ պաշտպանողական եւ թէ յարձակողական: Յեղափոխական վերիվայրումների շրջանին աւելորդ կը լինէր որոնել արդար դատաստան: Երբ ընկերային ներհակ ձգտումների եւ դասակարգային շահերի վճռական բախումն է տեղի ունենում, այլեւս գլխաւոր ազդակը հանդիսանում է բռնի ոյժը: Մահու եւ կենաց կռիւը միայն եւ միայն սրով է լուծւում:

Այս տեսակէտէն իսկ չի արդարանում Չեկայի գոյութիւնը: Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը պէտք է որ ունենար իր պահակը, իր «մերկացրած սուրը»: Ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը, որի արձակած նշանաբանները մէկուկէս դար է ինչ լուսաւոր փարոսի դեր են կատարում ողջ մարդկութեան համար, նոյնպէս ունեցաւ իր հանրային ապահովութեան կոմիտէն: Բիչ արիւն չհոսեց 18րդ դարու վերջերին: Սակայն, Չեկայի 15 տարիների գործունէութիւնն ուրոյն տեղ է գրաւում քաղաքակիրթ մարդկութեան պատմութեան մէջ, որպէս ոճրային երեւոյթ:

Հոկտեմբերի ծնունդ Չեկան իր գործադրած միջոցներով եւ հոսեցրած արեան գետերով գերազանցեց պատմութեան մէջ գոյութիւն ունեցած նըման ձեւի բոլոր հիմնարկները: Զարափոխելով յեղափոխական տեռորի նշանաբանը, թէ՝ «անհրաժեշտ է ահաբեկչական մաքրագործում, տեղն ու տեղը դատաստան եւ գնդակահարութիւն առանց այլեւայլի», Չեկան չփորձեց անգամ զանազանել արդարը յանցաւորից եւ «երկաթէ աւելով» սրբեց ամէն ինչ ու ամէնքին: Ցանուն յեղափոխութեան ու ընկերվարական սկզբունքների մղուած պայքարը, բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը վերածեց գոյութեան եւ իշխանութեան պայքարի: Եւ պէտք է խոստովանիլ, որ խորհրդային հիմնարկների մէջ Չեկան եղաւ միակը, որ կատարեց ու գերկատարեց իր ծրագիրը: Այսօր, աշխարհիս մէկ վեցերորդ մասը դարձած է մէկ հսկայական բանտ, իսկ Չեկան հասարակ ոճրագործների ու մարդասպանների մէկ որջ: Միլիոնաւոր զոհեր, միլիոններ բանտերում ու աքսորավայրերում եւ տասնեակ ու տասնեակ միլիոններ ահաբեկման ենթակայ եւ ահ ու սարսափի տակ:

Ամբողջ Խորհրդ. Միութեան մէջ ստեղծուած է չեկայական մթնոլորտ: Մի մթնոլորտ, ուր ազատ շնչելն անհնարին է դարձած եւ ուր խեղդւում ու ոչնչանում են այն ամէնը, ինչ որ վեհ է, մաքուր ու գաղափարական: Խաթարուած են բարոյական բոլոր ըսկզբունքները եւ վերացած փոխադարձ վստահութիւնը ամէնէն մտերիմների ու հարազատների միջեւ: Դեռ աւելին. Չեկայի ստեղծած մթնոլորտին չեն հանդուրժում անգամ իրենք բոլշեւիկները եւ նրանցից մաքուր ու գաղափարական տարրերը ենթակայ են նոյն հալածանքին կամ ինքնասպանութեան:

Դժուար է նկարագրել այդ մթնոլորտը լրիւ պատկերացումն ունենալու համար, անհրաժեշտ է անձամբ ապրել ու զգալ: Չեկան ստեղծած է մէկ դրութիւն, ուր մահը փրկութեան լաւագոյն միջոցն է համարւում: Որովհետեւ, մահից աւելի սարսափելին՝ մահուան շունչն է, որ կը զգաս ամէն քայլափոխիդ եւ ամենուրեք: Մահուան յարատեւ սպառնալիքը եւ սպասողական վիճակը շատ աւելի ազդու է քան ինքը մահը: Ապրելով այդ մթնոլորտում, դու գիտես, որ նախքան մարմնապէս մահանալդ, քո մէջ մեռած է հոգիդ, կաշկանդուած միտքդ ու խորտակուած բոլոր իտէալներդ: Վախենում ես թէ ուրիշներից եւ թէ միայնակ մնալուցդ: Եւ ամէնից աւելի՝ սեփական մտածումներդ են: Երբ օրուայ հոգերից ու տառապանքներից առանձնացած, ինքնամփոփւում ես, այս անգամ արդէն քեզ հալածում է քո միտքը: Ոչ մէկ նշան յոյսի ու լոյսի եւ ոչ մէկ ելք ու ազատում: Առանձնութեան մէջ վերապրում ես անցեալի բոլոր սարսափները ու վաղուայ գալիքը: Մահուան ուրուականը թառած ուղեղիդ մէջ՝ քայլ առ քայլ մօտեցնում է քեզ դէպի անխուսափելին եւ թուլացնում դիմադրական կորովդ: Այլեւս պարտուած, անտարբեր ու անզգայ սպասում ես հարուածին: Միայն թէ ինչ որ լինելու է, թող շուտ լինի: Ջիղերդ բթանում են: Ամէն ինչ կատարում ես մեքենաբար, ինքդ դառնալով մարդ մեքենայ: Այլեւս դու չես, որ գոյութիւն ունիս, այլ քո ուրուականը:

Միլիոնաւոր ուրուականների մէկ երկիր է դարձած խորհրդային աշխարհը: Խորհրդ. Միութիւնն իր ներքին կառուցուածքով՝ մէկ Չեկա է, չեկայական սիստեմը՝ քաղաքականութիւն, չեկիստի բարոյականը՝ դաւախարակչական սկզբունք: Հոկտեմբերի «պահապան» Չեկան այլեւս յեղափոխութեան արատն է: Եւ այն կուսակցութիւնը, որի իւրաքանչիւր անդամի չեկիստ լինելը համարւում է առաքինութիւն, նոյնպէս արատաւորուած է պատմութեան առաջ:

Այսպիսի մէկ կացութիւն է ստեղծուած նաեւ Հայաստանում: Եւ որքան ահաւոր ու անողոք է Չեկան, նոյնքան աւելի հերոսական ու վեհ է այն ժողովուրդը, որ առանց տկարանալու եւ հոգեպէս պարտուելու, անձնուիրաբար լծուած է պայքարի: Եթէ բոլշեւիկները կը տօնեն արեան ու ոճիրի յոբելեանը, ապա մենք էլ հպարտութեամբ պիտի արձանագրենք երկրի մեր ընկերների ու եղբայրների տարած պայքարի 12րդ տարեդարձը: Իսկ յանուն գաղափարի ու արդարութեան մղուած պայքարը միշտ էլ յաղթական է:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ի ԾԱԳԵԼՆ ԼՈՒՍՈՅ

ԽՄԲ.— Խորագիրը մինչեւ ստորագրութիւնը, նոյնութեամբ կը հրատարակենք այս գրութիւնը, վերապահելով մեր պատասխանը:

Յարգելի խմբագրութիւն «Յառաջ»ի

«Յառաջ»ի այսօրուան թիւին մէջ հրճուանքով կարդացի ձեր թղթակցի մարզանքները իմ —այսինքն Massis պարբերաթերթի այսպէս կոչուած «Թրքանպաստ քաղաքականութեան» մասին: Երկու տարիէ ի վեր Պոսթընի «Հայրենիք»ն ալ կը կատարէ միեւնոյն երանելի չարագրութեան փորձերը, բայց աւելի ազգային եւ անանձնական հիմունքներով, եւ ուրեմն ըստ ամենայնի արժանի լուրջ նկատողութեան: Ակներեւ է որ խմբակէ խմբակ եւ անհատէ անհատ կը տարբերին եւ պիտի տարբերին տեսողութեան անկիւնները միեւնոյն կացութիւնը գնահատելու հարցին մէջ: Սակայն կայ մի վիհ քաղաքականապէս կազմակերպուած ազգերի ու մեր գաղութների միջեւ: Դարերի փորձառութիւնը սորվեցուցած է կազմակերպուած ազգերին պատրաստել որակեալ հանրային դէմքեր եւ հրապարակախօսներ, որոնք իրենց մտաւորական պատրաստութեամբ եւ կեանքի փորձառութիւններով՝ կը կոչուին ղեկավարելու այսպէս կոչուած հանրային կարծիքը: Բարեբախտաբար այժմ միեւնոյն դրութիւնը կը կիրարկուի նաեւ Հայաստանի մէջ: Իսկ գաղթահայութեան մէջ — այնպէս են մեր դժբախտ պայմանները — որ բառեր կողք կողքի շարել գիտցող բազմաթիւ մարդիկ ինքզինքնին ձեռնհաս կը համարեն կարծիք յայտնել շատ բարդ խնդիրների ու երեւոյթների մասին: Կը գրեմ այս տողերը ոչ թէ իբրեւ քննադատութիւն քննադատողների, եւ կամ ինքնապաշտպանութեան, այլ միմիայն իրար հասկնալու մտահոգութեամբ:

Մեր ազգի համայնական ողջմտութիւնը եւ կազմակերպեալ մարմինները — ընդ որս «Յառաջ»ի եւ «Հայրենիք»ի խմբագրութիւնները՝ իրենց պայծառատեսութեան րոպէներին — եկած են այն եզրակացութեան որ մեր միակ հնարաւոր ու էական ծրագիրն է կեդրոնացնել մեր ուժերը Հայաստանի մէջ եւ ուժեղացնել մայր — հայրենիքը բոլոր հնարաւոր միջոցներով: Ազգային ճիգն ու ուշադրութիւնը մագնիսացնող միակհնարաւորութիւնն է այդ: Վկա՛յ ձեր խմբագրականներն ու բազմիցս կրկնուած յօժարութիւնը Սուրիոյ մասին: Ա՛րդ, անոնք որ ունին անձնական փորձառութիւն եւ կամ աշխարհագրական երեւակայութիւն ըմբռնելու իրաց դրութիւնը, գիտեն որ Լէնինականէն մինչեւ Սադարակ կայարանը՝ մօտ 150 քիլոմեդր երկայնքի վրայ, Հայաստանը սահմանակից է Թուրքիոյ: Երկու դրացի ժողովուրդներ իրար կը հանդիպին ամ օր, առեւտուր կ'ընեն իրար հետ, րոնցմէ մեծապէս կ'օգտուի եւ պի օգտուի Հայ պետականութիւնն ու հ ժողովուրդը: Անհնարին է որ երկ դրացի ազգեր յաւերժապէս ոխ պահ իրար հանդէպ, եւ իրար երեսին շպ տեն անցեալի ոճիրներն ու ոխերը: Ա լապէս տարրական յարաբերութիւ ներն անգամ կը խզուին:

Պատերազմի ժամանակ Գերմանա ներ սպաննեցին հանդուցեալ Նախ գահ Տումէրի չորս զաւակները, քսեցին Ֆրանսայի տասը նահանգ րը: Ըստ ձեր թղթակցի տրամա նութեան՝ Տումէր պէտք չէր որ կապ ունենար Գերմանացիների հ Սակայն նա այնպէս գիտակից ու նաւոր մարդ նուիրուած երկրի հ քական շահերին, ո՛չ միայն կ'ընդ նէր գերմանացի ներկայացուցիչն այլ եւ կը պատուասիրէր ու կը բ կամանար անոնց հետ: Գերման րութիւն չէ՛ր այդ, այլ փորձառ թեան ներշնչած իմաստութիւնը: տեմ թէ համեմատութեան եզր շատ տարբեր են մեր եւ Թուրք միջեւ, միւս կողմէ նկատի ունեն մեր յարաբերական ուժը, մենք պ է լինենք աւելի զգոյշ եւ շրջահայե

Անդրկովկասի մօտ երկու մի հայութեան ներկայի եւ ապագա բարգաւաճման մտահոգութի պէտք է գերակշռէ մեր անձնական հատուածական բոլոր խօսքերի գործերի տեղ: Կղզիացումը ո՛չ մի վտանգաւոր է, այլ եւ ծիծաղելի դարձնէ մեզ միջազգային յարաբեր թիւններու մէջ: Երբ դո՛ւ հաշտ ես շրջապատիդ հետ, դո՛ւ կը ներկա ցնես արժէք եւ ուժ, եւ հեռաւոր տարները նկատի կ'առնեն քու, իսկ երբ կղզիացած ես քու հ րայ կամ տան մէջ, դու կը ներկա ցնես զանցառելի քանակութիւն: իմ կարծիքին սա է միակ եւ «Հայրենասիրութիւնը»: Ծիծաղելի լինէր ըսել թէ այդ ուղեգիծը որ կերպով կ'ենթադրէ անցեալի մո ցումը:

Ամէն անգամ որ կը գրեմ մի աչքիս առջեւ ունիմ Երասխի խիտ եւ բազմամարդ գիւղերը, Մ գարա, Ղամարլու եւայլն:

Մարգարայի կամուրջի մէկ ծայ կանգնած են հայ եւ ռուս միաց պահակագունդը, իսկ միւս ծայր Թուրքեր:

Աչքիս առջեւ կը պարզուի Մար րա գիւղի պատկերը, կենդանութ եւ շինարարութեան այդ կենսու համայնանկարը: Հարիւրաւոր հայ բախաներ, կայտառ ու ճլլոմ, կ տոստեն թիթեռնիկների պէս, կը չան, կ'աքցին եւ կը թափահա մանկական տխպար չարաճճիութ ներով, եւ ... միմիայն մեր մ սքանչ լեզուով: Մինչդեռ մենք, ղաքակրթուած մարդիկս այս կող րը, կը ճռուողենք անգլերէն ու ֆ սերէն եւ դեռ ինչե՛ր ու ինչե՛ր: Մ գարայի այդ հայ երախաների ու ապագայ ուժեղացման, բախ րութեան ու ապահովութեան հ պատրաստ եմ լինել ամէն ինչ... Ինձ կը բերէ ո՛չ թէ անձնական ինչպէս կը կարծէ ձեր թղթակի հետապնդեալ ճիգի անսահման զ նակութիւն. իսկ գաղթահայութ մէջ... յիմար նախապաշարումն թիւրիմացութիւն: Այդուամենա Մարգարայի երախաները կը մն պիտի մնան իմ ամենակուլ, հրդ եւ խանդավառող նախահոգու

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ

ԱՊԱԳԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թաթարական երկդարեան տիրապետութենէն ի վեր, որ այնպիսի խոր հետքեր ձգած է ռուսական կեանքին վրայ, մահմետական հարցը առարկայ եղած է մասնաւոր նկատառութեան: Ռուսիոյ մահմետական ժողովուրդը գլխաւոր երկու մասերու կը բաժնուի: Երբեմնի տիրական ցեղի զուտ թաթար մնացորդները կեդրոնացած են Ուրալ լեռներու մարզին, Քազանի նահանգին մէջ եւ Վոլկա գետի ձախ ափին վրայ, որ կը պարունակէ Օրէնպուրկի նահանգը մինչեւ Աստրախան՝ Կասպից ծովու ափը:

Կղզիացեալ թաթար գաղութներ կը գտնուին արեւմտեան Սիպերիոյ մէջ եւ արեւելեան ուղղութեամբ մինչեւ Պայքալ լճի շրջակայքը: Իսկական Թուրքեստանը, սակայն բնակուած է Թուրք ցեղին պատկանող զանազան ժողովուրդներէ, որոնց գլխաւորներն են Քըրկըզներն ու Իւզպէկները: Թուրք ցեղին պատկանող մօտ 2,000,000 անձեր կը բնակին արեւելեան Անդրկովկասի մէջ, որ կը կոչուի Ադրբէջանի հանրապետութիւն: Պատերազմէն առաջ Ռուսիոյ Թուրք Թաթարները կը հաշուէին 20 միլիոն, որոնք բոլորն ալ կը դրուէին «մահմետականներ» ընդհանուր վերնագրին ներքեւ: Նոյնիսկ ռուսական Դումային մէջ կային ներկայացուցիչները այսպէս կոչուած Մուսլիման Կուսակցութեան, որ կը բաղկանար Քազանի Թաթար վաճառականներէն ու կղերականներէն:

Պաշտօնական եւ ընդհանուր նպատակներու համար, մահմետական համայնքը բաժնուած էր Սիւննի եւ Շիի յարանուանութեանց, (վերջինը կը գտնուէր միայն կովկասեան Ադրբէջանի մէջ), իւրաքանչիւրը ենթակայ մասնաւոր եկեղեցական իշխանութեան մը:

Ռուսիոյ մահմետականները Թուրք հետեւորդներն էին Օսմանեան Խալիֆայութեան եւ կարեւոր տեղ մը կը րունէին Արաբիոյ սրբավայրերը ուխտի գացողներուն մէջ: Քաղաքականապէս անոնք հաւասար իրաւունքներ կը վայլէին ռուսական կայսրութեան միւս բնակիչներուն հետ, անոնք դուրս ձգուած էին միայն զինուորական ծառայութենէ, ռուսական զինուորը նկատուելով իբրեւ «Քրիստոսասէր օրթոտոքս ռազմիկ մը»: Այս «իրաւազրկութիւնը» հազիւ թէ կրնայ ստորնացուցիչ նկատուիլ, աւելի շատ առանձնաշնորհում մըն էր: Համաթրքական իտէալներու հրապարակումին հետ մահմետական հարցը, Ռուսիոյ համար, կորսնցուց իր զուտ կրօնական հանգամանքը եւ յետ այնու չէչտուեցաւ կայսրութեան սպառնացող վտանգը:

Ցարական Ռուսիոյ տապալումէն եւ ռուսական զինուորներու Թրքական սահմանէն եւ ամբողջ Անդրկովկասէն քաշուելէն ետք, 1918 մայիս 28ին հռչակուեցաւ Ադրբէջանի հանրապետութիւնը: Անկէ առաջ Բագուի շրջանը գրաւուած էր Օսմանեան զօրքերով, Նուրի փաշայի հրամանատարութեամբ: Ասիկա առաջին Թրքական փորձն էր մահմետական միութիւն մը փրցնելու ռուսական կայսրութենէն եւ պատմագրաբար յիշենք որ, Ադրբէջանը առաջին հանրապետութիւնն էր որ ամբողջ իսլամական աշխարհին մէջ մտցուց կանանց քուէի իրաւունքը:

Թուրքեստանի պետութեանց անկախութիւնը հաստատելու համար Էնվէր փաշայի ջանքերը ձախողեցան, ամէնէն առաջ սպիտակ Ռուսերու ընդդիմութեան պատճառով, եւ յետոյ որովհետեւ բոլշեւիկները արշաւեցին ու տիրացան ամբողջ Թուրքեստանի: Այս ժամանակէն սկսած կարմիր թէ սպիտակ Ռուսերը սկսան թշնամութիւն ցոյց տալ Թուրք–Թաթար բաղձանքներուն հանդէպ:

Թէեւ Ադրբէջան եւ Թուրքեստան անուանապէս ինքնավար են, իբրեւ դաշնակցային պետութիւններ ընկերվարական խորհրդային հանրապետութեանց միութեան մէջ, յարատեւ ջանքեր կը կատարուին Մոսկուայի կարմիր իշխաններուն կողմէ ռուսացնելու երկու հանրապետութիւններն ալ, վերածելու զանոնք զոյգ տնտեսական գոյութեան մը:

Սովետներու այս քաղաքականութիւնը կը վայելէ ռուս տարագիր շրջանակներու կատարեալ համաձայնութիւնը: «Համաթուրանական վտանգը» խորագիրը կրող գիրք մը, հրատարակուած Փարիզի մէջ, Զարեւանդ անուն Հայու մը կողմէ, (գիրքին յառաջաբանը գրած է Կայսերական Ռուսիոյ Կ. Պոլսոյ դեսպանատան առաջին քարտուղար Մանտէլշթամ) մեծ յուզում յառաջ բերաւ ոչ միայն «Վոզրոժտենիէ»ի («Վերածնունդ») ռուս ազգայնականներու մէջ, այլ նաեւ այնպիսի քաղաքական դէմքերու, ինչպիսիք են Միլիւկով եւ Կերենսքի, որոնք բոլորն ալ համաձայնեցան թէ ապագայի Ռուսիան զօրաւոր միջոցներ ձեռք առնելու էր կանխելու ո եւ է անջատողական շարժում՝ Թուրքեստանի եւ Կովկասի Թրքական ժողովուրդներու կողմէ, ու թելադրեցին ռուս գիւղացիներ տեղաւորել նոյն շրջաններուն մէջ: Ոմանք նոյն իսկ այնքան յառաջ գացին որ, յայտարարեցին թէ քանի որ Թրքական Անատոլուն այնքան ցանցառ բնակչութիւն մը ունէր, աւելի լաւ կ'ըլլար ստիպել որ այս ժողովուրդները գաղթէին Անատոլու: Հայերու եւ Յոյներու արտաքսումը՝ Թուրքիայէն Լօզանի դաշնագրէն յետոյ՝ այս առաջադրութեանը արդարացման համար մէջ կը բերուի:

Բայց ենթադրեալ «վտանգը» անտարակուսելիօրէն չափազանցուած է, այս չափազանցութիւնը մեծ հաւա կանութեամբ պիտի յառաջ բերէ խահաս բախում մը ոչ միայն առարկայ ժողովուրդներուն հետ, նոյն իսկ ապագային՝ Թուրքիոյ Իրողութիւնն այն է, որ հիմք կասկածելու թէ քէմալական քիա որ եւ է արկածախնդրական գիրներ ունի: Ընդհակառակն, պատիւ իրենց վարչութեան, քէ կանները իրենց միտքը դրած են ցառապէս Անատոլուի վերա թեան վրայ, եւ իրենց նպատա կատարելապէս խաղաղասիրակ Սակայն, Թուրքիոյ համար դժ պարագան այն է որ, բնական ձանքները Ադրբէջանի եւ Թուրք տանի, որոնք վերջերս գիտակց Թուրքերու հետ ունեցած իրենց ղային կապին, Ռուսերուն կ ողջունելի եւ համոզկեր պատր մը՝ ամբաստանելու Թուրքիան թուրքիզմով եւ Պանթուրանիզմով, րոնցմէ այնքան կը սարսափին սերը:

ՏՕՔԹ. Ք. ՔՐԻԿ

(Շար.)

գլխաւոր առարկաները:

Գաղթահայութեան գիտակից հատուածին մէջ «Massis»ի գրած ջերմ ընդունելութիւնը լաւագոյն երաշխիքն է անոր ուղիղ բնոյթին, եւ պարբերաթերթը պիտի շարունակէ իր ուղեգիծը՝ ղեկավարուելով հայ պետականութեան տիրագոյն շահերի լոյսով, իրաւացի եւ բանաւոր քննադատութիւններ ի մտին՝ գոհացում տալու նաեւ եւրոպական եւ ամերիկեան գիտնականների եւ պատմա – քաղաքական շրջանակների մարդասիրութեան առ Հայաստանն ու ազգը: Արեւմուտքի այդ շրջանները առանձին նամակներով եւ անդադար կը խնդրեն այս պարբերաթերթը որպէս միակ միջոց ծանօթանալու ներկայ Հայաստանին, եւ հայ ազգի անցեալին ու ներկային: փոխանակ քաջալերելու այսպիսի մի ձեռնարկ՝ հիմնուած անձնական զոհողութեան վրայ, կը քննադատեն անգիտակցաբար եւ առանց հաշուի առնելու պարբերաթերթին ամբողջութիւնն ու նիւթը:

Հանրային քննադատութեան մէջ պէտք է լինել ուղղամիտ, արդար եւ անշահախնդիր: Այդ է ազգերի իսկական քաղաքակրթութեան ստրիճանացոյցը:

Յարգանօք
ԱՐՇԱԿ ՍԱՖՐԱՍՏԵԱՆ
Լոնտոն

ՓՐՈՖ. ԳՐԻԳՈՐ ԽԵՐԵԱՆ

—.—

Առաջին անգամն է որ Հայ մը մուտք կը գործէ Ֆրանսայի Իրաւաբանական համալսարանէն ներս՝ իբրեւ ուսուցիչ տնտեսագիտութեան:

Գ. Գրիգոր Խերեան, բնիկ Սամսոնցի, պատերազմէն առաջ Ֆրանսա եկած է ուսանելու: Մարսիլիոյ առեւտրական բարձրագոյն վարժարանը աւարտելէ վերջ, անցած է Փարիզ, ուր հետեւած է իրաւաբանութեան: Licencié en Droitի վկայականը ստանալէ ետք, շարունակած է իր ուսումը եւ 1921ին վկայուած իբրեւ Docteur en Droit: Իր աւարտական թէզին նիւթն էր՝ Տուրքի ազգեցութիւնը ապրուստի սղութեան վրայ:

Պահ մը հետեւեցաւ առեւտրական ասպարէզին, իբրեւ իրաւագէտ – խորհրդական արտածումի կարեւոր տան մը, որուն հիմնադիրներէն էր: Սակայն իր որոնող միտքը չկրցաւ հաշտուիլ առեւտրական գործին հետ: Ու գիշերը ցերեկին խառնելով, պատրաստուեցաւ իրաւաբանական համալսարանի փրոֆէսէօրութեան քննութիւններուն: Շատ դժուար էր ընտրած ասպարէզը, մանաւանդ գրեթէ անմատչելի՝ օտարականի մը համար, որքան ալ ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստացած ըլլայ: Սակայն կամքի ուժով ու տքնաջան աշխատանքով, յաղթեց բոլոր արգելքներուն եւ ի վերջոյ, շնորհիւ իր կարողութեանց, ինքզինքը պարտադրեց համալսարանի խստապահանջ եւ դժուարահաճ քննիչ մարմիններու գնահատութեան:

Գ. Խերեան հետզհետէ յաջողութեամբ անցուց Doctoratի բոլոր աստիճանները: 1921ին անցուցած էր Sciences Politiques et Economiquesի ճիւղը: յետոյ անցուց Sciences Juridiquesի ճիւղը, droit romainի բաժինով: Այս առթիւ հրատարակեց երկու նոր thèseեր: Իր վերջին հրատարակութեան անունն է Esquisse d'une théorie du Chômage transféré (transfert dans le cadre national et sur le plan mondial):

Քանի մը տարի առաջ Գ. Խերեան նշանակուած էր օգնական ուսուցիչ (assistant) Փարիզի իրաւաբանական ֆաքիւլթէին: Իր այդ հանգամանքով քննիչ նշանակուած էր նոյն համալսարանին՝ վաղեմի փրոֆէսէօրներու կողքին:

Վերջին անգամ, անցեալ նոյեմբերին մասնակցեցաւ Chargé du Coursի քննութեանց՝ ուրիշ ֆրանսացի թեկնածուներու հետ, որոնցմէ միայն քանի մը հոգի պիտի յաջողէին, թափուր աթոռներու սահմանափակ թիւին պատճառով: Գ. Խերեան յաջողածներու շարքին մէջ էր:

Կրթական նախարարութիւնը 27 յունուարին Գ. Գրիգոր Խերեանը պաշտօնի կոչեց՝ իբրեւ տնտեսագիտութեան փրոֆէսէօր Հանոյի (Հնդկաչին) համալսարանին: Փետրուար 15ին ճամբայ կ'ելլէ դէպ ի իր նոր պաշտօնատեղին:

ՏԻՏՂ

— Բարեկամ, ձիու վրայ խաղալով, դրամ տալով աղքատացայ:

— Ես ալ այդ ձիու գործը կ'ընեմ բայց հարստացայ:

— Խնդրեմ բարեկամ ի՞նչպէս բրիք որ շահեցաք:

— Դուք ձիուն վազելուն կուտաք ձեր դրամը, իսկ ես միայն մսին կուտամ, ձիու մսավաճառ եմ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Համաձայնած բժշկութիւն

—.—

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ բժշկութիւնը անտանելի աստիճանի մը հասած է հիւղաւաններու մէջ եւ բազմաթիւ ընտանիքներ օրերով անօթի կը մնան: Շատ մը ծնողներ իրենց ընտանիքին քով չեն երթար եւ հոս ու հոն կը թափառին, չլսելու համար իրենց սրտահատորներուն «հա՛ց հա՛ց» աղաղակները:

Այս կացութեան դարման տանելու համար խնամատարական մարմին մը կազմուած է, երեք հոգեւոր պետերու հովանաւորութեամբ: Անդամներն են. — Վեր. Ե. Կէօքկէօզեան, Գ. Գ. Միհրան Տամատեան, Գասպար Իփէկեան, Նազարէթ Կէրկէրեան, Ջէքի Զատրճեան, Մարտիրոս Ալթունեան, Արամ Շալվարճեան, Նաֆիլեան եւ Տոքթ. Վարդապետեան:

Խնամատարական մարմինը պէտք եղած կարգադրութիւնները պիտի ընէ պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ: Միւս կողմէ մասնաւոր կոչեր պիտի ուղղուին արտասահմանի մեր Բարեգործական Ընկերութիւններուն եւ բարեսէրներուն, իրենց կարելի միջոցներով մեղմացնելու համար, Լիբանանի ու Սուրիոյ ժողովուրդին դժբախտ կացութիւնը:

Երեք հոգեւոր պետերը միասնաբար դիմում պիտի կատարեն Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան, խնդրելով անկէ որ իր լայն աջակցութիւնը բերէ: Բարեգործականի Տեղական վարչութիւնն ալ առանձին դիմած ու տեղեկացուցած է կացութիւնը Եգիպտոսի եւ Փարիզի մարմիններուն: Դիմումներ պիտի կատարուին նաեւ հոգատար իշխանութեան:

*** Գրած էինք թէ Պէյրութի մէջ ձայմաթիւ հայ պաշտօնեաներ արձակուած են Սթանտարտ Օյլի ընկերութենէն: Այս առթիւ հետեւեալ լուսաբանութիւնները կը տրուին ընկերութեան կեդրոնէն. —

Վերջին քանի մը օրուան ընթացքին գործէ հանուած հայ աշխատաւորներու թիւը 30 է, որոնք բոլորն ալ կ'աշխատէին թիթեղի գործարաններու մէջ: Նկատի ունենալով որ թիթեղներու պատրաստ մթերքը քանի մը ամսուան բաւելու չափ շատ եղած է եւ այլ եւս լեցուած են բոլոր մթերանոցները, ընկերութիւնը պարտաւորուեցաւ առժամաբար դուրս հանել այդ գործին մէջ աշխատող հայ աշխատաւորները: Եթէ արձակուած պաշտօնեաներուն մէջ Արաբներ չկան, պատճառը այն է որ այս արհեստը ամբողջովին Հայերու ձեռքը կը գտնուի:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Վերջապէս արձնցաւ

—.—

Երուսաղէմի պատրիարքութեան պաշտօնական օրկանը, «Սիոն», յունուարի իր թիւին մէջ հետեւեալ կարեւոր ծանուցը հրատարակած է. —

Զարմանք միայն կը զգանք տեսնելով որ Պարոնիկեանի առաքելութեան հարցը տակաւին կը թուի զբաղեցնել հանրային կարծիքը, մինչ այդ խնդիրը վերջնապէս փակուած պէտք է ըլլար «Խրիմեան Ճեմարան» հոյակապ տիտղոսին ներքեւ քանի մը, այսինքն հինգ կամ վեց, տղաքներ հաւաքելու միայն յանդգած փոքրիկ ձեռնարկին ծանօթ պայմաններու մէջ վերջանալէն ետքը: — Հրապարակաւ պատասխանելու համար նոյն ատեն Լեփսիուսի առաքելութեան կողմէ Ս. Աթոռիս եւս ղրկուած շրջաբերական հարցումին, ի դէպ կը նկատենք յայտարարել թէ Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը ոչ մէկ յարաբերութիւն ունի Պարոնիկեանով ներկայացուած այդ գերման – հայ առաքելութեան գործին հետ, եւ ոչ ալ որ եւ է յանձնառութիւն անոր հանդէպ: Ս. Պատրիարքը, Եգիպտոսի առաջնորդ եղած միջոցին, դեռ երկու տարի առաջ, Եւրոպայի մէջ հայ եկեղեցական կրթութեան կայանի մը գոյութեան խղճէն ոգեւորուած, պահ մը չփման մէջ մտած էր արդարեւ Պարոնիկեանի հետ, բայց, յետ տեսակցութեանց եւ բանակցութեանց, այդ գործին մասին իր համոզումը վերջնապէս կազմելէ ետքը խզած է ամէն յարաբերութիւն՝ անոր հետ կապ ունեցող որ եւ է անձի հետ, եւ չի կարծեր որ մեր եկեղեցւոյ նուիրապետական աթոռներէն որ եւ է մին պիտի ուզէր քաջալերել այդ ձեռնարկը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Տնտեսական Բարձրագոյն Ժողովը

—.—

Ընկիւրիի մէջ գումարուեցաւ, 5 Յունուարին, Թուրքիոյ տնտեսական Բարձրագոյն Ժողովը: Ասիկա հինգերորդն է: Օրակարգի վրայ են երեք խնդիրներ, — 1.— 1931ի վճարումի հաւասարակշռութիւնը, 2.— Ճարտարարուեստի հարց, եւ 3.— Հանքերու վերաբերեալ հարցեր:

Տնտեսական գործավար Մ. Ճէլալ պէյ, որ նախապէս այս ժողովին նախագահներէն մին էր, իր տեղը տուաւ ուրիշին ու ճառով մը բացումը կատարեց: Ահա իր ճառին գլխաւոր կէտերը. — «. . . Ձեր Թոյլտուութեամբը՝ ձեր քննութեան կը յանձնեմ հետեւեալ հարցերը — 1.— Թուրքիոյ մէջ ճարտարարուեստը ի՞նչպէս հիմնաւորել եւ զարգացնել, 2.— Մեր հանքերը օգտագործելու լաւագոյն ձեւը ո՞րն է: Ճարտարարուեստական շարժումը մեր երկրին մէջ, նախնականութենէն ձերբազատուելով շարժումի մը բնոյթը ստացած է: Անշուշտ բաժնեցուցակը եւ այլ միջոցներ իրենց ազդեցութիւնը ունին: Բայց, մեր ուզածը երեւութական միջոցներ չեն, այլ՝ հիմնական ու տեւական միջոցներ: Զանազան թելադրութիւններ կ'ըլլան: Մեր պարտականութիւնն է աստնցմէ լաւերէն օգտուիլ: Ձեր որոշումները անմիջապէս պիտի գործադրենք...: Գալով հանքերուն, դարերէ ի վեր առածի կարգ անցած խօսք մը կայ մեր լեզուին մէջ. — «Մեր երկրին մէջ շատ ու հարուստ հանքեր կան»: Բայց, երբ անոնք մեզի նիւթական օգուտ մը չունին, քարէ ու հողէ ի՞նչ տարբերութիւն իրնան ունենալ: Ուրեմն, օգտուելու ձեւը գտնելու է: Կը տեսնէք որ ուրիշ երկիրներու մէջ հանքի եւ այլ ապրանքներու հայթայթման գինը մերինէն աժան կ'ըլլայ: Անոնելիք միջոցները մեզի ապահովելու են անոնցինէն պակաս գին մը»:

«ԱՐԾԱԹԵՂԷՆ ԱՐՏԱԾԵՆՔ»

— :-: —

Արծաթեղէններ շինողները դիմում կատարած են կառավարութեան, ու պահանջած որ թոյլատրուի արտածել զանոնք: Թուրքիայէն ոսկի եւ արծաթ արտածել արգիլուած է: Վերջերս, սակայն, արծաթին գինը իջած է, այդ գործով զբաղողները կ'ըսեն եթէ արտածուի, գինը պիտի բարձրանայ: «Ներածենք ու հոս շինենք յետոյ արտածենք, շինութեան դրամը մեր քով կը մնայ» կ'ըսեն անոնք: Հակառակ օրէնքին, արդէն զբօսաշրջիկներ գեղեցիկ արծաթեղէններ կը տանին իրենց երկիրը: Եթէ չարտօնուի, այս արուեստը պիտի մեռնի երկրին մէջ:

Պոլսոյ նախակրթարանները

—.—

Պոլսոյ կրթ. տնօրէն Հայտար պէյ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է մամուլին. — Պոլսոյ մէջ նախակրթութիւնը կատարեալ ձեւով մը կ'ընթանայ: Լիսէններուն եւ միջնակարգ վարժարաններուն եւ ուղղակի կեդրոնին կապուող փոքրամասնութեանց եւ օտար վարժարաններու վիճակը այնքան լաւ չէ: Որովհետեւ, հիմա առաջուան նման խիստ հսկողութեան ենթակայ չեն Պոլսոյ տնօրէնութեան կողմէ: Պոլսոյ մէջ, Թուրք նախակրթարանները յաճախող տղոց թիւը 58000ի հասած է: Եթէ ասոր վրայ աւելցնենք փոքրամասնութեանց եւ օտար վարժարաններու տղոց թիւը, ու նկատի ունենանք որ Պոլիսը 700,000 բնակիչ ունի, կրնանք եզրակացնել որ անոր 10 առ հարիւրը նախակրթութիւն կը ստանայ: Սահմանադրութեան շրջանին, Պոլսոյ մէջ հազիւ հինգ նախակրթարան նոր շէնք շինուած է: Իսկ նոր Թուրքիոյ օրով 59: Երկու տարի վերջ, ոստիկաններու միջոցաւ պիտի հետապնդուին այն փոքր տղաքը, որոնք նախակրթարան չեն յաճախեր ու աշկերտութիւն կ'ընեն»:

Երզնկան միշտ նոյնն է...

—.—

Երզնկայէն կը գրեն «Ազդամ»ի (5 յունուար) — . . . Հոս, Թաղապետութիւնը մինչեւ այժմ գոյութեան նշան մը ցոյց տուած չէ: Շինարարական գործը միայն մէկ անձի վրայ ձգուած է: Քաղաքին մէջ կեանքը արեւնհետ կը մարի: Ձմեռ գիշերները պաշտօնեաները եւ սպաները ընտանիքով կը հաւաքուին: Անկէ առաջ, Թաղապետութիւնը 3000 ոսկի վճարեց եւ ելեկտրականութեան մեքենայ մը բերաւ. բայց, պիտանէ չըլլալուն, անգործածելի վիճակի մը մէջ ձգուած է: Հին գերեզմանոց մը հանրային պարտէզի վերածեր են:

Ճարտարարուեստը թիւերով

—.—

Թուրքիոյ մէջ, համաձայն Վաճառականական Սենեակի տուած տեղեկութեանց, նախանիւթերուն մէկ մասը երկրէն, միւս մասը դուրսէն ըլլալու պայմանաւ, թրքական ճարտարարուեստը կը կազմեն հետեւեալները. — Շաքար, ըմպելի, չիմէնթօ, բամպակ, կերպասեղէն, մետաքս կերպաս, բուրդ կերպաս, անօնդ, պիսքիւի, պահածոյ, կաշի, շոքոլա, օճառ: Ստորեւ՝ խտացած ծանօթութիւններ:

Բամպակ մանածի ճարտարարուեստ. — Թուրքիոյ մէջ բամպակ մանած պատրաստող ութ գործարան կայ: Անոնց տարեկան արտադրութիւնը 3,500,000 քիլօ է. Թուրքիոյ տարեկան պահանջը՝ 7,400,000 քիլօ է:

Բուրդի ճարտարարուեստ. — Թուրքիոյ մէջ 16 հատ բուրդ մանածի եւ բուրդ կերպասի գործատուն կայ: Անոնք տարեկան 850,000 քիլօ կ'արտադրեն: Եթէ աւելի լաւ կազմակերպուին, կրնան կրկինը արտադրել: Թուրքիոյ մէջ բուրդի ճարտարարուեստին զարգացմանը եւ տեղական պահանջը տեղական արտադրութեամբ բաւարարելու համար 2,500,000 Մերինոս ոչխարի պէտք կայ:

Բամպակ – կտաւ. — Դուրսէն 21 միլիոն քիլօ բամպակ կտաւ կը ներածուի: Իսկ երկրին մէջ 10միլիոն մեդր քաշօթ կը պատրաստուի: Թուրքիոյ ամբողջ պահանջը բաւարարելու համար ներկայ աշխատանոցներուն երեսուն անգամը աւելիի պէտք կայ:

Թուրքիոյ մէջ 7 հատ բրդեղէնի գործատուն կայ: Ասոնք տարեկան 2,500,000 մեդր կերպաս կ'արտադրեն: Դուրսէն 5,000,000 կուգայ:

Պրուսայի եւ Պոլսոյ մէջ, մետաքսեղէն պատրաստող 60է աւելի մեծ ու պզտիկ գործարաններ եւ 200 աւելի թէզկեահներ կան: Ասոնց արտադրութիւնը երկրին պահանջին գոհացում կրնայ տալ:

Դպրոցասէրին համար

—.—

ԱՆԿԷՆ. — Դպրոցասէրի Տիկնանց Անկէնի մասնաճիւղը, չափով մը օժանդակելու համար Ռէնսիի դպրոցի ներկայ տագնապալի կացութեան, ամիսներէ ի վեր կը պատրաստէր երեկոյթ – պարահանդէս մը: Հակառակ օրուան տագնապին, իր այս ձեռնարկը հաւաքած էր սրտցաւ բազմութիւն մը:

Պէտք է խոստովանիլ, որ այս տարի աւելի լաւ էր կազմակերպած այս երեկոյթը, մասնաւորաբար գեղարուեստական մասը: Եւ ինչ որ մխիթարական է հոս տեղի համար, այս տարի հայկական շունչը աւելի տիրական էր աւելի ջերմ:

Երեկոյթին առանձին փայլ տուին Տիկ. Ընքապապեան — տաղանդաւոր հայ դաշնակահարուհի մը — Օր. Ի. Հօկէն, ինչպէս նաեւ Գ. Գ. Ռաֆայէլեանի ու Պարթեւեանի ղեկավարութեամբ փոքրիկ նուագախումբ մը: Տիկ. Սուրաքեանի երգը ջերմ մթնոլորտ մըն է որ ստեղծեց: Գ. Գ. Ծարեանն ու Ժպտունին, առաջինը՝ արտասանութիւնով, իսկ երկրորդը՝ իր երգիծանքով փառաբանեցին հայ արուեստն ու Հայը:

Բարոյական այս յաջողութեան հետ, կը լսենք թէ յաջող է եղեր նաեւ նիւթական մասը, ապահովելով չորս հազար ֆրանքի չափ գումար մը: Այս գումարին մէկ մասը գոյացաւ հայ ոսկերիչներու կողմէ նուիրուած արժէքաւոր մատանիի մը վիճակահանութենէն:

Թղթակից

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Պոսթըն, Ա. Բ. — Ձենք ստացած ձեր յիշած թղթակցութիւնը:

Լա Սիոթա, Մ. Կ. — Նոյնպէս:

Մարսէյլ, Տ. Ս. — Ուշացած ըլլալով չհրատարակուեցաւ:

ՄԱՄՈՒԼ

Անտեսուած պահանջ մը

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (21 յունուար).

— «Մօտաւորապէս երկու հարիւր հազար հայութիւն ունինք արաբական երկիրներու մէջ, քանի՞ արաբագէտ հայ մտաւորական կը հաշուէ արդեօք այս զանգուածը իր ծոցին մէջ: Սուրիան ու Լիբանանը միայն հարիւր քըսան հազարէ աւելի հայութիւն ունին, երկիր մը որուն բնիկը արաբախօս է, մշակոյթը նոյնպէս արաբական, տեղական լեզուն, գործառնութիւններ՝ ըլլայ կառավարական ըլլայ առեւտրական, կը կատարուին գլխաւորապէս արաբերէնով, մամուլ, գրականութիւն, քաղաքական կեանք, կը գունաւորուի արաբերէն լեզուով, արդ այս միջավայրին մէջ մեր հոծ գաղութը քանի՞ արաբագէտ մտաւորական ունի: Մտածելու եւ հաշուելու պէտք չկայ պատասխանը տալու համար, անվարան կարելի է պատասխանել՝ որ անապատ է այս ուղղութեամբ մեր իրականութիւնը: Շատ հազուագիւտ բացառութիւններէ բաց ի, որոնք մեր քանակին բաղդատելով կարելի է ուրանալ, մեր մտաւորականութիւնը անտեղեակ է արաբերէն լեզուին: Աւելին, մեր արհեստաւոր տարրը, առեւտրականները, աշխատաւորութիւնը, ամենօրեայ շփման հետեւանքով կեանքի մէջ դէշ աղէկ կը խօսին երկրի լեզուն ու հետզհետէ պիտի տիրանան անոր նրբութիւններուն, մինչ մտաւորական տարրը շնորհիւ իր մեկուսացման շատ անգամ կը դժուարանայ իր միտքն անգամ հասկցնել արաբ հայրենակցի մը: Պահանջել մեր մտքի աշխատաւորներէն իւրացնել տեղական լեզուն, աւելորդ յոգնութիւն պիտի ըլլար, արաբերէն լեզուն, մանաւանդ գրականը չի բաղդատուիր ուրիշ որ եւ է լեզուի հետ, բացառիկ ճիգ է անհրաժեշտ անոր տիրանալու համար: Միակ միջոցը այն է որ հասնող սերունդը դպրոցական նստարաններէն սորվի լեզուն, ինչ որ չունինք ներկայիս դէթ մտածենք մօտաւոր ապագային ունենալու մասին: Ու այս պէտք է կատարուի ազգային վարժարաններու մէջ, որովհետեւ կարեւորը այն չէ որ ծագումով Հայեր արաբագէտ ըլլան, այլ, Հայու հոգիով, իրենց մայրենի լեզուին ու պատմութեան հմուտ հայ մտաւորականներ գտնուին՝ ծանօթ նաեւ արաբերէն լեզուին: Մեզ Հայուն արաբագիտութիւնը կը շահագրգռէ այնչափով ինչ չափով որ անիկա իր գիտցածը պիտի ծառայեցնէ սեփական ժողովրդի շահերուն ու այս երկրին, այլապէս արդէն կան ծագումով Հայեր որոնք բոլորովին արաբախօս են, յաճախ չեն ալ ուրանար իրենց ծագումը, բայց շնորհիւ իրենց հայ իրականութենէն կտրուած ըլլալուն իրենց գիտցածը ոչինչ չի ծառայեր, ու արդէն Արաբն ալ արժէք չի տար անոնց կարծիքներուն ու տեղեկութիւններուն իբրեւ Հայու: Եւ մեր եւ դրացի ժողովուրդին պահանջն է որ հարազատ զգացումներ ներկայացնող մտաւորականներ եւ առաջնորդներ իջնեն հրապարակ:

Միայն մեր պատմութեան, մշակոյթին եւ գրականութեան ծանօթացումը մեր արաբ հայրենակիցներուն՝ անգնահատելի արդիւնքներ պիտի տար մեզ, նոյնը եւ արաբական մշակոյթին համար. մեր մէջ շատեր անտեղեակ են արաբական մտքի արտադրութիւններուն, երբ անոր մասին հիացում միայն ունին արեւմտեան ազգերը, փոխադարձ այս ճանաչումը պիտի մղէր հայ եւ արաբ ժողովուրդները լաւապէս հասկնալու զիրար, արգելք ու թումբ կանգնելով այն պղտոր հոսանքներուն որոնք շարունակ կը փորձեն թունաւորել երկու ուղեկիցներու յարաբերութիւնը»:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

«Դրօշակ»ի մէջ հրատարակուած մանրամասն ուսումնասիրութենէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

18րդ դարէն սկսեալ, Լիբանանի եւ Սուրիոյ վաճառականութիւնը սերտ կապեր հաստատած է մէկ կողմէն Եւրոպայի, իսկ միւս կողմէն Միջագետքի, Պարսկաստանի եւ Հնդկաստանի հետ՝ կատարելով տեսակ մը միջնորդ փոխադրողի գործը: Սուրիոյ նաւահանգիստները ոչ միայն ապրանք կը ստանային վերոյիշեալ երկիրներու համար, այլ եւ կը ներածէին ամբողջ Արեւելեան Անատոլուի, Կիլիկիոյ եւ Մուսուլի համար: Դեռ Պոլիս – Պաղտատ գիծը չշինուած, այդ շրջաններու համար Պէյրութի եւ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստներն աւելի մօտ էին: Միւս կողմէն Պէյրութ – Հալէպ երկաթուղին գիշեր ցերեկ ապրանք կը փոխադրէր Տիգրանակերտի, Ուրֆայի եւ Այնթապի շրջաններու համար: Այս բոլոր գործառնութիւնները կը կատարուէին մաս մը եւրոպացի յանձնակատարներու եւ մնացածը ամբողջովին սուրիացի, լիբանանցի իսլամ եւ քրիստոնեայ առեւտրականներու միջոցաւ:

Ընդհանուր Պատերազմէն առաջ, փոխանակուած ապրանքներու գումարը կը հասնէր շուրջ 500 միլիոն ոսկի ֆրանքի: Եւրոպական երկիրներէն առաջին կարգի վրայ կուգար Անգլիան իբրեւ արտածող եւ ներածող: Անգլիայէն յետոյ կուգային Ֆրանսա, Աւստրիա – Հունգարիա, Գերմանիա, Իտալիա եւայլն:

Այսօր Սուրիան իր արտաքին վաճառականութիւնը կը կատարէ չորս գլխաւոր նաւահանգիստներու՝ Ալեքսանտրէթի, Լաթաքիոյ, Թրիփոլիի եւ Պէյրութի միջոցաւ:

Ալեքսանտրէթը՝ Հայոց Ծոցի վրայ, փոքրիկ նաւահանգիստ մըն է: 1912ին, քաղաքը Պաղտատի երկաթուղիով միացած է Հալէպին: Նաւահանգիստը 1890ին 70 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւն ունեցած է, որուն 34 միլիոնը ներածում, իսկ 36 միլիոնը արտածում: Ատեն եղած է որ գործառնութիւնը բարձրացած է մինչեւ 96 միլիոն ֆրանքի: Հետագային՝ 1900—1910 թուականներուն Ալէքսանտրէթի ելեւմուտքը զգալի կերպով իջած է, միջին հաշուով տարեկան 50 միլիոն ֆրանքի: Այս նուազումին պատճառը Ռաեաք – Համա եւ Թրիփոլի – Հոմս գծերու բացումն է 1906ին, ինչպէս նաեւ Պէյրութ – Հալէպ գծի միացումը եւ Պոլիս – Պօզանթի–Ադանա–Հալէպ Պաղտատի գծի գործի անցնիլը: Ալեքսանտրէթի այնքան բանուկ նաւահանգիստը առաջին դօհը եղաւ երկաթուղիներու:

Լաթաքիոյ նաւահանգիստը, մայրաքաղաքը միաժամանակ Ալէվիներու կառավարութեան, երկրորդական դեր ունի արտաքին վաճառականութեան համար: Հակառակ իր մեկուսացած դիրքին, 1890ին, 10 միլիոն ֆրանք արժողութեամբ ապրանք փոխանակած է:

Տրիպոլսոյ նաւահանգիստը առեւտրական նուազ կապեր ունեցած է Եւրոպայի հետ, որովհետեւ նախ՝ Պէյրութը շատ մօտ է, յետոյ՝ նաւահանգիստ չունենալու պատճառով մեծ նաւեր չեն հանդիպիր: Ասոր հետ մէկտեղ Տրիփոլիի տարեկան գործառնութիւնը երբեմն հասած է մինչեւ 40 միլիոն ֆրանքի: Սոյն գործառնութիւնը կը պարտի մասամբ Տրիփոլիս–Հոմս–Հալէպ երկաթուղագծին:

Սուրիոյ ամենամեծ նաւահանգիստը Պէյրութն է, որու արտաքին առեւտրական գործունէութիւնը կ'սկսի 15րդ դարէն ասդին: Ֆրանսական դրամագլուխով շինուած նաւահանգիստ մը, որու մեծութիւնն է 23 հեկտար եւ խորութիւնը 8 մեթր: Ընդհանուր պատերազմէն առաջ, 1900 - 1910 թուականներուն փոխանակութեան ընդհանուր գումարը հասած է 140 միլիոն ֆրանքի:

Պէյրութի ներածումները եղած են Ֆրանսայէն, Եգիպտոսէն, Թուրքիայէն, Անգլիայէն, Աւստրիայէն, Գերմանիայէն եւայլն: Դէպի Սուրիա ներածուած է քարիւղ, շաքար, ատաղձ, ներկ, քիմիական արտադրութիւն, դեղօրայք, բրինձ, կերպասեղէն, երկաթ, պղինձ, կաշի եւ զանազան շինանիւթեր: Իսկ Պէյրութէն արտածուած է բուրդ, ձէթ, պտուղ, ձի, ջորի, այծ, արմտիք, նարինջ, չամիչ, մորթ, օճառ: Բացի արտաքին վաճառականութենէն, Պէյրութը՝ Սուրիոյ տեղական վաճառականութեան համար ալ կարեւոր կեդրոն մըն է: Այսպէս, Դամասկոսի, Համայի, Հոմսի, Հալէպի մէջ պատրաստուած կերպասեղէններն ու մետաքսեղէնները կը մթերուին Պէյրութի մէջ:

Պէյրութի նաւահանգիստի ընդլայնումը մեծ նշանակութիւն ունի Սուրիոյ տնտեսական կեանքի զարգացման համար: Այս օրերս բանակցութիւններ կը կատարուին Պարսկաստանի հետ՝ Պէյրութը պարսկական ապրանքներու համար ազատ նաւահանգիստ դարձնելու: Շատ բնական է որ նման ծրագրի մը յաջողութիւնը պիտի ապահովէ կրկնակ առաւելութիւններ թէ Պէյրութ քաղաքի եւ թէ ողջ Սուրիոյ համար: Առաջին գործը պիտի ըլլայ ընդլայնել Պէյրութի նաւահանգիստը, որովհետեւ Անգլիացիները մեծ աշխատանք կը թափեն Հայֆա նաւահանգիստը կատարելագործելու համար:

Անուրանալի է որ Հայֆան լըջօրէն մրցակցութեան մէջ է Պէյրութի հետ:

Միւս բանախօսները ալ պարզելով կացութիւնը, յայտարարեցին, — «Նոր տուրքեր չենք ուզեր, որովհետեւ չենք կրնար վճարել»:

Ժողովէն յետոյ, հեռագիր մը ուղղուեցաւ հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով որ, իբրեւ գիւղացի, լսէ հողին ձայնը:

Երկու միլիոն պիտի տար, մէկով փակեց

Աշխարհահռչակ միլիոնատէր Րոքֆէլլըրի կրտսեր որդին առկէ առաջ մէկ միլիոն տոլար նուիրած էր, Պաղեստինի Թանգարանին շինութեան համար, երկրորդ միլիոն մըն ալ խոստանալով:

Հրէական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ միլիոնատէրը յայտնած է որ չպիտի վճարէ երկրորդ միլիոնը: Պատճա՞ռը, — Պաղեստինի կառավարութիւնը որ գետինը յատկացուցած եւ յանձն առած էր շինութիւնը, գործը գլուխ չէ հանած որոշուած ժամանակին:

Մակեդոնական արիւնեղութիւն

«Իմանիթէ» հաղորդելով մակեդոնական եղբայրասպանութեան վերջին դէպքերը, որոնց զոհ գնաց համայնավար երեսփոխան մը եւս, կ'ըսէ թէ աւելի քան 2400 (երկու հազար չորս հարիւր) «մակեդոնական արի մարտիկներ» ոչնչացած են դնդակներով եւ ռմարդի չարչարանքներու հետեւանքով: Համայնավար պաշտօնաթերթը այս առթիւ իր մաղձը կը թափէ Մակեդոնական Ներքին Կազմակերպութեան վրայ, մոռնալով որ անընդհատ եղբայրասպանութիւնները ասոր մըն ալ հետեւանք են Մոսկուայի գործակալներուն գործունէութեան:

«Լիազօր»ը կը դատապարտուի իբրեւ գող

Գահիրէի Ոճրադատ Ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ Առաջնորդարանի նախկին քարտուղար Անուշաւան Սահակեանի դատը: Ան ազգային իշխանութեանց որոշումով դատի տրուած էր գողութեան համար:

Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ դռնփակ:

Գողութիւնը ապացուցուած ըլլալով, ամբաստանեալը դատապարտուեցաւ երեք ամսուան բանտարկութեան եւ դատական ծախքերը վճարելու:

Դատապարտեալը, որ կը կրէ «Սոց. Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութեան Եգիպտոսի ընդհ. լիազօր»ի տիտղոսը, ցարդ չէ վտարուած իր կուսակցութենէն:

Յունաստանի նոր տագնապը

Վերջին լուրերու համաձայն, լուծեալ խորհրդարանին ընդդիմադիր երեսփոխանները, 89 հոգի, որոշած են գերագոյն ատեանի յանձնել Հանրապետութեան նախագահը, Պ. Զայիմիս, ամբաստանելով թէ բռնաբարած է Սահմանադրութիւնը:

Բուռն դժգոհութիւն կը տիրէ Պ. Վենիզելոսի դէմ, որ պատասխանատու կը համարուի տիրող տագնապին:

Խորհրդարանին լուծման օրը (23 յունուար), հարիւրաւոր գաղտնի ոստիկաններ խռնուած էին, մեծ մասով Կրետացի:

Կ'ըսուի թէ բոլոր ընդդիմադիրները պիտի միանան Պ. Վենիզելոսի դէմ, յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու ընկերներու հանդիպումը տեղի կ'ունենայ ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Քաֆէ տը Սուրսի ներքնասրահը, Մէթրօ Օտէոնի ճիշդ դիմացը:

ՓԱՐԻԶԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այսօր Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Ս. Գարակէօզեանի բնակարանը, 19 rue Ampère, Cachan: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Մարմինին ընկերահռմակրական դասախօսական ժողովը 3 Փետրուար, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Գրադարանը, 40 rue Pierre-Corneille, ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը:

Կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՋՈՒԼԼԷՐԵԱՆ

Նիւթ՝ դեմոկրատիա, ֆաշիզմ, տիկտատուրա եւ պոլշեւիզմ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին,

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Կը ներկայացուի երկու գաւեշտներ ՄԵՐ ԹԷ ՃԵՐՄԱԿ-ՋՈՐՍ ՍԱԼՈՐՆԵՐԸ

Պարեր եւ արտասանութիւններ փոքրիկներու կողմէ:

Մուտք 2 ֆրանք:

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

11 ՓԵՏՐՈՒԱՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայոց Աղխատախնամ Ընկերութեան կողմէ

ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1933ին
ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 10էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ,
«ՇԱՆ Զ'ԷԼԻԶԷ»Ի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ,

79, Ave. des Champs Elysées

Հովանաւորութեամբ փրոֆ. Ա. ԿՕՍԷի, անդամ բժշկ. Ակադեմիայի եւ նախագահութեամբ տիկին Պ. ԽՄԷՐԵԱՆԻ

ԿՐԷԿՕՐ եւ իր «ԿՐԷԿՕՐԻԷՆ»ՆԵՐԸ իրենց Փարիզ վերադարձին առթիւ կ'երեւին իրենց բեմական նուագախումբին մէջ եւ կը նուագեն մինչեւ լոյս:

ՄԱՆՕԷԼ ՊԻԶԱՐՐՕ իր արժանթինեան նուագախումբով կ'առաջնորդէ պարերը:

Կ'երգեն եւ կը պարեն Օրիորդ ԼԻԱՆ ՎԱՐՆԷՋ, աշակերտուհի կրանդ Մուրատօֆի (օփէրայէն), դասական երգեր: Օրիորդ ԱԼ. ՊԻՐՔԱ, իր էքզանդրիք պարերուն մէջ: Պ. ՍՈԿՐԱՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ, ռուսական բեմերու մեծահամբաւ երգիչը: Պալէ քլասիք՝ Մ. Մալումեանի աշակերտներուն կողմէ:

Երկու նուագախումբ, 25 նուագածու, պար երաժշտութիւն, ալթրաքսիոններ, թոմպոլա եւ պրիճի թունուս: Ճոխ պիւֆէ գերադասաելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ:

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի

Տարեկան պարահանդէսը MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ 1933 Փետրուար 11ին:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ

տօնի հանդէսը «ՍԻՓԱՆ»ի նախաձեռնութեամբ Փետրուար 26ին Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ

ԻՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻՆ 7ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆԻ «ՎԱՆՔԸ» — «ՀԵՐՈՍԸ»

ԳԻՆ՝ 20 ՖՐԱՆՔ կամ 1 ՏՈԼԱՐ

M. BARSAMIAN, 121 rue Marcadet, Paris (18

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Չ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը վաղը, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Նիւթը՝ «Բննադատութիւն Մեծն Տիգրանի պատերազմներուն եւ քաղաքականութեան»: Մէկ ժամ սինեմա: Կը հրաւիրուին անդամները ու համակիրները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Դպրոցասէրի Տիկնանց ընկերութիւնը՝ շնորհակալութեամբ կը յայտարարէ թէ Ֆլէրմոն Ֆէրանի «Հայկազեան Մշակութային» միութիւնը ինքզինքը լուծուած հռչակած ըլլալով, իր 540 ֆրանքի պատրաստ դրամը եւ 35 հատոր գրքերը նուիրած է Դպրոցասէրին, իր կանոնագրի մասնաւոր տրամադրութեան համաձայն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւմիւլճինայէն (Յունաստան Փրլանթի Եղիաեան, ամուսինը՝ Իսկէնտէր, եւ աղջիկը՝ Արմինէ, կը փնտռեն իրենց ազգականը՝ Պապա Տիգրանը, կինը՝ Իւղաբեր, աղջիկները՝ Մաննիկ եւ Կիւլիւկ (Պրուսայի Քիրմասթի քաղաքէն): Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել H. Beurɩkdjian, Papeterie, Komotini, Grèce:

(Բարեգործականի գրասենեակէն)

— Կարապետ Էլլիզեան, Սվիլենկրատ (Պուլկարիա), Մալաթիացի, կը փնտռէ իր քոյրերը՝ Հռիփսիմէ եւ Շագիկ Էլլիզեան ու հօրեղբօրորդին Թադէոս Էլլիզեան: Հռիփսիմէ 1915ին 14 տարեկան էր, Շագիկ 5 տարեկան եւ Թադէոս 9 տարեկան: 1916ին գտնուած են միասին Մերտինի շուրջ Էօրպասիէ եւ Թայլելուն գիւղերը, Մուսա անուն մէկու մը քով: Թէլարմէն գիւղին մէջ պաշտօնավարող Ֆէթթա անուն ոստիկան մը, իմանալով Հռիփսիմէի տեղը, եկած էր Էրպասիէ եւ սպառնալիքով առեւանգած է: Այդ ատենէն ի վեր որ եւ է լուր չէ ստացուած:

— Ոսկի Նահապետեան, փոստարկղ 1079, Դահիրէ, կը փնտռէ Յարութիւն Քէհեաեան, պատերազմէն առաջ հաստատուած Սոխում (Ռուսիա):

— Տիկին Հաճի Փառանձեմ Գարագաշեան (c)o M. Varaztad Kupdjian, rue Olimpiu-Diamandi, No. 8, Salonique, Grèce), Ստափաղարցի, կը փնտռէ իր աղջիկը՝ Մաքրուհի Կարապետ Գարագաշեան, այժմ 45 տարեկան, որ ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, այժմ կը գտնուի Բաղդադի մօտերը, վաչկատուն Արաբներու քով:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

Հայերու ժամադրավայրը ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Ճեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնասուած կերակուրներ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել, փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÈPANի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս:

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ Լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, 'ապուխտով եւ Թայինով փիտէններ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ:

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ:

Արագ առաքում: 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան:

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու
Պատուոյ մէտայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն
Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59-54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, լշողանկարում (radiographie), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուժոնեկնեան դարմանում (radio. thérapie profonde), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն: Հակաչիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շինուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քնէածական թելադրական եւ ֆրոյտեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ այրանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ սերքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ "ՅԱՌԱՋ"Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է

Պ. ԽՆԿԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆ

75, rue Bonnel, Lyon

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՖՐԱՆՍԱ—1915

Սակայն նայեցաւ տղուն աչքերուն մէջ ու դարձեալ հագաւ վերարկուն: Լիան ծունկի եկաւ Ճօրճին առջեւ որ նստած էր աթոռի մը վրայ ու ըսաւ.

— Սիրելիս, չէի գիտեր. հաւատա՛. չորս տարի՛... չէի սպասեր որ կուգաս. ուրախ եմ որ չես ատեր զիս: Լաւ բարեկամներ էինք երբ բաժնուեցանք: Մտածեցի քու մասիդ, չա՛տ. ո՛ր աղջկան թեւերուն մէջն է հիմա արդեօք, խորհեցայ յաճախ ինքնիրենս...

— Ուրեմն կարծեցի՞ր որ կրնայի մոռնալ այդ ամէնը:

— Բայց չո՛րս տարի. այո՛, գիտեմ որ մարդ չուտ չի մոռնար... մեր վերջին գիշերը Լըփիք փողոցին մէջ... սակայն ժամանակն է որ կը սահի. կը հեռանայ նաւու մը պէս, կը կորսուի ու կը տեսնես միայն բիծ մը. աչքերդ անդին կը դարձնես պահ մը, ու յետոյ երբ նորէն նայիս, չես տեսներ այդ բիծն ալ:

— Քեզի համար այդպէս է թերեւս:

— Զա՛ր:

— Ինչո՞ւ:

— Վիրաւորել կ'ուզես զիս, չէ՞:

— Չեմ կարծեր:

— Միտքս է մեր վերջին գիշերը...

Ճօրճ աղջկան ուսերուն վրայ դրաւ ձեռքերը ու նայեցաւ անոր աչքերուն:

— Իրա՞ւ:

Պատասխան չտուաւ Լիան: Աչքերը փակեց: Ճօրճ ուժով դրկեց զայն:

— Ուրեմն կրնա՞մ քեզի գալ սա քանի մը օրերը:

— Ո՞րքան է արձակուրդդ:

— Չորս օր:

— Մի՞այն չորս օր. օ՛հ, ի՛նչ անգութ է այս պատերազմը:

— Անհաւատալի է այս բոլորը, անհաւատալի իսկապէս. դժոխքէն կը փախչիս աշխարհ վերադառնալու համար ու ահա ինքզինքդ կը գտնես դրախտին մէջ... Օ՛հ, սիրելիս, եթէ գիտնայի՛ր թէ ի՛նչ երջանկութիւն կուտաս ինծի...

— Այո՛, գիտեմ:

— Բայց ամէն բան պիտի մոռնամ:

— Այո՛:

— Ամէն բան...

— Խե՛ղճ տղայ...

— Ու միայն զգալ քեզ իմ թեւերուս մէջ...

— Կը յիշե՞ս գիշերազգեստը...

— Անշո՛ւշտ:

— Որ կը շոյէր մորթս...

— Աստուած իմ, ի՛նչ յիմար եմ եղեր:

— Ի՞նչու. ինչո՞ւ:

— Չէի գիտեր...

— Ի՞նչ...

— Տեսայ սենեակդ, մեկնելէդ յետոյ...

— Օ՛հ, ափարթմա՛նս...

— Այն ատեն հասկցայ, բայց ուշ էր:

— Հասկցա՞ր... ի՞նչ...

— Թէ որքան աղքատ էիր:

Լիան ղուրս թռաւ անոր թեւերէն ու սկսաւ խնդալ:

— Ուրեմն կարծեցիր որ անոր համար փախայ:

— Այո՛. հասկցայ որ եթէ խելք ունենայի եւ վարդագոյններ գնէի պատուհաններուդ եւ զորգ մը գետինը ծածկելու համար, եթէ վառարան մը առնէի, թերեւս մնայիր. գիտէի այն ատեն, գիտեմ նաեւ հիմա...

— Այսի՞նքն:

— Թէ կեանքը ինչպէս դառնացուցած էր քեզ:

— Օ՛հ...

Նոյն տարտամ ու անմեկնելի բացագանչութիւնը:

— Օրրա՞ն ուր է:

— Վանք մը դրի, Պրիւժէլի մէջ:

— Ուրեմն անոնց ձե՞ռքը անցաւ:

Լիան չհասկցաւ այդ խօսքին իմաստը:

— Գերմանացիներուն բսել կ'ուզեմ. անշուշտ հանգիստ է. բայց, ի հարկէ, չես կրնար տեսնել զայն...

— Ո՛չ, չեմ կրնար:

Տեսակ մը խուսափում կար այդ պատասխանին մէջ, նոյն խորհրդաւորութիւնը, նոյն հեռացումը: Ճօրճ անորոշ կերպով զգաց որ Լիանի մաքին մէջ կար ֆոն Քլայնկարթը ու առանց քաշուելու չարունակեց.

— Ամէն պարագայի ֆոն Քլայնկարթը պէտք եղած հոգածութիւնը ցոյց կուտայ անոր, հարկա՛ւ...

Սթափեցաւ Լիան յանկարծ:

— Օ՛հ, այո՛, այո՛. գիտեմ որ ողջ առողջ է:

— Գիտե՞ս. բայց ի՞նչպէս:

Ոտքի ելաւ Լիան ու գնաց յարդարանքի սեղանին առջեւ:

— Օ՛հ, այնքան ալ դժուար չէ, գիտես, միջոցներ կան ի հարկէ:

Խոշոր ծանօթութիւններ ունեցողի մը տպաւորութիւնը ձգեց Ճօրճի վրայ: Ճօրճ ամէն ատենէ աւելի զգաց որ ինք հասարակ զինուոր մըն էր, ուրիշ ոչինչ. աղջիկը կարծես դիտմամբ տուաւ այդ պատասխանը չեշտելու համար այդ պարագան: Եւ ակնարկ մը սենեակին չորս կողմը, բաւական էր համոզուելու համար որ Լիան մուտք ունէր այժմ ամէնէն բարձր շրջանակներէն ներս. շքեղօրէն զարդարուած էր սենեակը: Արձակուրդի չորս օրերը այդ աղջկան հետ անցընելու խոստումը դարձեալ անհաւատալի թուեցաւ իրեն: Գնաց Լիանի քովը եւ ըսաւ.

— Իրաւ ըսիր, այնպէս չէ՞:

Թեթեւութիւն մը ունեցաւ Լիան ու ժպտեցաւ: Փոխած էր Ճօրճ խօսակցութեան նիւթը որ այնքան ալ հաճելի չէր աղջկան համար:

Ուրեմն Քլայնկարթի խնդիրը [illegible] ուած է, մտածեց Ճօրճ: Անշուշտ [illegible] տերազմը փակած էր զայն, եւ [illegible] քան լաւ որ Լիան անոր մասին [illegible] խօսիլ չէր ուզեր...

— Կասկա՞ծ ունիս իմ վրաս:

— Երբեք չեմ կասկածիր քու [illegible] րադ. ինչ որ ալ ընես:

— Ի՞նչ որ ալ ընեմ...

— Բացարձակօրէն:

— Ինչո՞ւ:

— Չեմ գիտեր. բան մը կայ [illegible] որ կասկածէ վեր է. կասկածիլ [illegible] չանակէ չվստահիլ:

— Այո՛. ուրեմն կը վստահի՞ս [illegible] ծի:

— Անշո՛ւշտ:

— Այդ օրէն ի՞վեր ալ:

— Այո՛:

— Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ դուն կը պատկա[illegible] քեզմէ դուրս գտնուող բանի մը [illegible] քեզմէ աւելի պատասխանատու է [illegible] ըրածներուդ:

Շատ զարմացաւ Լիան:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շար.)